

Fersleff, Mathias Andersen, ca. 1697—1763, Grønlandspioner. F. ca. 1697 i Bergen, d. 18. Marts 1763 i Helsingør, begr. i St. **Olai** K. sst. Formentlige **Forældre**: Handelsmand og Nordlandsfarer, senere Gaardbruger Anders Jensen Fiersslev (1658—1706) og Anna Marie **Michelsdatter** Audensen. Gift 1° 30. Sept. 1730 i Bergen med Anna Larsdatter Hiller, d. ca. 1740 i Kbh. 2° 3. Maj 1741 i Kbh. (Helligg.) med Anna Kirstine Dalager, f. 4. Jan. 1718, formentlig i Kbh., d. 13. Maj 1790 i Helsingør, D. af Tjener, senere Toldbetjent og Visitør paa Dragsminde, endelig Strandrider i Gaabense Jens Laursen D. (ca. 1680—1742) og Anna **Goë** (1688—1769).

Oplært »ved Pennen« fik F. Ansættelse som Skriver i det danske Assignationskontor i Kbh. Han siges ogsaa at have faret til Søs, formentlig som Proviantskriver. 1763 kom han i Bergenskompagniets Tjeneste til »Haabets Colonie« i Grønland og viste sig snart udmærket brugbar, hvorfor han allerede i April 1724 af Koloniraadet beskikkedes til Handelsassistent. Som saadan gjorde han sig hurtigt bemærket ved ualmindeligt Sprogmemme og Evne til at vinde de indfødtes Tillid, ligesom han var en dygtig og uforfærdet Togtfører og Handelsmand. Han udsendtes derfor ogsaa hyppig som »Købssvend« med Skibene, naar disse en Del af Sommeren drog paa **Handels** togt langs Kysten mod Syd og Nord. Han erhvervede sig herved indgaaende Kendskab til Landet og Befolkningen og kunde derfor 1727, da Bergenskompagniet havde opgivet Handelen og en **kgl.** Kommissær udsendtes for at undersøge Mulighederne for dens Fortsættelse, give denne værdifulde Oplysninger og Raad, som i væsentlig Grad blev medvirkende til Kolonisationens Opretholdelse. Endnu medens Kommissæren opholdt sig i Landet, foretog F. en Ekspedition til Diskobugt, hvor han i Løbet af en Maanedes Tid indhentede alle de Oplysninger om Natur- og Fangstforhold, Erhvervsmuligheder o. l., som det ved Selvsyn og Konference med de indfødte var muligt at faa, og foretog en Række Lokalunder-

søgelse, hvorom han indgav udførlig Beretning. Efter et Vinterophold i Bergen udsendtes F. paa ny 1728 som »Købssvend« til Diskobugt og indsendte 14. Sept. s. A. fra Bergen et motiveret Forslag til Kongen om Oprettelse af tre nye Etablissementer i Grønland. Han udpegede hertil netop de Steder, hvor senere Christianshaab, Holsteinsborg og Julianehaab anlagdes, den sidste først længe efter hans Død. Han bragte tillige Bud fra Diskobugts Grønlændere til Kongen om endelig snarest muligt at inddrage deres Land under Kolonisationen, dels for at beskytte dem mod Hollændernes Udbygning, og dels for at de kunde blive »undervist om Gud«. 1729 udnævntes F. til Købmand og Bogholder i Godthaab, hvorfra han ikke undlod paa ny at erindre om Nyanlæg i Diskobugt som særdeles paakrævet. — Imidlertid opgaves Kolonisationen efter Frederik IV.s Død, og F. maatte med de andre Kolonister forlade Landet 1731. Han kunde dog ikke dermed opgive det, som var blevet ham en Livssag. Da Jac. Severin 1733 sendte en Prøveekspedition til Diskobugt, fulgte F. med som hans Befuldmægtigede, og da Christianshaabs Anlæggelse n. A. blev besluttet, overtog han Bestyrelsen af det nye Etablissement. Her havde han svære Begyndervanskeligheder, især i Konkurrencen med Hollænderne. Disse truede flere Gange med at ødelægge Nyanlægget, men F. optog uforfærdet Kampen, fik ved Severins Indflydelse udvirket, at Handelsskibene blev »armerede«, og tilføjede endelig 1739 Konkurrenterne et afgørende Nederlag, idet fire hollandske »Handlere«, som blev truffet paa fersk Gerning, paa hans Initiativ af tre af Severins Skibe blev tvunget til Overgivelse og gjort til Prise. — S. A. tog F. Afsked fra sin Tjeneste, men søgte 1741 om Frihed til at handle paa Grønland uden Skade for Severin »for derved at skaffe med Tiden en fuldkommen Efterretning om Landets søndre Parter, som endnu ligger øde, de Fremmede til Deel«. Sagen bortfaldt imidlertid med F.s Udnævnelse til Borgmester i Helsingør 24. Febr. s. A. Han kom dog endnu et Par Gange til at beskæftige sig med Grønland. Da Severins Oktroj stod for endeligt Ophør, indhentede man hans Betænkning om Forholdenes fremtidige Ordning, hvilken han afgav 13. Febr. 1747, og da Det almindelige Handelskompagni havde endeligt overtaget Oktrojen, blev han 1750 Tilforordnet for at give Underretning om den grønlandske Handel, ved hvilken Lejlighed han bl. a. udarbejdede Instruks for de grønlandske Købmænd.

Assistenten Monsr. Mathias Ferslefs Relation om Landet Grønlands Beskaffenhed Nord i Bugten og Discho Eiland, i Geogr. Tidsskr., 1920. Anna Levin: Ferslew-Slægten fra Skagen, 1927, I, S. 118; II, Tavle V. *H Ostermann*

Ferslew, Jean Christian, 1836—1910, Industridrivende, Bladudgiver. F. 3. Marts 1836 i Kbh. (Holmens), d. 6. Juli 1910 i Aachen, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Hofgravør Martinus William F. (1801—52) og Lassenia Meyer (1807—63). Gift 5. Nov. 1858 i Nykøbing F. med Anna Johanne Christine Lindholm, f. 12. Sept. 1837 sst., d. 24. Okt. 1904 i Kbh., D. af Byfogedfuldmægtig, Forligsmægler Peter Abel Hansenius L. (1806—76) og Caroline Margrethe Høyer (1809—88).

F.s Fader havde 1843 sammen med H. J. Bing (1776—1844, s. d.) under Firma Bing & F. anlagt et litografisk Etablissement, der senere udvidedes med et Stereotypstøberi. Efter sin Konfirmation deltog F. i Tegneundervisningen paa Kunstakademiet med en Uddannelse som Gravør for Øje, men efter Faderens tidlige Død blev han (1854) sendt til Berlin for at lære det litografiske Haandværk. Han vendte tilbage i Slutningen af 1855 og tog straks aktiv Del i Firmaets Virksomhed. Allerede paa dette tidlige Tidspunkt af hans Løbebane gjorde hans Initiativrigdom og hans Interesse for Mekanik under alle Former sig gældende. Samarbejdet med den langt ældre, selvbevidste og myndige M. H. Bing (s. d.) stødte paa mange Vanskeligheder, men F. satte ofte sin Villie igennem, saaledes da han 1856 — delvis med laante Penge — fra Tyskland indførte en litografisk Hurtigpresse, der blev den første i Danmark. I Løbet af faa Aar blev han i Stand til at sætte Fod under eget Bord, idet han 1. Okt. 1857 overtog hele Virksomheden i Kompagniskab med Litograf Philip Berendt; Foretagendet, der omfattede Gravure, Litografi og Bogtryk, anmeldtes under Firma C. F. & Co., og til den stadig voksende Drift erhvervedes 1861 Ejendommen Store Kongensgade 24.

Det nye Firma havde allerede et Aars Tid besørget Trykningen af et periodisk Skrift (»Industri-Tidende«), da F. besluttede selv at blive Bladudgiver. 2. Jan. 1864 lagdes Grunden til den store Virksomhed, der senere skulde blive kendt under Navnet »De F.ske Blade«, idet F. da udsendte første Nummer af et af ham udgivet Dagblad, »Kjøbenhavns Dags-Telegraph«. Begyndelsen var beskeden; foruden Annoncer indeholdt Bladet kun Kurslisten, Lister over Trafik (Jernbaner, Skibe o. lign.) samt over Hotellernes Rejsende. Da kort efter Krigen i Slesvig udbrød, ønskede F. at optage Kappetriden med de allerede bestaaende københavnske Dagblade, og han engagerede C. V. Rimestad (s. d.) til Redaktør af den udvidede »Dags-Telegraphen« (21. Febr. 1864, fra 1. Aug. s. A. »Dags-Telegraf«). Trods mange Genvordigheder indadtil i Redaktionen og udadtil i det højere københavnske Borgerskab

lykkedes det dog F. og Rimestad at skaffe Bladet en betydelig Udbredelse og en god Annonceindtægt.

Maaske havde F. ønsket hurtigere, end det skete, at løfte sit Bladforetagende op fra det populære Niveau, hvorpaa Rimestad og hans Stab holdt det. Men foreløbig gik han den modsatte Vej, idet han (fra 29. Nov. 1873) udgav »Aftenposten«, der havde to daglige Udgaver, Kl. 1 og Kl. 4, og som var beregnet paa et endnu bredere Publikum end det, der flokkedes om »Dags-Telegraf«n. Dette nye Blad blev en meget stor økonomisk Succes. De Maskiner, F. raadede over, kunde efterhaanden ikke magte de Krav, den stedse voksende Virksomhed stillede, og 1875 købte han da i England en Victoriapresse, o: en Rotationspresse med Stereotyptryk paa »endeløst Papir« — den første i sin Slags i Danmark. Aaret efter, at dette betydningsfulde tekniske Fremskridt var gennemført, besluttede F. en ny Udvidelse af sin Blad-drift: fra 18. Marts 1876 udgav han »Nationaltidende«, først som Aftenblad til »Dags-Telegraf«n, derefter (fra 1. Okt. s. A.) baade Morgen og Aften, men med Aftenudgaven som **Hoved-**bladet.

Bladdriften havde nu naaet et saadant Omfang, at den ikke kunde trives sammen med de øvrige grafiske Virksomheder i Ejendommen i St. Kongensgade, og F. købte da Hotel Royal, Ved Stranden, og lod det indrette til Trykkeri, Sæteri, Ekspedition og Redaktion for sine Blade. Kort efter Indflytningen (1877) anskaffede F. de første (»Kastenbein'ske«) Sættemaskiner, der har arbejdet her i Landet.

C. V. Rimestad havde foruden »Dags-Telegraf«n ogsaa redigeret »Nationaltidende«. F. ønskede en radikal Ændring af disse Blades Indhold og Tone, og det lykkedes ham (fra 1. Jan. 1878) at knytte H. R. Hiort-Lorenzen (s. d.) til sine Foretagender som Redaktør, med Emil Bjerring (s. d.) som Redaktionssekretær. Hermed begyndte en ny Æra for »Nationaltidende«; Medarbejderkredsen udvidedes betydeligt, bl. a. med Personligheder som Alex. Thorsøe, Angul Hammerich, Vilh. Østergaard, R. Besthorn, Peter Nansen, Carl Ewald, Mathilda Malling og — i de fem Aar 1879 — 84 — Herman Bang, hvis »Vexlende Themaer« vakte overordentlig Interesse og Opsigt.

1881 lod F. paa Frbg. bygge en Papirfabrik, der forsynede hans egne (og flere andre) Bladforetagender med Papir. Hertil føjede han nogle Aar senere en Cellulosefabrik ved Kattinge, og paa et tyve Tdr. Land stort Terræn anlagde han et Hønseri og en Frugtplantage. Ligeledes havde han oprettet Centraltrykkeriet paa

Christianshavn. Den grafiske Anstalt i St. Kongensgade — som bl. a. havde specialiseret sig i Billettrykning — fortsatte sin Virksomhed, der ogsaa omfattede en Forretning med Papir og Kontorartikler.

Imidlertid vedblev Bladkoncernen i Hotel Royal at vokse. Fra 1. April 1889 overtog F. det indtil da af en Kreds af Godsejere udgivne og af Carl Carstensen (s. d.) redigerede »Dagens Nyheder«, og fra 1. Juli 1891 blev han ligeledes Ejer og Udgiver af »Dagbladet«, der ikke længere kunde staa paa egne Ben. Han var hermed blevet den største Bladudgiver i Danmark, og hans teknisk ypperligt udrustede Bladvirksomhed var en af de betydeligste i Norden. Han lagde stor Vægt paa, at hans Blade, som henvendte sig til et bredt, men ingenlunde ensartet Publikum, fulgte en kristelig, kongetro, konservativ, forsvarsvenlig Linie, men han ønskede samtidig, at de skulde oplyse om Tidens Udvikling paa alle aandelige og tekniske Omraader, og selv om han, som Tilfældet ofte er med self-made Forretningsmænd i stort Format, kunde være tilbøjelig til at knibe paa Skillingen, saa skyede han ingen Ofre, naar det gjaldt at give Bladenes Læsere den Underholdning og Oplysning, han selv ansaa for gavnlig. Ustandselig tumlede han med nye Planer, og han holdt af at skildre dem for sine Medarbejdere, ofte i et mærkelig højstemt Sprog. Det er vistnok rigtigt, at han til sin Død bevarede det faste, klare Overblik over den vidt forgrenede og mangfoldig sammensatte Virksomhed, han havde skabt og bragt frem til høj Blomstring. For Bladvirksomhedens Vedkommende hvilede den paa en enkel, genial Tanke: at frembringe et Læsestof, som ved skønsom Fordeling, om fornødent i Omarbejdelse, gennem Aviser af forskellige Typer kunde dække saa vidt muligt alle Befolkningsslags Behov. De enkelte Dele af Bladkoncernen holdtes sammen af et for dem alle fælles Annoncetillæg, der bragte de forskellige Læserkredse i Forbindelse med hverandre, uden at Akademikerne og det højere Borgerskab trættes med det for det bredeste Publikum tilrettelagte Læsestof, eller omvendt. Før nogen anden i det skandinaviske Norden har F. udtænkt og gennemført dette System, som nu anvendes i mange Lande, men som efter hans Død smuldrede hen i hans egen Forretning. — Etatsraad 1886. — R. 1880. — Buste af J. Mølgaard 1907 paa Dagens Nyheder.

Anna Levin: Ferslew-Slægten fra Skagen, I, 1927, S. 283—335. Samme: Fra Herman Bangs Journalistaar, 1932. Herman Bang i København 4. Marts 1906. Carl Carstensen i Dagens Nyheder 27. Sept. 1918.

Franz v. Jessen.

Ferslev, Christian Lunov Laasbye, 1817—83, Operasanger. F. 30. Sept. 1817 paa Cathrinero, Jelling Sogn, d. 7. Sept. 1883 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Landmand Hans Severin Lunov F. (1794—1868) og Anna Elisabeth Langballe (1795—1874). Gift 1° 24. Juni 1852 i Kbh. (Garn.) med Johanne Bothilde Erichine Weyhe, f. 6. Dec. 1820 i Kbh. (Garn.), d. 17. Jan. 1859 sst. (Holmens), D. af Kaptajn, senere Major Erich Leganger W. (1785—1850) og Bothilde Christine Thael (1786—1853). 2° 11. Marts 1861 i Kbh. (Slotsk.) med Wilhelmine Frederikke Weyhe, f. 16. Aug. 1814 sst. (Garn.), d. 2. Dec. 1904 sst., Søster til 1. Hustru.

Fra Skolegang i Aalborg Latinskole, hvor Komponisten R. Bay var blevet opmærksom paa F.s musikalske Evner, kom han til Kbh. for at faa Undervisning hos Syngemester Siboni. Den førte til en Debut 12. Maj 1837 paa Det kgl. Teater som Edouard i »Kong Salomon og Jørgen Hattemager«. Drøje Aar fulgte, og det var egentlig først under Italienermanien 1842, da Direktionen var interesseret i, at Operaens yngre Kræfter skabte de fremmede en Konkurrence ved paa Italiensk at opføre Mozarts »Le nozze di Figaro«, at F.s kraftige Bas og noble Fremtræden samlede Interessen om hans Udførelse af Grev Almaviva. 1845 blev han kgl. ansat, og ved Hjælp af en offentlig Understøttelse fik han videre Uddannelse hos Garcia i Paris. Efterhaanden blev F. en meget anvendt Sanger; han udførte sine Partier — f. Eks. Walter Fiirst i »Wilhelm Tell«, Kommandanten i »Don Juan«, Arovist i »Norma«, Sarastro i »Tryllefløjten« — med smagfuld Forstaaelse og var en dygtig Koleratursanger, men naar han dublerede Don Bartholo i »Barberen i Sevilla« eller Mefisto i »Faust«, kunde han ikke i vokal og navnlig ikke i dramatisk Henseende taale Sammenligning med P. Schram. F. var i 46 Aar Teatret en nyttig Mand og døde i dets Tjeneste; da Stemmen tabte sig, formaaede han i Kraft af sin stilfulde Personlighed at udføre mindre Anstandsroller i Skuespillet. Han optraadte sidste Gang 26. Maj 1883 som Selva i »Den Stumme i Portici«. — Træsnit 1883 og af O. Andersen ca. 1890.

III. Tid. 16. Sept. 1883. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I. 1921; IV, 1927. Anna Levin: Ferslew-Slægten fra Skagen, II (Tavler), 1927. H. A. Møller: Stamtavle over Slægterne Muller m. fl., 1916, S. 55.

Robert Neiiendam.

Fester, Diderich Christian, 1732—1811, Forfatter. F. 3. Febr. 1732 i Boeslunde, d. 5. Jan. 1811 i Sorø, begr. sst. Forældre: Degn i Boeslunde Jens F. (1697—1747) og Juliane Frost (d. 1759).

Gift 1. Aug. 1771 i Trondhjem med Anne Marie Hørberg, døbt 2. Maj 1736 i Vordingborg, d. 24. Dec. 1782 i Trondhjem, D. af Bager Christopher H.

Efter Faderens Død kom F. til sin Morbroder, som var Degn i Lynge ved Sorø, og tog derpaa Plads som Tjener, var bl. a. ni Aar hos Professor **Wadskiær**. Her fattede han, stik imod Wadskiærs Smag, stor Interesse for Matematik. Han lod sig efter grundigt Studium af Euklids Elementer prøve af Professor Ziegenbalg. Senere studerede han Astronomi og Navigation samt skrev en Afhandling om Kometer, trykt 1759 med Anbefaling af Chr. Horrebow. 1760 fik han en Medaille for Opfindelse af en Tærskemaskine. Selv om denne var uden Betydning, blev der i Bedømmelsen udtalt, at Opfinderens Evner burde udnyttes til andet end Tjenerarbejde. F. begyndte nu at undervise i Matematik og at tegne Kort (de fleste i Pontoppidans »**Danske Atlas**« og i Videnskabernes Selskabs Almanakker). Efter Pontoppidans Død (1764) ordnede og katalogiserede F. hans Samlinger. Han udgav ogsaa en elementær Lærebog i Landmaaling. 1768 fik han, særlig ved Biskop Gunnerus' Støtte, Ansættelse ved en nyoprettet Plads som Matematiker ved den Angell'ske Stiftelse i Trondhjem med 200 Rdl. i Aarsløn. Katedralskolens Rektor Kleist var ham meget uvenlig stemt, og først efter hans Død blev han 1783 formelt ansat som Lærer ved Katedralskolen. S. A. blev han Lærer ved den nye Borger-skole. 1771 var han blevet Navigationseksaminator. 1792 søgte han sin Afsked og drog 1794 med Pension til Danmark, først til **Kbh.**, saa til Sorø. — Uden nogen større Begavelse naæde F. ved en Jernflid og Beundring af alt aandeligt en betydelig Viden, som han omsatte i utallige mindre Afhandlinger og i Taler. Snart gjaldt det moralske Betragtninger i Tidens svulstige Stil, snart praktiske Indretninger, snart naturvidenskabelige Spørgsmaal eller matematiske Fremstillinger. Mærkelig er hans helt moderne Opfattelse af Nordlysets Natur. — Maleri af Joh. Schøller 1773 i Norske Videnskabernes Selskab, Trondhjem.

Iris og Hebe, 1804, I, S. 1—37, 97—159 med Bibliografi. R. Tambs Lyche i **Kgl. Norske Vidensk. Selsk. Forh.**, 1935, VII, S. 26—33. Olaus Schmidt i Norsk biografisk leksikon, IV, 1929, S. 116 f.

C. Christiansen (Poul Heegaard*).

Fibiger, en eller flere Embedsmands- og Landmandsslægter, som nedstammer fra tre Musikere **F.**, der i Slutningen af 17. Aarh. bosatte sig i Kongeriget og formentlig stammer fra Tyskland, hvor Navnet endnu forekommer. Jørgen F. (d. 1689), der 1665 blev

Stadsmusikant i Nyborg, var Fader til Raadmand Mathias Jørgensen F. (1675—1741), hvis Sønner var Sognepræst i Fanefjord Andreas Samsing F. (1730—88) og Skoleholder i Ubberud, senere Organist i Faaborg og Degn i Hillerslev Jørgen Mathiesen F. (1705—76). Sidstnævnte var Fader til nedenn. Oberst i den amerikanske Hær Hans Christian F. (Febiger) (1749—96), hvis Nevø og Adoptivsøn Christian Carson F. (d. 1829) var Stamfader til den endnu levende amerikanske Slægt. Der er ikke hidtil paavist nogen Forbindelse mellem denne Slægt og de samtidigt forekommende Hofmusikere, Hoftrompeter Gotfried F. (ca. 1665—1719), Luthe-nist Johann Friedrich F. (ca. 1674—1738), Hoftrompeter Christian F. (1667—1720) og Hofviolon Adolph F. (ca. 1675—1734), af hvilke i hvert Fald de to sidstnævnte var Brødre og stammede fra Holsten. — Adolph F. (ca. 1675—1734) var Farfader til Sekretær i Søkrigskancelliet Adolf F. (1750—89), hvis Sønnesøn Proprietær Peter Christian F. (1835—1910) var Fader til nedenn. Sognepræst Johan Andreas Neergaard F. (f. 1868); den nævnte Christian F. (1667—1720) var Fader til Toldkontrollør i Aalborg Johan Adolf F. (d. 1782) — hvis Sønnesøn Provst, Sognepræst til Harring og Stagstrup Peter Nicolai F. (1810—80) var Farfader til nedenn. Politiker, Proprietær Kristian Vilhelm Kristoffer F. (f. 1886) — og til Byskriver i Hjørring Gotfred F. (1705—52). Dennes Søn, Transportforvalter ved Snoghøj, Prokurator Gotfried F. (1742—95) var Fader til de nedenn. tre Brødre, Rektor Peder Grib F. (1784—1833), Oberst Johan Adolph F. (1791—1851) og Generalmajor, Krigsminister Jacob Scavenius F. (1793—1861). Peder Grib F. var Fader til nedenn. Forfatter, Pastor Johannes Henrik Tauber F. (1821—97) og til Distriktslæge, Dr. med. Christian Emanuel August F. (1819—73), der i sit Ægteskab med nedenn. Forfatterinde Christine Dorothea Michelle Elfride F., f. Muller (1832—1911) havde Sønnen nedenn. Professor, Dr. med. Johannes Andreas Grib F. (1867—1928). Oberst Johan Adolph F. (1791—1851) var Fader til Ingeniørkaptajn Christian Adolph F. (1813—41), der 1839 udgav »Historisk Læsebog for Bondestanden«, til Oberst i Rytteriet Carl Axel Ilius F. (1815—82) — hvis Datter Marie Oktavia F. (1859—1935) ægtede Redaktør Jens Jessen (1854—1906, s. d.) — samt til de nedenn. tre Søskende Forfatterinderne Ilia Marie F. (1817—67) og Mathilde Lucie F. (1830—72) og Rektor i Horsens Otto Daniel F. (1824—81). Generalmajor Jacob Scavenius F. (1793—1861) havde ni Børn, af hvilke Sønnen, Godslæge paa Langeland Christian Ludvig Vilhelm F. (1822—94) var Fader til Mathilde F. (f. 1863) — der ægtede den nævnte Professor

Johannes Andreas Grib F. (f. 1867) — og til nedenn. Vandbygningsingeniør Jørgen Nis F. (f. 1867).

C. C. E. Fibiger: *Stamtavle over Familien Fibiger, 1886.* A. Fibiger: *Familien Fibiger, 1916.* Th. Hauch-Fausbøll: *Slægthaandbogen, 1900, S. 194—202.*

Albert Fabritius.

Fibiger, Johan Andreas Neergaard, f. 1868, Præst. F. 7. Febr. 1868 paa Sjørupgaard ved Nimtofte. Forældre: Proprietær, senere Grundejer i Kbh. Peter Christian F. (1835—1910) og Annette Marie de Neergaard (1838—1920). Gift 17. Maj 1894 i Kbh. (Matth.) med Ursula (Ulla) Christiane Rottbøll, f. 23. Jan. 1870 paa Store Haabendal ved Frederikshavn, d. II. Maj 1927 paa Frbg., D. af Proprietær Frederik R. (1828—71, gift 1° 1853 med Charlotte Amalie Louise Nyholm, 1829—96; Ægteskabet opløst 1859, hun gift 2° 1862 med Sognepræst i Søllerød Jacob Christian Jacobsen, 1811—63, 3° 1868 med Købmand i Berlin Carl Gustav Reischel, 1836—76) og Vilhelmine Charlotte Frieda Mahrt (1845—1927, gift 2° 1893 med Læge Hans Brøchner, 1849—1929).

F. blev Student 1886 fra Borgerdydskolen i Kbh. og cand. theol. 1892. N. A. blev han ordineret Medhjælper i Bjørnsholm og Malle og Lærer ved Ranum Statsseminarium. Her kom han i Forbindelse med jysk Indre Mission, som just dengang stod i frisk Udvikling. F. blev snart en af denne Retnings mest skattede Ordførere og kom i personligt Venskabsforhold til de ledende inden for den, bl. a. til Vilhelm Beck. Da St. Mariæ Bedesal paa Vesterbro i Kbh. indviedes (1898), faldt det naturligt at henvende sig til F., som indvilgede i at blive Andenpræst der (ordineret Medhjælper ved Matthæuskirken). Her kastede han sig med stor Energi ind saavel i Sognearbejdet, hvor alt skulde begyndes fra bar Bund, som i Arbejdet for at rejse Eliaskirken. Det faldt da helt af sig selv, at han, da Kirken var færdig, valgtes til Sognepræst for Elias Sogn, en Stilling, som han forblev i (1908—33), indtil han af Helbredshensyn tog sin Afsked. I dette Tidsrum tog F. levende Del i alt hvad der vedrørte Kbh.s Kirkesag, og der var næppe inden for Indre Mission nogen Virksomhed af almindelig Art, som han ikke kom med i. Han er saaledes Medlem af Bestyrelsen af Indre Mission, af Dansk Kirke i Udlandet, af Kbh.s Kirkefond, af Kristeligt Dagblad o. m. a. Trods al Optagethed med praktisk Virke fandt F. dog bestandig Tid til litterær Virksomhed. Han har udgivet en betydelig Række Prædikener og Opbyggelsesbøger («Kongespejlet», 1901, »Guds Lam«, 1911, »Guld-Kristne«, 1914, »Troens Sejr«, 1917 o. m. a.), der inden for Indre

Missions Lægkredse er bleven meget læst og paaskønnede, ligeledes nogle biografiske (Friis-Hansen, H. N. Hauge, S. Barner) og historiske («Ebenezer», 1921) Arbejder. Efter at have taget sin Afsked lever F. paa Frbg., hvorfra han med usvækket Interesse følger alle kirkelige Forhold i Ind- og Udland og lejlighedsvis endnu tager Haand i med, ligesom han ikke sjældent udtaler sig i den kirkelige Presse. — R. 1920. — Malerier af V. Irminger 1918 og Maria Thymann 1925. Buste af Svend Jespersen ca. 1922. *Hans Koch*

Fibiger, Johan Adolph, 1791—1851, Officer. F. 31. Maj 1791 paa Snoghøj Færgegaard, d. 26. Aug. 1851 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Overretsprokurator og Transportforvalter Gotfried F. (1742—95) og Christiane Lindam (1757—1835). Gift 1° 7. Okt. 1812 i Kbh. (Garn.) med Margrethe Cecilia Nielsen Aasen, f. 26. Sept. 1794 i Kbh. (Frue), d. 15. Nov. 1844 paa Frbg. (Garn.), D. af Korporal i Hestgarden, senere Marketender Johannes N. A. (1751—1807) og Ane (Andrea) Marie Mathisdatter Sleii (1757—1857). Ægteskabet opløst 1843. 2° 9. Okt. 1845 i Kbh. (Trin.) med Christiane Ulrike Halling, f. 27. Aug. 1801 paa Frisholt, d. 15. Juli 1878 i Kbh. (Stef.), D. af Premierløjtnant, senere kar. Major Hans Henrik Georg H. til Frisholt (1776—1839) og Karen Dorothea Henriette v. Westen (1778—1850, gift 2^c 1814 med Overlærer, senere Rektor H. O. Bjørn, s. d.).

F. gik som Dreng til Søs, men efter nogle Prøverejser til Norge opgav han Søvæsenet og indtraadte 1806 i Landkadetkorpset, blev Fændrik 1808, n. A. Sekondløjtnant, forsattes 1810 til Ingeniørkorpset, men genansattes 1811 i Infanteriet og blev 1813 som Premierløjtnant fast Lærer ved Landkadetkorpset i Matematik, senere i Fortifikation og Taktik. Ved Hærreduktionen 1816 fik han Afsked som Kaptajn, da han valgte at forblive i sin Stilling som Lærer, en Gerning, han med Rette særlig følte sig egnet og knyttet til. 1817 havde han sammen med F. H. Jahn (s. d.) begyndt Udgivelsen af »Magazin for militair Videnskabelighed«, 1834 »Militairt Repertorium«, ligesom han havde skrevet en lang Række værdifulde Bidrag til videnskabelige og æstetiske Tidsskrifter og Blade, altid fremstillede i klar og koncis Form. 1821 optoges han atter i Hæren som Kaptajn, idet han stadig virkede i sin Lærergerning — fra 1829 med Majors Karakter —, indtil han 1830 blev ansat som Kommandør for den da oprettede militære Højskole. Paa Grund af principiel Uoverensstemmelse med Undervisningsdirektøren, Oberstløjtnant Abrahamson (s. d.), afgik F. fra Skolen 1835 og udnævntes til Udskrivningschef i 1. Jyske Distrikt, en Stilling, der

hindrede ham i at fortsætte den betydelige litterære Virksomhed, der særlig havde knyttet ham til Livet i Hovedstaden. 1842 søgte han derfor og fik Afsked med Obersts Karakter og genoptog straks sin litterære Gerning i Kbh., idet Kongen tilstod ham 600 Rdl. af Landmilitair Etatens Fonds til Videreudgivelse af »Militairt Repertorium«, samt fra 1844 200 Rdl. af den kgl. Particulairkasse for at udarbejde Referater over militære Værker. Efter Krigens Udbrud 1848 ansattes han som Organisator af Befolkningens Væbning og Forsvar paa Lolland, Falster og Møen indtil Vaabenstilstanden s. A. 6. April 1849 fik han overdraget Stillingen som Kommandant i Fredericia, men allerede 10. s. M. lod Krigsministeren ham afløse af Lunding, og F. ansattes som Kommandant i Middelfart over **Kystbevogtningsstyrkerne** fra Middelfart til Fønsskov. — R. 1826.

Kjøbenhavnsposten 2. og 5. Okt. 1851. S. A. Sørensen (*Rockstroh**).

Fibiger, Hans Christian, se Febiger.

Fibiger, Christine Dorothea Michelle Elfride, 1832—1911, Forfatterinde. F. 17. Juli 1832 i Kbh. (Petri), d. 2. Jan. 1911 sst., begr. i Kolding. Forældre: Kopist i Generaltoldkammeret, senere Overtoldinspektør i Aarhus Johan Michael Andreas Muller (1805—81) og Charlotte Sophie Thora Meyer (1805—68). Gift 12. Aug. 1856 i Aarhus med Distriktslæge, sidst i Kolding, Dr. med. Christian Emanuel August F., f. 21. Maj 1819 i Nykøbing F., d. 16. Aug. 1873 paa Astrup ved Skive, Søn af Overlærer, senere Rektor P. G. F. (s. d.) og Hustru.

Faderens Embedsforflytninger gjorde, at E. F. i Barndoms- og Ungdomsaarene kom i Berøring med forskellige Sider af Tidens Danmark. I Flensborg (1839—44) fik hun Indtryk af den begyndende nationale Kamp, i Kbh. (1844—47) mødte hun Tidens litterære og selskabelige Kultur, og i Aarhus oplevede hun Krigen paa nært Hold, da Preusserne besatte Byen. Samtaler med Faderen, hvis fortrolige hun var, modnede hende tidligt og vakte hendes Fædrelandskærlighed og hendes Interesse for praktiske, samfundsmæssige Opgaver. Allerede som gift udsendte hun 1871 under Mærket T. M. en populær Kogebog, og da hun tidligt blev Enke, tog hun Kampen op som skrivende selverhvervende Kvinde. 1877 udsendte hun den lille Novelle »En Magdalenehistorie«, en Kvindeskildring med social Tendens. Senere fulgte: »Hedens Hemmelighed« (1877), »To Fortællinger« (1878), »Sorte Stefan« (1879), »Askepot« (1880), en Nutidsroman, »To Fortællinger. Elise, Constance«

(1886) og »Præst og Læge« (1890). Parallelt hermed ligger hendes praktisk-socialt Arbejde for en forbedret Tjenestepigeuddannelse. Med engelsk Forbillede oprettede hun 1882 Kjøbenhavns Kogeskole (senere omdøbt til Kjøbenhavns Uddannelsesskole for Tjenestepiger og vordende Husmødre) med tilhørende »Hjem«. Det var hendes Tanke ikke blot at skabe en Fagskole for Tjenestepiger, men en Dannelsesanstalt, en »Højskole«. I en Række Smaaskrifter har hun gjort Rede for og kæmpet for sin Sag, bl. a. »Ogsaa et lille Ord om Kvinden« (1880), »Vore Tjenestefolk« (1881), »Nutidens Ansvar og Forpligtelser over for Døttrene af Arbejderklassen og anden ubemidlet Stand« (1889) og »Hjemmet og Tidsaanden« (1898). Hun udgav »Tidsskrift for Kvinder i de tre nordiske Riger« (1882—83). Tjenestepigeuddannelsen er for hende en Samfundssag og et Arbejde i Fædrelandets Tjeneste, Hjemmet er Samfundets Kerne. Mod Tidens »gennemgaaende moralske Forfald« vil hun paa kristelig-etisk Grund opdrage Kvinden til Hjemmets Vogter. 1903—04 besøgte hun, ledsaget af sin Fætter, Professor Valdemar Schmidt, en gift Datter i Grækenland (»Fra en Rejse til Grækenland«, 1906). 1904 udsendte hun sine Barndoms- og Ungdoms-erindringer, hendes betydeligste Bog, der naturligt for hende udvidede sig til en Række »Kulturelle og historiske Tidsbilleder«. Sine Bekymringer for Danmarks Fremtid efter Systemskiftet har hun udtrykt i sine »Brudstykker af Breve om brændende Spørgsmaal« (1909). — Maleri af Tycho Jessen 1898.

Ovenn. Erindringer. Anton **Andersen**: Danske Forfatterinder, 1896, S. 208 ff.

Oluf Friis.

Fibiger, Ilia Marie, 1817—67, Filantrop, Forfatterinde. F. 5. Okt. 1817 i Kbh. (**Garn.**), d. 10. Juni 1867 sst. (**Johs.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Kaptajn, senere Oberst Adolph F. (s. d.) og I. Hustru. Ugift.

I. F.s Ungdomsaar falder sammen med Faderens Virksomhed ved den militære Højskole i Kbh. I det gæstfrie, aandfulde Hjem samledes en Kreds af Venner og Veninder til Husets unge Sønner og Døtre. Man dyrkede selskabelige og litterære Interesser, dansede og opførte Dillettantkomedier. Til den unge Søofficer Osvald Marstrand, der faldt i **Eckernførdeslaget**, fattede hun en sværmerisk, uengældt Kærlighed, der blev Flammen i hendes Liv og Digtning. Da Forældrene gik hver til sit, blev hun boende hos Moderen, og under dennes tiltagende Svaghed var det hende, der holdt Hjemmet oppe. Efter Moderens Død (1844) var hun nogle Aar i Huset hos en Tante, hvor hun ved Selvstudium tilegnede sig de

nødvendigste Kundskaber, saa at hun 1847 kunde paatage sig en Lærerindeplads i Ljørslev Præstegaard paa Mors. Efter halvandet Aars Forløb vendte hun tilbage til Kbh. og begyndte i et Kvistværelse paa Vesterbro en haard Kamp for Brødet. Hun underviste **Smaa piger** i Haandarbejde og syede Skjorter for Betaling. Som en Slags Udladning for sin aandelige Indesluttethed begyndte hun i Foraaret 1850 at skrive og skrev i Løbet af dette og det n. A. to Dramer »Marsk Stig« og »Et gammelt Eventyr«, som hun begge indsendte til Det kgl. Teater, men fik tilbage med opmuntrende Anerkendelse af J. L. Heiberg. En Overgang styrede hun Huset for en Broder i Flensborg, men var saa atter tilbage i Kbh., hvor hun tjente lidt ved at male for en Terracottafabrik. Under Koleraen (1853) meldte hun sig til frivillig Sygepleje paa Almindelig Hospital, og dette førte til, at hun blev ansat som Overvaagekone ved Frederiks Hospital (1854—60). Hun opgav denne Stilling for i Lægeforeningens Boliger paa Østerbro at stifte et Hjem, hvortil hun havde faaet Pengene ved en Basar, for forældreløse og hjælpeløse **Smaa børn**, i alt seks. I dette frivilligt paatagne Moderskab fandt hun den dybeste Tilfredsstillelse for sin Personlighed. — Som Forfatterinde debuterede hun 1857 med »Tre Dramer«, der foruden de to tidligere nævnte indeholder »Hagbart og Signe«. Hertil slutter sig »Synd og Sorg« (1862) og »Niels Ebbesen« (1866). Ingen af disse Dramer, der især synes paavirket af Schiller og Hauch, kom til Opførelse. Derimod opførte Det kgl. Teater 1860 Lystspillet »Modsætninger« (trykt 1861), der dog hurtigt blev lagt hen. En større Fortælling »Magdalene« (1862) har trods Ubehjælpssomheder i Stilen og en noget overspændt Idealisme et Præg af Virkelighedsoplevelse og en personlig Tone. Hun har udsendt et Par Børnebøger og nogle Eventyrsamlinger: »Retroende Eventyr« (1859), »Løst og Bundet« (1863) og »Syv Eventyr« (1866). Efter hendes Død udgav Vilh. Møller hendes »Digtninger« (1867), der giver det stærkeste Indtryk af hendes i Lidelser og Opoffelse lutrede Personlighed, især de religiøstfarvede **Refleksionsdigte** »Stemninger« og »Stjernen« og den ejendommelige Gruppe »Af Almuelivet« med Digte som »En Vaagekone«, »Sypigens Beretning« og »Et uægte Barn«, der alle er fremsprunget af hendes Møde med Livets haarde Virkelighed. — Træsnit, tegnet og xylograferet af Sandberg 1872.

M. Fibiger: Indledning til ovenn. Digtninger 1867. Vilh. Møller i Ill. Tid. 30. Juni 1872. J. Fibiger: Ved Ilia Fibigers Jordefærd, 1867. Margrethe Fibiger: Et Kvindeliv, 1894. Anton Andersen: Danske Forfatterinder, 1896,

Fibiger, Jacob Scavenius, 1793—1861, Officer. F. 23. Jan. 1793 paa Snoghøj Færgegaard, d. 11. Okt. 1861 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Broder til Adolph F. (s. d.). Gift 19. April 1821 med Sophie Amalie Nielsen, f. 9. Juli 1796 i Rakkestad, Norge, d. 22. Jan. 1868 i Kbh. (Garn.), D. af residerende Kapellan i Rakkestad, senere Sognepræst i Rødenes ved Frederikshald Ludvig Carl N. (1762—1805, gift 1° med Sophie Amalie Hopstock, 1773—94) og Nicoline Maria Smith (1776—1845, gift 2° 1808 med Regimentskvartermester og Auditør, senere Sørenskriver i Guldalen Mads Møller Dessen, ca. 1783—1831).

F. var 1806—11 Elev i Artillerikadetinstituttet, fra 1809 som Stykjunker; 1811 blev han Sekondløjtnant og allerede n. A. Lærer i Artilleri ved Landkadetkorpset; 1815 tog han yderligere Eksamen for Ingeniørofficerer. Efter en længere Udenlandsrejse var han Lærer baade ved Artillerikadetinstituttet og Landkadetkorpset; 1827 blev han kar. Kaptajn, n. A. Sekondkaptajn, 1832, som Kaptajn, Batterichef, og 1832—42 var han Lærer i Artilleri m. m. ved den militære Højskole. 1842 blev han Major, 1844 Oberstløjtnant og Stabschef ved Artilleribrigaden, hvorved han sprang forbi de Meza m. fl. Som kar. Oberst havde han 1848—50 Kommandoen over Felthærens Artilleri — nærmest som administrerende, da Artilleriet sjældent optraadte samlet, men fordelt til de forskellige Troppeled med stor Selvstændighed for Battericheferne. — Som mangeaarig Lærer i Artillerividenskaben og som Artillerikonstruktør paa videnskabeligt, matematisk Grundlag har F. indlagt sig store Fortjenester af sit Vaaben. Under mangeaarig og stærk Paavirkning af Udviklingen i Frankrig, ved Jernflid, Selvstudium og ved at følge Forelæsninger paa Universitetet over højere Matematik uddannede han sig til en af vore første »lærde« Artillerister og arbejdede utrætteligt — bl. a. som mangeaarig Medredaktør og Medarbejder ved »Militairt Repertorium« m. m. — paa Udbredelse af Oplysning om militære Spørgsmaal i Almindelighed og Artilleriet i Særdeleshed. Navnlig bør hans »Ledetraad ved Forelæsningerne over Artilleriet«, (I—IV, 1832—34) og hans »Ballistiske Tabeller« (1834, sammen med L. J. F. Keyper) nævnes. Sammen med andre dygtige Vaabenfæller udarbejdede han Planerne for Skytssystemet af 1834, hvis første Resultater ganske vist kom den slesvigholstenske Hær til gode, da der ved Krigens Udbrud 1848 kun i Rendsborg fandtes af det nye Skyts og Materiel, medens de danske Batterier maatte rykke ud med det gamle, i Hast sammenskrabede. — 1851 blev F. Generalmajor; 1852, da den mindre »lærde« Feltsoldat de Meza var Chef for

Artilleriet, blev han Overtøj mester, og 1856 endelig Chef for Artilleribrigaden. — Mellem de to Krige fortsatte F. Arbejdet paa Forbedring af saavel det svære Skyts som Infanterigeværret; men Tempoet var ret langsomt og holdt ikke fuldt ud Skridt med den samtidige Udvikling navnlig i Preussen og England, saa at, da Krigen 1864 kom, kun godt Halvdelen af Feltartilleriet og en ringe Del af det sværere Artilleri var udrustet med riflet Skyts og saaledes underlegent over for det preussiske Artilleri, medens Infanteriets Bevæbning kun bestod af ældre, ved Rifling forbedrede Modeller. — For Artilleriets Udviklingshistorie nærede F. megen Interesse og fik den historiske Vaabensamling (nu Tøjhusmuseet) oprettet. Foruden at han efterhaanden blev Medlem af en Række militære Kommissioner, var han 1848—49 kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling. — Skønt nøjeregnende i Tjenesten og af et hidsigt Temperament, var F. en mild og retfærdig Chef, en elskværdig Personlighed, en retsindig, ærekær Mand, der var baade respekteret og meget afholdt af de undergivne. — R. 1828. DM. 1840. K. 1849. S.K. 1859. — Artilleriets Officerer og Embedsmænd rejste ham et Gravmæle og lod en Marmorbuste af ham af H. V. Bissen (1862) opsætte paa Kbh.s Tøjhus. Den findes ligeledes paa Fr.borg. Her ogsaa Maleri af C. A. Jensen ca. 1848. Maleri af samme 1818 og af J. F. Vermehren 1853 i Familieeje. Tegning af J. V. Sonne (Fr.borg). Litografier 1851 og senere efter C. A. Jensens Maleri. Portrætteret paa Litografi 1851 efter S. Schacks Tegning af de øverstbefalende i Felttoget 1850 og paa K. Gamborgs Litografi (1889) af Krigsraadet i Vejlbj 1849.

O. Blom i Tidsskrift for Krigsvæsen, 1863. *Rockstroh* (P. C. *Bang*).

Fibiger, Johannes Henrik Tauber, 1821—97, Præst, Forfatter. F. 27. Jan. 1821 i Nykøbing F., d. 13. Nov. 1897 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Overlærer, senere Rektor P. G. F. (s. d.) og Hustru. Gift 29. Nov. 1850 i Kbh. (Frue) med Marie Amalie Waage, f. 6. April 1824 i Veterslev, d. 9. Dec. 1907 paa Frbg., D. af Sognepræst, senere Direktør for Sorø Akademi Georg Holger W. (1793—1842) og Juliane Frederikke Broager (1799—1842).

F. tilbragte sine Barndomsaar i Kolding, hvor Faderen blev Rektor 1822; efter hans Død flyttede Familien 1834 til Roskilde, hvor F. blev Student 1837. Han valgte Teologien, men under Studieaarene i Hovedstaden gennemgik han (1841—43) en nervøs Krise, der fik afgørende Betydning for hans senere Liv. 1845 tog han teologisk Embedseksamen og levede nogle Aar af Undervisning, mens han samtidig dyrkede Videnskab og Digtning. 1850

blev han Lærer ved Haderslev lærde Skole og s. A. Præst ved det derværende St. Johannes Hospital. 1859 forflyttedes han til Kbh. som residerende Kapellan ved Garnisonskirken, og 1874 blev han Sognepræst i Vallensved, 1881 i Ønslev og Eskilstrup, hvorfra han tog sin Afsked 1895. — Videnskabelige og poetiske Sysler optog F. gennem hele hans Liv. Allerede i Studenteraarene kastede han sig over Religionshistorien og Studiet af det gamle Testamente, og senere uddybede han sine Studier ved at søge til Oldtidens Kildeskrifter. Han var ikke blot kyndig i Hebraisk og Græsk, men dyrkede de persiske og indiske Religionskrifter paa Grundsprogene, satte sig ind i Oldnordisk og Ægyptisk, blev fortrolig med Hieroglyffer som med Runer — altsammen for at kunne »indaande den oprindelige Duft af Oldtidens Livstræer«. — Den videnskabelige Frugt af disse aandshistoriske Studier kom, naar enkelte Tidsskriftsartikler undtages, ikke Offentligheden til gode; den poetiske derimod saa Dagens Lys gennem en Række tunge, vanskeligt tilgængelige, men fantasirige og tankedybe Bøger. F. debuterede 1849 med »Jephtas Datter«, et Sörgespil med Klagesange i det »gamle Testaments Stil«. N. A. fulgte »Jeremja«, et historisk Sörgespil, ogsaa med Emne fra det gamle Testamente, og 1857 »Johannes den Døber, en Christelig Tragedie«. Bøgerne røber Forfatterens Paavirkning fra Søren Kierkegaard. Skuffet over Læseverdenens kølige Holdning over for disse første litterære Forsøg søgte F. »gennem Folkevisens mere hjemlige Toner at tolke Middelalderens og Katolicismens Uret« i »Kors og Kjærlighed, en Familie-Tragedie« (1858), men heller ikke dette Værk fik mange Læsere. Bortset fra »Nogle Sagn« (1865), syv versificerede Fortællinger, og et Par Prædikensamlinger, »Juletiden« og »Paasketiden« (1875), udgav F. intet i tyve Aar, og da han 1878 samlede forskellige gamle Ting (to Heksameterdigte, henholdsvis om Sisyfos som Udtryk for den helleniske Aand og om Høgne og Hedin som Udtryk for den nordiske Aand, samt en Tragedie i græsk Stil »Helenas Død«) under Fællestitlen »Den evige Strid«, udsendte han Bogen under Pseudonymet Diodoros (en græsk Oversættelse af den hebraiske Form for hans Fornavn). Under samme Forfatternavn udkom endnu to Bøger, »Graabroderen« (1880), en Fortælling i seksten Sange, der skildrer Reformationstiden, og hvori Hovedpersonen er udstyret med adskillige af Forfatterens egne Karaktertræk, og »Mine Søstre« (1881), der ikke er tynget af aandshistorisk Stof, men skildrer Ungdomshjemmet i Roskilde. Under eget Navn udsendte F. endelig 1884 en Samling tungsindige Digte, »Sorgens Genier«. Efter hans Død udkom 1898 »Mit Liv og Levned, som

jeg selv har forstaaet det«, udgivet af hans Plejesøn Karl Gjellerup, en levende og interessant Skildring, der trods den stærkt forkortede Form, hvori den er udgivet, meddeler mangfoldige Træk til Belysning af Tiden, Slægten, Omgangskredsen saavel som af Forfatteren selv og hans Ideer. — Papirer i Universitetsbiblioteket. — To Malerier af W. N. Marstrand paa Fr.borg. Buste af H. V. Bissen.

Ovenn. Levnedsskildring. Haderslev lærde Skoles Program 1850—51. Cl. Petersen: Dramaturgisk Kritik, 1860, S. 32 f. J. L. Ussing: L. N. Høyens Levned, 1872, I, S. 237 ff.; II, S. 86—91. Norsk hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1904, S. 116—56. III. Tid. 28. Nov. 1897. Berl. Tid. 18. Nov. s. A. Personalh. Tidsskr., 8. Rk., III, 1924, S. 129—56, 177—88. H. Høffding: Erindringer, 192, . . 132 3 .

K. K. Nicolaisen.

Fibiger, Johannes Andreas Grib, 1867—1928, Læge. F. 23. April 1867 i Silkeborg, d. 30. Jan. 1928 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Distriktslæge, sidst i Kolding, Dr. med. Christian Emanuel August F. (1819—73) og Christine Dorothea Michelle Elfride Muller (se Fibiger, Elfride). Gift 1. Aug. 1894 i Kbh. (Pauls) med Mathilde F., f. 20. Jan. 1863 i Tranekær, D. af Godslæge Christian Ludvig Vilhelm F. (1822—94) og Thora Ida Birgitte Holm (1831—1917).

F. blev Student 1883 fra Haderslev Læreres Skole, tog medicinsk Embedseksamen 1890 og var 1891—94 Assistent ved Universitetets Laboratorium for medicinsk Bakteriologi under C. J. Salomonsen; samtidig gjorde han Tjeneste som Reservelæge paa Garnisons Sygehus og senere paa Blegdamshospitalet under S. T. Sørensen. I disse Aar udarbejdede han sin Doktordisputats, »Bakteriologiske Studier over Difteri« (1895), et for sin Tid smukt Arbejde, hvori er foretaget en nærmere Karakteristik af Difteribacillen og forsøgt Afgrænsning fra de saakaldte Pseudodifteribaciller. Ogsaa det dengang nye Spørgsmaal om »sunde Bacilbærere« og deres Betydning for Smittens Udbredelse samt en praktisk bakteriologisk Diagnostik af Difterien behandlede F. i et Par omhyggelige Afhandlinger. Hertil slutter sig et Arbejde (1896—97) om Værdien af Behandling med Difteriserum, et paa dette Tidspunkt ret omdebatteret Spørgsmaal, som F.s Reservelægetjeneste paa Blegdamshospitalet gav god Lejlighed til at undersøge. Man kan for saa vidt undre sig over, at denne Undersøgelse, der omfatter 484 Patienter, af hvilke hveranden behandledes med Serum, medens Resten tjente som Kontrolmateriale, syntes at vise Serum'ets terapeutiske Værdi, da Patienterne kun fik højst et Par Tusinde Antitoksinenheder, medens man nu anser Doser, der er 40—50 Gange saa store, for nødvendige. Fra Bakteriologien gik F. over i den patologiske Anatomi, da han

1897 blev Assistent paa Universitetets Institut under C. Lange, og fungerede her til Langes Død 1900. Efter Konkurrence udnævntes han s. A. til Professor i Faget. Hans **Konkurrenceafhandling** drejede sig om Fedtdegeneration og var baseret paa selvstændige eksperimentelle og histologiske Undersøgelser. Fra denne Tid stammer et interessant Arbejde over Pseudohermaphroditismus femininus externus hos Mennesket med Paavisning af paafaldende Hypertrofi af Binyrerne, et Forhold, der senere har vist sig gennem Hyperproduktion af Binyrebark-Hormon at have ætiologisk Forbindelse med Pseudohermafroditismens Udvikling.

Et Arbejde over Tyndtarmstrikturer, der tidligere var anset for at skyldes Syfilis, men viste sig at være af tuberkuløs Oprindelse, førte F. ind paa indgaaende Studier af Tarmtuberkulose særlig i Relation til Mælk med bovine Tuberkelbaciller. Dette Arbejde, der fortsattes i Samarbejde med C. O. Jensen, blev særligt aktuelt, da Rob. Koch paa Hygiejnekongressen i London (1901) hævdede, at de bovine Tuberkelbaciller praktisk talt var uskadelige for Mennesker, og de kostbare Kontrolforanstaltninger derfor overflødige. Igennem F.s og Jensens Samarbejde, der strakte sig over en længere Aarrække, paavistes, at primær Tuberkulose i Tarm, Halsglandler etc. ingenlunde var særlig sjælden, og at man i en Række Tilfælde kunde paavise bovine Baciller som Aarsag. Den første Meddelelse, der altsaa imødegik Kochs Paastand, fremlagdes 1902 og efterfulgtes af Beretninger paa internationale Møder, i Bruxelles og Kbh. 1903, Paris 1905 og Washington 1908. 1911 vendte F. endnu engang tilbage til Spørgsmaalet.

Den store Indsats, som F. har ydet i Patologien, samler sig imidlertid omkring Kræftforskningen. I de første Aar af vort Aarhundrede var man overalt i Verden begyndt i større Stil at optage Kampen mod Kræften. Stødet hertil blev vel særlig givet af C. O. Jensens vellykkede Forsøg med Transplantation af hos Mus og Røtter »spontan« opstaaede Kræftsvulster. Foruden de rent videnskabelige Undersøgelser begyndte man ogsaa en social Kamp for Kræftpatienterne. Overalt dannedes Kræftkomiteer, der skulde sørge for Organisation af den tidlige Diagnostik, behandle Materialet statistisk og drage Omsorg for de syges Behandling. 1905 havde Danmark faaet sin Cancerkomité, oprettet paa Initiativ af Den almindelige danske Lægeforening og med den foreløbig beskedne Opgave, Bekæmpelse af Livmoderkræft under Gynækologen F. **Howitz'** Ledelse. Allerede 1907 udvidedes Omraadet dog til alle Former af Kræft, og C. O. Jensen blev Komiteens Formand, F. Næstformand, hvem det overdroges at foranstalte en Optælling

amtsvis af samtlige Kræftpatienter i Landet. F. gennemførte Op-gaven med stor Energi, idet det lykkedes ham at faa Svar fra over 99 pCt. af Landets Læger. Gentagne Gange har F. givet Beretning om Resultatet af det til diagnostisk Undersøgelse indsendte Mate-riale. Under dette Arbejde førte en heldig Begivenhed ham ind paa et meget betydningsfuldt Felt: nogle Rotter, der var podet med Tuberkulose, viste sig ved Obduktionen at have vortelignende Svulster i Formavens Slimhinde. I Svulsterne fandtes nogle *smaa* Rundorme, og et beundringsværdigt grundigt og systematisk Ar-bejde viste nu, at Rotterne inficeredes med en hidtil ukendt Rund-orm (kaldet *Spiroptera neoplastica*), naar de aad Kakerlakker, i hvis Muskulatur Larverne levede. I Rottens Mavesæk udvikledes Larverne, der som voksne trængte ind i Slimhinden og her i et vist Antal Tilfælde frembragte ægte Kræftsvulster. For første Gang var det saaledes lykkedes vilkaarligt at frembringe Kræft hos forud sunde Dyr, en Opdagelse af stor metodologisk Betydning for det nærmere Studium af Kræftcellerne. Undersøgelserne, som F. med en beundringsværdig Resignation først fremlagde 1913, seks—syv Aar efter den første Iagttagelse og efter at alt var oplyst i alle Enkeltheder, vakte den største Opmærksomhed Verden over. De gav Stødet til, at japanske Forskere nogen Tid senere paaviste, at ogsaa Stenkulstjære kan frembringe Kræft paa Huden af Kaniner og hvide Mus, der pensles daglig gennem flere Maaneder. Disse Forsøg blev optaget og udvidet af F. og hans Medarbejdere og førte til Klarlæggelse af mange betydningsfulde Enkeltheder. Den gamle *Virchow'ske* Lære om, at Kræften skyldes en »Reiz«-Paavirk-ning af Cellerne af forskellig Art, synes herved at have vundet Bekræftelse i Modsætning til saa mange andre Hypoteser. Gennem tyve Aar arbejdede F. med Kræftundersøgelser, en Liste over disse som over hans tidligere Arbejder er offentliggjort i Hospitals-tidende, **LXXI**, 1928, S. 131—36. F. var 1922 blevet Formand for Cankerkomiteen, efter at han allerede 1908, da der stiftedes en »Internationale Vereinigung für Krebsforschung«, var blevet denne Sammenslutnings Viceformand. Fra 1913 til 1920, da Foreningen efter Fredslutningen opløstes, var han dens Formand. Man havde vel haabet paa ny at faa det internationale Samarbejde i Gang med F. som Leder, da hans Død (af en snigende Tarmkræft) brat afbrød alle Forhandlinger.

Efter sin store Opdagelse blev F. hædret fra alle Sider. Han optoges som Medlem af Videnskabernes Selskab 1916 og udnævntes til Æres- eller korresponderende Medlem af en Række udenlandske Selskaber. 1925—26 var han Universitetets Rektor. 1915 fik han

tildelt Martin Salomonsens Præmielegat og **1923** den Nordhoff-Jung'ske internationale Kræftpris. **1927** udnævntes han til Æresdoktor ved Universitetet i Louvain, og et Par Maaneder senere viste Universitetet i Paris ham samme Æresbevisning. Endelig modtog han i Okt. s. A. Nobel-Prisen for sine Arbejder over Spiroptera-Kræften. Han var da allerede en dødsmerket Mand, men havde vistnok først faa Dage før sin Død Forstaaelse af Sygdommens Karakter. — R. **1908**. DM. **1919**. K.² **1926**. — **Bronzebuste** af L. Brandstrup **1925** paa **Patologisk-anatomisk** Institut; Modellen i Familieeje. Tegninger af Tycho Jessen **1891** og Gerda Ploug Sarp **1920**. Portrætteret paa Tycho Jessens Gruppebillede **1893** fra C. J. Salomonsens Laboratorium (Fr.borg). Silhouet.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. **1895**, S. 71 f. C. O. Jensen i Oversigt over Vidsk. Selsk. Forhandl. **1928**, S. 101—17. Oluf Thomsen i Univ. Progr. s. A.

Oluf Thomsen.

Fibiger, Jørgen Nis, f. **1867**, Vandbygningsingeniør. F. 22. April **1867** i Tranekær. Forældre: Godslæge Christian Ludvig Vilhelm F. (**1822—94**) og Thora Ide Birgitte Holm (**1831—1917**). Gift 6. Maj **1911** i Kbh. (Jac.) med Anna Agnete Villemoes, f. 3. Juni **1885** i Ulfborg, D. af Mølleforpagter, senere Teglværksejer og Direktør for Lemvig Bank Kresten Jensen V. (**1850—1917**) og Anna Pedersen Østergaard (**1851—1930**).

F. blev Student **1885** fra Haderslev Læreres Skole og n. A. cand. phil., **1892** cand. polyt. i Ingeniørfaget. Kort efter Eksamen fik han Ansættelse som assisterende Ingeniør ved Vandbygningsvæsenet og var her beskæftiget ved Arbejder som Forlængelse af Hirtshalsmolen og Forbedringer ved Dokbassinet i **Esbjerg**. **1896** blev han Medindehaver af Entreprenørfirmaet F. & Villefrance og havde i denne Egenskab bl. a. en Række Arbejder paa Jyllands Vestkyst som Molebygning ved Hirtshals, Kystsikringsarbejder fra Bovbjerg til Thyborøn og desuden Anlæg af Havne paa Færøerne foruden flere andre Havne og Jernbaneanlæg og Arbejder ved Statens Brunkulslejer. **1914** blev Spørgsmaalet om Anlæg af Havne paa Jyllands Vestkyst paa ny aktuelt. Det havde været Genstand for Drøftelser i mange Aar; de første Projekter kom allerede **1862** og førte til Bygningen af en Mole ved Hirtshals. **1882** og **1897** var der nedsat Kommissioner, der udarbejdede Havneprojekter, som dog ikke blev gennemførte paa Grund af Bekostningen. Vandbygningsvæsenet udarbejdede ogsaa Projekter, men kunde ikke komme lavere ned med Anlægsudgifterne, og **1913** erklærede Vandbygningsvæsenet, at en Løsning af Vestkysthavnespørgsmaalet var praktisk talt umulig, fordi det vilde kræve ca. 50 Mill. Kr., og

fordi man ikke kunde have nogen Garanti for at kunne vedligeholde Havnene med rimelige Midler. 1914 blev der paa ny nedsat en Kommission, og Ministeren Hassing Jørgensen gjorde F. til Medlem af og ledende Ingeniør for denne. Betænkningen førte til Loven af 31. Marts 1917 om Anlæg af Havne ved Hirtshals og Hanstholm. Udførelsen af Arbejdet blev ikke overdraget Vandbygningsvæsenet, men lagdes i Hænderne paa F., der fra Dec. 1918 ansattes som Statens ledende Ingeniør ved Vestkysthavnaneanlæggene. Meningerne om disse Havne, af hvilke Hirtshalshavnen blev færdig 1930, er stadig stærkt delte. Fra adskillige søkyndige hævdes det, at Besejlingen af dem lige ud til det aabne Verdenshav er alt for farlig og risikabel for større Skibe, og at det er Fantasteri at ville basere videre Planer, f. Eks. Eksportruter, paa dem. F. har selv været Genstand for stærke Angreb, men hidtil har Bevillingsmyndighederne stedse bevilget Penge til Fortsættelse af Arbejdet paa Hanstholm Havn, ganske vist i reduceret Tempo. — F.M.G. 1917. — Maleri og Tegning af Niels Hansen. To Malerier af Jens Tornum 1934. Portrætteret af Lars Nielsen paa fire Dekorationsfelter i Fiskeauktionshallen i Hirtshals 1931—34. *Pool Vinding*

Fibiger, Mathilde Lucie, 1830—72, Forfatterinde, Banebryder for Kvindesagen i Danmark. F. 31. Dec. 1830 i Kbh. (Garn.), d. 17. Juni 1872 i Aarhus, begr. sst. Søster til **Ilia** F. (s. d.). Ugift.

M. F. tilbragte en lykkelig Barndom i Forældrehjemmet paa den militære Højskole, men fik ved Forældrenes Skilsmisse 1843 Hjem hos Moderen. Ved dennes Død 1844 vendte hun tilbage til Faderen, men fik n. A. en **Stifmoder**, som gjorde Hjemmet trist og uudholdeligt for hende. Hun forberedte sig derfor gennem Privatundervisning paa at komme ud som Lærerinde og fik Okt. 1849 Plads paa Skovridergaarden Maltrupgaard ved Saksøbing. Her skrev hun 1850 sin Debutbog »Clara Raphael. Tolv Breve«, som skulde blive Kvindesagens Kamplur her hjemme. Hun sendte Manuskriptet til J. L. Heiberg for at høre hans Mening, og han sørgede for Bogens Udgivelse hos Reitzel og ledsagede den med et anbefalende Forord. Da M. F. straks efter Bogens Tilsynkomst op imod Jul 1850 kom til Kbh., blev hun i Begyndelsen meget feteret, men da Heiberg, betænkelig ved det Røre, Bogen vakte (skildret af Fredrik Bajer i »Klara Rafael-Fejden«, 1878), trak sig tilbage fra hende, fik hun den offentlige Mening imod sig. Af betydeligere Indlæg i Fejden skal nævnes Goldschmidts satiriske Omtale i »Nord og Syd«, der dog indrømmer Bogen Friskhed og Livfuldhed, og Frederik Drejers skaanselsløse Kritik. Dog hævdede sig ogsaa sympati-

ske Røster, som i det store og hele gav Forfatterinden Ret, saaledes fra N. F. S. Grundtvig, Sibylla (Fanny le Normand de Bretteville) og Pauline Worm. Det lykkedes ikke M. F. ved et nyt lille Skrift: »Hvad er **Emancipation?**« (som hun udgav under Navnet Sophie A.***) at føre Fejden fra meget uvedkommende tilbage til Sagens Kærne. Først da Kampen for Kvindens Frigørelse af andre blev taget op tyve Aar senere, begyndte man i fuldere **Maal** at anerkende »Clara **Raphael**«s Forfatterinde som Banebryder for Kvindesagen i Danmark. Heller ikke et andet lille Skrift 1851, »Et Besøg«, havde M. F. Held med. Jo mere hun søgte at klarlægge sin Idé, des mere voksede **Uvillien**. 1853 udgav hun Novellen »En **Skizze** efter det virkelige Liv«, der fik en forholdsvis god Modtagelse af Goldschmidt og andre, men kun fordi den opfattedes som et Modstykke til »Clara Raphael«. En efterfølgende Roman: »**Minona**« (1854) vakte kun liden Interesse, og dermed opgav M. F. at tjene sit Brød som Forfatterinde. Kun med hendes første Bog vil hendes Navn blive bevaret i Litteraturen. — M. F. **maatte** næsten hele sit Liv kæmpe med **smaa** Kaar. Hendes gladeste Øjeblikke var dem, hun tilbragte hos Grundtvig og hans anden Hustru, f. Toft. Hun ernærede sig ved at oversætte, ved at male paa Porcellæn, sy Huelin for Bønderpiger og sømme Lommetørklæder; var ogsaa nogle Aar Lærerinde i jyske Præstegaarde. Hun kæmpede indtil Fortvivlelse for sin økonomiske Uafhængighed, og hendes Helbred tog livsvarig Skade deraf. Endelig havnede hun ved sin gode Ven, Lægen og Politikeren C. E. Fengers Hjælp i Telegrafvæsenets Tjeneste, først i Helsingør 1866, siden i Nysted og sidst i Aarhus 1870. Troen paa Idealet holdt hun fast, men hun havde lært, at Ideen maatte føres ud i Livet ad praktisk Vej. Hendes sidste litterære Arbejde var »Den ensommes Hjem« i »Tidskrift for **hemmet**« 1869. Hun oplevede at se Kvindesagen organiseret i Dansk Kvindesamfund 1871 og blev selv Medlem et Aar, uden dog at kunne tage personlig Del i Arbejdet. Fenger rejste hende en Sten paa Aarhus gamle, nu nedlagte, Kirkegaard, og satte paa den Slutningsverset af hendes Digt »Nytaarsnat 1870«. Graven er fredet. — Manuskripter og Breve i Det kgl. Bibliotek. — Maleri af Jørgen Roed (Fr.borg). Tegning af Erick Struckmann (Rigsdagen). Træsnit, tegnet og xylograferet af C. L. Sandberg 1872.

Fredrik Bajer: Klara Rafael-Fejden, 1878. Margrethe Fibiger: Clara Raphael, 1891. Johs. **Steenstrup**: Den danske Kvindes Historie, II, 1917, S. 92—104. Georg **Brandes**: Samlede Skrifter, 2. Udg., 1919, S. 444—47. Gyrithe **Lemche**: Dansk Kvindesamfundets Historie gennem 40 Aar, 1911. Kvinden og Samfundet, 1915. Anton Andersen: Danske Forfatterinder, 1896, S. 63—68.

Gyrithe Lemche (Fredrik Bajer).

Fibiger, Otto Daniel, 1824—81, Filolog og Skolemand. F. 26. Marts 1824 i Kbh. (Garn.), d. 29. Marts 1881 i Horsens, begr. sst. Broder til Ilia og Mathilde F. (s. d.). Gift 21. Maj 1853 i Kbh. (Trin.) med Hella Nathan, f. 17. Marts 1827 i Kbh. (Mos.), d. 26. Jan. 1907 paa Frbg., D. af Silke- og Klædehandler David N. (ca. 1780—1833) og Bolette Davidsen (ca. 1790—1847).

F. blev Student 1842, privat dimitteret, og studerede Filologi. Han var Alumnus paa Borchs Kollegium 1847—52, gik frivillig med i Krigen 1848—49 og deltog i Fægtningerne ved Nybøl og Dybbøl. Efter 1849 at have taget filologisk-historisk Embedseksamen gav han sig af med videnskabelig Virksomhed og med Undervisning. Han blev 1852 Lærer ved Flensborg lærde Skole og Realskole, hvor han 1854 blev Kollaborator. 1858 flyttede han til Kbh., hvor han først blev Timelærer ved **Metropolitanskolen**, fra 1860 med Titel af Overlærer; tillige virkede han som Lærer ved Borgerdydskolen i Kbh. 1871 udnævntes han til Rektor i Horsens, hvor han virkede til sin Død. Han skal have været en fortrinlig Lærer, men de kommenterede Skoleudgaver, som han har leveret (af attiske Talere, Xenofon, Sallust og **Vergil**), vidner ikke om nogen stor Selvstændighed.

Cl. Clausen: Horsens Statsskole 1532—1932, 1932, S. 176—81.

M. Cl. Gertz (*Hans Ræder**).

Fibiger, Peder Grib, 1784—1833, Filolog og Skolemand. F. 28. Sept. 1784 paa Snoghøj Færgegaard, d. 8. Aug. 1833 i Kolding, begr. sst. Broder til Adolph og Jacob F. (s. d.). Gift 5. Aug. 1818 i Sæby, Løve Herred, med Cathrina Jacobine Smith, f. Tauber, f. 8. Jan. 1789 i Roskilde, d. 20. April 1879 i Kbh. (Frue) (gift 1° 1808 med Hof- og Stadsretsprokurator Caspar Wilhelm Smith, 1775—1811), D. af Rektor Johan Henrik T. (s. d.) og Hustru.

F. gik i Skole i Roskilde, hvor han boede i Huset hos sin senere Svigerfader, blev dimitteret til Universitetet 1801 og 1806 optaget paa det pædagogiske Seminarium. Han vandt 1809 Prisedaille for en Afhandling om Elegiens oprindelige Beskaffenhed. Han blev Adjunkt i Roskilde 1810, Overlærer i Nykøbing F. 1817 og Rektor i Kolding 1822. Han roses som en aandfuld Lærer og en elskværdig Personlighed af et poetisk Temperament. Han har udgivet en Oversættelse af **Sofokles'** Tragedier (1821—22), og desuden har han, især i Skoleprogrammer, offentliggjort Oversættelser af Homer, Euripides, Persius og Juvenal samt adskillige originale græske og latinske Vers.

Johannes Fibiger: Mit Liv og Levned, 1898.

Hans Rader (S. B. Thrige).

Fibiger, Kristian Vilhelm Kristoffer, f. 1886, Politiker. F. II. Febr. 1886 i Aarup, Snedsted Sogn, Thy. Forældre: Lærer Peter Nicolai Frost F. (1850—1926) og Nicoline Mathilde Friedrichsen (1849—1915). Gift 27. Maj 1909 i Skanderup ved Skanderborg med Astrid Anna Johanne Klindt Sørensen, f. 26. Jan. 1886 paa Fredensborg, Skanderup Sogn ved Skanderborg, D. af Gaardejer Peter S. (1859—1921) og Nielsine Petrea Sørensen Østergaard (f. 1861).

F. tog Præliminæreksamen 1901 og uddannedes derefter som Landmand i Praksis og ved Ophold paa Malling Landbrugsskole 1904. Han blev 1905 Forvalter paa Hovedgaarden Øland ved Thisted. 1909 overtog han selv denne Gaard og har siden drevet den. — Hans udprægede kirkelige og politiske Interesser har ført ham ind i megen offentlig Virksomhed. Han er Medlem af Harring-Stagstrup Menighedsraad siden 1916, af San thaimissionens Hovedbestyrelse, af Hovedbestyrelsen for Det blaa Kors, af Herregaardsmissionens Bestyrelse, af Bestyrelsen og Forretningsudvalget for Dansk Kirke i Udlandet og af St. Lucas Stiftelsens Bestyrelse. Endvidere er han Medlem af Hovedbestyrelsen for Arbejdsgivernes Ulykkesforsikring. — I en enkelt Periode, 1917—21, var han Medlem af Harring-Stagstrup Sogneraad, og 1920 valgtes han af de Konservative i Thisted Amtskreds til Folketinget. Han har her øvet en betydelig Indsats som sit Partis Ordfører i alle Spørgsmaal vedrørende Landbruget, saavel den landøkonomiske Krisepolitik som Ejendomsskatteerne, Grundskylden o. 1. Han var en af de konservative Politikere, der tilskyndede stærkest til Oktoberforliget 1931 med Regeringen, og paa Udformningen af dette Forligs Enkeltheder har han haft adskillig Indflydelse. Siden 1928 er han Næstformand for den konservative Folketingsgruppes Bestyrelse. Han er Medlem af Landbokommissionen og af Statens Jordlovsudvalg. — R. 1935.

P Stavnstrup.

Fiedler, Harald Valdemar, 1808—87, Fiskerikyndig. F. 15. Juni 1808 i Kbh. (Petri), d. 29. Maj 1887 i Sterrede ved Skelskør, begr. i Holsteinborg. Forældre: Købmand, senere Ejer af Basnæs og Justitsraad Frederik Christian F. (1775—1829) og Juliane Marie Sporon (1781—1837). Gift 1° 24. Dec. 1837 i Magleby, Vester Flakkebjerg Herred, med Ane Katrine Olsen, f. 13. Febr. 1818 i Tjæreby, Vester Flakkebjerg Herred, d. 21. Juli 1893 paa Frbg., D. af Gaardmand Ole Hansen (1774—1842) og Ane Madsdatter (ca. 1785—1825). Ægteskabet opløst. 2° 3. April 1860 i Kbh. (Trin.) med Marie (Maren) Sophie Kirstine Jensen, f. 3. Juli 1830

i Tjæreby, d. 21. Dec. 1905 i Kbh., D. af Husmand, Hjulmand Jens Nielsen (1791—1876) og Kirsten Hansdatter (f. ca. 1798).

Efter Undervisning i Hjemmet og i Roskilde Katedralskole blev F. Student 1826 fra Sorø. 1832 tog han juridisk Embedseksamen, men havde allerede fra 1829, da Faderen døde, deltaget i Bestyrelsen af Basnæs. Allerede tidligt havde F. fattet stor Interesse for Fiskeriet og ønskede gennem praktisk Virksomhed at blive nøje kendt med dette. Dette Ønske bidrog vistnok meget til, at han 1839 fæstede Sevedø under Borreby Gods og n. A. købte den til Arvefæste; Basnæs blev afhændet efter Moderens Død. Fra Sevedø begyndte F. nu et efter Datidens Forhold meget omfattende Fiskeri, navnlig efter at han med offentlig Understøttelse havde foretaget en Rejse til Island (1840), Shetlandsøerne, Skotland og Holland for at studere Fiskeriforholdene. De forskellige Forsøg, som F. gjorde paa at indføre Forbedringer med Hensyn til Fangstens Behandling, strandede navnlig paa Datidens uheldige Afsætnings- og Kommunikationsforhold og førte til betydelige pekuniære Tab for ham, saa at han til sidst **maatte** indskrænke sin Virksomhed til **Aale**-fiskeriet. Samtidig drev han sin Gaard, der blev sat i mønsterværdig Stand, og medvirkede paa forskellig Maade til Fremskridt i offentlige Anliggender. Han var Medlem af Sogneforstanderskabet og af Sorø Amtsraad og blev 1847 Stænderdeputeret; han blev Vejinspektør for Sorø Amts sydlige Del og 1853 Underdirektør ved Vejvæsenet i Slesvig. 1856 udnævntes han til Birkedommer i Holsteinborg Birk; samtidig blev han Direktør for Holsteinborg Sparekasse og nogle Aar senere Medlem af Direktionen for en Kreditkasse til Selvejendoms Fremme. 1867 blev han desuden ansat som Regeringens Konsulent i Fiskerisager, hvilken Stilling han beholdt til sin Død. — 1865 stiftede han sammen med Arthur Feddersen (s. d.) et »Tidsskrift for Fiskeri«, der udkom til 1882 (fra 1873 med Titel »Nordisk Tidsskrift for Fiskeri«). N. A. begyndte F. Udgivelsen af »Nordisk **Aarsskrift** for Fiskeri«, hvoraf der udkom tre Aargange. Da der 1873 nedsattes en Kommission til at udarbejde et Forslag til fremtidig Lov for Danmarks Fiskerier, valgtes F. til Formand. Naar Kommissionen imidlertid ikke affødte noget direkte Resultat, skyldtes det sikkert for en stor Del, at F. ikke længere besad den fornødne Smidighed og Lydhørhed over for den nye Tids Ideer. Dog kom det af Kommissionen indsamlede store Materiale senere til Anvendelse ved Udarbejdelsen af **Fiskeri**-loven af 1888. — F. deltog med Iver i forskellige Fiskeriudstillinger, og hans personlige Virksomhed og Interesse for Fiskeriet kom dette til gode paa forskellig Maade. I de ovennævnte Tidsskrifter har

han skrevet flere Afhandlinger, især om juridiske Emner. — Breve til Laur. Skau i Det kgl. Bibliotek. — R. 1876. — To Akvareller af E. Lehmann i Familieeje.

A. Feddersen i Fiskeritidende 7. Juni 1887. *Jonas Collin (H. Blegvad*)*.

Fiedler, Thora Nielsen, f. 1854, Sygeplejerske og Klinikforstanderinde. F. 15. Marts 1854 i Nyborg. Forældre: Landmand, Vejinspektør, senere Birkedommer og Statskonsulent i Fiskeri H. V. F. (s. d.) og 2. Hustru. Ugift.

T. F. fik i Arv efter sin Fader en enestaaende Alsidighed og et Initiativ, som hun i høj Grad fik Lejlighed til at udnytte. Efter Faderens Død kom hun ind paa Kbh.s Kommunehospital, blev uddannet som Sygeplejerske 1887—88, gik derefter i Røde Kors' Tjeneste som Privatsygeplejerske og blev kendt som en varmhjertet og dygtig Kvinde. 1894 overtog hun Stillingen som Klinikforstanderinde ved Hjemmet for Vanføre i Kbh. Hendes væsentligste Arbejde var ved Sygesengen og paa Operationsstuen, men snart fandt hun andre Opgaver, som hun med sin ukuelige Energi og praktiske Sans løste paa en saadan Maade, at Resultatet blev af største Betydning for Hjemmet og tillige blev Forbillede for adskillige lignende Institutioner. Paa det Tidspunkt, da hun tiltraadte, blev alle Bandager fremstillet af Bandagister uden for Hjemmet, men T. F. indsaa, hvilken Vinding det vilde være, hvis Hjemmet selv fremstillede dem, og at de vanføre derved kunde blive hjulpet til et godt lønnet Arbejde, samtidig med, at det vilde være en stor Besparelse for Hjemmet. Med den største Iver begyndte hun dette Arbejde i en dertil indrettet Bandagestue med to Syersker til Hjælp; selv forsøgte hun sig i Hærdning af Staal og Læder, i Drejning af Metal og Smedearbejde og opnaaede en vis Færdighed og et sikkert Kendskab til de forskellige Arbejdsgrene ved Fremstillingen af Bandagerne. Allerede 1896 var Bandageriet saa vidt fremskredet, at det var Eneleverandør til Klinikken og tillige udførte Bestillinger fra mange Hospitaler og Privatfolk. — T. F.s Intelligens gjorde sig særlig gældende ved Valget af Arbejdere i de mange forskellige Værksteder, baade med Hensyn til deres Vanførhed og med Hensyn til deres aandelige Udvikling. Der var Brug for Omhu og Tænksomhed ved Eksperimenter med Bandager og Proteser, for at de i fuldeste Maal kunde tjene deres Hensigt. — Grundet paa en Øjenslidelse maatte T. F. trække sig tilbage 1921; Klinikken var da naaet til at beskæftige 38 lønnede Arbejdere og 21 Elever. Hun var en stærk, særpræget Personlighed, retsindig og varmhjertet, impulsiv og meget myndig. En indsamlet Sum, som blev skænket ved hendes

Afsked fra Hjemmet, dannede Frk. **F.s** Legat. T. F. var Medlem af Dansk Sygeplejersaads Repræsentantskab og Bestyrelsesmedlem i Dansk Arbejde. — **F.M.G.** 1913. — Maleri af H. Vedel 1919 i Hjemmet for Vanføre.

Hjemmet for Vanføres Aarsberetning 1922—23 og 1929. Dansk Sygeplejersaads Tidsskrift 1912—13.

Cornelia Petersen.

Fielchechrone, Oluf Nielsen, d. 1682, Hoforator. F. i Landskrona, d. 1682 i Holland.

O. N. F. hed egentlig Fielche, men gav siden (vistnok fra 1663) sit Navn et finere Sving med Hentydning til sit Fødested. 1654 blev han Student fra Frue Skole i Kbh. og optraadte allerede n. A. som Forfatter af et latinsk Digt. 1658 deltog han i de akademiske Borgeres Forsvar af Hovedstaden og gjorde sig bemærket som en af de mere fremtrædende blandt de »militerende« Studenter. Saaledes var han med i den Kreds af dem, som til Løn for deres Tjenester forlangte Reforme ved Universitetet og Privilegier for Studenterne, og i April 1659 holdt han i Slotskirken en latinsk Tale, der havde Ønsket om Krigens lykkelige Udgang til Emne. Talen blev udgivet efter Befaling af Frederik III., hvis Bevaagenhed han allerede da synes at have vundet. I Febr. 1660 søgte han om Tilladelse til at holde filosofiske Kollegier ved Universitetet. Efter Freden rejste han udenlands og optraadte som Forfatter i Franeker (1661), hvor han blev Magister, og i Tübingen (1663), ligesom han ogsaa et eller andet Sted erhvervede den medicinske Doktorgrad. Ingen Videnskab syntes at være ham fremmed. Selv det syriske Sprog havde han lagt sig efter. Efter sin Hjemkomst gjorde han det Kunststykke at prædike for Kongen paa latinske Vers og blev derpaa 1668 udnævnt til Adjunkt i det teologiske Fakultet med særlig Forpligtelse til at læse over Kirkehistorie og Homiletik. Da han imidlertid samtidig blev beskyldt af en Kvinde for at have staaet i Forhold til hende, blev han kort efter fjernet fra Universitetet; men Kongen slap ham ikke. Endnu s. A. blev han nemlig udnævnt til Hoforator med en anstændig Løn. Siden søgte han om at blive Hofintendant (*Quæstor aulicus*) og Forpagter af Tobakshandelen her i Landet, men naaede næppe Opfyldelsen af disse Ønsker; thi da Frederik III. døde 1670, var hans Rolle her i Landet udspillet. Han drog nu til Holland, hvor han virkede som Læge indtil sin Død.

Kirkehist. Saml., 4. Rk., I, 1889—91, S. 794—804; 5. Rk., V, 1909—11, S. 252. Personalh. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1927, S. 67, 68; 9. Rk., V, 1933, S. 65.

H. F. Rørdam (Bjørn Kornerup*).

Figgé, Henrik Vilhelm Victor, 1861—1933, Redaktør, Af holds-agitator. F. 11. Sept. 1861 i Vindelbrohuset i Slaglille, d. 19. Nov. 1933 i Gentofte, Urne paa Bispebjerg Kgd. Forældre: Tømmersvend Johann Frederik Wilhelm F. (1826—90) og Karen Henriksdatter (1832—97). Gift 6. Okt. 1889 i Kbh. (Matth.) med Johanne Kirstine Marie Løwenstein, f. 7. Juni 1861 i Kbh. (Frels.), D. af Skomagermester Wilhelm L. (1835—1907) og Johanne Marie Hansen (1835—1910).

F. gik i Landsbyskole, senere i Sorø Borgerskole, kom 1878 til Kbh. for at tjene sit Brød og var efterhaanden Bydrenc, **Køkken-**karl paa Hotel Phønix, Bud, Hattemager, Pedel, Agent, Inkassator, Afholdsvært m. m. Han havde megen Modgang og led til Tider ligefrem Nød, bl. a. fordi hans daarlige Syn gjorde ham uskikket til godt lønnet Arbejde. Han var en flittig Deltager i Studenter-samfundets Aftenundervisning for Arbejdere; Bekendtskabet med Undervisningens Leder, Folketingsmand H. Trier, blev af stor Betydning for ham, og han blev 1885 Medlem af den nystiftede Agitationsforening mod Alkoholen, hvis Formand Trier var. 1889 var han sammen med Trier Medstifter af Afholdssamfundet og 1894—1904 Medlem af Selskabets Hovedbestyrelse. I Begyndelsen af 90'erne kom F. ind i den af Østrigeren Hertzka startede »Frilands-Bevægelse«, stiftede 1892 Den nordiske Frilandsforening med Hovedsæde i Kbh. og udgav fra Nov. s. A. Frilandsbladet, som han redigerede, indtil Frilandsbevægelsen 1895 brød sammen. 1894 udgav han »Friland«, en autoriseret, kortfattet Bearbejdelse af Dr. Hertzkas »Freiland, ein soziales Zukunftsbild«. 1893 grundlagde han Bladet »Afholdsagitatoren«, nu »Agitatoren«, som han med sejr og udholdende Energi holdt oppe. I en Del Aar udgaves Bladet af det af F. 1904 stiftede Danske Afholdsfolks Agitations- og Litteraturselskab; senere overtog F. igen Udgivelsen og fortsatte som Udgiver og Redaktør til 1931. F. var en af Af holdssagens mest energiske og overbeviste Agitatorer og har virkeliggjort flere gode Ideer til Sagens Fremme. Paa hans Initiativ stiftedes 1903 De danske Afholdsselskabers Forbund (nu Danske Afholdsselskabers Landsforbund), hvis første Sekretær F. var (til 1907), ligesom han fik oprettet de første Livsforsikringsafdelinger for Afholdsfolk (i Selskaberne Dan og Tryg). Han var med til at indføre Tempelridder Orde-nen i Danmark og Medstifter af den første Loge »Knud Lavard« 1904. 1905 var han Medstifter af Foreningen af danske Ugeblade, Fagblade og Tidsskrifter, i flere Aar Foreningens Sekretær, derefter Næstformand indtil 1932. 1909 fik F. Ideen til Danmarks, maaske Verdens første Biografteater med Aktualiteter og Rejsefilms, ind-

rettet som en Jernbanevogn, der duvede let under Filmenes Fremførelse for at styrke Rejseillusionen (Luxustoget, Amagertorv 33). F. købte Biografbevillingen, men n. A. blev Luxustoget omdannet til Akts. Løve Biografen, der drev almindelig Filmsfremvisning. 1911 overflyttedes Bevillingen til Victoria Theatret paa Hjørnet af Nytorv og Frederiksberggade, dengang det største Biografteater i **Kbh.**, 1924 til Det lille Teater, senere Scala-Bio paa Vesterbrogade. Af sine Indtægter ved Biografvirksomheden dækkede F. de Tab, forskellige Mennesker led ved et Foretagende, han havde startet: en Højborg for Afholdsbevægelsen (Harmonien paa Nørrevold). Foretagendet gik i Stykker; men som den retskafne Mand, F. var, betalte han — da han kom til Penge — enhver sit og ofrede yderligere i rigt **Maal** paa Afholdsarbejde af forskellig Art. Han skrev en Mængde Afholdssange og et Par Digtsamlinger. 1932 udgav han, skønt næsten blind, et stort illustreret Værk, »Blade af Samarbejdets Historie«, der omhandler alle Sider af dansk og nordisk Samarbejde paa **Ædruelighedsarbejdets Omraade**.

N. C. Nielsen: **Afholdssamfundets Historie**, 1914, S. 52—56. Anton Schmidt: **Afholdsbevægelsens Verdenshistorie**, IV, 1914, S. 304 ff. . . . H.

Filtenborg, Christian Gøtzsche, 1852—1919, Grosserer, **Legatstifter**. F. 31. Maj 1852 i Randers, d. 12. Okt. 1919 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Købmand, senere Konsul Niels F. (1826—75) og Andrine Eleonora Gøtzsche (1821—1901). Gift 17. Dec. 1909 i Aarhus med Marie Sophie Jensen, f. 17. Dec. 1869 i Viby ved Aarhus, d. 27. Dec. 1921 i Aarhus, D. af Buntmager Jens Peter J. og Marie Cecilie Henrichsen.

Som Dreng kom F. i Aarhus Latinskole og fik derefter sin første handelsmæssige Uddannelse i sin Onkels Firma, J. C. F. i Aarhus, der hovedsagelig handlede med Ure en gros. Efter yderligere Uddannelse i Udlandet kom han tilbage til sin gamle Forretning, og ved Onkelens Død 1891 blev han foruden Indehaver af dennes Firma tillige Indehaver af to andre Firmaer, hvoraf det ene allerede var erhvervet i Onkelens Levetid, medens det andet handlede med Guld- og Sølvvarer en gros. Ved Flid og Dygtighed førte han disse Forretninger godt frem, og han blev efterhaanden en særdeles velstillet Mand. Hans Virkelyst og Interesser og navnlig hans udprægede Bypatriotisme førte ham imidlertid samtidig ind i det offentlige Liv. Saaledes var han 1895—1903 Formand for Aarhus Handels- og Kontoristforening og 1898—1908 Medlem af Bestyrelsen for Aarhus Handelsforening. Endelig var han ogsaa Medlem af Aarhus Byraad 1897—1909. I Aarene omkring 1909 kom **Pla-**

nerne frem om en stor Landsudstilling i Aarhus, og paa dette Felt var utvivlsomt F. en af de ivrigste. **Baade** ved personligt Arbejde og i finansiel Henseende gjorde han her en stor Indsats, som efter Udstillingens lykkelige Gennemførelse blev anerkendt fra alle Sider. Ved sin Død testamenterede han store Summer til Byens Fremme, deriblandt ogsaa Legater til Brug ved det kommende Aarhus-Universitet, indviet Sept. 1933. Der uddeles saaledes nu henved 12 000 Kr. aarligt i F.s Navn, dels i Form af Studielegater, dels som Boglegater til særlig flittige Studenter. For Midlerne oprettedes ligeledes C. G. F.s Stiftelse i Aarhus til Fordel for trængende Handlende og **Haandværkere**. — Etatsraad 1909. — R. 1906. DM. 1917.

Aarhus Stiftstid. og Aarhus Amtstid. 13. Okt. 1919. *Jens Vestberg.*

v. **Finck, Friedrich August**, 1718—66, Officer. F. 25. Nov. 1718 i Strelitz, d. 23. Febr. 1766 i Kbh., begr. sst. (Garn. K.). Forældre: Jægermester og Overskænk, senere Staldmester hos Kejsersinde Anna af Rusland, Johann Wilhelm v. F. (1686—1742) og Juliane Elisabeth v. Maltzahn (1688—1756). Gift 16. Jan. 1755 med Ulrica Henriette (Regetta) Buckenhagen. f. ca. 1736, d. 13. Marts 1766 i Kbh. (Garn.), D. af Landraad i Kottbus Julius Adolph B.

v. F. var først i østrigsk og russisk og fra 1743 i preussisk Tjeneste, hvor han i høj Grad udmærkede sig og 1759 blev Generalløjtnant; men efter et tappert Forsvar maatte han s. A. kapitulere ved Maxen med sin Hærafdeling. Da han 1763 vendte tilbage fra Fangenskab, idømtes han Kassation og et Aars Fæstningsarrest, hvorefter han fra Nov. n. A. traadte i dansk Tjeneste som General af Infanteriet og i Febr. 1765 sammen med General Arnstedt (s. d.) kom til Kbh., hvor han i April s. A. blev Deputeret i **General-Krigs-Direktoriet** under **Saint-Germain** og Chef for 1. Departement, Infanteridepartementet. Han blev straks udnævnt til Præsens i en af Medlemmer af de danske og norske **General-Krigs-Direktorier** sammensat vigtig Kommission, der skulde drøfte en af Saint-Germain forelagt Plan om Forandringer i den norske Hærs Organisation. Kongen havde vel fundet denne Plan »fortrinlig smuk«, men han ønskede dog en indgaaende Behandling deraf. Foruden denne Plan, der navnlig gik ud paa en indenlandsk hvervet Hær, forelaa der Forslag, Plan, fra det norske Direktoratium. Ogsaa v. F. fandt Saint-Germains Plan »fortrinlig smuk«, men sluttede dog en udførligt motiveret Indstilling til Kongen med ganske at forkaste den, og han støttedes heri af sine nærmeste Kolleger i Kommis-

sionen, Gähler og **Arnstedt**. Ogsaa det norske Direktoriums Plan, der var en Mellemting mellem Saint-Germains og den hidtidige Ordning, blev forkastet af de tre Herrer, der enstemmig tilraadede Bibeholdelse af den hidtidige Ordning med enkelte Forbedringer som bedst passende med de norske Forhold. Dette approberedes af Kongen. Et Forslag af det norske Direktoriums Præsæs, General v. **Schmettow**, alene tog man slet ikke op til Drøftelse. — v. F. forblev i **Direktoriet** til sin Død. — Frederik II. synes at have angret sin Behandling af v. F. og viste senere hans Børn megen Naade. — v. F. var Forfatter til Skriftet »Gedanken über militärische Gegenstände«, der udkom 1788. — Hv. R. 1766.

Zeitschrift für preussische Geschichte und Landeskunde, 1876, S. 223—37.
C. A. Trier: Ulrik Adolf Holstein, 1916. *Tf k t h*

Fincke. Navnet F. forekommer allerede 1436 i Flensborg med Gerken **F.**, uden at der dog kan paavises Forbindelse mellem denne og Købmand, Medlem af St. Laurentii Gilde sst. Jacob Jensen F. (d. 1493), der var Farfader til Borgmester i Flensborg Thomas F. (d. 1589) og Købmand, Raadmand sst. **Jacob F.** (d. 1570). Sidstnævnte var Fader til nedenn. Professor, Dr. med. Thomas F. (1561—1656), hvis Efterslægt i en sjælden Grad beherskede Kbh.s Universitet. Hans fire Døtre var alle gifte med Professorer, Anna (1594—1677) med Caspar Bartholin (1585—1629, s. d.), Margrethe (1595—1665) med Jørgen Fuiren (1581—1628, s. d.), Dorothea (1596—1629) med Ole Worm (1588—1654, s. d.) og Drude (1604—71) med Hans Rasmussen Brochmand (1594—1638, s. d.); hans Søn, nedenn. Jacob F. (1592—1663), var Fader til Professor Rasmus Vindings (1615—84, s. d.) Hustru Margrethe F. (d. 1650) og til Søster F. (f. 1635), gift med Christen Ostenfeldt (1619—71), samt til nedenn. Amtmand Thomas F. (1632—77) til Lejregård og Johannes F. (1636—1708) til Skullerupholm. Begge disse, der var gift med Døtre af Rentemester Henrik Muller (s. d.), blev 1674 optaget i Adelstanden. Slægten uddøde i Mandslinien med Amtmand Thomas **F.**s Søn, Kaptajn i Søetaten Henrik F. (d. 1705) til Lejregård, som var gift med en Datter af Albert Gylden-sparre (s. d.).

Hans de Hofman: *Fundationer*, I, 1755, S. 156. C. Giessing: *Nye Samling af Jubel-Lærere*, II, 1, 1781, S. 30. Jul. Bidstrup: *Stamtavle over Familierne Hauberg og Arboe*, 1911. *Albert Fabritius*

Fincke, Caspar, ca. 1584—1655, *Kunstsmed*. F. ca. 1584 i *Schatzlar* i Bøhmen, begr. 9. Febr. 1655 i *Klosterets Fratergaard* i

Helsingør. Gift 1° med Sofie Berendsdatter, f. ca. 1595, d. 2. Dec. 1624. 2° med Karen Andersdatter, begr. 1. Jan. 1657 i Helsingør.

Den sydtysk uddannede Klejnsmed kom tidligt til Danmark, hvor han 1610 fik Arbejde paa Vaabensmedien ved Kronborg og 1612 indtraadte i Helsingør Smedelav. Som Mester havde han Værksted i sin Ejendom paa Hjørnet af St. Annegade og Kongensgade, der en Tid kaldtes C. F.s Stræde. Ca. 1615 leverede han smukke Smedejernsgitre til Fr.borg, og allerede 1619—20 havde han udført sit Hovedværk, Gitterportene for Christian IV.s Kapel i Roskilde Domkirke, med det bekendte Signaturvers: »C. F. bin ich genant, diser Arbeit bin ich bekant«. Den Selvfølelse, som her kommer til Orde, berettiges af hans Værker; han beherskede sit Materiale med glimrende Virtuositet og varierede med frodig Opfindsomhed Jernstængernes Liniespil i hvert enkelt Felt; **Kobberornamenter**, Forgyldning og Farver øgede den festlige Virkning. 1622—30 var han Mestersmed paa Hammermøllen ved Hellebæk, og Jan. 1631 blev han **kgl.** Klejnsmed paa Kbh.s Slot, Fr.borg og Kronborg, en Ansættelse, som dog ikke afholdt ham fra 1635 at gøre fælles Sag med sine helsingørske Fagfæller til Forsvar for Haandværkets »Zünftighed« og mod Kongens Haandværkerpolitik. Senere udførte han et for længst forsvundet Prædikestolsgitter til St. Anna Rotunda i **Kbh.**; det endnu bevarede Gitterværk paa **Rundetaarn** er sikkert smedet i hans Værksted, og adskillige adelige Gravkapeldøre i Aarhus, Odense og Nyborg præges af hans Stil og bærer som Signatur en krydslugt Hammer og Nøgle. Arbejder af mindre Format findes i Helsingørs Kirker. Endnu i sine sidste Aar nød han Kongens Gunst; Frederik III. tillod 1650 hans Søn Morten F. at betjene Værkstedet og lod ham blive Faderens Efterfølger i Slotseembedet. — Nu forsvundet Epitafium i Marie K. i Helsingør.

F. Beckett i *Tidsskr. for Industri*, 1913, S. 33—49. C. Nyrop i *Fra Arkiv og Museum*, II, 1903—05, S. 90 ff. Laurits Pedersen: *Helsingør i Sundtoldtiden*, I—II, 1931, Registeret. Samme: *Haandværksskik i Helsingør*, 1917, S. 35. Samme i *Danmarks Haandværk og Industri* 25. Sept. 1926. Fr. Kaas: *Bidrag til Helsingør Byes Historie*, I, 1909, S. 39. *Chr* Axel Jensen.

Fincke, Jacob, 1592—1663, Professor. F. 24. Juni 1592 i **Kbh.**, d. 2. Jan. 1663 sst., begr. sst. (Frue **K.**). Forældre: Professor Thomas F. (s. d.) og Hustru. Gift 20. Aug. 1627 i **Kbh.** med Margrethe Tetens, d. 1637, D. af Læge i Eiderstedt Johan T.

J. F. blev Student fra Herlufsholm 1607, frekventerede i et Par Aar den kurfyrstelige Skole i Meissen og studerede derefter Matematik, Sprog og Filosofi i Strasbourg; 1612—13 var han en Tid

hjemme, hvorefter han i næsten ti Aar færdedes paa Rejser i de fleste af Europas Lande. 1623 blev han Professor ved Kbh.s Universitet i Matematik, senere i Fysik. 1625 tog han Magistergraden. Han var fire Gange Universitetets Rektor og fritoges 1661 som Senior for at holde Forelæsninger. Hans Forfatterskab bestaar blot af et Dusin Disputatser, og han har næppe haft særlige Anlæg som Videnskabsmand. Det er formodentlig kun som sin almægtige Faders Søn, at han er blevet Professor. I øvrigt skal han have været en samvittighedsfuld og beskeden Mand.

E. Vinding: Regia Academia Hauniensis, 1665, S. 289—97. H. F. Rørdam: Kbh.s Universitets Hist., IV, 1868—74, S. 610 ff. Dsk. Mag., 5. Rk., III, 1893—97, S. 193 ff. — O. Worm: Epistolæ, I, 1751, S. 7—11. H. F. Rørdam: Hist. Samlinger og Studier, I, 1891, S. 278 f. *R Paulli (H. F. Rørdam)*

Fincke, Thomas, 1561—1656, Matematiker og Læge. F. 6. Jan. 1561 i Flensborg, d. 24. April 1656 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Købmand og Raadmand Jacob F. (d. 1570) og Anna thor Schmeden (d. 1561). Gift 30. Aug. 1590 paa Tønning Slot med Søster Ivars, f. 29. Aug. 1574 i Oldensworth, d. 25. Juni 1614 i Kbh., D. af Selvejer Junge I. (d. ca. 1590) og Wabi Tetens (d. 1614).

Efter at have gaaet i Flensborg Skole drog T. F. 1577 til Strasbourg, hvor han opholdt sig fem Aar, sysselsat særlig med matematiske Studier. Som Frugt af disse udgav han 1583 i Basel sit nedenfor omtalte trigonometriske Arbejde; Bogen, der var tilegnet Kong Frederik II, vakte ikke ringe Opsigt og kom 1591 i 2. Oplag. Derefter kastede han sig over Studiet af Lægevidenskaben, som han dyrkede navnlig under et fleraarigt Ophold i Padova; den medicinske Doktorgrad tog han 1587 i Basel og vendte 1590 tilbage til sin Fødeby. En kort Tid var han Livlæge hos Hertug Philip af Holsten-Gottorp og kaldedes efter dennes Død paa Foranledning af Kansler Niels Kaas, hvis Bevaagenhed han tidligere havde vundet, 1591 til Professor i Matematik ved Kbh.s Universitet. Saafremt det var ventet, at han i denne Stilling skulde have fortsat sin saa smukt indledede videnskabelige Produktion, blev det en Skuffelse; tværtimod foreligger fra da af intet andet litterært fra hans Haand end de pligtskyldige Theses, Sætninger til Brug ved akademiske Disputatser. Derimod blev han hurtigt Midtpunktet i Kredsen af Standsfæller og udviklede sig til Universitetspolitiker af anseligt Format. Karakteristisk er hans Forhold til Tyge Brahe. Uagtet han i sin Trigonometri havde omtalt den berømte Astronom i smigrende Vendinger og udtalt sin Beklagelse over ikke ved denne Lejlighed personligt at kunne gøre ham sin Opvartning, har han dog efter

at være blevet Professor, saa vidt vides, ingen Sinde sat sine Ben inden for Uraniborgs Mure. Men da Uvejrsskyerne fra forskellig Side begyndte at trække sig sammen om Tyge Brahe, træffes han. Som Medlem af den Kommission, der 1597 sendtes til Hven for at besigtige de derværende Instrumenter, afgav han Erklæring om, at de var unyttige Redskaber. Herfor haves ikke blot den forbitrede Ejers egne Ord, men ogsaa et deraf uafhængigt og samtidigt Vidnesbyrd (Tychonis Brahe Opera *omnia*, XIV, 143—44). Det kan derfor næppe betvivles, at T. F. gerne underhaanden har villet være behjælpelig med at fjerne en Mand, der, som vitterligt for alle, drog den videnskabeligt interesserede Ungdom til sig og ved sin blotte Nærværelse stillede Universitetet i Skygge.

Sit matematiske Professorat ombyttede T. F. 1603 med det medicinske uden dog derfor ganske at slaa Haanden af sit forrige Fag; han læste i mange Aar over Landmaaling og var derigennem i Føling med den Kortlægning af Riget, der i høj Grad laa Christian IV. og de ledende Statsmænd paa Sinde. Som Mediciner hørte han til den ældre Skole, for hvem Galenos' System var den urokkelige Grundvold; det var da ej heller af Anatomien, den nye Tids Videnskab, men af Patologien, at han følte sig tiltrukket, og det var fra den, han hentede de Theses, til hvilke han ogsaa her indskrænkede sit Forfatterskab. I øvrigt var han en søgt og anset Læge, som oftere maatte ledsage de kongelige Personer paa deres Rejser. Men ogsaa Hverv af helt anden Art havde han at varetage, og uden Tvivl var det dem, der faldt mest i hans Smag. Under Opholdet i Padova havde han som Forstander for den derværende »germanske Nation« indlagt sig forskellige Fortjenester af dens indre Anliggender, og med Ry udefra for administrativ Dygtighed, der ikke blev ringere i hjemlig Gengivelse, beklædte han ikke blot fem Gange Rektorværdigheden ved Universitetet, men valgtes ogsaa enstemmigt til at forestaa Kommunitetets Midler, en Stilling, med hvilken der var forbundet en omfattende Godsadministration og en besværlig Økonomi ved Bespisningen af de hundrede Studenter. Skønt hans Embedsførelse i Forhold til disse sidste ikke altid var lige udadelig, sad han dog uantastet paa denne Plads i mere end 50 Aar. Det er overhovedet ejendommeligt for ham, at han yderst nødtigt gav helt Slip paa noget; selv da han tyngtet af Alderens Vægt maatte overlade største Delen af sine Forretninger til Sviger- og Dattersønner, blev han staaende i Nummer og Løn som Professor, indtil Døden omsider hentede ham. — Maleri paa Fr.borg. og paa *Uffizierne* i Firenze. Stik 1656 af Albert Haelwegh efter Karel van Mander samt fra 17. Aarh. af en ellers ukendt Type

paa en Plade med fem andre lærde; sidstnævnte Portræt er i 18. Aarh. kopieret af J. Haas. Portrætteret som en af Kristi Apostle paa Ole Worms Epitafium paa Nationalmuseet. Minde-tavle i Universitetsporten.

J. Horb (o: J. Rørbye) i Østs Archiv f. Psychol., Hist., Litt. og Kunst, IX, 1828, S. 299—312. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevesen, I, 1873, S. 261—68. H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie, III, 1873—77, S. 550—62. P. L. Panum: Vort medicinske Fakultets Oprindelse og Barndom, 1879, S. 49—52. Jul. Petersen: Bartholinerne og Kredsen om dem, 1898, S. 3—4. H. G. Zeuthen: Forelæsninger over Matematikkens Historie, II, 1903, S. 158. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen, I, 1928, S. 116.

Carl S. Petersen.

— *Matematikeren* T. F.s udførlige Værk »*Geometriæ rotundi libri 14*« (1583) indeholder, foruden den til Grund liggende Lære om Cirklen og Kuglen, en Fremstilling af den plane og sfæriske Trigonometri. Denne Del af Matematikken havde et Aarhundrede tidligere naaet en betydelig Udvikling ved Regiomontanus, hvis Arbejde senere var fortsat af **Kopernikus**, **Rhæticus**, hvem man navnlig skylder numeriske Tavler af et hidtil ukendt Omfang, o. fl. T. F. udvikler og begrundet de af disse Mænd fundne Resultater uden væsentlig at udvide dem. Dertil føjer han et Uddrag af **Rhæticus'** Tabeller. At der dog i hans Bog er nedlagt et ret betydeligt Arbejde, skyldes den Omstændighed, at han ikke som sine Forgængere bygger umiddelbart paa Euklids Geometri, men slutter sig til den franske Filosof, Sprogmand og Matematiker **Petrus Ramus** (1515—72), der ikke blot bekæmpede **Aristoteles'** Eneherredømme i Filosofien, men ogsaa i sin Geometri (1569) har forsøgt at sætte et, som det forekom ham, naturligere og overskueligere System i Stedet for Euklids rent logiske System. Det er denne Tilslutning, som nu giver T. F.s her omtalte matematiske Hovedværk dets største Interesse. *H G Zeuthen (PoulHeegaard*)*.

Fincke, Thomas, 1632—77, Amtmand. F. 14. Okt. 1632, d. 17. Sept. 1677 paa Hammershus, begr. i Allerslev K. Forældre: Professor Jacob F. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Aug. 1660 med Drude Muller, f. 6. Sept. 1644, d. 6. Nov. 1704, begr. i Allerslev K., D. af Rentemester Henrik M. (s. d.) og Hustru.

T. F. blev Student 1651 fra Kbh. og rejste 1653 udenlands; i Leiden findes han immatrikuleret samme Dag som **Villum Worm**, senere **kgl. Historiograf**; om det er T. eller hans Broder **Johan F.**, der i Venezia færdedes sammen med **Griffenfeld**, er uvist; begge var de hans Ungdomsvenner. Da han efter sin Hjemkomst holdt

Bryllup, fik han den af hans Svigerfader oprettede Herregaard Lejregaard, og desuden ejede han et Par store Gaarde i Kbh. Fra 1669 var F. Assessor i Højesteret, fra 1670 Direktør for det ostindiske Kompagni, og han blev i den følgende Tid jævnlig anvendt til forskellige offentlige Hverv, saaledes til Undersøgelse af Kbh.s Vandværk og ved Ordningen af Indkvarterings- og Matrikelsvæsenet paa Bornholm. Tillige med sin Broder blev han 1674 adlet, og 1676 udnævntes han til Amtmand paa Bornholm. Dette Aar blev ogsaa derved mærkeligt for T. F., at han fik Sæde i den Kommission, der blev nedsat for at dømme Griffenfeld; hans Navn findes under Dommen; men den Nemesis, der efter Samtidens Opfattelse ramte flere af den store Statsmands Dommere, glemte ikke heller T. F., der fandt en ynkelig Død paa Hammershus; da han en Dag kom ridende, blev hans Hest sky for nogle Hunde, støjede og faldt baglæns med sin Rytter, der døde nogen Tid efter af de ham tilføjede Læsioner. — Kancelliraad 1676.

C. Giessing: Nye Samling af Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 31. Hans de Hofman: Foundationer, VII, 1761, S. 457, 459. Nye Dsk. Mag., II, 1806, S. 285—88. (Suhms) Nye Samlinger, III, 1794, S. 358. Dsk. Saml., IV, 1868—69, S. 333. Aarbog for Kbh.s Amt, 1924, S. 50 ff.

G. L. Wad (S. Nygård*).

Find, Ludvig Frederik, f. 1869, Maler. F. 16. Maj 1869 paa Østerbygaard ved Vamdrup. Forældre: Cand. theol., senere Sognepræst, sidst i Allerslev Henrik Carl Vilhelm F. (1821—1905) og Johanne Vilhelmine Jørgine Seehusen (1834—1902). Gift 1902 med Maren Kirstine (Kirsten) Clausen, f. 21. Marts 1878 i Slagelse, D. af Arbejdsmand Niels C. og Karen Rasmussen.

F. blev som Dreng sat i Lære hos Malermester Øigaard og forberedtes paa Overgaard og Jensen-Egebergs Tegneskole til Akademiet. Han blev optaget paa Akademiet 1886, men forlod det atter 1888 for at gaa over i Kunstnerens Studieskoler. F. var i sine unge Aar stærkt optaget af Tidens kunstneriske Problemer og modtagelig for dens mangeartede Strømninger, og hans Udvikling gennemløb derfor en Række skiftende Faser, inden han gled ind i det Spor, hvor han helt synes at have fundet sig til Rette. Sin egentlige Uddannelse fik han paa Krøyers Skole, hvor Grunden blev lagt for det maleriske Syn, han til Slut holdt fast ved og bekendte som sit. Hans første Ungdom prægedes imidlertid af de ny-romantiske Strømninger, dels de franske Dekorativister (som han lærte at kende paa de franske Udstillinger i Kbh. 1888 og 1889) og dels en mere litterært betonet Symbolisme. F. udstillede sit første

Billede paa Charlottenborg 1889, men sin egentlige Debut fik han paa en Høstudstilling hos Kleis 1893. Han udstillede her i alt nitten Billeder, bl. a. »Selvportræt«, »En ung Mand« og »Udenfor Provinsbyen«. Han hilstes med Begejstring af det nystartede Tidsskrift »Taarnet«, som med hans Billeder som Udgangspunkt opstillede et Program for den symbolistiske Malerkunst (»bort fra det virkelige Liv for at stræbe efter den virkelige Skønhed«). — Vinteren 1893—94 opholdt F. sig i Italien (Firenze, Venezia) sammen med Clement, og her fik Studiet af den tidlige Renæssancekunst Betydning for ham. De paafølgende Aar tilbragte de to Venner Somrene i Nymindesgab og gennemgik en sideløbende Udvikling: fra den italienske Renæssancestil over til den hjemlige Tradition fra Aarhundredets første Halvdel, som navnlig Johan Rohde havde genvakt Interessen for her hjemme (jfr. Kunstforeningens Udstillinger af ældre dansk Malerkunst og Udsendelse af Monografier over Malerne i Tilslutning hertil). Fra denne Periode kan nævnes Portrættet af den norske Maler Thorvald Erichsen (1897; Hirschsprungs Samling), for hvilket han fik **Bronzemedajllen** i Paris 1900, Portrættet af Faderen (1901; Ribe Museum), samt »Landskab. Næstved« (1900; Aalborg Museum). Efter Aarhundredskiftet besøgte F. flere Gange Paris, og disse Besøg kom til at betyde et Omslag i hans Kunst. Han paavirkedes af Impressionismen hos Malere som Bonnard, Renoir, Vuillard, og den strenge skulpturelle Form i hans Billeder sprængtes og **maatte** vige Pladsen for Farven og den maleriske Form. Han fik herved en ikke ringe Betydning som Foregangsmand for et fornyet Studium af fransk Kunst. Karakteristisk for denne fransksprægede Kolorisme er Billeder som »Tur i Haven« (1908) og »Dameportræt« (1909). — Med Aarene fandt F. sig et særligt Omraade inden for Portrætmaleriet, hvor hans Dygtighed efterhaanden indbragte ham mange Bestillinger. Nævnes kan Portrætte af L. A. Ring (1921; hos **Udstillingskomiteen** paa Charlottenborg), Borgmester J. Jensen (1921) og Th. Stauning (1923; begge paa Kbh.s Raadhus), Højskoleforstanderne Alfred Povlsen (1923; Ryslinge Højskole), Johan Borup (1924; Borups Højskole) og Jacob Appel (1926; tilhører Askov Højskole), Forfatteren Johannes V. Jensen (1927; tilhører Fr.borg) og Biskop H. Ostenfeld (1930; Roskilde **Domkirke**). Mest kendt er han dog **maaske** for sine Børneportrætter og smukke Børnetegninger (bl. a. Litografierne til L. C. Nielsens Børnebog »Hanne«, 1909). — F. har udstillet paa Charlottenborgs Foraarsudstilling 1889—96 og fra 1897 regelmæssigt paa Den frie Udstilling. 1930 havde han Udstilling i Kunstforeningen. Foruden paa Statens Museum og Hirsch-

sprungs Samling er han repræsenteret paa en Række Provinsmuseer. 1928 fik han Eckersberg Medaillen for et Selvportræt (Koldinghus Museum) og s. A. det Ancker'ske Legat. 1918 blev han Medlem af Akademiets Plenarforsamling. — Selvportrætter 1918—20, forhen hos Johan Hansen, og 1928 (Koldinghus Museum). Tegnet Selvportræt 1893 og 1901 (Fr.borg). Tegninger af Sv. Brasch og Eigil Petersen og af G. F. Clement (Fr.borg). Portrætteret paa Gruppebilleder af Johan Rohde og Carl Thomsen. Radering af Henrik Lund.

Taarnet, I, 1893—94, S. 22—30. Karl Madsen i Tilskueren, X, 1893, S. 271. Kunstbladet, 1898, S. 151. C. A. Been og E. Hannover: Danmarks Malerkunst, 1902—03, S. 224. Carl V. Petersen i Kunstbladet, 1909—10, S. 41 f. Aug. Brunius: Färg och form, 1913, S. 196. Carl V. Petersen: Samtida konst i Danmark, 1929, S. 20 f. Knud Søeborg i Kunst, IV, 1902—03.

Merete Bodelsen.

de Fine, Arnold, d. 1586, Musiker. D. 13. Nov. 1586 i Helsingør(?), mulig begr. i St. Peders K. i Slagelse. Gift 1° med Annike Pedersdatter, d. 5. Aug. 1576 i Kbh. 2° med Barbara Knoff, f. formentlig i Friedland i Preussen, d. 1. Nov. 1609 i Aarhus, D. af Hieronymus K.

A. de F., der var Nederländer, og hvis Slægt ogsaa kaldes van Eynde (von Ende), indtog i lang Tid en fremtrædende Plads i det danske Hofkapel. Han siges at have forladt sit Fædreland paa Grund af Religionsfølgelserne under Philip IL, men er antagelig snarere indkaldt her til Landet af Kongen. »Arnoldus Orgelist« nævnes første Gang som Medlem af Kapellet under Christian III. 1556. 1560 afløses han af en anden uden at forlade Hoffet og nævnes i denne Overgangsperiode som Dronningens Organist, ansættes derefter som Medlem af Kapellet 1563; hans Arbejde synes stadig at have været meget paaskønnet, hvilket fremgaar af forskellige Beneficier, han opnaaede under Frederik IL; 1565 fik han Vikarie i Roskilde Domkirke. Da Kapellet efter Syvaarskrigen trængte til en Reorganisering, udnævntes A. de F. 5. Juni 1571 til Kapelmester (efter Amsfortius); s. A. tillagdes der ham paa ny Vikarie i Roskilde, og i Betragtning af hans lange og tro Tjeneste fik han 1583 et Kannikedømme i Aarhus. Han havde Fribolig i Læderstræde, desuden paa Kronborg og paa Koldinghus, naar Kongen residerede der. Hans Enke fik Nydelsen af Roskilde-Vikariat. Om hans Virksomhed vides ikke meget. Som Kapelmester havde han Sangerdrengene under sin specielle Varetægt. Af Samtiden nævnes han som en betydelig Musiker (Hans Mikkelsen Ravn i »Heptachordum Danicum«). I Kapellets Stemmebøger

findes ingen Komposition af ham; derimod kendes andetstedsfra en Koralbearbejdelse. — Hans Søn af 1. Ægteskab *Petrus Arnoldi de F.* (d. 1620) var Sanger i Kapellet; en Søn af 2. Ægteskab *Arnoldus de F.* (Arnold **Arnoldii**, Arnold v. Ende) optoges efter at have været Elev af **Borchgrewinck** og Becker som Instrumentist i Kapellet 1603, men afskedigedes sammen med flere andre 1627, da Kapellet indskrænkedes som Følge af Krigsbegivenhederne. Det overdroges ham 1613 at have Opsigt med Kapellet's Instrumenter. 1620 fik han Vikarie i Roskilde.

Stamtavle over Slægterne Olivarius og de Fine, 1894, S. 4 f., 63, 72. E. Nystrøm: Biografiske Efterretninger om P. M. Bruns og Ane Munchs Slægt, 1910, S. 92 ff. Kancelliets Brevbøger 1561—1620, 1893—1919 (Registrene). Angul Hammerich: **Musiken** ved Christian IV.s Hof, 1892, S. 35, 38, 83, 162, 163—64, 211. Carl Thrane: Fra **Hofviolonernes** Tid, 1908, S. 2, 4, 9, 10. Angul Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 136 f., 156, 235. Jørgen Olrik: Borgerlige Hjem i Helsingør for 300 Aar siden, 1903, S. 117 ff. S. A. E. Hagens musikhistoriske Samlinger i Det kgl. Bibliotek.

Erik Abrahamsen.

Fink, Holger Petersen, f. 1879, Købmand og Borgmester. F. 15. Juli 1879 i Stubbum ved Christiansfeld. Forældre: Gaardejer Peter Jespersen F. (1848—1916, gift 2° 1890 med Marie Larsen, 1857—1919) og Cæcilie Hanssen, Nørremølle (1851—88). Brodersøn af Jep F. (s. d.). Gift 30. Juni 1906 i Christiansfeld (b. v.), kirkelig viet 1. Juli s. A. i Gerrild med **Poula** Jensen, f. 16. Okt. 1879 i Aaby ved Aarhus, D. af Gaardejer Poul J. (1824—92) og Mette Kristine Nielsen (1839—1926).

F. fik sin Handelsuddannelse i Vejen Brugsforening, hos Købmænd i Broager og Flensborg og paa den jyske Handelshøjskole i Aarhus. 1907 købte han Ejendom paa Klingbjerg i Aabenraa og oprettede her en Forretning med Byggematerialer, som han i de gunstige Aar før Krigen udvidede stærkt. Han tog i disse Aar Initiativet til en Sammenslutning af de dansksindede Købmænd, »Nordslesvigsk Handelsforening« (1914). I halvfjerde Aar gjorde F. Krigstjeneste. Efter Krigen kom han frem i forreste Række i sin By og inden for sin Stand. Aabenraas rige Udvikling efter Genforeningen har han paa mange Maader staaet som Leder af. Allerede i Marts 1919 erobrede Danskerne, der paa Grund af Klassevalgretten ikke tidligere havde kunnet gøre sig gældende i Kommunalraadet, Halvdelen af Mandaterne, og F. blev valgt til Deputeretkollegiets Formand; fra 1920 har han været Aabenraas Borgmester, gentagne Gange valgt med Stemmer baade fra socialdemokratisk og fra tysk Side. Paa denne Post har han udfoldet et

frodigt Initiativ, bl. a. med Hensyn til Aabenraa Havn. — I Arbejdet for den sønderjyske Handelsstands Indordning under Kongerigets Handelsorganisationer tog han fremtrædende Del og blev 1921 Medlem af Bestyrelsen for den jyske Handelsstands Centralforening og n. A. af Forretningsudvalget for den danske Handelsstands Fællesrepræsentation. — Ogsaa paa andre Felter er der blevet gjort Brug af hans organisatoriske og økonomiske Evner, bl. a. er han Næstformand for Sønderjysk Kreditforening og Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab. — Nationalpolitisk er F. nær knyttet til H. P. Hanssen — han er Formand for Akts. Dagbladet Hejmdal —, og i indre dansk Politik har han sluttet sig til Venstre og været dette Partis Repræsentant i Landstinget 1926—30. — R. 1920. DM. 1933.

Hejmdal 15. Juli 1929. Atlantis, I, 1923, S. 96.

Hans Lund.

Fink, Jep Jespersen, 1839—82, Gaardejer. F. 1. Nov. 1839 i Stubbum ved Christiansfeld, d. 20. Jan. 1882 paa Bygebjerg i Hejls, begr. i Hejls. Forældre: Gaardejer Jesper Jepsen F. (1800—79) °g Else Maria Petersen (1812—82). Gift 28. April 1860 i Christiansfeld med Mette Marie Lind, f. 8. Sept. 1840 paa Lindgaard i Dalby Sogn, Nørre Tyrstrup Herred, d. 12. Juni 1919 i Kolding, D. af Gaardejer Johannes L. (1794—1860) og Dorthea Lauridsdatter (1804—65).

Kun to Aar gammel kom F. og en yngre Broder i Huset hos en Farbroder, der ejede Slægtsgaarden Bygebjerg i Hejls. Under Drengelæg med Flitsbue mistede han i Trettenaarsalderen sit venstre Øje. 1855—56 var han Elev paa Rødding Højskole, uddannede sig som Landmand, og allerede 1859 overtog han Ledelsen af Bygebjerg. Ejer af denne Gaard blev han 1862. Han var en dygtig Landbruger, blev Foregangsmand paa sin Egn, var afholdt af sine Medhjælpere og elsket af Sognets fattige. Hans Anseelse og Indflydelse voksede hurtigt, oprindelig nationalliberal sluttede han sig senere i det væsentlige til Venstre, men sagde Nej til Opfordring om at lade sig opstille til Folketingsvalg i sin Hjemkreds. Amtsraadsmedlem var han fra 1874 til sin Død. — Hans Barndomshjem var paavirket fra Brødremenigheden i Christiansfeld, men i sin første Manddomstid blev han stærkt grebet af grundtvigsk Aandsliv, og hans Hjem, hvor storstilet Gæstfrihed raadede, blev et aandeligt Midtpunkt for Egnen. Livfuld og modtagelig deltog han i de store grundtvigske Vennemøder, og i alle Dele af Landet vandt han sig Venner, med hvem han stod i livlig Brevveksling. Han var virksom og offervillig og gik i Spidsen for at faa bygget en Friskole

og et Forsamlingshus. Navnlig Højskolesagen stod hans Hjerte nær, og især Askov Højskoles Fremtid laa ham paa Sinde. Da Tanken om denne Skoles Udvidelse opstod, fik han i Aug. 1878 dannet Dansk Højskoleforening, hvis Formaal var at yde økonomisk Støtte til Askov Højskole; selv bragte han betydelige Ofre. Ogsaa sine sønderjyske Landsmænds Arbejde støttede han af et varmt Hjerte. — Mindesten paa Hejls Kgd. 1882.

V. Topsøe: Jep Fink, 1882. Højskolebladet 1882, Sp. 97—100, 249—54. Dansk Folketidende 1882, S. 16. V. Brücker: Mit Livs Vej, II, 1926, S. 27 ff. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, I, 1928, S. 78—84, 90f. *F. d N, d*

Finnemann, Christian, 1842—1929, Gaardejer. F. 30. Juli 1842 paa Taarninggaard, Tyrstrup Sogn ved Christiansfeld, d. 8. Okt. 1929 i Christiansfeld, begr. i Tyrstrup. Forældre: Gaardejer Niels Frederik F. (1818—64) og Ingeborg Friis (1813—70). Gift 27. Okt. 1865 i Aller med Marie Kirstine Fink, f. 11. Sept. 1845 i Stubbum, d. 5. April 1920 i Tyrstrup, D. af Gaardejer Jesper Jepsen F. (1800—79) og Else Maria Petersen (1812—82).

F. fik sin Skolegang i Brødremenighedens Skole i Christiansfeld og i et Institut i Haderslev. Efter Faderens Død overtog han 1865 sin Fødegaard, var 1872—78 Kommuneforstander og valgtes 1880, paa en Tid, da den danske Gruppe i Haderslev Kreds dag var Genstand for en Del Kritik, mod P. Skau til Kredsmedlem (til 1886). I Slutningen af 90'erne, da de nationale Modsætninger tilspidsedes, kom den stejle og myndige Storbondemand mere i Forgrunden i Egnens nationale Liv. Han var Formand for det Selskab, der byggede Forsamlingsgaarden Frej i Tyrstrup, omkring hvilken haarde Kampe med Myndighederne maatte udkæmpes. Da Bladet »Modersmaalet« 1900 maatte omdannes til et Aktieselskab, blev han dettes Formand (1900—12). Stærkest droges F.s Navn frem, da han blev et af Ofrene for Optantmageriet, der især gik ud over ledende danske Mænd. Han havde Dec. 1866 opteret for Danmark, men i Stedet for at foretage den paakrævede Overflytning til Kongeriget var han i Jan. 1867 mødt paa preussisk Session. Nu erklæredes han pludselig for Optant og udvistes; da han nægtede at lystre Udvisningsordren, førtes han over Grænsen, men vendte Dagen efter tilbage for at fremkalde en Retssag. Ved Overlandretten erklæredes i April 1902 Udvisningen for ugyldig. Men Myndighederne fortsatte Forfølgelsen. F.s Søn, Niels Frederik F. (f. 1866), hvis Undersaatsforhold var afhængigt af Gyldigheden af Faderens Option, udvistes, og under den herved foranledigede Proces blev det med tvivlsomt Bevismateriale fastslaaet, at Faderen

havde opholdt sig i Danmark efter Optionen og derfor »ved virksom Option havde tabt sin Egenskab af Indlænding«. Med denne Afgørelse traadte Udvisningen af F. igen i Kraft (Febr. 1903). I over fire Aar opholdt han sig umiddelbart Nord for Grænsen i Frederikshøj, indtil det i Sommeren 1907 ved **Paavirkning** fra det danske Udenrigsministerium lykkedes at faa Udvisningsordren baade mod Fader og Søn ophævet. Begge naturaliseredes derefter som preussiske Undersaatter. 1908 afstod F. Gaarden og **flyttede** til Christiansfeld. — R. 1920.

Sprogforeningens Almanak 1931, S. 70—73. Grænsevagten 1929, S. 354 ff. Hejmdal 10. Maj, 8. og 14. Okt. s. A.

H. T. A

Finsen, islandsk Embedsmandsslægt, som føres tilbage til Sigvaldi Illugason **Langalíf**, Bonde i Bygden Si5a, Stamfader til **Langalífs-Ætten** og gennem sin Moder Ætling af Landnamsmændene. Hans Sønnensøns Sønnensøn Præst i **Reykholt** J6n Böðvarsson (1593—1657) var Bedstefader til Historikeren, Rektor i Skálholt og designeret Biskop der Jon **Halldórsson** (1665—1736). Dennes Søn Biskop over Skálholt Stift **Finnur** J6nsson (1704—89), der i lige Grad indlagde sig Fortjeneste ved at redde Arne Magnussens Samlinger fra Ildebranden 1728 og ved sin »Historia ecclesiastica Islandiæ«, var Fader til Biskop over Skálholt Stift, Sekretær i den Arnamagnæanske Kommission, Dr. theol. h. c. Hannes Finnsson (1739—96), hvis Descendens førte Navnet F. Han var Fader til Kancelliraad, **Herredsfoged** Jon F. (1792—1848) — hvis Søn var nedenn. Landshøvding Søren Hilmar Steindor F. (1824—86), Fader til den for sine to Bøger om Bjørnson kendte Forfatterinde **Nulle (Olufa) F.** (f. 1869) — og til konst. Stiftamtmand (Slafur Hannesson F. (1793—1836), der var Fader til nedenn. Retshistoriker Vilhjålmur Ludvig F. (1823—92) og til Stiftsphysicus, Dr. med. J6n Constant F. (1826—85) og Stiftamtmand Hannes Christian Steingrim F. (1828—92). Denne sidste var Fader til Etatsraad, Apoteker Olaf F. (f. 1859) og til de nedenn. Brødre Lægen Niels Ryberg F. (1860—1904) og Overpostkontrollør Vilhelm Hannes F. (f. 1863).

Olaf Finsen og Vilhelm H. Finsen: Slægtsbog for Familien Finsen, 1903, 2. Udg. 1935. Th. **Hauch-Fausbøll**: Slægthaandbogen, 1900, S. 202—06.

Albert Fabritius.

Finsen, Søren **Hilmar** Steindor, 1824—86, Landshøvding, Minister. F. 28. Jan. 1824 i Kolding, d. 15. Jan. 1886 paa Kommunehospitalet i **Kbh.**, begr. paa Holmens Kgd. Forældre: Herredsfoged, sidst i Hasle m. fl. Herreder, Kancelliraad Jon F. (1792—1848) og Dorthea Cathrine Bruun (1789—1861, gift 1° 1808 med

Premierløjtnant, senere Kaptajn og Vejkonduktør paa Fyn Hans Jakob Hoskiær, i 782—1813). Gift 25. Sept. 1857 i Kbh. (Garn.) med **Olufa** Bojesen, f. 16. Juli 1835 i Kbh. (Frue), d. 5. Aug. 1908 i Vordingborg, D. af Postsekretær og Kontorchef, senere Vice-direktør for Kbh.s Fattigvæsen og Justitsraad Severin Adrian B. (1802—81) og Jensine Cecilie Hastrup (1814—74).

F. blev Student 1841 fra Kolding og cand. jur. 1846. Han deltog som titulær Auditør i Trearskrigen og udnævntes 1851 til Borgmester i Sønderborg. Da Preusserne i Juli 1864 okkuperede **Als**, blev han afsat fra Embedet. Fra Marts til Nov. 1864 var han Medlem af Rigsraadets Folketing som Repræsentant for det 4. slesvigske Bydistrikt og fulgte her Monrad i dennes Modstand mod Wienfreden. 1865 blev han udnævnt til Stiftamtmand (fra 1873 Landshøvding) paa Island, og her kom hans egentlige Livsgerning til at ligge. Han var selv paa fædrene Side af islandsk Æt, hvad vel ogsaa bidrog til, at han — skønt han vistnok stedse **maatte** kæmpe med sproglige Vanskeligheder, og skønt han kom midt op i de da rejste, skarpe islandske Selvstændighedskrav — havde gode Betingelser for at øve en formidende Indflydelse. Dette lykkedes ham i den Grad, at han ogsaa vandt Islændingenes Agtelse og Hengivenhed. I den bitre Strid mellem Altinget og Regeringen i Kbh. mæglede han saa behændigt, at man fik gennemført Loven om Islands forfatningsmæssige Stilling i Riget (2. Jan. 1871) og senere, 5. Jan. 1874, Forfatningsloven om Islands særlige Anliggender. — 1883 blev han Overpræsident i **Kbh.**, og n. A. indtraadte han som Indenrigsminister i Ministeriet Estrup. Han var imidlertid allerede da saaledes mærket af Sygdom, at han hverken administrativt eller politisk naaede at udrette noget særligt. I Aug. 1885, lige ved Begyndelsen af de egentlige Kampe omkring Provisorierne, tvang Sygdommen ham til at udtræde af Ministeriet, hvorpaa han paa ny blev Overpræsident. — Kancelliraad 1856. Justitsraad 1861. — R. 1854. DM. 1870. K.² 1874. K.¹ s. A. S.K. 1885. — Posthumt Maleri af H. **Dohm** 1919 i Altingsbygningen i **Reykjavík**. Træsnit 1874, tegnet og xylograferet af C. L. Sandberg, og 1884, bl. a. af A. Bork. Litograferet blandt »Christian IX.s Raadgivere« 1884.

Ill. Tid. 19. Juli 1874 og 21. Sept. 1884. Dags-Avisen 7. Febr. 1885. Dagbladet 16. Jan. 1886. Isafold 9. Maj 1883, 23. Juli 1884 og 5. Maj 1886. **Heimdallur** 1884. Andvari, **XX**, 1895.

Kr Kaalun(P Stavnstrup*).

Finsen, Niels Ryberg, 1860—1904, Læge. F. 15. Dec. 1860 i Thorshavn, d. 24. Sept. 1904 i **Kbh.**, begr. sst. (Vestre). Forældre: Landfoged, senere Stiftamtmand Hannes Christian Steingrim F.

(1828—92, gift 2° 1865 med Birgitte Kirstine Formann, 1840—1930) og Johanne Sophie Caroline Christine Formann (1833—64). Gift 29. Dec. 1892 i Ribe med Ingeborg Dorthea Balslev, f. 3. Aug. 1868 i Ribe, D. af Biskop Carl Frederik B. (s. d.) og 3. Hustru.

Sin Barndom tilbragte F. i Thorshavn, optaget af Friluftsliv under de mangfoldige Former, som Stedet og Naturen gav saa rig Anledning til. Han gav allerede da Bevis paa en usædvanlig Fingerfærdighed og Dygtighed i mange Slags Idræt. 1874 sendtes han til Herlufsholm for at nyde almindelig Latinskoleopdragelse. Han var her i tre Aar, men Resultatet blev ikke tilfredsstillende, Skolens monotone Arbejde og Levevis faldt det ham noget vanskeligt at indpasse sig under. De Forkundskaber, hvormed han mødte, var meget mangelfulde. Tillige var han gentagne Gange syg og fulgte derfor ikke saa godt med. Familien besluttede derfor at afbryde hans Skolegang paa Herlufsholm og sendte ham til Island, Slægtens gamle Hjemsted, hvor han boede hos sin Farmor i Reykjavik, og hvor han 1882 blev Student med 2. Karakter, idet han havde haft betydelige sproglige Vanskeligheder og et allerede da noget svageligt Helbred at kæmpe med.

Han valgte at studere Medicin og nød som Islænding Fribolig paa Regensen, hvor han med sit vennesele, humorfyldte, stilfærdige Væsen vandt sig mange Venner og, saa vidt hans Kræfter tillod det, tog livlig Del i Regensianerlivet. I Datidens politiske Kamp var han radikalt orienteret, udpræget nationalt sindet og i mange Aar ivrigt Medlem af Akademisk Skyttekorps, blandt hvis bedste Skytter han var. Ogsaa Sejlsport tillod hans Helbred ham at tage ivrigt Del i. Sommeren 1889 tog han første Del af medicinsk Embedseksamen med et særdeles fint Resultat, hvorimod han ved den afsluttende Eksamen n. A. kun opnaaede 2. Karakter (Haud I), idet han i denne Vinter allerede mærkede Trykket af den Sygdom, som senere skulde **hemme** ham saa stærkt. Umiddelbart efter blev han Prosector anatomiae hos Professor Chievitz, en Stilling, hvortil hans usædvanlige **præparatoriske** Evner gjorde ham særlig skikket. Dette blev den eneste Uddannelsesstilling, han nogen Sinde beklædte. Han var her i tre Aar og var i denne Periode tillige en meget søgt Manuduktør i Anatomi.

Han kom hurtigt efter endt Eksamen ind paa det Felt, hvor hans egentlige Livsindsats blev gjort, nemlig Lysets Virkning paa den levende Organisme og dets Anvendelse i Lægekunstens Tjeneste. Allerede i Studenterdagene var de første Spirer til hans grundlæggende Ideer blevet vakt: han havde mærket paa sig selv, at han arbejdede bedst i et lyst, solrigt Værelse, og gennem **primi-**

tive Iagttagelser fra Dyrelivet — f. Eks. en Kat, der stadig flygtede ud i Solskinnet, bort fra en fremadskridende Skygge — fandt han sin Opfattelse bekræftet. I et efterladt Udkast oplyser han, at hans Idé med Anvendelse af Solbade til Behandling af Sygdom, som senere skulde blive banebrydende, kan føres tilbage til den nævnte lille Iagttagelse. Ogsaa i hans Prosektortid beskæftigede hans Tanker sig stadig med Lysproblemer. Flere simple Eksperimenter, som senere er blevet klassiske, daterer sig fra denne Periode. Han trak paa sin blege Underarm en bred Tuschstribе og udsatte Armen for stærkt Sollys. Da Tuschen blev vasket af, var Huden neden under stadig bleg, medens den omgivende Hud var stærk rød (**erytematøs**). Rødmen efterfulgtes i Løbet af nogle Dage af en kraftig Brunfarvning (Solbrændthed). Ved fornyet Bestraaling blev den solbrune Hud næsten upaavirket, medens det Hudparti, der første Gang var beskyttet af Tuschen, nu blev stærkt rødt og **irriteret**: de brune Farvetoner i Huden opsuger følgelig de betændelsesvækkende Lysstraaler og beskytter de underliggende Hudlag. Herved forstaas Hensigtsmæssigheden af, at Negerens Hud er **mørktfarvet**.

F.s første Publikation fremkom 5. Juli 1893 i »Hospitalstidende« og beskæftiger sig hovedsagelig med Lysets skadelige (irritative) Indflydelse paa Huden. F. foreslaar her at skærme den betændte Hud hos Koppepatienter mod dette Irritant ved Anvendelse af røde Gardiner eller rødt Vinduesglas, et Forslag, som senere er blevet fulgt paa mange Hospitaler. Herved synes den stærke **Hudbetændelse** at mindskes og den paafølgende, skæmmende **Ardannelse** at **hemmes**. Det næste vigtige Arbejde, »Lysset som **Incitant**« (»Hospitalstidende« Nr. 8) kom 1895. I dette beretter F. om Lysets inciterende Virkning paa en Række lavtstaaende Dyr (**Salamanderæg**, Haletudser, Ørentviste, Sommerfugle o. a.) og viser, at den »inciterende« Virkning helt overvejende er knyttet til de kortbølgede (»kemiske«) Straaler i Lyset, **blaa**, violette og ultraviolette.

Sideløbende med disse Iagttagelser af mere negativ Natur var F.s Tankegang dog ogsaa og i langt højere Grad positivt indstillet og samlede sig om en aktiv Anvendelse af **Lysstraalerne**, navnlig de biologisk virksomme (»kemiske«) i Terapien. Han haabede ved stærk Bestraaling med kemiske Lysstraaler at kunne helbrede Sygdom og rettede med Geniets altid fintmærkende Instinkt sine første Forsøg mod den hærgende, hidtil utilgængelige Form for **Hudtuberkulose**, som bærer Navnet *Lupus vulgaris*. Ved Hjælp af et yderst simpelt Samleapparat, bestaaende af to almindelige For-

størrelsesglas, koncentrerede han Lyset fra en almindelig Kulbuelampe paa den syge Lupusplet. Hos den første Patient, paa hvilken Behandlingen forsøgte, lykkedes det ved et møjsommeligt Arbejde fra Nov. 1895—Marts 1896 at opnaa næsten fuld Helbredelse af en stor Lupusplet paa Kinden, som hidtil havde modstaaet al anden Behandling. Dette da ganske enestaaende Resultat gav Stødet til Oprettelsen af det første primitive F.s medicinske Lysinstitut i en lille Træbarak paa Kbh.s Kommunehospital's Grund, med pekuniær Støtte navnlig fra Gehejmekonferensraad G. A. Hagemann og Konferensraad Vilh. Jørgensen. I Instituttets første Bestyrelse sad foruden disse bl. a. de medicinske Professorer Chievitz, Feilberg, A. Haslund og Carl Lange. I denne lille Barak arbejdede F. paa den videre Udformning og Underbygning af sine Ideer, efter de Retningslinier, som findes angivet i den Afhandling, der vel tør betegnes som hans **Hovedindsats**: »Om Anvendelse i Medicinen af koncentrerede Lysstraaler« (1896). F. indsaa, at Hovedopgaven var at skaffe et meget intensivt, koncentreret, ultraviolet Lys. I de følgende Aar løste han denne Opgave paa en, tør man sige, genial Maade: Kulbuelysen koncentreredes ved **Hjælp** af Kvartslinser, som i Modsætning til Glas slet ikke absorberer ultraviolette Lysstraaler. De virkningsløse og derfor blot generende **Varmestraaler** fjernedes ved Indskud af et tykt Lag af destilleret Vand. Huden, som skulde behandles, blev afkølet med et lille, hult Trykapparat af Kvarts, gennem hvilket sendtes en Strøm af Kølevand, og ved at trykke dette fast imod Huden gjorde F. denne blodtom, saaledes at **Straalerne** kunde trænge i Dybden. Udarbejdelsen af denne Teknik og egnede Apparater kostede utallige Forsøg, men overraskende hurtigt lykkedes det F.s Snilde at naa frem til en ideal Model (1899), som i mere end 25 Aar forblev uændret. En lang Række Forsøg gjordes samtidig paa at udnytte Solens Straaler i Stedet for Kulbuelysen, men vort Lands klimatiske Forhold frembød saa mange Hindringer, at F.s Arbejde kun i ringe Omfang førte til praktiske Resultater. Det var hans Haab ved stærk Bestraaling af Lupuspletter at faa dræbt de tilstedeværende Tuberkelbaciller. Senere Undersøgelser paa F.instituttet har dog vist, at dette ikke sker direkte, men der fremkaldtes en stærk **Lysbetændelse** i Vævet, og naar denne klinger af, vil det tuberkuløse Betændelsesvæv være forsvundet. Som Regel kræves dog gentagne Bestraalinger (3—6) for at opnaa dette Resultat.

Det epokegørende ved F.s Behandling af *Lupus vulgaris* var ikke blot dens store Effektivitet, men frem for alt den i kosmetisk Henseende beundringsværdige, ofte næppe synlige, Ardannelse. **F.-**

behandlingen er stadig uden Sammenligning den bedste Behandlingsmaade ved Lupus vulgaris, navnlig i Ansigtet. F. var ogsaa den første, der forsøgte Straalebehandling af Kræft (Hospitalstidende 1900, Nr. 13), men hans Lysbehandling var dog her saa usikker i sin Virkning, at den ikke fik nogen praktisk Betydning. Lysets inciterende Virkning udnyttede F. i Form af »kemiske« Lysbade (Solbade, Kulbuelysbade), idet han stadig stærkt fremhævede de kortbølggede Straalers alt overvejende Betydning. Hans Behandlingsforsøg gjaldt fortrinsvis Hjertesygdomme, vel fordi han selv led under en saadan. Der opnaaedes utvivlsomt Resultater, dog næppe i det Omfang, han havde haabet. F. var tillige den første, der forsøgte en systematisk Behandling af Tuberkulose med Solbade, paa det nyoprettede Vejlefyord Sanatorium i Samarbejde med Professor Saugmann (Sommer 1902).

F.s Arbejde vakte vel adskillig Modstand og Kritik, men dog i langt højere Grad Anerkendelse ogsaa uden for vort Lands Grænser. Han opnaaede en rundhaandet Støtte til sit Arbejde saavel fra private (se ovenfor) som fra Københavns Kommune og den danske Stat. Allerede 1900 kunde han aabne det store nye Institut i Rosenvænget, som stadig bærer hans Navn. Fra Udlandets Side viste Interessen for hans Arbejde sig navnlig ved Oprettelsen af talrige Søsterinstitutioner og ved en lang Række Æresbevisninger. Af disse maa først og fremmest nævnes Tildelingen af Nobelprisen 1903. Af Legatsummen skænkede han en stor Del til sit Institut.

Det, der videnskabeligt karakteriserer F. og for stedse vil sikre ham en Særstilling, ikke blot inden for den danske Lægestand, men inden for den internationale, er den Genialitet, hvormed han paa ganske bar Bund skabte en hel ny Behandling af allerstørste Værdi. Han var den første, der fik den geniale Tanke at anvende »Straaler« til Behandling af Sygdom. Før ham kendte man vel Lysets skadelige Virkninger paa Legemet, men paa en systematisk Anvendelse i Behandlingsøjemed havde endnu ingen tænkt. Særegen for ham var en ejendommelig, primitiv Klarhed i Overvejelser, Undersøgelser og Ræsonnementer, som førte ham hurtigt og paa en overraskende sikker Maade til Konklusioner, som indtil i Dag næsten alle har kunnet staa deres Prøve. Han har skabt det sikre, saavel teoretiske som praktiske Grundlag for Lysterapien.

En interessant lille Række Publikationer beskæftiger sig med Spørgsmaalet om Vattersot — en Sygdom, F. selv pintes meget af — og dens Afhængighed af Legemets og Fødens Indhold af Kogsalt. F. var her inde paa en helt ny Tankegang, som senere er blevet ført videre af andre og i det hele bekræftet (Om Behandling og

Forebyggelse af Ascites, Ugeskrift for Læger, 1894; Gives der en kronisk Klornatriumforgiftning, beroende paa en Ophobning af Saltet i **Organismen?**, sst. 1904).

Som Menneske var F. en sjælden sympatisk Karakter. Dette Vidnesbyrd gives ham med fuld Enstemmighed af alle, som kendte ham, Læger, Sygeplejersker og Patienter; vennesæl i Forhold til sine Medarbejdere, opofrende over for Patienterne, uegennyttig, naar det gjaldt Udnyttelse af hans betydningsfulde Opdagelser, fordringsløs med sin egen Person, ens over for alle. Dertil var han i Besiddelse af en sjælden Karakterfasthed og Udholdenhed, naar det gjaldt om at naa frem til det **Maal**, han havde sat sig. Dette viste sig i det Heltemod og den Udholdenhed, hvormed han bar sin lange Sygdom. En taknemmelig engelsk kvindelig Patient karakteriserede ham endnu 25 Aar efter saaledes: »He was not **only** an ideal man, he was the ideal man«. Utvivlsomt var disse personlige Egenskaber en væsentlig Aarsag til, at hans Arbejde saa hurtigt vandt Fremgang og Anerkendelse.

F.s Jordfæstelse 1904 blev den mest monumentale, som endnu er blevet en dansk Mand uden for Kongehuset til Del. Han fulgte aandeligt talt til Graven af hele det danske Folk. Til Stede ved Højtideligheden var næsten alle Medlemmer af det danske Kongehus, desuden næsten alle Landets Ministre, Repræsentanter for talrige videnskabelige og andre Korporationer o. s. v.

Tit. Professor 1898. — R. 1899. F.M.G. 1903. DM. 1904. — Malerier af Wentorf 1904—06 (Fr.borg). Portrætteret af P. S. Krøyer paa Pastel forestillende Lyshallen paa Instituttet. Statue af Viggo Jarl paa Lysinstituttet. Statuette af samme. Marmorbuste af V. Bissen. Træsnit 1896 og af A. Bork 1899 efter Fotografi, hvilket ogsaa har dannet Forlæg for H. Dohms Radering 1904. Silhouet 1899. — Mindesmærke ved Rigshospitalet af Rud. Tegner 1910.

Medd. fra Finsens medicinske Lysinstitut, I—X, 1899—1906. V. Balslev i **Läsning for hemmet**, 1904. G. Busck i Det ny Aarhundrede, s. A. Hans Jansen i Uppsala **Läkareförenings förhandl.**, X, s. A. A. Fløystrup og V. Scheel i **Ugeskr.** f. Læger, s. A. Magnus Moller i Hygiea, s. A. O. Lassar i Dermatol. Zeitschrift, XI, s. A. Les prix Nobel en 1903, 1906. Jacob Riis: Hero tales of the Far North, 1910. W. Thulstrup: Niels R. Finsen, 1910.

Svend Lomholt.

Finsen, Peder, d. 1263, Drost.

P. F.s Slægt kendes ikke; han nævnes første Gang 1251 som **Medundertegner** af Kongebreve om **liflandske** Forhold. I Diplomer fra Aarene 1252—59 nævnes han som Drost. Han deltog paa

Embeds Vegne i de frugtesløse Forhandlinger mellem Christoffer I. og Jakob Erlandsen og var i Julen 1259 til Stede ved den unge Kong Eriks Kroning i Viborg. Ifølge den jyske Krønike, affattet ca. 1340, skyldtes den kongelige Hærs Nederlag paa Lohede 1261 Forræderi fra P. F.s Side som Hærfører, men de samtidige Kilder kender intet hertil, og Beskyldningens Rigtighed synes overmaade tvivlsom. Da Enkedronning Margrete, som var blevet taget til Fange i Slaget, n. A. vendte tilbage til Danmark med Hertug Albrecht af Braunschweig som Rigsforstander ved sin Side, opstod der snart stort Misnøje blandt de danske Stormænd over Albrechts haardhændede Styre; ifølge den samtidige braunschweigske Rimkrønike var P. F. Hovedmanden for en S sammensværgelse mod Albrecht; han fik syv Høvedsmænd (»Gaugrever« kalder Rimkrøniken dem) i Ledtog med sig, og de lagde Raad op om at dræbe Albrecht. Da Hertugen fik Nys herom, kom han deres Planer i Forkøbet og lod P. F. og hans syv medsammensvorne (»Konger« kalder Rimkrøniken dem haanligt) gribe og klynge op i Galgen. P. F. bød forgæves høje Løsepenge for sit Liv; det eneste, Hertugen tilstod ham, var Lov til at lade en Messe holde inden Henrettelsen. Senere, i Jyske Krønike, opfattes P. F.s Henrettelse som Enkedronning Margretes Hævn for hans Forræderi ved Lohede; den vil vide, at hun lod ham paagribe ved Mads Flortorp (hans Efterfølger som Drost) og hænge i den højeste Galge ved Nyborg. Blandt dem, der blev hængt sammen med ham, nævner Rydaarbogen Iver Tagesen, hvem man derfor senere ogsaa gav Skylden for Forræderi ved Lohede. Muligvis hænger disse yngre Beskyldninger for Forræderi sammen med, at P. F. er blevet fældet paa en Sigtelse for mangelfuld Forberedelse af Felttoget 1261; den braunschweigske Rimkrønikes Paastand om, at han direkte stræbte Hertug Albrecht efter Livet, kan i al Fald næppe uden videre tages for gode Varer. P. F.s Henrettelse falder 1263; s. A. maatte i øvrigt Albrecht atter forlade Landet, og hertil har sikkert Uvillien over P. F.s og hans Fællers Skæbne bidraget sin Del.

Hans Olrik i Hist. Tidsskr., 6. Rk., VI, 1895—97, S. 648—70. Jørgen Olrik: Valdemar Sejrs Sønner og den store Ærkebispestrid, 1908. Erik Arup: Danmarks Historie, I, 1925.

Jørgen^{rørø} (Hans Olrik)

Finsen, Vilhelm Hannes, f. 1863, Postembedsmand, Forfatter. F. 30. Sept. 1863 i Thorshavn. Broder til Niels F. (s. d.). Gift 26. Nov. 1892 i Kbh. (Vartov) med Johanne Josephine Wulff, f. 27. Marts 1868 i Svenstrup ved Aalborg, D. af Varemægler

Anders Herskind W. (1828—1913) og Johanne Cathrine Hansen (1828—1902).

F. indtraadte 1879 i Postvæsenets Tjeneste, blev 1885 Kontor-medhjælper, s. A. Ekspedient, forrettede 1893—1900 Tjeneste i Generaldirektoratet som Assistent, blev sidstnævnte Aar Bestyrer af Indleveringspostkontor I, Gammelholm, 1902 Postmester sst., 1906 Postmester i Charlottenlund og 1908 Chef for Avispostkontoret i Kbh. med Titel Overpostkontrollør, fra hvilken Stilling han 1927 tog sin Afsked. — F.s islandske Afstamning i Forbindelse med det gennem de første Ungdomsaar erhvervede Kendskab til Færøerne bevirkede, at han under sin første postale Tjeneste blev benyttet ved Ekspeditionen af de islandske og færøske Poster, og dette gav Stødet til, at han 1885 udgav den første islandske Postadressebog »Islenzkt bæjatal«. Dette Arbejde bragte ham i Forbindelse med den daværende Udgiver og Redaktør af »Postadressebog for Kongeriget Danmark« F. C. B. Treschow, og da denne afgik ved Døden 1893, overtog F. Bogen, der under hans Ledelse udkom i nye Udgaver 1897, 1903, 1909, 1915 og 1921, de to sidste betegnede som udgivne af Generaldirektoratet for Postvæsenet; ved sin Afsked frattraadte F. Redaktionsvirksomheden. F. har desuden af lignende Arbejder udgivet »Telegramadressebog for Kongeriget Danmark« (1910) og Stedfortegnelse for de Sønderjyske Landsdele (1922), ligesom han 1881—1914 var Medarbejder ved Fabers Post-, Jernbane- og Telegrafhaandbog og 1914—23 ved dennes Efterfølger Posthaandbogen. — F. har desuden været Medarbejder ved alle Udgaverne af Hages Haandbog i Handelsvidenskab, hvor han har skrevet om Postvæsenet, og ved Teologisk Stat, ligesom han, sammen med O. Finsen, har udgivet »Slægtsbog for Familien Finsen« (1903, 2. Udg. 1935) og sammen med Anthon Mohr Wiesener »Stamtavle over Slegten Forman (Formann)« (1917). Han har været Medlem af adskillige faglige Kommissioner, Eksaminator og Censor ved Postfagprøven, Medlem af Dansk genealogisk Institut og dettes Forretningsudvalg og var 1909—27 Medlem af Statens Stednavneudvalg. — R. 1911. DM. 1927.

Aarbog for det danske Postvæsen, 1925.

H. Hjorth-Nielsen.

Finsen, Vilhjálmur Ludvig, 1823—92, Retshistoriker. F. 1. April 1823 i Reykjavík, d. 23. Juni 1892 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: Sysselmand, Kammerraad, senere Overretsassessor (Slafur Hannesson F. (1793—1836) og Marie Noline Møller (1803—86). Gift 20. Juni 1851 i Kbh. (Holmens) med Caroline Vilhelmine Moberg, f. 9. Jan. 1818 i Kbh. (Helligg.), d. 22. April 1906 sst.

(gift 1° 1841 med **exam.** juris, Kobbertrykker Peter Christian Nielsen, 1817—50), D. af Kobbertrykker Magnus Svendsen M. (d. tidligst 1840) og Marie Petersen (d. senest 1840). Ægteskabet opløst 1864.

F. blev Student 1841 fra Bessastaðir Skole, cand. jur. 1846, modtog Universitetets Guldmedaille 1848 for en Afhandling »Fremstilling af den islandske Familieret efter Grágás«, i omarbejdet og udvidet Stand trykt i »Annaler for nordisk Oldkyndighed og Historie« 1849 og 1850, blev 1851 Sysselmand i Kjósar og Sysselmand samt Herredsdommer i Gullbringu Syssel, 1852 Landfoged i Island og Byfoged i Reykjavik, 1860 Dommer i Overretten i Viborg, 1868 i Den kgl. Landsover- samt Hof- og Stadsret, 1871—88 i Højesteret, blev Dr. jur. h. c. 1879, Medlem af Videnskabernes Selskab 1884 og af den Arnamagnæanske Kommission 1871. 1853—60 var han kongeudnævnt Altingsmand.

Historiske og juridiske Evner havde F. taget i Arv efter den begavede Slægt, han tilhørte, Paavirkning af nogen bestemt Skole eller Lærer spores ikke hos ham, hans naturlige Anlæg viste ham Vej, men A. F. Krieger gav ham Stødet i den rigtige Retning. F.s Udgave og Oversættelse af »Grágás. Islændernes Lovbog i Fristatens Tid« (I—II 1852, III—IV 1870 Konungsbók, 1879 Staðarhólsbók og endelig 1883 Stykker, som findes i andre Haandskrifter) betød en videnskabelig Landvinding, udført efter en rationel og konsekvent Plan og Metode lader den den arnamagnæanske Edition af 1829 langt tilbage; det omfattende og besværlige Haandskriftstudium er gennemført med filologisk Nøjagtighed og Kritik. Lys og Klarhed over hidtil dunkle Punkter i den islandske Rets Historie og Udvikling bragte F.s grundlæggende Afhandlinger »Om de islandske Love i Fristats tiden. I Anledning af Prof. Konrad Maurers Artikel »Graagaas« i Allgemeine Encyclopädie der Wissenschaften und Künste, 77de Bind, S. 1—186« (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1873. Ogsaa som Særtryk) og »Om den oprindelige Ordning af nogle af den islandske Fristats Institutioner« (Vidensk. Selsk. Skr. 1888). Kritisk og klart, skarpsindigt og omhyggeligt udredede F. i disse Værker de lovgivende og dømmende Myndigheders Organisation og Virkemaade i de behandlede Tidsrum og hævdede — paa adskillige Punkter i hensynsfuld og urban Polemik over for Konrad Maurer —, at Graagaasen er et privat Lovarbejde, og at Sædvanen ikke har haft nogen væsentlig Indflydelse i islandsk Retsdannelse. Foruden at skrive nogle mindre Afhandlinger — »Um meðferð sakamála og um kviðdama« i »Ny Félagrit«, XI, 1851, og »Om Teksten paa et Par Steder i Grágás«

i »Arkiv for nordisk Filologi«, II (1885) — efterlod F. sig i Haandskrift en Fremstilling af den islandske Retshistorie indtil Fristatens Undergang og norsk Lovgivnings Indførelse i det 13. Aarhundrede, men hans strenge Selvkritik har affødt et bestemt Forbud mod, at Manuskriptet offentliggøres (det findes nu i Arnamagnæanske Samling). F. var et skarpt og logisk Hoved. Med sit enestaaende Kendskab til og sin indtrængende Forstaaelse af de islandske Retskilder har han mere end nogen anden nordisk Forsker kortlagt denne Del af Retshistoriens Territorium. — Kancelliraad 1854. — R. 1859. DM. 1878. K.² 1884. K.¹ 1888. — Portrætteret efter Tegning af K. Gamborg paa Træsnittet af Holstebrosagen for Højesteret.

Selvbiografi i Levnedbeskrivelser af de ved Københavns Universitets Firehundredeaarsfest promoverede Doktorer og Licentiatere meddelte af dem selv, 1879, S. 54 ff. Magnus Stephensen i Timarit hins íslenzka bókmöntafélags, III, 1882, S. 259. Sunnanfari, I, 1891—92, S. 17 f. Finnur Jónsson i Ill. Tid. 10. Juli 1892. Konrad Maurer i Kritische Vierteljahresschrift für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft, N. F., XVI, 1893, S. 1—10. Bogi Th. Melsted i Tidsskrift for Retsvidenskab, VI, 1893, S. 143—49, jfr. l. c. XI, 1898, S. 519—22. Samme i Andvari, XXI, 1896, S. II—XXXII. Frantz Dahl i Berl. Tid. 31. Marts 1923.

Frantz Dahl.

v. **Fircks, Magnus Ernst**, ca. 1726—1806, Officer. F. ca. 1726 i Kurland, d. 17. Marts 1806 i Schmalstede i Holsten, begr. sst. Forældre: Kejserlig russisk Staldmester Ewald v. F. til Sasmacken m. m. i Kurland (d. 1740) og Sophia Gerdrutha (Gertrude) v. Korff (gift 2° med Engelbrecht Alexander v. Vietinghoff). Gift 6. Juli 1771 i Hvilsom med Anna Margrethe v. Pentz, f. 7. Sept. 1747 paa Fjellebro, d. 27. Febr. 1803 i Kiel, D. af Konferensraad Frederik Ludvig Christian v. P. til Fjellebro (1716—70) og Anna Margrethe Holsten (1719—70).

Efter at have tjent i den preussiske Hær blev v. F. Kaptajn **réformé** (overkomplet, paa halv Gage) i dansk Tjeneste, 1753 virkelig Kaptajn i Grenaderkorpset, 1756 Generaladjutant hos Kongen, 1762 kar., 1763 virkelig Oberst og Regimentschef. Samtidig var han Marskal hos Landgrev Carl af Hessen. Da denne i Sept. 1766 efter Saint-Germains første Afgang blev Præsides i det nyindrettede »Vort høje Krigsraad«, blev v. F. Medlem af dette og forblev deri efter Omdannelsen en Maaned senere; men da Saint-Germain i Marts n. A. blev Præsides i det paa ny omdannede Kollegium (Krigsraadet forenet med Generalkommissariatet), gled v. F. ud sammen med Landgreven. 1769 blev han Kommandant i Nyborg, og under Krigsforberedelserne mod Sverige 1772 var

han Inspektør over en Del af de udskevne Tropper. 1774 blev han Generalmajor, 1784 Kommandant i Kastellet, 1787 General-løjtnant, og 1794 blev han stillet til Disposition. 1802 fik han reserveret Anciennitet som General af Infanteriet. 1776 var han blevet naturaliseret som dansk Adelsmand, men allerede forinden lod han sine tjenstlige Skrivelser udfærdige paa Dansk. Han var en human Mand, der gjorde meget for at forbedre Tilstandene, navnlig Ædrueligheden, blandt de hvervede Tropper, og for at skaffe forøgede Indtægter til Forbedring af Garnisonsskolerne i Kbh. lod han efterhaanden slaa en Del Medailler til Bortsalg. — Kammerherre 1760. — Hv. R. 1767. L'union parfaite s. A. — Silhouet i Det kgl. Bibliotek.

Hist. Tidsskr., 3. Rk., IV, 1865—66. Det danske Frimureris Historie, II, 1927, S. 201—24. Aage Friis: Bernstorffske Papirer, II, 1907, S. 206—22. Holger Hansen: Inkvisitionskommissionen af 20. Jan. 1772, III, 1932, S. 117—399.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Fischer. Navnet paa flere danske Borgerslægter, af hvilke en føres tilbage til Læge i Skanderborg Thomas F. (f. 1583), der stammede fra Königsberg. Af hans Sønner skal nævnes Daniel F. (1644—1707) til Silkeborg, Sjellegaard og Vinderslevgaard — hvis Søn Legatstifteren Christian F. (1689—1774) til Vinderslevgaard m. fl. blev adlet 1719 — og Mathias F. (d. 1691), hvis Sønnesøn Auktionsdirektør i Kbh., Justitsraad Mouritz F. (1703—77) var Fader til Generalkrigskommissær Christian F. (1755—1822) — der oprettede det Pengefideikommis, der bærer hans Navn, og som (adlet 1811) var Stamfader til den adelige Slægt F. — og til Hans Christian F. (1773—1817), hvis Sønnesøn var nedenn. Landskabsmaler Hans Christian F. (1849—86). — En Haandværker- og Kunstnerslægt F. føres tilbage til Klejnsmedemester i Holbæk Gunner Christian F. (1735—1818), der var Fader til Klejnsmedemester sst. Nicolaj Haberkel F. (1778—1852) — hvis Sønnesøn var nedenn. Arkitekt Peter Frederik Vilhelm F. (1868—1914) — og til Snedkermester i Kbh. Hans Christian F. (1799—1827), der var Farfader til nedenn. Dyremaler Vilhelm Theodor F. (1857—1928). — Købmand i Rudkøbing Philip F. (oprindelig F. Philip) var Fader til Kunstmaler, senere Malermester Philip August F. (1817—1907), hvis Sønner var de nedenn. Malere Johannes August F. (1854—1921) og Poul Gustav F. (1860—1934) samt Organist Erik Albert F. (f. 1864), hvis Søn er nedenn. Læge Albert F. (f. 1891). — Nedenn. Viceadmiral Olfert Fas (Fasvier) F. (1700—61) — der var Fader til den ligeledes nedenn.

Viceadmiral Johan Olfert F. (1747—1829) — tilhørte en fra Holland indvandret Familie. — Endnu skal nævnes en Slægt, der begynder med Fabrikmester ved Bryrup Mølle Henrich F. (ca. 1677—1744), hvis Søn Degn Palle F. (1717—79) var Fader til Sognepræst i Bregninge og Bjergsted Jens Henrich F. (1758—1828) — der var Bedstefader til Kommandør Jacob Peter Mynster F. (1840—97) og Oberstløjtnant Carl Emil Peter Theodor F. (1836—1922), hvis Søn var nedenn. Professor, Overlæge Johan Frederik F. (1868—1922) — og til Sognepræst i Bringstrup og Sigersted Ernst Christian F. (1767—1822), hvis Sønnesøn Kaptajn Otto Wilhelm F. (1840—95) var Bedstefader til Forfatteren Otto Peter Leck F. (f. 1904).

Thomas Fischers **Descendens**, 1888. N. Olsen: Stamtavle for Slægten Fischer, 1907. Otto Fr. Arends: Stamtavle over Slægten Fischer fra Bryrup, 1934.

Albert Fabritius.

Fischer, Kaj Adam Matthiessen, f. 1888, Billedhugger. F. 28. Juli 1888 i Kbh. (**Matth.**). Forældre: Kreaturkommissionær Conrad Frederik F. (1859—1916) og Eva Alexandra Juliane Emilie Matthiessen (f. 1863). **Gift** 2. Marts 1915 i Roskilde med Malerinde Ellen (Eline) Kathrine Agathe Kragh, f. 7. Aug. 1889 i Kornerup, D. af Sognepræst, sidst i Gudbjerg Jens Theodor K. (1835—1910, gift 1° 1863 med Ellen Kathrine Lange, 1832—86) og Marcelline **Edle** (Eline) Ludovica Hertel (f. 1852).

F. blev Student 1907 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade, cand. **phil.** n. **A.**, dimitteredes fra G. Vermehrens Tegneskole til Akademiet og gik paa dettes Malerskoler Okt. 1908—**Foraar** 1913, bl. a. under Viggo Johansen. Han udstillede som Maler (under Navnet **Kaj** Matthiessen F.) hos De unge Kunstneres Forbund 1908 og paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1911—12. I Paris begyndte han imidlertid 1913 at modellere, uddannede sig paa egen Haand og har siden virket som Billedhugger. Med Undtagelse af Krigsaaret Efteraar 1914—**Efteraar** 1915 var han bosat i Paris fra 1913 til **Dec.** 1933. Herfra har han foretaget Rejser bl. a. til Rom 1915, Firenze 1919, Grækenland 1924. Tidligere havde han 1908 og 1910 været paa Island. Som Billedhugger har han udstillet paa Salon d'automne (Sociétaire fra 1919) og **Tuileries-Udstillingerne** i Paris, Kunstnernes Efteraarsudstilling 1918, Grønningen fra 1921 (Medlem 1922), **Göteborg-Udstillingen** 1923 og siden deltaget i alle større Repræsentationer af dansk Kunst hjemme og ude. — **F.s** Skulptur er en kultiveret, fransk skolet Intelligenskunst, der væsentlig søger sit **Maal** i sig selv, i rent plastiske Værdier. Han

begyndte i nær Tilknytning til Kubismen — holdt fast ved »Klumpen«, ved Massens Helhed, og arbejdede f. Eks. i Hoveder med Komposition af Forskydninger og Afvigelser fra Symmetrien. Under Indtryk af Despiau og Maillol udviklede han i Buster og Statuetter en friere Stil, der foruden hans fine plastiske Takt og Sans for Rytme lader en sympatisk, i sit Væsen dæmpet Personligheds-skildring komme til Orde i Portrætterne (**Jean** Heiberg, Nils Møllerberg). Den legemsstore »Kvindetorso« (1932) viser vel, hvad hans Generation har kunnet naa i Forsøg paa at forene en klassisk streng Plastik med et utvungent Naturstudium. Sammen med sin Hustru udgav han Børnebogen »The doll's journey« (1932). Arbejder i Kunstmuseet i Kbh., Nationalgalleriet i Oslo, Nationalmuseum i Stockholm, Museerne i Vejle, Tønder, **Göteborg**, Malmø, Baltimore (U. S. A.) samt hos den franske Stat. — Tegning af Dego Revera, Mexico, 1918. Buste af Paul Cornet ca. 1920.

Ragnar Hoppe i **Konstrevy** 1933, Nr. 6. Poul Uttenreitter i Tilskueren **Juli** 1934.

Sigurd Schultz.

Fischer, Albert, f. 1891, Læge. F. 23. Juli 1891 i Kbh. Forældre: Bogholder, senere Organist ved Pauls K. Erik Albert F. (f. 1864, gift 2° 1923 med Anna Louise Mortensen, f. 1873) og Anna Henriette Frederikke Bojesen (1870—1921). Gift 1° 20. Juli 1920 i Vejstrup paa Fyn med Anna Skræp, f. II. Marts 1892 i Oure, D. af Gaardejer, Slagter Christen Rasmussen S. (f. 1855) og Johanne Jensen Kromann (f. 1855). Ægteskabet opløst 1931. 2° 1931 med Ragna Henny Marianne Horwitz, f. 26. Jan. 1906 i Kbh. (gift 1° 1922 med Constantin Basile Pailopoulos, f. 1897, 2° 1926 med Løjtnant, Sekretær Axel Clausen, f. 1891), D. af Prokurist, senere Direktør Bruno H. (1878—1933) og Ellen Glückstadt (f. 1882).

F. blev Student 1910 fra Hesselager og tog medicinsk Embeds-eksamen 1919. Han var allerede som Student stærkt interesseret i den biologiske Videnskab, gjorde 1914—15 Tjeneste som Under-assistent ved Universitetets Institut for Alm. Patologi og skrev et Par mindre Arbejder over bakteriologiske Emner. 1916 var han »Kandidat« ved Bergens Kommunes Sygehus' medicinske Afdeling. Kort efter Embeds-eksamen rejste han til Amerika, hvor han 1920—22 fungerede som Assistent hos Alex. Carrel (Rockefeller Institutet i New York) og særlig satte sig ind i den af denne udviklede Metode til fortsat Dyrkning af **Vævselementer** (Celler af forskellig Oprindelse) uden for den levende Organisme (»i **Reagensglas**«). Efter endt Studieophold i Amerika ansattes han som Assistent ved

Universitetets Institut for Alm. Patologi (1922—26), hvor han indførte Vævsvdyrkingen, der siden er forblevet et fast Led i Instituttets Arbejdsmetoder. 1926 forsvarede han en Afhandling, skrevet paa Engelsk, »Tissue Culture« for den medicinske Doktorgrad. Bogen er foruden i Kbh. ogsaa udkommet i London og er en af de faa danske Doktorafhandlinger, der har vundet Udbredelse ogsaa i Udlandet, hvor den, særlig for Teknikkens Skyld, er blevet benyttet som en Slags Haandbog i Vævsvdyrkingens Metode. 1926 modtog F. Tilbuddet om en Stilling som Leder af en »Gæsteafdeling« ved Kaiser Wilhelm Instituttet i Berlin-Dahlem, og her virkede han i Aarene 1926—32; gennem de talrige Elever, der søgte ham for at lære »Vævsvdyrking«, har han udbredt den Carrel'ske Metodik i adskillige Lande. Siden 1932 har F. været Leder af et nyt af Carlsbergfondet grundlagt Biologisk Institut i Kbh., hvis Oprettelse utvivlsomt er sket af Hensyn til ham. Instituttet er tænkt som et Forskningslaboratorium for Emner inden for det biologiske Omraade, ikke blot Vævsvdyrking, og da Lederen er fritaget for Pligt til elementær Undervisning og meget andet Arbejde, der paa-hviler de fleste andre Ledere af videnskabelige Institutter, har han for saa vidt ideale Betingelser for den rene Forskning. Drifts-udgifterne afholdes i al Fald delvis ved en af Rockefeller-Foundation skænket Kapital. — F. har offentliggjort en større Række Arbejder over Emner inden for alm. Biologi, særlig vedrørende Cellefysiologi studeret gennem Vævsvdyrking, endvidere Bakteriologi, Patologi og i de sidste Aar fysiologisk Kemi. Han har herunder ogsaa beskæftiget sig med Kræftsvulsternes biologiske Forhold med særligt Henblik paa Cellernes Ejendommeligheder i Vævskultur. Af større Arbejder kan nævnes: Undersøgelser over Svulstcellernes Fysiologi (Zeitschrift für Krebsforschung, Archiv für experimentelle Zellforschung, Acta pathologica Scandinavica), over Regeneration og Celledifferentiering (Virchow's Archiv, Roux's Archiv, Protoplasma), over Heparinets Natur og Blodets Koagulation (Biochemische Zeitschrift, Zeitschrift für physiologische Chemie). Doktorafhandlingen er 1927 udkommet i 2. Udgave paa Tysk under Titlen »Handbuch der Gewebecellen in vitro« og 1930 i betydelig udvidet Skikkelse under Titlen »Gewebezüchtung«. — F. er Medlem af Kaiserlich Leopoldinische Deutsche Akademie der Naturforscher, Halle, af den tyske Centralkomité til Udforskning og Bekæmpelse af Kræft, Berlin, af Deutsche chemische Gesellschaft, Berlin, af Society for experimental Biology and Medicine, New York. Endvidere videnskabelig Repræsentant for Danmark i den internationale Komité til Kræftens Bekæmpelse, Paris. —

Malerier af Poul Fischer 1911 og Harriet Fischer 1934. Tuschtegning af Harriet Fischer 1912 og Conrad Kramer 1921. Bronzerelief af Anne Marie Carl Nielsen 1928.

Oluf Thomsen.

Fischer, Johannes August, 1854—1921, Landskabs- og Arkitekturmaler. F. 11. Marts 1854 i Kbh. (Trin.), d. 6. Juni 1921 sst., begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Kunstmaler, senere Malermester og Fernisfabrikant Philip August F. (1817—1907) og Gustafva Albertina Svedgren (1827—83). Gift 3. Aug. 1914 i Kbh. (Maria) med Adolphine Sophie Laursen, f. 3. Nov. 1889 i Tange, Lysgaard Herred (gift 2° 1930 med Blikkenslagermester Poul Linne-mann-Nielsen, 1901—30).

Efter at have staaet halvandet Aar i Lære hos Billedskærer G. Lamberg dimitteredes F. af Teknisk Institut til Kunstakademiet, hvor han begyndte sin Skolegang Okt. 1869. Imidlertid bestemte han sig til at blive Maler og tog som saadan Afgang Marts 1874. S. A. debuterede han paa Charlottenborg, hvor han udstillede til 1922. Hans første Udenlandsrejse faldt 1881. For Akademistipendier 1883 og 1884 opholdt han sig i Spanien og Italien. Siden rejste han til Stadighed, særlig i Sydtykland og Italien. — F. har malet baade Landskaber og Interiører, men efterhaanden helligede han sig i stigende Grad Arkitekturmaleriet og søgte især sine Motiver i gamle tyske og italienske Byer, hvor der fandtes interessante Bygninger. Adskillige af hans bedste Billeder er malede i Nürnberg og Rothenburg, Venezia og Firenze. Museerne i Aalborg, Ribe og Varde har Billeder af ham. — Selvportræt i Familieeje.

Berl. Tid. 6. Juli 1921. Politiken og Nationaltid. 7. Juli s. A.

Sigurd Schultz.

Fischer, Carl Frands Andreas Johan Seidel, f. 1887, Maler. F. 4. Sept. 1887 i Vejle. Forældre: Urmager i Vejle, senere Detailhandler i Kbh. Magnus Neuchs F. (1846—1929, gift 2° 1899 med Laura Christine Frederikke Pohlmann, 1859—1918) og Elise Christine Seidel (1844—97). Gift 19. Juni 1915 paa Frbg. (b. v.) med Ely Viktoria Olsen, f. 14. Marts 1895 i Ordrup, D. af Tømrer Adolf William Theodor O. (1868—1927) og Johanne Neergaard Jacobsen (1869—1935).

F. kom i Malerlære og blev Svend 1907, dimitteredes fra Teknisk Skole til Akademiet og gik paa dets Skoler Jan. 1906—Foraar 1912, bl. a. med Viggo Johansen som Lærer. Han debuterede 1912 paa Charlottenborg, hvor han siden har udstillet hvert Aar. Han fore-

tog Rejser til Norge og Sverige 1917 (paa et Akademistipendium), til Holland, Belgien, Frankrig og Tyskland 1920 og til Tyskland og Paris 1929 (med Stipendium fra F. R. Lunds Fond). 1922 tildelte Akademiet ham Eckersbergs Medaille for »Læsende ung Pige«. — Hvad der udgaar fra F.s Haand er en eksklusiv og tilbageholdende Kunst, præcist gennemformet, sleben i sin tekniske Udførelse, altid personlig gennemglødet. Karakteristisk for ham er en Række Portrætter i Tegning eller Oliefarve af en siddende Pige eller ung Kvinde i halv eller hel Figur, hvor han understreger det psykologiske Moment og ofte modsætningsvis fremhæver Modellens forborgne Væsen gennem den stofflige Virkning af den blomstrede eller ternede Kjole, hun bærer. Tillige har han malet Landskaber og udført nogle i stofflig Henseende yderst raffinerede Farveklip. — Selvportræt i Blyant 1920.

Samleren Aug. 1924. Søndag, Tillæg til Nationaltid. 9. Aug. 1925.

Sigurd Schultz.

Fischer, Carl Christian, 1844—1933, Søkaptajn. F. 5. Sept. 1844 paa Posekær Teglværk ved Aabenraa, d. 29. Okt. 1933 i Aabenraa, begr. sst. Forældre: Agent, Skibsfører, senere Bankdirektør Christoffer Conrad F. (1811—85) og Anna Elisabeth Callsen (1818—93). Gift 12. Sept. 1872 i Shanghai med Anna Maria Offersen, f. 21. Febr. 1846 i Aabenraa, d. 29. Okt. 1888 sst., D. af Bager Thomas O. (1806—86) og Sarah Margaretha Bardram (1807—90).

F. stammede baade paa fædrene og mødrene Side fra gamle Aabenraaslægter. Han gik 1859 til Sø, kom 1863 hjem og tog Styrmandseksamen. Efter at have deltaget i Krigen 1864 som Matros paa »Geysir« gik den unge Styrmand atter til Kinakysten. Han tog baade engelsk og japansk Kaptajneksamen og førte fra 1870 eget Skib dels i siamesisk, dels i japansk Tjeneste, men vendte 1882 hjem til sin Fødeby. Ved et Forlis i Østen havde han mistet sine Papirer, og han indgav da efter den preussiske Landraads Tilskyndelse en Ansøgning om Naturalisation som preussisk Undersaat under Foregivende af at have opereret for Danmark, da Sagen lettest lod sig ordne paa den Maade. Under Optantmageriet 1902 droges dette Forhold frem, og F. erklæredes for dansk Undersaat og udvist. Han vendte imidlertid tilbage og fremtvang derved en Afgørelse ved Overlandretten i Kiel, der faldt ud til hans Gunst. Han kunde blive i Landet, men Myndighederne fratog ham hans borgerlige Rettigheder under Henvisning til, at han var dansk Undersaat. — I det nationale Arbejde tog F. Del i forreste Linie fra 1895, da han valgtes ind i Sprogforenings

Bestyrelse og overtog Kassererstillingen, som han beholdt til 1928, og som han røgtede utrætteligt og samvittighedsfuldt. 1920 overrakte han paa Dybbøl Kong Christian X. Guldhornene. »Han var vel nok den sidste typiske Repræsentant for **Koffardikaptajnerne** og Sømændenes Aabenraa«. — Maleri af Jensine Jessen paa Folkehjem i Aabenraa.

Af Kaptajn C. C. Fischers Livserindringer ved Niels Hansen i Sønderjydske Aarbøger, 1924, S. 161—232. Jakob Petersen i Sprogforeningens Almanak 1935, S. 55 ff. Marcus Lauesen i Tilskueren 1931, II, S. 374—86. **Hejmdal** 30. Okt. 1933 og 6. Sept. 1934.

Hans Lund.

Fischer, Frederik, 1809—71, Redaktør. F. 7. Febr. 1809 i Aabenraa, d. 4. Juni 1871 sst., begr. sst. Forældre: Skibsfører Fester F. (1774—1863) og Catharina Regina **Callsen** (1783—1840). Gift 1° 15. Okt. 1833 i Aabenraa med Anna Barbara Christensen, f. 26. Marts 1811 i Ribe, d. 13. Juni 1852 i Aabenraa, D. af Garver Christen Hansen (ca. 1782—1835, gift 2° 1830 med Anna Cathrine Jensdatter) og Maren Hansdatter (ca. 1777—1828). 2° 6. Maj 1853 i Aabenraa med Clara Vilhelmine von de Bendt, f. 22. Dec. 1804 i Bergen, d. 23. Aug. 1881 i Aabenraa (gift 1° 1825 med Skibstømrer Frantz Andersen Beck, f. 1800, Ægteskabet opløst 1834, 2° 1839 med Skibsbygmester Jacob Paulsen, 1784—1847), D. af Jacob v. d. B. og Anna Johanne Bendixdatter.

Allerede ni Aar gammel havde F. den Ulykke i en Sygdom at miste sin Førlighed, idet begge Benene lammedes og ophørte at vokse; han kunde derfor ikke senere følge sin Lyst at gaa til Søs som saa mange af hans nærmeste Slægt, men sattes efter en god Skoleundervisning i Urmagerlære (1824). 1830 blev han Mester. Sin ensomme Fritid anvendte han paa Læsning, **Rejsebeskrivelser**, Styrmandskunst og til sidst Astronomi; i denne drev han det saa vidt, at han ikke blot anstillede vanskelige Beregninger, men ogsaa sløb Forstørrelsesglas og lavede Instrumenter. Da den nationale Bevægelse begyndte, vakte den straks hans Opmærksomhed, og med Flors Hjælp aabnede han et lille dansk Lejebibliotek i sin Fødeby. Men Modsætningerne var foreløbig endnu saa lidt udprægede, at Privilegiet til at udgive »Apenrader Wochenblatt«, som var blevet frataget den hidtilværende Ejer Kopperholdt, af de tyske konservative Myndigheder overdroges F. fremfor fem andre Ansøgere, idet Borgmester Georg Schow anbefalede ham som »en beskeden, stille Mand, der havde holdt sig **fjernt** fra Tidens politiske Røre«. Saaledes fik han det attraaede Privilegium (1839). Det gik imidlertid snart op for Byens Ledere, at man havde forregnet

sig. Efter et halvt Aars Forløb lod F. Bladet udgaa paa Dansk og optog med Talent og Ihærdighed Kampen mod de slesvigholstenske Lærdomme og for det danske Folkelivs Genrejsning paa sine gamle Enemærker. Arbejdet med Bladets Udbredelse og Bogudlaanene gik Haand i Haand, og navnlig hos Omegnens Skolelærere bidrog de danske Bøger til at bane Vejen for dansk Avislæsning. Dog naaede F. før 1848 ikke op over nogle faa Hundrede Abonnenter. Modstanderne, hvis Forbitrelse var dobbelt stor paa Grund af den Skuffelse, F. havde beredt dem, søgte at komme ham nær, først ved Bestikkelse, senere ved Trusler om helt at tilintetgøre hans borgerlige Eksistens; men alle disse Forsøg strandede paa hans dybe Overbevisning og uforfærdede Mod: »F. ist ein enragirter Dannismannd« skrev en af Hertugens Agenter, der havde gjort et mislykket Forsøg hos ham, »und wenn am jungsten Tage die Posaune zum Weltgericht nicht dänisch bläsz, ersteht er nicht aus dem Grabe!« F. selv havde formuleret sin Trosbekendelse i de berømte Ord: »Danske er vi; Dansk tænker og føler vi; som Danske har vi Navn i Fortiden og er kendt over hele Kloden«.

Krigen 1848 bragte selvfølgelig F. mange Tab og Lidelser; han maatte gentagne Gange forlade Hus og Hjem, og hvad han ejede, blev ødelagt, deriblandt hans astronomiske Instrumenter. 1849 begyndte han igen Udgivelsen af sin Avis, som han nu kaldte »Freja«, men ti Aar efter nødtes han, bl. a. paa Grund af Censurens Forfølgelse, til at sælge den til sin Svoger N. Sørensen; F. var overhovedet i disse Aar i en vis Modsætning til de nye Aandsstrømninger, som i 1850'erne naaede til Aabenraa, saaledes den grundtvigske Bevægelse. Bladet blev fortsat til 1903, i de senere Aar i Forening med »Dannevirke«. F. forsøgte sig ogsaa i den novellistiske Litteratur i Bladets Feuilleton; bekendt er især hans Samling af »Slesvigske Folkesagn« (1857), der 1890 udkom i 3. Oplag. Hans tarvelige Hjem, der oplivedes af en talrig Børneflokk, var i en lang Aarrække det daglige Samlingssted (»Børs«) for Danskhedens Forkæmpere i Aabenraa og gæstedes jævnlig af Omegnens Bønder; dette fortsattes ogsaa efter Ulykkerne 1864, der ikke var i Stand til at kue F.s Mod og nationale Forhaabninger. — Breve i Det kgl. Bibliotek. — Litografi 1869. Træsnit derefter. — Mindesmærke i Aabenraa.

III. Tid. 27. Juni 1869. Nordsl. Søndagsblad 27. Jan.—2. Marts 1884. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, II, 1909—11. Hist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1921—23, S. 235. H. Kau: J. P. Junggreen, 1894. Sønderj. Aarb.

Knud Fabricius (A. D. Jørgensen).

Fischer, Hans Christian, 1849—86, Landskabsmaler. F. 13. Maj 1849 i Vestbirk ved Horsens, d. 3. April 1886 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Vestre). Forældre: Klædefabrikant Christian Arnold Peter F. (1816—90) og Julie Louise Mathilde Bahnson (1827—98). Gift 25. Sept. 1874 i Magleby paa Langeland med Emma Elise Kirstine Fabricius, f. 6. Juli 1851 i Nørre Snede, d. 10. April 1929 i Kbh., D. af Sognepræst, sidst i Magleby, Provst O. F. (s. d.) og Hustru.

F. dimitteredes af Teknisk Institut til Kunstakademiet, gennemgik dettes Skoler Okt. 1865—Jan. Kvartal 1871 og fik desuden Undervisning hos Carl Bøgh og Rasmussen Eilersen. 1869 begyndte han at udstille paa Charlottenborg. Hans Billeder med Motiv fra hans Hjemstavn og fra Gudenaæn vakte Opmærksomhed. Akademiet tildelte ham 1878 Sødrings Præmie for Landskabsmalere for »I Løvspringstiden« og 1884—85 Rejsestipendier, for hvilke han drog til Schweiz og Italien. Herfra hjemsendte han bl. a. »Neapels Golf med Vesuv og omliggende Byer«. Uden at have indfriet de Forventninger, Samtiden stillede til ham, døde han af en Sygdom, han havde paadraget sig i Italien. Randers Museum har tre Billeder af ham. — Selvportræt i Tegning fra Ungdommen i Familieeje. Tegning af Godfred Christensen ca. 1880 ligesaa. Træsnit af C. Poulsen 1884.

M. Galschiøt i Ill. Tid. 11. April 1886.

Sigurd Schultz.

Fischer, Johan Christian Henrik, 1814—85, Politiker. F. 3. Dec. 1814 i Slagelse, d. 16. Sept. 1885 paa Frbg., begr. i Slagelse. Forældre: Købmand Johan Peter F. (1786—1840) og Frederikke Henriette Klemme (1786—1843). Ugift.

F. blev Student 1835 fra Slagelse, cand. theol. 1842. Han blev 1844 konst. og 1847 fast ansat som Adjunkt i Slagelse, hvor hans Hovedfag var Regning og Matematik. De teologiske Studier forfulgte han ikke videre, men dyrkede Matematik og Naturvidenskaber, særlig Ornitologi. 1851 udgav han »Astronomien og Skriftens Autoritet«, hvori han hævdede de bibelske Skrifers Uoverensstemmelse med Naturvidenskabens Resultater. 1852 nedlagdes Slagelse lærde Skole, hvorefter han afgik paa Ventepenge og ikke senere søgte Ansættelse ved Statsskolen. S. A. var han traadt ind paa den politiske Bane, idet han, der forgæves havde søgt Valg til den grundlovgivende Rigsforsamling, stillede sig til Folketingsvalget i Slagelse som Bondevennernes Kandidat og slog Ad. Steen, der ved det foregaaende Valg var blevet støttet af samme Parti. F. sluttede sig paa Rigsdagen til Bondevennepartiet, særlig til dets Tscherning'ske Fløj, men stod lige fra Begyndelsen de konservative

Helstatsmænd nær og deltog i deres saavel som i Bondevennernes Partimøder. Dette vakte intet Anstød, da der jo i hele Ministeriet Bluhmes Tid herskede et nært Samarbejde mellem de to Partier. F. skrev i denne Periode sit anonyme Kampskrift »**En ny blaa Bog**«, som var et varmt Forsvarsskrift for Ministeriets Helstatspolitik og skarpt angreb de Nationalliberale, hvorfor det i Foraaret **1853** paa Ministeriets Foranstaltning gennem Postvæsenet blev omdelt til de oppositionelle Blades Abonnenter. Da Bondevennernes store Flertal under J. A. Hansens og **Balth. Christensens** Ledelse i Foraaret **1854** i Forening med det nationalliberale Centrum gjorde Front mod Ministeriet Ørsted, kunde F. ikke være med. Han bevarede vel Forbindelsen med det **Tscherning'ske** Mindretal, men gik væsentlig videre end dette i Bestræbelserne for ikke at bryde med Ministeriet og skrev i Sept. **1854** et nyt Stridsskrift, »Ministeriet og Rigsdagen«, der i det væsentlige var et Forsvar for den ministerielle Politik. Som Følge af denne Stilling blev han efterhaanden ret isoleret i Venstre og stillede sig ikke i Slagelsekredsen ved Opløsningsvalget **Dec. 1854**. Længe var han dog ikke uden for Rigsdagen, thi Juni **1855** valgtes han med Støtte af Godsejer Skeel, Dronninglund, og det **Tscherning-Winther'ske** Venstre til Folketingsmand for Sæbykredsen og genvalgtes her saa godt som uden Modstand til **1866**, ogsaa som Medlem af **Novemberforfatningsrigsraadets** Folketing. F. viste lige fra Begyndelsen udprægede Evner for Rigsdagsvirksomheden. Hans Speciale var de finansielle Spørgsmaal, men han satte sig ved grundige Forarbejder ind i de fleste af de større Sager, som i hans Tid optog Sindene, og hans Indlæg i Forhandlingen om dem hørtes altid med Opmærksomhed. Han var et af Rigsdagens bedste Hoveder og en Debattør af Rang: klar og logisk i sin Bevisførelse, ætsende og ubarmhjertig i sin Polemik. Nogen samlende og partidannende Evne besad han ikke, og han var mere respekteret og frygtet end afholdt og tillidvækkende. Hans Forbindelse med den Tscherning-Winther'ske Gruppe, som han formelt tilhørte, indtil han i **60'ernes** Midte sluttede sig afgjort til den Godsejergruppe, som lededes af Grev Frijs og Estrup, var aldrig synderlig intim, og i flere af de vigtigste Spørgsmaal, saaledes **Næringslovgivningen** og **Forfatningsspørgsmaalene**, gik han sine egne Veje. Fast stod kun den Tiltrækning, som først de konservative Helstatsmænd og siden Godsejergruppens Politik øvede paa ham, og hans uudryddelige Aversion mod de Nationalliberale, som han paa saa godt som alle Omraader bekæmpede. Særlig var han en uforsonlig Modstander af den Hall'ske Politik, som han angreb ikke blot paa Rigsdagen, men ogsaa ved Artikler i »Flyve-

posten«. — Kun et enkelt Aar (1853) var han Medlem af Folketingets Finansudvalg, men øvede ikke ringe Indflydelse paa vor **Finansforvaltning** som Statsrevisor. Til denne Stilling valgtes han af Folketinget 1852—53 og 1858—61 og efter sin Indtræden i Landstinget af dette Ting indtil 1875. Hans udpræget kritiske Sans og den Hensynsløshed, hvormed han slog ned paa Misbrug eller Urimeligheder inden for Administrationen, gjorde megen Gavn, men forøgede ogsaa det i Forvejen ikke ringe Tal af hans Uvenner.

Under Forfatningskampen 1864—66 nærmede han sig mere og mere Landstingets Godsejergruppe og stemte sluttelig for den reviderede Grundlov. Herved mistede han den **Tscherning-Winther'ske** Gruppes Støtte og faldt som Følge deraf ved Folketingsvalget i Sæbykredsen i Okt. 1866, men udnævntes allerede Nov. s. A. af Ministeriet Frijs til kongevalgt Landstingsmand. I Landstinget opnaaede han en betydelig større Indflydelse, end hans isolerede Stilling i Folketinget havde kunnet forskaffe ham. Han tilhørte nu helt Godsejerpatriet og blev dettes skarpeste Klinge i Debatten og virksomste Agitator i **Udentingsforhandlingerne**. For Dannelsen af Ministeriet Estrup var han meget virksom, og det skyldes vistnok i ikke ringe Grad ham, at der intet Hensyn blev taget til de nationalliberale Politikere ved dets Sammensætning. Selv blev han Kirke- og Undervisningsminister i dette Ministerium, skønt der gjorde sig forskellige Indflydelser gældende imod at stille ham netop paa denne Plads, men F. foretrak denne Portefeuille fremfor Indenrigsministeriets, om hvilken der ogsaa havde været Tale. F. viste sig som en dygtig, om end noget haardhændet Administrator og skabte paa forskellige **Omraader** mere Orden og Fasthed i Styrelsen. Paa Lovgivningsresultater var hans Virksomhed ikke rig, men administrativt raadede han Bod derpaa, f. Eks. ved at udjævne Uligheden mellem de gejstlige Lønninger ved at inddrage dem under et særlig »Fond til kirkelige Formaal«. I personlige Spørgsmaal viste han en vis Fordomsfrihed, saaledes i sine Bestræbelser for at skaffe G. Brandes Universitetsansættelse, hvad dog strandede paa Modstand fra Universitetets og anden Side. Ved Forhandlinger med den Berg-Hørup'ske Gruppe søgte han 1879 forgæves at bane Vej for en Folkeskolereform med udvidet Undervisning og Indskrænkning af det gejstlige Tilsyn til Religionsundervisningen. F. havde i øvrigt baade Forkærlighed og Anlæg for Underhaandsforhandlinger og drev saadanne ogsaa paa Omraader, som **laa** uden for hans fagministerielle. Saaledes arbejdede han ivrigt inden for Venstre for Rigsretsanklagen af 1877 mod Krieger og Hall, idet han derved mente at opnaa den politiske Fordel for

Ministeriet at skabe et varigt Modsætningsforhold mellem de Nationalliberale og Venstre. Ogsaa i Bestræbelserne for at opnaa et **Hærlovforlig** ved Hjælp af den Berg-Hørup'ske Gruppe tog han livlig Del ved Forhandlinger paa egen Haand med denne Side af Venstre. Da disse Forhandlinger strandede **1880** og det blev den Bojsen-Holstein'ske Gruppe, som tog Føringeren i Forhandlingspolitikken, svækkedes F.s Stilling, og hans formentlig alt for nære Forhold til Berg-Hørup mishagede en Del af hans Kolleger, navnlig Nellemann og Skeel. Mulig rokkede ogsaa de Angreb, der fra visse Sider rettedes imod ham for personlige Forhold i en længst svunden Fortid, hans Position. Resultatet af alt dette var, at han i Aug. **1880** indgav sin næppe helt frivillige Demission. Han bevarede sin Plads i Landstinget til sin Død og støttede vedblivende Ministeriets Politik, men spillede ikke mere nogen fremtrædende Rolle i Rigsdagen. I Okt. **1882** blev han Direktør for Frederiks Hospital og Fødselsstiftelsen og fik her paa ny Anvendelse for sine administrative Evner, navnlig under de vanskelige Forhandlinger om Hospitalets Flytning. — F. skrev i »Naturhistorisk Tidsskrift« forskellige Afhandlinger om danske Fugle, interesserede sig paa Rigsdagen virksomt for Opførelse af en Bygning til Zoologisk Museum og var **1872** Medstifter af det Aktieselskab, der overtog Zoologisk Have, og fra **1876** Formand for dets Bestyrelse. — Dagbøger i Rigsarkivet. — R. **1873**. K.² **1876**. K.¹ **1878**. S.K. **1879**. — Litografi og Træsnit **1876**, Træsnit **1875** og af C. Poulsen **1885**.

A. F. Kriegers Dagbøger, III—VII, 1921—25, passim. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. Alb. Olsen: Studier over den danske Finanslov 1850—64, 1930. H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882. L. Koch: En gammel Præsts Erindringer, 1913, S. 103 f. Zodiacus i Nær og Fjern 25. April 1875. Dagbladet og Politiken 17. Sept. 1885.

N. Neergaard.

Fischer, Johan Frederik, **1868—1922**, Læge, Radiolog. F. 3. Aug. **1868** i Kbh. (**Garn.**), d. 15. Febr. **1922** sst., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Carl Emil Peter Theodor F. (**1836—1922**) og Helene Bartholine Heegaard (**1835—83**). Gift 6. Maj **1898** i Næstved med Olivia Dorothea Kirstine Lillelund, f. 18. Juni **1871** i Næstved, d. 9. Marts **1929** i Kbh., D. af Købmand Johan Frederik (Fritz) L. (**1832—1905**) og Marie Emilie Fischer (**1840—1926**).

F. blev Student **1886** fra det v. Westen'ske Institut og medicinsk Kandidat **1893**, var derefter Reservelæge ved Amtssygehuset i Næstved **1894—95**, Læge ved Udvandrerskib **1895—96** og Kandidat

paa Kommnehospitalet 1897—99, Assistent ved dets otologiske Klinik 1900—04. 1898 blev han Reservelæge i Hæren, 1903 Korpslæge, 1906—08 stod han uden for Nummer og var Overlæge fra 1908 til 1910, da han tog sin Afsked. Meget tidligt havde F., der delte sin Faders store Interesse for Fysik, interesseret sig for Röntgens Opdagelse og ikke længe efter dennes første epokegørende Meddelelser oprettet en privat Klinik til Undersøgelser (1896), og da Kommnehospitalet ved Mygges Initiativ fik et Röntgen-Laboratorium (1896), kom F. 1898, da Mygge trak sig tilbage, til at lede dette. Han opgav nu sit oprindelige Særstudium, Otologien, for helt at hellige sig Röntgenologien, inden for hvilken han snart blev den førende her i Landet. Skønt hans Hænder ret tidligt angrebes af »Röntgenkræft«, fortsatte han med ukuelig Energi sit Arbejde og Studium, følgende og prøvende alle nye Forbedringer. Han opnaaede ogsaa en betydelig Teknik og fik ved sin store Arbejds- og Organisationsevne, sin udprægede Optimisme og sit vindende Væsen stor Betydning for Radiologiens Udvikling her hjemme. F. havde en omfattende privat Virksomhed og blev 1913 Chef for Kommunens samtlige Röntgenklinikker. Trods sin ofte smertefulde, Lidelse, der efterhaanden berøvede ham alle Fingrene undtagen Tommelfingrene, udførte han et stort Arbejde ogsaa uden for sin Specialitet, var saaledes fra 1912 i ni Aar Borgerrepræsentant. Han var Medlem af Centralkomiteen for Nationalforeningen mod Tuberkulosen og af Cancerkomiteen og Formand for Selskabet for fysisk Terapi 1908—10 m. m. Sammen med Forseli og Heyerdahl fik han oprettet Nordisk Forening for medicinsk Radiologi samt Tidsskriftet »Acta radiologica«. Han havde tidligt haft Øjet aabent for Vigtigheden af at udnytte Radium i Medicinen og var virksom ved Dannelsen af Radiumfondet. Nogen større videnskabelig Produktion fik F. ikke Tid til, praktisk Arbejde laa ham vel ogsaa nærmest, men baade fra Otologien og Röntgenologien foreligger dog adskillige mindre Afhandlinger fra hans Haand, vidnende baade om Kritik og stor Erfaring. — Tit. Professor 1911. — R. 1910. DM. 1911. — Buste af Nanna Johansen 1916.

H. Mygind i Ugeskr. for Læger, LXXXIV, 1922, S. 249—52. H. J. Paner i Hospitalstid., LXV, s. A., S. 30 f.

Fr Lützhoft

Fischer, Josef, f. 1871, Personalhistoriker. F. 15. Aug. 1871 i Siófok, Ungarn. Forældre: Købmand Jacob F. (1826—1908) og Rosalie Fischer (1841—1914). Gift 21. Maj 1901 i Kbh. (Mos.) med Paula Priefche Eichel, f. 26. Dec. 1878 i Kbh. (Mos.), D. af

Vekselerer og Klasselotterikollektør Lion E. (1830—88) og Sara Goldschmidt (1855—1921).

F. tog Rabbinatseksamen i Eisenstadt 1893 og kom s. A. til Kbh. som Bibliotekar og Religionslærer ved det mosaiske Trossamfund. I 31 Aar (1901—32) var han tillige Fattiginspektør ved samme. Han begyndte sin betydningsfulde genealogiske Forfattervirksomhed med en Stamtavle over sin Hustrus Slægt Eichel (1904), senere fulgte »Simon Lazarus og hans Efterkommere« (1911), »Hartvig Philip Réé og hans Slægt« (1912), »J. C. E. Michaelsen og Hustrus Forfædre« (1913), »Baruch Israels Efterkommere« (1913), »Slægten Levin-Fridericia« (1916), »Simon Isac Kaikar og hans Slægt« (1917), »Abraham Elias og hans Efterkommere« (1918), »Familien Philipson i Pilestræde« (sammen med Th. Hauch-Fausbøll, 1920), »Stamtavlen Melchior« (1920), »Jacob Simonsen og Hustru Rose, født Hahn og deres Forfædre« (1923) og »Slægten Salomonsen (Nyborg)« (1927). Ogsaa som jødisk Historiker og Personalhistoriker har F. haft stor Betydning ved sin Virksomhed 1917—25 som Redaktør af »Tidsskrift for jødisk Historie og Literatur« og ved det Mindeskrift i Anledning af Hundredeaarsdagen for Anordningen af 29. Marts 1814, som han udgav 1914 sammen med Julius Salomon. 1923 var han Medredaktør af Festskrift i Anledning af Professor D. Simonsens 70-aarige Fødselsdag. — F. er Grundlæggeren af den jødiske Genealogi i Danmark. Før hans Tid var der vel enkelte jødiske Stamtavler — Henriques, Koppel, Melchior og Trier — men de var alle dilettantiske Arbejder. F. er den første, der har behandlet den jødiske Genealogi efter videnskabelige Metoder, han er tillige i Besiddelse af stor Kombinationsevne og har før nogen anden her hjemme til sine Arbejder benyttet de hebraiske og primære Kilder (Ligsten, jødiske Skifteprotokoller, Skatte- og Gavebøger), ligesom han med stor Beredvillighed har meddelt andre Oplysninger fra sine Samlinger.

Berl. Tid. 14. og 15. Aug. 1931.

Th. Hauch-Fausbøll.

Fischer, Johan Olfert, 1747—1829, Søofficer. F. 4. Aug. 1747 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 18. Febr. 1829 sst., begr. sst. (Ref.). Forældre: Kommandør, senere Viceadmiral Olfert Fas F. (s. d.) og 2. Hustru. Ugift.

F. blev Kadet 1753 og Maanedsløjtnant 1762. Chefen for Sakadetkorpset skriver, at F. »vel er meget ung, men en af de videst avancerede i de akademiske Lærdomme, hvorfor jeg ikke kan gaa ham forbi«. N. A. blev han Sekondløjtnant og 1767 Premierløjtnant. Han var 1770—71 med Orlogsskibet »Prins Friderich«

paa det uheldige Togt til Algier og 1771—72 med Orlogsskibet »Sejeren« atter i Eskadren i Middelhavet, avancerede til Kaptajnløjtnant 1773 og var efter forskellige Togter 1777 atter i Middelhavet med Orlogsskibet »Dannebrog«. N. A. skriver han til Kongen, at han ikke mere anser sig for skikket til at komme til Søs, da han er kommet til Skade ved at falde ned i Lasten af et Skib, og beder derfor om Ekspektance paa Stillingen som Kommandant paa Kbh.s Toldbod, da han skal hjælpe sin Moder og syv uforsørgede Søskende. Kongen afslog dog heldigvis Ansøgningen og ansatte ham 1779 som Inspektionsofficer ved Dokken og Medlem af Konstruktionskommissionen. 1781 blev han Kaptajn, var 1784 Chef for Fregatten »Bornholm« som Vagtskib i Sundet og 1788 Flagkaptajn i Eskadren, der før og under Krigen med Sverige samvirkede med en russisk Eskadre. Eskadrechefen, Kontreadmiral J. C. Krieger skriver om ham: »Kan ikke noksom roses og anbefales for sine Indsigter og den utrættelige og ufortrødne Flid og Iver, med hvilken han stedse baade ved Dag og Nat har iagttaget alt denne Post vedkommende«. 1789 var han Chef for Orlogsskibet »Elephanten«, 1794 for »Neptunus« og samtidig atter Flagkaptajn hos Viceadmiral J. C. Krieger, blev 1790 Kommandørkaptajn og 1795 Ekvipagemester ved Dokken. I de følgende Aar var F. Medlem af forskellige Kommissioner og blev 1799 Chef for Orlogsskibet »Oldenborg« bestemt til Ostindien. Under Ophold i Taffelbay ved Kapstaden maatte han 5. Nov. s. A. under en orkanagtig Storm sætte Skibet paa Land for at redde Besætningen, medens de andre paa Reden liggende Skibe knustes mod Klipperne, hvorved den største Del af disses Besætninger omkom. F. ledede derefter Bjærgningen fra Vraget, Indkvartering og Hjemsendelse af Besætningen, indtil han i April 1800 paa Grund af Sygdom maatte overgive Kommandoen til næstkommanderende og selv rejse hjem med en dansk Ostindiefarer. Kongen udtalte sin Anerkendelse af F.s Konduite ved nævnte Lejlighed. Efter Hjemkomsten blev han Kommandør og Medlem af Defensionskommissionen.

Da Danmark i Begyndelsen af 1801 tiltraadte det af Sverige og Rusland indgaaede Neutralitetsforbund, besvarede England Neutralitetserklæringen med at lægge Embargo paa alle danske, svenske og russiske Skibe i engelske Havne og med Udrustningen af en stor Flaade for at sprænge Forbundet. Paa dansk Side begyndte man ligeledes paa Forsvarsforanstaltninger dels ved Udrustning af en mindre Eskadre under St. A. Bille, bestemt til at beskytte Forbindelsen med Norge, dels ved Udlægning af en Række Blokskibe m. m. langs Kongedybets Vestside og ved Indløbet til Reden, og F.

bestemtes til Chef for denne Defensionseskadre, der i Forbindelse med Batterierne »Trekroner« og »Quintus«, der blev ham underlagte, skulde dække Kbh. mod et Angreb fra Søsiden. 30. Marts passerede den engelske Flaade, bestaaende af tyve Linieskibe, fire Fregatter, fire Korvetter og en Del mindre Skibe, Kronborg og ankrede s. D. mellem Hven og Middelgrunden. Flaaden kommanderedes af Admiral Sir Hyde Parker, under hvem Viceadmiral Lord Nelson og Kontreadmiral Thomas Graves var Eskadrechefer. Det blev overdraget Lord Nelson med tolv Linieskibe og en Del mindre Skibe at angribe. Efter at have rekognosceret den danske Stilling afgik Nelson 1. April med den ham underlagte Styrke sydpaa gennem Hollænderdybet, hvor han ankrede Syd for Middelgrunden, medens Parker med Resten af Flaaden blev liggende Nord for denne. Den danske Styrke bestod af atten større og mindre Blokskibe og de to nævnte Landbatterier med ca. 900 Kanoner og ca. 5200 Mands Besætning, hvoraf ca. en Fjerdedel bestod af frivillige og lige pressede Folk. Den engelske Styrke havde ca. 1200 Kanoner og en Besætning paa ca. 9000 Mand, første Klasses øvet Mandskab og kommanderet af Englands bedste Flaadefører.

Skærtorsdag, 2. April Kl. 9¹/₂, lettede Nelson og stod med sin Eskadre for en frisk Sydøst-Vind sydfra op gennem Kongedybet og ankrede med Anker agterfra, med mønsterværdig Præcision, hvert Skib paa den for det bestemte Plads lige over for den sydlige Del af den danske Linie, Nelson med sit Flag i »Elephant« lige over for F., der havde hejst sin Stander i »Dannebrog«. Da dette Skib var blevet forskudt og tilmed i Brand, flyttede F. Standeren til Linieskibet »Holsten« og senere, da de fleste af dettes Kanoner var ubrugelige, til »Trekroner«, hvorfra han, skønt saaret, ledede Kampen. Hele den danske Linie blev efterhaanden ødelagt, fire af de mindre Skibe bjærgede sig ind paa Reden, medens de øvrige efterhaanden maatte stryge Flaget, da de var synkefærdige Vrag. Men ogsaa de engelske Skibe havde lidt betydeligt. Da Admiral Parker fandt Modstanden langt haardere end ventet, blev han betænkelig og gav Ordre til at afbryde Kampen, hvilket imidlertid paa det Tidspunkt vilde have været overordentlig farligt for den engelske Styrke, der under en Retræte nordpaa maatte passere forbi »Trekroner« og blive udsat for en kraftig Beskydning herfra. Nelson valgte derfor at sætte Kikkerten for det blinde Øje og adlød ikke Signalet. Situationen var imidlertid meget alvorlig for Englænderne, seks Skibe stod paa Grund, alle Skibene var meget forskudte paa Skrog og Rejsning og havde mange døde og saarede. Nelson bestemte sig derfor til at afsende en Parlamentær med et

egenhændigt Brev til Kronprinsen, hvori han truede med at opbrænde de danske Skibe uden at kunne skaane de ombordværende, hvis Skydningen ikke standsedes. Nelson sendte Parlamentæren til Blokskibet »Elephanten« i Kroneløbet, og dettes Chef, Kaptajn P. G. von Thun, begik den alvorlige Fejl ikke at sende ham til den kommanderende, men til Kronprinsen, der fra Langelinie var Tilskuer til Slaget. Dennes menneskekærlige Sind fik ham til uden at konferere med F. at gaa ind paa Nelsons Forslag om Vaabenstilstand, hvorved han friede Englænderne ud af en haard Knibe og gjorde Dagen til en — ganske vist dyrekøbt — Sejr for de engelske Vaaben.

Tabet paa dansk Side var 370 døde og 665 saarede. Det materielle Tab var uden større Betydning, da de udlagte Blokskibe næsten alle var gamle og uden synderlig Værdi. Af Priser kunde Englænderne kun medføre Linieskibet »Holsten«, der sendtes til England, hvor det repareredes og indgik i Flaaden under Navnet »Nassau«. Det optraadte atter 1808 som Deltager i Kampen med Linieskibet »Prins Christian Frederik« ved Sjællands Odde. Tabet paa engelsk Side blev opgivet af Nelson til ca. 1200 Mand døde og saarede, men Admiral Parker opgav senere Tallet til 2237 Mand.

Fra dansk Side kæmpedes med enestaaende Mod og Standhaftighed. Eskadrechef, Skibschefer og Officerer — paa en enkelt Undtagelse nær — gjorde deres Pligt og foregik Besætningerne med det bedste Eksempel, og hvad Mandskabet præsterede, var enestaaende. Dagen maa derfor med Rette regnes for en af den danske Marines smukkeste Hædersdage. At hele Kbh.s Befolkning var Øjenvidner til Slaget har utvivlsomt i høj Grad bidraget til den Bølge af Begejstring, der efter Kampen gik over Landet. Medens der om Udførelsen og Ledelsen af Slaget kun er godt at sige, kan man med nogen Berettigelse anke over, at Billes Eskadre ikke var underlagt F., og kritisere den danske Linies Placering. Linien burde have været lagt lidt sydligere, hvorved den var kommet til at støtte sig til Grunden ved »Gamle Prøvesten«. Nu var her et Mellemlum, som Nelson straks opdagede og udnyttede. De nordligste Skibe af den danske Linie maskerede »Trekroner«s Kanoner, saa dette Fort først under den sidste Del af Slaget kunde tage aktiv Del i Kampen.

1805 var F. Divisionschef i Evolutionsekskadren, men blev i øvrigt ikke anvendt. Nov. 1807—Dec. 1809 var han Chef for »Trekroner« med underlagte Stykpramme m. m., en beskeden Kommando for den Mand, der med Ære havde kæmpet mod Nelson. Efter den Tid gjorde han kun Tjeneste som Divisionschef, blev 1809 Kontre-

admiral og 1825 Viceadmiral. Man maa undres over, at der ikke var mere Anvendelse for en Mand med F.s Evner og Dygtighed, Forklaringen herpaa maa vist søges dels i hans store Beskedenhed, dels i at han som yngre Officer følte sig bundet ved sine Pligter mod sin Moder og sine mange Søskende, og senere vel nærmest i, at han i St. A. Bille havde en Eftermand, hvis Energi var større, og som forstod at borteliminere dygtige Formænd. — R. 1815. DM. 1817. K. 1824. S.K. 1826. — Monument af G. B. Hagen og Hans Larsen paa Graven ved Reformert Kirke, rejst af Sø-Lieutenant-Selskabet m. fl. 1920. — Litograferet 1848 paa Bladet til Minde om 1801, antagelig efter et gammelt Profilbillede.

C. C. Zahrtmann: Gienlyd fra 1801 i Nyt Archiv for Søvæsen 1842. P. C. Bundesen: Slaget paa Reden i Tidsskr. for Søvæsen 1901.

Th. Topsøe-Jensen.

Fischer, Olfert Fas el. Fasvier (o: Favier), 1700—61, Søofficer. F. 14. Marts 1700 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 7. Dec. 1761 sst., begr. sst. (Tysk Ref.). Forældre: Fhv. hollandsk Skipper, Købmand i Kbh. Olfert Vaese og Alida Brunsmann. Gift 1° 1720 med Sidsel Marie Hassel, d. 8. Juli 1737. 2° 10. Sept. 1738 i Kbh. (Tysk Ref.) med Anna Ackermann, døbt 9. Marts 1720 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 29. Maj 1782 sst. (Tysk Ref.), D. af Vinhandler Johann A. (d. 1725) og Anna Bech.

F. blev Kadet 1712, tjente under Rosenpalm i den store nordiske Krig og udnævntes 1719 til Sekondløjtnant. 1720—22 havde han Permission for at føre et Koffardiskib og var derefter jævnlig udkommanderet, saaledes 1726 med den kombinerede dansk-engliske Flaade til Reval. 1725 blev han Premierløjtnant, Kaptajn-løjtnant 1732 og Kaptajn 1733. 1739—52 var han Direktør i Asiatick Kompagni, var 1743 Chef for Orlogsskibet »Oldenborg« i Eskadre, blev Kommandørkaptajn 1744 og Kommandør 1747. I de følgende Aar var han Medlem af forskellige Kommissioner: 1749 af Takkeladskommissionen, 1751 af Defensionskommissionen og Kommissionen til Revision af Søkrigsartiklerne. 1754 blev han Deputeret i Admiralitets- og Generalkommissariats-Kollegiet, 1755 Schoutbynacht, 1756 Interimschef for Holmen og 1758 Eskadrechef og udførte som saadan store Troppetransporter fra Norge og Danmark til Eckernførde. S. A. forfremmedes han til Viceadmiral. Han efterlod sig fjorten Børn, hvoraf de ni ved hans Død var uforsørgede. Af disse blev to Søofficerer, Johan Olfert F. (s. d.) og Friderich Gerhard F., der 1783 forsvandt i Atlanterhavet med Orlogsskibet »Indfødsretten«.

Th. Topsøe-Jensen.

Fischer, Peter Didrik Weinreich, 1813—84, Glarmester. F. 24. Jan. 1813 i Kbh. (**Helligg.**), d. 15. Okt. 1884 sst. (**Helligg.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Glarmester Peter Christian Weinreich F. (1772—1834) og Else Cathrine Bech (ca. 1773—1842). Ugift.

F. blev Svend 1830 og foreviste 1834 paa Industriudstillingen i Kbh. sit Mesterstykke uden at tage Borgerskab. Mesterstykket, **Kbh.s** Vaaben, malet og indbrændt paa Glas, nævntes med Ros af Kunstakademiet; det findes nu i Den gamle By i Aarhus. F. fortsatte Arbejdet med Glasmaleri og blev en Foregangsmand her hjemme paa dette Omraade. 1836 udstillede han forskellige med Forgyltning dekorerede Genstande af Glas, 1844 en Madonna i Glasmaleri. Fra hans Haand foreligger flere saadanne Arbejder, bl. a. i Haderslev Kirke og flere Herregaardskapeller. Efter Faderens Død ledede F. i Moderens Navn den 1796 grundlagte Forretning, der under Firmanavn L. Wriedt eksisterer den Dag i Dag og siden 1813 har haft til Huse i Klosterstræde 21. 1842 tog F. Borgerskab. 1843 fik han af Christian VIII. overdraget at levere **Glas-**malerierne til Christian IV.s Kapel i Roskilde Domkirke, men da Planen for Kapellets Indretning ændredes, blev der ikke Anvendelse for de fire Glasmalerier, for hvilke der var betalt 8700 Kr. To af Vinduerne er nu anbragt i **Fr.borg** Slotskirke, de to gik til Grunde ved Christiansborgs Brand 1884. F. var Glarmesterlavets Oldermann i to Perioder, 1845—47 og 1851—53.

Tidsskr. f. Kunstindustri, 1885, S. 95 f.; 1886, S. 84—90. Glarmestertidende Juni 1921, . 44.

Georg Nygaard.

Fischer, Poul (**Paul**) Gustav, 1860—1934, Maler. F. 22. Juli 1860 i Kbh. (**Garn.**), d. 5. Jan. 1934 i Gentofte, Urne paa Søllerød Kgd. Broder til Maleren August F. (s. d.). Gift 1° 24. Nov. 1886 paa Frbg. med Dagny Grønneberg, f. 29. Juli 1867 i Kristiania, d. 24. Febr. 1920 i Oslo, D. af Kunsthandler Julius Frederik G. (1836—1920) og Malerinden Hulda Azora Tegner (1844—1924). Ægteskabet opløst. 2° med Martha Vilhelmine Jensen, f. 5. Nov. 1888 i Horsens, D. af Fabrikbestyrer Christian Vilhelm J. (1854—1929) og Johanne Marie Beathe Schultz (1857—1912). Separeret.

F. stod halvandet Aar i Lære hos Terrakottafabrikant C. Møller og dimitteredes fra det tekniske Institut til Kunstakademiet, hvor han gik i Almindelig Forberedelsesklasse Maj 1876—Jan. Kvartal 1878. Derefter virkede han ca. ti Aar (1878—88) ved Faderens Fabrik, malede ved Siden af og udstillede jævnlig paa Charlottenborg Foraarsudstilling 1884—1902. Han har tillige været repræsenteret paa Salonen i Paris og Udstillinger i **München**, Berlin, Oslo

og Stockholm. — F. havde i Begyndelsen et omfattende Repertoire, »moderne Mennesker i fiks fin de siècle-Dress, nøgne Modelfigurer i artistiske Luksusomgivelser, italienske Landskabs- og Arkitektur-billeder, norske Kystpartier, Solglød ved Rivieraen, Østerfarimagsgade i Aftenskumring, Stillelivs-Stykker, den raske Færdsel over Dronning Louises Bro, et Eftermiddags-Te-Selskab hos en engelsk Familie, Portrætter, Allegorier« (G. Hetsch), men efterhaanden kom de københavnske Gadescener og Badelivsbillederne til at indtage den største Plads i hans Produktion. Han populariserede yderligere Brødrene Frants og Erik Henningsens i Forvejen populære Genre, med endnu lettere Færdighed og Haandelag for den særlige københavnske Atmosfære. En Tid nød han ogsaa stor Popularitet og anvendtes i vid Udstrækning som Illustrator, bl. a. til Blade som »Ude og Hjemme«, »Illustreret Tidende«, »Klods Hans«. Der var oprindeligt et Stykke af en Maler i ham, men hans meget virksomme Produktivitet maatte i Længden blive sløvende for hans Evne. Paa Fr.borg findes »Den norske Deputations Modtagelse paa Amalienborg 20. Nov. 1905«. — Selvportræt 1909 i Familieej.

Gustav Hetsch i Ill. Tid. 9. Febr. 1896. Berl. Tid. 5. Jan. 1934. Dagens Nyheder 6. Jan. s. A.

Sigurd Schultz.

Fischer, Vilhelm Theodor, 1857—1928, Dyremaler. F. 4. Okt. 1857 i Holbæk, d. 24. Okt. 1928 paa Frbg., Urne paa Bispebjerg Kgd. Forældre: Malermester Jens Vilhelm F. (1822—66) og Johanne Frederikke Dithmer (1823—1910). Gift 6. Dec. 1890 i Odense med Vilhelmine (Ville) Marie Birgitte Ibsen (Ipsen), f. 15. Sept. 1859 i Odense, d. 10. Dec. 1925 paa Frbg., D. af Bagermester Niels Christian Hansur Gudmund Georg Ipsen (1814—81) og Mette Marie Hansen (1826—1909).

F. stod tre Aar i Malerlære og optoges fra Teknisk Institut i Kunstakademiets Almindelige Forberedelsesklasse, som han søgte elleve Kvartaler Jan. 1876—Foraar 1882. Imidlertid havde han debuteret 1880 paa Charlottenborg Foraarsudstilling, hvor han udstillede til 1929. Desuden deltog han i den nordiske Udstilling i Kbh. 1888, Udstillingerne i München 1901, Berlins Kunstgewerbemuseum 1910—11, Malmø 1914, Raadhusudstillingen 1901, Kunstnernes Efteraarsudstilling 1907—13. F.s Dyrebilleder tildrog sig hurtigt Opmærksomhed og Paaskønnelse. Tre Gange vandt han den Neuhausen'ske Konkurspræmie, nemlig 1883 med »Høns og Ænder uden for en Bondegaard«, 1887 med »Heste paa Græs« og 1891 med »Legende Hunde«. 1892 og 1893 havde han Rejse-

stipendier fra Akademiet, for hvilke han opholdt sig i Tyskland. Endvidere tildelte Akademiet ham **Aarsmedaillen 1911** for »Klar til at lette« (Kunstmuseet) og **1912** for »Vildgæs«. Han havde Sæde i Akadimiraadet **1915—20** og i Komiteen for Charlottenborg-Udstillingen **1914—20**. — F. har udelukkende malet Dyr og Landskaber med og uden Dyr. I Begyndelsen beskæftigede han sig overvejende med Husdyrene; senere foretrak han Vildænder, Gæs og andre Strandfugle. Han holdt af det flade Strandlandskab med den lave Horisont og gengav det i en stedse mere impressionistisk Opfattelse, der lagde Vægt paa Farven og paa Dyrenes Samhørighed med Naturen. Han havde set klogt paa Japanerne, kunde ofte give den store Linie i Fugleflokkens Bevægelse i Forhold til Billedets Rumvirkning, fastholde dens Stemningsværdi i Landskabet. Efter at F. **1894** var blevet knyttet til Den kgl. Porcelainsfabrik, blev han en af dennes betydeligste Underglasurmalere. Han var en af Hovedkræfterne i den Efterblomstring, som Underglasurmaleriet oplevede paa Fabrikken i Aarene omkring **1920**. Desuden udførte han Illustrationer til adskillige litterære og populær-videnskabelige Værker og nogle Raderinger. — Selvportræt ca. **1915** i Familieeje. Tegning fra Ungdommen af Agnes Lunn ligesaa.

Arthur Hayden: Royal Copenhagen Porcelain, **1911**. Berl. Tid. 4. Okt. **1927** og 26. Okt. **1928**. Nationaltid. og Politiken 26. Okt. **1928**. Fr. Dalgas i Nyt Tidsskr. for Kunstindustri Nov. **1928**.

Fischer, Peter Frederik Vilhelm, 1868—1914, Arkitekt. F. 26. Jan. **1868** i Holbæk, d. **14**. April **1914** paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Blikkenslagermester Peter Joachim F. (**1837—88**) og Antoinette Oline Carlslund (**1842—91**). Gift **17**. Sept. **1895** i Roskilde med Vilhelmine (Mimi) Cathrine Sophie Schumacher, f. **15**. April **1871** i Roskilde (gift 2° **1922** med Tømrermester i Roskilde Lorentz Peter Lauritz Weber, f. **1858**, gift 1° **1884** med Christine Elisabeth Baadsgaard, **1862—1921**), D. af Murermester Herman Christian Louis S. (**1839—1906**) og Anna Marie Agathe Hansen (**1842—1925**).

Efter at have besøgt Teknisk Selskabs Skole i to Vintre og Arkitekturskolen fra Okt. **1885** bestod F. dennes Afgangsprøve Jan. **1892**. Han tegnede samtidig og i de følgende Aar hos V. Ingemann, Alb. Jensen og Martin Nyrop (Raadhuset). **1898** vandt han den lille Guldmedaille for »En Rigsdagsbygning«. F. skabte sig en stor Praksis saavel i Kbh. som udenfor, navnlig i Roskilde (Alderdomshjemmet, den nye Kaserne). Som Kunstner holdt F. sig til den herskende Retning: den Holm'ske Skoles og Martin

Nyrops friere Udformning af de historiske Stilarter, dog uden noget fremtrædende personligt Præg. Hans mest kendte Bygning er sikkert Hotel Bristol paa Hjørnet af Raadhuspladsen og Frederiksberggade; dens Formsprog er i Besiddelse af en vis Livlighed, men det var lige saa meget ved en klogt og fast gennemført Plan paa den (oprindeligt) vanskelige Grund, at F. vandt dette Arbejde i en bunden Konkurrence 1901. Betydeligst er dog maaske det gotiske Raadhus i Holbæk, bygget 1909—11; den Holm'ske-Nyrop-ske Retnings gode Egenskaber: de mange Hensyn til det praktiske og bekvemme, Glæden ved de hjemlige Materialer og Former og Kærligheden til Detailbehandlingen, genfindes ogsaa i dette Arbejde. F. modtog Kbh.s Kommunes Præmie for Hotel Bristol og Nordisk Livs- og Ulykkesforsikring i Grønningen (fuldendt efter F.s Død). I Konkurrencen om Christiansborg Slot, 1904, vandt F. sammen med C. E. Sylow en anden Præmie. — R. 1911.

Arkitekten, III, 1900—01, S. 269—73; V, 1902—03, S. 233 f.; XII, 1909—10, S. 453 ff.; XIII, 1910—11, S. 377—83; XVI, 1913—14, S. 293—97, 308; XVII, 1914—15, s. 229 ff.

Knud Millech

Fischer-Møller, Hans, f. 1874, Ingeniør, Materialprøvningstekniker. F. 29. Sept. 1874 paa Frbg. Forældre: Overretsprokurator Hans Fischer Møller (1839—1902) og Signe Frederikke Marie Haagensen (1842—1927). Gift 29. Maj 1901 paa Frbg. med Ebba Algreen-Ussing, f. 9. April 1880 paa Frbg., D. af Kontorchef i Justitsministeriet, Kammerjunker Otto A.-U. (1835—85, gift 1° 1860 med Elisabeth Marie Iversen, 1839—62) og Vilhelmine (Mimi) Cecilie Marie Iversen (1844—1923).

F.-M. tog polyteknisk Adgangseksamen 1891 og blev 1896 polyteknisk Kandidat som Fabrikingeniør. Umiddelbart efter Eksamen gav han sig til at studere Bryggeriteknik i Danmark og Udlandet, og 1898—1900 anlagde og drev han sammen med sin Svoger Th. Algreen-Ussing Bryggeriet Issefjorden i Oppe Sundby ved Frederikssund. Marts 1901 blev F.-M. ansat som Assistent ved Statsprøveanstalten, og 1. Juni s. A. blev han Ingeniør ved dennes Lerlaboratorium. I denne Stilling foretog han paa Foranledning af Statsprøveanstaltens Direktør, Professor H. I. Hannover, et større Undersøgelsesarbejde over Molerets Anvendelighed i Industrien, et Arbejde, der er givet Beretning om i »Meddelelser fra Statsprøveanstalten«, IX (1904). Han forsøgte at fremstille brændte Sten af Moler i alle mulige Blandingsforhold med Ler og fandt, at man med rent Moler kunde fremstille brændte Sten, der i Forhold til deres ringe Vægt vistnok var de stærkeste kendte kunstige

Sten. F.-M. skrev endvidere en **Teglværkskemi**, som 1906 blev udgivet af Lerlaboratoriet og som har været meget benyttet. Indtil 1909 har han endvidere offentliggjort en Række Forsøgsrapporter i »Nordisk Tidsskrift for Lervare- og Stenindustri«, der senere benævntes »Lerindustrien«. 1909 blev han Afdelingsingeniør ved Statsprøveanstalten og virkede som saadan til Udgangen af 1920, da han, tvunget af Sygdom, tog sin Afsked. Fra 1923 har F.-M. efter Opfordring fra Statsprøveanstalten genoptaget en 1912 paa-begyndt Undersøgelserække af danske tertiære plastiske Lersorter med særligt Henblik paa deres Anvendelse i Lerindustrien. Dette Arbejde er offentliggjort i »Meddelelser fra Statsprøveanstalten«, XXVII (1927). 1901—18 var F.-M. Forundersøger i Patentkommissionen. — Kultegning af Axel Bache 1903. *Povl Vinding.*

Fisker. En adelig og flere borgerlige Slægter fører dette Navn. Adelslægten **F.**, hvis Medlemmer særlig har været knyttet til Søetaten, føres tilbage til Justitsraad, Byfoged og Viceborgmester i Kbh. Lorentz F. (d. 1757) — muligvis Søn af Thomas Jansen F. (d. 1690) —, hvis Søn nedenn. Admiral (Lorentz) Henrich F. (1720—97) blev adlet faa Uger før sin Død. Hans Sønner var Kommandør Frederik Christian F. (1760—1814) og nedenn. Lorentz Henrik F. (1753—1819) til Hellestrup, der var Fader til Kommandør, Kammerherre Hans F. (1793—1855), med hvis Søn Lægen Lorents Henrik F. (1817—59) Slægten uddøde i Mandslinien.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 465; LI, 1934, S. 280.

Albert Fabritius.

Fisker, (Lorentz) **Henrik**, 1720—97, Søofficer. F. 4. Jan. 1720 i Kbh. (Nic), d. 20. Juni 1797 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Justitsraad, senere Højesteretsassessor, Viceborgmester i Kbh. Lorentz F. (1684—1757) og Engelcke Catharina Schmidt (d. 1759). Gift 1° 13. Sept. 1747 med Johanne Margrethe Krieger, f. 2. Nov. 1723 i Kbh. (Petri?), begr. 31. Dec. 1773 sst. (Nic), D. af Bygmester, senere Overlandbygmester og Justitsraad Johan Cornelius K. (s. d.) og Hustru. 2° 17. Maj 1775 i Kbh. (Holmens) med Birgitte Catharina Ployart, f. 25. Juli 1740 i Kbh. (Slotsk.), d. 22. Aug. 1822, D. af Schoutbynacht Conrad P. (1691—1744) og Frederica Lovise Ocksen (1702—64).

F. blev Kadet 1733, Sekondløjtnant 1739, Premierløjtnant 1742, Kaptajnløjtnant 1746, Kaptajn 1753, Kommandørkaptajn 1758, Kommandør 1766, Schoutbynacht 1769, Viceadmiral 1775 (Anc. 1774) og Admiral 1790. — 1739—42 og 1744—46 var han i engelsk

Tjeneste, 1753 Chef for et armeret Koffardiskib »Friderich og Lovise«, der sendtes til Forstærkning af Eskadren ved Marokko og samtidig overførte Konsul Andreas Æreboe hertil, 1755—56 Chef for Fregatten »Docquen« til Vestindien og 1757—58 for Orlogsskibet »Neptunus« til Middelhavet og Konstantinopel. 1761 sendtes han atter til Middelhavet med Orlogsskibet »Grønland« medbringende et Selskab af Videnskabsmænd, deriblandt Niebuhr, der landsattes i Smyrna. Nov. s. A. havde han i Middelhavet det Uheld, at en Snau, der hørte til hans Konvoj, blev taget af et engelsk Orlogsskib. F. maatte i den Anledning afgive Kommandoen og rejste hjem over Land. Ved Hjemkomsten blev han stillet for en Generalkrigsret, der fuldstændig frikendte ham. 1766 var han Chef for Orlogsskibet »Prins Friderich« og blev s. A. adjungeret Generaladmiralløjtnant Grev Fr. Dannekiold-Samsøe i den korte Tid, denne atter stod i Spidsen for Marinen. 1770 blev han Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet og var 1773 Chef for en Flaadeafdeling, der førte Prins Carl af Hessen og Prinsesse Louise til Norge, hvor F. blev som Højstkommanderende over de der oplagte Skibe. 1775—80 var han Chef for Frederiksværn Værft. Efter sin Hjemkomst 1780 blev han Medlem af forskellige Kommissioner. - Hv. R. 1774.

Th. Topsøe-Jensen.

Fisker, Kay Otto, f. 1893, Arkitekt. F. 14. Febr. 1893 i Kbh. Forældre: cand. pharm. Asmus Marius F. (1864—1906) og Petra Louise Jacobsen (f. 1870). Gift 18. April 1922 i Helsingør med Gudrun Marie Schubart, f. 26. Aug. 1889 i Kbh. (Helligg.), D. af Urtekræmmer August Theodor S. (1848—1916) og Vilhelmine Marie Christine Nielsen (1855—1927).

F. besøgte Akademiets bygningstekniske Skole og Arkitekturskolen fra Okt. 1909 med Afgang 1920. Længe forinden Afgangen var han dog begyndt at arbejde selvstændigt. Stationerne til Gudhjembanen, tegnet sammen med Aage Rafn 1915, viser endnu Slægtskab med den herskende Arkitekturretning. Men allerede med de lette og elegante Projekter til »Politiken«s Konkurrencer om Sommerhuse og Villaer, 1916 og 1917, har han fundet sig selv. Med Vibenshusprojektet fra 1918 (Arkitekten, XX, S. 309 og 327) slaar F. igennem til det store Format. Den enkelt og helstøbt udformede Murmasse, fremhævet ved Modsætningen til det flade, vigende Tag og de spinkle, lineært fine Detailler, den klare, overskuelige Plandisposition, den omhyggelige Afstemning af Bygning og Omgivelser, den rytmiske, ensartede Inddeling og den kræsne Stofsans gav tilsammen Projektet et Præg, der var helt forskelligt

fra den romantisk hyggelige Karakter af den foregaaende Epokes Arbejder og ogsaa stod i Modsætning til denne Epokes plastiske Behandling af mere eller mindre uregelmæssige Bygningsanlæg. Det følte, som om med F. Automobilets Tidsalder havde holdt sit Indtog i Arkitekturen. Det var navnlig under Indflydelse af svensk Arkitektur og for øvrigt af Empiren i Almindelighed, at F. indledede et moderne Gennembrud her hjemme. Fra omkring 1920 til 1925 slutter han sig nærmere til den dengang fremherskende Retning: Nyklassicismen. Fra denne Tid stammer Arbejder som Spisestuemøblementet paa Dansk Kunst og Haandværks Udstilling 1922 («passer saa glimrende til den smokingklædte herre og den lette silkekjole», skrev Rafn, Architekten, XXIV, S. 140) samt Handelsbankens Filial i Rønne, 1923. — Fra 1919 (Statsboligfondens og den efterfølgende Boliglovs Tid) har F., dels alene, dels sammen med andre Arkitekter, tegnet en Række mægtige Karreer, alle formet som Randbebyggelse om en Gaard med Anlæg. De første Karreer er klassicistisk paavirkede; men som Helhed viser de en stigende Udvikling med Hensyn til selvstændig Beherskelse af Indretning og Form, de svarer mere og mere til Tidens Massefølelse, dens Krav om det praktiske og naturlige, dens Sans for Inddeling og Stofbehandling, f. Eks. Karreen Artillerivej—Gullfoss-gade eller den sidste af de to Karreer i Vognmandsmarken (Nr. 26—74). — Med Danmarks Pavillon paa Parisudstillingen 1925 gaar F. i det store og hele over til Modernismen, karakteriseret ved de kubisk formede, **profilløse** Bygningsblokke, den stærke og frie Betoning af det hensigtsmæssige og den udstrakte Anvendelse af Glas. Et andet Arbejde fra denne Periode er Hjørnehuset ved St. Jørgenssø, Vodroffsvej 2 A-B, med de forskudte Etagehøjder og de skiftende Bælter af røde og gule Mursten, en morsom og fint udtænkt Bygning, om end i konstruktiv Henseende noget af et Overgangsfænomen: »et Murstenshus i Jernbetonformer« (F.s eget Udtryk); endvidere Universitetskomplekset i Aarhus, fuldendt 1934, et i mange Henseender fremragende Anlæg. Ved begge de sidste Opgaver og i øvrigt efter 1929 har F. haft C. F. Møller som fast Medarbejder, ved Universitetet ogsaa flere andre. — Af F.s Smaahuse kan nævnes Lundehuskrogen 9 i »Studiebyen« ved Bernstorffsvejen (1921—22), med en særlig Konstruktion af Trepeltaget (Boldsen: Studiebyens Huse, S. 58 f.); endvidere den modernistiske Villa Kildeskovvej 50, Gentofte (1932). — Af dekorativ Kunst kan fremhæves Tegninger til Sølvarbejder for Hofjuveler A. Michelsen og inden for dette Omraade særligt F.s Genoptagelse af Sølvtraadsteknikken (et Par Sølvarbejder paa

Kunstindustrimuseet). — F. har været Medredaktør og Redaktør af »Architekten« 1918—26 (nyt Format og ny Udstyrelse). Fra 1920 er han Assistent ved Arkitekturskolen, fra 1924 Docent i Bygningskunst. Sammen med Yerbury har han udgivet »Modern Danish architecture« (1927). Han fik Guldmedaille i Gent 1921, **Eckersberg-Medailen** 1927, er Medlem af Akademiraadet fra 1934. Gentagne Gange har han faaet Kbh.s Kommunes Præmier for Nybygninger. Af Studierejser kan nævnes den til Kina og Japan 1922, desuden Rejsen til England 1919 for Boligkommissionen (Betænkning I fra denne og Architekten, XXII, S. 54 og 70).

3. Dec. V, 1917, T. 8 og 10; VI, 1918, T. 1—3. Architekten (Arkitekten), passim. Villaer og Feriehuse samt Feriehytten, udvalgte Arbejder fra Konkurrencerne udskr. af Politiken 1916 og 1917. Skønvirke, II, S. 142, 165, 169; XI, S. 111f.; XII, S. 134 ff. Nyt Tidsskr. for Kunstindustri, II, S. 7. Was-muths Monatsh., XII, 1928, S. 194; XIV, 1930, S. 95 f.; XV, 1931, S. 524 f. Vor Tids Bolig, 1931, S. 97, 102 f. St. E. Rasmussen: A modern Danish architect, i The Architect, 1928, Hefte 2. Aage Rafn i Nordens Kalender 1934,

7 .

Knud Millech.

Fisker, Lorentz Henrik, 1753—1819, Søofficer. F. 5. Okt. 1753 i Kbh. (Holmens), d. 1. Jan. 1819 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Kaptajn, senere Admiral (Lorentz) Henrik F. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 25. Nov. 1789 i Kbh. (Holmens) med Charlotte Amalie Koefoed, f. 9. Okt. 1767 i Kbh. (Helligg.), d. 28. Jan. 1865 sst. (Holmens), D. af Kasserer i Generalpostamtet, Justitsraad, senere Konferensraad og Direktør i Generalpostamtet Hans K. (1720—96) og Christence Bentzen (1729—1807).

F. ledsagede sin Fader med Orlogsskibet »Grønland« til Middelhavet 1761 og rejste hjem med denne over Paris, da Faderen blev hjemkaldt. N. A. blev han Kadet, Sekondløjtnant 1767, Premierløjtnant 1773, Kaptajnløjtnant 1781, Kaptajn 1789, Kommandørkaptajn 1797, Kommandør 1804 og Kontreadmiral 1809. — Han deltog om Bord i Orlogsskibet »Sophie Magdalene« i F. C. Kaas' uheldige Togt til Algier og kom sammen med flere Søofficerer i fransk Tjeneste 1778 under den nordamerikanske Frihedskrig. Han tjente her under Admiral Grasse og derefter under Grev de Guichen, var med til Erobringen af Grenada, af Yorktown og St. Christophe og i adskillige af Krigens store Søslag med den engelske Flaade. Han modtog Ordenen Pour le mérite militaire, og den franske Regering udtalte gennem Departementet for udenlandske Affærer sin Anerkendelse af hans Forhold. Efter Fredslutningen 1783 hjemkaldtes han og udnævntes til Generaladjutant. Efter et Togt som Næstkommanderende med Orlogsskibet »Justitia« i

Eskadre sendtes F. 1786 til Norge for at undersøge Indløb, Fjorde og Bugter fra Frederikshald til Lindesnæs og udarbejdede en Beskrivelse af disses Besejling og af Ankerpladser. N. A. maalte han op i Kattegat og Store Bælt og ansattes 1788 til Tjeneste hos den russiske Admiral von Dessen, der laa i Køge Bugt med en russisk Eskadre for eventuelt at samvirke med den danske. Da den russiske Eskadre om Vinteren blev oplagt paa Kbh.s Red, hvor den frøs inde, medvirkede F. ved Opdagelsen af det af den svenske Løjtnant Bentzelstjerna planlagte Komplot, der tilsigtede at stikke Ild paa de russiske Skibe, og var senere Medlem af den Kommission, der undersøgte Sagen og dømte Bentzelstjerna m. fl. F. var derefter jævnlig Skibschef, saaledes 1796—97 for Fregatten »Thetis«, der sendtes til Middelhavet i Anledning af Tripolis' truende Holdning mod danske Skibe. Med denne Fregat fulgte Thorvaldsen til Malta, hvorfra han rejste til Italien. F. fortsatte Rejsen til Tripolis, hvor han i nogle Maaneder forhandlede med Pashaen uden at opnaa noget Resultat. I Maj 1797 afløstes han af St. A. Bille (s. d.), der kom til Middelhavet med en større Søstyrke, hvorefter F. gik hjem med »Thetis«. Han var derefter Chef for Orlogsskib i 1799 og 1800, det sidste Aar tillige Flagkaptajn, og gjorde sig bemærket ved Konstruktion af en optisk Telegraf, hvis Opstilling paa hensigtsmæssige Steder han ledede. 1804 var han Formand for en Kommission til at bedømme Rokanonbaade af forskellige Typer og var derved med til at skabe et Vaaben, der faa Aar senere skulde faa den største Betydning for os. Kort efter Fredsbruddet 1807 henledte han i en djærv Skrivelse Kronprinsens Opmærksomhed paa Norges ubeskyttede Tilstand og blev derefter i Nov. s. A. sendt til Norge for at overtage Kommandoen over Norges Sødefension, der hidtil var ledet af H. C. Sneedorff og J. S. Fabricius. Han lagde her en sjælden Nidkærhed og Dygtighed for Dagen og skabte i Løbet af kort Tid et Søforsvar bestaaende af Kanonbaade og armerede Skibe, støttet af Kystbatterier paa passende Steder og Kystmilit. 27. April 1808 foretog han med Kanonbaadsflotillen en Diversion mod Strömstad, men maatte efter halvanden Times Kamp trække sig tilbage, da de norske Kanonbaades Rapperter var for svage til at taale Skydningen.

F. havde personlig lagt Planen til de norske Briggers Angreb paa en stor engelsk Konvoj i Skagerak i Juli 1810. Planen lykkedes fuldstændig, og 48 Skibe opbragtes og indbragtes til forskellige norske Havne og prisedømtes. Ved den derefter afholdte Auktion over Skibe og Ladninger indkom 5 1/2 Mill. Rdl. D. C. Men F. led den Skuffelse, at han af Prisepengene kun fik Flagmands Part,

medens Parten for den højstkommanderende af Admiralitetskollegiet blev tillagt Statholderen, der ikke havde haft noget med Affæren at gøre. Da F. allerede paa et tidligere Tidspunkt havde foretaget en Uddeling af Prisepenge til det ham underlagte Personel, nedlagde Michael Bille Protest mod Fordelingen. Dette gav Anledning til en for F. højst ubehagelig Strid først med Bille og senere med Kollegiet, en Strid, der først fandt sin Afslutning 1816 og i høj Grad forbitrede F. Tilværelsen. Da F.s Helbred under den anstrengende Tjeneste i Norge blev mere og mere svækket, og Forholdet til Admiralitetet mere og mere spændt, søgte han i Efteraaret 1810 sin Afsked, som Kongen bevilgede ham Nov. s. A. med Pension, men med Ordre til at fungere, til han blev afløst. Dette skete Jan. 1811, da O. Lütken overtog Kommandoen. F. rejste til Danmark, hvor han 1812 for sine Prisepenge, der androg ca. 400 000 Rdl., købte Arvefæstegaarden Hellestrup og en Part af Kærup ved Ringsted.

F. var en virksom, modig og dygtig Officer, som særlig under sin Virksomhed i Norge har indlagt sig stor Fortjeneste. — K. 1809. S.K. 1812. — Tegning af Thorvaldsen 1796 paa Fr.borg.

C. L. With: Lorents Heinrich Fiskers Liv og Levnet, 1892.

Th. Topsøe-Jensen (C. L. With-Seidelin).

Fisker, Niels Peter, f. 1886, Politiker. F. 9. Sept. 1886 i Hammel. Forældre: Husmand, senere Kæmner Peter F. (1858—1933) og Kristine Charlotte Jensen (f. 1860). Gift 6. Juni 1908 i Hammel med Karin Mary Henriette Sigvalda Jensen, f. 6. Juni 1887 i Kbh. (Pauls), D. af Restauratør Peter J. (f. 1855) og Jensine Christine Christensen (ca. 1851—90).

F. tog Lærereksamen 1907 fra Silkeborg, blev n. A. Andenlærer i Hurup, Østjylland, og 1915 Førstelærer i Almind (til 1933). Udgaet fra et stærkt politisk interesseret Arbejderhjem — Faderen var Amsraadsmedlem, senere Kæmner — tog han tidligt Del i offentlig Virksomhed. Som ung var han baade Oplæser, Foredragsholder og Agitator inden for Arbejder- og Husmandsbevægelsen i Midtjylland. 1915 var han opstillet som Folketingskandidat i Bælumkredsen, fra 1920 i Skanderborgkredsen. 1919 blev han Medlem af Almind Sogneraad og var 1923—25, skønt ene Socialdemokrat i Raadet, dets Formand. 1922—35 var han Medlem af Viborg Amsraad. Efter Jacob Christensens Død blev han 1925 Formand for Repræsentantskabet for Jysk Husmandskreditforening. Han kom ogsaa som dennes Suppleant ind i Folketinget (4. Dec. 1924), hvor han siden har repræsenteret Silkeborgkredsen. Vel udrustet med praktisk Erfaring fra det lokale Arbejde med sociale

og økonomiske Spørgsmaal og i Besiddelse af en vis selvfølgelig Myndighed arbejdede han sig i de følgende Aar frem i Forgrunden inden for sit Parti paa Rigsdagen. Han fik en Række Ordførerskaber, væsentlig i kommunale Sager og Skattespørgsmaal. Især kom hans udprægede Forhandlingsevner til Udfoldelse under den Krisesituation, der fra 1929—30 satte sit Præg paa Rigsdagens Arbejde. Som Formand for Landbokommissionen af 1931 har han mere end nogen anden været Formidleren mellem Landbrugets og Byerhvervenes Interesser og deres Talsmænd. Ved Siden af Statsminister Stauning har han været Hovedmanden for en Række politiske Forlig mellem Regeringspartierne og Oppositionen, saaledes Efteraaret 1931 med de Konservative, omfattende Hjælp til kriseramte Bønder og arbejdsløse, Sommeren 1932 mellem alle de fire store Partier, Jan. 1933 »Kanslergadeforliget« og i Sept. 1933 mellem alle fire Partier i Landbokommissionen om en Række landbrugsmæssige Kriseforanstaltninger, gaende ud paa Regulering af Svine- og Kødproduktionen samt en Smør- og Kornordning, et Forlig, der dannede Grundlag for et omfattende Lovgivningsarbejde paa disse Omraader i Dec. 1933. Aug. 1935 gennemførtes, ikke mindst ved F.s Formidlen, en ny Kornordning med Tilslutning fra de fire store Partier paa Rigsdagen. — 1932 blev F. Medlem af Folketingets Finansudvalg, s. A. Næstformand i den socialdemokratiske Rigsdagsgruppe, 1933 Medlem af Teaterkommissionen og Realkreditkommissionen og Formand for Jernbaneraadet. 1933 blev han udnævnt til administrerende Direktør og Formand for Kongeriget Danmarks Hypotekbank og samtidig Medlem af Bestyrelsen for Statsboligfonden. Sommeren 1934 var han Formand for Folketingets Gældssaneringsudvalg og for Udvalget angaaende Nationalbankens Nyordning. — Portrætteret af Edv. Saltoft paa Gruppebillede i Folkets Hus paa Enghavevej 1934.

Chr. Torpe i Politiken 1. Juni 1933. Social-Demokraten 14. Dec. 1934.

Oluf Bertolt.

Fisker, Peder Andersen, f. 1875, Fabrikant. F. 18. Aug. 1875 i Skalmstrup ved Randers. Forældre: Gaardfæster, senere Gaardejer Christen Andersen F. (1838—1918) og Kirsten Marie Pedersen (1842—1914). Gift 18. Okt. 1907 i Odense med Astrid Petersen, f. 8. Nov. 1885 i Odense, D. af Faktor, senere Direktør Anthon Rasmus P. (f. 1857) og Cathrine Marie Svarre (1856—1900).

F. begyndte sin Løbebane som Lærer, tog Eksamen fra Gedved 1896 og var fast ansat Timelærer i Store Hedinge, da han i 23-Aars Alderen gav efter for sine matematiske Interesser og en

udpræget Lyst til Mekanik, der førte ham ind paa Lærestalten for Elektroteknik i Kbh. Herfra tog han paa til Aar Eksamen og fik Ansættelse som Hjælpe-montør hos Hassel & Teudt. Ved et Tilfælde kom han et Par Aar efter ind som Prøvemester og Tegner paa en Chicagofabrik for Elektromotorer (Roth Brothers), hvor han blev i tre Aar, og paa Hjemvejen var han nogle Maanedere beskæftiget som Ankervikler i en skotsk Fabrik af samme Art. Ved sin Hjemkomst fik han Ansættelse hos Thomas B. Thrige, hvor han — som i sine foregaaende Stillinger — fortrinsvis interesserede sig for smaa Elektromotorer og bl. a. konstruerede en elektrisk Centrifugalblæser. 1906 lejede han Værkstedslokale i en Mellembygning paa Vesterbro i Kbh., og sammen med en af sine tidligere Arbejdsfæller hos Thrige startede han Firmaet F. & Nielsen for Fabrikation af smaa Elektromotorer, der snart fandt en mangesidig Anvendelse. Rigtig Gang i Udviklingen kom der dog først, da Firmaet 1910 efter F.s Patent optog Fabrikationen af Støvsugere (Nilfisk), der gennem en fortsat teknisk Forbedring i Forbindelse med rationel Propagandavirksomhed oparbejdedes til en betydelig Salgsartikel med et stort Eksportmarked. I Krigsaarene, hvor Elektricitetsrationering m. m. vanskeliggjorde Afsætning paa Hjemmemarkedet, samtidig med at Eksportorganisationen splittedes, optog Firmaet — ligeledes efter Konstruktion af F. — Fabrikation af Motorcykler (Nimbus). F. kørte selv Maskinen i forskellige Løb, hvor den blev godt placeret. Vanskelighederne ved paa een Gang at arbejde med to vidt forskellige Specialiteter foranledigede 1928 — da Fremstillingen af Støvsugere atter var kommet godt i Gang — Ledelsen til at indstille Fabrikation af Motorcykler, men 1934 har man genoptaget denne i Forbindelse med Udvidelse af Anlæggene paa Peter Bangsvej. — F. & Nielsen, der fra Nov. 1910 drevs for F.s egen Regning, overgik 1920 til et Aktieselskab med F. som Direktør. Aktiekapitalen udgør efter sidste Udvidelse 3 Mill. Kr. — R. 1931. — Maleri af H. Vedel 1931.

Povl Drachmann: Aktieselskabet Fisker & Nielsen 1906—26. Februar—1931, 1931. Børsen 24. Febr. 1931. Berl. Tid. 17. Jan. 1935. P Koch Jensen.

Fistaine, Gustav Christian Jacob Pierre Nestor, 1820—86, Sprogmand. F. 2. Febr. 1820 i Køge, d. 1. Nov. 1886 i Kbh. (Pauls), begr. sst. (Ass.). Forældre: Premierløjtnant, senere Major Jean (François) Abraham George F. (1781—1841) og Barbara Charlotte Baden (1791—1873). Gift 23. Maj 1862 i den danske K. i Flensborg med Wilhelmine (Minna) Elise Manicus, f. 26. Febr. 1838 i Eckernförde, d. 17. Sept. 1907 i Kbh., D. af Overlæge, senere Redaktør og Professor Claus M. (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1839 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn og tog 1847 Magisterkonferens i romansk Filologi; n. A. erhvervede han Magistergraden ved Afhandlingen »Principia nomina Neo-Latina formandi declinandique«. Under Felttoget 1848 var han Sekondløjtnant i Infanteriets **Krigsreserve**; men i Begyndelsen af n. A. søgte og fik han Afsked som Premierløjtnant. Hans Magistergrad blev ved denne akademiske Værdigheds Ophævelse forandret til Doktorgraden, og den herved opnaaede Jus docendi benyttede han i adskillige Aar til Universitetsforelæsninger, navnlig paa Fransk og Italiensk og over fransk og italiensk Litteratur. Han var Lærer i Engelsk ved Søofficerskolen fra 1869, ogsaa Lærer i Fransk, Engelsk og Tysk ved Officerskolen i en Række Aar, og endnu i sine sidste Leveaar var han en søgt Privatlærer. 1863 blev han Translatør i Tysk, Fransk, Engelsk, Italiensk og Spansk. Som Sprogmand lagde han særlig Vægt paa den praktiske Tilsegnelse af de levende Tungemaal; fra dette Synspunkt skrev han 1875 Pjecen »Hvorledes staar det i Virkeligheden til med Undervisningen i de nyere Sprog, navnlig i vore **Skoler?**«, og for at fremme de i denne paapegede Formaal stiftede han 1883 Kjøbenhavns Sprogforening, der vandt ikke ringe Tilslutning og hvor han virkede ivrig som Formand til sin Død. F. udgav en Mængde franske, engelske, tyske og italienske Lærebøger, af hvilke flere er blevet meget anvendt.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1848, S. 53 f. *E. Gigas (H.A. Paludan*)*.

Fjeldsted, Caroline Vilhelmine, se Kellermann.

Fjelstrup, Søren August, 1854—1914, Zoolog, historisk Forfatter. F. 13. Juni 1854 i Kbh. (**Garn.**), d. 7. Febr. 1914 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Overkrigskommissær, Intendant Johan Christian August **Roepstorff F.** (1825—1907) og Conradine Vilhelmine Ryder (1827—1900). Sønneson af S. A. F. (s. d.). Gift 8. Dec. 1888 i Kbh. (Slotsk.) med Balletdanserinde ved Det kgl. Teater Marie Poulina Frederikke Poulsen, f. 31. Dec. 1850 i Kbh. (Frue), d. 4. April 1924 paa Frbg. (gift 1° 1869 med cand. phil., senere Regissør, Grosserer m. m. Henrik Jeppesen, 1847—1934. Navneforandring til Tusholt 1906, gift 2° 1883 med Olga Vilhelmine Frederiksen, 1858—1902, 3° 1906 med Maren Olsen, f. 1872, gift 2° med Fagforbundsformand Christian Borgland), D. af Handelsbetjent, senere Amtstuefuldmægtig Poul Laurits P. og Jensine Jacobine Amalie Eggertsen.

F. blev Student 1872 fra Metropolitanskolen, cand. phil. 1873, tog medicinsk Forberedelseseksamen 1874, studerede Zoologi uden

at tage Eksamen, virkede som Lærer, var 1891—93 Præparator ved Zoologisk Museum, rejste 1892 til Marokko i videnskabeligt Øjemed. I de følgende Aar syslede han med praktiske Forbedringer i Mejeri- og Margarineproduktion; 1896 var han teknisk Direktør ved en Fabrik paa Trollesminde til Fremstilling af animalske Konserver. Han skrev en Lærebog i Zoologi og zoologiske **Afhandlinger**. I sin sidste halve Snes Aar var han optaget af historisk Arbejde; han var en flittig Læser og Arkivgæst og forstod at fremdrage Ting af Interesse, om end manglende Forskole og Kravet til hurtig Produktion ikke tillod ham Undersøgelser til Bunds, og han heller ikke opnaaede synderlig Form som populær Fremstiller. Adskilligt — »Statsfangen Magnus Beringskjold« (1913), »Damerne ved Karoline Mathildes Hof« (1909) — er ganske overvejende Bearbejdelse af trykte Kilder; »Marie Grubbe« (1904), »S. A. Fjelstrup« (1904), »Skilsmisseprocessen mellem Kristian VII. og Karoline Mathilde« (1908) og »Borreby og dets Ejere« (1909) indeholder noget hidtil for Almenheden ukendt. Mest selvstændig Betydning har de Skrifter, hvor hans gamle Faginteresser drev hans Undersøgelser frem, »Guldmagere i Danmark i det 17. Aarhundrede« (1906) og »Dr. Peter Payngk, Kristian IV.s Hof kemiker« (1911), en virkelig Materialsamling, men heller ikke mere.

S. Elvius: Studenterne fra 1872, 1897.

Paul Læssøe Muller.

Fjelstrup, Peter Julius, 1866—1920, Skuespiller og Teaterdirektør. F. 24. Marts 1866 i Kbh. (Garn.), d. 5. Juni 1920 sst., begr. sst. (Garn.). Broder til August F. (s. d.). Gift 1° 15. Okt. 1889 i Kbh. (Johs.) med Skuespillerinde Mathilde Vilhelmine Augusta Berg, f. 6. Sept. 1856 i Kbh. (Trin.), D. af Sølvpletterer Alexander Georg Cecilius B. (1831—85) og Anna Johanne Florentine Møller (1835—62). Ægteskabet opløst 1908. 2° 3. Sept. 1909 paa Frbg. med Augusta (Gugge) Josepha Marcher, f. 3. Dec. 1880 paa Aastrup, Voldborg Herred, D. af Forpagter Christian Benjamin Axel M. (1848—93) og Marie (Mimi) Christiane Fischer (1853—1911).

Atten Aar gammel udførte F. 23. Aug. 1884 sin første lille Rolle i »Fatinitza« paa Casino og begyndte dermed et meget uroligt Kunstnerliv. Han turnerede i norske Provinsbyer, søgte 1886—87 Uddannelse paa Det kgl. Teaters Elevskole, rejste i Provinserne, var knyttet til Revyscenen Frbg. Morskabsteater, hvor man lagde Mærke til hans Viseforedrag, og blev 1891 atter engageret til Casino. Her brød han igennem som Komiker ved sin lunefyldte Fremstilling af Titelrollen i »Charleys Tante« (1894); derefter kom han paa Folketeatret i nogle Aar under Herman Bangs Instruktion,

et Samarbejde, som uddybede F.s Evner i alvorlig Retning og bl. a. satte Frugt i den Type fra Sydeuropas Jødekvarterer, han skabte som Svengali i »Trilby«, og i den himmelstormende norske Præst Bratt i Bjørnsons »Over Evne«. Paa Dagmar-teatret gav han 1902 en af sine ypperste psykologiske Skildringer som den uhyggelige Aagerkarl Engstrøm i Sven Langes »En Forbryder«, og derfra drog han med nogle udvandrende Kolleger, kaldet »De Otte«, til Norge, hvor han 1906—08 med vekslende Held var Direktør for sit eget Selskab. Han berejste ogsaa de andre skandinaviske Lande, paa hvis private Scener han i de følgende Aar, da Selskabet var opløst, optraadte som Gæst. 1914 startede han Alexandra-Teatret (det tidligere Morskabsteater) paa Frbg., men forlod Ledelsen ved Sæsonens Udgang, og senere gæsterejede han paa Privat-teatrene og paa Etablissementer, der grænsede til Varieteen og var ham uværdige, men mod Slutningen af sit Liv koncentrerede han paa ny sin Kraft om et værdifuldt Repertoire paa Betty Nansen-Teatret og naede sine største kunstneriske Resultater som Ritmesteren i Strindbergs »Faderen« og Dag i Bjørnsons »Dag-Iannet«, to fuldendt levende Skikkelser af større Inderlighed og dybere sjælelige Perspektiver end de tidligere i F.s vældige Galleri, der ogsaa omfattede store Operettefigurer som Fyrst Auran i »Lykkebarnet«, »Ko-Ko« i »Mikadoen«, Celestin i »Frk. Nitouche«, mange burleske Farceskikkelser, navnlig franske Levemænd, og brave Folkekomediefædre som Palle Blok i »Pak« og Volhart i »Tappenstreg« — i alt ca. 400 Roller. Han optraadte sidste Gang 2. Febr. 1920 i Slagelse under en Turné med Esmanns Lystspil »Alexander den Store«, hvis Succes gennem tyve Aar skyldtes F.s populære Figur, den slebent-muntre Opvarter, en af hans bedste københavnske Typer.

F. var en af de største Skuespillerbegavelser i sin Periode. Han havde Nerve i Replikken, raadede over frodig Fantasi og sprælsk Lune og evnede at træde ud af sin egen Individualitet. Stemmen røbede ham, men han understøttede sine Figurer med typiske Masker og karakteristisk Paaklædning. Han var altid forskellig i sit Spil, fordi han spillede paa Inspiration, hvad enten han var tilstrækkelig forberedt eller ikke. Hans Natur var ubundet med et Misforhold mellem Talentet og Fliden — derfor var Skitsen hans Styrke, Udarbejdelsen hans Svaghed. Han var i Pagt med sin Tids Psykologi og Udtryksmidler, foretrak Esmann for Molière og syntes, at Holberg var en antikveret Skribent. Derfor ønskede han ikke at komme i klassisk Spændetrøje, men afviste Tilbud fra Nationalscenen og nærede ingen Ærgerrighed i Retning af at skabe

Tradition —, underkastede sig overhovedet nødigt Ensemblet, men sprængte ofte Rammen. Det uligevægtige i hans Kunst medførte, at han oplevede den skarpeste Dadel og den stærkeste Ros. Betegnelsen et scenisk Geni vekslede med Haansordet Markedsgøgler. Begge Betegnelser kunde anvendes med samme Ret. Han virkede undertiden som en genial Kunstner, der ikke fandtes betydeligere paa Samtidens europæiske Scener, og var til andre Tider saa langt ud over Naturens **Maal** og Maade, at Tilskuerne forargedes. Det Djævelskab, han havde i Blodet, et Kaos af Naturkraft, Fantasi, satirisk Lune og drilsk Respektløshed, parredes paa besynderlig Maade med Autoritetstro, Slægtsfølelse og Kunstnerstolthed. Ud fra dette uligevægtige Sind kunde han i den ene Forestilling virke som et opløsende Element og i den næste skabe en monumental Skikkelse, hvormom hele Interessen samlede sig. Saadant hændte ogsaa i ganske **smaa** Roller: i »Vaarbrud« f. Eks. gav han i en enkelt Scene et fuldendt Billede af tysk **Embedsmandsvæsen**. Han var mangfoldigere end nogen anden Skuespiller paa Privatscenerne i Fortid og Nutid, men vanskelig at rubricere. Komikeren i ham havde Forbilleder i Frederik Madsen og Sophus Neumann, men den tragiske Karakterskuespiller var uden noget Sidestykke. Hans Navn er i dansk Teaterhistorie ikke knyttet til nogen klassisk Linie, men det er synonymt med et ubændigt Temperament og med et gyldent Lune. — R. 1919. — Maleri af Niels Hansen ca. 1912 i Teatermuseet. Buste af Butterdahl 1906. Relief af Regnar Bjelke. Radering af Henrik Lund 1907.

Robert Schmidt: Peter Fjelstrup, 1918. Samme i Tilskueren, 1920, II, S. 220—29. Robert Neiiendam i Teatret, Juli 1920. Samme: Folketeatret 1857—1908, 1919. III. Tid. 28. Sept. 1902. Henri Nathansen: Portrætter, 1930.

Robert Neiiendam.

Fjelstrup, Søren August, 1773—1859, Landmand. F. 2. Sept. 1773 i Kbh.(?), d. 5. Sept. 1859 paa Sindinggaard ved Herning, begr. i Sinding. Forældre: Slotsforvalter paa Hørsholm Hans F. (ca. 1730—79, gift med Dorothea Elisabeth Hansdatter Brej, ca. 1735—74) og Sophia Amalia Restorff (f. 1757). Gift 19. Jan. 1810 i Tulstrup, Ning Herred, med Ida Hedevig Cecilia Schmidt, f. 15. Maj 1782 paa Majbøllegaard paa Als, d. 16. Nov. 1851 paa Sindinggaard, D. af Forpagter paa Moesgaard, senere Ejer af Østergaard i Tulstrup Sogn Jørgen S. (ca. 1750—1814) og Anna Kirstine Margrethe Jensen (ca. 1756—1818).

F. voksede op hos Moderens Forældre i Kbh. Han gik først i Todes Realskole, men kom 1789 i Nyborg Latinskole, hvor-

fra han blev Student 1794; n. A. tog han filosofisk Eksamen. Det var Planen, at han skulde studere Lovkyndighed, men det maatte opgives, da han ved Ildebranden i Kbh. mistede sine Ejendele, og der blev Dyrtid i Byen. 1796 blev han Huslærer hos Provst C. E. Birch i Skjolddelev, 1799 kom han ligeledes som Huslærer til sin senere Svigerfader Proprietær Schmidt, Østergaard, der ligesom Provsten var en særdeles dygtig Landmand. Han fik Lyst til Landvæsenet og tog Plads som Forvalter paa Demstrup ved Udbyhøj. 1803 blev han Godsforvalter hos Kammerherre v. Arenstorff paa Visborggaard og 1806 Forvalter hos Baron Juel paa Refsnæs Vest for Lille Vildmose. Dels af sin Løn og dels ved Kreaturhandel samlede F. sig her 600 Rdl., og sammen med Provst E. Vagaard i Skelund købte han 1809 Hovedgaarden Sindinggaard ved Herning med 418 Tdr. Land Ager, 140 Tdr. Land Eng og 570 Tdr. Land Hede og Mose. 1815 blev F. Eneejer. Det var en mager Gaard i en øde Hedeegn, men han virkede utrættelig for Jordens Forbedring, Plantning og Hedeopdyrkning; han var særlig virksom for at forbedre Græsmarkerne ved at tage vildtvoksende Græsser ind til Dyrkning. F.s Virksomhed i denne Retning var i visse Henseender banebrydende og blev paaskønnet af det offentlige, idet han blev belønnet af Landhusholdningsselskabet, og der uddeltes ved Rentekammerets Foranstaltning Græsfrø fra Sindinggaard til andre magre Egne af Jylland. F. anvendte Mergel og Grøngødsning og var en af de første, som indførte Merinosfaar i Jylland; han fik efterhaanden Ejendommen i Kultur, saa Sindinggaard med sin smukke Have, rige Plantning og gode Afgrøder blev en Oase i den magre Hedeegn. Aarene 1820—30 var trange for F. saavel som for mange andre, han savnede Driftskapital, og kun ved den største Energi og Udholdenhed overvandt han Vanskelighederne. Han betragtede Hedekulturen som sin Livsopgave og vilde ikke forlade Sindinggaard, skønt der tilbød sig fordelagtige Ejendoms køb i bedre Egne af Landet. 1830—35 var uheldige Aar for Hedeegnene; en Orkan 1836 anrettede desuden stor Ødelæggelse paa Afgrøderne; der herskede Nød blandt Bønderne i Hammerum Herred, og flere var ved at gaa fra Gaardene. S. A. vandt F. den store Gevinst, 50 000 Rdl., i Lotteriet; han betalte sin Gæld og udlaante 30 000 Rdl. til Egnens mindre Jordbrugere, som derefter kunde beholde deres Ejendomme. F. bevarede sin Iver og Arbejdskraft usvækket til Oldingealderen; i sit 80. Aar foretog han 1852 en Rejse til Belgien (Campinen) for at studere Fremgangsmaaden ved Hedeopdyrkingen. Om Rejsen har han aflagt Beretning i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1852.

F. var en flittig Skribent, og der foreligger fra hans Haand en Række Tidsskriftartikler. Endnu kort før sin Død skrev han Artikler saavel til »Tidsskrift for Landøkonomi« som til »Ugeskrift for Landmænd«. Af selvstændige Skrifter udgav han bl. a. »Vejledning til et godt Jordbrug for den danske Bondestand« (1821), »Forsøg til en Haandbog for den danske Landmand« (1826), »Tillæg og Bemærkninger til Abildgaards og Viborgs Vejledning til en forbedret Faareavl i Danmark« (1827), »En Del jyske Landmænds Mening om Væddeløb, Fuldblod m. m.« (1832), »Afhandling om Bønderhavers Anlæg« (1842) og »Erfaringer om nogle Græsarters Dyrkning« (1829). Til »Ringkøbing Amts Beskrivelse« (1833) ydede han vægtige Bidrag.

F. var en meget virksom og hjælpsom Mand med stor Almensans; han viste i Praksis sin Interesse for Plantning ved fra sine Planteskoler gratis at uddele Tusinder af Træer og Planter. Han virkede utrættelig for Hedens Opdyrkning og Beplantning mange Aar før Hedeselskabet blev oprettet. I sin Hjemegn var »Hedekongen« eller »Den gamle paa Sindinggaard« et Forsyn, til hvem alle tyede om Raad og Vejledning, og over hele Landet nød han stor Anseelse. Han spillede en ret betydelig politisk Rolle, idet han 1832 blev Medlem af De 35 oplyste Mænds Forsamling, der skulde forberede Stænderinstitutionens Indførelse. 1836—46 var han Medlem af Viborg Stænderforsamling, 1836—42 som kongevalgt, 1842—46 som folkevalgt; som Alderspræsident i Stænderforsamlingen 1846 afsluttede han sin politiske Virksomhed. 1820 var F. med til at oprette Holstebro og Omegns landøkonomiske Selskab og var en Aarrække Direktør for Selskabet, som 1838 udnævnte ham til Æresdirektør. Ligeledes deltog han i Oprettelse af en Sparekasse for Holstebro og Omegn, for hvilken han var Direktør. Han var en virksom Deltager i de danske Landmandsforsamlinger, da disse begyndte 1845.

F. kunde omgaas alle, baade høje og lave; han besad alsidige Kundskaber og havde let ved at udtrykke sig saavel mundtlig som skriftlig og besad selskabelige Talenter. I Slutningen af 1830'erne og 1840'erne førtes et selskabeligt og gæstfrit Hus paa Sindinggaard; i Efteraarets Jagtpartier deltog undertiden St. St. Blicher. I Tidens Løb blev der overdraget F. en Række offentlige Hverv foruden de allerede nævnte. Under sit Ophold paa Refsnæs var han 1807 blevet Befalingsmand ved Kystmilitsen. 1826—42 var han Tiendekommissær, 1826—43 Landvæsenskommissær. — Krigsraad 1815. Justitsraad 1826. Etatsraad 1857. — R. 1829. DM. 1842. — Maleri af

N. G. Rademacher 1836 i Familieeje, litograferet af E. Bærentzen 1845.

Aug. Fjelstrup: Søren August Fjelstrup, 1904. Tidsskrift for Landøkonomi, 3. Rk., VII, 1859, S. 399—410. Ugeskrift for Landmænd, 2. Rk., VIII, 1859. Augusta Fenger: Erindringer, 1932, S. 27—30. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34.

Anton Christensen.

Fjord, Niels Johannes, 1825—91, landøkonomisk Forsøgsleder, Skolemand. F. 27. April 1825 paa Holmsland ved Ringkøbing Fjord, d. 4. Jan. 1891 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Skolelærer og Gaardejer Jesper Nielsen F. (1795—1849) og Maren Jørgensdatter (1801—81, gift 2° 1854 med Gaardejer Jens Christensen, 1796—1871, gift 1° med Ane Christensdatter, ca. 1785—1846). Gift 12. Aug. 1859 i Kbh. (Frue) med Hansine Christine Magdalene Claudevitz, f. 22. Marts 1830 i Kbh. (Frue), d. 12. Marts 1911 paa Frbg., D. af Sadelmagermester Christian C. (ca. 1795—1870) og Karen Marie Weile (ca. 1806—67).

F.s Fader var en begavet og anset Lærer og en indsigtfuld Landmand, der sammen med sin udmærkede Hustru drev en Landejendom saa godt, at det fik Betydning for Egnen, og Virksomheden lønnedes med et Sølvbæger af Landhusholdningsselskabet. I dette solide, gode og nøjsomme Hjem voksede F. op sammen med to Brødre og fire Søstre; han fik Undervisning af Faderen, der navnlig var en udmærket Lærer i Regning. F. var ivrig efter at læse og lære og havde allerede ved Konfirmationen saa gode Kundskaber, at han fjorten Aar gammel blev Omgangslærer paa den lille Stadilø Nord for Holmsland, hvor der fandtes syv Gaarde og nogle Huse. Ved en Visitats af Stadil Sogns Skolevæsen 1841 udtaler Biskop Tage Muller: »Den sekstenaarige N. J. F., som læser her, synes ret godt at kunne udvikle disse Børns Forstand, hvortil han opmuntredes«. Efter en toaarig Virksomhed paa Stadilø tog han Plads som Huslærer paa Borgensgaard i Vedersø Sogn, hvor han et halvt Aar underviste syv Smaapiger; han tog nu hjem et Aars Tid for af Faderen at blive forberedt til Seminariet; atten Aar gammel blev han optaget paa Lyngby Seminarium ved Grenaa, hvorfra han 1845 dimitteredes med Udmærkelse. Kort Tid efter Eksamen blev han Huslærer paa Hovedgaarden Korsøgaard, Simested Sogn ved Hobro, et Aar senere blev han Lærer ved en privat Skole i Varde. 1848 blev han ansat ved den almindelige Borger-skole i Aarhus. S. A. meldte F. sig frivillig til Krigstjeneste; han deltog i Slaget ved Bov, var en tapper Soldat og forfremmedes til

Kommandersergent. Da Vaabenstilstanden var sluttet 1848, søgte han tilbage til Borgerskolen i Aarhus; 1855 blev han Lærer ved den højere Borgerskole, underviste desuden i Regning i en større privat Pigeskole og vakte Opmærksomhed ved sin friske Undervisning og levende Kundskabstrang. Paa Foranledning af senere Professor ved Landbohøjskolen P. P. Freuchen kom han i Forbindelse med Professorerne Madvig og Holten, der 1855 var i Aarhus som Censorer ved Latinskolen. Bekendtskabet førte til, at han s. A. rejste til Kbh. for at studere ved Polyteknisk Lærestanstalt med Understøttelse af Midler, der efter D. G. Monrads Forslag var stillet til Raadighed for videre Uddannelse af begavede Skolelærere. Han tog 1856 Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestanstalt, hvor han navnlig studerede Matematik og Fysik med en Iver, som vakte Lærernes Opmærksomhed, saa han fik Tilbud om og modtog Stillingen som Docent i Fysik og Meteorologi ved den nyoprettede Veterinær- og Landbohøjskole, skønt han inden Ansættelsen (1858) ikke kunde faa aflagt fuldstændig Eksamen som polyteknisk Kandidat, men kun partiel Eksamen i Matematik, Fysik, Kemi og Tegning. 1860—76 var han tillige Docent i Matematik, blev 1876 fast Lærer ved Landbohøjskolen, fritoges 1887 for Lærergerningen for at faa mere Tid til Forsøgsvirksomheden. Han havde grundig Indsigt i sin Videnskab, men han blev aldrig pedantisk stuelærd; ikke alene søgte han at forklare Naturlovene ved kendte Eksempler fra det praktiske Liv, men det var ham desuden magtpaaliggende at gøre Videnskaben tilgængelig for den jævne Mand og nyttebringende for Samfundet. Hans praktiske Sans og let vakte Interesse for Dagliglivets Foreteelser førte ham tidlig ind paa praktiske Undersøgelser, som Trin for Trin ledte ham ind paa den storstilede og omfattende Forsøgsvirksomhed, der har gjort hans Navn og Virksomhed bekendt i vide Kredse. Straks efter sin Ansættelse kom han i Forbindelse med Landhusholdningsselskabet, hvortil hans Virksomhed i saa væsentlig Grad senere blev knyttet. Han ledede de meteorologiske Observationer, indtil Meteorologisk Institut traadte i Virksomhed 1873. Af Hensyn til Bekæmpelse af Trikinfaren kom han tidlig til at beskæftige sig med Spørgsmaal som Varmens Forplantning i Kød under Kogning; senere Kogning i Hø, Kogning i Dampkokekedler, hvilket førte til Konstruktionen af »F.s Dampgryde«. Derefter fulgte Forsøg vedrørende Udnyttelse og Opbevaring af Is i Mælkerier, Forsøg med Centrifuger og forskellig Flødeafsætning, Forsendelse af Smør, Fodringsforsøg m. m. Til den omfattende Forsøgsvirksomhed knyttedes efterhaanden en Stab af Medhjælpere, og 1882—83 opførtes Forsøgslaboratoriet

som Centralstation for **Mælkeri-** og Fodringsforsøgene under F.s Ledelse. Han havde en udpræget Evne til at finde det centrale i Forsøgsopgaverne og forelægge Resultaterne paa en Maade, saa praktiske Landmænd og Mejerimænd kunde drage Nytte deraf; han blev modtaget med Tillid og nød en Anseelse og Popularitet, som næppe nogen anden landbrugsvidenskabelig Fagmand før eller siden har erhvervet i samme Grad; hertil bidrog ikke alene hans omfattende, nyttebringende Arbejder, der var direkte til Gavn for Landbruget, og som fik gennemgribende Betydning for Praksis, men hele hans Personlighed indgød Tillid; han vandt alle ved sin brave, ærlige Karakter og sin djærve, joviale Optræden. F. holdt sig fri af Politik; Bevillingerne til hans Forsøg gik glat igennem uden at paavirkes af Provisorier og Visnepolitik.

Endskønt F. ikke besad samme blændende Foredragsform som adskillige af sine Kolleger ved Højskolen, var han i høj Grad afholdt af Eleverne, der paaskønnede hans **grundige** og dog livfulde Undervisning, som havde Tilknytning til det praktiske Liv og var præget af hans ejendommelige Lune. Men det er dog navnlig som Forsøgsmand, at F. har gjort sit Navn kendt i vide Kredse.

Ikke blot her hjemme, men ogsaa i Udlandet fulgtes hans Forsøg med levende Interesse. Naar de danske Landbrugsblade i den ene Uge havde refereret de F.ske Forsøgsresultater, læste man i den næstfølgende Uge Referaterne paa Norsk og Svensk, paa Tysk, Fransk og Engelsk. At Forsøgene gav talrige og store Resultater, skyldtes naturligvis først F.s klare Blik paa de praktiske Forhold, men dernæst ogsaa hans enestaaende Evne til at faa Folk til at arbejde sammen. Over Landet fik han spændt et Forsøgsnet, der omfattede Herregaarde, Slagterier, Fælles- og Andelsmælkerier, og ved de vekslende Smørudstillinger fik han f. Eks. Smørhandlerne og **Mælkerikonsulenterne** til at arbejde sammen med **Mælkerierne** til gensidig Belæring. Ikke blot vidste han at faa hver enkelt til at udføre sin Del af Arbejdet, men han forstod ogsaa at knytte dem personlig til sig. Det at arbejde sammen med F. var ensbetydende med at komme til at holde af ham; **uvilkaarlig maatte** man beundre den Uegennyttighed og Djærvhed, den ligefremme Venlighed mod store og **smaa**, der aldrig forlod ham.

F. har gjort mange vigtige Opfindelser navnlig vedrørende Kontrol- og Mælkerimaskiner; hans uegennyttige Natur forbød ham at søge Patent eller paa anden Maade drage personlig Fordel af sine Opfindelser. Hans personlige Fordringer til Livet var beskedne,

han var en tilfreds og ligevægtig Mand, glad ved sin Gerning og lykkelig ved Hvilen i sit Hjem.

Allerede 1861 var F. blevet optaget som »bestandigt ordentligt Medlem« af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab med fuld Medlemsret uden at betale Kontingent »i taknemlig Erkendelse af den velvillige Bistand, De yder Landhusholdningsselskabet til Fremme af dets Formaal«. Paa forskellig Maade samarbejdede han med Landhusholdningsselskabet; det var derfor naturligt, at han 1883 afløste Professor B. S. Jørgensen som Præsident og indehavde denne Stilling til sin Død; han holdt en Række Foredrag saavel i Landhusholdningsselskabet som ved store Landbostævner og Udstillinger.

F.s vigtigste litterære Arbejder er hans Forsøgsberetninger, af hvilke de første fremkom i »Tidsskrift for Landøkonomi« og de senere publiceredes i selvstændige Skrifter fra Forsøgslaboratoriet; i alt har han alene eller sammen med Medhjælperne udsendt ca. 30 Beretninger med Resultater af Forsøg, der spændte over vide Felter, fortrinsvis dog vedrørte Mælkeri og Husdyrforbrug.

F. havde et udmærket Helbred og var ved fuld Arbejdsevne til det sidste. Budskabet om hans bratte Død efter en Operation paa Frbg. Hospital kom derfor som en smertelig Overraskelse. Ved Begravelsen vistes en enestaaende Deltagelse saavel fra Ind- som Udland fra høje og lave. — 1892 afsløredes en af Aksel Hansen modelleret Statue foran Forsøgslaboratoriet paa Frbg. I Nærheden af F.s Fødested Gammelsogns Skole paa Holmsland er der 1895 paa en lille Høj ved Vejen ud for Kirken rejst et Mindesmærke, der bestaar af to Granitsten med en af Rasmus Andersen udført Portrætmedaillon. Buste paa Ladelund Landbrugsskole. Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg. Litografi af P. Gemzøe 1868 efter Fotografi. Træsnit af H. P. Hansen bl. a. 1885. Litografi 1892 af Harald Jensen. — R. 1872. DM. 1879. K.² 1888.

P. Storgaard Pedersen: Docent N. J. Fjord, 1904. Docent Niels Johannes Fjord 1825—27. April—1925, 1925. P. V. F. P. Langmack i Bladet Frederiksberg, 1925. V. Storch i Tidsskrift for Landøkonomi, 5. Rk., X, 1891, S. 425—97. Mælkeritidende 1891 og 1895. N. J. Fjord: Bevægelige Forsøgsstationer i Danmark. Foredrag ved den nordiske Landbrugskongres i Kbh. 1888, 1888. B. Bøggild: Mælkeribrug i Danmark, 1891. Ugeskr. f. Landmænd, 7. Rk., III, 1891, S. 15—18; V, 1892. Landmands-Blade, XXIV, 1891, S. 15—18. Vort Landbrug, X, 1891, S. 33—38. Thorv. Lodberg i Vestkysten 28. Dec. 1933. Docent Fjords Minde, Særtryk af Nationaltid. 1907.

Anton Christensen.

— Allerede som Lærer ved Friskolen i Aarhus, hvortil han knyttedes 1848, viste F. sin Skoleinteresse og Forhandlingsevne ved

at faa Antallet af Friskolens Gymnastiktimer forøget fra een til to ugentlige Timer, »da man ingenting kan udrette med 100 Børn i een Time om Ugen«. Desuden stillede han Forslag om en forbedret Indretning af Undervisningen i Friskolen, behandlet af Skolekommissionen 1850, men af økonomiske Grunde henlagt. Efter at have opgivet sin Lærergerning i Folkeskolen vedblev han paa forskellig Maade at staa i levende Forbindelse med denne og virke for dens Udvikling. 1858 blev han, vistnok paa Grund af sit nære Forhold til D. G. Monrad, Inspektør for det ovenfor omtalte 1856 oprettede Kursus til Læreres videre Uddannelse (det Monrad'ske Kursus) og for de korte Kursus, som deraf udviklede sig. Ligeledes forestod han den Uddeling af Undervisningsmidler, som siden 1873 havde Tilknytning til disse Kursus. Herved kom han i Forbindelse med mange Lærere og fik Indflydelse paa deres fylligere Uddannelse. 1857—78 havde han dels som Eksaminator dels som Censor i matematiske Fag Sæde i den 1857 oprettede Kommission til Afholdelse af Lærereksamen for Privatister. Det var ham imod, at dennes Virksomhed 1867 udvidedes til Statsseminarierne, hvis Eksamen han kun ønskede bedømt af en Censurkommission, medens Lærerne beholdt Retten til at eksaminere. I det hele taget forsvarede han kraftigt Statsseminarierne mod de stærke Angreb, der i 1860'erne rettedes mod dem. Ved sit indgaaende Kendskab til Forhold og Personer i Danmarks Skoleverden var han en god Raadgiver for Kultusministeriet, Kommuner og mange private. Han var saaledes Medlem af Frbg. Skolekommission 1869—86 og ledede fra 1872 som tilsynshavende ikke blot den Udvidelse af Kommunens Skolevæsen, som Frbg.s hurtige Vækst krævede, men bragte det tillige paa væsentlige Punkter paa Højde med Kbh.s offentlige Skoler ved at gennemføre en Række Reforme, bl. a. den frivillige Heldagsundervisning. Skønt dette Tilsyn lagde Beslag paa meget af hans Tid, udførte han det fra 1878 uden Vederlag. 1885 afløstes han af Joakim Larsen (s. d.). — Ogsaa paa Kbh.s offentlige Skolevæsen fik F. Indflydelse som Medlem af den 1873 nedsatte Reformkommission. Han tilhørte her det Mindretal, der ønskede Betalingsskolerne nedlagt, en Reform, der først blev gennemført 1915. F. tog livlig Del i Skolemøder og ledede ofte Forhandlingerne, saaledes i en Aarrække ved Pinsemøderne i Roskilde. Han var en fortrinlig Dirigent og gjorde sig afholdt af Lærerne ved den Jovialitet, hvormed han færdedes imellem dem. I Udvalget for Folkeoplysnings Fremme havde han Sæde fra dets Oprettelse 1866 til sin Død. — Ved den samme naturlige Begavelse, som paa andre Omraader af F.s Virk-

somhed gav saa store Resultater, blev han i Stand til som praktisk Skolemand at udrette et betydeligt Arbejde til den danske Skoles Fremme.

Chr. Buur: Aarhus Skolevæsen gennem 80 Aar, 1930, S. 18 f. Joak. Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818—98, 1899, S. 256 f., 319. Samme: Bidrag til Kjøbenhavns offentlige Skolevæsens Historie, 1881, S. 179 f. Frbg. Kommune 1858—1900, 1901, S. 164 f.

Joakim Larsen (Chr. Buur*).

Flamand, Ludvig Joseph, 1800—79, Litterat. F. 27. Juni 1800 i Kbh. (Kat.), d. 9. Marts 1879 sst. (Matth.), begr. paa Frbg. (Solbjerg). Forældre: Spisevært Leopold Farmacher (ca. 1765—1812, gift 1° 1794 med Anna Sophia Wilhelmina Diner) og Christiane Frederikke Ludvigsen (ca. 1776—1837). Gift 22. April 1825 i Kbh. (Frels.) med Johanne Cecilie Hansen, f. 9. April 1803 i Kbh. (Holmens), d. 2. Marts 1874 sst. (Frbg.), D. af Savskærer Hans Pedersen og Cecilie Pedersdatter.

F. kom i Boghandlerlære og optraadte tidlig som Oversætter af engelsk og tysk underholdende Litteratur. Han udgav tillige en Række historiske Skrifter, saaledes »Det oldenborgske Kongehus« (1841), »Danmarks Historie fra Christian I. til Nutiden« (1848), »Slagene ved Fredericia og Isted« (1853), »Christian VII.s Hof« (1854), »Frederik VI.s Hof« (1855), alle ledsagede af Portrætter. Illustration af historiske Arbejder var dengang noget nyt, og ved de smukt udførte Litografier samt de indsamlede Oplysninger vandt F.s Bøger, til Trods for Forfatterens overfladiske og upaalidelige Kundskaber, en ikke ringe Udbredelse og tilfredsstillende ogsaa et vist Savn. — Maleri af Otto Bache, forhen hos Johan Hansen.

Povl Engelstoft.

Fledelius, Jens Christian, 1865—1915, Skolemand, Oversætter. F. 8. Aug. 1865 i Horsens, d. 2. Dec. 1915 sst., begr. sst. Forældre: Drejermester Emanuel Nansen F. (1834—1900, gift 2° med Amalie Kirstine Andersen, 1848—1931) og Anna Catharina Jensen (Sevel) (1834—75). Gift 26. Maj 1896 i Søllerød med Emma Petrea Møller, f. 26. Okt. 1868 i Kbh. (Helligg.), D. af Manufakturhandler Hans Peter M. (1823—93) og Emma Dorothea Augusta Røper (1832—1912).

F. blev 1885 Student fra Horsens og tog 1891 Skoleembeds-eksamen med Tysk som Hovedfag. Baade før og efter Eksamen underviste han ved forskellige københavnske Skoler og ansattes 1898 først som Timelærer, derefter som Adjunkt ved Horsens lærde

Skole, hvor han fra 1899 tillige blev Bestyrer af dennes Forberedelsesskole. Han var en udmærket Lærer, klar i sin Undervisning, fast i sine Krav, og forstod at gøre Timerne fornøjelige for Eleverne. Som dygtig germansk Filolog og selv digterisk begavet har han indlagt sig stor Fortjeneste som Oversætter af gammel tysk Poesi. Allerede 1894 havde han i Tidsskriftet »**Taarnet**» gengivet nogle af Walter von der Vogelweides Digte paa Dansk; 1912 udkom hans ypperlige Oversættelse af Nibelungekvadet, og i sine sidste Leveaar var han sysselsat med Wolfram von Eschenbachs »**Parzival**«, der fuldførtes og 1917 offentliggjordes i to Bd. af hans Ven Sophus **Michaëlis**.

O. Lund i Program fra Horsens lærde Skole 1916, S. 24.

Carl S. Petersen.

Fleischer. En fra Schlesien stammende Slægt F. indvandrede til Danmark med nedenn. Hofapoteker Esaias F. (ca. 1586—1663), der var Fader til Apoteker Gregorius F. (1645—1715) og til nedenn. Sognepræst ved Helliggejst Kirke Esaias F. (1633—97). Hans Søn, Professor **theol.** Esaias F. (1669—1711) var Fader til Sognepræst i Egeslevmagle Hans F. (1704—53), hvis Sønner var de nedenn. Amtmanden, Konferensraad Esaias F. (1732—1804) og Præsten, Dr. **theol.** Rasmus F. (1744—1804). — En anden Slægt **F.**, som synes uden Forbindelse med den nævnte, udspringer fra Raadmand i Elbing Philip F. (d. ca. 1650), hvis to Sønner Kammersekretær hos Prins Jørgen, Bjergraad Tobias F. (1630—90) og Oberst Philip F. (ca. 1635—81) til Assendrup indvandrede til Danmark. Af disse var Tobias F. Fader til Holbergs Rejsefælle Provst Georg Christian F. (1684—1746) — hvis Søn var Etatsraad, Raadmand i Altona Georg Christian F. (1730—1800) — medens Philip F. var Fader til **Generalfiskal** ved de norske Bjergværker Philip Tobias F. (1670—1745) og til Kaptajn Herman Reinhold F. (1656—1712). Blandt dennes Sønner var nedenn. Etatsraad, Deputeret Christian F. (1712—68), Etatsraad, Amtmand i Smaalenenes Amt Balthazar Seckman F. (1703—67) og Etatsraad, Sorenskriver Johan Seckman F. (1702—89), der var med til at anlægge Kolonien Godthaab i Grønland, til hvilket Land flere af Slægtens Medlemmer var knyttet. Af hans seks Sønner, hvoraf fire i Norge, skal nævnes Etatsraad, Assessor i Hof- og Stadsretten Frederik Diderik Seckman F. (1741—1819), Kancelliraad, Byfoged i Vejle Gerhard Wilhelm Geelmuyden F. (1742—84), Krigsraad Herman Reinhold F. (1736—1824) — hvis Søn

Justitsraad, Byfoged og Borgmester i Aarhus Hans Astrup F. (1785—1847) var Fader til Hof- og Stadsretsjustitiarius Herman Reinhold Frederik F. (1828—95) — og Stiftsprovst i Bergen Philip F. (1745—1807). Dennes Søn, Overlærer i Aarhus Edvard Christie F. (1780—1854), der paa mødrene Side nedstammede fra Apotekerslægten F., var Fader til nedenn. Menighedsforstander Adolph Frederik Hilarius F. (1816—95), hvis Søn var den ligeledes nedenn. Fyringeniør Johan Seckmann F. (1854—93).

Stamtavle over Slægten Fleischer (ogsaa i S. Elvius: Danmarks Præstehistorie 1869—84, 1885—87, S. 251). Jul. Bidstrup: *Stamtavler over Familierne Hauberg og Arboe*, 1911, S. 153 f. Lengnicks *Stamtavler*. Norsk slektshistorisk tidsskr., IV, 1933, S. 97. *Albert Fabritius.*

Fleischer, Adolph Frederik Hilarius, 1816—95, Menighedsforstander i den katolsk-apostolske Kirke. F. 12. Juni 1816 i Aarhus, d. 18. Okt. 1895 i Ordrup, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Adjunkt, senere Overlærer ved Aarhus Katedralskole Edvard Christie F. (1780—1854) og Rachel Magdalene Margrethe Ache (1781—1866). Gift 1° 22. Nov. 1849 i Kbh. (Vartov) med Charlotte Emilie Dorscheus, f. 22. Aug. 1819 i Kbh. (Garn.), d. 27. Nov. 1867 sst. (Holmens), D. af Kaptajn, senere Oberstløjtnant Frederik Emanuel Kofoed D. (1773—1843, gift 1° 1803 med Charlotte Amalie Banner, 1778—1807) og Charlotte Hedvig Sophie Banner (1788—1867). 2° 20. Dec. 1869 i Kbh. (b. v.) med Henriette Vilhelmine Lithin, f. 8. Jan. 1831 i Korsør, d. 21. Sept. 1871 i Kbh. (Holmens) (gift 1° 1849 med Kaptajn, senere Major og Postmester Christian Frederik Sophus Dorscheus, 1813—68), D. af Lærer, senere Kordegn Johan Lauritz L. (1802—78) og Noline Lovise Wühr (1800—80).

F. blev Student 1836 fra Aarhus, tog anden Eksamen 1837 og valgte det teologiske Studium. Hans indre Liv var i de unge Aar stærkt bevæget af Anfægtelser; Læsning af Søren Kierkegaards Skrifter viste ham, at det ikke var ham, der alene var aandelig forarmet, men at Kirken selv var verdsliggjort. Han opgav Studiet og blev 1843 Adjunkt paa Herlufsholm, men efter sit Ægteskab 1849 forlod han denne Stilling og tog 1850 Landmaalereksamen. En Farbroders Død gav ham en betydelig Arv, og 1853 købte han Nybogaard ved Helsingør og blev 1854 valgt til Folketingsmand for Svendborg Amts 4. Valgkreds. Hans religiøse Interesse var stadig levende; han blev grebet af den grundtvigske Vækkelse, lærte personligt Grundtvig at kende og tog Del i Egnens Præstekonventer. Spørgsmaalet om Kristi Genkomst og Aandens Naade-

gaver optog hele hans Sind, og da ingen af hans gejstlige Venner kunde hjælpe ham til Klarhed, besluttede han at henvende sig til Charles Bohm, der tilhørte den katolsk-apostolske Kirke, og som havde holdt Foredrag om disse Emner i Kbh.; F. traf Böhm i Berlin og vandt her Klarhed over disse Spørgsmaal, men under mange aandelige Kampe. Da den første katolsk-apostolske Menighed blev oprettet 1861 i Kbh., blev F. ordineret til Præst og virkede som Evangelist og Hyrde; 1863 indviedes han til Engel og Biskop og gjorde et betydeligt og opofrende Arbejde for den katolsk-apostolske Kirke og dens Syn paa det fornyede Apostolat og Beredelsen til Kristi Komme. 1863 udgav han Skriftet »Christi Tilkommeise og de forudgaaende Tegn«, og 1871 førte han det katolsk-apostolske Menighedssyn frem ved det nordiske Kirkemøde i Kbh. — Kultegning i Familieje.

Frederik Barfod: Dansk Rigsdagskalender, I, 1856, S. 278. H. B. Melchior: Hist. Efterretn. om Herlufsholms Stiftelse, ved Albert Leth, 1865, S. 298, 417. Michael Neiiendam: Frikirker og Sekter, 1927, S. 154—82.

Michael Neiiendam.

Fleischer, Christian, 1712—68, Deputeret i Søetaten, Forfatter. F. 10. Aug. 1712 i Kbh., d. 21. Marts 1768 sst., begr. sst. (Holmens K.). Forældre: Kaptajn Herman Reinhold F. (1656—1712, gift 1° med Magdale Anna Marie Seckman, d. 1706) og Nille Wennecke (1682—1770). Ugift.

F. blev Student 1728, privat dimitteret, og tog Baccalaureus-Graden 1730. Som Huslærer kom han i Forbindelse med Familien Danneskiold og blev derigennem 1742 Admiralitetssekretær, 1743 Sekretær paa den under U. A. Danneskiold udrustede Flaade, 1748 Overauditør i Søetaten, 1754 Deputeret i Admiralitets- og Generalkommissariats-Kollegiet, hvis eneste borgerlige Medlem han var, 1767 Deputeret i Søetatens Generalkommissariat. F. var en dygtig og retskaffen Embedsmand. Som Overauditør havde han væsentlig Del i det store Lovgivningsarbejde, som resulterede i Søkrigsartikelsbrevet 1752 og Krigsartikelsbrevet for Landtjenesten i Søetaten 1756, og fik tyve Aars Eneret paa Udgivelsen af disse Love. — Ved Siden af sin Embedsstilling havde F. vidtspændende Interesser. Inden for Skønlitteraturen har han bl. a. leveret en Oversættelse af C. F. Weisses Tragedie »Richard III.« (1767), vistnok det første danske Forsøg med rimfri femfodede Jamber (Zeitschrift für deutsche philologie, XXIII, 1891, S. 59). Hans Navn er dog især kendt som Hovedudgiver (bistaaet af H. W. Gerstenberg og Peter Kleen) af de saakaldte Sorøske Samlinger (Samling af

adskillige Skrifter til de skønne Videnskabers og det danske Sprogs Opkomst og Fremtarv, 1765). Hans egne Bidrag, der giver Samlingen dens karakteristiske Præg («das beste Ferment darinn» kalder Gerstenberg dem), er væsentlig af sproglig Art; han fortsatte den puristiske Linie fra Eilschow og J. S. Sneedorff, foreslog »nye« Ord som almenyttig, enstydig, Gaade, Lønning, Sysler, og gjorde det første Forsøg paa en dansk Synonymik. Gerstenbergs Bidrag i Samlingen har F. enten oversat eller underkastet sproglig Revision. Han var Medarbejder ved Gerstenbergs berømte Litteraturbriefe, af hvilke han forfattede Nr. 10, omhandlende zoologisk Litteratur. Han havde omfattende naturvidenskabelige Samlinger, af hvilke navnlig den ornitologiske udmærkede sig og blev af Betydning bl. a. for Vennen M. Th. Brünnichs Arbejder. — Etatsraad 1763. Virkelig Etatsraad 1767.

H. G. Garde: Den danske og norske Søemagt, III—IV, 1833—35, Registrerne. — Briefe über Merkwürdigkeiten der Litteratur (Deutsche Litteraturdenkmale des 18. und 19. Jahrhunderts, XXIX—XXX), 1888—90, Registeret S. CXLV. Archiv für das Studium der neueren Sprachen, CXXXVI, 1917, S. 29. A. W. Wagner: H. W. v. Gerstenberg, I, 1920, S. 61 f., 67, 88, 197. L. Magon: Ein Jahrhundert geistiger Beziehungen zwischen Danemark und Skandinavien, 1926, S. 237 f., 339—46, 522. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., 1934, S. 678, 682 f., 705 f. — Jacob Baden: Forsøg til en Oversættelse af Tacitus, 1766, S. 77 ff. N. M. Petersen: Den danske Litteratur Hist., V, 2, 1861, S. 163, 166, 202 f. V. Dahlerup: Det danske Sprogs Hist., 2. Udg., 1921, S. 86. Johs. Lollesgaard: Sprogfilosofien og Sprogforsken i Danmark, 1925, S. 102 f. — M. Th. Brünnich: Natur-Videnskaberne Fremgang, 1782, S. XXIX. C. C. A. Gosch: Danmarks zoologiske Litteratur, II, 1, 1873, S. 330, 335 f.

R. Paulli (A. Jantzen).

Fleischer, Esaias, ca. 1586—1663, Apoteker. F. ca. 1586 i Schlesien, d. 13. Jan. 1663 i Kbh. Forældre ukendte. Gift 1° før 1614 med Apoteker Werner v. Klewes Enke, vistnok d. 1621. 2° med Maren Hansdatter, f. 1605, d. 25. Jan. 1675 i Kbh., D. af Borgmester Hans Pedersen i Slingerup og Maren Surbeck (d. tidligst 1655, gift 2° med Klædekræmmer Henrik Berner i Kbh., d. 1632, gift 1° med Alhed Hansdatter, d. 1612).

Hvor E. F. har faaet sin første Undervisning, vides ikke. Som Broder i Danske Compagni nævnes han 1613 første Gang her i Landet og kaldes da Apoteker; rimeligvis har han været uprivilegeret Indehaver af det senere Løveapotek i Kbh. 1619 fik han Bevilling paa at oprette et Apotek i Bergen, men benyttede den ikke, da han n. A. fik Privilegium paa Løveapoteket i Kbh. 1627 fik han Tilladelse til at anlægge et Apotek i Lund, hvilket han heller ikke fik indrettet. Derimod oprettede han 1650 et Apotek i

Roskilde og fik samtidig Løveapoteket gjort arveligt. 1633—39 var han Hofapoteker og leverede desuden en Del Aar Medicin til Børnehuset. — F. blev en velstaaende Mand og ejede adskillige Ejendomme; han nød stor Anseelse baade her og i Udlandet. Han findes blandt Underskriverne af flere vigtige Sager, ligesom han var mellem dem, der beskikkede Fuldmægtige til Valget af Frederik III. som Konge og Prins Christian som Tronfølger.

J. Bidstrup: *Stamtavler over Familierne Hauberg og Arboe*, 1911, S. 153.
E. Dam og A. Schæffer: *De danske Apotekers Historie*, I, 1925, S. 241—45.

Poul Hauberg.

Fleischer, Esaias, 1633—97, Præst. F. 25. Okt. 1633 i Kbh., d. 5. Febr. 1697 sst., begr. i Helligg. K. Forældre: Hofapoteker Esaias F. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1667 (kgl. Bevilling 29. Jan.) med Ellen Jacobsdatter Riber, d. 28. Dec. 1684, D. af Købmand og Raadmand i Kbh. Jacob Andersen R. (1599—1668, gift 1° med Anne Lydersdatter) og Maren Pedersdatter (gift 1° med Knud Hesselberg).

Efter at have gaaet i Skole i Sorø blev E. F. sammen med sin Broder Johan F. dimitteret til Universitetet 1652. Her kom de, ligesom ogsaa en Skolekammerat Troels Knoff, under **Paavirkning** af Sværmeren N. S. Chronich, der havde slaaet sig ned paa Christianshavn som Manuduktør. De blev dybt grebet af dennes etiske Alvor og skarpe Kritik over for den herskende Kirke, og fyldte af profetisk Begejstring tilstillede de nogle af det københavnske Præsteskabs fremtrædende Medlemmer højtidelige Skrivelser med Opfordringer til at vise større Nidkærhed i deres Embedsførelse. I den Anledning blev E. F. (og hans Fæller) indstævnet for Konsistorium, der 1655 fradømte ham hans akademiske Rettigheder. For at rehabilitere sig drog han derpaa til Udlandet. Først opholdt han sig i Rostock, siden i Strasbourg (1656), Leiden (1658) og Oxford. Sidstnævnte Sted studerede han i over tre Aar, idet han især lagde sig efter Kirkehistorie under Vejledning af den berømte Thomas Barlow. Senere tilbragte han andre indholdsrige Studieaar i Frankrig og Italien. I Rom blev han meget gunstigt modtaget af Kardinal Palavicino. 1664 vendte han tilbage til Danmark, og 1665 tog han Magistergraden ved Kbh.s Universitet. Man havde nu glemt hans Ungdomsførelse, og formodentlig især takket være sin Slægtning, den mægtige Borgmester Hans Nansen, blev han 1665 af Kbh.s Magistrat kaldet til Sognepræst ved Helligaandskirken. Dette Embede beklædte han til sin Død og vandt sig et anset Navn som en selvstændig og nidkær Præst. 1676 maatte han

ledsage Griffenfeld til Retterstedet, vistnok fordi denne selv havde ønsket det. E. F. havde i sin Ungdom vist Lyst til at gaa sine egne Veje, og ogsaa siden faldt det ham vanskeligt at skjule sin Overbevisning. Dette var nær kommet ham dyrt at staa, da han i Anledning af Fredslutningen med Sverige 1679 paa Prædikestolen kaldte denne »en skiden og skammelig Fred«. Efter kgl. Ordre blev han en Overgang suspenderet, og kun fordi han ved store Ofre skaffede sig indflydelsesrige Fortalere, fik han Lov til at beholde sit Embede. 1696 blev han Medlem af Salmebogs-kommissionen. — E. F. sad inde med store Kundskaber, men han har ikke lagt sin Lærdom frem i Skrifter. Fra hans Pen har man kun en Ligprædiken over hans Velynder Hans Nansen (1668), og de kirkehistoriske Samlinger, han havde tilvejebragt, er nu gaaet tabt.

Programma funebre af 25. Febr. 1697 over E. F. Erik Pontoppidan: *Annales ecclesiae Danicæ*, IV, 1752, S. 718. Kirkehist. Saml., 3. Rk., III, 1881—82, S. 492, 570—609; IV, 1882—84, S. 564, 593 f.; 5. Rk., I, 1901—03, S. 252. Personalh. Tidsskr., II, 1881, S. 201; 5. Rk., VI, 1909, S. 153; 6. Rk., II, 1911, S. 273; 8. Rk., VI, 1927, S. 56; 9. Rk., I, 1928, S. 144; II, 1929, S. 159, 160. Chr. Molbech: Uddrag af Biskop Jens Bircherods historisk-biographiske Dagbøger 1658—1708, 1846, S. 201. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, II, 1894, S. 430 f. Jul. Bidstrup: Stamtavler over Familierne Hauberg og Arboe, 1911, S. 154.

Bjørn Kornerup.

Fleischer, Esaias, 1732—1804, Amtmand, Forfatter. F. 12. Marts 1732 i Egeslevmagle, d. 16. Jan. 1804 i Slagelse, begr. i St. Peders K. sst. Forældre: Sognepræst Hans F. (1704—53) og Cathrine Marie Hoff (f. ca. 1711). Gift 1° 4. April 1759 i Roskilde med Anna Sophie Hald, f. ca. 1720 i Kirke Hvalsø, d. 20. Dec. 1801 i Slagelse, D. af Sognepræst Anders H. (1667—1725, gift 1° 1694 med Kirsten Olufsdatter Huulegaard, d. 1706) og Apollone Marie Damiansdatter Stendorph (1682—1754). 2° med Elisabeth Marie Jacobsen, f. ca. 1755, d. 13. Marts 1822 i Slagelse.

F. gik i Roskilde Latinskole og viste her Tegn paa Flid og Lærenemhed. 1749 forlod han Skolen, men vendte s. A. tilbage for som Vikar at overtage Hørrergerningen i underste Mesterlektie. Han begyndte at forberede sig til teologisk Eksamen og fik efter en Del Besvær Attestats 1751. Samtidig studerede han østerlandske Sprog, men hans Velgører Konferensraad Kall fraraadede ham dette Studium, da Fremtidsmulighederne var saa ringe. 1752 blev F. Hører i Roskilde, og i femten Aar underviste han her. Uden Resultat søgte han atter og atter Præsteembede, men han manglede Velyndere. Den Flid, der havde udmærket ham som ung, forlod

ham aldrig. Hele Dagen gik med Skolegerning og Privatundervisning, men i de sene Nattetimer dyrkede han flittigt Kirkehistorie og overraskede den danske Læseverden med i Aarene 1757—59 at udsende tre Bind om Pavedømmets Oprindelse. Ogsaa Jura og levende Sprog optog ham stærkt en lang Tid. Da F. kun med Vanskelighed kunde faa det lille Lærerembedes Indtægter til at **slaa** til, erhvervede han et mindre Jordstykke uden for Byen, og saa snart Skoleklokken havde ringet, kunde man se den flittige Lærer trække den sorte Kjole af og haste ud til sin Jord. Hvad han kunde erhverve af Landbrugslitteratur, læste han, baade dansk og udenlandsk, og de nye Teorier prøvede han paa sin egen Bedrift. Med megen Flid drev han sin Jord op, og 1764 ejede han saa meget, at han kunde købe sig et Regimentskvartermesterembede. Han tog Ophold i Vordingborg, senere i Næstved. Herved kom han i Forbindelse med General **Eickstedt**, drog med denne til Kbh. og viste sig i de bevægede Januar dage 1772 som en Mand, den nye Regering kunde stole paa. Dette blev af Betydning for F.s videre Karriere. Han fik betroet det vanskelige Hverv at undersøge Kronens Skove i Vordingborgdistriktet, men indviklede sig i en bitter Pennefejde med Inspektøren for disse Skove, Torkel Baden. Arveprinsens og Guldbergs Gunst bevarede han dog stedse, idet han 1774 udnævntes til Inspektør for Jægerspris, Arveprinsens Gods. 1779 fik han overdraget Inspektionen over Skovene ved Sorø, fra 1780 med Titel af **Overforstinspektør**, og n. A. udnævntes han til Amtmand over Korsør og Antvorskov Amter.

Ved denne Udnævnelse var F. kommet paa den Plads, som hans vidtspændende Kundskaber og store Energi bedst kvalificerede ham til, men hans Virksomhed i denne Stilling blev kun kortvarig. Hans Forbindelse med Guldbergkredsen var for intim, og ved den almægtige Ministers Fald slog ogsaa hans Skæbnetime. 1785 fik F. sin Afsked med fuld Gage, men af den ærekære og meget ømfindtlige Mand opfattedes det som en haard Uretfærdighed. Bidraget til hans Fald har muligvis den Omstændighed, at det i Generalvejkommissionen var kommet til et Sammenstød med den unge Grev Chr. Ditlev Reventlow.

Efter sin Afskedigelse bestyrede F. det Plessen'ske Førslev Gods, og paa ny blev der Tid til at gribe Pennen. F. havde efterhaanden skaffet sig betydelige Kundskaber i praktisk Landbrug. Før og under sin Amtmandstid havde han udsendt »Om et Lands Lyksalighed, i hvilket Agerdyrkning og Landvæsenet blomstrer« (1778) og en Agerdyrknings-Katekismus, der kom i flere Oplag og indbragte ham megen Hæder. 1779 kom der et Skrift om Skovvæsenet,

men ellers var det i denne Periode særlig de store Landboreformer, der optog ham. I den haarde litterære Dyst, som disse gav Anledning til, indtog F. sin Plads blandt Reformmodstanderne. Ingen har med mørkere Farver malet den danske Bondes fortvivlede Tilstand, men medens Reformvennerne saa Frelsen i større Frihed for Bønderne, mente F., at den eneste Vej til at undgaa en total Ruin var Skatternes og de offentlige Byrders Lettelse. Tvangen over Bønderne **maatte** opretholdes, da man ellers **maatte** frygte, at de vilde rømme. For disse Ideer kæmpede han i flere Skrifter, »Breve angaaende den danske Proprietær og Bonde med patriotisk Frihed skreven af Fædrelandets sande Ven« (1786) med et Anhang og »Tanker til nøjere Eftertanke om vor danske Bondesag« (1787). Tonen i disse Skrifter var meget polemisk og stærkt præget af den personlige Uvillie, som F. nærede over for det nye Styres Mænd. Denne stejle Modstand mod Regeringens Foranstaltninger maatte naturligvis for stedse spærre F. Adgangen til Embedsvejen, og hans sidste Aar kunde derfor helt helliges Skribentvirksomheden. Fra denne Periode stammer et større religiøst Skrift »Jesu Christi Religions Sandhed og hvori den bestaar« (I—II, 1798—99). F. var hele sit Liv en arbejdsom og energisk Natur, med betydelige og dybtgaaende Kundskaber om mange forskellige Forhold, en selfmade Mand, der havde arbejdet sig op fra yderst ringe Kaar. Men samtidig havde han et ret selvfølende og kantet Væsen, var meget ærekær, let at støde og yderst ængstelig for, at han ikke skulde blive anerkendt nok.

Justitsraad 1773. Virkelig Justitsraad 1776. Etatsraad 1779. Konferensraad 1781.

E. Fleischer: Liv og Levnets Beskrivelse, 1785. Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72. E. Holm: Kampen om Landboreformerne, 1888. C. F. Wegener: Efterretninger om Abrahamstrup, 1855—56. C. Krarup: Stamtavle over Familien Hald, 1929, S. 68. Vilh. Andersen: Tider og Typer. Erasmus, II, 1909, S. 273—76.
Harald Jørgensen (E. Holm).

— Som *naturhistorisk* og *økonomisk* Forfatter har F. haft Betydning for sin Tid ved at gøre den danske Læseverden bekendt med de nyere Fremskridt og Opdagelser inden for alle Grene af Naturvidenskaben. Hans Hovedværk, »Forsøg til en almindelig Naturhistorie« (1786—1804) i ti Dele og ikke mindre end 26 tykke Bind paa tilsammen over 16 000 Sider, er et vidtløftigt kompilatorisk Arbejde eller et Sammenpluk af en uhyre Mængde udenlandske Skrifter tilsat med F.s egne filosofiske og religiøse Betragtninger. Det begynder med en Kosmogoni; derefter behandles i

mange Bind Sten-, Plante- og Dyreriget, og det slutter med en Antropologi paa fire Bind. Værket blev meget benyttet, men nogen videnskabelig Værdi har det ikke, hvad man billigvis heller ikke kan vente, da F. ikke var en selvstændig arbejdende Naturforsker. Noget mere originale er hans økonomiske Skrifter, en »Afhandling om Bier« (1777), en »Agerdyrknings-Katekismus«, udg. af Landhusholdningsselskabet (1782), og især hans »Forsøg til en Dansk Haugebog« (1782) paa over 700 Sider, hvorom han siger, at han selv har prøvet, hvad han har skrevet. Den fik en anelig Udbredelse; et andet og forbedret Oplag udkom 1796, og begge Oplag oversattes til Svensk af C. F. Fallén. Lige saa omfangsrig er hans »Forsøg til en Underviisning i det Danske og Norske Skov-Væsen« (1779), der i omtrent hundrede Aar var den eneste danske samlede udførlige Fremstilling af Skovbrugslæren, men ligesom hans Naturhistorie kun i ringe Grad et Førstehaandsarbejde.

Carl Christensen (E. Rostrup og A. Oppermann).

Fleischer, Johan Seckmann, 1854—93, Søofficer, Fyringeniør. F. 8. Maj 1854 paa Nybogaard ved Helsingør, d. 8. Maj 1893 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Forældre: fhv. Adjunkt, Landmaaler, senere Menighedsforstander A. F. (s. d.) og I. Hustru. Gift 22. Nov. 1881 i Kbh. (Fransk Ref.) med Elisabeth Constance Krayenbühl, f. 28. Nov. 1852 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 19. Juni 1903 paa Frbg., D. af Præst ved fransk reformert Kirke Emanuel Rodolphe K. (1808—95) og Elizabeth Antoinette de Velay (1818—68).

F. blev Kadet 1871, Sekondløjtnant i Flaaden 1875 og Premierløjtnant 1876. 1881 ansattes han, efter 1878—80 at have gennemgaaet Officerskolens ældste Klasses Ingeniørafdeling, som Inspektionsofficer ved Orlogsværftets tekniske Afdeling. 1883 traadte han uden for Nummer som Officer for at overtage den ved C. F. Groves Død ledigblevne Stilling som Leder af Fyrvæsenet, der dengang benævntes Fyringeniør. Under F.s virksomme og dygtige Ledelse udvikledes det danske Fyrvæsen i ikke ringe Grad. 1887 anlagdes Gasstationen i Korsør til Fremstilling af Fedtgas, og 1889 kom Hanstholm Fyr i Virksomhed; det var Landets første elektriske Fyr og var paa den Tid Verdens kraftigste. Hanstholm Fyr, der gennem Linsen havde en Lysstyrke paa ca. 10 000 000 Normallys (Lysgiveren ca. 4 kW), kunde ses i en Afstand af 30 Sømil. 1890 fik Fyrvæsenet Fyrinspektionsskibet »C. F. Grove« i Drift, og 1892 konstruerede F. det første Baakefyr, Lysegrund i Kattegat, s. A. udlagdes de første Lystønder i danske Farvande, nemlig »Hatter-Barn« og »Revsnæs«. En særlig Indsats ydede F. ved at

konstruere de saakaldte **F.ske** Spejle, som en Aarrække blev meget anvendt ogsaa ved udenlandske Fyr. Disse Spejle, der særlig spillede en Rolle, inden man fik de kraftige elektriske Lysgivere, man nu raader over, brugtes ved Vinkelfyr og var formet som særlige **Keglesnitsflader**, der paa sindrig Maade udnyttede Parablens Egenskab at kaste alle Brændstraaler tilbage i en Retning parallel med Aksen og andre Keglesnitsegenskaber. Spejlene var udstillet paa Fyrvæsenets Afdeling paa Udstillingen i Kbh. 1888 og vakte med Rette Opsigt. F. forbedrede **Taagesignalerne**, saaledes at Sirenerne kunde startes straks med komprimeret Luft, og Danmark var derfor i en Aarrække det eneste Land, hvor Sirenerne kunde lyde straks, naar det blev Taage. Han byggede endvidere de første Fyr paa Færøerne og udarbejdede Grundlaget for Fyrvæsenets Organisation som selvstændig Organisme. Til den internationale Søfartskonference 1889 havde han udarbejdet Forslag til ensartede internationale Fyrbelysningsregler, men Forslaget blev ikke fremmet. I de ti Aar, F. ledede Fyrvæsenet, oprettedes der i alt 32 nye Fyr og tolv Taagesignalstationer. F.s tidlige Død vakte **almindelig** Beklagelse, og Marineminister Ravn gennemførte med Henvi- sning til hans udmærkede og gavnlige Virksomhed, der ogsaa havde skaffet ham et Navn i Udlandet, paa Finansloven 1893—94 et Forslag om ekstraordinær Hjælp af Statskassen til hans Enke og Børn. Fyrvæsenets Funktionærer skænkede til hans Baare en Sølvplade, hvorpaa der bl. a. stod: Skønt død taler han endnu. — R. 1889. — Kultegning 1878 i Familieejde.

E. Blytmann og R. Fjeldborg: Det kgl. danske Fyrvæsen 1560—1927, 1927. Nationaltidende 14. Maj 1893. P 17; 1

Fleischer, Rasmus, 1744—1804, Præst, teologisk Forfatter. F. 4. Febr. 1744 i Egeslevmagle, d. 6. Maj 1804 i Ballerup, begr. sst. Broder til Amtmand Esaias F. (s. d.). Gift med Anna Sophie Høhling, f. ca. 1747, d. 13. Juni 1816 i Kbh., D. af Underkonduktør, senere Konduktør i Ingeniørkorpset Georg Paul H. (ca. 1700—64) og Ellen Holsten.

F. dimitteredes 1761 fra Roskilde og gjorde sig snart bekendt som en flittig og dygtig Student. 1765 fik han Plads paa Collegium Mediceum, 1766 tog han teologisk Attestats og 1768 Magistergraden. Fra s. A. virkede han som Dekan paa Kommunitetet. I denne Periode udgav han desuden forskellige Smaaskrifter. Under Striden om Universitetets Bestyrelse 1771 tillagde man ham almindelig Forfatterskabet til en pseudonym Pjece, hvori Stipendieuddelingen skarpt blev kritiseret, men han fralagde sig i en offentlig

Erklæring at have nogen som helst Del deri. 1773 blev F. Sognepræst i Skibtved i Akershus Stift og 1782 — paa sin Broder Esaias F.s Anbefaling — i Kalundborg. 1790 tog han den teologiske Doktorgrad paa en latinsk Afhandling af dogmatisk Indhold. I Kalundborg følte F. sig lidet tilfreds. De økonomiske Kaar var ringe, Præstegaarden daarlig, og han kom i et spændt Forhold til Byens Befolkning. Særlig ubehageligt for ham var det Aar, 1796—97, da han ved sin Side som Kapellan havde den unge radikale H. G. Clausen, der vandt stor Yndest blandt Borgerne. Gentagne Gange søgte F. derfor Forflyttelse, men først 1799 lykkedes det ham at blive Sognepræst i Ballerup og Maaløv. — Skønt en daarlig Prædikant var F. i flere Henseender en dygtig og virksom Præst, og han nød almindelig Anseelse for sin Færdighed i at skrive Latin og for sin store Lærdom, særlig paa filologiske Omraader. Kun sjældnere har han lagt denne for Dagen i selvstændige Skrifter. Derimod gjorde han rigelig Brug af sine Kundskaber og sit polemiske Talent ved flittigt Medarbejderskab ved Tidsskriftet »Kritik og Antikritik«. I teologisk Henseende havde han hjemme paa yderste Fløj i den konservative Lejr, hvad der tydelig mærkes i hans Recensioner, og han hørte til de meget faa Præster, der støttede Biskop Balle i hans Kamp for gammeldags Kristendom. Dette viste han allerede ved sin Deltagelse i Liturgifejden 1785, siden ved Angreb paa Malthe Møller og O. Horrebow, og flere Udtalelser af Balle viser, at han i høj Grad paaskønnede F. Senere kom han dog af personlige Grunde med skarpe Udfald mod sin Biskop i Anledning af nogle specielle Udtalelser af denne i »Magazin for den nyere danske Kirkehistorie«, hvad der igen affødte en uhyggelig Fejde mellem F. og hans Nabopræst J. A. Monrad paa Refsnæs, der udgav flere »Bidrag til Dr. R. F.s Karakteristik«. Ikke mindst F. lod sig i denne Strid henrive til de groveste Skældsord og de mest nærgaaende Beskyldninger.

Fr. Algreen-Ussing i Kallundborg Avis 1860, Nr. 45. Kirkehist. **Saml.**, 3. Rk., I, 1874—77, S. 673 f.; IV, 1882—84, S. 771 f.; 4. Rk., II, 1891—93, S. 745 f. Fr. Rønning: Rationalismens Tidsalder, III, 2. Afd., 1899, S. 98 f., 201 ff., 206, 210, 269 f. Luxdorps Dagbøger, udg. af Eiler Nystrøm, I, 1915—30, S. 452. H. N. Clausen: Henrik Georg Clausens Eftermæle, 1840, S. 27. Esaias Fleischer: Liv og Levnets-Beskrivelse, 1785, S. 117 f.

Bjørn Kornerup.

Flemløse, Peder Jacobsen, ca. 1554—ca. 98, Læge, Astronom. F. i Flemløse paa Fyn, d. før 28. Jan. 1598 i Kbh. Ugift.

P. J. F. studerede i sin Ungdom Medicin, var 1573 i Leipzig, siden i Kassel, Basel, Venezia og Augsburg og kom derefter til

Tyge Brahe paa Hven, hvor hans første Observationer er fra 1578. Frederik II. gav ham n. A. Løfte om det første ledige Kanonikat ved Roskilde Domkirke, mod at han skulde lade sig bruge af Tyge Brahe »in studiis mathematicis«. 1574 udgav han »Ecloga de eclipsi solari anno 1574 futura«. Af Tyge Brahe var han meget affholdt, og denne benyttede ham saaledes til en Sendelse til Landgrev Vilhelm i Kassel. Landgreven havde observeret Kometen af 1585 og ønskede i Anledning af disse Observationer og nogle andre astronomiske Spørgsmaal at høre Tyge Brahes Mening. Tyge Brahe sendte da P. J. F. med de ønskede Oplysninger og skrev i sit Brev, at denne var fuldstændig indviet i hans astronomiske og kemiske Sager og derfor vilde kunne give enhver Forklaring, der maatte ønskes. Under sit Ophold paa Hven forfattede P. J. F. efter Tyge Brahes Befaling »En elementisk og jordisk Astrologia« (1591) med en Fortale af Longomontanus, en for den Tid særdeles god Samling Vejrregler (senere Udg. 1644, 1745, 1865). Efter at have været over ti Aar paa Hven var han Læge hos Statholderen i Norge Axel Gyldenstjerne, indtil han 1590 fik det lovede Kanonikat. Han opholdt sig senere nogle Aar i Kbh. for sine Studiers Skyld og vilde rejse til Basel for at tage Doktorgraden i Medicin der, da han pludselig døde.

F. R. Friis' Fortale til »En elementisk og jordisk Astrologia«, 1865. Samme: Peder Jacobsen **Flemløs**, 1904.

Aug. Svedsirup (Poul Heegaard*).

Flemmer, Hans Morten, 1797—1864, Skolemand. F. 26. Nov. 1797 i Vester Egede, d. 22. April 1864 i Hillerød, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Alsted og Fjenneslev, fra 1812 Amtsprøbst Carl Gustav F. (1774—1845) og Sara Martine Hammer (1770—1815). Gift 17. Sept. 1823 i Kbh. (Frue) med Inger Margrethe Lund, f. 8. Dec. 1797 i Kbh. (Trin.), d. 19. Maj 1893 i Hillerød, D. af Bogholder Jørgen Christiansen L. (1765—1830) og Louise Augusta Margrethe Metsch (1768—1842).

F. blev Student 1815 fra Horsens, tog 1819 teologisk Attestats og 1823 Skoleembedseksamen. 1821—26 virkede han som en skattet Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn, 1826 blev han Overlærer i Slagelse og 1830 Rektor i Randers. Her modtog han en aldeles forsømt Skole, men i Løbet af ganske faa Aar genrejste han den med stor Energi. Da han imidlertid maatte gaa strengt til Værks over for megen Slendrian, fik han mange indflydelsesrige Fjender i Borgerskabet, hvad der bevægede ham til at søge bort, og da det 1836 var Universitets- og Skoledirektionen om at gøre

at finde en Rektor, der kunde bringe Fr.borg lærde Skole ud af det Uføre, hvori den var nedsunket især under Rektor E. G. Taubers mislige Embedsførelse, valgte den F. Det lykkedes ham da ogsaa i Løbet af en kortere Aarrække at bringe denne Skole paa Fode igen, men i den senere Del af hans Rektortid blev hans før saa ukuelige Energi svækket paa Grund af Sygelighed, og Skolen gik igen stærkt tilbage, en Omstændighed, Eftertiden ofte ensidigt har fæstet sig ved. F. var fremfor alt en ypperlig Administrator, men ogsaa som Lærer nød han med Rette megen Anseelse, da han baade formaaede at bibringe sine Elever det fornødne Kundskabsstof og at give dem et fyldigt Indtryk af Aanden i den antikke Kulturverden. Derimod evnede han kun sjældent at vinde deres Hengivenhed, da han var alt for partisk og jævnligen meget streng i sin Behandling af dem. F. besad gode Kundskaber i den klassiske Filologi, men bortset fra en latinsk Afhandling om Kejser Hadrians Rejser, hvorved han 1836 erhvervede den filosofiske Doktorgrad, har han ikke skrevet noget større Arbejde. Derimod var han en fortræffelig Selskabsmand, og som saadan kom han i sin Rektortid i Hillerød i høj Gunst hos Frederik VII. og Grevinde Danner, hvem han altid var en trofast Ven. — Tit. Professor 1845. Etatsraad 1851. — R. 1836. — Maleri af Just Holm i Familieeje.

Bjørn Kornerup: Frederiksborg Statsskoles Historie 1630—1830, 1933, S.

Bjørn Kornerup.

Flensborg, Christian Emil, f. 1873, Forstmand. F. 24. Juni 1873 i Odense. Forældre: Intendant, senere Overintendant og Justitsraad Christian Peter F. (1839—1925) og Elisabeth Charlotte Selmer (1846—1932). Broders Sønsøn af C. J. F. (s. d.). Gift 28. Okt. 1909 paa Frbg. med Eva Margrethe Lutzen, f. 23. Maj 1880 i Thorshavn, D. af Købmand og fransk Konsul Jacob L. (1845—1920) og Henriette Restorff (1854—1922).

F. tog Lærebrev som Skovfoged 1894, studerede derefter paa Landbohøjskolen og blev Forstkandidat 1898. Han blev 1902 ansat som Assistent ved Hedeselskabet efter allerede fra 1900 at have forestaaet Ledelsen af »Islands Skovsag« med flere Sommerbesøg paa Island og efter 1902 Plantningsforsøg paa Færøerne. 1912 blev F. Kontorchef under Hedeselskabet og Skovrider for Hedeselskabets 4. Distrikt (Plantagerne i Aarhus Amt). 1921 forflyttedes han som Skovrider til 3. Distrikt (Plantagerne i Viborg og en Del af Aalborg Amt). 1933 blev han Direktør for Hedeselskabet, idet han dog samtidig beholdt Tjenesten som Skovrider for 3. Distrikt.

Som Kontorchef har F. lige siden 1912 været stærkt virksom ved Hedeselskabets Hovedadministration. Gennem sin konsekvente Fastholdelse af den dybtgaaende, fleraarige **Bearbejdning** af Hedejorden inden Tilplantningen har F. virket til Sikring af et bedre Vækstudbytte i de Plantager, hvis Anlæg han har ledet. Han er Formand for Læplantningsudvalget for Viborgegnen, Formand for Viborg Plantningsforening og Medlem af Bestyrelsen for de samvirkende Plantningsforeninger. Han har i »Tidsskrift for Skovvæsen« offentliggjort Beretninger om Islands Skovsag (1901—05) og i »Hedeselskabets Tidsskrift« om Plantning paa Færøerne (1903) og om Hegns- og **Læplantning** (1929) samt i Aarenes Løb et stort Antal Nekrologer og Boganmeldelser og mindre Artikler om Skovbrugsforhold. — R. 1926.

Stamtavle over Familien Flensburg, 1906.

A. Howard Grøn.

Flensburg, Carl Julius, 1804—52, Officer. F. 2. Juli 1804 i Kbh. (Holmens), d. 23. Juli 1852 sst., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Premierløjtnant, senere Kontreadmiral Christian Peter F. (1772—1838) og Marie Cathrine Alexandrine d'Origny (1776—1855). Sønesøn af Christian F. (s. d.). Gift 25. Nov. 1836 med Hermana (Hermani, Hermanne) Nicoline Birgitte Trock, f. 24. Nov. 1806 i Kbh. (**Frels.**), d. 5. Juni 1892 sst., D. af Kaptajn i Asiatisk Kompagni Hermann Peter Gottlieb T. (1768—1824) og Nicoline Jensine Schultz (1783—1846).

F. var fra 1817 Kadet i Artilleriinstituttet, blev 1819 Stykjunker, 1822 Sekondløjtnant i Artilleriet, 1832 kar., 1834 virkelig Premierløjtnant. 1830—34 havde han gennemgaaet den nyoprettede militære Højskoles Generalstabsafdeling og ansattes derefter som Adjoint i Generalkvartermesterstaben, hvor han 1839 blev Kaptajn og Divisionskvartermester. 1843 blev han Medhjælper for **General**adjudanten, og 1846 reserveredes ham Anciennitet som Major. I disse Aar stod han i nært Forhold til Andræ og **Læssøe**. Marts 1848 blev han virkelig Major og Chef for Personelafdelingen i det nyindrettede Krigsministerium, hvor han s. A. blev kar. Oberstløjtnant. Skønt hans Syn paa Hærorganisation i meget adskilte sig fra Tschernings, blev han en dygtig og loyal Medhjælper for denne, og det skyldes for en stor Del hans Organisationstalent og dygtige Administration, at Hærens Forøgelse med nye, vel indøvede Afdelinger skete saa hurtigt og glat, og alle billigede hans hurtige Avancement 1849 til virkelig Oberstløjtnant og til kar. Oberst i Generalstaben. Til Tschernings Afløser som Krigsminister, C. F. Hansen, sluttede F. sig nøje og delte ganske dennes

Anskuelser om Organisation og **Krigsføring**, og ligesom denne gjorde han Foraaret 1849 Springet fra mangeaarig **Administrationstjeneste** til Tjeneste i Felten, da General Krogh sammen med Læssøe efter Eckernførdeulykken blev fjernet fra Overkommandoen, hvorved F. blev Stabschef hos den nye Overgeneral F. R. H. **Bülow** ved det jysk-fynske Korps.

Det var et vanskeligt Hverv med kort Varsel at overtage denne vigtige Post efter en saa fremragende dygtig og almindeligt beundret Mand som Læssøe, og saavel denne som mange andre ansaa ikke en Kontormand som F. for egnet. Men der var i Virkeligheden intet Valg, og F. havde foruden Tjenestealderen flere Betingelser for at udfylde Stillingen: han var kendt med Hærens Forhold, i Almindelighed agtet og afholdt, en gennemhæderlig Mand og en loyal Medarbejder. Anordningerne for Kampen ved Kolding 23. April 1849 var ikke heldige, og trods Korpsets numeriske Overlegenhed led det et Nederlag over for den slesvigholstenske Hær. Ogsaa Anordningerne for Udfaldet fra Fredericia s. A. er ikke uden Grund blevet kritiseret, og som bekendt hang Afgørelsen af Slaget ved Isted n. A., trods vor Hærs betydelige Overlegenhed, i en Traad, skønt Stabens oprindelige Dispositioner var blevet ændret og forbedret. F.s Navn er dog lige saa vel som de kommanderende Generalers knyttet til de højst betydningsfulde Sejre ved Fredericia og Isted. Efter Sejren ved Fredericia var F. blevet virkelig Oberst, og efter Isted blev han Generalmajor. Under Vaabenstilstanden 1849—50 havde han atter overtaget Stillingen som Direktør for Personellet, indtil han i Jan. 1850 vendte tilbage til Posten som Stabschef ved Overkommandoen.

Allerede Efteraaret 1850 havde det været paa Tale, at F. skulde være Krigsminister, hvad han imidlertid ikke ønskede, og da Hæren 1851 sattes paa delvis Fredsfod, overtog han Posten som Stabschef ved Generalkommandoen i Slesvig, men Okt. s. A. blev han Krigsminister. Som saadan fik han straks haarde Kampe med sin gamle Foresatte Tscherning, der vilde have Hærens fuldstændige **Afmobilisering** og sine Ideer om kortere Tjenestetid og et Værnesystem i nogen Lighed med det schweiziske Militssystem gennemført, og da F.s Helbred var mindre godt, slog hans Evner og Kræfter ikke **til** i de militærpolitiske Debatter, hvorfor han efter faa Maaneder traadte tilbage og overtog Stillingen som Chef for Generalstaben, i hvilken Stilling han døde. — Kammerjunker 1840. — R. 1843. DM. 1848. K. 1849. — Mindestøtte med Portræt paa Garn. Kgd. — Maleri af N. P. Holbech 1836 i Familieeje. Tegninger af J. V. Sonne paa Fr.borg og af J. V. Gertner 1851 i Familieeje. Por-

trætteret af Otto Bache paa Maleriet af General Krogh ved **Isted** 1889 (Fr.borg). Litografier efter Gertners Tegning af I. W. Tegner 1852 og efter L. A. Smiths Tegning 1853. Portrætteret paa Litografi 1851 efter S. Schacks Tegning af de øverstbefalende i Feltoget 1850 og paa K. Gamborgs Litografi af Krigsraadet i Vejlbj 1849.

Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. K. C. Rockstroh: General de **Mezas** Krigsdagbøger 1849—51, 1928. Stamtavle over Familien Flensborg, 1906.

P k t h

Flensborg, Christian, 1728—76, Forfatter. F. 20. Okt. 1728 i Kbh. (Cit.), d. 1. Juni 1776 sst., begr. sst. (Trin. Kgd.). Forældre: Kaptajn, senere Schoutbynacht Christian Peter F. (1691—1767, gift 2° 1734 med Helene Dorothea Leth, 1698—1782) og Else Margrethe Søbøtker (1695—1732). Gift 1768 med Charlotte Margrethe Leth, f. ca. 1750, d. 18. Juli 1789 i Kbh. (Trin. Kgd.) (gift 2° med Sekretær ved Assistenshuset Johannes Carlsen, ca. 1743—98).

F. blev Student 1746 fra Fr.borg, tog 1747 Baccalaureus-Graden, 1750 teologisk Eksamen, men maatte lade sig nøje med den beskedne Stilling som »Numerant i Banken«. Han udgav 1766—70 Maanedstidningen »Den danske Mercurius efter Bordings Maade«, hvori han, ganske som sit Forbillede, beskrev de vigtigste Tildragelser i Ind- og Udland paa rimede Vers. I den af M. **Frydensberg** bekostede Rimkrønike »Det danske Oldenborgske Konge-Huus i Vers og Kobber« (1760—64) skyldes en Del af Rimenerne F., der tillige var almindelig bekendt i Kbh. som Lejlighedspoet. Han er en af Barokpoesiens sidste Udløbere i Danmark, men han anvender desuden nyere Stilformer; hans Vers kan undertiden være af en vis, om end billig, Effekt. — Silhouet i Familieeje.

Stamtavle over Familien Flensborg, 1906. K. L. Rahbek og R. Nyerup: Den danske Digtekunst under Frederik V., 1819, S. 168 f., 190 ff.

A. Jantzen (R. Paulli*).

Flensborg, Holger, f. 1875, Ingeniør, Banechef. F. 22. April 1875 i Odense. Broder til C. E. F. (s. d.). Gift 17. Nov. 1900 i Tranebjerg paa Samsø med Margrethe Garde, f. 23. Juni 1875 i Tranebjerg, D. af Sagfører, Godsforvalter ved Grevskabet Samsø Carl Christian G. (1842—1922, gift 2° 1882 med Claudine Christine Marie Ancker, 1850—1916) og Augusta Marie Kruse (1842—77).

F. tog polyteknisk Adgangseksamen 1892 og blev 1897 polyteknisk Kandidat som Bygningsingeniør. Umiddelbart efter Eksa-

men blev han beskæftiget paa Banechefens Kontor. 1897 blev han Aspirant ved Statsbanedriften, 1899 Fuldmægtig og 1901 Baneingeniørassistent med Tjeneste paa Banechefens Kontor. 1904 blev F., der var en af de yngre Ingeniører, Generaldirektør **Ambt** lagde Mærke til, Ekspeditionssekretær i Generaldirektoratet, 1907 Baneingeniør med Tjeneste i Kbh. til 1908 og derefter i Aarhus; 1911 blev han Kontorchef i Generaldirektoratet, fra hvilken Stilling han 1916 avancerede til Overingeniør og Leder af Statsbanernes Anlægsafdeling. Ved **Rabens** Afgang 1922 blev han Chef for Baneafdelingen. — Fra 1919 har F. været Censor i Vej- og Jernbanebygning ved polyteknisk Eksamen, og 1919—28 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse. F., der anses for en fremragende Jernbanetekniker og Administrator, og som har været meget benyttet til **Kommissionsarbejder**, har som Banechef haft Ledelsen af Forberedelserne til og Gennemførelsen af to saa store Arbejder som Lillebæltsbroen og Storstrømsbroen. Fra 1929 er han Formand for **Statsbanernes private Enkekasse**. — R. 1919. DM. 1924. K.² 1932. F.M.G. 1935.

Ingeniøren 11. Maj 1935.

Povl Vinding.

Fleuron, Svend, f. 1874, Forfatter. F. 4. Jan. 1874 paa **Katrine**-dal, Møen. Forældre: Proprietær, cand. phil. Arnold William Emil Christensen (1847—1934) og Doris Elisabeth Fieron (1846—1935). Navneforandring til Fieron-Christensen 27. Febr. 1900, til F. 5. Juli 1905. Gift 25. April 1899 i Kbh. (Jesusk.) med Kitty Amanda Olafsen (Navnet Kitty ved Bevilling af 15. Jan. 1919), f. 24. Dec. 1874 i Svendborg, d. 17. Jan. 1934 i Hellerup, D. af Arbejderformand Johan August O. (1836—1900) og Elna Olsdatter Vesterdal (1846—1906).

Under sin Opvækst paa Landet havde F. god Lejlighed til at iagttage Vejrets Skiften og Dyrenes Færden i Mark og Skov. Han gik Militærvejen, blev Premierløjtnant 1896, Kaptajn i Artilleriet 1911 (tog sin Afsked 1920), men fik efter eget Udsagn ikke varigt Udbytte af Undervisningen paa **Officerskolen**, fordi han havde ondt ved at koncentrere sig om Studierne. Hans Hu stod til Naturen, hvor han kunde bevæge sig frit med Bøsse og Hund. Debutbogen, den lille Samling »Jagtbreve« (1906) er en Frugt af dette ubundne Friluftsliv, en Række Stemningsbilleder, der kan være ubehjælpssomme i Formen, men altid er baaret af en stærk Kærlighed til Naturen. De følgende Bøger, »I Naturen med Bøsse og med Stok« (1907), »Jæger-Andagt« (1908), »En Vinter i Jægergaarden« (1909) giver alle Udtryk for den samme Jæger- og Natur-

glæde. Men det var først, da F. fandt paa at gøre Dyrene til handlende Hovedpersoner i sine Romaner, at han fik Tag i Publikum. Han har selv fortalt, hvordan han kom paa Ideen. En Dag han spadserede i Dyrehaven og mødte en Rudel Kronvildt, slog det ned i ham, at det var morsommere at fortælle om Hinden end om Jægeren, og han skrev »Kalv — og det halve af Dyrehaven« (1912) og »Kalv — og Resten af Dyrehaven« (1913). I Aarene derefter fulgte en lang Række Dyrebøger, hvoraf de fleste er oversat til Tysk og Svensk. »Det røde Kobbel« (1914) er fire moderløse Ræveunger, der faar den bedste Opdragelse af den forslagne gamle Hanræv; »Det tuder om Natten« (1916) fortæller om den store Hornugle, Strix Bubo, der fører en haabløs Kamp mod den fremtrængende Civilisation — den naturbeskyttende Tendens, der er udtrykt i denne Skildring, varieres paa mangfoldige Maader i Forfatterskabet. Blandt de øvrige Dyrebøger maa fremhæves »Ib Fidelius Adeltand« (1917), der handler om en Gravhund, »Haren den Graa« (1918) »Grum« (1919), der skildrer en Geddes begivenhedsrige Liv, og den polemiske »Fasandyret« (1934). Der er ofte gode Iagttagelser fra Dyrenes Liv i disse Skildringer, selv om de sjælden staar paa Højde med Charles G. D. Roberts' Vildmarksfortællinger; F. har en Tilbøjelighed til at udstyre Dyrene med menneskeligt Sjæleliv, som man ikke finder hos hans amerikanske Forbillede. Men F. fortsatte ufortrøden sin Udforskning af Dyrenes Verden. I »Tillip« (1922) fortælles om den lille Nordbo, Spættten, mens »Flax Edelius« (1929) og »Gjaldert-Tyren« (1930) handler henholdsvis om en Schæferhund og en ubetvingelig Tyr; »Det fængslede Vildnis« (1925) er en Skildring af de indespærrede Dyr i Zoologisk Have. I »Den jydsk Kro« (1933), der ganske vist ikke hører til F.s betydeligste Bøger, samles de Traade, der bestemmer hans Fysiognomi som Forfatter: Jægerens Glæde over Naturen kombineres med en Mangfoldighed af Iagttagelser fra Dyreverdenen, idet Rammen om det hele er en jysk Hedekro, hvor en Flok Jægere har sat hinanden Stævne for at jage om Dagen og fortælle Jagtskrøner om Aftenen; F. minder her om Sophus Bauditz. — R. 1920. — Malerier af Hornung-Jensen ca. 1913 og Viggo Brandt ca. 1922.

Selvbiografi i Bogvennen Sept. 1916 og Berl. Tid. 3. Nov. 1934. Svend Leopold: Tres Talenter, 1918.

D' U I
reder Hesselaa.

Flinch, Andreas Christian Ferdinand, 1813—72, Xylograf. F. 3. Febr. 1813 i Kbh. (Trin.), d. 16. Aug. 1872 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Klejnsmedemester Johan F. (ca. 1768—

1838) og Marie Elisabeth Rostrup (ca. 1773-1842). Gift 3. Okt. 1838 paa Frbg. med Marie Sophie Kaufmann, f. 15. Febr. 1811 i Kbh. (Holmens), d. 26. Dec. 1887 sst. (Johs.), D. af Urtekræmmer Peter Christian K. (ca. 1773—1832) og Anna Johanne Marie Hammerich (1781—1863).

F.s Forældre stammede fra Sverige. Han kom i Guldsmedelære hos J. B. Dalhoff, og Trang til Udvikling i friere kunstnerisk Retning førte ham 1832 ind paa Kunstakademiet, hvor Lundbye og P. C. Skovgaard samtidig gik. Allerede som Guldsmedelærling lærte han sig **Træsnit-Kunsten** (Xylografi), der ikke tidligere havde haft kunstnerisk Betydning her i Landet. 1836 udstillede han første Gang »Forsøg i Træskjærerkunsten« paa Charlottenborg; 1837—38 foretog han med Understøttelse af det Reiersen'ske Fond en Udenlandsrejse for at studere det xylografiske Haandværk. 1840 stiftede han et Xylografisk Institut i Kbh. Han henvendte sig til Frølich, Lundbye og Skovgaard, der alle med Varme modtog hans Planer om i Bogform, i Mappe og siden i en Almanak at udbrede gode Kunstneres Arbejder. Varmen kølnedes dog efterhaanden til Bitterhed, da Kunstnerne opdagede, i hvor høj Grad F. tænkte paa den forretningsmæssige Gevinst. — F. planlagde Udgivelsen af »Till Uglspils Historie« (der aldrig blev fuldført) og af en Mappe med »Xylografiske Blade« (hvoraf kun eet Hæfte udkom, 1842; heri det nydelige Blad »Hoppen og Føllet« efter Lundbye); men den eftertragede Succes fandt han i Almanakken, der udkom siden 1842. Denne populære Tryksag blev Basis for hans Forlag, der i øvrigt udsendte ret faa Bøger. — Blandt de bedre Xylografier fra F.s Haand kan nævnes Portræt af Skuespiller Ryge efter Skovgaards Tegning og Titelbladets Bagside i **A B C** (ligeledes fra 1842) efter Tegning af Lundbye. Med saadanne Arbejder har F. grundlagt den hjemlige xylografiske Tradition, hvis hele Stræben er gaaet ud paa en følsom og trofast Faksimilering af den originale Tegning. Som Læremester stillede F. store Krav, men lod til Gengæld de dygtigste af Eleverne paa Værkstedet signere deres Arbejder. H. C. Henneberg, Carl Rothweiler, A. Th. Kittendorff, W. Bigandt og Balsler Dahl hørte til denne Kreds, der væsentligt bidrog til Xylografiens Blomstring i forrige Aarhundrede. — Blyantstegning paa **Fr.borg**.

F. Hendriksen i Bogvennen, 1893, S. 44 f. Karl Madsen: Johan Thomas Lundbye, 1895, S. 110 ff. Lorenz Frølich: Egne Optegnelser og Breve, udg. af F. Hendriksen, 1920—21. Chr. Bayer: Gamle Minder, 1925, S. 69—76.

Erik Zahle.

Flindt, Handels- og Embedsmandsslægt, hvis Stamfader Henrik F. (d. 1689), der var født i Rostock, 1678 tog Borgerskab som Skipper og Handelsmand i Nykøbing F. Af hans mange Børn skal nævnes Købmand i Sakskøbing Hans Bergishagen F. (1678—1723), Købmand i Nysted, Kommerceraad Jacob F. (1684—1750) til Nielstrup, Provst, Slotspræst i Nykøbing F. Frederik F. (1686—1751), der var kendt som Prædikant, og Købmand i Nykøbing F. Thomas F. (1683—1719), hvis Søn Major Henrik F. (1716—91) var Fader til Elisabeth F. (1743—1819), gift med Konferensraad Otto Christopher v. Munthe af Morgenstjerne (1735—1809), til nedenn. Politimester Johan Thomas Henrik F. (1741—1805) og til Kammerherre, Oberst Henrik August F. (1756—1826). Denne var Fader til nedenn. General Carl Ludvig Henrik F. (1792—1856), hvis Søn var den ligeledes nedenn. Haveinspektør Henrik (Henry) August F. (1822—1901). Ovenn. Købmand Hans Bergishagen F. (1678—1723) var Fader til Sognepræst til Kippinge og Brarup Henrik F. (1702—38), hvis Søn Sognepræst til Torslunde og Ishøj Sigvard Christian F. (1737—1819) var Farfader til nedenn. Professor, Dr. med. Nicolaj F. (1843—1913) og til Oberstløjtnant Henrik Emil F. (1850—1930). Ovenn. Jacob F. (1684—1750) til Nielstrup var Fader til Konferensraad, Landsdommer Henrik F. (1718—90) til Nielstrup, der 1768 blev optaget i Adelstanden; af hans Børn skal nævnes Oberst Christian Christopher F. (1762—1831) til Nielstrup, Kammerherre, Generalløjtnant Jacob F. (1768—1842), Christina Bodilla Birgitte F. (1748—87), der var gift med ovenn. Konferensraad Otto Christopher v. Munthe af Morgenstjerne (1735—1809), og Anna Catharina F. (1750—1814) gift med Kammerherre, Stiftamtmand Caspar Wilhelm v. Munthe af Morgenstjerne (1744—1811).

Lengnicks Stamtavler.

Albert Fabritius.

Flindt (Flint), **Andreas**, 1767—1824, Kobberstikker. F. 4. Marts 1767 i Kbh. (Holmens), d. 19. Sept. 1824 sst. (Helligg.), begr. sst. (ved Helligg. K.). Forældre: Tømmermand, senere Kobberstikker ved Søetaten Ole Nielsen F. (1739—1808) og Anna Thomsen (1742—1801). Gift 19. Juli 1803 i Kbh. (Frue) med Ulrika Charlotta Linnerhielm, f. 23. Juni 1768 i Jonkoping, d. 17. Febr. 1847 i Helsingør, D. af Hovrætsråd ved Göta Hovrätt Jonas L. (1730—83, gift 1° 1757 med Anna Petronella Catharina v. Schaeij, 1736—61, 3° 1777 med Dorotea Elisabet Cronacker, 1729—96) og Johanna Margareta Seele (1747—1801).

F. gennemgik Kunstakademiet og vandt 1792 den mindre Guldmedaille for Kobberstikket »Moses ved den brændende Tornebusk« efter Poussin og 1794 den store Guldmedaille for Stikket »Abels Død« efter L. Giordano. Fra Akademiet modtog han forskellige Understøttelser, men det kan ikke ses, om han har været i Udlandet. Af hans vigtigste Arbejder kan nævnes »Kong Christian IV. paa »Trefoldigheden«, i Aquatinta 1808 efter C. A. Lorentzens Maleri; »Gudinden Herthas Udtog af Lejreskov«, ogsaa efter Lorentzen; Vignetter efter Abildgaard, Thorvaldsen og Wiedewelt og frem for alt henved 300 omhyggeligt udførte Portrætstik i Miniatureformat, de fleste efter Chrétien's Metode, andre i Aquatintamaner. F. var en flittig, men tør og lidet benyttet Grafiker. — Tegnet Selvportræt i Privateje.

O. H. Clementsen: Fortegnelse over F.s Portrætstik, 1924.

Førgen Sthyr.

Flindt, Carl Ludvig Henrik, 1792—1856, Officer. F. 28. Maj 1792 i Ottensen, d. 3. Marts 1856 i Slesvig, begr. sst. Forældre: Ritmester, senere Oberst, Kammerherre og Kavaleriinspektør Henrik August F. (1756—1826, gift 2° 1825 med Anne Maria Dam, ca. 1780—1856) og Baronesse Charlotte Amalie Knuth (1759(?)—1824). Gift 9. Jan. 1820 i Aarhus med Anna Sophie Caroline Flindt, f. 23. Okt. 1797 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 3. Sept. 1854 i Slesvig, D. af Ritmester, senere Generalløjtnant, Kammerherre Jacob F. (1768—1842) og Elisabeth Louise Elphinston (1773—1818).

F. blev Frikorporal ved Husarregimentet 1805 og Kornet 1808. Han deltog i Ekspeditionen 1809 mod Friskarehøvdingen Schill, blev s. A. Sekondløjtnant, udnævntes til kar. Premierløjtnant 1813 og deltog i Felttoget i Mecklenburg. 1816 blev han virkelig Premierløjtnant, s. A. Sekondritmester, 1833 Ritmester og Eskadronchef; 1834 fik han Majors Anciennitet, blev 1842 Oberstløjtnant og Chef for 4. Dragonregiment, og da det 1844 ved en Retssag kom for Dagen, hvilken Indisciplin der herskede i 2. Dragonregiment (Itzehoe), hvis Chef blev afskediget, blev dette Regiment overdraget F. I Martsdagene 1848 blev han, der nægtede at udstede Revers til Slesvigholstenerne, arresteret og holdtes i strengt Fangenskab i Segeberg til Felttogets Slutning. I Maj var han blevet kar. Oberst. Under Felttoget 1849 fik F. Befalingen over Rytteriet i Ryes Korps, og da Rye gik til Fredericia, overtog F. Kommandoen over den tilbageblevne Del af Korpset. S. A. blev han Generalmajor, og Krigsministeren (C. F. Hansen) nævner ham i sin Indstilling til Kongen som Overgeneralsemne for Felttoget 1850. Som

højstkommanderende for Rytteriet 1850 skuffede han i høj Grad de Forventninger, man havde haft til ham, og den passive Rolle, som Reserverytteriet under hans direkte Kommando spillede i Slaget ved Isted, er blevet stærkt kritiseret. Maaske har en Sindslidelse, en ofte tilbagevendende dyb Melankoli, været en medvirkende Aarsag til, at hans vante Energi ikke her kom til Udfoldelse. Efter Krigen var han Kommandør for 2. Kavaleribrigade og Pladskommandant i Slesvig. F. var høj af Vækst, og hans mandige og værdige Optræden gjorde et imponerende Indtryk; vel var han noget stiv og afmaalt i sin Maade at være paa, men af Hjerte en yderst godlidende Mand. — R. 1809. DM. 1813. K. 1847. — Tegning af Edv. Lehmann 1851 (Fr.borg). Litografi 1853 efter Daguerreotypi. Portrætteret paa Litografi 1851 efter S. Schacks Tegning af de øverstbefalende i Felittoget 1850.

Medd. fra *Krigsark.*, VII—VIII, 1896—1900. Minde om Generalmajor v. Flindt, 1856. Den dansk-tyske Krig 1848—50, udg. af Generalstaben, I—III, 1867—87. H. D. Hansen: 4. *Dragonregiment*, 1920. K. C. Rockstroh: *General de Mezas Krigsdagbøger 1849—51, 1928*. J. T. Ræder: *Krigserindringer 1848—50, 1911*. Livserindringer af Oberst S. C. Barth, 1900.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Flindt, Henrik (Henry) August, 1822—1901, Landskabsgartner, Haveinspektør. F. 24. April 1822 i Aarhus, d. 19. Jan. 1901 paa **Frbg.**, begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Premierløjtnant, senere Generalmajor C. L. H. F. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Jan. 1861 i Kbh. (Garn.) med Oligra Petrine Constance Holm, f. 13. Febr. 1827 i Kbh. (Holmens), d. 28. Juni 1903 i Fredensborg, D. af Premierløjtnant i Marinen Hans Adolph H. (1793—1828) og Dorothea Magdalene Topp (ca. 1797—1864).

F., der tidligt havde vist Anlæg for Havebrug, fik sin første gartneriske Uddannelse i Fredensborg og Rosenborg Slotshaver 1839—44. Efter den praktiske Uddannelse tog han 1844 Almindelig Gartnereksamen og var 1844—46 Undergartner i Haven ved Bregentved, hvorpaa han tiltraadte en lang og lærerig Udenlandsrejse med Ansættelse hos Booth i Flottbeck, i Dalkeith Park, Skotland, og Studieophold i Kew Gardens ved London. Beriget med Impulser fra denne Rejse, hvorfra han vendte tilbage 1851, kastede han sig med Iver over den landskabsgartneriske Virksomhed, som han allerede i sine Læreaar i Fredensborg under den geniale Rudolph Rothe havde faaet særlig Interesse for. Det varede ikke længe, inden han vandt sig et Navn inden for denne særlige Branche, og det faldt i hans Lod at komme til at anlægge et betydeligt

Antal private Haver og offentlige Anlæg, ligesom han fik Tilsyn med forskellige Herregaardshaver. Blandt hans vigtigste Arbejder skal nævnes Charlottenlund Slotshave, Haverne ved Rosenfeld, Egeskov, Glorup, Ravnholt og Valdemar Slot, i Sverige ved Näsbyholm, Håckeberga og Ronneby Badehotel og i Holsten Haseldorf. Det ansete Navn, han havde erhvervet sig som Landskabsgartner, foranledigede, at Valget faldt paa ham, da Komiteen for Flytningen af Botanisk Have 1871 ønskede at supplere sig med en Landskabsgartner, under hvem Anlæggelsen kom til at sortere. Naar vor nuværende botaniske Have frembyder et saa smukt landskabeligt Billede, tilkommer Æren herfor F. Ogsaa Ørstedsparken (1876—79) og Parken ved Helters Bastion (Aborreparke, 1885—86) blev planlagt af ham; ligeledes forestod han 1884 Flytningen af Det kgl. danske Haveselskabs Have til den nuværende Plads paa Frbg. Slots gamle Driverihaves Grund. 1877 var F. efter Rudolph Rothes Død blevet Inspektør over de offentlige Lysthaver, og dette Embede røgtede han med megen Dygtighed og Forstaaelse. 1884 indtraadte han i den Kommission, der skulde udarbejde Planer for Behandlingen af Jægersborg Dyrehave i de følgende tyve Aar. Han havde endvidere Sæde i Eksamenskommissionen for Prøven i Driveri og Blomsterdyrkning ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Hans Kolleger viste, hvilken Pris de satte paa ham, ved 1889 at udnævne ham til Æresmedlem af Det kgl. danske Haveselskab og 1899 til Æresmedlem af Alm. dansk Gartnerforening. En tredie Sammenslutning inden for Standen, Gartnernes Hjælpeforening, nærrede han overmaade stor Interesse for, hvilket sluttelig gav sig Udtryk deri, at han testamenterede sin Formue til Foreningen. — R. 1874. DM. 1888. K.² 1893. — Buste i Botanisk Museum.

Gartner-Tidende 1901, S. 17 ff. Haven s. A., S. 161 f.

· · 7

Flindt, Johan Thomas Henrik, 1741—1805, Politimester i Kbh. F. 8. Okt. 1741 i Kerteminde, d. 10. Nov. 1805 i Kbh. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Løjtnant, senere Major Henrik F. (1716—91) og Vilhelmine Charlotte Merckel (1725—1802). Gift 19. April 1769 i Rudkøbing med Birgitte (Bertha) Cathrine Thrane, døbt 7. Okt. 1730 i Krogsbølle, d. 24. Maj 1797 i Kbh. (Frue) (gift 1° 1749 med Byfoged i Rudkøbing, senere Kammerraad Christian Møller til Vejstrupgaard og Biskopstorp m. m., ca. 1716—68), D. af Forvalter paa Kørupgaard Rasmus T. (d. 1755) og Dorothea Frederikke v. Haven (1693—1762).

F. tog 1763 dansk juridisk Eksamen, blev 1768 Byfoged i Rudkøbing og Herredsfoged i Langelands Herreder og fik 1769 Titel af Generalauditor. 1788 udnævntes han til Politimester i Kbh. og 1793 tillige til Borgmester. Det var en urolig Tid, i hvilken han var Politimester, og han var ikke sin vanskelige Post voksen. Hans Opræden imod P. A. Heiberg 1790 i Anledning af Visen om Indtoget vakte almindelig Misfornøjelse, og i »Posthusfejden« 1793 blev Vinduerne slaaet ind baade paa Politikammeret og i hans egen Bolig paa Hjørnet af Raadhusstræde og Farvergade. Endnu værre Malkonduite viste han under Tømrersvendenes Skrue 1794, der ikke alene fremkaldte Arbejdsnedlæggelse i flere andre Lav, men voldsomme Gadespektakler, saa man frygtede for Oprør. Da Urolighederne var standset, efter at 125 Tømrersvende var blevet sendt ud af Landet, og en Kommission var nedsat, indgav F. sin Ansøgning om Afsked, som bevilgedes Dagen efter, 13. Aug. 1794, »grundet paa en for ham ugunstig Opinion imellem den gemene Mand«. — Etatsraad 1790. — Maleri paa Politigaarden. Satirisk Billede fra 1799, »Magistraten i Qyerlevitsch eller Borgerskabets Bussemænd«.

Rahbeks Erindringer, IV, 1827, S. 53, 283, 295. Hist. Tidsskr., 4. Rk., IV, 1873—74, S. 298. Personalh. Tidsskr., I, 1880, S. 295. G. Nyrop: Kjøbenhavns Tømmerlav, 1887, S. 165 ff. C. Bruun: Kjøbenhavn, III, 1901 (se Registeret).

O *Nielsen (H Vestberg*)*.

Flindt, Nicolaj, 1843—1913, Læge. F. 3. Maj 1843 i Nørre Sundby, d. 16. Jan. 1913 i Holbæk, begr. sst. Forældre: Residerende Kapellan i Nørre Sundby, senere Sognepræst paa Askø **Sigvardus Theodorus Decimus F.** (1805—52) og Petrea Maria Winding (1815—91). Gift 8. Okt. 1876 i Nimtofte med Anna Elisabeth Dehlholm, f. 10. Juni 1856 sst., d. 10. Marts 1934 i Holbæk, D. af Proprietær, **exam. polyt.** Hans Christian D. (1824—89) og Margrethe Dorthea Jespersen (1837—1910).

F. blev Student 1864 fra Aalborg og tog medicinsk Embeds-eksamen 1871, var Læge paa Christiansø og i Nimtofte 1871—75, gjorde derefter et Aar Kandidattjeneste paa Kommunehospitalet og blev 1876 Distriktslæge paa Samsø (Tranebjerg). Han blev snart stærkt interesseret i hygiejniske Forhold, offentliggjorde de følgende Aar sine Iagttagelser om epidemiske Sygdomme i Distriktet og 1878 sin Doktordisputats, et meget selvstændigt Arbejde om den **kongenite** Syfilis og dens Arvelighedsforhold; som alle F.s Arbejder vidner den om Klarhed og skarp kritisk Sans. 1882 udgav han en Bog om Pneumoniens Stilling blandt Infektionssyg-

dommene. Stor Interesse viede han Psykiatrien, foreslog Reformer, polemiserede ret skarpt med Steenberg om den af de ledende Sindssygelæger anvendte Nomenklatur m. m. og udgav 1886 en »Oversigt over de vigtigste Sindssygdommes kliniske Optræden«. 1884 var han blevet Distriktslæge i Holbæk, 1887—1907 var han Læge ved Amtssygehuset og fra 1889 ved Arbejds- og Daareanstalten. Under talrige Ophold i Udlandet studerede han Hygiejne og Retsmedicin og gav i Tidsskrifter Bidrag til herhenhørende Spørgsmaal. Sin originaleste Indsats i dansk Medicin gav F. i et ypperligt Foredrag i Nordvestsjællandske Lægeforening 1890 (Bibliotek for Læger 1910) »om den saakaldte katarralske Icterus' Ætiologi og Genese«. Her viste han, hvor svagt den tidligere antagne Genese var begrundet, og hævdede, idet han støttede sig til egne og andre danske Lægers vel iagttagne **Smaa-Epidemier** samt til udenlandsk Litteratur, at det var langt naturligere at anse Sygdommen for infektiøs og betegne den som icterus epidemicus. Han støttedes af Vilh. Schepelern, der kort før havde haft en lille Epidemi paa Kysthospitalet. 1903 tog F. sin Afsked som Distriktslæge. — Tit. Professor 1903. — R. 1894.

Ugeskr. f. Læger, 1913, S. 169 f.

Fr. *Lützhaft.*

Flint, Andreas, se Flindt.

Floor, Axel, 1860—1931, Ingeniør, Maskintekniker. F. 9. Maj 1860 i Kbh. (Trin.), d. 23. Febr. 1931 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Kreditoplagskasserer, senere Etatsraad Frederik Zeitz F. (1830—1906) og Ide Wilhelmine Swane (1827—99). Gift 12. Nov. 1887 i Kbh. (Johs.) med Petra Christine Jensen, f. 13. Sept. 1859 i Kbh. (Garn.), d. 8. April 1925 sst., D. af Hoboist, senere Pianostemmer Carl Rudolph J. (1830—1907) og Wilhelmine Charlotte Mejer (1835—1901).

F. blev Student 1877 fra Maribo's Skole og kom derefter i Mekanikerlære. Efter at være blevet Svend 1879 kom han ind paa Polyteknisk Lærestanstalt og blev cand. polyt. som Maskiningeniør 1884. Da han havde aftjent sin Værnepligt s. A., blev han fra Nytaar 1885 surnummerær Aspirant ved de sjællandske Statsbaner og var hermed kommet ind i den Gerning, som optog ham hele Livet. 1887 blev han Konstruktør ved D. S. B.s Maskinforvaltning for Sjælland i Kbh., 1894 Regnskabsfører for D. S. B.s Maskinafdeling i Aarhus, og tre Aar senere kom han som Maskiningeniør til Centralværkstederne i Aarhus. 1899 blev han Maskininspektør i Struer og 1908 Maskinbestyrer i Kbh. Ved O. Busses Afgang som Direktør

for D. S. B.s Maskinafdeling Juli 1910 efter en Kontrovers med Generaldirektør **Ambt** og Minister Weimann konstitueredes F. i Stillingen og udnævntes 16. Nov. 1910. Stillingen som **Maskin-**direktør beklædte F. til 31. Aug. 1927; fra dette Tidspunkt blev han maskinteknisk Konsulent for Tilsynet med Privatbanerne. — 1904—08 var F. Medlem af Sogneraadet i Struer. 1912 var han Medlem af Bedømmelsesudvalget ved Konkurrencen om et Professorat i Maskinlære ved Polyteknisk Lærestanstalt, og s. A. blev han Medlem af Kommissionen angaaende elektrisk Drift af Boulevardbanen i Kbh. og af Nærtrafiklinierne. 1916 indtraadte han efter J. B. Bruuns Død i Kommissionen angaaende Statsbanernes Sikkerhedsforanstaltninger. — R. 1911. DM. 1920. K.² 1927.

O. Busse i Ingeniøren 1931. J. M. Esmarch i Berl. Tid. 24. Febr. s. A.

Povl Vinding.

Flor, Christian, 1792—1875, Skolemand, Politiker. F. 1. Jan. 1792 i Kbh. (**Garn.**), d. 31. Marts 1875 sst. (Frue), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Regimentskvartermester, senere Bankrevisor Christian Holm F. (1736—1808) og Anna Cathrine Hesselberg (1761—1837). Gift 8. Dec. 1826 i Tølløse med Vilhelmine Frederikke Zeuthen, f. 21. Okt. 1798 i Kbh. (**Nic.**), d. 17. Marts 1859 i Fredensborg, D. af Godsejer, senere Etatsraad Peter Christian Z. til Tølløse (1755—1823) og Christine Vilhelmine Marie Bornemann (1764—1802).

F., hvis Forældre begge var norskfødte, blev Student 1809, privat dimitteret, var efter Faderens Død af økonomiske Grunde Huslærer paa Fyn, fra 1815 Lærer ved Borgerdydskolen i Kbh. under dennes fremragende Leder Michael Nielsen, der paavirkede ham i Retning af friere Opdragelsesmaader, og blev 1816 teologisk Kandidat. Med sin livlige Begavelse deltog F. desuden tidlig i alt, hvad der bevægede det offentlige Liv i Hovedstaden; alt som næppe seksten Aars Skoledreng vilde han have medvirket til Byens Forsvar 1807; i Jan. 1814 meldte han sig til frivillig Krigstjeneste i den forventede Kamp for Norge, og i den litterære Fejde mellem Baggesen og **Oehenschläger** stillede han sig af »**Taknemligheds-**følelse mod **Oehenschläger**, da han vakte og nærede den i min unge, friske Sjæl slumrende Nordens Aand«, paa den sidstes Side og hørte til den »Tylvt«, der udæskede Baggesen til en latinsk Disputats. I Foraaret 1822 kaldtes han, efter Indstilling af Ejeren af Tølløse, Etatsraad P. C. Zeuthen, til Sognepræst for Tølløse og Aagerup. Da han imidlertid nogen Tid efter her blev forlovet med Godsejerens Datter, krævede Etatsraaden som Betingelse for

sit Samtykke, at F. skulde erhverve Doktorgraden, og da Zeuthen kort efter døde, ønskede F.s Forlovede ikke at sidde som Præstekone i et Sogn, hvor hendes Broder var Gods- og Kirkeejer. F. saa sig derfor om efter en anden Virkekreds. En saadan tilbød sig, da J. L. Heiberg 1825 opgav Stillingen som Lektor i Dansk ved Kiels Universitet; F. skrev skyndsomst en Disputats om de latinske Substantivers Bøjning og blev Dr. phil., derefter n. A. Lektor ved det holstenske Universitet med Titel af Professor.

I Kiel aabnede der sig en ny og rig Virksomhed for F. Som hans Kald bød det, lagde han sig nu især efter dansk Litteraturkundskab og nordisk Sprogkyndighed og lededes derved af en levende Bevidsthed om de nordiske Folks aandelige Slægtskab og Fællesskab. 1831 udgav han en »Dansk Læsebog til Brug i de lærde Skoler«, i senere Oplag kaldet »Haandbog i den danske Litteratur«, den første Skolebog, som søgte at føre Modersmaalet frem i dets historiske Udvikling lige fra Oldtiden og gennem alle dets fremragende Forfattere, ligesom svenske Læsestykker her for første Gang førtes ind i de danske Skoler. Denne Haandbog holdt sig længe i Brug og udkom 1886 i 9. Oplag. Han udgav ligeledes en meget benyttet Vejledning i dansk Sprog for tyske Læsere (1833). I sine Forelæsninger, der i de første Aar blev godt besøgt, søgte han at hævde ikke blot de nordiske Sprogs Skønhed og Rigdom, men ogsaa det danske Aandslivs selvstændige Betydning. 1829 havde han ansøgt Regeringen om ogsaa at maatte overtage Undervisningen i Dansk i den højere Skole i Kiel; Tilladelsen blev givet, og Universitetskuratoren betegner nogle Aar senere F.s Resultater her som »virkelig betydelige«. Selv paavirkedes F. fra denne Tid af især af Grundtvig, hvis Mytologi og Verdenshistorie (1832—36) gjorde et dybt Indtryk paa ham, saa han fra nu af kunde henregnes til Grundtvigianerne i videre Forstand. Denne Paavirkning i Forbindelse med hans oprindelige nordiske Indstilling skærpede hans Sans for den danske Folkeligheds betrængte Stilling i Nordslesvig og hans Evne til at træde i umiddelbar Forbindelse med Bønderne og deres Talsmænd.

S. A. som F. var Flensborgeren Chr. Paulsen blevet ansat i Kiel som Professor i Lovkyndighed; han havde gjort det til sin Livsopgave at fremdrage sit Hjemlands gamle danske Lovgivning og hele danske Fortid. Hos ham kunde F. hente Kundskab baade om de historiske og Samtidens nationale Forhold i Sønderjylland. Dog maa det vist bero paa en Erindringsforskydning, naar han mange Aar senere mente allerede i Slutningen af 1820'erne at have henledt Kongens Opmærksomhed paa de ulmende siesvig-

holstenske Tendenser og de vanrøgtede Sprogforhold i Sønderjylland. Først Lornsens Optræden 1830 vakte Chr. Paulsen til Forstaaelse heraf, og derfor ogsaa **F.**, der endnu stod i anden Række bag ham. De to Venner maatte efter 1830, da Regeringen ikke viste sig tilstrækkelig lydhør for deres Krav, prøve paa at vække selve den dansktalende Befolkning til Forstaaelse af og Kamp for sin Ret. Det er dog først fra 1836, at **F.** træder i første Linie, da han inspirerede — maaske endog ligefrem skrev — den Tale, hvormed Nis Lorenzen i de slesvigske Stænder fremførte sit Krav om dansk Rets- og Øvrighedssprog i Nordslesvig. Fra dette Øjeblik paatog Paulsen sig mere det statsretlige Forsvar af Danmarks Ret til Hertugdømmerne, mens **F.** overtog det agitatoriske og nationale Arbejde. 30. Juli 1837 var **F.** med til Mødet paa Lilholt, der havde til Opgave at skabe en paa Dansk skrevet Presse i Nordslesvig; Følgen blev en Forbindelse mellem ham og P. Chr. Koch, der førte til Ugebladet »Dannevirke«s Udgivelse fra 20. Juni 1838. Et Aar senere lykkedes det **F.** i Forbindelse med Fr. Fischer at skabe et lignende Organ i Aabenraa, der fra 1840 udkom paa Dansk under Titlen »Det kgl. privil. Ugeblad for Aabenraa« (senere: »Apennrad«). Til begge disse Blade leverede **F.** de væsentligste Bidrag, der alle var holdte i dansk-national, men upolitisk Aand. Ogsaa med Tanken om at aabne Slesvigerne Adgang til højere dansk Undervisning beskæftigede **F.** sig i Slutningen af 30'erne, men det lykkedes ham ikke allerede da at afklare og realisere Planerne. Ligeledes fandt de danske Laanebogsamlinger i ham en varm Støtte, da det stod ham klart, at de hos Befolkningen forberedte Jordbunden for Læsning af Aviserne.

Et nyt Virkefelt aabnede sig for **F.**, da Kampen mod denne danske Kulturbevægelse var begyndt fra slesvigholstensk Side, fordi man betragtede den som et Led i en »dansk Propaganda«, og da P. Hiort Lorensens Overgang fra liberal slesvigholstensk til liberal dansk Side havde givet Mulighed for at rette et afgørende Stød mod denne Slesvigholstenisme. Da Christian VIII. ved sine Ud-nævnelser af Prinsen af Nør til Statholder og af Joseph Reventlow-Criminil til Kancellipræsident (Foraaret 1842) syntes at kaste sig i de konservative Slesvigholsteneres Arme, ønskede **F.**, at de nord-slesvigske Deputerede skulde svare herpaa med at tale Dansk i Stænderforsamlingen i Slesvig, men først efter at Hiort Lorensens Forsøg paa at skabe et liberalt slesvigsk Parti havde vist sig frugtesløse, fandt **F.** og han fuldtud hinanden. Lorensens Optræden i Stænderne 11. Nov. og følgende Dage skyldtes derfor en nøje Aftale mellem de to Mænd. I de følgende Aars politiske Kamp

laa Initiativet ganske vist hos Hiort Lorenzen, men F. kaldte nye Kræfter frem ved hans Side. Ligesom han havde haft sin Haand med i Nis Lorensens Tale 1836 og affattet forskellige Adresser for den nordslesvigske Befolkning i Aarene derefter, skrev han Laurids Skaus Tale til Sommerstedfesten i Febr. 1843 (»Løftets Bæger«) og dennes tre første Skamlingsbanketaler 1843—45 m. m. F. var stadig bag Kulisserne den kloge Generalstabschef, hvis Raad Førerne fulgte, eller — naar det en enkelt Gang (Protokolekstrakten 1844) ikke skete — senere angrede ikke at have indhentet.

Det var ligeledes i disse Aar, at det lykkedes F. at virkeliggøre sin Plan om den »Folke-Høiskole« i Grundtvigs Aand, der 7. Nov. 1844 aabnedes i Rødding. Da dens første Forstander Joh. Wegener allerede efter faa Maaneders Forløb forlod den, opgav F. sit Embede i Kiel, der i de sidste Aar var blevet betydningsløst paa Grund af den politiske Spænding, og overtog Ledelsen af Rødding. Her forblev han i to Aar (1845—46), samlede talrige Elever og begyndte at holde oplysende Foredrag for Omegnens Befolkning. Han bragte betydelige økonomiske Ofre for at holde Skolen oppe, og navnlig ved sin Danskundervisning virkede han i høj Grad vækkende paa Eleverne, hvem han i øvrigt betroede et stærkt Selvstyre. Men han blev skuffet ved sit Møde med den omboende Befolkning, som han fandt træg og lidet offervillig, og det manglede heller ikke paa Rivninger mellem ham og den øvrige Ledelse af Skolen. Allerede 1846 afløstes F. derfor som Forstander af Fr. Helweg, men han bevarede stadig Forbindelsen med Højskolen, der betragtede ham som sin egentlige Fader.

Begivenhederne 1848 traf F. i Kbh., hvor han ivrigt deltog i **Casinomøderne**; derefter begav han sig i Overensstemmelse med Regeringens Ønske og i Følge med en Skare slesvigske Studenter over til Nordslesvig for at rejse en Folkehær og berolige Stemningen for mulig Frygt for en Inkorporation i Kongeriget. Som Anerkendelse for sin hele Virksomhed udnævntes han af Frederik VII. under dennes Ophold i Flensborg til Etatsraad. Under Bestyrelseskommissionen i Sønderjylland 1849—50 arbejdede han ivrigt med Statsmidler for en loyal Presses Opkomst, og et af ham fremkaldt »Slesvigsk Bevarelsessamfund« fremkaldte en Adresse med 8897 Underskrifter om Slesvigs Forening med Danmark. Men han stod samtidig paa Grund af sin Folkelighed som en Modstander af de vekslende Ministerier, og han kunde ikke gøre sig gældende i Kongeriget under de nye Forhold, hverken i den grundlovgivende Rigsforsamling eller senere i Rigsraadet (1856 ff.), hvortil Mindretallet i den slesvigske Stænderforsamling valgte ham. Ej heller fik

han Indflydelse paa Ordningen af de kirkelige og Skoleforholdene i Slesvig efter Krigen, der betroedes til Regenburg. Derimod lykkedes det ham at faa Folkehøjskolen i Rødding, der var blevet lukket under Krigen, genoprettet og at føre den sejrrig gennem de følgende Aars Anfægtelser. Da den anden slesvigske Krig medførte Skolens endelige Lukning, skaffede F. med sin vante Energi Midlerne til Veje til at oprette en ny Nord for Grænsen, i Askov, hvor den sidste Forstander for Rødding, L. Schrøder, derefter fortsatte den afbrudte Gerning. Ogsaa som Formand for **Dannevirkeforeningen** (af 1861) viste F. sig meget virksom.

F. havde 1851—53 opholdt sig i Sydeuropa, hvorefter han boede i Fredensborg, senere som Enkemand i Kbh. Til sin eneste Søn købte han Haddebo Jernbrug i Nerike. Han opholdt sig i senere Aar jævnlig hos denne eller paa Rejser omkring i Landet, men beholdt dog sit Hjem i Kbh.

Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Etatsraad 1848. — R. 1850. DM. 1854. — F.s Navn er indhugget paa Støtten paa Skamlingsbanken. Mindsten med Portrætmedaillon i Bronze sst. 1912. — Portrætteret paa Const. Hansens Maleri af den grundlovgivende Rigsforsamling (1860—64), Fr.borg. Studie hertil 1849 i Rigsdagen. Maleri af Adolf Larsen efter Const. Hansen sst. Marmorbuste af C. Peters 1853 paa Rødding Højskole og Fr.borg, udgivet i Træsnit af Rosenstand 1858. Træsnit 1869 af H. P. Hansen, 1871 og 1875 (tegnet og xylograferet af C. L. Sandberg). Litografi af Harald Jensen 1894 efter Fotografi.

Fædrelandet 11.—18. Okt. 1875. Dsk. Folketidende 30. April—25. Juni s. A. III. Tid. 18. April s. A. L. Schrøder i Nord. månedsskrift s. A., I, S. 241—59. Samme i Højskolebladet, I, 1876, og XXI, 1896. Samme i Søndn. Aarb., 1892, S. 63—104. P. Lauridsen: Da Sønderjylland vaagnede, 1909—18. Samme i Sønderj. Aarb. 1900. Jos. Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893, S. 51. H. Rosendal: Bidrag til Rødding Højskoles Historie, 1894. Th. Roust: Christian Flor, 1923. Hans Lund: Sofus Høgsbro. Brevveksling og Dagbøger, I, 1923. Knud Fabricius i Sønderjyllands Historie, IV, 1935, S. 213—29.

Knud Fabricius (A.D. Jørgensen).

Flor, Lars, 1789—1825, Søofficer. F. 9. Sept. 1789 i Kbh. (Garn.), d. 2. Sept. 1825 i Surabaya, Java. Broder til Christian F. (s. d.). Ugift.

F. blev Kadet 1801, men maatte 1804 søge sin Afsked paa Grund af en Talefejl. Kadetchefen skriver i den Anledning, at Kadetkorpset herved vil miste en af sine mest lovende Elever. Han helbrededes imidlertid, blev genantaget 1805 og Sekondløjtnant 1807. Under Englændernes Angreb paa Kbh. var han

om Bord i Blokskibet »Mars«, der var udlagt i Kroneløbet, og fra Nov. s. A. næstkommanderende i Stykprammen »Lindormen« ved Kbh.s Defension. N. A. var han Adjudant hos Kommandør J. C. Krieger, der var Chef for Kanonbaadsflotillen ved Kbh., og udmærkede sig her ved forskellige Lejligheder. 1809 var han paa Batteriet »Prøvestenen« og afgik i Dec. s. A. til Tjeneste ved den danske Auxiliærstyrke paa Schelden, hvor han dels gjorde Tjeneste i Linieskibet »Pultusk« og dels var Chef for en Kanonbrig med dansk Besætning. Da de danske Besætninger 1813 kaldtes hjem, fulgte F. med disse og var en kort Tid ved Kanonbaadsflotillen i Sundet. Aug. s. A. blev han næstkommanderende ved et **Matroskompagni** (Pontonkompagniet) under Kaptajn F. Chr. Holsten, som hørte til det danske Hjælpekorps paa 10 000 Mand, der under Prins Frederik af Hessens Kommando sluttede sig til et fransk Armékorps under Marskal Davoust ved Hamburg. F. deltog med Hæder i Slaget ved Sehested 10. Dec. og sendtes derefter med Depecher til Fæstningen Frederiksort. Ved sin Ankomst erfarede han, at Fæstningen lige havde kapituleret; det lykkedes ham dog at fornagle en Del Kanoner og slippe tilbage til Kompagniet i Rendsborg, hvor han imidlertid maatte efterlades, angrebet af Nervefeber. 1815 forfremmedes han til Premierløjtnant og stilledes s. A. å la suite; han var først i Norge og blev derefter Overstyrmand paa en Vestindiefarer. 1817—18 var F. med Fregatten »Minerva« til Middelhavet og Vestindien, var efter sin Hjemkomst paa en længere Studierejse i England og 1820 næstkommanderende paa Briggen »Bornholm«, der var Vagtskib i Sundet. 1821 blev han Kaptajnløjtnant og fik Orlov for at gøre en Rejse med et **Koffardiskib** til Middelhavet, og 1823 foretog han en Rejse til Grønland. N. A. gik han atter å la suite for at gaa i **Koffardifart** til hollandsk Ostindien, men blev her angrebet af Klimatfeber og døde. — R. 1809. DM. 1814.

Fr. Thaarup: **Fædrenelandsk** Nekrolog 1821—26, 1835—44, S. 458 ff.

Th. Topsøe-Jensen.

Flyge, Jacob Ludvig, 1849—1913, Bogbinder. F. 30. Juni 1849 i Kbh. (**Trin.**), d. 21. Juni 1913 sst., begr. sst. (Bispebjerg). Forældre: Skomager Johan Christian F. (1808—85) og Lucia Dorothea Berg (1817—91). Gift 5. Febr. 1875 i Kbh. (Johs.) med Johanne Adolphine Christine Hester, f. 2. Febr. 1850 i Kbh. (**Garn.**), d. 18. Aug. 1913 sst., D. af Snedker Johan Hendrik H. (1818—66) og Ingeborg Christine Wiedemann (1820—tidligst 70).

Som Dreng ønskede F. at komme i Billedskærerlære, men **maatte** opgive det, fordi Lærlinge i dette Fag dengang ingen Løn fik. Han gik da i Stedet for i Bogbinderlære hos A. F. **Jürs** og blev udlært 1869. Efter nogle Aars Arbejde som Haandforylder hos D. L. **Clément** og hos dennes Efterfølger Immanuel Petersen løste F. Borgerbrev som Bogbindermester i Kbh. 1880. Efterhaanden førte han sin Forretning frem til en betydende og anset Stilling. Alt, hvad der udgik fra hans Værksted, var præget af teknisk Dygtighed og sirlig Arbejdsmaade, hvad enten det gjaldt billige Partibind eller kostbare Luksusbind og Adressesmapper udførte efter Kunstneres Tegning. Ved et Besøg paa Verdensudstillingen i Wien 1873 havde F. faaet Interesse for Lædermosaikken og blev efterhaanden en Mester i denne specielle, i sin Tid saa efterspurgte Indbindingsform. Ogsaa som Haandforylder var F. fremragende, og han kunde derfor med Hæder deltage i Udførelsen af de kunstneriske Bogbinderarbejder, som Forening for Boghaandværk i Aarene 1893—1905 tog Initiativet til, og som vakte stor Opmærksomhed ved udenlandske Udstillinger. F., der 1894—1904 var Bisidder i Bogbinderlavet, var en højt kultiveret Haandværker, en overordentlig flittig Mand, der stillede store Krav om Arbejdsydelse og Præcision baade til sig selv og sit Personale. Efter hans Død overtoges Forretningen af to Sønner, *Heinrich Adolph Christian F.* (f. 7. Maj 1875 i Kbh., udlært af sin Fader 1894, Borgerbrev 1911) og *Marinus Edvin F.* (f. 4. Nov. 1880 i Kbh., udlært af sin Fader 1900, Borgerbrev 1911).

Selvbiografi i J. L. Flyge's Bogbinderi 1880—1905, 1905. Dansk Bogbindertidende 1905 og 1913. F. Hendriksen i Forening for Boghaandværks Aarsberetning 1913—14. Anker Kyster i Nordisk Boghandlertidende 26. Juni 1913.

Edward C. J. Wolf.

Fløystrup, Anton, 1851—1926, Læge. F. 5. Maj 1851 i Horsens, d. 1. Aug. 1926 i Kbh., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Handlgartner Gustav F. (d. s.) og Hustru. Gift 14. Dec. 1883 i Kbh. (Johs.) med **Elsine Mikkelsen**, f. 23. Marts 1853 i Thisted, d. 17. Jan. 1921 i Kbh., D. af Skipper **Christian M.** (1822—1904) og **Nicoline Petrine Jensen** (1828—tidligst 1904).

F. blev Student 1870 fra v. Westens Institut, medicinsk Kandidat 1877. I to Aar var han derefter Kandidat og klinisk Assistent paa Fødselsstiftelsen og 1880—82 paa Kommunehospitalet, hvorefter han i over et Aar studerede Obstetrik i Tyskland, Frankrig og England. 1880 havde han faaet Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Barsel-feberens infektionære Oprindelse etc. og

blev 1886 Dr. med. (om Kranioklasi). 1884 var han, hvis Uddannelse nærmest pegede mod Fødselshjælpen, blevet Reservemedicus paa Kommunehospitalet (3. Afd.), forblev der til 1888 og var derefter Assistent et Aar hos Prosektor. 1896 konkurrerede F. med K. Faber om Professoratet i klinisk Medicin, var Kredslæge i Kbh. 1891—98 og afløste 1898 sin tidligere Chef, Fr. Trier, som Overlæge ved Kommunehospitalet. F. var en dygtig og ædruelig Kliniker, kritisk og skeptisk i sin Terapi; han nød i høj Grad sine Kollegers Tillid. Han har foruden de nævnte Arbejder skrevet en Del Afhandlinger, mest fra Hjerter- og Lungesygdommenes Omraade, samt en Del grundige Oversigter i medicinske Tidsskrifter. 1888 udgav han i Bogform et Arbejde om »Perityflitis og dens Behandling«, der fuldtud og med Virkning støttede Withs Anskuelser. 1903 blev han Læge ved Forsikringsanstalten Hafnia. Han havde Sæde i mange Bestyrelser: Sygehjemmet, Vejleljords Sanatorium, Finsens Lysinstitut m. m., var Medlem af Sundhedskollegiet ved dets Ophør, Pharmakopekommissionen, Cancerkomiteen m. m., var Medudgiver af »Medicinsk Aarsskrift« 1890—94 og Medredaktør af »Ugeskrift for Læger« 1893—98. 1916 trak han sig paa Grund af Svagelighed tilbage fra al Lægevirksomhed. — Tit. Professor 1905. — R. 1913. — Buste af Aksel Hansen 1917 paa Kommunehospitalet i Kbh.

Ugeskrift for Læger 1926.

Fr. *Lützhoft*.

Fløystrup, Carl Emil, 1854—1921, Kirkehistoriker. F. 18. Juli 1854 i Horsens, d. 20. Sept. 1921 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Broder til Anton F. (s. d.). Ugift.

Da F.s Forældre 1859 flyttede til Kbh., kom han i det v. Westenske Institut, hvorfra han blev Student 1872. 1883 blev han cand. theol., foretog derpaa Studierejser til Udlandet og gav sig af med Undervisning. 1891 blev han Lic. (Dr.) theol. for en smuk Afhandling »Den anglokatholske Bevægelse i det nittende Aarhundrede«. Tidligt maatte han paa Grund af svageligt Helbred trække sig tilbage fra al praktisk Virksomhed, og, velsitueret som han var, levede han alene for sine Studier. Hæmmet af Sygdom og af en alt for stærk Selvkritik producerede F. ikke meget i de senere Aar. Nævnes kan dog flere Smaaskrifter og Afhandlinger baade i engelske Tidsskrifter og i »Theologisk Tidsskrift for den danske Folkekirke«, hvoraf han var Medredaktør 1897—1905, samt en Række Artikler i »Kirkeleksikon for Norden«. F. sad inde med et for en Udlænding ret enestaaende Kendskab til engelske Kirkeforhold og engelsk Kirkehistorie, og de Arbejder, der foreligger fra hans Haand, ud-

mærker sig ved Grundighed, alsidig Orientering og klar Fremstilling. I sin Forskning stod F. i høj Grad i Gæld til engelske Teologer og Historikere som Westcott, Creighton, Stubbs og Dixon, men trods sine indgaaende **Biblioteksstudier** var han i sit historiske Syn alt andet end et ensidigt Studerekammermenneske. Han ejede netop en omfattende Interesse for Samfundsforhold og Forstaaelse for Livets konkrete Vanskeligheder. I teologisk Henseende var han en varm Ven af Reunionsbestræbelserne mellem de lutherske Kirker og den anglikanske. Personlig var F. af en sjældent nobel og opofrende Karakter. Et Hjerteslag paa Det **kgl.** Biblioteks Læsesal gjorde Ende paa hans flittige Forskerliv.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1891, S. 138 f. J. Oskar Andersen i **Teol. Tidsskr.** for den danske Folkekirke, 4. **Rk.**, II, 1921, S. 266—72. L. C. Richards sst., S. 346—48.

Björn Körnerup.

Fløystrup, Carl Gustav, 1818—1904, Gartner. F. 14. Febr. 1818 paa Søllestedgaard, Lolland, d. 30. Okt. 1904 i **Kbh.**, begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Gartner Jens Jensen F. og Poulina Poulsen (ca. 1789—1859). Gift 14. Febr. 1851 i Horsens med Rasmine Rudkiøbing, f. 21. Aug. 1820 i Aarhus, d. 7. Marts 1876 i **Kbh.** (**Johs.**), D. af Skræddermester Christen Rasmussen R. og Ida Margrethe Møller.

F. fik sin første Uddannelse paa Rugaard i Jylland og paa Frijsenborg, hvorefter han 1837—38 var Gartner paa Rodstenseje. Længselen efter større Forhold drog ham mod **Kbh.**; han tog med Sejlskib til Kalundborg og vandrede paa sin Fod til Hovedstaden, hvor han fik Ansættelse hos den kendte Handelsgartner Peter Hansen og 1839 tog Gartnereksamen. S. A. nedsatte han sig som Handelsgartner i Horsens, hvor han oparbejdede en fortræffelig Forretning, især omfattende Potte- og Frilandsplanter; det Plante-materiale, han ikke kunde afhænde i Byen med dens Opland, sejlede han paa **smaa** Dæksfartøjer til Fyn og til jyske Søkøbstæder, ja han gæstede endog paa denne Maade **Kristianssand**. 1855 mageskiftede han sin Byejeendom med en Landejendom, og 1859 flyttede han til **Kbh.**, hvor han paa Lejejord, som han senere købte, indrettede et betydeligt Gartneri, der navnlig var baseret paa Salg og Udlejning af store Dekorationsplanter, men ogsaa paa Potteplanter; en Blomsterhandel var knyttet til Forretningen. 1883 flyttedes Gartneriet til en ny Grund, og to Aar efter overdroges det til Sønnen *Ludvig Vilhelm F.* (1852—1932), der førte Forretningen videre. — F. var 1889—93 Medlem af **Alm.** dansk Gartnerforenings

Repræsentantskab og en Tid Formand for Kbh.skredsen af denne Forening; 1898 blev han Æresmedlem af Foreningen.

Gartner-Tidende 1904, S. 211 f. Sv. Bruun og A. Lange: Danmarks Havebrug og Gartneri, 1920, S. 440 f. *Axel Lange.*

Fløystrup, Johan Pauli, 1855—1929, Gartner. F. 30. Okt. 1855 i Katstrup ved Horsens, d. 13. Juni 1929 i Kbh., begr. sst. (Ass.). Broder til Anton F. (s. d.). Gift 24. Juli 1883 i Horsens med Victorine Juliane Bøgh, f. 10. April 1856 i Horsens, D. af Handelsgartner G. J. B. (s. d.) og Hustru.

Uddannet som Gartner hos Faderen Gustav F. (s. d.), paa Herregaarden Boller og i Landbohøjskolens Have tog F. 1875 Havebrugs-eksamen, hvorefter han var Medhjælper paa Bregentved og 1876—80 ansat i Faderens Gartneri. 1880 oprettede han sit eget Gartneri i Kbh. og dyrkede her særlig Florblomster i Potte saasom Hortensia og Chrysantemum; sine ypperlige Kulturer fremviste han hyppigt paa Udstillinger. 1905 nedlagde han Gartneriet, væsentlig fordi Arealet skulde indtages til Byggegrunde, men han vedblev til sin Død at staa i intim Forbindelse med Fagets Udøvere. F. var 1893—1905 Repræsentant i Alm. dansk Gartnerforening og 1906—07 dens Sekretær. Fra 1910 var han Medlem af Bestyrelsen for Kgl. danske Haveselskab og 1917—22 dets Sekretær, og endelig var han fra 1909 til sin Død Sekretær og Kasserer i Gartnernes Hjælpeforening. I al sin Virken i disse Foreninger udviste han en sjælden Iver, Orden og Akkuratesse, og hans udprægede Interesse for Detailler kom ham her udmærket til gode, ligesom hans Beskedenhed og Hensynsfuldhed gjorde ham til en skattet Medarbejder. Uden for sit Fag virkede han som Bestyrelsesmedlem i Foreningen til Lærlinges Uddannelse, og han var Medlem af Simeonkirkens Bestyrelse; endvidere var han knyttet til Forsikringsselskabet Danmark og var Censor ved Landbohøjskolen. Sin Viden om gartneriske Emner og Fagets Historie frugtbargjorde han ved sit Medarbejderskab ved Helwegs Havebrugsleksikon, ved Sv. Bruun og A. Lange: »Danmarks Havebrug og Gartneri« (1920) samt ved Artikler i »Gartner-Tidende« og Salmonsens Leksikon. — R. 1923.

Gartner-Tidende 1929, S. 361 f.

Axel Lange.

Foersom, Christen Martin, 1794—1850, Skuespiller. F. 7. Aug. 1794 i Odense, d. 2. Dec. 1850 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (ved Holmens K.). Forældre: Organist Peter F. (1769—1856) og Edel Cathrine Bang (1771—1851). Ugift.

Medens F. var Skriver paa Stiftamtmandens Kontor i sin Fødeby, spillede han Dilettantkomedie. **Baade Guvernements-Sekretær C. H. v. Holten** og Bogtrykker Iversen opdagede hans Talent og anbefalede ham til Teaterchef v. Holstein og Prins Christian Frederik, under hvis Protektion han fik Lov til at debutere paa **Det kgl. Teater 7. Dec. 1821** som Tapetmageren **Ducoutis** i »Fanchon«. Valget var karakteristisk for F.s særlige Evne; Rollen var en ældre Karakterstudie af en Haandværker og Stykket et Syngespil. Inden for dette Omraade savnede Teatret efter H. C. Knudsens og H. Rinds Død en Kunstner af F.s Art. Han gjorde straks Lykke og blev, efterhaanden som hans Slankhed afløstes af Korpulence, af stor Værdi for Fremstillingen af Heibergs Vaudeviller, **Hertz**², Overskous og Hostrups Komedier, der i de følgende Aartier skulde præge dansk Skuespilkunst. — F. var musikalsk og evnede at træde ud af sin egen Individualitet; han varierede opfindsomt sine Masker og sin Stemme, der fra Naturen var en dyb og stærk Bas. Helt aflagde han aldrig sin fynske Dialekt, og store maatte Rollerne helst ikke være; saaledes forløftede han sig paa Holbergs politiske Kandestøber, men var derimod en Mester i Fremstillingen af Samtidens jævne Borgere, som han karakteriserede med en Mængde fine Smaaatræk, hentet fra Virkeligheden. Det filistrøse og bieder-meyer-agtige gav han, skrev Dr. Ryge, »et roligt, tydeligt og **natur-**sandt **Liv**«, allermest naar Figuren kun var skitseret fra Forfatterens Haand. Fru Heiberg beundrede den naive Komik, hvormed han levendegjorde saadanne Typer som Hørkræmmeren i »Debatten i Politivennen«, Skaarup i »Sparekassen«, Kakadue i »Capriciosa«, Gamstrup i »Nej«, Buurman i »De Uadskillelige«, Hattemageren i »Kong Salomon«, Ledermann i »Recensenten og Dyret«. Han gav disse og andre danske Lystspilfigurer (f. Eks. Krigsraaden i »Flyttedagen«, **Klædekræmmeren** i »Østergade og Vestergade«, Birkedommer Krans i »Eventyr paa Fodrejsen« og 2. Borger i »Genboerne«) den klassiske Form, som senere Fremstillere søgte at gentage. F.s Rolleliste omfattede henved 300 Figurer, deriblandt mange i Syngespillet; hos Holberg lykkedes de mindste Typer bedst (f. Eks. Per Eriksen i »Den Stundesløse« og Bonden i »Don Rnudo«), medens hans fynsk betonede, smørrede Lune var **hem-**met af Sproget og Stilen, naar han spillede Oldfux og Jacob v. Thyboe, og i den franske Komedie virkede han for tung. F. skulde helst skabe fra nyt paa Baggrund af egne Iagttagelser. Fru Heiberg kaldte ham derfor »et nationalt Talent«, og for hendes Modstander, F. L. Høedt, var han »et Eksempel paa instinktiv Genialitet«.

F. optraadte sidste Gang 11. Nov. 1850 som **Mac-Irton** i »Den hvide Dame«. Han var en stor Naturbegavelse, der — med A. Bournonvilles Ord — »skabte fuldendte Mesterværker, værdige den nederlandske Malerskole«. Boglige Kundskaber besad han lige saa lidt som Patos, men Originalitet i Opfattelsen af det selvsete, Menneskelighed og komisk Kraft i Udførelsen. Han var en Prototype for den borgerlige danske **Scenekunstner**; nogen direkte Efterfølger havde han ikke, men hans Art fik senere i Harald Kolling og Emil Helsingreen udmærkede Repræsentanter. — Litografi 1850 efter Tegning af D. Monies. Stik i Rollerne som Grev Gert efter C. V. Bruuns Tegning af G. L. Lahde 1826 og som Ledermann 1827 og Hattemageren s. A. af C. V. Bruun.

(J. C. Ryge:) **Critisk** Sammenligning, 1832. Johanne Luise Heiberg i Fædrelandet 3. Dec. 1845. F. L. Høedt: Om det Skjønne, 1856. A. Bournonville: Theaterliv og Erindringer, II, 1865, S. 410. C. F. v. Holten: Erindringer, 99. . . .

Robert Neiiendam.

Foersom, Peter Thun, 1777—1817, Skuespiller, Oversætter. F. 20. Febr. 1777 i Øster Lindet mellem Ribe og Haderslev, d. 24. Jan. 1817 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Ass.). Forældre: Sognepræst, sidst i Hygum, Christian F. (1735—96) og Ellen Sophie Thun (1745—1829). Gift Juli 1799 med kgl. Skuespillerinde Johanne Cathrine Ebbesen, f. 16. Maj 1779 i Kbh., d. 9. Marts 1850 i Aarhus, D. af Bogholder E. og Johanne Margrethe (ca. 1749—1802).

Da F. 1793 var blevet Student fra Ribe, levede han et muntert æstetiserende Liv i Kbh. Han bestod Prøverne i Filologi og Filosofi, men tog ingen Embedseksamen. En Tid var han Medhjælper hos Hofboghandler Poulsen, men beskæftigede sig hovedsagelig med at informere, navnlig i Engelsk, som dengang ikke talte mange Dyrkere i akademiske Kredse. Stærkt optaget var han af at spille Dilettantkomedie, bl. a. sammen med **Oehlenschläger**, hvis Lærer, Michael Rosing, ogsaa tog sig af F., og da han var blevet forelsket i en ung, nydelig Skuespillerinde, hans senere Hustru, gjorde han Skridtet fuldt ud og debuterede 18. Okt. 1798 som Jacob i »Gamle og nye Sæder« paa Det kgl. Teater, hvor han n. A. fik fast Ansættelse. F. ejede Begejstring, Flid, Villie, Kundskaber og et interessant Ansigt med et Præg af Intelligens, men et Misforhold mellem hans høje Stræben og hans Skuespillerevne medførte, at han ikke følte sig lykkelig i sin Gerning, som han flere Gange søgte at forlade. Han kunde ikke træde ud af sin egen Individualitet, men beherskede dog efterhaanden nogenlunde sine legemlige Mangler, især

nogle kantede Armbevægelser, og lærte at anvende Stemmen saaledes, at Diktionen blev tydelig, men han besejrede aldrig en synlig Anstrengelse, der skyldtes hans svage Konstitution og tog sig ud som Manér. F. var mere litterært end scenisk begavet, og naar han alligevel naaede en smuk Stilling i Repertoiret, skyldtes det hans Aandsdannelse og Rosings tiltagende Sygdom, under hvilken F. blev Teatret uundværlig som Elsker og Helt (f. Eks. Balder i »Balders Død«; Gyldenstjerne i »Dyveke«; Vandby i »Gulddaasen«; Grev Gert i »Niels Ebbesen«; Carl Moor i »Røverne«; Titelrollen i »Clavigo« og Charles i »Bagtalelsens Skole«). Oehenschlägers nordiske Tragedier fandt en troende Fremstillen i F. Han blev bl. a. den første Fremstillen af Olaf i »Hakon Jarl«, Axel i »Axel og Valborg«, Angantyr i »Stærkodder« og Hagbarth i »Hagbarth og Signe«, men han medbragte til disse Opgaver hverken legemlig Skønhed, Djærvhed eller Kraft, derimod Iver og Glød og sin mod Idealet stræbende Personlighed, og naar denne faldt sammen med Rollen, naaede F. poetiske Virkninger. Saaledes gav han Maleren Antonios Kunstbegejstring i »Correggio« et skønt og forklaret Udtryk. Han udførte i alt ca. 200 Roller, ofte i ukunstneriske Skuespil, men for den Lede, han følte ved at spille sin Tid dermed, søgte han Erstatning i Digtingens Verden, navnlig ved Studiet af Ossian og Shakespeare. F.s letvakte Begejstring, Sprogkundskaber og Opfattelsesevne fik et glimrende Arbejdsstof, da han gik i Lag med at oversætte Shakespeare, hvis Værker kun var lidet kendt og aldrig opført i Danmark. Men han maatte besejre megen Modstand, inden han 1815 kunde skrive: »Paa intet af alle Theatre i Verden, selv paa Englands, kommer Shakespeares Stykker saa uforandrede og uforvanskede frem som her paa Kongen af Danmarks«. 1803 indleverede han sin Fordanskning af »Julius Cæsar« til Teaterdirektionen, der ikke turde spille Tragedien paa Grund af dens revolutionære Aand, men F. opgav ikke sin Strid for »Briter-Barden« og fik en Medkæmper i Oehenschläger; 1807 udkom første Bind, indeholdende »Julius Cæsar« og »Hamlet«; i Forordet skrev F., at »han i flere Aar endog paa ubillig-billige Vilkaar« havde søgt en Forlægger; først 1811 udkom anden Del, uden Tvivl forsinket af Samtidens Had mod alt, hvad engelsk var; tredje og fjerde Del oplevede F. ogsaa at udsende, men sidste Bind kom først 1818, efter hans Død udgivet og fuldendt af P. F. Wulff. Streng filologisk Nøjagtighed prægede ikke F.s Oversættelse; det kom, skriver han, ikke an paa, at »Bogstav fortolkede Bogstav, men Aand Aand«. Han valgte gerne forældede Ord, hvis de syntes mere kernefulde, mere Shakespeare'ske end nyere Former. Der

var ofte en dramatisk Spændkraft i Sætningerne, som røbede Skuespilleren; Shakespeares senere Oversætter i Danmark, E. Lembcke, erkendte, at der hos F. var Steder, hvor hans Digteraand brød saaledes igennem, at »den har fundet det friske og levende Udtryk, der aldrig ældes, og hvor det ikke er muligt at gengive Shakespeare renere og bedre«. Denne Indsats i Litteraturen gav F.s Navn agtelsesfuld Ihukommelse og bragte ham hans betydeligste Opgave, Titelrollen i »Hamlet«, hvormed Shakespeare omsider 1813 indførtes paa den danske Scene. F.s Natur var beslægtet med Hamlets; **Oehlenschläger** vidner, at den Shakespeare'ske Humor var F.s egentlige Element, og Rahbek beundrede hans Udførelse af Hamlet som et Mønster paa dybtgaaende Rollestudium. Men F.s Helbred var allerede paa dette Tidspunkt nedbrudt af den Kulde paa Scenen og gloende Hede i **Paaklædningsværelserne**, der ogsaa havde gjort M. Rosing til Krøbling. Inden han brød sammen af Gigt, naaede han at gennemføre en Idé af langtrækkende Betydning, idet han 23. April 1809 paa Hofteatret (nu Teatermuseet) afholdt den første Oplæsning paa Dansk, det saakaldte »**Deklamatorium**«. Denne Idé, som rimeligvis var en Efterligning af den engelske Skuespillerinde Mrs. **Siddons'** Readings, optoges af andre Kunstnere, der valgte et komisk Repertoire, hvorved det højtidelige Ord »Deklamatorium« forsvandt, og det mere borgerlige Begreb »Aftenunderholdning« traadte i Stedet. F.s sidste Shakespearerolle blev Edgard i »Kong Lear«; han optraadte sidste Gang, ikke fyrretyve Aar gammel, 8. Jan. 1817 som Eraste i »Den Vægelsindede«. Kort forinden havde han lidt den Skuffelse at blive forbigaaet ved Besættelsen af en Instruktørpost. Frydendahl fik Embedet af **Ancienitetshensyn**, skønt F. egnede sig bedre dertil. 1816 stiftede han Teatrets Enke- og **Børneforsørgelseskasse**; ved Mindeforestillingen til Fordel for hans Efterladte opførtes »Macbeth«.

Foruden Oversættelser, ogsaa af andre Digttere end Shakespeare, skrev F. adskillige Bidrag i Blade og Tidsskrifter og udgav 1805 og 1807 »Nytaarsgave for Skuespilyndere«; 1811 udsendte han sammen med Rahbek to Hæfter af Tidsskriftet »Theone«; 1812 kom »Læsning for Yndere af Skuespilkunsten« og 1813 »Poetisk Lommebog«. Medens disse Smaabøger indeholder gode Bidrag til Tidens personelle Teaterhistorie, var hans Publikation »Læsebog for Døttreskoler« (I—II, 1813—14) anlagt paa en bredere Basis. Skriftet »Anekdotsamlere« (1812) var et Vidnesbyrd om udstrakt Læsning, medens »Samlinger af danske Landskabsord« (udg. af C. Molbech 1820; ny Udgave 1917) fortalte om F.s Kendskab til den jyske Almues Sæder og Skikke i hans Fødeegn. Hans Ung-

domsven, den senere Biskop N. E. Øllgaard, udgav 1818 med en Biografi F.s Digte i to Bind, hvoraf kun Verset »Linus Aftenbøn« (»Nu lukker sig mit Øje«), skrevet 1813, er almenkendt i vore Dage. — Stik af Wilh. Heuer 1818.

Gravblomster, Peter Foersoms Erindring helligede, udg. af N. T. Bruun, 181g. Oehlschlägers Erindringer, I—III, 1850. N. Bøgh i Museum, IV, 2, 1895. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, 1, 1911. Samme i Tilskueren April 1935. Paul V. Rubow: Shakespeare paa Dansk, 1932.

Robert Neiiendam.

Fog. En Præsteslægt F. udspringer fra Sognepræst til Storning, Stjør og Galten Niels Pedersen F. (ca. 1570—1628), der var Farfader til Sognepræst til Øster Starup Niels Lauridsen F. (1641—99), Rektor i Ribe Gregers F. (d. 1693) og Provst i Ribe Jørgen F. (1631—1710). Denne var Fader til Magister Lauritz F. (d. 1747), der var Faderens Efterfølger ved Ribe Cathrine Kirke, Sognepræst til Alslev og Hostrup David F. (1671—1720), Provst, Sognepræst i Hvidding Clemens F. (1682—1763) og Sognepræst i Guldager Rasmus F. (d. 1726). Sidstnævntes Søn, Sognepræst i Højelse og Lellinge Jørgen F. (1713—69), var Fader til Sognepræst i Køge Rasmus F. (1762—1817), hvis Sønner var Kammerraad, Toldforvalter Henrik Georg F. (1800—68) — Fader til nedenn. Generalløjtnant Ludolph Erasmi F. (1825—97) — og Prokurator i Slagelse Søren Lemvigh F. (1798—1853), der var Bedstefader til nedenn. Biblioteksmand Ludolf Emil F. (1873—1925). — Ovenn. Pastor David F. (1671—1720) var Fader til Sognepræst i Stenstrup og Lunde Rasmus F. (1704—77) og til Kammerraad, Amtsforvalter Lauritz F. (1710—70), hvis Sønnesøn Kaptajn, Vejer, Maaler og Vrager Laurits F. (1783—1837) var Fader til nedenn. Biskop Bruun Juul F. (1819—96), til Provst i Bogense Carl Jacob Henrik F. (1823—1901) og til Sognepræst til Mjolden Caspar David Vilhelm Munthe F. (1815—67), der er Morfader til de nedenn. Brødre, Stiftsprovst Johannes F.-Petersen (f. 1879) og Politikeren Gunnar F.-Petersen (f. 1881). — Den ovenfor omtalte Pastor Rasmus F. (1704—77) var Fader til Sognepræst i Faaborg David F. (1731—1805), Provst Jørgen F. (1734—99) og Sognepræst i Stenstrup og Lunde Lars F. (1745—1818), hvis Sønner var Christian Frederik F. (1785—1844) til Risinge — Fader til Etatsraad Lars F. (1832—1904) til Risinge — og Kammerraad, Toldinspektør Axel Frederik Preben F. (1788—1848), hvis Sønnesøn var nedenn. Generalkonsul Axel Johan Adolph F. (1848—1922). — Ovenn. Provst Jørgen F. (1734—99) var Fader til Sognepræst i Hjørunde Christian F. (1763—

1833), Sognepræst i Skyum Rasmus F. (1765—1809), Sognepræst i Vellev Schack Carl Emil F. (1768—1840), Departementschef, Konferensraad Ludolph Frederik F. (1778—1855) og nedenn. Sø-officer Jørgen (Georg) F. (1780—1817).

H. R. Hiort-Lorenzen: Slægten Fog, 2. Udg., 1906. *Albert Fabritius.*

Fog, Axel Johan Adolph, 1848—1922, Generalkonsul. F. 21. Febr. 1848 i Messina, d. 30. Dec. 1922 i Palermo. Forældre: Købmand, senere Konsul Carl Victor Emil F. (1816—1903) og Marie Henriette Ruegg (f. 1827). Gift 27. Juni 1877 i Antwerpen med Sophie Charlotte Good, f. 12. Okt. 1855 i Antwerpen, d. 11. Marts 1920 i Palermo, D. af Købmand William Louis G. (1819—79) og Hannah Nathanson (1822—85, gift 1° med Grosserer Isaac Levysohn, 1793—1849).

Skønt født i Messina, hvor Faderen drev Forretning og senere blev dansk Konsul, sendtes F. som ung til Kbh., hvor han blev opdraget og tog Præliminæreksamen fra Efterslægtsselskabets Skole 1864. Efter at være vendt tilbage til Messina optoges han som Associé i Faderens Handelsforretning og blev 1876 udnævnt til dansk Vicekonsul under Faderen. Ved dennes Død 1903 fik han selv Udnævnelse som Konsul og blev Chef for det store Handelshus Emil F. og Sønner, der drev en omfattende Handels- og Fabrikvirksomhed paa Sicilien, hovedsagelig bestaaende i Fabrik og Varehuse i Messina, Svovlraffinaderier i Catania og Girgenti, i hvilke to Byer Firmaet ogsaa havde faste Filialer. Ved Jordskælvet i Dec. 1908 ødelagdes Firmaets Ejendomme i Messina, og F. flyttede 1910 til Palermo, hvor han 1911 blev Konsul for hele Sicilien, 1914 med Titel af Generalkonsul. F. var en dygtig og energisk Konsul, der altid med Iver og Omhu varetog danske Interesser. 1912 søgte og fik han dansk Indfødsret. — Af F.s Sønner var *Alfred Carl F.* 1917—23 Vicekonsul hos Faderen i Palermo, *Waldemar Emil F.* Konsul for Sicilien med Bopæl i Messina 1923—30. Firmaet er nu ophævet. — R. 1908. *Fr deFontenay.*

Fog, Bruun Juul, 1819—96, Biskop. F. 11. Marts 1819 i Stege, d. 22. Febr. 1896 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Kaptajn, Landmand, senere Vejer, Maaler og Vraget i Kbh. Laurits F. (1783—1837) og Christiane Bodilla Birgitte v. Munthe af Morgenstjerne (1777—1849). Gift 1° 10. Okt. 1845 i Kbh. (Frue) med Petra Emmerenze Høegh-Guldberg, f. 14. Febr. 1804 i Randers, d. 15. Juli 1870 i Kbh. (Holmens), D. af Sekondritmester, senere

Generalløjtnant Christian H.-G. (1777—1867) og Anna Dorothea v. Munthe af Morgenstjerne (1774—1866). 2° 11. Okt. 1878 i Vallensbæk med Jacobe Francisca Munter, f. 11. Okt. 1835 i Kbh. (Holmens), d. 16. Nov. 1916 sst., D. af residerende Kapellan, senere Holmens Provst, kgl. Konfessionarius **Balthasar M.** (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1837 fra Metropolitanskolen. Ved Universitetet, hvor først Sibbern og siden Martensen havde stor Indflydelse paa ham, valgte han det teologiske Studium og blev paavirket af den Hegel'ske Spekulation, som da havde sin korte Blomstringstid her hjemme. Allerede i Skolen var hans Interesse vakt for Klassikerne; under sit teologiske Studium kom han i nøje Forhold til Filosofien, og denne dobbelte Paavirkning prægede i høj Grad hans aandelige Personlighed. 1843 tog han teologisk Embedseksamen, og derpaa var han et Par Aar Lærer ved københavnske Skoler og Huslærer. 1845 blev han Adjunkt i Roskilde, 1847 Sognepræst i Nestelsø og Mogenstrup. Her tilbragte han omtrent ti Aar, sysselsat dels med sin Præstegerning, dels med Studiet af Filosofien og Klassikerne; 1856 forsvarede han en Afhandling om Cartesius, den nyere Filosofis Fader, for den filosofiske Doktorgrad. 1857 blev F. kaldet til Kbh. som 1. residerende Kapellan ved Holmens Kirke. Her samlede han i Aarenes Løb en stor Menighed, og han **maa** uden Tvivl regnes for en af de betydeligste danske Prædikanter. I formel Henseende hørte han til samme Skole som Martensen, men han repræsenterede en anden Type inden for Skolen. Medens man i Martensens Prædikener stadig sporede Virkningerne af Fordybelsen i Spekulationen og Mystikken, mærkede man hos F., at han havde drukket dybt af det Væld, der er udgaaet fra **Plato** og **Augustin**. Der var i hans Prædikener (hvoraf en Del er udgivet i to Samlinger 1867 og 1886) den samme Tankens Klarhed som hos Martensen, men mere Farve over Stilen og større Rigdom paa Billeder. De fik derfor tit en ejendommelig vækkende Kraft, og som Taler til »de dannede blandt Religionens Foragtere« havde han stor Betydning. Hans bredkirkelige, lidet konfessionelle, dogmatiske Standpunkt gjorde ham i fortrinlig Grad skikket til at være Apologet; det logiske i hans Tale, hans Fortrolighed med Nutidens Tænkning og Digtning og hans harmoniske, aandfulde Foredrag sikrede ham i mange Aar en fremskudt Stilling som Prædikant for den intelligente Del af Hovedstadens Befolkning.

I de første Aar af sin københavnske Præstevirksomhed (1859—61) holdt F. Forelæsninger ved Universitetet over Filosofiens Historie med særligt Hensyn til Religionsfilosofien, over Læren om Kirken,

det teologiske Studium og Augustins Teologi, og denne Virksomhed satte en blivende Frugt i den smukke og tankerige Bog »Om det teologiske Studium« (1861). 1865 blev han knyttet til Pastoralseminariet som Leder af de homiletiske og en kort Tid tillige af de kateketiske Øvelser. 1867 blev han ved B. Münters Død Holmens Provst, og i de Aar, som fulgte, stod han paa Højdepunktet af sin Indflydelse i Hovedstaden. Ikke sjældent gav han sit Ord med i Laget, som i Artiklen »Om kirkelig Disciplin« (1856) i »Ugeskrift for den evang. Kirke i Danmark«, og da der forhandlede om Indførelsen af tvungent borgerligt Ægteskab og om Kristendommens Forhold til Kulturen; Bevægelsen mod den lovordnede Prostitution havde i ham en af sine tidligste og ihærdigste Forkæmpere, bl. a. gennem hans Arbejde for Magdalenehjemmet. Flere Udenlandsrejser, gentagne Gange til England, skærpede hans Blik for de store religiøse og kirkelige Modsætninger, der brydes i vor Tid, og fortsat Fordybelse i Klassikerne og i den moderne teologiske, filosofiske, historiske og æstetiske Litteraturs Hovedværker satte ham i Stand til med sikker Forstaaelse at følge de forskellige Faser i Udviklingen af Forholdet mellem Kristendommen og Kulturen.

1881 blev han udnævnt til Biskop over Aarhus Stift, men vendte allerede 1884 tilbage til Hovedstaden som Martensens Efterfølger paa Sjællands Bispestol. I denne Stilling ventede der ham nye og vanskelige Opgaver, ikke mindst Ledelsen af det nyoprettede kirkelige Raad. I det hele gik F. i Martensens Spor, uden at være uvillig til at gøre Indrømmelser over for modsatte Synspunkter, hvor Folkekirkens Ordning efter hans Opfattelse kunde bære det. Megen Paaskønnelse vandt hans frisindede Forstaaelse af Morten Pontoppidan, hvorved det muliggjordes for denne atter at blive Præst i Folkekirken. Deres indbyrdes Forhold er smukt belyst i den Brevveksling mellem dem, som er trykt i Bondos Levnedsskildring af F.

Breve til F. i Det kgl. Bibliotek. — Dr. theol. h. c. 1879. — Ordensbiskop 1888. — R. 1862. DM. 1869. K.² 1884. K.¹ 1887. S.K. 1888. — Malerier af J. Roed 1863, af J. F. N. Vermehren 1864, 1874 (i Holmens K.) og 1896 (i Roskilde Domkirke) samt af Fr. Lange (Aarhus Domkirke). Marmorbuste af Th. Stein 1898 paa Fr.borg. Marmorrelief i Bispegaarden i Kbh. Litografier 1866, 1869, tegnet af E. Fortling efter Fotografi, og 1894 af Harald Jensen. Træsnit 1868, 1872 af H. P. Hansen, 1873, 1880 og 1881. Mindesmærke med Bronzebuste af Saabye 1903 ved Holmens K.

Selvbiografier i Univ. Progr. Nov. 1856 og Levnedbeskrivelser af de ved Kbh.s Universitets Firehundredaarsfest promoverede Doktorer, 1879. III.

Tid. 26. Maj 1872, 10. Marts 1889 og 1. Marts 1896. J. Bondo: Bruun Juul Fogs Levned, 1897. Th. og H. F. Ewald: En Slægts Historie, II, 1905, S. 203 f. M. Rørdam: Tilbageblik paa et langt Liv, 1911, S. 319 f. H. Scharling: Livsminder, 1919, S. 324—27.

Fr Nielser (A J Rud*)

Fog, Ludolf Emil, 1873—1925, Biblioteksmand, Journalist. F. 6. Aug. 1873 i Aalborg, d. 1. Okt. 1925 i Kbh., Urne i Bispebjerg Urnehave. Forældre: Fabrikant Ludolf Emil F. (1837—83) og Vilhelmine Caroline Salomon (1844—1918). Gift 9. Maj 1902 i Nørre Ørslev med Emilie Vilhelmine Caroline Birch, f. 15. Dec. 1873 i Kbh. (Pauls), D. af Grosserer Christian Vilhelm B. (1842—1906) og Caroline Hansine Sophie Petersen (1848—85).

F. blev først sat i Handelslære, men Lysten til at studere fik Overtaget hos ham, og 1894 blev han Student, privat dimitteret; 1900 tog han Magisterkonferens i alm. og sammenlignende Litteraturhistorie. Han drev i de nærmest følgende Aar dels Journalistik, dels Manuduktion og var 1902—04 paa Studieophold i Udlandet, især Frankrig; Frugten heraf var hans Disputats »Borger, Bonde og Tjener i den franske Komædie« (1905). Fra 1. Jan. n. A. blev han ansat ved Statsbiblioteket i Aarhus som Underbibliotekar, fra 1908 Bibliotekar; samtidig skrev han mange litterære Artikler i Blade og Tidsskrifter og var 1911—19 fast Medarbejder ved »Aarhus Amtstidende«. F. fik snart en brændende Interesse for den Side af Biblioteksvirksomheden, som vender ud mod Publikum, og som Leder af Udlaanet var han en af dem, der stærkest prægede Statsbibliotekets Udvikling som offentlig Institution og skabte en ubureaukratisk Tradition, som bidrog meget til Udlaanstallenes hurtige Vækst. Gennem denne Virksomhed kom F. i nær Forbindelse med Folkebibliotekerne, og han arbejdede i flere Aar med Tanken om at organisere dem omkring Statsbiblioteket som Centrum, saaledes som det bl. a. fremgaar af hans 1911 udsendte Pjece »En Biblioteksreform«; hans Ideer kom dog ikke til at præge den endelige Ordning. 1919 opgav han sin Bibliotekarstilling i Aarhus for at overtage Ledelsen af »Politiken«s Bibliotek, som han sikkert havde tænkt sig efter amerikanske Forbilleder at udvikle til et stort Oplysningscentrum for Hovedstadens Befolkning, en Opgave, han havde haft Betingelser for at løse, hvis de kommunale Bibliotekers stærke Udvikling ikke havde suget Livskraften fra den. Han gik derefter over i journalistisk Virksomhed og var til sin pludselige Død »Politiken«s Redaktionssekretær. Med sit hastige Tempo og mangesidige Interesser — Politik, sociale Forhold, Litteratur, Teater, Idræt — maa F. have følt sig

veltilpas i Journalistik; her saavel som i **Biblioteksgerningen** udløstes den Trang til at deltage i Folkets Oplysning, der var **Drivfjederen** i meget af den rastløse og urolige Mands Virken.

Politiken 2. Okt. 1925. V. Grundtvig i Statsbiblioteket i Aarhus 1902—27, 1927, S. 35 f. Svend Dahl i Bogens Verden, VII, 1925, S. 158.

Svend Dahl.

Fog, Jørgen (Georg), 1780—1817, Søofficer. F. 10. Maj 1780 i Dalby, Fyn, d. 28. Dec. 1817 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Sognepræst, sidst i Humble, Provst Jørgen F. (1734—99) og Cecilie Leth (1745—99). Gift 16. April 1808 i Kbh. (Holmens) med Christiane Lindberg, døbt 13. Maj 1778 i Kbh. (Frels.), d. 23. Marts 1850 sst. (Holmens), D. af Drejermester Hans Mathiesen L. (ca. 1728—93, gift 1° med Inger Margarethe Magnus, ca. 1729—75) og Barbara Johanne Bugge (ca. 1737—1805).

F. blev Student 1798 fra Odense, cand. phil. 1799, Kadet 1801, fik Gerners Medaille 1802 og blev Sekondløjtnant 1803. 1804—05 var han med Fregatten »Fylla« i Vestindien og blev 1807 ansat som Lærer ved Søkadetakademiet, en Virksomhed, der dog snart blev afbrudt ved Krigen. Efter 1808 at have været næstkommanderende i Blokskibet »Hester Marie« ved Kbh.s Defension sendtes han i Sept. s. A. til Rokanonbaadsflotillen i Kattégat; han forblev her næsten under hele Krigen og udmærkede sig jævnlig, saaledes i en Affære med en engelsk Korvet og en Kutter 1. Marts 1809 ved Skagen, hvor han ved en helt modig Kamp, selv haardt saaret, reddede sin Konvoj, men selv maatte overgive sig. Efter at have ligget paa Hospitalsskib i Goteborg overførtes han til Sygehuset i Helsingør. S. A. avancerede han til Premierløjtnant. 1811 sendtes han atter til Flotillen i Kattégat, deltog i det uheldige Togt til Anholt under Falsen og ligeledes i Angrebet paa den engelske Konvoj ved Hjelm 5. Juli. N. A. deltog han ligeledes under Falsen i Erobringen af Briggen »Attacke« ved Grenaa og blev Kaptajnløjtnant 1815. Hans Helbred var imidlertid saa stærkt svækket af Kanonbaadslivets Strabadser, at han 1816 gik à la suite og blev ansat i Raketkompagniet. — R. 1809. DM. 1812.

H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814.

Th. Topsøe-Jensen.

Fog, Ludolph Erasmus, 1825—97, Officer. F. 10. Okt. 1825 i Kbh. (Garn.), d. 14. Febr. 1897 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: Kopist i Statsgældsdirektionen, senere Toldforvalter i Sla-

gelse, Kammerraad Henrik Georg F. (1800—68) og Johanne Diderikke Rønne (1801—79). Gift 28. April 1852 i Kbh. (Garn.) med Julie Fanny Holbøll, f. 22. Jan. 1833 i Kbh. (Frels.), d. 19. Febr. 1897 sst., D. af Kaptajnløjtnant, Inspektør i Sydgrønland Carl Peter H. (1795—1856) og Hanne Sophie Theresia Petersen (1810—56).

F.s Fader rejste 1834 til Ostindien for at overtage Stillingen som **agl.** Bogholder og Revisor i Trankebar, men 1837 sendtes F. hjem til Danmark, hvor Kongen gav Tilsagn om at tage sig af Drengen, der n. A. blev Landkadet og 1843 Sekondløjtnant i Infanteriet. Fra 1846 indtil Krigen 1848 var han Elev ved den militære Højskole, deltog derefter i Kampene ved Bov og Slesvig og blev Adjudant ved 4. Brigade, var med i Kampene ved Dybbøl og Nybøl og blev Premierløjtnant s. A. For sin Stabsuddannelses Skyld kom han til Tjeneste ved Artilleriet, deltog i Slaget ved Fredericia, blev i Foraaret 1850 Adjudant ved Artillerikommandoen og deltog i Slaget ved Isted. Efter at have afsluttet ved Højskolen blev han Generalstabsaspirant og 1855 Kaptajn II og Adjoint i Generalstaben, var 1859—68 tillige Lærer i Krigskunst ved Højskolen. I denne Stilling udgav han 1861 sin fortrinlige »Krigskunstens Theori«. S. A. blev han Kaptajn I og Dec. 1863 Stabschef ved Infanterireserven (Forsvaret af Dannevirke), indtil han Marts 1864 blev Stabschef ved 3. Division. 1865 blev han Chef for Generalstabens taktiske Sektion, 1867 Oberst og Stabschef ved 1. Generalkommando, 1868 Departementschef og 1873 Direktør i Krigsministeriet. Her blev der ret Brug for hans store Evner, Livserfaring og mangesidige Kundskaber, bl. a. ved Arbejdet med at føre Hærloven af 1867 ud i Livet. 1878 udnævntes han til Chef for Officerskolen, n. A. til General og Chef for Generalstaben, en Stilling, hvori han indlagde sig stor Fortjeneste — han var, som det blev skrevet om ham, »den personificerede Pligtopyfyldelse«. Under ham udarbejdedes den første fuldstændige Mobiliseringsplan for Hæren og detaillerede Planer for dennes Anvendelse under en eventuel Krig samt Værket om Krigen 1864. 1887 blev han Chef for 1. Sjællandske Brigade og n. A. Generalløjtnant og kommanderende General i 2. Generalkommandodistrikt, afgik 1895. — R. 1861. DM. 1864. K.² 1874. K.¹ 1878. S.K. 1889.

Mil. Tidende 1892, S. 484, og 1897, S. 130. Ill. Tid. 28. Febr. 1897.

Rockstroh (P. N. Nieuwenhuis).

Fog-Petersen, Gunnar, f. 1881, Landmand og Politiker. F. 5. Jan. 1881 i Alslev ved Varde. Forældre: Sognepræst, sidst ved

Trinitatis K. i Kbh. Peter Nielsen Petersen (1846—1916, gift 2° 1894 med Nanna Dahlerup, 1865—1925) og Anna Susanne Cathrine Fog (1858—87). Navneforandring 22. Sept. 1908. Gift 22. Sept. 1911 i Kbh. (b. v.) med Ausa Fraenckel, f. 21. Aug. 1881 i Kbh. (Mos.), D. af Tapetfabrikant Robert Adolph F. (1848—1910) og Julie Gaiathea Levin (1850—1924).

F.-P. tog Landbrugseksamen 1903, udvidet Eksamen for Landbrugskandidater 1905, var Redaktør af »Dansk Landbrug« 1905—06 og Konsulent i Plantedyrkning for Landboforeningerne i Holbæk Amt og for de samvirkende sjællandske Husmandsforeninger 1907—11. Som Landøkonom deltog han med Iver i det praktiske Forsøgsarbejde, der brød igennem efter Aarhundredskiftet; han har skrevet talrige Forsøgsberetninger og været Medarbejder ved »Landbrugets Ordbog« (1909—14, 2. Udg. 1919) og »Husmandens Haandbog« (1910—16). Han følte sig tidligt tiltrukket af Politik. 1911 overtog han Redaktionen af »Aalborg Venstreblad« og skrev heri dels en Række politiske Artikler, dels nogle friske og poetiske Naturskildringer, som senere er udgivet som Manuskript (»Støren er her igen«, 1921). 1909 stillede han sig til Folketinget i Kolding som Repræsentant for Det radikale Venstre; han blev ikke valgt, men havde ved en meget livfuld Valgkampagne tredoblet Partiets Stemmatal, og ved Folketingsvalget 1913 i Bogense sejrede han over Kredens hidtidige Repræsentant, tidligere Minister Jensen-Sønderup, og holdt derefter Kredsen til 1920. Sidstnævnte Aar valgtes han i Aalborg til Medlem af Landstinget og genvalgtes 1928. Han er Medlem af Toldraadet, af Landstingets Finansudvalg og af Landmandsbankens Afviklingsafdelings Bestyrelse. 1924 maatte Udgivelsen af »Aalborg Venstreblad« ophøre, og F.-P. har derefter drevet sine to Landejendomme Vester Skalborg ved Aalborg og Krosgaard i Saltum, hvilken sidste han dog afhændede 1934. — F.-P. har udøvet en betydelig Indflydelse som Politiker, dels ved sine personlige Forbindelser med Det radikale Venstres ledende Mænd — navnlig stod han altid Ove Rode meget nær —, dels ved sin agitatoriske Virksomhed som Taler ved et stort Antal offentlige Møder. Han er en af de sjældne Talere, som virkelig kan faa Indflydelse paa en stor Forsamling; han er ikke blot klar og slagfærdig, men hans Foredrag er tillige baaret af en indre Glød, et poetisk og lyrisk Temperament, som ofte finder ægte og smukke Udtryk. Da det socialdemokratiske Ministerium 1926 havde forsøgt at fjerne Venstre og Det konservative Folkeparti fra hinanden ved at stille forøget Toldbeskyttelse for Industrien i Udsigt, støttede F.-P. et Forsøg paa Tilnærmelse mellem de to

Venstrepartier, men det kom ikke til nogen Forstaaelse mellem Regeringen og Det konservative Folkeparti, og da efter Valget det nye Venstreministerium udelukkende orienterede sig til konservativ Side, efter at Det radikale Venstre yderligere var gaaet tilbage ved Valget, **maatte** Tanken om Samarbejde med Venstre betragtes som afvist og umulig. I Perioden indtil Valget **1929** nærmede de to Oppositionspartier sig atter til hinanden, og under Indtrykket af, at de sociale Spørgsmaal ikke længere lod sig behandle ud fra de gammelliberale Synspunkter, tog F.-P. i en Artikel i »Aalborg Venstreblad« **18. Dec. 1928** direkte til Orde for Dannelsen af et socialdemokratisk-radikalt Ministerium i Tilfælde af, at Valget gav de to Partier Flertal. Artiklen blev stærkt drøftet og banede Vejen for den Forstaaelse mellem Partierne, som førte til Dannelsen af Ministeriet **Stauning-Munch 1929**. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (**1923**) i Rigsdagen. Maleri og Blyantstegning af Agnes Smidt.

J. Hassing Jørgensen.

Fog-Petersen, Johannes, f. **1879**, Politiker, Præst. F. **23. Nov. 1879** i Alslev ved Varde. Broder til Gunnar F.-P. (s. d.). Navneforandring **22. Sept. 1908**. Gift **14. Maj 1907** i Kbh. (Trin.) med Solvejg Høgsbro, f. **25. Aug. 1882** i Kbh. (Vartov), D. af Overretssagfører, senere Højesteretssagfører og Minister Svend H. (s. d.) og Hustru.

F.-P. blev Student **1899** fra Roskilde, cand. **theol. 1905**. Han var Forstander for Folkehøjskolen for unge Handelsmedhjælpere, Købmandshvile, **1905—14**. Hans Lyst til Deltagelse i offentligt Liv førte ham **1913** ind paa Tinge som Folketingsmand for **Højrupkredsen**, valgt af Det radikale Venstre. Han fik hurtigt en ret fremskudt Stilling, blev Medlem af Partiets Bestyrelse (**1913—20**), fik betroet adskillige vigtige Ordførerskaber og Kommissionshverv (den **dansk-vestindiske Kommission 1916** og den store Skolekommission **1919**), men blev ikke genvalgt **1920** og har ikke senere søgt Valg. **1914—21** var F.-P. Redaktør af »Lolland-Falsters Venstreblad«. Hans livfulde, let modtagelige Sind, der om Formiddagen aner Dagens Sensation, gjorde ham i høj Grad skikket til journalistisk Arbejde. — Imidlertid havde forskellige Oplevelser øget hans Trang til Præstegerningen, **1921—27** var han Sognepræst i Vaalse, **1927—31** ved Hans Tausens Kirke i Kbh. og udnævntes **1931** til Stiftsprovst for Fyns Stift, Provst for Odense Købstads Provsti og Sognepræst ved Domkirken i Odense. — F.-P.s Anskuelser angaaende Kirkepolitik har i Tidens Løb ændret sig. Oprin-

delig var han en ivrig Forkæmper for de grundtvigske Frihedskrav og bekæmpede med Dygtighed J. C. Christensens Kirkepolitik, men i Aarenes Løb førtes han længere og længere bort derfra og blev 1934 Formand for Kirkeligt Forbund af 1933. Ved Bispevalget i Aalborg 1930 var han den grundtvigske Retnings Kandidat, 1935 var han stærkt paa Tale som Centrums og Indre Missions Kandidat ved Bispevalget i Roskilde Stift, men blev ikke opstillet. R. 1933. — Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923) i Rigsdagen.

Fyns Venstreblad II. Febr. 1913. Højskolebladet, 1911, Sp. 51—60.

Fred. Nørgaard.

Fogh. Af de Slægter, som fører dette Navn, skal nævnes en jysk Slægt, der begynder med Borgmester, Købmand i Aarhus Lars F. (d. 1656), der var Fader til nedenn. Borgmester i Kbh. Jørgen F. (ca. 1631—85). Dennes Søn, nedenn. Etatsraad Peter F. (1675—1753) til Ryomgaard, blev 1707 optaget i Adelsstanden; da han ikke efterlod sig Livsarvinger, blev hans Rettigheder 1747 bevilget hans Søstersøn Jørgen Fogh Wilster (1714—56) til Ryomgaard.

Danmarks Adels Aarvog, XXXVIII, 1921, S. 470 f. *Albert Fabritius.*

Fogh, Carl Johan, 1824—79, Skolemand og naturvidenskabelig Forfatter. F. 8. Dec. 1824 i Aalborg, d. 16. Jan. 1879 i Kbh. (Hellig.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Adjunkt, senere Sognepræst, sidst i Nykøbing F., Hector Frederik Janson F. (1796—1861) og Frederikke Marie Louise Kall (1793—1854). Ugift.

F. blev Student 1842 fra Nykøbing og 1850 Magister i Naturhistorie. 1854 blev han Timelærer ved Metropolitanskolen, 1856 Adjunkt og 1860 Overlærer sst. 1858—69 var han desuden Docent i Jordbundslære ved Landbohøjskolen. Som Student var han Huslærer hos en Familie, der om Sommeren opholdt sig paa Møen, og her vakte hans Interesse for Naturstudiet, særlig det geologiske Studium. Han fortsatte dette som Amanuensis ved Mineralogisk Museum under J. G. Forchhammers Ledelse (1850); foruden denne fik Plantegeografen J. Fr. Schouw Betydning for ham. S. A. vandt han Universitetets Guldmedaille for en Afhandling om Møens Geologi. 1851—53 var han Huslærer hos en dansk Familie i Staten New York og benyttede sit Ophold til at sætte sig ind i Amerikas Skoleforhold. De frie og store Forhold i Amerika havde megen Indflydelse paa hans aandelige Udvikling. Resultatet af hans Iagttagelser derovre foreligger i en Pjece, som han udgav 1854, »Et

Par Ord om Friskolen i Amerika og den danske Folkeskole«. Den vakte Opmærksomhed, og s. A. blev F. med offentlig Understøttelse sendt til den internationale Skoleudstilling i London, bl. a. for at gøre sig bekendt med Folkeundervisningen i England og Irland. Denne beskrev han i to Skrifter 1855. I den Debat, der i 60'erne og 70'erne førtes om den lærde Skoles Omformning, deltog F. med Iver. Han viste sit pædagogiske Fremsyn navnlig ved at gøre sig til Talsmand for Enhedsskolen. Som pædagogisk Forfatter søgte han at paavise, hvad vor Folkeskole kunde lære af et praktisk og sundttænkende Folk som Amerikanerne og til Dels af Englænderne. Han anbefalede at ansætte særlige Tilsynsmænd, at give **Hjemstavn**sundervisning som Grundlag for den **videregaaende** Geografiundervisning, at indføre Sløjd og Havedyrkning som Skolefag samt Matematik og Naturvidenskab, især i deres Anvendelse i det praktiske Liv, derimod at henlægge Religionsundervisningen til Kirken og Hjemmet. Han gjorde sig endvidere til Talsmand for en forbedret Seminarieundervisning. F. var ogsaa en udmærket populariserende Forfatter og grundlagde sammen med et Par Universitetsvenner det fortrinlige »Tidsskrift for populære Fremstillinger af Naturvidenskaberne«, hvis Medredaktør han var 1854—79. Hans Hovedfag var Geografi og Geologi, og han har skrevet et Par mindre, videnskabelige geologiske Arbejder. Hans Hovedværk er den populære Lærebog »Geologiens Hovedsætninger« (1874). F. var anset for en fremragende Lærer, en ualmindelig fin Personlighed og en dygtig og klar Underviser, der i høj Grad forstod at vinde sine Elevers Hengivenhed for sig selv og Interesse for sine Fag. Han døde kort før han ved Universitetets Firehundredaarsfest skulde have været udnævnt til Æresdoktor. Venner og tidligere Elever oprettede et Legat ved Metropolitanskolen til Minde om ham.

Selvbiografi i **Metropolitanskolens** Program 1855. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908. C. A. S. Dalberg og P. M. Plum: **Metropolitanskolen** i 700 Aar, 1916. Hakon Jørgensen i **Folkeskolen**, XXXIX, 1932. E. Reumert: **Fra Livet og Theatret**, I, 1930, S. 58 ff.

Hakon Jørgensen.

Fogh, Jørgen, ca. 1631—85, Borgmester. F. ca. 1631 i Aarhus, d. 1685 sst., begr. i Domkirken sst. Forældre: Købmand og Borgmester i Aarhus Lars F. (d. 1656) og **Anne Jørgensdatter**. Gift 1668 (Bevilling 26. Aug.) i Kbh. med Karen Schumacher, f. ca. 1644 i **Kbh.**, begr. 12. Jan. 1700 i Aarhus, D. af Vinhandler Joachim S. (1600—50) og Maria Motzfeld (1613—93).

J. F. blev Student 1652 og var 1658 i Huset hos Tage Thott paa Børringekloster, drog udenlands med en af dennes Sønnesønner, Knud Thott, studerede 1661 i Leiden og tog den juridiske Doktorgrad i Udlandet. Efter Hjemkomsten boede han i Huset hos Tage Thotts Svigersøn Aksel Sehested i dennes Gaard paa Købmagergade i Kbh. og senere efter Forlovelsen med Peder Schumachers Søster Karen et Par Aar i sin Svigermoders Gaard. 1667 blev han Raadmand og n. A. Borgmester i Kbh, 1675 tillige Stadsoborst, 1670 Assessor i Højesteret. Han var ogsaa Medlem af Lovrevisions-Kommissionen. Som gift med Griffenfolds Søster kom han i stor Anseelse, og man antog, at han havde større Indflydelse paa Svogeren, end han i Virkeligheden besad. Han var en dygtig Mand, men en ufin Karakter, og har sikkert oftere været Genstand for Bestikkelse; under et Forhør i Griffenfolds Sag vidnede der, at »F. havde sine Hænder i Griffenfolds Sager, naar noget var at fortjene«. Nogle Timer før Svogeren blev han om Natten II. Marts 1676 i Stilhed fængslet i sin Gaard i Skindergade (nuv. Nr. 26) og ført til »Slotsfogdens Kammer«. Uagtet der ingen Sag var anlagt imod ham, blev der allerede 9. Maj udnævnt en anden Borgmester i hans Sted; først da Griffenfeld var domfældt, lod Kongen Sagen imod J. F. foretage paa Bytinget. Efter at have tilstaaet sin Medskyld i Embedssalg, dømtes han 3. Aug. paa Bytinget til at have sin Boslod forbrudt, miste to Fingre, staa et Kvarter i Halsjernet, føres ud af Byen af Bøddelen og evigt forvises af Riget. Denne haarde Straf formildedes dog til Forvisning til Aarhus, hvor J. F. — som Skiftet efter ham udviser — levede i en vis Velstand og ved sin Død efterlod sig en Formue paa over 14 000 Rdl. Derimod havde han ved Konfiskationen mistet 31 000 Rdl., og hans senere Forsøg paa at formindske dette Tab ved at faa sine Regnskaber taget op til fornyet Prøvelse blev uden Frugter. — Maleri af H. Ditmar (Fr.borg, Gaunø). Portrætteret paa Heinrich Hansens Maleri 1880 af Frederik III.s Arvehylding (Fr.borg). Stik af H. Schaten 1675 efter Maleri af Abr. Wuchters.

O. Nielsen: Kjøbenhavns Hist. og Beskr., V, 1889, S. 424—28. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 241; II, 1894, S. 369, 394. J. Hoffmeyer: Blade af Aarhus Bys Hist., I, 2, 1906, S. 498—502. V. A. Secher og Chr. Støchel: Forarbejderne til Kong Kristian V.s danske Lov, II, 1894, S. 281. Kbh.s Magistrats Kopibog, I (1660—89), Fol. 235 f. Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 470.

Knud Fabricius (O. Nielsen).

Fogh, Niels Jensen, 1832—1917, Fabrikant, Opfinder. F. 29. Marts 1832 i Trandbjerg ved Aarhus, d. 2. Jan. 1917 i Kellerup,

begr. i Torning. Navneforandring 22. Sept. 1902. Forældre: Gaard-ejer Jens Pedersen (1792—1877) og Kirsten Pedersdatter (1798—1868). Gift 20. Febr. 1866 i Torning med Kirsten Marie Rasmussen, f. 21. Marts 1845 i Sjelle, d. 21. Juli 1901 i Torning, D. af Husmand Rasmus Madsen (1804—51) og Maren Pedersdatter (f. 1814).

F. var svag under Opvæksten, og der var **smaa** Kaar i Hjemmet; han fik derfor uregelmæssig og ringe Skolegang. Væsentlig ved egen Hjælp fik han lært sig at skrive og læse, men han havde Trang til at lære andet og mere end fattige Bondesønner i den Tid. Nitten Aar gammel blev han Lærling under Landhusholdnings-selskabet og kom til Hofmangave paa Fyn, hvor N. E. Hofman Bang 1845 havde indrettet en landøkonomisk Læreanstalt. F. var en interesseret Elev og lærte bl. a. Dræning, som da var i sin Begyndelse. I nogle Aar var han Avlskarl og Ladefoged paa større Gaarde. 1859—65 arbejdede han som Drænmester om Sommeren og som Hørsvinger om Vinteren. Hørtilredning havde han lært afsine Brødre, der hørte til de Bønderkarle, som blev fri for Militærtjeneste mod at lære Hør dyrkning og Hørberedning paa Lykkenssæde. 1865 købte han en mindre Ejendom i Torning Vestermark, men trods Mergling og flittigt Arbejde kunde den øde Jordlod ikke ernære Familien, der hurtig voksede; Egnens Beboere traadte hjælpende til, og F. begyndte som Strømpevæver efter faa Timers Læretid hos en Væver i Aarhus. Efter faa Aars Forløb havde han seks Piger i Arbejde ved tre Rundvæve og nogle Symaskiner; han besørgede selv Afsætningen som rejsende **Uldtøjskræmmer**. Saa brændte Huset med Indbo, Maskiner og alt. Det var lavt assureret, og F. stod igen paa bar Bund; atter hjalp Egnens Folk den flittige Mand, han begyndte som Smed og fremstillede den Harve, han længe havde syslet med; det gik i Begyndelsen **smaat** med at faa den indarbejdet, men i Slutningen af 80'erne og i 90'erne blev der solgt et betydeligt Antal af »F.s Patentharve«, der fik tilkendt en Række Medailler og Præmier paa forskellige Udstillinger. Ved Fremstillingen af Harven blev F. landskendt; den indbragte ham Anerkendelse, men ikke Velstand. Han savnede Forretningssans og fik aldrig Fordelen over paa sin Side. I Løbet af 23 Aar fik Ægteparret seksten Børn, og der var ofte Armod i Hjemmet. Syv Børn og Hustruen døde; de andre Børn rejste til Amerika. F. kom selv til Skade, og Tiderne blev trange for den gamle, nu ensomme Mand, men han bevarede sit friske Sind og sine mangeartede Interesser. I en Alder af 77 Aar rejste han til Amerika for at besøge sine Børn; han kom glad og forfrisket tilbage og tog nu fat

paa at konstruere en Harve af anden Konstruktion. Ved en Prøve i Efteraaret 1914 demonstrerede den 82-aarige Mand med ungdommelig Iver sin nye Harve; den bar Vidne om Opfinderens Omtanke og Indsigt og fik en anerkendende Bedømmelse. N. A. modtog han Landhusholdningsselskabets største Sølvbæger efter Indstilling af Statens Redskabsudvalg og Viborg Amts landøkonomiske Forening. For **F.**, der i sin Alderdom havde levet alene paa sin Ejendom i den yderste Nøjsomhed, blev de sidste Aar noget behageligere; han flyttede til Kellerup, modtog et lille Familielegat samt jævnlig Hjælp fra Børnene i Amerika. Han var en uegenyttig Mand, der ved Arbejdet med sine Harver mere tænkte paa at skaffe Landbruget et godt Redskab end paa at berige sig selv.

Vort Landbrug, 1914, S. 281; 1915, S. 18 ff.; 1917, S. 248 ff. Den danske Pioner 18. Nov. 1909. Viborg Stifts Folkeblad 21. Juni 1915 og 9. Jan. 1917.

Anton Christensen.

Fogh, Peter, 1675—1753, Godsejer. F. 31. Aug. 1675 i **Kbh.**, d. 7. April 1753 paa Ryomgaard, begr. i Marie Malene K. Forældre: Borgmester Jørgen F. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 10. Febr. 1707 i Marie Malene med Magdalene Bording, f. 6. Aug. 1660, d. 22. Juli 1720, begr. i Marie Malene **K.**, D. af Lector theol. i Aarhus Laurids Jensen B. (1610—77) og Ingeborg Rasmusdatter Broberg (1633—1709). 2° med Edel Elisabeth v. Schwanewede, f. ca. 1680, d. 8. Marts 1731, begr. i Marie Malene K. (gift 1° 1696 med Major Hannibal Henrik v. Schwanewede, d. senest 1706), D. af Generalmajor Herman Frantz v. S. (s. d.) og Hustru. 3° 3. Marts 1733 i Aalborg med Helene Rebekka Byssing til Ørndrup paa Mors, f. 11. Dec. 1685 i **Kbh.**, d. 1. Maj 1749 paa Ryomgaard (gift 1° 1713 med Sognepræst i Aalborg Mag. Claus Reenberg, 1674(75)—1719, 2° 1723 med Borgmester i Aalborg, Kancelliraad Christen Gjørup, ca. 1668—1731), D. af Købmand Claus B. (gift 1° med Johanne Sophie Christensdatter) og Margrethe Ernst (1661—1732, gift 2° 1691 med Historikeren Niels Slange, s. d.).

P. F. blev Student 1691 fra Aarhus, tog 1692 Baccalaaurgraden og blev 1696 Hører ved Aarhus Latinskole; efter ti Aars Forløb opgav han imidlertid denne ringe Bestilling, da han ved sit første Giftermaal kom i Besiddelse af betydelige Midler, der satte ham i Stand til 1713 at erhverve sine Svigerforældres Gaard Ryomgaard, som han ejede og beboede til sin Død, hvorimod han straks afhændede Ørndrup paa Mors, som hans tredie Hustru bragte ham. **F.**, der 1707 havde ladet sig nobilitere og 1724 var blevet Assessor i Højesteret, var en videnskabelig dannet Mand med

mange litterære Interesser, især for Fædrelandets Historie; sit Otium anvendte han til Læsning og Studier, der vel ikke satte Frugt i lærde Skrifter, men dog ikke er uden Vidnesbyrd i den Brevveksling, han førte med mange af Datidens lærde; i hans Breve fremtræder jævnlig et Stæk af Humor. Som et Træk af hans Beskedenhed anføres, at han ikke fandt sig selv værdig til at modtage Kaldelsen som Medlem af det **kgl.** danske Selskab, som han paa flere Maader betænkte med Gaver, bl. a. Biskop Bircherods kostelige Dagbøger, der ellers næppe var blevet bevaret for Eftertiden. Af sine Midler stiftede F. flere Legater til bedste for Skoler og fattige. — **Justitsraad 1724.** Etatsraad **1735.** — Epitafium i Marie Magdalene K. Formentligt Maleri paa **Borreby.**

Hofman: Foundationer, III, 1758, S. 162—70. Giessing: Jubel-Lærere, I, 1779, S. 271; III, 1. Bd., 1786, S. 344, Tab. II. E. C. Werlauff: Det kongelige danske Selskab, 1847, S. 36—37, 226. Chr. Bruun: Falsteriana, 1869, S. 35—47. Kirkehist. Saml., 3. Rk., VI, 1887—89, S. 589—92; 4. Rk., II, 1891—93, S. 343—49. Personallhist. Tidsskr., 3. Rk., III—V, 1894—96, passim. Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 470 f.

S. Nygård (G. L. Wad).

Fogtman, Laurids, 1748—1821, Retskyndig. F. 3. Jan. 1748 i Fol under Gram Gods, d. 2. Okt. 1821 i Varde, begr. sst. Forældre: Skrædder Evert (Edvard) Lauridsen (ca. 1721—96) og Anna Kirstine Vodders (ca. 1718—82). Navnet F. optaget efter Farmoderen. Gift 23. Nov. 1781 i Gram med Cathrine Steenbek Brorson, f. 15. **Maj 1753** i Ribe, d. 5. Sept. 1836 i Jerne, D. af Biskop Hans Adolph B. (s. d.) og 2. Hustru.

F.s Uddannelse var yderst ringe, det var hans utrættelige Flid og Energi, der bragte ham frem. Ifølge sine efterladte Optegnelser **var** han i Vinterhalvaarene 1760—61 og 62 ansat som »Skoleholder« i Skjoldager. 1762 blev han Tjener og Skriversvend hos Biskop H. A. Brorson i Ribe, beklædte derefter forskellige Stillinger, bl. a. paa Bispekontoret i Ribe, blev 1776 Hospitalsforstander og Kirkeværge i Varde, 1781 By- og Raadstueskriver sst. samt Herredsskriver i Øster, Vester og Nørre Herreder, s. A. **exam.jur., 1787—1814** Byfoged i Varde samt Herredsfoged i Øster, Vester og Nørre Herreder. Allerede i sine Skriverstillinger paabegyndte F. Forarbejderne til de Samleværker, som har bevaret hans Navn i den juridiske Litteratur. Som Fortsættelse af det af Peder Kofod Trojel 1777 paabegyndte »Alphabetisk Register efter Bulls Maade over Love, Forordninger, Placater, Reskripter, Resolutioner, Krigs- og Skibs-Artikler, Octroier, Privilegier og Fundatser, fra Aar 1660

indtil nærværende Tid« udsendte F. 2. og 3. Bind (1781), der efterfulgtes af »Samling af alle gieldende Forordninger, Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve for begge Rigerne, samt de Steder af Danske og Norske Lov, saavel som Kirke-Ritualen, der angaa Religionen, Geistligheden, Kirken, Skoler, Hospitaler og Fattige, samt Bøger og Almanakker« (1784), hvori F. i »Forberetningen« tager til Genmæle mod Kapellan Johan Wandalis »Fornærmelser« eller rettere dennes utvetydige Sigtelser for Plagiat eller Eftertryk. 1806 udkom 1. Del af F.s Hovedarbejde, »Kongelige Rescripter, Resolutioner og Collegialbreve for Danmark og Norge, udtogsvis udgivne i chronologisk Orden«, den saakaldte »store« Reskript-samling, der begynder med Aaret 1660, den sidste af F. udarbejdede 7. Del i tre Bind — Aarene 1811—12 — offentliggjordes 1826; Værket fortsattes af Tage Algreen-Ussing for 1823—65 (1825—71) o. a. og er stadig et for Retslivet og Retsstudiet uundværligt Hjælpemiddel. I »Minerva« for Juli 1793, S. 41—70, skrev F. en »Beretning om Varde Kiøbstads Forfatning og muelige Forbedring«, og H. Stampes »Erklæringer« forsynede han 1807 med Register. Som Embedsmand var F. virksom og initiativrig, han nød almindelig Tillid paa Grund af sin retsindige og tiltalende Karakter. — Kancelliraad 1805. Justitsraad 1814. — Silhouet i Familieej.

Cathrine Fogtmann i Fra Ribe Amt, VII, 1909, S. 48—62.

Frantz Dahl.

Fogtmann, Karl Lauritz, 1847—1907, Politiker. F. 4. Febr. 1847 i Torslunde, Kundby Sogn, d. 6. Maj 1907 i Kbh., begr. i Kundby. Forældre: Lærer Hans Thomas F. (1811—85) og Ane Elisabeth Margrethe Kirstine Rasmussen (1815—83). Gift 10. Sept. 1873 i Præstø med Anna Emilie Jensen, f. 1. Dec. 1849 i Præstø, d. 23. Jan. 1923 i Kbh., D. af Slagter Henrik J. (1819—75) og Ane Kirstine Nielsen (f. 1826).

F. tog Skolelærereksamen 1867 i Skaarup og var 1867—1905 Lærer i Sandby ved Holbæk. Hans hele Livsgerning faldt her i Holbækegnen i Demokratiets og Folkeoplysningens Tjeneste. 1877 blev han Formand for den lokale Grundlovsværneforening og 1879 Folketingsmand for Holbækkredsen, som han holdt til sin Død. Betydelig som Taler, djærv og jævn af Væsen, altid paa Venstres yderste Fløj og stærkt knyttet til Hørup, hørte han til de ivrigste Bekæmpere af Provisoriet og Rustningsbestræbelserne. Han blev Medlem af Toldkommissionen af 1895, hvor han indtog et fra Partiet afvigende Standpunkt, og af den store Forsvarskommission af 1901, hvor han med megen Dygtighed sammen med Slengerik

modarbejdede de Forligsbestræbelser i forsvarsvenlig Retning, som 1905 førte til Venstrereformpartiets Sprængning og Dannelsen af Det radikale Venstre, i hvilket F. indtraadte. Paa dette Tidspunkt var han dog en af Sygdom nedbrudt Mand og maatte tage sin Afsked som Lærer. Han nød en betydelig personlig Anseelse som en uegennyttig og meget retsindig Politiker, der til det sidste fastholdt sin Ungdoms Idealer. — Træsnit 1890. — Mindesten ved Kundby K.

• H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 126 f. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03, S. 181—85. Politiken 7. og 8. Maj 1907. Holbæk Amts Venstreblad 7., 8., 9. og 10. Maj s. A.

J. Hassing Jørgensen.

Fogtmann, Nikolai, 1788—1851, Biskop. F. 16. Nov. 1788 i Sønder Bork, d. 13. Sept. 1851 i Aalborg, begr. sst. Forældre: Sognepræst Hans Bertram F. (1736—1814, gift 1° 1766 med Anna Cathrine Thorup, 1735—70, 2° 1771 med Anna Margrete Klavsen, 1738—74, 3° 1774 med Anna Sophie Borch, 1757—77) og Agathe Borch (1756—1841). Gift 7. April 1837 i Aarhus med Frida Hesselaida Dons, f. 6. Sept. 1805 i Sandby ved Nakskov, d. 18. Juni 1840 i Aalborg, D. af Kancelliraad, senere Etatsraad Simon Andersen D. til Frederiksdal, Hesselagergaard m. m. (1755—1828) og Nicoline Hincheldey (1774—1813).

Efter først at være blevet undervist hjemme kom F. i Ribe Katedralskole, hvorfra han 1808 blev Student. 1814 tog han teologisk Attestats, og 1815 blev han Adjunkt paa Herlufsholm, 1820 Overlærer sst. Disse Aar var efter F.s eget Sigende det lykkeligste Afsnit af hans Liv. Han følte sig nøje knyttet til Skolens Rektor A. W. Brorson (s. d.), og hans grundige Kundskaber, klare Fremstillingsevne og Interesse for Nøjagtighed i Enkeltheder gjorde ham til en udmærket Lærer. Navnlig fremhæves hans Undervisning i Religion og Dansk. Efter 1821 at være blevet Lic. theol. blev F. 1822 Lektor i Religion og Moral ved Sorø Akademi. Ogsaa her levede han i rigt aandeligt Samliv med en Række begavede Kolleger og vandt desuden Amtmanden, den senere Kancellipræsident P. C. v. Stemanns Velvillie. Dette var uden Tvivl medvirkende til, at F., der 1826 var blevet Dr. theol., 1830 blev Professor i Teologi ved Kbh.s Universitet, hvorfra han dog allerede n. A. forflyttedes som Biskop til Ribe og 1833 til Aalborg. — F. hører til de Personligheder, der har haft større Betydning ved deres Væren end ved deres Virksomhed. Medens hans Forfatterskab hverken er meget omfattende eller betydeligt, var den personlige

Omgang med ham i høj Grad udviklende. Baade i aandelige Spørgsmaal og over for Dagliglivets konkrete Enkeltheder var han en skarp og uhildet Iagttager, med Selvstændighed og Upartiskhed bedømte han Mennesker og Forhold, og han ejede en ikke almindelig Evne til paa frisk og original Maade at give Udtryk for sine Tanker. Denne Ejendommelighed præger ogsaa hans Breve, hvoraf en stor Del foreligger udgivne. Som Forfatter udmærkede F. sig især ved sin smukke og kærnefulde latinske Stil, som af Datidens Kendere blev værdsat højt. Hans Skrifter viser ham i øvrigt som en afgjort positiv Teolog. I hans Disputatser fra 1821 om Kristi Mirakler og fra 1826 om Kristi Himmelfart er det netop hans **Maal** at bryde en Lanse for Troen paa disse Ting med direkte Front over for ældre og nyere rationaliserende Retninger. Dette supranaturalistiske Standpunkt kendetegner ogsaa hans »**Lærebog** i den christelige Religion« (1823), der i en Menneskealder dannede Grundlaget for Religionsundervisningen i de lærde Skoler. Trods sin positive Helhedsanskuelse var F. dog en Modstander af Bestræbelserne for at binde Kristendommens Indhold i bestemte Formler, og han afskyede teologiske Stridigheder. Gang paa Gang indskærpede han, at i religiøse Spørgsmaal er Sindelaget Hovedsagen, Partinavne og Formler blot udvortes Skilletegn. — Som Biskop, tilmed i urolige Tider, gjorde F. næppe helt Fyldest. Hans kantede Væsen, mærkelige Ydre og sære Fagter kunde virke frastødende, **Visitatsrejserne** var ham imod, da de bragte Uorden i hans strengt regelbundne Livsførelse, han var upraktisk og levede helst i Studiernes Verden, men fra alle Sider fremhæves dog hans humane Tilsyn og tolerante Optræden. Trods sine konservative Sympatier og sin Tilknytning til J. P. Mynster viste han ofte et mærkeligt Frisind i sine Vota i kirkelige Sager. Dette gælder f. Eks. hans Stilling til Tanken om Sognebaandsløsningen, som han anbefalede, hans Kritik af Daabsritualet i Mynsters Alterbogsforslag og især (1842) hans velvillige Stilling til, at der skulde gives Baptisternes **Religionsfrihed**. Han mente nemlig, at Baptisternes større etiske og religiøse Streng-
hed kunde virke vækkende ind paa Statskirkens Forhold. Da F. ikke var nogen Førerskikkelse, fik hans Særstandpunkter imidlertid kun ringe eller ingen Indflydelse. — R. 1835. DM. 1841. K. 1845.

Latinske **Selvbiografier** i Universitetets Program ved Jubelfesten for Christendommens Indførelse, 1826, S. 42—49, og i P. E. Mullers Bispevielsesprogram 1831, S. 26—35. P. T. Hald: Tale ved Biskop F.s Bisættelse i Budolphi Kirke, 1851. N. P. Henneberg o. fl.: Afskedsord ved Biskop F.s Baare, samt historisk Mindeblad, 1851. L. Koch: Den danske Kirkes Historie i det 19. Aarhundrede, II, 1883, S. 141, 170, 237. Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 466, 495. Personalh. Tidsskr., 8. Rk., III, 1924, S. 135. Saml. til

judsk Hist. og Top., 4. Rk., I, 1911—14, S. 431. H. N. Clausen: Optegnelser om mit Levneds og min Tids Historie, 1877, S. 159 f. C. Daugaard: Biskop Daugaard, I, 1896, S. 294, 370, 390; II, 1896, S. 151. Fr. Nielsen: Minder, 1881, S. 61 f. H. A. Malling: Efterladte Erindringer, 1894, S. 26 f. C. F. W. Bendz: Breve til Rector Oluf Worm, 1844, S. 77. H. B. Melchior: Hist. Efterretn. om Herlufsholms Stiftelse, 2. Udg., 1865, S. 246. — Breve: Breve fra J. P. Mynster, 1860, S. 224. Af efterladte Breve til J. P. Mynster, 1862, S. 101 ff., 136—41, 170—73, 190—97, 204 f., 218—21, 226—30, 235—38, 244 f. Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, 1875, S. 216—19, 296 f., 356 f. Breve til og fra F. C. Sibbern, 1866, S. 123—29, 133 f., 139 ff., 143 f., 152—56, 165—68, 186—92; II, S. 167 f. (jfr. I, S. 122, 158). Breve til og fra Bernh. Sev. Ingemann, 1879, S. 51—54, 69—72, 76 f. (jfr. S. 427). Udvalg af Breve til P. Hjort, I, 1867, S. 43 ff., 263—308; II, 1869, S. 81—282.

Bjørn Kornerup.

Folke, Folke, f. 1873, Ingeniør, Brandtekniker og georgeistisk Forfatter. F. 22. Marts 1873 i Vrigsted ved Horsens. Forældre: Gartner Mads Peter Rasmussen (1835—1904) og Else Mortensen (1848—1928). Navneforandring 11. Febr. 1913. Gift 30. Juli 1902 i Taarbæk Kapel med Else Sophie Haar, f. 2. Juni 1878 i Lyngby, d. 16. April 1931 paa Frbg., D. af Kapellan i Lyngby, senere Sognepræst i Søllinge paa Fyn, Henrik Fuglslev H. (1847—95) og Sophie Frederikke Krull-Carlson (1852—1929).

F. blev Student 1892 fra Østre Borgerdydsskole i Kbh., n. A. cand. phil. og 1898 cand. polyt. som Bygningsingeniør. I de følgende to Aar var han assisterende Ingeniør ved Anlægget af de Keller'ske Aandssvageanstalter ved Brejning. 1. Maj 1900 blev han assisterende Ingeniør ved Frbg. Kommunes tekniske Forvaltning og blev i denne Stilling til Nov. s. A., da han vendte tilbage til Arbejdet i Brejning. 1901 blev han paa ny ansat ved Frbg. Kommunes tekniske Forvaltning som assisterende Ingeniør, 1905 ansattes han som Vandværksingeniør ved Frbg.s tekniske Forvaltning og som Assistent ved Frbg. Brandvæsen. 1923 overtog han ved C. J. Brodersens Afgang dennes Stilling som Brandinspektør, der ved denne Lejlighed fik Betegnelsen Brandchef, som hidtil kun var anvendt i Kbh. F., der tidlig blev et interesseret Medlem af Henry George Bevægelsen og fra 1911 har udfoldet en litterær Virksomhed paa dette Omraade, var 1916—21 Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse, valgt af Det radikale Venstre, og var endvidere Medlem af de 1916 og 1918 nedsatte Boligkommissioner. 1923 blev han Formand for den danske Henry George Forening og 1929 Formand for Grundskyldudvalget af 5. Jan. s. A. 1930 blev han Medlem af Overskyldraadet og Formand for dettes Byudvalg 1931. 1933 blev han endvidere Medlem af den Nov. s. A.

af Indenrigsminister Dahlgaard nedsatte Kommission angaaende Befolkningens Beskyttelse mod Giftgas. Siden 1931 har F. som Formand for et Udvalg under Dansk Brandværns Komité arbejdet paa, ved Hjælp af Vejning af Baal, at finde rationelle Metoder til Undersøgelse af Sluknings- og Imprægneringseffekt. — Maleri af Henrik Schouboe. *Poul Vinding.*

Folkmann, Julius Doris, f. 1864, Fotograf. F. 24. Dec. 1864 i Rønne. Forældre: Møller Hans Peter F. (1828—1918) og Cecilie Holm (1824—1908). Gift 26. Sept. 1890 i Kbh. (Johs.) med Hilda Andersson, f. 16. Aug. 1862 i Bosjö Kloster i Skaane, d. 12. Dec. 1928 i Holte, D. af Gaardejer Anders A. og Sophia Sjöström.

F., der oprindeligt var uddannet som Kunstmaler — 1890 udstillede han paa Charlottenborg — grundlagde 1888 et fotografisk Atelier i Kbh. 1894 flyttede han til Odense, hvor han blev Medlem af Bestyrelsen for Fyns fotografiske Forening. Medens han boede her, beskæftigede han sig som Fotograf meget med Genre- og Landskabsbilleder. Ved dette Arbejde kom hans kunstneriske Sans og Uddannelse ham i høj Grad til Nytte, og hans Billeder vandt stor Udbredelse gennem Reproduktioner i »Frem«, »Illustreret Tidende«, »Illustreret Familie-Journal«, »Hver 8. Dag« og »Die Woche«. 1910 vendte han tilbage til Hovedstaden og blev her en meget søgt Portrætfotograf. Hans Portrætter udmærker sig ved naturligt Liv og ved hans særlige Bestræbelser for at gengive det, der er karakteristisk for den enkelte Person. — Paa de Tillidsposter, der blev betroet **F.**, har han været meget virksom for sin Stands Interesser og for dens Højnelse. 1912 kom han ind i Bestyrelsen for den 1879 stiftede Dansk fotografisk Forening; allerede n. A. blev han Næstformand, og 1921 valgtes han til Formand efter J. Hauerslevs Død. F. havde væsentlig Del i Oprettelsen af Foreningens Fagskole, og han var Formand for den fra dens Stiftelse 1916, indtil han overtog **Formandsstillingen** i Landsforeningen. Paa hans Foranledning blev der udgivet en Lærebog, der bruges som Støtte for Undervisningen — ogsaa ved Norsk fotografisk Landsforenings Fagskole i Trondhjem — og i al Almindelighed som Haandbog for Fotografer. 1934, efter N. Chr. Bangs Død, blev F. atter Formand for Fagskolen. Ved **F.s** 70 Aars Fødselsdag udnævnte Dansk fotografisk Forening ham til Æresmedlem. I Forvejen indtog han samme Stilling i de norske og i de svenske Fotografers Landsforening. — R. 1923. — Maleri af Sichelkow 1905. Selvportræt 1906.

Dansk fotografisk Tidsskrift Febr. 1913, Okt. 1914 og Dec. 1934. Amatør-Fotografen April 1912. *C. A. Clemmensen.*

Foltmar, Christoffer, 1718—59, Miniaturemaler. F. 17. Okt. 1718 i Kbh. (Garn.), d. 3. April 1759 sst. (Petri), begr. sst. (Petri). Forældre: Hoboist Johan F. (Voltmar) og Anna Margrethe Elisabeth. Gift 22. Okt. 1749 i Roskilde med Frederikke Otzen, døbt 9. Marts 1731 i Roskilde, d. 16. Marts 1814 i Kristiania, D. af Raadmand og Postmester Peter Marquard O. (1688—1759) og Elisabeth Christine Høpfner.

F. lærte Musik hos Faderen og hos Organisten ved Holmens Kirke J. Fosie. Da denne maled Miniaturer, lagde F. sig ogsaa derefter; han arbejdede meget sammen med sin aldrende Mester, fik Ekspektance paa Organistembedet efter ham og afløste ham som Tegnelærer for **Søkadetterne**. Allerede 1739 havde han faaet det lille Embede som Organist ved Vajsenhusets Kirke, og her byggede han Orglet sammen med sin Broder, antagelig den senere Organist ved Trinitatis Johannes F. Han kom i Forbindelse med Hoffet som Miniaturemaler, 1745 købte Dronningen af ham Prinsessen af Kulmbachs Portræt til en Tabatière; paa Rosenborg findes en lille Olieminiature af Christian VI., signeret 1748, og en Elfenbensminiature af Sophie Magdalene i Enkedragt. — 1748 fik F. Bestalling som kgl. Hofminiaturemaler. Han har mange Gange malet Frederik V. i Miniature, baade til Hest og i Brystbillede til Ringe, Dronning Louise og Juliane Marie, Prinsesse Sophie Magdalene og Vilhelmine Caroline (1752) og 1758 ogsaa Christian VII. Modellerne kendte han, da han var blevet Tegnelærer for Kongeparrets Børn. Der findes Arbejder af F. paa Fr.borg, Rosenborg og Kunstmuseet. Han er ikke fremragende som Tegner; der kan være noget næsten parodisk over hans Personer med de smaa Kroppe og de store Hoveder og mægtige opspjækkede Øjne. Men han formaar dog at lægge en særegen Ynde og Gratie i sine Arbejder, dels paa Grund af Arbejdernes udprægede Rokokoholdning, dels paa Grund af Farveholdningen og den delikate Teknik, hvormed Kødfarven toner Elfenbensbunden. Omgivelserne og Blomsterarrangementerne, de skulpterede Vaser, staar raffineret til Billederne, og F. formaar, ogsaa uden for de helt konventionelle Repræsentationsbilleder af Kongehusets Medlemmer, at lægge megen Karakter ind i sine Fremstillinger. Som **Emaillemaler** synes han ikke at være betydelig. Af hans Arbejder i Gouache eller Vandfarve hænger det store Miniaturebillede af alle Frederik V.s Børn (ca. 1755) paa Fr.borg, ligesom Billedet af Juliane Marie med sin Søn Arveprins Frederik ca. 1760, endvidere en Del Miniaturer af Privatfolk som Bolle Luxdorph (1746), hans Hustru (1748), Fru Hielmstjerne, f. Kierulff (s. A.), **Kammer-**

herre Støcken og Frue (1758), Jacob Langebeks Hustru, Medlemmer af Familien Wedell. Efter hans Død leverede saavel hans Enke (til 1764) som hans Broder, Tapetvæveren Carl Ulrik F. (indtil 1765) Miniaturebilleder til Hoffet; om det er en ny Produktion, som skyldes dem, eller det er Rester af F.s Produktion, faar foreløbig staa hen.

E. F. S. Lund: Danske malede Portræter, IV, 1912, S. 69 f. O. Andrup.

Fonnesbech, Anders, f. 1852, Grosserer. F. 7. Marts 1852 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Silke- og Klædehandler Anders F. (1821—87, gift 2° 1872 med Agnes Elfri(e)da Wulff, 1841—1922) og Henriette Maria Theresia Johanne Fritzsche (1821—69). Ugift.

Efter at F. havde taget Præliminæreksamen fra Efterslægtsselskabets Skole, havde han i nogen Tid Ansættelse i det af Faderen 1847 grundlagte Manufakturfirma paa Østergade. 1873 søgte han videre Uddannelse i Udlandet og opholdt sig i flere Aar i Tyskland, Frankrig og England, indtil han sidst i 70'erne paa ny indtraadte i det fædrene Firma, rigt udrustet med kommerciel Indsigt og Erfaring. 1882 blev han Associé i Firmaet og efter Faderens Død 1887 Eneindehaver, indtil han 1905 optog sin yngre Broder Johan som ansvarlig Medindehaver. Sidstnævnte døde 1918, og 1919 omdannedes Firmaet til et Aktieselskab med F. som Formand for Bestyrelsen, et Hverv, han stadig beklæder. Selv om F. ved sin Hjemkomst fra Udlandet sidst i 70'erne indtraadte i et solidt fædrene Firma, var dette dog paa det Tidspunkt en i Omfang beskednen Forretning ved Siden af den, der 1919 blev omdannet til et Aktieselskab, og Hovedæren for den stærke Udvikling, der i de mellemliggende Aar her fandt Sted, tilkommer utvivlsomt F. I denne Forbindelse bør særlig fremhæves hans Evne til at knytte dygtige Folk til sig, og samtidig har han forstaaet at lade sunde finansielle Principper være det bærende i Helheden. — Ved Siden af sin store Forretningsvirksomhed har F. imidlertid ogsaa faaet Tid til at passe andre betydningsfulde Hverv. Da Grosserer Holger Petersen døde 1917, blev han saaledes hans Arvtager som Leder af Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse, en Post, han beklædte helt op til 1931. I den Tid, han var Formand, har han Gang paa Gang vist vidtgaaende Offervillie, og det er ikke mindst hans Indsats, at der ogsaa i Efterkrigsaaarene har været den rige Grøde i Handelsundervisningen her i Kbh., som navnlig har sat nye Skud i Handelshøjskolen og Kvindeskolen. Ud over sin Indsats for Handelsungdommen paa det her nævnte Omraade har han ogsaa — gennem sin særlige Tilknytning til Frankrig — viet

herværende dansk-franske Foreninger betydelig Støtte og Interesse, ligesom han ogsaa paa det rent **filantropiske** Omraade har lagt stor **Offervillie** for Dagen. — R. 1919. DM. 1923. K.² 1930. — Malerier af Knud Larsen 1897, Jørgen Aabye 1923 (i Manufakturhandlerforeningens Forsamlingssal) og Herman Vedel (Købmandsskolens Bibliotekssal) s. A. Buster af Anders Bundgaard 1927 (i Købmandsskolens Vestibule, Jul. Thomsens Plads) og Carl Martin-Hansen (Privateje).

Jens Vestberg.

Fonnesbech, Christen Andreas, 1817—80, Godsejer, Politiker. F. 7. Juli 1817 i Kbh. (Holmens), d. 17. Maj 1880 stt. (Garn.), begr. i Jordløse, Holbæk Amt. Forældre: Silke- og Klædekræmmer Anders Christensen F. (ca. 1777—1842, gift 2° 1822 med Ane **Dorthea F.**, 1802—91) og Cathrine Marie Rørvig (ca. 1791—1819). Gift 10. Juni 1843 i Store Hedinge med Karen Sophie Hauberg, f. 28. Sept. 1820 i Store Hedinge, d. 29. Jan. 1907 i Kbh., D. af Brændevinsbrænder, Mølle ejer Peter Christian H. (1789—1851, gift 1° 1814 med Karen Sophie **Wensel**, 1789—1817) og Poulina Lovise From (1793—1860).

F. blev Student 1835 fra Borgerdydskolen i Kbh. og cand. jur. 1840. Han var i nogle Aar Byfogedfuldmægtig i Hillerød og tænkte oprindeligt paa at gaa Embedsvejen, men da han ved Faderens Død blev formuende, købte han 1843 Vesterbygaard og blev et Par Aar efter Ejer af den af flere mindre Gaarde sammenlagte Saltoftegaard, tilsammen 240 Tdr. Hartkorn. F. blev en dygtig Landmand og valgtes snart til Sogneraadsformand, Amsraadsmedlem og en Række andre stedlige Tillidsposter. 1863 var han en fra alle Sider paaskønnet Præsident for Landmandsforsamlingen i Odense. Hans livlige Interesse for offentlige Anliggender førte ham naturligt ind i det politiske Liv, og Juni 1858 valgtes han til Folketingsmand for Slagelsekredsen, som han bevarede, indtil han Sept. 1872 trak sig tilbage. F. var en Mand af udpræget liberale Anskuelser og i det hele indforstaaet med den ejerdanske Politik, men han ønskede ikke at binde sig til den ministerielle Politik og indtog i Folketinget en Mellestilling mellem den og Venstre. Sammen med den Kreds, som fik Navnet »de uafhængige«, fik han en ikke ringe Indflydelse og blev ofte »Tungen paa Vægt-skaalen«, hvorfor der bejledes til ham og hans Gruppe fra begge Sider, især fra Venstre. Skønt han 1858 var valgt mod en bondevenlig Modkandidat, fik han ved det følgende Valg 1861 Venstres Støtte, og dette Parti gjorde ham gentagne Gange til Finansudval-

gets Ordfører og satte ham 1861 ind i Rigsraadet. Han var blandt dem, der ønskede at drive Hall hurtigere frem i ejerdansk Retning, og var sammen med Blixen Finecke, men paa mere forsigtig Maade, Deltager i de Underhaandsbevægelser, der havde til Formaal at søge Ministeriet Hall erstattet med et andet og mere handlekraftigt. Han stemte 1863 for Novemberforfatningen, i hvis Landsting han fik Sæde, og et Vidnesbyrd om den indflydelsesrige Stilling, han indtog, var, at han var med i den lille udsøgte Kreds, som ved Juletid s. A. samledes i det saakaldte »lille Rigsraad«.

Under og efter Krigen 1864 fjernede han sig fra de National-liberale og sluttede sig til den Gruppe, som kaldtes »de nationale Godsejere«, og var sammen med Estrup 1865 Forslagsstiller til den Plan for det nye Landstings Sammensætning, som blev Kærnen i Grundlovsrevisionen. Han regnedes nu afgjort til den kommende Tids Mænd og var en af de første, hvis Medarbejderskab Grev Frijs sikrede sig, da han i Foraaret 1865 gjorde sit Forsøg paa at danne et Ministerium til Afløsning af det Bluhme'ske. F. deltog ikke i Fønixgildet og forholdt sig reserveret over for Oktoberforeningen, men inden for Rigsraadets Landsting og i de nedsatte Fællesudvalg havde han været en af de mest fremtrædende Deltagere i Forfatningsarbejdet, og i det afgørende Fællesudvalg i Efteraaret 1865 valgtes han til Ordfører for Landstinget. Inden han kunde komme til at røgte sit Ordførerhverv, var han imidlertid 6. Nov. 1865 blevet udnævnt til Finansminister i Grev Frijs' Ministerium.

Der paafulgte nu for F. en Ministerperiode, der uden Afbrydelse strakte sig over tre Ministerier i en Række af næsten ti Aar. Dømmen over ham som Minister er ofte i for høj Grad blevet præget af Mindet om den uheldige Afslutning 1875. I Virkeligheden var F. en særdeles dygtig Fagminister med stor Arbejdskraft, godt Herredømme over Sagerne og megen Forhandlingsevne, som i en vanskelig Brydnings- og Genrejsningstid gjorde sit Land væsentlige Tjenester. Nogen partibunden Mand var han aldrig, og han passede en Tid lang godt til foreløbig at forlige de Modsætninger, som groede sig stærkere og stærkere paa begge Sider. Hertil hjalp ogsaa den ubureaukratisk-velvillige Hjælpsomhed, han viste over for alle, og som lyste ud af hans godlidende Ansigtsudtryk med det kløgtige Øjeblik bag Guldbrillerne. Til Gengæld var der jo noget i Kritikernes Bemærkninger om hans alt for store Beredvillighed til at være alle tilpas og hans ikke meget stærke Karakter. F.s Virksomhed som Finansminister og fra Maj 1870 som Indenrigsminister i Ministeriet Holstein-Holsteinborg var rig paa Lovgivningsresultater.

tater, særlig paa Skattevæsenets og Jernbaneudviklingens Omraade. Et af de betydeligste var Fæsteloven af 1872, som havde den ubestridelige Fortjeneste praktisk talt at gøre Ende paa den langvarige Strid om Fæsteforholdets Ordning, men som til Gengæld vakte alvorlige Gnidninger inden for Ministeriet og skabte F. uforsonlige Modstandere i Landstingets af Estrup ledede Godsejerfløj, noget han fik at mærke i sit kritiske Konsejlspræsidentaar. Det vidner i øvrigt om den Anerkendelse, F. nød, at han var en af dem, **Konsejlspræsidi**et var tilbuddt 1870, og at Grev Frijs anbefalede ham til Kongen i samme Egenskab, efter at Estrup 1874 havde afslaaet. Juli 1874 udnævntes han til Konsejlspræsident og Finansminister, men fulgtes kun af tre af sine tidligere Kolleger. Ministeriet stod utvivlsomt svagere end sin Forgænger, og Holstein-Ledreborgs Karakteristik af det som »tyndere Te paa de samme Blade« ramte godt nok; det var utvivlsomt en Fejl af F. at tage mod dette Tilbud, thi Forholdene krævede en Mand af fastere Støbning og med større Tilhold i Rigsdagen, og Tiden var omme for en Politiker af hans mæglende og konciliante Type. Baade det Estrup'ske Højre og de Nationalliberale fandt ham alt for eftergivende over for Venstre, og dette, der tilmed var ægget ved, at F. 1873 havde stillet sig mod Tauber i Slagelsekredsen og været lige ved at **slaa** ham, satte nu sine Fordringer langt højere op, end han kunde opfylde. Under den meget uvillige Holdning, **Landstingsflertallet** indtog over for Ministeriet, indlod F. sig paa Forhandlinger med Venstre om de Spørgsmaal, som dengang var brændende, Præstelønningsloven og Dyrtidstillægget til Embedsmændene. Selv havde han sikkert været villig til at strække sig langt for dog at faa Fodfæste eet Sted og afværge det konstitutionelle Brud, som allerede da truede, men han havde ingen Mulighed for at faa Højre med sig. Under de langvarige Forhandlinger om Uoverensstemmelserne paa Finansloven diskrediterede F. sig yderligere ved sine skiftende Standpunkter i de vigtige Spørgsmaal og ved at afveksle med Indrømmelser, som Højre fandt for store, og truende Ord, som Venstre ikke lod sig skræmme af, og sluttelig blev Ministeriet, der selv befandt sig i Opløsningstilstand, forladt af alle Partier. F. forlod Ministeriet med et væsentligt Tab af Prestige, og skønt han bevarede Sæde i Landstinget fra 1874 indtil sin Død, spillede han ikke mere nogen fremtrædende Rolle i det politiske Liv. — Jægermester 1854. Kammerherre 1868. Gehejmekonferensraad 1876. — R. 1860. K. 1866. S.K. 1870. DM. 1871. F.M.G. 1874. — Monument ved Jordløse K. — Træsnit 1863 efter Tegning af A. Dorph 1869, 1870 og af H. P. Hansen 1874.

A. F. Kriegers Dagbøger, II—VII, 1921—25. N. Neergaard: Under Juni-grundloven, II, 1916. V. Topsøe: Politiske Portrætsstudier, 1878. H. Wulff: Den danske Rigsdag 1879—84, 1882. Jos. Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893. Alb. Olsen: Studier over den danske Finanslov 1850—64, 1930. III. Tid. 4. Okt. 1874. Dagbladet 18. Maj 1880. Morgenbladet 19. Maj s. A. Jul. Bidstrup: Stamtavler over Familierne Hauberg og Arboe, 1911, S. 22 f.

N. Neergaard.

da Fonseca, Ida Henriette, 1806—58, Sangerinde. F. 27. Juli 1806 i Kbh. (**Helligg.**), d. 6. Juli 1858 sst. (**Frbg.**), begr. paa Frbg. Forældre: Mægler Abraham da F. (ca. 1775—1849) og Marie Sophie Kierschou (ca. 1784—1863). Ugift.

Faderen, der var født i Hamburg af portugisisk Slægt, havde tre Døtre, der alle forsøgte at skabe sig en scenisk Karriere. Størst Betydning fik Ida. Med hendes ejendommelige Kunstnerbane rykker vi midt ind i den Italiener-rus, som rasede Europa over i den første Halvdel af 19. Aarhundrede, og hvis største Stjerne var Rossini. Jfr. da F. ejede store Betingelser for den virtuose Rossinistil, og hendes klangskønne Alt fik en ypperlig Skoling hos Syngemester Siboni, Italiernes store Forkæmper ved den danske Opera. Karakteristisk nok blev den **Rossini'ske** Helteskikkelse Tancred, der overalt i Europa vakte en Storm af Begejstring, hendes Debutrolle (8. Dec. 1827). Det er typisk, at Altstemmen paa dette Tidspunkt henvises til Heltefaget, der tidligere fortrinsvis havde været besat med Kastrater. Samtiden fremhæver navnlig hendes »herlige Portamento« og hendes »store Lethed i Udførelsen af Koloraturer«; derimod ankes der over »den mutte Rolighed i hendes Væsen og det Faste i hendes Gang, der gjorde hende ukvindelig«, og selv inden for de mandlige Altheltheroller savnede man, trods den gode Holdning, Livfuldhed og Varme i Fremstillingen«; i denne Henseende deler hun med andre Ord Skæbne med sin ligeledes sangligt højt begavede Partnerske Jfr. Zrza. Blandt hendes i øvrigt faa Roller kan nævnes Malcolm i »Pigen ved Søen«, Rosina i »Barbereren i Sevilla«, Pamela i »Fra Diavolo« og Madame Vol-tisubito i »Recensenten og Dyret«. Allerede 1840 blev hun afskediget, men udnævntes 1841 til **kgl.** Kammersangerinde. — Stik med Kostumbillede som Pamela 1829 af C. V. Bruun.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV, 1862.

Torben Krogh.

Fontana, Agostino, d. 1650, italiensk Sanger, Kapelmester. Begr. i Frue K.

A. F. ansattes, for bl. a. at bestride den dengang moderne italienske Kammermusik, som Alt-Solosanger ved det danske Hof

7. Okt. 1638 efter først at have ført Forhandlinger om Engagement som Kapelmester med Kurfyrsten af Sachsen og Hertugen af Gottorp. Han udmærkede sig baade som Sanger og som Lærer for Kapeleleverne, var højt gageret af Christian IV. og forfremmedes 15. Dec. 1647 til Kapelmester — den første Italiener, der fik dette Hverv —, i hvilket Embede han fungerede (lejlighedsvis ogsaa paa Gottorp) endnu i Frederik III.s Tid; han nævnes sidste Gang i Kapellets Regnskaber 15. Dec. 1650 og er da formentlig død kort efter. I Luneburgs Stadtarchiv findes en Solo-Motet af ham (delvis citeret i Pirros Bog om Buxtehude). Af Samtiden nævnes han som en af de betydeligste Sangere i Europa.

W. Schäfer: Sachsen-Chronik, 1854, Serie I, S. 558, Note 36. V. C. Ravn i Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredaarsdag, 1886, S. 19. Angul Hammerich: Musiken ved Christian IV.s Hof, 1892, S. 127, 135 f., 163, 185, 223. S. A. E. Hagen i Hist. Tidsskr., 6. Rk., IV, 1892—94, S. 436 f. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908, S. 13 f., 16. André Pirro: Dietrich Buxtehude, 1913, S. 20 ff., 37. Angul Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, S. 173 f., 191, 235. S. A. E. Hagens Papirer i Det kgl. Bibliotek.

Erik Abrahamsen.

de Fontenay, le Sage, fransk Adelslægt, som forekommer i Picardiet i 13. Aarh. Den til Danmark indvandrede Linie — der, uvist med hvilken Hjemmel, førte Navnet de F. — føres tilbage til Abraham le Sage, der muligvis stammer fra en til Abbéville knyttet Gren. Hans Søn Conseiller au Baillage i Au tun Antoine le Sage (d. 1560) var Oldefader til Kaptajn i dansk Tjeneste Antoine (le Sage) de F. (d. 1700), der var Fader til Kommandør Benjamin le Sage de F. (1695—1749) — af hvis Børn skal nævnes Kammerherre, Kaptajn Robert Antoine le S. de F. (1743—83) og Maria Magdalene le S. de F. (1746—1820), der var gift med Admiral Jørgen Balthasar Winterfeldt (1732—1821, s. d.) — og til nedenn. Admiral Gaspard Frédéric le S. de F. (1693—1769). Denne var Fader til de nedenn. Brødre Admiral Carl Frederik (Charles Frédéric) le S. de F. (1723—99) og Admiral Anthon Nicolaj (Antoine Nicolas) le S. de F. (1725—87), der begge sammen med deres ovenn. Fætter Kaptajn Robert Antoine le S. de F. 1778 blev naturaliseret som dansk Adel. Admiral C. F. le S. de F. var Fader til Kommandør Benjamin le S. de F. (1764—1823) og til Justitsraad, Digeinspektør Anthoni Nicolaj le S. de F. (1772—1846), hvis Søn Dr. jur. Christian Otto Michael le S. de F. (1801—79) var Medlem af Overappellationsretten i Kiel, samt til Kaptajnløjtnant, Havnefoged Robert Antoine le S. de F. (1778—

1857), hvis Søn, preussisk **Overførster** Julius le S. de F. (1812—81) var Fader til Kammerjunker, Direktør i Akts. J. H. Schultz Holger le S. de F. (f. 1879). Admiral Anthon le S. de F. var Fader til Kammerraad, Konsumptionsinspektør i Hillerød Gaspard Frédéric le S. de F. (1766—1829), hvis Søn Konferensraad, Departementschef i Finansministeriet Just Peter le S. de F. (1809—1902) var Bedstefader til nedenn. Historiker og Gesandt Frank le S. de F. (f. 1880).

Danmarks Adels Aarvog, VI, 1889, S. 260—73.

Albert Fabritius.

de Fontenay, Anthon Nicolaj (Antoine Nicolas) le Sage, 1725—87, Søofficer. F. 3. Jan. 1725 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 19. Jan. 1787 sst., begr. sst. (Ref. K.). Forældre: Kaptajnløjtnant, senere Admiral Gaspard le Sage de F. (s. d.) og Hustru. Gift 2. Maj 1758 i Kbh. (Ty. Ref.) med Susanne Marie de Hemert, f. 30. Juni 1738 i Kbh. (Ty. Ref.), d. 30. Jan. 1819 i Kbh. (Ty. Ref.), D. af Etatsraad Joost de H. (1696—1775) og Petronella Elisabeth Mestecker (1703—78, gift 1° med Antony Behagen, 1687—1727).

de F. blev Kadet 1735, Sekondløjtnant 1741, Premierløjtnant 1746, Kaptajnløjtnant 1753, Kaptajn 1755, Kommandørkaptajn 1763, Kommandør 1769 og Kontreadmiral 1776 med Anciennitet fra 1770. — 1744—47 var han i engelsk Tjeneste under den østrigske Arvefølgekrig og 1751—54 med Fregatten »Bornholm« til Ostindien, først som Næstkommanderende og derefter, da Chefen, Kaptajn G. Sievers, døde i Ostindien i Okt. 1753, som Chef. Ved sin Hjemkomst blev han Medlem af Konstruktionskommissionen og var 1755—56 Chef for Fregatten »Christiansborg«, der sammen med Fregatten »Docquen« og to armerede Koffardiskibe gik til Vestindien med Embedsmænd og Soldater, da Danmark overtog Øerne som Koloni. de F. var i de følgende Aar hvert Aar udkommanderet som Skibschef i de udrustede Eskadrer og 1771—72 midlertidig Overekvipagemester paa Holmen, da Kommandørkaptajn Reiersen paa Grund af Uroligheder blandt Holmens Folk var suspenderet. 1774 sendtes han til Norge for at undersøge Muligheden for Anlæg af et Orlogsværft ved Kristianssand. Da dette viste sig vanskeligt, blev Værftet i Frederiksværn, der skulde have været nedlagt, bevaret og forbedret. 1775 blev han Divisionschef og n. A. Medlem af Kommissionen angaaende Indretning af et nyt Søkvæsthus, 1778 Medlem af Kommissionen om Krudtets Opbevaring og Behandling og om Søkadetakademiet. 1781 blev de F. Deputeret i Admiralitets-Kollegiet, 1784 ved Kollegiernes Sammendragning Deputeret i Admiralitets- og Kommissariats-

Dansk biografisk Leksikon. VII. Aug. 1935.

kollegiet og s. A. Medlem af en Kommission for at ordne Mellemværendet mellem Søetaten og de kgl. Finanser. — Hv. R. 1782. — Buste af L. Grossi (Fr.borg).

Nachrichten über die drei Dänisch-Norwegischen Admirale le Sage de
Th. Topsøe-Jensen (C. L. With-Seidelin).

de Fontenay, Carl Frederik (Charles Frédéric) le Sage, 1723—99, Søofficer. F. 26. Dec. 1723 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 18. Jan. 1799 sst., begr. sst. (Ref. K.). Broder til Anthon Nicolaj le Sage de F. (s. d.). Gift 28. Febr. 1759 i Kbh. (Holmens) med Ulrica Margrethe le Sage de Fontenay, f. 26. Sept. 1741 i Kbh. (Holmens), d. 8. Maj 1801 sst. (Fransk Ref.), D. af Kaptajn, senere Kommandør Benjamin le Sage de F. (1695—1749) og Maria Magtallna Tigh (1719—95).

de F. blev Kadet 1732, Sekondløjtnant 1740, Premierløjtnant 1741, Kaptajnløjtnant 1746, Kaptajn 1753, Kommandørkaptajn 1758, Kommandør 1766, Schoutbynacht 1770, Viceadmiral 1776 og Admiral 1790. — Han var 1742—43 i engelsk Tjeneste og blev 1748 Skoleofficer ved Søkadetkompagniet. 1752—53 var han Chef for Fregatten »Blaaheyren«, der sendtes til Middelhavet i Anledning af Stridigheder med Barbareskstatene. Han afsluttede Traktater med Tunis og Tripolis og laa med Fregatten paa Saffias Red i Marokko, da Fregatten »Falster«, Chef Kaptajn S. Hooglandt, sprang i Luften. 1754 blev han næstkommanderende ved Søkadetkompagniet og var s. A. Chef for Kadetskibet, Fregatten »Christiansø«, 1755 Chef for Orlogsskibet »Slesvig« til Algier med Gaver til Beyen, 1757 Flagkaptajn i Eskadren og 1758 Chef for »Slesvig« i Eskadre. Dec. 1758—Juli 1770 var de F. Chef for Søkadetkompagniet. Han, der var en meget kundskabsrig Mand, indlagde sig stor Fortjeneste i denne Stilling og bidrog meget til den store Anseelse, som Søkadetakademiet efterhaanden erhvervede sig. Han fastsatte Bestemmelser for, hvad der skulde gennemgaaes i de forskellige Fag og fik 1763 indført faste Eksaminer, der maatte bestaaes, inden en Kadet kunde bringes i Forslag til at udnævnes til Officer. Han havde en særlig Evne til at finde og udvikle gode Evner hos Kadetterne. 1771 blev han Divisionschef og 1777 Formand i Kommissionen om Kbh.s Søforter, der afgav Betænkning 1787 og derved gav Stødet til, at Batteriet »Trekroner«, der kom til at spille en vigtig Rolle i Slaget paa Reden, blev opført. de F. havde stor Indsigt i og Interesse for Søtaktik og udgav 1779 en Signalebog for den danske Flaade, der særlig tilsigtede at simpli-

ficere Ordregivning under Kamp. 1779, 81 og 82 var han Chef for de udrustede Eskadrer og havde her, ligesom ogsaa under Evolutionsøvelserne 1785, rig Lejlighed til at opdrage Officererne til Søkrigere. 1788 blev han ved Overkrigssekretær Rosenkrantz' Afgang 1. Deputeret i Admiralitets- og Kommissariatskollegiet og fik Bolig i Admiralitetsgaarden i Størrestræde, indtil Gaarden ved den store Ildebrand 1795 nedbrændte. 1796 afgik han fra Kollegiet. Han ejede Gamle Vartov paa Strandvejen, som han solgte til Staten til Korntørringsmagasin. de F. var Menighedsældste i den fransk-reformerte Menighed. — Hv. R. 1776. — Maleri af J. J. Stunder 1784 i Familieeje.

Nachrichten über die drei Dänisch-Norwegische Admirale Fontenay, 1885. H. C. A. Lund: Søkadetkorpsets Historie 1701—1901, 1901.

Th. Topsøe-Jensen.

de **Fontenay**, Frank le Sage, f. 1880, Historiker, Gesandt. F. 24. Sept. 1880 paa Unnerupgaard ved Helsingø. Forældre: Proprietær Frederik Edvard le S. de F. (1847—1911) og Marie Sophie Caroline Jensen (f. 1856). Gift 1° 2. Juni 1911 i Kbh. (Ref.) med Olga Helene Angélique Wilhelmine de Renouard, f. 5. Aug. 1884 i Kbh. (Tysk Ref.), D. af Assistent ved Statsbanerne, Løjtnant, senere Kaptajn Daniel Julius Arthur de R. (1836—1917) og Elisabeth Charlotte Lisette Sophie Silberloh (f. 1859). Ægteskabet opløst. 2° 7. Dec. 1927 i Reykjavik (b. v.) med Guðrún Sigríður Eiríksdóttir (gift 1° 1922 med Købmand Møller), f. 6. Juli 1903 i Reykjavík, D. af Smedemester Eiríkur Bjarnason (f. 1866) og Guðrún Helgadóttir (f. 1878).

de F. blev Student 1899 fra Fr.borg og tog Skoleembedseksamen i Historie 1906. 1906—07 var han ansat ved Det kgl. Bibliotek og blev 1909 Underarkivar i Udenrigsministeriet, 1914 Arkivar sst., udnævntes 1924 til overordentlig Gesandt og befuldmægtiget Minister paa Island. de F. kom allerede som Student ind paa Studiet af østerlandsk Kultur og Historie, især arabisk, som han studerede under J. Østrups Vejledning, og han har siden paa dette her hjemme ikke meget dyrkede Omraade leveret forskellige kyndige, om almenhistoriske Synspunkter vidnende Arbejder, saaledes »Østasien« i »Folkenes Historie« (VII, 1912), »Østasiens Kultur« i »Verdenskulturen« (VIII, 1910—12) samt flere Afhandlinger, bl. a. Anmeldelse af sidstnævnte Værk i »Nordisk tidskrift« (1913). Paa Islandsk skrev han 1933—34 i »Skírnir« om arabiske Kulturord i europæiske Sprog, især Islandsk (ogsaa trykt i »Dansk-islandsk Aarvog« 1934) og en Sammenligning mellem arabiske Beduinerhøv-

dinges og islandske Sagaheltes Leve- og Tænkesæt. 1919—22 redigerede han »Gyldendals illustrerede Verdenshistorie« (I—VI), hvori han selv behandlede Urtidens og Orientens Historie. For Udenrigsministeriet paabegyndte han den første efter moderne Principper behandlede Udgave af Danmarks nyere Traktater (»Danmarks Traktater og Aftaler med fremmede Magter efter 1814«, IV (1880—90), 1918) og udgav 1922 den aktmæssige Fremstilling »Det slesvigske Spørgsmaals diplomatiske Historie 1914—20«. 1917—22 var han Formand for Historisk Samfund og 1919—24 Medlem af Bestyrelsen for Historisk Forening. — R. 1917. DM. 1923. K.² 1931. — Tegning af Gerda Ploug Sarp 1915.

Povl Engelstoft.

de Fontenay, Gaspard Frédéric le Sage, 1693—1769, Søofficer. F. 13. Nov. 1693 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 9. Maj 1769 sst., begr. sst. (Ref. K.). Forældre: Kaptajn ved det sjællandske Regiment til Fods Antoine (le Sage) de F. (d. 1700) og N. N. Drelingcourt. Gift 30. Juli 1723 i Kbh. (Fransk Ref.) med Maria Magdalene Formont, f. 6. Maj 1701 i Kbh. (Fransk Ref.), d. 10. Juni 1739 sst. (Fransk Ref.), D. af Kaptajn i Infanteriet Nicolas F. (d. 1702) og Susanne d'Agar (1677—1748).

de F. blev Kadet 1709, Sekondløjtnant 1714, Premierløjtnant 1719, Kaptajnløjtnant 1722, Kaptajn 1728, Kommandørkaptajn 1732, Kommandør 1744, Schoutbynacht 1751, Viceadmiral 1754 og Admiral 1759. — Som ung Løjtnant tjente han i den store nordiske Krig under Sehested ved den pommerske Flotille og blev af denne rost for sit gode Forhold, var derefter 1716—19 Chef for Fregatten »Gravensteen« paa Konvojering i Kattegat. 1722 sendtes han med Snauen »Hummeren« til Reval for at rekognoscere den russiske Flaade og afgav derefter en nøjagtig Rapport over dens Tilstand og Fordeling. 1723 og 24 rejste han i en særlig Mission til St. Petersborg, blev 1727 næstkommanderende ved Kadetkompagniet og 1728 Chef for samme. S. A. brændte hans Hus og alt hans Indbo ved den store Ildebrand i Kbh., hvorfor han fik Tilladelse til midlertidig at bo paa Akademiet. Under sin Virksomhed som Kadetchef opnaaede han, at Sø- og Landkadetterne, der begge var indlogerede i Gamle Operahus, blev adskilt fra hinanden, selv om de vedblev at bo i samme Hus. Endvidere indførtes Udsendelse af et særlig Kadetskib hvert Aar, hvilket dog mere skyldtes Fr. Danneskiold Samsøe end de F. 1731 var han Flagkaptajn i en Eskadre, der bestod af fire Orlogsskibe af forskellig Type for at sammenligne disse, og 1741 Chef for et Orlogsskib i Eskadre.

1743 udarbejdede han en Evolutionsbog for Flaaden, der blev trykt og antaget til Brug. **1751** fratraadte han Tjeneste som **Kadet**-chef, blev **1754** Deputeret i **Admiralitetskollegiet** og var **1759**, **61** og **62** Chef for den udrustede Eskadre, det sidste af disse Aar i Anledning af det spændte Forhold til Rusland. Da Tsar Peter III. blev styrtet i Juli s. **A.**, drev Krigsfaren over, og Eskadren, der havde krydset i Nærheden af Bornholm, hjemkaldtes. — de F. hørte til den fransk-reformerte Menighed, hvor han fra **1746** var Menighedens ældste. — Hv. R. **1760**. — Maleri i Familieeje. Tvivlsomt Portræt paa Litografiet med Gruppebillede af **Torden-skiold** o. fl. efter S. Simonsens Tegning.

Nachrichten über die drei Dänisch-Norwegischen Admirale de Fontenay, **1885**. H. C. A. Lund: Søkadetkorpsets Historie **1701—1901**, **1901**.

Th. Topsøe-Jensen.

Forchhammer. En Præsteslægt, hvis Navn formentlig stammer fra Forchheim i Bayern; den føres tilbage til Sebald F., der **1640** nævnes som Guldsmed i Kiel og formodes at være indvandret fra **Nürnberg**. Hans Søn Sebald F., der ligeledes var Borger i Kiel, var Bedstefader til Sognepræst i Rabenkirchen Thomas F. (**1725—71**), der var Fader til Sognepræst i Tyrstrup Christopher Gottlieb Lebrecht F. (**1762—1824**) og til Rektor i Tønder Johann Ludolph F. (**1764—1810**). Af disse var C. G. L. F. Fader til Thomas Otto F. (**1811—98**), der døde som Prædikant i Rusland (Thor **Lange**: Mangelstedts fra, **1918**, S. **117—21**), og J. L. F. til Dr. med. og chir. Thomas Otto F. (**1792—1827**) og de nedenn. tre Brødre Geologen Johan Georg F. (**1794—1865**), Juristen August Friedrich Wilhelm F. (**1797—1870**) og Filologen Peter Wilhelm F. (**1803—94**). Af disse var Johan Georg F. Fader til nedenn. Rektor Johannes Nicolai Georg F. (**1827—1909**), blandt hvis Børn skal nævnes Overlæge Holger F. (f. **1866**) og de nedenn. Sproglærerinden Henriette (Henni) Sophie F. (f. **1863**), Døvtummepædagogen og Fysikeren Johannes Georg F. (f. **1861**), Operasangeren Ejnar F. (**1868—1928**), Ingeniøren Herluf Trolle F. (f. **1875**) og Sangpædagogen Viggo F. (f. **1876**).

Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, **1900**, S. **206—09**.

Albert Fabritius.

Forchhammer, August Friedrich Wilhelm, **1797—1870**, Jurist, historisk Forfatter. F. **18. Dec. 1797** i Husum, d. **16. Febr. 1870** i Kiel, begr. sst. Forældre: Lærer ved Borgerskolen i Husum, senere

Rektor i Tønder Johann Ludolph F. (1764—1810) og Margretha Elisabeth Wiggers (1761—1857). Ugift.

F. studerede Jura i Kiel. Efter 1822 at have taget Eksamen paa Gottorp nedsatte han sig 1823 som Underretsadvokat i Kiel, hvor han 1827 blev Notar, 1838 Over- og Landsretsadvokat og 1848—62 »Obersachwalter«. 1869 blev han Dr. h. c. i Retsvidenskab ved Universitetet i Kiel. Ved Siden af sin Embedsgerning dyrkede han juridiske og historiske Studier, skrev bl. a. en skarpsindig **Afhandling** om den slesvigske Stadsret (**Staatsbürgerliches Magazin**, III, 1823) og en for Almenheden bestemt »Geschichte der Herzogthümer Schleswig und Holstein seit der Lutherischen Reformation« (I—II, 1834). Dette sidstnævnte Arbejde, der spænder over Tidsrummet indtil 1712, er særdeles fortjenstfuldt. Uden at hvile paa egentligt Kildestudium giver det i letlæselig Form en fyldig Fremstilling af den politiske og samfundsmæssige Udvikling i Hertugdømmerne, med loyal Redegørelse for baade de kongelige og de hertugelige Synspunkter. — Justitsraad 1854. *Vilh l Cour*

Forchhammer, Ejnar, 1868—1928, Operasanger. F. 19. Juni 1868 i Kbh. (Frue), d. 15. Aug. 1928 i München, Urne paa Bispebjerg. Forældre: Dr. phil., senere Rektor Johannes F. (s. d.) og Hustru. Gift 25. Maj 1905 i Frankfurt am Main med Anna Cathrine **Scharffenberg**, f. 16. Aug. 1876 i Stavanger (gift 1° 1901 med Læge Sven Casander Ulsaker, 1879—1902), D. af Toldfuldmægtig i Stavanger, senere Toldkontrollør i Larvik Christian Frederik Wilhelm S. (1844—1921) og Anne Cathrine (Tinken) Reimers (f. 1848).

Trods en decideret artistisk Evne var det F.s oprindelige Mening at gaa Skolepædagogens Vej. Efter at han 1887 var blevet Student fra Herlufsholm, tog han 1894 Magisterkonferens i Matematik; men længe varede det ikke, før Interessen for Sangen fortrængte alt andet. Allerede i sin Studietid havde han taget Sangundervisning hos Sextus Miskow, en Undervisning, han senere fortsatte hos den berømte Wagnerfremstiller Julius Lieban i Berlin, derefter hos den danskfødte Leipzigsangpædagog **Tørsleff** og endelig hos den navnkundige Sbriglia i Paris. Ifølge hele sit kunstneriske Anlæg, sin levende Fremstillingsevne og sit glansfulde Stemmemateriale var F. den fødte Heltetenor, et Fag, inden for hvilket der netop, ikke mindst takket være den fremherskende **Wagner**-dyrkelse, laa store Karrieremuligheder. F. søgte straks maalbevidst til tyske Scener. Allerede 1895 havde han debuteret i Liibeck som Lohengrin, hvorefter han 1896—1902 virkede ved Dresdenerope-

raen, 1902—12 ved Operaen i Frankfurt a. M. og endelig **1912—16** ved Operaen i Wiesbaden. Foruden de store Wagnerpartier gjorde den allerede tidligt berømte Sanger sig ogsaa i høj Grad gældende i Roller som Florestan i »Fidelio«, Pedro i »Dalen« og Canio i »Bajadser«. Først og sidst var det dog Wagnerpartierne, og ikke mindst **Tannhäuser**, der udløste F.s sceniske og sanglige Evne. Ikke for ingen Ting fik den danskfødte Kunstner Navnet »Der **Tannhäuser**« i Bayreuthmesterens eget Fædreland, og med Rette, thi faa har gennemlevet og gengivet den **Wagner'ske Minnesanger**-sikkelse med større kunstnerisk Glød og Fantasi end han. Som den litterært dannede Mand nedfældede F. ofte sine Tanker og Meninger i Bog- eller Artikelform; mest kendt blev typisk nok netop hans Arbejde »Om Richard Wagner og hans **Tannhäuser**« (**1910**). **1919** vendte F. tilbage fra det krigshærgede Tyskland og forsøgte bl. a. ved en »**Tannhäuser**«-Optræden paa Det kgl. Teater at vinde fast Fodfæste i dansk Musikliv, men selv om han en kortere Tid endog ansattes som Operainstruktør og udfoldede en flittig Virksomhed som Musikjournalist og Pædagog, gik det dog ham, som saa mange andre, der har været for længe borte hjemme fra, han fandt ikke rigtig Fodfæste. Syg og træt opgav han Kampen og flyttede **1926** til **München**. — Maleri af Professor Haueissen fra **Pfalz** i Privateje i Frankfurt am Main.

Masken **13. Juli 1913**. Charles Kjerulf i Politiken **2. April 1919**. Axel Kjerulf sst. **17. Aug. 1928**.

Torben Krogh.

Forchhammer, Johan Georg, 1794—1865, Geolog og Kemiker. F. **26. Juli 1794** i Husum, d. **14. Dec. 1865** i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Broder til A. F. (s. d.). Gift **1° 29. Maj 1826** i Kbh. (Garn.) med Louise Christiane Fugl, f. **17. April 1804** i Kbh. (Nic), d. **17. Aug. 1831** sst. (Trin.), D. af Kancelliraad, Hof- og **Stadsretsprokurator** Ulrik Nicolai Gade F. (**1766—1817**) og Anna Cathrine Sletting (**1785—1812**). **2° 19. Dec. 1832** i Kbh. (Trin.) med Emilie Mariane Fugl, f. **7. Aug. 1815** paa Frbg., d. **19. Maj 1882** i Kbh. (Johs.), D. af ovenn. U. N. G. F. og **2. Hustru** Charlotte Johanne de Wilster (**1787—1874**).

F. nød Undervisning i Borgerskolen i Husum, senere i Tønder, og Faderen lærte ham de levende Sprog og Latin, ligesom det væsentligst skyldes ham, at Sønnens Interesse tidlig blev vakt for Naturen. Hvad der ganske særlig tiltrak sig hans Opmærksomhed, var Havets baade nedbrydende og opbyggende Virksomhed ved Slesvigs Vestkyst, og denne har han da ogsaa behandlet med en

vis Forkærlighed i flere af sine Arbejder. Efter Faderens Død kom F. i Lære hos en Apoteker Becker i Husum, hvor han forblev i fem Aar. 1815 begav han sig til Universitetet i Kiel, hvor han blev indskrevet som stud. chem. & pharm., hørte Forelæsninger over Fysik, Kemi og Farmaci hos C. H. Pfaff og blev ansat som dennes Amanuensis. Ved Siden af de nævnte Fag beskæftigede han sig især med Matematik og Mineralogi, anlagde en Mineralsamling og foretog sammen med en ældre Broder 1816 sin første Udenlandsrejse til Harzen og Göttingen med Besøg i nogle Bjergværker.

1818 indtraf en Begivenhed, der fik en væsentlig Indflydelse paa hele F.s Fremtid. Dronningens Livlæge, den tidligere Professor i Kiel D. Brandis, der havde stiftet Bekendtskab med F. under et Ophold i Byen, interesserede sig meget for at faa anlagt et Gasværk i Kbh., og Ledelsen af dette havde han tænkt at overdrage til F. Samtidig skal ogsaa Frederik VI. have givet ham Løfte om et Rejsestipendium, sandsynligvis for at han kunde gøre sig bekendt med den nylig indførte Gasbelysning i London. F. blev da kaldt til Kbh. paa Opfordring fra en Ven, der mente, at Tidspunktet nu var kommet; men Projektet blev ikke realiseret, og følgelig blev der heller intet af den lovede Udenlandsrejse. Mærkeligt nok skulde F. dog faa en væsentlig Andel i, at Kbh. senere fik sin Gasbelysning, om end først 1857.

Ved denne Kaldelse til Kbh. kom F. i en mislig Stilling. At han ikke var Sproget mægtig, havde mindre at betyde, da Omgangssproget i mangfoldige dannede Kredse dengang var Tysk; men værre var det, at han som fremmed og uden Eksamen ikke syntes at have Udsigt til at opnaa en Virksomhed, der svarede til hans Lyst og Evner. Hvad der hjalp ham, var hans ejendommelige Evne til at vinde alle, med hvem han kom i Berøring, og at man trods hans Ungdom fattede ubetinget Tillid til ham paa Grund af den Dygtighed og Samvittighedsfuldhed, hvormed han udførte de Hverv, der overdroges ham. Foruden med Livlægen Brandis var han saaledes kommet i Forbindelse med Statsminister Schimmelmann, der søgte at holde paa ham, dog nærmest for at drage Nytte af hans Kundskaber, idet han paatænkte at starte flere tekniske Foretagender, bl. a. med Henblik paa Benyttelsen af de bornholmske Mineraler, som F. da skulde undersøge, og en Rejse til Bornholm blev planlagt, men blev ikke til noget. Dette gav F. meget Arbejde, men han fik intet Vederlag derfor, saa han følte sig meget trykket i økonomisk Henseende og tænkte flere Gange paa at udvandre til Tyskland.

Af langt større Betydning blev Bekendtskabet med H. C. Ørsted, der holdt Forelæsninger over Fysik og Kemi ved Universitetet. Det var et heldigt Træf for **F.**, der gerne vilde besøge Bornholm, at det ved **kgl.** Befaling af 28. Aug. 1818 gennem Rentekammeret blev overdraget Ørsted og Justitsraad L. **Esmarch** at undersøge Bornholm, nærmest for at lære de derværende Kul- og Jernlag at kende, thi da Kommissionens tredie Medlem, Bjergmester **Münster**, var rejst til Norge, blev »Studiosus« F. anmodet om at deltage i Undersøgelsen. Denne Rejse fik meget stor Betydning for hans senere Studier. Hidtil havde han fortrinsvis beskæftiget sig med den teoretiske og anvendte Kemi samt dens Hjelpevidenskaber, Fysik og Mineralogi; nu frembød der sig her en Lejlighed for ham til ogsaa at beskæftige sig med Geologien, som han havde faaet Interesse for, muligvis tilskyndet af Professor Reinhardt. Af den hædrende Omtale, F. fik i Ørsteds »Beretning om en Undersøgelse over Bornholms Mineralrige«, der udkom 1819, samt i den tilsvarende Beretning om den fortsatte Undersøgelse n. **A.**, der udkom 1820, fremgaar det, at F. har været mere end en blot Medhjælper, idet der tildeles ham lige saa megen Andel i det vundne Udbytte som Kommissionens to Medlemmer. Paa Rejsen 1819 lagdes Vejen til Bornholm over Skaane.

Efter 1819 at være blevet indskrevet som Student ved Universitetet og af Fonden ad usus publicos at have faaet et toaarigt Rejsestipendium paa 800 **Rdl.** aarligt besluttede han sig til før Udenlandsrejsen at erhverve Doktorgraden ved Universitetet for at skaffe sig den fornødne Anerkendelse. Til dette Brug forfattede han en latinsk Afhandling »De mangano«, der forsvaredes 1820. Det er den første, vi har fra hans Haand, og deri paaviser han, at der i det grønne og røde »Kamæleon« findes to forskellige Syrer af Mangan, nemlig foruden Mangansyre ogsaa Manganoversyre.

Hans Hensigt med Udenlandsrejsen var at udvide sine Kundskaber i kemisk, mineralogisk og geologisk Retning, dog mere ved Selvsyn end ved at høre Forelæsninger, og desuden at drage Sammenligninger mellem udenlandske og danske Jordlag og specielt de bornholmske. Dertil egnede England sig særligt paa Grund af dette Lands allerede dengang stærkt udviklede kemiske Industri og dets lærerige geologiske Forhold. I Sommeren 1820 besøgte han da de fleste større Fabriksbyer og interessante geologiske Lokalteter i det egentlige England, og Brevene til Slægt og Venner var fulde af Begejstring over den umaadelige Nytte, han havde af Rejsen og af Samlivet med Datidens mest fremragende Naturforskere som Prout, **Davy**, Dalton, Wollaston, Jameson o. m. fl. Alt, hvad han

saa og lærte under dette Ophold i England, lige fra Undersøgelsen af Kaolinminerne og »Elvangangene« af Kvarthsporfyr m. m. i Cornwall til Kulgruberne ved Newcastle, var en Skat for ham, som han senere vidste at gøre frugtbringende paa mange Maader her hjemme baade i Tale og i Skrift. Om Efteraaret besøgte han derefter Skotland og de skotske Øer, hvor han bl. a. studerede de yngre vulkanske Bjergarter. Det var derefter Planen at fortsætte til Færøerne, men dertil kunde Stipendiet ikke strække til. F. vilde da næppe have faaet dette Ønske opfyldt, om ikke Ørsted havde taget sig af Sagen og havde hævdet den Betydning, det havde for F. at afslutte sine Studier i Skotland med en Undersøgelse af vort nærmeste Biland. F.s Andragende blev bevilget i Marts 1821, hvorefter der blev udbetalt ham yderligere 1000 Rdl. af Fonden ad usus publicos samt et lignende Beløb af Finanskassen, og ledsaget af den engelske Videnskabsmand Sir Walther C. Trevelyan undersøgte han da samme Sommer Færøerne. Resultaterne heraf offentliggjordes i »Færøernes geognostiske Beskaffenhed« (1824), der gav vigtige Oplysninger om disse Øers mægtige vulkanske »Trapdannelser« og Kullagene i dem. De sidste haabede man vilde kunne faa en udstrakt Anvendelse ikke blot for Færøerne, men ogsaa for Moderlandet.

Efter at være vendt tilbage til Danmark i Nov. 1821 begyndte han n. A. at holde Forelæsninger som Privatdocent ved Universitetet over Geologi. Den samme Sommer 1822 rejste han i fire Uger i Skaane sammen med Sv. Nilsson og A. A. Retzius, og efter Hjemkomsten opnaaede han i Sept. s. A. at blive Farvelaborant ved Den kgl. Porcelainsfabrik, men med en saa lille Gage (200 Rdl.), at han ikke kunde leve deraf og derfor igen tænkte alvorligt paa at vende tilbage til Tyskland. Da traadte atter hans utrættelige Velynder Ørsted til og udvirkede, at han 1823 blev ansat som Lektor i Kemi ved Universitetet med en aarlig Gage af 400 Rdl., og s. A. blev han tillige Lektor i Mineralogi, dog uden Honorar. Dermed var F. for bestandig knyttet til Danmark.

De første Aar efter Ansættelsen hengik for en Del med grundigt at sætte sig ind i Fagenes Enkeltheder og med forskellige geologiske Undersøgelser; men det varede ikke længe, før der aabnede sig en vid og frugtbringende Virksomhed for F.s mangesidede Kundskaber. Da Polyteknisk Lærestanstalt blev oprettet paa Ørstedes Initiativ 1829, blev F. ansat ved denne som Lærer og titulær Professor i Kemi og Mineralogi samt Bestyrer for det ene af dets to kemiske Laboratorier. Denne Virksomhed, hvori han forblev indtil sin Død, altsaa i næsten 37 Aar, hvoraf de sidste fjorten som

Direktør efter Ørsted, omfattede han med levende Interesse, og man kan med Rette sige, at det væsentligst skyldes Ørsted og F., at dette Institut efter nogle faa Aars Forløb kunde glæde sig ved en Søgning, der oversteg selv de dristigste Forventninger. Baade Kemi og Mineralogi var tidligere Fag, der kun var lidet kendt uden for en snæver Kreds af studerende og Videnskabsmænd. Saa snart derimod dette Institut aabnede sine Høresale for det store Publikum, fik dette Lejlighed til at blive gjort delagtigt i de mange vigtige Resultater, Naturvidenskaberne var kommet til i den første Trediedel af 19. Aarh. Der vakttes derved en stærk Interesse for disse og nærbeslægtede Fag, og der opstod tillige en gavnlig Vekselvirkning mellem Docenten og Tilhørerne, mellem den eksakte Videnskab og det praktiske Livs Behov, som det altid var F. en Glæde at kunne tilfredsstille. Enhver kunde søge Vejledning hos ham uden at frygte for at blive afvist, og naar der til Besvarelsen krævedes særlige Undersøgelser, var han altid parat til at anstille dem, selv om han ofte blev nødsaget til at forlade et i Gang værende Arbejde.

I hans kemiske Arbejder spores den omtalte dobbelte Retning tydeligt, idet nogle omhandler rent videnskabelige Spørgsmaal, medens andre mere har Industriens og Landbrugets Tarv for Øje. Til de første hører Analyserne af forskellige islandske og færøske Mineraler samt af Ørstedin (omdannet Zirkon), Topas, Pykmit, Ædelforsit og nogle fossile Harpiksorter, fundne i vore Tørvemosers Naaletræer. Det mest omfangsrige Arbejde er dog »Søvandets Bestanddele og deres Fordeling i Havet« (Universitetsprogram for 1859), som indeholder ikke mindre end 160 fuldstændige Analyser af Vandprøver, der leveredes ham i en lang Aarrække fra alle Verdenshave af den danske og den engelske Marine. Hensigten med denne Undersøgelse var tillige at skaffe Klarhed over Stoffernes Kredsløb i Naturen, idet »Søvandet kan anses at være et Resultat af Vexelvirkningen mellem Jordmassernes Udvaskning og alle de kemiske, fysiske og organiske Kræfter, der atter foranledige Udskillelsen og Uopløseligheden af de i Søvandet opløste Stoffer«. Afhandlingen blev ogsaa trykt med en Del Forøgelse i »Philosophical transactions of the Royal Society of London« (1865). Til denne hans Virksomhed som Kemiker hører Udgivelsen af flere Lærebøger i dette Fag, og »De enkelte Radikalers almindelige Kemi« (1842) bødede dengang paa et væsentligt Savn i vor kemiske Litteratur.

Til den anden Gruppe hører Bestemmelsen af en Mængde Brændmaterialers Varmeevne (1845), S sammensætningen af for-

skellige Cement- og Kalkstene (1847), en Række Undersøgelser over de organiske Stoffers Mængde og Beskaffenhed i Ferskvand (1850), om Marsk, Dynd og Tørv (1865) o. fl. a. agronomiske Afhandlinger, der meddeltes paa Møderne i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, og hvortil ogsaa maa henregnes »Danmarks Jordbund i Forhold til Plantevæxten« (Dansk Tidsskrift, IV, 1849—50).

Af F.s talrige geologiske Afhandlinger er allerede ovenfor nævnt hans Skildring af Færøernes geologiske Beskaffenhed, der udkom 1824 i Vid. Selsk. Skr. Den bevirkede, at han n. A. udnævntes til Medlem af Selskabet, altsaa i en meget ung Alder, hvilket viser, at man allerede dengang stillede store Forventninger til ham. Kendskabet til Danmarks Geologi var paa det Tidspunkt meget ringe. Man antog, at den danske Jordbund med sine i geologisk Forstand overordentlig unge Dannelser, der sammenfattedes under Betegnelsen »opskyllet Land«, næppe kunde have stor Interesse for Videnskaben. For F.s klartseende Blik viste det sig dog snart, at der baade var flere Dannelser, end man havde ventet, og at meget, som syntes simpelt og ubetydeligt, fordrede en Række grundige Undersøgelser og sammenlignende Studier, før det kunde tydes paa rette Maade. Allerede 1822 (Tidsskrift for Naturvidenskaberne, I, S. 370) begyndte F. at undersøge Danmark i geologisk Henseende, og dette blev en af hans Livs Hovedopgaver, som han omfattede med en aldrig svigtende Interesse. Det er naturligt, at alt ikke straks kunde staa klart for ham, saa at han i Begyndelsen f. Eks. antog Møens Kridt for at være en lokal Udvikling i de tertiære Dannelser, og at Saltholmskalken var ældre end Skrivekridtet. Men i Løbet af de 40 Aar, han arbejdede med Undersøgelsen af Danmarks Jordlag, lykkedes det ham i den Grad at forøge vort Kendskab hertil, at han med Rette kan siges at være Grundlæggeren af Danmarks Geologi, idet han har tilvejebragt det Grundlag, der har tjent som Udgangspunkt for senere Undersøgelser. Et af hans vigtigste Arbejder er Universitetsprogrammet for 1835 — det første paa dansk Sprog — »Danmarks geognostiske Forhold, forsaavidt som de ere afhængige af Dannelser, der ere sluttede«. Det støttede sig væsentligst paa egne Iagttagelser, men indeholdt ogsaa meget, der havde Betydning for Videnskabens mere almindelige Udvikling. Til dette Værk slutter sig, dels som Supplement, dels som Berigtigelser, en betydelig Række Afhandlinger, der fremkom, efterhaanden som han fik forøget sit Kendskab til Enkelthederne. Dertil hører »Om de bornholmske Kulformationer« (1837), der er Resultatet af en 1836 foretagen Under-

søgelse, der tilsigtede en nøjere Bestemmelse af deres Alder, end det var muligt 1818—19, da de tilsvarende Dannelser i England endnu var ukendte. Desuden foresloges en bedre Benyttelse af Kullagene, og det lykkedes ham ogsaa i de følgende Aar at faa indført en mere rationel Drift af Brydningen. Efter at F. i Vinteren 1842—43 havde fundet Grønsandskalken Vest for Køge, gjorde han i »Det nyere Kridt i Danmark« (Skandin. Naturforskermøde 1847) Rede for dens Stilling til de andre Kalkstensvarietet, der hviler paa Skrivekridtet og sammenfattes under den angivne Betegnelse. I forskellige Afhandlinger meddelte han sine lagtagelser over Udbredelsen her i Danmark af Brunkulformationen (de tertiære Lag), som han i Begyndelsen til Dels opfattede som det ældste Led af »Rullestensformationen«, hvormed han betegnede de Jordlag, der nu henføres til Istidens Aflejringer. Og som Slesviger beskæftigede han sig med særlig Forkærlighed med de Dannelser, der skyldes Havets Indvirkning paa Kysterne, saasom Marsken og Klitterne, og opstillede Teorierne om den »cimbriske« og den »baltiske« Flod, af hvilke den første, der skulde være indtruffet i historisk Tid, sattes i Forbindelse med Gennembruddet af Kanalen mellem England og Frankrig, den sidste, der fra Østersøen skulde have overskyldet Danmark, havde udformet den tyske og danske Østersøkyst, Østjyllands Fjorde og givet de danske Øer deres Omrids og Overfladeforhold. Hævnings- og Sænkingsfænomenerne behandlede han i »Den forandrede Vandhøjde ved de danske Kyster« (Nordisk Universitets-Tidsskrift, 1856), og i Anledning af Jordskælvet i det nordlige Jylland 1841 foretog han den første omfattende Undersøgelse af de her i Landet af og til forefaldende mindre Jordstød.

Som nordisk Geolog kunde F. ikke undlade tillige at studere Forholdene paa den skandinaviske Halvø, og især interesserede han sig stærkt for den skandinaviske »Overgangsformation« (Kambr-Siluret) og »Friktionsfænomenet« (Skurestriberne m. m.), hvormed Dannelsen af »Rullestensformationen« (Istidsaflejringerne) staar i nøje Forbindelse. Til Forklaring af Friktionsfænomenet forkastede han saavel Svenskeren Sefströms Teori om den »stenvæltende Vandflod« som Schweizeren Agassiz' Istidsteori og opstillede sin egen. Paa Grund af, at Rullestensleret ofte optræder sammen med forsteningsførende (tertiære) Jordlag, ansaa F. det for at være dannet i det samme varme Hav som disse Lag, og det kunde derfor ikke stamme fra en »Istid«. Endvidere var Rullestenslerets Sten for største Delen hjemlige Kalksten, stammende fra vor egen Undergrund, og F. kom derfor til den Opfattelse, at

Rullestensleret var Resultatet af vulkanske Forstyrrelser i de dybere Jordlag, som derved var blevet sønderbrudt og til Dels omdannet og presset op til **Jordoverfladen**, hvor de da havde bredt sig ud over en stor Del af det dengang **havdækkede** Danmark, en Opfattelse, der svarer til Schweizeren de Luc's Forklaring. Hvad Skurestriberne angaar, da betragtede han dem som frembragte af Sten, der af Bølgeslaget og Havis skylledes ind over Havstokkens Klipper, saaledes at det er et »**Skærgaardsfænomen**« (se f. Eks. »Om Theoriene for Dannelsen af det øverste Jordlag og Flytningen af de løse Stenblokke deri«, Danske Ugeskrift, 2. Rk., II, 1842). Denne Teori vandt kun faa Tilhængere, og det synes næsten, som om han i de sidste Aar af sit Liv havde mistet noget af Tilliden dertil, efter at andre skandinaviske Geologer havde fremdraget mange nye Kendsgerninger, der talte for Rigtigheden af **Istidsteorien**.

Hele denne Række af Undersøgelser afrundedes i Universitetsprogrammet for 1858: »Bidrag til Skildringen af Danmarks geographiske Forhold i deres Afhængighed af Landets indre geognostiske Bygning«, hvori han viser, hvorledes man kan tænke sig, at Danmark er opstaaet i den store Fjord, som han kalder Nord-Østersøen, og hvis Kystlinie allerede findes udtrykt i Juratiden. De derefter i Kridttiden og Tertiærtiden afsatte Lagdannelser er blevet hævede, hvilket i Forbindelse med de nyere Marsk-, Strand- og Klitdannelser har formindsket denne Havbugts **Omraade** betydeligt. Han anstiller sst. en interessant Sammenligning mellem Middelhavet og Nord-Østersøen, **paaviser** Aarsagerne til Kysternes og Fjordenes ejendommelige Form, beskriver de ikke før omtalte Laguner (Strandsøer) og til sidst Overfladens Dannelse. Det er ret betegnende, at han næsten slet ikke omtaler Rullestensleret, der dog har en stor Udbredelse her i Landet, og endog udtrykkeligt afstaar fra at forklare dets Oprindelse, muligvis af den ovenfor anførte Grund.

Det havde været **F.s** Hensigt at samle sine mange Iagttagelser i en ny og betydeligt udvidet Udgave af hans Danmarks Geologi. 1847 var der allerede trykt tretten Ark, eller omtrent Halvdelen af denne »Danemarks Geognosie«. For at skaffe den en større Udbredelse var den skrevet paa Tysk, men under Begivenhederne 1848 tabte F. fuldstændig Lysten til at fortsætte Arbejdet i dette Sprog, og han skal endog have givet Ordre til, at alt, hvad der var trykt, skulde brændes, men i hvert Fald er nogle faa Eksemplarer bevaret. En dansk Udgave paabegyndtes 1854, men naaede ikke længere end til det 3. Ark, dels paa Grund af en stedse stigende Overbebyrdelse af forskellige Forretninger, dels fordi Videnskaben

i den mellemliggende Periode var gaaet saa stærkt frem, at adskilligt nu **maatte** opfattes ud fra nye Synspunkter og derfor revideres i Naturen, hvilket vilde kræve temmelig betydelige Rejser.

De to Hovedretninger i **F.s** videnskabelige Arbejder, den kemiske og den geologiske, havde alt for mange Berøringspunkter, til at de kunde holdes ude fra hinanden. Begavet med en sjælden Skarp-sindighed og Kombinationsevne naaede han at give meget væsentlige Bidrag til den »kemiske Geologi«, der først i Midten af **19.** Aarh. blev til en selvstændig Videnskabsgren. Et saadant Arbejde er »Oprindelsen og de nærmere Bestanddele af nogle af de vigtigste Lerarter« (**1832**), hvori behandles Feldspattens Forvitring til Kaolin og Ler, et andet er Afhandlingen om den Indflydelse, som **Tang**-arterne har haft paa Dannelsen af visse Jordlag og især af **Alun**-skiferne (**1844**). Disse to Afhandlinger hører til de fortrinligste, han har leveret, og bidrog væsentlig til at skaffe ham et anerkendt Navn i Udlandet som en af de første blandt Europas kemiske Geologer. Arbejdet om Alunskiferen var Begyndelsen til en Række Afhandlinger, hvis Hovedopgave var at gøre Rede for Stoffernes Kredsløb i Naturen i Jordens nuværende og ældre Perioder. Hertil hører foruden de tidligere omtalte Saltvandsanalyser nogle Meddelelser i Videnskabernes Selskabs Oversigter: »Bidrag til Dolomitens Dannelseshistorie« (**1849**), »Resultaterne af Forsøg paa at danne i Vand uopløselige krystalliserede og krystallinske Forbindelser« (**1853—54**) og »Undersøgelse over Metallerne i Havets Dyr og Planter« (**1855**), hvori han tillige omtaler Mineralgangenes Dannelse i Kalksten.

F. var to Gange Medlem af antikvarisk-geologiske Kommissioner, der var nedsat af Videnskabernes Selskab. Første Gang var **1833**, da han sammen med Finn Magnusen og C. Molbech undersøgte de formentlige Runer paa en Grønstensgang (**Runamo**) i Bleking og godkendte dem, hvorfor han blev meget skarpt kritiseret af Worsaae, og anden Gang **1848—55** sammen med Jap. Steenstrup og Worsaae i »Lejre-Komiteen«, der skulde undersøge Oprindelsen af nogle Skaldynger ved vore Kyster, de senere saa bekendte »Køkkenmøddinger« (se Vid. Selsk. Oversigter for de nævnte Aar). Desuden var F. Medlem af en Kommission til Gennemførelsen af den længe paatænkte Forbedring af **Kbh.s** Belysning og Vandforsyning, og efter Forslag af Videnskabernes Selskabs Præsident, Overkammerherre Hauch, og paa Selskabets Bekostning, foretoges i Aarene **1831—47** den første artesiske Brøndboring her i Landet paa Nyholm (ved Flaadens Leje). F. mente, at man ogsaa her i Landet vilde kunne træffe vandrige Grønsandslag under

Kridtet ligesom i Frankrig og England. Men man naaede kun ned til en Dybde af 188 m under Overflade, efter at have boret igennem, som det senere har vist sig, ca. 96 m Danskekalk og ca. 77 m Skrivekridt, uden at man naaede igennem Kridtet, hvilket havde til Følge, at Boringen blev udsat for en stærk Kritik. At man opgav Forsøget, som vilde have været uigennemførligt, hvilket den senere udførte Grøndalsboring har vist, skyldtes dels et ved Boringen indtruffet Uheld, dels den Omstændighed, at man ved andre **Bore-**forsøg efter F.s Anvisning i Terrænet mellem Kbh. og Køge havde truffet rigt vandførende Lag, hvorved Boringen paa Nyholm havde mistet den tilsigtede praktiske Betydning.

Da F. 1831 blev kaldet til ogsaa at være Professor i Mineralogi og Geologi ved Universitetet efter G. Wad (Professor ordinarius 1850), modtog han de derværende Samlinger, især de geologiske, i en meget mangelfuld Tilstand. Under hans Ledelse blev de ordnet efter et videnskabeligt System og betydeligt udvidet ved Indsamlinger paa hans mange Rejser i Ind- og Udlandet. Uagtet han stod i nøje Forbindelse med ikke faa fremragende tyske Geologer, var Maalet for hans Rejser som oftest England, som han besøgte 1837, 1846, 1849 og 1862, og især fra den første af dem, da han ogsaa var i Paris, ved de udslukte Vulkaner i Auvergne, i Schweiz og i Tyskland, hjembragte han betydelige Forøgelse til Museet. Han var en ivrig Deltager i de skandinaviske **Naturforsker-**møder, lige fra det første forberedende Møde i Göteborg 1839 til det niende i Stockholm 1863.

Som Universitetslærer nød F. fortjent Paaskønnelse paa Grund af sin elskværdige Personlighed, et klart og indholdsrigt Foredrag, der var præget af en varm Begejstring for Videnskaben, en genial Opfattelse og et konsekvent gennemført System. Som Geolog var han væsentlig Autodidakt, og derfor havde Forelæsningerne i dette Fag et særegent Præg, da mange Afsnit deraf næsten udelukkende skyldtes egne Iagttagelser og Undersøgelser. I flere af de i 30'erne stiftede Foreninger, der havde stillet sig den Opgave at udbrede Kendskab til Naturforholdene — Selskabet for Naturlæren, Naturhistorisk Forening, hvori han var Direktør 1839—65, og Industriforeningen, af hvilken han selv var den egentlige Stifter — var han utrættelig til at meddele Resultaterne af sine videnskabelige Arbejder i en populær Form, uden dog at forbigaa noget væsentligt, for at Bevisførelsen kunde blive saa eksakt som muligt.

At en Mand med F.s flersidige Dygtighed **maatte** blive brugt paa mange Maader af Autoriteterne, er en Selvfølge. Man ønskede gerne at høre hans Mening, førend der toges en endelig Beslutning,

navnlig i alt, hvad der vedrørte Kulværkerne paa Bornholm, Saltværkerne i Oldesloe, Gipsbrydningen ved Segeberg, Klitterne ved Vesterhavet og et i sin Tid af Regeringen paatænkt Jernværk til Udsmeltning af Myremalm i Jylland. Sammen med Lægen Ole Bang o. fl. deltog han i Oprettelsen af Rosenborg Brøndanstalt 1834 og ledede den til sin Død. Hans mange Fortjenester blev da heller ikke upaaagtet, idet han hædredes baade med Titler og Ordener, og han udnævntes til Æresmedlem (Dresden) og korresponderende Medlem af flere videnskabelige Foreninger, saavel i som uden for Europa, og i Videnskabernes Selskab var han Sekretær fra 1851 til sin Død.

Efterladte Papirer i Universitetets mineralogiske Museum. — Etatsraad 1851. Konferensraad 1857. — R. 1836. DM. 1854. K. 1860. — Portrætteret paa Erik Henningsens Maleri 1896 af det nordiske Naturforsker møde 1847 (Universitetet, Fr.borg). Blyantstegning af Const. Hansen 1856 i Familieje. Buster paa Fr.borg, Ny Carlsberg Glyptotek, i Universitetets mineralogiske Museum, paa Polyteknisk Lærestalt og i Rosenborg Brøndanstalt, alle af H. V. Bissen (1866). Statuette af Th. Stein. Stenradering 1870. Litografi af Em. Bærentzen ca. 1850, af E. Fortling 1862. Træsnit efter Tegning af H. Olrik 1860, af H. P. Hansen 1865, 1876 og 1888, desuden 1855 og 1860 og (i Tyskland) efter H. Bürckner.

A. Clausade: Voyage å Stockholm, 1845. Dansk Pantheon, XXXV, 1846. Ill. Nyhedsblad, V, 1856. Ill. Tid. 15. Juli 1860. F. Johnstrup i Nordisk Universitets-Tidsskrift, Slutningshefte, 1866, S. 78—90. Biografi og Bibliografi af samme i G. Forchhammer: Almenfættelige Afhandlinger og Foredrag, 1869. C. E. Carstens i Zeitschrift f. schleswig-holst.-lauenb. Gesch., II, 1872, S. 292—316. C. A. L. v. Binzer i Schleswig-holst. Jahrbücher, II, 1885, S. 1—20. J. Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893, S. 35. C. C. A. Gosch: J. C. Schjødt, 1898—1903. Breve fra og til H. C. Ørsted, II, 1870. Breve til og fra J. G. Forchhammer, I—III, udg. af A. Clement, 1920—26. H. C. Ørsted: Bornholm. Dagbøger ført paa Rejserne 1818 og 1819, udg. af A. Clément, 1927. J. G. Forchhammer: Rejse til Færøerne, Dagbog og Breve, udg. af A. Clement, 1927. J. T. Lundbye: Den polytekniske Lærestalt 1829—1929, 1929. R. Spærck: Dansk naturhistorisk Forening i København 1833—1933. (Vid. Medd. fra D. Naturhist. Foren., XCV, Festskrift, I), 1933.

S. A. Andersen (Fr. Johnstrup).

Forchhammer, Johannes Georg, f. 1861, Døvstumpepædagog. F. 22. Maj 1861 i Aalborg. Broder til Ejnar F. (s. d.). Gift 15. Maj 1888 i Kbh. (Pauls) med Karen Marie (Kamma) Groth, f. 21. April 1863 i Korsør, d. 10. Jan. 1920 i Fredericia, D. af Kaptajnløjtnant Eiler Peter Christopher Munthe G. (1821—67) og Margrethe Marie Boye (1827—1903).

F. blev Student 1879 fra Herlufsholm. Hans medfødte Evner førte ham ind paa Studiet af Naturfag og Matematik, og 1885 blev han cand. polyt., hvorefter han en kort Tid var Assistent ved Gl. Carlsbergs kemiske Laboratorium. 1886—91 var han Time-lærer i Fysik ved Metropolitanskolen og havde samtidig Timer paa Søofficerskolen. Han skrev sammen med Fysiklæreren paa Herlufsholm, Overlærer Jul. Petersen, en Lærebog i Fysik (1888), der blev en Del anvendt. I øvrigt kom hans Livsgerning til at ligge paa et helt andet Omraade, nemlig i Døvstummeundervisningen. Som ung Student var han blevet forlovet med en intelligent, ung døv Pige, hans senere Hustru, der var blevet talemotodisk oplært. Dette førte ham til at beskæftige sig med Studier af Talelyde og Fonetik. Han havde allerede 1887 fremstillet et Fonoskop, hvorved man ved Gasflammen kan synliggøre og fiksure Talestemmens Vibrationer paa en roterende Tromle. Den franske Videnskabsmand Koenig havde tidligere vist Flammens Svingninger i et roterende Spejl — et Princip, som F. overførte til Fonoskopet, som han og andre ventede vilde faa stor Betydning i døde Børns Oplærelse i Tale, hvilket dog ikke blev Tilfældet. — Da den Keller'ske Taleskole for døde Børn 1891 blev overtaget af Staten og flyttet fra Kbh. til Nyborg, blev F. udnævnt til dens Forstander, en Stilling, han beklædte fra 1891 til 1909, da han ved Embedsledighed paa Døvstummeinstituttet i Fredericia søgte Forflyttelse dertil; herfra tog han sin Afsked 1926. 1903 havde han erhvervet Doktorgraden med en Afhandling om »Sikre Meddelelsesmidler for døvstumme«. Han udfandt et Sæt af Haand- og Fingerstillinger, der angiver de forskellige usynlige Taleorganers Stillinger. Ved Hjælp af dette System, forbundet med Udtalen, opnaas et tilforladeligt rigtigt Middel til en korrekt Aflæsning af Talen. F. kaldte sin Opfindelse Mund-Haandsystemet. Det har vundet betydelig Udbredelse i Døvstummeundervisningen i Danmark og er meget brugt af døde og tunghøre indbyrdes. I Udlandet har det derimod kun vundet ringe Udbredelse. — Nogle Aar før F. tog sin Afsked som Forstander, blev den første blinde-døvstumme Elev, som er oplært i Danmark, optaget paa Instituttet i Fredericia. F. omdannede da sit Mund-Haandsystem, saa det blev til et Følealfabet til Brug for Oplærelse af blinde-døve. — Allerede før sin Forflyttelse til Fredericia havde F. 1908 i Nyborg faaet oprettet en lille Landbrugs- og Højskole for døvstumme, hvortil var knyttet en Asylafdeling for svagelige Mænd. Kun denne Del af Virksomheden bestaar endnu. — F. gik i en **Aarrække** stærkt op i Afholdsheden og udrettede en Del for dens Fremme, især for Oprettelsen

af et **Redningshjem** ved Jebjerg. 1906 var han Medstifter af Foreningen Danske Afholdsvenners Redningsarbejde blandt Alkoholister, hvis Kasserer han var. Han har ligeledes med Iver arbejdet for det internationale Sprog Ido og redigerede i nogle Aar et Blad af samme Navn. Af litterære Arbejder har han foruden de førnævnte skrevet en mindre **Artikulationslære** og en **Aflæselære**. Efter sin Afgang har han især virket for Fredsbevægelsen. Han har ogsaa interesseret sig for Verdenskrisens Løsning og har skrevet Pjecer og Artikler om dens Afhjælpning. Hans sidste litterære Arbejde belyser andres og egne Synspunkter angaaende etiske og religiøse Spørgsmaal. Han har i det hele stedse næret vaagen Interesse for pædagogiske, sociale og økonomiske Forhold. — R. 1905. DM. 1926. — Maleri af L. Find 1929 paa Døvstummeinstituttet i Kbh.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1903. C. Goos: Det kgl. Døvstummeinstitut, 1907, S. 365 ff.

A. Hansen.

Forchhammer, Henriette (Henni) Sophie, f. 1863, Sproglærerinde og Forkæmper for Kvindesagen. F. 8. Marts 1863 i Aalborg. Søster til Ejnar og Georg F. (s. d.). Ugift.

H. F. tilbragte sin Barndom og Ungdom i Hjemmet, hvor hun uddannede sig i Sprog og som den næstældste af tolv fandt en Opgave som Lærerinde for sine yngre Søskende. I Begyndelsen af 90'erne kom hun til Kbh., hvor hun ernærede sig som Sproglærerinde og udgav flere Lærebøger i Sprog, blandt hvilke specielt maa nævnes »Lærebog i Engelsk for ældre Begyndere til Selvstudium« (1900, 11. Udg. 1933) og en Lærebog i Dansk for Udlandinge, begge efter moderne Principper med Lydskrift og sammenhængende Tekster. Sidstnævnte foreligger i engelsk (1906), hollandsk (1908), tysk (1911) og fransk (1911) Udgave. — H. F. kom tidligt ind i Kvindesagsbevægelsen. Fra 1899 var hun Medlem af Danske Kvinders Nationalraad, 1913—31 dets Formand og i denne Egenskab 1915 Ordfører for Kvindetøget, der takkede Kongen og Rigsdagen for Indførelsen af Valgret for Kvinder. Efterhaanden kom hun ogsaa ind i den internationale Kvindesagsbevægelse. 1914—30 var hun Vicepræsident i Det internationale Kvinderaad, derefter Æres-Vicepræsident, og kom endelig ind i Freds- og Folkeforbundsarbejdet. Fra 1920 har hun været Medlem af den danske Delegation til Folkeforbundet og er den første Kvinde, der har talt i Forbundsforsamlingen. Hun har her gjort en stor Indsats ved sin Deltagelse i Fridtjof Nansens Arbejde for Krigsfanger og Flygtninge og sin Støtte af Karen Jeppes Virksomhed i Armenien (1926 udkom »Et Besøg hos Karen Jeppe«), og hun har

været en af Hovedkræfterne i Folkeforbundets Arbejde for at hindre Handel med Kvinder og Børn. Endelig **maa** nævnes, at hun har holdt et Utal af oplysende Foredrag baade i Ind- og Udland. — H. F. har i mere end en Menneskealder arbejdet for Kvindesag og Fredssag og paa humane Opgaver, med et større og større Virkefelt, og staar med sin Intelligens, sin Uselvskhed og sin utrættelige Energi som en af de smukkeste Repræsentanter for den danske Kvindesag. — F.M.G. 1932. — Tegninger af Oscar Matthiesen, Roth (Schweiz), Lazar (Ungarn) og Julie Marstrand 1931.

Berl. Tid. 7. Marts 1933.

Niels Haislund.

Forchhammer, Herluf Trolle, f. 1875, Ingeniør. F. 25. Maj 1875 paa Herlufsholm. Broder til Ejnar, Georg og Henni F. (s. d.). Gift 3. Jan. 1910 i Aarhus (b. v.) med Minna Ingrid Tornøe, f. 16. Juni 1887 i Aarup paa Fyn, D. af Apoteker, sidst i Aarhus Christian Wentzel T. (1838—1921) og Rasmine (Mine) Amalie Hansen (1846—1927).

F. blev Student 1893 fra Herlufsholm, n. A. cand. phil. og 1898 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Umiddelbart efter Eksamen blev han Ingeniørassistent ved Kbh.s Havnevæsen og var 1899—1902 tillige Assistent i Vandbygningsfagene ved Polyteknisk Læreanstalt. Efter i Sommeren 1902 at have aftjent sin Værnepligt tiltraadte F. 1903 en længere Rejse til U. S. A., hvor han bl. a. fik Ansættelse ved Central Rail Road of New Jersey og New York Central & Hudson River Rail Road. 1907 blev han Ingeniør i Firmaet Christiani & Nielsen i Kbh., hvis Aarhusafdeling han ledede fra 1908. 1911 blev han Leder af Firmaets Konstruktionsstue i Kbh., 1922 Overingeniør og teknisk Direktør for Firmaets Afdeling i London. Efter at have arbejdet selvstændigt fra 1925 blev han 1928 Overingeniør ved Firmaets Datterselskab i Hamburg, og 1930—32 var han teknisk Direktør for Firmaets Afdeling i Tyrkiet. F. var Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforening 1919—22 og for Society of Danish civil engineers in Great Britain and Ireland 1922—25.

Poul Vinding.

Forchhammer, Johannes Nicolai Georg, 1827—1909, Skolemand. F. 20. Marts 1827 i Kbh. (Garn.), d. 19. Juli 1909 paa Frbg., begr. paa Herlufsholms Kgd. Forældre: Lektor, senere Professor G. F. (s. d.) og Hustru. Gift 7. Maj 1860 i Sandefjord med Abigael Marie Bing Ebbesen, f. 9. Nov. 1840 i Sandefjord, d. 9. Aug. 1888 paa Herlufsholm, D. af Badelæge Jørgen Tandberg E. (1812—87) og Henriette Marie Sophie Frisack (1811—88).

F. blev Student 1843 fra **Metropolitanskolen** og cand. philol. 1849. 1845—51 var han Lærer ved Borgerdydskolen paa Christianshavn og deltog samtidig med Liv og Lyst i Studenterlivet. 1852 erhvervede han Magistergraden (fra 1854 Doktorgraden) for en Afhandling »de vera **commentarios** Cæsaris emendandi ratione« og tiltraadte s. A. med offentlig Understøttelse en videnskabelig Udenlandsrejse, navnlig til Italien. Efter sin Hjemkomst var han et virksomt Medlem af det 1854 stiftede Philologisk-historisk Samfund og overtog i øvrigt atter sine Timer ved Borgerdydskolen samtidig med, at han som Privatdocent holdt Forelæsninger ved Universitetet. 1859 afbrød han sin videnskabelige Løbebane og blev Overlærer (Lektor) ved Aalborg Katedralskole. Som ivrig nationalliberal kom han her ind i Politik og valgtes 1866 til Landstingsmand; men da han 1868 blev Skolens Rektor, nedlagde han sit Mandat. 1872 blev han Rektor for Herlufsholms Skole og Opdragelsesanstalt, et Embede, som han beklædte til 1892, og hvor han fik sin egentlige Livsgerning. Ud fra sit grundtvigske Syn paa Religion og Opdragelse søgte han, til Dels under Vanskeligheder fra konservative Læreres Side, at reformere Undervisningen og Behandlingen af Eleverne, lod afholde Foredrag, Oplæsninger og Koncerter og bragte ved gensidige Besøg Forbindelse til Veje med Hindholm Højskole og dens Forstander M. Chr. Nielsen. Desuden fik han indrettet Læsestue for Eleverne og gennemførte en forbedret Ordning af Skolens Samlinger, bl. a. ved Opførelse af en Museumsbygning. Endelig var han en fortræffelig Lærer i klassiske Sprog, som han ikke behandlede pedantisk, men med sit frejdige Livssyn og sin kultiverede Personlighed forstod at gøre levende for Eleverne. — Af F.s filologiske Forfatterskab kan foruden talrige Afhandlinger, som han skrev i sin Ungdom, fremhæves »Vejledning i Italiensk« (1884) og Oversættelser af Plautus, tre Komedier (1884) og to Komedier (1886). I Aalborg og senere vendte hans Interesse sig mest mod Historie, og i M. G. G. Steenstrups »Dansk Maanedsskrift« skrev han Afhandlinger især vedrørende Nordens Historie i Begyndelsen af 19. Aarh., bl. a. om Prins Christian August (1868). Efter sin Afsked udgav han for Udvalget for Folkeoplysnings Fremme »Romerfolkets indre og ydre Historie« i to Bind (1898—99). Endelig bør nævnes »Herlufsholms Historie 1872—92«, først udgivet 1931 »som Manuskript for Herloviaanere« — med aabenhjertige Meddelelser om hans Rektortid. — R. 1881. DM. 1892.

Univ. Progr. Nov. 1852. Kort Udsigt over det philologisk-historiske Samfunds Virksomhed, 1854—1880. Herlufsholms Skoles Progr. 1893 og 1910. Ill. Tid. 24. Marts 1907. Berl. Tid. 20. Juli 1909. G. L. Wad: Meddelelser om Rektorerne paa Herlufsholm, 1878, S. 225—30. Chr. *Buur*.

Forchhammer, Peter Wilhelm, 1803—94, Filolog. F. 23. Okt. 1803 i Husum, d. 8. Jan. 1894 i Kiel, begr. sst. Broder til A. F. (s. d.) og G. F. (s. d.). Gift 26. Jan. 1872 i Wandsbeck med Leonore Agathe Dorothea Friederike Olshausen, f. 28. Dec. 1832 i Slesvig, d. 20. April 1914 i Kiel, D. af Rektor Wilhelm O. (1798—1835) og Magdalena Augusta Sophia Klüver (1803—85).

Efter at have gaaet i Skole i Tønder og Lübeck blev F. Student 1821 og studerede i Kiel og Leipzig. Han tog Doktorgraden 1828 i Kiel med Afhandlingen »Quaestiones Areopagiticae«. Han blev ekstraordinær Professor sst. 1836, ordinær Professor og Leder af Møntsamlingen 1843, grundlagde et arkæologisk Museum og Afstøbningssamling, som han ledede i mange Aar. Han foretog 1830—34 og 1838—40 Rejser i Frankrig, England, Italien, Grækenland og Ægypten, hvorved han vandt den Overbevisning, at Kendskab til Middelhavslandenes topografiske og klimatologiske Forhold var en nødvendig Betingelse for Forstaaelsen af Oldtidskulturen. Han var Medlem af den preussiske Landdag 1867—73 og af den tyske Rigsdag 1870—73, og fra 1876 repræsenterede han Kiels Universitet i det preussiske Herrehus. Hans Sympatier var tyske, ligesom hans videnskabelige Skrifter tilhører den tyske Litteratur. Af disse fremhæves »Hellenika« (1837), »Topographie von Athen« (1841), »Karte der Ebene von Troia« (1850), »Topographia Thebarum« (1854), som alle giver værdifulde topografiske Oplysninger. I sine mytologiske Arbejder, f. Eks. »Achill« (1853), forklarer han de græske Myter som Udslag af en Natursymbolik; sml. ogsaa hans Alderdomsskrift »Homer, seine Sprache und die Kampfplätze seiner Götter und Heroen« (1893). I »Die Athener und Sokrates, die Gesetzlichen und der Revolutionär« (1837) hævder han Berettigelsen af Sokrates' Domfældelse. I »Aristoteles und die exoterischen Reden« (1864) viser han sig som en Tilhænger af Aristoteles' politiske Teorier. — Maleri. Litografi af F. Th. Würbel.

Biographisches Jahrbuch für Altertumskunde 1897.

Hans Ræder (M. Cl. Gertz).

Forchhammer, Viggo, f. 1876, Sangpædagog. F. 26. Nov. 1876 paa Herlufsholm. Broder til Ejnar, Georg, Henni og Herluf F. (s. d.). Gift 1° 6. Nov. 1902 med Signe Janson, f. 13. Jan. 1877 i Gausdal, D. af Præst og Forfatter Kristofer Nagel J. (1841—1917, gift 2° 1897 med Georgine Louise Bentzen, f. 1861) og Drude Ulriche Petrea Krog (1846—1934). Ægteskabet opløst. 2° 28. Sept. 1925 med Esther Lund, f. 9. Juli 1894 i Kbh., D. af Grosserer Valdemar L. (f. 1860) og Anna Strandgaard (1868—1925).

F. blev Student 1895 fra Herlufsholm og studerede 1895—97 ved Polyteknisk Lærestalt, men valgte i øvrigt Stemmedannelseslæren til sit Speciale og studerede ivrigt de mange fremkomne Metoder hos Iffert i Dresden, Sbriglia i Paris og Eduard Engel i Dresden. Hvor stærkt denne sidstes Stemmedannelsesprincipper optog F., fremgaar af hans Virksomhed som Bestyrelsesmedlem og senere, 1920—22, som Formand for Selskabet til Udbredelse af Eduard Engels Stemmedannelseslære. F. har i det hele taget fulgt vagtsomt med inden for de forskellige opdukkende Teorier paa Stemmedannelsens Omraade, saavel for Sang som for Tale, som f. Eks. »det Bruhnske Friløb« m. m. Som Pædagog har han udfoldet en stor Virksomhed, bl. a. ved C. F. E. Hornemans Konservatorium 1909—17, Det kgl. danske Musikkonservatorium, hvor han ansattes 1918, Det kgl. Teaters Elevskole 1916—33, og endelig som Lektor i Tale og Sang ved Kbh.s Universitet, en Stilling, han tiltraadte 1925. Resultaterne af de yngre Aars Studier nedlagde han i den sammen med Broderen Jørgen F. udgivne Bog »Theorie und Technik des Singens og Sprechens« (1921); endvidere har han udgivet »Taleøvelser« (1917, 2. Udg. 1919) og skrevet adskillige andre stemmetekniske Arbejder.

Torben Krogh

de la Forest, se La Forest.

Forsskål, Petrus (Petter, Pehr), 1732—63, Naturforsker. F. II. Jan. 1732 i Helsingfors, d. 11. Juli 1763 i Jerim i Jemen, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Stockholm Johan F. (1691—1762, gift 2° med Katarina Fridelin) og Margareta Kolbeck (d. 1735). Ugift.

F. blev undervist af Faderen, der 1741 blev Sognepræst i Tegelsmora i Uppland, og skønt han allerede 1741 blev indskrevet ved Universitetet i Uppsala, studerede han dog mest hos sin Fader og blev meget tidlig fuldbefaren i de klassiske Sprog, ja selv i Hebraisk. Han opholdt sig kun i kortere Perioder i Uppsala, hvor Linnés Berømmelse netop da begyndte at overskygge de andre Læreres, og selv om det ikke er bevist, at F. fulgte hans Forelæsninger, er det dog aabenbart, at han der erhvervede sig en betydelig naturhistorisk Viden. Hans egentlige Fag var orientalsk Filologi, og 1753 drog han til **Göttingen** for at studere dette Fag under den berømte Humanist J. G. **Michaëlis**. Han blev her stærkt optaget af den **Wolff'ske** Filosofi og erhvervede 1756 Magistergraden ved en filosofisk Afhandling, »Dubia de principiis philosophiae recentioris«, der blev optrykt paa ny i Kbh. 1760. Efter sin Hjemkomst

til Sverige 1756 fortsatte han sine filosofiske og andre, især økonomiske og politiske Studier, og for at opnaa et Docentur indgav han 1759 en Disputats, »De libertate civili«, der imidlertid blev forkastet, da det herskende Hatteparti fandt dens Tanker for revolutionære. F. vovede da det uhorste Skridt at udgive den paa Svensk (»Tankar om borgerliga friheten«). Det lille Skrift blev forbudt, og Oplaget offentlig brændt, og alle Veje til Befordring i Sverige var nu stængt for F. Han modtog derfor det allerede tidligere af Michaëlis givne Tilbud om at deltage som Naturforsker i den danske, af ham planlagte »arabiske Rejse«. Efter nogle Maaneders videnskabelige Forberedelse, til Dels under Linnés Vejledning, ankom F. til Kbh. i Sept. 1760, ledsaget af en ung svensk Naturforsker, J. P. Falck, hvem han søgte at faa ansat som sin Assistent paa Rejsen. Dette i Forbindelse med F.s gentagne Forlangende om at **maatte** faa Lov til at sende en Del af Rejsens Udbytte til sin elskede Linné vakte den største Uvillie i de Kredse, der forberedte Rejsen, især hos C. F. Kratzenstein, der fik Regeringen til at tro, at F. tænkte mere paa at gavne Linné end Danmark. Regeringen, der havde givet ham Professortitel, afslog derfor alle hans Andragender. Disse pinlige Stridigheder i Kbh. medvirkede til, at Rejsen først kunde begynde i Jan. 1761. Under denne, der gik til Ægypten og Arabien, var alle Deltagerne ligestillede, men F. var de andre (den tyske Matematiker C. Niebuhr og den danske Filolog C. F. v. Haven, en Læge og en Tegner) langt overlegen, og i Bevidstheden om sin egen større Lærdom ansaa han de andre for Undermaalere, især v. Haven, til hvem han snart kom til at staa i et fjendtligt Forhold, og hvem han endog beskyldte for at ville myrde de andre med Arsenik. Dette Fjendskab var nær ved at bringe den hele Ekspedition til Opløsning, og kun ved Bernstorffs og Moltkes energiske Indgriben lykkedes det at fortsætte til Arabien efter et helt Aars ikke beregnet Ophold i Kairo. Efter et Par Maaneders Vandringer i Jemen blev v. Haven og snart efter F. angrebet af Malaria, og begge døde. Den eneste overlevende fra Rejsen, Niebuhr, bragte F.s efterladte Papirer og sidste Samlinger til Kbh. (de tidligere var før sendt hjem), og paa Basis af dem udgav han de to store Værker, der gaar under F.s Navn, »Descriptiones Animalium« og »Flora aegyptiaco-arabica« (1775), hvortil hører et Bind Tavler, »Icones rerum naturalium« (1776), der regnes til den systematiske Litteraturs klassiske Værker. Selve Samlingerne blev overgivet til Naturaliekabinetet paa Charlottenborg og overførtes senere til Universitetet. De botaniske blev bearbejdet af M. Vahl og er nu en af vort botaniske Museums

største Skatte, der 1922 blev revideret af Carl Christensen (Dansk Bot. Archiv, IV, Nr. 3). Af de zoologiske findes nogle Stykker bevaret i Zoologisk Museum.

For Nutiden indtager F. en fremragende Plads mellem Linnés mange Elever. Hans Lærdom var ualmindelig og alsidig, men hans selvbevidste, kritiske og heftige Natur bragte ham ofte i Konflikt med Autoriteter og Medarbejdere. Disse Egenskaber var ham dog ofte til Nytte under den vanskelige Rejse, og med hans flammende Energi blev hans Udbytte stort. At dømme efter de nævnte Værker var han en skarp Iagttagere, der f. Eks. havde et aabent Blik for de plantegeografiske Forskelligheder i de berejste Lande, og det i en Tid, hvor Plantegeografi endnu var en ganske ukendt Disciplin. F. har givet os de ældste Beskrivelser af en lang Række Plante- og Dyrearter. Planteslægten Forsskålea er af Linné opkaldt efter ham. — Rejsedagbog i Universitetsbiblioteket i Kiel. Papirer Rejsen vedrørende i Rigsarkivet.

C. C. A. Gosch: Udsigt over Danmarks zool. Litt., II, 1, 1873, S. 439—47; III, 1878, S. 210 f. Carl Christensen: Naturforskeren Pehr Forsskål, 1918 (med Litteraturhenvisninger). Samme: Den danske Botaniks Historie, 1924—26, I, S. 119 fif.; II, S. 56 f. Henrik Schück: Från Linnés Tid. Petter Fors-
a, 1923.

Carl Christensen.

Fortling, Jacob, 1711—61, Stenhugger, Lervarefabrikant og Arkitekt. F. 23. Dec. 1711 i Bareit (Bayreuth?), d. 16. Juli 1761 paa Kastrupgaard, begr. i Kbh. (Petri K.). Gift 1° 16. Okt. 1738 i Kbh. (Petri) med Dorothea Mandorff, døbt 9. Marts 1715 i Kbh. (Petri), begr. 2. Nov. 1740 sst. (Petri), D. af Kurvemager Jacob M. (ca. 1665—1744) og Cathrine. 2° 1741 (Tilladelse 24. April) med Dorothea N. N., f. ca. 1713, begr. 22. Dec. 1747 i Kbh. (Petri). 3° 11. Sept. 1748 i Kbh. (Frels.) med Anne Christine Hellesen, f. ca. 1724, d. 2. Aug. 1772 i Kbh. (Petri).

F. rejste i Aarene efter 1740 to Gange sammen med en østrigsk Fagmand Joseph Keller til Norge for at finde Bygningssten og fik 1744 Privilegium paa at bryde Sten i Akershus Stift. Han anlagde her de berømte Marmorbrud i Lier paa Gaardene Tranby og Haaberg. Det sidste solgte han 1750 til Hof bygmester N. Eigtved. 1759 fik han ogsaa Privilegium paa at bryde Sten i Trondhjems Stift; endvidere anlagde han et Kalkbrænderi (1749), et Teglværk (1752) og en Stentøjs- og Fajancefabrik (1755), alt i Kastrup paa Amager, og han fik Privilegium paa at bryde Sten paa Saltholm. Efter F.s Død solgte Enken 1763 Virksomheden, men Stenbrydningen gik i Staa, da Leverancerne til Marmorkirken ophørte

(1770). — F. virkede ogsaa som Arkitekt. Han blev 1756 udnævnt til Hof bygningsinspektør og 1760 til kgl. Bygmester i Kbh., Sjælland og Falster, idet Generalbygmester L. Thuras Embede efter hans Død blev delt mellem F. og G. D. Anthon. F. har i sin korte Embedstid kun haft mindre Opgaver; han har bygget Kommandantboligen paa Rosenborg (nu Direktørbolig) i Stedet for et ældre, af L. v. Haven opført Hus, som blev nedrevet, ombyggede 1760—61 Damebygningen og Marskalhuset paa Fredensborg og gav 1761 Tegning til Hovedbygningen paa Civiletatens Materialgaard ved Frederiksholms Kanal, som dog først blev opført 1771 af G. D. Anthon.

Aarsberetning fra Foreningen til norske Fortidsminders Bevaring 1925, 1927. Fr. Weilbach: Dansk Bygningskunst i det 18de Aarh., 1930. L. Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde, 1925, S. 429.

Fr rørfø^

Fosie, Jacob, 1679—1763, Miniaturemaler og Raderer. F. 1679 i Kbh., d. 1. Dec. 1763 sst. (Nic), begr. i Nic. K. Gift 4. Dec. 1720 i Kbh. (Nic.) med Anna Dorothea **Ilsoe**, d. Nov. 1742 i Kbh. (Nic), formentlig D. af Skræddermester i Kbh. Mikkel Mortensen I. og Johanne Arvedsdatter.

F. skal have lært Tegnekunsten hos Hendrik Krock; han nævnes 1728 som Vært for Miniaturemaleren Saleman og var da Organist ved Holmens Kirke. Han roses som en dygtig Mekanikus og arbejdede ogsaa som Kobberstikker og Raderer. 1746 fik han Betaling af Partikulærkassen for at stikke fire Plader til Kongens norske Rejse. 1743 udgav han »Tegnet A.B.C.« med 24 Kobbere, »Lære-Klude eller Prøve paa Kaaber, Slibegrund etc.«, og 1747 en Samling Raderinger dedicerede P. F. **Suhm**, Elevarbejder fra hans Virksomhed som Lærer for Søkadetterne. En Række Søofficerer fortsatte deres Uddannelse hos ham, raderede og malede i Vandfarve, saaledes Kaptajn C. O. Willars, F. Kaas, F. L. Norden og P. I. Grønwald. Han kopierede i Vandfarve nederlandske Malerier, især Wouwermans. Paa Fr.borg findes et ret stort Miniaturebillede, forestillende en Konkyliolog, med hans Signatur 1719. F. blev Medlem af Akademiet i Firenze (før 1737). — Af hans Børn, der alle malede og raderede, nævnes Magister *Mikkel F.* (1724—94), der var Præst ved St. Mortens Kirke i Randers og som udsendte ni Kobberstik (1741—47), bl. a. Prospekter af Fr.borg, Flensborg og Christiansborg, *Elisabeth F.* (d. 1764, gift med Købmand Johan Georg Nordborg), som stak tre Blade, bl. a. 1743 og 1747, og *Johanne Marie F.* (f. 24. Marts 1726 i Kbh., d. 23. Aug. 1764 i Sværdborg, gift 1758 med Sognepræst i Sværdborg Jens Eriksen Westengaard, 1724—94). Af sidstnævnte ser man ofte **smaa**

Miniaturebilleder i Vandfarve, Landskaber og Stilleben, som Regel Kopier efter nederlandske Malerier af de bedste Mestres. 1758 fik hun 40 Rdl. af Partikulærkassen for et Billede sendt til Kongens Fødselsdag foregaaende Aar. Billeder af hende findes paa Gaunø. Hun har udført 32 Stik, daterede mellem 1741 og 1747, Prospekter, Dokkens Indvielse, Uniformsbilleder, Landskabsbilleder og Lejlighedsstik, samt et Billede af Conradine Rostgaard (1752). Hun havde en betydelig Position inden for den dannede Verden paa sin Tid. Hendes Stambog findes i Det kgl. Bibliotek. — Formentligt Selyportræt af Johanne F. i Odense Museum, et Portræt i Stambogen, et Oliemaleri af J. Horner i Privateje.

Kvindelige Kunstneres retrospektive Udstilling, 1920. J. M. Thiele: Kunst-Akademiet, 1860, S. 42 ff. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., I, 1922, S. 150.

O. Andrup.

Foss. Den lærde Slægt F. føres tilbage til Mag. Christen F. eller **Reff** (1553—1625), der først var Lektor i Viborg, senere Kannik i Aarhus. Han var Fader til **Provincialmedicus** i Skaane Niels F. (1588—1645), hvis Sønner var Rektor i Kbh. Jacob F. (1630—76) — hvis Datter **Drude F.** (d. 1727) var gift med Professor Ole Worm (1667—1708) — Professor Peder F. (1631—98) og de nedenn. Livlægen Christian F. (1626—80), Biskop Matthias F. (1627—83), Lægen Jens F. (1629—87) og Lægen, Skoleforstander Laurids F. (1637—1703). Af disse var Biskop Matthias F. (1627—83) Fader til **Drude F.** (1658—84), der ægtede Assessor Peder Benzon (1652—1701, s. d.) til Havnø, og til Sognepræst i Sorø Niels F. (1664—1710), der var Bedstefader til Kammerherre, Generalmajor Niels F. (1747—1828). Ovenn. Laurids F. (1637—1703) var Fader til Magdalena F. (d. 1737), der ægtede Professor Andreas Frølund (1669—1731, s. d.), og Professor Peder F. (1631—98) var Fader til nedenn. Etatsraad Niels F. (1670—1751) til Juellund, til Else Scavenia F. (1672—1725), gift med Admiral Ole Judichær (1661—1729, s. d.), og til Magdalene F. (1675—1717), der ægtede Arkitekten Johan Conrad Ernst (1666—1750, s. d.). — En Præste- og Embedsmands-slægt F. begynder med Lauritz F. (d. 1640), der fra 1602 var Kapellan, senere Sognepræst i Steppinge og Frørup; hans Søn Sognepræst ved Ribe Catharine Kirke, Provst David **Lauitzen F.** (1604—59) var Fader til Sognepræst til Agerskov Anthonius F. (1646—96), der oversatte og skrev Musik til Davids Psalmer, og til Lauritz Davidsen F. (1643—1704), hvis Sønneson Superkargo Lauritz F. (1721—50) var Fader til Hof- og Stadsretsprokurator Holger F. (1750—1818). Denne var Fader til Plantageejer Ole

Stampe F. (1789—1865), — hvis Efterslægt lever i Vestindien og U. S. A. — til Hofmekanikus Christian F. (1792—1881), der gjorde nogle Opfindelser vedrørende Skydevaaben, og til Borgmester og Byfoged i Roskilde, Etatsraad Lauritz F. (1787—1875). Sidstnævnte var Fader til Anna Jacobine F. (1819—92), gift med Pastor Anton Carl Emil Christiani (1817—1901, s. d.), Emilie Agnete F. (1825—86), gift med Departementschef Jakob Marius Elieser Kristian Gad (1827—1902, s. d.), Vilhelmine Margrethe F. (1828—1903), gift med Forretningsfører for **Kunsthids**lotteriet Christian Magdalous Cold (1820—1900), samt til Generalkonsul Holger Troels F. (1818—87) til Aagesholm og til Stiftsland- og Amtsvejinspektør Vilhelm Daniel Christian F. (1823—62). Af disse var Generalkonsulen Fader til Operasanger Aage Hjalmar F. (1853—94), til nedenn. Kaptajn i Søetaten Helge Torben F. (1856—1901) og til Pianistinden Emma F. (f. 1861), der var gift med Komponisten Siegfried Victor Langgaard (1852—1914). Stiftslandinspektør Vilh. Dan. Chr. F. var Fader til Oberstløjtnant Sophus Frederik Rudolph F. (f. 1854) og nedenn. Ingeniør Einar Alexander F. (1858—1925).

Lengnicks Stamtavler. C. Giessing: Samling af Jubel-Lærere, I, 1779, S. 272. — F. E. Hundrup: Stamtavle over Laurits Foss's Descendenter, 1871. Th. Hauch-Fausbøll: Slægthaandbogen, 1900, S. 209—13. Albert Fabritius: Anders Andersen Borch's Descendenter, 1933, S. 18, 27 f., 39—42.

Albert Fabritius.

Foss, Einar Alexander, 1858—1925, Ingeniør, Industrimand og Politiker. F. 1. Okt. 1858 i Viborg, d. 24. Nov. 1925 paa Høvildgaard ved Salten Langsø, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: **Exam. jur.**, Landmaaler, senere Stiftslandinspektør Vilhelm Daniel Christian F. (1823—62) og Anny Cathinka Kornerup (1832—1909). Gift 1° 6. Jan. 1891 i Kbh. (Holmens) med Frederikke Margrethe Schultz, f. 9. Aug. 1861 i Kbh. (Holmens), d. 7. Juni 1922 paa Høvildgaard, D. af Kaptajn, senere Kontreadmiral og Direktør i Marineministeriet Johan Philip S. (1820—87) og Hansine (Sine) Haagen (1820—75). 2° 12. Jan. 1924 i Lyngby med Edda Marie Elisabeth Hostrup Schultz, f. 25. Febr. 1878 i Kbh. (Holmens) (gift 1° 1898 med Vinhandler, Grosserer Vilhelm Daniel Christian Foss, 1862—1914, Broder til Alex. F.), D. af Universitetsbogtrykker Frederik H. S. (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1876 fra Haderslev Læreres Skole i Kbh., hvortil Moderen var flyttet med sine tre smaa Sønner, da hun blev Enke. Under hele Opvæksten spillede Morfaderens, **kgf.** Bygningsinspektør, Justitsraad, senere Etatsraad Peter Kornerups Hjem i Kbh.

en stor Rolle baade for F. og hans Brødre. 1877 tog F. Filosofikum, og 1882 blev han polyteknisk Kandidat i Ingeniørfaget, som det dengang betegnedes. Efter Eksamen arbejdede han, der hele sit Liv lagde megen Vægt paa praktisk Uddannelse, nogen Tid som Tømmerlærling og aftjente derefter sin Værnepligt, som afsluttedes med Uddannelse til Sekondløjtnant. Herefter arbejdede han nogen Tid ved Opvarmnings- og Ventilationsanlæg, men kom saa 1884 over i Lervareindustrien, idet Justitsraad, senere Etatsraad Langgaard engagerede ham til at lede Bygningen og Driften af en Kakkelfabrik paa Hakkemose Teglværk, en Virksomhed, der samtidig tillod ham at sætte sig ind i praktisk Teglværksdrift. Efteraaret 1885 forlod F. denne Stilling for efter Opfordring af Ingeniør Poul Larsen at indtræde i det af F. L. Smidth 1882 grundlagte Ingeniørfirma, der solgte Dampmaskiner og projekterede Mølleri- og Teglværksanlæg etc., og hvori Poul Larsen var blevet ansat 1884. Ved F.s Ansættelse i Firmaet bestod dets Personale af Indehaveren og de to Ingeniører samt to Medhjælpere, og dets Lokaler var to Stuer i en Villa paa Margrethevej. Det tilfaldt særlig F. at rejse i Udlandet, han rejste i Norge og Sverige, og det lykkedes ham at faa enkelte større Anlæg i Entreprise. 1887 indtraadte han og Poul Larsen som Medindehavere af Firmaet. Omtrent samtidig hermed begyndte den tyske Teglværksindustri at interessere sig for Firmaets Metoder til Slæmning af urent Ler, og F. holdt i en **Aarrække** jævnlige Foredrag ved den tyske **Teglværksforenings** Aarsmøder. Inden for Firmaet, som nu ogsaa mere og mere arbejdede sig ind i den da opvoksende Cementindustri, for hvilken der i Danmark er gode naturlige Muligheder, blev F.s Omraade større og større; han rejste i Rusland, Frankrig, Belgien og Italien, og overalt **formaede** han at gøre sig ypperligt gældende og at skaffe Firmaet nye **Afsætningsomraader** og nye Forbindelser. 1888 byggede Firmaet sin første Cementfabrik i Limhamn i Sverige, og 1890 opførte det den største danske Cementfabrik, Aalborg **Portland** Cementfabrik. Efterhaanden kom Firmaet ogsaa ind paa selv at drive Fabrikker, baade i Danmark og Sverige, for derved stadig at have Føling med Fabrikationens tekniske Udvikling. I Begyndelsen af 90'erne havde F. paa Firmaets Vegne den hovedsagelige Ledelse af syv Teglværker, tre Cementfabrikker og et Kalkværk. 1890 fik Firmaet Kontor i London, 1893 i Paris og St. Petersborg og 1895 i New York. Faa Aar senere begyndte det ogsaa at bygge sine egne Maskinfabrikker. 1898 byggedes Maskinfabrikken i Valby, og gennem denne kom F. ind i Jernindustriens Ledelse. 1899 blev han Suppleant til Bestyrelsen i Jernindustriens Fabrikant-

forening, en tilbagetrukken Stilling, der ikke interesserede ham, og som han kun beklædte et Aar, men Foraaret 1903 valgtes han til Formand i Fabrikantforeningen efter S. C. Hauberg og n. A. til Formand for Sammenslutningen af Arbejdsgivere inden for dansk Jernindustri, et Hverv, han beklædte til 1912; samtidig indtraadte han i Hovedbestyrelsen for Dansk Arbejdsgiverforening. Ogsaa i det offentlige Liv begyndte F. nu at deltage, idet han 1903 blev indvalgt i Borgerrepræsentationen ved et Suppleringsvalg som Repræsentant for de højstbeskattede Vælgere i Valby, som ved Loven af 3. April 1900 var indlemmet i Kbh. Til dette Hverv, som F. beklædte til Valget 1907, medbragte han betydelige Forudsætninger i Kraft af sin store Viden om tekniske Forhold, sin klare Fremstillingsevne og en baade indtagende og sikker offentlig Fremtræden. F. fik megen Indflydelse paa tekniske Spørgsmaal, f. Eks. Vandafledningsloven; derimod er det klart, at han som konservativ Arbejdsgiver, som bestemt Modstander af Kommunesocialismen og som en bestemt Hævder af Individets Mission og af den af Enkeltmand drevne Virksomheds Evne til at bære et Samfunds og en Bys Fremtid, selv om han nød sine Modstanderes Respekt, ikke helt var paa Talefod med disse, naar det drejede sig om politiske Spørgsmaal. F., der var et virksomt Medlem af den Kreds af Ingeniører, der 1892 stiftede Dansk Ingeniørforening og var Medlem af dens Bestyrelse 1892—1901, blev allerede 1904 valgt til Formand for denne, et Hverv, der inden for Ingeniørkredse er meget højt anset. Ogsaa til denne Stilling, som tidligere havde været beklædt af Tegner, Hagemann, Øllgaard og Ambt, havde F. fremragende Betingelser; han var en højt anset Tekniker, havde et klart og sundt Blik paa Personer og Forhold og var en udmærket Forhandlingsleder. Over for sine yngre Kolleger var F., der ikke for intet havde været med til at arbejde en beskeden teknisk Virksomhed frem til et Verdensfirma, utrættelig i at fremhæve Betydningen af stedse at vedligeholde og supplere sin videnskabelige Uddannelse ved praktiske Arbejder og aldrig at forfalde til gold Teoretiseringen. I enhver studeret Mand er der, sagde F. i et Foredrag i Ingeniørforeningen 1905, noget af en Erasmus Montanus, og kun gennem praktisk Arbejde kan den Handlekraft opøves og bevares, som slet ikke er blevet udviklet i de mange Studieaar. Hans Valgsprog var det samme som Gambettas: »Du travail, toujours du travail et encore du travail«, og det var ikke tomme Ord, naar han over for yngre Kolleger fremhævede, at det altid gjaldt om at yde det yderste, man formaaede. I en Rustale har F. engang iklædt sine Anskuelser herom Schillers Ord: »Und setzet Ihr nicht

das Leben ein, nie wird Euch das Leben gewonnen sein». En af de vigtigste Begivenheder i F.s Formandsperiode, der sluttede 1907 og efter Lovene ikke maa forlænges ved Genvalg, var Oprettelsen af Dansk Ingeniørforenings Oplysnings- og Engageringsbureau, der skulde hjælpe unge Ingeniører til at opnaa egnede Stillinger og fremskaffe Oplysninger om Forhold af Interesse for Ingeniører i Ind- og Udland. Hertil kom en lang Række andre Arbejder som f. Eks. Affattelse af Betingelser for Arbejder og Leverancer, Medvirkning ved Affattelsen af Love, der berørte tekniske Forhold, Afgivelse af Skøn, Samarbejde med andre Organisationer i Ind- og Udland o. m. a. 1909 var F. Præsident for den internationale Materialprøvningskongres i Kbh., et Hverv, han bestred med overlegen Dygtighed, og hvor hans udmærkede Sprogkundskaber og hans repræsentative Fremtræden kom fuldt til sin Ret. 1911 valgtes F., hvis Firma var i stadig Udvikling bl. a. paa Grund af, at det omkring Aarhundredskiftet havde indført Roterovnen i den europæiske Cementindustri, til Formand for Industriforeningen i Kbh., og hermed indleddes en Epoke, der skulde sætte Kronen paa F.s Livsgerning, men som ogsaa sled hans oprindelig robuste og stærke Konstitution helt op. Med Formandsstillingen i Industriforeningen fulgte tillige Hvervet som Formand for Industriraadet, et 1910 oprettet Organ, som tilsigtede at være den danske Industris officielle Repræsentation udadtil. F. gik til sin Opgave med stor Interesse, og hans Program fremgik tydeligt af det Foredrag, han 1912 holdt i Industriforeningen om Danmark som Industriland. Hans Hovedsynspunkt er, at en sund og levedygtig Industri havde gode Muligheder for at trives i Danmark, og at man kun gennem en saadan kunde ernære Befolkningsoverskuddet, som Landbruget var ude af Stand til at beskæftige. Det laa F. stærkt paa Sinde at udrydde den Opfattelse, at Tilstedeværelsen af Kul og Raastoffer er nødvendige Betingelser for at have Industri; Landets gunstige Beliggenhed og gode Havne og Befolkningens høje intellektuelle Stade var Faktorer, der betød nok saa meget, og F. kunde her med megen Virkning henvise til, at de danske Cementfabrikker kunde basere deres Produktion paa samme Kulpriser som Cementfabrikker i London. Industriraadsorganisationens Udbygning var ikke fuldendt, da Verdenskrigen udbrød, men det varede ikke længe, før Industriraadet tog meget aktivt Del i Krigshandelspolitikken og paatog sig Opgaver, som i andre neutrale Lande varetoges af Statsorganer. Industrien og Handelen ønskede frem for alt at undgaa fremmede Magters Kontrol, og for at opnaa dette sluttede Industriraadet sammen med Grosserer-Societetets Komite en Række

Handelsoverenskomster med de krigsførende Magter. Den første af disse sluttedes med Tyskland i Aug. 1915, og i Nov. s. A. sluttedes efter et uhyre Forarbejde en Generaloverenskomst med England. Senere fulgte lignende Overenskomster med Frankrig, Rusland og Italien. Den daglige Administration af hele dette System af Overenskomster krævede i den vanskeligste Tid 1917—18 et Personale paa henvend 200 Personer, men Sjælen i alt, hvad der foregik, var ubestridt **F.**; paa ham hvilede det at træffe et Utaal af Dispositioner og at deltage i et Utaal af Konferencer med Industriens egne Folk, Erhvervsorganisationer, ministerielle Embedsmænd og de forskellige Magters Gesandtskaber. Hertil kom endvidere jævnligt besværlige og farefulde Rejser til London, Paris og Berlin, fordi de komplicerede Bestemmelser i Handelsoverenskomsterne, efterhaanden som Forholdene udviklede sig og af og til skiftede Karakter, krævede, at de danske Erhvervsrepræsentanter forhandlede med vedkommende fremmede Regering paa Stedet. Da den uindskrænkede Undervandsbaadskrig var begyndt i Febr. 1917, havde de fire Hovederhverv Landbrug, Handel, Industri og Skibsfart dannet et Organ, Erhvervenes Fællesudvalg, som havde til Opgave at sørge for den fortsatte Tilførsel af de for Landet mest nødvendige Varer, og til Formand for dette valgtes **F.** som den ubestridte Førstemand paa det erhvervspolitiske Omraade. Den vanskelige Situation medførte endvidere en nærmere Forbindelse mellem de nordiske Landes Erhvervsorganisationer, idet der nedsattes Vareudvekslingsdelegationer, som med korte Mellemrum holdt Møder; ogsaa her var **F.**, der var dansk Delegationschef, den ledende Mand. Jævnside med de her nævnte erhvervspolitiske Arbejder faldt tillige **F.s** Indsats som Politiker, idet han, der allerede ved Krigens Udbrud var blevet Medlem af den overordentlige Kommission, 1915 blev valgt til Folketingsmand for Kbh.s 6. Kreds. I denne Kreds, der stedse havde været konservativ, og hvor H. Hammerich i mange Aar var blevet genvalgt, ønskede man som dennes Efterfølger **F.** som Repræsentant for en mere erhvervspolitisk indstillet Konservatisme; for hans Valg var bl. a. den tidligere Folketingsmand for Slagelsekredsen Ingeniør Holger Neergaard, der ikke selv ønskede at lade sig opstille, virksom. I Tinget leverede **F.** talrige sagligt vægtige Indlæg om Krigsrestriktionslovene, særlig Kornlovene, samt om Jernbanelovgivningen, men Arbejdet i Rigsdagen stemte næppe helt med hans Natur, han var vant til hurtigere Afgørelser. Ved Valget 1918 gik han ud, men blev kort efter valgt til Landstinget, hvori han sad til 1920. 1919 var **F.** Medlem af Rigsdagsdelegationen til Fredskonferencen i Paris. Efter Krigens Ophør var **F.** Genstand

for en storstilet Hyldest, idet Industriens Mænd i Overværelse af en stor Kreds af indbudte ved en Sammenkomst paa Kbh.s Raadhus 25. April 1919 med B. Dessau som Ordfører hyldede ham som Industriens Fører og Førstemand og takkede ham for hans enorme Arbejdsindsats ved at overrække ham en Kapital paa 350 000 Kr., som under Navnet Alex. F.s Industrifond og efter hans nærmere Bestemmelse skulde tjene til Fremme af dansk Industri. Krigens Ophør bragte ikke Industrien og dens Ledere den rolige Tid, man havde haabet paa. Revolutionerne i Rusland og Tyskland skabte socialt et Røre vidt omkring, og Spørgsmaal som Udbyttedeling, Socialisering og Indførelse af Bedriftsraad kom i første Linie. Industriens Stilling til disse vigtige, ofte afgørende, Spørgsmaal, blev i høj Grad præget af F., der stod urokkelig fast paa Septemberforliget af 1899 og hævdede den deri givne Ret for Arbejdsgiveren til at lede og fordele Arbejdet inden for Virksomheden. Der laa endnu mange Opgaver, til hvis Løsning man gerne vilde have F.s Medvirkning, da han ved et Møde i Industriraadet 1920 blev ramt af et apoplektisk Tilfælde, hvis Følger han aldrig kom over. Han bosatte sig paa sin Ejendom Høvildgaard, hvor han levede meget stille og særlig interesserede sig for Hedeplantning. Sit ufrivillige Otium under Sygdommen benyttede han til efter Opfordring fra Venner at samle de vigtigste af sine Taler fra Krigsaarene og udgive dem i Sammenhæng. De udkom 1920 under Titelen »I Krigsaarene 1914—19«, og i Forordet oplyser F., at han er Forfatter til Skriftet »Udenrigsminister Scavenius og Genforeningen«, som udkom 1919 og som var udgivet anonymt, fordi F. paa dette Tidspunkt var Medlem af Rigsdagen, men ikke talte paa Partiets Vegne. 1922 blev F. Æresmedlem af Dansk Ingeniørforening og 1923 af Industriforeningen; 1923 udtraadte han af Firmaet, og Haabet om varig Bedring mindskedes stadig. Hustruens og en ung Datters Død 1922 bidrog til at tage hans sidste Kræfter. Foruden de allerede nævnte Hverv har F. beklædt en Række andre. 1882—83 var han Formand for Polyteknisk Forening, 1896 blev han Medlem af Bestyrelsen for Hedehusteglværket, 1897 for Kagstrup Kalkværker, 1898 for de forenede nordjyske Teglværker, 1899 for Akts. for Bygning af Arbejderboliger ved Rørdal, 1909 for Cementfabrikken Kongsdal, og i de følgende Aar kom hertil Hvervene som Medlem af Bestyrelserne for Akts. Portlandcementfabrikken Danmark, Aalborg Portland Cementfabrik, Akts. Sadolin & Holmblad, Cementfabrikken Dania og som Formand for Teglværksforeningen af 1893 1907—12 og for Foreningen af Grusgrave og Skærvefabrikker. F. var endvidere livsvarigt Medlem af

Bestyrelsen for den internationale Forening for Materialprøvning og Vicepræsident for Danmarks naturvidenskabelige Samfund fra 1912, 1916 blev han Præsident for det sidstnævnte ved G. A. Hagemanns Død. 1913—20 var han Medlem af Kbh.s Havnebestyrelse og 1914—22 Medlem af Bestyrelsen for Danmarks amerikanske Selskab. 1916 blev han endvidere Medlem af Bestyrelsen for den danske Afdeling af den Letterstedtske Forening. 1919 var han Medlem af Komiteen til Belysning af Statsmonopoler, var 1919—24 Medlem af Traktatkommissionen og 1920—24 af Rask Ørsted Fondets Komité. 1919 var han Medstifter af Foreningen Norden, hvor han gjorde et stort Arbejde. Endelig var han Formand for Kommissionen angaaende Overførelse af elektrisk Kraft fra Norge til Danmark. 1918 fik han Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværks Guldmedaille. — R. 1907. DM. 1913. K.² 1919. — Malerier af Otto Bache 1908 (Ingeniørforeningen, Tegning dertil paa Fr.borg), L. Tuxen 1912 (F. L. Smidth & Co.) samt af Knud Larsen 1913 (Fr.borg; Kopi hos Jernindustrien i Kbh.) og 1923 (Arbejdsgiverforeningen). Portrætteret af P. S. Krøyer paa Maleri af Industriens Mænd 1904 og af Knud Larsen paa Familiegrubebillede 1916 (Familieeje). Marmorbuste af L. Brandstrup paa Kbh.s Raadhus 1927, Bronzestatuette af samme i Industriraadet 1921 og i Ingeniørforeningen 1928. Relief af samme i Familieeje.

Poul Larsen, Vald. Helsing og Ax. G. V. Petersen i Ingeniøren 1907. III. Tid. 24. Dec. 1911. Danske Byerhverv 1904—11. Mit Hjem, II, 1912. Verden og Vi 22. Juni 1917. Fredrik Book i Berl. Tid. 24. Marts 1921. F. L. Smidth & Co.s Festskrifter 1922 og 1932. G. E. Hartz, Fr. Johannsen, C. F. Jarl, H. I. Hannover, B. Dessau, R. Helweg, H. P. Prior og S. A. Faber i Ingeniøren, 1925. J. T. Lundbye, H. P. Bonde og G. E. Hartz i Polyteknikeren, s. A. B. Dessau o. fl. i Tidsskrift for Industri, s. A. Harald Nielsen: Mænd og deres Gerning, 1929.

Poul Vinding.

Foss, Anders, 1543(?)—1607, Biskop og Historiker. F. 1543(?), d. 25. Jan. 1607 i Bergen. Fødested og Forældre ukendte. Gift med Marine, mulig D. af Kongens Saarlæge Ruprecht Geisspuscher (ca. 1500—69) og Anna (d. tidligst 1571).

Om A. F.s Ungdom og Uddannelse har man kun anden-tredie Haands Viden. Den første sikre Efterretning er en Dagbogsoptegnelse af Peder Hegelund, der Dec. 1565 besøgte ham paa Antvorskov, hvor hans Frænde Niels Andersen F. var Prior, og hvor A. F. skal have forestaaet Skolen. 1566 disputerede han for Magistergraden ved Kbh.s Universitet, 1578 træffer vi ham som Sognepræst i Stege. S. A. var han paa Forslag til Trondhjem Bispestol

og nævnes ved den Lejlighed som en lærd Mand. Hans Mogensen blev dog foretrukken, men 1583 fik A. F. Embedet som Biskop i Bergen. — Han var en initiativrig og nidkær Biskop, men tillige selvraadig og stridbar. Paa Møen havde han ligget i Trætte med Peder Munk paa Stegehus, i Bergen stredes han heftigt med sin Kollega i Stiftstyrelsen, Lensmanden Peder Thott, om Grænserne for deres Myndighedsomraade. Personlige Rivninger forværrede Forholdet. Særlig pinligt var det, at hans Hustru blev indviklet i en Trolddomssag, og at hans Svigersøn, Rektoren i Bergen, var en daarlig Person, der blev afsat og indespærret i Blaataarn. Alt dette foranledigede, at A. F. oftere maatte rejse til Kbh. for at tale sin Sag. Han besøgte da flere Gange Tyge Brahe, til hvis Vennekreds han hørte. — A. F. havde fra sin Ungdom med Iver studeret historiske Skrifter, ikke mindst de udlandske Krøniker. Allerede 1577 fik han 40 **DL.** som Hædersgave af Kongen for »De danske Kongers Genealogi«, et latinsk Skrift, der vistnok har været trykt, men er gaaet til Grunde, hvorimod en Oversættelse »Fire Taffler eller Stam Register om Danmarckis oc Norges Konger« ved Jacob Madsen (1592) endnu er til. Ifølge Lyskander arbejdede han ogsaa paa en Fortegnelse over de Skribenter, der berører Danmarks Historie. Denne Fortegnelse har haft nøje Sammenhæng med »Annales universales«, som A. F. selv omtaler 1583, og som siden kom til Universitetsbiblioteket, hvor de gik tabt 1728 — fire Bind var det efter de gamle Bibliotekslistes. Studiet af Udlandets historiske Litteratur førte A. F. til Kritik af den hjemlige Overlevering, specielt Saxos Værk, som det fremgaar af et Indlæg, han gav 1583 i Spørgsmaalet, om Svanings Danmarkshistorie burde trykkes eller ej. A. F. peger paa de kronologiske Urimeligheder hos Saxo og udtaler sig meget hvast om Sagnhistorien, der i hans Øjne ikke har mere Værd »end voris Euentyrer om Per, Pouell och Espern Askefiis«. Helt alene i Samtiden stod han ikke med sin kritiske Opfattelse. Adskillig Skepsis kom til Orde i Diskussion og i Litteraturen. Huitfeldt har i Grunden samme Syn paa Tingene som A. F., Venusin og Pontanus ligesaa.

H. F. Rørdam: *Monumenta historiæ Danicæ*, II, 1875, S. 539—94. Nordisk Tidsskrift for Bok- og Biblioteksvæsen, IV, 1917, S. 198—203.

Ellen Jørgensen.

Foss, Christian, 1626—80, Læge. F. 14. Okt. 1626 i Lund, d. 1. Dec. 1680 i Kbh. Forældre: Provincialmedicus i Skaane Niels F. (1588—1645) og Karen Jacobsen (d. 1664). Gift 1° 10. Febr. 1656 i Kbh. (Frue) med Else Scavenius, f. 1625 i Roskilde, d. 29. Marts

1671 i Lund (gift 1° 1646 med Professor Jørgen From, s. d.), D. af Sognepræst, senere Biskop Laurids S. (s. d.) og Hustru. 2° April 1673 i Helsingborg med Sophie Kaare, begr. 31. Marts 1690 i Kbh. (Frue), D. af Borgmester i Helsingborg Jens Nielsen K.

Som alle sine fem yngre dygtige Brødre sattes C. F. i Skole i Sorø, hvorfra han dimitteredes 1644, og allerede ved Faderens Død 1645 fik han Brev paa et Kannikedømme i Lund og Tilsagn om efter endte Studier at blive Faderens Efterfølger som Provincialmedicus. 1646 blev han Baccalaureus og drog paa Studierejse 1648—50. Allerede n. A. rejste han igen og blev 1652 Dr. med. i Utrecht. Da han kom tilbage 1655, blev han Provincialmedicus i Skaane. Ved Oprettelsen af Universitetet i Lund 1666 fik han Tilbud om at blive Prof. med., men afslog det, som det synes paa Grund af Rangstrid. Aaret efter Indvielsen af Universitetet blev han 1669 Prof. med. honor. og var 1671—72 Prof. ord. 1672 blev han Universitetskurator og Assessor i Jönköping Hovret. Han skal have styret Universitetet godt, men 1676 maatte han under den skaanske Krig flygte fra Lund og mistede alt sit store Gods. Han kom til Kbh., hvor han blev Livmedicus 1677 og Højesterets-assessor 1678. — Skønt han ikke har efterladt sig videnskabelige Skrifter, var han saa anset, at Kbh.s Universitet udstedte Sørgeprogram for ham (ligesom for alle hans Brødre).

Programma funebre af 20. Dec. 1680. H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, I, 1891, S. 119. K. Carøe: Studier til dansk Medicinalhistorie, 1912, S. 64. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 39.

Gordon Norrie.

Foss, Gunnar, f. 1877, Organist, Komponist. F. 30. Jan. 1877 paa Frbg. Forældre: Maleren Harald F. (s. d.) og I. Hustru. Gift 1° 24. Juni 1904 i Viborg med Olga Amalie Theodora Warncke, f. 6. Juni 1883 i Kbh., d. 2. Maj 1920 sst. (gift 2° med Kaptajn Emil Ferdinand Tjeld, f. 1878, 3° med Premierløjtnant, senere Oberstløjtnant Laurits Bruhn, f. 1892), Adoptivdatter af Lægen, Professor Theodor Sophus W. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst 1908. 2° 2. Sept. 1912 i Asmild med Ragna Hvass, f. 20. April 1883 paa Randrup, D. af Jægermester Franciscus Tertius H. (1842—1922) og Christine Henriette Kathrine Kopp (1853—1934).

F. blev Student 1894 fra Mariboers Skole og studerede nogle Aar Teologi, men opgav Studiet for helt at følge sin Lyst til Musikken. Fra hans tidligste Ungdom havde Orglet haft hans Interesse, og han fik Gustav Helsted til Lærer paa dette Instrument. 1901 debuterede han som Koncertspiller ved Orglet i Jesuskirken og ansattes 1902 som Organist ved Viborg Domkirke, hvor han i

Aarenes Løb har udfoldet en omfattende Virksomhed som **Koncert-spiller** (især som Fortolker af den Bach'ske og Før-Bach'ske Tid). Han har komponeret Sange («Vandringsmandens Sange», »Digte af Thor Lange«), flere Lejlighedsarbejder, saaledes Musikken til »Regenscantaten« og en »Hans Tausen Kantate«; har desuden skrevet en Del Bladartikler om kirkemusikalske Emner. — R. 1927.

Erik Abrahamsen.

Foss, Harald Frederik, 1843—1922, Landskabsmaler. F. 21. Aug. 1843 i Fredericia, d. 15. Febr. 1922 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Toldassistent, senere Billedskærer Hans Vilhelm Voss (efter 1864 F.) (1817—92) og Vilhelmine Sofie Støckelbach (1816—91). Gift 1° 15. Dec. 1874 i Ørslev Kloster med Anna Elisabeth Christine Holcha Hansen, f. 20. Maj 1849 i Hobro, d. 31. Maj 1881 paa Frbg., D. af Købmand Nicolai Christian H. (1812—66, gift 1° med Ane Margrethe Curtzius, f. 1803) og Mathilde Hansine Møller (1829—1912). 2° 4. Maj 1894 i Ribe med Malerinden Petra Frederikke Fischer, f. 4. Maj 1862 i Ribe, D. af Adjunkt, cand. theol. Jean Arnold F. (1822—95) og Emilie Pauline Frederikke Thormann (1829—99).

F. rejste til Kbh. 1861 for at uddanne sig til Kunstner efter en Tid lang at have været i Apotekerlære i Skanderborg. Ved G. Rumps Hjælp kom han ind paa Kyhns Atelier, og samtidig besøgte han Akademiet. 1865 debuterede han paa Charlottenborg, 1867 fik han den Sødring'ske Opmuntringspræmie og s. A. Akademiets indenlandske Rejsestipendium. 1879—80 kunde han foretage sin første store Udenlandsrejse til Italien med Akademistipendium, og 1888 og 89 vandt han Aarsmedaillerne og blev Medlem af Plenarforsamlingen. — Bestemmende for hele F.s Indstilling som Kunstner blev Forholdet til **Kyhn**. Af den Kreds af unge Malere, der færdedes i Kyhns Atelier, var F. den, der stod sin Lærer nærmest, og han fik Lov at tilbringe Vintermaanederne i hans Have-Atelier. Han lærte at arbejde i den gamle danske Landskabstradition, og Ledetraaden for hans Kunst var Kærlighed til og Ærbødighed for Naturen. Det Pust af en ny Teknik, som andre af Kredsen (f. Eks. Godfred Christensen og Zacho) bragte med fra Paris, og som var hans Lærer saa meget imod, fik ingen Indflydelse paa hans Kunst, og senere (1880), da han selv naaede Paris paa Vejen hjem fra Italien, havde det nye ingen Tiltrækning for ham. I over et halvt Aarhundrede udstillede han aarligt paa Charlottenborg, og fra Aar til Aar, trods Tidens skiftende Kunstretninger, kunde man finde hans Landskaber, hvis Motiver som oftest skildrede de jyske Hede-

egne, med samme gammel-danske og oprigtige Malemaade. F. deltog i Forening for national Kunsts aarlige Udstillinger, 1914 med en særlig fyldig Repræsentation (ca. 50 Arbejder). 1922 afholdt Foreningen en retrospektiv Udstilling af hans Kunst, som tillige blev en Mindeudstilling, idet F. døde faa Dage efter Aabningen. F. er foruden paa Kunstmuseet repræsenteret paa de fleste af Provinsmuseerne. I en Aarrække virkede han som Lærer, idet han overtog Kyhns Malerskole for kvindelige Kunstnere. — Tit. Professor 1901. — R. 1918. — Malerier af Ingeborg Rode hos Udstillingskomiteen paa Charlottenborg og af Knud Larsen 1918 i Familieeje. Flere Malerier af Petra Foss. Pennetegning af Frants Henningsen 1876 i Familieeje. Træsnit af C. Poulsen 1884.

Sigurd Muller: Nyere dansk Malerkunst, 1884, S. 104 f. Fortegnelse over en Samling Billeder og Studier af Professor Harald Foss. Udstillet i Foreningen for national Kunst, 1922.

Merete Bodelsen.

Foss, Helge Torben, 1856—1901, Søofficer. F. 28. Aug. 1856 paa Frbg., d. 18. Jan. 1901 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Grosserer, Generalkonsul Holger Troels F. (1818—87) og Vilhelmine Conradine Hornung (1833—1902). Gift 8. Marts 1883 i Kbh. (Holmens) med Amintha (Minna) Birgitte Amalie Lerche, adopt. Melbye, f. 19. Sept. 1857 i Roskilde, d. 18. Nov. 1910 i Malmø, D. af Gartner ved Roskilde adelige Jomfrukloster Jens Carl L. (ca. 1811—66) og Henriette Christine Rosmøller (ca. 1816—69), adopt. 1875 af Marinemaler, senere tit. Professor Wilhelm Melbye (s. d.) og Hustru.

F. blev Kadet 1873, Sekondløjtnant 1877, Premierløjtnant 1880 og Kaptajn 1893. — Efter et Togt med Korvetten »Dagmar« 1877—78 til Middelhavet og Vestindien gennemgik han 1880—82 Hærens Officerskoles ældste Klasse, Artilleriafdelingen, var atter 1882—83 i Vestindien med Fregatten »Sjælland« og ansattes derefter ved Søartilleriet, hvor han 1887 blev Undertøj mester. 1886—1900 var han Lærer ved Søofficerskolen og 1891—1900 Lærer ved Hærens Officerskole. 1896—97 var han for tredie Gang i Vestindien med Fregatten »Fyen«. — F. var et hurtigt og klart Hoved og en dygtig og velbegavet Officer. Han havde et smukt Organ og var en glimrende Taler, der forstod at fængsle en Tilhørerskare. Han var dertil en født Fører og tidlig politisk interesseret med Sympati for Venstre. Det vakte derfor almindelig Sorg inden for Marinen, da den ungdommelige og tilsyneladende saa kraftige Mand blev angrebet af en ondartet Sygdom, der i Løbet af et Aar gjorde Ende paa hans Liv. — R. 1895.

Th Topsøe-Jensen.

Foss, Jens, 1629—87, Læge. F. 6. Maj 1629 i Lund, d. 9. Marts 1687 i **Kbh.**, begr. i Frue K. sst. Broder til Lægen Christian F. (s. d.). Gift 1° 27. Nov. 1665 i Randers med Marie Hofman, f. ca. 1642, d. 11. Dec. 1666 i Randers, D. af Dr. med. Søren H. (1600—49) og Gertrud Pedersdatter Thøgersen (d. 1658). 2° 31. Maj 1670 i **Kbh.** med Anne Margrethe Svane, f. ca. 1654, begr. 23. Jan. 1737 i Ribe, D. af Ærkebiskop Hans S. (s. d.) og Hustru.

Som sine Brødre kom F. i Skole i Sorø, hvorfra han blev Student 1647. Han studerede videre ved Akademiet et Aar og derpaa i **Kbh.**, hvorpaa han tiltraadte en Studierejse 1650—54 for at studere Medicin. 1654 blev han Dr. med. i Padova. Da han kom hjem, praktiserede han i Lund, men rejste allerede igen 1656 som Hovmester for Knud Rantzau; denne døde under Rejsen, og F. kom hjem Jan. 1661. S. A. fik han Tilbud om at blive Læge hos den svenske Konges Broder, men afslog det, da man tilbød ham at blive Provincialmedicus i Skaane fra 1662. Allerede to Aar efter kaldtes han til Stadsfysikatet i **Kbh.**, men af ukendte Grunde — han siger selv »noget sært« — blev han ikke Stadsfysicus, men lod sig bevæge til at nedsætte sig i Randers. 1668 tog han til **Kbh.**, hvor han blev Højesteretsassessor 1679 og Medlem af Kommercekollegiet, Kancelliraad og virkelig Kammerraad 1684.

Programma funebre af 30. Marts 1687. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1873, S. 516. H. F. Rørdam: Hist. Saml. og Studier, I, 1891, S. 146—59. K. Carøe: Studier til dansk Medicinalhistorie, 1912, S. 65 f.

Gordon Norrie.

Foss, Julius Christian, f. 1879, Organist. F. 21. April 1879 i Dragør. Forældre: Lods, senere Kordegn ved Filipskirken i **Kbh.** Niels William F. (f. 1851) og Anna Kirstine Jansen (f. 1857). Gift 10. Juni 1907 i Odense med Magdalene Maaløe, f. 19. Okt. 1883 i Odense, D. af exam. jur., Godsforvalter paa Gyldensten, senere Bogholder og Direktør i Fyns Stifts Sparekasse Hans Hartvig Ernst M. (1840—1901) og Hanne Louise Oline Urban Hansen (1847—1925).

F. var Elev af Gottfr. Matthison-Hansen, Otto Malling, Bondesen, Louis Glass o. a., tog Organisteksamen 1897, var paa Konservatoriet 1900—01, studerede i Udlandet, bl. a. paa Hock'ske Konservatorium i Frankfurt a. M., og blev Organist ved Sundby Kirke 1901. Sine historiske Interesser har han vist i sin Stilling som Assistent, senere Arkivar og Bibliotekar ved Musikhistorisk Museum (1910), desuden gennem sit Arbejde paa at dechiffere det kgl. Kapels Repertoire i de saakaldte »Stemmebøger« fra Chri-

stian **III.s** Tid paa Det kgl. Bibliotek. Endvidere er F. Stifter af og Dirigent for Dansk Mensural-Cantori (1918), hvis Hovedopgave er Fremførelse af historisk Musik. Siden 1919 er han Musikanmelder ved »Kristeligt Dagblad«. F. har skrevet en Musikteori (1909) og i »Aarboeg for Musik« givet en Beskrivelse af sit Arbejde med de gamle Stemmebøger; 1925—26 var han Medarbejder ved »Illustreret Musikleksikon«; han har desuden udgivet en »Legatbog« for Musikere samt »Organist- og Kantorembederne« (3. Udg. 1927). Gennem Aarene har F. deltaget i ikke ringe Udstrækning i Ledelsen af en Række sociale Musiksammenslutninger, især som Bestyrelsesmedlem af Dansk Organist og Kantor Samfund (1918—34, heraf tolv Aar som Formand). Ved en Række Orgelnybygninger har han fungeret som Konsulent. *Erik Abrahamsen.*

Foss, Laurids, 1637—1703, Læge og Forstander for Sorø Skole. F. 24. Juni 1637 i Lund, d. 7. Sept. 1703 i Kbh., begr. i Sorø K. Broder til Lægerne Christian og Jens F. (s. d.). Gift 16. Sept. 1677 i Aalborg med Barbara Rosenberg, f. 1662 i Thisted, begr. 14. Okt. 1734 i Kbh. (Frue), D. af Ridefoged til Ørum Slot, Tolder i Thisted Peder Madsen (ca. 1615—70, gift 1° 1646 med Barbara Rosenberg, d. 1660) og Margrethe Brønsdorff (1630—75).

F. gik i Skole i Sorø, dimitteredes 1656, tog teologisk Eksamen 1662. Han var derpaa udenlands til 1671 og studerede paa Rejsen mange Ting, særlig Teologi og Medicin. Han blev Dr. med. i Padova 1670. Da han kom hjem, begyndte han at praktisere i Kbh., men da hans Broder Matthias F. blev Biskop i Vendelbo Stift, fulgte han med ham til Aalborg 1672 og praktiserede der til 1682, da han købte Todbølgaard ved Thisted. 1682 blev han Kancelliassessor, 1683 Kommissær ved Landmaalingen i Jylland og 1685 Forstander for Sorø Skole. Han bestræbte sig for at forbedre Skolens Finanser og Bygninger, men dette lykkedes kun til Dels. Hans Administration er blevet stærkt kritiseret, og det viste sig ogsaa, at han ikke kunde afgive sine Regnskaber, og hans Gæld til Skolen opgjordes til sidst til ca. 4500 Rdl. — Maleri paa Universitetet.

Programma funebre af 4. Okt. 1703. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 59 ff. K. Carøe i Personalh. Tidsskr., 8. Rk., I, 1922, S. 69—79. Sorø. Klostret—Skolen—Akademiet gennem Tiderne, I, 1924,

Gordon Norrie.

Foss, Matthias, 1627—83, Biskop. F. 12. Okt. 1627 i Lund, d. 8. Juli 1683 i Aalborg, begr. i Frue K. sst. Broder til Lægerne

Christian, Jens og Laurids F. (s. d.). Gift 1° 24. Aug. 1656 med Bodil Hansdatter Brochmand, f. 29. Maj 1624, d. 26. Dec. 1670 i Kbh. (gift 1° 1642 med Professor i Matematik ved Roskilde Gymnasium Hans Lauridsen, d. 1654), D. af Professor Hans Rasmussen B. (s. d.) og Hustru. 2° 23. Febr. 1675 i Aalborg med Margrethe Akselsdatter Aand, f. 1626, d. 1684 (gift 1° 1659 med Sognepræst i Hammer og Horsens, Mag. Bent Hansen, 1635—72), D. af Ridefoged paa Dronningborg Aksel A.

Efter at have gaaet i Skole i Lund og Sorø blev M. F. Student 1644, cand. theol. 1647, Hører i Lund 1648, og rejste derpaa 1650—54 udenlands, hvor han først studerede i Amsterdam og Leiden, siden i Tyskland og Italien (især i Padova og Milano). Efter sin Hjemkomst blev han 1654 Rektor i Lund, i hvilken Stilling han vandt Ry som en fortrinlig Skolemand. 1655 tog han Magistergraden, og 1660 blev han Slotsprædikant i Kbh. Som saadan var han en Tid Skriftefader for den fangne Leonora Christina. En Overgang faldt han i Unaade, fordi han blev beskyldt for at have behandlet Statssager paa Prædikestolen, men snart genvandt han Kongens Tillid og blev 1665 Professor i Teologi. 1672 blev han Biskop i Aalborg og 1675 Dr. theol. 1667 havde han efter kgl. Befaling i en latinsk Prædiken forsvaret Trinitetslæren over for en polsk Socinianer, Lubienietzky, der var kommet til Danmark, 1674 deltog han i Forhandlingerne om Udarbejdelsen af Danske Lovs 2. Bog, og s. A. afgav han i Anledning af det paatænkte Valg af Prins Jørgen til Konge i Polen en Betænkning om, hvorvidt en Protestant uden sin Saligheds Tab kunde gaa over til Katolicismen, hvad han besvarede benægtende. M. F. var meget anset som Prædikant. Han har udgivet et Par danske Ligprædikener, som længe var højt i Kurs, og hans latinske Tale (1668) over hans Ungdoms Velgører Ærkebiskop Hans Svane bærer et mere levende og personligt Præg end Tidens sædvanlige Retorik. M. F. var en kraftig Personlighed, der som Biskop optraadte med stor Nidkærlighed og ikke ringe Fordomsfrihed. Han var stærkt interesseret i at holde sine Præster til flittigt at læse i Bibelen og drev ivrigt paa en forbedret Katekismeundervisning. Med særlig Interesse tog han sig desuden af de kirkelige Stiftelsers økonomiske Forvaltning. Selv var han en velstaaende Mand, der 1675 sammen med sine Brødre stiftede det store F.ske Stipendium for trængende Studenter. Han ejede Herregaardene Hvidstedgaard i Taars Sogn, Børglum Herred, og Høstemark i Mou Sogn, Fieskum Herred.

Programma funebre af 22. Juli 1683 over M. F.; af 29. Dec. 1670 over Bodil Hansdatter Brochmand. D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1753, S.

645—57. Leonora Christina Grevinde Ulfeldt's **Jammers-Minde**, udg. af S. Birket Smith, 3. Udg., 1885, S. 99 f. **Kirkehist. Saml.**, 2. Rk., VI, 1872—73, S. 847; 3. Rk., III, 1881—82, S. 146; VI, 1887—89, S. 381—90; 4. Rk., III, 1893—95, S. 408 ff.; 5. Rk., II, 1903—05, S. 746; V, 1909—11, S. 409—12. **Personalh. Tidsskr.**, II, 1881, S. 196; 3. Rk., III, 1894, S. 134 f.; 8. Rk., V, 1926, S. 277; VI, 1927, S. 69, 225, 231; 9. Rk., I, 1929, S. 105. H. F. Rørdam: **Hist. Saml. og Studier**, I, 1891, S. 91 f., 114 f. **Dsk. Mag.**, 5. Rk., III, 1893—97, S. 174 f., 177, 203 f. **Saml. af de for Universitetets Legater gjældende Bestemmelser**, 1890, S. 253 f.

Bjørn Kornerup.

Foss, Niels, 1670—1751, Bogsamler. F. 6. Aug. 1670 i Slagelse, d. 17. Marts 1751 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Rektor i Slagelse, senere i Kbh., Magister, senere Professor og Konsistorial-assessor Peder F. (1631—98, gift 2° 1679 med Anna Gregersdatter (d. 1702, gift 1° med Købmand Vilhelm Danielsen, 1622—66, 2° med Købmand Peder Nielsen)) og Kirsten From (d. 1676). Gift 28. Jan. 1722 i Kbh. (Holmens) med Sophie Amalie Matthesius, f. ca. 1672, d. 9. April 1747 i Kbh. (Frue) (gift 1° med Justitsraad Peter Worm, d. 1719), D. af Højesteretsassessor Henrik M. (d. 1681) og Anna Sophia Ernst (1642—76).

N. F. blev Student 1687 fra Kbh. og efter adskillige Aars Udenlandsrejse Præsident i Underadmiralitetetsretten; 1715—36 var han Højesteretsassessor. 1729 købte han Juellund. 1736 maatte han tage sin Afsked som Præsident og idømtes en Bøde som Følge af en for ham ubehagelig Højesteretsdom. Hvad der giver ham Krav paa at mindes, er hans Virksomhed som Bogsamler. Han samlede sig et kosteligt Bibliotek (11 491 Bind); inden for den danske Litteratur var det vistnok det fuldstændigste, der indtil da havde eksisteret, fraset Resens tabte Samling. Desuden rummede det mange værdifulde, delvis af ham selv kopierede Haandskrifter, og alt var smukt indbundet (især i Spejlbind) og prydet med hans Vaaben. Ogsaa andre gav han Adgang til sine Skatte; Holberg takker saaledes i Fortalen til sin Danmarks Historie N. F. for Laanet af »en anselig Hob af rare Manuskripter«. Efter N. F.'s Død solgtes saavel hans Gods som hans Bibliotek ved Auktion; baade Det kgl. Bibliotek og Universitetsbiblioteket var Købere ved denne. — Æresmedlem af Videnskabernes Selskab 1745. — Justitsraad 1715. Etatsraad 1726.

Anders Petersen: Vallø og Omegn, 1877, S. 238. F. Richardt og T. A. Becker: Prospector af danske Herregaarde, VII, 1854, Juellund. E. C. Werlauff: Det store kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 167 f.

G. L. Wad (Svend Dahl*).

Fossing, Anders Peter, f. 1865, Skolemand. F. 31. Maj 1865 i Buerup, Holbæk Amt. Forældre: Smedemester Hans Andersen

(1830—1904) og Maren Rasmusdatter (1823—1906). Navneforandring 7. Maj 1904. Gift 5. April 1898 i Kbh. (Holmens) med Anna Cathrine Margrethe Arp, f. 5. Nov. 1865 i Kbh. (Holmens), D. af tidligere Møller Carl Ludvig Heinrich A. (1826—70) og Emilie Christine Hansen (1837—1933).

F. tog Lærereksamen 1885 fra Skaarup Seminarium og Studentereksamen 1888 fra Døckers Kursus. Han studerede derefter i nogle Aar Historie, Latin og Fransk, men opgav Studierne og fik 1893 Ansættelse ved Kbh.s Kommuneskoler. Han avancerede 1909 til Skoleinspektør ved Øresundsvejens Kommuneskole og udnævntes 1919 til Direktør for Kbh.s Skolevæsen som den første Skoledirektør, der havde taget Seminarieeksamen og tjent sig op ved Etaten. Han tog sin Afsked 1933. F. tiltraadte sit Embede paa en Tid, der var rig paa nye pædagogiske Ideer, som han skulde tage Stilling til, og som han gav al rimelig Plads, saa længe han fandt det forsvarligt, men som han temperamentsfuld vendte sig imod, da den nye Undervisningsform (Vanløseforsøgene) syntes ham at mislykkes. I sin pædagogiske Virksomhed har han i øvrigt, ud fra sin religiøse Indstilling og sin gennem akademisk Studium erhvervede humanistiske Kultur hævdet »den danske Linie«, et Udtryk han ofte har benyttet, og hvormed han mener Varsomhed over for fremmede Ideer og særlig Forening af Fasthed og Frihed, o: Fasthed, Orden og Disciplin, ja endog Terperi i Færdighedsfagene Dansk og Regning og Frihed i Aandsfag som Historie og Religion. Fastheden har han søgt at understrege ved Udsendelse af Undervisningsvejledninger og ved systematiske Demonstrationer af Undervisning, som han begyndte allerede 1920 og fortsatte under vekslende Former til 1933. Sit frie Syn paa Lærerens Opgave har han bl. a. understreget i et meget omtalt Foredrag i Kbh.s Lærerforening (1923), hvori han i nogen Grad slappede de Baand, som Undervisningsvejledningernes Anbefaling af bestemte Metoder havde lagt paa Undervisningen. F. har været Medlem af Bestyrelsen for Lærerinders Understøttelse og af Repræsentantskabet for Pædagogisk Selskab. Sammen med N. Skarvig og A. Sørensen har han udgivet »Børnenes danske Læsebog«, af hvis enkelte Dele nogle er udkommet i indtil femten Oplag (1930), og sammen med J. Jørgensen »Dansk Stil, Vejledning og Opgavesamling til Brug ved Undervisning i skriftlig Dansk« (II. Udg. 1930). — R. 1921. DM. 1928. — Gipsbuste af Gustafsson.

Lærerne og Samfundet, III, 1914, S. 627. Kbh.s Kommuneskole, 1919, S. 139 f.; 1933, S. 299 ff. Den danske Realskole, 1933, S. 261 f.

Chr. Buur.

Fossum, Vilhelmine Leocadie Theresia, se Gerlach.

la Fouleresse, se La Fouleresse.

Fournier, Louis, —1747—74—, Porcellænsfabrikant, Billedhugger. F. i Paris, formentlig d. i Frankrig. Gift senest 1750.

F. kom 1759 til **Kbh.**, formentlig paa Hoffets Foranstaltning, for at grunde en Porcellænsfabrik. Han er kendt i Frankrig inden for denne Virksomhed, idet han 1747 omtales som Modellør ved Vincennesfabrikken og 1752—56 arbejdede ved Chantilly. Af hans **Modelleringer** kendes et Par Najader i Biskuit i Pierpont Morgans Samling og en Brøndnymfe paa Louvre i et Eksempplar, som 1761 blev monteret med forgyldt Bronze. I **Kbh.** fik han overladt **Mehlhorns** Fabrik i det saakaldte **Blaa Taarn** (ved Langebro), og det lykkedes ham at fremstille et meget smukt kunstigt **Porcellæn** (blødt Porcellæn), der baade viser en fortrinlig **kræmfarvet** Masse (som Chantilly) og en meget delikat Farveabsorbering. Til Støtte ved Modelleringen havde han S. C. Stanley og Johs. Wiedewelt. Man har kun enkelte Stykker tilbage af den betydelige Produktion, han fik tilvejebragt, nogle **smaa** Vaser, Taffelsager og nogle **Biskuitrelieffer** af Frederik V. (Fr.borg, Rosenborg, **Kunstindustrimuseet**). Hans Værker hører nu til det højest betalte Porcellæn. Da den overmaade kostbare Drift af Fabrikken — Massen **maatte** før den endelige Brug gennemgaa en lang Kæde af indviklede Processer — faldt Hofkassen til Byrde, blev F. og flere franske Arbejdere, han havde indkaldt, afskediget kort før Frederik V.s Død 1766, og han fik Befaling til under Trusel om kongelig Unaade at oplyse sine Medarbejdere, Maleren J. G. Richter fra Strasbourg og Kemi-keren Fr. H. Muller, om alle sine Fabrikationshemmeligheder. Den sidste blev senere Stifteren af Den **kgf.** Porcelainsfabrik. F. rejste tilbage til Paris, og det er formentlig ham, som 1771 sammen med en Giellet gaar i Kompagni med en Fajancefabrikant Massié i Limoges om at starte en Porcellænsfabrik; denne fik 1773 offentlig Autorisation og overtoges 1784 af den franske Stat. Siden 1774 havde Greven af Artois (den senere Kong Karl X.) været dens Støtte. Paa Udstillingen fra St. Lucas-Akademiet 1774 fandtes en Buste i brændt Ler i halv Størrelse, et Selvportræt af **F.**, udført i **Kbh.**; den er nu forsvundet. I Udstillingskatalogen benævnes han Conseiller, ☉: Medlem af Akademiraadet. — F. hører til den Kreds af betydelige franske Kunstnere, som i den **Bernstorff-Moltke'ske** Periode arbejdede her i Landet. De faa tilbageblevne Prøver fra hans Virksomhed viser hans fremragende tekniske Duelighed og Kunstsans.

E. Hannover: *Keramisk Haandbog*, II, 2, 1924, S. 414—18. Mario Krohn i Kunst og Haandværk, Festskrift til Johan Bøgh, 1918, S. 115—24.

O. Andrup.

Fraenckel (Fränckel, Fränkel), **Liepmann**, 1774—1857, Miniaturemaler, Tapetfabrikant. F. 26. Aug. 1774 i Parchim i Mecklenburg, d. 26. Marts 1857 i Kbh. (Mos.), begr. sst. (Mos. Kgd., Møllegade). Forældre: Bissekræmmer Moses Isaac og Gelche Zadoc. Gift 29. Maj 1808 i Kbh. (Mos.) med Mariane Rosbach, f. 17. Dec. 1783 i Kbh. (Mos.), d. 19. Sept. 1868 sst. (Mos.), D. af Rabbinatsassessor Gerson Nathan R. (ca. 1739—97) og Mine Lamm (ca. 1746—1832).

Efter Traditionen skal F. tidligt have vist Anlæg for Tegning og skulde paa en Godsejers Bekostning have været uddannet til Kunstner i Schwerin, men hans Afstamning udelukkede ham fra Skolen. Sammen med sine Brødre antog han Navnet F. og drog 1790 til Hamburg, hvor han kom i Handelslære, og rejste derfra 1790 til Kbh., hvor han havde Slægt; her arbejdede han paa en Farbroders Kontor og kom senere i Lære som Gravør, blev Signetstikker og besøgte Akademiet. Det synes ellers især at have været F. C. Camradt, der i denne Periode har paavirket ham. F. arbejdede som Portrætmaler, især i Pastel og Miniature. Tidligt fik han Arbejde i Skaane; der kendes svenske Portrætter fra 1797, 1802 og fra 20'erne, danske fra 1806, 1815 og de følgende Aar, 1822 og 1825, saa Fortællingen om det tiaarige Ophold i Sverige, der figurerer i hans forskellige Biografier med forskellig Tidsangivelse, maa være fejlagtig. 1807 boede han i Kbh. Imidlertid viser hans Arbejder megen Paavirkning af Giov. Domenico Bossi, der 1796—1812 opholdt sig i Sverige og hvis djærve Stil F. efterligner; han kopierer endog hans Arbejder (Fr. J. Kaas paa Fr.borg). Virksomheden i Sverige indbragte F. en Del, men han tabte under Pengekrisen det meste af hvad han ejede. Paa Charlottenborgudstillingen 1818 fremvistes bl. a. Frederik VI.s Portræt; n. A. Arveprins Frederiks; et Portræt af Dronningen skal yderligere have forøget den Gunst, han nød i højere Kredse. Akademiet bevidnede 1819 udtrykkeligt, at han var »en duelig og heldig Miniaturemaler«. Endnu 1843 udstillede han; i alt har der paa Charlottenborg været 25 af hans Arbejder. 1810 havde han en Sag med Malerlavet, fordi han uden at være Mester paatog sig Dekorationsmaleri. Da han mente, at hans Virksomhed mindskedes, begyndte han 1825 en Import af svenske Tapeter og gik i Kompagni med Enken efter en Erichsen, der havde kgl. Privilegium paa en Tapetfabrik;

han fik Borgerskab som Tapetfabrikør n. A. Virksomheden gik 1847 over til hans Sønner og eksisterede helt ind i det 20. Aarh. 1841 blev han Hoftapetfabrikør. Hans Portrætter er i Tidens Aand, vel lignende og vel udførte, men i Reglen meget materialistisk opfattede og groft virkende, ofte gennem voldsomme blaa Afskygninger. Paa Fr.borg og paa Nationalmuseet i Stockholm findes Miniaturer af F., paa Kunstmuseet en Pastel. Han har litograferet Portrætbladene af G. L. Schulenburg, af F. C. Holstein efter Eckersbergs Maleri og af V. J. A. Moltke. — Flere Selvportrætter, bl. a. et udstillet 1813 og et fra 1846, samt Maleri af Sam. Henriques 1843 i Familieeje.

K. Asplund: Hj. Wicanders Miniaturesamling, 1920. E. Lemberger: Die Bildnissminiatur in Skandinavien, II, 1912. C. M. Garlander: Miniaturmålare i Sverige, 1897.

O Andrup

Fraenckel, Sally, 1820—86, Tapetfabrikant. F. 30. Dec. 1820 i Kbh. (Mos.), d. 18. Febr. 1886 sst. (Mos.), begr. sst. (Mosaik Kgd., Møllegade). Forældre: Portrætmaler, Fabrikant Liepmann F. (s. d.) og Hustru. Gift 24. Sept. 1848 i Kbh. (Mos.) med Sara Melchior, f. 8. Aug. 1822 i Kbh. (Mos.), d. 1. Jan. 1871 sst. (Mos.), D. af Grosserer Gerson Moses M. (1771—1845, gift 1° 1794 med Hanne Jacob, 1769—1801) og Birgitte Israel (1792—1855).

F.s Fader, der 1826 — som flere af sine københavnske Trosfæller — med Held havde slaaet sig paa Tapetfremstilling, overdrog 1847 Forretningen til sine to Sønner Adolph og Sally F. Førstnævnte — paa hvis Initiativ Fabrikken 1846 var udvidet til ogsaa at omfatte Farvefremstilling — døde allerede 1849, og F., som herefter var Eneindehaver i 36 Aar, kom til i højere Grad end nogen anden at præge Virksomhedens Udvikling under dens omtrent hundredaarige Bestaaen. Hans praktiske Foretagsomhed — der bl. a. gav sig Udslag i fortsatte tekniske Forbedringer af Fabrikken — var forenet med et varmt, nationalt Gemyt, der erhvervs-politisk slog over i en haardnakket **Haandværkerprotektionisme**. Under Kampene forud for Toldreformen af 1863 traadte han første Gang offentlig frem og var Medstifter af — og straks Næstformand i — Foreningen af 1862 til den indenlandske Industris Fremme (den saakaldte »Beskyttelsesforening«), der startedes som Modvægt mod den samtidig oprettede Frihandelsforening. Hans udprægede Anskuelse, der fremførtes med en ret virkningsfuld Patos, som navnlig skarpt vendte sig mod anderledes tænkende Standsfæller (»I Industriforeningens Sal er Frihandelen en Snylteplante«), blev overvejende modtaget med Velvillie i Industri Kredse, og fra 1875 til

sin Død var han Formand for Industriforeningens Repræsentantskab. Af andre Tillidshverv maa nævnes, at han 1868 blev Borgerrepræsentant og 1883 Formand for den københavnske Afdeling af Fællesrepræsentationen for dansk Industri og Haandværk. I flere Aar var han Medlem af Repræsentantskabet for Mosaisk Trossamfund. F.s offentlige Virksomhed satte sig færre blivende Spor end hans private, men han viste sig dog ved flere Lejligheder som en Mand, der kunde pege fremefter. Han var en af de seksten, som 1862 gennem Pjecen »Kjøbenhavns ny Havneplan« paa ny bragte Projektet om Kalvebodernes Uddybning under Debat. Og som Medlem af en 1875 nedsat Kommission til Undersøgelse af Arbejdsforholdene i Danmark udtaler han i en Særbetænkning, at kun tvungen Organisation af Mester- og Svendeforeninger med obligatoriske Syge- og Alderdomsforsørgelseskasser kan bedre Arbejdernes Kaar. — L. F.s Tapet- og Farvefabrik forblev i Slægtens Eje til 1917, da den overtoges af et Aktieselskab, som likviderede 1922. — R. 1874. — Miniature som Barn af Liepmann Fraenckel. Maleri fra Ungdommen af samme. Træsnit 1872 og af C. Poulsen 1886.

C. Nyrop i Industriforeningens Tidsskrift, 1886, S. 65 ff.

P. Koch Jensen.

Fraenkel, Arnold Siegfred Thorald Julian, f. 1851, Politiker, økonomisk Skribent. F. 16. Sept. 1851 i Slagelse. Forældre: Musiklærer Herman Frederik F. (1815—66) og Adelaide Lind (1812—90). Sønneson af Zadoc F. (s. d.). Gift 16. Dec. 1879 i Kbh. (Frels.) med Ida Hansine Gloerfeldt, f. 28. Juli 1856 i Helsingør, d. 18. Nov. 1909 i Kew ved Melbourne, D. af Kontorchef ved Øresunds Toldkammer, senere Havneoppebørselskontrollør i Kbh., Kammerraad Bror Vigo Vilfred G. (1814—89, gift 1° 1841 med Georgine Dorothea Frederikke Gløerfeldt, 1817—49) og Claire Marguerite Fisker (1820—94). Ægteskabet opløst.

F. uddannedes 1867—69 paa den kommunale Handelsskole i Dresden, blev Sekondløjtnant 1872, var 1877—82 Inspektør paa Fabrikken Alliance og anlagde 1883 Fabrikken Aktiv for Carl Jacobsen, Ny Carlsberg. 1891 tog han Magisterkonferens fra Universitetet i Leipzig og erhvervede sig s. A. den filosofiske Doktorgrad sst. for en Afhandling om Boligspørgsmaalet i de moderne Storbyer. 1897—1903 var han som udsendt Vicekonsul Chef for Generalkonsulatet i Buenos Aires. Efter sin Hjemkomst traadte han ind i aktiv Politik paa Højres Side. 1906 slog han Lyngsie i Horsens, men faldt 1909. Ved

»Grundlovsvalget« 1913 tog han Kbh.s 7. Kreds fra Socialdemokratiet, og indtil 1932, da han trak sig tilbage, har han været valgt i Kbh.-Frbg. — Skønt han med sine livlige, grundigt gennemarbejdede Foredrag altid havde Tingets Øre, fik han dog næppe paa noget Punkt nogen egentlig døgnpolitisk Indflydelse. Selv forklarer han det saaledes, at han altid har haft Sagen, ikke »rigsdagspolitiske Lurendrejjerier« for Øje. Forholdet er vel dette, at han — temperamentsfuld, impulsiv i Udtryksform, sikkert rodfæstet i Livserfaring og Overbevisning, som han er — havde vanskeligt ved at gaa ind under de Vilkaar, Partisystemet foreskriver det parlamentariske Arbejde. Han indtog jævnlig et Særstandpunkt, og Partiet benyttede ham derfor ikke ofte som sin Ordfører. — Det er da særlig som økonomisk og politisk Skribent, han har gjort sig gældende. Han har klarere og tidligere end de fleste erkendt den moderne europæiske By- og Industristats sociale og økonomiske Problemer og appliceret dem paa danske Forhold. Vistnok i god Kontakt med ledende Medlemmer af Ministeriet Estrup offentliggjorde han allerede i Slutningen af 80'erne i »Berlingske Tidende« en Række Artikler om socialpolitiske Emner, og han har siden da tilhørt Konservatismens demokratisk-social Fløj. I »Politisk Læsebog« (1918) uddyber han den demokratiserede Konservatismes sociale Program, og hans Synspunkter her har i flere Henseender givet den moderne ungenkonservative Bevægelse dens Retning. I forskellige Skrifter, bl. a. »Verden med dansk Maal eller Danmark med Verdensmaal« (1916), »Die Bedeutung der überseeischen Märkte für Europa« (Weltwirtschaftliches Archiv, 1926) og »Krise eller Tilstand« (1934), har han paapeget, delvis forudsagt, den Omvæltning i Verdensøkonomien, der er en Følge af, at Europa i stor Udstrækning har mistet sine oversøiske Markeder. I sin almindelige socialpolitiske Opfattelse vender han sig energisk mod Kapitalismens Tendens til Karteldannelser. Særlig har han i sin Bog »Mellemstanden« (1932) gennem en udførlig historisk og aktuel Undersøgelse opstillet og begrundet den Sætning, at »et Kultursamfund i Nutidens Opfattelse af Ordet kan hverken dannes eller bevares uden en Mellemstand«. — R. 1893. DM. 1923. M.f.D.R. 1907. — Maleri af Rehling-Quistgaard i Rigsdagen 1925. Tegning af H. Jensenius 1931. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923) i Rigsdagen.

Valgavis 20. Maj 1913. Det nye Danmark, 1930. Berl. Tid. 16. Sept. 1931.

P. Stavnstrup.

Fraenkel, Poul Herman, f. 1880, Elektrotekniker. F. 20. Juni 1880 i Valby. Forældre: Løjtnant, Inspektør, senere Dr. phil. Arnold F. (s. d.) og Hustru. Gift 18. Maj 1907 med Johanne Hennings, f. 30. Maj 1882 i Givskud, D. af Apoteksbestyrer Theodor Mathias H. (1848—97) og Kirstine Marie Christensen (1851—1926).

F. kom i Lære paa Orlogsværftets Værksteder 1898; 1900—03 studerede han ved Polyteknisk Lærestalt, men brød af her og afsluttede sin Uddannelse ved Technikum Mittweida i Sachsen 1905. Han rejste saa til Australien, hvor han blev Chef for Konstruktionsstuen hos Firmaet G. Weymouth Pty. Ltd. Melbourne. 1910 blev han Leder af den elektrotekniske Afdeling af Melbournes tekniske Skole. Efter 1914—15 at have suppleret sin Uddannelse ved Universitetet i Melbourne blev F. 1915 Docent i Elektroteknik ved Universitetet i Perth, hvor han tillige praktiserede som raadgivende Ingeniør fra 1918. 1920 blev han Leder af Universitetets elektrotekniske Afdeling og 1925 associated Professor i Elektroteknik. 1927 blev han Chef for hele Ingeniørskolen ved Universitetet. Fra 1918 har han været dansk Vicekonsul i Vest Australien. F. er korresponderende Medlem af The Institution of Electrical Engineers i London. — R. 1933.

Poul Vinding.

Fraenkel, Zadoc, 1766—1836, Kirurg, Tandlæge. F. i Marts 1766 i Parchim, Mecklenburg, d. 2. Juli 1836 i Kbh. (Mos.), begr. paa Mosaisk Kgd., Møllegade. Broder til Maleren Lipmann Fraenckel (s. d.). Gift 30.(?) Aug. 1797 i Kbh. (Mos.) med Johanne Levy, f. ca. 1776, d. 6. Sept. 1835 i Kbh. (Mos.) (gift 1° med Købmand Delené el. Levy i London), D. af Købmand Aron Moses L. (d. 1778) og Esther Jacobson.

F. tog Eksamen paa Kirurgisk Akademi 1789, blev Student 1795, Kompagnikirurg ved Artilleriet 1796, optaget som Amtsmester i det københavnske Barber-Amt 1797, Bataillonskirurg 1801 og udnævntes til Krigsraad 1824. Sit Barberprivilegium solgte han 1828. I sin Egenskab af Amtsbarber havde han Ret til at udøve Tandlægepraksis uden at have taget særlig Eksamen. Han nød som Tandlæge megen Anseelse og udgav flere mindre Afhandlinger om odontologiske Emner, af hvilke skal nævnes »Om Tænderne, deres Udbrud, Skiftning og Conservation« (1817). Denne lille Bog gør ikke Krav paa Videnskabelighed, men er i Betragtning af, at den udkom i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, virkelig fremragende som praktisk Vejleder for Menigmand. F. havde den gode Idé paa et Kobberstik, af hvilket han paa Forlangende udleverede

Kopier, at lave en anskuelig Tabel over Børns Tænder, hvor det var let for Forældre og Barneplejere at indføre Tiden for de forskellige Mælkætænders Fald og de permanente Tænders Frem-bryden. — Maleri i Familieeje.

Frederik Wulff: Det københavnske Barberlavs Historie, 1906.

Hedvig Strömgren.

Frakke, Astrad, d. tidligst 1268, Drost, senere Franciskanermunk.

A. F. synes at have tilhørt **Hvide-Ætten**. Han deltog i Underhandlingerne om Valdemar II.s Løsladelse (1225) og blev senere Kongens Drost og Høvedsmand i Svendborg. Da Franciskanerordenen i 1230'erne bredte sig til Danmark, hørte A. F. til de første blandt Stormændene, som blev grebet af denne nye Bevægelse; han stiftede et Franciskanerkloster i Svendborg 1236 og blev senere Munk i Graabrødrenes Kloster i Roskilde, hvis Guardian han en Tid lang var, saaledes da St. Agnes' Kloster i samme By blev stiftet 1264. Sine Slægtninge var han behjælpelig ved deres store Klosterdotationer, navnlig Estrid, Jakob Erlandsens Svigerinde, Priorinde i Børringe i Skaane, der ligesom han tilhørte Hvide-Ætten. Han nævnes sidste Gang 1268.

Hans Olrik (Jørgen Olrik*).

Franck, Sofus Johan Christian, f. 1873, Skolemand. F. 12. Maj 1873 i Fredensborg. Forældre: Bagermester Vilhelm Anton Frederik F. (1845—89) og Margrethe Mariane Kaarsen (1848—1917). Gift 19. Maj 1899 i Vester Marie med Magna Jensine Antonia Schou, f. 11. Dec. 1873 paa Solsegaard ved Rønne, D. af Gaardejer Jens Christian S. (1844—1932) og Andrea Mathilde Sophie Due (1845—1921).

Fra sit fjerde Aar boede F. hos sine Bedsteforældre. Bedstefaderen Chr. Kaarsen, Lærer ved Nyrup Skole, en prægtig og dygtig Mand, havde stor Betydning for ham; gennem ham fik han Lyst til Lærergerning. Ved Færden i Nordsjælland vakttes hans Natursans. Han tog Lærereksamen i Jelling 1891, derefter videre Uddannelse i Naturfag paa Universitetet og ved Landbohøjskolen. Han var derefter Lærer ved Gurre og Nyrup Skoler 1891—94 og ved Frbg. Skolevæsen 1895—1914. Skoledirektør Joakim Larsen fik Interesse for ham og gjorde ham til sin Sekretær (1906); han var Kontorchef ved Frbg. kulturelle Forvaltning 1914—19, Viceskoleledende ved Frbg. Skolevæsen 1919—33 og er fra 1933 Skoledirektør for samme. Det var særlig botaniske Studier, han tidlig med Iver kastede sig over for at dygtiggøre sig til Undervisergerning. Det var den levende Natur, der interesserede ham. Derfor blev han, som Asger

Ditlevsen for Zoologiens Vedkommende, for Botanikken en Fører i de Bestræbelser, der gik ud paa — under Elevernes Selvarbejde — at lade biologiske Synspunkter være de ledende i **Naturhistorie**-undervisningen. Herfor har han virket gennem Demonstrationer og Foredrag Landet over. Han har endvidere — i nøje Sammenhæng med disse Bestræbelser — med Kraft deltaget i Organisationen af Lejrskolen og virksomt deltaget i Undervisningen der. Hans friske Sind har gjort ham til en fortrinlig Ungdomsvejleder. Som Skolevæsenets Administrator har han arbejdet for videre Uddannelse af Lærerne, er Forkæmper for Undervisning i seksuel Hygiejne i Skolen og har ogsaa været ivrig for Reform af Seminarieundervisningen. F. er en varmblodig, ideelt anlagt Personlighed, altid rede til at kæmpe for, hvad han anser for Ret. Hans litterære Produktion er beregnet for Skolen og det store Publikum, nærmest mindre Bøger og Pjecer. Meget i denne er stærkt lyrisk betonet. Hans varme Kærlighed til Naturen har gjort ham til en ivrig Forkæmper for Naturfredningssagen, særlig Ungdommens Paavirkning. Han er Medstifter af Foreningen **Dansk Natur—Dansk Skole** og af Skolebiblioteksforeningen. Han har udgivet »Plantelivet, belyst ved Skoleforsøg« (Vejledning for Lærere 1925, for Elever 1927), »Skovens Planteliv« (1927) og et Par Smaabøger: »Vaarplanter« (1932) og »Mellem Skovens Stammer« (1934), begge karakteristiske for hans Forfatterskab. — R. 1930. — Maleri af G. F. Clement 1927. Buste af Max Andersen 1935. *Hakon Jørgensen.*

Franck de Franckenau, Georg, 1644—1704, Læge. F. 3. Maj 1644 i Naumburg a. d. S., d. 17. Juni 1704 i Kbh. Forældre: Borger og Kirkefader Sebastian Franck og Barbara Winecke. Gift 1° 22. Maj 1666 med Marie Euphrosyne Chemnitz de Stromberg, d. 11. Maj 1701 i Kbh., D. af Philip Christian C. og Ursula Muller. 2° 1702 med Anne Cathrine Wilde, d. tidligst 1704.

F. de F. studerede i Jena og blev Dr. med. 1666 i Strasbourg. Han vakte Opmærksomhed ved medicinske Skrifter og navnlig ved et botanisk Leksikon, blev 1672 Professor i Heidelberg og 1680 Universitetets Prokansler. Samtidig havde han stor Praksis og søgtes bl. a. af de omboende Fyrster. Under Krigen maatte han flygte og blev 1689 Livmedicus hos Kurfyrsten af Sachsen og Professor i Wittenberg. Under et Ophold i Wien adledes han af Kejseren 1692 og blev 1693 Pfalzgreve. Han blev derefter Medlem af mange lærde Selskaber og skrev en stor Mængde Afhandlinger og Disputatser, men da der 1694 kom en ny Kurfyrste i Sachsen, og hans Misundere angreb ham, forlod han Landet og blev 10. Aug.

1695 Livmedicus hos Christian V. og derefter hos Frederik IV. Hans talrige Skrifter og Disputatser har ikke videnskabelig Betydning. — Justitsraad 1697.

Programma funebre af 15. Juli 1704. V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 41 ff. Allg. deutsche Biographie, VII, 1878, S. 219. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VIII, 1917, æg, . 4.

Gordon Norrie.

Franck de Franckenau, Georg Frederik, 1669—1732, Læge. F. 28. Aug. 1669 i Strasbourg, d. 7. Maj 1732 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Livmedicus Georg F. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 1° 20. Sept. 1703 i Kbh. (Frue) med Maria Sybilla Rodriguez, døbt 16. April 1669 i Kbh., begr. 10. Aug. 1704 sst. (Frue), D. af Professor Carlos R. (1618—89) og Margrethe Sibylle Pedersdatter (ca. 1647—1719, gift 2° med Foged paa Færøerne Hans Villumsen). 2° 27. Juni 1708 i Kbh. (Frue) med Sophie Amalie Runge, f. 6. Marts 1690, begr. 14. Sept. 1726 i Kbh. (Frue K.), D. af Overførster Daniel R. (1645—1727) og Margrethe Øllegaard Bruhn (d. 1727).

F. de F. uddannedes navnlig i Tyskland, studerede fra 1685 i Heidelberg, Altdorf og Wittenberg, Leiden og Jena, hvor han 1692 blev Dr. med. 1693 blev han Prof. extraord. i Wittenberg, men fulgte med Faderen til Danmark 1695. Trods et Løfte til Jens Foss blev han 1701 Professor philosophiæ et medicinæ ved Kbh.s Universitet og ved Ole Worms Død 1708 Professor med. ord. 1726—28 var han tillige Højesteretsassessor. — F. de F. var som Professor mere flittig, end det var almindeligt, og holdt navnlig de paabudte Disputatser, men han præsterede intet af Betydning, og han hørte til de skolastisk-teoretiserende Medicinere. Antallet af medicinske studerende var i øvrigt meget lille, for i de 30 Aar, han var Professor, kreeredes kun 23 doctores medicinæ. Under den store Pestepidemi 1711 flygtede han til Falster, hvorfra han udgav Vejledning til Behandling af Sygdommen. Medicinalforordningen af 1672 indeholdt ikke som en tidligere Forordning Tilladelse til at flygte for Pest, men F. de F. blev ikke tilbagekaldt, saaledes som det hændte den anden Læge, der flygtede. Han kom først tilbage, da Epidemien var forbi. — Tvivlsomt Maleri paa Fr.borg. Stik 1677 af Ph. Kilian efter Maleri af J. G. Wagner, 1693 af J. U. Kraus og 1706 af A. Reinhard efter Maleri af N. Berlin.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 152 f. Jul. Petersen: Den danske Lægevidenskab 1700—1750, 1893. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VII, 1917, Tillæg, S. 84.

Gordon Norrie.

Franck de Franckenau, Gerhard Ernst, 1676—1749, Diplomat, Bogsamler. F. 30. Juli 1676 i Heidelberg(?), d. 21. Juli 1749 i Wien. Broder til Professor Georg Frederik F. de F. (s. d.). Ugift(?).

1696 sendtes F. de F. som Legationssekretær til Pinneberg, senere til Spanien (1698—1700) og endelig 1720 til Wien, hvor han 1740—42 og atter fra 1743 var Chargé d'affaires og 1748 deltog i Udgivelsen af en (forsvunden) tysk Salmebog for Gesandtskabskapellet. Universitetsbiblioteket i Kbh. ejer en stor hymnologisk Samling, som F. de F. tilvejebragte, formodentlig paa Opfordring af Prinsesse Sophie Hedevig, og som efter hendes Død skænkedes Biblioteket af hendes Broderdatter Prinsesse Charlotte Amalie; den er ledsaget af udførlige Registre og bestaar af henved 600 Numre: Salmebøger og Samlinger af aandelige Sange samt tilsvarende Melodibøger, dels trykte, dels haandskrevne, mest tyske, med enkelte danske iblandt; største Delen er fra det 17. og Begyndelsen af det 18. Aarh. (indtil 1733). F. de F. efterlod en Del Samlinger til dansk Adelshistorie, som gik til Grunde med Det kgl. Haandbibliotek ved Christiansborgs Brand 1794. Som Legationssekretær i Madrid havde han samlet et godt Bibliotek af spansk Litteratur, der imidlertid ikke kom hans Fædrelands Bogsamlinger til gode, idet det købtes af Lord Sunderland. Om hans Interesse for spanske Forhold vidner desuden hans to Værker »Sacra Themidis Hispanæ arcana« (Fremstilling af den spanske Retshistorie og den i F. de F.s Tid gældende Retspraksis, 1703, nyere Udg. 1780) og »Bibliotheca Hispanica historico-genealogico-heraldica« (en spansk historisk Bibliografi i Form af et Forfatterleksikon, 1724). — Justitsraad 1733.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, VIII, 1917, Tillæg, S. 86. E. C. Werlauff: Bet store kgl. Bibliothek, 2. Udg., 1844, S. 91, 219. Georg Brandes: Ludvig Holberg, 1884, S. 279 f. Balder Erichsen i Ex Bibliotheca Universitatis Hafniensis, 1920, S. 141 ff. *R P II; (F G;)*

Francke, Georg Samuel, 1763—1840, Skolemand og Teolog. F. 7. Sept. 1763 i Hörnerkirchen, d. 28. Marts 1840 i Kiel, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Neuendorf i Stormarn, Konsistorial-assessor Johann Samuel F. (1730—1809) og Cathrine Elisabeth Lengercke (d. 1819). Gift 7. April 1790 med Anna Margrethe Fruchtenicht, f. 1. April 1764 i Hohenwestedt, d. 30. Dec. 1846 i Kiel, D. af Diakon, senere Sognepræst i Hohenwestedt Valentin F. (1735—1802) og Anna Sophie Lengercken (1743—1833).

F. gik i Skole i Johanneum i Hamburg, studerede i Kiel fra 1781 og tog teologisk Eksamen i Glückstadt 1786; men allerede 1784 var han blevet Kollaborator i Husum, hvor han 1788 blev

Rektor. Hans Besvarelser af det danske Videnskabernes Selskabs filosofiske Prisspørgsmaal for 1799 og 1805 vandt begge Gange Prisen. 1806 blev han Førstepræst i Sønderborg; 1810—40 var han Professor i historisk Teologi i Kiel. 1813 erhvervede han ved en latinsk Afhandling om Arminianernes Lære den teologiske Doktorgrad ved Kbh.s Universitet; 1838 blev han dansk Kirkeraad. Han var en flittig Mand med alsidige Interesser; hans lange Række af latinske og tyske Skrifter af filologisk, filosofisk og teologisk Art har dog ikke faaet større Betydning. Han var en mild, mæglende Karakter, der helst saa det gode allevegne. Politisk loyal skrev han 1799 et Digt til Kronprinsen og udviklede i en Tale ved Kongens Fødselsdag 1816, hvordan Danmark og Hertugdømmerne havde Grund til fælles Glæde. Teologisk var han »rationel Supranaturalist«: Fornuften burde med Glæde tage imod Aabenbaringens Hjælp, f. Eks. ved Læren om Skabelsen. I den Overbevisning, at alle Kirker og Retninger havde fælles hellige Fornuft- og Bibelsandheder, haabede han paa Modsætningernes Overvindelse; derfor tilraadede han ogsaa at fejre Reformationsjubilæet 1817 i en forsonlig Aand. Hans sidste Skrift handlede om Udødeligheden, som han ogsaa før med Forkærlighed havde behandlet. — R. 1829.

F. E. Hundrup: Biographiske Efterretninger om dem, der ved Kjøbenhavns Universitet have erholdt de høieste akademiske Værdigheder, I, 1854—59, S. 67. C. E. Carstens i Zeitschrift für schlesw.-holst.-lauenb. Gesch., V, 1875, S. 67—71.

Valdemar Ammundsen.

Francke, Karl Philipp, 1805—70, Embedsmand, Politiker. F. 17. Jan. 1805 i Slesvig, d. 23. Febr. 1870 i Kiel, begr. sst. Forældre: Auskultant, senere Overretsråd og Etatsråd Hans Philipp F. (1774—1829, gift 1° 1800 med Gesa Frederikke Francke, ca. 1764—1801, 3° 1809 med Luise Elisabeth Heusch, 4° med Anna Maria Scheel, 1769—1874, gift 1° med Fieth) og Caroline Friederica Louise Stemann (1781—1809). Gift 1° 24. Sept. 1835 i Kbh. (Tysk Ref.) med Louise Mathilde Frølich, f. II. Maj 1815 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 18. Okt. 1845 sst. (Petri), D. af Grosserer Johan Jacob F. (1781—1858) og Poulaine Vilhelmine Tutein (1789—1881). 2° 31. Okt. 1848 i Kiel med Amalie Niebuhr, f. 9. Juli 1818 i Rom, d. 11. Aug. 1862 i Coburg, D. af Gehejmestatsraad, Gesandt B. G. N. (s. d.) og 2. Hustru. 3° 7. Juli 1863 i Coburg med Mary Anne Emily Charlotte Barnard, f. 14. Aug. 1833 i Dresden, d. 13. April 1910 sst., D. af engelsk Gesandtskabs-

sekretær i Dresden, senere Gesandt i Coburg Charles Townshend B. og Emilie Flora Unger.

F. studerede ved tyske Universiteter og tog juridisk Eksamen paa Gottorp 1827; s. A. fik han Ansættelse i det slesvigholstenske Kancelli og blev 1835 Kommitteret i General-Toldkammer- og Kommercekollegiet og 1840 Deputeret sst. F. var en fremragende Embedsmand og fik som saadan overdraget vigtige Hverv. Ved Aabningen af Kiel—Altona Jernbanen var han kgl. Kommissær; han havde væsentlig Del i Toldforordningen af 1838, var 1843—44 Deltager i Elbskibsfarts-Kommissionen og sendtes 1847 i handelspolitisk Mission til England og Frankrig. 1846 planlagde han Dannelsen af en Toldforening mellem Mecklenburg, Holsten og Lauenburg, og da den ikke kunde iværksættes, foreslog han Toldforening mellem Danmark, Hertugdømmerne og Hannover. — Før 1848 havde F. nærmest været Helstatsmand; paa Casinomødét 1848 gendrev han Rygterne om Urolighederne i Rendsborg og spillede i de følgende Dages politiske Forhandlinger en vis Rolle. 21.—22. Marts forhandlede han med Bardenfleth om Overtagelse af Kancellipræsidiat og eventuelt Ministeriet for Hertugdømmerne. F. erklærede sig villig, saafremt Spørgsmaalet om Hertugdømmerne holdtes aabent, indtil de erfarne Mænd var spurgt, og saafremt Rendsborgdeputationen fik Tilsagn om, at Forbindelsen mellem Hertugdømmerne blev opretholdt. Da man imidlertid kom tilbage til Tanken om Slesvigs Inkorporation, gav F. Afslag. 23. Marts søgte Bluhme at faa F. til at overtage Posten som Præsident for Fællesregeringen paa Gottorp, men da Rendsborg-Deputationen ikke fik et beroligende Svar — som F. havde betinget sig —, indgav han s. D. som Svaret kom (24. Marts) sin Afskedsbegæring og forlod Kbh. om Aftenen. — Umiddelbart efter overdrog den provisoriske Regering F. Stillingen som Præsident for den slesvigholstenske Regering. Fra Maj 1848 til Maj 1849 var han Medlem af Frankfurt-Parlamentet og fra Sept. 1848 til Aug. 1849 Bestyrelseskommissionens Befuldmægtigede i Frankfurt. 1849—51 var han Leder af den provisoriske Regerings Ministerialdepartement for Finanserne og tillige 1850—51 Leder af Departementet for de udenlandske Anliggender. Efter Fredsslutningen udvistes F. i Marts 1851 og fik derefter Ansættelse som Regeringspræsident i Coburg, en Stilling, som han beholdt til 1863, og han viste paa ny sine store administrative Evner ved at omorganisere Forvaltningen af Sachsen-Coburg. Hans Had til Danmark uddybedes, og han kunde nu højst anerkende en Personalunion mellem Hertugdømmerne og Kongeriget. I en Række Smaaskrifter beskæftigede han sig med

det slesvigholstenske Spørgsmaal og protesterede bl. a. mod Londonprotokollen; for at fremme sin Sag havde han Forbindelser med Danmarks Fjender i Tyskland, og 1863 stillede han sig straks i Augustenborgeren Hertug Frederik (VIII.s) Tjeneste og varetog som hans Minister de ydre Anliggender. Augustenborgernes Nederlag jog ham over i den preussiske Lejr, og i sine sidste Aar modtog han en Pension af den preussiske Stat. — Æresdoktor ved Universitetet i Jena 1858. — Etatsraad 1839. — R. 1840. DM. 1842. K. 1847. — Kridttegning. Litografi af C. Stortz, trykt i Mainz.

Rud. Schleiden: *Erinnerungen eines Schleswig-Holsteiners, I—IV, 1890—94*, se *Registrene*. Johann Gustav Droysens *Briefwechsel*, udg. af R. Hübner, I—II, 1929, se *Registeret*. C. E. Bardenfleth: *Livserindringer, 1890, S. 148 ff.* *Zeitschr. für schlesw.-holst.-lauenb. Gesch.*, XXXIV, 1904, *Tafel 12*. Elfride Fibiger: *Tidsbilleder, 1904, S. 55 f., 59 f., 69 f.* *Svend Larsen.*

Francke, Sylvester, —1568—, Admiral.

S. F. stammede vistnok fra Holsten. Som Skipper paa Kaperen »Dragen«, der var udrustet af Amtmanden paa Gottorp, Moritz Rantzau, fik han 18. Jan. 1564 Kaperbrev af den danske Konge. Paa Herluf Trolles anbefaling traadte han n. A. ind i den danske Marine som Skibschef, udmærkede sig i Slaget ved Bornholm 7. Juli 1565 og fik 26. Aug. 1566 Bestalling som Skibshøvedsmand med 130 Dl. i aarlig Løn foruden Forplejning og tillige Forlening for sig og sin Hustru med en Gaard i Solbjerg. Han var en dristig og forvoven Mand, der kunde anvendes, naar det gjaldt om at »nedlægge« en eller anden farlig Fjende. Under Krigen blev han Viceadmiral og gjorde sig særlig bemærket ved i April 1568 at angribe de i Varberg Havn liggende fjendtlige Skibe, som det lykkedes ham at tage eller ødelægge. 1570 var han Chef for en Eskadre paa fjorten Skibe, der skulde hindre Tilførsel til Sverige ad Østersøen, men maatte søge tilbage til Sundet, forfulgt af den svenske Flaade under Clas Fleming. I Efteraaret var han ude og holdt Farvandet ryddeligt, til Freden var sluttet. Sin gamle Piratnatur tro undlod han ikke at skaffe sig saa stor Fordel som muligt af Krigen til Søs og maatte derfor staa til Rette i Lübeck. Efter Freden i Stettin var han 1571 og 79 Viceadmiral for de Flaader, som skulde sikre Sejladsen i Østersøen mod Sørøvere, og 1589 Skibschef i Flaaden, som under Peder Munk sendtes til Skotland. Han ejede 1577—81 Vallensgaard paa Bornholm. 1587 blev han Medlem af Danske Kompagni.

H. D. Lind: *Kristian IV. og hans Mænd, 1889, S. 134 f.*

Møllerup (Th. Topsøe-Jensen*).

Franckenau, se Frankenau.

Frandsen, Conrad, —1651—1682—, Kontrafejer. F. i Lunde Præstegæld ved Stavanger. Forældre: Franz Torsen og Agate Torsdatter. Gift før Dec. 1662 med Anna Schmidt fra Hamburg, d. tidligst 1695, D. af Claus S. og Regina.

C. F. har tidligt vundet Frederik III.s Bevaagenhed og var aabenbart knyttet til Hoffet; 1651—53 fik han en aarlig Sum for at perfektionere sig i Dansekunsten, 1658—60 Løn som kgl. Kontrafejer, endelig ansattes han 1658 til at føre Tilsyn med »de Støcker och Schilderier paa vore Slotte Frederiksborg, Kronborg og København och dennem aarligen renovere och wedligehold«. Han synes at have boet ved Fr.borg. Da Kongen overtog Torbenfeldt 1668, sendtes C. F. derved for at renovere Stykkerne. Christian V. fornyede hans Bestalling, men 1673 frattraadte han sin Stilling; han fik dog stadig »af Naade« udbetalt forskellige Beløb af Kongens Kasse og malede ogsaa Skilderier. 1682 fik han Rejsepenge til Norge og forsvinder dermed af **Betalingslisterne**. — Efter den haardhændede Maade, hvorpaa Datiden »renoverede« Kunstværker, tør man gaa ud fra, at C. F. har sat sig adskillige Spor, om end anonyme. Hans Stilling som kgl. Kontrafejer paa en Tid, hvor baade K. van Mander og Abr. Wuchters levede, tyder i øvrigt paa, at han har haft en særlig Leverance til Majestæten, formentlig af Kopier efter nævnte Kunstneres Portrætter, og er dette rigtigt, har vi her Navnet paa den noget plumpe og massive Portrætmalers, som for Perioden omkring 1660 har efterladt en hel Del Portrætter af Hoffet og dets ledende Mænd, Billeder af Frederik III., H. Bielke o. s. v.

Fra Arkiv og Museum, I, 1899—1902, S. 246. E. Marquard: Kongelige Kammerregnskaber, 1918.

O Andrup.

Frandsen, Hans, 1532—84, Læge, Digter. F. 1532 i Ribe, d. 4. Juli 1584 i Kbh. Fader: Borger Frands Madsen. Gift 1566 i Kbh. med Marine Lauridsdatter Bagge, f. ca. 1523, d. 16. Juli 1587 (gift 1° med kgl. Sekretær Antonius Hanisch, d. 1561), D. af Laurits B.

Efter at have gaaet i sin Fødebys Skole rejste H. F. 1551 til Wittenberg, tog her 1556 Magistergraden, fortsatte Studierne ved andre tyske Universiteter, drog derefter til Frankrig, hvor han 1559 blev Dr. med., og udnævntes 1560 til Professor i Medicin ved Kbh.s Universitet. Som Mediciner hørte han til den ældre Retning, for hvilken Bøgerne, ikke Eksperimenterne, var det afgørende; han

foredrog derfor Faget ved at læse over Hippokrates og Galenos, af hvis Værker han desuden udgav adskillige i latinsk Oversættelse til Brug for de studerende. Ved Siden af var han Latindigter og nød som saadan stor Anseelse. Allerede 1556 havde han i Wittenberg udgivet et sindrigt Læredigt om Øjet, dets Form og Farve; under Opholdet i Heidelberg kreeredes han til Poeta laureatus, og 1561 udkom i Lyon en Samling af hans Carmina. Ogsaa enkelte danske Digte har han skrevet, deriblandt det smukke Ærevers foran Anders Sørensen Vedels Oversættelse af Saxo 1575. Foruden til Vedel stod han i nært Forhold til Niels Hemmingsen, hvis teologiske Anskuelser han delte, og var, trods forskellig videnskabelig Indstilling, Ven af Tyge Brahe, der ved hans Død skrev et latinsk Digt til hans Ære.

H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie, II, 1869—72, S. 543—56. P. L. Panum: Vort medicinske Fakultets Oprindelse og Barndom, 1879, S. 44—45. G. L. Grove: Slægten Plum, 1903, S. 19—21, 97—102. Gordon Norrie: Den danske oftalmologis historie, 1925, S. 7—14. C. J. S. P. t

Frandsen, Johannes, f. 1891, Læge, Medicinaldirektør. F. 13. Juni 1891 i Landsgrav. Forældre: Gaardejer Niels F. (f. 1862) og Karen Hansen (f. 1867). Gift 21. Febr. 1919 i Kbh. med Øjenlægen Dr. med. Helga Sørensen, f. 2. Febr. 1893 i Gellerup, D. af Mejeribestyrer, senere Direktør i De danske Mejeriers Fællesindkøb Karl S. (1864—1928) og Anna Dorthea Clausen (f. 1862).

F. blev Student 1910 fra Roskilde, tog medicinsk Embedseksamen 1917 og gennemgik herefter en grundig praktisk Hospitalsuddannelse, særlig i intern Medicin og Tuberkulosebehandling (Herning Sygehus, Blegdamshospitalet, De gamles By, Kommunehospitalet i Kbh., Frbg. Hospitals Tuberkuloseafdeling, Rigshospitalet). 1925 fik han Anerkendelse som Specialist i intern Medicin, særlig Nyre-, Hjerter- og Lungesygdomme. Af videnskabelig Interesse var han 1920—24 frivillig Assistent paa Universitetets farmakologiske Institut hos Johs. Bock og fuldførte her et Arbejde, der 1923 skaffede ham Doktorgraden («Undersøgelser over Nyrefunktionen ved kronisk artificiel Nephritis»). 1921 blev han knyttet til Invalideforsikringsretten og fik efterhaanden mere og mere Interesse for socialhygiejniske Spørgsmaal. 1927—29 var han Overlæge under Invalideforsikringsraadet, tog 1927 den særlige Eksamen for Embedslæger, blev 1927 Næstformand i Sundhedsstyrelsens Lægeraad og 1928 Chef for Sundhedsstyrelsen, hvilken Stilling fra 1932 officielt betegnes som Medicinaldirektør. — F. var skabt for denne Stilling. Opdraget i grundtvigske, stærkt politisk interesserede Landbokredse

og senere knyttet til et af Sociallovgivningens praktiske Organer kender han den brede Befolknings Tænkemaade paa Land og i By. Han besidder i sjælden Grad Forhandlingsevne, og da han desuden har stort Organisationstalent og meget Initiativ, er Sundhedsvæsenets Betydning for Befolkningen og Sundhedsstyrelsens Anseelse vokset under hans Ledelse. Paa Grundlag af hans Ideer er Tuberkulosebekæmpelsen ordnet effektivt i en Række af Landets Amter, Sygehusvæsenet er udviklet i til Dels nye Baner, Sundhedsvæsenets Centralstyrelse er nyordnet (1932), og han har haft stor Indflydelse paa Ordningen af Apotekervæsenet (1932), Sygeplejerskevæsenet (1933), Røntgenafdelinger (1930), Vaccinationsordningen (1931), Oprettelse af Statens Vitamininstitut (1931) og den nye Lov om Udøvelse af Lægegerning (1934). — F.s litterære Virksomhed drejer sig efter 1927 især om socialhygiejniske Spørgsmaal. — Han var Medlem af Centralstyrelsen for Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse 1926—27 og af Bestyrelsen for det danske Hospitalsfond i Hamburg 1929—34, er Medlem af Invalideraadet for de sønderjydske Landsdele fra 1927, Formand for det ministerielle lægelig-veterinære Hygiejneudvalg fra 1929, Medlem af den antropologiske Komité fra 1929, af Direktionen for Finseninstitutet og Radiumstationen i Kbh. fra 1935 samt af Bestyrelsen for P. Carl Petersens Fond. — R. 1932. DM. 1934. *L. S. Fridericia.*

Frandsen, Peter Marius, f. 1880, Ingeniør, Professor. F. 31. Maj 1880 i Oreby ved Saksøbing. Forældre: Gaardejer Jørgen F. (1837—99) og Ane Pedersen (f. 1856). Gift 12. Maj 1903 i Kbh. (Johs.) med Maren Margrethe Theodora Andersen, f. 16. Febr. 1883 i Kbh. (Holmens), D. af Restauratør, senere Borgerrepræsentant Rasmus A. (1848—1932) og Jacobine Christine Emilie Christensen (1846—1926).

F. blev Student 1898 fra Herlufsholm, cand. phil. n. A. og 1907 polyteknisk Kandidat som Bygningsingeniør. Efter at have aftjent sin Værnepligt i Sommeren 1907 fik han om Eftcraaret Ansættelse i Docent, senere Professor E. Suensons Ingeniørforretning, og n. A. blev han privat Assistent ved Suensons Øvelser i Polyteknisk Lærestalts Materialprøvelaboratorium. 1909 blev han Assistent hos Professor Ostfeldt i Bygningsstatik og Jernkonstruktioner, 1911 Hjælpedocent, 1916 Docent og 1922 Professor i samme Fag. Fra 1914 er F. endvidere Lærer i Teknisk Mekanik, Brobygning og Jernkonstruktioner ved Officerskolens ældste Klasse. F., der 1912, 1922, 1923 og 1925 har foretaget Studierejser i Udlandet, har udfoldet en betydelig og meget værdifuld litterær Virksomhed inden

for sit Fag. Han har givet Bidrag til Teorien for Vierendeeldragere (Paralleldragere) («Beton und Eisen», 1909) og for Polygondragere 1912 og skrevet om Løsningen af Clapeyron'ske Ligninger («Der Eisenbau», 1912), om Beregningen af Kupler og Vandbeholdere 1915—16, om Bøjning med Tværkræfter 1915, om centralt belastede Søjler 1920 og 29, om Pladers Beregning ved Differensligninger 1929—30, tysk Udgave 1932, »Berechnung zentrisch und exzentrisch gedrückter Säulen«, 1932, samt endvidere en Række Lærebøger i Teknisk Statik, Elasticitetsteori og Jernbetonkonstruktioner. 1925—27 ombyggede F. sammen med Ingeniørerne H. Brems og H. K. Madsen Vej- og Jernbanebroen over Mariager Fjord ved Hadsund. 1925 blev F. Medlem af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforenings Sektion for Vej-, Vand- og Jernbanebygning og fra 1927 er han Medlem af denne Forenings Hovedbestyrelse. 1929—30 var F. Medlem af Kommissionen vedrørende Bygning af en ny Bro over Limfjorden mellem Aalborg og Nørre Sundby, fra 1930 er han Medlem af Styrelsen for H. C. Ørstedfondet, af Dansk Standardiseringsraad og af Ingeniørvidenskabeligt Forskningsudvalg. 1930—33 har F. endvidere været teknisk videnskabelig Konsulent for Statens Vandbygningsvæsen ved Tilsynet med Bygningen af Limfjordsbroen. — R. 1928. DM. 1934. — Maleri af Ane Marie Hansen 1927.

Univ. Aarbog 1908—09.

Poul Vinding.

Frandsen, Peder (Rytter), ca. 1734—1810, Lægprædikant. F. ca. 1734, d. 1. April 1810 i Uldum, begr. sst. Ugift.

Inden for den Lægmandsvækkelse, der rejste sig omkring 1800, og som skyldtes baade den gamle Pietisme og Herrnhutismen sit aandelige Indhold, indtager P. F. en særlig Plads, nærmest dog som en Ener. Han var Tjenestekarl, formodentlig ikke uden Kendskab til de vaktens Opbyggelseslitteratur, siden det siges, at han havde »en Kiste Bøger«, men om hans Liv inden 1798, da han kom til Uldum, vides intet. Han havde selv oplevet en Bodskamp og et Naadesgennembrud og hørte saaledes hjemme blandt den gammel-pietistiske Vækkelses Folk. I sine Taler krævede han, at de virkelig troende **maatte** have gennemgaaet en tilsvarende Oplevelse. Han stod afvisende over for Menneskelivets Adspredelser («Adiafora») og angreb Præsternes Prædikener som Præstesladder. Men uanset disse Træk, der er typiske for den gamle Pietisme, mødte han Sympati hos den herrnhutisk sindede Kammerherreinde **Lüttichau** paa Store Grundet, og omkring 1799 stod han i Forbindelse med **Haugianerne** i Drammen. Den religiøse Uro, P. F.

vakte, fik Sognepræsten i Uldum og Langskov, Hans Resen Steenstrup, til at indberette hans Virksomhed til Kancelliet. P. F. fik en Irettesættelse og forlod Uldum, men hans Meningsfæller vakte en Søndag i Marts 1799 en Tumult ved en religiøs Diskussion paa Kirkegaarden i Langskov, og fire af dem blev mulkteret for denne Uorden. P. F. vendte senere tilbage til Uldum, og i Dec. 1809 tilkaldte Pastor Plesner ham og forlangte, at han skulde afholde sig fra at vække offentlig Forargelse, hvis han vilde til Alters. P. F. benægtede, at han havde vakt Forargelse, og klagede til Biskop Middelboe, som gav Præsten Ret og truede med at indberette Sagen til Kancelliet, men faa Maaneder efter døde P. F.

L. N. Fallesen i Theologisk **Maanedsskrift**, IV, 1804, S. 612. Rasmus Sørensen: Et Par Ord om gudelige Forsamlinger, som holdes uden for den offentlige Gudstjeneste, 1832. Nordisk Maanedsskrift for folkelig og kristelig Oplysning, 1879, II, S. 1—46. L. Koch: Den danske Kirkes Historie 1801—17, 1879—80, S. 265 f. Ludv. Helveg: Den danske Kirkes Historie efter Reformationen, II, 2. Udg., 1883, S. 323 f. Kirkehist. Saml., 3. Rk., III, 1881—82, S. 610—37. A. Chr. Bang: Hans Nielsen Hauge og hans Samtid, 1910, S. 316 f. L. C. Petersen: Erindringer fra en Præstegering blandt *»de stærke Jy er«*, 193.

Michael Neiiendam.

Frankenau (Franckenau), Rasmus, 1767—1814, Læge, Digter. F. 6. Jan. 1767 i Kbh. (Nic), d. 12. Okt. 1814 i Slagelse, begr. sst. Forældre: Toldinspektør, senere Etatsraad Friedrich Christian de F. (1724—84, gift 2° 1770 med Edel Cathrine Falck, 1744—1829) og Maren Pau (d. 1769). Sønnesøn af G. F. Franck de Franckenau (s. d.). Gift 30. Marts 1799 paa Frbg. med Wilhelmine Giede, f. 4. Nov. 1780 i Kbh. (Holmens), d. 2. Okt. 1825 sst. (**Garn.**), D. af Forvalter ved Proviantgaarden Christian G. (1733—96, gift 2° med Ingeborg Stoud, d. 1810) og Ragne Angel (1754—91).

F. blev Student 1784, privat dimitteret, og tog medicinsk Eksamen 1794. 1795—96 foretog han en Rejse til Tyskland og Østrig med længere Ophold i **Göttingen** og Wien, hvor han studerede offentligt Sundhedsvæsen. 1797 tog han Doktorgraden (*»De scorbuto«*). Sommeren 1798 var han atter i Tyskland og besøgte Pymont. 1799—1803 var han Landfysicus i Arendal, men tog allerede 1801 til Kbh., hvor han forgæves søgte Stadsfysikatet; n. A. udnævntes han til Distriktslæge under Kbh.s Fattigvæsen og til Sekretær i Kommissionen angaaende Sundhedspolitiet. 1810 blev han Hospitalslæge i Slagelse. — F. har udfoldet en livlig Skribentvirksomhed. Hans medicinske Forfatterskab, der for en stor Del bestaar af Oversættelser, gaar mest i populær Retning. Som den første danske Haandbog i offentligt Sundhedsvæsen udgav

han 1801 »Det offentlige Sundhedspolitie under en oplyst Regiering, en Haandbog for Øvrigheder og **Borgere**«. Ogsaa inden for Skønlitteraturen arbejdede han flittigt. Foruden Librettoer til Teatret oversatte han forskellige Digte af Hölty, Goethe, Schiller, Matthisson, Salis o. a.; Oversættelserne af førstnævntes Mailied (»Dandser Majen skøn imøde«) og Erntelied (»Vipper springe«) har med Weyses Melodier vundet varig Popularitet. Som original Poet bevæger F. sig let og formfuldendt, men uden stærkt personligt Særpræg, inden for Tidens yndede Genrer. Hans Digte hylder ideale Abstraktioner som Uskyldigheden og Venskabet; undertiden anslaar han den **Bürger'ske** Balladetone og dyrker den beskrivende Elegi (»Christiansborgs Ruiner, Natten efter Branden 1794«, »Kjøbenhavns Bombarderings-Nætter 1807«); til hans bedste Ting hører Elegien »Aftentanker« (i »Nytaarsgave for Damer« 1797). Størst Yndest opnaaede hans Viser og Selskabssange (f. Eks. »Fryd dig ved Livet« og »Hver Glædens Ven«), som i denne Klublivets Blomstringstid kom paa alles Læber. Før sin Død tilrettelagde han sine »Samlede Digte« (udkommet som »Nytaarsgave for 1815«), men heri mangler flere af de ovennævnte Ting. — Ved Arten af sit dobbeltsidede Talent kan F. minde om Tode, men som Personlighed er han mindre af Format; en mulig rigere Udfoldelse af hans Evner hindredes ved hans tidlige Død.

L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreis, VIII, 1917, Tillæg, S. 85. Promotionsprogram 24. Juli 1797. Hist. Meddelelser om Kbh., I, 1907—08, S. 210. — F. Rønning: Rationalismens tidsalder, III, 2. 1899, Registeret, S. 436. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., 1934, Registeret, S. 1121. Peder Hjort: Kritiske Bidrag, Literærhist. Afd., I,

Frantzen, Knud, 1835—1905, Landbrugsskoleforstander. F. 29. Jan. 1835 i Aarslev, Fyn, d. 26. Jan. 1905 i Kregome, begr. sst. Forældre: Gaardejer og Sognefoged Frantz Nielsen (1790—1851, gift 1° 1815 med Marie Andersdatter, ca. 1783—1823, Enke efter Gaardejer Niels Nielsen i Aarslev, 2° med Anne Hansdatter, ca. 1799—1829) og Maren Knudsdatter (1806—53). Gift 23. Okt. 1860 i Odense med Henriette Laurine (Laura) Engberg, f. 8. Marts 1835 paa Stutterigaarden i Vejlby, Fyn, d. 12. Febr. 1887 i Lumby, D. af Proprietær Poul Moth Thestrup E. (1791—1868) og Henriette Charlotte Thomsen (1805—89).

Efter at F. havde gennemgaaet et Kursus paa Det teoretiske Landvæsensinstitut i Odense, forpagtede han 1857—63 Dyrehavegaarden ved Nyborg og 1863—67 Rugstedgaard ved Vejle. 1867

—68 var han Forstander for Kauslunde Højskole, 1868 aabnede han en Landbrugsskole ved Aarup, var 1869—89 Forstander for den højere Landbrugsskole i Lumby paa Nordfyn og 1889—97 Forstander for Oddense Landbrugsskole i Salling. Da han talte imod den i Midten af 1890'erne opdannede Agrarbevægelse, kom han i Modsætningsforhold til Egnens Landbefolkning, saa der mødte for faa Elever; han overtog ca. 1897 Forstanderstillingen paa Janderup Højskole ved Varde, hvor han var til 1901. Skønt F. var en flittig Mand og habil Landbrugsteoretiker, kom han ikke til at øve synderlig Indflydelse i sin Skolevirksomhed. Skolen i Lumby fik aldrig noget stort Elevental, og den ophørte i øvrigt faa Aar efter, at F. var rejst derfra. Den havde ikke det folkelige Præg, som karakteriserer danske Højskoler og Landbrugsskoler. F. var meget konservativ, hvilket bidrog til, at han i 1880'ernes stærke politiske Røre vanskelig kom i Forbindelse med den jævne Bondebefolkning, hvorfra Landbrugsskolens Elever fortrinsvis udgik. Han stillede sig ved de to Folketingsvalg 1881 som Højres Kandidat i Assens. I Fyns Stifts patriotiske Selskab holdt han nu og da stort anlagte Foredrag, som vakte Opmærksomhed og gav Anledning til livlig Forhandling. Han har bl. a. skrevet »Agerbruget« (1870, 2. Oplag »Agerbrugslære« 1885), »Vejledning for Husmænd« (1873), »Om Sommerstaldfodring« (1879), »Kunstmørret contra Landbruget« (1888) og »Gjødningens Betydning og Behandling« (1889).

H. Rosendal: Danmarks Folkehøjskoler og Landbrugsskoler, 1894.

Anton Christensen.

Frauen (Frawen), **Johan**, 1688—1736, Præst. F. 31. Maj 1688 i Trondhjem, d. 20. Dec. 1736 i Kbh., begr. sst. (Holmens K.). Forældre: Kirurg Christian F. (d. 1717) og Elisabeth Marie Dalhaus (d. 1731). Gift 21. Juli 1722 paa Jægerspris med Anna Juel, f. ca. 1672, d. 29. Sept. 1744 i Kbh. (Holmens) (gift 1° med Sognepræst i Gerlev og Draaby Bendix Lyster, 1682—1721).

J. F. blev Student 1705 fra Trondhjem, tog Baccalaurgraden 1707 og Attestats 1709. I sine første Studenteraar var han »mere Martis end Minervæ Alumnus«. Paa en Rejse til Tyskland 1716 blev han i Halle vundet for den pietistiske Fromhedstype og anbefalet af A. H. Francke, hvad der næppe har været uden Betydning for hans Ansættelse som Korrektør ved Missionskollegiets Trykkeri. Ved Støtte af Prinsesse Sophie Hedevig og Prins Carl, Frederik IV.s kristeligt vakte Søskende, blev J. F. 1721 Sognepræst i Gerlev og Draaby. Regeringsskiftet 1730 medførte, at Christian VI. afskedigede sin Stifmoders, Dronning Anna Sophies Tilhængere, og J. F.

blev, maaske efter C. A. v. Plessens Raad, i Jan. 1731 kaldet til den indflydelsesrige Stilling som kgl. Konfessionarius i Stedet for Søren Lintrup, der havde vundet Anna Sophies Yndest. Tillige blev han Medlem af Direktionen for de fattiges Væsen og Vajsenhuset, Kommitteret i Missionskollegiet og 1733 Medlem af Kommissionen for de lærde Skolers Reform, Medlem af Direktionen for Vallø Hospital og fik det Hverv overdraget at arbejde med paa en Revision af Bibeloversættelsen. Denne Karriere viser, at J. F. maa have været den pietistiske Vækkelses Mand. De første Aar under Christian VI.s Regering var en i kirkelig Henseende udpræget Brydningstid paa Grund af den pietistiske, mere eller mindre individuelt prægede Vækkelsesbevægelse, der truede med at bringe Forvirring i de faste kirkelige Forhold. Formentlig har Ængstelsen for Konsekvensen af de pietistiske Krav om Frihed for de skrupuløse Samvittigheder, som de gav sig til Kende bl. a. hos P. N. Holst og Enevold Ewald, maaske ogsaa i Forbindelse med Misundelse over for Grev Stolberg, hvis Indflydelse paa Kongens kirkelige Dispositioner var mærkbar for Konfessionarius, bragt J. F. til en Omvurdering af det pietistiske Røre. I hvert Fald angreb han i sin Prædiken II. Okt. 1733 Pietisterne, sandsynligvis med direkte Henblik paa Grev Stolberg, under Billedet af »Edderkoppen i Kongesalen«. Han retfærdiggjorde sig under Henvisning til, at han havde prædiket efter Guds Ord og sin Samvittighed, men fortsatte Angrebene trods direkte Advarsler fra Kongen, hvem Stolberg stærkt paavirkede til at give ham Afsked. Da J. F. i sin Prædiken 13. Dec. talte om Johannes Døberen og Herodes paa saa udfordrende en Maade, at Kongen maatte føle sig krænket, fik han i Konseillet 17. Dec. sin Afsked, dog med 1000 Rdl. i Pension, men med Forbud mod at komme til Kbh. Han tog Ophold i Helsingør, og da hans Broder, Marcus F., der var Toldembedsmand i Kbh., døde, ansøgte J. F. i følgende Vending Kongen om Tilladelse til at komme til Hovedstaden: »Allernaadigste Konge! Tillad en Synder at følge en Tolder til Jorden.« Han fik i øvrigt Opholdstilladelse i Kbh., men ingen kirkelig Ansættelse; hans Efterfølger, B. Bluhme, formidlede den Afbigt, han gjorde Kongen, og som denne beredvilligt tilstod ham.

D. G. Zwergius: Det Siellandske Clerisie, 1753, S. 814 f. Dsk. Saml., IV, 1868—69, S. 87 f. Jens Møller: Mnemosyne, II, 1831, S. 71—79; IV, 1833, S. 386 f. Kirkehist. Saml., 3. Rk., IV, 1882—84, S. 78 ff.; 5. Rk., V, 1909—11, S. 558—75, 619. L. Bobé: Bremerholms Kirke og Holmens Menighed, 1920, S. 130, 286. Michael Neiiendam: Erik Pontoppidan, II, 1933, S. 44 f., 241.

Michael Neiiendam.

Frederik I., 1471—1533, Konge. F. (efter den paalideligste Angivelse) 7. Okt. 1471, d. 10. April 1533 paa Gottorp, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Kong Christian I. (s. d.) og Dorothea af Brandenburg (s. d.). Gift 1° 10. April 1502 i Stendal med Anna af Brandenburg (s. d.). 2° 9. Okt. 1518 i Kiel med Sophie af Pommern (s. d.).

Ved Faderens Død (1481) var F. endnu ikke fyldt ti Aar. Kort forinden havde imidlertid fem Medlemmer af det holstenske Ridderskab som Gesandter henvendt sig til Christian I. for at bede ham lade sin Søn opdrage i Hertugdømmerne; Kongen skal have svaret imødekommende, idet han samtidig anbefalede dem Sønnen som Slesvigs og Holstens tilkommende Hersker. Herpaa grundede F. senere sin Ret til Hertugdømmerne. Han fandt Støtte hos Moderen; men da hans ældre Broder, Kong Hans, ikke vilde opgive sine Rettigheder, enedes man til sidst paa et Møde i Kiel Nov. 1482 om efter tysk Skik at hylde begge Brødre i Forening. F. opdroges derefter i Hertugdømmerne under sin Moders Formynderskab med Holsteneren Enwald Souenbroder, Provst ved Slesvig Domkirke, som »Tugtemester«. Broderen skaffede ham et Kanonikat i Köln; Hensigten var formodentlig at lade den unge F. opdrage til gejstlig for senere at forsørge ham med et Bispedømme. Planen strandede imidlertid paa hans egen Modstand, og en Deling af Hertugdømmerne blev derved uundgaaelig. Den fandt Sted 10. Aug. 1490; begge Brødre fik spredte Dele i begge Lande, mens Ridderskabet vedblev at udgøre en udelt Korporation under fælles Regering. Som yngste Broder valgte Hertug F. først og tog Gottorp til Hovedsæde. — Ikke des mindre betragtede han sig stadig som forurettet. Han antog Titel af Arving til Norge og hævdede at have Ret til Halvdelen af dette Land; ligeledes fordrede han Dele af Danmark, et Krav, som afvistes af Stændermødet i Kalundborg 1494. Ogsaa som svensk Tronprætendent optraadte han lejlighedsvis. Forholdet mellem de to Brødre forblev køligt; vel enedes de om det uheldige Angreb paa Ditmarsken 1500; men under Kongens langvarige Krige med Lübeck holdt Hertugen sig neutral eller optraadte som Mægler, hvilket yderligere øgede Spændingen, da han herved paa Broderens Vegne paatog sig Forpligtelser, som denne senere ikke vilde godkende (jfr. Bd. I, S. 363).

Ved Kong Hans' Død (1513) tilbød nogle jyske Raader hemmeligt F. den danske Krone; han undslog sig imidlertid, utvivlsomt fordi Eventyrets Udgang syntes ham for usikker. Til sin kun ti Aar yngre Brodersøn Christian II. kom han dog straks i skarp Modsætning. Kongeskiftet førte ikke ud over de gamle Strids-

spørgsmaal; tværtimod gav allerede Kondolenceskrivelsen Hertugen Lejlighed til at fremsætte sine Pengekrav. Hans fortsatte Venskab med Lübeck var Kongen en Torn i Øjet; omvendt **maatte** Christian II.s urolige og hensynsløse Initiativ frastøde Farbroderen, hvis egen Styrelse udmærkede sig mindre ved Reformiver end ved rolig Jævnhed og gennemført Økonomi. Som Regent havde han vundet sig et vist Navn, ogsaa hos Hertugdømmernes lavere Befolkning, blandt hvilken han ofte færdedes, især naar han Foraar og Efteraar tog til Vestkysten for at lede store Digearbejder. Med det mægtige holstenske Ridderskab samarbejdede han paa en Maade, som maatte synes danske Rigsraader forbilledlig.

Med Aarene forværredes Forholdet til Kongen, hvis svenske Erobringspolitik F. kun lunkent understøttede. Til det afgørende Tog 1520 sendte han saaledes kun 40 Ryttere; s. A. mæglede han ved det for Danmark ugunstige Forlig i Segeberg. Bekendt er Christian II.s Ytring efter Indtoget i Stockholm: »Nu er Lübecks ene Port tagen; snart skal mine Hunde gø foran Gottorp«. Alvoren bag denne Trusel viste sig, da Kongen n. A. sikrede sig Forleningsretten over Holsten (jfr. Bd. V, S. 98). Dybt krænket over dette Skridt drog Hertugen under de paafølgende Forhandlinger alle sine gamle Fordringer frem; med klog Benyttelse af Christian II.s vanskelige Stilling og sin egen Forbindelse med Liibeck fremtvang han Forliget i Bordesholm (Aug. 1522), hvorved Kongen maatte give efter paa næsten alle Punkter, ja endog gik ind paa at lade **Spørgsmaalet** om Rigernes Deling afgøre ved en Voldgiftskendelse af tyske Fyrster. Men før Dommen kunde falde, havde Hertug F. fundet Genvej til Magten; tilskyndet af lybske og holstenske Raadgivere søgte han Forbindelse med de misfornøjede nørrejske Rigsraader.

Jan. 1523 udbrød det jyske Oprør, og allerede 26. Marts 1523 hyldedes F. som Konge paa Viborg Ting og udstedte en foreløbig Haandfæstning, der endelig vedtoges i Roskilde 3. Aug. s. A. 7. Aug. 1524 kronedes han i Kbh. og valgtes s. A. til Konge i Norge. F.s Landomraade var nu langt større, end han tidligere havde krævet det; men dets enkelte Dele var kun løst forbundne, og i Danmark og Norge beskar **Haandfæstningerne** stærkt Kongens faktiske Magt. Udtrykkeligt maatte han endog give Afkald paa sin gamle Titel af »ret Arving til Norge«; og nogen fuldt bindende Tronfølgeordning lykkedes det ham aldrig at opnaa. Størst Indflydelse fik F. og hans højt betroede Kansler Utenhof (s. d.) paa det udenrigspolitiske Omraade, hvor den Fare, der bestandig truede fra Christian II.s Side, gjorde Nødvendigheden af en fast og samlet

Ledelse indlysende for alle **Parter**; hertil kom, at Kampen mod den landflygtige Fyrste uden Tvivl var den af Regeringsopgaverne, som optog F. mest, og som han bedst kunde arbejde med fra Gottorp. Ofte nok krævede den ogsaa sin Mand helt. Ganske vist kunde Kongen fra første Færd og igennem Størsteparten af sin Regering gøre Regning paa Støtte fra sine gamle Forbindelser i **Lübeck** og fra Gustaf Vasa; at alene fælles Frygt for Christian II. holdt dette Treforbund sammen, viste sig tydeligt efter hans Tilfangetagelse. Bortset fra de nævnte to Magter anerkendte Udlandet kun sent og modstræbende F.s Kongetitel. En Støtte i Nordtyskland fik han **1526** ved Datteren Dorotheas (s. d.) Ægteskab med Hertug Albrecht af Preussen; **1528** føjedes hertil en Traktat med Philip af Hessen; men først da Christian II. **1530** helt overgav sig til Katolicismen og Karl V., kom det til fuld Forstaaelse mellem de nordtyske Protestanter og **F.**, som Jan. **1532** optoges i det schmalkaldiske Forbund. S. A. havde han den Tilfredsstillelse at faa Brodersønnen i Forvaring paa Sønderborg, uden at dette dog betød nogen varig Befæstelse af hans Herredømme; hans sidste Regeringsmaaneder gik med haabløse Forsøg paa at bortforklare det stedfundne Lejdebrud. Hans Medansvar for dette kan i øvrigt ikke med Sikkerhed bestemmes.

I den indre Styrelse var F.s Magt reelt som formelt stærkt begrænset. Sejren **1523** var hans og Raadsaristokratiets i Fællesskab; men ved Byttets Deling kom Kongen til kort. Dertil bidrog hans Ulyst til at gøre sig grundigt bekendt med danske Forhold. Træffende har Huitfeldt karakteriseret ham som »en gammel Høne, der nødig forlod sin Rede i **Gottorp**«. Til Danmark kom han sædvanlig kun, naar der skulde holdes Herredage, og i Modsætning til sine Forgængere rejste han aldrig omkring i Riget for at holde Retterting; hertil medvirkede vel ogsaa den Omstændighed, at han næppe forstod Dansk. Tungtvejende politiske Hensyn vistnok forenet med naturlig Tilbøjelighed tilskyndede ham til at nærme sig de lavere Stænder; i sit Forhold til disse følger han i Grunden samme Linier som Christian II., men helt uden Forgængerens Kraft. Ved sin Haandfæstning havde han ganske vist maattet tilstaa Prælater og Ridderskab samme Ret til Sagefald som den slesvigske Adel, hvad almindeligt fortolkedes som Hals- og Haandsret og gjorde det meget vanskeligt for Kongen at vinde Tilslutning blandt Bønderne. Baade ved Forordningen af **14. Maj 1523**, der indførte delvist Livsfæste, og ved talrige Enkeltbreve stræbte han imidlertid at værne Fæsterne mod vilkaarlig Behandling. Et Forsøg paa at afskaffe Vornedskabet strandede derimod

paa Raadets Modstand. Den lavere Borgerstand søgte Kongen at vinde for sig ved Ophævelsen af Gilder og Lav (**Dec. 1526**); Valget af Borgmestrene lagdes i Kbh. og Malmø i det menige Borgerskabs Haand, og deres Antal forøgedes. Baade Bønder og Borgere vedblev dog at se hen til Christian II. som deres naturlige Beskytter.

Ligesom i **F.s** sociale Politik er det ogsaa i hans Kirkepolitik saare svært at skelne personlig Overbevisning fra politisk Opportunisme; medmindre nyt Stof skulde fremkomme, **vil** Paludan-Mullers Ord »Kong Frederiks personlige Religion kjender jeg ikke« sandsynligvis blive Forskningens sidste. Allerede i hans Medvirken ved den holstenske Klosterreform i **1490'erne** blander politiske og økonomiske Motiver sig med de religiøse. Som Konge tilskyndedes han af sine tyske Raadgivere — Mænd som Utenhof og Johan Rantzau — til at nærme sig den reformatoriske Bevægelse. Mange Grunde talte for en saadan Politik, deriblandt i første Række Hensynet til Nordtysklands protestantiske Fyrster og til den danske Borgerstand samt Ønsket om at kunne bruge Kirkens Midler i Kampen mod Christian II. Paa den anden Side indskrænkedes Kongens Handlefrihed af Haandfæstningsbestemmelsen mod kættersk Prædiken og af Hensynet til Rigsraadets katolske Flertal. I Hertugdømmerne, hvor disse Skranker ikke fandtes, garanterede **F.** allerede **1525—26** evangelisk Forkyndelse uden »Fabler«; **til** Gengæld fik Gejstligheden Sikkerhed for sine Indkomster. Samme Linier fulgtes fra Foraaret **1526** i Kongeriget. Omtrent samtidig med Datterens Bryllup satte **F.** sig ud over de katolske **Faste**-bestemmelser; i Okt. tog han Hans Tausen i sin Beskyttelse, og paa den paafølgende Herredag i Odense fik han gennemført, at Stadfæstelse paa de højeste kirkelige Embeder for Fremtiden ikke skulde søges hos Paven, men hos Ærkebispen, mens Afgifterne skulde tilfalde Kongen. Prælaternes gentagne Klager over Værnebrevne for de lutherske Prædikanter nyttede intet; **F.** forsvarede sig med, at han vel var Dommer over Liv og Gods i Riget, men ikke over Sjælene; vilde Munkene gifte sig, fik det ske »paa deres eget Eventyr«. Da endelig Herredagen i Kbh. **1530** sluttede med en Bestemmelse om fri Forkyndelse under Ansvar for den verdslige Øvrighed, havde **F.** dermed i Virkeligheden sikret Lutheranerne saa gode Vilkaar som efter Omstændighederne muligt. En fuldstændig Gennemførelse af Reformationen forudsatte et Brud med **Rigsraadsflertallet**, hvis Støtte mod Christian II. Kongen daarligt kunde undvære.

Kneben nok syntes den ham i Forvejen. Den bestandige Tovtrækning mellem Konge og Rigsraad gjaldt ikke mindst de finan-

sielle Spørgsmaal. Til sit Hof brugte F. ikke mange Penge; des flere behøvede han til Rustninger mod den stadige Krigsfare. For at sætte sin Villie igennem truede han af og til med at nedlægge Regeringen eller søge Forlig med Christian II.; saa **maatte** Raadet falde til Føje. Kongen var dog stadig misfornøjet, især naar Terminen nærmede sig; da var han »ond at tale med«, skriver en af hans Sekretærer. »Jeg har ikke mere af Riget«, ytrede han engang, »end **jeg** kan spille bort paa en Aften.«

Blandt vore oldenborgske Konger er F. **maaske** den mindst folkekære. Selv altid utilfreds vandt han fra sit fjerne Gottorp hverken Almuens eller Herrestændernes Yndest. Kun Huitfeldt har prist ham for den »drabelige Frihed«, han indrømmede Adelen. Samtiden fandt ham for lidt virksom, og i Danmark klagede man stærkt over den Indflydelse, han tilstod sine tysk fødte Raadgivere. Den mest betroede blandt disse har taget sin Herre i Forsvar. »Han ansaas af sine Naboer«, skriver Wolfgang v. Utenhof, »for en enfoldig, ligefrem Mand, der havde tilbragt sin Ungdom i ørkesløs Fred; men i Virkeligheden var han en forstandig, inde-sluttet, tavs og taalmodig Mand, der netop ved disse Egenskaber har sat meget igennem; han kunde anstille sig, som om han ingen Forstand havde paa Sagerne, som han dog udførte med Visdom og Dygtighed.« »Tidlig paa Dagen plejede han Raad med sine Raadgivere og afgjorde da alle Sager; men efter Middag hengav han sig alene til Adspredelser og Selskabelighed i al Gemytlighed«. Denne Skildring hidrører fra et ypperligt Vidne og synes i det hele sand. Koldsindigt beregnende Klogskab var i hvert Fald en fremtrædende Egenskab hos F. Han satte nødtigt noget paa Spidsen og brugte hellere List end Magt; mangfoldige Handlinger lige fra hans Ungdom op til Lejdebruddet 1532 bærer et lidet tiltalende Præg af Svig og Hykleri. — Mæglerens Rolle passede ham; stærke Partilidenskaber tøjledes for en Tid under hans rolige Haand. Hans forsigtigt faste Beskyttelse af de lutherske Prædikanter bringer Frederik den Vise i Erindring; om Nordtysklands Fyrster, til hvilke han ved Afstamning og Ægteskabsforbindelser var nøje knyttet, minder han ogsaa ved sin Forstaaelse af Reformationens politiske og økonomiske Betydning. Netop i hans Kirkepolitik fremtræder imidlertid hans tøvende Maadehold med særlig Klarhed paa Baggrund af Hensynsløsheden hos visse af hans holstenske Raadgivere; selv i Forholdet til en Mand som Utenhof gav hans kølige Natur ham Selvstændighed. Som Hadet til Broderen og Brodersønnen er den røde Traad i hans Historie, saaledes synes Følelsen af den Uret, han mente at have lidt som Barn, at have

fyldt hans Sind med altid aarvaagen Mistro. Det var — som Allen har sagt det — hans Livs Ulykke ikke at være den førstefødte.

C. F. Allen: De tre nordiske Rigers Hist. 1497—1536, I—V, 1864—72. C. Paludan-Müller: De første Konger af den oldenborgske Slægt, 1874. Hist. Tidsskr., 4. Rk., V—VI, 1875—78. Zeitschr. d. Gesellsch. f. schlesw.-holst. Gesch., XIII, 1883, S. 171—74. Dietrich Schäfer: Gesch. von Danemark, IV, 1893. C. P. O. Christiansen i Det danske Folks Historie, III, 1928 og den sst. S. 417 ff. anførte Litteratur. E. Arup: Danmarks Hist., II, 1932.

Henry Bruun (A. Heise).

Maleri ca. 1525 i Royal Society of Antiquaries, London. Maleri 1539, mulig af Jac. Binck, paa Fr.borg danner Grundlag for Fremstillingen paa Anetavler og de fleste Kongerækker. Profilbillede, formentlig efter Husumdaler, fra 1522, paa Kronborg-Gobelinen ca. 1580 (Nationalmuseet). Fremstillet i fuld Figur paa Gravmælet fra 1514—18 i Bordesholm Klosterkirke (sandsynligvis af Hans Briiggeman) og paa Sarkofagen i Slesvig Domkirke 1555 af Corn. Floris i Antwerpen under **Paavirkning** fra Jac. Binck. De ældste grafiske Fremstillinger af F. synes først at stamme fra Slutningen af 16. Aarh. — Blandt Mønter og Medailler med F.s Billede synes den saakaldte Husumdaler fra 1522 at have haft grundlæggende Betydning, ikonografisk set. Flere Portrætmedailler 1532. Den 1530 daterede Medaille er et Værk af Jac. Binck fra ca. 1550, og den store Medaille med F.s Billede med Bonnet er et Led i den af Abraham van Nuis ca. 1598 for Christian IV. udførte Serie af de danske Konger. En Guldmedaille af F., ligeledes bærende Bonnet og med Aarstallet 1533, er udført til hans Sønnesøn Hertug Johan Adolf ca. 1600.

O Andrub

Frederik II, 1534—88, Konge. F. 1. Juli 1534 paa **Haderslevhus**, d. 4. April 1588 paa Antvorskov, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Christian III. (s. d.) og Dorothea af Sachsen-Lauenburg (s. d.). Gift 20. Juli 1572 i Kbh. med Sophie af Mecklenburg (s. d.).

Da Grevefejden sluttede med Christian III.s fuldstændige Sejr, blev F. valgt til Tronfølger paa Herredagen i Kbh. 1536; men først efter langvarige Forhandlinger mellem Kongen og Rigsraadet blev han hyldet paa de danske Landsting 1542, og 1548 foretog han sin Hyldingsrejse til Oslo, den eneste Gang han i hele sit Liv besøgte Norge.

Indtil sit 18. Aar opholdt F. sig paa Koldinghus, hvor han — under sin Moders Opsigt — i Hovedsagen blev opdraget efter en af den tyske Kansler Wolfgang v. Utenhof udarbejdet Plan, der

satte sig det **Maal** at gøre Tronfølgeren til »en Mand og ikke en Munk i en Celle«. Prinsen blev dygtig i legemlig Idræt — Jagt blev senere hans kæreste Adspredelse — og udviklede sig til en statelig og kraftig ung Mand. Derimod gik det **smaat** med Tilægnelsen af boglige Kundskaber; F. lærte at skrive Tysk og Dansk, men ingen af Delene til Fuldkommenhed. Livet igennem voldte det ham Besvær at skrive Breve. Fra 1554 holdt F. selvstændigt Hof paa Malmøhus — dog under Tilsyn af sin Hofmester, Rigsraad Eiler Hardenberg — og førte her sammen med sine adelige Kammerater et muntret Liv, der stod i afgjort Modsætning til den religiøse Alvor, der prægede Forældrenes Hof paa Koldinghus. Nu begyndte ogsaa F.s Deltagelse i Statsstyrelsen; men der er ingen Tegn til, at han har øvet nogen Indflydelse eller præsteret noget selvstændigt Arbejde i sin **Tronfølgertid**. Derimod tillægger svenske Kilder allerede 1555 F. højrøstede politiske Udtalelser, der gav Udtryk for en kraftig Erobringslyst, og 1558 ved Svenskerne at fortælle om Sammenstød mellem ham og danske Adelsmænd. Christian III. var ogsaa lidet tilfreds med Sønnen. Da F. 1557—58 foretog en Rejse til Tyskland i Følge med sin Søster og Svoger, det sachsiske Kurfyrstepaar, fik han Raadgivere med, der ikke alene skulde afholde ham fra ubesindige politiske Udtalelser, men ogsaa **overvaage** hele hans Livsførelse. Christian III.s Breve til Svigersønnen Kurfyrst August giver os Indtryk af en noget usleben Yngling med flotte Vaner, men af en ret ringe intellektuel Udvikling. Faderen udtrykker sin Tvivl om, at F. overhovedet var i Stand til at føre en politisk Samtale, og ængstes ved Tanken om hans Paavirkelighed, Aabenhjertighed og naive Godtroenhed. Modsat fremhæver Kurfyrsten over for Kongen Prinsens smukke og venlige Fremtræden og gode Iagttagelsesevne. Da F. overværede Kejser Ferdinands Kroning i Frankfurt, vandt han ogsaa mange Venner blandt de tilstedeværende Fyrster; men af størst Betydning blev der hans Bekendtskab med Landsknægtførere som Grev **Günther** v. Schwarzburg og **Jürgen** v. **Holle**, i hvis Krigernatur han fandt sit Ideal. Christian III. syntes ved Hjemkomsten, at Rejsen havde virket gavnligt paa Sønnen; men F.s Kærlighed til sin Hofmesters Broderdatter Anne Hardenberg synes at have kastet en Skygge over Forholdet mellem ham og Forældrene i Faderens sidste Levetid; Misstemningen var muligvis Skyld i, at F. trods gentagne Opfordringer ikke kom til Stede ved Faderens Dødsleje.

Straks efter F.s Tronbestigelse (1. Jan. 1559) mærkede man, at en Konge af en ny Støbning var kommet til Roret. Mens Christian III. 1557 havde forpurret Hertug Adolfs Planer mod Ditmarsken,

sluttede F. sig trods Rigsraadets Modstand til hans Erobringstog 1559, og Sejren øgede i høj Grad F.s Selvtillid. S. A. led han sit første Nederlag i Forhandlingerne om **Haandfæstningen**, der i Sammenligning med Christian III.s betød en Svækkelse af Kongemagten.

I det daglige Arbejde viste F. sig som en lidet energisk Regent. Kansleren Johan Friis **maatte** oftere minde ham om hans Pligter. Hans Efterladenhed viser sig selv i Udenrigspolitikken, der dog interesserede ham mest; saaledes viste han Gang paa Gang Utilbøjelighed til personlig Forhandling med fremmede Gesandter. Langt mere end af de kedelige Statssager fængsledes han af sin kongelige Godsejervirksomhed, der i mangt og meget stiller ham paa Linie med Tidens typiske Adelsmand: hans Godssamlinger, der navnlig skulde skaffe ham gode Jagtrevierer (Nordsjælland, Skanderborgegnen), hans Slotsbygninger (Fr.borg, Skanderborg, Kronborg), hans Interesse for Kvægopdræt og især for den kgl. Stald. I sin Iver for at hævde sin Ret til det yderste gav han heller ikke Tidens Adelsmænd noget efter. Ved Juletid 1560 maatte den højt fortjente Christoffer Valkendorf flygte ud af Landet, fordi han var kommet Kongen paa tværs i en Markskelstrid.

Selv om tyske Yndlinge som Brødrene v. Dohna spillede en stor Rolle ved Hoffet, følte F. sig dog draget mod sin Tids danske Adel. Paa de kgl. Slotte samlede han — ikke mindst i sine første Aar — foruden fyrstelige Slægtninge Rigsraader og menige Adelsmænd med Damer til ugelange Fester med Bryllupper, Turneringer og drabelige Drikkegilder, ligesom han selv jævnlig var Adelsens Gæst paa dens Gaarde. Særlig Pris satte han paa militært prægede adelige som Herluf Trolle, Frants Brockenhuus og Holger Rosenkrantz, sidstnævnte var endda hans nære Ven. Til Rigsraad og Adel var Forholdet i det hele godt indtil Syvaarskrigen, selv om f. Eks. hyppige Personskifter i en saa vigtig Stilling som Lensmandens (Statholderens) paa Kbh.s Slot bærer Vidne om visse Brydninger.

Om end F. manglede Udholdenhed til mere intensiv Deltagelse i Regeringsarbejdet, savnede han langtfra Ærgerrighed. Han ønskede at være den, der bestemte Kursen, det mærkes navnlig i Militær- og Udenrigspolitikken. Hans fortrolige holstenske Raadgiver Henrik Rantzau taler om, at han ønskede at faa et stort Navn i Historien. Fra 1560 kan det skønnes, at han styrer mod en Krig med Sverige. Det synes dog, at han over for sig selv — som over for andre — har villet undskylde sine Bestræbelser med, at de var nødvendige Forsvarsforanstaltninger rettet mod Sveriges formentlige krigerske Hensigter, som han særlig fandt

udtrykt i Erik XIV.s rigtignok af Danmark provokerede Optagelse af Danmarks og Norges Vaaben. Traktaten med Hansestæderne (1560) og F.s forskellige Ægteskabsprojekter — efter et mislykket Frieri til Dronning Elisabeth (1559) gjaldt de 1560—63 Maria Stuart, Renata af Lothringen og en østrigsk Prinsesse — skulde først og fremmest skaffe ham Støtte mod Sverige. Det militære drøftede F. fra 1560 ved gentagne Møder med Grev Günther, Jiirgen v. Holle og Hilmar v. Miinchhausen, Mænd, som han synes at have vist langt større Fortrolighed end Rigsraaderne, dog vistnok Holger Rosenkrantz undtaget.

I Finans- og Handelspolitikken lagde F. en vis Vindskibelighed for Dagen. Kronens Indtægter af Regnskabslenene forøgedes (1562). Ved Opkrævningen af Sundtolden, der gik i Kongens egen Kasse, fordrede F. nøjeregnende Strenghed, og han greb med Glæde Tolderens Forslag til Forbedringer af Indtægterne, hvad der allerede før Krigen førte til Forviklinger med Nederlandene. F.s Nidkærlighed var dog ikke meget mindre, naar hans egne personlige Interesser ikke direkte berørtes. Da Hamburg for at hævde sin Stabelret paa Elben 1561 beslaglagde nogle holstenske Kornskibe, satte det F. i saa kraftig Affekt, at han talte om at gribe til »det lange Spyd« for straks at underkaste sig den genstridige By. Under denne Affære var det, at en rigtignok danskfjendtlig engelsk Agent omtalte F. som en Mand, »who in insolvency and monstrous manners exceeds all his predecessors«.

Ansvar for Syvaarskrigen (1563—70) maa F. dele med sin svenske Fætter Erik XIV. F. maa selv senere indrømme det over for Rigsraadet, hvis store Flertal raadede fra. Kongen regnede med, at de førnævnte tyske Officerer ved Masseopbud af tyske Lejetropper vilde kunne bringe Krigen til en hurtig Afslutning. Da dette — trods Overanstrengelse af Landets økonomiske Evne — ikke lykkedes, væsentlig paa Grund af Hærledelsens Udygtighed i Forening med det slette Forsyningsvæsen, maatte det betyde et stort Prestigetab for F. Fra Begyndelsen af 1564 kommer der stigende Kritik af Kongen til Orde i Breve vekslede mellem Rigsraaderne og de højeste Embedsmænd, og der spores gærende Misfornøjelse i Adel- og Bondestand. Oversekretæren i Danske Kancelli Hans Skovgaard, der stod i daglig Berøring med Kongen, kritiserer sin Herres Vankelmod og Ubeslutsomhed, der synes at have forsinket mange Afgørelser. Naar Situationen saa allermest truende ud, synes F. undertiden i Desperation at have søgt Glemsel i Jagtens Glæder langt fra Begivenhedernes Centrum. Helst vilde han, der var i Besiddelse af stort personligt Mod, selv have ført

Hæren, men det lykkedes det meste af Krigen Rigsraadet og de militære Førere at holde ham borte fra Krigsskuepladsen. Jo værre det gik, jo mindre blev Kongens Selvbeherskelse; Hans Skovgaard's Breve taler her deres tydelige Sprog. F. var nemlig ikke den Mand, der søgte Fejlene hos sig selv. Kongebrevene er i Aarene 1563—65 i stigende Grad fyldt med hvasse Reprimander og bitre Bebrejdelser rettet mod Rigsraadets og Administrationens førende Mænd. Statholderen i Kbh. Mogens Gyldenstjerne, Admiralen Peder Skram og Rigshofmesteren Eiler Hardenberg mistede deres Stillinger, den førstnævnte dog kun for en Tid. Særlig utiltalende virker det, naar F. forhaaner den gamle Rigsmarsk Otte Krumpen, Sveriges Erobrer 1520, fordi han ikke mere kan udfylde sin Stilling, navnlig efter at han — tvunget af Kongen, synes det — efter Grev Günthers Fald (Nov. 1564) havde maattet overtage Overkommandoen.

I Løbet af Sommeren 1565 udviklede Forholdene sig i Retning af den rene Haabløshed: Sverige var overlegent baade til Lands og til Vands og var i Modsætning til det udmattede Danmark endnu i Besiddelse af betydelige Hjælpe midler; tilmed havde Danmark lagt sig ud med Sømagterne i Vesteuropa ved sin Spærring af Øresund, og Ulykken syntes fuldkommen, da man i Aug. erfarede, at Erik XIV. friede til Renata af Lothringen for at overtage Christian II.s Slægts Krav paa Danmark og Norge. I denne Situation maatte F. da bekvemme sig til det bitre Skridt at hjemkalde Peder Oxe, der i sine Udlændighedsaar havde været Sjælen i de lothringske Konspirationer mod Danmark. Derimod er der intet, der taler for Rigtigheden af de i Tyskland verserende Rygter om, at Rigsraadet havde til Hensigt at afsætte F. og vælge en anden Konge. Noget andet er, at Peder Oxes Hjemkomst og navnlig hans Udnævnelse til Rigshofmester (1567) var ensbetydende med, at F. foreløbig trak sig tilbage fra Regeringsforretningerne. Det skyldtes de nye Magthavere Peder Oxes og Johan Friis' Statskunst, naar Danmark ved Krigens Slutning endnu stod som den mægtigste Stat i Norden. Trods F.s store personlige Nederlag var hans Selvtillid tilsyneladende urokket. Et Aar før Krigens Slutning, da han paa Grund af de fortvivlede Pengeforhold truede Rigsraadet med at abdicere, er han endnu af den Opfattelse, at alt var gaaet bedre, baade militært og politisk, hvis blot han havde haft Ledelsen. At han ikke havde tilgivet de Mænd, der havde fortrængt ham fra Magten, fremgaar af den Maade, hvorpaa han søgte at ramme dem efter deres Død, Kansleren bl. a. med en Anklage for at have beriget sig paa Kronens Bekostning og Peder

Oxe ved en (resultatløs) Undersøgelse af hans Forhold under Landflygtigheden.

Tiden 1570—88 staar som en af de lyseste og lykkeligste i Danmarks Historie. I Udlandet nød »Herren af Østersøen« stigende Anseelse, Statens og Befolkningens Velstand var i Fremgang, og store Videnskabsmænd gav Danmark Ry i Aandens Verden. Men alt dette er vist kun i ringe Grad F.s Værk, selv om hans Indflydelse utvivlsomt var i Stigen efter Peder Oxes Død (1575). For den gode Finansstyrelse tilkommer Hovedæren Christoffer Valkendorf. Den besindige Udenrigspolitik skyldes maaske bl. a. Indflydelse fra F.s Svigerfader Hertug Ulrik af Mecklenburg; F. selv var nemlig lige saa heftig og opfarende som tidligere. Den storlaaede Gavnildhed over for Aandslivet (Oprettelsen af Kommunitetet, de store Understøttelser til Forskere som Tyge Brahe, A. S. Vedel m. fl.) kan almindeligvis føres tilbage til de ledende Statsmænds Initiativ, selv om F. følte en inderlig Glæde ved at optræde som Grandseigneur og heller ikke savnede en vis Følelse af Aandslivets Betydning. Mest betød Religionen for ham, det mærkes især i hans senere Aar. Han holdt sig fjernt fra alle teologiske Diskussioner, men ejede en jævn luthersk Tro, støttet paa flittig Bibellæsning. Overalt synes den af Faderen indførte Kirkeordning at have dannet det urokkelige Grundlag for hans Kirkepolitik. Derfor kunde han godt gaa med til at afskedige Niels Hemmingsen paa en sachsisk Anklage for Kætteri, hvorimod han temperamentsfuldt med egen Haand brændte den nye sachsiske Konkordieformel, der skulde uddybe Forskellen mellem Luthers og Calvins Lære. Han stillede sig i sine sidste Aar sympatisk over for Bestræbelser fra Elisabeth af England og Henrik af Navarras Side i Retning af at danne en protestantisk Enhedsfront mod den fremtrængende katolske Reaktion, uden at han dog formaaede at udrette noget positivt til Gavn for denne Tanke.

F. var længe ugift. I 1560'erne var han stærkt optaget af skiftende Ægteskabsprojekter, der alle havde det tilfælles, at de skulde bringe politiske Fordele. 1569 ønskede han at ægte sin Ungdomselskede Anne Hardenberg. Først 1572 gik han — under Pres fra sine kvindelige Paarørende — ind paa at vælge sig en fyrstelig Hustru, nemlig sin femtenaarige Kusine Sophie af Mecklenburg, dog ikke uden først at have faaet sin Frihed tilbage af Anne Hardenberg. F. blev nu en lykkelig Familiefader. Kalenderoptegnelser fra 1580'erne giver et rørende Indtryk af hans Kærlighed til »min Sophie« og Børnene. Frastødende er derimod F.s Forhold til sin herskesyge Moder, Enkedronning Dorothea, der irriterede ham

ubeskriveligt ved sine politiske Indgreb til Fordel for sine yngre Børn og sin ukaldede Fredsmægling under Syvaarskrigen; Moder og Søn generede sig end ikke for offentligt at blotte hinanden. Ulige mere tiltalende tegner Billedet af F. sig i hans ofte hjertelige Breve til mandlige Slægtninge som Svogeren Kurfyrst August og Farbroderen Hertug Adolf af Gottorp; her ser vi ham som den gemytlige Drikkebroder og Jagtkammerat.

P. H. Resen: *Frederich II.s Krønike*, 1680. C. F. Bricka: *Frederik II.s Ungdomskærlighed*, 1873. Troels-Lund i *Museum*, 1891, I, S. 31—46. Dietrich Schäfer: *Geschichte von Danemark*, V, 1902. W. Møllerup i *Danmarks Riges Historie*, III, 1900—06. Troels-Lund: *Peder Oxe*, 1906. Hans Lund i *Det danske Folks Historie*, IV, 1928 (med Litteraturhenviisninger). Erik Arup: *Danmarks Historie*, II, 1932. Jens Møller: *Om Frederik II.s Mægling i udenlandske Religionsstridigheder* (i *Vidsk. Selsk.s Skrifter. Filol.-hist. Afhandl.*, II, 1824).

Poul Colding.

Den ældste Fremstilling af F. er Lorentz Benedichts Træsnit af ham som Lovens Hævder (1567). Fra samme Haand kendes et Par hinanden nærstaaende Portrætter fra 1567 vistnok udført paa Grundlag af Malerier af en kursachsisk Kunstner. Fra 1575 er Træsnittet i A. S. Vedels Saxo-Udgave. Et Raderingsudkast (paa Fr.-borg) staar denne Type ret nær. Paa Mønter er Kongen kun sjældent gengivet i denne Periode; nogle Medailler (f. Eks. for Slaget ved Axtorna) 1565, 1567—71 og en Speciedaler fra 1572 viser næsten samme Profilbillede. Omkring 1580 fæstnes en ny Type, som ikonografisk blev den afgørende. Melchior Lorichs store Stik 1580 og 1582, Hans Kniepers Maleri 1581 (Fr.borg), van der Scharchts Lerbuste (sst.) 1578 blev Grundlaget for de følgende Portrætter. Ogsaa paa Mønterne sker en Ændring med Indførelsen af de halvt en face Billeder, som tillægges Ægidius Janson og Hans Raadt, 1581, 1582, 1587, og som nøje svarer til den nye Type. 1589 og 90 udføres til den danske Bibel og aabenbart paa Grundlag af et Maleri af Gerrit Cornelisz (van Haarlem) de Stik af H. Goltzius, som danner den tredie Hovedtype. Stikket af Kongen knælende ved Alteret er først udført 1593. Den store Medaille af den van der Scharcht-Knieper'ske Type hører til den af Abraham van Nuis 1598 til Christian IV. udførte Serie af de danske Konger. Alabasterreliefferne fra 1588 ff., som antagelig skyldes Gert van Egen, slutter sig nærmest til samme Type, ligesom samme Kunstners Statue af Kongen paa Sarkofagen i Roskilde 1598. Bronzestuen paa Rosenborg, som Frederik VI. hjembragte fra Wien og som engang stod paa Hradschin, hører ligeledes nærmest til denne Type.

O. Andrup.

Frederik **III.**, 1609—70, Konge. F. 18. Marts 1609 paa Haderslevhus, d. 9. Febr. 1670 paa Kbh.s Slot, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Christian IV. (s. d.) og Anna Cathrine af Brandenburg (s. d.). Gift 1. Okt. 1643 paa Glücksburg Slot ved Glückstadt med Sophie Amalie af Braunschweig-Lüneburg (s. d.).

F.s Stilling som yngre Søn fik Betydning for hele hans Liv. Der var i hans Barndom og første Ungdom ingen Udsigt til, at han skulde komme til at bestige Danmarks Trone, og Christian IV. bestemte sig derfor til at sikre hans Fremtid uden for dette Rige. Han skulde tillige være et Middel for sin Faders Planer om Udvidelsen af Dynastiets Besiddelser og derved ogsaa af den dansk-norske Stats Indflydelse i Nordtyskland. Trods stærk Modstand lykkedes det Christian IV. at drive hans Valg igennem til en Række Magtposter, der indeholdt Løfter om en indflydelsesrig Løbebane. 1621 blev han Koadjutor i Bremen Stift, 1622 Koadjutor i Verden, 1624 Koadjutor i Halberstadt. 1623 tiltraadte han endog Stillingen som Administrator i Verden Stift, selv om dette paa Grund af hans Umyndighed nærmest var af formel Karakter. Kun atten Aar gammel blev han 1627 af Faderen udnævnt til Præsident for det i Stade indsatte Krigsraad og fik overdraget Regimentet i Bremen Stift i Egenskab af Kongens Stedfortræder som Kredsoberst. Saaledes blev han som ung vænnet til Tanken om Regentvirksomhed, og ventede end ingen Kongekrone paa ham som paa hans ældre Broder, saa bandt paa den anden Side ingen Traditioner hans Fremtid i den Grad som en kaaret Tronarvings.

Imidlertid var hans Opdragelse og Uddannelse blevet afsluttet. Ingen af hans Lærere har vundet noget særlig fremragende Navn (vigtigst var den senere Biskop i Ribe Hans Burchardt), men de har uden Tvivl bibragt ham en solid Kundskabsmasse og medvirket til at skabe hos ham Interesse og Sans for boglige og videnskabelige Sysler. Han tilbragte nogle Aar (1624—26) ved Sorø Akademi, var 1628 en Tid i Friesland ved sin Frænde Grev Ernst Casimirs Hof og opholdt sig fra Maj 1629 til Sommeren 1630 i Frankrig; han har næppe forsømt Lejligheden til at nyde godt af de forskellige Indtryk, han paa denne Maade modtog.

Livets Alvor traadte ham imidlertid hurtigt i Møde. Christian IV.s Nederlag syntes for bestandig at berøve ham de Fremtidsudsigter, der havde tilsmilet ham. Fra Aaret 1632 har vi den første Karakteristik af ham; en engelsk Gesandt skildrer ham som udrustet med gode Anlæg, fri for sin Faders Raahed i Nydelsen af stærke Drikke, men noget tilbøjelig til Udsvævelser. Hvad Udholdenhed kunde føre til, lærte han snart. 1634 opnaede han trods

Freden i **Lübeck** med Sveriges Samtykke at blive Ærkebiskop i Bremen Stift, og **1635** kom han ogsaa i Besiddelse af Verden Stift. Han var saaledes blevet tysk Fyrste, men Fyrsteværdigheden bragte ingen Dans paa Roser. Stifterne var medtagne af stadige Troppeindkvarteringer, den politiske Stilling var vanskelig, og han kom i Strid med Stænderne. Han optraadte endog i disse Stridigheder saa skarpt, at hans Fader **maatte** paaminde ham om at vise **Maadehold**. I finansiel Henseende vedblev han at være afhængig af Christian IV., der maatte støtte ham med store aarlige Tilskud til hans Hofudgifter. Som Biskop havde han i sin Valgkapitulation forpligtet sig til at fratræde Stifterne, hvis han nogen Sinde skulde gifte sig, men dette blev kun tomme Ord. Der havde været Tale om, at han skulde ægte Dronning Christina af Sverige, men Forhandlingerne derom førte ikke til noget; i Marts **1640** forlovede han sig med Hertug Georg af **Braunschweig-Lüneburgs** Datter Sophie Amalie, hvilket fremkaldte store Betæneligheder hos Christian IV., som forudsaa, at dette Skridt kunde bringe hans Stilling som Ærkebisp i Fare. Fra da af mærker man en større Interesse hos ham for at sikre sig en Fremtid ogsaa inden for det danske Rige; han forespørger ængstelig, om han kan være sikker paa at blive valgt til Konge, hvis hans svagelige Broder skulde dø, og faar et beroligende Svar af sin Fader. Men drevet frem af det braunschweigske Fyrstehus tragede han efter større Sikkerhed for sin Fremtid, og **1642** opnaaede han ogsaa Kongens Samtykke til, at han, hvis Prins Christian efterlod Arvinger, skulde have Segeberg og Hanerau Amter som sin Arvedel af Hertugdømmerne foruden livsvarig Besiddelse af Amtet Svabsted. Heller ikke hermed vilde dog Braunschweigerne lade sig nøje, og efter Forhandlinger mellem ham og Broderen kom det i Okt. **1643** til et nyt Arveforlig med denne, hvorved den F. tidligere forbeholdte Andel i Hertugdømmerne ikke alene tilsikredes ham allerede for det Tilfælde, at Prins Christian blev Konge ved Faderens Død, men ogsaa forøgedes med forskellige Slotte og Godser. Lige før dette Forligs Afslutning havde han fejret sit Bryllup, og der stod fra dette Øjeblik af ved hans Side en Kvinde, hvis Tilbøjeligheder og Villie kom til at gribe dybt ind i hans og dermed i Danmarks Skæbne. Sophie Amalie bragte med sig en Livsglæde og en Lyst til Festligheder og Fornøjelser, der til sine Tider kunde bevirke en Afbrydelse af Kongens Regeringsvirksomhed, men ved Siden deraf et bestemt Initiativ og en lidenskabelig, hadefuld Ærgerrighed, forenet med det braunschweigske **Fyrstehus'** dynastiske og enevældige Tendenser.

F.s Ungdom havde fjernet ham fra Forholdene i Danmark og

givet ham væsentlig tyske Omgivelser. Til nogen Spænding med den danske Adel havde der dog hidtil ikke været Anledning. En saadan kom først med Christian IV.s sidste Krig. I Marts 1644 udnævnte Kongen ham til **Generalissimus** og Præsident for det Krigsraad, der skulde oprettes i **Glückstadt**. De meget vanskelige Forhold maa tjene som Undskyldning for, at F. ikke i disse Egenskaber vandt Laurbær; han formaaede hverken at bringe Hæren i god Orden eller at lægge videre Hindringer i Vejen for Fjenden. Til en større aktiv Optræden gik han først over i Slutningen af Dec. 1644, da den svenske Oberst Wrangel havde povet sig gennem Hertugdømmerne til Nørrejylland. I Nov. bevægede F. sig med sin Hær langsomt mod Nord og forenede sig med Rigmarsken Anders Bille ved Kolding; her kom det imidlertid til en alvorlig Uoverensstemmelse mellem de to Hærførere. Imod Anders Billes Raad rykkede F. ikke nordpaa mod Wrangel, men vendte sig for at dække Marskegnene mod Ribe og stormede 30. Dec. det af Svenskerne besatte Riberhus. Efter modtagen Ordre fra Kongen drog han umiddelbart herefter tilbage til Kolding og forenede sig atter med Rigmarsken; men her kom det straks til nye og skarpe Stridigheder imellem dem. F. trak sig tilbage til Hertugdømmerne og opslog igen sit Hovedkvarter i **Glickstadt**. Hans noget uenergiske Fremgangsmaade havde til Dels sin Aarsag i Christian IV.s Ordre om at beskytte Marsklandene, men skyldtes sikkert tillige Frygten for Svenskernes Angreb paa hans Stift Bremen, der da ogsaa i de nærmest paafølgende Maaneder faldt i Fjendens Hænder. Den væsentligste Betydning af det skete laa imidlertid deri, at der havde fundet en Rivning Sted mellem F. og den danske Adel eller i alt Fald en af dennes Hovedrepræsentanter. Rigmarsken og en stor Del af hans Standsfæller nærede for Fremtiden Bitterhed mod Hertugen, og denne saa til Gengæld i Adelen en Modstander.

Ved Freden i Brømsebro 1645 blev F. optaget i dens **Pacifikationsbestemmelser**; hans Stifters Skæbne blev henvist til direkte Forhandlinger med Sverige. Trods dette tænkte han paa ved en Tilslutning til Kejseren at vinde dem tilbage med Vaabenmagt, men opgav dog atter dette. Han tog 1646 Ophold i Flensborg, men hans Pengeforhold var daarlige, og han søgte stadig sin Fader om Hjælp, hvilket dog i Reglen indbragte ham temmelig skarpe og bitre Svar. Ved Siden heraf anstregte han sig for at opnaa en ny Virksomhed med nye Indtægter og blev i Juli 1647 udnævnt til Statholder i Hertugdømmerne. Kort i Forvejen havde han formelt givet Afkald paa sine Bispestifter. Til Beslutningen herom medvirkede et nyt Moment.

Tanken om at vinde Danmarks Trone var naturligt blevet stærkere og stærkere hos ham, jo mere hans ældre Broders Svagelighed gav Udsigt til hans snarlige Død, i alt Fald Sikkerhed for hans Barnløshed. Men paa den anden Side var det ham ikke ubekendt, at Stemningen hos den danske Adel ikke var ham synderlig gunstig. Derfor ønskede han Spørgsmaalet afgjort inden Faderens og Broderens Død. I Nov. 1646 virkede han for et umiddelbart, subsidiært Tronfølgervalg, skønt den valgte Tronfølger endnu var i Live, men han opnaaede ikke noget. Saa meget ivrigere tilskyndede hans Omgivelser ham til at opgive Bispestifterne, da de vidste, at den danske Adel skræmmedes tilbage fra at vælge ham til Konge, fordi den frygtede for, at hans Strid med Sverige om disse Stifter skulde fremkalde et nyt Brud med Nabomagten. Ved en åf hans Kansler Dietrich Reinkingk i Münster straks efter Prins Christians Død i Juni 1647 sluttet Overenskomst blev Spørgsmaalet om Bremen og Verden ogsaa, i alt Fald foreløbig, afgjort, idet F. slog sig til Taals med et Løfte af Kejseren om en Pengeerstatning. En Hindring for hans Succession i Danmark var saaledes ryddet af Vejen, men noget Kongevalg havde dog endnu ikke fundet Sted, da Christian IV. 28. Febr. 1648 fulgte sin Søn i Graven.

F. var ikke til Stede ved sin Faders Dødsleje, først en Uges Tid efter hans Bortgang kom han til Kbh. Hermed afsluttedes den første store Periode af hans Liv. Han havde, da han blev Konge, en Fortid betydningsfuldere end nogen anden af hans Slægt med Undtagelse af Frederik I.

Hans Valg og Haandfæstning kom først i Stand efter en flere Maaneders Strid mellem ham og Rigsraadet. Selve Valget blev afgjort i de første Dage af Maj 1648 og bekræftedes ved Hyldingen 6. Juli og Kroningen 23. Nov. s. A. Det var for saa vidt en Sejr for ham, som Valget ikke havde været paa den Maade givet og sikkert som hans Forgængeres. Men nogen virkelig Modstand havde ikke været til Stede. **Haandfæstningen**, som han undertegnede 8. Maj, var derimod vel paa flere Punkter et Kompromis, men som Helhed et Nederlag for ham. Det var lykkedes Rigsraadet af Frygt for hans autokratiske Tendenser og for hans og Dronningens tyske Omgivelser at sætte Bestemmelser ind i den, som skulde værne herimod. Det havde endvidere hindret ham i at tilegne sig Norge som et Arverige. Men den bestaaende Forfatnings Udlevethed kunde det ikke for Alvor raade Bod paa, og Adelsvælden rokkedes ved Corfitz Ulfeldts Fald. F. mistænkte ham, til hvem han i tidligere Tid havde staaet i ret venskabeligt Forhold, for som Gesandt i Nederlandene 1649—50 at have ladet

falde nedsættende **Ytringer** om den danske Kongemagt. Hertil kom saa dels Forhandlingerne om Valget og Haandfæstningen, hvorfor dog Ulfeldt næppe bar Ansvar, dels Spændingen og Skinsygen mellem Dronningen og Leonora Christina. Bruddet endte med Ulfeldts Landflygtighed 1651. Om nogen bestemt, i alle Enkeltheder forfulgt indenrigsk Politik fra Kongens Side efter denne Tid vilde det næppe være rigtigt at tale. Der kunde endog komme Perioder som under Opholdet i Flensborg 1654—55, hvor hans og Dronningens Sans for Fornøjelser og Festligheder lagde Beslag paa hans Opmærksomhed i en næsten alt opslugende Grad. Men adskilligt viste dog hen til Kongehusets dynastiske Tilbøjeligheder, saaledes den stadig stærkere Anvendelse af fremmede Raadgivere, den fortsatte Interesse for Norges Anerkendelse som Arverige og endelig det paa ny opdukkende Haab om ved **Kejserens** Hjælp at vinde Bremen Stift tilbage. Det var uden Tvivl ogsaa Tanken herom, der spillede en stor Rolle under de Overvejelser, hvorefter Kongen tog sit Livs ubesindigste og skæbnesvangreste Skridt, Krigen med Sverige 1657.

Under denne Krig viste den hidtilværende Forfatnings indre Uholdbarhed sig stærkere end nogen Sinde før. Kongen opnaede i Maj 1658 paa gottorpsk Initiativ og med Rigsraadets Samtykke for sig og sine Arvinger en fuldstændig fri Stilling med Hensyn til Slesvig, idet han fik afstaaet Suveræniteten over den kongelige Del af Hertugdømmet, ligesom den gottorpske Hertug havde tvunget den igennem for sin Dels Vedkommende. Et Aar efter fik han Bornholm lagt ind under Kongehuset som dettes Arv og Eje. Endvidere formindskedes stadig mere og mere Rigsraadets Indflydelse, og fremmede Officerer trængte sig frem i tilsvarende Grad. I det svenske Hovedkvarter nærede man endog Mistanke om, at F. havde Planer for om en Statsomvæltning ved Hærens Hjælp, men Beviser for Sandheden heraf foreligger ikke. Desuden forandredes Situationen hurtigt ved Karl Gustafs fornyede Angreb (Aug. 1658). Nu begyndte den smukkeste og mest sympativækkende Tid i F.s Liv, de Dage, hvor han lovede at ville dø i sin Rede og gav Kbh. store Privilegier, og de mange Maaneder, hvor han ved sit Mod og sin Udholdenhed under Hovedstadens Belejring satte sin Person ind paa Forsvaret af Landets og Dynastiets forenede Interesser. Men netop herved vandt han ogsaa en uhyre Fordel. Den noget ubestemte, traditionelle Tillid, hvormed de upriviligerede Stænder Generationer igennem havde set hen til Kongedømmet som et Værn mod Adelstandens Overgreb, formedes nu især hos Kbh.s Borgerskab til en taknemmelig, loyal Tilslutning

til F.s Person. Han blev, om end kun for en kort Tid, den af Folket elskede Konge.

Med Støtte af denne hans Popularitet, men ganske vist ogsaa med Hæren og dens tyske Befalingsmænd som den Baggrund, der skræmmede Modstanderne, lykkedes det saa Adelsvældens Modstandere paa Stændermødet i Efteraaret 1660 at slaa Rigsraadsmagten til Jorden og at drive den tvivlraadige Konge til at blive Bevægelsens Midtpunkt. 13. Okt. modtog han Arveregeringen paa Mands- og Kvindelinien, og Dagen derefter lagde et Udvalg hele Forfatningsspørgsmaalet i hans Haand, idet man kun gjorde Forbehold med Hensyn til de enkelte Stænders Privilegier. 16. Okt. kasseredes Haandfæstningen, 18. Okt. og paa ny 15. Nov. hyldedes Kongen som Arvekonge. Bevægelsen standsede ikke hermed. Ved den senere Enevoldsregeringsakt af 10. Jan. 1661 fik han af Folket overdraget Arveret, Suverænitet og absolut Regering. 14. Nov. 1665 traadte hans Underskrift paa Kongeloven til som endelig Afslutning.

Danmark havde faaet den Regeringsform, det beholdt i henved 200 Aar. Den gamle Forfatning med Rigsraadet som Indehaver af Suveræniteten og med Adelen som den lovmæssige Parthaver i Statens Styrelse var sunket i Graven. Tidligere Forskere, navnlig de, som skrev under Paavirkning af det 19. Aarhundredes konstitutionelle Kampe, har været tilbøjelige til at lægge Ansvarer herfor paa Kongens Skuldre, men især bebrejdede de ham, at han skulde have kvalt de Spirer, som efter deres Mening forefandtes til en paa bredere (stændersk) Grundlag hvilende konstitutionel Regering. En senere Tid har været mere forbeholden i sin Dom, har hævdet, at Retsgrundlaget for Enevælden var sikkert nok, men navnlig har den peget paa, at de nævnte Forfatningsspirer var visne, og at hele Samfundets sociale og økonomiske Struktur gjorde det umuligt paa dette Tidspunkt at afløse Adelsvælden med andet end en Enevælde. Dog skal det indrømmes, at dette ikke i Samtiden stod klart for alle. For mange kom Enevælden som en Overraskelse. Men den ikke alene hos Adelen, men ogsaa hos Borger-skabet ulmende Misfornøjelse vovede sig kun spagt frem. Cai Lykkes og Corfitz Ulfeldts Domfældelse vidnede om det nye Regiments faste Haand.

Med Dommen over Enevældens Indførelse vil ogsaa Opfattelsen af Kongens Karakter være forbundet. F. skildres enstemmig af Samtiden som en Mand af lange Overvejelser, med Vanskelighed ved at bestemme sig, med Tilbøjelighed til at gemme og ikke glemme. Han var indesluttet, kunde ofte le højt, men talte kun lidt, skrev endnu mindre. Ud herfra har man til Tider været tilbøjelig til

at opfatte ham som en dæmonisk Natur, som rugede over vidtspundne Planer, indtil det Øjeblik kom, da han kunde virkeliggøre dem ved at slaa til. Snarere var han dog af et meget vegere Metal, end der kræves til en saadan macchiavellistisk Natur. Han var kølig og noget menneskesky, paavirkelig af sine nærmeste Omgivelser, til Tider et Stykke af en Fantast. Men F. var som Regel et vel afbalanceret Menneske, alvorlig, værdig og rolig, velvillig, blid og overbærende, og den Skepsis, der var hans normale Stemning, lod ham møde Livets Ulykker med Fasthed.

F.s Ansigt minder ikke lidt om Christian IV.s, men dennes Træk, der kom igen afslappede hos Broderen Prins Christian, var hos ham blevet grovere. Hvor stor en Modsætning var der ikke i det hele mellem ham og hans Fader! Medens denne trængte til at meddele sig og gav sig hen i Øjeblikket med hele sin Naturs oprindelige Styrke og med hele dens oprindelige Svaghed, var F. ganske anderledes selvbehersket. Ved denne Selvbeherskelse blev hans Optræden og Livsførelse finere. Der var ikke lidt sanseligt i hans Ansigtstræk, og han omtales som udsvævende i sin Ungdom, men af uægte Børn vides han kun at have haft Sønnen Ulrik Frederik Gyldenløve, der var født før hans Ægteskab (af Margrete **Papen**). Han var afholdende med Hensyn til stærke Drikke, efter Sigende fordi han vidste, at han daarlig kunde taale dem. Hans Fornøjelser repræsenterer et højere Kulturstandpunkt end Faderens. Han holdt af mytologiske Balletter i fransk Stil, af Hyrdestykker og af Jagt og mødtes heri med Sophie Amalies Passioner; han havde hele Tidens Fyrstesmag for at samle paa Bøger, paa Kunstsager og Rariteter; han gav sig — et Særsyn i den oldenborgske Kongeslægt — af med Videnskabelighed. Spidsfindige teologiske Diskussioner overværede han gerne og var ved Siden deraf optaget af Alkymi og Guldmageri. Større Ros fortjener hans Beundring for Tyge Brahe, hvis samlede Værker han tænkte paa at udgive.

Den Enevælde, F. skabte, fik snart efter af sine Omgivelser tillagt en guddommelig Oprindelse og en guddommelig Værdighed i Overensstemmelse med Samtidens Tankegang rundt om i Europa. F. har næppe selv staaet paa dette Standpunkt; for ham var det hele nærmest et Spørgsmaal om **Formaalstjenlighed**. Der var over hans Virken noget **traditionsløst**. Og der var tillige noget tilfældigt, thi hans egne Indskydelser var langt fra altid sikre og bestemte. Der er intet paafaldende i, at de to Mænd, hvis Navne i denne Henseende bør nævnes i første Række, Christoffer **Gabel** og Peder Schumacher, skønt forskellige i saa høj Grad, at de ellers næppe kunde nævnes i samme Aandedræt, begge har Parvenuernes Præg.

R. Nyerup: Efterretninger om Kong Friderik III, 1817. P. W. Becker: Saml. t. Frederik III.s Hist., I—II, 1847—57. Hist. Tidsskr., 5. Rk., VI, 1886—87, S. 715—816; 7. Rk., V, 1904—05, S. 1—99. J. A. Fridericia: Danmarks ydre politiske Historie 1629—60, 1876—81. Samme: Adelsvældens sidste Dage, 1894. Samme i Danmarks Riges Hist., IV, 1896—1902. Dsk. Mag., 3. Rk., I, 1842, S. 22. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, IV, 1917, S. 157—62. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I—II, 1893—94. Knud Fabricius: Griffenfeld, 1910. Samme: Kongeloven, 1920. Samme i Det danske Folks Historie, V, 1929 (med Litteraturhenvisninger).

Knud Fabricius (J. A. Fridericia).

Hovedtyperne i **F.**s Ikonografi dannes af følgende Billeder: I. Barnebilleder. Stik fra 1615 af Th. Matham efter P. Isaacz' Maleri. Maleri paa Fr.borg fra 1616, maaske af Rem. Peters. Maleri paa Gaunø ca. 1619, tillagt Carolus Swerus eller K. van Mander den yngre. F. er desuden afbildet gentagne Gange som ung paa Gruppebilleder af Christian IV.s Familie (v. d. Vennes Billede paa Rosenborg, Kobberstikket efter Prins Christians Bryllup). — II. Tiden indtil Tronbestigelsen. Paa Rosenborg findes et Miniaturebillede med lang Pisk, paa Gripsholm et lille Høfigursbillede, som staar det nær; mærkeligt er det, at et efter G. Ditmers Tegning udført Stik af F. Steürhelt fra en noget senere Periode fremhæver samme Type. En større Profilminiature paa Rosenborg af K. van Mander. Et ovalt Billede af F. med sort Hue af samme Kunstner paa Fr.borg. 1645 sendte Christian IV. A. Wuchters til Bremen for at male F. Billedet findes nu paa Fredensborg (Rosenborgs Ejendom); det blev stukket af A. Haelwegh 1646, et Billede som blev Grundlaget for talrige udenlandske Stik; det store Haelwegh'ske Stik fra Kroningen gaar ogsaa tilbage hertil. Det ejendommelige Billede af F. i Sørgedragt paa Rygaard. Profilbillede paa en Medaille fra Ærkebispetiden (Møntkabinetet). — III. Kongebillederne. K. van Mander malede Kongen 1648, Billederne med den lille Brystplade. Stik derefter af Haelwegh og Corn. Vischer. Billedet fra 1652 paa Malmø Raadhus staar Typen nær. Et særpræget Billede, af ukendt Mester, paa Fr.borg med en Jagtscene i Baggrunden. En Serie Portrætter med et bredt Kaardegehæng gaar formentlig tilbage til en holstensk Maler. I Ottomar Elligers Billede fra 1654 (Fr.borg) ses første Gang Sporet efter et nu forsvundet Originalportræt, maaske af van Mander, som 1656 blev stukket i Kobber af Jeremias Falck og opnaaede europæisk Berømmelse; det blev ofte anvendt ved Udførelsen af de Propagandastik — F. til Hest —, som udsendtes under Svenskekrigen. Omtrent samtidig maa det van Mander'ske Billede af F. i fuld Rustning være opstaaet (Fr.borg, Rosenborg);

det gentoges ofte med forskelligt Kraveudstyr og Halsklud og blev stukket af Haelwegh, emailleret af Paul Prieur i 60'erne. En ny Wuchters-Type fremkom med det Haelwegh'ske Stik 1657. Et karakterfuldt Billede udførtes af Miniaturemaleren Alex. Cooper 1656 (Rosenborg). Paa Rosenborg findes ogsaa Heimbachs Billede af F. knælende i et Slag, fra 1659. I Stik og Miniature findes en Række Billeder af F. i Kroningsdragt med Hermelinskaaben og den lukkede Krone paa Hovedet (bl. a. Rosenborg); deres Herkomst er endnu noget uklar. 1665 kom et van Mander-Typen lignende Stik i Wien efter C. Toorenvliets Tegning (med sorte Baandsløjfer i Halskluden). 1667 Billedet af F., som omgivet af sine Ministre modtager Simon Paullis Bog. Fremstillingen af F. som Lig (Roskilde Domkirke) er malet af Heinrich Ditmer. — F. er malet som Staffagefigur paa forskellige Jagtbilleder (Gaunø) og historiske Fremstillinger (Rosenborg). Af skulpturelle Fremstillinger indtager Fr. Dieussarts Buste, købt 1661, men formentlig ældre (Kastelsporten) Hovedpladsen. Af Mønt- og Medallefremstillinger af F. nævnes Portrætterne ved Tronbestigelsen (af Seb. Dadler), Hyl-lingen i Oslo 1648 (formentlig af Johan v. Rieger), den store Seglmedaillon til Kongeloven 1665 af Jeremias Hercules, de laurbærkronede Medailler af samme og Erik Parise samt Dødsmedaillen af A. Meibusch. — Mindesmærke for Stormen paa Kbh. med F.s Portræt i Porten paa Christiansborg (af Martin Nyrop). Et Relief indmuret paa Vandkunsten. Mindesten fra 29. Maj 1655 i Trinitatis K. i Fredericia.

O *Andrup.*

Frederik IV., 1671—1730, Konge. F. II. Okt. 1671 paa Kbh.s Slot, d. 12. Okt. 1730 paa Odense Slot, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Christian V. (s. d.) og Charlotte Amalie af Hessen-Kassel (s. d.). Gift 1° 5. Dec. 1695 paa Kbh.s Slot med Prinsesse Louise af Mecklenburg-Güstrow (s. d.). 2° 4. April 1721 paa Kbh.s Slot med Anna Sophie Reventlow (se Anna Sophie).

Da F. ved sin Faders Død 25. Aug. 1699 besteg Tronen, var han langtfra saa godt forberedt til sit høje Kald, som han burde have været. Hans Hofmester Mikkel Vibe, senere Vicekansler i Danske Kancelli, var ganske vist en dygtig og velbegavet Mand, men hvad Grunden end har været, sørgede han ikke for, at Prinsen som Barn og ungt Menneske fik saa god en Undervisning, som han burde have haft. F.s Retskrivning var daarlig, enten han udtrykte sig paa Dansk, Tysk eller Fransk. Af Historie, Statsøkonomi og andre Statsvidenskaber, som han vilde have haft god Brug for som Konge, lærte han ogsaa kun lidt. Senere klager han selv

gentagne Gange over, hvor stor Møje det siden kostede ham nogenlunde at raade Bod paa Manglerne ved hans Uddannelse. Først ganske kort Tid før Faderens Død fik han ogsaa Lov til at deltage i Konseillets og Højesterets Møder. Da hans daglige Undervisning væsentlig var lagt i Hænderne paa en Tysker, Cassius, medførte det i Forening med den stærkt tyske Tone, der paa den Tid herskede i Hof- og Regeringskredse, at Tysk kom til at ligge ham ulige nærmere end Dansk. En Udenlandsrejse 1692—93 til Tyskland, Italien og Frankrig bidrog heller ikke synderligt til at udvide hans Kundskaber, og det er vistnok rigtigt, naar det er sagt, at han viste mere Sans for Italiens levende Skønheder end for Rafaels malede. Han havde nogen Sans for Arkitektur, men i øvrigt var hans Interesse for Kunst og Videnskab kun ringe.

Men ved Siden af disse Mangler havde F. ogsaa mange gode Egenskaber. Han var i Besiddelse af en god naturlig Forstand, en ypperlig Hukommelse og en overordentlig Flid og Arbejds-kraft. Ingen har taget sin Gerning som Konge mere alvorligt end han. Han skyede ingen Anstrengelser for at se med sine egne Øjne eller selv sætte sig ind i Sagerne, naar han rejste rundt i sine Riger eller i sit Kabinet gennemgik de forskellige Regerings-akter. Trods sit ingenlunde skønne eller imponerende Ydre forstod han at optræde med kongelig Værdighed ved festlige Lejligheder, samtidig med at han var i Stand til at vinde Menigmands Hjerte ved ligefrem og folkelig Optræden. Han kunde ogsaa under farlige Forhold vise en betydelig Karakterfasthed, der dog undertiden kunde gaa over til Stivsindethed. F. var som Regel personlig elskværdig at forhandle med for sine Raadgivere, men undertiden kunde det være ret vanskeligt at være Minister hos ham. Da han ikke var nogen overlegen Personlighed, kunde der ofte være noget smaaligt over ham. Han havde meget ophøjede Forestillinger om Kongemagtens Værdighed og Hellighed og vaagede med en vis Mistænksomhed over den. Det kunde undertiden se ud, som om han var bange for, at hans Ministre skulde faa for stor Indflydelse, og han kunde da pludselig lade dem falde eller lytte til andre Raadgivere, hvilket ingenlunde var til Gavn for Styrelsen, da det medførte en vis Usikkerhed baade hos ham selv og Ministrene. Et Udslag af denne Skinsyge og Mistænksomhed var ogsaa det Had, som han nærrede mod den gamle danske og den holstenske Adel. Skønt der ikke mere var nogen som helst Grund til det, saa han i dem farlige Fjender af Enevælden. Særlig efter 1721 omgav han sig helst med Mænd af udenlandsk eller borgerlig Byrd, og i et Slags Testamente opfordrede han med en Lidenskabelighed,

som synes **uforstaaelig**, sine Arvesuccessorer til at holde alle Personer af gammel dansk eller holstensk Adel borte fra næsten alle høje Stillinger i Staten.

Udadtil fortsatte F. sin Faders Bestræbelser for at bryde Forbindelsen mellem Sverige og Gottorp og trænge Hertugen af Gottorp tilbage til den mere tilbagetrukne og af Danmark afhængige Stilling, som han havde indtaget før Fredsslutningerne 1658 og 1660. Denne Politik var en Nødvendighed for den danske Stat. Det første Forsøg, 1700, paa at **slaa** Hertugen af Gottorp ned mislykkedes, da F. blev svigtet af sine Forbundsfæller i Tyskland, og da England og Nederlandene ved at sende en Flaade til Øresund gjorde det muligt for Karl XII. at gøre Landgang paa Sjælland. F.s Deltagelse 1709—20 i den store nordiske Krig var til at begynde med lidet heldig. Forberedelserne til Krigen var ikke truffet med tilstrækkelig Omhu. **F.**, der personlig var en modig Mand, havde selv ingen Feltherreegenskaber og ikke personlig Overlegenhed nok til at lede sine politiske og militære Raadgivere og faa dem til at arbejde sammen. Man havde ogsaa fra dansk Side undervurderet den gamle Krigernation Sveriges Kraft og Karl XII.s og hans Generalers Feltherreevner.

Paa Grund af Sveriges mange Modstandere **maatte** Krigen dog ende med, at det bukkede under, og ved Freden 1720 maatte Sverige gaa ind paa ikke at modsætte sig, hvad Mæglerne, Frankrig og England, bestemte angaaende Hertugdømmet Slesvig, og ikke paa nogen Maade bistaa Hertugen af Holsten-Gottorp i den Sag. Ved senere Garantiakter tilsikrede Frankrig og England derefter den danske Konge Enebesiddelsen af Hertugdømmet Slesvig. N. A. inkorporerede F. Slesvig i den danske Krone. Han savnede ikke Blik for den store Fordel, der derved var vundet, og han udtalte, at han hellere vilde vove alt end igen afgive noget af Slesvig, men Inkorporationen fik alligevel ikke den Virkning, man havde haft Grund til at haabe. F. selv var ikke blind for, at Inkorporationen helst straks burde være efterfulgt af en administrativ Sammensmeltning med Danmark, men flere af hans Raadgivere raadede ham til at gaa langsomt frem. Der skete derfor ikke noget i hans Regeringstid. Dels var han optaget af at raade Bod paa de Saar, Krigen havde slaet, dels synes han og hans Raadgivere heller ikke at have haft tilstrækkeligt Øje for Betydningen af at skille Slesvigs Administration fra Holstens, hvorimod der ogsaa vilde have rejst sig stærke Kræfter, eller for Betydningen af at værne den danske Nationalitet i Slesvig. F. saa Forholdet til Slesvig fra Enevældens Standpunkt og mente, at den dynastiske Enhed vilde være stærk

nok til at sikre Slesvigs Forbindelse med Danmark for bestandig. Om der taltes Dansk eller Tysk i Slesvig, var efter F.s og de fleste af hans Raadgiveres Mening ligegyldigt.

I sine første Regeringsaar havde F. været optaget af store Reformplaner. Straks efter Freden i Travendal søgte han med de gjorte Erfaringer for Øje at skaffe Staten et forøget Værn ved Oprettelsen af en Landmilitz i Danmark, der kunde være et Sidestykke til den, der allerede fandtes i Norge (Forord. 22. Febr. 1701). N. A. (21. Febr. 1702) ophævede han Vornedskabet, der hvilede paa Bondestanden paa den sjællandske Øgruppe. Landmilitzens Ordning blev dog ikke saa heldig gennemført som ønskeligt. Hverken Kongen selv eller hans nærmeste Raadgivere paa dette Omraade viste tilstrækkeligt praktisk Greb. Landmilitzen gjorde ganske vist god Nytte i den store nordiske Krig, men den blev opfattet som en utaaelig Byrde baade af Bønderne og af Herremændene. Da disse sidste skulde indestaa for, at der blev stillet de nødvendige Rekrutter, søgte de at hindre Bønderne i at forlade deres Fødestavn og modarbejdede derved Ophævelsen af Vornedskabet. Tanken om Frihedens Betydning for Udviklingen af Bøndernes Arbejdslyst havde paa den Tid hverken Herremændene eller Bønderne selv Blik for. De store Soldaterudskrivninger og de tunge Skatter, som den store nordiske Krig medførte, bidrog ogsaa, ved Siden af ugunstige Konjunkturer for Landbruget, til at forarme baade Bønder og Herremænd og tilintetgøre de gode Virkninger, som F. havde tilsigtet med sine Reformers.

For Videnskab og Kunst havde F., som tidligere nævnt, ingen Forstaaelse. Derimod viste han en ikke ringe Interesse for det religiøse Liv. Hans Regeringstid var en Overgangstid fra det 17. Aarhundredes Ortodoksi til Pietismen. Selv var han ikke Pietist, men heller ikke saa dogmatisk ortodoks, at han ikke kunde bruge pietistisk paavirkede Mænd, saaledes ved Hedningemissionen, som han nærede stor Interesse for, og som han var den første i det protestantiske Europa til at sætte i Gang. Det var sikkert ogsaa en Virkning af F.s religiøse Interesse, at han ved Oprettelsen af 240 Skoler paa Ryttergodset søgte at fremme Almueundervisningen, der paa den Tid overvejende havde et religiøst Formaal. Et mindre heldigt Udslag af F.s religiøse Iver i hans senere Aar var den urimelig strenge Helligdagsanordning, som han udstedte i sit sidste Regeringsaar.

F.s Religiøsitet afholdt ham dog ikke fra at give stærk Forargelse ved sin sædelige Vandel. Paa sin Udenlandsrejse 1692—93 synes han at have forelsket sig i en Prinsesse af Bayreuth, men hans

Overkammerer H. H. Ahlefeldt fik hemmelig Ordre fra Christian V. til at søge at drage ham bort fra denne Inklination; al Tanke om Ægteskab burde opsættes, indtil F. kom hjem. Christian V. ønskede af politiske Grunde at faa F. gift med den svenske Prinsesse Hedvig Sophie for at hindre, at denne blev gift med den gottorpske Hertug Frederik. Det lykkedes dog ikke at føre denne Plan igennem, og **1695** besluttede Christian V. og hans Raadgivere at faa F. gift med Datteren af en luthersk Fyrste i Tyskland. I Juni sendtes F. inkognito til Tyskland for at besøge en Række nærmere angivne Hoffer og selv udvælge sin Gemalinde. Han skulde først besøge Hoffet i **Güstrow**, og hvis han ikke fandt Behag i nogen af Prinsesserne der, rejse til sin Tante **Enkekurfyrstinde** Anna Sophie i Sachsen for at raadføre sig med hende om nogle andre Prinsesser. I Giistrow traf F. foreløbig ikke noget Valg, men rejste videre til Sachsen. Her modtog han en Skrivelse fra Christian V. om straks at vende hjem, da Broderen Prins Christian lige var død i Ulm og Christian V. ikke fandt det passende, at han under disse Forhold fortsatte Rejsen. F. var alt andet end tilfreds hermed, da han gerne vilde have rejst videre. Han vendte nu tilbage til Giistrow og valgte her den tredieældste af Prinsesserne, Louise, til sin Gemalinde. Noget Inklinationsparti synes det ikke at have været. F.s Ledsager H. H. Ahlefeldt skriver i et fortroligt Brev til Conrad Reventlow, at naar F. havde valgt Louise, var Grunden den, at han mente, at hun ikke vilde volde ham nogen »Unruhe oder Molestie«. Ægteskabet blev da ogsaa saa ulykkeligt som vel muligt. Efter nogle mere løse Forbindelser lod F. sig **1703** vie til venstre Haand til Frk. Elisabeth Helene Vieregg (s. d.), Datter af den preussiske Gesandt i **Kbh.**; hun døde dog allerede n. A. F. havde derefter Frk. Charlotte Helene Schindel (s. d.) til Elskerinde. Paa en Maskerade paa Koldinghus **1711** forelskede han sig i Anna Sophie (Reventlow) (s. d.) og bortførte hende n. A. fra Moderens Gaard Clausholm og lod sig vie til hende ved venstre Haand. Mellem F. og Anna Sophie bestod et oprigtigt Kærlighedsforhold, men deres Lykke formørkedes ved den Splid, som Anna Sophies Ophøjelse til Dronning ved Dronning Louises Død **1721** fremkaldte i Kongehuset. F.s Søskende Prins Carl og Prinsesse Sophie Hedevig forlod Hoffet, og til Kronprins Christian og navnlig Kronprinsesse Sophie Magdalene blev Forholdet meget spændt. Da alle F.s og Anna Sophies Børn døde i en ganske ung Alder, synes det, som om F. i sin allersidste Tid blev grebet af en dyb Anger over sit Levned. Han tænkte endog en Tid paa at overlade Kronprinsen og Konseillet Regeringen, men bragte det dog ikke til Udførelse.

A. Hojer: Friederich IV. glorwürdigstes Leben, 1829. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I, 1891. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—X, 1899—1932. (A. C. Gaspari:) Urkunden und Materialien, 1786, S. 5—28. P. F. Suhms Nye Samlinger, II, 1.—2. H., 1793, S. 1—48, 181 f. Skandinav. Litteraturselsk.s Skr., XXIII, 1832, S. 3—196. Dsk. Maanedsskr., I, 1865, S. 51—57. Dsk. Saml., 2. Rk., V, 1876—77, S. 24—55, 350—58. Nye dsk. Mag., IV, 1823, S. 85—103. Minerva, Okt. 1789, S. 31—72. Hist. Archiv, 1887, II, S. 173—82. Dsk. Mag., 5. Rk., II, 1891, S. 243—64. *L. Laursen.*

I Mængden af Portrætter af F. maa Hovedvægten lægges paa følgende: I. Fra Kronprinsperioden. Portrætteret paa J. d'Agars store Maleri af Christian V. og hans Sønner ca. 1685 (Fr.borg). En Række Portrætter fra samme Haand (Rosenborg, Fr.borg, Gissselfeld, Gripsholm), hvor F. og Brødrene ikke altid er lette at skelne fra hinanden. Maleri af D. v. Krafft (Gripsholm), af H. Rigaud 1693 (Kunstmuseet, Rosenborg, Fr.borg), stukket af G. P. Busch i Berlin; et 1691 af samme malet Billede kendes ikke mere. J. Barbettes Emailer (Kassel Landesmuseum 1694, Fr.borg, Rosenborg) er næppe Kildebilleder, men Kopier efter d'Agar o. a. Et stort Rytterbillede paa Valdemars Slot. En Række Karussel- og Rytterbilleder paa Rosenborg. — II. Kongebillederne indtil Udenlandsrejsen (hovedsagelig Portrætterne med den store blonde Allongeparyk). Kroningsbillede med Fr.borg. B. Coffres Billeder fra Kroningen (Brahetrolleborg og Rosenborg), et lidt senere Billede (Gaunø). Et Billede af ukendt Mester (Fr.borg), et Repræsentationsbillede af N. Wichmann (Orebygaard). Et Relief (Fr.borg), signeret J. U. (Just Wiedewelt?), Th. Quellinus' Buste 1705—07 (sst.). En Række Medailler af A. Meibusch, P. Berg, A. Norman, Mikkel Røg (1706) fejrer Tronskiftet, Salvingen, Norgesrejsen og Kongens Fødselsdage. Stik af Kongen i Elefantordensdragt, af Joh. Friedlein 1700, af Joh. Kenckel, af J. G. Mentzel, af Joh. Christ. Weigel og af F. M. la Cave. Til denne Periode hører ogsaa Tronbilled-Stikket, skønt det først udsendtes 1710. — De tidlige franske Stik af Kongen er ikke Portrætter, men Modebilleder. — III. Fra Udenlandsrejsen 1708—09. Rosalba Carrieras Portræt fra Venezia (Fr.borg), David Høyers Malerier fra Dresden (Fr.borg, Christiansborg), stukne bl. a. af P. Schenck og Weigel. Et Maleri fra Kongemødet i Berlin (Slottet i Charlottenburg), stukket af J. F. Wentzel, og Groskurts Medaille i samme Anledning. Luca Carlevaris Billede af Kongen paa Canale grande. A. Montautis Medaille fra Firenze. — IV. De senere Portrætter (den pudrede Allongeparyk, den halvkorte Paryk). Hovedtyperne dannes af B. Denners Portrætter — 1712—13, 1717 — (Rosenborg,

Grev F. **Brockenhuus-Schack**) og af Joh. Salomon du **Wahls** — Tiden efter 1719 — (Rosenborg, **Holsteinborg**); Stik af **J. M. Preisler** derefter. Et lignende Portræt af **Wahl-Eleven A. Brünniche** paa **Holsteinborg**. Endvidere **B. Coffres** monumentale Billede paa **Fr.borg** og det **H. Krock** tillagte ejendommelige Maleri af Kongen i hel Figur paa **Rosenborg**. Miniaturer af **A. E. de Willars** 1721 og **B. Grootdschilling** 1729 (**Rosenborg**). Paa den **Rigaud'ske** Opstilling maledes et ældre Hoved (**Fr.borg**). **J. C. Sturmbergs** Buste paa **Kancellibygningen** repræsenterer egentlig en tidligere Type, selv om den er fra sidste Halvdel af **F.s** Regering. Busten i **Marmorhaven** paa **Fredensborg**. **Sarkofagen** i **Roskilde Domkirke** med Kongens Portræt er udført efter Tegning af **L. de Thurah** af **D. Gercken** ca. 1740. **Johs. Wiedewelt** udførte en **Reliefmedaillon** af **F.** til **Christiansborg**; den brændte, men **M. L. A. de Boizot** har stukket den i **Kobber**. Særpræget er **Andreas Reinhardts** Stik fra 1712 efter **C.** å **Møinichens** Tegning og nogle Stik af **F.** som gammel. Af **Medailler** med Kongens Billede kan nævnes **P. Bergs** for **Slaget i Køge Bugt** (1710), **Reformationsfesten** (1717), **Frederikshald** (1718), **Fr.borg-Freden** (1720) og **Dødsmedaillen**, **A. Schultz'** for **Brylluppet** med **Dronning Anna Sophie** (1721) og **Wifs** for **Kongsberg**. *O. Andrup*

Frederik V., 1723—66, Konge. **F. 31. Marts 1723** paa **Kbh.s Slot**, d. **14. Jan. 1766** paa **Christiansborg**, begr. i **Roskilde Domkirke**. Forældre: Senere Kong **Christian VI.** (s. d.) og **Sophie Magdalene** af **Brandenburg-Kulmbach** (s. d.). Gift 1° **11. Dec. 1743** paa **Christiansborg** (**Slotsk.**) med **Louise** af **England** (s. d.). 2° **8. Juli 1752** paa **Fr.borg** (**Slotsk.**) med **Juliane Marie** af **Braunschweig-Wolfenbüttel** (s. d.).

Ved **Faderens Tronbestigelse 1730** fik **F.** sin egen **Hofetat** og i **Spidsen** for den som **Hofmarskal** den **tyस्कfødte Rigsfriherre G. W. v. Soehenthal**, senere bekendt som **Administrator** for **Grevskabet Rantzau** og **Stiffader** til **Christian** og **Enevold Brandt**. I god **Overensstemmelse** med den **tyske Aand**, der i **hine Tider** saa stærkt havde **Magten** i **Hofkredsene**, var de **Lærere**, der efterhaanden fik at gøre med **Prinsens Undervisning**, lutter **tyस्कfødte Mænd**, blot med **Undtagelse** af en enkelt **Franskmand**. Flere af dem var for **øvrigt dygtige Mænd**, deriblandt **Retshistorikeren Chr. L. Scheidt**; men det er betegnende, at da denne vilde have en **historisk Ledetraad** affattet for den **danske Tronfølger**, henvendte han sig til den **tyske Lærde F. C. Moser**. Og dog havde vi dengang her **hjemme** baade **Holberg** og **Gram**. At

Ivar Rosenkrantz som Overhofmester havde et overordnet Tilsyn med Prinsens Opdragelse, formaaede ikke at bevirke, at F. kunde faa en mere dansk Undervisning. Derfor vedblev ogsaa Tysk at være det Sprog, der laa ham nærmest, om end han kom til at bruge Dansk lidt mere, end hans Fader havde gjort. Fra Barndommen viste han sig at være en fra Faderen saavel som fra Moderen grundforskellig Natur, ikke anlagt for Pietisme. Religiøse Stemninger var ham dog ikke fjerne, de bryder jævnlige frem i hans Breve, og en Bøn, han nedskrev under den **1762** truende Krigsfare, er rørende inderlig. Det saa ogsaa fra først af ud, som om han vilde faa aandelige Interesser, og den lærde Hans Gram glæder sig endog under Samtaler med ham ved at mærke, hvor kundskabsrig han var. Dertil kom en stor personlig Mildhed og Venlighed, der gav hans i og for sig lidet betydelige Ydre noget overordentlig vindende, saa det var, som om Naturen her i rigt **Maal** havde skænket ham, hvad der haardt savnedes hos hans Forældre; og da han, endnu ikke **21** Aar gammel, ægtede den engelske Konge Georg **II.s** Datter Louise, fik han en Hustru, der fuldt ud besad de samme indtagende Egenskaber.

Intet Kongepar kunde være mere yndet af Folket end disse to, da de efter Christian **VI.s** Død 6. Aug. **1746** besteg Tronen. Lige saa afsondrede som Faderen og Moderen havde holdt sig fra Folket, lige saa stærkt syntes F. at ville komme det i Møde, og der er blevet fortalt om, hvorledes han og Dronningen holdt af at være sammen med Kbh.s Borgere og besøgte Bønderne i deres Gaarde. Det var, som om Folket følte, at der var noget jævnt, dansk i hans Personlighed. Det passede godt hertil, at det hele Liv rundt omkring i Landet nu antog friskere Former, da der ikke længere fra oven lagdes Tryk i pietistisk Aand paa alle friere Rørelser. Den danske Skueplads aabnede atter sine Døre, Hoflivets lettere Tone fremkaldte Genopførelse af italienske Operaer og franske Komedier, den bildende Kunst fik sig et Hjem i Kunstakademiet, og samtidig begyndte der paa **flere** Omraader en livligere Drøftelse, end man tidligere havde kendt. Ganske vist havde den sin Begrænsning, men den betegnede dog i sin Grund et stort Fremskridt, og den bar i sig Spiren til store Samfundsreformer. Hvor lidt F. selv havde fuld Forstaaelse af, hvad der var oppe i Tiden, var det dog fortjenstfuldt af ham at samtykke i, at Spørgsmaalet om Reformer **maatte** drøftes i Litteraturen. Frem for alt er det hans Fortjeneste, at han, trods store personlige Mangler, og om end han ikke kunde gøre en personlig Indsats, saaledes som hans Fader havde formaaet, forstod det, der var vigtigst for en Enevoldskonge, som ikke selv

var et Geni: at vælge sig gode Raadgivere og at holde fast paa dem. Gennem hele sin Regeringstid overlod han væsentlig hele den kongelige Magt til sin Overhofmarskal og hjertenskære Ven A. G. Moltke (s. d.), og i øvrigt var Udenrigsminister J. H. E. Bernstorff (s. d.) den ledende Mand i Regeringen.

Med Datidens royalistiske Tilbøjelighed til at give Kongen Æren for alt, hvad man fandt Behag i enten ved Politikken eller Styrelsen indadtil, priste den offentlige Mening **F.**, fordi Staten blev holdt uden for den ødelæggende Syvaarskrig. Hans Kærlighed til Freden syntes at passe godt til det milde, godgørende hos ham, »F. den Ejegode«, som han blev kaldt. Og denne Lovprisning fandt Genlyd uden for Landets Grænser, stærkest vistnok i det af vilkaarlig Kabinetsjustits og haarde Udsugeiser saa plagede Tyskland. Man saa jo her en af de Mænd, man var mest stolt af at eje, Klopstock, finde et gæstfrit Ly og Underhold i den danske Konges Lande og ved Understøttelse fra hans Haand. Som den mest ansete tyske Publicist F. C. Moser saa hen til de danske som »lyksalige Mennesker«, saaledes udrød han om deres Konge: »Kong **F.**, Menneskevennens Navn vil staa i Verdenshistorien som en uforgængelig Støtte«.

I Virkeligheden var **F.s** Regeringstid en god og betydningsfuld Periode for Danmark, rummende paa een Gang en kraftig kulturel Udvikling og den første Forberedelse til de mest afgørende sociale Fremskridt. Det kan heroverfor kun have ringe Betydning, at den imod alle andre saa velsindede Konge var meget slem mod sig selv, hengiven til Drik og andre Udskejelser som en i personlig Livsførelse helt degenereret Fyrstesikkelse. Allerede inden han ægtede Louise, havde disse Tilbøjeligheder begyndt at faa Magten over ham og gjort ham til et Bytte for Omgivelser, der efterhaanden drog ham ned i Dyndet. Hvor højt han end synes at have sat sin yndige Dronning, formaaede han end ikke i sit Ægteskabs første Tid at holde sig borte fra de Orgier, han havde begyndt at vænne sig til, og A. G. Moltke, der var ham en oprigtig Ven, kæmpede nu og stedse senere en frugtesløs Kamp for at vække hans Følelse for det sømmelige.

Under sit første Ægteskab havde F. en Elskerinde, Madame Hansen, der gjorde ham til Fader lige saa mange Gange som Dronningen, idet hun i Aarene 1746—51 fødte ham fire Døtre og en Søn. Efter at Dronning Louise til almindelig Sorg var død 19. Dec. 1751, synes det at have været Kongens Tanke at ægte en Datter af Moltke; men denne var forstandig nok til at faa det forhindret og fik ham hurtig gift med Juliane Marie af Braunschweig-

Wolfenbüttel. Uheldigvis formaaede denne endnu mindre end Louise at fængsle ham, og hans Liv blev herefter endnu mere præget af Drikkeriet og Omgangen med gemene Fruentimmer. Hidsige Forløbelse var ikke sjælden Virkninger af hans Udskejelser. Naar Moltke holdt Straffeprædiken over ham, kunde han angre sin »satanisches Betragen«, klage over »seinen hitzigen Kopf« og kaste sig paa Knæ for at bede Gud om Tilgivelse, men næste Dag var det lige galt. Heldigvis indrømmede han hverken sine Drikkekammerater eller sine Mætresser nogen Indflydelse paa Regeringen. Blot sløvedes helt hans egen Sans for at gøre nogen som helst alvorlig Indsats. Om det saa var sin Søns, Kronprinsens, Opdragelse brød han sig lidet eller intet herom. Reverdil har bevidnet, at han f. Eks. aldrig talte til ham om Sønnen. Skønt tunge Skatter, som Krigsrustningerne 1762 og Fejl i Statshusholdningen gjorde nødvendige, vakte stærk Misstemning, tabte F. aldrig sin Folkeyndest, Kritikken og Misfornøjelsen vendte sig blot mod hans Tillidsmænd, især Moltke. Man rystede paa Hovedet ved at høre, hvad der fortaltes om F. eller naar man saa ham selv være alt andet end sikker paa Benene; men han blev dog ved at gælde for den gode Konge. Faa danske Konger har været saa almindeligt elskede som han. Ewalds Kantate ved hans Ligfærd er et sandt Vidnesbyrd om Stemningen.

Naturligvis undergravedes hans Helbred ved det Levned, han førte, især da hans Konstitution fra først af var sart, og han døde ikke mere end 43 Aar gammel. Af de fem Børn, han havde med Louise, overlevede fire ham, Kronprinsen, den senere Christian VII, og tre Døtre: Sophie Magdalene, Vilhelmine Caroline og Louise; Juliane Marie fødte ham kun en Søn, Arveprins Frederik.

Hist. Tidsskr., 4. Rk., II, 1870—72. J. K. Høst: Mærkværdigheder i Frederik V.s Levnet og Regering, 1820. A. Thorsøe: Frederik V.s Ungdom og Tronbestigelse, 1868. L. Koch i Museum, 1890, S. 485—515. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, III, 1897—98. L. Bobé: Interiører fra Frederik V.s Hof, 1909. *Hans Jensen (E. Holm).*

I. Prinsetiden. Nogle Barneporætter i B. Coffres Stil (Bayreuth, Vemmetofte, Charlottenlund); et Blaatryk af en Sortkunstplade (Fr.borg). Billeder af J. S. du Wahl (Rosenborg, Rosenholm, det udenlandske Marked), Stik af O. H. de Lode. En Gruppe Billeder (en face, stor Nakkesløjfe) er dels signerede 1744 S. N.-F. (England), dels antagne malede af H. Arbien (Liechtensteins Galleri, nu Fr.borg), i Henhold til T. Burfords Stik; en Miniature af A. Møller (Fr.borg) hører herhen; Kobberstik fra 1740 af Fritsch

og af Sysang. En senere Type (flagrende **Baandender** paa **Paryksløjfen**) gaar formentlig tilbage til Malerier af A. Møller (Fr.borg, Rosenholm, **Holsteinborg**); en Miniature af H. J. Pohle (Kunstmuseet) skal være signeret allerede 1744, hvis Signaturen er rigtigt læst; Stik af J. H. Thiele, af J. Punt og af J. Haas efter P. Cramers Tegning 1752. 1745 udførte H. Miani en Radering af F. til Hest. Familiebilledet paa Rosenborg (ca. 1745) af M. Tuscher viser F. i en ældre Type, nær beslægtet med J. F. Gerhards Triumf billede 1747 (Rosenborg, Fr.borg), J. Haas' Stik fra s. A. og visse Typer af C. G. Pilos senere Portrætter. Medailler af P. Berg og C. W. Wahl 1732 (Kronprinsen som Regimentschef), 1737 af M. G. Arbien, 1743 af samme og D. Haesling (**Formælingen**), 1745 af P. C. Winsløw (en **Prinsefødsel**). — II. Kongetiden. A. Møllers Billede med de flagrende Baand synes først at have været Hovedbilledet, men det afløstes snart af C. G. Pilos forskellige Portrætter: Kroningsportrættet (Kunstmuseet, Rosenborg, Valdemars Slot 1751), stukket af J. M. Preisler 1748 og i hel Figur af G. V. Baurenfeind ti Aar efter; Portrættet med den lyse Rustning (Fr.borg, Glorup 1747, **Glücksborg**), hvorefter talrige **Miniaturebilleder** er udførte, og O. H. de Lodes Stik; Portrættet med den mørke Rustning (Fr.borg, Pastel paa Charlottenlund) og i **Hel**figur med rød Frakke derover (Fr.borg, Kassel), Miniaturer derefter bl. a. af Corn. Høyer, Stik af J. M. Preisler. Endelig **Rytterbillederne** (Amalienborg, Vemmetofte, **Frijsenborg**), Miniaturer derefter af C. U. Foltmar. Uden for C. G. Pilo-Billederne kan nævnes Malerier af Joh. Horner (1747, Fr.borg), af L. Tocqué (Fr.borg, Amalienborg, Bregentved), af Vig. Erichsen, hvis Pastel (Rosenborg) har paavirket J. Gyldings Miniaturer (sst., Fr.borg). Miniaturer af W. A. Muller (1763), A. Thornborg og C. U. Foltmar. Fajancemedailon af D. Mc Carthy 1754 (Rosenborg). J. Salys Buste s. A. (Akademiet, Sorgenfri Have, Thaulow Museet i Kiel). L. Fourniers Biscuitrelieffer 1760—66 (Fr.borg, Rosenborg, Kunstindustrimuseet). H. Beekens Buste (Botanisk Have), fuldendt af Kindgreen og Johs. Wiedewelt. J. Salys Rytterstatue paa Amalienborg Plads, støbt af P. Gor, paabegyndt 1760, færdig 1764, oprejst 1768, afsløret 1771. Johs. Wiedewelts Medaillonrelief til Christiansborg, stukket af M. L. A. de Boizot. Sammes Buste i Gravkapellet i Roskilde Domkirke. Relieffer af samme (Juellinge, Fredensborg, Amalienborg, Akademiet, **Møntkabinettet** o. fl. **St.**). Medailler bl. a. af M. G. Arbien (1747 Salvingen, 1749 Chr. VII.s Fødsel, 1754 Akademiets Stiftelse, Akademiets **Belønningsmedailler**, hvortil J. Saly har givet Teg-

ningerne, 1760 Suverænitetetsjubilæet), af P. H. Gødike (Tronbestigelsen 1746), af C. W. Wahl (1749 300-Aars-Jubilæet for den oldenborgske Kongestamme), af P. C. Winsløw (1749, samme Jubilæum; 1752 Kongens andet Bryllup), af J. E. Bauert (1760 Suverænitetetsjubilæet), af D. Adzer (1766) og af J. H. Wolff (1765 Akademiets tiaarige Stiftelsesdag; Kongerækkemedailen, 1768 Rytterstatuens Oprejsning, 1772 Monumentet i Bregentved Have). Blandt Stikkene skal nævnes J. Haas' Billede i Anledning af Christian VII.s Fødsel (1749) efter C. D. Martinis Tegning. De to Rytterbilleder af J. E. Ridinger og J. L. Rugendas og Folkemas lille Blad af Kongen og Dronningen til Hest efter Charles Parrocel og C. N. Cochins Tegning samt F. M. Regenfuss' Sortkunstblad af Kongens Apoteose. — Mindestøtte i Bregentved Have (1772). Mindetavle i Taarnby Kirke (1748).

O *Andrub*

Frederik VI., 1768—1839, Konge. F. 28. Jan. 1768 paa Christiansborg (Slotsk.), d. 3. Dec. 1839 paa Amalienborg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Christian VII. (s. d.) og Caroline Mathilde af England (s. d.). Gift 31. Juli 1790 paa Gottorp med Marie Sophie Frederikke af Hessen-Kassel (s. d.).

F. var i sin første Levetid et svagt Barn med engelsk Syge; til Held for ham blev Struensee hans Moders Ven og derfor ogsaa Raadgiver ved Behandlingen af ham. Kuren, der anvendtes, var efter rousseauske Principper, den gik ud paa at lade Naturen raade og hårde Barnet baade legemligt og aandeligt. Han fik kun lette Næringsmidler: Frugt, Risvandgrød, Brød, Vand og Mælk, alt koldt, gik meget let klædt, og Fjerdynerne blev taget af hans Seng (»fra Vuggen var hans Puder haarde«). Til Legekammerat blev der givet ham en jævnaldrende ved Navn Carl, og de to Børn blev næsten helt overladt til sig selv, de kunde indrette sig, som de vilde, og faldt Kronprinsen, lod man ham selv rejse sig og beklagede ham ikke. Metoden var i sig selv hensigtsmæssig, men blev i for høj Grad gennemført med den Doktrinarisme, der prægede alle Struensees Foranstaltninger. Det hele nærmede sig til virkelig haard Behandling af et Barn. I Slutningen af Struensees Tid blev der foretaget visse Lempelser, bl. a. fik den lille Prins nu Strømper og Sko, medens han hidtil havde gaaet barfodet.

Efter Caroline Mathildes og Struensees Fængsling 1772 befandt F. sig i en tragisk Stilling. Hans Moder var berøvet ham for stedse, den sindssyge Fader kunde ikke tage sig af ham, men han var helt overladt til fremmede, derimellem først og fremmest Faderens Stifmoder, Juliane Marie. Feltmarskal Numsens Enke blev den

lille **Kronprins'** Overhofmesterinde, han kom til at holde af hende, men hun fjernedes fra Hoffet allerede 1773, og F. kom nu »til Mandfolkene«, som det hed, ☺: han fik egen Hofstat med mandlig Overhofmester. Til denne Stilling udnævntes H. H. v. Eickstedt, der næppe var særlig godt skikket til en Opgave af væsentlig pædagogisk Karakter. »Informator« for Prinsen blev B. G. Sporon, hvad der næppe heller var noget godt Valg; fremragende Skolekundskaaber fik F. i hvert Fald ikke. Godt Udbytte havde han af at **omgaas** som fortrolig Kammerat den ene af sine Kammerjunkere, Johan **Bülow**. Fra sidstnævnte stammer nogle Klager over en vis »Haardhed«, der skal have præget F. under hans Opvækst, og som i og for sig er let forklarlig ud fra hans Forhold. I senere Aar var det »haarde« væsentlig et overfladisk Træk hos ham.

F. var saa at sige født Fjende af det **Regeringssystem**, der var bygget op efter hans Moders Landsforvisning med Høegh-Guldberg, Enkedronningen og Arveprinsen som de øverste Ledere. Han blev ganske naturligt den, om hvem de samlede sig, som ønskede dette System styrtet. Det var en Selvfølge, at han efter sin Konfirmation skulde optages i Statsraadet. 4. April 1784 konfirmeredes han, seksten Aar gammel, og 14. April deltog han første Gang i Statsraadets Forhandlinger. Her forlangte og fik han Kongens Underskrift paa, at Kabinettet skulde ophæves, og A. P. Bernstorff, Fr. Chr. Rosenkrantz, H. V. v. Huth og H. Stampe udnævnes til Ministre. Efter at han derpaa havde meddelt Guldberg og hans Fæller, at Kongen ikke mere havde Brug for deres Tjeneste, var en Paladsrevolution, der kom helt overraskende for de gamle Magthavere, fuldbyrdet. F. blev fra nu af reelt, skønt ikke formelt Kongemagtens egentlige Repræsentant, hvis Underskrift krævedes ved Siden af Kongens, for at en kongelig Befaling skulde være gyldig (jfr. Artiklen Christian VII).

F.s Regeringsperiode som Kronprinsregent omfatter et stort revolutionært Gennembrud i Landets Udvikling, den egentlige Grundlægning af Rammerne for det 19. Aarhundredes danske Samfund og Indledningen til nye aandelige Bevægelser. F. har sin Ære af den store Reformlovgivning, der gennemførtes. Det var ikke betydningsløst, at han straks med ungdommelig Begejstring sluttede sig til Tanken om Bondestandens Frigørelse, da den blev ham forelagt, og udtalte de berømte Ord om, at det var en Sag, som man straks burde tage fat paa uden at lade nogen Dag gaa til Spilde. Udarbejdelsen og Udformningen af de enkelte Reformlove blev naturligvis andres Værk. I øvrigt viste F. fra første Færd Flid og Iver i sin Stilling, søgte at følge med saa meget som

muligt i alle Sager, men var ganske særligt optaget af Militær-væsen og da navnlig Soldaternes Ekscersits. Han elskede at se Soldater marchere og ekscersere, var trods denne Mani dog ikke nogen krigerisk, men en i Bund og Grund fredelig og civil Natur.

I den første halve Snes Aar efter A. P. Bernstorffs Død 1797 kan det følges, hvorledes F. greb stadig stærkere ind i Styrelsen og trods Bevarelse af de regelmæssige Statsraadsforhandlinger mere og mere lod Styrelsen antage Karakter af en »Kabinetstyrelse«. Axel Linvald har i sin Skildring af disse Aar stærkt fremhævet, hvor aktivt F. var med i sin Regerings forskellige Foranstaltninger og Arbejder, og hvilken solid Dygtighed og god, sund Forstand han derved udfoldede. Det er dog andre, der har Æren af Tidens store Reformere, og Linvald bekræfter, at han mere var Administrator end Lovgiver: »Til næppe en eneste af de store Reformlove har han taget Initiativet; for næppe en eneste har han fastsat Grundtrækkene; hans Tilslutning og talrige Bemærkninger om Enkeltheder viser alligevel, at de nye Tanker var blevet hans personlige Ejendom«.

Ved Englændernes Angreb paa Kbh. 1801 lod F. sig skræmme til at slutte Vaabenhvile gennem en Trusel af Admiral Nelson, der ved sin Art (Oprørdning af de erobrede danske Skibe med deres Mandskab om Bord) gjorde Indtryk paa hans humane Følelse; Slaget kunde dog ikke være vundet af de Danske, og ved de følgende Forhandlinger viste F. en ikke ringe Fasthed. Englændernes nye Angreb paa Danmark 1807 kan man ikke lægge F. til Last. Imidlertid viste han kun ringe Sans for virkningsfuld Optræden, da han Natten mellem 11. og 12. Aug. forlod Hovedstaden, hvis Befolkning havde ventet at se ham som Fører i Forsvaret. Medførende sin Fader drog han over Store Bælt, hvor han nær var blevet opsnappet af Englænderne, til Hæren i Holsten. Det var dog vistnok forsvarligt, at han saaledes ønskede, fremfor at lade sig indelukke i Kbh., at være i Forbindelse med det øvrige Land og de fremmede Magter.

Under Krigen døde Christian VII. 13. Marts 1808, og F. var herefter Konge ikke alene af Gavn, men ogsaa af Navn. Umiddelbart efter Tronbestigelsen (19. Marts) gav han Kollegierne Ordre til skriftligt at tilstille ham alle Forestillinger og erklærede for Fremtiden i hvert enkelt Tilfælde at ville afgøre, hvorvidt de skulde refereres i Statsraadet. Der er derefter i Tiden indtil 1814 næppe blevet afholdt noget Statsraadmøde. Den saaledes fuldt gennemførte Kabinetstyrelse maa naturligvis ses paa Baggrund af Krigsforholdene; det maa heller ikke overses, at Kollegierne ogsaa i

disse Aar øvede en afgørende Indflydelse, og at de og deres Mænd havde det væsentligste Ansvar f. Eks. for Statsbankerotten. Den mest umiddelbare Indflydelse paa Kongen øvede under Krigen Generaladjutantstaben (»de røde Fjer«), der bl. a. har paavirket ham til det vedholdende, til sidst unødvendige og skadelige, Forbund med Napoleon. F. viste ingen diplomatisk Behændighed, da han var paa Tale som Tronfølger i Sverige, megen smuk kongelig Følelse i sin skarpe Modstand mod at afstaa Norge. Efter Napoleons Nederlag 1813 maatte han bøje sig og slutte Freden i Kiel 14. Jan. 1814.

Fra Sept. 1814 til Maj 1815 opholdt F. sig ved Wienkongressen, hvor der blev set med venlige og lidt medlidende Øjne paa den lille stilfærdige Konge med Ørnenæsen og det hvide Haar. I disse Omgivelser fik hans hele Personlighed et særligt Præg af sober Vandel og pligttopfyldende Hæderlighed. Taalmodig og sagtmodig gik han mange Skridt for at faa de mægtige i Tale; han »ringede paa alle Klokkestrengene«, og noget godt for hans Land kom der ud af hans vedholdende, om end maaske ikke særligt behændige Iver. Hjemme i Danmark blev det fortalt og troet, at Kongen i Wien havde frelst Land og Rige fra Deling og Undergang, og han fik en begejstret Modtagelse ved sin Hjemkomst til Kbh. 1. Juni 1815. Der var under Krigstiden blevet slidt paa hans oprindelige Folkeyndest, men nu var den fornyet og saa stor igen som nogen Sinde.

29. April 1814 var Statsraadet paa ny sat i Virksomhed, og Styrelsen var atter gledet ind i mere regelbundne Former. 30. Juni 1815 lod F. sig sammen med Dronning Marie Sophie Frederikke »salve« i Christiansborg Slotskirke. Ved disse Handlinger indlededes den egentlige »F. VI.s Tid«, en ca. femogtyveaarig Periode, materielt præget af Fattigdom og økonomiske Kriser, men med Blomstring i Aandslivet og med Konsolidering og betydningsfulde Nydannelser inden for Statslivet. F. levede i hele denne Tid et jævnt, roligt Liv. Med sin Dronning foretog han hver Forsommer en Rejse til en eller anden Del af Kongeriget eller Hertugdømmerne. Han var den sidste Konge i Danmark, der holdt officiel Mætresse, Fru Dannemand (s. d.), levede i øvrigt i et lykkeligt Ægteskab og havde med Dronningen to Døtre, Caroline (s. d.) og Vilhelmine (s. d.), men ingen Sønner, hvorfor hans Fætter, Arveprins Frederiks Søn Christian (VIII.), blev Tronfølger.

F.s Fortrin var ikke, hvad man i Almindelighed vil kalde Begaelse eller stor Intelligens, men han var arbejdsom, pligttopfyldende og retfærdig, til det yderste ansvarsbevidst. Over for dem, han havde knyttet til sig, bevarede han alle Dage en hjertelig Troskab,

og det er urigtigt, naar man har villet beskyldt ham for ikke at ville **taale** selvstændige Folk ved sin Side eller for ikke at have Sans for at vælge gode Medhjælpere. Summen af hans kongelige Dyder var en stærk Samfølelse med det Folk, som det var blevet hans Kald at regere over, og til Gengæld lønnedes han af dette Folk med en sjælden Hengivenhed; han var i vide Kredse blandt baade høje og lave den oprigtigt forgudede Landsfader.

Baade Samtid og Eftertid — og ogsaa den historiske Forskning — har været tilbøjelig til noget at overvurdere Rækkevidden og Betydningen af F.s personlige Andel i Styrelsen. Det var Ministrene og Kollegierne, der bestemte Regeringens Stilling over for de almindelige Samfundsspørgsmaal. Statsraadets Betydning bør ikke overvurderes, men det fulgte paa denne Tid af Kollegiernes hele Stilling, at Kongen **maatte** tage afgørende Hensyn til dem, saa snart det drejede sig om Regeringsforanstaltninger af mere principiel Karakter og almen Rækkevidde. Forholdsvis mest uafhængig kunde den kongelige Magtudøvelse være i personlige specielle Spørgsmaal som mange Embedsbesættelser og Understøttelser. Den jævne, menneskelige Maade, hvorpaa F. her ofte har forstaaet at række Brødet til den sultende Undersaat, har bidraget meget til at fremme hans Popularitet.

At F. i Efteraaret 1830 blev stærkt opskræmt ved U. J. Lornsens Agitation i Hertugdømmerne, bidrog væsentlig til at fremskynde Beslutningen om at indføre raadgivende Stænderforsamlinger. I Arbejdet med den nærmere Udformning af Stænderforfatningen (Anordningerne af 1831 og Forordningerne af 1834) har F. kun i meget ringe Grad taget Del, men det har i det væsentlige været overladt til Kollegierne og Ministrene. Kongen ønskede Sagen hurtigere afgjort, end det skete, og synes ikke at have næret dybere Betænkelse ved saaledes at gøre et faktisk Afslag i Enevælden. Derimod oprørtes han stærkt over Pressens »Skrivefrækhed«, og han var 1834 inde paa Tanken om almindelig Censur. Herimod protesterede Trykkefrihedens Tilhængere ved en Adresse, der af Kongen (21. Febr. 1835) blev mødt med det navnkundige »Vi alene vide . . . « (et Citat, der i øvrigt lidt forvrænger Indholdet af den paagældende Erklæring); det var snarere Minister Stemmanns end Kongens egen Tankegang, der her blev udtrykt. Dagen efter affattede den gamle Minister Møsting en Erklæring, hvori han tog Kongen alvorligt i Skole i Anledning af en Tanke, der var fremme om at afgøre hele Trykkefrihedssagen uden at forhandle med Stænderforsamlingerne, hvilket Møsting ligesom A. S. Ørsted fandt stridende mod den givne Stænderforfatning. F. fandt sig loyalt i

en saadan kraftig Tiltale og lod Sagen komme for Stænderne. Møsting var F.s mest betroede Minister i hans Kongetid.

I Regeringens Arbejde med de mange Lovgivningssager, der blev forelagt for Stænderne eller rejst af disse, sporede man kun ringe Indsats af F. personlig. Karakteristisk er det, at det var Tronfølgeren, der 1838 fremtvang et hurtigt Svar paa de kongerigske Stænderforsamlings Krav om at blive forenede. 1837 havde Kongen været alvorlig syg, og man imødesaa derefter et Tronskifte, fra de Liberales Side med en vis Længsel og Forventning, der skulde blive skuffet. Ved hans Død hyldedes Mindet om de femoghalvtredsindstyve indholdsrige Aar, i hvilke han havde staaet i Spidsen for Landets Regering, hans Ungdoms Bedrifter og hans Manddoms Troskab. Bønder fra Nordsjælland bar Stavnsbaandsløseren det sidste Stykke Vej til Roskilde Domkirke. Biskop Mynsters Mindetale rummede en smuk Skildring af de menneskelige Egenskaber, der havde gjort F. til en saa ægte Landsfader og til den naadige, omsorgsfulde Herre for alle sine Mænd: »Det mis kundelige Hjerte blev ikke koldt, før det brast«.

A. Thorsøe: Den danske Stats Historie 1814—48, 1879. L. Koch i Hist. Tidsskr., 6. Rk., III, 1891. M. Rubin: 1807—14, 1892. Samme: Frederik VI.s Tid, 1895. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, V—VII, 1906—12. A. Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, I, 1923. Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34. Samme i Det danske Folks Historie, VI, 1928, med Litteraturliste.

Hans Jensen.

I. Barneportrætter 1768—84. F. paa Skødet af Dronning Caroline Mathilde, Miniature paa Rosenborg. Miniaturebilleder 1771 af C. Høyer (Amalienborg), fra 1772 ff. (bl. a. Rosenborg). Nogle af Tegningerne til Mandelbergs (H. P. Sturtz'?) »Prinsens Ungdomslege« (Fr.borg), stukne af Clemens og Haas'erne. Pastelmaleri, tillagt Jens Juel, ca. 1772 (Rosenborg). Maleri af P. Brunniche (Prinsens Palæ, Gaunø 1774). Idealiseret Buste af H. Beeken 1773 (Rosenborg). Miniature af W. A. Muller 1774 (sst.). Miniature af C. Høyer, stukket 1777 af Meno Haas. Portrætteret paa W. Haffners Billeder (Rosenborg) af Appartementssalen og af Prinsens Kurgemak paa Christiansborg 1781. En Skitse af Jens Juel viser F. staaende ved et Vindue paa Frbg. (Frisure med to Bukler ca. 1781). Portrættet gentoges med lette Frisureændringer gennem flere Aar (Rosenborg ca. 1784). N. Dajons Marmorbuste (Sorø Akademi), Relief paa Sandholt. 1782 udgav J. F. Clemens et mærkeligt Blad efter Jens Juels Profil tegning (Kobberstiksaml.). Fra 1783 er Juels store Maleri paa Fr.borg (den glorie-

agtige Frisure med een Bukkel), en Type som blev staaende som Hovedbilledet gennem flere Aar, gentoges paa Billeder (Rosenborg, Sorø Akademi, o. a. St. fra de følgende Aar), stukket af J. F. Clemens og efterlignet af C. A. Lorentzen (1784, Fr.borg); sidstnævntes Billede af Prinsen ved Hestgardens Manøvre (ca. 1786) bygger paa Portræt fra denne Tid; det er stukket af G. Haas. — II. Den regerende Kronprins 1784—1808. I de første Aar holdt den af J. Juel givne Type sig. En ændret Fremstilling banede sig Vej efter Brylluppet (Haaret bæres tilbagestrøget og uden Bukler). Malerier af Jens Juel (Rosenborg ca. 1794) og af Viertel s. A. (**Gunderslevholm**). Fra denne Tid stammer de mange Silhouetter af **F.**, som Rohtermundts 1794 (Fr.borg). Nye Typer kom til med H. Lips Stik 1801 og G. L. Lahdes 1803 (**Bakkenbarter**). 1804 udsendte L. L. Wolff i **Altona** Billedet af F. til Hest. W. Haffners Portræt med den høje Chakot (Rosenborg). Portrætteret paa C. A. Lorentzens Maleri af Indtoget 1790 og af Parlamentærens Landgang 1801 (Fr.borg), samt paa W. Haffners Billede af Teleselskabet paa Amalienborg 1794 (Jægerspris). Buste 1804 af J. H. Mølsted (Fr.borg, **Rigsarkivet**). Statuette (Rosenborg). G. Hulls Medaille ved Prinsesse Marie Louises Fødsel 1794 har Forældrenes Profilportrætter. Et Stik af A. Flint viser F. med fremredt Haar, Bakkenbarter og øverst paa Frisuren en opredt Krølle; Portrættet blev meget efterlignet i Frankrig. Et Maleri af F. som Admiral (Fr.borg) har samme Frisure. Et Maleri paa Rosenborg af F. ekscererede Livgarden til Hest, (opgivet malet af P. **Sevel**) er dog fra Kronprinstiden. — III. Kongetiden. A. (1808—ca. 20). En ny Type dannes med F. C. **Gröger's** Portræt fra Kiel 1809 (Rosenborg, Fr.borg), der gentoges bl. a. af Hans Hansen (Herlufsholm, Gisselfeld 1815), i Miniature af Aldenrath (Fr.borg), L. Fraenckel (Rosenborg; Fr.borg 1815; Udstilling 1818) og C. Horneman (Rosenborg), og som blev stukket af A. W. **Böhm** i Leipzig og senere efterlignet i det uendelige med større og mindre Detailændringer; Maleriet er Basis saavel for Louise **Grimms** store Litografi som for F. W. Bollingers Stik fra Berlin 1809, skønt dette angiver Fr. Sachsens Maleri som Forbilledet. I mere end en halv Snes Aar dominerede **Gröger-Typen**. — 1809 udsendte J. F. Clemens et Profilstik i Crayon Manér efter en Physiognometrace-Tegning af H. H. **Plötz** (**Clemens' Forarbejde** paa **Kobberstiksamlingen**), der efterlignedes i Udlandet (Wien) og dannede Basis baade for J. Conradsens Basrelief (1810) og for Heubergers Plakette, samt for G. L. Lahdes Rytterbillede. Ved Siden af disse fremkom de Senn-Eckersberg'ske Profilbilleder, i

Kroningsskrud, som Ordensherre (**Fr.borg**), paa Tur med Prinsesse Caroline 1811 (sst.) og »den høje elskede Familie« (ca. 1815, Rosenborg). F. er ogsaa afbildet paa Senns Billeder af Revuen paa Nørrefælleden (1809; f. Eks. paa Brahetrolleborg), paa J. C. Dahls Maleri fra Østerbrogade (**Fr.borg**), paa C. A. Lorentzens Billeder af Optogene til Det kgl. Teater 1820 (Rosenborg) og til Ridderkapitulet 1822. A. Jacobson udstillede F.'s Portræt i Topas (1817) og i *Camé* (1823). Skønt F. allerede før sin Tronbestigelse bar Bakkenbarter, graverede dog J. Conradsen omkring 1809 hans Portræt uden saadanne i flere Medailler. Paa H. E. Freunds kasse-rede **Kroningsmedaille** er F. ligeledes skægløs. J. Harnisch i Wien prægede 1814 en Medaille, som senere en Tid brugtes som Fortjenstmedaille. Kinds-kægget optoges først paa C. A. Mullers Kroningsmedaille (1815) og paa S. Jacobsons; samme udførte Medaillen for Domhusets Bygning (1815), C. A. Muller for Hjemkomsten fra Wien (1815) — Kongetiden. B. (ca. 1820—39). 1820 modellerede Thorvaldsen under sit **Kbh.ophold** Kongens Buste; den udstilledes i Marmor 1826 samt 1846 (hugget af C. F. Holbech) til **Skanderborg-Monumentet** og gentoges flere Gange. I Slutningen af 1819 fik C. W. Eckersberg Tilsigelse til at udføre Kongefamiliens Portrætter, det store Familiebillede paa Rosenborg (1821). Denne Profilfremstilling af F. blev den sejrende for den følgende Tid. Kunstneren selv gentog den mange Gange (bl. a. 1825 **Fr.borg**, 1826 Rosenborg, 1839 Thorvaldsens Museum), Sønnen E. Eckersberg udsendte 1846 et Stik derefter, C. W. Wiehe og Vilh. Bendz kopierede den ofte, og den blev Grundlaget for en Mængde grafiske Fremstillinger. 1825 udførte Eckersberg det store en face Billede i Kroningsdragten til Sorø Akademi (Blyantsudkast paa **Fr.borg**). Det askeblonde Haar bliver efterhaanden graat og hvidt, Ansigtet fures og markeres, især efter Sygdomsanfaldene 1822 og 1833, men den almindelige Fremstilling er stadigt det Eckersberg'ske Profilbillede. Andre Fremstillinger: V. Bendz' Portræt i Kroningsdragt (1831 Christiansborg, Skitse dertil 1830 Rosenborg, Akvarel **Fr.borg**). H. Edde-lien malede 1831 et lignende Portræt. C. F. Kroymanns Tegning til Altona Gymnasiet 1833 (**Fr.borg**). I Begyndelsen af 30'erne kommer C. W. Wiehes og Carl v. Plötz' Billeder med Knebelbart, og Eckersbergtypen faar da ogsaa Overskæg (Vilh. Kochs Litografi og Henckels Blad i Anledning af Provisialstændernes Indførelse). Et Portræt, der angives som en sen Groger; det staar J. F. Fritz' Litografi fra 1830 nær. Schepelerns store Litografi fra 1829. 1834 udgiver L. v. Motz i Flensborg et Litografi uden

Overskæg, 1835 kom sst. J. F. **Fritz'** Blad med Overskæg; J. M. Graacks Blad 1836 har det ogsaa. C. Bruuns **Profilstik** af F. som gammel (hvidt Haar, Knebelsbart og **Bakkenbarter**). P. C. Skovgaards Radering fra castrum doloris viser, at F. havde et kort Overskæg. N. P. Holbech malede F. til Raadhuset i Fredericia (1840). — Buster af Hendrich Møller efter Thorvaldsen (1824) og af G. Borup (1834). — Medaillen for Kongens Helbredelse 1822 anvendte et foreliggende (udateret) Stempel til Redningsmedaillen (af J. Conradsen), et Profilhoved, hvor de første Rynker og Markeringer fremtræder. 1824 C. A. **Muhle**: Kongens Fødselsdagsmedaille. 1830 prægede F. **Alsing**: Danmarks eneste Platinmedaille: Fødselsdagsmedaillen (Overskæg, stærkt markerede Træk). I Rom skar C. Christensen 1832 »Cometmedaillen«. Kongens Sygdom 1833 gav Anledning til to, Kbh.medaillen (af C. Christensen) og Louisenlundmedaillen (af A. Jacobson), begge uden Skæg. 1834 F. Krohn: 50aars **Regeringsjubilæum**, 1836 sammes Reformationen medaille (Knebelsbart), 1837 H. Conradsens **Fortjenstmedaille** (ligeledes), 1838 Alsings Hundredeaarssdagen for Altonagymnasiets Stiftelse og 1839 Dødsmedaillen af C. Christensen. — Allerede 1835 havde Eckersberg afbildet F. paa et Udkast til et Maleri: Stavnsbaandets Løsning; Forslaget forkastedes, men et nyt med Frihedsstøtten bestiltes og udførtes 1835—37 (Christiansborg), 1844 lod Christian VIII. en lille Gentagelse deraf udføre (Fr.borg). — IV. Mindesmærker. Efter Kongens Død arbejdede Thorvaldsen med Tanken om et Monument; et Udkast, F. siddende i Kroningsdragt, udførtes (Thorvaldsens Museum, Nysø Samlingen), og H. V. Bissen udstillede 1850 en Statuette derefter. Paa Charlottenborgudstillingen 1840 fandtes Billeder af F.s lit de parade af A. Melchert (Fr.borg) og S. Schack (Rosenborg), Billeder af Ligtoget af Chr. Zeuthen og H. J. Hammer (Rosenborg). — Paa Slotsbanken ved Skanderborg afsløredes 1845 et Mindesmærke efter Hetschs Tegning; det er Thorvaldsens Buste, hugget af C. F. Holbeck, og hans Relieffer; 1855 afsløredes H. V. Bissens **berømte** Statue i Frbg. Have. Af Mindesmærker ude i **Landet**: Paa Torbenfeld i Anledning af et Besøg 1809 (Freund 1834), paa Viskum et Marmorrelief, ved Hjermind en Obelisk, ved Bovbjerg for Besøgene 1826 og 30. I Christiansgave ved Thisted staar **F.'s** Buste.

O *Andrub*

Frederik VII. (Frederik Carl Christian), 1808—63, Konge. F. 6. Okt. 1808 paa Amalienborg (Slotsk.), d. 15. Nov. 1863 paa Glücksborg Slot, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Prins Chri-

stian Frederik af Danmark, senere Christian VIII. (s. d.) og Charlotte Frederikke af Mecklenburg-Schwerin (s. d.). Gift 1° 1. Nov. 1828 i Kbh. (Slotsk.) med Vilhelmine Marie af Danmark (s. d.). Ægteskabet opløst 1837. 2° 10. Juni 1841 i Neu Strelitz med Mariane af Mecklenburg-Strelitz (s. d.). Ægteskabet opløst 1846. 3° 7. Aug. 1850 (til venstre Haand) i Fr.borg Slotskirke (Slotsk.) med Louise Christine Rasmussen (Lensgrevinde Danner, s. d.).

I Efteraaret 1809 opløstes F.s Forældres Ægteskab, og da Faderen 1813 blev Statholder i Norge, lagdes Ledelsen af hans Opdragelse og Undervisning i Hænderne paa Prins Ferdinands Hofchef Joh. Fr. Bardenfleth, Fader til den senere Stiftamtmand og Minister. 1815 indgik Prinsen nyt Ægteskab, og Sønnen optoges da i hans Hjem, men allerede 1819 drog han med sin Hustru bort paa en Udenlandsrejse, der varede halvjerde Aar, og Sønnen kom da i Huset hos sin Faster, Prinsesse Juliane, der var gift med Prins Frederik Vilhelm Carl Ludvig af Hessen. Til »Guvernør« fik han fra nu af til 1825 Major Fr. Løvenørn Bardenfleth, en Broder til hans tidligere Opdrager. Først da han var fjorten Aar, vendte Forældrene tilbage, men om noget stadigt Familieliv blev der for ham heller ikke nu Tale. Hans Barndomsliv fik derfor en splittet og urolig Karakter, der i høj Grad maatte bidrage til at udvikle de mindre heldige Sider i hans sammensatte Natur. Heller ikke formaaede de forskellige ikke altid lige omhyggeligt valgte Faglæreres Undervisning at fængsle ham, der havde liden Tilbøjelighed for boglig Syssel og ringe Arbejdslyst og Pligtfølelse. 1826 blev han efter sin Konfirmation udnævnt til Generalmajor og efter Frederik VI.s Ønske forlovet med Prinsesse Vilhelmine, som et Barndomsvenskab knyttede ham til, men med hvem han i øvrigt kun i ringe Grad stemmede overens. Inden Ægteskabet ønskede Kongen, at han skulde foretage en Udenlandsrejse under Grev Rantzau-Breitenburgs Ledelse for at lære Sprog og perfektionere sig i Militær- og Statsvidenskaber og Historie. Hovedopholdsstedet blev Geneve. Med Studierne blev det ikke til stort, men hans jævne og elskværdige Væsen og livlige Deltagelse i Skyttefesterne vandt ham saa megen Popularitet i Borgerskabet, at han blev udnævnt til Æresborger. Fra Geneve gjorde han forskellige længere Udflugter, bl. a. til Italien, hvor han i Rom besøgte sin Moder. Efteraaret 1828 vendte han tilbage til Kbh., hvor han kort efter sin Hjemkomst viedes til Prinsesse Vilhelmine under stor Deltagelse fra den loyale Befolkning, der oprigtigt glædede sig over denne lykkelige Forening af »Skjoldungestammens tvende Grene«.

Glæden varede dog ikke længe, thi det kom snart til alvorlige

Uoverensstemmelser mellem Ægtefællerne, navnlig foranlediget ved Prinsens ustadige Liv med Drik og erotiske Eskapader. Den unge Hustru beklagede sig til sin Fader, og denne, der i det hele var meget misfornøjet med Prinsens Livsførelse, skred haardt ind imod ham, forviste ham **1834** foreløbig til Jægerspris og bestemte, at han derefter skulde begive sig ud paa en længere Sørejse til de nordlige Farvande og Island med et af Orlogsskibene. Allerede under Opholdet paa Jægerspris indgav Prinsen Begæring om Separation, som bevilgedes af Kongen og **1837** førte til Skilsmisse. Efter Søtogtets Afslutning bestemte Kongen, at hans Opholdssted skulde være Fredericia, hvor han blev Chef for Fynske **Infanteri**-regiment, men stod under streng Opsigt af Fæstningens Kommandant Generalløjtnant Castonier, som stadig **maatte** rapportere til Kongen. Prinsen fandt sig forholdsvis godt i sit Eksil, deltog i Militærlivet, men gav sig nok saa meget af med det jævne Borgerkab, blandt hvilket han her som overalt blev meget populær. Fra denne Periode stammede ogsaa hans nærmere Forbindelse med Louise Rasmussen (Lensgrevinde **Danner**). Straks efter Faderens Tronbestigelse **Dec. 1839** ændredes hans Livsvilkaar betydeligt, idet han udnævntes til Guvernør over Fyn med Sæde i Odense og kommanderende General for Fyn og Jylland. **1841** fik han Sæde i Gehejmestatsraadet, hvis Møder han dog kun uregelmæssigt overværede. Han fik nu sin Bevægelsesfrihed tilbage, gjorde forskellige Rejser omkring i Landet med jævnlige Ophold i Kbh. og deltog i Sætogter med Orlogsskibene baade til nordlige og sydlige Farvande. Hans Embedsstillinger var af væsentlig formel Art, og skønt vel et og andet vakte hans Interesse, gjorde han dog intet planmæssigt Arbejde for at trænge ind i det administrative System og lære dets Enkeltheder at kende. Det eneste Omraade, paa hvilket han viste nogen dyberegaaende Interesse, var den nordiske **Oldkyndighed**, men det var her ikke saa meget Studiets videnskabelige Side som, for at bruge C. F. Wegeners Ord, »dets Forenelighed med et vist Frimesterskab, Modtagelighed for dristige Gisninger og Opfordring til Udgravninger i Moser og Høje«, der gav det Tillokkelse for ham. Med Politik beskæftigede han sig i sin Ungdom og første Manddomsaaar ikke meget, og det var væsentlig hans stærkt nationale Følelse og Bekymring for Danmarkens Skæbne i Slesvig, som, i Forbindelse med den Indflydelse, hans Barndomsven, Stiftamtmand Bardenfleth, øvede paa ham, der i hans sidste Kronprinsaar førte ham disse Spørgsmaal nærmere ind paa Livet. Skønt han, der havde misbilliget Tilnærmelsen til de augustenburgske Prinser og med Glæde sat sit Navn under det aabne Brev

af 1846, var saa fjernt som vel muligt fra at indtage nogen fronderende Stilling over for sin Fader, fik han dog nu under Bardenfleths Paavirkning Øjnene op for, at en forfatningsmæssig Nyændring af det danske Monarki i konstitutionel Retning var blevet en Nødvendighed, og da han vidste, at Kongen beskæftigede sig med Overvejelser i lignende Retning, tog han ikke i Betænkning 1847 at tilstille ham en af Bardenfleth affattet og af ham selv underskrevet Betænkning derom. I og for sig var han ikke nogen særlig varm Ven af den konstitutionelle Regeringsform, men han, som af naturlig Indolens og i Erkendelse af sine egne Mangler skyede Enevoldsmagtens Byrder og Ansvar, og som saa, at det var i den Retning, den offentlige Mening gik, kunde dog uden større Overvindelse gaa med til den. — 1841 havde Kronprinsen efter sin Faders Ønske indgaaet nyt Ægteskab med Prinsesse Mariane af Mecklenburg-Strelitz (s. d.), men Haabet om en Arving skuffede atter, og skønt der vistnok var god Villie fra begge Sider, traadte Uoverensstemmelserne mellem disse to saa grundforskellige Naturer saa stærkt frem, at Forholdet ikke lod sig opretholde. Den reserverede og sensible Prinsesse følte sig frastødt af Prinsens burschikose og ekscentriske Væsen og Umaadeholdenhed og først og sidst deraf, at han nu traadte i stedse nærmere Forhold til Louise Rasmussen, hvem han endog over for sin Hustru betegnede som sin »Skytsengel«. 1844 tog Prinsessen fast Ophold hos sine Forældre i Neu Strelitz og var trods Kronprinsens gentagne Besøg og indstændige Anmodninger ikke at bevæge til at vende tilbage, og 1846 ophævedes Ægteskabet. Intimiteten med Louise Rasmussen, der nu tog varigt Ophold i Odense, og hendes tidligere Elsker Bogtrykker Berling, voksede nu til en fast og for Prinsen uundværlig Forbindelse.

I øvrigt forstod Kronprinsen under sit Ophold paa Fyn at vinde Befolkningens Sympati, og under Udøvelsen af sine repræsentative Pligter viste han et hurtigt og ofte rigtigt Omdømme, megen naturlig Veltalenhed og ualmindelig Evne til ved vigtigere Lejligheder at forene jævnt og folkelig Optræden med fyrstelig Værdighed.

20. Jan. 1848 døde Christian VIII. Skønt nu i sin bedste Mandomsalder var F. dog i mange Maader kun ringe skikket til at optage sin Kongegerning. Som Følge af sin mangelfulde Uddannelse, som han havde savnet alvorlig Villie til siden at bøde tilstrækkeligt paa, stod han i boglig Kundskab under almindelig Dannelses Niveau og lærte f. Eks. aldrig at skrive ortografisk. Til indgaaende at beskæftige sig med Regeringsforretninger og offentlige Anliggender i det hele savnede han Stadighed og Arbejds-

lyst. Desuden var hans Helbred allerede nu vaklende, og hans Livlæge havde straks ved hans Tronbestigelse udtalt, at han kun **maatte** anvende faa Timer daglig eller »faa og sjældne Dage« til **Regeringsforretningerne**. Værst var vel nok hans iøjnefaldende moralske Mangler: hans uligevægtige og uberegnelige Sind, i hvilket naturlig Godlidenhed stadig kæmpede med Mistænksomhed over for Omgivelserne og barokke, stundom despotiske Indskydelser, Umaadeholdenhed i Drik og en ejendommelig fantasifuld Omgang med Sandheden, som ofte bragte ham i Situationer, der var uforenelige med den kongelige Værdighed. Christian VIII., som indsaa, hvor uskikket hans Søn var til at være enevældig Konge, gav ham ogsaa paa sin Dødsseng det Paalæg snarest at gøre Skridt til Indførelse af en konstitutionel Forfatning med Stemann og Carl Moltke som Hovedraadgivere. **F.**, som var dybt rystet ved Faderens Død og tynget af det Ansvar, som nu hvilede paa ham, rettede sig da ogsaa derefter og beholdt det gamle Gehejmestatsraad, suppleret med Carl Moltke og hans egen Tillidsmand, Bardenfleth. Under Statsraadets Forhandlinger om Kundgørelsen af 28. **Jan.**, der jo betød Enevældens Ophør, fulgte han altid Fler-tallet, selv hvor han, som i Spørgsmaalet om Slesvigs vedvarende Forbindelse med Holsten, personlig var enig med det Bardenfleth'ske Mindretal. Det er urigtigt at antage, at Kongen personlig var stemt for en Forfatning af mere demokratisk Tilsnit end den, der bebudedes i Kundgørelsen. Det var Harmen over den slesvigholstenske Rejsning, som under Martsbevægelsen 1848 førte ham til, efter nogen Tids Vaklen mellem Løsninger i stik modsat Retninger, at give efter for den offentlige Menings Krav og lægge Magten i de liberale Lederes Hænder. Den Folkeyndest, han nu ombølgedes af, gjorde et dybt Indtryk paa ham, ikke mindst ved Kontrasten med Tilstandene i andre Hovedstæder, og hans Valgsprog: »Folkets Kærlighed min Styrke« blev i de følgende Aar, trods alle Anfægtelser i absolutistisk Retning, i de afgørende Situationer en Ledestjerne for ham. Han blev i disse Foraarsmaaneder det Enhedsmærke for den mægtigt frembrydende nationale Stemning, som tiltrængtes, ligesom han har Hovedæren for, at den store Omvæltning her kunde foregaa saa let og smertefrit, som Tilfældet var. I sine mange, oftest improviserede Henvendelser til Befolkningen og Soldaterne viste han en enestaaende Evne til i jævne, ofte lunefyldte Ord at gribe Stemningen og give den et Udtryk, som greb alle. Især under hans Besøg i Sønderjylland fik dette Betydning, idet hans uhyre Popularitet hos den dansksindede Befolkning, ikke mindst hos de tysktalende »loyale« Flensborgere,

baade nu og i senere Aar styrkede den danske Front og gav den et Samlingsmærke.

Efter Martsministeriets Udnævnelse erklærede F., at han fra nu af betragtede sig som konstitutionel Konge med et ansvarligt Ministerium og kun agtede at give Møde i Statsraadet, naar Førsteministeren anmodede ham derom. Han holdt sig derefter som Regel strengt inden for de konstitutionelle Grænser og levede meget omkring paa Landslottene, beskæftiget med forskellig Idræt, navnlig Jagt og Fiskeri. I de ikke mange Statsraadmøder, i hvilke han deltog, gav han vel sin Mening tilkende, ofte i en Retning, som ikke stemte med Ministeriets, men saa godt som altid bøjede han sig for dettes Flertal. En Undtagelse var Spørgsmaalet om Slesvigs Deling, som blev brændende i Efteraaret 1848, thi her gik han imod Martsministeriets Flertal, og dette i Forbindelse med hans Ord ved Revyen paa Lerbæk Mark i Sept.: »Det skal ej ske« førte til Minister-skifte i Nov. og gav Delingstanken Dødsstødet.

Paa Grundlovsforslagets Udarbejdelse øvede han ingen paaviselig Indflydelse, men da det inden Rigsforsamlingens Sammentræden forelagdes ham til Godkendelse, stillede han dog til Statsraadets Overvejelse nogle enkelte Ændringsforslag, af hvilke kun et Par var af mere vital Betydning, nemlig at Rigsdagen kun skulde indkaldes hvert andet Aar og at Løfteparagrafferne skulde bortfalde. Efter Statsraadets Forestilling frafaldt han dog disse Ønsker, hvorimod man imødekom ham paa visse lidet indgribende Punkter, væsentlig vedrørende de kongelige Prærogativer. Da Grundlovsforhandlingerne var endt, erklærede Kongen i Statsraadet 3. Juni 1849, at han »fandt Øjeblikket mindre hensigtsmæssigt for Grundlovens Udstedelse, samt at denne indeholdt Bestemmelser, som han frygtede for ej vilde være til Gavn for Danmarks Rige«. Paa Statsraadets enstemmige Forestillinger om, at Sanktionen nu var »uundgaaelig«, erklærede Kongen dog endnu i samme Møde, at »da han nu en Gang havde givet sit Ord, vilde han ogsaa holde det«, og 5. Juni fandt Underskriften Sted.

Efter F.s Tronbestigelse fortsattes Forholdet til Louise Rasmusen, som fik Bolig paa Christiansborg og her førte en halvofficiel Tilværelse som Fru Danner eller Baronesse Danner. Efter langvarig Modstand fra Ministeriets Side, men støttet af Bluhme og L. N. Scheele satte Kongen endelig igennem, at Vielsen til venstre Haand fandt Sted. Den foretoges Aug. 1850 af Biskop Mynster og overværedes af Repræsentanter for den kongelige Familie og de højeste Embedsmænd; paa Bryllupsdagen udnævnte Kongen sin Hustru til Lensgrevinde af Danner. Ægteskabet misbilligedes

stærkt af Kongefamilien, Aristokratiet og den højere Embeds- og Borgerstand og var gennemgaaende upopulært i Kbh. og de større Købstæder, men Landbefolkningen saa, takket være Bondevennernes energiske Støtte, anderledes derpaa og beredte i de følgende Aar ogsaa Grevinden en begejstret Modtagelse paa Kongeparrets Rejser i Landets forskellige Dele. Grevinde Danner var ikke til Sinds at lade sig skyde til Side i Hofrepræsentationen, og som Følge deraf skrumpede denne stærkt ind, idet de fremmede Diplomater havde Ordre fra deres Hoffer til at ignorere hende, og de kongelige og andre højtstillede Damer gjorde det samme. Kongen harmedes over dette og over de mange offentlige og private Krænkelser, hans Hustru var Genstand for, men han holdt til det sidste fast ved hende og forsømte ikke nogen Lejlighed til at fremhæve, hvor god en Støtte hun var ham. I Virkeligheden havde hun intim Tilknytning baade til de bedre og de ringere Sider i hans Natur, og det er uden for Tvivl, at hun i hvert Fald har virket regulerende paa hans daglige Tilværelse og modvirket hans Tilbøjelighed for stærke Drikke.

Efter Treaarskrigens Ophør drejede dansk Politik sig væsentlig om rigs- og udenrigspolitiske Spørgsmaal — Toldenhed, Tronfølge og Ordning af Monarkiets Forfatningsforhold. Under dette fik **Bluhme**, som en Tid var F.s Kabinetssekretær, en Indflydelse hos Kongen, som skød Bardenfleth til Side, vel ikke mindst fordi den første havde stillet sig venligt, den sidste skarpt afvisende til Grevinde Danner. I øvrigt sagde Kongens umiddelbare politiske Forstaaelse ham, at man **maatte** bøje sig for »den europæiske Nødvendighed«, og for hans monarkiske Følelse var Helstatspolitikken og den stærkere Stilling, den gav Kongemagten, heller ikke uden Tiltrækning. Ved Kundgørelsen af 28. Jan. 1852 med dens Indførelse af et Gehejmestatsraad under Kongens Forsæde kom han jo ogsaa til mere stadigt at beskæftige sig med **Regeringssagerne**. Det havde ogsaa under Ministeriet Bluhmes Kampe for Toldenhed og Tronfølge virket beroligende paa ham, at Regeringspolitikken støttedes af Bondevennerne under den af ham yndede Tschernings Ledelse. I **Tronfølgespørgsmaalet** spillede i øvrigt Kongens personlige Stemninger ind, idet han vel af nationale Grunde ansaa en **glücksborgsk** Tronfølge for ønskeligere end den oldenborgske, som en Tid stod i første Række, men af Irritation over den Holdning, Prins Christian og særlig Prinsesse Louise indtog over for Grevinden, ønskede han ikke, som Kejser Nikolaj, Prinsen selv, men hans ældste Søn, som dengang var et Barn, til Tronfølger efter den oldenborgske Mandsstammes Uddøen og holdt fast ved

dette Ønske, saa længe det af Hensyn til Kejseren lod sig gøre. Da **Bluhme** som Førsteminister afløstes af Ørsted og Ministeriet slog ind paa en Politik, navnlig i Forfatningsspørgsmaalet, der bragte det i skarp Opposition til Rigsdagen, ogsaa til det **bondevenlige Partis** store Flertal, blev Kongen utryg. Paa visse personlige Spørgsmaal, navnlig Aktionen mod hans Ven Wegener og Besættelsen af Sjællands Bispestol, kom det til skarpe Sammenstød med Ministrene. Det endte dog stedse med, at Kongen gav efter, men da det truede med en Grundlovsindskrænkning uden Rigsdagens Samtykke, fik hans Betænkeligheder Overhaand. L. N. Scheeles Indflydelse, kraftigt støttet af Grevinden og Berling, blev stærkere end Bluhmes, og Ministeriets katastrofale Nederlag ved **Opløsningsvalget** Dec. 1854 gjorde Resten. Kongen besluttede da at følge Scheeles Plan om med eller uden Ministeriet Ørsted at bane Vej for en konstitutionel **Helstatsforfatning**, oktrojeret med Rigsdagens Samtykke. Da Kongen fremsatte denne Plan for Ministeriet, ansaa dette sig for svigtet af ham til Gunst for fremmed Indflydelse og demissionerede, hvorefter Kongen overdrog Scheele at danne det nye Ministerium. Dette lykkedes ham dog ikke, og Resultatet blev Ministeriet Bang af 12. Dec. 1854, i hvilket Hall og Andræ optoges og Scheele blev Udenrigsminister og Minister for Holsten og Lauenburg. Ministeriet gennemførte **Fællesforfatningen** af 2. Okt. 1855 med Rigsdagens Samtykke, men i den følgende Tids stærke Brydninger mellem Hall, Andræ og Scheele trængtes denne sidste, bag hvem man sporede Grevindens og **Berlings** Indflydelse, trods Kongens Modstand mere og mere tilbage, indtil han 1857 **maatte** udtræde. Ministeriet omdannedes nu, ikke just efter Kongens Ønske, mere og mere i nationalliberal Retning, og Hall blev Konsejlspræsident og for en Aarrække den ledende Mand i dansk Politik. Hall nød ikke, som Bardenfleth, Bluhme og Scheele havde gjort, Kongens særlige Fortrolighed og Venskab, men blev baaret frem af den offentlige Mening og af Flertallet i Repræsentationerne. Kongen bøjede sig, om end til Tider modvilligt, herfor. Under den afgørende Brydning mellem Hall og Andræ i Sommeren 1858 om **Fællesforfatningens** Suspension for de tyske Hertugdømmer stod Kongen personlig paa Andræs Side, men bøjede sig sluttelig for Gehejmestatsraadets Flertal. Mellem ham og de nationalliberale Ministre, særlig Krieger, kom det til Rivninger bl. a. paa Grund af deres ofte smaalige Forsøg paa at trænge Grevinden tilbage i Hofrepræsentationen, og Ministeriet, som ansaa sig for undermineret ved den **Scheele-Danner-Berling'ske** Hofindflydelse, krævede sluttelig Berling fjernet fra sine Hof-

stillinger, og da Kongen ikke vilde gaa ind herpaa, indgav det sin Demission, og Ministeriet Rotwitt, der havde nær Tilknytning til Bondevennerne, udnævntes 2. Dec. 1859. I dets korte Regeringstid indtraf Fr.borg Slots Brand, som gik Kongen nær til Hjertet, og de voldsomme Nytaarsdemonstrationer i Kbh. mod Grevinden. Efter Rotwitts pludselige Død Febr. 1860 veg Kongen tilbage fra en Rekonstruktion af Ministeriet, og da saa et nationalliberalt Ministerium blev nødvendigt, vægrede han sig ved at genoptage Krieger og gjorde et forgæves Forsøg paa at faa Monrad og ikke Hall til at danne den nye Regering.

Under det andet Ministerium Hall bedredes Forholdet til Kongen ikke uvæsentlig, bl. a. fordi Berling nu af Helbredshensyn havde nedlagt sine Hofstillinger og fordi den politiske Strømretning nu gik saa afgjort ad Ejderstaten til, at Kongen ret modstandsløst fulgte den, hvor store Betæneligheder han end til Tider kunde have. I øvrigt levede han mere og mere tilbagetrukket paa sine Landslotte, hvad ogsaa hængte sammen med den Nedgang i hans fysiske og aandelige Kraft, som gjorde sig saa stærkt gældende i hans seneste Leveaar. Dog bevarede han lige til det sidste sin Evne til at omgaas Folk med den jævne Vennesælhed i Forbindelse med naturlig kongelig Værdighed, som vandt Hjerterne for ham overalt, hvor han færdedes. Ligeledes kunde han vedblivende ved vigtigere Lejligheder give sine Følelser saa smukt og varmt et Udtryk, saa det imponerede selv dem, der til daglig betragtede ham mest kritisk, som ved hans Afskedstale til den unge Kong Georg. Hvad der i de sidste Aar laa ham særligt paa Sinde, var gennem sit Venskab med Kong Karl XV. at hidføre den militære Alliance med Sverige-Norge, hvori han saa det eneste Rygstød for os under de Farer, vi gik i Møde, og som han ingenlunde var blind for. Denne skandinaviske Politik blev ogsaa et Bindeled mellem ham og Ministeriet saa meget mere, som den jo var nøje sammenknyttet med Ejderpolitikken.

I Efteraaret 1863, da det stundede mod Krig, opholdt han sig flere Maaneder paa Glücksborg Slot, hvorfra han gentagne Gange inspicerede Befæstningsarbejderne ved Dannevirke. En Forkølelse, han paadrog sig ved en af de arkæologiske Udgravninger, det var hans Lyst at overvære, førte til en Genopblussen af den Ansigtrosen, han tidligere havde lidt af. Hans legemlige Modstandskraft var ikke stor, og Bekymringen for den truende Krig oprev hans Nervesystem. Under det sidste Sygelejes Febervildelser drømte han sig staaende paa Dannevirke under Kampen. Ved hans Død to Dage efter den nye Fællesforfatnings Vedtagelse i Rigsraadet

øgedes Danmarks Vanskeligheder i uoverskuelig Grad, da han var den sidste danske Konge, hvis Herskerret i Hertugdømmerne var anerkendt fra alle Sider. Kongens Død vakte en Landesorg saa dyb og oprigtig som næppe før nogen dansk Konges, og vore Byer fyldtes med Mindestøtter for ham, som i al deres kunstneriske Ufuldkommenhed var et tro Udtryk for Folkets Taknemmelighed for hvad han havde været for det i dets vanskeligste Tider.

C. F. Wegener i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie, 1866. A. Thorsøe: Kong Frederik VII.s Historie, 1884—89. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. H. P. Giessing: Kong Frederik VII.s Ungdoms- og Regeringshistorie, 1865. A. F. Kriegers Dagbøger, I—III, 1920—21. H. N. Clausen: Optegnelser af mit Levned og min Tids Historie, 1877. H. Martensen: Af mit Levned, 1883. J. N. Madvig: Livsminder, 1888. C. E. Bardenfleth: Livserindringer, 1890. C. F. Holten: Erindringer, 1899. N. Neergaard: Frederik VII. i Vilh. Østergaard: Vort Folk i det 19de Aarhundrede, II, 1001.

N. Neergaard.

I. Barndom og Ungdom. En stor Mængde Barnebilleder, paa Rosenborg bl. a. af F. W. Heuer (1810), Kratzenstein Stub (1813), F. G. Groger (1814), J. H. Wind (1816), C. A. Jensen (1824), Johs. Møller, F. W. Heuer (Tegning 1825, litograferet uden **Kunstnernavn**); endvidere kendes Portrætter af J. L. Lund (1812) og R. Suhrlandt (1817). Buste af Thorvaldsen 1820 (Marmor 1825 paa Rosenborg). Litografi af B. Bendixen 1826. Maleri af C. Horneman 1827. Fra Rejsen kendes Tegninger (Rosenborg, Rosenfeld) og et Litografi af P. Casella i Milano. Ved Brylluppet 1828 udsendtes baade en **Portræt-Medaille** af J. Conradsen og et Stik af Bagge. 1828 kom Litografier af J. F. Fritz, s. A. G. Borups Buste. Fra 30'erne hovedsagelig kun C. Tillys (?) Billede (1833) (Prinsens Palæ) og Fremstillingerne paa F. Th. Kloss' Færø- og Islandsbilleder (**Jægerspris**). — II. Kronprinstiden. Som Chef for sit Regiment i Uniformen med de hvide Opslag maledes F. 1840 af N. P. Holbech, Billedet gengaves i Litografi og kopieredes af N. Moe (**Fr.borg**). 1844 malede Holbech et andet Billede af F. Som Forarbejde til Kroningsbilledet udførte J. V. Gertner 1841 nogle Profiltegninger (Rosenborg, **Fr.borg**), som litograferedes samtidig og gentoges 1846; de blev af største Betydning for Typens Fastlæggelse. Til Hest og til Fods, barhovedet og med Pikkelhue fremstilledes denne Type ogsaa, da F. var blevet Konge. Buste af J. H. Trane 1841. Litografi af A. M. Petersen efter det 2. Ægteskab. Medaille af Chr. Christensen. Malerier: Indtoget af C. V. Balsgaard (Rosenborg), af Chr. Rosenberg og N. Henriques (**Fr.borg**). I Paris udkom et flot, men lidet lig-

nende Litografi af F. til Hest af V. Adam (1842). E. Bærentzen malede ham, og derefter udgaves Litografier baade som General og i Admiralsudstyr (bl. a. af C. E. Fortling). Ungers Maleri, litograferet af Fr. Jentzen. D. Monies' Admiralsbillede (Fr.borg 1847), litograferet af I. W. Tegner. Efter et Daguerreotypi tegnede Ballin et højst ejendommeligt Billede; det litograferedes af C. E. Fortling. Miniature af C. Plötz (Fr.borg). — III. Kongetiden. Straks efter Krigens Begyndelse udførtes en aldrig uddelt Krigsmedaille med F.s Portræt af F. Krohn, 1849 en Medaille for den frie Forfatning af P. Petersen. H. A. G. Schiøtt malede ca. 1850 F. som Admiral (Rosenborg), Gertner 1851 F. i Harnisk (Jægerspris), litograferet af C. E. Fortling og stukket af Metzmacher 1863. Litografi af L. A. Smith af F. til Hest. Buste af H. V. Bissen 1851 (i Marmor 1854). P. Batz' Udstillingsmedaille 1852. Maleri af E. Young 1853 af F. med Grevindens Billede (Fr.borg), af F. L. Storch (sst.), af E. Young (med Kasket) 1855, Skitse af Hansen Balling, Rytterlitografi foran Fr.borg af A. Kittendorff og Buste af J. A. Jerichau (Fr.borg) s. A., Maleri af J. V. Gertner af F. som Admiral, (Fr.borg) 1856. Medaillon af H. Conradsen 1858 (Rosenborg). Omtrent ved denne Tid maa det smukke farvelagte Litografi af F. som Oberst for skaanske Husarer være gjort af Bayot i Paris efter Tegning af F. D. I 60'erne Rytter-skitsen af F. C. J. Thomsen (Fr.borg), Litografier af G. E. Hansen efter Daguerreotypi, af I. W. Tegner (Kalotten) og af J. Thorsøe. P. Gemzøe udsendte 1861 et Portræt med Snorefrakke, en Type, som fik sin Betydning derved, at de Litografier, som Christian IX. efter sin Thronbestigelse uddelte af F., var baserede paa denne. Maleri af J. V. Gertner 1861 (Rosenborg), en let ændret Gentagelse af 1851 Billedet; omtrent samtidig Jægersprisbilledet af F. med Grevinde Danner (Detailstudie Fr.borg) og H. Olriks Statuette til Hest, udført i Sølv af C. J. Diderichsen. 1862 N. Simonsen: F.s Besøg ved Danevirke under Trearskrigen. Samtidig kom Bladene i Anledning af Carl XV.s Besøg, hvor F. er i skaansk Uniform, og Schmahlfelds og Greens Medailler. 1863 et Litografi af I. W. Tegner efter Fotografi. Rytterstatuette af H. V. Bissen, offentliggjort i Træsnit 1863 efter Tegning af H. Olrik; Basis for V. Bissens Statuette 1868 (Fr.borg) og for Rytterstatuen paa Christiansborg Slotsplads (afsløret 1873). Medailler af F. Krohn (med kort og længere Skæg). Træsnit efter Tegning af A. Dorph samt af W. Obermann. Statuette af M. Mule 1864. Dødsmedaille af Schmahlfeld. Portrættet paa Krigsmedaillen er først udført 1875 af Alphée Dubois. 1867 malede D. Monies et Portræt som Grundlag for

H. Jensens Olietryk, og 1865 tegnede F. C. Lund et Forlæg for et Litografi af P. Gemzøe. — Af de talrige Mindesmærker nævnes: Af H. V. Bissen Broncestatuer i Køge (1869) og Odense (1868), Marmorbuste (Jægerspris 1865), Bronzestatue (Hinnerup), af V. Bissen Statue (Hillerød 1880), af Th. Stein Mindesmærke i Ruds Vedby (1870), af C. Peters Bronzemedajon ved Kongehøjen paa Samsø (1866), af O. Evens Bronzestatue i Sorø (1877), Mindestøtte med Marmorrelief (Næstved 1870) og Buste i Give ved Vejle (1868), af L. Prior Mindestøtten i Vordingborg (1868), af M. Bindsbøll Monumentet paa Rytterknægten (1856), af Bondrop Monument med Kopi efter H. V. Bissen i Fuglebjerg 1868, af R. Malthes Buste i Stubbekøbing (1870), af A. Poulsen Bronzestatue i Christiansgave ved Hjørring (1866), af Stramboes Bronzestatue i Odder (1871), af N. Schmidt Bronzestatue i Varde (1885). Endvidere Buster ved Eghøjgaard ved Roskilde-Holbækvejen (1879), i Stege (1860), ved Holbæk (1876), i Nykøbing S. (1872), i Maribo (1867), i Rudkøbing (s. A.), i Christiansgave ved Thisted (s. A.), i Randers (1862), i Aarhus. Statue i Grenaa (1870). Mindesmærker ved Møllevadbro i Sorø Amt, Nykøbing F. (1891), Ryslinge (1871), Dannerhøj i Vendsyssel, Himmelbjerget (1874), Vejle, Storebjerg ved Hjørring (1878), Bregning (1875), Skern, Vejen, samt en Mindetavle i Aakirkeby til Minde om F.s Besøg 1851.

O. Andrup.

Frederik VIII. (Christian Frederik Vilhelm Carl), 1843—1912, Konge. F. 3. Juni 1843 i Det gule Palæ, Kbh. (Slotsk.), d. 14. Maj 1912 i Hamburg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Senere Kong Christian IX. (s. d.) og Dronning Louise af Hessen-Kassel (s. d.). Gift 28. Juli 1869 i Stockholm med Louise Josephine Eugenie af Sverige-Norge (s. d.).

Efter at F. en kort Tid havde besøgt Mariboets Skole, lededes hans Undervisning i Hjemmet af Professor L. V. Petersen, samtidig med at han deltog i Kadetakademiets militære Øvelser. Efter sin Konfirmation 1860 udnævntes han til Sekondløjtnant i Infanteriet, og hans militære Uddannelse fortsattes derefter ved 19. Infanteribataillon i Nyborg og ved 4. Dragonregiment i Næstved. 1863 gennemgik han et kort akademisk Kursus ved Oxford Universitet, hvor han senere fik Diplom som Dr. jur. h. c. 1867 blev han efter at have gennemløbet de mellemløbende militære Grader General uden for Nummer og 1891 Hærinspektør. 1874 og 1877 var han Chef for Lejrdivisionen ved Hald. Efter Faderens Tronbestigelse 15. Nov. 1863 hjemkaldtes han fra England og fik

som Kronprins Sæde i Statsraadet. Under Krigen 1864 var han attacheret General **Hegermann-Lindencrones** Stab i Jylland. Han besøgte tidligt de vigtigste europæiske Hoffer, hvor han overalt gjorde et godt Indtryk ved sin taktfulde og beskedne Optræden. Under sin Faders Rejser til Udlandet og 1874 til Island røgtede han sine Regentskabspligter med Samvittighedsfuldhed og Takt. Hans Ægteskab 1869 med den svenske Prinsesse Louise vakte stor Glæde i Danmark, hvor man betragtede det som noget af en Oprejsning for de Skuffelser, de skandinaviske Sympatier 1864 havde lidt. Baade i og uden for Statsraadet viste han en levende Interesse for de offentlige Anliggender og satte et betydeligt Arbejde ind paa at lære vore sociale Institutioner og politiske Forhold og Personer at kende. Han var saaledes gennem hele sin Kronprinstid en flittig Tilhører i Rigsdagen og plejede personlig Forbindelse med Politikere af forskellige Lejre. Kun havde han vanskeligt ved at glemme Fortiden, naar det drejede sig om de Personligheder, der havde vovet sig længst ud i Angrebet paa Kong Christian og hans Slægt i de første Aar af hans Regeringstid. Han følte sig nært forbunden med sin Fader og gik med Varme ind for hans **Synsmaade**, baade i Statsraadet og under private Samtaler, saaledes baade ved Afvisningen af det **Russell'ske** Voldgiftsforslag i Sommeren 1864 og ved Hævdelsen af det absolutte Neutralitetsstandpunkt ved Udbruddet af Krigen 1870. Alt som den politiske Konflikt skærpedes under Ministeriet Estrup, kom han til den Overbevisning, at der i den **laa** en Fare for Dynastiet og for Landets Interesser i det hele, og uden nogen Sinde at træde op imod Regeringspolitikken anvendte han dog den ikke meget store Indflydelse, han raadede over, til at fremme Bestræbelserne for et konstitutionelt Forlig. Da dette var sluttet 1894 og det trak i Langdrag med Estrups Afgang, benyttede han den Lejlighed, Rigsdagens Nærværelse ved hans Sølvbryllupsfest i Juli gav ham, til i sin Tale at udtale varm Tilslutning til Forliget og sit Ønske om, at det »**maatte** blive gennemført i alle dets Konsekvenser«. Som disse Ord viser, havde han ønsket, at det nye Ministeriums Sammensætning var blevet et troere Udtryk for Forliget. Trods de rosende Ord, han som sin Faders Repræsentant ved Landmandsforsamlingen i Odense Sommeren 1900 udtalte om det stærkt omstridte Ministerium Sehested, var hans personlige Opfattelse dog den, at Tiden nu var kommet til at forsøge med et Venstreministerium, og han hilste derfor Systemskiftet 1901 med Glæde.

29. Jan. 1906 døde Christian IX., og n. D. udraabtes F. til Konge under varm Tilslutning fra den paa Amalienborg Slots-

plads forsamlede Mængde. Han var nu 63 Aar gammel og havde i sine mange Kronprinsaar bittert følt den Uvirksomhed, hvortil hans Stilling fordømte ham. Mange Gange havde han ønsket offentlige Hverv, ogsaa af **ikke-militær** Natur, men som Regel forgæves. Til Gengæld kan det vel siges, at ingen dansk Kronprins i Aarhundreder havde tiltraadt Regeringen saa vel forberedt til sit Hverv som han. Med utrættelig Flid havde han lige til det sidste arbejdet paa at uddybe sin Viden om Landets offentlige Forhold og holdt sig i Kontakt med Politikere o. a., der repræsenterede forskellige Anskuelse og Interessesfærer. Han beholdt sin Faders Ministerium, og skønt han med sin aktive Natur ofte smerteligt følte, hvor snævert Grænserne er afstukne for en konstitutionel Konges Initiativ og Virkelyst, var dog den Overbevisning dybt rodfæstet hos ham, at det konstitutionelle Styre, hvis Retning bestemtes af Folkets Flertal, var det bedste for Danmark. Dette gav han ogsaa tydeligt til Kende ved sine Afskedsord 1905 til Sønnen, Kong Haakon: »Kun i fast Tilslutning til Folket kan en Regering finde Styrke til at udføre sit ansvarsfulde Kald«. Tre Hovedopgaver satte F. sig ved sin Tronbestigelse. Den første var at tilvejebringe et tryggere Forhold til Tyskland, baade under Henblik paa den Verdenskrig, som han med sin kyndige Bedømmelse af de europæiske Forhold ansaa for uundgaelig, og for at skaffe de danske Nordslesvigere taaleligere Vilkaar. Bestræbelser i denne Retning var allerede begyndt under Christian IX., men uddybedes nu ved gensidige Fyrstebesøg, ved Optantraktaten af 1907 og ved de **Lütken'ske** fortrolige Underhandlinger, som Kongen, trods deres Vovelighed, for Formaalets Skyld billigede og nøje fulgte. Den anden Hovedopgave var Ordningen af Forholdet til Island med det **Maal** at skabe for dette Land al den Selvstændighed, som kunde forenes med dets Forbliven inden for det danske Monarki. Kongen forberedte dette Værk ved 1909 at indbyde det islandske Alting til et Besøg i Kbh. og ved n. A. sammen med 40 danske Rigsdagsmænd og Repræsentanter for dansk Kultur- og Erhvervsliv at foretage en Rejse til Færøerne og Island. Der nedsattes derefter en blandet dansk-islandsk Kommission, valgt af de to Landes Repræsentationer under Forsæde af J. G. Christensen og den islandske Minister Hannes Hafstein, som 1908 paa et islandsk Medlem nær naaede til Enighed om et Forslag, der dog kuldkaستes af det Sept. s. A. nyvalgte Alting. Dette Resultat var en stor Skuffelse for Kongen, som havde taget Initiativet i denne Sag og sat saa meget ind paa dens Gennemførelse. Den tredje Opgave var Forsvarsvæsenets Ordning. F. var Tilhænger af Kbh.s Landbefæst-

ning, men slog sig dog til **Taals** med Ministeriet Neergaards Forslag om dens Nedlæggelse mod Anlæg af en Række forberedte Stillinger paa Landfronten, men da ogsaa dette forkastedes af Folketinget og Ministeriet som Følge deraf demissionerede, søgte Kongen, da Grev Holstein-Ledreborg havde afslaaet at danne den nye Regering og Grev Frijs' Forsøg derpaa glippede, at bane Vej for en for ham nogenlunde acceptabel Løsning ved Dannelsen af et Ministerium Richelieu, der **laa** uden for den parlamentariske Linie, han ellers fulgte. Da ogsaa dette viste sig uigennemførligt, accepterede han dog det Kompromis mellem Venstregrupperne, som Ministeriet Holstein med Støtte fra de Frikonservative og en Del af Højre gennemførte. Ogsaa i denne Sag led Kongen, der Aaret før havde faaet et haardt Slag ved Albertikatastrofen, altsaa Skuffelser. Efter Ministeriet Holsteins Afgang i Efteraaret **1909** udnævnte Kongen i Overensstemmelse med den parlamentariske Stilling C. Th. Zahle til Konsejlspræsident, og **1910** overdroges Ministeriets Dannelse efter Folketingsvalgets Udfald til den Kongen personlig nærstaaende Kl. Berntsen. F. søgte i sin korte Regeringstid at sætte sig i saa nær Kontakt med Befolkningen som muligt, bl. a. ved sine hyppige Rejser til Landets forskellige Dele, hvor han vandt megen Popularitet ved den levende Interesse, han viste for Befolkningens Anliggender og ved sin ejendommelige, følelsesbetonede Veltalenhed. Han havde en naturlig, menneskelig Medfølelse med de Tusinder af Enkeltpersoner, han kom i nærmere eller fjernere Forbindelse med, og hans enestaaende Hukommelse og Genkendelsesevne gjorde sit til, at hans Indtryk af Mennesker fastholdtes gennem Aarene. For alle Tidens humane Bestræbelser, f. Eks. paa Fængselsvæsenets Omraade, viste han en aktiv Interesse, ligesom han og Dronningen udfoldede en betydelig privat Godgørenhed. Han døde i Hamburg af et Hjerteslag paa Tilbagerejsen fra en Sundhedsrejse til Syden.

A. F. Kriegers Dagbøger, **I—VII**, 1920—25. A. Liljefalk: Kong Frederik **VIII.**, 1912. Kl. Berntsen: Erindringer fra Rigsdags- og Ministeraar, 1925. Joh. Steenstrup i Tilskueren, 1912, II, S. 417—30. J. C. Christensen i Gads *Mag.*, 1911—12, S. 523—27. P. Nansen: Portrætter, 1918. C. H. Rørdam: Hofliv under Christian **IX.**, 1918. Samme: Hofdage hos Christian **IX.**, 1929. Samme: Mine Referatdage hos Kong Christian **IX.**, 1930.

N. Neergaard.

Maleri af E. **Jerichau-Baumann** 1852 (Rosenborg). Et Par tidlige Litografier, bl. a. fra Konfirmationstiden med Søsteren Alexandra. Tegninger af A. Schjøtt 1863 (Fr.borg). Stik af Weger i Leipzig (Husaruniform) ca. 1866. Maleri af Carl Bloch 1867

(Rosenborg). Litografi af C. E. Fortling. Maleri af A. Schiøtt 1869 (Blyantskitser paa Fr.borg), litograferet af I. W. Tegner. Medailler ved Brylluppet af Ad. Lindberg. Stik af Carl Mayer i Niirnberg (Gothakalenderen) 1870. Litografi af E. Fortling 1871 efter Fotografi af G. Hansen. Olietryk af Harald Jensen. Litografi af J. Thorsøe. Maleri af F. Henningsen 1896. Skitse af samme af F. som russisk Oberst (Fr.borg). Portrætteret paa P. S. Krøyers Billede af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab) og paa L. Tuxens Familiebillede fra Fredensborg 1883 (Christiansborg) samt paa Paul Fischers Den norske Deputations Modtagelse 1905 (1907, Fr.borg). Marmorbuste af R. Andersen 1908 (Fr.borg). Radering af Max Kleinsorg. Maleri af Otto Bache 1909 (Rosenborg). Ældre Frimurerbilleder af samme. Tegning af samme og Maleri 1911 paa Fr.borg. Maleri af Flygenring fra castrum doloris (Fr.borg). Statuette af Laur. Jensen (1912) (sst.). En Række Medailler, næsten alle af Lindahl. Buste paa Kronprins Frederiks Stiftelse 1913 og (af Nielsine Petersen) i Fredensborg Slotspark. Mindsten ved Frederikshavn og ved

Hald.

0. Andrup.

Frederik (Christian F. Franz Michael Carl Valdemar Georg), f. 1899, Kronprins. F. 11. Marts 1899 paa Sorgenfri. Forældre: senere Kong Christian X. (s. d.) og Alexandrine af Mecklenburg-Schwerin (s. d.). Gift 24. Maj 1935 i Stockholm med Ingrid Viktoria Sofia Louise Margareta af Sverige (s. d.).

F. blev Student 1917, privat dimitteret, fik s. A. Sæde i Statsraadet og udnævntes til Sekondløjtnant à la suite i Hæren, blev 1922 Premierløjtnant og 1929 Kaptajn à la suite. Han uddannedes i øvrigt som Søofficer og blev 1917 Kadet, 1921 Sekondløjtnant, 1923 Søløjtnant, 1929 Kaptajnløjtnant og 1935 Orlogskaptajn. Han har i Aarenes Løb besøgt de fleste Egne af Danmark, gjorde 1930 sammen med Prins Knud og Prins og Prinsesse Axel en Rejse til Østen med O. K.s Motorskib »Fionia« og var 1934 udkommanderet som Chef for Torpedobaaden »Hvalrossen«. Han nærer stor Interesse for Musik, som han dyrker baade som Dirigent og Komponist, og beskæftiger sig i øvrigt bl. a. med moderne Trafikproblemer. Han er Æresmedlem af Dansk Jagtforening, Ærespræsident for Dansk Korforening og Protektor for Det Classenske Fideicommis, Det jyske Musikkonservatorium og Danske Studenters Roklub. 15. Marts 1935 deklareredes paa Stockholm Slot hans Forlovelse med Prinsesse Ingrid. Kronprinsparrets Opholdssted en Del af Aaret vil blive Graa-

sten Slot. — R.E. 1912. DM. 1917. — Barnebillede paa L. Tuxens Maleri De fire Generationer 1902. Maleri af Oscar Mathiesen 1935.

Povl Engelstoft.

Frederik, 1753—1805, Arveprins. F. 11. Okt. 1753 paa Christiansborg (Slotsk.), d. 7. Dec. 1805 paa Amalienborg, begr. i Roskilde Domkirke. Forældre: Kong Frederik V. (s. d.) og Juliane Marie af Braunschweig-Wolfenbüttel (s. d.). Gift 21. Okt. 1774 paa Christiansborg med Sophie Frederikke af Mecklenburg-Schwerin (s. d.).

F. var eneste Barn i Ægteskabet mellem Frederik V. og Juliane Marie, og han fik den bedste Opdragelse, Tiden kunde skaffe. De dygtigste Lærere blev ansat, og hvad der var et Særsyn: der lagdes Vægt paa at give den lille Prins en national dansk Opdragelse. Dette skyldtes først og fremmest Moderen, som trods det, at hun var en tysk Prinsesse, havde et klart Blik for, at Sønnen maatte opdrages paa Dansk. Som Prinsens mest kendte Lærere maa nævnes den unge begavede Professor Sneedorff og Ove Høegh-Guldberg; af Udlændinge bl. a. Schweizeren Reverdil. Men alle de skønne Kræfter var spildte. Prinsen var kun yderst middelmaadig begavet, og alle Anstrengelser til Trods blev Resultatet saare ringe. — Allerede tidligt beskæftigede Regeringen sig med Prinsens Fremtid. Da han ikke var mere end tre Aar, fik man efter næsten endeløse og meget kostbare Forhandlinger, hvor navnlig Rusland gjorde Vanskeligheder, Prinsen valgt til Koadjutor over Bispedømmet Lübeck, en Gevinst, man atter maatte lade sig glide af Hænde ved Mageskiftetraktaten med Rusland 1767. — Ikke paa Grund af betydelige Evner, vindende Optræden eller personlig Energi, men alene i sin Egenskab af Prins af Blodet kom F. til at spille en politisk Rolle. Da Struensees personlige Regimente og hans Forhold til Dronningen omkring Nytaar 1772 førte til de misfornøjedes Sammensværgelse, blev Prinsens Person det Samlingsmærke, omkring hvilket man fylkede sig. Selv havde han ingen Andel i Sammensværgelsens Opstaaen eller den nærmere Planlæggelse af Kuppet; han var jo kun et ganske ungt Menneske, men hans blotte Eksistens var nok. Bag ham stod den villiestærke Enkedronning Juliane Marie og de andre sammensvorne, og ganske naturligt blev han Midtpunktet i den nye Regering, der traadte til efter Maskeballen paa Christiansborg Slot den skæbnsvangre Januarnat 1772. I det nyoprettede Gehejmestatsraad beklædte han den betydningsfulde Post som Præses, men selv om han yndede at give det Udseende af, at det var ham, der styrede Staten, et Ønske,

der ikke alene fik Udtryk ved en anmassende og brovtende Optræden over for flere af Ministrene, men ogsaa derved, at han sendte et Utaal af personlige Breve til de forskellige Kollegiers Embedsmænd, var det helt andre Personer, der sad inde med den virkelige Magt, først og fremmest Høegh-Guldberg. Schimmelmann fældede over for Johan Bülow en knusende Dom over F., idet han udtalte: Prins Frederik er intet, aldeles intet, ikke i Stand til at fatte en fornuftig Tanke. Ogsaa A. P. Bernstorff saa med megen Skepsis paa F.

De nærmeste Aar efter Kuppet var F. trods alt en Person, man maatte regne med. Den lille Kronprins Frederik var yderst svagelig, og døde han, var Arveprinsen Nationens eneste Haab; kun han kunde da føre Slægten videre. Derfor blev Forhandlingerne om hans Ægteskab ført med stor Kraft af Schack Rathlou, og 1774 hjemførte F. den purunge mecklenburgske Prinsesse Sophie Frederikke som sin Brud. Ægteskabet var ikke lykkeligt. Hun var velbegavet og naturlig, han trods en vis personlig Godmodighed irriterende ved sin Ubetydelighed, kejtet og kantet i sit Væsen og desuden sygelig. Hvad der ogsaa undergravede hans Stilling var hans ret uheldige Ydre og fuldkomne Mangel paa Evne til repræsentativ Fremtræden. I tolv Aar sad F. i Begivenhedernes Midtpunkt og gav Rollen som den Tap, hvorom Regeringsmekanismen drejede sig, men ved Kronprins Frederiks Optræden i Statsraadmødet 14. April 1784 var Skuespillet forbi. Ved et rask Kup, hvorunder det kom til et korporligt Sammenstød mellem Onkel og Nevø, blev F. fordrevet fra den politiske Scene og var fra da af dømt til en fuldkommen betydningsløs Tilværelse. Fra 1784 til F.s Død bevaredes en tilsyneladende ydre venskabelig Omgangstone, men i Virkeligheden herskede der mellem de to Prinser en isnende Kulde, og Forbindelsen blev næsten afbrudt ved Christiansborg Slots Brand, efter hvilken Kronprinsen tog Ophold paa Frbg. Slot, medens F. købte et af Amalienborgs Palæer. Her døde han efter længere Tids Svagelighed.

E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, IV—VI, 1902—09. Aage Friis: Bernstorfferne og Danmark, I—II, 1903—19. Samme: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, 1923.

Harald Jørgensen.

Et stort Antal Barnebilleder. Portrætteret paa C. Foltmars store Miniaturebillede 1756 af Kongebørnene (Fr.borg) og paa sammes Billede med Moderen ca. 1758 (sst.). Emailler af J. Brecheisen 1760 (Rosenborg). Maleri af C. G. Pilo (Kopi paa

Løvenholm), af A. Brunniche (Vemmetofte, Nysø), af J. Thrane (Christiansborg, Fr.borg, Coburg) og J. G. Ziesenis. Ungdomsbillede i Pastel (**Charlottenlund**). — Efter Struenseetiden findes: W. A. Mullers store Miniature med Moderen (Fr.borg). P. Als' Helfigursbillede i Anledning af Indstiftelsen af Christian VII's Orden 1774 (**Gl. Estrup**). To Bryllupsmedailler af D. Adzer. Miniaturer af C. Høyer (Rosenborg, Fr.borg), Stik derefter 1777 af J. M. Preisler. Rødt Stik i Tegnemanér af J. T. **Kleve**. Stik af J. F. Clemens 1779 efter Profilm miniature af C. Høyer. Maleri 1778 af F. i hel Figur af Vig. Erichsen (Eremitagen, Leningrad). Pasteller af samme (Fr.borg, Rosenborg). Miniaturer (**sst.**). Portrætteret 1781 paa W. **Haffners** Billede af Appartementssalen paa Christiansborg (Rosenborg). Stik af P. Haas efter Tegning af G. Haas viser en Profilbuste. H. Beeken har udført hans Buste, til Porcellænsfabrikken (Fr.borg). Profilrelieffer, især paa Porcellænsvaser, Medaillon af H. Beeken paa Kunstmuseet. 1782 udsendte C. **Enhörning** en Jeton med **F.s** Billede. N. Abildgaard malede et allegorisk Billede: F. vækkende **Fama**. Jens Juel har ofte malet **F.**, bl. a. Knæstykket paa Akademiet (1782) og et Familiebillede (ca. 1790), desuden tidligere (Frisure med to Bukler) og senere Billeder (naturligt Haar) (Fr.borg, Rosenborg); efter et Maleri raderede C. C. Andersen 1871 et Blad. En lille Buste i forsølvet Metal fra Frederiksværk af P. Floberg 1785 (Fr.borg). Endvidere findes F. afbildet paa J. C. F. Viertes Maleri af Kongefamilien 1794 (Gunderslevholm) og paa W. **Haffners** Billede af Teselskabet paa Amalienborg (s. **A.**, Jægerspris). 1795 tegnede J. L. Lahde Profilportrætter af F. med sin ældste Datter (Frijsenborg) og med Christian VIII (Rosenborg). En Del Silhouettebilleder.

O Andrub

Frederik, 1529—56, Hertug. F. 1529, d. 27. Okt. 1556 i Kiel, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Kong Frederik I. af Danmark (s. d.) og Sophie af Pommern (s. d.). Ugift.

F. havde fra 1540 sin Broder Kong Christian III.s tyske Hofpræst Andreas Jedicke til Tugtemester og fik en halvlærd Opdragelse, da han bestemtes til at søge Bispeværdigheden. Ved Hertugdømmernes Deling 1544 blev han forbigaaet, idet Brødrene lovede at skaffe ham Ærkebispedømmet Bremen; da dette ikke lykkedes, skaffede de ham foreløbig et Kannikedømme i **Köln**. Da han blev tyve Aar gammel, maatte Brødrene imidlertid være rede til at indrømme ham en Del af Hertugdømmerne, hvis Stænder havde hylidet ham; for at undgaa det overdrog Kongen ham Bispe-

dømmet Slesvig med Svavsted, idet Kapitlet valgte ham til Koadjutor hos Bispen, Tileman van Hussen (1549). S. A. indgik han i Assens en Overenskomst med sine Brødre, hvorefter han opgav al Ret til Hertugdømmerne for deres og deres mandlige Efterkommeres Livstid imod foruden Slesvig Stift at faa en Aarpenge af 9000 Mark, indtil der kunde skaffes ham et større Stift. Kort efter døde Biskoppen, og F., der alt tidligere var indtraadt i hans Ret, antog nu ogsaa Titlen. 1552 opnaaede han derpaa ligeledes Bispedømmet Hildesheim, hvor han ligesom i Köln stod i Lydighedsforhold til Paven; han beholdt dog ogsaa indtil videre sin Pension fra Brødrene. F.s tidlige Død skyldtes vistnok Brystsyge; før sin Bortgang testamenterede han Broderen Adolf paa Gottorp alle sine Ejendomme. Slesvig Stift havde han forpligtet sig til at overlevere Kongen skadesløst, men oplod det før sin Død ikke des mindre til Adolf, der straks efter hans Død satte sig i Besiddelse af det. De to Brødre synes at have staaet hinanden nær ogsaa i deres tvetydige eller lunkne Forhold til de kirkelige Spørgsmaal, som Kongen omfattede med den største Nidkærhed.

Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 626—32. Chr. Stemann: Gesch. des Rechts des Herzogth. Schleswig, III, 1867, S. 222—26. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, I, 1907.

A. D. Jørgensen (*Hugo Andersen**).

Frederik (Friedrich), 1701—66, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg. F. 1. April 1701, d. 10. Nov. 1766 paa Gliicksborg, begr. sst. (Slotskapellet). Forældre: Hertug Philip Ernst af Gliicksborg (s. d.) og 1. Hustru. Gift 19. Juni 1745 i Detmold med Henriette Augusta af Lippe-Detmold, f. 26. Marts 1725 i Detmold, d. 5. Aug. 1777 paa Gliicksborg, D. af Fyrst Simon Henrik Adolf af L.-D. (1694—1734) og Grevinde Vilhelmine af Nassau-Idstein (1700—56).

F. opholdt sig med sin Hofmester Jonas Lime, senere Præsident i Bergen, 1719—22 i Kbh., hvor han fra 1717 havde Kaptajnscharge i Fodgarden. 1722—24 rejste de i Italien, Tyskland og Holland. Efter Hjemkomsten blev F. først Oberstløjtnant i Dronningens Livregiment, derpaa 1729 Oberst og Chef for det oldenborgske Regiment, 1739 Generalmajor, 1749 Generalløjtnant, 1758 General i Fodfolket. 1760 tog han sin Afsked. Ved Faderens Død (1729) fulgte han denne som Hertug af Glücksborg. Han afstod 1749 til Kronen Hertugdømmets Halvdel af Ærø mod Eftergivelse af en Række længe omtvistede Skatterestancer og gav 1754 Afkald paa sin Successionsret til de plønske Lande. 1735 indførte han ved

en Forordning blandet tysk-dansk Kirke- og Skolesprog i de Sogne i Sundeved, hvor der fandtes større tysktalende Befolkningsdele; efter Protester og Forhandlinger stadfæstede Regeringen i Kbh. 1740 Forordningen. — F.s Enke købte Nordborg Slot, hvor hun boede til sin Død. — Bl. R. 1736. — Maleri i Privateje i Kolding. Stik af A. Støttrup 1778.

J. C. Gude: Bericht von der Halbinsul Sundewitt, 1778, S. 167—70. C. F. Allen: Det danske Sprogs Historie i Slesvig, I, 1857, S. 194—99. Hist. Tidsskr., 5. , , 1 5, 190 . C. O. Bøggild Andersen (A. D. Jørgensen).

Frederik (Friedrich), 1814—85, Hertug af Glucksborg. F. 23. Okt. 1814 paa Gottorp, d. 27. Nov. 1885 paa Louisenlund, begr. i Slesvig Domkirke. Broder til Kong Christian IX. af Danmark (s. d.) og Hertug Carl af Glucksborg (s. d.). Gift 16. Okt. 1841 i Buckeburg med Prinsesse Adelheid Christine Juliane Charlotte af Schaumburg-Lippe, f. 9. Marts 1821 i Bückeburg, d. 30. Juli 1899 i Itzehoe, D. af Fyrst Georg Vilhelm af Schaumburg-Lippe (1784—1860) og Ida Caroline Louise af Waldeck (1796—1869).

F. traadte i dansk Militærtjeneste og blev 1831 Ritmester ved de lette Dragoner, men sluttede sig 1848 sammen med 2. Dragonregiment til den slesvigholstenske Hær. Han afskedigedes derfor 1849 af den danske Armé, men fik 1858 ny Afsked med Tilladelse til at bære dansk Uniform. Ved sin Broder Hertug Carls Død (s. d.) 1878 blev han Hertug af Glucksborg. — R.E. 1843. — Barnebillede (Rosenborg). Maleri i Privateje. *A Thorsø (Svend Larsen*)*.

Frederik (Friedrich) IL, 1568—87, Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp. F. 21. Juni 1568 paa Gottorp, d. 15. Juni 1587 sst., begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Hertug Adolf I. af Slesvig-Holsten-Gottorp (s. d.) og Hustru. Ugift.

Som den »Europæer«, den første Gottorper var, gav han sine Sønner en fintdannet fransk Adelsmand Antoine Cauce til Opdrager. 1581 fulgte F. og hans yngre Broder Philip Cauce til Universitetet i Heidelberg, hvor F. 1583 fungerede som Æresrektor; senere laa han ved Universitetet i Strasbourg, hvor han valgtes til Domherre. Ved Faderens Død (1586) blev han hans Efterfølger som regerende Hertug paa Gottorp. Slesvig Stift, hvor Adolf 1569 havde faaet ham valgt til Koadjutor, inddrog derimod Kong Frederik II. som dansk Rigsien. Det var kun en Vinter og en Vaar, det blev forundt den purunge Arvtager efter en betydelig Fader at føre dennes Gerning videre. Efter alt at skønne var der rige Evner hos Philip af Hessens Dattersøn; han prises for Lærdom

og Fromhed og viste stor Interesse for Kirkens og Skolens Tarv. Men Livskraften slog, som hos hans Broder og Efterfølger Philip, ikke til, og han døde, endnu før han havde modtaget Stændernes Hylding.

Johs. Møller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 192 f. W. E. Christiani: *Geschichte der Herzogthümer Schleswig und Holstein*, II, 1784, S. 491 f. G. Waitz: *Schleswig-Holsteins Geschichte*, II, 2, 1852, S. 412 ff.

C. O. Bøggild Andersen (A. D. Jørgensen).

Frederik (Friedrich) **III.**, 1597—1659, Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp. F. 22. Dec. 1597 paa Gottorp, d. 10. Aug. 1659 i Tønning, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Hertug Johan Adolf af Gottorp (s. d.) og Augusta af Danmark (s. d.). Gift 21. Febr. 1630 i Dresden med Maria Elisabeth af Sachsen, f. 22. Nov. 1610, d. 24. Juni 1684, begr. i Slesvig, D. af Kurfyrst Johan Georg I. af Sachsen (1585—1656) og Magdalena Sibylla af Brandenburg (1607—59).

F. og hans Broder Adolf (s. d.), som fik deres første Opdragelse af Johann Pincier, sendtes 1615 til Tyskland (Nürnberg, Regensburg, Augsburg, Strasbourg) og Frankrig (Paris, Orléans, et halvt Aar i Angers), hvorfra Meddelelsen om Faderens Død kaldte F. hjem. Støttet paa Arvestatuttet af 1608 søgte han Kejserens og den danske Konges Forlening med henholdsvis Holstens og Slesvigs hertugelige Del og lod sig først derpaa hylde af Landdagen.

Næppe mange Fyrster af det oldenburgske Hus har ejet bedre Forudsætninger for at blive deres Lande en god Regent end F. Hvad de kloge, tænksomme og milde Træk paa hans Portrætter fortæller, stadfæstes af andre Vidnesbyrd. Han ejede baade grundigere og alsidigere Lærdom og et ædrueligere Skøn end sin Fætter og Navnefætter paa Danmarks Trone, talte med Lethed Latin og Fransk og kunde læse Græsk og Hebraisk. Hans Hovedkærlighed gjaldt dog Matematikken og Astronomien, og samtidig forbandt han med gode Kundskaber i Historie og Statsret Evne til at bedømme Mennesker og Situationer og en for sin Tid sjælden religiøs Tolerance. Han var tillige en elskværdig Natur, der yndede god Vin i muntert Lag, men han vidste at holde Maade. »A temperate, fine and discreet gentleman«, var Englænderen Lord Leicesters Dom.

I det foregaaende Slægtled havde Henrik Rantzaus Breitenburg været Aandscentret for Hertugdømmernes Tyskhed. F. gav Gottorp Slot denne Stilling. Baggrunden for »Gottorkulturen« var Landenes store materielle Opsving i 16. Aarh.s 2. Halvdel og Hertugerne Adolfs og Johan Adolfs og en Række Adelsmænds, Borgeres og

gejstliges Virken til Fremme af Kunst, Kunsthaandværk og Lærdomsliv, men F. staar her som Fuldenderen. Han øgede det af Faderen grundede Bibliotek med talrige værdifulde Bøger og Haandskrifter, lod Limburgmekanikeren Andreas Bosch (Bosch) lave den mægtige Globus, som nu findes paa Fr.borg, lod forarbejde kunstfærdige figurlige Fremstillinger af det ptolemæiske og det kopernikanske System, oprettede en Samling af astronomiske Instrumenter og et Kunst- og Naturaliekammer og støttede Husumeren Johann Meiers store kartografiske Arbejder og Husumborgmesteren Caspar Danckwerths 1652 udgivne »Landesbeschreibung«, Digterne Johann Rist og Paul Fleming og sine Landes betydeligste Malerbegavelse Rembrandteleven Jürgen Ovens, som han kaldte hjem fra Nederlandene og gjorde til sin Hofmaler. Han søgte ca. 1630, om end uden Held, at gøre Skolen i Husum til en Slags Højskole for sine Lande, og han er den egentlige Fader til den Tanke om et Landsuniversitet, som hans Søn virkeliggjorde. Fremmede lærde studerede paa Gottorp, og Hoffets Liv og Tone blev under ham, til Dels under Indflydelse af hans sachsiske Hustru, langt finere, end den havde været før, og end den var i Kongens Kbh. Baade ved Hove og i Kancelliet sejrede Højtsken over Plattysken.

F. overtog en stor Gæld efter sin Fader, og trods ekstraordinære Landdagskontributioner, en stærk Forøgelse af de ordinære Amtindtægter og Organisation af Finansforvaltningen under en Række dygtige Kammermestre lykkedes det ham ikke at bringe sin Stats Finanser i Orden; ved hans Død androg Gælden ca. 1 $\frac{1}{4}$ Mill. Rdl. Den herskende Møntforvirring, Befolkningens synkende Pengerigdom og den kostbarere Hofholdning havde sin Andel heri, men Hovedårsagen laa dog sikkert i Krigene og i de Summer, som Defensionsværket og Ydrepolitikken slugte. F. søgte ved en Række merkantilt-finansielle Forholdsregler at bringe Erhvervsliv og Handel i Vejret, men i det hele uden Held. Størst Betydning fik Anlægget af Stabelstaden Frederiksstad (1621) ved Treene-Ejderkrydset, der som sit kongelige Forbillede Glickstadt var tænkt som Konkurrent til Hamburg, og som under Indflydelse af nederlandske Indvandrere fik et stærkt hollandsk Præg. Her som andre Steder fik fremmede Trosbekendere udstrakte Gudstjenestefriheder. I det Haab at drage Persiens Silkeeksport over Rusland og Østersøen til Kiel sendte F. 1633 paa hamburgsk Initiativ et Gesandtskab til Tsar Michail Feodorovitsj og 1636 en Sendefærd til Ispahan, som Adam Olearius (s. d.) beskrev i en værdifuld Rejsebeskrivelse.

I forfatningsmæssig Henseende betegner F.s langvarige Regering

en videre Tilbagetrængen af Ridderskabets og Landdagens Indflydelse til Fordel for Fyrstemagten. Sammen med Christian IV. paalagde han nye Told- og Accise (»Licente«-)afgifter, udskrev 1631 en Skat uden stændersk Bevilling og optraadte kraftigt mod Stændernes Syndicus Christoph Krauthoff (s. d.), da denne 1642 angreb Fyrsterne, især deres Udnævnelse af Amtmænd uden for Ridderskabet. Uden helt at skyde de ridderskabelige Landraader til Side byggede han især sin Forvaltning paa de »lærde Raader«, hvoraf mange stammede fra det ikke-holstenske Tyskland, og begrænsede mere og mere sine afgørende Raadgiveres Kreds til enkelte »Gehejmeraader«. I Valget af disse havde han i det hele en heldig Haand. En ledende Rolle spillede især Overhofmestrene Ægidius v. d. Lancken og Dionysius v. Podewils, Kanslerne Dr. Martin Chemnitz, Dr. Erich Hedemann og Johann Adolf Kielmann, Gottorpamtmanden Gosche Wensin, Amtsinspektøren Johannes Hecklauer og den dygtige Kancellisekretær Eilhard Schacht. Fra 1644 var Kielmann som Kansler den dominerende Skikkelse i gottorpsk Politik.

Det skyldes utvivlsomt især Kielmann, at Gottorp i Slutningen af F.s Regering søgte Tilslutning til Sverige og derved kom til at staa direkte fjendtligt over for den danske Konge, men i deres Forsøg paa at hævde den gottorpske Stats Selvstændighed over for Kongeriget fulgte han og F. en Linie, som var begyndt allerede under Adolf I., og som maatte være den naturlige for det gottorpske Hus. F. havde ogsaa gode Grunde til, saa vidt muligt, at værne sine Lande mod Følgerne af den dansk-kongelige Ydrepolitik, i hvilken han ikke havde nogen Del, og som ofte gik mod hans Interesser.

Allerede i F.s første Aar tørnede Christian IV. og Huset Gottorp sammen, da Kongen ivrigt og hensynsløst, til sidst ved Indkvartering af Tropper i gottorpske Amter (1621), gennemtvang sin Søn Frederiks Valg til Koadjutor i Bremen Stift, som i flere Slægtled havde haft gottorpske Ærkebisper og ved ældre Aftaler var stillet F.s yngre Broder Adolf i Udsigt. Den truende Fare fra Kejseren og den katolske Liga efter Slaget paa Det hvide Bjerg (1620) bragte F. til at søge nærmere Tilslutning til Morbroderen; 1623 fornyedes paa hans Initiativ »Unionen« mellem Kongeriget og Hertugdømmerne, hvorved den gensidige Forsvarshjælp fordobledes, og 1625 deltog han i Mødet i Lauenburg, hvor Christian IV. valgtes til Oberst for den nedersachsiske Kreds. De gottorpske Statsmænd ønskede dog, i god Enighed med de danske Raader, ikke Hertugdømmerne og Danmark inddraget i den tyske Krig,

og da Kongen havde lidt Nederlaget ved Lutter am Barenberg (1626), virkede F. ivrigt for Fred, idet han, som han skrev til den danske Rigsraad Albret Skeel, ikke vilde »**unser** uns von Gott **anbefholene** unterthanen . . . gleichsamb **wissentlich** auf die fleischbank **offern**«. Han fortsatte, støttet af det danske Raad, energisk sine Fredsbestræbelser i den følgende Tid, og ved Fredsforhandlingerne i Lübeck spillede, til Christian IV.s store Fortrydelse, hans Raader Æ. v. d. Lancken og E. Hedemann en vigtig Mæglerrolle. Samtidig søgte han ved Forhandlinger med Wallenstein og andre kejserlige Hærførere at befri sine Lande for Indkvartering og foretog for at naa dette **Maal** Skridt, som af Kongen opfattedes som forræderiske, og som unægteligt stred mod de **Middelalder**levn, som hed det slesvigske Lensbaand og Hertugdømmernes Fællesskab, og mod Unionen. I Foraaret 1629 lod Christian IV. sine Tropper true Gottorp og besætte Nordstrand, men den kort efter sluttede Fred sikrede Hertugen Amnesti og **Tilbagegivelse** af de under Krigen besatte Omraader. — Under **Koadjutor**tqvisten havde F. søgt Støtte hos Gustaf Adolf af Sverige, som i Lighed med Generalstaterne, Hansestæderne og de **lüneburgske** Fyrster nødig saa en dansk Magtudvidelse i Tyskland. Baade da og senere 1631 virkede den svenske Konge for en Alliance mellem Sverige og Gottorp, men F. holdt sig forsigtig tilbage og opretholdt i Aarene efter **Lübeckfreden** et nogenlunde venskabeligt Forhold til sin danske Morbroder. Familiebaandet knyttedes fastere ved Prins Christians Bryllup med Hertugindeus Søster (1634), og Unionen fornyedes flere Gange (1634, 1637, 1643), selv om F. afslog at deltage i Kongens Fæstningsanlæg. F. lod sig ogsaa 1640 affinde med en mindre Del af Arven efter det schauenburgske Hus (Barmstedt Amt, som han 1649 solgte til Grev Chr. Rantzau, og 170 000 Rdl.), men han vakte 1643 Christian IV.s Harmе ved efter Hamburgs Opfordring at tilbyde sin Mægling i Kongens Strid med denne By. S. A. synes F. at have sonderet Sverige om Muligheden af Gottorps Neutralitet i en kommende dansk-svensk Krig. Efter Torstensons Indmarch i Hertugdømmerne (Dec. 1643) opnaaede han Frihed for svensk Indkvartering mod at betale 100 000 Rdl. og overlade den svenske Hær Slottet Trittau og Byerne Kiel og **Eckernförde** og love ikke at yde Sveriges Fjender Hjælp. Hans Maal var nu som altid at skaane sit Land for Krigens Ulykker; derfor søgte han senere Forhandling med den kejserlige General Gallas og Kongen, hvad der **maaske** bidrog til, at de Svenske 1645 afkrævede ham en ny Sum Penge. Ved Brømsebrofreden opnaaede han Tilgivelse af begge Parter, men hans Lande havde

lidt haardt under den nordiske Magttvist. Begivenhederne havde imidlertid lært ham, at Sveriges Hære kunde trænge ind i Danmark fra Syd, og at de var Danmarks overlegne. En nøjere Tilslutning til Sverige blev derfor under den fortsatte dansk-svenske Spænding Kielmanns Politik. Efter flere Aars Forhandlinger fejredes 24. Okt. 1654 i Stockholm Brylluppet mellem Kong Karl X. Gustaf og F.s attenaarige Datter Hedvig Eleonora. Da Karl Gustafs polske Felttog øgede Faren for ny Krig i Norden, forhandlede F. med Svigersønnen om en vis Skaansel for Hertugdømmerne som Helhed under en saadan (Jan. 1657), og da derpaa i Sommeren 1657 danske Tropper indkvarteredes i Landet og besatte Hertugens Skanse ved Stapelholm, indlod F. sig i Underhandlinger med Feltmarskal K. G. Wrangel, men ingen bestemt Overenskomst var truffet, da Karl Gustaf Aug. s. A. rykkede op gennem Halvøen. Saa forbandtes imidlertid Gottorp og Sverige ved den hemmelige Traktat af 10. Sept. 1657, i Kraft af hvilken F. efter Roskildefreden ved København traktaten af 12. Maj 1658 opnaaede Op-hævelsen af Slesvigs Lensbaand og Afstaaelse af Svavsted Amt. Spørgsmaalet om Fællesregeringens Ophør udskød begge Parter, bl. a. under Indtryk af Ridderskabets Modstand, til Fremtiden. Under Forhandlingerne viste Gottorperne sig i det hele mere imødekommende over for Danmark end den svenske Underhandler Coyet, og det kom utvivlsomt som et Slag for F., da Karl Gustaf Aug. 1658 paa ny angreb Danmark, satte de af Gottorp vundne Fordele paa Spil og atter væltede Krigens Ulykker ind over Landet. Da de brandenburgske og kejserlige Tropper brød ind i Hertugdømmerne, vægrede han sig ved at forny Alliancen med Sverige. Kort efter (Sept.) tog han Ophold i sin 1644 anlagte Vesterhavsfæstning Tønning, til hvis Forsvar han fik overladt et svensk Regiment. Uden Udsigt til videre svensk Hjælp afsluttede han derpaa i Nov. en Neutralitetskonvention med Kurfyrsten af Brandenburg, der gav denne Gottorp Slot, saa længe Krigen varede; han forbeholdt sig imidlertid Suveræniteten over Slesvig. Neutraliteten anerkendtes dog ikke af de danske Tropper, som indkvarteredes i de gottorpske Amter og Maj 1659 besatte Svavsted. Hans Hus' og hans Landes Fremtid, den, han under saa store Vanskeligheder havde stræbt at sikre, stod hen i det uvisse, da F. et Aar efter det nye Krigsudbrud lukkede sine Øjne. I sit politiske Testamente foreholdt han sin unge Søn og Efterfølger Christian Albrecht, at det var ønskeligt at opretholde et godt Forhold til Danmark, men nødvendigt at bevare Forbundet med Sverige.

A. Olearius: Kurtzer **Begriff** einer Holsteinischen Chronic, 1663. A. H. **Lackmann**: Einleitung zur **Schlesw.-Holst. Historie**. II—VII 1732—54. W. E. Christiani: Entwurf einer gelehrten Geschichte Herzog Friedrichs III., 1772. Samme: Rettung der Kenntnisse und Gelehrsamkeit Herzog Friedrichs III. gegen Js. Vossius und Nic. Heinisius, 1786. J. A. **Fridericia**: Danmarks ydre politiske Historie 1629—1660, I—II, 1876—81. Samme: Adelsvældens sidste Dage, 1894. P. Lauridsen: Holsten-Gottorp og Kronen, i Hist. Tidsskr., 7. Rk., V, 1904—05. E. Wilmanns: Der Lübecker Friede 1629, 1905. J. Levin Carlbom: Karl X. Gustav, 1910. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, III—V, 1916—20. W. Norvin: Bidrag til Gottorperbibliothekets Historie, i Nord. tidskr. for bok- och biblioteksvasen, III, 1916. H. Schmidt: Gottorffer **Künstler**, I—II (Quellen u. Forschungen z. Gesch. Schlesw.-Holsteins, IV—V), 1916—17. Samme: Bilder aus der Geschichte der Stadt Friedrichstadt a. d. Eider, 1921. Samme: **Jürgen Ovens**, 1922. P. v. **Hedemann-Heespen**: Landesherrschaft und Kunststätte in Schleswig-Holstein in der Neuzeit, i Nordelbingen, I, 1923. L. Andresen u. Walter Stephan: **Beiträge** z. Gesch. der Gottorfer Hof- und Staatsverwaltung von 1544—1659, I—II (Quellen u. Forschungen etc, XIV—XV), 1928—29. **Jac. Fabricius**: Colloquia Gottorpensia, Gl. kgl. Saml. 3469, 8° (Det kgl.

*.

C. O. *Bøggild Andersen*.

Et Maleri af Jac. von Doordt brændte paa Fr.borg 1859. Tegning af Heinr. Hansen derefter (Fr.borg). Maleri af J. Ovens 1652 (Fr.borg), af ukendt (Thaulow Museet i Kiel) og fra 1639 (Fr.borg). Familiebillede paa Eutin og, muligvis af D. v. Klocker-Ehrenstrahl, (1653—54) paa Gripsholm. Maleri af Ovens paa Gaunø. Portrætteret paa Billedet af Hedevig Eleonoras Bortrejse (Gripsholm, Fr.borg). Miniature (Gotha). Blyantstegning (tillagt K. v. Mander, men formentlig senere) paa Fr.borg. Malerier af D. v. Klocker-Ehrenstrahl (Gripsholm). Stik af Dirck Dircksen, af J. Dircksen, af P. de **Jode** efter Maleri af Anselmus van Hulle, af Matthæus Merian, af J. Falck og J. Sandrart. Radering af J. Ovens. Stik af H. Straus 1666, af Otto Koch efter Maleri af J.S. Stik som Lig. — **Bryllupsmedaille** 1630 af Seb. Dadler.

O *Andrub*

Frederik (Friedrich) **IV.**, 1671—1702, Hertug af Slesvig-Holsten-Gottorp. F. 18. Okt. 1671 paa Gottorp, d. 19. Juli 1702 ved Klissow, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Hertug Christian Albrecht af Holsten-Gottorp (s. d.) og Hustru. Gift 12. Juni 1698 i Stockholm med Hedevig Sofia af Sverige, f. 26. Juni 1681 i Stockholm, d. 12. Dec. 1708 sst., D. af Kong Karl XI. af Sverige (1655—97) og Ulrikke Eleonora af Danmark (1656—93).

F. var vokset op under Indtrykket af Kampen mod det danske Kongehus, som ikke taalte en politisk og militært selvstændig gottorpsk Stat ved sine Landes Sydgrænse, og havde som Barn og halvvoksen delt Faderens Landflygtighed, mens danske Tropper

besatte hans Arvelande. Efter at Altonaforliget (1689) havde gindsat Christian Albrecht i hans Rettigheder, deltog den unge Mand med Iver i det Hofliv, der nu udfoldede sig paa Slægtens gamle Stamslot, som han senere (1698—1703) udvidede med den i Barokstil byggede mægtige Sydfløj. Han tog Faderens Trang til Livsnydelse i Arv, men der flammede en større Kraft og en stærkere Villie til Selvhævdelse i Sønnen. Smuk af Ydre, en Elsker af Musikken, hengiven til Jagt og krigerske Idrætter, stolt og lidenskabelig, men tillige i Besiddelse af en ikke ubetydelig, om end umodnet politisk Begavelse blev han Slægtens sidste kraftige Skud. Hans Stræben samlede sig naturligt om det, som **maatte** være Grundlinien i Dynastiet Gottorps Politik: at hævde dennes fulde Selvstændighed ikke mindst i militær Henseende (jus armorum) over for Kongehuset, støttet paa Sverige, den givne Forbundsfælle i Kraft af **Slægtsbaand** og det fælles Modsætningsforhold til Danmark, og paa de nordtyske Stater, især **Braunschweig-Lüneburg**, med hvis Fyrster han var beslægtet, og hvem en dansk Ekspansion sydpaa maatte være imod.

Straks efter at F. som 23-aarig ved Faderens Død var kommet til Regeringen, afskedigede han de Raadgivere, som ud fra stænderske Synspunkter talte for Eftergivenhed mod Danmark, og erstattede dem med andre, som delte hans Anskuelse, især den dygtige Husumer Magnus v. Wedderkop og Johan Ludwig Pincier (1698 adlet i Sverige som Friherre af **Königstein**), som blev hans Kabinetssekretær og vistnok vigtigste ydrepolitiske Raadgiver. Den ulmende Konflikt med Danmark blussede atter op, da den danske Regering rejste Tvivl om den gottorpske Primogeniturordning, søgte at faa Stændernes Hylding af F. udsat, fremdrog de gamle Unioner mellem Kongeriget og Hertugdømmerne og Fællesskabet mellem de sidstes Ridderskab, Prælater og Stæder, modarbejdede F.s Broder Christian Augusts Valg til Koadjutor i **Lübeck-Eutin** og protesterede mod de Skanseanlæg, som F. lod foretage. F. søgte heroverfor nøjere Tilslutning dels til det nye Kurfyrstendømme Hannover (Alliance 1696), dels til Sverige, som stillede Tropper til hans Tjeneste. De mod Frankrig i den »Augsburgske Liga« allierede Magter og Altonaforligets Garanter (Kejseren, Brandenburg og Sachsen) stræbte at hindre et nyt Udbrud af den nordiske Konflikt, og ingen af de aldrende nordiske Konger ønskede i Øjeblikket et saadant. De Forhandlinger, som fandt Sted, bl. a. i Pinneberg, førte dog ikke ud over Vanskelighederne, og i Foraaret 1696 begyndte F. atter sine Skanseanlæg og vægrede sig ved at opfylde det danske Krav om deres Sløjfning.

Karl XI.s Død (April 1697) skabte en ny Situation. Straks efter rykkede danske Tropper ind i Hertugens Lande og sløjfede de nye Skanser. F.s Maal blev nu, skønt modarbejdet af Danmark (Jens Juels Sendelse til Stockholm 1697), at vinde sin femtenaarige Fætter Karl XII. for sig. April 1698 kom han til Stockholm, og i Juni s. A. stod her hans Bryllup med Kongens ældste Søster; samtidig udnævntes han til Generalissimus over de svenske Hære i Tyskland. Hans unge Hustru mødte ham først med Frygt, men kom snart til at elske ham. Baade fremmede (dog ikke uvildige) Diplomater som Juel og d'Avaux og svenske Hof kredse korsede sig over de voldsomme Idrætter og Forlystelser, hvortil han forledte den enevældige Kongedreng, men det var under de to Fætres Samvær i Sommeren 1698 og 1699, at det unge svenske Geni modnedes til Mand, og et varmt Venskab bandt dem altid siden sammen. Juli 1699 sendtes svenske Tropper hemmeligt til Gottorp for at støtte Hertugens Befæstningsanlæg. Som Modtræk sluttede Christian V. et Forsvarsforbund med Tsar Peter af Rusland. I Aug. døde han og efterfulgtes af sin mere krigerisk stemte unge Søn Frederik IV., som i Sept. sluttede et mod Sverige og Gottorp rettet Forsvars- og Angrebsforbund med August II. af Sachsen-Polen, som Tsaren kort efter tiltraadte. Mod Aarets Slutning samledes en dansk Hær i Hertugdømmerne, og i Foraaret 1700 stormede den de hertugelige Skanser, besatte Gottorp og belejrede Tønning. F. reddedes ved den unge svenske Konges resolute Landgang paa Sjælland og England-Nederlandenes Flaadeintervention, og ved Freden i Travendal (Aug. 1700) maalte den danske Konge anerkende hans Suverænitet og jus armorum — dog med visse for begge Parter fælles Begrænsninger — og betale ham 260 000 Rdl. i Skadeserstatning.

Naar F., som kort efter Travendalfreden sluttede en mod Danmark og Brandenburg rettet Subsidietraktat med Frankrig, siden fulgte Karl XII. paa hans Felttog mod de russiske og sachsisk-polske Hære i de svenske Østersøprovinser og Polen, var en Aarsag uden Tvivl, at Krigen og dens Glorie lokkede hans Soldatersjæl, men han forstod ogsaa, at Sveriges Krig tillige var Gottorps, at dettes Fremtid i Forhold til Naboriget mod Nord var uløseligt knyttet til det svenske Stormagtsvældes Skæbne. Den Falconetkugle, som endte den 30-aarige Mands Liv, da han paa sin hvide Hest i Slaget ved Klissow angreb de sachsiske Linier, befriede ham for at opleve den Magtforskydning blandt Østersøstaterne, som bragte Gottorpernes Aspirationer til Fald.

Gottorps udsatte Stilling medførte, at det blev en Militærstat

en miniature. Landenes indre Udvikling led herunder, men F. savnede dog ikke Sans for denne Side af sit Regentkald, hvad der bl. a. fik Udtryk i Organisationen af et gottorpsk Postvæsen under **Wedderkops** Ledelse. Under sit Ophold ved den svenske Hær i Polen foretog han, vistnok især inspireret af den gottorpske **Embeds-**familie v. Clausenheim og den i denne indgiftede, fra Lausitz stammende Oberstløjtnant Tilemann Andreas v. **Bergholz**, en mærkelig og indgribende Omdannelse af hele den gottorpske Forvaltning, idet han (ved Kontrakt, dat. Warszawa 10. Juni 1702) udnævnte Bergholz til Generalforpagter og Guvernør over hele sit Landomraade mod en Kautio paa 200 000 Rdl. og Pligt til at øge de hertugelige Kammerintrader. Bergholz udkastede Planer om at omdanne Gottorp til et Mønsterland i erhvervsmæssig Henseende ved Nyanlæg af Byer, Indkaldelse af Hollændere og franske Emigranter, Oprettelse af Oliemøller, af Faarefarme paa Hederne og af Tekstil- og Silkefabrikker, og ved at gøre Ejderen, Trene og Slien til **Hovedfarveje** for Handelen mellem Øst- og Vesteuropa. Det Bergholz'ske Eksperiment, for hvilket **F.s Død** satte en Stopper, var fremgaaet af Nødvendigheden af at skaffe Midler til Krigen og af en Tid, som lokkedes af det fantastiske (sml. senere **Görtz'** Foranstaltninger i Sverige og John Laws i **Frankrig**), men havde samtidig til Dels Forbillede i Bestræbelser hos F.s evnerigeste Forfølgere (Adolf I., Frederik III.). — Barnebillede af J. Ovens 1673 (Fr.borg). Rytterbillede (**Christiansborg**). Portrætteret med Moder og Søskende (Gripsholm) og af D. v. **Klöcker-Ehrenstrahl** med den svenske Kongefamilie (Eutin). Maleri i Landeshalle i Kiel. Maleri af Ehrenstrahl og to af D. Krafft, et med Hustruen, et alene. Stik bl. a. af P. van Gunst efter L. Weyandts Maleri; et andet Stik sammen med Forældrene.

(J. F. Arpe:) Geschichte des Herzoglich Schleswig-Holstein-Gottorpschen Hofes, 1774, S. 1 ff. P. v. Kobbé: Schleswig-Holsteinische Geschichte 1694—1808, 1834, S. 1—29. **Sammlungen zur nähern Kunde des Vaterlandes**, I, 1819, S. 241 ff., 321 ff. **Schlesw.-Holst. Provinzialberichte** 1833, S. 509 ff. A. Fryxell: Handlingar rörande Sverges historia, IV, 1843, S. 191, 201, 203 f., 218 f., 221 f. Handlingar rörande Skandinaviens historia, XL, 1860, S. 80 ff., 204, 212. Zeitschr. d. **Gesellschaft für Schlesw.-Holst.-Lauenbg. Geschichte**, V, 1875, S. 303 ff. F. F. Carlson: Sveriges historia under Konungarne af pfalziska huset, VI, 1881. Karl XII.s **egenhändig**a bref, utg. af Ernst Carlson, 1893, S. 34, 50, 55, 188 o. fl. St. E. Olmer: Konflikten mellan Danmark och Holstein-Gottorp 1695—1700, I—II, 1898—1901. Samme i Svensk Hist. tidskr., XVIII, 1898, S. 1—88. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I, 1899. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statsholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, II, 1922, S. 258—61. Karolinska forbundets årsbok, 1931, S. 41—62. C O Ti i! A A

Frederik (Friedrich), 1581—1658, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Nordborg. F. 26. Nov. 1581, d. 22. Juli 1658 paa Nordborg, begr. i Nordborg K. Forældre: Hertug Hans d. Y. af Sønderborg (s. d.) og I. Hustru. Gift 1° 2. Aug. 1627 med Juliane af Sachsen-Lauenburg, f. 25. Dec. 1589, d. 1. Dec. 1630 paa Nordborg, D. af Hertug Frantz II. af Sachsen-Lauenburg (1547—1619) og Maria af Braunschweig-Lüneburg (1566—1626). 2° 5. Febr. 1632 med Eleonora af Anhalt-Zerbst, f. 10. Nov. 1608, d. 2. Nov. 1680 paa Østerholm, D. af Fyrst Rudolf af Anhalt-Zerbst (1576—1621) og Dorothea Hedvig af Braunschweig-Liineburg (1587—1609).

Ved Faderens Testamente fik F. (1622) et aarligt Deputat af 5000 Rdl., medens hans fem Brødre fik hver sit Fyrstendømme. Da det imidlertid tillige var bestemt, at han skulde arve den af Brødrene, som først maatte afgaa ved Døden uden Livsarvinger, opnaaede han allerede 1624 ved Hans Adolfs Død Besiddelsen af Nordborg med Nørreherred paa Als og Ballegaard m. m. i Sundevad; han nødtes dog til at afstaa Rumohrsgaard til Alexander af Sønderborg. 1633 arvede han efter Broderen Christian paa Ærø Gaarden Graasten, som han atter kort efter solgte til Philip af Glücksborg. I øvrigt gik det ham som Broderen og hans Sønner paa Sønderborg: det lille Fyrstendømme kunde ikke bære Udgifterne ved Hofholdningen, der blev gjort Gæld, og de stadig voksende Kontributioner, hvis Retmæssighed Hertugerne ikke vilde anerkende, henstod ubetalte. Saaledes forberedtes Lenets Tab faa Aar efter hans Død. Han havde kort i Forvejen oplevet Øens Erobring af de svenske og Nordborgs Indtagelse og Besættelse.

F. v. Krogh: *Ältere Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg*, 1877, S. 46 ff.

A. D. Jørgensen (*Hugo Andersen**).

Frederik (Friedrich) Christian August, 1829—80, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. F. 6. Juli 1829 paa Augustenburg, d. 14. Jan. 1880 i Wiesbaden, begr. i Primkenau. Forældre: Hertug Christian August af Augustenburg (s. d.) og Hustru. Gift II. Sept. 1856 paa Langenburg med Prinsesse Adelheid Victoria Amalie Louise Marie Constanze Hohenlohe-Langenburg, f. 20. Juli 1835 paa Langenburg, d. 25. Jan. 1900 i Dresden, D. af Fyrst Ernst Christian Carl H.-L. (1794—1860) og Anna Feodorowna Augusta Charlotte Vilhelmine v. Leiningen (1807—72).

F. undervistes af Huslærere og fik Kendskab baade til Dansk og Tysk. Sammen med Faderen kom han til Slesvig, naar Stænderforsamlingen havde Møde, og fik derved tidligt Føling med

Augustenborgernes Kamp. 1846 forestilledes han for det danske Hof og udnævntes til Oberstløjtnant à la suite i den danske Hær; umiddelbart efter udstedtes det aabne Brev, der betød det endelige Brud med det danske Kongehus. 26. Marts 1848 blev F. Løjtnant i den slesvigholstenske Hær og deltog i flere Kampe. 1851 fik han Afsked med Titel af Oberstløjtnant i Kavaleriet. — F. havde 1849 hørt Forelæsninger i Kiel og studerede 1851—52 i Bonn, hvor han hørte Dahlmann. Allerede 1847 havde han sammen med Faderen været i Wien, og han supplerede sin Uddannelse med Rejser til Frankrig, Italien og Østrig 1853 og 1856. — For at styrke sin Stilling knyttede han Forbindelser med Preussen. I Bonn havde han sluttet Venskab med den preussiske Kronprins, og 1854 traadte han i den preussiske Hærs Tjeneste som Premierløjtnant; men i det afgørende Øjeblik svigtede Preussen ham. 1859 havde F. fundet Anledning til at gøre sine Arvekrav gældende over for Frederik VII., og i Sommeren 1863 forberedte Christian August et Afkald paa sine Arvekrav til Fordel for Sønnen. Paa det Tidspunkt var der ikke noget augustenburgsk Parti i Hertugdømmerne, og først nu begyndte den preusservenlige Nationalforening at søge Forbindelse med Augustenborgerne. 16. Nov. 1863 underskrev Christian August sit Arveafkald. F. gav Forbundsdagen og forskellige tyske Stater Meddelelse om sin Tronbestigelse, tog Samwer og Francke i sin Tjeneste og lod Samwer udkaste en Proklamation til Slesvigholstenerne, der byggede paa den frisindede Statsgrundlov af 1848. Baade Bismarck og Kong Vilhelm var uvillige over for hans Aktion; de krævede Anerkendelse fra Forbundsdagen, og at Hertugen skulde omgive sig med konservative Mænd. Derimod samlede man sig i Hertugdømmerne om F.s Kandidatur, og 27. Dec. valgte en Forsamling paa 2000 Mennesker i Elmshorn ham til Hertug med Navnet F. VIII. Ved Nytaarstid rejste F. til Kiel, hvor han holdt Hof. Trods Befolkningens Ønsker og Støtte baade fra Østrig og Mellemstaterne kunde han ikke gøre sig gældende over for Bismarck, der spillede den oldenburgske Kandidatur ud mod den augustenburgske og fremkaldte Kronjuristernes Kendelse i Augustenborgs Disfavør. I Sommeren 1865 forlangte F. sin Afsked af den preussiske Hær; Spændingen mellem Preussen og Østrig medførte, at han i Juni 1866 forlod Kiel samtidig med Gablenz. 1867 protesterede han mod Preussens Anneksion af Hertugdømmerne, og da han 1870 deltog i den fransk-tyske Krig, var det som Generalmajor i den bayerske Armé. — F. var ikke Politiker af Natur; han kunde ikke fatte en hurtig Beslutning og forstod ikke at give Afkald paa underordnede Punkter for at opnaa betydeligere Fordele. En Slags

Oprejsning og Udsoning med Preussen fik det augustenborgske Hus 1881 ved Giftermaalet mellem F.s Datter Augusta Viktoria og den senere Kejser Wilhelm II., men Forbindelsen gjordes afhængig af det Afkald, som Ernst Günther (s. d.) fuldbyrdede. — F., der siden sit Giftermaal havde boet paa Dolzig, fik efter Faderens Død 1869 Primkenau og Graasten. — Mindesmærke af Jeremias Christensen i Kiel 1901. — En Serie Tegninger af C. Hartmann 1845—46 (Fr.borg). Tegning af O. H. Graack 1851 (sst.). Miniature af Car. Steltzner 1833 (sst.). Portrætteret paa Akvareller af Familien 1845. Maleri af A. Adam paa Gisselfeld. Tegning af Th. Schloepke (Fr.borg). Maleri paa Løvenholm. Litografier bl. a. af H. Schwindt, E. Fortling efter C. Hartmann 1846, Wittmaack, C. Fischer, N. Cassler 1864 efter Fotografi, G. Feckert efter Maleri af R. Lauchert og af J. Geysler. Stik af Weger.

Joh. H. Gebauer: Herzog Friedrich VIII. von Schleswig-Holstein, 1912. K. Jansen und K. Samwer: Schleswig-Holsteins Befreiung, 1897. Vor fünfzig Jahren. Briefwechsel zwischen Dr. Karl Lorenzen u. d. Führern der Augustenburgischen Partei 1863—1866, 1914. H. Hagenah i Zeitschr. f. Schl.-Holst. Gesch., LVI, 1927, S. 271—396 (jfr. Registeret). C. Boysen sst., LXIII, 1935, S. 214—343. H. Hjelholt: Treitschke og Slesvig-Holsten, 1928 (jfr. Registeret). Aug. Sach i Allg. deutsche Biographie, XLIX, 1904, S. 126—34.

Svend Larsen.

Frederik (Friedrich) Emil August, 1800—65, Prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg (Nør). F. 23. Aug. 1800 i Kbh., d. 4. Juli 1865 i Beiruth, begr. i Krusendorf K. Forældre: Hertug Frederik Christian af Augustenburg (s. d.) og Louise Augusta af Danmark (s. d.). Gift 1° 17. Sept. 1829 paa Augustenburg med Komtesse Henriette Danneskiold-Samsøe, f. 9. Maj 1806 paa Gisselfeld, d. 15. Sept. 1858 i Paris, D. af Lensgreve Conrad D.-S. (s. d.) og Hustru. 2° 3. Nov. 1864 med Marie Esther Lee, f. 3. Okt. 1837 i New York, d. 4. Juli 1914 i Hannover (gift 2° 1873 med preussisk Generalfeltmarskal Grev Alfred Heinrich Karl Ludwig v. Waldersee, 1832—1904), D. af Rentier David L.

F. blev opdraget i Hjemmet paa Augustenburg sammen med Broderen, den senere Hertug Christian August, hvem han ligeledes ledsagede under gentagne Ophold i Kbh. og endelig i Aarene 1817—20 paa en Uddannelses- og Studierejse til Tyskland, Italien og Frankrig, der ligesom for Broderens Vedkommende ogsaa for hans blev af grundlæggende Betydning. Først et Par Aar efter kom han til England, men til Gengæld blev Indtrykket derfra større og mere varigt end noget andet. De mange Aars nære Samliv og den fælles Opdragelse bidrog til et, trods mange Riv-

ninger og gensidig Jalousi, dog fast Sammenhold mellem de to Brødre, der i øvrigt i Anlæg og Temperament var saa forskellige. Prinsen var ikke som Broderen en Overvejselsens, men en Handlingens Mand. Han hørte, som han selv siger, til dem, der **maa** tale lige ud og ikke kan lægge Baand paa deres Følelser, men han hørte unægtelig ogsaa til de koleriske Naturer, opfarende hidsig, men som Regel hurtig god igen for dem, der forstod at tage ham paa rette Maade. Han var Moderens Yndling, og det lettere Temperament, det tvangfri Væsen og de ofte alt for aabenhjertige, ja kaadmundede Udtalelser bringer da ogsaa hende i Erindring.

Efter Hjemkomsten fra den store **Rejse** forblev han et Aars Tid paa Augustenborg og fortsatte derefter sine Studier i **Göttingen** og Heidelberg. Han var særlig interesseret i moderne Politik og stærkt optaget af engelsk og fransk Liberalisme, men overfladisk og umoden havde han længe vanskeligt ved at finde sig selv og sin Plads i Livet, indtil han sluttelig valgte Militærvejen. Allerede **1814** var han udnævnt til Oberstløjtnant å la suite ved de jyske Dragoner, og han havde i Efteraaret **1824** gennemgaaet Eksercerskolen ved Hestgarden i Kbh. **1825** udnævntes han nu til Eskadronchef ved Kyradsérregimentet i Slesvig, avancerede **1830** til Regimentschef og **1839** til Generalmajor, stadig med Garnison i Slesvig By.

Han blev Militær med Liv og Sjæl, en Mand, der helt gik op i sin Gerning, og i Tilknytning hertil stærkt interesseret i Hesteavl og Hestevæddeløb skrev han en Afhandling om forædlede Hestes Brugbarhed ved Kavaleriet. Ved sin Foretagsomhed, sine alsidige Kundskaber og sin høje Rang var han Midtpunktet i Byens selskabelige Liv, navnlig efter at han **1829** havde ægtet Broderens Svigerinde Henriette Danneskiold, der fra den tidligste Ungdom havde staaet for ham som »the most perfect being of the world«, som han aldrig kunde blive træt af at lovprise. Hun blev ham en udmærket Hustru, der som ingen anden forstod ham og hans vanskelige Sind, og for Børnene, Frederik (f. **1830**, s. d.) og Louise (f. **1836**), var hun Livet igennem den forgudede Moder. I det hele taget spillede Hjemmet en ganske anden Rolle for Prinsen end for Hertugen, og det var ikke mindst for Familiens Skyld, at han var ovenud lykkelig, da han i Begyndelsen af **1832**, ved Moderens Hjælp, blev i Stand til at købe Godset Nør i **Krusendorf** Sogn paa Sydsiden af Eckernførdefjord, af hvilket **1838** oprettedes et Fideikommiss.

Det var et nyt Virkefelt, der her aabnede sig for ham; Huset **maatte** ombygges, Jorden forbedres og Husdyrholdet øges. Vædde- løbshestene blev solgt, og i Stedet indkøbtes Kvæg fra England, hvor-

fra han tillige fik Landbrugsredskaber, som han lod efterlave paa Jernstøberiet i Rendsborg.

Ogsaa det fra 1830 vaagnende politiske Liv omfattede han med største Interesse. Han betegnede sig nu som streng Royalist og som Soldaten, der kendte sin Pligt, var blandt de første, der indberettede til Kongen om **Lornsen-Bevægelsen**, og kritiserede senere Regeringens Optræden som alt for svag. Da Stænderinstitutionen traadte ud i Livet, lod han sig vælge som Deputeret for **Eckernførde**, og uden at naa frem blandt de ledende gjorde han sig hurtigt gældende. Han hørte ligesom Broderen til Forsamlingens konservative Fløj, men gjorde sig tillige bemærket som en Mand af afgjort slesvigholstensk Tænkemaade og som en absolut Modstander af alle Bestræbelser til Bedste for det danske Sprog i Nordslesvig. Det var navnlig dette, der førte til, at man i Kongeriget med vaagen Kritik fulgte enhver af hans Udtalelser, en Kritik, der særlig kom til Orde, da han i Marts 1842 udnævntes til Statholder og kommanderende General for begge Hertugdømmer. Forgæves havde Kongen anmodet den hidtidige Statholder, **Frederik VI.s** Svoger, Prins **Frederik af Hessen** (s. d.), om at blive, og en Nedlæggelse af Stillingen, der var uden reel Betydning, vilde utvivlsomt blive udskreget som et Angreb paa Hertugdømmernes nedarvede Fællesskab og burde derfor undgaas. Men stod Kongen over for en Nybesættelse af Posten, var F. unægtelig blandt dem, der i første Linie maatte komme i Betragtning. Aar i Forvejen havde han da ogsaa skrevet til Svogeren Grev **Christian Danneskiold**: »Gaar alt efter Ret og Billighed, saa **maa** jeg blive kommanderende General i Hertugdømmerne efter Prins **Frederik**«, og nu meldte han sig som Ansøger til Posten ikke blot som kommanderende General, men ogsaa som Statholder.

Ligesom den afgaaende Statholder var han Svoger til den regerende Konge, og i Modsætning til **Christian VIII.s** hessiske Slægtninge havde han personlig Tilknytning til Hertugdømmerne, til hvilke ogsaa hans hele militære Karriere havde været henlagt. Han var en anset Officer, der netop i de Dage havde afgivet Betænkning om det af Regeringen udarbejdede Forslag til en ny Hærordning, og som Medlem af Stænderforsamlingen havde han i det store og hele hørt til, hvad man betegnede som den »besindige« Del. Afgjort Betænelighed maatte Kongen derimod nære med Hensyn til den Opmærksomhed, som Prinsen havde henledt paa sig ved sin Deltagelse i Kampen mod det danske Sprog i Nordslesvig, men paa den anden Side havde Kongen altid staaet i det bedste personlige Forhold til sin Svoger og vidste, at hans ved Lejlighed noget stærke

Udtalelser som Regel ikke skulde tages alt for højtideligt. Det **maatte** under disse Forhold være afgørende, at de forud fik talt ud om Tingene, og Kongen kaldte derfor Prinsen til **Kbh.**, gjorde rede for sit Syn paa Forholdet mellem Kongeriget og Hertugdømmerne og betonedede, hvor nødvendigt det var, at Statholderen altid var i nøje Overensstemmelse med Regeringen, hvortil Prinsen svarede, at han vidste, det var hans Pligt at »handle ganske i Regeringens Aand« og erklærede at ville tage sin Afsked, hvis han ikke mere følte sig i Stand hertil. Det er dette Tilsagn, der er det væsentlige, og der er heller næppe Grund til at betvivle, at Prinsen gik ind til sit nye Embede med ærlig Villie til at holde det givne Løfte. Et andet er, at Samtalen, der var præget af gensidig Tillid og en vis Optimisme, ikke var tilstrækkelig udtømmende, navnlig ikke med Hensyn til Arvespørgsmaalet, som man fra begge Sider var enig om at betragte som ikke liggende for i Øjeblikket, men om hvilket Kongen udtalte, at han vilde virke hen til »at løse det paa en fredelig Maade«, og at deres fælles Bestræbelser maatte gaa ud paa, at Slesvig ikke skiltes fra Danmark. Som et Udslag af paa een Gang denne Uklarhed og denne Optimisme **maa** ses den indtrængende Henstilling, som Prinsen kort efter rettede til sin Broder om at tage til Kbh. for længere Tid, en Henstilling, som Hertugen af taktiske Grunde ikke fulgte (se Bind V, S. 172), men som alligevel havde til Følge, at han nu selv søgte en Samtale med Kongen for at naa til fuld Klarhed over, hvorledes denne stillede sig til de augustenburgske Forhaabninger om en Ændring af Kongelovens Arvefølge som Middel til Monarkiets Bevarelse. Som det viste sig, **laa** en saadan Løsning absolut uden for Kongens Tanker, og Samtalen fik herved vidtrækkende Følger.

Allerede samme Efteraar lykkedes det Hertugen at samle alle slesvigholstenske Afskygninger til een Front, og inden Stændersforsamlingens Slutning var det i Nov. 1842 kommet til det store Opgør mellem dansk og tysk, der faktisk gjorde Prinsens Stilling som Statholder uholdbar. Selve Udnævnelsen havde jo bidraget til at uddybe Modsætningen, modtaget som den var med stærk Kritik i Kongeriget, mens man fra slesvigholstensk Side helt tog den til Indtægt for sig og fejrede Prinsens Indflytning paa Gottorp med Fakkeltog. Selv for en mindre paavirkelig Natur end F. kunde det være vanskeligt under saadanne Forhold at gaa mod Strømmen, for ham var det en Umulighed. Nu var han jo den første inden for den Kreds, han altid havde tilhørt, og hvis politiske Meninger han delte, og de høje Embeder, den Magt og Glans, de forlenede ham med, var ham en stadig Kilde til Tilfredsstillelse og

styrkede hans Selvfølelse. Mere og mere følte han sig som den, til hvem alle saa op og som i Kraft af sin almindelig anerkendte Ærlighed og Retsindighed havde hele Folket bag sig, og derfor ogsaa som den, der over for Kongen stod som Hertugdømmernes selvskrevne Talsmand. Han forsømte ingen Lejlighed til at fremhæve disse paa Kongerigets Bekostning, som det Sted, hvor der overalt var Ro og Orden, hvor Befolkningens Troskab var urokkelig, og hvor Kongen, om han selv vilde, kunde have den bedste Støtte mod de københavnske Liberale. Under disse Forhold blev Statholderens Indflydelse paa Kongen efterhaanden ringere og ringere, og Kongen undlod end ikke ved Lejlighed at lade Prinsen vide, at han gjorde sikker Regning paa, at han vilde fratræde sin Stilling, naar han ikke mere mente sig i Overensstemmelse med Regeringens Politik. Alligevel var det først efter at Kongen under en Samtale paa Føhr havde afkrævet ham en skriftlig Erklæring om hans Anerkendelse af den i »det aabne Brev« udtalte Opfattelse af Arvefølgen, at Prinsen 13. Aug. 1846 indgav sin Afskedsbegæring.

F. havde i Statholdertiden opgivet sin Plads som **Stænderdeputeret**, og ved Nyvalgene 1847 lykkedes det fra radikal Side at hindre hans Genopstilling. Han var saaledes uden ethvert officielt Mandat, da Christian VIII.s uventede Død (20. Jan. 1848) og Forfatningsreskriptet af 28. Jan. stillede Hertugdømmerne over for en helt ny politisk Situation, til hvilken han ligesom Broderen valgte at stille sig tilbageholdende og afventende, navnlig efterhaanden som Paavirkningen udefra bragte den nye Tids Tanker og nye Personer i Forgrunden. Han var da heller ikke medvirkende i Rendsborg d. 18. Marts, og de paa Mødet vedtagne Krav om Slesvigs Optagelse i det tyske Forbund og om Indførelse af Folkevæbning betegnede han som paa Forhaand uantagelige fra dansk Side. Derimod tilbød han i Brev af 20. Marts, under visse Betingelser, Kongen sin Tjeneste som Statholder og kommanderende General i Spidsen for et provisorisk **Regeringskollegium**, i nøje Overensstemmelse med Hertugens samtidige Aktion, Rejsen til Berlin, som F. i Forvejen havde billiget. Selv forblev han paa Nør, indtil han om Eftermiddagen den 23. fik Meddelelse om Martsministeriets Dannelse. Saa maatte han af Sted, og da han først var i Kiel, hvor man fra alle Sider søgte hans Medvirken, varede det ikke længe, inden den letfængelige og selvbevidste Mand fuldstændig lod sig rive med af Bevægelsen. Han traadte ind i den provisoriske Regering, og allerede samme Aften traf han Forberedelse til det Kup, der skulde foretages næste Morgen ved Overrumplingen af Rendsborg. Den Dag blev Vendepunktet i

hans Liv, og forgæves var alle senere Anstrengelser for at retfærdiggøre det skete som en Handling, der ved at skabe den fuldbragte Kendsgerning **maatte** gøre Danmark mere villigt til Forhandling og saaledes aabne Vejen for en Løsning i Venskabelighed. Resultatet blev et andet, og det stillede Prinsen over for en meget stor Opgave, som øverste Chef for det slesvigholstenske Hærvæsen, hvor saa godt som enhver Organisation skulde skabes fra ny, et Arbejde, der var saa meget vanskeligere, fordi den langt overvejende Del af **Officerskorpset** var forblevet tro og gaaet mod Nord. Allerede Slaget ved Bov bragte den første Kritik af Prinsens militære Ledelse. Den gøtøges senere under stadige Rivninger inden for den provisoriske Regering, indtil det endelig kom til aabent Brud ved den preussiske General Bonins Ansættelse, en Udnævnelse, der skete paa en for Prinsen saa krænkende Maade, at han 7. Sept. 1848 begærede sin Afsked. Han lod sig kort efter vælge til Medlem af Landsforsamlingen, men nedlagde igen Mandatet efter en Konflikt med Beseler og Reventlow-Preetz, i hvem han nu saa sine bitreste Fjender, ligesom han ogsaa paa det skarpeste kritiserede Forsamlingens Virksomhed. 1850 tog han med sin Familie paa et længere Kurophold til Tyskland, og da han udelukkedes fra den under 10. Maj 1851 udstedte Amnesti, var han hermed for bestandig afskaaret fra at vende tilbage til sine Godser, som man i øvrigt fra dansk Side havde ladet urørt, mens Hertugens var konfiskerede. Dybt ramtes han ogsaa ved Gehejmearkivar Wegeners Udgivelse af den paa Augustenborg beslaglagte Korrespondance (se Bd. V, S. 176), og forgæves rettede han i Jan. 1850 en Henvendelse til Dronning Victoria om at faa Sagen forelagt for en engelsk Kommission, ligesom han n. A. ønskede den indanket for en Æresret af tyske Fyrster. I Begyndelsen af 1852 flyttede Prinsen til England, hvor Sønnen studerede i Cambridge og hurtigt havde faaet Indpas i de bedste engelske Kredse og Forbindelser, som snart skulde blive til Nytte. I Febr. 1853 erfarede F. nemlig Ordlyden af den hertugelige Akt af 30. Dec. 1852 (jfr. Bd. V, S. 176 f.), og den bragte ham straks i Fyr og Flamme. Han protesterede over for den engelske Regering mod Londontraktaten og over for den danske Konge og Rigsdag imod, at Broderens Afkald skulde være bindende ogsaa for ham og hans Familie. Uden Svar fra nogen Side lykkedes det ham at fremkalde Interpellationer **saavel** i Under- som i Overhus, og da ogsaa dette blev resultatløst, søgte han sluttelig, men forgæves, Audiens hos Dronning Victoria. Efter Sagens uheldige Udfald opgav han Boligen i London og tog, efter et Kurophold i Sydtysskland, fra Efteraaret 1854 blivende Ophold i Frankrig.

Ogsaa her fik han gode Forbindelser og blev modtaget af Kejser Napoleon, ved hvis Mellekomst han 29. Nov. 1855 fik det fideikommissariske Baand paa sine Godser hævet. Paa Grund af Hustruens Sygdom, en mangeaarig Gigtlidelse, var det et meget stille Liv, der levedes, og da han i Sept. 1858 mistede hende, der havde været det samlende Midtpunkt i den lille Familiekræds, blev Tomheden saa meget større for den evig rastløse Mand, der stærkt led under den Uvirksomhed, han var henvist til. Heller ikke i politisk Henseende havde han Lejlighed til at gøre sig gældende. Han afgav i Sept. 1857 et Memorandum til den østrigske Gesandt i Paris, med Forslag til en Nyordning af den danske Helstat, besørgede en fransk Udgave af et af Broderens Agitationsskrifter og fik en vis Indflydelse paa Nevøens Beslutning om at gøre sine Arvekrav gældende. Langt vigtigere var dog Bearbejdelsen af de Optegnelser fra Aarene 1848—50, som han udgav i Zürich 1861, for nu selv at forsvare sig mod alle Beskyldninger, en Bog, der ikke er uden Interesse. Den har sin Værdi som Kilde, naar den benyttes med Forsigtighed, men sin største Betydning har den ved det Indtryk, den giver af Forfatterens Personlighed.

Ved Begivenhederne 1863—64 grebes F., som Sønnen siger, »af politisk Feber«, men der var ingen, der havde Brug for ham mere, og det andet Ægteskab, som han til Børnenes Fortvivlelse indgik i Efteraaret 1864, gav ham snart andet at tænke paa. Det var ogsaa nu, han af Kejseren af Østrig opnaaede Udnævnelse til Fyrste af Nør. Allerede n. A. døde han pludselig i Beiruth, under en Rejse til Ægypten og Palæstina. Da Sønnen 1866 — efter sytten Aars Udlændighed — var vendt tilbage til Nør, lod han Forældrene bisætte ved hinandens Side i Krusendorf Kirke. — R.E. 1828. DM. s. A. (Ordenerne fradømt 1848). — Mindesmærke paa Krusendorf Kgd. — Barnebillede af H. Hansen (Fr.borg). Sortkridtstegning (sst.). Blyantstegning af J. V. Gertner 1844 (sst.). Flere Tegninger af C. Hartmann (sst.). Maleri af M. Duckett 1863 (Landeshalle i Kiel). Miniature fra Ungdommen (Rosenborg). Maleri paa Gisselfeld. Litografi af E. Fortling efter C. Rahl 1845. Mange satiriske Blade fra Perioden omkring 1845—50.

Aufzeichnungen des Prinzen Friedrich v. Schleswig-Holstein-Noer, 1861. Friedrich August, Graf von Noer, hrsg. von Carmen, Gräfin von Noer, 1886. Joh. H. Gebauer: Christian August, 1910. Hermann Hagenah: Revolution und Legitimität in der Erhebung Schleswig-Holsteins, 1916. Axel Heils: Augustenborgske Breve, 1925. A. D. Jørgensen: Historiske Afhandlinger, III, 1898. Samme i Danmarks Riges Historie, VI, 1896—98.

Axel Heils.

Frederik (Friedrich), 1771—1845, Prins af Hessen-Kassel, Officer. F. 24. Maj 1771 i Slesvig, d. 24. Febr. 1845 paa Panker, begr. i Giekau. Forældre: Landgreve Carl af Hessen-Kassel (s. d.) og Louise af Danmark (s. d.). Gift 21. Maj 1813 i Kristiania med Baronesse Clarella Dorothea Brockdorff, f. 16. Jan. 1778 paa Rohlsdorf, d. 24. Aug. 1836 i Rendsborg (gift 1° 1794 med Kaptajn, Overkrigskommissær Baron Andreas Ernst Christian Liliencron, 1774—1823; Ægteskabet opløst 1798), D. af Gehejmerraad Detlev B. til Rohlsdorf (1709—90, gift 1° 1733 med Anne Emerentia Ahlefeldt, 1705—ca. 50) og Henriette Frederikke Blome (1735—1818).

Syv Aar gammel fik F. Patent som Oberst, 1784 blev han Generalmajor, 1791—1800 var han Deputeret i Generalitets- og Kommissariats-Kollegiet, fra 1795 som første Deputeret; 1795 (1789) blev han Generalløjtnant, 1800 Inspektør over Infanteriet i Hertugdømmerne og Guvernør i Rendsborg Fæstning, 1808 General af Infanteriet. 1788 havde han fulgt Faderen og Kronprinsen ved det kortvarige Felttog i Sverige, og 1801 havde han ledet Besættelsen af Lübeck. Ved Opstillingen af en Hær i Holsten 1805 kommanderede han en Division, og da Kronprinsen før det engelske Angreb paa Kbh. 1807 rejste til Sjælland, fik F. Overkommandoen i Holsten. Efter Kbh.s Kapitulation blev han Præses i den i denne Anledning nedsatte Undersøgelseskommission, blev Guvernør i Kbh., fik Kommandoen over en Division og n. A., medens Kronprinsen var i Kiel, Overkommandoen paa Sjælland og var udset til at kommandere det til Angreb paa Skaane samlede Korps. Efter den almindelige Opfattelse, der ogsaa deltes af Kongen, var F. allerede da den af Generalerne, der besad de bedste Feltherregenskaber.

Da Kongen efter Freden i Jönköping 1809 fattede Mistanke til Statholderen i Norge Christian Augusts Forhold til Sverige, sendte han F. op til Norge som kommanderende General i det Søndenfjældske, og da Christian August 1810 rejste til Sverige som svensk Tronfølger, blev F. Vicestatholder og Præses i den midlertidige Regeringskommission. Da han nærede levende Interesse for og Kærlighed til det norske Folk, havde en smuk og værdig Fremtræden, var bramfri og jævn af Væsen og besad et sundt Omdømme, lykkedes det ham hurtigt at gøre sig respekteret, agtet og afholdt i sin nye Virkekreds. Det var dog ikke helt uden Grund, at man i Kbh. noget tvivlede om hans Evner som Leder og Fører under sandsynligvis indtrædende krigerske Forhold til »Naboen«, Sverige, efter at Bernadotte var blevet valgt til svensk Tronfølger, og paa en Henstilling fra F. selv i April 1813 om under en sand-

synlig Krig med Sverige at faa en Kommandopost paa Sjælland eller i Holsten svarede Kongen straks, at dette passede ham saa meget bedre, som Chefen for Korpset i Holsten J. V. Ewald netop i de samme Dage paa Grund af Sygdom havde maattet fra-træde Kommandoen. I Løbet af Maj paafulgte saa Ordre om, at Tronarvingen Christian Frederik (Christian VIII.) som Stat-holder skulde gaa til Norge, medens F. stilledes frit over for, om han vilde beholde sin militære Stilling i Norge, hvad dog ingen af de to Prinser synes at have ønsket, og mod Slutningen af Maj forlod F. Kristiania. Faa Dage i Forvejen havde han officielt indgaaet Giftermaal med fhv. Baronesse Liliencron, der under hele hans Norgesophold med Anstand og Ynde havde gjort hon-neurs i hans Hus — som det antoges som hans Elskerinde, men efter Breve fra Kongen og Landgreve Carl at dømme **maaske** allerede hans hemmeligt ægteviede Hustru.

Mod Slutningen af Juli s. A. overtog F. i Holsten den »bevægelige (mobile) Division«, der var underlagt Marskal Davout. Det var et lykkeligt Greb af Kongen at gøre F. til Chef her. Han var nu 42 Aar gammel, en smuk og kraftig Mand med netop de ydre og indre Egenskaber, der udfordredes; han var nøje kendt med alle Sider af Tjenesten og viste under vigtige Afgørelser Ro og Koldblodighed. Hans store Retsindighed og vaagne Omhu for Korpsets Vel gjorde ham elsket af alle sine Soldater, blandt hvilke han stedse færdedes under alle Forhold. Han forstod hurtigt at dæmpe den i Korpset udbredte Misstemning og genrejse den sunkne Disciplin, samtidig med at han vandt Davouts Tillid og Høj-agtelse. Nogen egentlig Instruks for sit Forhold til Davout og under det forestaaende Felttog, da Korpset (fra Aug.) medind-droges i Fægtninger paa begge Sider af Grænsen, havde han ikke faaet, og først imod Slutningen af Nov. fik han nogenlunde bestemte Anvisninger. — Efter en Række hæderlige, mindre Fægtninger **maatte** Korpset opgive Stillingen bag Trave og søge at naa Hoved-fæstningen Rendsborg, inden den stærkt overlegne Fjende kunde lægge sig i Vejen. Under hidsige Bagtropskampe naaede Korpset over Ejderen i Nærheden af Kiel; men et fjendtligt Korps (**Wall-moden**) var samtidig gaaet over Floden nærmere ved Rendsborg og spærrede med sine forreste Afdelinger Vejen, medens de efter-følgende truede i venstre Flanke. F. og hans Hjælpere var klar over Situationen og handlede resolut: 10. Dec, ved Sehested, kastedes Fjenden overalt tilbage, og n. D. drog Korpset i fuld Kampkraft ind i Rendsborg. Da Kongen mistvivlede om Mulig-heden af at forsvare Halvøen, og F. selv, efter nogen Vaklen, ansaa

det for bedst at indskrænke sig til Forsvaret af selve Rendsborg, raadede han til Fred, men overvældede alligevel Kongen med Bebrejdelser for at være gaaet bag Lille Bælt og sluttede en Skrivelse af 2. Jan. 1814 med de Ord: »Gud forlade den det, der raadede Deres Majestæt til at gaa bag Lille Bælt. Han har opofret sit Fødeland, Armeens Ære og Deres Majestæts Sikkerhed!«

1814 blev F. kommanderende General i Hertugdømmerne, og n. A. fik han Kommandoen over det Korps, der sendtes mod Napoleon efter Tilbagekomsten fra Elba. Korpset var dog kun naaet til Bremen, da Napoleon blev slaet ved Waterloo, og vendte straks hjem. Da Danmark senere s. A. skulde stille et Korps til Okkupationshæren ved den franske Grænse, bad F. om Kommandoen over dette, hvad Kongen med Glæde bevilgede, og ved Nytaar 1816 kom Korpset til Frankrig, hvor det forblev til mod Slutningen af 1818. Under Udkommandoen havde F. vedblivende Overbefalingen i Hertugdømmerne og beholdt den efter Hjemkomsten, med Bolig i Rendsborg, indtil han ved Faderens Død 1836 blev Feltmarskal, Statholder og Overpræsident i Provinsialregeringen med Bopæl paa Gottorp Slot. Umiddelbart før Hærreduktionen 1842 afgik han efter Ansøgning fra sine Stillinger og tog Ophold paa Slottet Panker. — Bl. R. 1801. Storkommandør 1813. — To Malerier paa Fr.borg. Silhouet sst. Portrætteret paa W. Haffners Maleri 1794 af Teselskab paa Amalienborg. Maleri paa Eidsvoldsgalleriet og af Jens Juel paa Vækkerø. Stik af A. Flindt. Litografi 1839 af J. F. Fritz efter Maleri af Riebe.

Meddelelser fra Krigsarkiverne, udg. af Generalstaben, I—XI, 1883—1902. C. Th. Sørensen: Kampen om Norge i 1813 og 1814, I—II, 1871. Samme: Bernadotte i Norden, I—II, 1903—04. Hist. Tidsskr., 5. Rk., III, 1881—82. C. B. Dunker: Gamle Dage, 1871. O. A. Johnsen i Norsk biografisk leksikon, IV, 1929, S. 258 f. Tjenstlig udarbejdet (samtidig) Fremstilling af Forholdene ved Korpset i Frankrig 1816—18, Manuskript i Hærens Arkiv.

Rockstroh.

Frederik (Friedrich) Vilhelm Georg Adolf, 1820—84, Landgreve af Hessen-Kassel. F. 26. Nov. 1820 i Kbh., d. 14. Okt. 1884 i Frankfurt am Main, begr. i Rumpenheim. Forældre: Landgrev Vilhelm af Hessen-Kassel (s. d.) og Prinsesse Charlotte (s. d.). Gift 1° 28. Jan. 1844 i St. Petersborg med Storfyrstinde Alexandra af Rusland, f. 24. Juni 1825, d. 10. Aug. 1844 i St. Petersborg, D. af Kejser Nikolaj I. (1796—1855) og Charlotte (som Kejserinde: Alexandra Feodorowna) af Preussen (1798—1860). 2° 26. Maj 1853 i Charlottenburg med Maria Anna Frederikke, f. 17.

Maj 1836 i Berlin, d. 12. Juni 1918 i Frankfurt am Main, D. af Prins Frederik Carl Alexander af Preussen (1801—83) og Marie Louise Alexandrine af Sachsen-Weimar (1808—77).

Ligesom sin Fader sluttede F. sig meget nær til Danmark og det danske Kongehus. 1837 blev han Kaptajn à la suite ved 2. jyske Infanteriregiment og s. A. Ritmester. Efter den praktiske militære Uddannelse søgte han 1839 til Bonn, hvor han gennemgik et toaarigt akademisk Kursus. 1842 foretog han, der paa dette Tidspunkt maatte have visse Chancer for at bestige den danske Trone, en stor Rejse til forskellige europæiske Hoffer, bl. a. St. Petersborg, hvor han blev forlovet med Kejser Nikolajs Datter Alexandra, en Forbindelse, der vakte stærk Uvillie i liberale Kredse, idet man frygtede, at Danmark herved skulde blive taget paa politisk Slæbetov af Rusland. Den purunge Brud døde imidlertid allerede 1844 efter en for tidlig Fødsel, og F. vendte tilbage til Kbh. som ung Enkemand. 1843 var han blevet Generalmajor, og 1851 blev han Generalløjtnant. Det var i denne Periode, at »Russerprinsen«, som han kaldtes, indledte Bekendtskab med den unge Augusta Nielsen (s. d.), en Forbindelse, der vakte uhyre Opsigt i Hovedstaden og tvang den talentfulde Danserinde bort fra Scenen. Under Forhandlingerne om Tronfølgespørgsmaalet efter 1848 spillede F.s Person en vis Rolle. For at tækkes Rusland ønskede Regeringen, at F. skulde give Afkald til Fordel for Oldenborgeren, hvad han kun modvilligt gik med til. Mindre Modstand voldte det, da den oldenborgske Tronkandidatur var faldet bort, at faa hans Samtykke til Anerkendelsen af Søsteren Louises og Prins Christian af Glücksborgs Valg til Tronfølgere, og i et smukt Brev til Statsraadet gav han Udtryk for sin Kærlighed til det herlige Land og det ridderlige Folk, »i hvis Midte jeg har tilbragt min Barndoms og min Ungdoms skønneste Aar«. — Som Følge af Krigen 1864 forlod F. Danmark. Med stor Sorg saa han sit andet Fædreland Kur-Hessen blive indlemmet i Preussen 1866 og derved Muligheden for at arve den hessenske Krone forsvinde. Men han udsonede sig med de nye Herrer og modtog en aarlig Apanage paa 600 000 Rmk. — R.E. 1840. DM. 1840. — Blyantstegning af Th. W. Pedersen 1842 blandt Portrætterne af Officererne paa »Thetis« (Fr.borg). Portrætteret paa C. V. Balsgaards Malerier (1843) af Kronprinsesse Marianes Indtog i Kbh. (Rosensborg) og paa E. Lehmanns Billede fra den kgl. Loge (sst.). Miniature af Johs. Møller (sst.). Medaille 1853. Portrætteret paa N. Simonsens (senere) Billede af Revue ved Eremitagen ca. 1830. Tegning af J. V. Gertner 1856 (Fr.borg). Portrætteret paa

L. J. Flamands Blad af Christian VIII.s Familie. Litografi bl. a. af A. Hohneck og af Golde efter Maleri af W. Hau.

N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. Robert Neiiendam: En Danserinde, 2. Opl., 1918. Ill. Tid. 2. Nov. 1884.

Harald Jørgensen.

Frederik, d. 1179, Biskop i Slesvig. D. 3. Maj 1179, begr. i Sorø K.

F., der første Gang nævnes i Overleveringen som Biskop af Slesvig 1170 ved Hertug Knuds Altersættelse i Ringsted, er sikkert identisk med den kongelige Notar F., som forekommer i et Brev, Valdemar udstedte til Ringsted Kloster vistnok 1162. Vejen gik jævnlig i de Tider fra Kongens Kancelli til Bispestolen. Under F.s Episkopat skænkede Kong Valdemar Slesvig Bispestol betydelige Indtægter og Jordegods sønden Aa. F. forliste i Østersøen i en svær Storm, da han sammen med Sønderjyderne løb ud paa Togt til Venden, Liget drev i Land paa Sjællands Kyst. Absalon var F.s meget gode Ven; Saxo nævner ham med Ære og antyder, at han ved sin Død kom i Ry som en hellig Mand.

Kr. Erslev: *Repertorium diplomaticum* 1894—95, I, Nr. 13 udat., Nr. 16 udat. Ellen Jørgensen: *Annales Danici*, 1920, S. 87, 142, 196. *Saxonis Gesta Danorum*, ed. H. Ræder og J. Olrik, 1931, S. 521. C. Weeke: *Lunde Domkapitels Gavebøger*, 1884—89, S. 105.

~ ~ ~

Frederik (Friedrich) **Albrecht**, 1735—96, Fyrste af Anhalt-Bernburg, Officer. F. 15. Aug. 1735 i Bernburg, d. 9. April 1796 under en Jagt ved Ballenstedt, begr. i Bernburg Slotsk. Forældre: Fyrst Victor Frederik af A.-B. (1700—65, gift 1° 1724 med Prinsesse Louise af Anhalt-Dessau, 1709—32, 3° 1750 med Constanze Frederikke v. Baehr, f. Schmidt) og Markgrevinde Sophie Frederikke Albertine af Brandenburg-Schwedt (1712—50). Gift 4. Juni 1763 paa Augustenborg med Prinsesse Louise Albertine af Slesvig-Holsten-Pløn, f. 21. Juli 1748 i Pløn, d. 2. Marts 1769 paa Ballenstedt, D. af Hertug Frederik Carl af Slesvig-Holsten-Pløn (s. d.) og Hustru.

Efter at have været i preussisk Krigstjeneste blev F. A. 1761 dansk Generalmajor og Chef for et Regiment og Jan. 1764 under den Saint-Germainske Styrelse »Oberst og Kommandant« for det nyoprettede samlede dansk-norsk-holstenske »Artillerikorps«. S. A. døde Faderen, og F. A. forlod derefter Danmark for at overtage Regeringen i Anhalt-Bernburg. Han var som saa mange af Datidens tyske Smaafyrster en ødsel Bygherre, men samtidig en virkelig dygtig Regent, der i høj Grad fremmede Industrien i sit Land. —

Maleri af **Burkhardt** paa Ballenstedt. Maleri paa **Primkenau**. Stik af J. C. Sysang.

Allg. deutsche Biographie, VII, 1878, S. 455 f. Ed. Vehse: Geschichte der kleinen deutschen Höfe, IV, 1856, S. 283—86. *Rockstr(P C Bang)*

Frederik (Friedrich) Christian Carl **August**, 1830—81, Prins af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. F. 16. Nov. 1830 i Slesvig, d. 25. Dec. 1881 paa Nør, begr. sst. Forældre: Prins Frederik af Nør (s. d.) og 1. Hustru. Gift 17. Juni 1870 i Hamburg med Henriette Sophie Mathilde Carmelita Eisenblat, f. 21. Aug. 1848 i La **Guayra**, Venezuela, d. 11. Aug. 1912 paa Nør, D. af Købmand Heinrich Anton E. (1808—senest 70) og Mathilde Dorothea Johanna Altmann (d. senest 1854).

Gennem sin Moder havde F. A. Forbindelse med det danske Kongehus, men Faderens antidanske Indstilling medførte, at han 1848 gjorde Tjeneste i den slesvigholstenske Armé som Løjtnant. Allerede 1849 rejste han imidlertid til Australien, hvorfra han vendte hjem 1851. Han viede derefter sit Liv til geografiske og historiske Studier og interesserede sig navnlig for Indien. Efter Studieophold i Cambridge, London og Paris rejste han 1864 til Indien, hvor han var til 1869. Frugten af hans Rejser og Studier blev flere Bøger. 1858 udgav han »Altes und Neues aus den **Ländern** des Ostens von Onomander«, 1880—81 Bd. I af »Kaiser Akbar, ein Versuch iiber die Geschichte Indiens im 16. **Jahrh.**«. Bind II blev udgivet af hans Enke. Som Anerkendelse for hans videnskabelige Arbejder kreerede Kiels Universitet ham 1878 til Dr. phil. — Paa Grund af sit Ægteskab med en borgerlig Dame antog F. A. ved Patent af 12. April 1870 Titelen »Greve af Nør«. Trods de politiske Skillelinier bevarede F. A. Livet igennem en venskabelig Indstilling over for Danmark, og da Augustenburgernes Landsforvisning 1881 blev ophævet af den danske Regering, aflagde han Besøg ved det danske Hof, hvor han ved sine mange Kundskaber og tiltalende Karakter **maatte** være en velset Gæst. — Mausoleum af Moldenschart i Parken ved Nør. — Maleri (med Søsteren) af C. Hartmann 1845. Litografi derefter af E. Fortling.

Friedrich August, Prinz von Schleswig-Holstein-Augustenburg, hrsg. von **Carmen** Gräfin von Noer, 1886. *o J r TT D II: ± T I*
Svena Larsen (H. R. Hiort-Lorenzen).

Frederik (Friedrich) **Carl**, 1706—61, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Pløn. F. 4. Aug. 1706 i Sønderborg, d. 18. Okt. 1761, begr. i Pløn. Forældre: Hertug Christian Carl af Nordborg-Pløn (1674—1706) og Dorothea Christina von Aichelberg (1674—1762).

Gift 18. Juli 1730 paa Kbh.s Slot med Komtesse Christine Armgard Reventlow, f. 2. Maj 1711, d. 6. Okt. 1779, D. af Grev Christian Ditlev R. (1671—1738, s. d.) og Hustru.

F. C.s Fader havde set sig tvungen til efter sit Ægteskab, der ansaas for ikke jævnbyrdigt, at afstaa sit Len paa Ærø til den ældre Broder Joachim Frederik af Nordborg mod et Pengevederlag, ligesom han for sine Børn gav Afkald paa al Arveret til Slægtens Lensgodser, saa længe der fandtes mandligt Afkom af Broderen; han kaldte sin Hustru og hendes Børn »v. Carlstein«. Da 1722 Joachim Frederik døde uden mandlige Arvinger og foruden Lenet paa Als og Ærø efterlod det senere arvede Pløn i Holsten, kom det til en Overenskomst mellem F. C. og Kong Frederik IV., hvorefter denne vilde anerkende ham som legitim Hertug af Pløn imod en Afstaaelse af hele det sønderjyske Len fra samme Øjeblik, som han kom i Besiddelse af det holstenske (7. Nov. 1722). Kort efter deklareredes han af Kongen som født Hertug, og hans Moder fik fyrstelig Standsret; af Godserne fik han Nordborg og Melsgaard paa Als med Gudsgave og Sæbygaard paa Ærø; Hartspring og Østerholm tilfaldt derimod Kronen. Han drog nu udenlands i nogle Aar, medens der førtes Proces for Rigshofretten om hans Anerkendelse som tysk Fyrste og Arveretten til Pløn, der gjordes ham stridig af hans Farfaders Broder Johan Ernst Ferdinand til Rethwisch. Da denne imidlertid døde uden Arvinger (21. Maj 1729), var F. C. eneste efterlevende Mand af Huset Pløn og tog som saadan det hele Len, der fra 1722 havde været taget under kongelig Administration, i Besiddelse; han havde i Forvejen maattet forny Overenskomsten med Kongen og afstaa Als og Ærø, der saaledes hjemfaldt til Kronen. To Aar efter anerkendtes F. C. ogsaa af Kejseren som legitim Hertug og Arving til Pløn (11. Sept. 1731). Da der ingen Sønner fødtes ham, sluttede han en Overenskomst med Kongen (1754), som senere blev tiltraadt af de andre Linier af Huset Sønderborg (1756), og hvorefter det lille Hertugdømme Pløn efter hans Død skulde forenes med den kongelige Del af Holsten. — Bl. R. 1730. — Maleri af B. Denner 1731 (Fr.borg), af J. H. Tischbein 1759 (med Familien) (sst.). Miniature (Fr.borg). Malerier paa Brahetrolleborg, Gaunø og Glücksborg. Medaille 1759. Stik af J. M. Bernigeroth, af Fritsch efter Maleri, af J. S. du Wahl 1748, af W. C. Mayr efter J. H. Tischbein og af Sysang.

F. v. Krogh: Der Ploensche Successions Vertrag, 1874. Samme: Ältere Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877, S. 91, 94 ff. P. Hanssen: Nachricht v. d. Holstein-Plönischen Landen, 1759, S. 297 ff. Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 188 f. Zeitschr. d. Gesellschaft f. Schlesw.-Holst.-Lauenbg.

Gesch., XXVI, 1896, S. 83—86. Personalhist. Tidsskr., 9. Rk., II, 1929, • 5¹⁰⁰.
A. D. *Førgensen* (C. O. *Bøggild Andersen**).

Frederik Carl Emil af Augustenborg, se Emil.

Frederik (Friedrich) **Carl Ferdinand**, 1729—1809, Hertug af Braunschweig-Lüneburg-Bevern, Officer. F. 5. April 1729 i Braunschweig, d. 27. April 1809 paa Glücksborg, begr. sst. (Slotskapellet). Forældre: Hertug Ernst Ferdinand af Braunschweig-Bevern (1682—1746) og Prinsesse Eleonore Charlotte af Kurland (d. 1748). Gift 26. Okt. 1782 i Saarbrücken med Prinsesse Anna Caroline af Nassau-Saarbrücken, f. 31. Dec. 1751 i Saarbrücken, d. 12. April 1824 paa Glücksborg (gift 1° 1769 med Hertug Frederik Henrik Vilhelm af Slesvig-Holsten-Glücksborg, 1747—79, s. d.), D. af Fyrst Vilhelm Henrik af Nassau-Saarbrücken (1718—68) og Grevinde Sophie Christine Charlotte Friederike v. Erbach-Brenbach (1725—95).

F. C. F., hvis Kaldenavn var Carl af Bevern, indtraadte tidlig i hollandsk, senere i braunschweigsk, kejserlig og preussisk Tjeneste, deltog i flere Felttog, navnlig i Syvaarskrigen, og avancerede til Generalløjtnant. Han havde imidlertid særlig gode Forbindelser med Hoffet i Kbh., da Dronning Juliane Maria var hans Søskendebarn, og Enkedronningens Broder, dansk Feltmarskal Frederik Ernst, var gift med hans Søster. I Febr. 1760 foreslog Grev Schmettow J. H. E. Bernstorff, at F. C. F. skulde antages som Generalløjtnant, og s. A. traadte Hertugen med denne Grad og som Kommandør for et af Garderegimenterne i dansk Tjeneste. Ved Felttoget mod Russerne 1762 kommanderede han en Division. 1764 blev han General af Infanteriet og s. A. Generalinspektør samt Chef for Infanteriet i Sjælland og Fyn. Ved Tronskiftet 1766 blev han Guvernør i Rendsborg og kommanderende General i Hertugdømmerne. 1772 indgav han efter Ordre et grundigt gennearbejdet Forslag om en ændret Hærorganisation, der i højere Grad end hidtil skulde bygges paa nationalt Grundlag, ved at de udskrevne Karle uddannedes i de hvervede Regimentter til virkelige Soldater, altsaa en Sammensmeltning af den hvervede og den udskrevne Hær i Lighed med det preussiske System. En i Sagens Anledning nedsat Kommission kunde imidlertid ikke enes om et endeligt Forslag, og Jan. n. A. nedsattes en ny Kommission, hvori F. C. F., der blev udnævnt til Guvernør i Kbh. og atter Chef for Infanteriet paa Sjælland m. m., blev Præsides, A. P. Bernstorff og Schimmelmänn samt et Antal Officerer Medlemmer. De

militære Medlemmer enedes om at foreslaa en noget forøget Udskrivning af Bønderkarle, men fraraadede i øvrigt større Forandringer i Hærplanen foreløbig, da Hæren trængte til Ro efter den Saint-Germainske Periode. Bernstorff og Schimmelmann, støttet af Wodroff, nægtede imidlertid at underskrive dette Forslag, og da F. G. F. ikke var i Stand til at overvinde denne Modstand, opløstes ogsaa denne Kommission uden Resultat. Paa Forslag af Statsraadet blev der dernæst 1774, med Forbigaaelse af F. G. F., nedsat en tredie Kommission, der fik forelagt en af Statsraadet udarbejdet Plan, hvilende paa Forhandlingerne i de foregaaende Aar, og ved kongelig Resolution s. A. fastsloges endelig den vigtige Hærplan af 1774. — Den nye Hærplan er hverken glimrende eller behagelig, skrev Bernstorff; men jeg tror ikke, den kan være anderledes; den hidtidige var meget daarlig og alt for dyr, føjer han til.

F. C. F., der som Generalinspektør saa Skyggesiderne ved Ordningen af 1774, fremsatte n. A. energiske Forslag til Forbedringer; men Statsraadets Flertal overdrog General Eickstedt, en personlig Fjende af F. G. F., at imødegaa Forslagene, hvad Eickstedt gjorde med største Glæde i et lige saa personligt nærgaaende som sagligt svagt Indlæg, som alligevel fik det samlede Statsraads Tilslutning. En kongelig Resolution bestemte herefter, at Forslagene uden videre Paaagtning skulde forsegleet henlægges i Arkivet — og saaledes henligger de endnu. F. C. F. forblev dog i sine Stillinger og vedblev at hævde Nødvendigheden af en mere krigsmæssig Uddannelse, men Bernstorff modsatte sig stadig dette.

Da Carl af Hessen 1784 blev Kronprinsens militære Raadgiver, blev F. C. F. afskediget som Guvernør i Kbh. Han skulde vel forblive staaende i »Detailen« og beholde sin fulde Gage, saa længe han forblev her i Landet — rejste han bort, skulde han kun have 6000 Rdl. aarlig —; men faktisk var han afskediget. Han tog herefter Ophold paa **Glücksborg**, hvor han boede til sin Død. Da Hæren 1788 gjordes krigsberedt mod Sverige, bad han Kronprinsen om Kommando, hvad der lovedes ham under visse Forudsætninger, som dog ikke indtraf. 1790 tænkte han paa at forlade Landet, men stillede sig til Disposition i Tilfælde af Krig. 1784 havde han faaet Karakter af Feltmarskal, men først 1808 fik han Bestalling som saadan. — **Bl. R. 1764.** — Maleri af C. A. Lorentzen og Silhouet paa Fr.borg.

F. C. F.s næstældste Broder *Georg Ludvig Frederik* (1721—47) blev 1737 Kaptajn i dansk Tjeneste, 1739 Oberstløjtnant, 1741 **kar.**, 1742 virkelig Oberst og gik senere i udenlandsk Tjeneste,

hvor han døde. Efter Traditionen var han Fader til Støvlet-Kathrine (s. d.).

Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, III, 1926.

R k^t h

Frederik (Friedrich) **Carl Ludvig**, 1757—1816, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck, Officer. F. 30. Aug. 1757 i Königsberg, d. 25. Marts 1816 paa Wellingsbüttel ved Hamburg, begr. i Sønderborg Slotskapel. Forældre: Prins Carl Anton August af Slesvig-Holsten-Sønderborg (1727—59) og Grevinde Frederikke Antoinette Amalia v. Dohna (1738—86). Gift 5. Marts 1780 i Königsberg med Grevinde Frederikke Amalia v. Schlieben, f. 28. Febr. 1757 i Königsberg, d. 17. Dec. 1827 i Slesvig, D. af preussisk Statsminister Greve Leopold v. S. (1723—88) og Grevinde Eleonora v. Lehndorf (1723—1800).

F. arvede 1775 Hertugtitlen efter sin afdøde Farfader Hertug Peter August Frederik og udnævntes s. A. til preussisk Major, deltog i den bayerske Arvefølgekrig, blev 1790 Oberst og Regimentschef og 1794 Generalløjtnant. Efter en kort Tid at have været i russisk Tjeneste levede han en Række Aar paa sine Godser i Østpreussen og kom 1804 — Aaret efter, at Sønnen, Prins Vilhelm (s. d.), var blevet ansat i dansk Militærtjeneste — til Danmark, hvor Frederik VI. overlod ham Godset Wellingsbüttel for en Del af de Ækvivalentrenter, som den danske Regering i Henhold til Forliget af 1756 udbetalte det Beck'ske Hus, efter at dette havde afstaaet sine Arvefølgerettigheder til de plønske Lande. Hertugen, der var Forfatter af flere landøkonomiske Værker, styrede dette Gods med stor Dygtighed. 1810 udnævntes han til dansk Generalløjtnant. Da en Indberetning i Febr. 1813 fra Generalkonsul Rist i Hamburg havde overbevist Gehejmestats- og Udenrigsminister Rosenkrantz om, at kun en resolut Optræden og Besættelsen af Hamburg og Lübeck, som de Franske efter Katastrofen i Rusland var ved at forlade, kunde redde Situationen for Danmark, var Hertugen paa Tale som Leder af Foretagendet, men Kongen, der skyede kraftig Handling, afviste Tanken om dette. Rist skriver i sine Memoirer: Hertugen af H.-B. var en handlekraftig, beslutsom og forstandig Mand; han var almindelig afholdt paa Grund af sin jævne Tænke- og Handlemaade og syntes mig, trods enkelte Betænkeligheder, i hele Armeen at være den eneste rette Mand (til at stilles i Spidsen for det omtalte Foretagende). April 1813 foreslog Hertugen Oprettelsen af et Landeværn eller en Landstorm i Hertugdømmerne, og i Maj approberede Kongen en saadan Oprettelse, der skulde orga-

niseres al Hertugen som »Generalinspektør«. Den slesvigholstenske Landstorm kom dog aldrig i Virksomhed. 1815 udnævntes Hertugen i Anledning af Salvingsfesten til General. Fra 1812 til sin Død var han Præsident for Det slesvigholstenske patriotiske Selskab. — R.E. 1804. DM. 1808. — Miniature af C. Horneman (Rosenborg). Stik af J. F. Bause 1801 efter Maleri af J. J. Mosnier.

Medd. fra Krigsarkiverne, IV, VI—VIII, 1890—1900. F. v. Krogh: Beiträge zur älteren Gesch. des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877, S. 77 ff. C. C. Lorenzen i Saml. til jydsk Hist. og Topografi, X, 1884—85. J. G. Rist: Lebenserinnerungen, II, 1880, S. 167. *Tf k f h*

Frederik (Friedrich) **Christian**, 1721—94, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. F. 6. April 1721, d. 14. Nov. 1794 paa Augustenburg, begr. i Sønderborg Slotskapel. Forældre: Hertug Christian August af Augustenburg (1696—1754, s. d.) og Hustru. Gift 26. Maj 1762 i Pløn med Prinsesse Charlotte Amalie Vilhelmine af Pløn, f. 23. April 1744 i Pløn, d. 11. Okt. 1770 paa Augustenburg, D. af Hertug Frederik Carl af Pløn (s. d.) og Hustru.

F. C. indtraadte i den danske Hær, blev 1721 Kaptajn og 1742 Oberstløjtnant, købte to Aar senere et Regiment, blev 1754 Generalmajor, 1758 Generalløjtnant og 1761 General. Ved Faderens Død overtog han bl. a. Augustenburg, Rumohrsgaard og Graasten, men tillige en stor Gæld, som det i Aarenes Løb ved sparsom Husførelse og god Økonomi lykkedes ham at bringe ned. I Henhold til Overenskomster 1756 og 1764 vedrørende Arveretten til Pløn og Glücksborg fik han sine Godsbesiddelser i høj Grad udvidet og sine Vilkaar forbedret. Kongen bevilgede ham en Aarrække en Pension paa 6000 Rdl., overtog en betydelig Del af hans Gæld og overlod ham Gammelgaard, Slægtens tidligere Besiddelse, Slottet Sønderborg med Ladegaarden og desuden en Række andre nordslesvigske Godser. Han opnaaede tillige forskellige Skattelettelser, hvis Omfang senere i Tiden blev Genstand for Rivninger mellem Regeringen og Augustenborgerne. Alligevel nærede han Bitterhed mod Kongeslægten, følte sig uretfærdigt behandlet, afslog Regeringens Tilbud om at overlade hans tiaarige Søn et dansk Regiment og undgik længe, næsten uhøfligt, ethvert Tilmærkesforsøg. Da A. P. Bernstorff foreslog et fremtidigt Ægteskab mellem den unge Frederik Christian og Prinsesse Louise Augusta, vilde han dog ikke forspilde de Muligheder, Forbindelsen aabnede, og greb straks til. Gennem en omhyggelig Opdragelse stræbte han at forberede Sønnen til hans fremtidige Stilling. Sin meste Tid til-

bragte han, plaget af Gigt og andre Skrøbeligheder, paa Augustenborg Slot, som han ombyggede og udvidede. Om hans Hustru ved man alene, at hun var en bibelfrom Kvinde, sin Mand oprigtig hengiven. — **Bl. R.** 1749. — Malerier ca. 1750 af P. Als (Fr.borg), C. A. Lorentzen (sst.) og af C. G. Pilo (Gisselfeld). Maleri som **blaa** Ridder (forhen paa Primkenau).

F. v. Krogh: **Beiträge zur älteren Geschichte des Hauses Holstein-Sonderburg, 1877.** Hans Schulz: Friedrich Christian, 1910.

Axel Linvald (A. D. Jørgensen).

Frederik (Friedrich) **Christian**, 1765—1814, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. F. 28. Sept. 1765 paa Augustenborg, d. 14. Juni 1814 sst., begr. i Sønderborg Slotskapel. Forældre: Hertug Frederik Christian (s. d.) og Hustru. Gift 27. Maj 1786 paa Christiansborg med Prinsesse Louise Augusta (s. d.).

F. C. levede en Række ensformige Ungdomsaar paa Augustenborg, om Sommeren paa Graasten. Opdragelse og Undervisning delte han med Søsteren Louise, der Livet igennem blev hans fortrolige. Deres første Lærer var Præsten i Augustenborg, Chr. Jessen, der havde faaet sin teologiske Uddannelse i Halle, en mild og harmonisk Personlighed med mange Interesser. Den mere faglige Undervisning overtog Legationsraad J. F. A. **Schiffmann** fra Slesvig, som havde gjort sig Undervisningen af unge Standspersoner til Levebrød. I mange Henseender fulgte Opdragelsen samme Baner som den jævndrende Christian Frederiks. Karakter og Livsskæbne gav dog deres Udvikling helt forskellig Retning. Medens Christian Frederik blev den kundskabsrige og dannede Verdensmand, glad i alle Livets æstetiske Nydelser, blev F. C. adskilligt af en stuelærd Pedant, hungrig efter boglig Viden, men uden Sans for Mennesker og selskabelige Fornøjelser. Opdragelse og Lærere har sikkert bidraget til at udvikle medfødte Anlæg for Selvprøvelse og Selvoptagethed. Paa Undervisningen i Hjemmet fulgte tre Semestres Studieophold i Leipzig. Sammen med Brødrene hørte Prinsen Forelæsninger i Filosofi, Retsvidenskab og Historie, blev bekendt med Pædagogen Weisse og kom under varig Paavirkning af Filosofen Ernst Platner, en typisk Repræsentant for Oplysningstiden. I Ungdomsaarene havde han haft sin »pietistiske Periode«, inden længe blev han dog afgjort Rationalist, betragtede sig som Kristen, men var uden Følelse for Kirkens Dogmer. Senere i Livet mødte F. C. Kants nye Filosofi og den romantiske Digtning, men voksede aldrig ud over Oplysningstiden og glemte heller ikke dens Tolerance og Respekt for aandelig Frihed. Kortere Besøg ved Hof-

ferne i Dresden og Berlin afsluttede Studieaarene. I Efteraaret 1784 vendte han tilbage til Hjemmet.

Store Muligheder aabnede sig for hans Blik. Allerede 1780 var der mellem Faderen og den danske Kongefamilie blevet truffet Aftaler om hans fremtidige Ægteskab med Kronprins Frederiks Søster, den otteaarige Louise Augusta. A. P. Bernstorff, som forudsaa, at Kongeslægten Mandsstamme kunde uddø, tilsigtede gennem Forbindelsen at forebygge Statens Opløsning og forene Kvinde-**K**vindelinien Arverettigheder til Danmark, Slesvig og Norge med Augustenborgernes Adkomst til Holsten. 14. Okt. 1785 blev Forlovelsen offentliggjort, og allerede et halvt Aar efter fuldbyrdedes Ægteskabet. I mange Aar formede Samlivet sig harmonisk, og tilsyneladende bøjede de forskellige Naturer sig imod hinanden.

F. C. fik hurtig Adgang til at gøre sine Kundskaber praktisk frugtbringende og øve Indflydelse paa Statsstyrelsens Varetagelse af Aandslivets Interesser. 13. Juni 1788 blev han udnævnt til Universitetets Patron og blev 14. Maj 1790 Formand for den »til de lærde Skolers og Kbh.s Universitets Forandring og Forbedring« nedsatte Kommission; 27. Maj 1796 indtraadte han i Kommissionen, der skulde forberede Oprettelsen af et Museum for Naturvidenskaberne, blev 1802 Medlem af Bestyrelsen for Botanisk Have og fik Overtilsynet med Det kgl. Bibliotek. Endelig blev han 5. Juli 1805 Præsident i den nyoprettede Direktion for Universitetet og de lærde Skoler. Da han umiddelbart efter sit Bryllup, 7. Juni 1786, havde faaet Sæde i Gehejmestatsraadet, var der tilsyneladende givet ham alle Muligheder for at tilfredsstille sin Virketrang. Alligevel følte han sig ikke tilfreds, mødte Vanskeligheder under Samarbejdet med Danske Kancelli og var misfornøjet med, at han ikke kunde virkeliggøre sine Ønsker om Oprettelsen af et Universitets- og **U**ndervisningskollegium, uafhængigt af alle øvrige Departementer. Til Overbibliotekar Moldenhawer og Professor Engelstoft traadte han i nært Forhold, men viste ellers ringe Evner til at finde brugbare Hjælpere og knytte dem til sig. Adskiligt fik han dog udrettet, gennemførte Reforme af Universitetets økonomiske Forhold, lagde Baand paa Konsistoriums Selvraadighed og beskyttede paa den anden Side Lærestalten mod Kancelliets Indgriben. Ogsaa om Reforme inden for det lærde Skolevæsen nærede han vidtgaaende Ønsker og offentliggjorde 1795 i »Minerva« en Række Ideer til dets Indretning. Da F. C. 1801 indførte en ny Skoleordning i Augustenborg, fastsatte han, at hele Undervisningen skulde foregaa paa Tysk. Alligevel hævdede han Modersmaalets Sag inden for Latinskolerne. De kirkelige Dogmer

ønskede han trængt tilbage til Fordel for Undervisningen i Kirkehistorie og Sædelære, lagde fortrinsvis Vægt paa Geografi og Matematik, gav Udkast til en Lærebog i »Bürgerkunde« og nærrede fromme Ønsker om Oprettelse af Skolebiblioteker. Nye Skoleplaner blev ogsaa indført, først i Vor Frue latinske Skole, siden i Kristiania, Odense og andetsteds. Inden for det lavere Skolevæsen ønskede F. C. en skarp Adskillelse mellem Kravene til Folkets Masse og til de dannede Klasser og advarede mod at bibringe Børnene større Kundskaber, end det passede for deres fremtidige Levevilkaar.

Mangfoldige af Tidens aandelige Strømninger satte F. C.s Sind i Bevægelse, tiltrak eller frastødte ham. En Tid var han levende optaget af **Illuminaternes** Læresætninger, og 1794 indtraadte han i en Frimurerorden. For Digtekunsten manglede han dybere Forstaaelse og lagde fortrinsvis Vægt paa dens Udøveres moralske Grundsætninger. Alligevel bevarede han i lange Tider Venskabet for Jens Baggesen, ydede ham Understøttelser til hans Udenlandsrejser og gjorde sit for at skaffe ham et Levebrød. Først og fremmest vil det dog altid mindes, at F. C. sammen med Ernst Schimmelmänn sikrede Schiller en treaarig Understøttelse, som hjalp ham igennem nogle vanskelige Aar. En Række Breve fra Schiller, hvis Originaler gik tabt ved Christiansborgs Brand 1794, men i Brudstykker og omarbejdet blev offentliggjort som Breve »Ueber die esthetische Erziehung des Menschen«, er tilbage som et berømt Vidnesbyrd om Hertugens Forbindelse med den store tyske Digter.

I de første Aar efter Brylluppet tydede adskilligt paa, at F. C. var kaldet til at spille en politisk Rolle. Han traadte hurtigt i venskabeligt Forhold til Kronprinsen, med hvem han drøftede Regentens Pligter og advarede mod overdreven Kærlighed til Militærvæsen. I Aarenes Løb voksede de to Svogre langt bort fra hinanden. Modsætninger i Interesser og Meningsforskelligheder skabte Vanskeligheder, som Gemytternes Uoverensstemmelse gav en personlig Brod. Skinsyge over for Carl af Hessen fremkaldte Rangstridigheder og bevirkede, at Hertugen forgæves modarbejdede Kronprinsens Ægteskab. Alt medens Kronprinsen stadig stærkere følte og handlede som personlig Selvhersker, koketterede F. C. med Sympatier for den franske Revolution, forsvarede selv dens Voldsomheder og bevarede længe sin Tro paa Retfærdighedens endelige Sejr. I Regeringen og ved Hoffet blev han en ensom Mand — Ernst Schimmelmänn var den eneste, til hvem han følte sig nærmere knyttet — og paa Afgørelsen af de politiske Spørgsmaal har han næppe nogen Sinde øvet Indflydelse. Skønt

Tilhænger af Pressefriheden, »das Palladium unsrer Nation«, fandt han, at Litteraturen **maatte** ophøre at være en Skueplads for »raa og lave Lidenskaber«, kritiserede **90'ernes** Forslag til en ny Presselov, men anbefalede alligevel Indførelsen af en delvis Censur eller Polititilsyn med Flyveblade.

Dybest set var F. C.s mangfoldige Nederlag og Skuffelser en Følge af hans Indstilling over for Staten og den danske Kongeslægt. Med Rette fremhæver hans tyske Biograf, at han bestandig følte sig som Repræsentant for Kongehusets Sidelinie og forpligtet til at varetage dens Rettigheder. Da disses Opretholdelse tørnede sammen med Statens Interesser, som de formede sig for Frederik **VI.**, fornægtede han — som siden ogsaa hans Efterkommere — Forudsætningerne for sit Giftermaal og optog Kampen for sine særlige Arvekrav. **1806** indlededes **Konflikten**. Da det **tysk-romerske** Rige opløste sig, synes F. C. at være gaaet svanger med ubestemte Drømme om Oprettelsen af et selvstændigt Hertugdømme Holsten, som skulde tilfalde hans Slægt. Desto mere forbitret blev han, da Kronprins Frederik uden Hensyn til Augustenborgerne vilde gennemføre Holstens Indlemmelse i det danske Monarki og derigennem forebygge, at Hertugdømmets mandlige Arvefølge skulde blive Anledningen til Monarkiets Splittelse. Saa snart Kronprinsen havde tilkendegivet sin Hensigt, afgav F. C. i Statsraadet en Erklæring, i hvilken han krævede alle hidtidige Privilegier stadfæstet og de øvrige Liniers Arverettigheder anerkendt. »Min Svoger«, udtalte Kronprinsen, »har strøget sit patriotiske Væsen af sig; hans gamle holstenske med Modernælken indsugede Had til det danske Kongehus viser sig tydeligt«. Da Patentet forelaa, faldt Gemytterne nogenlunde til Ro; navnlig beroligede det saa vidt Hertugen, at Agnaternes Arveret ikke var blevet direkte underkendt, at han opgav Tanken om en formelig Protest eller Reservation. Alligevel glemte han ikke, hvad der var sket, og bevarede Trangen til at forberede den Kamp, han forudsaa en Gang vilde bryde løs.

Begivenhederne omkring det andet svenske **Tronfølgervalg 1810** fremkaldte det endelige Brud med Frederik VI. og bevirkede, at F. C. gjorde Alvor af sine Planer. Allerede Broderen Christian Augusts vanskelige Stilling i Norge og Valg til svensk Tronfølger skabte adskillig Usikkerhed og forøgede Mistilliden. Da Broderen var død, var han paa Forhaand tilbøjelig til at gribe Chancen, som maatte byde sig, og tage den store Opgave op, som kunde blive lagt i hans Haand. Paa Karl **XIII.s** Forespørgsel, om han vilde modtage et svensk Valg til Tronfølger, havde han allerede mundtlig givet et betinget Ja, da han af et Brev fra Frederik VI.

blev underrettet om, at ogsaa den danske Konge optraadte som Tronkandidat. Han trak sig tilsyneladende tilbage, men lagde ikke Skjul paa, at han ansaa Svogerens Valg for usandsynligt, og søgte at holde alle Muligheder aabne. Givet er det, at Frederik VI. fulgte hans Færd med Mistænksomhed og paa Grundlag af et tvivlsomt Rygte — som Louise Augusta havde meddelt Broderen — at Svenskerne nærede Planer om at bortføre Hertugen, sendte Kanonbaade til **Als**, under Paaskud af at beskytte Hertugen, men i Virkeligheden for at holde ham under Opsyn og forpurre hans Muligheder. Da Rigsdagen i Orebro havde kaaret Bernadotte til svensk Tronfølger, blev Resultatet en dyb Skuffelse for F. C.

Bitterheden over den mislykkede Kandidatur voksede sammen med Erindringen om Begivenhederne 1806; mere og mere følte F. C. sig som Offer for en Politik rettet mod det augustenborgske Hus. 30. Okt. 1810 indgav han sin Afskedsbegæring. Det skulde ikke mildne hans Sindsstemning, at han senere fik Underretning om Hustruens Intriger og maatte opleve, at Frederik VI. udspionerede hans Færd og Brevveksling. Som en slagen Mand, ensom selv i sin nærmeste Familie, henlevede F. C. sine sidste Aar, optaget af Børnenes Optragelse og første Udvikling. Alligevel har han i disse Tider øvet sin væsentligste politiske Indsats og tilrettelagt sin Slægts historiske Rolle og Fremtidsgerning. Allerede 1811 samlede han sin Brevveksling med Frederik VI. fra 1806 og Akterne vedrørende det svenske Tronfølgervalg og skrev Indledninger til dem, der for Efterverdenen skulde godtgøre, at han havde varetaget sit **Hus'** Interesser. Mere og mere fordybede han sig i historiske Studier og udarbejdede en »Historische Darstellung der Rechte und Ansprüche des Hauses Schleswig-Holstein-Sonderburg«, som skulde føre Beviset for, at hans Linie, om Kongeslægts Mandsstamme uddøde, havde Arveret til begge Hertugdømmer. Det rokkede ikke hans Overbevisning, at baade Møsting, Engelstoft og Moldenhawer, hvem han meddelte sine Paastande, underkendte deres Berettigelse og advarede mod deres Fremsættelse. Han indprentede Sønnerne sine Lærdomme og har derigennem bidraget til at bestemme deres Livsskæbne og forme Statens Fremtidsudvikling. — Brevveksling med D. G. Moldenhawer i Det kgl. Bibliotek. — R.E. 1782. DM. 1808. — Silhouetter og Miniaturer paa Fr.borg. Maleri af A. Graff (sst.). Portrætteret paa J. C. F. Vierteis Maleri 1794 af Kongefamilien (Gunderslevholm) og paa W. Haffners Maleri af det kgl. Teselskab s. A. (Jægerspris). Maleri af A. Graff 1791 (Gl. Estrup). Maleri paa Orebygaard. Stik af G. L. Lahde 1796 efter Graff og af Laurens 1802 efter samme.

Julius Clausen: Frederik Christian, 1896. Hans Schulz: Friedrich Christian, Herzog zu Schleswig-Holstein. Ein Lebenslauf, 1910, med dertil hørende Brevsamlinger: Aus dem Briefwechsel des Herzogs Friedrich Christian («Brief-anhang»), 1913, Briefwechsel des Herzogs Friedrich Christian mit König Friedrich VI. von Danemark, 1908, og Timoleon und Emmanuel. Briefwechsel zwischen Friedrich Christian und Jens Baggesen, 1910, alle udg. af Hans Schulz. L. Bobé: Efterladte Papirer fra den Reventlowske Familiekreds, I—X, 1895—1932. Max Muller: Schillers Briefwechsel m. d. Herzog Friedrich Christian, 1876. Aage Friis: Holstens Indlemmelse i Danmark i Aaret 1806, i Hist. Tidsskr., 7. Rk., VI, 1905—06, med Aktstykker i Danske Mag., 5. Rk., VI, 1905. Samme: Frederik VI. og det andet svenske Tronfølgervalg 1810, i Hist. Tidsskr., 7. Rk., I, 1897—99. Axel Linvald: Kronprins Frederik og hans Regering 1797—1807, I, 1923. *Axel Linvald.*

Frederik (Friedrich) **Ernst**, 1703—62, Markgreve af Brandenburg-Kulmbach, Officer. F. 15. Dec. 1703 i Kulmbach, d. 23. Juni 1762 paa Friedrichsruh ved Itzehoe, begr. i Hohenaspe K. Forældre: Markgreve Christian Heinrich af Brandenburg-Kulmbach (1661—1708) og Sophia Christiane v. Wolfstein (1667—1737). Gift 20. Dec. 1731 i Braunschweig med Prinsesse Christina Sophia af Braunschweig-Bevern, f. 22. Jan. 1717 i Braunschweig, d. 26. Marts 1779 i Slesvig, D. at Hertug Ernst Ferdinand af Braunschweig-Bevern (1682—1746) og Prinsesse Eleonore Charlotte af Kurland (d. 1748).

Sammen med nedenn. Broder blev F. E. opdraget af J. S. Schulin som Hovmester og kom 1725 til Kbh., hvor han straks blev Oberstløjtnant og n. A. Oberst. 1731 blev han Statholder i Hertugdømmerne, hvortil han forblev knyttet i mere end en Menneskealder, 1734 Generalmajor og Generalløjtnant, 1739 Generalfeltmarskal-løjtnant og kommanderende General i Hertugdømmerne, 1745 Generalfeltmarskal. — Efter at Christian VI. 1733 havde genoprettet Landmilitsen i Danmark, ønskede han noget tilsvarende indført i Hertugdømmerne, og efter talløse Betæneligheder fra de stedlige Myndigheders Side begyndte man fra 1737 Gennemførelsen af den for Befolkningen »saa frygtelige og fremmede Ausschuszforordning«. Trods allehaande Lempelser og Løfter til Befolkningen stødte Udskrivningen og Indøvelsen flere Steder paa stærk passiv og aktiv Modstand, der krævede alvorlige Forholdsregler fra Militærmyndighedernes Side; men da Markgreven straks med Kraft og Omsigt traf militære Anstalter, blev Forordningen gennemført, uden at det kom til Blodsudgydelse (se F. A. Dehn). Efter at Militsen var oprettet, tilraadede F. E. stedse den videst mulige Hensyntagen i økonomisk og humanitær Henseende, og først fra 50'erne begyndte man at anvende Dele af denne Milits

til egentlige militære Øjemed. F. E. var Modstander af den udenlandske Hvervning og søgte at fremme den indenlandske for at skaffe Hæren paalidelige Soldater i Krig og Fred. Ved **Sammen-**dragning til Kampementer og Øvelser i to Partier — ganske vist under meget skematiske Former — arbejdede han paa Hærens Dygtiggørelse, og en af Frederik V. særlig udpeget Mønstringskommission udtalte sig bl. a. 1752 særdeles anerkendende om Regimenternes Holdning og Øvelser. — Under den preussiske Syvaarskrig blev der under F. E.s Befaling sammendraget et meget betydeligt Korps, hvori ogsaa Dele af den norske Hær indgik. Hidtil havde F. E. stedse hos Kongen høstet Anerkendelse for sin Iver, Samvittighedsfuldhed og Humanitet; men nu blev det anderledes, og Gang paa Gang udtaltes der Dadel, snart over et Forhold ved Korpset, snart over et andet, og det ses ogsaa, at F. E. havde Vanskelighed ved at hævde sin Myndighed over for de indbyrdes uenige underordnede Generaler og holde de yngre Officerer i Disciplin og Øvelse. 1760 traadte nogle af Generalerne med Støtte af A. G. Moltke og den ældre Bernstorff i Underhandlinger med Grev Saint-Germain om Indtræden i dansk Tjeneste, og i Dec. s. A. antog Kongen Greven som Generalfeltmarskal »umiddelbart efter« Markgreven. Under lidet tiltalende Former over for F. E. blev Saint-Germain i Juli n. A. sendt til Korpset for under en af F. E. afholdt befalet Mønstring at »se paa« Forholdene og afgive skriftlig og mundtlig Rapport herom til Kongen direkte, medens Markgreven samtidig skulde afgive sin Rapport. Saint-Germains skriftlige Rapport var nogenlunde anerkendende, men han kritiserede dog mange Forhold, og hvad han mundtlig har rapporteret kendes ikke, og han fremsatte samtidig Forslag til betydningsfulde Forandringer. Da det vedblivende regnede ned over F. E. med Paamindelser og Kritik, har han, skønt Kongen lovede ham fremtidige Beviser paa sin Naade, indset, hvor det bar hen, og i Febr. 1762 bad han Kongen om Fritagelse for Overkommandoen. Dette bevilgede Kongen, der i Marts gav Kommandoen til Saint-Germain. — Bl. R. 1729. *L'union parfaite* 1732. — Maleri af J. F. Gerhardt (Rosenborg). — Broderen *Frederik Christian*, f. 17. Juli 1708, d. 20. Jan. 1769, blev 1725 Kaptajn i dansk Tjeneste, 1728 Oberstløjtnant, 1734 Oberst, 1736 Generalmajor, tog sin Afsked 1744 som Generalløjtnant. Hans Stillinger i Danmark var nærmest nominelle, og hans tunge, mørke Sind drev ham til en stadig omflakkende Tilværelse. 1763 arvede han Bayreuth.

Aage Friis: Bernstorffske Papirer, I—III, 1904—13. Hist. Tidsskrift, 3. Rk., IV, 1865—66. Personalh. Tidsskr., 6. Rk., V, 1914. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, III, 1926.

Rockstroh

Frederik Ferdinand, Arveprins, se Ferdinand.

Frederik (Friedrich) **Henrik Vilhelm**, 1747—79, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg. F. 15. Marts 1747, d. 13. Marts 1779, begr. i Gliicksborg (Slotskapellet). Forældre: Hertug Frederik af Gliicksborg, d. 1766 (s. d.) og Hustru. Gift 9. Aug. 1769 i Saarbrücken med Prinsesse Anna Caroline af Nassau-Saarbrücken, f. 31. Dec. 1751 i Saarbrücken, d. 12. April 1824 paa Gliicksborg (gift 2° 1782 med Hertug Frederik Carl Ferdinand af Braunschweig-Lüneburg-Bevern, 1729—1809, s. d.), D. af Fyrst Wilhelm Henrik af Nassau-Saarbrücken (1718—68) og Grevinde Sophie Christine Charlotte Friederike v. Erbach-Brenbach (1725—95).

Efter Faderens Eksempel traadte F. H. V. i dansk Krigstjeneste, blev 1767 Kaptajn, 1768 Oberst i Kavaleriet og 1776 Generalmajor. Han tiltraadte som Hertug ved Faderens Død 1766 — han skal have proklameret sin Tiltrædelse fra en Tønde i Stalden —, men døde selv uden Arvinger. Ved hans Død hjemfaldt Lenet efter den med de efterlevende Sønderborgere truffne Overenskomst af 1764 til Kronen. Efter hans Enkes Død tildeltes Titlen Gliicksborg Hertug Vilhelm af Sønderborg-Beck (s. d.). — Bl. R. 1773. — Maleri af Poul Ipsen (Fr.borg). Stik af A. Støttrup 1776.

C. F. Gude: Bericht von der Halbinsul Sundewitt, 1778, S. 173 f.

A. D. Jørgensen (*Hugo Andersen**).

Frederik (Friedrich) **Ludvig**, 1653—1728, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck, Officer. F. 6. April 1653 paa Slottet Beck ved Minden (Westphalen), d. 7. Marts 1728 i Königsberg, begr. i Domkirken sst. Forældre: Hertug August Philip af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Beck (s. d.) og 3. Hustru. Gift 1. Jan. 1685 med Prinsesse Louise Charlotte af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg, f. 13. April 1658, d. 2. Maj 1740, begr. i Königsberg Domkirke, D. af Hertug Ernst Günther af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg (s. d.) og Hustru.

F. L. kom i en ganske ung Alder i kurfyrstelig brandenburgsk Militærtjeneste, hvor han 1676 blev Oberst, 1686 Generalmajor. 1694 tilbød Christian V. ham — væsentlig paa Grund af den Yndest, hvori Hertuginde Louise Charlotte stod hos den danske Kongefamilie — at træde i dansk Tjeneste som Regimentschef, hvilket Tilbud F. L. dog afslog, da han følte sig i høj Grad knyttet til Kurfyrst Frederik III. (den senere Kong Frederik I.), der 1690 havde udnævnt ham til Generalløjtnant og 1693 til Guvernør i Provins Preussen. F. L., der 1697 var blevet General, deltog med

preussiske Lejetropper i den spanske Arvefølgekrig, bl. a. i Slagene ved Oudenarde og Malplaquet. Kort efter Frederik I.s Død (Febr. 1713) udnævntes han til Generalfeltmarskal. — Bl. R. 1694. — Maleri i Potsdam. — Hans ældste Søn, *Frederik Vilhelm*, f. 18. Juni 1687, d. 11. Nov. 1749, blev 1713 Oberst ved det preussiske Regiment, for hvilket hans Fader var Chef, og deltog 1715 i Stralsunds Belejring sammen med den dansk-norske Hær; 1721 Generalmajor og Chef for Regimentet, 1733 Generalløjtnant, 1740 General og 1741 Generalfeltmarskal. Han døde som Guvernør i Berlin. Et **Fotografi** (Fr.borg) efter Maleri af en Officer med den sorte Ørns Orden angives at forestille F. V. — Hertug F. L.s yngste Søn, *Peter August Frederik*, var Kong Christian IX.s Tiplodefader.

F. v. Krogh: *Beiträge zur älteren Gesch. des Hauses Holstein-Sonderburg*, 1877. C. C. Lorenzen i Saml. til jydsk Hist. og Topografi, X, 1884—85. J. Becker: *Gesch. des 2. Ostpreussischen Grenadier-Regiments Nr. 3, I*, 1885. *Allg. deutsche Biographie*, VIII, 1878, S. 23 f. A. D. Jørgensen: *Peter Schumacher Griffenfeld, I—II*, 893-94.

Rockstroh (P. F. Rist).

Frederik (Friedrich) **Vilhelm**, 1668—1714, Hertug af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Augustenburg. F. 18. Nov. 1668, d. 3. Juni 1714, begr. i Sønderborg Slotskapel. Forældre: Hertug Ernst Günther af Sønderborg (s. d.) og Hustru. Gift 27. Nov. 1694 i Hamburg med Sophie Amalie Ahlefeldt, f. 12. Juni 1675, d. 24. Dec. 1741 paa Sønderborg, D. af Storkansler Grev Frederik A. til Langeland (s. d.) og 2. Hustru.

F. V. fik 1675 under de Forhandlinger, som førtes om et Ægteskab mellem Griffenfeld og hans Søster, Ekspektance paa Domprovstiet i Hamburg og tiltraadte dette 1676 efter Indehaveren Præsident Kielmansecks Død. Han fik ogsaa af Christian V. Løfte om at blive Faderens Efterfølger som Guvernør paa Als, og da Moderen efter Ernst Günthers Død (1689) blev siddende i uskiftet Bo med Ret til at ordne Arvefølgen, udelukkede hun ved sit af Kongen stadfæstede Testamente (1692) sin ældste Søn Ernst August, som var blevet Papist, fra denne. F. V. udnævntes samtidig til Guvernørembedet, men maatte 1695 afgive dette til Broderen, som atter var traadt tilbage i Statskirken; om Testamentets Bestemmelser udspandt der sig en heftig Strid mellem Brødrene. F. V., som tog Bolig i Sønderborg, overtog efter Moderens Død Fædrengodserne: Augustenburg, Rumohrsgaard og Evelgunde (**Oevelgönne**). 1703 købte han hertil Herregaarden Avnbølgaard i Sundeved. Han var dansk Generalmajor. — Et Maleri fra Augustenburg af en hvid Ridder angives at forestille F. V.

F. v. Krogh: **Beiträge zur älteren Gesch. des Hauses Holstein-Sonderburg,**

C. O. *Bøggild Andersen* (A. D. *Jørgensen*).

Frederik (Friedrich) **Vilhelm Carl Ludvig**, 1786—1834, **Prins af Hessen-Philippsthal-Barchfeld**, Officer. F. 10. Aug. 1786 paa **Wilhelmsburg** i Barchfeld, d. 30. Nov. 1834 i **Kbh.**, begr. sst. (Petri **K.**), siden flyttet til Roskilde Domkirke. Forældre: Landgreve Adolph (1743—1803) og Vilhelmine Louise Christiane af Sachsen-Meiningen (1752—1805). Gift 22. Aug. 1812 paa Frbg. Slot (Slotsk.) med Juliane Sophie af Danmark (s. d.).

Prinsen var en Slægting af Carl af Hessen og fik allerede 1792 Patent som dansk Ritmester, blev 1807 Major, 1808 Eskadronschef, Oberstløjtnant 1812. 1815 fik han efter Ansøgning Afsked med Obersts Karakter for at tage Tjeneste i den østrigske Hær, hvor han avancerede til Generalmajor. 1818 kom han atter i dansk Tjeneste som Regimentschef med Generalmajors Karakter, blev 1823 Kommandør for Livgarden til Hest og tillige fra 1831 Chef for Landkadetkorpset. S. A. overtog han efter Prins Vilhelm af **Glücksborgs** Død Kommandoen over X. Forbundsarmékorpset, der var bestemt til at rykke ind i Luxemburg i Anledning af, at Storhertugdømmet, hvis Hovedstad var en tysk Forbundsfastning, ved den belgiske Revolutions Udbrud havde sluttet sig til denne Bevægelse og givet sig ind under Belgien. — Prinsen var en smuk og overordentlig elskværdig Personlighed, der var afholdt i Kbh. og med megen Nidkærlighed og Dygtighed varetog sine militære Hverv. — R.E. 1812. DM. 1812. — Gipsbuste af Thorvaldsen 1822. Maleri af E. Lehmann paa Fr.borg; Litografi derefter.

C. C. v. Krogh: Medd. om den **kgl.** Livgarde til Hest, 1886. C. Greve Rantzau-Breitenburg: Erindringer fra Frederik VI.s Tid, 1900, S. 131 ff.

S. A. *Sørensen* (*Rockstroh**).

Frederik (Friedrich) **Vilhelm Philip**, 1761—1830, Hertug af **Württemberg-Stuttgart**, Officer. F. 27. Dec. 1761 i Stuttgart, d. 10. Aug. 1830 i Stetten, Remsthal (**Württemberg**), begr. i Stuttgart. Forældre: Hertug Frederik Eugen af Wurttemberg Stuttgart (1732—97) og Frederikke Dorothea Sophie af Brandenburg-Schwedt (1736—98). Gift 28. Aug. 1800 i Cosvig i Anhalt med Baronesse Vilhelmine Dorothea Theresia Philippine Tunderfeld-Rhodus, f. 18. Jan. 1777, d. 6. Febr. 1822 i Italien, D. af Baron, Arsenalinspektør Karl August Vilhelm T.-R. (f. 1746) og Theresia Vilhelmine Henriette v. Cannstatt.

Hertug Vilhelm blev 1779 Oberst i dansk Tjeneste, 1781 Regimentschef og 1783 Generalmajor. Hans senere Avancement vidner om det gode Forhold mellem ham og Kronprinsen og om den Tillid, som denne havde til ham. Efter Regeringsskiftet 1784 blev han (Jan. 1785) Kommandør for Livgarden til Fods, 1789 General-løjtnant og selve 2. April 1801 Guvernør i Kbh., idet Kronprinsen befalede, at Overkommandoen »i et ulykkeligt Tilfælde« (o: hvis Kronprinsen faldt) skulde overdrages Hertugen, hvem i øvrigt den højeste Kommando over Sjælland blev overdraget, hver Gang Kronprinsen forlod Hovedstaden. Under en Rejsepermission til Stuttgart 1806 ansøgte Hertugen derfra om sin Afsked, da han forment, at de politiske Forhold i Europa ikke tillod ham at tjene i Danmark. Afskeden bevilgedes ham uden Pension, men med en Gave paa 10 000 Rdl. Han blev senere Feltmarskal samt 1813—17 Krigsminister i Kongeriget Würtemberg. — Bl. R. 1803. — Maleri paa Livgardens Parolstue. Portrætteret paa W. Haffners Maleri 1794 af Selskab paa Amalienborg (Jægerspris). Satiriske Stik af G. C. Schule 1785 og af Clemens 1787 efter Abildgaards Tegning. Raderinger af F. L. Bradt 1787 og Seehusen s. A.

Medd. fra Krigsarkiverne, I—II, 1883—85. G. Brammer: Livgarden 1658—1908, 1908, S. 297.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Frederik Vilhelm Poul Leopold, Hertug af Glücksborg, se Vilhelm.

Frederikke Amalie, 1649—1704, Hertuginde af Gottorp. F. 11. April 1649 i Kbh., d. 30. Okt. 1704 i Kiel, begr. i Slesvig Domkirke. Forældre: Kong Frederik III. af Danmark (s. d.) og Sophie Amalia af Braunschweig-Lüneburg (s. d.). Gift 24. Okt. 1667 i Glückstadt med Hertug Christian Albrecht af Gottorp (s. d.).

Frederik III.s næstældste Datter, som nød den sjældne Ære at have de Herrer Generalstater til Faddere, lærte allerede som Barn Krigen at kende, idet hun med sine Søsken opholdt sig i det 1658—60 belejrede Kbh. Efter Freden fik hun sammen med sine Søstre og Broderen Prins Jørgen den unge danske Adelsmand Enevold Olufsen Parsberg til Hofmester. 18. Okt. 1660 deltog hun, ført af Rigsraad Axel Urup, i det højtidelige Arvehydningsskuespil paa Kbh.s Slotsplads. Det Giftermaal, som man 1667 arrangerede mellem hende og den unge Hertug af Gottorp, i Tilslutning til Glückstadtforliget (12. Okt. 1667), var Udtryk for den Tanke om en Udsoning mellem de to regerende oldenborgske Huse, som Christoffer Gabel havde overtaget fra Hannibal Sehested, men det viste sig efter hendes Broder Kong Christian V.s Tronbestigelse,

at denne Tanke fandt ringe Sangbund ved det danske Hof. F. A. maatte snart se sin Broder og sin Ægtefælle i bitter Strid og dele den sidstes Ydmygelser, selv om man fra dansk Side viste hende personlig meget Hensyn. I øvrigt vides der ikke meget om hendes Følelser og Liv efter Brylluppet; i de første Aar var den indtagende unge danske Adelsmand Laurits Lindenov hendes Hofmester. Forholdet til Ægtefællen skal ikke have været godt, men Christian Albrecht viste hende dog den Ære at opkalde den Pavillon, som han opførte i Gottorp Slotspark, efter sin Hustru (**Amalienborg**). Som Enke oplevede hun at se sin Søn Hertug Frederik IV. (s. d.), hvem hun overlevede i to Aar, som Danmarks uforsonlige Fjende. — Portrætteret paa P. Prieurs Emaillé af Frederik III.s Børn (Rosenborg). Miniature af A. Cooper 1656 (sst.). Ungdoms-portræt, formentlig af T. Gelton (sst.). Malerier af J. Ovens sammen med Hertugen ca. 1667 (Fr.borg), af samme med Børnene ca. 1674 (Gripsholm), af D. v. Krafft (sst.), af D. v. Klöcker-Ehrenstrahl (sst.), af J. d'Agar (Rosenborg, maaske Gripsholm) og af Ehrenstrahl (Familiebillede 1692, Eutin). Stik af P. van Gunst efter Maleri af L. Weyandt og paa Gruppebillede med Mand og Søn.

L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VI—VIII, 1923—30.

C. O. Bøggild Andersen.

Frederiksen (opr. Friderichsen), Christian **Erhard**, 1843—1903, Landøkonom. F. 7. Jan. 1843 paa Fuglsang, Toreby Sogn, Lolland, d. 12. Okt. 1903 i Vordingborg, begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Godsejer, senere Justitsraad J. D. Friderichsen (s. d.) og 2. Hustru. Gift 28. Maj 1874 i Kbh. (Holmens) med Sigrig Marie Elisabeth Topsøe, f. 14. Febr. 1844 i Skelskør, d. 21. Maj 1925 paa Nøjsomhed, Købelev Sogn, D. af Herredsfoged, Kancelliraad Søren Christian T. (1797—1847) og Sigrig Christine Gudrun Thorgrimsen (1813—86).

F. tog 1857 udvidet Realafgangseksamen fra Sorø Akademi, lærte i to Aar praktisk Landbrug paa Faderens Gaard og kom derefter paa Landbohøjskolen, hvor han blev Landbrugskandidat 1862; 1862—63 var han Underforvalter paa Ourupgaard, hvor det højt udviklede Landbrug og navnlig den personlige Paavirkning af Tesdorpf øvede stor Indflydelse paa hans Udvikling. Han lærte Mejerivæsen under Segelcke og besøgte en Række fremragende Avlsbrug i Danmark. Udlandets Landbrug studerede han i Tyskland, Holland, Belgien, England og Skotland. 1863—66 var han Bestyrer og 1866—72 Ejer af Fædrenegaarden Nøbbølle-

gaard ved Maribo. — Som andre Medlemmer af sin Slægt havde han en udpræget Trang til at sætte noget nyt i Gang. Med Frejdighed og ungdommeligt Mod søgte han at realisere i Praksis de Teorier, han havde lært paa Landbohøjskolen og paa Rejser; han fik samlet en fortrinlig Kreaturbesætning, byggede **Mønsterstald**, anlagde Vandmejerier, indførte Damptærskværker, satte Jorden i en hidtil ukendt høj Kultur m. m.; nogle rystede paa Hovedet af den unge landøkonomiske Fremstormer, der var med overalt, hvor Livet rørte sig, i Landbo- og Foredragsforeninger, i Arbejdet for humane Formaal, Landboudommens Oplysning m. m. **1871** kom Broderen J. D. F. (s. d.) hjem fra en Udenlandsrejse, hvor han havde studeret Sukkerroeavlens og Roesukkerindustrien; det tiltalte F., at denne aabnede Mulighed for Udvidelsen af Rækkekulturer; sammen med Broderen oprettede han **1872** den i ret stor Stil anlagte Sukkerfabrik Lolland, for hvilken han var landøkonomisk Leder **1872—77**. Den nye Virksomhed hvilede paa sunde Principper, men den kunde ikke modstaa Sukkerkrisen **1873—76**, Selskabet maatte **1877** opgive Boet som konkurs, og F. mistede Ejendom og Formue. Virksomheden banede dog Vejen for Sukkerroedyrkningens Indførelse i dansk Landbrug og fik derved stor Betydning, hvilket ogsaa senere blev erkendt og taknemmelig paaskønnet af de lollandske Landmænd. **1878** var E. med til at oprette Københavns Mælkeforsyning, som han bestyrede det første Aar. Med offentlig Understøttelse studerede han **1879—80** Maltbygdyrkning i England, Elsass o. a. St. Han tog Initiativet til Afholdelse af aarlige Maltbygdustillinger og til, at Landhus-holdningsselskabet **1883** nedsatte Maltbygdvalget, af hvilket han var et virksomt Medlem. — F.s Svoger, Redaktør V. Topsøe, indførte **1874** i »Dagbladet« et ugentligt Landbrugstillæg, som han opfordrede F. til at redigere; hermed begyndte en landøkonomisk Skribentvirksomhed, der baade var talentfuld og omfattende; i sidste Fjerdedel af det forløbne Aarhundrede var F. ubestridt en af de betydeligste danske Landbrugsskribenter. **1879—80** udgav han selvstændig Ugebladet »Landbrugstidende«, som blev optaget i »Ugeskrift for Landmænd«, da F. **1880** indtraadte som Medredaktør; han virkede i denne Stilling til Udgangen af **1902** og havde væsentlig Indflydelse paa Bladets anerkendte Position. F. var en fremragende Stilist, han forenede frodig Idérigdom med Respekt for videnskabelig Forskning og Sans for Form og Stil; han havde i sin Ungdom færdedes i Datidens mest intelligente Kredse og været hyppig Gæst i Monrads, Carl Plougs, Høyens og Konstantin Hansens **Hjem**. Efter Fallitten **1877** boede F. en Aar-

række i **Kbh.** og udfoldede en rig Skribentvirksomhed ved forskellige Tidsskrifter og som Medarbejder ved Møller-Holsts »Landbrugs-Ordbog«, Scharling og **Falbe** Hansens »Danmarks Statistik« m. m. **1882** tilbød Tietgen ham Stillingen som Landbrugskonsulent for Sukkerfabrikkerne, en Oprensning for ham, der økonomisk var slaaet ud ved sine første Forsøg i Roesukkerindustrien, og en Anerkendelse af hans Indsats paa dette Omraade. F. tog Ophold paa Svingelgaard ved Nakskov og drev en Forædling af Byg og Sukkerroer, samtidig med at han bestred sin Konsulentstilling og var Medredaktør af »Ugeskrift for Landmænd«, hvor han skrev de egentlige Oversigter. Efter Opfordring fra Landhusholdningsselskabet skrev han »Om Rodfrugtdyrkning« (**1892**). Som sine Brødre J. D. F. og N. C. F. (s. d.) var F. rigt begavet og en frodig, virksom Natur, der vilde favne vidt og satte sig store **Maal**; han arbejdede ivrig for Fremskridt, men savnede noget i Begrænsnings-evne; alt i alt **maa** han betegnes som en af sin Tids betydeligste Landøkonomer og som en af dem, der har bidraget til at føre Landbruget frem. — F. var Medlem af Frøkontrolkommissionen. **1897** var han med til at stifte Foreningen af danske Landbrugskandidater og blev Medlem af Bestyrelsen til sin Død. **1917** rejste lollandske Landmænd ham et Mindesmærke (af H. Glahn) tæt ved Maribo, hvor Landevejene til Nakskov og Rødby krydses. — R. **1897**.

M. M. Frederiksen: Stamtavle over en Familie Friderichsen, **1881**. Tidsskr. for Frøavl, **1917**, S. 638. Ugeskrift for Landmænd, **1903**, S. **1 ff.**, 445, 466; **1917**, S. **659**; **1918**, S. **187**. Vort Landbrug, **1903**, S. 675. Povl Drachmann og L. Estrup: De danske Sukkerfabrikker, **1921**, S. 23 ff. *Anton Christensen.*

Frederiksen, Erhard (**1883—1932**), se Erhard-Frederiksen.

Frederiksen, Hans Christian, **1840—1921**, Skolemand. F. **11**. Nov. **1840** i **Kbh.** (**Helligg.**), d. **11**. Marts **1921** i Vallekilde, begr. i Gentofte. Forældre: Høker Lars F. (**1802—61**) og Jensine Olsen (**1805—85**). Gift **21**. Okt. **1870** i Gentofte med Fanny Francisca Emilie Hansen, f. 4. Dec. **1843** i **Kbh.** (**Garn.**), d. **14**. Maj **1909** i Ordrup, D. af Maler Frederik Ludvig H. (**1812—60**) og Caroline Wilhelmine Schiermer (**1811—81**).

I Fjortenaarsalderen sattes F. i Smedelære; **1856** tog han Adgangseksamen til Polyteknisk Lærestalt for at blive Ingeniør. Af økonomiske Grunde underviste han fra **1860** i Schneekloths Skole, hvor han paavirkedes religiøst og pædagogisk, saa det gik op for ham, at Lærergerning skulde være hans Livs Opgave. **1863**

tog han første Del af Eksamen i Ingeniørfaget, og 1869 bestod han den s. A. indrettede **Tillægseksamen** i klassiske Sprog og Historie, der gav lige Ret med Artium. Efter sit Giftermaal udgav han i et Par Aar et Børneblad, samtidig med at han baade studerede og underviste seks Timer om Dagen. Følgen blev, at hans Helbred led et Knæk, saa Lægen mente, at han ikke mere vilde kunne udføre noget krævende aandeligt **Arbejde**. Efter en Udenlandsrejse genvandt han dog sit Helbred og blev klar over, at han selv **maatte** have en Skole, hvor han kunde realisere sine Ideer om Opdragelse. Af sin Ven Schneekloth fik han saa overladt en Villa i Ordrup, hvor han 3. Nov. 1873 begyndte en Skole med een Elev. Hans Hovedindtægt blev imidlertid gennem mange Aar hans **Kostelever**, »Fosterbørnene«, ofte vanskelige Børn, som Forældre og andre Skoler ikke havde kunnet faa Skik paa. — Under Kamp med Skoleautoriteter og med Skepsis hos Publikum arbejdede Ordrup højere Skole og Opdragelsesanstalt sig frem, saa der 1883 kunde lægges Grundsten til en ny Skole. 1887 fik Skolen Eksamensret som Latin- og Realskole, og s. A. knyttedes cand. mag. Kr. Branner til den. Han blev F.s Svigersøn og var fra 1897 Medbestyrer. F. havde **efterhaanden** mere Medbør; han fik Tilskud fra Stat, Amt og Kommune. Der var dog 1888 kun 82 Elever i Skolen, og han vilde næppe have kunnet klare Skærene uden Indtægten af sine »Fosterbørn«. — Overgangen til Eksamensskole lagde i flere Henseender Baand paa hans Frihed, og vel søgte han stadig at gennemføre sine Skoletanker; men i det hele gik det, som han havde skildret i første Del af sin Bog »Gunver« (1914), »Huset, der sank«, om Skolen, der voksede sig stor, medens samtidens Idealer blegnede. 1908 døde Kr. Branner, og s. A. overdrog F. Bestyrelsen af Skolen til Ernst Kaper (s. d.). Efter sin Hustrus Død flyttede F. til Vallekilde, hvor han underviste ved Højskolen og i øvrigt var optaget af Forfatter- og Foredragsvirksomhed. — »Friser«, som F. hed i Skolen, viste straks i Schneekloths Skole den geniale Side af sit Væsen, sin Evne til at vinde Børn. Han virkede bedaarende paa dem. Blot han viste sig, strømmede Smaabørn sammen om ham. — Hans Fortjeneste var, at han turde bygge sit Liv paa sine Idealer. Han turde samle vanskelige Børn om sig, turde undervise Drengene og Pigerne sammen, turde afskaffe Katekismus og fjerne de daglige Karakterer. Hans Skole var gennem lange Tider et Forargelsens Tegn, og det **maa** siges, at havde han ikke haft Kr. Branner ved sin Side, havde han næppe formaaet at føre en højere Eksamensskole igennem. Hans Efterfølgere som Bestyrere af Ordrup Skole har hverken kunnet eller villet efterligne ham i

Væsen og Væren. Af F.s Forfatterskab kan fremhæves »Dansk Læsebog for smaa Børn« (1867, 10. Udg. 1920), som har paavirket senere danske Læsebøger. I øvrigt har hans Bøger mest været Udtryk for hans pædagogiske Ideer, saaledes den friske og ungdommelige »Modgift« (1884 — »Lad Drengene faa Lov til at slaas«) og især »Den personlige Skole« (1909) samt »Med et Barn ved min Side« (1910), »der indeholder et lille Udvalg af de mange Digte og Fortællinger, der i Tidernes Løb blev til i mig« (heri: Nissen i Skolestuen). — Tit. Professor 1904. — R. 1908. — Maleri af Leis Schelderup 1904 i Ordrup Gymnasium.

Ordrup Skoles Program 1908—09 og 1910—11. Ordrup Gymnasium 3. Nov. 1873—1923, 1923. Vor Ungdom, 1921, S. 162 ff. Bavnens, 1921, S. 185 ff. Højskolebladet, 1921, S. 415—22.

Ch B

Frederiksen, Hans Peter, 1810—91, Industridrivende, Bankdirektør. F. 9. Maj 1810 i Kbh. (Holmens), d. 12. Febr. 1891 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Styrmand, senere Skibsfører under Admiralitetet Jeppe F. (ca. 1775—1813) og Karen Ibsen (1775—1845, gift 2° 1814 med Skibsfører under Admiralitetet Rasmus Peter Møller, ca. 1785—tidligst 1845). Gift 1° 19. Okt. 1837 i Paris med Helene Levot, f. 8. Febr. 1812 af mosaiske Forældre, døbt 31. Juli 1836, d. 12. Marts 1838 i Kbh., D. af Købmand L. (d. senest 1833) og Hustru (d. 1837). 2° 22. Maj 1840 med Dorthea Christiane Ulrikke Hering, f. 15. Jan. 1807 i Itzehoe, d. 20. Aug. 1885 i Hellebæk, D. af Skomager Hans H. og Cecilia Westphalen.

I Drengaaarene sendtes F. — i Overensstemmelse med Faderens og Stiffaderens Profession — til Søs, men af Helbredshensyn sattes han senere i Snedkerlære, og 1827 blev han Svend. 1831 drog han til Udlandet, først Stettin, derefter Berlin og Paris. I sidstnævnte By, hvor han opholdt sig halvfemte Aar, stiftede han bl. a. Bekendtskab med P. A. Heiberg og Hugo Harring samt med A. F. Tscherning, hvilket sidste Bekendtskab senere i Livet fik Betydning for ham. Samtidig med at F. under sit Parisophold arbejdede som Snedker, Dekorator og Finérskærer og udviklede sine Evner saavel teoretisk som praktisk — 1836 fik han Det polytekniske Selskabs højeste Præmie for geometrisk Tegning — grebes hans livlige Sind stærkt af Tidens moderne Rørelser, og navnlig paavirkedes han af Julirevolutionens Ideer. Efter sin Hjemkomst til Kbh. 1837 arbejdede han uden Held med forskellige industrielle Planer. Et 1841 oprettet Maskintræskæreri ophævedes allerede 1847, og et Projekt til en Dampmølle — som førte ham paa Studierejse til

Belgien og Frankrig — realiseredes ikke. Som ivrigt Medlem af den socialistisk farvede Haandværkerdannelsesforening spillede han i Martsdagene 1848 en vis politisk Rolle, om hvilken der i Udlandet gik overdrevne Rygter, og optraadte paa Hippodrommøderne og som Opponent ved A. S. Ørsteds Valgmøder. Tscherning gjorde ham 1848 til Forvalter i Kastellet, hvor han forblev under de følgende Krigsministre, til Posten 1854 inddroges.

En interessant Side af F.s Virke er knyttet til de første Forsøg paa at skabe et selvstændigt Bankerhverv i Kbh. 1854 var han primus motor ved Oprettelsen af Den private Laanebank, men da denne blev af beskedent Omfang, trak han sig hurtigt tilbage. Efter Næringsfrihedens Indførelse 1857, der i ham — som Medlem af Industriforeningens Repræsentantskab — havde haft en ivrig Talsmand, begyndte han paa ny at sysle med Bankplaner, og 1862 var han med til at starte Industribanken, hvis Direktør han blev. Han nærrede her meget højtflyvende Planer. En ny Tid for Landets Haandværk og Industri skulde sikres gennem Banken, og han synes — paavirket af socialistiske Forfattere i Udlandet — at have tænkt sig Industribanken som Middel til Omskabelse af Samfundet. Hans Bank blev den første, der her i Landet knyttede en særlig Sparekasseafdeling til sig; men bortset herfra satte den sig ikke Spor i dansk Bankliv. Dens Virksomhed og Udviklingsmuligheder lammedes hurtigt ved forskellige Tab og Uheld, og i det vanskelige Konjunkturaar 1877 maatte F. fratræde som Direktør. Banken vedblev under beskedne Forhold at bestaa til 1905, da den overtoges af Landmandsbanken. — Maleri af F. Vermehren 1878.

C. Nyrop: Industriforeningen i Kbh., 1888. Samme: J. G. Lund, 1883. Samme: Georg Christensen, 1884. Samme i Personalh. Tidsskr., 5. Rk., II, 1905, S. 80—102. Jul. Schovelin: Den private Laanebank, 1914. Axel Nielsen: Bankpolitik, I, 1923, S. 321. *P Koch Jensen* (C. Nyrop).

Frederiksen (opr. Friderichsen), Johan Ditlev, 1846—1926, Laboratoriebestyrer og Mejerikyndig. F. 18. Aug. 1846 paa Fuglsang, Toreby Sogn, Lolland, d. 18. Febr. 1926 i St. Petersburg, Florida, begr. i Little Falls, N. Y. Broder til Erhard F. (s. d.). Gift 25. Marts 1887 i Little Falls med Matilda Oliver Morse, f. 10. Jan. 1864 i New York City, d. 1927 i St. Petersburg, Florida, D. af Boghandler Alfred A. M. og Rebecca Skinner Oliver (1837—1907).

1856 kom F. til Sorø Akademi; han boede hos Professor Johnstrup, var jævnlig Gæst hos Ingemann og uddannede sig i Violinspil hos Peter Heise. Efter 1861 at have taget Realafgangseksamen

læste han Sprog og Historie, lærte praktisk Landvæsen og studerede derefter ved Landbohøjskolen, hvor han 1866 tog Landbrugs-eksamen. 1867 var han Forvalter paa Frisendal og 1868—69 paa Rosvang under N. J. Buus. I denne Periode foretog han desuden en Studierejse i England og Skotland. 1870—72 var han Ejer af Baadesgaard ved Nakskov. Han studerede Sukkerindustri i Tyskland og Frankrig og oprettede 1872 sammen med Broderen Erhard F. Sukkerfabrikken Lolland. F. var teknisk og Broderen landøkonomisk Leder; det var Danmarks første Sukkerfabrik, og den fik Betydning ved at give Stødet til Sukkerroevæden i Danmark. Sukkerkrisen tvang imidlertid Brødrene til at standse Fabrikken 1877, og de mistede Ejendomme og Formue. F. drog nu til Amerika som Eneforhandler af de Mejeripræparater, der fremstilledes af den endnu eksisterende Virksomhed Chr. Hansens Laboratorium, som var oprettet af den kendte Apoteker og Fabrikejer Chr. D. A. Hansen. 1877 oprettedes en Filialfabrik i New York, hvorfra den 1881 flyttedes til Little Falls, den Gang Centret for den amerikanske Ostefabrikation. Her faldt F.s Manddomsgerning; i 47 Aar var han Leder af Laboratoriet, som han med utrættelig Iver og personlig Dygtighed oparbejdede til en af de mest ansete Virksomheder af denne Art. F. var ikke blot en dygtig og fremsynet Forretningsmand, men desuden en indsigtfuld Mejeri tekniker, der i vide Kredse nød stor Anseelse som Fagmand. Han holdt talrige Foredrag paa Møder og Udstillinger, ligesom han paa Engelsk har udgivet en Del Skrifter vedrørende Mejerivæsen og Landbrug samt skrevet talrige Afhandlinger og Artikler i Tidsskrifter. Hans Bog om Mælkecentrifugering blev tidligere ofte citeret som autoritativt Skrift. F. ledede Fabrikken i Little Falls indtil 1924, da han trak sig tilbage fra den daglige Ledelse, men fortsatte som Næstformand i Bestyrelsen. Som flere Medlemmer af sin Slægt var F. en idérig og begavet Mand, der havde mangesidige Interesser og Kundskaber paa mange Omraader. Han forstod at gøre sig gældende i den nye Verden, hvor han foruden i sin Forretning og Fagvidenskab virkede til Fremme af flere almennyttige Formaal og fik overdraget en Række Tillidshverv navnlig vedrørende Skole- og Undervisningsvæsen. Han var Medlem af Skolekommissionen i Little Falls og af en ministeriel Kommission vedrørende Landbrugsundervisningen. Han blev 1907 Formand for Little Falls Free Reading Room Association, 1910 for New York State Dairymen's Association, Medlem af Herkimer County Board of Supervisors. Han var Præsident for et Selskab til Bekæmpelse af Tuberkulose og fik oprettet et Sanatorium. Han nød megen Anseelse blandt

de danske i Amerika og var kendt for sin Hjælpsomhed. — F. **bistod** E. Møller-Holst med Redaktionen af »Landbrugs-Ordbogen«, hvori han skrev adskillige Artikler; han oversatte A. Rümpler: »Handelsgødningerne, deres Sammensætning, Fremstilling og Anvendelse« (1878) og udgav »Creaming Milk, by Centrifugal Force« (1881) og »Mejerivæsenet i Nord Amerika« (1888). — R. 1922.

Ugeskrift for Landmænd, 1926, S. 119. Danske i Amerika, II, 1908, S. 280 ff. Mejeriposten, 1926, Nr. 3. Journal of Dairy Science 1926, S. 306. M. M. Frederiksen: Stamtavle over en Familie Friderichsen, 1881. Povl Drachmann og L. Estrup: De danske Sukkerfabrikker, 1921, S. 23 ff.

Anton Christensen.

Frederiksen. Johan (1603—41), se Friderichsen.

Frederiksen (opr. Friderichsen), Elisabeth **Kirstine**, 1845—1903, Pædagog. F. 6. Febr. 1845 paa Fuglsang, Toreby Sogn, Lolland, d. 31. Aug. 1903 i U. S. A., Urne paa Holeby Kgd. Søster til Erhard og J. D. F. (s. d.). Ugift.

K. F. var over 30 Aar, da Forholdene — hendes Brødres økonomiske Sammenbrud — tvang hende, Godsejerdatteren, til at arbejde for sit Udkomme. Som den første Kvinde tog hun **Stenograf**-eksamen; men da man ikke vilde give hende Adgang til Ansættelse i Rigsdagen, forberedte hun sig til Lærerindeeksamen, som hun bestod fra N. Zahles Kursus 1879. S. A. fik hun Ansættelse ved Frbg. Skolevæsen. Med stor Energi kastede hun sig over Studiet af moderne Pædagogik. Hun foretog saaledes 1886—87 en længere Rejse i U. S. A., hvor to af hendes Brødre opholdt sig, for at studere Anskuelsesundervisning, og 1889 udgav hun det grundlæggende Skrift »Anskuelsesundervisning, Haandbog for Lærere« (2. Udg. 1896). 1891 vandt hun Universitetets Guldmedaille for »En ordnet Fremstilling og Begrundelse af de vigtigste almene Love for Opdragelse, som lade sig udlede af den nyere Psykologi og Etik«. 1893 var hun paa ny i U. S. A., hvor hun paa Udstillingen i Chicago repræsenterede Dansk Kvindesamfund, studerede Skoleudstillingen og var Medlem af Udstillingens Jury. Allerede n. A. viste sig imidlertid den Hjertesvækkelse, som tvang hende til 1898 at søge Afsked fra Skolevæsenet; hun fortsatte dog rastløst sit pædagogiske Arbejde, udgav »Vejledning i Kridttegning« (1895), »Amerikanske Undervisnings-Eksperimenter« (1896) og »Hjemstavns-lære« (1900). 1882—84 var hun Lærer i Pædagogik ved N. Zahles Lærerindekursus, og fra 1892 fungerede hun som Ministeriets Censor ved Folkeskoleseminarierne. Sammen med Bestyrerne for Femmers

Privatseminarium J. Th. Huus og Emilie Jansen grundlagde hun 1901 Københavns Forskoleseminarium, der knyttedes til Femmers Seminarium. — K. F.s anden Hovedinteresse var Kvindesagen. 1875 overtog hun Ledelsen af Kvindelig Læseforening, og 1887—94 var hun Formand for Dansk Kvindesamfund, efter at hun i en Aarrække havde gjort et stort Arbejde for Kvindesagen gennem Foredrag. 1902, da hendes Sygdom syntes at bedres, overtog hun Redaktionen af Foreningens Blad »Kvinden og Samfundet«. For helt at genvinde sine Kræfter foretog hun i Sommeren 1903 en tredie Rejse til U. S. A., hvor hun vilde deltage i et stort pædagogisk Sommermøde og træffe fremragende amerikanske Børnep psykologer og Opdragere. Hun døde under et Ophold hos en Slægning paa en Villa i Alleghanybjergene. Som sine Brødre forenede hun betydelig Begavelse med rastløs Virksomhedstrang, og det kan vel tilføjes, at hun som disse paatog sig flere Opgaver, end hun ret vel kunde magte. — Buste af Magda Monrad. Tegning af Erick Struckmann i Rigsdagen. Portrætteret af Marie Luplau paa Maleriet Fra Kvindevalgrets Kampens Tid sst.

Kvinden og Samfundet 10. Okt. 1903. Efterskrift til Program for Kbh.s Forskoleseminarium for Aaret 1902. M. M. Frederiksen: Stamtavle over en Familie Friderichsen, 1881.

Cl R

Frederiksen, Lars, 1835—93, Friskolelærer, Gaardejer. F. 5. Aug. 1835 i Ryslinge, d. 16. Marts 1893 paa Bredballegaard ved Vejle, begr. i Ryslinge. Forældre: Gaardmand Frederik Christian Larsen (1804—66) og Johanne Povelsdatter (1811—92). Gift 18. Okt. 1859 i Ryslinge med Hansine Nikoline Christensen, f. 10. Juni 1838 i Haarslev, Odense Amt, d. 21. Nov. 1918 paa Frbg., D. af Væver Christen Hansen (1806—91) og Karen Marie Hansen (1811—87).

F.s Hjem var stærkt paavirket af Vilhelm Birkedal og Christen Kold. I Vinteren 1849—50 gik han i Skole hos Kold, da denne var Huslærer hos Birkedal, 1851—52 var han Elev paa Kolds Højskole i Ryslinge, og Nov. 1853—Nov. 1854 var han Elev paa Rødning Højskole. Før og efter dette Højskoleophold arbejdede han ved Landbruget og var Sommeren 1857 Forvalter paa Lykkesborg ved Bogense. Hans Lyst havde tidligt staaet til boglig Sysse, og efter Kolds anbefaling blev han 1858 Lærer ved en lille Friskole i Baaring. Børnetallet i Skolen voksede i de følgende Aar stærkt, men 1861 maatte F., da hans Forældre var svagelige, overtage Fædrengaarden i Ryslinge. Af hele sit Hjerte tilhørte han Birkedals Menighed og var blandt de virksomste til at danne

Ryslinge Valgmenighed, da Birkedal blev afskediget. De kirkelige Begivenheder i Ryslinge har han givet en levende Skildring af i »Den kirkelige Bevægelse i Ryslinge fra 1849 til 1868« (1880). Paa Grund af svigtende Helbred solgte han sin Gaard, men virkede i nogle Aar som Friskolelærer i Ryslinge, indtil han 1887 købte Bredballegaard ved Vejle. Levende fulgte F. med i Tidens Spørgsmaal, navnlig paa Kirkens og Skolens Omraade. Naar han gik bag Ploven, arbejdede hans Tanker, og naar de brød stærkt paa, lod han sig afløse ved Ploven for at sætte sig ved Skrivebordet. Han skrev mange Artikler til Dagblade og Ugeskrifter og udsendte ogsaa nogle mindre Bøger: »Fra Folkehøjskolen« (1876), »Den folkelige Vækkelse i Danmark« (1878), »Folkelivet i Danmark og Sønderjylland 1766—1866« (1881) og »Friskolebevægelsen i 1852 og de følgende Aar« (1885). Det sidste Skrift indeholder betydningsfulde Bidrag til Friskolens Historie. F. havde ogsaa stor Interesse for Folkeminder og har givet gode Bidrag til Svend Grundtvigs Samlinger.

Højskolebladet, 1893, Sp. 449—54. H. Rosendal: Rødding Højskoles Historie, 1894, S. 169f.

Fred. Nørgaard.

Frederiksen, Lars, 1883—1933, Professor i Husdyrbrug. F. 15. Aug. 1883 i Vørslev, Holbæk Amt, d. 23. Dec. 1933 paa Frbg., begr. i Trengstrup i Himmerland. Forældre: Gaardejer, senere Højskoleforstander Søren F. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Aug. 1915 i Kbh. (Frederiksk.) med Ydun Jensen-Sønderup, f. 10. Juli 1890 i Sønderup, D. af Gaardejer, senere Minister og Hypotekbankdirektør Jens J.-S. (s. d.) og Hustru.

F. arbejdede ved praktisk Landbrug og var Elev paa Tune Landboskole 1901—02, før han kom til Landbohøjskolen, hvor han tog Landbrugseksamen 1904; den følgende Sommer var han paa Lærerkursus i Askov. 1904—05 var han Assistent ved Foreningen De danske Atlanterhavsøer, 1906—08 Landbrugslærer ved Støvring Højskole, 1908—14 Distriktsassistent for Statskonsulenten i Svineavl, 1908—20 Konsulent i Husdyravl og Husdyrbrug for Foreningen af jyske Landboforeninger, 1915—20 tillige Sekretær. I disse Aar søgte han yderligere Uddannelse; Vinteren 1909—10 studerede han Husdyrbrug ved Landbohøjskolen i Berlin, 1905 var han paa Island, 1906 i England og Skotland, 1907 i Tyskland og Finland, 1912—13 og 1928 i Nordamerika.

F. forstod i sjælden Grad at skaffe sig Tillid blandt jyske Landmænd baade ved sit faglige Arbejde som Konsulent og i sin Virksomhed som Sekretær, hvor hans Forhandlings-, Administrations-

og Organisationsevne fik Lejlighed til at udfolde sig; det var derfor naturligt, at han blev Sekretær i det 1919 nydannede Landbrugsraad, hvor han var med til at fastlægge Retningslinierne for Raadets Arbejde. Hans gamle Interesse for Husdyrbruget og særlig Kvægavlen var dog fremdeles levende; den vakte i Drengaaarene og blev yderligere udviklet ved Paavirkning af Morbroderen, Forstander Brink Lassen (s. d.), Tune. 1920—23 var han Konsulent i Husdyrbrug ved De samvirkende danske Landboforeninger og var Hovedmanden for den Reorganisation af Stambogsføringen, som da fandt Sted. 1922 blev han Leder af Kvægforsøgene ved Forsøgslaboratoriets ambulante Fodringsforsøg, og 1923 ansattes han som Professor i Husdyrbrug ved Landbohøjskolen. — Som Lærer tilstræbte F. at give Undervisningen et praktisk Tilsnit afpasset efter Elevernes Forudsætninger og Behov; han havde betydelige pædagogiske Evner og interesserede sig for Elevernes menneskelige Karakterudvikling. Det er dog navnlig som Forsøgsmand, at han blev kendt i vide Kredse og vandt Anseelse baade i Ind- og Udland. Hans Forsøg var vel tilrettelagte og blev grundigt gennemførte med Bistand af en Stab af yngre Medhjælpere, som F. samarbejdede fortræffelig med; han forstod paa alle Omraader i sjælden Grad Samarbejdets Kunst. Forsøgseresultaterne blev opstillet paa en klar og overskuelig Maade; hans forsøgsmæssige Hovedværk om Klarlægelsen af Malkekvægets Vinterfodring og hans velkendte Fodertabeller vandt i Løbet af kort Tid stor Udbredelse og blev anvendt og fulgt i Praksis; hans Indsats for mere økonomisk Fodring af Malkekvæget var banebrydende og vil sikre ham en ærefuld Plads blandt Landbrugets Foregangsmænd. — Under sit Studieophold i Amerika stiftede F. Bekendtskab med den særlige Form for landøkonomisk Agitations- og Oplysningsarbejde, der praktiseres i Staternes Dreng- og Pigeclubber, som F. har skildret indgaaende i sin Bog »Landbrug i Nord-Amerika« (1916). Da Bevægelsen kom til Danmark, blev der af Landbrugsministeriet nedsat et Landsudvalg for at tilrettelægge Systemet efter danske Forhold; 1926—32 var F. Formand i dette Udvalg. Ved sin levende Forstaaelse af dansk Folkeliv og sit indgaaende Kendskab til Landboudommens Indstilling havde han udmærkede Betingelser for at lede det landøkonomiske Ungdomsarbejde, og naar dette udviklede sig stærkt inden for Landbo- og Husmandsforeninger, skyldes det i høj Grad F.s Initiativ og Arbejde. 1929 blev han Medlem af Landhusholdnings-selskabets Præsidium; hans Forhandlingsevne og maalbevidste Stræben kom til Nytte i Arbejdet for Selskabets Reorganisation og Opret-

teisen af Samvirksomheden for landøkonomisk Oplysningsarbejde. F. var virksom for, at Selskabet fik sin egen Bygning, der toges i Brug 1933; det blev i bogstavelig Forstand hans sidste Værk. — I de senere Aar var F. sammen med Fagfæller fra de nordiske Lande virksom for Udarbejdelsen af fællesskandinaviske Regler for Foderberegning.

Skønt F. kun blev 50 Aar gammel, fik han udrettet mere end mange med langt længere Virketid, og hans Gerning satte dybe Spor paa mange Omraader. De store og gode Resultater skyldtes ikke rastløst Jag; tværtimod, F. var altid rolig, ligevægtig og havde tilsyneladende god Tid, men han arbejdede maalbevidst og havde ved sin jævne, elskværdige Optræden og friske Veltalenhed en betydelig Evne til at skaffe sig Tillid, faa andre til at samarbejde med sig og gaa ind paa de Planer, han udviklede; han paaskønnede sine Medhjælpere, viste dem Tillid, saa de arbejdede med Interesse under Følelse af Ansvar. Hans Død kom brat og uventet. Han stod paa mange landbrugsfaglige Omraader med ledende Traade i sin Haand, og ved hans Bortgang erkendtes enstemmigt i vide Kredse Betydningen af hans faglige og samfundsnyttige Virksomhed.

Af F.s omfattende litterære Produktion kan bl. a. nævnes »Lommebog til Brug ved Afkomsundersøgelser« (1911), »Lommestambog over Tyre af jydsk Race« (1914), »Landbrug i Nord-Am erika« (2. Opl. 1917), »Stambog over Tyre af jydsk Race« (sammen med Axel Appel), XXIV—XXVI (1917—19), »Tabeller og Tavler til Brug ved Beregning af Malkekvægets Vinterfoder« (1924, 3. Opl. 1930), desuden flere Beretninger fra Delegeretmøder, Forsøgsberetninger, af hvilke særlig maa nævnes Forsøgslaboratoriets 136. Beretning, Bidrag til forskellige Værker, bl. a. Lærebogen for Landbrugs-skoler »Kvægavl og Kvægopdræt«, samt en Række Artikler i Landbrugsblade og ind- og udenlandske Tidsskrifter. Sammen med J. B. Nikolaisen var han 1910—20 Leder af Landbrugets Pressebureau, der ugentlig leverede Landbrugsartikler til ca. 50 Dagblade. — R. 1931.

J. C. Overgaard i Højskolebladet, 1934, Nr. 7. N. Bredkjær og Chr. Sonne i Tidsskr. for Landøkonomi, 1934, S. 69—78. C. Hedegaard i Medlemsblad for Den danske Dyr lægeforening, 1934, Nr. 2. L. Lauridsen i Nordslesvigs Landbrugs- og Mejeri-Tidende, 1933, S. 807 ff. V. Steensberg i Nordisk Jordbrugsforskning, 1933, S. 451 ff. Ugeskr. for Landmænd, 1933, S. 817 ff. Fyns Stifts Landbrugstidende, 1933, S. 721 f. Vort Landbrug, 1933, S. 665 ff. Nils Hansson i Kungl. Landbruksakademiens handlingar och tidskrift, 1934, Nr. 1.

N. Bredkjær.

Frederiksen (opr. Friderichsen), Niels Christian, 1840—1905, Nationaløkonom, Politiker. F. 23. Marts 1840 paa Fuglsang, Toreby Sogn, Lolland, d. 4. Nov. 1905 i Kbh., begr. i Lyngby. Broder til Erhard, J. D. og Kirstine F. (s. d.). Gift 1. Maj 1865 i Lyngby med Ada Maria Monrad, f. 19. April 1841 i Kbh. (Garn.), d. 2. Dec. 1915 sst., D. af senere Biskop, Minister D. G. M. (s. d.) og 1. Hustru.

F. blev Student 1857 fra Sorø. Han begyndte straks at studere Statsvidenskab og vandt allerede 1859 Universitetets Guldmedaille for en statsvidenskabelig Afhandling om »Kornprisernes Indflydelse paa Arbejdslojnnens Højde«. 1862 blev han Kandidat, og saa tidligt som n. A. deltog han i Konkurrencen om Benzon-Buchwalds Professorat. Hans Afhandling: »Er den frie Konkurrence under alle Omstændigheder i Almenvellets Interesse?« var en Bog paa 156 Sider, der efter Betingelserne for Konkurrencen var udarbejdet og trykt i Løbet af fire Uger. Bogen maa betegnes som et meget lovende Arbejde, og selv om F. ikke sejrede ved Konkurrencen, blev hans Deltagelse i denne dog stærkt bemærket, og det var derfor ganske naturligt, at han 1865 ved Professor Kaysers Afgang knyttedes til Universitetet som Docent for derpaa to Aar efter at blive udnævnt til Professor. Som Lærer var han livfuld, elskværdig og derfor meget afholdt, og han forstod ogsaa at vække sine Elevers Interesse og faa disse til selvstændigt at tænke og iagttagelse, men hans Forelæsningsform havde dog ogsaa sine Skyggesider, forjaget, usystematisk og springende som den var. Den samme Livfuldhed, men ogsaa den samme Uro og Ilfærdighed præger hans Skrifter. I Løbet af kun fem Aar, fra 1869 til 1874, fremkom der ikke mindre end tre større Skrifter fra hans Haand: »Om almindelig Formue- og Indkomstskat« (1869), »Den politiske Økonomis Udvikling« (1870) og »Den politiske Økonomis Begreber« (1874). Det er den »liberale« Nationaløkonomi, saaledes som den bl. a. fremtræder i Bastiats Skrifter, der i disse Bøger fremføres for den danske Læseverden, og de Synspunkter, F. her hævdede, holdt han urokkeligt fast ved hele sit Liv. Selv om disse Arbejder er baaret af en glimrende Fremstillingskunst med en Rigdom af friske og selvstændige Tanker, og selv om de ogsaa vidner om Forfatterens omfattende Læsning og Erfaringer fra det praktiske Liv, er de dog paa mange Punkter uden virkelig Lødhed, idet de ikke hviler paa tilstrækkeligt dybtgaaende Studier og heller ikke præges af den faste systematiske Tankegang, der kendetegner Videnskabsmanden.

En saa urolig Aand som F.s kunde ikke nøjes alene med sin **Universitetsgerning** og litterære Produktion. Han følte uimod-

staaelig Trang til offentlig Virksomhed. Tidligt deltog han i det politiske Liv, var Referent for »**Fædrelandet**«, hvor han tillige skrev politiske og nationaløkonomiske Artikler, navnlig om Landboreformer. Han var ivrig Skandinav og deltog ogsaa i de skandinaviske Underhandlinger, som efter Frederik VII.s Død førtes af v. Quanten, Dr. Rosenberg og andre. Uden direkte at opponere imod det nationalliberale Parti tog han i meget Afstand fra det; særlig Sympati drog ham til Monrad, hvis Svigersøn han blev 1865, og da Monrad udvandrede til Ny Zeeland, købte han af ham Ejendommen Hummeltofte ved Frederiksdal, som han tidligere havde haft i Forpagtning. 1866 valgtes han til Folketinget for Maribo Amts 2. Kreds imod en Bondeven; han stillede sig paa et Program af temmelig radikale økonomiske Reforme, og det var vel nærmest Faderens Popularitet, som skaffede ham Sejren; ved senere Valg støttedes han vekselvis af Højre og Venstre. I Folketinget sluttede han og flere fremskridtsvenlige Venstrenationalliberale, M. Gad, C. C. V. Nyholm og andre, sig sammen med en Kreds af dygtige Bønder til det saakaldte Mellemparti, som en Tid lang var Tungen paa Vægtskaalen i Tinget og ved at stemme snart med det ene, snart med det andet Hovedparti gjorde Flertallet usikkert. Det var de store økonomiske Reforme, som F. stadig satte som **Maal**: Jordens Frigivelse, Skovtvangens Ophævelse, fuldstændig Frihandel, Grundskatternes Afløsning, Formue- og Indkomstskat, Lenenes Frigørelse m. v. Med ungdommelig Iver og Selvtillid tog han fat paa disse vanskelige Opgaver og vilde fremme dem uden at have forberedt Jordbunden for dem og uden selv at have vundet tilstrækkelig parlamentarisk Tillid og Indflydelse. Mellempartiet og specielt F. var medvirkende til Ministeriet Frijs' Fald 1870, men skønt Frijs' Efterfølger som **Konsejlspræsident**, Holstein-Holsteinborg, nærmest regnedes til Mellempartiet, blev dette dog ganske forbigaaet ved Ministeriets Sammensætning. Ogsaa til Fengers Fald som Finansminister 1872 bidrog Mellempartiet, men under de følgende Aars stadig skarpere politiske Modsætninger svækkedes dets Indflydelse mere og mere, indtil det 1876 helt opløstes. Medens nogle af Partiet under disse Forhold gled til Højre, nærmede F. sig til Venstre og sluttede sig til sidst helt til dette Parti.

Paa endnu et Felt udfoldede F. sin ukuelige Virketrang, idet han i disse Aar ogsaa drev praktisk Forretningsvirksomhed af stedse større Omfang. Efterhaanden købte han i Sverige udstrakte Arealer, til sidst omfattende ca. 12 000 Tdr. Land. Her blev opdyrket Jord, anskaffet Besætninger, afdrevet og plantet Skov, anlagt Værksteder og Savmøller, og for at skaffe Afsætning for Produkterne

tog F. Grossererborgerskab og etablerede en storstilet Handelsforretning. Til alle disse Foretagender **maatte** der benyttes Kredit i stor Udstrækning. F. var 1871 Medstifter af Landmandsbanken og havde Sæde i dens Bestyrelse, men forlod den, da den ikke tilfredsstillede hans Bankideer. Hans væsentlige Laangiver blev Industribanken, og de forskellige Forretningers samlede Kredit hos denne naaede til sidst en Sum af ca. 2 Mill. Kr. Efter 1875 indtraadte et stærkt økonomisk Tilbageslag, og Stillingen blev som Følge heraf meget vanskelig. Sukkerfabrikken »Lolland«, som var stiftet og for den væsentligste Del ejet af F.s Brødre, var ligeledes haardt trykket, og dens Affærer sammenblandede med de svenske Foretagender. For at hjælpe disse og Sukkerfabrikken igennem havde F. stiftet Centralbanken, men han var selv saa godt som eneste Aktionær og eneste Kunde. Industribanken var blevet betænkelig, trak sig med eet tilbage og fremkaldte derved en Fallit, som ruinerede F. og hans Brødre og bragte Banken selv et voldsomt Tab. Katastrofen vilde vel næppe være blevet saa ødelæggende for alle Parter, dersom F. ikke samtidig var blevet angrebet af en livsfarlig Sygdom. Han nedlagde 1877 sit Rigsdagsmandat, rejste syg til Udlandet og tog sin Afsked som Professor. Ikke længe efter drog han til Amerika for der at bryde sig en ny Bane. Efter nogle meget trange Aar i Chicago og Milwaukee, i hvilke han bl. a. udgav et dansk Ugeblad »Heimdal«, lykkedes det ham at skabe en ny Virksomhed, der efterhaanden antog kæmpemæssige Dimensioner. Den bestod i at opkøbe Landarealer i Vesten af de forskellige Jernbaneselskaber og udstykke disse Arealer til Nybyggere. Forretningen gik i nogen Tid glimrende og gav et betydeligt Overskud, men ogsaa den voksede i et stærkere Forhold end Pengemidlerne, Omkostningerne slugte Fordelen, og Bogføringen over alle disse Ejendomme glippede. Der indtraadte atter en Katastrofe, som for anden Gang ruinerede F., gjorde hans store Stab erhvervsløs og tilføjede mangfoldige Købere følelige Tab. Efter et forgæves Forsøg paa at standse Sammenbruddet forlod F. 1889 Amerika og begav sig tilbage til Europa, hvor han først opholdt sig i London og Paris, beskæftiget med litterært Arbejde. Sine senere Aar tilbragte han i Kbh., optaget af saavel Forretnings- som litterær Virksomhed. Han udgav 1901 »Finland. Dets private og offentlige Økonomi«, ligesom han leverede Bidrag til adskillige Tidsskrifter. Ogsaa i Nationaløkonomisk Forening, som han i sin Tid havde været med til at stifte, og hvis Formand han havde været 1873—77, optraadte han hyppigt som Debattør.

En rig Begavelse var F., i Besiddelse af stor Idérigdom, megen

Kombinationsevne og en sjælden Energi, men hans Rastløshed, hans svigtende Skøn og hans Mangel paa Evne til Begrænsning fik for ham de skæbnesvangre Følger. — Træsnit 1876.

Erindringer i Tilskueren, 1892, S. 617—40. Th. Graae: Moderne Profiler, 1892, S. 139—56. M. Rubin: Nogle Erindringer, 1914, S. 57—63. National-økonomisk Tidsskrift, 1905, S. 513—18. M. Salmonsens: Brogede Minder, 1913, S. 68 f. J. Schovelin: Landmandsbanken 1871—1921, 1921, S. 13—32 og *passim*.

P. Grønvold (C. St. A. Bille).

Frederiksen, Niels, f. 1874, Husmandsfører og Politiker. F. 23. Febr. 1874 i Lille Karleby ved Roskilde. Forældre: Gaardejer Jens F. (1841—97) og Inger Marie Hansen (1849—1929). Gift 24. Jan. 1903 i Kirke Hyllinge med Karen Marie Rasmussen, f. 11. Nov. 1878 i Store Karleby, D. af Tømrer Christian Larsen R. (1847—94) og Bodil Jensen (1847—1930).

Kun 23 Aar gammel gik F. ind til et stort personligt Ansvar ved efter Faderens Død at forpakte Fødegaarden af Moderen, som sad tilbage med fire voksne og seks ukonfirmerede Børn. 1903 blev han Ejer af Svigerfaderens lille Landbrug paa syv Tdr. Land. Alene ved Hustruens Hjælp ombyggede han Ejendommen og grundforbedrede Jorden, hvis Areal han efterhaanden udvidede til atten Tdr. Land. Trods et uendeligt dagligt Slid, der i de første ti Aar af Ægteskabet begyndte Kl. 5 om Morgenen med Kørsel af Mælk fra Andelshaverne til Mejeriet, fik han Tid til at erhverve sig usædvanlig Indsigt i offentlige Anliggender og sluttede sig med Varme til den af Karl Hansen, Ankerstræde, organiserede sjællandske Husmandsbevægelse. 1908 indvalgte han i De samvirkende sjællandske Husmandsforeningers Hovedbestyrelse. Han kom hurtigt paa det rene med, at Karl Hansen var langt dygtigere som Agitator end som Administrator af Husmændenes Penge- og Regnskabsvæsen og rejste Krav om afgørende Ændringer heri. Efter langvarige Opgør paa Sendemandsmøderne maatte Karl Hansen fratræde som Formand, og efter nogle Maaneders Forløb valgtes F. til Formand. Hans Overtagelse af Formandsposten blev Indledning til hans Karriere som Husmandsfører og Politiker. Han bragte Orden i Foreningens Pengesager og vandt sine Standsfællers Tillid. Med sin klare Forstand og sit nøjagtige Kendskab til det lille Landbrugs Vilkaar tog han virkningsfuldt Del i det praktiske og politisk mulige Arbejde for at skaffe Husmændene Ørenlyd saavel over for Lovgivningsmagten som over for det store Landbrugs Organisationer. Som Husmandsorganisationernes Repræsentant i Landbokommissionen af 1911 deltog han i det snævre

Udvalgs Udarbejdelse af de Indstillinger angaaende Lensaflysningen og Udstykning af Præstegaarde og Jord i offentligt Eje, som dannede Grundlaget for de 1919 vedtagne Jordlove. Efter 1909—13 at have deltaget i Sogneraadsarbejdet i sit Hjemsovn valgtes han 1913 til Folketinget i Lejrekredsen som Repræsentant for Det radikale Venstre. 1911 var han blevet Medlem af Roskilde Amtsråd, hvori han sad til 1932. — Medens han ikke fik nogen nævneværdig Betydning i Forfatningsspørgsmaalet, blev han det radikale Partis Ordfører i Landbrugsspørgsmaal og Medlem af den overordentlige Kommission af 7. Aug. 1914. Han bidrog afgørende til at skabe Forstaaelse hos Husmændene for den Prisregulerings- og Vareforsynings-Politik, Regeringen førte under Verdenskrigen. For Indenrigsminister Ove Rode og Landbrugsminister Kr. Pedersen var han i disse Aar en værdifuld Raadgiver, og som Ordfører og Udvalgsformand ved Behandlingen af Jordlovene lagde han en betydelig Indsigt og Forhandlingsdygtighed for Dagen. Efter Lovens Gennemførelse blev han udnævnt til Formand for Statens Jordlovsudvalg, hvorunder hele Administrationen af Statens Udstykningsvæsen efterhaanden er blevet henlagt, og hvis omfattende Administration med Rette er blevet sammenlignet med en Departementschefs Embede. Efter at man 1934 endvidere har paalagt ham Hvervet som Leder af Saneringsudvalget for de sønderjyske Landsdele, har Arbejdets Omfang tvunget ham til at træde tilbage fra den Stilling, han i nogle Aar sad inde med som Formand for den radikale Rigsdagsgruppe, og at frasige sig Genopstilling ved næste Valg. — Livlig og elskværdig i sin Fremtræden, uegennyttig og retsindig af Karakter og udrustet med en sjælden Indsigt i det lille Landbrugs Vilkaar og Muligheder har F. gennemført en enestaaende Livsgerning, som for stedse har erhvervet ham Husmændenes Taknemmelighed. — Maleri af Johannes Nielsen paa Høng Husmandsskole. Portrætteret paa Oscar Matthiesens Maleri af den grundlovgivende Rigsdag (1923) i Rigsdagen og af Johannes Nielsen paa Gruppebillede af Fædrene til Jordlovene af 4. Okt. 1919.

J. Hassing Jørgensen.

Frederiksen, Søren, f. 1853, Højskoleforstander. F. 28. Maj 1853 i Nørholm ved Nibe. Forældre: Gaardejer Frederik Christensen (Bødker) (1808—89) og Kirsten Larsdatter (1814—75). Gift 6. Okt. 1882 i Sønderholm med Johanne Jensine Lassen, f. 2. Maj 1853 i Nyrup ved Nibe, d. 27. Dec. 1915 i Støvring, D. af Gaardejer Jens Lassen (1822—1912) og Birgitte Cecilie Jensen Brink (1832—99).

F. lærte **Murerhaandværket** og tog først i en ret sen Alder Lærereksamen (Gedved 1880). De to følgende Vintre var han Elev paa Vallekilde og Askov Højskole, blev 1882 Friskolelærer i Værsløv ved Kalundborg og 1892 Forstander for Støvring Højskole i sin Fødeegn. Paa Grund af Sygdom i sit Hjem traadte han tilbage som Forstander 1898, var atter Leder af Skolen 1905—09 og 1912—22, men har stadig virket og virker endnu som Lærer ved Skolen. Siden 1895 har F. ejet Grangaard i Støvring, og mange Tillidshverv har været ham betroet i hans Sogn og hans Egn. En Valgperiode, 1910—13, var F. Folketingsmand for Nørre Sundbykredsen, valgt af Venstre, men afslog senere Opfordringer til at lade sig indvælge i Rigsdagen. 1909—27 var han Medlem af Repræsentantskabet for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, de sidste seks Aar dets Formand. — Skolegerning og Kirkeliv har han dog især viet sine Kræfter og Tanker. Han har gennem mange Aar indtaget en ledende Stilling inden for Frimenighedsbevægelsen i Himmerland, er fra 1903 Formand for Frimenigheden i Støvring og var i en Aarrække Formand for S sammenslutningen af de frie Menighedskredse i Himmerland; ofte fører han Ordet ved Gudstjenester i Frimenighedskirkerne.

Kirsten Larsdatter og Frederik Christensen Bødker fra Nørholm, 1932. Andelsbladet, 1933, S. 772 f. Højskolebladet s. A., S. 301 ff. Sorø Amtstidende 26. Maj s. A.

Fred Nørgaard

Frederiksen, Tenna, se Kraft.

Frederiksen, Vilhelm Topsøe (Erhard), se Erhard-Frederiksen.

Fredstrup, Carl Barner, 1868—1903, Etnograf. F. 25. Okt. 1868 i Kbh. (Slotsk.), d. 8. Maj 1903 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Danser, Regissør ved Det kgl. Teater Thor Bjarke Axel F. (1830—94) °S Josephine Amalie Worre (1840—1917). Brodersøn af Petrine F. (s. d.). Ugift.

F. blev Student 1886 fra Mariboës Skole og tog 1896 Magisterkonferens i Historie. Hans Interesse for Fortiden bragte ham tidlig i Forbindelse med de kulturhistoriske Museer og han blev Assistent, først 1888—92 ved Rosenborg, derpaa indtil 1899 ved Nationalmuseet. Da just 1892 den danske forhistoriske Samling og den etnografiske var blevet forenet under samme Styre, kom han til at virke ved begge. Han deltog saaledes i de arkæologiske Undersøgelser ude i Landet, men det var den etnografiske Samling, hvor han arbejdede under Kristian Bahnson (s. d.), som stærkest fangede

hans Interesse. Bahnson skrev i de Aar paa sit Hovedværk »**Etnografi**en«, og F. kom derved saa grundigt ind i Arbejdets Plan, at han var selvskreven til efter Bahnsons Død at fuldføre det. Dets sidste Fjerdedel, som skyldes **F.**, slutter sig da ogsaa i Anlæg og Plan nøje til det foregaaende. Kun **maa** det beklages, at han for ikke at overskride Værkets planlagte Omfang følte sig tvunget til stærkt at sammentrænge Stoffet. Afsnittet Europa er saaledes kun at betragte som et Skema. Efter sin Læremesters Død var han den eneste Etnograf ved Museet; han følte sig derved noget isoleret og forlod **1899** Stillingen for at overgaa som Assistent til Det **kgl.** Bibliotek, hvor han virkede til sin Død. Her havde han sikkert fundet sin rette Plads. Bøger havde hans Kærlighed; han holdt af at samle Kundskab, særlig om det gamle og **fjerne**; i sine sidste Aar studerede han saaledes Arabisk. Men han følte liden Trang til selv at skrive: ud over »Etnografi« findes fra hans Haand kun etnografiske Artikler i »Salmonsens Konversationsleksikon«, **1. Udg.**, og Bidrag til Trap »Danmark«, **2. Udg.** Han var derimod altid rede til at hjælpe andre med Raad og Oplysninger. Han vil huskes som et stille Hjemmemenneske, der levede fjernt fra Tidens Rørelser, en tænkende Natur, som kunde give sine Tanker et ram-mende, ofte paradoksalt Udtryk. Han rummede Værdier, som hans stærkt udprægede Skepsis holdt tilbage, og hvis Udnyttelse hans tidlige Død satte den endelige Grænse for.

Bogen om Studenterne fra **1886, 1911**. F. Hendriksen: Mennesker og Oplevelser, **1910**.

T. Thomsen.

Fredstrup, Petrine Caroline Georgine, **1827—81**, Solodanserinde. F. **2. April 1827** i **Kbh.**, d. **24. Sept. 1881** sst. (**Frbg.**), begr. paa **Frbg.** Forældre: Sekonddanser, Balletregissør Hans Carl Jørgen F. (**1784—1859**) og Dorthea Marie Christophersen (**1787—1861**). Ugift.

P. F.s Fader havde ikke færre end syv Børn ved Balletten, men kun to fik Betydning for Det **kgl.** Teater: Danseren *Thor Bjarke Axel F.* (**1830—94**), der udmærkede sig som Regissør for alle Kunst-arter, og **P. F.**, som **1833** blev Elev paa **P. Larchers** Danseskole og debuterede **11. April 1839** i en Solo i Syngestykket »**Bæbu**«. Hun opvejede sin Mangel paa Skønhed og Ynde med Flid og Intelligens, og da hun var et dramatisk Talent, afvandt hun sine **smaa** Partier interessante Sider og gav dem gerne en særegen Karakter, f. Eks. da hun s. A. dansede »**El jaleo de Xeres**« i »**Den Usynlige** paa Sprogø«. Paa denne Evne blev hun **1851** Solodanserinde. **Bournonville** vidnede, at hendes ypperlige Spil som **Sæter-**pigen **Kirsti** i »**Brudfærden i Hardanger**« og **Tjenestepigen Elna**

i »Fjeldstuen« og særlig som Troldfrøkenen i »Et Folkesagn« hævdede hende til en virkelig Kunstnerinde. Hun optraadte sidste Gang 16. Jan. 1871 som Veronica i »Napoli«, men efter sin Afgang s. A. forplantede hun som Lærerinde Mesterens Intentioner til Ballettens unge.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, V—VI, 1864—76. Aug. Bournonville: Theaterliv og Erindringer, 1865.

Robert Neiiendam.

Freiesleben, Theodor, 1825—1906, Officer. F. 20. Sept. 1825 i Horsens, d. 2. Aug. 1906 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Sekondritmester Peter Christian F. (1794—1829) o^s Mathea Anker Ruus (1795—1873). Gift 10. Okt. 1851 i Aarhus med Laura Gyrithe Elmquist, f. 29. Aug. 1823 i Aarhus, d. 20. Jan. 1897 paa **Frbg.**, D. af Bladudgiver og Bogtrykker, senere Overkrigskommissær A. F. E. (s. d.) og Hustru.

Efter at have været Landkadet 1838—44 blev F. Sekondløjtnant i Rytteriet og deltog i Krigen 1848—50 i forskellige Stillinger, fra 1849 som Premierløjtnant. 1851—56 var han Adjudant ved det nyoprettede, politiske, slesvigske Gendarmerikorps, hvorefter han vendte tilbage til sit Vaaben og blev Ritmester 1860. Under Krigen 1864 var han bl. a. Souschef ved Hærafdelingen i Jylland (Hegermann-Lindenchrone). 1867—72 var han Souschef ved 2. Generalkommando, derefter atter i sit Vaaben, hvor han 1876 blev Oberst og Chef for Dragonregimentet i Næstved. — Da det militærpolitiske Gendarmerikorps, de »lyseblaa«, oprettedes 1885 med en Blanding af beredne og uberedne i Afdelinger spredt over hele Landet, fik F. Posten som Chef. Han havde hertil fortrinlige Betingelser, da han havde Erfaringerne fra sin tidligere Gendarmeritjeneste og var en anerkendt dygtig Administrator, der med Ro og Omsigt forbandt Myndighed indad- og udadtil, og da alt Personalet blev sigtet og udvalgt paa det omhyggeligste, skabte F. fra første Færd et Elitekorps. Dette var imidlertid en af Frugterne af Provisorierne og blev af Regeringens Modstandere bestandig lagt for Had, indtil det ophævedes ved det store politiske Forlig 1894. Selvfølgelig blev Odiet mod Korpset ogsaa knyttet til F. personlig, men allerede 1887 blev han Generalmajor i sit Vaaben og Generalinspektør; afskediget 1895. Under ham som Generalinspektør fik Rytteriet nyt Eksercerreglement og Uddannelsesprogram, hvorved der lagdes mere Vægt paa Skydning og Fægtning til Fods end hidtil. — F. var Formand i Overbestyrelsen for De danske Vaabenbrødre, Patron for Petri Menighed og for Brødrene Petersens Jomfrukloster, Formand i Frbg. Banks Raad. — R. 1850.

DM. 1864. K.² 1885. K.¹ 1889. S.K. 1898. F.M.G. 1905. — Maleri af Jul. Rosenbaum i Frimurerlogen i Kbh. **Litografi** af Har. Jensen 1902.

Th. Hauch-Fausbøll: **Slægthaandbogen**, 1900, S. 214. Ill. Tid. 14. Maj 1899, 1. Okt. 1905 og 12. Aug. 1906. A. G. J. Elmquist: **Stamtavle** over Gudman Elmquists Efterkommere, 1913, S. 57 f.

R k t h

Freuchen, Peter Petersen, 1827—94, Professor i Landmaaling. F. 16. Marts 1827 i Magleby paa Møen, d. 24. Maj 1894 paa **Frbg.**, begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Sognepræst, sidst i Fakse Ole Johan F. (1794—1850, gift 2° 1829 med Petrine Caroline Uldall, 1802—73) og Johanne Frederikke Emilie Petersen (1800—28). Gift 1. Aug. 1855 i Raklev med Octavia Poulsen, f. 9. Okt. 1828 i Nidløse, d. 5. Aug. 1888 paa **Frbg.**, D. af Sognepræst, sidst i Raklev Poul Christian Edelberg P. (1795—1874) og Ingeborg Dorothea **Frederikke** Louise Rafn (1798—1854).

F. blev Student 1845 fra Sorø, bestod 1852 Eksamen i anvendt Naturvidenskab ved Polyteknisk Lærestalt og blev s. A. konst. Adjunkt i Aarhus. Denne Stilling beklædte han til 1858, da han blev konst. Lektor i Landmaaling ved den nyoprettede Landbohøjskole. 1860 blev han fast ansat Lektor, og 1892 udnævntes han til Professor. 1863—82 var han tillige Docent i Landmaaling ved Polyteknisk Lærestalt. — Indtil Landbohøjskolens Oprettelse 1858 havde Landinspektørernes Undervisning i teoretisk Landmaaling kun været daarligt røgtet, men det blev F.s store Fortjeneste at hæve den højt over det lave Stade, den hidtil havde indtaget. Dette var saa meget vanskeligere, fordi Eleverne kun mødte med faa matematiske Forkundskaber, men F. forstod at udnytte den lavere Matematik paa en saadan Maade, at han gennem denne kom til de Resultater, der ellers lettere naas gennem den højere Matematik. Til Brug ved Undervisningen udarbejdede han efterhaanden en Række Lærebøger, der dog alle er autograferede, »Landmaaling og Nivellering« (1874), »Landmaaling og Nivellering. Forelæsninger for Civilingenieurer« (1877), »Økonomisk Landmaaling« (1883) og »Økonomisk Landmaaling til Forelæsningsbrug« (1890, 2. Udg. 1893, 3. Udg. ved E. Mørup 1899). Til den teoretiske Undervisning knyttede F. en Række **Landmaalingsovelser**, der hver Sommer afholdtes i Jægersborg Dyrehave. Da Landinspektørforeningen omkring 1880 optog Diskussionen om Mulighederne for Iværksættelse af en ny Matrikulationsmaaling med Tilknytning til **Gradmaalingens** og Generalstabens Triangulationssystemer, anmodede man F. om at udarbejde en

Fremstilling af Metoderne hertil, hvilket resulterede i F.s »Den økonomiske Landmaalings Indordning i de overordnede Koordinat-systemer« (1888). Endvidere foreligger der fra hans Haand »Beretning om nogle Forsøg over Nøjagtigheden, som opnaas ved Længde-maaling med Staalbaand« (1884), »Fejludjævningslære i den økonomiske Landmaaling« (1894) og en Del Tidsskriftartikler i »Matematisk Tidsskrift«, »Den tekniske Forenings Tidsskrift« og »Zeitschrift für Vermessungswesen«. 1888 blev F. Æresmedlem af Land-inspektørforeningen. — R. 1873. DM. 1883. — Litografi af H. Jensen 1868 efter Fotografi.

Tidsskr. for Opmaalings- og **Matrikulsvæsenet**, I, 1892—94, S. 305 ff. Land-inspektørforeningen gennem 50 Aar, 1925. Niels Nielsen: Matematiken i Danmark 1801—1908, S. 34 f. Berl. Tid. 24. Maj 1894. Politiken 25. Maj s. A.

A. Schneider (*H. Crone*).

Freuchen, Lorentz **Peter** Elfred, f. 1886, arktisk Rejsende og Forfatter. F. 20. Febr. 1886 i Nykøbing F. Forældre: Købmand, senere Vejer og Maaler Lorentz Benzons F. (1859—1927) og Anna Petersine Frederikke Rasmussen (f. 1862). Gift 1° 1911 med Navarana Mequpaluk, Polareskimo, f. i Kap York Distriktet, d. 2. Aug. 1921 i Upernavik. 2° 22. Nov. 1924 i Vejen med Magdalene Vang Lauridsen (Navneforandring fra Lauridsen Vang 31. Aug. 1900), f. 26. Sept. 1881 paa Grønvang, Vejen (gift 1° 1909 med Skuespiller Adolf Tronier Funder; Ægteskabet opløst 1912), D. af Fabrikant, senere Nationalbankdirektør Johannes Lauridsen (s. d.) og Hustru.

Efter at være blevet Student 1904 fra Nykøbing F. begyndte F. det medicinske Studium, men afbrød det 1905 for at gaa ud med den af Mylius-Erichsen ledede Danmarks-Ekspedition til Nordøstgrønland som meteorologisk Assistent under Professor Alfred Wegener. Efter Tilbagekomsten drev han Foredragsvirksomhed, til han 1910 gik med Knud Rasmussen til Grønland og deltog i Anlæggelsen af Stationen Thule, som han derefter ledede som Handelsbestyrer til 1919. Herfra deltog han i 1. Thuleekspedition med Knud Rasmussen tværs over Indlandsisen til Danmarksfjord, kortlagde det indre af Independencefjord og opdagede flere nye Landstrækninger. Han deltog ligeledes i 2. Thuleekspedition 1916—18 og var 1919 senere Kommandør Godfred Hansen behjælpelig med Udlæggelsen af Depoter til Roald Amundsen. 1921 drog han paa ny til Grønland for at forberede 5. Thuleekspedition, »Fra Grønland til Stillehavet«, som han deltog i til 1924. Paa denne Ekspedition paadrog han sig en Frostskaade, som fik langvarige

Følger og omsider medførte Amputation af venstre Fod. — I de senere Aar har F. drevet udstrakt Foretagsvirksomhed i Ind- og Udland, navnlig angaaende arktiske Emner. 1926 købte han Øen Enehøje i Nakskov Fjord og blev samtidig Redaktør af Ugebladet »Ude og Hjemme«; han er desuden Medarbejder ved »Politiken« og har navnlig skrevet om grønlandske Spørgsmaal. — F. har medvirket ved en Række arktiske Værker og selv udfoldet en ikke ringe Forfattervirksomhed. 1927 udkom »Storfanger« og n. A. »Rømningsmænd«, der begge omhandler Hudson Bay-Eskimoernes Liv og Færden. De senere Aar har han delvis opholdt sig i Hollywood, beskæftiget med Filmatisering. Hans Film »Eskimo«, som i drastiske Billeder fremstiller en primitiv Folkestammes Sammenstød med »den hvide Mand«, har gjort hans Navn verdenskendt. Hans omfattende Viden om og stærke Indlevethed med de Emner, han behandler, i Forbindelse med en levende Fantasi gør ham til en interessant Forfatter. Dette gør sig i maaske endnu stærkere Grad gældende i hans sidste Bog »Knud Rasmussen, som jeg har kendt ham« (1935) i hvilken han har sat vor store afdøde Forsker et smukt Æresminde. — F.M.S. 1908. — Malerier af Harald Moltke 1930, Johs. Nielsen og J. Dichmann. Tegning af Ivan Opffer. Træsnit af K. Almqvist 1932.

Studenterne fra 1904, 1929, S. 61

ff.

H. Ostermann.

Freund, Georg Christian, 1821—1900, Billedhugger. F. 7. Febr. 1821 i Altona, d. 6. April 1900 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Kgl. Møntmester, senere Etatsraad Johan Frederik F. (1785—1857) og Hanne Magdalene Kreiner (1797—1878). Brodersøn af H. E. F. (s. d.). Gift 1° 20. Aug. 1861 i Kbh. (Garn.) med Jacobine Felixine Magens, f. 17. Nov. 1817, d. 3. Sept. 1869 i Kbh. (Garn.) (gift 1° 1837 med Læge paa St. Croix William Heyliger Dewhurst, d. 1845), D. af Major Johannes van Soliingen M. (1794—1837) og Felixine Rebecca Svendsen (1796—1865). 2° 10. Sept. 1870 i Kbh. (Garn.) med Agnes Georgiane Dewhurst, f. 8. Marts 1843 paa St. Croix, d. 6. Okt. 1877 i Kbh. (Garn.), D. af Plantageejer i Vestindien D. og Hustru f. Stevens.

Mod Slutningen af 1836 sendtes F. til Kbh. for at uddannes til Billedhugger under Ledelse af Farbroderen H. E. F., der opmuntrede Nevøen til at gaa Kunstnervejen og træde i Thorvaldsens Spor. Efter H. E. F.s Død 1840 blev F. senere Elev af Bissen og gennemgik Akademiet, vandt 1845 den lille Guldmedaille for et Relief »Hectors Afsked med Andromache«, men opnaaede aldrig

den store; derimod vandt han to Gange den Neuhausen'ske Præmie, 1849 for et Gravrelief, 1853 for »Karl, der vander en Hest« (Kunstmuseet). 1843—47 havde F. arbejdet med paa Udsmykningen af Loftet i Thorvaldsens Museum, og 1854 udførte han i Marmor den smukke Figur »En ung Pige, der plukker Blomster« (Kunstmuseet). Fra Begyndelsen af 1850'erne er forskellige Gravmæler. Med Undtagelse af et Par korte Besøg i Hjemmet levede F. 1854—65 i Rom, hvor han udfoldede en livlig Virksomhed. De vigtigste Arbejder fra disse Aar er »Bocciaspilleren« (1857, udst. 1861, Kunstmuseet; det oprindelige Eksemplar brændt paa Christiansborg), »Aktæon« (1862, Kunstmuseet, deponeret i Aalborg Museum), »Moder, der slaar Castagnetter for sit Barn« (1859, Odense Museum; i Marmor 1863 i Ribe Stiftsmuseum). Særlig den sidste Gruppe er ligesom andre Fremstillinger af Moder med Barn overordentlig populære Arbejder i en let idyllisk Genre.

F.s vigtigste Arbejder efter Hjemkomsten er »Andromeda« (1867, Aalborg Museum), »Faraos Datter finder Mosesbarnet« (1871, Odense Museum), »Tobias og Engelen« (1878, Ny Carlsberg Glyptotek) og fra 1883 i Odense Museum de to Arbejder »Samson og Dalila« og »Badende Pige«. F. tilhørte helt den Thorvaldsen-Bissen'ske Skole; i Emnevalget ligner han mest den sidste. Hans Formfølelse er af en ret bunden Art, solid og sober; hans Kompositioner mangler i høj Grad Fantasi. Efter Christiansborgs Brand udførte han dels efter Tegninger, dels efter Hukommelsen i Løbet af de følgende seks Aar ikke mindre end fire Eksemplarer i forskellig Maalestok af Farbroderens Ragnarokfrise (Carlsberg Glyptotek, Christiansborg, Stiftsmuseet i Odense og til Privatmand i Berlin). Fra F.s sidste Aar i 1890'erne er en Del Skitser af religiøse og mytologiske Emner, der dog er ganske betydningsløse Gammelmandsarbejder. Samlinger af hans Brændtlersskitser findes i Kunstmuseet og Hirschsprungs Samling. F. fik 1881 det Ancker'ske Legat. — Tit. Professor 1892. — R. 1898. — Maleri af C. Købke 1847. Tegninger af samme (Fr.borg) og P. C. Skovgaard 1843 (Kobberstiksamlingen). Træsnit 1874 efter Fotografi.

Ill. Tid. 22. April 1900.

V. Thorlacius-Ussing.

Freund, Hermann Ernst. 1786—1840, Billedhugger. F. 15. Okt. 1786 i Uthlede ved Bremen, d. 30. Juni 1840 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kursmed, Regimentsdyrlæge Julius Conrad F. (1753—1842) og Catharina Elisabeth v. Würden (1762—1821). Gift 4. Juni 1835 i Altona med Amalie Elisabeth v. Wiirden, f. 17. Maj 1807 i Kbh. (Petri), d. 18. Nov. 1866 sst. (Frue), D. af Klejn-

smed, Brandmajor Burchard v. W. (ca. 1766—1844) og Anneken Marie Spønem v. Holte (1774—1859).

Oprindeligt var det Forældrenes Mening, at den næstældste Søn H. E. F., naar han havde opnaaet den passende Alder, skulde uddannes til Dyr læge ved Veterinærskolen i Hannover; men da den ældste Søn, der i en Aarrække havde staaet i Lære i Kbh. hos Morbroderen Klejnsmed v. Wiirden, var paa Besøg i sit Hjem, fulgte F. i Juni 1803 med ham tilbage. Han kom straks i Lære hos Morbroderen og blev Svend i Begyndelsen af 1806. Allerede i sin Læretid havde han lagt sig efter at gravere, skære Signeter og taget Undervisning i Tegning. 7. Okt. 1805 kom han ind paa Kunstakademiets Ornamentalskole, senere i Frihaandsskolen, i Marts 1809 i Gipsskolen og n. A. i Modelskolen. 1810—11 vandt han begge Sølvmedaillerne.

Under sin Akademitid oplevede F. Englændernes Angreb paa Kbh., og, skønt Tysker, stod han ganske paa Danmarks Side og indtraadte i aktiv Krigstjeneste; da faa Aar senere en Indkaldelsesordre til fransk Krigstjeneste svævede over hans Hoved, søgte han dansk Indfødsret og fik den bevilget 1811.

Den Begyndelse, F. allerede tidligere havde gjort under Johs. Conradsens Vejledning som Gravør og Stempelskærer, fortsatte og udviklede han yderligere, efter at Conradsen 1810 var blevet ansat ved Mønten. Efterhaanden var F. alene herved i Stand til at tjene saa meget, at han kunde bruge Resten af sin Tid til at tilfredsstille sin store Kundskabstrang og til videre Uddannelse som Kunstner. Denne Overgang fra Haandværket til Kunsten blev udadtil vanskelig for ham. Formaaende Folk som Møntdirektør Warberg eller Overbygningsdirektøren C. F. Hansen forstod ikke, at en almindelig Smedesvend kunde have høje Maal og for disses Skyld kaste Vrag paa sikre Indkomster. Dette krænkede i høj Grad den alvorligt stræbende, men samtidig stærkt selvfølende F. og bragte ham i en skæv Stilling særlig til den efterhaanden almægtige C. F. Hansen; det skaffede ham Livet igennem mange bitre Timer, thi det var hans pinlig retsindige Væsen imod kraftigt at træde op mod begaaet Uret, han bøjede Hovedet og tav; man maa beundre, at Bitterheden ikke slog stærkere igennem hos ham, saa meget mere som C. F. Hansen baade dengang og senere ramte ham føleligt i økonomisk Henseende.

Sin Uddannelse som Billedhugger paa Akademiet fortsatte F. nu med Iver, men i Begyndelsen uden synderligt Held. Han deltog uden Resultat i Guldmedaille-Konkursen 1811, vandt 1813 den mindre Medaille, konkurrerede 1816 til den store, som han dog

først vandt 1817. Samtidig havde han dog paa egen Haand udført forskellige Arbejder og fik flere af disse udstillet paa Charlottenborg, saaledes 1813 Relieffet Sappho og 1815 Figuren Eurydike. Man begyndte nu ogsaa saa *smaat* at anvende F. til offentlige Hverv; saaledes blev han 1813 sendt til Kongsberg paa Møntens Vegne. Jonas Collin, hans aldrig svigtende Beskytter, skaffede ham 1815 Bestilling paa Reversen af Kroningsmedaillen for Frederik VI. Den blev ganske vist uddelt ved Anledningen, men blev derefter kasseret, og i anden Omgang foretrak man S. A. Jacobsons. 1816 fik F. overdraget efter en tilsendt Tegning af Thorvaldsen at udføre en stor Skitse til Frontonen paa Raad- og Domhuset. Først efter F.s Død blev den af hans Elev Borup udført i hel Størrelse, men anvendtes nu til Christiansborg.

Som en Forberedelse til Konkursen om den store Guldmedaille udførte F. 1816 et stort Relief af »**Klagen** over Hektors Lig«. Dets Usikkerhed i Reliefbehandlingen og Ubehændighed i Kompositionen synes at retfærdiggøre Akademiets Forkastelse af andre os nu ubekendte Relieffer, men det er interessant, idet man tydeligt mærker det 18. Aarhundredes Tradition (gennem Læreren Dajon) og ikke mindst den Kunstner, som for den ganske unge **Akademi**-elev har haft uhyre Betydning, N. A. Abildgaard. Endelig ved Konkursen 1817 havde F. Lykken med sig og vandt den store Guldmedaille for Relieffet »Abraham, der lader Hagar og Ismael fare«. I Reliefbehandlingen er der ogsaa en betydelig Fremgang fra »Klagen over Hektors Lig«, og de to Grupper, i hvilke Kompositionen falder, er hver for sig smukke. En særlig Ynde er der over Hagars Figur længst til venstre.

Nu stod Vejen til det forjættede Land Italien F. aaben, og han stræbte at komme af Sted jo før jo hellere. Han var jo langtfra helt ung længer og ved sine ivrige Studier i den antikke Mytologi velforberedt til et Romophold. 3. Dec. 1817 drog han af Sted, besøgte paa Udrejsen Forældrene i Uthlede og tog derpaa til Berlin, hvor han opholdt sig i længere Tid hos Broderen Christian og modellerede hans Buste foruden en smuk lille **Portrætmedaillon** af den charmerende 35-aarige Fru von Zsok, der efter hans egen Udtalelse »med søsterlig Omhu og Venlighed tog sig af mig, og hvis Minde stedse vil blive mig dyrebar og kjær«. Han studerede ivrigt paa sin Rejse Arkitektur og Billedhuggerkunst. I Magdeburg var han utilfreds med Huses og Kirkers »fransk fordærvet gotisk Stil«, Potsdam beundrede han derimod og omtaler i Berlin Arbejder af Schadow og Rauch. Videre gik Rejsen i Begyndelsen af Marts 1818 over Dresden til Wien, hvor han saa Værker af

Schadow og Canova, derfra over Venezia og Firenze til Siena. Det er bemærkelsesværdigt, at F. studerede Renæssancens Kunst og i Firenze med Begejstring saa paa Michelangelo. Desuden interesserede det ham naturligt stærkt, hvad han traf paa sin Vej af Antikker eller Afstøbninger af saadanne.

Sidst i April var F. naaet til Rom, fyldt af Forventning og Ærbødighed over for alt det nye, han skulde se og opleve, og kom straks i de bedste Hænder, nemlig Thorvaldsens. Han havde Anbefalingskrivelser fra formaaende Folk som Professor Kruse, P. O. Brøndsted o. a. Flere Skrivelser til Thorvaldsen om F. kom kort efter; selv Prins Christian Frederik havde i April skrevet til ham, at F. snart vilde være i Rom, og at man haabede under hans Vejledning »engang at see en duelig Kunstner udi denne unge talentfulde Mand«. Mesteren tog mod F. paa sin aabne og vennesele Maade, lod ham straks faa Adgang til sine Værksteder og optog ham, da Baron Schubart, der havde været hans Gæst, rejste i Dec. s. A., som sin Husfælle. Indtil da boede F. sammen med Maleren J. L. Lund. Fra nu af og næsten til han 1827 forlod Rom, var F. nær knyttet til Thorvaldsen, der ikke kunde faa nogen paalideligere yngre Kunstfælle. F. opofrede sig ganske for Thorvaldsen, i den Grad, at han nu og da følte, at det gik ud over ham selv. Det nære Forhold til en saa stor Kunstner havde baade sine lyse og mørke Sider — snart følte F. det som en kraftig Medbør, der bragte ham frem; til andre Tider som en afgjort Hemning, ja, han frygtede ligefrem for sin Selvstændighed — ogsaa i økonomisk Henseende — som Kunstner. Hvis han blev nødt til at arbejde for Dagløn hos Thorvaldsen »da maa jeg«, skrev han sidst i 1820, »binde mit lille, men kraftige Fartøj til Thorvaldsens store Skude og lade drive — hvorhen og hvortil, det maa Gud vide, og jeg udholder det vel næppe . . .«

Da F. i Løbet af nogle Maaneder efter sin Ankomst til Rom var blevet lidt fortroligere med Forholdene, tog han fat paa at arbejde. Hans første Værk i Rom var en Ungpigefigur Chloë (»Uskyldigheden, der oplækker et Lam« kaldte han den selv), et lidt vel idyllisk og upersonligt Arbejde. Den modelleredes i Sommeren 1818, var færdig i Sept. og bestiltes senere udført i Marmor, men fuldførtes først efter Kunstnerens Død af Brodersønnen C. F. Den gik til Grunde ved Christiansborgs Brand.

F.s Tanker vendte sig nu mere og mere mod en stor Opgave, som han afgjort mente var betroet ham hjemmefra inden Afrejsen: Udførelsen af tolv Apostle til C. F. Hansens Frue Kirke. At F.s Opfattelse var rigtig, synes uomtvisteligt. Han begyndte paa Smaa-

skitser, men besluttede sig til ikke at forsømme sin tekniske Uddannelse og vilde derfor først lære sig Marmorhugningen ved at udføre to Buster, han havde modelleret af sine Venner, B. S. Ingemann og Maleren C. A. Jensen. Ingemanns Buste (1820) er et skønt Arbejde, sympatisk og intim i Karakteristik, fast i sin Form og gedigen i sin selvlærte Marmorteknik, der vakte selv Thorvaldsens Beundring. F. tog derefter for Alvor fat paa Apostlene, gjorde Skitser til flere af dem i en Femtedels Størrelse og udførte i Vinteren 1819—20 Thaddæus i fuld Størrelse, 85 Tommer høj.

Netop paa dette Tidspunkt indtraf dog en for F. skæbnesvanger Begivenhed. Thorvaldsen var 1819—20 paa Besøg i Danmark, mens F. »paapassende og tro som en Lænkehund« havde Tilsyn med hans Værksteder; men i Danmark fik man den Tanke, at Thorvaldsen skulde overtage hele Udsmykningen af Frue Kirke — ogsaa F.s Apostle. Thorvaldsen var nu ikke den Mand, der vilde tage Brødet ud af Munden paa yngre Kunstfæller, og betingede derfor F. andet Arbejde til Erstatning, da han i og for sig selv havde Lyst til Opgaven; helt afgjort blev Sagen dog ikke, før Thorvaldsen igen var i Rom. F. var naturligt skuffet derover, men tog det dog i Begyndelsen nogenlunde roligt som en Bytten Gaarde. Han fik til Gengæld overdraget at udføre de fire Evangelister til Slotskirken og adskillige Figurer til Christiansborg. Sikkert har det ogsaa hjulpet ham, at Prinsen paa dette Tidspunkt var i Rom. Han interesserede sig meget for F., vilde hjemme se at bevare Apostlene som F.s Bestilling og lod ham udføre forskelligt for sig, bl. a. den Eurydike, som F. havde modelleret 1815, men som da styrtede sammen. Mest skuffet var F. dog sikkert i sin kunstneriske Ærgerrighed og Selvstændighedstrang. Han vilde gerne have et Omraade, hvor han kunde arbejde frit som Thorvaldsens jævnbyrdige, og mente at have fundet dette i de religiøse Motiver, som Thorvaldsen ikke hidtil havde dyrket. Men nu skød Thorvaldsen netop her uventet frem og passerede Maalet før F. Naar dertil kom, at Slotsbygningsskommissionen og C. F. Hansen nok gjorde Bestillinger hos F., men ikke, hvad han havde ventet, betalte ham derfor, og at Prinsen vel skaffede ham Forlængelse af Stipendiet og gjorde nogle private Bestillinger, som dog honoreredes lavt og med Besværlighed, saa blev Forholdene vanskeligere og vanskeligere for F., og Bitterheden over Fratagelsen af Apostelfigurerne øgedes med de voksende Vanskeligheder og udviklede sig med Aarene til et rent Kompleks af Følelse af Forfølgelse og Forurettelse. Vel blev der gjort F. Uret af C. F. Hansen, men en uvildig Eftertid maa indrømme, at den kunstneriske Enhed i Frue

Kirkes Udsmykning var en saa afgjort Vinding, at den berettigede til at fratage F. Apostlene, naar han blot paa en honnet Maade blev holdt skadesløs baade i kunstnerisk og økonomisk Henseende. Af de fire Evangelister til Slotskirken blev kun Lucas fuldført (1822—24) og afleveret, hvorefter C. F. Hansen under et intetsigende Paaskud »henlagde« den; først efter F.s Død blev den opstillet.

Inden F. var begyndt paa Evangelisterne, havde han udført et Par andre Arbejder. Et smukt lille Gravmæle over Pastor Estrup til St. Mortens Kirke i Randers fuldførtes i Begyndelsen af 1821, og i Løbet af Sommeren s. A. modellerede han til Slotstrappen paa Christiansborg en staaende Merkur, en spinkel og slank Skikkelse skabt over Indtrykket af antikke Hermesstatuer, men uden disses faste statiske Opbygning. Dette Arbejde vakte nogen Opmærksomhed i Kunstnerkredse, og Thorvaldsen anbefalede Prinsen at lade F. udføre den i Marmor i Stedet for Eurydike. Dette blev bifaldet, men aldrig realiseret. Modellen ejes nu af Kunstmuseet (deponeret i Aalborg Museum). Det følgende Foraar (1822) havde F. taget fat paa et Gravmæle over Etatsraad J. B. Scavenius; det fuldførtes først 1824 og opstilledes paa Holtug Kirkegaard. Det er F.s første Arbejde af den Type, der senere skulde beskæftige ham meget, og hvor han naaede frem til en simpel Skønhed og Alvor, som ingen efter ham har overgaaet. Smukke Enkeltheder til Trods naaede Kunstneren dog ikke i Scavenius' Gravmæle en Komposition af saa stor Ligevægt og Ro som i sine senere Gravmonumenter.

I Tiden 1810—20 stod der en livlig Strid om den nordiske Mytologis Brugbarhed i Kunsten. Som et kunstnerisk-litterært Indlæg af afgørende Betydning forelaa i Juni 1819 Oehlenschlägers »Nordens Guder«, og umiddelbart efter Afbestillingen af Apostelfigurene til Frue Kirke henledte Collin F.s Opmærksomhed paa dette Emne. »Konstens Mark er vid og stor. — Tror De f. Eks. ikke, at der i den nordiske Mythologi vare Emner, der lode sig give i en ædel stor og skjøn Fremstilling?«, skrev han 31. Okt. 1820 til F., og i Løbet af Vinteren fik han udskrevet en Konkurrence i den bildende Kunst herom; i Juni 1821 indbød man F. til at deltage. Afleveringsfristen for Deltagerne var 1. Maj 1822. F. greb til med Begærlighed. Instinktivt har han sikkert følt, at her var et Omraade, hvor han kunde kappes med Thorvaldsen. Ved Festen paa Skydebanen 15. Okt. 1819 havde Oehlenschläger i sin Hyldest tilraabt Thorvaldsen: »Tænk imellem paa Nordens gamle Gudeskare, paa de første herlige Forestillinger af et Folk, fra hvem Du stammer«. Taarerne trillede ned ad den letbevægelige Kunstners Kinder, og man troede i hans Øjne at læse

et Tilsagn; men i Virkeligheden laa Sagen Thorvaldsen fjern, og egentlig beskæftigede han sig kun een Gang med et nordisk mytologisk Motiv, nemlig da han 1839, som Storkorsridder, skulde udføre sit Vaabenskjold til Fr.borg Slotskirke; han tænkte sig da i dette at anbringe en Thor med sin Hammer.

Des ivrigere arbejdede derimod F.; i Vinteren 1821—22 modelerede han Skitser til en Række Gudefigurer fra den nordiske Mytologi: Odin, Freja, Thor, Balder, Ydun samt Relieffet: »Mimer og Balder raadspørger Nornerne«. Disse Figurer, der udførtes i Brændtler, tænkte Kunstneren sig anbragt paa Trappen paa Christiansborg Slot. Da han selv var ganske hjælpeløs som Tegner, fik han Tyskeren Lindau til at udføre de Tegninger, som han sendte hjem ved Konkurrencetidens Udløb. Paa Grundlag af disse vandt han den første Pris for Billedhuggere. Og han fortjente den sandelig ogsaa. Hans Brændtlerskitser er desværre ikke bevaret, men Gipseksemplarer af Odin og Loke findes nu i Glyptoteket og er hver for sig meget betydelige Værker: den majestætisk tronende, vidtskuende Odin i uforstyrrelig Ro og den rastløse, listende Loke, der hvisler sin Ondskab ud i Verden, er begge fortrinlige i Opfattelse og Karakteristik. F.s Fantasi har her et mægtigt Vinge-fang, og hans plastiske Form er saa selvstændig og ubundet, at Thorvaldsen over for denne mandige kunstneriske Tale synes en reserveret akademisk Veltalenhedslærer.

Arbejdet med disse Figurer har virket befriende paa F., og da de blev vel modtaget hjemme, gik han videre paa samme Bane, idet han planlagde en stor Frise, der skulde fortælle »om Guders Færd mod Jætter, om deres lange Tvist og Kiærligheds Idrætter, om Asa-Lokes List«. Det var dog navnlig den voldsomme og dramatiske Side af Oehlenschlägers Programlinier, som F. vilde skildre, og hans Plan antog store Dimensioner. Det skulde være en Frise til Christiansborg, der i Størrelse overgik Thorvaldsens Aleksanderfrise. Han arbejdede i Begyndelsen i længere Tid med Tegninger til den, først paa et langt senere Tidspunkt begyndte han at modellere. Den omtales i Breve fra Nov. 1822, og i Dec. s. A. tilbød F. gennem Collin Slotsbygningsskommissionen Frisen til Christiansborg. I Marts svarede denne gennem Collin, at man kunde tænke sig Frisen anvendt i Parolsalen, og at man ønskede at se Tegninger af den. At man valgte Parolsalen, **maatte** betyde en væsentlig Reduktion af F.s Plan, og det virkede saa forstemmende paa ham, at han i Aar og Dag ganske tav om denne Sag. Da Collin trængte ind paa ham, skrev han i Febr. 1824 et langt Brev til denne, hvor han heller ikke gav

noget bestemt Svar, udtrykte sin Mistillid til Forholdene hjemme og til **Slotskommissionen** i Særdeleshed, men dog helt lagde Sagen i Collins Haand. Denne foreslog nu Kommissionen at understøtte **F.**, saa han kunde modellere sin tegnede Komposition op, men Kommissionen afviste Spørgsmaalet om Understøttelse som sig uvedkommende. Man ønskede paa dette Tidspunkt fra alle Sider **F.** hjem for at overtage den Professorplads ved Akademiet, der var blevet ledig ved **N. Dajons Død 1823.** »De bliver jo for Tiden den eneste Billedhugger, vi besidde«, skrev i Febr. 1825 Prins Christian Frederik til **F.**, der allerede i et tidligere Brev var blevet ligefrem presset af Prinsen. Man havde stærkt Brug for **F.**, men denne følte sig friere i Rom og vilde med tidligere Erfaringer in mente have Sikkerhed for sin Eksistens hjemme. Denne Skyttegravskrig mellem Parterne gik til sidst **F.** paa Nerverne, og da han i Maj 1825 var ved at opgive det hele, tilbød Thorvaldsen ham at arbejde for sig. Dette Tilbud gjorde egentlig kun ondt værre. **F.** følte sin Kunstnerselvstændighed truet og krænket paa det dybeste. Saa hellere rejse hjem paa Lykke og Fromme, prisgivet Slotskommissionens Naade.

Imidlertid havde **F.** af Prinsen faaet en indtrængende Anmodning om i Sommeren 1825 at tage til Livorno for at lede Indskibningen af en Del af Thorvaldsens Værker i den danske Orlogsbrig »St. Croix«. **F.** benyttede Lejligheden til at faa nogle af sine egne Arbejder med hjem, men oppebar først et Par Aar efter 100 Spd. for sin Ulejlighed og sit Udlæg, som han selv anslog til 400 Spd.

Hjem rejste han dog ikke. Han arbejdede nu paa den forandrede Udgave af Frisen »Nordens Guder«, der indskrænkedes til Opgøret mellem Guder og Jætter: Ragnarok. Han synes at være begyndt paa Modelleringen af Frisen i halv Størrelse omkring Nytaar 1825 og have afsluttet Arbejdet halvandet Aar efter. Fire Tegninger af Frisen afsendte han sidst i Febr. 1826 fra Rom til Broderen i Altona, der skulde sende dem til Collin. I Skrivelse af 6. Sept. lod Collin dem gaa videre til Slotsbygningsskommissionen, der endelig 19. Jan. 1827 bestilte Frisen, naar **F.** vilde komme hjem og udføre Arbejdet hjemme. Han maatte saaledes til sidst bide i det sure Æble, men forhastede sig dog ikke med at tiltræde Hjemrejsen. Sammen med **H. V. Bissen**, der 1824 var kommet til Rom, foretog han i Foraaret 1827 en længe planlagt Fodtur til Napoli, Herculanium, Pompeji og videre til Sicilien. Overalt studerede de med den største Begejstring Oldtidskunsten, navnlig Vægmaalerierne i Pompeji, og selv erhvervede **F.** sig da og i det hele under sit Italienophold en Samling af antik Smaakunst: Mønter, Terra-

cotter etc, som han senere førte med til Danmark. I Juli var F. igen i Rom, men hans sidste halve Aar her blev lidet lysteligt. **Skuffelsen** over ikke at **maa**te udføre sin Frise i Marmor der, hvor han følte sig hjemme, var stor, og bittert følte han det, da han frisk og fyldt med Arbejdslyst kom tilbage fra Turen i Syditalien, at finde det Værelse rømmet, han omtrent siden sin Ankomst havde beboet hos Thorvaldsen. Han tog det som et Vink, lejede sig et Værelse lige overfor og trak sig mere og mere tilbage fra Thorvaldsen, samtidig med at han fra Prinsen og Slotskommissionen fik indtrængende Anmodning om i Foraaret 1828 at forestaa Hjemsendelsen af Thorvaldsens Arbejder til Frue Kirke.

SI. Dec. 1827 indskibede F. sig med sin kostbare Last i Ostia og kom 4. Jan. 1828 efter en farefuld Sejlads til Livorno, hvor Omladning til et dansk Handelsskib fandt Sted. Man havde foreslaaet F. at følge med Skibet; han ønskede dog ikke at komme hjem »som et Fad Sukker«, men tværtimod paa Hjemrejsen til det sidste at lære og studere Kunsten. Fra Livorno begav han sig paa Hjemrejsen, der blev et langvarigt Krydstogt gennem Europa. Turen gik først over Carrara til Firenze, hvor han blev til de første Dage af Marts. Herfra skrev han til Thorvaldsen et Afskedsbrev, der lader **F.s** Karakter vise sig fra dens skønneste Side. Han skjuler ikke, at Opholdet i Rom ogsaa har haft sine mørke Sider, men uden Bitterhed og paa en mandig og værdig Maade takker han Thorvaldsen for alt godt gennem Aarene i Rom. F.s Breve til Broderen har undertiden en vel eksalteret Form, der erindrer om hans tyske Herkomst. Dette Brev viser en indtagende, men nøgtern Menneskelighed, saa oprigtig, at det gælder som et **Borger**-brev i det Folk, F. i sin Ungdom havde valgt, og som han tjente med Hæder til sin Død.

Over Milano, Nizza, Lyon gik han til Fods til Paris og efter flere Ugers Ophold der over Strasbourg, Karlsruhe, **München**, **Nürnberg**, Dresden til Berlin. Atter drog han mod Vest for at besøge Slægten i Uthlede og Altona, inden han over **Lübeck**, Slesvig, Faaborg atter drog mod Kbh.

Efter at han, som han selv spøgefuldt skrev, af en Bekendt var blevet taget »paa Slæbetog som et **gl.** romersk Vrag og boxeret ind ad Vesterport« i **Kbh.**, blev han snart agreeret ved Kunstakademiet, 27. Juli 1829 optaget som Medlem paa en Figur af den siddende Thor og i Okt. s. A. udnævnt til Professor. Hans Medlemsstykke, en over-muskuløs, sammenbøjjet Thor, hvilende Hovedet paa Hammeren, hører langt fra til hans bedre Arbejder. Han tog nu fat paa Udførelsen af Ragnarokfrisen i endelig Stør-

relse, men ret snart gik Arbejdet i Staa. Grundene hertil var flere. Først og fremmest nok den, at man nu ønskede, at den skulde smykke en anden Sal paa Slottet (Andet Marskaltaffel) end den, den var bestilt til. Derved blev Frisen en Femtedel længere, saa der skulde tilkomponeres en Del. Men en ikke uvæsentlig Grund har det sikkert været, at F. næppe længer fuldt troede paa den særlig »nordiske Kunst«s Berettigelse, men som den Græker, han i Virkeligheden var, vendte tilbage til en ren klassisk Form. Rejsen til Syditalien og Sicilien har sikkert gjort sit, og hans gode Ven N. L. Høyen — den nordiske Kunsts Forkæmper — havde 1825 forladt Rom, hvilket i dette Spørgsmaal sikkert ikke var uden Betydning. Denne Tilbagevenden mærkes i F.s Kunst i den skønne Bronzestatuette af Odin, modelleret og støbt, endnu mens han var i Rom. Odin er ikke længer den fantasifulde nordiske Gud med det gaadefulde Udtryk, men en venlig græsk Zeus.

1838 var noget af Frisen bragt paa Plads i Salen, andet stod færdigt i Kunstnerens Værksted. Ufuldendt var dog hele Arbejdet ved F.s Død 1840, saa H. V. Bissen maatte tilføje det manglende. Midsommer 1841 var Arbejdet endt. Frisen — ligesom det første modellerede Eksemplar i halv Størrelse — brændte med Slottet 1884 og kendes nu kun gennem Tegninger, særlig H. Orlriks 1857 af Kunstforeningen udgivne. Som det interessante Eksperiment i vor Kunsts Historie, den var, maa Tabet af den beklages. Efter Tegningen synes den dog at have virket uroligt, ja paa sine Steder overlæst, og at have forudsat en ikke ringe mytologisk Viden hos Beskueren, men først og fremmest synes den at have savnet en fast og rolig Rytme, som dens nærmeste Forbillede Aleksanderfrisen — og bag den Parthenonfrisen — har.

Efter Hjemkomsten havde F. faaet anvist Atelier og Bolig paa Materialgaarden samt en ikke ubetydelig Sum til Boligens Istand-sættelse og Dekoration. Han tog selv denne sidste i sin Haand og fuldførte den helt i pompejansk Stil, bistaet af de unge Malere Hilker og Const. Hansen. Ogsaa Bohavet formede F. i Smag hermed, idet han anvendte den antikke Brugskunsts Simpelhed som Rettesnor. Haandværkeren i ham tillod ham særlig at benytte og vurdere, hvad han i den Retning havde set i Pompeji. Denne gennemførte Dekoration vakte stor Interesse og blev Forløberen for større Arbejder i denne Art: Thorvaldsens Museum, Universitetet og Sorø Akademi.

Hele Resten af sit Liv syslede F. med Indretningen af sin Bolig, der navnlig efter hans Giftermaal 1835 var blevet ham meget kær. Det var hans da 28-aarige Kusine, der blev hans Hustru. Lige

siden hun kun var et stort Barn, havde han interesseret sig for hende, og Aaret før Brylluppet havde han gengivet hendes Træk i en Buste, der i Udtryk og Form var baade naturlig og klassisk. I det hele var F. en fortræffelig Portrætkunstner. Hans indgaaende og solide Naturstudium og hans psykologiske Sans borteliminerede ikke i for høj Grad Individualiteten for den klassiske Holdnings Skyld. Af hans andre Buster er Kunstmuseets Portræt af den tyske Billedhugger Wagner et kraftigt, næsten brutalt Arbejde, udført i Rom. Ejendommelig er Skildringen af den gamle, sammenbidte Overbygningsdirektør C. F. Hansen, fra hvis Side F. havde lidt saa megen Tort (1830—32, Marmor, Kunstakademiet), og smuk Busten fra 1833 af Vennen Jonas Collin; »det er et Hoved som om det var en Romers fra den gode Tid«, skrev F. til Broderen.

I de senere Aar af sit Liv fik F. en omfattende Virksomhed med Udførelsen af Mindestøtter, Mindesmærker og Gravmæler. Han forstod for disse af finde en Form, hvor **han** ikke alene i Ornamentikken, men ogsaa i Opfattelsens Simpelhed og Inderlighed kom Antikken nær paa sin egen personlige Maade. Af disse **maa** særlig nævnes Mindesmærkerne for K. L. Rahbek (1833), for Biskop Munter (1834, Frue **K.**), Luther paa Jægerspris (1837) og Professor Jens Møller (1838, Frue **K.**), blandt Gravmælerne Provst Brøndstedts (1832, Horsens), Maleren Gebauers (1836, Aarhus) og Kommandant Ohlrogges (1839, Helsingør).

Uden for dette Omraade stilledes der kun F. faa Opgaver: en Døbefont af Marmor (1837, Kirken i **Faaborg**), en interessant Fronton fra 1832 med arbejdende halvnøgne Blikkenslagersvende til **Irgens'** Gaard og endelig Drengen paa Svanen i Bassinet i Rosenborg Have (1837). Endelig optog han sin gamle Yndlingsvirksomhed, Mønt- og **Medaillørarbejdet**, idet han udførte forskellige Udkast som f. Eks. til Reformationsmedaillen 1836 og Medaillen for Christian VIII.s Tronbestigelse.

Siden 1836 havde **F.s** Helbred ladet en Del tilbage at ønske. En Hjertesvaghed, **maaske** fremkaldt ved Overanstrengelse paa Hjemrejsen, tog stærkt til. Han tænkte paa at søge Helbredelse i Syden, men inden Forholdene tillod det, indhentede Døden ham i det Hjem, han nylig havde skabt.

En rank og ægte Personlighed gik bort med ham og som Kunstner en Mand, der havde forstaaet at adle og mildne sin skarpe Virkelighedssans og **Haandværkerdjærvehed** ved den antikke Kunsts Maadehold og Ro. Uden at eje Thorvaldsens Lethed, Sensibilitet og monumentale Sans havde F. — hvad han bevidst higede efter —

sit særegne mandige Kunstnerpræg. Klassicismen i hans Kunst bevarede stedse baade Alvor og Kraft.

De Arbejder af **F.**, hvis Opbevaringssted ikke er nævnt ovenfor, findes i den store Samling af Originalmodeller, som Kunstnerens Son Victor F. skænkede Kunstakademiet, og som dette har deponeret i Ny Carlsberg Glyptotek.

Papirer i Universitetsbiblioteket.

Malerier af L. A. F. **Aumont** (Klintholm), F. **Flachner** ca. 1817 (Aarhus Museum), C. A. **Jensen** 1819 (Kunstmuseet, Fr.borg, Staalstik derefter af Magnus Petersen 1875), af samme 1835 (Ny Carlsberg Glyptotek) og 1845 (forsvundet) og af Chr. **Købke** 1838 (Kunstakademiet). Portrætteret paa D. **Lindaus** Akvarel 1825 af en Kunstnerudflugt i Roms Omegn (Fr.borg), paa sammes Maleri 1827 af et romersk Osteri med Thorvaldsen og hans Kreds, paa N. **Simonsens** Maleri 1834 af Frue Kirke, mens **Kristusfiguren** anbringes, og paa J. V. **Sonnes** Frise 1847—48 paa Thorvaldsens Museum. Tegninger af G. J. **Felsing** 1828 (Glyptoteket), af C. W. **Eckersberg** og af C. **Købke** 1837 (Kobberstiksamlingen). Radering 1825 af Ernst Meyer paa Gruppebilledet af danske Kunstnere og Kunstelskere i Rom. **F.s** Herme modelleredes 1826 af J. M. **Wagner** og 1841 af H. V. **Bissen**. Bronzerelief af sidstnævnte til **F.s** Gravmæle. Statuetteudkast af samme (Hirschsprungs Museum). Gipsmedaillon af Chr. **Freund** i Udstillingshallen paa Charlottenborg. Cementmedaillon af Fr. **Hammelef** paa Kunstmuseets **Façade**. Dødsmaske paa Fr.borg. — **Porcellænmaleri** af C. V. **Balsgaard** 1843 efter C. A. **Jensen**.

J. M. **Thiele**: Thorvaldsens Biografi, 1852—56. J. L. **Ussing**: N. L. Høyens Levned, 1872. N. L. Høyens Skrifter ved **Ussing**, 1871—76. Victor **Freund** i Dsk. **Saml.**, 2. **Rk.**, V, 1876—77, S. 193—260. Samme: Hermann Ernst **Freunds** Levned. Udg. af H. R. **Baumann**, 1883. **Julius Lange**: Udvalgte Skrifter. Udg. af Georg **Brandes** og P. **Købke**, I, 1900, S. 136—50. Th. **Oppermann**: Billedhuggeren H. E. **Freund**, 1916. V. **Thorlacius-Ussing**: **Mindestøtterne** paa **Jægerspris**, 1924.

V. *Thorlacius-Ussing.*

Friboe, se **Frieboe**.

Friberg, Jens Christopher, 1747—1838, Urtekræmmer. F. 12. Maj 1747 paa Højstrupgaard, Lyderslev Sogn, d. 22. Jan. 1838 i Kbh. (Frue), begr. sst. (**Ass.**). **Forældre**: Forpagter Eggert **Christian F.** (1696—1780) og **Kirstine Marie Randrup** (1714—81). Gift 1° 3. Sept. 1777 i Kbh. (Frue) med **Margrethe Sophie Horn**, døbt 15. Sept. 1756 i Kbh. (**Trin.**), d. 28. Marts 1816 sst. (Frue), D. af Arkivar i Rentekammeret **Hans Julius H.** (1714—81) og

Karen Bachevold (1719—1807). 2° 5. April 1819 i Kbh. (Frue) med Anne Margrethe Staal, f. 18. Maj 1752 i Kbh. (Trin.), d. 23. Juni 1832 sst. (Frue) (gift 1° 1783 med Brygger Jens Schultz, d. 1818), D. af Farver Hans S. (1717—65) og Malene Dorthe Henriksen.

F. kom 1761 i Lære hos Urtekræmmer Walbom i Kbh., hos hvem han blev, indtil han 1773 etablerede sig som Urtekræmmer i sin nykøbte Ejendom i St. Fiolstræde, Hj. af Skidenstræde (nuv. Krystalgade). Paa Grund af sine administrative Evner og sin store Dygtighed kom han til at indtage en fremskudt Stilling, ikke alene inden for Lavet, hvis Oldermænd han var 1794—1805, men ogsaa i det offentlige Liv. Saaledes var han en af Stadens 32 Mænd 1798—1831, Fattigforstander 1783—95, Direktør for Fattigvæsenet 1798—1816, Kommitteret i Brandkassen 1795—1838, Værge for Frue Kirke 1795—1834, og da denne brændte 1807, var han Regnskabsfører ved dens Genopførelse 1811—27, ligesom han var Kaptajn ved det borgerlige Infanteri 1801—08. Som Lavsoldermænd optraadte han med stor Nidkærhed og Myndighed over for Autoriteterne, der bestred Lavenes Gavnlighed, og i den Anledning udsendte han (med Bistand af sin Ven, Digteren Chr. Pram) flere Smaaskrifter. I Aarene 1821—34 nedskrev han sine Erindringer, der, indgaaende og livfuldt fortalt, beretter, hvad han i sit lange Liv har set og oplevet, og som giver et godt Indblik i Datidens borgerlige Kbh.; disse Erindringer sikrer ham en varig Plads i Memoirelitteraturen. — R. 1834. — Tre Malerier af ukendte i Familieeje (Kbh. og Oslo) samt et Basrelief i Voks i Familieeje i Norge.

N. C. Øst: *Materialier* til et dansk biographisk-literarisk Lexicon, 1838, Nr. 134. Museum, 1891, I. Den Friborgske Familie-Historie fra 1639—1835, udg. af Axel Carl, ,9,8.

Carl C Christensen.

Friborg, Jørgen, d. inden 14. Febr. 1625, Bygmester.

Om F.s Fødsel og Herkomst haves ingen Efterretning. Han boede i Slangerup, i hvis Kirke der hænger et af ham udhugget Krucifiks og derunder en senere, *maaske* af Th. Kingo, forfattet Indskrift paa Vers, hvori han nævnes som Bygmester paa Fr.borg og Slangerup Kirke. Han *maa* være død inden 14. Febr. 1625; thi paa denne Dag fik Maleren P. Rumler en Del af Slangerup Sogns Kirketiende, som F. fra 28. April 1604 havde haft paa Livstid. — F. har opført de tre Fløje af Hovedslottet paa Fr.borg efter en Kontrakt af 2. Maj 1602, hvorved han fik Murerarbejdet i Entreprise. Arbejdet varede til 1609. Senere byggede han de to parallelle

Bygninger paa den mellemste Holm, Slotsherrens Hus og Kanceliet, efter Akkorder sluttet 23. April 1612 og 22. Juni 1614. F. kaldes sædvanlig Muremester, og der er næppe nogen Grund til at regne ham for Arkitekt. En Tegning til Slottet har der i hvert Fald været i Forvejen, sandsynligvis udkastet af Hans v. Stenwinkel den ældre (s. d.). F. skulde arbejde efter de »Skabeloner« (Tegninger), som Kongen naadigst havde overantvordet ham; men da Christian IV. efter Stenwinkels Død (1601) i flere Aar ikke havde nogen Arkitekt paa Fr.borg, maa det antages, at F. har arbejdet temmelig selvstændigt under Kongens personlige Tilsyn. — Maleri af P. Hagelberg 1815 (Fr.borg).

Francis Beckett: Frederiksborg, 1914.

Fr. Weilbach.

Friderichsen, jfr. Frederiksen, Friederichsen og Friedrichsen.

Friderichsen, Johan Ditlev, 1791—1861, Landmand. F. 30. Juni 1791 i Tullebølle, Langeland, d. 7. Marts 1861 paa Nøbbøllegaard, Lolland, begr. i Holeby. Forældre: Forpagter af Tullebølle Annekspræstegaard, senere Proprietær Friderich Christian **Gotfredsen** (1759—1805) og Ane Margrethe Madsdatter (1752—1834, gift 1° 1775 med Forpagter af Tullebølle Annekspræstegaard Niels Brun, d. ca. 1785). Gift 1° 24. Aug. 1822 med Elsebeth Kirstine Dahl, f. 27. Maj 1798 i Kbh. (**Frels.**), d. 28. Febr. 1837 paa Fuglsang, Toreby Sogn, Lolland, D. af Skibskaptajn Peter Hansen D. (ca. 1758—1820) og Maria Elisabeth Berg (ca. 1771—1810). 2° 7. Juni 1839 i Ønslev med Maria Hansen, f. 24. Juli 1811 i Mygind, d. 4. Marts 1901 paa **Frbg.**, D. af Sognepræst, sidst i Ønslev Christian Erhard Hansen (1777—1853) og Anna Maria Mørch (1780—1863).

Faderen flyttede 1800 fra Langeland og købte Skelstrupgaard paa Lolland. F. blev allerede 1807 Forvalter hos senere Etatsraad Dons, Frederiksdal, og klarede trods sin Ungdom Stillingen til Principalens absolutte Tilfredshed. Med ringe økonomisk Støtte fra Hjemmet, men med Udfoldelse af stor Flid og Energi læste han til dansk juridisk Eksamen (1814) og Landmaalereksamen (1815); han arbejdede hos forskellige Landmaalere ved Udskiftninger paa lollandske Godser, indtil han 1819 fik Bestalling og begyndte selvstændig Virksomhed. 1821 overtog han — først sammen med Carl Neergaard, senere alene — Forpagtningen af de forfaldne Hovedgaarde Fuglsang og Priorskov, som han forbedrede med stor Energi efter Datidens Mønster; senere forpagtede han desuden Lungholm. 1830 købtes Nøbbøllegaard, hvortil han flyttede

1847, 1846 **Baadesgaard**. I en **Aarrække** drev han fem betydelige Gaarde paa Lolland; han byggede, forbedrede, udvidede og forskønnede sine Ejendomme og forøgede navnlig Nøbbøllegaards Tilliggende; han lod foretage en Række landøkonomiske Forsøg bl. a. med nyere Redskaber og forstod at gennemføre alt med en sjælden økonomisk Sans. Desuden var han en utrættelig Lærer og Vejleder for Bønderne og varetog en Række offentlige Hverv. I ni Aar var han Medlem af Maribo Amtsraad, 1839 blev han Landvæsenskommissær. 1846 mødte han som Suppleant i Stænderforsamlingen i Roskilde. Han var virksom i Maribo Amts økonomiske Selskab, i hvilket han var **Herredskommissær**, og var Formand for Hoveri- og Tiendekommissionen. **Han** afslog en Opfordring til at lade sig opstille til Landstingsmand. Den dygtige og indsigtfulde Mand, der læste meget, blev af J. C. Drewsen og andre opfordret til at meddele sine rige Erfaringer i skriftlig Form; hertil følte han sig dog kun lidet oplagt, og han har kun skrevet enkelte mindre Artikler, f. Eks. i »Tidsskrift for **Landøconomie**« 1838 om en ny Kultivator og i »Almuevennen« om Forbedring af Husmændenes Kaar, ligesom han har leveret Bidrag til Beskrivelsen af Maribo Amt. — F. er et smukt Eksempel paa en **self-made man**, der ved Energi, Dygtighed og Udholdenhed arbejdede sig op til Velstand og samtidig virkede for almenyttige Formaal. I sine to Ægteskaber havde han i alt fjorten Børn; flere af dem var udstyrede med rige Evner og har ydet en bemærkelsesværdig Indsats paa flere Omraader (jfr. Erhard, Kirstine og N. C. Frederiksen). Børnene blev døbt F. eller Friderichsen; **men** i Anledning af Krigen 1864 forandrede nogle af dem (uden Bevilling) Navnet til Frederiksen, medens andre bibeholdt den oprindelige Stavemaade, saa der fremkom den Mærkelighed, at Brødre og Søstre, Forældre og Børn bar forskelligt Efternavn. — Justitsraad 1858. — Litografi 1862 efter Tegning af A. H. Hunæus.

M. M. Frederiksen: Stamtavle over en Familie Friderichsen, 1881. N. C. Frederiksen: Johan Ditlev Friderichsen, 1868.

A. C. S. .
Anton Christensen.

Friderichsen, Johan (Hans), 1603—41, Rektor. F. 1603 i Flensborg, d. 9. April 1641 i Roskilde, begr. i Domkirken. Forældre: Diaconus ved St. Nicolai K. i Flensborg Friederich Hansen (d. 1626) og Anna Baumeister. Gift med Maren Glob, D. af Sognepræst i Køge, Mag. Christian G. (d. 1616) og Johanne Hansdatter Resen.

Tidlig udmærkede J. F. sig som en af Flensborg Skoles fortrinligste Disciple, og 1622 blev han indskrevet ved **Kbh.s** Universitet. Senere rejste han udenlands i nogle Aar. 1629 **maa** han have været hjemme, da han i Kbh. udgav nogle religiøse Digte i det

danske og latinske Sprog. I Okt. s. A. blev han Rektor i Køge. Som saadan tog han i Maj 1633 Magistergraden i Kbh. Kort efter kreerede Willich v. Westhofen i Lund ham til Poëta laureatus. Derpaa begav han sig paa ny paa Rejser i Udlandet som Hovmester for Lave Beck. I Sept. 1633 immatrikuleredes de i Leiden, i Maj 1636 i Basel, og i Okt. 1637 kom J. F. atter til Leiden. I alt strakte hans Rejser sig over et Tidsrum af ni Aar. Ved sine fremragende poetiske Anlæg vandt han Berømmelse, saa at Kejser Ferdinand II. skænkede ham et Digterved, der dog næppe, som sædvanlig er sket, kan betegnes som »adeligt Privilegium og Skjoldemærke«. 1638 kaldtes han til Rektor i Malmø; men allerede ved Nytaarstid 1639 overtog han efter Kansler Chr. Friis' og Corfitz Ulfeldts Ønske Rektoratet ved Roskilde Skole; tillige blev han Professor poëseos ved Gymnasiet sst. Han var her kun i faa Aar, men gjorde sig bemærket som en dygtig og energisk, om end noget heftig Skolemand. Af Sang og Musik var han en stor Elsker og arbejdede ivrig for at fremme disse Øvelser i Skolen. Et Forsøg paa at indføre Tysk som Skolefag vandt derimod ingen Indgang. — I Anledning af sit Bryllup forfattede J. F. den bekendte Salme: »I Jesu Navn skal al vor Gerning ske«, som han selv med sin klangfulde Røst sang til Orgelet paa sin Bryllupsdag. — Stik 1636.

Johs. Moller: *Cimbria literata*, I, 1744, S. 197. S. N. J. Bloch: Bidrag til Roskilde Domskoles Historie, I, 1842, S. 53 ff. J. B. Løffler: Gravstenene i Roskilde Kjøbstad, 1885, S. 107. Kirkehist. Saml., 2. Rk., IV, 1867—68, S. 158—65; 4. Rk. III, 1893—95, S. 622—25; 5. Rk., I, 1901—03, S. 133—42; II, 1903—05, S. 404; IV, 1907—09, S. 721 f. Personalh. Tidsskr., II, 1881,

Bjørn Kornerup (H.F. Rørdam).

Friderichsen, Peter Ch(K)ristian Nicolay, 1853—1932, Botaniker. F. 24. Jan. 1853 i Kbh. (Frels.), d. 30. Marts 1932 i Kellerup, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Urtekræmmer, senere Lagerforvalter Poul F. (ca. 1820—95) og Marie Vilhelmine Nielsine Wessing (ca. 1826—1900). Ugift.

F. kom 1870 i Apotekerkøber i Kbh. og blev cand. pharm. 1876. Under hans Studietid fik Eug. Warming stor Indflydelse paa ham, og Botanik blev hans Yndlingsfag, som han stadig syslede med i de Aar, han var ansat paa Apoteker, først i Odder hos den lige saa ivrige Florist F. W. Aabye, senere (fra 1880) i Haderslev og Højer. 1898 oprettede han et Apotek i Gudumholm, og 1908 købte han Apoteket i Kellerup, som han drev til sin Død. — Under F.s lange Ophold i Sønderjylland blev hans Interesse vakt for de talrige der forekommende *Rubus*-former (**Brombær**); han bevarede den usvækket til sin Død og blev snart en af Europas mest kendte Batologer (Kendere af **Rubus**). Sammen med sin Kollega O. Gelert begyndte

han 1885 Udgivelsen af en Samling tørrede Arter (Rubi exsiccati Daniae et Slesvigiae) med Kommentarer i »Bot. Tidsskrift«, XVI (1887), og senere publicerede han i danske og udenlandske Tidsskrifter en Række Afhandlinger om kritiske Arter. Hans betydeligste Arbejde er den udførlige Bearbejdelse af Slægten Rubus i de senere Udgaver af Raunkiær's »Dansk Ekskursionsflora«, hvori det dog ikke er lykkedes ham at give andre en klar Forstaaelse af de talrige, intrikate Former af denne polymorfe Slægt. Sin enestaaende Rubussamling testamenterede han til Botanisk Museum og største Delen af sin Formue til et Legat for botaniske Forskningsrejser.

J. Lind i Bot. Tidsskr., XLII, 1932, S. 207 f. Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, S. 121, med flere Tillæg i Bot. Tidsskr.

Carl Christensen.

Fridericia, Julius Albert, 1849—1912, Historiker. F. 10. Juni 1849 i Kbh. (Mos.), d. 28. Okt. 1912 paa Frbg., Urne i Bispebjerg Krematorium. Forældre: Silke- og Klædekræmmer **Heyman** Samuel F. (1798—1869) og Emma (Banise) Cohen-Brandes (1814—53). Gift 28. Dec. 1886 i Aarhus med Emma Amalie Hansine Henriette Andrea Siemsen, f. 26. Aug. 1857 i Rønne, d. 21. Sept. 1896 paa Frbg., D. af Kaptajn og Undertøjmester ved Bornholms Artilleri Hans Heinrich S. (1799—1866, gift 1° med Rebekka Louise Koefoed) og Andrea Andersen (1834—72).

F. voksede op under saare triste Forhold i et anset jødisk Hjem, der under Pengekrisen var blevet yderst fattigt. Han maatte gennem mange Aar stadig pleje sin syge Fader, udelukedes derved fra kammeratlig Omgang og hemmedes i det boglige Arbejde, som var hans Lyst og svarede til hans Evner. De vanskelige Barndoms- og Studenteraar prægede hans Karakter; hans rige og lidenskabeligt bevægede Følelsesliv beherskedes af Slægttroskab, Pligtfølelse og Trang til at ofre sig for andre. Fra lille stræbte han mod høje Maal, stillede store Krav til sig selv og til andre, men led i lange Perioder haardt under Ensomhedsfølelse og Ængstelse for, hvad Livet vilde beskære ham.

F. blev Student 1866 fra det v. Westenske Institut og tog 1872 Magisterkonferens i Historie med Danmarks Historie i det 17. Aarh. som Speciale. Hverken Universitetets usystematiske Historieundervisning eller Berøring med ældre danske Historikere betød noget for ham; han tilrettelagde selv Studiet og belærtes kun af Udlandets kritiske Historieforskning. I Samtaler og under Brevveksling med jævnaldrende Studiefæller, først C. F. Bricka, drøftede han ivrigt sit Fags Problemer, Manglerne ved Datidens danske

Historieforskning og de store Opgaver, der var at løse. Systematisk forberedte han sig til videnskabeligt Arbejde og begyndte tidlig paa Arkivstudier. 1870—71 meddelte han i »Danske Samlinger« Aktstykker til Oplysning om Danmarks Historie i Frederik III.s Tid og udgav 1873 i »Historisk Tidsskrift« »Nogle Bemærkninger om Rigsmarskerne og Rigsmarskembedet, især under Christian IV.«. Han besørgede efter C. F. Allens Død 12. Udgave af hans Lærebog i Danmarks Historie til Skolebrug (1874) og 1881 8. Udgave af Haandbogen i Fædrelandets Historie. 1872 bistod han ved Udgivelsen af »Regesta Diplomatica Historiæ Danicæ«s Supplementbind, deltog i andet lignende Arbejde og satte sig omhyggeligt ind i de moderne Principper for historisk Udgivervirksomhed. Det blev af allerstørste Betydning, at han efter 1870 kom i nært Samarbejde og fortroligt Venskab med Kr. Erslev og Marcus Rubin, med hvem han fra nu af stedse drøftede almenmenneskelige og videnskabelige Problemer. Han var med, da Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie grundlagdes 1877, og udgav for dette sammen med Bricka mønstergyldigt »Kong Christian IV.s egenhændige Breve« (I—VII, 1878—91). Ved sin personlige alsidige Indsats og sine ivrige Tilskyndelser til jævnaldrende og yngre blev han en af Foregangsmændene under det store Opsving i dansk Historieskrivning i den følgende Menneskealder, trods de vanskelige Arbejdsvilkaar, hans længe beskedne ydre Stilling — fra 1874 som Assistent, 1891—99 som Underbibliotekar ved Universitetsbiblioteket — bød ham.

F.s særlige **Forskningsomraade** blev Christian IV.s og Frederik III.s Tid. Corfitz Ulfeldt og andre fremtrædende Personligheder fængslede ham først. Under Indtryk af den udenrigspolitiske Katastrofe, han 1864 havde oplevet, satte han sig for omhyggelig at klarlægge Danmarks udenrigske Forhold i det 17. Aarh., hvor Riget havde oplevet lignende Tilskikkelser. Han stillede strenge Krav til sin Beherskelse og kritiske Gennemprøvelse af Kildematerialet. Efter Arbejde i danske Arkiver og Rejser i knapt tilmaalte Ferier til Europas Hovedarkiver, med næsten udtømmende Kendskab til de trykte og utrykte Kilder opbyggede F. sit første Hovedværk: »Danmarks politiske Historie i Tiden fra Freden i Lübeck til Freden i København 1629—1660«; 1. Del (til 1633) udkom 1876 og skaffede ham s. A. Doktorgraden, 2. Del (1881) førte Skildringen frem til Brømsebrofreden 1645. Hans minutiøst omhyggelige Studier, i dette som i alle hans følgende Arbejder, var typiske for det unge Slægtleds **Gennemforskning** af Danmarks Historie. Fremstillingen var tyngt af det uhyre Stof, Bestræbelsen

for at faa udtrykt enhver Nuance i den kritiske Prøvelses Resultater gjorde Sprogformen besværlig, men alle Hovedspørgsmaal fremtraadte klart, den forviklede Sammenhæng mellem dansk og europæisk Politik var udredet, Personskildringen anskuelig, Bedømmelsen alsidig og retfærdig. Bredden og Dybden i F.s Studier og Forstaaelse var kendelig; ingen af hint Slægtleds danske Historikere beherskede Stof, Emne og europæisk Baggrund mere overlegent end han.

Utrættelig og selvkritisk arbejdede F. paa sin egen Udvikling, optog selvstændigt alle Indtryk og lod sin historiske Forskning befrugte af begejstret og lidenskabelig Medleven i Samtidens aandelige og politiske Rørelser. Undertiden følte han sig stærkest draget til Politiken, og Kampene i det danske Samfund optog ham stedse. Af dybeste Overbevisning, men med selvstændig Standpunkttagen, sluttede han sig til 70'ernes radikale, liberal-demokratiske Intelligens; Georg og Edvard Brandes var hans Fætre, og de betød, skønt han personlig ikke stod dem nær, overordentlig meget for ham. Han var med i de Bevægelser, i hvilke de to Mænd var Midtpunkter, 1882 var han Medstifter af Studentersamfundet og blev snart efter »Politiken«s Stiftelse 1884 Medarbejder. I mere end tyve Aar hørte de Artikler, hvori han gjorde Rede for den danske historiske Litteraturs Udvikling og for meget af, hvad der rørte sig i fremmed Historieforskning, til Bladets værdifuldeste Stof. Men da den historiske Videnskab definitivt tog ham fangen, øvede han streng Selvtugt for ikke at lade personlige Idealer svække den historiske Objektivitet eller gøre Problemstilling eller Stofbehandling ensidig, heller ikke ved den Syslen med verdenshistoriske Problemer, der stedse ledsagede hans specielle Studier.

Den udelukkende Syslen med det 17. Aarh.s diplomatiske Historie kunde ikke tilfredsstillende F.s vidtspændende Interesser, og da det tilmed blev ham klart, at Danmarks Historie efter Brømsebrofreden ikke lod sig fremstille ensidigt, Udenrigspolitik for sig, den indre Udvikling for sig, opgav han at fuldføre sit Hovedværk efter den oprindelige Plan. Han gik sjældent uden for det 17. Aarh., idet han skyede at fremlægge Resultater uden fuldkommen selvstændig Beherskelse af Stoffet; det var for ham som for alle hans jævnaldrende en given Sag, at Danmarks Historie kun kunde skrives paa ny paa Grundlag af kritiske Specialundersøgelser. 1875 godtgjorde han i »Historisk Tidsskrift«, at Øresundstolden først var indført af Erik af Pommern, og 1888 udgav han i Anledning af Stavnsbaandsjubilaet blandt Studentersamfundets Smaaskrifter »Den danske Bondestands Undertrykkelse og Frigjørelse«, under-

bygget med en Kildesamling, »Aktstykker til Oplysning af Stavnsbaandets Historie«.

I sidste Halvdel af 80'erne skrev han i »Historisk Tidsskrift« en Række værdifulde Afhandlinger om Danmarks indre Forhold i Christian IV.s og Frederik III.s Tid; 1887 »Frederik III. og Enevældens Indførelse«, 1888 »Hannibal Sehested i Unaade (1651—60)«, 1889 »Studier over Københavns Befolkningsforhold i det 17. Aarhundrede, særlig omkring Aaret 1660« og »Historiske-statistiske Undersøgelser over Danmarks Landboforhold i det 17. Aarhundrede«. Det var Resultater af Arbejdet i de lykkeligste og frugtbareste Aar i F.s Liv. 1886 var han blevet gift; han opnaaede det inderlige Samliv, hvorefter han stedse havde higet, med en begavet og i hans Arbejde levende interesseret Hustru. Det blev Midtpunktet for hans Liv og Baggrunden for Fuldendelsen af »Adelsvældens sidste Dage. Danmarks Historie fra Christian IV.s Død til Enevældens Indførelse 1648—60«, der udkom 1894. Intet Afsnit i Danmarks Historie er skildret mere indtrængende og alsidigt end i dette Værk. F. havde altid at kæmpe med sin tunge Form, men dette Værk betegnede et overordentligt Fremskridt. »Adelsvældens sidste Dage« blev ikke blot den modneste og skønneste Frugt af F.s Livsarbejde, men et af de kraftigste og ypperste Udtryk for hans Slægtleds Arbejde med Danmarks Historie, et Hovedværk i dansk Historieskrivning. Da Bogen gik i Trykken, var F. i fuld Gang med til »Danmarks Riges Historie«, til hvis Fremkomst han sammen med Kr. Erslev tog Initiativet, at fremstille hele det 17. Aarhundrede; de nærmest følgende Aar optoges mest af supplerende Studium af Tiden efter 1660; hans 4. Del af det store Samlingsværk (1588—1699), udgivet 1896—1902, er et af Værkets allerbedste. I en Mængde Artikler i »Dansk biografisk Leksikon«, bl. a. de meget betydningsfulde om Christian IV., Frederik III., Griffenfeld og Hannibal Sehested, supplerede F. sine Skildringer i Hovedværkerne af Aarhundredets danske Statsmænd. Efterhaanden blev hans Personkarakteristikker ogsaa formelt fortrinlige, de prægedes af psykologisk Finhed og Villie tilupartisk Bedømmelse.

1896 døde F.s Hustru, og han oplevede paa ny en Periode af dyb Nedslaaethed; mere end nogen Sinde tyngede den underordnede Stilling med det videnskabeligt ufrugtbare Arbejde ved Universitetsbiblioteket. 1878—79 havde F. som Privatdocent forelæst over to vigtige verdenshistoriske Emner, og da Schiern 1883 døde, havde baade F. og Erslev søgt hans Professorat. Fakultetet udtalte, at begge var fuldt kvalificerede og maatte stilles forud for

andre Ansøgere. De to Venner erklærede paa Forespørgsel, at de ikke vilde konkurrere; Edv. Holm og Steenstrup, for hvis Bedømmelse de uden videre vilde bøje sig, udtalte da, at Erslev **maatte** foretrækkes, hvorefter Fakultetet med stor Anerkendelse af F. indstillede Erslev, der **1883** blev Professor. Afgørelsen svækkede ikke de to Mænds Venskab; F. »undte ham Sejren som ingen anden«. Da F. **1897** forgæves havde søgt Rigsarkivarstillingen, fremkaldte Erslev n. A. en Ansøgning fra ham om et ekstraordinært Professorat. Just da Sagen var i Orden, tog Edv. Holm sin Afsked, og F. udnævntes fra **1. Marts 1899** til Professor ordinarius i Historie.

Ved Biblioteket havde F. givet mange unge Historikere værdifulde Tilskyndelser, og det faldt ham som Professor let at komme i nært Forhold til de dengang endnu forholdsvis faatallige historiestuderende; han, der selv var i Stand til at lære og huske det utrolige, stillede store Krav, men han var let tilgængelig for enhver alvorligt arbejdende, og ved hans Død aflagde en stor Kreds af hans bedste Elever et varmt Vidnesbyrd om, hvor meget han havde betydet for dem, levende interesseret for og utrætteligt og forstaaende hjælpende hver enkelt. F. samlede sig nu helt om sin Gerning som Universitetslærer; han fortsatte kun i ringe Grad sine selvstændige Studier med Danmarks Historie, men betød som Redaktør af »Historisk Tidsskrift« (fra **1897**) overmaade meget ved den vidtspændende Interesse for udenlandsk Historie, der gav sig Udtryk i systematisk Udvikling af Tidsskriftets Nyhedsrubrik og Anmeldelser. Hans Hovedindsats ved Universitetet blev Suppleringen af den systematiske Tilrettelægning af det historiske Studium ved Undervisning og Udgivelse af Lærebøger, som Steenstrup og Erslev havde paabegyndt efter **1882—83**. F. tog sig af Verdenshistorien fra **1600** til Nutiden. Efter Sagens Natur kunde han paa dette uhyre Omraade kun paa enkelte Punkter drive Kildestudier, men hans Benyttelse af Fremstillingsmaterialet, Oversigter som **Specialværker**, er, som ogsaa hans efterladte Forarbejder viser, overordentlig alsidig, kritisk og selvstændig. **1903** udgav han »Revolutionen og Napoleon I.« (3. Udg. **1920**, svensk Udg. **1919**), **1905** kom »Fra Wienerkongressen til Februarrevolutionen« (4. Udg. **1934**) og »Udsigt over den politiske Historie fra **1848** til Nutiden« (3. Udg. **1923**, svensk Udg. **1918**), endelig **1910—11** »Det **17.** og **18.** Aarhundredes Historie« (3. Udg. **1928**). Disse Lærebøger benyttes stadig ved alle nordiske Universiteter og ved anden højere Undervisning. For videre Kredse skrev han i »Folkenes Historie«, VII (**1912**) en Skildring af Tiden **1830—48** og i »Verdenskulturen«, VI (**1909—10**) en selvstændig og instruktiv Karakteristik af den store franske Revolution og Napoleonstiden.

Endnu var han i fuld Gang med videre Udførelse af dette Arbejde, der for første Gang systematisk gav danske Historikere og endnu videre Kredse Kendskab til Forskningens moderne Behandling af de sidste Aarhundreders Verdenshistorie, da i Sommeren 1911 en alvorlig Blindtarmsoperation brød hans Kraft. Han døde n. A.

F. traadte sjældent offentlig frem og som Polemiker egentlig kun, da han i »Politiken« (19. Juli 1891, 1. og 4. Jan. 1903) skarpt og myndigt tog til Genmæle mod Juristen Niels Lassens Vurdering af Dommen over Struensee og Brandt. I akademiske og historiske Kredse blev Respekten og Sympatien for F. tidlig grundfæstet. Han var en ædel, fintmærkende og uselvisk Personlighed, besjælet af dyb menneskelig og videnskabelig Ansvarfølelse og af en brændende **Retfærdighedstrang**. — Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog 1883, af Videnskabernes Selskab 1888. — Efterladte Papirer og Samling af Avisartikler i Det kgl. Bibliotek. — R. 1894. — Portrætteret af P. S. Krøyer paa Maleri af Videnskabernes Selskab 1897 (Videnskabernes Selskab).

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1876. Knud Fabricius i Riget 29. Okt. 1912. P. Munch i Politiken 31. Okt. s. A. København 2. Nov. s. A. Marcus Rubin i Politiken 4. Nov. s. A. P. Nørlund i III. Tid. 10. Nov. s. A. Kr. Erslev i Univ. Progr. Nov. 1913. Joh. Steenstrup i Hist. Tidsskr., 8. Rk., IV, 1912—13, S. 166 ff. (Svensk) Hist. tidskr., XXXII, 1912, S. 222 f. J. Fischer: Slægten Levin-Fridericia, 1916, S. 32. Aase Friis

Fridericia, Louis Sigurd, f. 1881, Hygiejniker. F. 24. Febr. 1881 i Kbh. (Mos.). Forældre: Grosserer Julius Ludvig F. (1837—1900) og Emma Fraenkel (1845—1919). Gift 23. Juni 1912 i Kbh. (Mos.) med Karen Johanne Monies, f. 6. Jan. 1891 i Kbh. (Mos.), D. af Veksellerer Isidor Sigurd M. (1864—1922) og Margarethe Nathan (f. 1867).

F. blev Student 1899 fra Metropolitanskolen og tog medicinsk Embedseksamen 1906. Allerede som Student var han 1905 Assistent paa Universitetets fysiologiske Laboratorium hos Chr. Bohr, virkede her til 1907, studerede samtidig Bakteriologi hos C. J. Salomonsen og var ansat paa Universitetets Laboratorium for Bakteriologi og dets Institut for almindelig Patologi 1907—13, dog afbrudt af Studierejser. 1907 var han saaledes i Berlin hos Salco wski for at studere Biokemi og 1910 et halvt Aar hos J. Dreyer og Gotsch i Oxford for at studere almindelig Patologi og Fysiologi. Fra denne Periode stammer en Række videnskabelige, overvejende fysiologiske Arbejder, bl. a. Doktordisputatsen 1910 om Undersøgelser over Fosterstofskiftet. 1911 deltog F. i Konkurrencen om Professoratet i Fysiologi ved Landbohøjskolen sammen med

H. Møllgaard. — Efter denne overvejende teoretiske Uddannelse vendte F. sig til den kliniske Videnskab, havde Turnustjeneste paa Rigshospitalet 1913—14, var Assistent ved Kbh.s medicinske Poliklinik og Kommunehospitalets 2. Afdeling, blev 2. Reserve-læge hos K. Faber ved Rigshospitalets medicinske Afdeling B 1914 og var 1916—18 Reservelæge hos Overlæge V. Scheel paa Bispebjerg Hospitals Afdeling B. Fra Reservelægetiden stammer en Række Arbejder over Hjertepatologi og Hjertefysiologi. 1918 fik F. Anerkendelse som Specialist i intern Medicin, særligt Hjertesygdomme. Hermed standser hans kliniske Uddannelse, idet han 1. Maj 1918 blev Professor i Hygiejne ved Universitetet og samtidig Konsulent i Hygiejne ved Sundhedsstyrelsen. — Foruden sit Professorat har F. bestridt talrige andre Hverv. 1911—17 var han Censor ved Landbohøjskolen. 1917—18 deltog han i Redaktionen af »Bibliothek for Læger«, 1916—18 var han Sekretær i Dansk Selskab for intern Medicin og blev 1918 Formand for Kommissionen for Embedslægeeksamen, Medlem af Arbejdsraadet og Formand for Dansk Ligbrændingsforening. En meget vigtig Stilling havde han i Efterkrigstiden som Delegeret i Kommissionen for skandinavisk Samarbejde paa Levnedsmiddellovgivningens Omraade; han har desuden været Medlem af en Række andre Kommissioner af hygiejnisk Art. 1920 blev han Medlem af Bestyrelsen for Selskabet for Sundhedspleje, s. A. Landsredaktør for »Nordisk Hygiejnisk Tidsskrift«, 1921 Formand for Dansk Hygiejnisk Lægeselskab og 1922 Medlem af Forretningsudvalget for Komiteen for Oprettelse af en permanent Udstilling i Hygiejne. 1922—24 var han Formand i Biologisk Selskab, 1930—34 Viceformand i Kbh.s Medicinske Selskab og 1934—35 dets Præsident. 1929 blev han Formand for P. Carl Petersens Fonds videnskabelige Afdeling og 1935 Fondens Formand. Han er Leder af Statens Vitaminlaboratorium og Statens praktiske sundhedsmæssige Undersøgelser fra disse Institutioners Oprettelse 1931, samtidig med at Universitetets hygiejniske Institut flyttedes til en Nybygning (se Artiklen V. Budde). Fra Hygiejnisk Institut er udgaaet en Række Disputatser og andre videnskabelige Arbejder. Fra F.s egen Haand foreligger en stor Del videnskabelige Afhandlinger om Hygiejne og Ernærings-spørgsmaal, særlig om Vitaminer. — 1918 blev F. Member og senere Fellow of Royal San. Institut og Member of Society of experimental Medicine and Biology, 1934 Medlem af Videnskabernes Selskab. Han har desuden været Medlem af Repræsentantskabet for Mosaisk Trossamfund 1927—30 og fra 1935 og af Direktionen for den mosaiske Drengeskole 1930—34. — R. 1924. DM. 1929. —

Tegning af Hans Henningsen 1935. Bronzestatuette af Siegfried Wagner 1933.

C. Dalberg og P. Plum: Metropolitanskolen, 1916. J. Fischer: Stamtavle over Slægten Levin-Fridericia, 1910, S. 35 f. A M J

Fridericia, William Maurice, 1842—1907, Jernbaneingeniør. F. 11. Febr. 1842 i Kbh. (Mos.), d. 11. Okt. 1907 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Broder til Historikeren J. A. F. (s. d.). Gift 1° 6. Jan. 1876 i Køge med Johanne (Jonna) Valgerda Matthiessen, f. 6. Jan. 1857 i Sønderborg, d. 18. Dec. 1876 i Kbh. (Frue), D. af Fysicus i Sønderborg, senere Distriktslæge i Køge Henrik Johan M. (1815—97) og Valgerda Sigrid Augusta Finsen (1828—1907). 2° 20. April 1886 i Kbh. (Frue) med Agnes Marcussen, f. 22. Jan. 1856 i Løgumkloster, d. 18. Febr. 1909 paa Frbg., D. af Birkefoged i Løgumkloster, senere Branddirektør for Amager og Kancelliraad Jørgen M. (1813—93) og Louise Frederikke v. Ditten (1822—86).

F. tog polyteknisk Adgangseksamen 1858 og blev polyteknisk Kandidat i Ingeniørfaget 1864. N. A. aftjente han sin Værnepligt og gennemgik Uddannelse som Officersaspirant. Efter at have aftjent Værnepligten fik han Ansættelse ved forskellige Jernbanearbejder og var derefter 1866—68 Lærer ved det tekniske Institut i Kbh. 1868—70 var han beskæftiget først med Forarbejder til og senere ved Anlægget af den sjællandske Sydbane. Fra 1871 var han Ingeniør ved de sjællandske Jernbaner og indførte som saadan Bloksignalsystemet paa Klampenborgbanen. 1885 blev han Overbaneingeniør for Statsbanerne i Jylland-Fyn, en Stilling, der fra 1887 benævntes Banechef. Ved Driftens Omorganisation 1892 ophævedes denne Stilling til stor Sorg for den arbejdsomme og pligt-opfyldende Mand, og F. blev nu midlertidig Chef for Statsbanedriftens III. Afd. 1. Ekspeditionskontor, indtil han 1893 blev Chef for det tekniske Kontor under Generaldirektoratet for Statsbanedriften. Ved Omordningen 1904 ophævedes ogsaa denne Stilling, og F. var derefter knyttet til Statsbanedriften som Kontrollør ved Skinneleverancerne. F., der foruden at være en Dygtighed var almindelig afholdt paa Grund af sine indtagende menneskelige Egenskaber, blev 1892 Medlem af Dansk Ingeniørforenings første Bestyrelse. 1866 fik F. Eneret paa en Metode til Fremstilling af Papirmasse af Rapshalm, 1882 paa en Sporskifteafslæsningsviser som Distancesignal, 1902 paa Svellepropper til Befæstelse af Skinnesøm og 1907 paa Søm med linseformet Tværnsnit. — Etatsraad 1904. — R. 1888.

J. A. F. Casse: En **gl.** Ingeniørs Erindringer, 1913. Politiken 12. Okt. 1907.
L. Wolf hagen i Ingeniøren 19. Okt. s. A. og Järnbanenbladet 1907, Nr. 20.

Povl Vinding.

Frieboe, Frederik Caspar Conrad, 1767—1846, Officer. F. 7. Marts 1767 i Køge, d. 14. Marts 1846 i Kbh. (**Garn.**), begr. i Lyngby. Forældre: Kaptajn (Ritmester), senere Generalmajor Christian Wildenradt F. (ca. 1732—1806) og Anna Brasch (1745—1820). Gift 1795 (Tilladelse 22. Maj) i Kbh. med Gjertrud Cathrine Bodenhoff, f. 1. April 1765 i Kbh. (Nic), d. 19. Nov. 1814 sst. (**Garn.**), D. af Grosserer, Agent Andreas B. (s. d.) og 2. Hustru.

F. var først Volontær ved Rytteriet, blev Sekondløjtnant 1783, Premierløjtnant 1789, Ritmester 1793, kar. Major 1803. Han var en meget smuk Mand, en rask og udmærket Rytter, altid fortrinlig bereden, udsøgt paaklædt, nøje inde i **Freds-Detailtjenestens** Bestemmelser om Paaklædning, Haar, Skæg o. s. v., og han erhvervede sig tidlig Kronprins Frederiks (VI.s) Tillid og Yndest. 1800—08 anvendtes han hovedsagelig i Kronprinsens Stab som Adjudant, bl. a. under det engelske Flaadeangreb 1801, og ved Oprettelsen af den egentlige Generalstab 1808 fik han Rang som Oberstløjtnant og blev overkomplet (fra 1809 virkelig) Generaladjutant-Løjtnant, 1810 kar., 1813 virkelig Oberst og Chef for Husarregimentet. Han var blevet særlig rost for sin Virksomhed ved Afvæbningen af de spanske Tropper paa Sjælland, men han kom ikke til at forrette egentlig Kristtjeneste. 1817 blev han Generalmajor, 1836 Generalløjtnant. Ved Hæromordningen 1842, trods sine 75 Aar endnu legemlig frisk og rask, søgte han om Afsked paa Grund af Alder og stilledes å la suite som General af Kavaleriet. Han har stiftet en Fribolig i Lyngby for **Officersenker**. — Kammerherre 1810. — R. 1817. DM. 1824. K. 1826. S.K. 1828. — To Stik af Chrétien efter **Fourniers** og **Fouquets Physionotrace-Tegninger**.

Meddelelser fra **Krigsarkiverne** udg. af Generalstaben, I, 1883. Fr. Engelbrecht: Gardehusarregimentets 150 Aars Jubilæum, 1912. Fra Hoffet og Byen (J. Clausen og P. Fr. Rist: Memoirer og Breve, III), 1906. Nanna Lange: Den Bodenhoffske Slægtetebog, 1914, S. 65 ff. Personalh. Tidsskr., 7. Rk., I, 1916, S. 233 ff *Rockstroh* (S. A. Sørensen).

Friedenreich, Alexander, 1849—1932, Psykiatriker. F. 1. Juni 1849 i Kbh. (**Helligg.**), d. 28. Juni 1932 sst., begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Bestyrer af **Efterslægtsselskabets** Skole, Professor Diedrich Wilhelm F. (1798—1851, gift 1° 1831 med Jonasine Møller, 1805—38) og Henriette Birgitte Møller (1814—83). Gift 8. Okt. 1884 i Kbh. (Ansgar) med Rosalie (Rosa) Josephine Courson, f. 4.

Okt. 1857 i Artins i Frankrig, d. 6. Marts 1933 i Kbh., D. af Propriétaire Onésime Théodore C. og Apoline Julie Guettier.

F. blev Student 1867 fra Metropolitanskolen og tog — efter kort Tid at have studeret Zoologi — 1874 medicinsk Embedseksamen. Under Paavirkning af C. Lange valgte han Neurologi som Speciale. Efter at have været Kandidat ved Alm. Hospital (1875) og Kommunehospitalet (1876—78) samt Assistent ved H. W. Meyers Øre-klinik var han Reservelæge ved Kommunehospitalets Afdeling VI 1878—81. Han disputerede 1879 over et neurologisk Emne (»Bidrag til den nosologiske Opfattelse af Athetosen og dermed beslægtede Krampeformer«). Efter en omfattende Studierejse 1881—82 var han Afdelingslæge ved Poliklinikken for Nervesygdomme (1884—88), senere Kommunelæge og en kortere Tid Fængselslæge, foruden at han havde en omfattende Privatpraksis og en Privatklinik. Efter K. Pontoppidans Afgang blev han 1898 Overlæge ved Kommunehospitalets Afdeling VI. Han ydede her sit Livs betydeligste Indsats ved atter at skabe Ro udadtil om Afdelingen og indadtil at videreføre den af Pontoppidan begyndte Modernisering af Sinds-sygeplejen. Ved sine retslige Observationer viste F. ofte fin psykologisk Forstaaelse og øvede ikke ringe Indflydelse paa Kriminologi-ens Udvikling her hjemme — ikke mindst gennem sin klare og originale Bog om »Tilregnelighed fra Lægens Standpunkt« (1910), der er et af hans betydeligste Arbejder og har sat blivende Spor i den nye Straffelov. — 1898—1916 var F. Docent i Psykiatri, og 1916—19 Professor ved Universitetet. Som Lærer var han overlegen, maaske lidt kølig, men elegant, kauserende og fængslende; som Læge ogsaa til Tider noget reserveret og ironisk, men bag dette Ydre en fin Personlighed. Over for sine Elever virkede han mere ved sin klare Kritik og Viden end ved Evne til at stille Opgaver og vise nye Veje. Selv var han dog helt op i sin høje Alderdom modtagelig for alt nyt, som han trods sin kritiske Sans fuldt ud forstod at tilegne sig. Som Personlighed var han beskeden, retsindig og fordomsfri. — Foruden de tidligere omtalte Arbejder udgav han »Kliniske Forelæsninger over Nervesygdomme« (1882) og »Tvangstankesygdommen« (1887) samt den meget benyttede Lærebog »Kortfattet speciel Psykiatri« (1901). — Han var Medredaktør af »Hospitalstidende« (1878—93), Medudgiver af »Medicinsk Aarsskrift«, Censor ved medicinsk Embedseksamen (1889—98) og psykiatrisk Sagkyndig i Retslægeraadet fra 1917, Sekretær og senere Formand i Medicinsk Selskab, Formand for Foreningen af danske Sindsygelæger, Medlem af Bestyrelsen for Kriminalistforeningen (1900—19), Æresmedlem af Neurologisk Selskab, Medlem

af Société des médecins russes i Moskva og Société de thérapeutiques i Paris. Paa hans 70-aarige Fødselsdag hædrede hans Elever ham med et Festskrift. — Tit. Professor 1903. — R. 1903. — Maleri af Sigurd Wandel.

E. Brunniche i *Ugeskr. f. Læger*, XCIV, 1932, S. 749. G. E. Schrøder i *Hospitalstidende*, LXXV, s. A., S. 959—64. A. Wimmer i *Berl. Tid.* 29. Juni s. A. Th. Hauch-Fausbøll om Slægt sst. .. . . .

Friederichsen (Friedrichsen), **Vilhelm** Heinrich, 1841—1913, Arkitekt. F. 6. Maj 1841 i Kbh. (Petri), d. 5. Marts 1913 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Tømrersvend Peter Wilhelm F. (1817—74) og Helene Theresia Seerup (1821—75). Gift 26. Juli 1867 paa Frbg. med Anna Kirstine Katharine Madsen, f. 26. Sept. 1842 i Asperup, d. 4. April 1927 i Kbh., D. af Forvalter, senere Branddirektør og Kancelliraad Niels M. (1813—68) og Mariane **Sarine** Johansen (1817—tidligst 96).

Udlært som Tømrer og efter at have besøgt det tekniske Institut i Læderstræde i tre Vintre kom F. 1856 ind paa Kunstakademiet, hvor hans Læremestre i Arkitektur var G. Hetsch og Chr. Hansen. 1864 vandt han den lille Sølvmedaille. Marts 1865 bestod han Afgangsprøven undtagen med Hensyn til den perspektiviske Tegning. — F. blev en dygtig Arkitekt, der byggede praktisk og holdbart. Som Kunstner kom han ikke ud over den noget udvendige Formalisme i de historiske Stilarters ældre Retning. Det var navnlig Renæssancemotiver, han yndede. Men selv om han anvendte de historiske Motiver traditionelt og skabelonmæssigt, skete det med en vis Kraft og retliniet Enkelthed. Til Tagdækning brugte han i Reglen Skifer, og han foretrak, hvad der ikke dengang var almindeligt, gule Mursten ogsaa ved mere monumentale Opgaver. Især gjorde han Bygninger af sanitær Art til sit Speciale og har paa dette Omraade udført betydelige Arbejder: Øresundshospitalets ældre Del, 1875—76 (et Karantænehospital med 32 Senge); **Blegdams**hospitalet, bygget efter Pavillonsystemet, 1878—80 (senere udvidet); den første Del af de offentlige Slagtehus ved Kvægtorvet, tegnet 1881, aabnet 1883; St. Johannes Stiftelsens Komplex (Hospital, Arbejdshus for fattige, **Optagelseshjem** for Smaaabørn, nu overtaget af Almindelig Hospital) paa begge Sider af Ryesgade mellem Sortedams Dossering og Blegdamsvej, 1883—85; Præstø Amts Sygehus i Stege, 1892, og Tilbygninger til samme Amts Sygehus i Næstved 1893—94. Ogsaa til Rigshospitalet havde F. gjort Forarbejder. For St. Johannes Stiftelsen tilkendte Akademiet ham 1886 den Hansen'ske Medaille. Han har endvidere opført nogle Tivoliby-

ninger, Mariahjemmet eller Vesterhus (Nr. 115 i Vester Voldgade) af røde Mursten og med romanske Motiver, Borger- og Real-skolen i Store Hedinge, 1896, samt et stort Antal Privathuse i Kbh. og paa Frbg. Desuden vandt han sammen med P. C. Bønecke 3. Præmie i Konkurrencen om Det kgl. Teater 1871. 1875—89 var han Bygningsinspektør i Kbh.s 1. Distrikt; det var i de Aar, da dette Distrikt, det store Vesterbro Kvarter, fik en meget væsentlig Del af sin nuværende Bebyggelse, og F. gjorde med sin faglige Indsigt og myndige, joviale Optræden god Fyldest i Stillingen. F. var Medlem af Akademisk Arkitektforening. For øvrigt lagde han ikke megen Vægt paa at gøre sig selv gældende og opnaaede derfor hverken den Popularitet eller den Anerkendelse, som hans Arbejder kunde berettigge ham til.

Berl. Tid. 1. Okt. 1883 og 6. Marts 1913. Architekten, XV, 1912—13, S. 233—37.

Knud Millech.

Friedländer, Julius, 1810—61, Portræt- og Genremaler. F. 29. Jan. 1810 i Kbh. (Mos.), d. 18. Sept. 1861 sst. (Mos.), begr. sst. (Mos. Kgd., Møllegade). Forældre: Mægler Marcus F. (1777—1826) og Rebekka Heymann (1779—1858). Ugift.

Efter endt Skolegang kom F. paa Kunstakademiet, vandt den mindre Sølvmedaille 1828, den store 1829 og endnu s. A. en Pengepræmie for et Maleri efter levende Model. Samtidig havde han malet i J. L. Lunds Malerstue. Hans Faders Død og et mislykket Forsøg paa at opnaa den mindre Guldmedaille (1831) bragte ham til at opgive Historiemaleriet og holde sig til Portrætter og Genrebilleder, hvorved han lettere kunde ernære sig. Dog fik han undtagelsesvis Lov til at udstille sit ikke antagne Konkurrencearbejde: »Jacobs Sønner bringe Josefs blodige Kjortel«. De Emner, han for øvrigt selv valgte, havde gerne et alvorligt Præg som »En hjemkommen Fisker bringer Efterretning om en Kammerats Forlis« (1838) eller »En Læge ved Sygesengen« (1840, Kunstmuseet), eller de søgte at vise den sørgelige Vrangside af en tilsyneladende lykkelig Tilværelse som »En Linedansertrop kort før en Forestillings Begyndelse« (1841, Kunstmuseet) med det grædende Barn, der skal tvinges til at danse. Allerede 1837 søgte han, varmt understøttet af Akademiet, Rejseunderstøttelse af Fonden ad usus publicos, men opnaaede først 1842 en saadan af Akademiet selv. Fra Paris rejste han til Italien og var i Rom 1843—44. Hans Billeder efter italienske Studier afløstes under Krigen 1848—50 af Emner fra Matros- og Soldaterlivet, uden at han dog malede egentlige Slagbilleder. Senere vendte han tilbage til sine første

Motiver, men hans flittig og vel udførte Billeder havde intet, der kunde drage den almindelige Opmærksomhed til sig, og han døde temmelig upaaagtet. Kunstmuseet ejer otte af hans Billeder, men intet er fremhængt. — Selvportræt i Familieeje.

(Katalog over) Jødisk Udstilling 1908. *Ph. Weilbach (Erik Zahle*)*.

Friedrichsen, Jens Theodor Heinrich, 1827—1907, Gartner. F. 24. Sept. 1827 i Kbh. (Frels.), d. 16. Jan. 1907 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Bagermester Carl Julius F. (opr. Friedrichs) (1786—1854) og Anne Margrethe Lund (1796—1829). Gift 19. Febr. 1859 i Glücksborg med Marie Poulsen, f. 14. Jan. 1837 i Glücksborg, d. 22. April 1911 paa Frbg., D. af Bagermester Boy John P. (1800—75) og Marie Christine Petersen (1807—81).

F. fik sin første Uddannelse som Gartner hos J. A. Batzke, hvor han var i tre Aar, derpaa var han to Aar i Botanisk Have og to Aar i Rosenborg Driverihave, hvorfra han tog Eksamen 1848. Han fik nu Ansættelse som Medhjælper i Botanisk Have, hvor han blev til 1855, kun afbrudt af Deltagelse i Krigen 1850. 1855—65 var han Slotsgartner paa Glücksborg Slot, hvor han tilbragte lykkelige Dage, indtil Tyskerne fik Herredømmet. Botanisk Gartner A. Weilbach i Kbh. skaffede ham 1865 Stillingen som Gartner ved Lunds botaniske Have, og her fik F. et stort Arbejde at udføre, idet Haven laa under Flytning. Hans Ophold i Lund blev dog ret kort, idet han efter Weilbachs Død 1868 fik Stillingen som Gartner ved Universitetets botaniske Have i Kbh. Atter kom F. til at deltage i Flytningen af en botanisk Have, idet den gamle Have ved Charlottenborg skulde nedlægges, og en ny indrettes paa Voldterrænet. Efter Fuldendelsen af det nye Anlæg flyttede F. ud i den nyopførte Gartnerbolig, og i denne Have forundtes det ham at komme til at virke, til han 1902 trak sig tilbage. F. var en overmaade flittig og pligtopfyldende Mand, der sad inde med et særdeles stort Plantekendskab og med en glimrende Hukommelse over for alt, hvad der vedrørte Planterne, Personalet og Haven i sin Helhed. Han var en udpræget konservativ Natur med udtalt Respekt for de Planer, som den anlæggende Komité havde lagt for Havens fremtidige Drift, og med Fastholden ved alle Traditioner fra den gamle Have, ja man havde sommetider Følelsen af, at hans Kærlighed til den gamle Have var større end til den nye. Den nøjagtige Kontrollering af alt Frø — fremmed som hjemmeavlet —, grundlagt af Holbøll 1793 og fortsat af Mørch og Weilbach, førte han videre med Trofasthed og Omhu, og han har derved i høj Grad bidraget til, at Kbh.s botaniske

Have har vedligeholdt sit Ry ude i fremmede Haver, med hvilke den staar i Bytteforbindelse, som en Institution, hvis Plantebestemmelser man trygt kan stole paa. F.s store Optagethed af sin Gerning levnede ham ikke megen Tid til litterære Arbejder, og kun saare faa gartneriske Afhandlinger foreligger fra hans Haand. — R. 1891.

Haven 1907, S. 53—56. Gartner-Tidende 1907, S. 25 f. *Axel Lange.*

Friehling, Bernhard, 1797—1874, Glasværksbestyrer. F. 2. Febr. 1797 i Kbh. (Petri), d. 27. Febr. 1874 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Skræddermester, senere Pakhusforvalter Bernhard F. og Sara Trane (ca. 1762—1806). Gift 14. Maj 1823 i Kbh. (Helligg.) med Petrine Duus, døbt 2. Juni 1793 i Kbh. (Frels.), d. 1. Nov. 1856 paa Holmegaard, D. af Skibskaptajn Peder Pedersen D. og Anne Wisborg.

F.s Navn er knyttet til Glasværksindustriens Gennembrud i Danmark. Holmegaards Glasværk, der efter Plan af Lensgreve Conrad Danneskiold-Samsøe (s. d.) var anlagt 1825 som Danmarks første Glasværk, betalte sig ikke, og Grevinden søgte derfor en merkantilt uddannet Leder. 1835 ansattes F. som Bestyrer, og hans Reform fik stor Betydning for Glasværkets Trivsel. Værkets Oprettelse var foranlediget ved Ønsket om at udnytte de Mosestrækninger, som hørte under Holmegaards Gods, og det herfra stammende Tørvebrændsel egnede sig med den daværende Teknik bedst for Flaskeproduktion. Imidlertid havde man i Aarenes Løb foruden Grøntglas optaget Fabrikation af Hvid- og Vinduesglas, og F.s første Handling var at opgive den sidste og stærkt indskrænke Hvidglasproduktionen. Værkets Produktion af Grøntglas steg nu saa stærkt, at Mosens Tørv ikke længere slog til, og Indehaveren (paa dette Tidspunkt Gehejmeraad, Lensgreve Christian Danneskiold-Samsøe (1800—86), s. d.) anlagde da 1847 Kastrup Glasværk, ligesom han 1857 forpagtede Godthaab Glasværk ved Helsingør. Imidlertid havde F. arbejdet ivrigt med tekniske Forbedringer, og ved Anvendelse af Siemens' Gas-Regeneratorovn og kontinuerlige Kummeovne — som her i Landet først toges i Brug af Holmegaards Glasværk — havde han opnaaet, at Holmegaard nu ogsaa kunde levere gode Hvidglasvarer (det saakaldte Halvkrystal). Fabrikationen af Flasker kunde derfor henlægges til Kastrup, hvorefter der paa Holmegaard kun tilvirkedes Hvidglas. Den stærkt stigende Flaskeproduktion, som fulgte med Ølsalgets Vækst (baade indenlandsk og til Eksport), foranledigede 1873 Oprettelsen af et Aktieselskab til Overtagelse af Glasværkerne i Kastrup og Helsingør. F., som her-

efter flyttede til **Kbh.**, beholdt dog Overledelsen til sin Død. — Justitsraad 1852.

C. Nyrop: Bidrag til den danske Industris Historie, 1873, S. 245.

P. Koch Jensen (C. Nyrop).

Fries, Hans Andreas **Frederik**, 1815—90, Skriftstøber. F. 11. Nov. 1815 i Kbh. (**Garn.**), d. 28. Marts 1890 sst. (**Trin.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Kaptajn, Regimentskvartermester Johan Georg F. (1778—1855) og Dorothea Susanne Bech (1781—1851), Gift 9. Juli 1842 i Kbh. (Frue) med Anna Dorothea Margrethe Bech, f. 18. Okt. 1810 i Skarum, Mors, d. 7. Jan. 1894 i **Kbh.**, D. af Sognepræst Andreas Frederik B. (1774—1815, gift 2° 1815 med Christine Petersen, 1794—1866, gift 2° 1819 med Urtekræmmer Conrad Wilhelm Bech, 1783—1854) og Anna Hellesen (1777—1813).

F. tilhørte en gammeljysk (sønderjysk) Embedsmands- og Præsteslægt, der i over 400 Aar har boet i Danmark. Han tog 1830 Afgangseksamen fra det v. Westen'ske Instituts Handelsklasser og kom i Lære hos Instrumentmager F. A. Thiele, lærte sig at gravere og blev 1837 Svend. Han søgte videre Uddannelse paa Institut for Metalarbejdere og knyttedes 1838 til det Berlingske Bogtrykkeri. 1842 overtog han det til Bogtrykkeriet hørende Skriftstøberi, i hvilket han for Berling havde arbejdet med Graving af Plader til Congrèvetryk og Stempler til Skriftstøbning, og fik Borgerskab s. A. Medens han var hos Berling, skar han med stor Dygtighed Stemplerne til de komplicerede Sanskrittyper til N. L. Westergaards »Radices linguæ Sanscritæ«, der 1841 udkom i Bonn, og til en Sanskrit-Læsebog, som Berling trykte. For det nordiske Oldskriftselskab fremstillede han flere Runealfabeter. — Hans Virksomhed som Skriftstøber blev af stor Betydning for danske Bogtrykkere, skønt han hele sit Liv arbejdede med ringe Kapital og under trykkede Kaar; hans Arbejders fremragende Kvalitet skaffede ham flere og flere Kunder, og med ukuelig Energi overvandt han alle Vanskeligheder. For det Thiele'ske Bogtrykkeri udførte han et Skriftsystem, Leipzigsystemet overført paa danske **Maal**, det saakaldte Thiele'ske System.

1845 erhvervede F. Patent for Danmark paa Lauritz Brandts (s. d.) Skriftstøbemaskine, og s. A. hjalp han Chr. Sørensen (s. d.) med Sætte- og Aflæggemaskinen, hvis praktiske Anvendelse væsentlig skyldes F.s uegennyttige Arbejde, idet han kompletterede Maskinen med et sindrigt Instrument, hvormed Typerne kunde støbes fuldt færdige. F. var en meget tilbageholdende Natur, næsten sky

af Væsen, højt skattet af de faa, der kunde vurdere hans sjældne tekniske Dygtighed og lærte hans ridderlige Karakter at kende. Han erhvervede 1863 Ejendommen Mosehøj ved Ordrup, der endnu er i Familiens Besiddelse. Her levede han et sjældent lykkeligt Familieliv. En Søn, *Georg Vilhelm F.* (1847—1927), Student 1865, arbejdede i Faderens Skriftstøberi og overtog det efter Modrens Død 1894, ophævede det 1904.

Skand. Bogtrykker-Tid., 1872, S. 52. Ny typografisk Tid., 1890, S. 73 ff. Det Berlingske Bogtrykkeri 1733—1933, 1933, S. 52. G Nygaard.

Friis. Navnet **F.**, der føres af flere adelige og borgerlige Familier, sættes oftere i Forbindelse med Folkenavnet Friser. Af de adelige Slægter, hvoraf de fleste oprindelig hører hjemme i Sønderjylland, skal nævnes **F.** fra Hesselager, der til at begynde med førte eet, senere tre Egern i Vaabenet. Slægten træffes i 14. Aarh. baade i Sønderjylland og paa Fyn, og Stamrækken tager sin Begyndelse med Jens Olufsen (ca. 1370), hvis Sønnesønner var Christopher F. og Gamle Niels F. (d. 1385). Af disse var Christopher F. formentlig Bedstefader til Claus Bondesen F. (nævnes 1421), hvis Sønnesøn Christen F. (nævnes 1511 og 12) i Aarslev var Fader til nedenn. Jesper F. (d. 1558). Gamle Niels F. var Farfader til Henrik F. (nævnt 1468), der med sin Hustru Maren Bild fik Hesselager, og som var Farfader til nedenn. Kansler Johan F. (1494—1570) til Hesselager og til Henrik F. (1496—1571) til Ørbækklunde, hvis Sønner var nedenn. Kansler Christian F. (1556—1616) til Borreby og Niels F. (1544—1610) til Ørbækklunde, af hvis Sønner skal nævnes Ritmester Tønne F. (1584—1642) til Hesselager, Lensmand paa Tranekær Johan F. (1585—1635) til Ørridslevgaard m. m. og nedenn. Oberst Jesper F. (1593—1643) til Ørbækklunde. Han var Farfader til Oberst Jesper F. (1673—1716), der blev livsfarlig saaret ved Stralsunds Belejring, og med hvem Slægten uddøde. — Slægten **F.** fra Vadskærgaard førte eet Egern i sit Vaaben og har formentlig Oprindelse fælles med Slægten med de tre Egern. Den føres tilbage til Ratlof F. (nævnes 1334 og 58) til Nebel, hvis Sønnesøns Sønnesøn Gamle Niels F. (nævnt 1525 og 52) til Vadskærgaard var Farfader til Jørgen F. (1556—1632) til Vadskærgaard. Dennes Sønnesøn nedenn. Stiftamtmand, Greve Mogens F. (1623—75) erigerede 1672 Grevskabet Frijsenborg. Han var Fader til nedenn. Stiftamtmand, Greve Niels F. (1664—99), med hvis Søn, nedenn. Gehejmekonferensraad, General-løjtnant Greve Christian F. (1691—1763) Slægten uddøde i Mandslinien. Hans Datterdatter Sophie Magdalene Gram (1734—

1810) var i sit Ægteskab med Baron Jens Krag-Juel-Vind (1724—76) til Juellinge og Steensballegaard Moder til Greve Frederik Carl Krag-Juel-Vind-Frijs (1753—1815), hvis Sønesøn, nedenn. Politiker, Lensgreve Christian Emil Krag-Juel-Vind-Frijs (1817—96) var Fader til den ligeledes nedenn. Politiker, Lensgreve Mogens Christian Krag-Juel-Vind-Frijs (1849—1923). — Af Adelssslægterne skal endnu nævnes den fra Sønderjylland stammende Slægt F. (Haraldskær), der førte en skaktavlet **Skraabjælke**. Niels F. (nævnt 1361) til Stollig var formentlig Fader til Anders F., hvis Sønner var Niels F. (nævnt 1434 og 36) til Stollig og Jørgen F.; sidstnævntes Sønesønner var de nedenn. Brødre Biskop Niels F. (d. 1508) og Jep F. (d. 1547) til Lyngholm. Den nævnte Niels F. (1434 og 36) var Fader til nedenn. Biskop Jep F. (d. 1486) og til Lensmand paa Sebber Kloster, Ridderen Anders F. (d. før 1512), hvis Sønner var Magister Niels F. (d. 1557) til **Kærsgaard** og nedenn. Biskop Jørgen F. (ca. 1493—ca. 1547) til Krastrup samt Ridderen Christen F. (d. 1561) til Krastrup og Iver F. (d. 1557) til Haraldskær. Denne sidste var Fader til nedenn. Rigsraad Albert F. (1542—1601) og til Rigsraad, Landsdommer Jørgen F. (d. 1616) til Krastrup og Halkær, af hvis Sønner maa nævnes Kancellisekretær Niels F. (d. 1639) til Krastrup og nedenn. Kansler Christen F. (1581—1639) til Kragerup og Vaar. Han var Fader til Else F. (1615—96) — gift med Joachim Beck (ca. 1602—82, s. d.) og Stammer til Greverne Beck-F. —, til de nedenn. Christian F. (1617—57) til Lyngbygaard og Oberst Hans F. (1625—97) til Clausholm, samt til Stiftamtmand Jørgen F. (d. 1680) til Kragerup og Lindholm, med hvis Søn, Oberst Christian F. (1652—1727) til Stamhuset Hevringholm, Slægten uddøde. Nedenn. Biskop Peder F. (d. 1430) tilhører formentlig denne Slægt.

Af de borgerlige Familier F. skal nævnes en Præsteslægt, som begynder med Raadmand i Ribe Niels Hansen Griisbech (1549—1618), hvis Børn med Kirsten Christensdatter, Enke efter Borger i Ribe Christen F., optog dette Navn. Blandt Sønnerne var Borgmester i Ribe Hans F. (d. 1650) og Lektor sst., Sognepræst i Vester Vedsted Christen Nielsen F. (1584—1653), der var Fader til Raadmand i Ribe Laurs F. (1619—59), og Ingeborg F., hvis Børn med Borgmester sst. Morten Lassen Hillerup (levede endnu 1664) videreførte Moderens Familienavn. Af disse havde Sognepræst til Vilslev og Hunderup, Provst Hans Mortensen F. (1651—1708) ni Sønner, hvoraf fem blev Præster. Af Sønnerne skal nævnes Kancelliassessor Christen F. (1688—1749) til Lundgaard — hvis Sønesøns Søn, Sognepræst i Soderup og Eskildstrup Immanuel

F. (1819—1911) var Morfader til de nedenn. Professor Knud F. Johansen (f. 1887) og Forfatteren Kai F. Møller (f. 1888) — og Sognepræst i Astrup Carsten Hansen F. (1693—1753), der var Fader til Provst Mouritz Trap F. (1737—1808). Denne var Fader til Godsejer Maltha Uldrich F. (1773—1814) — hvis Datter Mariane F. (1800—64) ægtede sin Farbroder, Pastor Otto Engelsted F. —, Prokurator Friderich Ludvig F. (1778—1837) og Sognepræst til Kølstrup og Agedrup Otto Engelsted F. (1788—1864), hvis Sønnesønner er de nedenn., Historikeren Aage F. (f. 1870) og Veterinæren Steffen Christian Julius Landkilde F. (f. 1861), der er Fader til den ligeledes nedenn. Overdyrlæge Hjalmar Michael Christian F. (f. 1889). Ovenn. Prokurator F. L. F. (1778—1837), hvis Efterslægt i særlig Grad har været knyttet til Farmacien, var Farfader til Apoteker, historisk Forfatter Hans Emil F. (1827—1910) og til Apoteker Frederik Ludvig F. (1822—1906), hvis Sønnedatter, Skuespillerinden Susanne F. (f. 1888) var gift med Personalhistorikeren, Kontorchef Fritz Carl Valdemar Sommer (1867—1934). — En anden Præsteslægt F. føres tilbage til Guldsmed Børge Jacobsen (1695—1760), hvis Søn Degn i Skødstrup Niels Børgesen F. (f. 1731) optog sin Moders Slægtsnavn. Han var Bedstefader til nedenn. Pastor Christen Begtrup F. (1808—98). — En senere i Norge bosat Præsteslægt begynder med Raadmand i Svendborg Mads Lucassen F. (d. 1682), hvis Sønnesøn, Borgmester sst. Edvard Nielsen F. (1659—1728) var Fader til nedenn. Sognepræst, Magister Peter Edvardsen F. (1691—1765). — Endnu skal nævnes en Prokuratorsslægt, som kan føres tilbage til Prokurator i Slagelse Jacob Jørgensen F. (nævnes 1710), hvis Sønnesøn Lektiehører ved Kbh.s Skole Jacob Jørgen F. var Farfader til nedenn. Forfatter Jacob Jørgen Frederik F. (1815—79).

Danmarks Adels Aarbog, III, 1886, S. 119—29; IV, 1887, S. 484; VIII, 1891, S. 478; X, 1893, S. 533; XIV, 1897, S. 485; XVIII, 1901, S. 535; XXIII, 1906, S. 482. — Sst., III, 1886, S. 139—47; IV, 1887, S. 484; VIII, 1891, S. 478; XIV, 1897, S. 486; XVIII, 1901, S. 536; XXIII, 1906, S. 482; XXVIII, 1911, S. 564; XL, 1923, S. 548. — Sst., III, 1886, S. 129—39; IV, 1887, S. 484; VIII, 1891, S. 478; X, 1893, S. 533; XIV, 1897, S. 485; XVIII, 1901, S. 535; XXVIII, 1911, S. 564; XL, 1923, S. 548. — Stamtavle over Familien Friis, 1865. Mouritz Trap Friis' Forfædre og Efterslægt 1549—1911, 1911; Tillæg 1917. — Slægtstavlesamlingen, 1931, S. 53. — Joh. Nordahl Olsen: Stamtavle over en norsk Præsteslægt Friis, 1898. *Albert Fabritius*

Friis, Anders Emil, f. 1871, Ingeniør, Brandchef. F. 5. Febr. 1871 i Kbh. (Frue). Forældre: Vognfabrikant Johannes Rudolf F. (1835—1923) og Sigrd Tecla Wiig (1847—1916). Gift 4. Juni 1898 i Herning med Camilla Viggersa Tolderlund, f. 5. Jan.

1875 paa Holtbjerg ved Herning, D. af Proprietær, senere Bankdirektør Poul Heinrich Eugen T. (1834—1924) og Annine Frederikke Christiane Schou (1838—1926).

F. tog polyteknisk Adgangseksamen 1887 og blev 1893 cand. polyt. som Bygningsingeniør. Umiddelbart efter Eksamen fik han Ansættelse som Ingeniørassistent ved Kbh.s Vandforsyning og forblev her, til han 1894 aftjente Værnepligt ved den da eksisterende 1. Artilleribataillon, som havde Tjeneste paa Søforterne. Marts 1895 bestod han Sekondløjtnanteksamen. Efter Hjemsendelsen s. A. ansattes han igen ved Kbh.s Vandforsyning og blev tillige Fuldmægtig i Kbh.s Brandvæsens Reservekorps. 1897 blev han Brandfuldmægtig (fra 1909 kaldet Brandinspektør), 1916 Vicebrandchef ved Brandchef Liisbergs Død og 1930 ved C. A. Mülertz' Afgang Brandchef i Kbh. 1908, da Automobilet begyndte at spille en Rolle som Færdselsmiddel, ansattes F. som Kbh.s Politis tekniske Sagkyndige i Automobilsager, og 1913—30 var han Justitsministeriets Sagkyndige i Automobilsager. 1917—23 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse, 1925—29 Formand for Dansk Ingeniørforenings Sektion for Auto mobilteknik og -trafik. Fra 1923 er han Medlem af Dansk Ingeniørforenings tekniske Vejkomité, fra 1930 som Justitsministeriets Repræsentant. F. er endvidere Formand for Justitsministeriets Prøvekommission for Filmoperatører og Medlem af det af Justitsministeriet 1930 nedsatte Udvalg angaaende Sikring af Færdselen i Vejkrydsninger. Fra 1931 er han dansk Repræsentant i og Medlem af Bestyrelsen for Comité technique international de la prévention du feu. F.s Hovedindsats inden for Brandvæsenet er hans Ledelse af Kbh.s Brandvæsens fulde Automobilisering, der begyndte i Aarene omkring 1920. 1911 fik han en Afhandling om Flammesikring af Træ, Straa og Væv prisbelønnet af Den tekniske Forening. — R. 1912. DM. 1931.

Kbh.s Brandvæsens Aarsberetninger. Brandfare og Brandværn, 1931.

Povl Vinding.

Friis, Aage, f. 1870, Historiker. F. 16. Aug. 1870 paa Halskov ved Korsør. Forældre: Kateket i Korsør, senere Sognepræst i Skyum Kristian Johan Frederik F. (1833—1910) og Juliane Marie Landkilde (1832—1911). Gift 1. Juli 1896 i Gjerpen med Benedicte Blichfeldt, f. 11. Juli 1873 i Skien, D. af Foged i Bamle Herred Peder Carl William B. (1817—92) og Philippa Martine Finne (1832—1915).

F. blev Student 1890 fra Viborg, hvor han modtog en stærk Paavirkning af Rektor H. H. Lefoliis ejendommelige, frisindede

Personlighed. Han begyndte straks at studere Historie med en Magisterkonferens for Øje, blev allerede 1891 ekstraordinær Medhjælper ved Universitetsbiblioteket — senere Biblioteksassistent — og deltog ivrig i det akademiske Foreningsliv, samtidig med at han begyndte at undervise. I sin Studietid var han ligesom adskillige af sine jævnaldrende blevet stærkt paavirket af Kr. Erslevs historiske Øvelser og Forelæsninger, selv om hans egentlige Studiefelt ikke laa paa det Omraade, Erslev docerede, men i den nyere Tids Historie. Som Speciale havde han nemlig valgt Danmarks Historie 1766—1830, og inden for denne Periode falder da ogsaa en meget betydelig Del af hans senere Produktion. Efter 1896 at have taget Magisterkonferens gav han sig straks i Gang med selvstændigt videnskabeligt Arbejde. Det var hans Hensigt at skrive Nordens politiske Historie i de bevægede Aar 1810—14, og som Indledning hertil offentliggjorde han 1898 i »Hist. Tidsskr.«, 7. Rk., I en større Afhandling »Frederik den Sjette og det andet svenske Tronfølgervalg«, ligesom han s. A. i »Danske Magazin«, 5. Rk., IV udgav »Nye Aktstykker vedrørende de politiske Forhandlinger i København i December 1813 og Kielerfreden i Januar 1814«. Hurtig slog han dog ind paa andre Baner. Planer om at udgive A. P. Bernstorffs diplomatiske Papirer i Udenrigsministeriets Arkiv førte ham ganske naturlig til at efterspore hans Privatpapirer, og takket være hans store Energi og Sporsans lykkedes det ham paa Rejser i Tyskland i Aarene 1897—1901 fra en Række Familiearkiver at fremdrage et overvældende rigt Brevstof, som Ejerne med den største Liberalitet udlaaente til Benyttelse i Kbh. Alt i alt drejede det sig om henvend 100 000 Breve og Aktstykker, belysende ikke blot Hovedpersonen og hans Slægt — først og fremmest den ældre Bernstorff og Sønnen —, men ogsaa hele den højadelige tyske Kreds, der sluttede sig nær til dem. Paa Grundlag af dette Materiale, suppleret med Aktstykker fra vort eget og fremmede Regeringsarkiver, udgav han 1899 »Andreas Peter Bernstorff og Ove Høegh Guldberg«, der skaffede ham den filosofiske Doktorgrad, og tog 1900 sin Afsked fra Universitetsbiblioteket for helt at kunne vie sig til videnskabelig Virksomhed. Fra først af tænkt som en omfattende biografisk Skildring af A. P. Bernstorff, ledsaget af en Udgave af det vigtigste af Brevstoffet, ændredes Planen hurtig under Arbejdet. Maalet skulde nu være med Bernstorffernesom Centrum tillige at »skildre den Vekselvirkning mellem Dansk og Tysk, der danner Forudsætning og Baggrund for Slægtens Virksomhed i Danmark«, en Opgave, der med F.s Interesse for tyske Forhold og tysk Kultur laa udmærket for ham. Svarende

hertil bar det 1903 udkomne 1. Bind af »Bernstorfferne og Danmark« Undertitlen »Bidrag til den danske Stats politiske og kulturelle Udviklingshistorie 1750—1835« (tysk Udg. 1905). Det behandler den ældre Bernstorffs Liv og Udvikling indtil hans Udnævnelse til Medlem af Statsraadet 1751 og Brodersønnens »Vandre- og Læreaar«, medens 2. Bind, der først udkom 1919, fører Fremstillingen ned til Frederik V.s Død.

Skønt endnu en Torso indtager de to første Bind en fremragende Plads i vor historiske Litteratur, og fuldendt som det var begyndt vilde »Bernstorfferne« have staaet som et af Hovedværkerne i vor humanistiske Historieskrivning. Den ydre diplomatiske Historie, der jo allerede var behandlet af en Række Forskere, er med velberaad Hu skudt i Baggrunden. Hovedvægten er lagt paa visse Sider af den indre Historie, paa Skildringen af Milieuet og først og fremmest af de enkelte Personer, af hvilke der gives livfulde Billeder, der baade vidner om Forfatterens stilistiske Sans, hans varme menneskelige Indstilling og hans Evne til Karakteristik og Vurdering ud fra de af Tiden selv givne Forudsætninger. Jævnside med Fremstillingen fulgte en Aktstykkesamling »Bernstorffske Papirer«, af hvilken der hidtil er udkommet tre Bind (1904—13). I Sammenhæng med Bernstorffstudierne maa endvidere nævnes den 1905 i »Hist. Tidsskr.« udgivne Afhandling »Holstens Indlemelse i Danmark i Aaret 1806« og — paa et langt senere Tidspunkt — F.s Replik sst. (8. Rk., I) mod Erik Arups Fremstilling af Rantzau-Aschebergs Sendelse til St. Petersborg 1762.

Samtidig med Arbejdet paa Bernstorfferne var F. optaget af Redaktionen af det store Samleværk »Verdenskulturen« (I—VIII, 1905—12, ogsaa svensk Udgave). Men desuden kom han netop nu ind i en praktisk Virksomhed, der tiltalte hans vaagne politiske Interesse, men lagde stærkt Beslag paa hans Tid og vanskeliggjorde den Koncentration, ethvert større videnskabeligt Arbejde nu engang kræver. Fra Ungdommen af havde han været stærkt interesseret for det nordslesvigske Spørgsmaal. Sammen med flere jævnaldrende havde han saaledes som Student dannet et Udvalg, der skrev Korrespondancer herom til en Række Blade, og efter A. D. Jørgensens Død 1897 bistod han i Forening med M. Mackeprang den slesvigske Redaktion af »Sønderjydske Aarbøger«. Han var herved efterhaanden kommet til at staa i et nøje personligt Forhold til H. P. Hanssen, hvis nationalpolitiske Synspunkter han ganske delte. Da den danske Regering efter Systemskiftet opgav den passive Holdning, den efter 1879 havde indtaget over for det nordslesvigske Spørgsmaal, og da samtidig en Løsning af Optant-

spørgsmaalet blev mere og mere paatrængende, indledte den daværende Udenrigsminister Deuntzer med F. som Mellemand en Forbindelse med Hanssen, der fortsattes under de følgende Ministerier og førte til, at F. 1907 blev knyttet til Udenrigsministeriet som Raadgiver i Sager vedrørende Nordslesvig. 1910 ansattes han tillige som Ministeriets Pressekonsulent, men opgav begge Stillinger, da han efter J. A. Fridericias Død 1913 udnævntes til Professor i Historie. I »Politiken« skrev han samtidig en Mængde mest ledende Artikler om det nordslesvigske og andre nationalpolitiske Spørgsmaal. Et litterært Udslag af hans Virksomhed i disse Aar er »Bismarck« (1909), der skulde give den danske Læseverden et objektivt Billede af den tyske Statsmand og derigennem af det moderne Tyskland. Den velskrevne Bog standser dog med 1848 og er ikke senere blevet fortsat.

Som Universitetsprofessor overtog han efter sin Forgænger Undervisningen i den nyere Tids Historie (efter 1715) og beholdt denne Periode, efter at han 1917 var blevet Professor Rostgardianus. I Universitetets indre Liv og Styrelse har han stedse taget virksom Del, ikke mindst i Ordningen af Eksamensvæsenet, idet han 1923—26 var Formand for Fakultetets Eksamensudvalg. 1932—33 var han Universitetets Rektor. Fra 1915 er han Direktør i den Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse.

Da Spørgsmaalet om Nordslesvigs Genforening blev aktuelt, foretog F. efter Anmodning af Hanssen i Nov. 1918 en Rejse til Berlin, hvor det takket være hans Bekendtskab med en Række af de »nye Mænd« lykkedes ham at fremskaffe den skriftlige Udtalelse fra Udenrigsminister Solfom, at den tyske Regering ønskede det nordslesvigske Spørgsmaal rejst paa Grundlag af Folkenes Selvbestemmelsesret. Som Svar paa de Angreb, der i denne Anledning — og i det hele for hans Deltagelse i Grænsestriden — rettedes mod ham, offentliggjorde han senere en Redegørelse i »Tilskueren« (Maj 1921). Da Genforeningen var sikret, paatog han sig efter Anmodning fra Udenrigsministeriet Udgivelsen af dettes store Aktstykkесamling »Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—1879« (I—III, 1921—32; to afsluttende Bind foreligger i Korrektur). Parallelt hermed fulgte en meget bredt anlagt historisk Fremstilling: »Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark« (I, 1921) og som Forstudie til Fortsættelsen »Danmark ved Krigsudbrudet Juli—August 1870«, der udkom som Universitetets Festskrift til Kongeparrets Sølvbryllup 1923. Disse Arbejder, til hvilke han har indsamlet et meget betydeligt Kildestof fra fremmede Regerings- og Fyrstearkiver, samt forskellige praktiske Gøre-

maal drog ham ganske naturligt en længere **Aarrække** bort fra »Bernstorfferne«, men har til Gengæld i Hovedsagen helt klarlagt det dansk-tyske Mellemværende for Aarene nærmest efter 1864. Ogsaa paa anden Vis har han været ivrig for at offentliggøre Materiale til vor nyere Historie, saaledes: C. N. Davids Optegnelser om 1863—65 (Hist. Tidsskr., 8. Rk., V), hvortil slutter sig den af Arups kildekritiske Undersøgelse og Vurdering af Optegnelserne foranledigede Afhandling »C. N. David, Christian IX. og Sir Augustus Paget i November 1863« (sst., 9. Rk., VI); »D. G. Monrads Deltagelse i Begivenhederne 1864. En efterladt Redegørelse« (1914); »Johanne Luise Heiberg og Andreas Frederik Krieger. En Samling Breve 1860—1889« (I—II, 1914—15, sammen med P. Munch) og »Andreas Frederik Kriegers Dagbøger 1848—1880« (I—VII, 1920—25 sammen med Elise Koppel og P. Munch). I denne Forbindelse bør det ogsaa nævnes, at han tog Initiativet til, at Videnskabernes Selskab, af hvilket han 1920 var blevet Medlem, 1922 nedsatte en Kommission til Undersøgelse af Kilder til dansk Historie i Privateje, altsaa Herregaards- og Familiearkiver, i hvilken han som Formand har nedlagt et betydeligt Arbejde. Ligeledes medvirkede han ved Oprettelsen af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi 1927 og tog efter et Studieophold i Moskva 1925 Initiativet til Nedsættelsen af en fællesnordisk Komité til Udforskning af de russiske Statsarkiver.

Sin tidligere Virksomhed som Starter og Redaktør af større dels rent videnskabelige, dels mere populære **Samlearbejder** genoptog han ved en i Løbet af 20'erne udkommen ny, delvis helt omarbejdet svensk Udgave af »Verdenskulturen«, og det sig dertil sluttende »Det nittende Aarhundrede« (1918—26, ogsaa i svensk Udgave) samt ved i Forbindelse med Axel Linvald og M. Mackeprang at udgive »Det danske Folks Historie« (I—VIII, 1926—29).

Ogsaa paa et andet Omraade har hans Trang og Evne til at virke organiserende gjort sig gældende. Ligesom han fra Stiftelsen af Foreningen »Norden« har haft Sæde i dens danske Forretningsudvalg, har han været en af Hovedmændene for de fra 1923 regelmæssig tilbagevendende nordiske Historikermøder. Da Drøftelserne om Genoptagelsen af det ved Verdenskrigen afbrudte internationale Samarbejde mellem Historikerne tog fastere Form (jfr. Hist. Tidsskr., 9. Rk., V), blev han Formand for den danske Komité, deltog som saadan i det afgørende Møde i Geneve 1926, hvor han blev Medlem af den der nedsatte **Comité** international des sciences historiques og 1928 Formand for dens Publikationsudvalg. For Dansk Historisk Forening, af hvis Bestyrelse han var Medlem

1907—19, **nar nan**været Formand fra 1929. Endelig kan det nævnes, at han 1933 foranledigede Nedsættelsen af den danske Komité for landflygtige Aandsarbejdere, hvor hans vidtstrakte udenlandske Forbindelser og hans dybe menneskelige Medfølelse fra første Færd gjorde ham til den egentlige Leder.

Som Historiker føler F. sig som Elev af Erslev, hvem han efterhaanden kom til at staa personlig meget nær. I Virkeligheden fortsætter og uddyber han dog snarere den af Edv. Holm begyndte Linie, saa vist som hans Styrke mindre ligger i de kritiske Enkeltundersøgelser end i de brede malende Skildringer af Begivenheder, Tilstande og Personer, hvor hans store Fremstillingsevne og Beherskelse af det ofte overvældende Materiale fuldt ud kommer til sin Ret. — Maleri af Johs. Wilhjelm 1933 i Privateje. Portrætteret paa Karton af Aksel Jørgensen paa Studentergaarden 1923.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1900. H. P. Hanssen: Et Tilbageblik, III, 1932, /

M. Mackeprang.

Friis, Achton Johannes, f. 1871, Maler. F. 5. Sept. 1871 i Trustrup ved Grenaa. Moder: Maren F. (1850—1926). Gift 15. Sept. 1909 i Kbh. (Matth.) med Violinistinden Martha Eister, f. 17. Sept. 1879 i Kbh. (**Helligg.**), D. af Grosserer, Kaptajn Christian Gregers E. (1832—97) og Louise Augusta Petersen (f. 1845).

F. stammer fra djurslandske Bønder. Efter Præliminæreksamen kom han i Malerlære og besøgte Teknisk Skole i Aarhus, hvorfra han 1894 dimitteredes til Kunstakademiet i Kbh. Han besøgte Akademiet til 1899, og 1900—01 lærte han at radere hos Carl Locher. Han debuterede 1900 paa Charlottenborg, hvor han siden med Mellemrum har udstillet Landskaber og Raderinger. 1906—08 deltog han sammen med Maleren Aage Bertelsen i Mylius-Erichsen Ekspeditionen til Grønland, som han har givet en Skildring af i sin Bog »Danmark-Ekspeditionen til Grønlands Nordøstkyst« (1909). Ved Hjemkomsten 1908 afholdt han (sammen med Aage Bertelsen) en Udstilling af ca. 100 Grønlandsbilleder (i Den frie Udstilling), som de følgende Aar udstilledes i Berlin og andre tyske Byer samt i Royal Geographical Society i London. 1909—10 foretog han en Studierejse til Tyskland, Italien, Schweiz og Frankrig, 1914 var han i Paris og 1915 i Berlin og Dresden. — F. har med en sjælden Alsidighed arbejdet paa mange forskellige kunstneriske Omraader. Han har foruden at være Maler arbejdet med grafisk Kunst (femten Raderinger i Aarene 1900—12, bl. a. »Ariman« og »Jørgen Brønlund«) og tillige virket som dekorativ Kunstner (hos Bing & Grøndahl 1912—25), som Forfatter (Rejse-

og Naturbeskrivelser bl. a. i »Politiken«, »Dagens Nyheder«, »Tilskueren« og »Frem«; Bogen »Arktiske Jagter« (1926)) og dyrket Musikken som Amatør (Achton F.-Trioen). Fra 1921 har han væsentlig været optaget af et stort beskrivende Værk om Danmark, til hvis Udgivelse Undervisningsministeriet og Ny Carlsbergfondet har ydet Støtte. I Somrene 1921—24 har han gjort Rejser i Baad til Danmarks Smaaøer (sammen med Johannes Larsen, der har bidraget til Værket med Landskabstegninger) for at indsamle Materiale til Værkets første Del »De Danskes Øer«, som udkom i tre Bind 1926—28. Til dette saavel som til Fortsættelsen »De Jydere Land« (1932—33) har F. skrevet Teksten, der er i en let fortællende Stil, og tegnet ca. 150 Portrættegninger af danske Folke typer. Tredie Del, der skal omhandle de store Øer, er under Forberedelse. — I Museerne i Odense og Randers findes der Malerier fra Grønland, i Kobberstiksamlingen nogle Raderinger og i Dansk Folkemindesamling ca. 70 Portrættegninger. — F.M.S. 1908.

Ovenn. Erindringer. Politiken 13. Jan. 1910 og 29. April 1919.

Merete Bodelsen.

Friis, Albert, 1542—1601, Rigsraad. F. 17. Juni 1542, d. 24. April 1601 paa Riberhus, begr. i Skibet K. Forældre: Iver F. (d. 1557) og Sophie Albertsdatter Glob (d. tidligst 1574). Gift 1569 el. 1570 med Ingeborg Gyldenstjerne, f. 1. el. 24. Maj 1546 paa Iversnæs, d. 6. Sept. 1591 paa Haraldskær, D. af Christoffer G. (d. 1562) og Anne Tønnesdatter Parsberg (d. 1587).

A. F. blev Hofjunker ca. 1566 og deltog 1567—68 i Daniel Rantzau's berømte Tog ind i Sverige. Han var 1569—81 Lensmand paa Sebber Kloster, 1580—94 paa Riberhus, 1595—96 paa Vestervig Kloster, 1596—97 paa Aakær og 1597—1601 igen paa Riberhus; desuden havde han af mindre Forleninger Skarpenbergs Gods paa Mors (1581—94) og Tørrild Herred med Jelling Birk (1588—97). 1581 fik han Sæde i Rigsraadet. 1594 sendtes han med Christoffer Valkendorf til Gotland for at holde Retterting; 1598 deltog han i frugtesløse Forhandlinger med Gottorp. Foruden Fædrengaarden Haraldskær ved Vejle, hvis Hovedbygning han har rejst, ejede han flere mindre Gaarde i Jylland. Med Borgerne i Ribe stod han sig ret vel, men forstod ogsaa at bruge sin Stilling til at skaffe sig Indtægter og Fordele af dem. Af hans mange Børn overlevede kun Døtre ham, og til dem gik hans betydelige Rigdom i Arv. — Fremstillingen af A. F. paa Stikket af Frederik II.s Ligning er ikke Portræt.

Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 131 f.; X, 1893, S. 533. A. S. Vedel: Ligprædiken over Fru Ingeborg Gyldenstjerne, 1592. J. Kinch: Ribe Bys Historie, II, 1884, S. 228—31.

C. F. Bricka (Henry Bruun*).

Friis, Anders, d. 1526, Prælat, var fra Flødstrup paa Fyn. D. 19. Febr. 1526 i Kbh. Han forekommer 1491 som Magister og den roskildske Biskop Niels Skaves Kapellan. 1497 nævnes han som Kantor i Kbh.s Kapitel. Som saadan var han tillige Sognepræst ved St. Nicolai Kirke. Skønt han ikke beklædte nogen Lærerstilling ved Universitetet, stod han dog i nøje Forhold til dette og valgtes fem Gange til dets Rektor, ligesom han i adskillige Aar (fra 1505) som Syndicus havde dets Regnskabsvæsen under sin Styrelse. Som Løn herfor nød han Indtægten af Fakse Sognekald. 1500 stiftede han St. Rochi Kapel ved Frue Kirke, og af denne Kirke og Kapitlet havde han store Fortjenester. Navnlig besørgede han 1510 »Missale Hafnense« udgivet, et i typografisk Henseende monumentalt Værk, og han rettede og forbedrede »Diurnale Roskildense«, der 1511 blev trykt i Paris. Ved sin Sognekirke, St. Nicolai, oprettede han i Forening med Kirkens Værger en Guds-tjeneste ved St. Nicolai Alter. A. F. synes at have været en typisk Repræsentant for de bedste Sider af Senmiddelalderens Fromhedsliv. Han efterlod sig (som Poul Helgesen vidner) et skønt Eftermæle som en Mand, der baade bar tunge Lidelser med stor **Taalmodighed** og viste en ualmindelig Gavmildhed mod trængende.

E. C. Werlauff: Kiøbenhavns Universitet fra dets Stiftelse indtil Reformationen, 1850, S. 79. H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Kirker og Kloostere i Middelalderen, 1859—63, S. 119 ff., 162, 257—58; Tillæg, S. 167 ff. Samme: Mon. hist. Dan., I, 1873, S. 64 f. Acta Pontificum Danica, V, 1913, Nr. 3589; VI, 1915, Nr. 4837. Bjørn Kornerup: Vor Frue Kirkes og Menigheds Historie, 1929—30, S. 154, 173.

Bjørn Kornerup (H. F. Rørdam).

Friis, Andreas Alexander Carl Johan, f. 1890, Maler. F. 21. Juni 1890 i Kbh. (Garn.). Forældre: Præst ved Frederiks Hospital, senere Sognepræst i Hørsholm Johan Oluf Axel F. (f. 1850) og Johanne Vilhelmine Drachmann (1851—1915). Gift 19. Juni 1918 i Brejning med Bodil Keller, f. 26. Juni 1893 i Buddinge, D. af Overlæge, senere tit. Professor Christian K. (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1908 fra Rungsted, cand. phil. 1909, begyndte s. A. at tegne hos H. Grønvold paa Teknisk Skole og gik derefter paa Kunstakademiet Nytaar 1910—Føraar 1913. Han har foretaget en Række Studierejser til Udlandet, nemlig Paris 1913—14 (et halvt Aar, gik paa Skole hos Maurice Denis), Italien Okt. 1920—Maj 1921, 1922 og 1924 (begge Gange to—tre Maaneder),

Efteraar 1926—Efteraar 1927, Paris og Sydfrankrig 1925 og 1928 (begge Gange ca. seks Uger), Oslo 1932 (for at studere moderne norsk Freskomaleri). Han udstillede paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1915, 1917—19, har tilhørt Den frie Udstilling fra 1918 (Medlem 1924) og var med paa Udstillingerne hos Liljevalch i Stockholm 1919 og i Forum 1929; i øvrigt har han afholdt en Række Separatudstillinger og deltaget i mange inden- og udenlandske Grafik-Udstillinger. — F. hører til den Kreds af unge Malere, der fik deres Gennembrud paa Kunstnernes Efteraarsudstilling i Aarene omkring 1918. Han malede bl. a. nogle Skovinteriører med Ryttere. I den Maade, hvorpaa Rytterne tumler sig under de høje Træer, viste han sin Interesse for den sluttede Rumvirkning og for, hvorledes Figurmotiver, Form og Farve komponeredes ind i Rummet, o: for en Række kunstneriske Problemer, som han siden udviklede i Billeder af lignende Art med stor Dygtighed og logisk Konsekvens, undertiden med Evne til at finde udmærkede Stillingsmotiver for Figurerne. Hans Kolorit kan snart være mangefarvet betonet, med skarpe Farveaccenter, snart overordentlig sparsom i sine Midler. I de senere Aar har han malet en Del paa Bornholm. — Alterbilleder af ham i Staby og Gadevang Kirker; Malerier i Kolding, Randers o. fl. Museer. F. har skrevet en Del Kunst anmeldelser og andre Artikler til Tidsskrifter. *Sigurd Schultz*

Friis, Christen Begtrup, 1808—98, Præst. F. 24. Maj 1808 i Malling, d. 27. Okt. 1898 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Kapellan i Beder og Malling, siden Sognepræst i Holme og Tranbjerg og Konsistorialraad Peder F. (1767—1856) og Ane Boje (1774—1860). Gift 31. Marts 1832 i Kbh. (Frels.) med Kirstine Jensen, f. 22. Juli 1811 i Kbh. (Frels.), d. 5. Maj 1889 paa Frbg., D. af Værtshusholder Hans J. og Karen Thomasdatter.

F. blev Student 1828 fra Aarhus og cand. theol. 1833. Derefter virkede han som Skolebestyrer i Kbh., indtil han 1836 blev Sognepræst i Nyker paa Bornholm. 1845 forflyttedes han til Tversted, Bindslev og Uggerby og 1859 til Skelby og Gedesby. 1876 tog han sin Afsked. Allerede 1852 vandt han en Prisbelønning for et lille Skrift »Bidrag til Belysning af Skolespørgsmaalet«, hvori han gjorde sig til Talsmand for visse Reformers i liberal Retning. Bl. a. ønskede han, at Lærernes Gerning skulde skilles fra Kirkesangernes, og at den administrative Forbindelse mellem Kirke og Skole skulde løsnes. Senere (1857) udgav han en praktisk og bekvem Oversigt over Skolelovgivningen »Landsbyskolen efter den bestaaende Lovgivning«, og efter at han havde taget sin Afsked, en lignende Haand-

bog for Kirkens Vedkommende »Præstegjæringen i den danske Folkekirke« (1878; med Tillæg 1890). Dette Skrift vandt med Rette megen Udbredelse, da det i en klar og overskuelig Form uden tyngende Vidtløftighed gav paalidelig Underretning om de vigtigste kirkeretslige Spørgsmaal.

Joakim Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818—1898, 1899, . I 3, I 1.

Bjørn Kornerup.

Friis, Christian Lauritz, 1825—1903, Veterinær. F. 10. Aug. 1825 i Kbh. (Helligg.), d. 9. Febr. 1903 paa Frbg., begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Bogbindermester Mathias F. (1785—1861) og Inger Cathrine Dorothea Hesselbeck (1801—61). Gift 26. Maj 1860 i **Veflinge** med Kirsten Simonia Simonsen, f. 13. Marts 1829 paa Rugaard, Fyn, d. 26. Marts 1877 i Kbh. (Pauls), D. af Godsejer Bendt S. (1802—43) og Amalie Ewertz (1797—1868).

Uagtet F.s Hu stod til at blive Landmand, blev han som eneste Søn oplært i **Bogbinderhaandværket** for at kunne overtage Faderens Forretning. Men idet han bragte indbundne Bøger ud til Veterinærskolen, fik han Indblik i en Dyrlægés mangeartede Gerning, og det gav ham Lyst til Veterinærfaget; modstræbende gav Faderen til sidst efter for hans Ønske. 1845 tog han Dyr lægeeksamen og fortsatte som Kandidat ved den ambulatoriske Klinik og to Aar senere ved den stationære Klinik. Under den første slesvigske Krig var F. Dyr læge ved Batteriet Dinesen, efter Krigen var han midlertidig Stabsdyrlæge ved Generalkommandoen i Slesvig, forflyttedes 1852 til 3. Dragonregiment i Aarhus. Lærerpladsen i de hygiejniske Fag ved Veterinærskolen blev ledig 1853, og han konkurrerede her med megen Ære om Stillingen sammen med Prosch, der fik Lektoratet. F. fortsatte sin militære Løbebane, gjorde Tjeneste ved 6. Dragonregiment i Itzehoe 1856—59 og blev derefter Regimentsdyrlæge ved Gardehusarerne i Kbh. Han udnævntes 1863 til Stabsdyrlæge og blev saaledes Chef for Dyr lægekorpsset under Krigen 1864. 1864—99 var han Medlem af det veterinære Sundhedsraad. For at studere Militærveterinærvæsen foretog F. 1867 en Studierejse til Veterinærskolerne i Berlin og Wien og opholdt sig en Tid ved en stor fransk Feltlej ved Châlons. Han afgik fra Hæren 1895. — F. var ikke stærkt litterær produktiv, han var mere det praktiske Livs Mand. Hans Konkurrenceafhandling: »I hvilken Vekselvirkning staar Brystkassens Form og Rumfang hos Huspattedyrene med den øvrige Organisme, og hvad Hensyn bør man tage hertil ved Bedømmelsen af Hesten?« og hans Oversættelse af Hertwigs »Arzneimittellehre fur Thierärzte« (1856) bør

dog her nævnes. Den ældre Generation mindes F. som en stille, myndig Mand, der som Chef og Personlighed var afholdt og agtet; han udnævntes 1895 til Æresmedlem af den danske Dyrlægeforening. — Etatsraad 1895. — R. 1864. DM, 1869. K.² 1894.

Hj. Friis (B. Bang).

Friis, Christen, 1581—1639, til Kragerup, Kongens Kansler. F. 4. Nov. 1581 paa Krastrup, d. 1. Okt. 1639 i Kbh., begr. i Sorø K. Forældre: Senere Rigsraad, Statholder i Norge Jørgen F. til Krastrup (d. 1616, gift 1° 1573 med Anne Juel, d. 1576, 3° 1596 med Lisbeth Galde, d. 1616, Enke efter Eggert Ulfeldt til Kragerup, d. 1583) og Else Bjørn (1558—94). Gift 8. Maj 1614 paa Roskildegård med Barbara Wittrup til Engestofte, f. 1. Febr. 1591, d. 4. Juni 1653, begr. i Kbh., D. af Hans W. til Engestofte (d. senest 1599) og Anna Huitfeldt.

C. F., som ved sin Fødsel tilhørte den danske Adels fornemste og rigeste Kreds, fik sin første Opdragelse i Hjemmet og gik derefter en Tid i Sorø Skole, hvor Johannes Stephanus da var Rektor. 1599 sendtes han med sine Brødre Gregers og Bjørn under Ledelse af deres Præceptor Magister Herman Nielsen til Tyskland, hvor de studerede to Aar i Marburg og derpaa nogle Maaneder i Strasbourg; efter at have besøgt forskellige andre Steder i Tyskland kom de 1601 hjem. Opholdet her blev dog kun kort. Fra Norge, hvor Faderen nu var blevet Statholder, drog de tre Brødre, nu med den yngre Broder Anders i Følge, under deres gamle Hovmester i Foraaret 1602 med Skib til Frankrig, hvor de studerede i Paris, Orleans og Montpellier. Under Opholdet hernede døde Gregers og Bjørn. 1604 sagde C. F. i Marseille Anders og Herman Nielsen Farvel og drog paa egen Haand til Italien. Her var han to Aar, længst i Padova, ved hvis Universitet han opnaede Embedet som »consiliarius nationis Teutonicae« og (1605) begyndte en bevaret Matrikel over Nationens Medlemmer. C. F.s Studier skal især have omfattet Sprog, »eftersom han af Naturen havde en meget stor Lyst af adskillige Tungemaal endog paa hans Alderdom, hvorudover han sig og en rig og stor Videnskab ikke alene udi de, som udi vores kristelig Verdens Part, som kaldes Europa, brugelige ere, meden ogsaa i den fornemste asiatiske, sig forhvervede« (Jesper Brochmand). Ved Vaarens Frembrud 1606 satte den 25-aarige Mand Kaasen hjemefter gennem Tyrol, Tyskland og Nederlandene, hvor han afsluttede sin Uddannelse med nogle Maaneders Kursus i Krigsførelse som **Volontær** under Tidens største Læremester Prins Maurits af Oranien. Maj 1607 blev han Hof-

junker hos Kong Christian IV., en Stilling, som han beklædte de følgende fire Aar.

Efter al Sandsynlighed har den unge berejste og mangesidigt dannede Mand med det smukke og kraftige Ydre virket tiltalende paa Kongen, som kun var fire Aar ældre end han, thi Christian IV. gjorde straks Brug af ham i en diplomatisk Sendelse. Nov. 1607—Aug. 1608 deltog han i Rigsraad Jakob Ulfeldts og Dr. Jonas Charisius' Ambassade til Holland. F. kunde paa denne vinde et dybere Indblik i det nordnederlandske Handels- og By-samfunds Struktur og Liv, og uden Tvivl har Dr. Jonas — som nogle Aar før han selv havde spillet en fremtrædende Rolle i Padovas Studenterverden — været ham en ypperlig Vejleder i saa Henseende. Hvad Aarsagen var til, at C. F. efter Hjemkomsten fra Holland blev gaaende i nogle Aar som Hofjunker uden at faa videre Opgaver betroet, er ikke oplyst. Først i Kalmarkrigen gør han sig igen bemærket. Han hvervede 1611 Krigsfolk for Kongen i Nederlandene (med Charisius som Kautionist) og deltog derpaa i Erobringen af Kalmar (Juli-Aug. 1611) som Kaptajn over 300 hvervede Tropper. Han blev derefter Proviantmester for Kongens eget Regiment og senere tillige for den Hærstyrke, som holdt Byen besat. Hans Brevveksling med Kansleren Christian Friis til Borreby, hans Navne, fra denne Tid vidner om administrative Evner, og det var sikkert i Erkendelse af disse, at man efter Erobringen af Borgholm (Juni 1612) gjorde ham til Guvernør over dette Slot og Øland, som han holdt mod svenske Generobringsforsøg indtil Knærrødfreden (1613). At han nu havde sat sig fast i Kongens og Kanslerens Gunst fremgaar af, at han Maj 1613 fik Bestalling som Lensmand over Roskildegård. N. A. (Maj 1614) ombyttede han denne Forlening med Kbh.s Slot, samtidig med at han fejrede sit Bryllup med sin Fæstemø, som var opfostret i Kanslerens Hus. Juli-Aug. s. A. fulgte han Kongen til England, og Maj 1615 blev han ansat som Hofmester for den tolvaarige udvalgte Prins Christian (V.) og hans to Brødre. Han besad aabenbart nu i rigt Maal Kongens Venskab og Tillid, og at man samtidig værdsatte hans teologiske Lærdom og Skøn, fremgaar af, at han ved denne Tid sammen med Professor Jesper Brochmand sendtes til Odense for at tage den for kalvinistisk Vranglære anklagede Superintendent Hans Knudsen Vejle i Forhør. 29. Juli 1616 døde Kansler Chr. Friis til Borreby i Oslo. Nov. s. A. beordrede Kongen C. F. med hans Myndling Prinsen til det Raadsmøde i Kolding, hvor den gottorpske Hertug skulde aflægge Lensed for Slesvig, og 1. Dec. meddelte Christian IV. her Raadet en Række nye Raads- og Rigsembedsmandsudnæv-

nelser, blandt hvilke den mest notable var C. F.s til Kongens Kansler og Raad. Dagen efter bar han Kronen ved Forleningsprocessionen og modtog Ridderslaget. I de næste 23 Aar var han, med den korte Afbrydelse 1632, da Kongens Svigersøn Frantz Rantzau var Rigshofmester, Danmark-Norges fornemste Embedsmand. Til Lønning i Embedet forlenedes han med Kongens Kapel i Roskilde Domkirke (Jan. 1617) og St. Knuds Kloster i Odense (April 1617), som ogsaa Forgængereren havde haft. Hertil kom Juni 1620 hans tidligere Forlening Kbh.s Slot, som han dog mistede 1624, maaske fordi Rentemestrene mente at have fundet Urigtigheder i hans Regnskaber; det lykkedes ham dog at overbevise Kongen om, at Anklagen var ubegrundet, og han fik derpaa i April 1626, øjensynlig som en Slags Erstatning, Munkeliv Kloster i Norge i Forlening.

Christian IV. valgte sig en ny Kansler kort efter, at han havde valgt sig en ny Kone, og ligesom den sidste var efter hans Hjerte, synes ogsaa den første at have været det. Kongen, som nu stærkere end før stræbte at gøre sin personlige Kongemagt gældende, holdt aldrig af at have alt for kraftige og myndige Personligheder i de høje Rigsembeder, og C. F. opfyldte sikkert hans Fordringer i saa Henseende. En udmærket fransk Jagttager har skildret Kansleren som »anseelig af Skikkelse, med et stort Ansigt og Fuldskæg efter gammelfransk Mode; han taler godt Fransk, er lærd, en blid Aand, oprigtig i sine Meningstilkendegivelser, men alligevel en Smule ængstelig«. Et bevaret Portræt stemmer godt med denne Karakteristik. Det viser Ansigtstræk af umiskendelig Bravhed, men uden megen Styrke og tillige uden Præg af overlegen Intelligens. C. F.s Breve og andre Udfærdigelser peger i samme Retning; hans Latin er, trods hans lærde Uddannelse, ikke særlig godt, og hans Dansk bærer hverken i Stil eller Indhold Spor af Evne til klar Vurdering eller Fremstilling af politiske og andre Spørgsmaal. Men han var overordentlig arbejdsom i sit Embede, saa meget, at Kongen lejlighedsvis skal have ironiseret over hans mange Forordninger, og en Mand med meget vidtspændende Interesser. Klarest fremtræder hans Personlighed og Initiativ i alt, hvad der vedrørte Undervisningsvæsenet og Aandslivet. I Christian IV.s Virksomhed for Forbedring af Skolevæsenet og Universitetet (Stiftsskolerne, Sorø Akademi, Regensen, Universitetets »constitutiones novellæ«) var han utvivlsomt sammen med sin Ven og Raadsfælle, den langt finere begavede, men mindre praktiske Holger Rosenkrantz (s. d.) Hovedmanden baade inden for Raadet og i det hele taget; i Forbindelse hermed staar hans Virksomhed for at skaffe Sognepræsterne

bedre Kaar og bedre Uddannelse og for en Bedring af Kirketugten og den ydre kristelige Moralitet. Om han har været i Stand til at give det højere Aandsliv dyberegaaende personlige Incitamerter, saaledes som Rosenkrantz og hans Efterfølger i Kanslerembedet Christian Thomesen (Sehested) kunde det, er uvist, men hans varme Interesse for alle aandelige Spørgsmaal og den nationale Følelse, som gav denne Interesse sit Præg, er givet. Han optraadte som Tilskynder, Støtte og Mæcen over for en lang Række Lærde og Forfattere (Ole Worm, Stephan Stephanus, Pontanus, Meursius, Johannes Rhodius, Arngrimur Jonsson, Bertel Knudsen Aquilinius, Chr. Langberg (Longomontanus), Peder Jensen Roskilde, Anders Arrebo, Jens Dinesen Jersin m. fl.) og prises efter Fortjeneste i Dedikationer og Fortaler. Fra hans egen Haand haves en lille Dagbog over Krigsbegivenheder **1612**, forfattet vistnok **1617** paa Grundlag af Kongens Kalenderoptegnelser. — C. F. fremtræder her som en værdig Arvtager af det foregaaende Slægtled — Johan Friis', Peder Oxes, Arild Huitfeldts og Anders Sørensen Vedels — og som en Fremmer af den nationale **Renæssance**-bevægelse i dansk Aandsliv.

Det aabne Sind og den fædrelandske Hu, som udmærker C. F. paa dette Felt, viser sig ogsaa paa andre Omraader. Christian IV.s Merkantil- og Bypolitik havde sat ind, før han blev Kansler, og dens kyndigste og første Tilskynder var efter al Sandsynlighed den ved Evner, Virksomhed og Løbebane enestaaende Borgersøn Jonas **Charisius** (s. d.). Men de Forordninger og Kongebreve, hvorved denne Politik videreførtes efter **Charisius' Død (1619)**, udstedtes i C. F.s Kancelli, og alt taler for, at den har haft hans Hjerte, selv om han **maaske** i Lighed med det øvrige Raad lejlighedsvis har søgt at neddæmpe Tempoet; han har i alt Fald medunderskrevet Raadets herhen sigtende Betænkninger, ligesom han heller ikke i andre Spørgsmaal har markeret nogen afgørende Særstilling blandt sine Kolleger. — En Hovedside af Kanslerens Virksomhed gjaldt Retsvæsenet, og C. F. havde sikkert en Hovedandel i de herhenhørende Forordninger og Lovsamlinger (især »Rigens Ret og Dele«, **1622**, og »Birkeretten«, **1623**), som udgik i hans **Kansler**-tid; i sine sidste Aar arbejdede han paa at samle de ældre dansk-norske Forordninger til et almindeligt Lovværk, som dog først kom nogle Aar efter hans Død som »den store Reces« af **1643** og da vistnok i væsentlige Henseender havde faaet sit Præg af hans Efterfølger Christian Thomesen. Hans Andel i det **1636—37** udarbejdede Udkast til en almindelig Stadsret kan ikke sikkert bestemmes.

C. F. skrev **1633** i Anledning af Holger **Rosenkrantz'** Konflikt

med de ortodokse Teologer, at hans Ønske var Tilvejebringelsen af »en ret gudelig Enighed«. Det samme Standpunkt indtog han i det politiske Liv. Han var vistnok med, da Kongen 1623 gav Fæstebønderne i flere sjællandske Len Ret til at eje deres Gaardbygninger, og har sandsynligvis haft Sympati med den af Christian IV. fremsatte Tanke om Afskaffelse af Hoveriet paa Krongodset mod Arbejdspenge, en Tanke, der strandede paa Raadsflertallets Modstand, ligesom han 1633 sammen med Prins Christian og Rigmarsk Jørgen Urne kundgjorde sit Samtykke til Kongens Begæring om, at Adelen vilde gaa ind paa Vornedskabets Afskaffelse — et smukt Vidnesbyrd om hans Almensans og Statsfølelse. Men hans Stats- og Samfundssyn var i sin Grund det humanistisk-aristokratiske, som deltes af de bedste blandt hans Standsfæller, hvad der navnlig traadte frem, efter at Kejserkrigen og dens Ulykker havde uddybet Modsætningen mellem Konge og Raad. Der spores lejlighedsvis Misstemning mellem ham og Kongen, da han under Krigen sammen med Prinsen var Regeringens Leder, og han modsatte sig 1631 sammen med de øvrige Raader Kongens Forslag om skriftlig Votering enkeltvis ved Raadsafstemninger, ligesom han 1634 medunderskrev Raadets Kritik af hans tidligere Myndling Prins Christians sædelige Vandel. Det var ved denne Tid, at Christian IV. begyndte at fremdrage sine Svigersønner, først Fr. Rantzau, derpaa Corfitz Ulfeldt. C. F.'s Periode var ved at være forbi.

I Ydrepolitikken stod C. F. helt paa Raadsflertallets Side. Tilslutning til England og Nederlandene, Bevarelse af Freden med Sverige, forsigtig Tilbageholdenhed over for Stridighederne i Tyskland er Grundtemaerne i Raadets ydrepolitiske Betænkninger, og han har underskrevet dem alle. Han deltog i Grænsemøder med de svenske Raader 1619 og 1624 og førte Dec. 1627—Jan. 1628 sammen med Tage Thott de Forhandlinger i Stockholm, som førte til det dansk-svenske Forsvarsforbund af April 1628. Jan.—Maj 1629 var han de danske Forhandlers Leder ved Fredsmødet i Lübeck. Til Trods for og oven over Danmark-Sveriges gensidige Mistillid fulgte han, som den lutherske Sjæl, han var, med Varme Gustaf Adolfs Sejrvindinger over de kejserlige og holdt sig to Dage indelukket med sin Sorg, da Budskabet om den store Konges Død naaede ham.

C. F. fik 1610 af Faderen Hovedgaarden Kragerup (Løve H.), paa hvilken han opførte en ny grundmuret Hovedbygning. Med Hustruen fik han Engestofte (Musse H.). 1616 købte han af Fru Karen Pax Knudstrup (Løve H.), som han senere mageskiftede med Kronen. 1622 overtog han fra Broderen Anders Krabbes-

holm (Hindborg **H.**), som han dog snart atter afhændede, og Vaar (Slet **H.**). 1625 købte han af Hofmester Just Høg Kyø (Slet **H.**), 1631 af Fru Else Thott Bonderup (Merløse **H.**), 1633 af Hans Lindenov Lindholm (Voldborg **H.**). Han ejede ogsaa, i alt Fald en Tid, Gundsøgaard (Sømme **H.**) og nævnes 1638 som Ejer af Aalstrup (Lollands søndre **H.**). I Kbh. erhvervede han 1624 en Universitetet tilhørende Ejendom og skal ogsaa en Tid have besiddet den Ejendom ved Graabrødretorv, hvor Corfitz Ulfeldt senere rejste sin Gaard. Han var saaledes en virksom Godssamler, og han afrundede stadig sine Besiddelser ved Mageskifte med Kronen og andre. Efter hans Død splittedes hans store Rigdom mellem hans mange Børn. — Maleri paa Børringe Kloster og i mindre Format paa Fr.borg, stukket i Kobber af Simon de Pas. — Epitafium med skulpteret Portrætfremstilling i Sorø K. Mindesmærke af Johs. Wiedewelt 1782 ved Jægerspris. Akvarelskitse deraf af S. L. Lange (Fr.borg).

Jesper Brochmands Ligprædiken, 1640. H. P. Resens Oratio funebris, 1640. N. Slange: Christian den Fierdes Historie, 1749, S. 289 f., 318, 353, 371, 381 f., 386, 453, 511, 520, 611, 643, 663, 750, 810, 868, 983. P. F. Suhms Samlinger til den Danske Historie, II, 3. **H.**, 1784, S. 14; Nye Saml., I, 1792, S. 8 f. H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie, III, 1875. J. A. Fridericia: Danmarks ydre politiske Historie, I, 1876, S. 67 f., 78 ff. J. Paludan: Renaissancebevægelsen i Danmark, 1887, S. 139—42. Samme: Danmarks Literatur mellem Reformationen og Holberg, 1896, S. 266. Kr. Erslev: Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie, I—II, 1883—88. Kong Christian IV.s egenhændige Breve, udg. af C. F. Bricka og J. A. Fridericia, I—III, 1887—90. J. O. Andersen: Holger Rosenkrantz den lærde, 1896. Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 135. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater, III, 1916; IV, 1918. Kanc. Brevbøger 1609—32, 1916—33. E. Arup: Danmarks Historie, II, 1932, S. 661—82. *C O. Bøggild Andersen*

Friis, Christen Lodberg, 1699—1773, Læge. F. 3. Aug. 1699 Visby ved Ribe, d. 22. Febr. 1773 i Kbh. (Frue), begr. i Frue K Forældre: Sognepræst Bagge F. (d. 1701) og Birgitte Lodberg. Ugift. Efter at være blevet Student 1716, privat dimitteret, studerede F. Medicin bl. a. i Udlandet 1722—24, blev Dr. med. 1725. Han praktiserede derefter i Kbh., var Læge ved Vajsenhuset 1734—53 og Stadsfysicus i Kbh. 1734—47. Han konkurrerede 1739 om et Professorat i Medicin, sejrede ikke, men blev s. A. Professor extraordinarius, 1746 Professor medicinæ designatus og 1747 Professor ordinarius. Som Professor hørte han til den gamle skolastiske Skole, men forsømte for øvrigt sin Undervisning og undskyldte sig med sit svage Helbred og sin store Lægepraksis. Fra 1761 fik han Rottbøl til Vikar. Han har ikke efterladt sig Skrifter af nogen

Betydning. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1750, Universitetsrektor 1755. — Justitsraad 1761. Etatsraad 1769.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, II, 1873, S. 311 f. Jul. Petersen: Den danske Lægevidenskab 1700—1750, 1893. G. Norrie: Af medicinsk fakultets historie 1750—1779, 1934.

G · M ·

Friis, Christian, 1556—1616, til Borreby, Kongens Kansler. F. 21. Dec. 1556 paa Ørlunde (nu Ørbæklunde), d. 29. Juli 1616 om Bord paa et Orlogsskib i Oslo Havn, begr. i Frue K. i Kbh. Forældre: Henrik F. (1496—1571) og Margrethe Bild (1508—71). Gift 9. Maj 1585 i Kbh. med Mette Hardenberg, f. ca. 1563, d. 15. Juni 1617, D. af Knud H. (d. ca. 1564) og Mette Jørgensdatter Urne (d. 1587).

Sin første Opdragelse fik C. F. dels af en Huslærer, dels i Roskilde Skole; men endnu ikke ti Aar gammel sendtes han, paa Foranledning af sin Farbroder Kansler Johan F., med en udenlandsk Hovmester til Rostock, hvor han i fem Aar var i Huset hos Professor Lucas Bacmeister. Efter et kort Besøg i Hjemlandet i Anledning af Faderens Død rejste han atter ud og besøgte nu forskellige tyske Universiteter, først Rostock (immatriculeret Aug. 1572), siden Leipzig, Jena og Tübingen. Gennem de mange Aars Ophold i Tyskland fik han lagt »en god Grund baade i det latinske Sprog saa og i den rette rene Religion«. 1576 gæstede han Universitetet i Basel. N. A. rejste han over Geneve til Frankrig, hvor han tilbragte to Aar, særlig for at lære »det franske Sprog og andre adelige Øvelser«, og hvorfra han foretog en Udflugt til England. 1579 gik Rejsen til Italien; her lod han sig immatriculere i Siena og Padova, besaa Landets Seværdigheder og gjorde en Tur til Malta. Over Venezia og Köln kom C. F. 1580 omsider tilbage til Danmark. De mange Aars Ophold i Udlandet havde indbragt ham ikke blot megen Sprogfærdighed, men ogsaa nyttig politisk Indsigt. En Ballast af grundige Kundskaber forbedrede nu yderligere de Fremtidschancer, den rige Æding af en anset Højadels-slægt i Forvejen sad inde med.

Efter tre Aars Kancellitjeneste fik C. F. 1583 — kun 26 Aar gammel — en overordentlig udstrakt Virkekreds betroet, idet han ved Svogeren Jacob Huitfeldts Død overtog Trondhjems Len med Herjedalen og Jemteland. Sandsynligvis hjulpet til Rette af Søsteren blev han hurtigt fortrolig med de fremmede Forhold og gik op i sin nye Gerning med saa megen Nidkærlighed og Dygtighed, at norske Historikere har regnet ham »mellem de bedste af de danske Lensherrer, som blev sendt til Norge«. Allerede i disse Ungdomsaar

mærkes det, hvorledes Kirkens Velfærd i særlig Grad laa ham paa Sinde. I hans vidtstrakte Embedsdistrikt, der 1586 yderligere forøgedes med et Par mindre nordenfjældske Len, lod de kirkelige Forhold meget tilbage at ønske; og da han i en Indberetning havde gjort Regeringen opmærksom paa Manglerne, bestemtes det, »paa det Almuen ikke skal paa deres Salighed forsømmes«, at C. F. sammen med Biskoppen og et Par andre gejstlige skulde rejse omkring i Stiftet og iværksætte de fornødne Forandringer. Resultatet af denne Visitats foreligger i den saakaldte throndhjemse Reformats af 1589, hvorved der navnlig blev sørget for en rigeligere præstelig Betjening af de ofte overordentlig store Pastorater. — Med de vanskelige Grænseforhold i Nordnorge kom C. F. ligeledes allerede i Throndhjemaarene til at beskæftige sig; 1584 og 1586 var han Medlem af Gesandtskaber, som i Anledning af dansk-russiske Stridigheder om Lapland sendtes op til selve de omstridte Egne. Endnu 1592 skulde han have deltaget i en lignende Rejse, der dog ikke blev til noget. Senere, i hans Kanslertid, skulde Spørgsmaalet om Lappernes Skatteforpligtelser atter gennem mange Aar gøre Krav paa hans Opmærksomhed, blot med den Forskel, at Modparten nu var Sverige. Det er sandsynligt, at Christian IV.s Fasthed i denne Sag væsentlig skyldtes hans Kanslers Indflydelse.

1589 forflyttedes C. F. fra Trondhjem til Jungshoved, som han dog en Maaned senere ombyttede med Antvorskov Kloster, maaske fordi dette Len laa bekvemt nær ved Borreby. Nogen Forfremmelse var denne Forflyttelse ikke. I det hele var C. F. næppe særlig yndet af Formynderregeringen; saa længe den sad ved Roret, fik han ingen større Opgaver betroet — derimod nok forskellige repræsentative Hverv, der synes at vidne om, at han allerede besad den unge Christian IV.s Gunst; saaledes repræsenterede han Febr. 1595 Kongen som Fadder ved den svenske Prins Gustaf Adolfs Daab.

Naar det 1594 ledigblevne Embede som Kongens Kansler, hvis Forretninger n. A. midlertidigt skal være overdraget Manderup Parsberg, alligevel 9. Juni 1596 blev besat med C. F., maa denne Udnævnelse utvivlsomt tilskrives Christian IV.s personlige Ønske. Samtidig optoges C. F. i Rigens Raad og blev Medlem af Regeringsraadet, indtil Christian IV. ved sin Kroning 29. Aug. s. A. selv overtog Styrelsen. Ved sidstnævnte højtidelige Lejlighed bar Kansleren Sceptret. Nogen Tid efter opgav han Antvorskov Len, da han som Løn i sit nye Embede foruden St. Laurentii Præbende ved Roskilde Domkirke afgiftsfrit havde faaet St. Knuds Kloster i Odense.

Nøjagtigt lader C. F.'s Indflydelse paa Statsstyrelsen i Christian IV.s Ungdomsaar sig ikke opgøre; ringe var den dog ikke. Saa lidt som Kongen selv lod han sig trænge til Side; sandsynligvis har Samarbejdet mellem de to arbejdskære og selvsikre Mænd formet sig ret harmonisk, hvilende paa gensidig Respekt og Enighed i det væsentlige. At ingen af dem var bange for at bruge den haarde Haand, fik bl. a. Tyge Brahe at føle; naar den store Astronom kort efter Regeringsskiftet fik sine Indtægter væsentlig beskaaret, bærer C. F. utvivlsomt sin Del af Ansvaret derfor. Allerede 1591 havde han været Meddommer i en Strid mellem Tyge Brahe og en af hans Fæstere; Dommen gik Lensherren imod og appelleredes forgæves. Egentligt Uvenskab mellem de to Aldermænd medførte Sagen sikkert ikke; n. A. besøgte C. F., der selv var astronomisk interesseret, med sin Hustru Uraniborg. Da C. F. var blevet Kansler, sendte Tyge Brahe ham ved Nytaar 1597 en udførlig og høfligt formet Skrivelse, hvori han bad ham udvirke visse Begunstigelser hos Kongen; C. F. svarede i et ligeledes yderst høfligt, om end kortfattet Brev, at han havde forelagt Christian IV. Sagen, men faaet Afslag. April s. A. sendtes han til Hven som **Undersøgelseskommissær** sammen med Axel Brahe; Indberetningen kendes ikke, men har næppe været gunstig for Tyge Brahe; naar denne havde tilladt Øens Præst at udelade Eksorcismen af Daabsritualet, var dette en Forseelse af den Slags, Kansleren ikke plejede at finde sig i. Kort efter Tyge Brahes Bortrejse fra Danmark forlenedes hans hidtidige Præbende ved Roskilde Domkirke, Helligtrekongers Kapel, til C. F., et Forhold, som Tyge tog ham meget ilde op og flere Gange senere brugte til Forklaring af den Forfølgelse, han mente sig Genstand for. At Sagen stiller Kansleren i et noget tvetydigt Skær, kan næppe bestrides; det maa dog ikke overses, at den store Forskers Forsømmelighed med Vedligeholdelsen af den Bygning, hvor den unge Konges nærmeste Forfædre laa begravet, har kunnet vække velgrundet Forargelse blandt Fyrstehusets Venner.

Kongens Kansler var Rigets Sekretær; for saa vidt fik C. F. med praktisk talt alle Styrelsens Grene at gøre. Navnlige koncentreredes dog hans betydelige Arbejdsevne om de Forretninger, som i en senere Tid henlagdes under Kultus- og Udenrigsministerierne. Den stigende Spænding i Forholdet til Sverige krævede Gang paa Gang hans Deltagelse i Møder ved Grænsen. Overhovedet kom han ogsaa som Kansler meget ud at rejse. 1597 var han saaledes i Wolmirstedt i Anledning af Kongens Giftermaal, 1600 i Emden for at forhandle med engelske Gesandter, 1603 i Hampton hos

Kong Jacob af England. Ofte ledsagede han Kongen udenlands, saaledes 1601 til Mecklenburg, 1603 til Hamburg, 1606 og 1614 til England. Ligeledes fulgte han Christian IV. 1604, 1607, 1610, 1613 og 1616 til Herredage i Norge, for hvilket Land Kansleren fra sin Ungdom synes at have bevaret en særlig Interesse. Kalmar-krigen stillede store Krav til ham; under Kongens Fraværelse fungerede han som Regeringsraad og var senere Danmarks ledende Gesandt ved Forhandlingerne i Knærød. 1613 deltog han desuden i Christian IV.s Møde med Kurfyrsten af Brandenburg i Heiligenstedt. — Som Mellemand mellem Kongen og Rigsraadet skal han (ifølge Slange) med Nidkærhed have hævdet sin Stands Privilegier, »hvorover Kongen undertiden ikke var alt for vel tilfreds«.

Med Rette kunde C. F. selv udtale, at han fra den Dag, han udnævntes til Kansler, havde set det som sin højeste Pligt at sørge for, at Ordets Tjenere i Lære og Levned prædikede Gudsfrygt med størst mulig Troskab og Retfærd (»ut religio a verbi ministris doctrina et vita quamfidelissime et rectissime propagaretur«). Allerede Ordvalget antyder, at med Frisind forbandt denne Interesse sig ikke. Kansleren var en streng Mand; Tugthusets Opførelse 1605 og Kongebrevene om Løsgængeres Indsendelse til Tvangsarbejde er Regeringshandling i hans Aand. Ogsaa hans Styrelse af Kirke, Skole og Universitet prægedes af myndig Fasthed; hos ham havde Lærere eller Præster, hvis Liv kunde vække Forargelse, ingen Barmhjertighed at vente; han vaagede over Studenternes Moralitet og holdt Øje med, at Professorerne flittigt passede deres Forelæsninger og paabudte Disputatser uden at forfalde til teologiske Særmeneringer paa tværs af luthersk Rettroenhed. Hans undergivne frygtede ham sagtens mere, end de elskede ham; men de, der kom ham nærmest, saa sikkert bag al Ubøjeligheden en ærlig Overbevisning om, at Ro og Orden paa disse Omraader tjente Stat og Samfund bedst.

C. F. var særdeles velhavende. Hans Palæ i Kbh. betegnes af en Turist som næsten kongeligt, men ubekvemt beliggende, hvilket sidste Kansleren næppe selv har ment; det laa nemlig nær Universitetet, i Store Kannikestræde, og omfattede omtrent Arealet fra det nuværende Borchs Kollegium til Krystalgade og Købmagergade; Grunden solgtes 1618 til Kommunitetet. Hertil kom Herregaardene Borreby, hvor C. F. rejste en ny Fløj med et uhyggeligt Fangerum, og Hagested. Den barnløse Kansler var en godgørende Mand; aarlig lod han ret betydelige Beløb uddele til de fattige baade paa sine Godser og i Kbh. Ligeledes bekostede han fattige Studenters Udenlandsrejser, og da han ønskede Tyge Brahes gamle

og hengivne Elev Christen Longomontanus ansat ved Universitetet paa et Tidspunkt, da ingen Plads var ledig, tilbød han selv foreløbigt at betale største Parten af hans Løn. I videnskabelig Dan-nelse stod han fuldt paa Højde med sin Tid; trods sine overvejende teologiske Interesser savnede han dog ikke Sans for Videnskaber som Geografi og Astronomi. Som Kansler viste han sig meget ivrig for en Forbedring af Latinskolerne, og han var en af Hovedmændene for Skolereformen af 1604, der indførte nye Fag som Aritmetik, Geometri og Hebraisk og indrømmede Modersmaalet en noget større Plads end hidtil. Her som paa andre Felter stod han i nært Samarbejde med Hans Poulsen Resen, hvis Indflydelse stærkt medvirkede til at gøre Kansleren til en med Aarene bestandig strengere Repræsentant for typisk statskirkelig luthersk Rettoenhed. Hans i Ligprædikenen genfortalte sidste Samtaler med Præsten giver et levende Indtryk af hans mærkeligt upersonligt dogmatiske og meget selvsikre Kristendomsform; i et mesterligt Kapitel har Troels-Lund sammenstillet denne »Bekendelse« med Farbroderens 46 Aar før og deri set en kirkelig Udviklings Yderpunkter markeret.

Fru Mette Hardenberg synes at have lignet sin Mand i Begavelse og Karakterens Kraft. C. F.s arge Fjende, Christoffer Dybvad, antyder, at Kansleren lod sig regere af sin Kone; den mere venligt sindede Sivert Grubbe tillægger hende stor Indflydelse og politisk Indsigt. Kongen synes gerne at have set hende blandt sine Om-givelser.

Mindesmærke af Johs. Wiedewelt 1782 ved Jægerspris. Akvarel-skitse deraf af S. L. Lange (Fr.borg).

Danmarks Adels Aarbog, III, 1886, S. 125. Mads Jensen Medelfar: Ligprædi-ken over C. F., 1617 (Personalia optrykt i C. F. Bricka og S. M. Gjellerup: Den danske Adel i det 16. og 17. Aarh., I, 1874, S. 151—76). Kurt Aslaksen: Oratio funebris in memoriam C. F., 1616 (heri ogsaa Christen Longomontanus' Programma funebre, en Hovedkilde for Medelfars Ligprædiken). H. F. Rør-dam: Kjøbenhavns Universitets Historie, III, 1873—77, navnlig S. 466—79. Aug. Fjelstrup: Borreby og dets Ejere, 1909, S. 18—23. Tychoonis Brahe Opera omnia, ed. J. L. E. Dreyer, I—XV, 1913—29. Troels-Lund: Dagligt Liv i Norden, 4. Udg., XIV, 1915, S. 51—58. Eiler Nystrøm i Festskrift til Kr. Erslev 1927, S. 296—309. Bjørn Kornerup: Biskop Hans Poulsen Resen, I, 1928, navnlig S. 414 ff. Osc. Alb. Johnsen i Norsk biogr. Leksikon, IV, 1929, S. 278 ff. Erik Arup: Danmarks Historie, II, 1932. Knud Fabricius i Hist. Tidsskr., 10. Rk., II, 1932—34, S. 349 f. Arthur G. Hassø: Kristoffer Valkendorf, 1933.

Henry Bruun.

Friis, Christian, 1617—57, til Lyngbygaard i Skaane, Officer. F. 29. Jan. 1617 paa Skanderborg Slot, d. 16. Dec. 1657 i Kbh., begr. sst. Forældre: Kansler Christen F. til Kragerup (s. d.) og

Hustru. Gift 24. Juni 1649 i Odense med Øllegaard Gyldenstjerne, d. 18. Okt. 1697 paa Bidstrup (gift 2° 1660 med Cai Lykke, s. d.), D. af Axel G. til Lyngbygaard og Bidstrup (1604—37) og Christence Lindenov (1615—81, gift 2° 1643 med Claus Sehested, d. 1649).

C. F. var fra 1633 paa Sorø Akademi, og fra 1635 søgte han Uddannelse i Leiden, Paris o. fl. St. Efter Hjemkomsten var han fra 1640 Hofjunker, indtil han 1644 som Ritmester opstillede et Rytterkompagni og deltog i Forsvaret af Fyn, senere i Felittoget i Skaane. Herefter gik han i fransk Tjeneste, men aflagde allerede 1648 Ed som Felttøjmester (Chef for Artilleriet), og 1651 blev han Oberst. Jan. 1657 opsatte han Program for Opstilling af et betydeligt Felt- og Belejrsartilleri, som dog ikke kunde gennemføres. Han paatog sig samtidig at opstille et Fodregiment og en Del Dragoner, men naaede kun at faa samlet nogle faa, spredte Kompagnier i Skaane. I Marts blev han beordret til at begive sig til det Korps, der under Anders Bille samledes i Holsten, og fra April var han i Rendsborg optaget af at opstille et Angrebsartilleri. — I Krigsraadet i Bargteheide i Maj stemte C. F. for offensiv Handling, og da det blev vedtaget at rette et Angreb mod Stift Bremen, lykkedes det ham at samle det nødvendige Belejrsartilleri, og de fleste af de faste Pladser, navnlig Bremerfærde, blev ved energisk Angreb af Infanteri og det af C. F. ledede Artilleri indtaget, hvorpaa han lod sit Skyts slæbe ud af Moserne og Løbegravene, indskibe og føre tilbage til Holsten til Imødegaaelse af den svenske Hovedhær under Karl Gustaf. — 23. Juli var det i »geheime Krigsraad«, hvori C. F. deltog, vedtaget, at Hovedstyrken af Korpsets Rytteri under hans Føring skulde gaa tilbage til Rendsborg og søge Tilslutning til nogle Regimenter, der ventedes nordfra; men fire Dage senere blev det i et nyt Krigsraad, hvor C. F. ikke var til Stede, besluttet, at hvis Rytteriet ved Rendsborg skønnede det for farligt at forblive her, skulde det marchere til en anden sikker Plads i »Holsten« eller muligvis endog til Frederiksdodde. Men allerede forinden var C. F. med Rytteriet brudt op fra Rendsborg over Hals og Hoved og havde fortsat Tilbagetoget lige til Frederiksdodde, uden at Grunden dertil kan oplyses. Bille blev højlig overrasket over saaledes at have mistet den bedste Del af sit Korps og rettede skarp Anklage mod C. F., idet han hævdede, at Tilbagetoget var sket »meget hastig og uforuden«. Af de i Frederiksdodde værende Rigsraader beordredes C. F. til atter at marchere mod Syd, men straks efter fik han Ordre fra Kongen til at føre Rytteriet over til Fyn, senere til Sjælland. Kongen

bevilgede vel Billes gentagne Anmodninger om Undersøgelse, men da Bille blev dødelig saaret ved Frederiksdal og fanget, faldt Undersøgelsen bort. I Nov. opholdt C. F. sig i Nyborg, formentlig som syg, thi han maatte afgive Kommandoen over Artilleriet paa Fyn, og kort efter døde han. — **Bl. R. 1651.**

J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894. Hist. Tidsskr., 7. Rk., VI, 1906. Danmarks Adels Aarboeg, III, 1886, S. 1. D . . .

Friis, Christian, Lensgreve, 1691—1763, Officer. F. 28. Jan. 1691, d. 22. (el. 23.) Juni 1763, begr. i Hammel K. Forældre: Greve Niels F. (s. d.) og Hustru. Gift 14. Jan. 1711 i Kbh. (Slotsk.) med Øllegaard Gersdorff, f. 1687, d. 13. Juli 1734 i Frankfurt am Main, D. af Etatsraad, Gesandt Frederik G. (s. d.) og Hustru.

Efter at have studeret ved Sorø Akademi blev C. F. 1709 kar. og virkelig Ritmester, n. A. Generaladjutant hos Frederik IV. og kar. Oberstløjtnant, 1712 kar., 1717 virkelig Oberst. Han deltog sammen med Kongen i Slaget ved Gadebusch 1712, i Felttoget i Nordtyskland og Erobringen af Stralsund m. m. 1715. 1716 ledede han i Fladstrand Hjemtransporten af norske Hærafdelinger. 1723 blev han Generalmajor. I det Hjelpekorps, der 1734 sendtes til Rhinen, var C. F. Kommandør for Rytteriet og blev s. A. Generalløjtnant. Under denne Udkommando ledsagede hans Hustru ham, og af Sorg over hendes Død søgte han Afsked og fik denne fra 1735. Han var sidste Mand af Slægten med eet rødt Egern i Vaabnet. Ved hans Død gik Grevskabet Frijsenborg over til Grev Erhard Wæddell-Friis, der var gift med hans ældste Datter. — Kammerherre. Gehejmerraad 1729. Gehejmekonferensraad 1740. — Hv. R. 1714. **Bl. R.** og L'union parfaite 1755. — Malerier paa Frijsenborg, Rosenholm og Ravnholt.

A. P. Tuxen: Poul Vendelbo Løvenørn, 1924. Danmarks Adels Aarboeg, III, 1886, S. 146 f. Rockstroh (H. W. Harbou).

Friis, Frederik Reinholdt, 1836—1910, Litterat. F. 8. Juni 1836 i Tjørneby, Lolland, d. 21. Aug. 1910 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Gaardejer Hans F. (1804—95) og Dorthe Marie Hviid (1805—82). Ugift.

Efter en kort Tid at have været Landvæsenselev kom F. 1854 til Kbh., hvor han 1855 tog Præliminæreksamen og 1860 en partiel Eksamen ved Polyteknisk Lærestanstalt. 1861—64 var han ansat ved Telegrafvæsenet i Kbh., Flensborg og Slesvig. I Krigen 1864 var han som værnepligtig med Sekondløjtnants Rang ansat ved Felttelegrafene paa Als og Fyn. 1892—96 var han Redaktør af

»Beretninger fra Dansk fotografisk Forening«, hvori han skrev flere Artikler. I øvrigt ofrede han sig mest for stille Studier. Fra Barn var han stærkt interesseret for Tyge Brahe, en Interesse, der fulgte ham Livet igennem. 1868 fik han offentlig Understøttelse til en Rejse til Wien og Prag for at undersøge de litterære Minder om Tyge Brahe; ved denne Lejlighed blev han opmærksom paa Manuskriftet til Leonora Christine Ulfeldts »Jammersminde«, der blev udgivet 1869 af S. Birket Smith. 1871 udgav F. »Tyge Brahe. En historisk Fremstilling. Efter trykte og utrykte Kilder«. Trods sine Mangler og de Anker, der er rettet mod dette Arbejde, er det med sit Kildemateriale en stadig benyttet Bog og den eneste paa Dansk udgivne større Monografi over Tyge Brahe. 1875 udkom »Breve og Aktstykker angaaende Tyge Brahe og hans Slægtninge« og — udgivet af Det kgl. danske Videnskabernes Selskab — »Tyge Brahes meteorologiske Dagbog holdt paa Uraniborg for Aarene 1582—97«. Som Resultat af mangeaarig Korrespondance med Udlandet udgav F. 1876—86 Tyge Brahes Brevveksling med sin lærde Samtid omfattende Aarene 1568—87. 1900—09 udkom — uafsluttet — Brevene fra Tiden 1588—99. 1896 havde F. udgivet Tyge Brahes Brevveksling med Holger Rosenkrantz. 1905 udkom »Sophie Brahe. En biografisk Skildring«. F. har imidlertid sin største Betydning som litterær Samler og Udgiver af de tre Værker »Samlinger til Dansk Bygnings- og Kunsthistorie« (1872—78) og »Bidrag til Dansk Kunsthistorie« (1890—01), samt »Kulturhistoriske Studier« (1904—09, uafsluttet). Disse Arbejder indeholder en Rigdom af værdifuldt Stof, gennem Aarene møjsommeligt samlet i Arkiver og Biblioteker. F. var en stille, beskeden Forsker, for hvem Fortiden havde mere Interesse end Nutiden. Med meget smaa Midler og faa Fordringer til Livet havde han den Lykke, uden at være bundet af Hensyn til Udkommet, helt at kunne ofre sig for det, der gav hans Tilværelse Indhold. — Maleri af R. C. Rasmussen 1901 (Fr.borg). Buste af Jørgen Larsen 1883 (sst.).

F. R. Friis: Hans Christensen Hviid, 1906. Forordet til H. C. Bering Liisberg: Rosenborg, 1914. Francis Beckett i Tidsskr. for Industri, 1910, S. 202. Alfred B. Nilson: Människor som jag mött, 1912. *nr IAM. t*

Friis, Frederik, 1836—1917, Landmand. F. 6. Dec. 1836 paa Lyngbygaard ved Aarhus, d. 29. Jan. 1917 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Godsejer, Ritmester, senere Hofjægermester Johannes F. (1795—1877) og Sophie Dorothea Meulengracht (1799—1881). Gift 26. Juni 1862 i Aarhus med Elise Brammer, f. 12. Maj 1839 i

Snedsted, Thy, d. 23. Marts 1869 i Montreux, D. af Sognepræst, senere Biskop P. B. (s. d.) og Hustru.

F. tog Præliminæreksamen 1855 i Sorø. Han lærte derefter Landvæsen hos den ansete og dygtige Praktiker Forpagter Rasmussen, Moesgaard ved Aarhus, tog 1860 Landbrugseksamen blandt første Hold Kandidater, som udgik fra Landbrugsskolen, var et Par Aar Forvalter paa Fædrenegaarden og overtog 1862 Duelund mellem Viborg og Silkeborg, som da havde et Tilliggende af ca. 400 Tdr. Land. Med betydelige Pengeofre sattes Gaarden i høj Kultur ved gennemført Mergling, Dræning og rigelig Gødningsanvendelse; der opførtes nye Bygninger, Besætningen forbedredes, og Duelund var i flere Henseender Mønstergaard og Hjemsted for en Række Forsøg navnlig vedrørende Mejerivæsen og Husdyrenes Fodring. F. skyede ikke pekuniære Ofre for at prøve det nye, som kom frem, og betalte adskillige Lærepenge, som fortrinsvis kom hans mere tilbageholdne Standsfæller til Gode. Han høstede ikke Rigdom paa Duelund, men hans Iver for at være med i Fremskridtet og redebonne Villie til at give Plads til Undersøgelser blev paaskønnet; han kom i Samarbejde med Fjord og Segelcke, hvilket ogsaa fik Betydning i hans senere Virksomhed. Som en hjælpsom og uegennyttig Raadgiver for Egnens Bønder nød han Anseelse blandt disse trods modsat politisk Anskuelse. Han spillede en ledende Rolle i Landboorganisationerne, var med til at stifte Silkeborg-Lysgaard-Hids Herreders Landboforening og var dens Formand 1866—89. Han var virksom for Oprettelsen af Foreningen til Indkøb af kunstig Gødning 1869; med Dygtighed deltog han i Arbejdet i den forberedende Komité for Ordningen af Landmandsforsamlingen i Viborg 1875 og var Vicepræsident for den følgende Landmandsforsamling i Aalborg 1883. Han var Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af jyske Landboforeninger 1878—91, Næstformand 1887—91, Medlem af Mejeriudvalget fra 1876, Formand 1878—91, Formand for Husdyrudvalget 1888—91. Fra 1880 var han Formand i Tilsynskomiteen for Børgildgaard, 1874—92 Medlem af Viborg Amtsråd, Medlem af det 1887 oprettede Jernbaneraad, ligesom han en Aarrække var Medlem af Sogneraadet. Efter Fjords Død blev han 1891 udnævnt til hans Efterfølger som Forstander for Forsøgslaboratoriet og varetog denne Stilling til 1908. 1894 blev han konst. og 1896 udnævnt til Direktør for Landbohøjskolen; denne Stilling opgav han, medens han 27. April 1900—24. Juli 1901 var Landbrugsminister i Ministeriet Sehested. Det var vanskelige Vilkaar for en Minister i den sidste Højreregering, og store Ting opnaaedes ikke i F.s korte Funktionstid, men den besindige, forhandlingsvillige

Landbrugsminister var vistnok den af Ministeriets Medlemmer, der lettest fik sine Ønsker gennemført. Efter Ministertiden var han atter Direktør for Landbohøjskolen til 1916. Han var Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad 1876—98, Præsident 1898—1900 og 1902—10, Næstformand i Landbokommissionen af 1894. Formand for Landbrugstoldkommissionen 1900—01.

F. besad adskillige Betingelser for at røgte sine vigtige og ofte vanskelige Hverv; han havde alsidig agronomisk Indsigt, sund Dømmekraft samt repræsentative og administrative Anlæg. Hans Retsindighed, elskværdige og rolige Optræden gjorde ham vel skikket til at lede Forhandlinger og dæmme op for opbrusende Lidenskaber. Den, der kun kendte F. fra hans senere Aar som Direktør for Landbohøjskolen og Forsøgslaboratoriet, fik Indtryk af en Mand, der var mere præget af kølig Ro og forsigtig Skepsis end af Initiativ og Handlekraft. Ganske anderledes er Billedet fra de yngre Dage i de jyske Landbokredse, hvor han med Iver og Varme tog Del i Arbejdet for Landbrugets Fremme. Personlig var F. en nobel, stilfærdig og tilbageholdende Mand, der aldrig selv trængte sig frem. Paa forskellig Maade blev han paaskønnet og æret af de faglige Institutioner. 1910 optoges han som Æresmedlem i Landhusholdningsselskabet; han var i Forvejen Æresmedlem af Foreningen af jyske Landboforeninger (1891), Foreningen af danske Landbrugskandidater og af Selskabet til Norges Vel, Medlem af det svenske Landbrugsakademi m. m. Paa hans 70-aarige Fødselsdag overrakte Dansk Mejeristforening og De samvirkende danske Mejeriforeninger ham Segelcke-Medaillen, som yderst sjældent er uddelt. — Jægermester 1874. Hofjægermester 1881. — R. 1875. DM. 1883. K.² 1898. K.¹ 1901. F.M.G. 1908. — Træsnit

Agrardagbladet 3. Aug. 1904. Tidsskr. for Landøkonomi, 1917, S. 101—05 Ugeskr. for Landmænd, 1900, S. 225; 1906, S. 707 ff.; 1916, S. 491 f., 1917 S. 57. Vort Landbrug, 1917, S. 55 f. Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole 1858—1908, 1908.

Anton Christensen

Friis, Frederik Ferdinand, 1793—1865, Arkitekt. F. 16. Dec 1793 i Kbh. (Holmens), d. 18. Marts 1865 sst. (Holmens), begr sst. (Holmens). Forældre: Arkitekt og Fontænemester Peder F (1763—1831) og Henriette Johanne West (1767—1845). Ugift.

F. blev Student 1812, privat dimitteret, gennemgik Kunstakademiets Skoler og fik den store Guldmedaille 1825. Han var P. Mallings Konduktør ved Opførelsen af Sorø Akademi 1822—27 og rejste derefter til Italien med Stipendium fra Akademiet. Efter Hjemkomsten (1832) blev han agreeret og 1833 Medlem af Akade-

miet. Forinden var han 1831 udnævnt til kgl. Bygningsinspektør for Sjælland. F. har i Holbæk bygget Raadhuset 1844 og Toldkammeret 1847. I Bjerre ved Horsens byggede han et Tinghus 1846, han opførte 1847—53 den store Fængselsbygning i Horsens og paabegyndte 1856 Opførelsen af Fængselsbygningen i Vridsløselille, som blev fuldendt af N. S. Nebelong. Som ung Arkitekt ansaas han for talentfuld, og hans Virksomhed paa Fængselsbygningsomraadet har haft ikke ringe Betydning. Efter Fr.borgs Brand (1859) var han som Bygningsinspektør den nærmeste til at lede Genopførelsen, men maatte vige for F. Meldahl. — Tit. Professor 1852. — R. 1845. — Ungdomsprofil af F. Flachner, forhen hos Johan Hansen. Tegning af J. V. Gertner 1855 (Fr.borg).

F. Beckett: Frederiksborg, 1914.

Fr. Weilbach.

Friis, Hans, 1625—97, Officer. F. 6. Jan. 1625 i Kbh., d. 14. Dec. 1697 paa Tustrup, begr. i Hørning K. Broder til Christian F. (1617—57, s. d.). Gift 1° 20. Maj 1649 i Kbh. med Helvig Ottesdatter Marsvin, f. ca. 1612, d. 4. Febr. 1678, begr. i Hørning K., D. af Otte M. (1573—1647) ^og Mette Pedersdatter Brahe (1579—1641). 2° 1681 med Dorothea Brockdorff, d. 19. Marts 1693, begr. i Hørning K., D. af Amtmand, Oberst Ditlev B. til Rixdorf (d. 1670) og Øllegaard Catharine Rantzau (ca. 1625—75).

Til sit 14. Aar opdroges H. F. ligesom Broderen Christian i Huset hos Biskop Jesper Brochmand, var derefter et Aar paa Sorø Akademi og rejste i Udlandet til 1643. 1642 var han blevet Hofjunker, n. A. deltog han i en Ambassaderejse til Lüneburg, og 1644 fulgte han Grev Valdemar Christian paa dennes Rejse til Rusland. 1645 deltog han som Løjtnant i Broderen Christians Rytterkompagni i Krigen i Skaane. N. A. fulgte han Corfitz Ulfeldt paa dennes Ambassade til Nederlandene og Frankrig, hvorefter han i fransk og østrigsk Tjeneste fulgte Afslutningen af Trediveaarskrigen. 1656 og 1657 laante han Kongen store Pengesummer til Krigsforberedelserne; men selv hvervede han endnu ikke nogen Afdeling, skønt han en Tid under Krigen var ved den norske Grænse. Derimod udviklede han en betydningsfuld Virksomhed, da Krigen igen brød ud 1658, idet han omdannede sin Gaard Clausholm til en lille Fæstning i det af svenske Regiment besatte Land, og hertil søgte baade Soldater og andre fra alle Kanter, saa at han kunde føre en særdeles virksom Snaphanekrig til stort Afbræk for Fjenden. Vinteren 1658—59 blev han Oberst og opstillede et Rytterregiment, hvortil de hos ham værende talrige

Krigsmænd af alle Klasser dannede Stammen, og allerede i Febr. 1659 kunde en foreløbig Mønstring afholdes omkring Aalborg. Da Regimentet bestod af udsøgt Personale, ønskede han, at det skulde blive et fast bestaaende Livregiment ogsaa for Fredstid; men Kongen tilsigtede alt andet end at holde danske Regimenter, kommanderet af danske Adelige. H. F. fraraadede indstændigt at lægge udskrevne »Bønderdreng« ind i det tilbageerobrede Frederiksodde: Det kunde komme til at gaa ligesom 1657, hvorved man vilde paasætte den danske Nation en evig Skamplet. — H. F. førte herefter sit Regiment i Operationerne til Fyns Befrielse. Efter Slaget ved Nyborg 14. Nov. fremsatte en af de kejserlige Regimentschefer Beskyldning mod ham for lunken Føring af Regimentet under Slaget, idet han i Stedet for at holde foran en Tid havde holdt ud til Siden af Regimentet og trods gentagne Opfordringer af Generalerne havde trukket det ud, inden han førte Regimentet frem til Angreb. Den kejserlige Regimentschef og H. F. førte begge et Antal Vidner, hvis skriftlige Indlæg er bevaret, uden at nogenlunde Overensstemmelse opnaaedes. Forholdet, der gav Anledning til megen Sladder, var i Virkeligheden ganske svarende til det mellem de to Chefer Eberstein og Schack, hvis Samarbejde og Forstaaelse under Slaget var meget mangelfuld, og det samme var Tilfældet med adskillige af deres Regimentschefer. Det er muligt, at H. F. har tænkt: Lad kun de udenlandske Regimenter gøre det første, vanskeligste Arbejde og tage de dermed følgende store Tab; saa griber vi ind med friske Kræfter og høster Frugterne. For at faa en Afgørelse befalede Kongen Schack og Trampe, der havde fulgt hvad der passerede og skyndet paa H. F., at undersøge Sagen og afgive Udtalelse; men de fandt intet særligt at bebrejde H. F., hvorpaa Kongen resolverede, at Eberstein og Schack skulde mægle mellem Parterne, der havde udvekslet meget grove Beskyldninger. Endnu i Dec. 1660 havde H. F. bedt Schack snarest afgive Udtalelse i Sagen, da hans Modstander havde »foretrukket Pennen for Kaarden« og ikke havde indfundet sig efter F.s Udfordring til Tvekamp. — Ved den efter Krigen stedfindende Reduktion blev ogsaa H. F.s Regiment ophævet. Han tilbragte sine sidste Aar paa den af ham oprettede Hovedgaard Tustrup og har nedskrevet sine Erindringer. Han mente, at han ikke havde faaet tilstrækkelig Erstatning for sine store Udlæg for Kronen, og navnlig, at det til ham udlagte Gods var for højt ansat. Da hans Børn, Døtre, døde før ham, oprettede han et Stamhus for en Brodersøn. — Gravmæle med skulpteret Portræt i Hørning K., udført af Th. Quellinus 1691.

Dsk. Mag., IV, 1753, S. 131—54; 4. Rk., VI, 1886, S. 289—308. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, I, 1909. Aarskrift for Svendborg Amts hist. Samfund, 1909. Danmarks Adels Aarbog, III, 1886, S. 137 f.; VIII, 1891, S. 478.

Rockstroh.

Friis, Hans Gabriel, 1839—92, Landskabsmaler. F. 7. Sept. 1839 paa Skovgaard ved Hobro, d. 20. Juli 1892 paa Skovly, Orenæs, Falster, begr. i Roskilde. Forældre: Proprietær Frederik F. (1796—1882) og Christiane Frederikke Lautrup (1806—79). Gift 17. Juni 1879 i Nørre Vedby med Hildeborg Marie Augusta Nikoline Schack, f. 23. Dec. 1853 i Ring, D. af Sognepræst, sidst i Herstedøster og -vester Marcus Andreas Tage S. (1810—62) og Hildeborg Maria Bruun (1819—73).

F. kom i Malerlære i Kbh. 1856 og blev Svend 1860, men da han var svagelig og ikke kunde taale Haandværket, slog han sig ned i Roskilde, hvor Forældrene havde bosat sig, og søgte at ernære sig som Fotograf. Senere fik han noget Dekorationsarbejde ved Domkirken om Sommeren, som satte ham i Stand til at opholde sig i Kbh. i Vintermaanederne, og her søgte han, foruden paa Akademiet, Undervisning i Kittendorfs og F. C. Lunds Atelier. Det blev især Landskabsmaleriet, der tiltrak ham, og han gjorde flittige Naturstudier i Roskildeegnen. 1863 debuterede han paa Charlottenborg, og et Par Aar efter vandt han Anerkendelse for »En Grusbanke. Bygevejr. Omegnen af Roskilde«. Vinteren 1865—66 boede han hos P. C. Skovgaard og arbejdede i dennes Atelier, og senere sluttede han sig til Kredsen af Kyhns Elever. Med Akademi-stipendium rejste han 1870 til Dresden og Berlin og 1871—72 til Schweiz og Italien, men de nye europæiske Strømninger fik ingen Betydning for hans Kunst, som blev en Videreførelse af den Skovgaardske Tradition. Han har malet mange Billeder fra jyske Hedeegne (»Heden ved Paarup«, 1868, indkøbtes af Kunstmuseet), men fra 1877, da han bosatte sig paa Falster, skildrede han den danske Ønatur, som oftest i det tidlige Foraar. 1891 og 1892 vandt han Akademiets Aarsmedailler og blev Medlem af Plenarforsamlingen. Foruden paa Kunstmuseet (»Foraarsbillede med Regnbyger. Syd-sjælland«, 1879) er F. repræsenteret paa Museerne i Aarhus og Maribo. — Tegninger af Frants Henningsen 1879 og af F. C. Lund. Pastel af Aug. Jerndorff 1892. Træsnit af C. Poulsen 1884.

Sigurd Müller: Nyere dansk Malerkunst, 1884, S. 106—10. M. Gal-schiøt i Ill. Tid. 31. Juli 1892.

M I D ' I
Merete Bodelsen.

Friis, Hjalmar Michael Christian, f. 1889, Veterinær og Kunsthistoriker. F. 18. Marts 1889 i Kbh. (Jac.). Forældre: Reserve-, senere Stabsdyrlæge St. F. (s. d.) og Hustru. Gift 3. Nov. 1916 paa Frbg. med Olga Frederiksen, f. 16. Nov. 1893 paa Frbg., D. af Inspektør, senere Direktør for Det danske Mælkekompani August F. (1856—1934) og Elisabeth Emtkær (1858—1917).

Efter 1913 at have tilendebragt Veterinærstudiet supplerede F. sin Uddannelse ved et længere Ophold i Tyskland og Sverige; han søgte særlig Videreuddannelse i Kirurgi ved Veterinærhøjskolernes Klinikker og ved at følge Undervisningen paa Hospitalsafdelinger; tillige sikrede han sig den fornødne bakteriologiske Indsigt ved at arbejde paa Reichsgesundheitsamts Veterinærlaboratorium i Berlin. Efter Hjemkomsten blev han 1914 ansat som Reservedyrlæge ved Hærens Dyr lægekorps og omtrent samtidig som Assistent ved Veterinær- og Landbohøjskolens kirurgiske Klinik. 1916 udnævntes han til Korpsdyrlæge ved Gardehusarregimentet, hvor han vedvarende er tjenstgørende efter 1923 at være forfremmet til Overdyrlæge. Foruden Embedsgerningen ved Regimentet har der været overdraget F. forskellige tjenstlige Hverv, bl. a. en Rejse til Tyskland 1916 og Undervisning paa forskellige Omraader; han har saaledes fungeret som Lærer ved Forplejningskorpsets Skole 1916—28, ved Underdyrlægeskolen 1921, ved Hærens Officerskole 1922, ved Rideskolen 1924—33. Ved Siden af sin Militærgerning har F. drevet privat Dyr lægepraksis. Han har fungeret som Censor ved Veterinær-eksamen 1920—33 og har siden 1922 været Medlem af den staaende Voldgiftsdomstol i Tvistigheder ang. Handel med Husdyr for Staden Kbh., var 1924—28 Medlem af Kommissionen for den historiske Vaabensamling. F. har, særlig i »Maanedsskrift for Dyr læger«, publiceret en Række Afhandlinger, væsentligst af kirurgisk Indhold; af disse fortjener at nævnes Meddelelserne om Operationer mod Krybbebiden og Hanetrit (XXIX—XXX, 1917—19), om en Operationsmetode mod Læbeklappen samt om intrauterin Behandling af Nymphomani hos Hopper (XLIV, 1932—33). Endvidere foreligger fra hans Haand en Biografi af Claude Bourgelat, Grundlæggeren af den første Veterinærskole (XLI, 1929—30).

C. O. Jensen.

Fra Ungdommen af har F. haft fremtrædende Interesse for kunsthistoriske Studier og har i de seneste femten-tyve Aar i særlig Grad dyrket disse ved Siden af sin egentlige Gerning. I Studiet af Rytterstatuer har han forenet sine forskelligartede Interesser. Mindekriftet »Rytterstatuen af Frederik V. paa Amalienborg«, som han

udgav 1921 (paa Fransk i Artes, I, 1932), blev Forarbejdet til Afhandlingen »Rytterstatuens Historie i Europa«, for hvilken han 1933 erhvervede den filosofiske Doktorgrad. »Rytterstatuens Historie« er et meget omfattende Arbejde, bygget ikke blot paa det foreliggende videnskabelige Materiale, men for **aller** største Delen ogsaa paa Rejser og Selvsyn, hvilket gør Grundlaget solidt. Arbejdet hermed strækker sig over en halv Snes Aar, og Resultatet er blevet et fuldstændigt Repertorium over alle Rytterstatuer i Europa indtil Thorvaldsen, endda med Udsyn til enkelte Værker af Oldtidens Kunst og til andre Rytterbilleder, som ikke er Statuer, i Billedhuggerkunst og Maleri. Foruden den rent kunsthistoriske Viden, som F. har samlet deri, har han givet Emnet en ny og selvstændig Belysning ved sit indgaaende Kendskab saavel til Hestens Natur og anatomiske Bygning som til Rytterens Forhold dertil (Ridekunsten og dennes Udvikling). 1933 blev F. konstitueret som Docent ved Det kgl. Akademi for de skønne Kunster og har her udvidet og nyordnet Anatomi-Undervisningen. — R. 1934. — Bronzebuste (1930) af Helen Schou, f. Rée, i Familieeje.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1933.

P. *Johansen.*

Friis, Ingo Marius, 1838—1912, Landmand. F. 7. Marts 1838 paa Blaaholm ved Odense, d. 5. Juni 1912 paa Frbg., begr. sst. Forældre: Proprietær Niels F. (1794—1872) og Mouritze Noline Faber (1796—1886). Gift 20. Dec. 1866 i Odense med Eleonora Christine Trolle, f. 8. Maj 1831 paa Lykkesholm, d. 26. Dec. 1918 paa Frbg. (gift 1° 1853 med Løjtnant ved 4. Jægerkorps Michael Petersen, 1827—90, Ægteskabet opløst 1865), D. af Forpagter paa Lykkesholm, senere Ejer af Marienlund ved Odense, Landvæsenskommissær, Kammerraad Christian T. (1797—1856) og Ulrikke Eleonora Colding (1803—68).

F. gik i Odense Latinskole, lærte derefter Landvæsen og var Forvalter paa Hardenberg, paa Gaarde i Slesvig og 1863—71 hos Lensbaron Reedtz-Thott, **Gaunø**; i denne Periode foretog han en Rejse for at studere Mejeribrug i Holland, Belgien, Tyskland og Frankrig. 1871—97 var han Forpagter af Hovedgaarden **Lindersvold** ved Fakse under Gaunø; her begyndte han sit betydningsfulde Arbejde for Kvægbrugets Udvikling. Han var lydhør over for Konsulent P. Jessens Tanke om at danne Sammenslutninger for at fremme et rationelt Udvalg af Avlsdyr. Allerede 1880 havde han udarbejdet Planen om Dannelsen af Kvægavlforeninger; 1884 oprettedes Foreningen til Kvægavlens Forbedring i Roholte Sogn, der var den første i sin Art. Landboforeningerne i Præstø Amt

overdrog F. at give Udkast til Love for Kvægavls- og Tyreforeninger, og disse Udkast har været grundlæggende ikke blot for Lovene i de fleste Kvægavlsforeninger omkring i Landet, men ogsaa for Hesteavlsforeningerne. Paa sin overbevisende og indtrængende Maade virkede F. i Tale og Skrift for Kvægavlens Fremme, og han er med Rette kaldt »Tyreforeningernes Fader«. Snart var Sjælland omspændt med et Net af Tyreforeninger (1905 219 Foreninger), og Bevægelsen bredte sig til de andre Landsdele. 1891 fik F. stiftet Forbundet af sjællandske Kvægavlsforeninger. Fra 1886 var han Formand og Konsulent for Præstø Amts Kvægavlsforening. I »Kvægbrugets Udvikling i Præstø Amt i Aarene 1886—97« (1898) gør han Rede for Kvægavlsforeningernes Betydning, i »Landmandsblade« 1884 giver han Oplysning om Oprettelsen af den første Tyreforening. Fra 1887 til sin Død var han Formand for Statstyreskuekommissionen paa Sjælland, ledede paa udmærket Maade de store Statstyreskuer i Roskilde og stræbte bestandig efter, at Skuerne blev nyttige Læresteder baade for Udstillerne og det besøgende Publikum. Han var en indsigtfuld Mand, der røgtede sine offentlige Hverv samvittighedsfuldt og med udpræget Følelse af Ansvar. Ved sin Hjælpsomhed, elskværdige Optræden, varme Interesse og sit samfundsnyttige Arbejde blev han en af det sjællandske Landbrugs mest ansete og afholdte Mænd. Han var meget musikalsk og havde levende Interesse for Historie. — R. 1894. DM. 1904.

R. Volf: Stamtavle over Anders Coldings Slægt fra Skrave, 2. Udg., 1907. Aftenposten 19. Juni 1904 og 9. Marts 1908. Ugeskr. for Landmænd, 1908, S. 136 f.; 1912, S. 343 f. Tidsskr. for Landøkonomi, 1912, S. 502. Jubilæumsbogen udgivet af De samvirkende Landboforeninger i Sjællands Stift, 1905, S. 44 f. M. P. Friis i Sorø Amtstidende 16. Febr. 1935. *Antoni Christensen.*

Friis, Johannes, 1832—1903, Landmand. F. 10. Sept. 1832 paa Lyngbygaard ved Aarhus, d. 15. Febr. 1903 i Havrebjerg ved Slagelse, begr. i Lyngby ved Aarhus. Broder til Fr. F. (s. d.). Gift 22. Nov. 1861 i Søvind med Johanne Søltoft, f. 20. Jan. 1843 paa Tyrrestrup, d. 27. Nov. 1893 paa Lyngbygaard, D. af Godsejer Ole Johannes S. (1807—78) og Henriette Christiane Emilie Fischer (1808—83).

Efter at have gaaet i Skole i Aarhus søgte F. nogle Aar Uddannelse i Naturfagene paa Polyteknisk Lærestalt, lærte derefter Landvæsen bl. a. paa Hofmangave (1855), rejste til Skotland, hvor han et Fjerdingaar var i Lothian ved Edinburgh og lige saa lang Tid i Ayrshire, og afsluttede sin Uddannelse med en Rejse

omkring i Europa, hvor han besøgte adskillige landøkonomiske Læreanstalter. 1858 ledede han Dræningsarbejderne paa Lyngbygaard og satte sig samtidig ind i praktisk Mejeridrift. 1859 overtog han Avlsgaarden Lillerup ved Horsens og begyndte her straks at lægge Grunden til det, som blev hans Specialitet og Hovedindsats i Manddomsalderen: Regnskabsføring i Landbruget. Hans Ungdomsven og Arbejdsfælle Th. R. Segelcke plejede at nævne 10. Juni 1859 som landøkonomisk Mærkedag, idet F. den Dag indførte Vægten i Mejeriet og dobbelt Bogholderi over Gaardens Drift. Sammen med Segelcke udarbejdede han Mejeriregnskabsbøger og Mejeritavler, som i sin Tid førtes i de fleste rationelt drevne Mejerier. Han var Segelcke en væsentlig Støtte i Arbejdet for Mejeribrugets Fremme; han var en praktisk og teoretisk vel uddannet Mand, som med Intelligens kunde gøre sig til Talsmand for de nye Tanker i Landbrugets Brydningstid. Ved Landmandsmødet i Odense 1863, da Segelcke holdt Foredrag om Uddannelsen og Optegnelser i Mejeridriften, stod F. ved hans Side og deltog i Diskussionen som Talsmand for de nye Tanker. I Løbet af tre Aar gennemførte han et fuldstændigt Dræningsanlæg for Lillerups Marker; han indførte Runkelroedyrkning, hvorved han delvis afskaffede Brakken. 1874 solgte han Lillerup og overtog Lyngbygaard efter Faderen. Han varetog en Mængde offentlige Hverv i Amt, Kommune, Landboforeninger og andre Samfundsforetagender, var Medlem af Aarhus Amtsraad, Formand for Lyngby-Borum Sogneraad og for Aarhus Amts landøkonomiske Selskab og Medstifter af Horsens Landbrugsforening. Et meget stort og anerkendt Arbejde udførte han i Skadeserstatningskommissionen efter Krigen 1864. Han var Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelse fra 1872 til sin Død, Medlem af Bestyrelsen for Foreningen af jyske Landboforeninger fra Stiftelsen 1872 til 1873 samt 1880—81, 1882—84 og 1885—90, Næstformand 1886—87, Medlem af Foredragsudvalget 1882—89, af Landbohøjskolens Tilsynsraad 1887—1903 og Censor ved Højskolen, Dommer ved Landmandsforsamlinger her hjemme og ved internationale Udstillinger i Udlandet. Han var en nobel, kultiveret Personlighed, en stilfærdig og tilbageholdende Mand, som intelligent og samvittighedsfuldt røgtede sine mangeartede Tillidsposter. Foruden de Mejeribøger, som han udarbejdede sammen med Segelcke, har han skrevet adskillige Artikler i Landbrugsbladene. — Jægermester 1869. Hofjægermester 1887. — R. 1883. DM. 1895. — Træsnit af H. P. Hansen.

S. P. Petersen: Blade af Landbrugets Historie i Aarhus Amt, 1892. Ugeskr. for Landmænd, 1892, II, S. 133 f.; 1903, S. 90 f.

Anton Christensen.

Friis, Jacob Jørgen Frederik, 1815—79, Forfatter. F. 4. Maj 1815 i Faaborg, d. 15. Febr. 1879 i Veggerby ved Nibe, begr. sst. Forældre: Overretsprokurator Jørgen Jacob Hansen F. (1791—1838) og Anna Cathrine Hansen (1793—1867). Gift 15. Nov. 1851 i Fuglse med Hanne Signe Cecilie Seehusen, f. 6. April 1832 paa Vilhelmshøj, Lolland, d. 9. Marts 1918 i Kbh., D. af Forpagter Herman Daniel S. (1790—1858) og Emilie Lønborg (1800—84).

F. blev Student 1836 fra Odense, cand. theol. 1842 og var Huslærer, til han 1847 blev Lærer ved Nakskov Realskole; 1858 blev han Sognepræst i Horne og Asdal ved Hjørring og 1871 i Veggerby og Bislev. I Nakskov kastede F. sig over digterisk og lokalhistorisk Virksomhed (»Svenskerne paa Lolland«, 1856, »Fiskelars«, 1857, »Lybekkerne i Nakskov«, 1858, »Mindeblade om Nakskovs Fortid«, 1852, ny Udg. 1886, o. fl.), og han foranstaltede en ny og fortsat Udgave af P. Rhodes »Samlinger til Laaland og Falsters Historie« (1859—60). I Horne fortsatte han sit Forfatterskab og valgte nu særlig de talrige **Strandingshistorier** fra Vendsyssel til Emner; han var forarget over Befolkningens Forhold til Strandinger med den mere eller mindre aabenlyse Udbytning og Folks Strandtyverier (en Strandingsskandale havde 1839—40 givet Genlyd over det ganske Land), og F.s første Novelle i Horne, »Pengeskrinet« (1862), tilegnede han Justitsminister Casse for at henlede hans Opmærksomhed paa Forholdene ved Kysten. Som Forfatter var han paa- virket af Carit Etlar og nær i Slægt med Camillo Bruun, og hans Noveller som »Pengeskrinet«, »Storm og Stille« (1866), »Strandingskommissionæren i Skagen« (1874), »Mødet paa Læsø« (1870) o. fl. vandt stor Udbredelse. Endvidere skrev han et Par historiske Afhandlinger i »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« og en Bog om Mogens Heinesen (1870). Efter hans Død udkom hans »Ungdomserindringer og Fortællinger« (1880). I sine sidste Leveaar var F. blind. — Træsnit bl. a. 1878.

August F. Schmidt i Vendsysselske Aarbøger, 1933, S. 25—38.

C. Klitgaard.

Friis, Jep, Biskop, d. 1486. Forældre: Niels F. til Haraldskær og Stollig, af Skaktavl-Frisernes Slægt, og Ellen Henningsdatter Moltke. Begr. i Børglum.

J. F. havde studeret i Udlandet (immatrikuleret i Leipzig 1440), havde nydt Indtægter af et Kanonikat i Ribe og af Udby Kirke og sandsynligvis gjort Tjeneste i Kancelliet, da han 1453 blev valgt til Biskop over Børglum Stift. 10. Maj aflagde han Troskabsed til Kong Christian I.; den pavelige Udnævnelse er af 17. Aug. —

J. F. kom til et uroligt Bispedømme, og selv var han stridslysten og stejl. Han udæskede Provsten og Kapitlet i Børglum, der førte deres Klager frem for Kongen; hans Svende kom for Skade at slaa Herremanden Anders Thamesen ihjel; jævnlig laa han i Trætte om Markskel og Fiskeruser o. desl. Men ved Lejlighed kunde han hævde Bispestolens Ret med Myndighed i væsentligere Forhold, saaledes i Spørgsmaalet om Patronatet over 0 Kloster. Han synes at have haft Interesse for Klostrene. Mariekirken i Sæby overlod han til Karmeliterne; han lagde Saltum Kirke til Helligaandsklostret i Aalborg og tillod St. Clara Kloster i Roskilde at sende sit Bud til Skagen, Hals og andre Fiskerlejer i Stiftet for at samle Almisser. I Brydningerne inden for Franciskanerordenen tog han Parti for den konservative Fløj. — J. F. indrettede et Kapel i sin Domkirke. En Kalk, han gav til Kirken, er endnu til. Han skænkede ogsaa Gods til Børglum Kloster; ikke des mindre gjorde Provst og Kapitel gældende efter hans Død, at han havde paaført dem Tab, og vilde, at Slægten skulde staa til Rette. — Som Medlem af Rigsraadet tog J. F. Del i betydningsfulde Afgørelser; hans Navn nævnes i vigtige Akter, saaledes i Ribe Privilegiet af 5. Marts 1460 og i Rigsraadets Brev af 4. Nov. 1468, der kundgør det kalundborgske Stændermødes Beslutninger. Han hørte til de Herrer, som Kongen 1464 lod tilbage i Sverige, og som maatte overgive Stockholm Slot. I de følgende Aar var han med ved Forlig og mange Forhandlinger Danmark og Sverige imellem. — Ligsten med Portræt i Børglum K.

Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 130.

Ellen Jørgensen.

Friis, Jep, d. 1547, til Lyngholm, Adelsmand. Begr. i Sønderholm K. Forældre: Peder F. til Irup (d. 1483) og Kirsten Nielsdatter (Banner) (d. 1483 el. 84). Gift med Helvig Høg (Banner), D. af Rigsraad Niels H. (s. d.) og Hustru. Broder til Biskop Niels F. (s. d.).

Ved sit Giftermaal kom J. F. i Besiddelse af Lyngholm og af Skive Len, som han beholdt som Pantelen til 1538. 1532—35 havde han Grinderslev og Sebber Klostre i Forlenihg. Han indtog en ret anselig Stilling blandt den jyske Adel. 1531 blev han saaledes indsat til Rettertingsdommer i Viborg Stift tillige med Biskop Jørgen Friis og Jens Hvas, hvilken Stilling atter bekræftedes af Rigsraadet 1533 efter Frederik I.s Død; 1533 blev han ligeledes med flere Adelsmænd indsat til Befalingsmand i Jylland, og da Christian III. 1534 hyldedes i Horsens, var J. F. en af de Adelsmænd, der indsattes til Landsdommere ved Siden af Mogens Munk.

Denne Stilling indtog han endnu 1537, men fratraadte den ca. 1538. I Grevefejden udplyndredes og brændtes alle hans Forleninger og Ejendomme, Lyngholm saaledes af Thisted Borgere, Skivehus af Nykøbing Borgere. — Ligsten med Portrætfremstilling i Sønderholm K.

Danmarks Adels Aarbog, III, 1886, S. 133. A. Heise: Diplomatarium Vibergense, 1879, Indl., S. XLIX.

A. Heise (*Pool Bagge**)

Friis, Jesper, d. 1558, Lensmand. D. 1558, begr. i Ulbølle K. Forældre: Christen F. i Aarslev paa Fyn (af Tre **Egern-F.erne**) og Hustru, D. af Hans Pedersen til Højsgaard paa Lolland. Gift med Anne Knudsdatter Hvide, d. 13. Marts 1577 i Svendborg.

J. F. tjente i Grevefejden som Køgemester hos Rigsmarsk Tyge Krabbe paa Helsingborg og udmærkede sig i Kampen her i Jan. 1535 ved med saadan Virkning at lede det svære Skyts paa »Kjærnen« mod Lybækkerne, at Marcus Meier, Mikkel **Blick** og andre af Førerne blev fangne. Senere fik han betydelige Forleninger, saaledes 1541—49 Malmøhus og 1551—56 Akershus. Han synes at have været en driftig og virksom Lensmand. Med Hustruen fik han Rødkilde paa Fyn. — Ligsten med Portræt i Ulbølle K.

C. Paludan-Müller: Grevens Fejde, I, 1853. Danmarks Adels Aarbog, III, 1886, S. 121 f.

A. Heise (*Rockstroh**).

Friis, Jesper, 1593—1643, Officer. F. 20. Aug. 1593 paa Hesselager, d. 15. April 1643 paa Ørbæklunde, begr. i Ørbæk K. Forældre: Niels F. til Ørbæklunde m. m. (1544—1610) og Vibeke Christoffersdatter Gyldenstjerne (1549—1613). Gift 19. April 1629 med Elsebet Ulfeldt, f. 10. Juli 1609, d. 21. Juni 1676 paa **Hagenskov**, D. af Rigskansler Jakob U. (s. d.) og Hustru.

Fra sit ellefte til sit femtende Aar gik J. F. i Skole i Luneburg og Hannover og var derefter nogle Aar Edelknabe hos forskellige danske og nordtyske adelige Officerer. Efter 1612 at have deltaget i Kalmarkrigen ved Fynske Rostjeneste under Corfitz Rud tjente han en Tid som **Volontær** i den franske Hær og rejste derpaa omkring i Middelhavslandene, indtil han fra 1619 som Kaptajn for et Frikompagni i kejserlig Tjeneste, bl. a. under Wallenstein, deltog i en Række Felttog. 1625 deltog han under Tilly i Belejringen af Fæstningen Nienburg, der forsvaredes af Christian **IV.**, og blev under et Udfald haardt saaret og fanget af de kongelige Tropper. Efter at have fremstillet sig for Kongen og faaet dennes Tilgivelse rejste han hjem for at blive fuldstændig helbredet og indtraadte n. A. i den kongelige Hær med et af ham hvervet Frikompagni

— dog først efter personlig hos de kejserlige Feltherrer at have søgt Afsked. Da det senere under Krigen gjaldt om at forsvare selve Kongeriget, oprettedes der 1627 ved Udskrivning nogle Regimenter, af hvilke J. F. som Oberst fik et meget talstærkt Regiment sjællandske Landfolk, ogsaa kaldet Sjællandske Regiment Knægte. Med dette deltog han i flere af Kongens Ekspeditioner til Østersøkysterne, men ved Freden 1629 opløstes Regimentet. 1632 genoprettedes de udskrevne Regimenter, og J. F. fik Kommandoen over »Gamle jyske Regiment Knægte«, og fra nævnte Aar indtil 1638, da der oprettedes hvervede Regimenter, forlagdes dette Regiment aarlig i længere eller kortere Tid til Hertugdømmerne til Grænsebevogtning under den fortsatte Trediveaarskrig. Fra 1634 opførte Regimentet Fæstningen Christianspris (Frederiksort) ved Kiel Fjord. J. F. forblev Chef for Regimentet til sin Død.

Hans Mikkelsens Ligprædiken over J. F., 1645. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, I, 1909. Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 127 f.; X, 1893, S. 533. *Rockstroh (C. F. Bricka).*

Friis, Johan, 1494—1570, Kansler. F. 20. Febr. 1494 paa Lundbygaard, Fyn, d. 5. Dec. 1570 i Køge, begr. i Hesselager K. Forældre: Jesper Friis til Lundbygaard og Hesselager (d. 1504) og Anna Brockenhuus. Ugift.

J. F. fik en særdeles grundig Uddannelse. Efter Skolegang i Odense og Aarhus — her under den lærde Dr. **Børups** Vejledning og Opsigt — og Studier ved **Kbh.s** Universitet, hvor han immatrikuleredes 1514, fortsatte han sin Uddannelse med en lang Studierejse til Udlandet. 1519 tog han Magistergraden i **Köln**, og efter et kort Ophold i Danmark rejste han i Begyndelsen af 1520 til Rom. Under sit halvandet Aars Ophold her fik han Indblik i italiensk Kultur og Samfundsforhold. Efter sin Tilbagekomst til Danmark fik den ærgerrige unge Mand Ansættelse i Kancelliet som Skriver takket være, som Vedel siger i hans Ligtale, hans »Lærdom, Forfarenhed og Skikkelighed, saa han med Ære og Gavn kunde tjene sit Fædreland«. Disse hans første Læreaar i Kancelliet blev sikkert af afgørende Betydning, dels for hans senere Arbejde med Lensreformen, dels for hans ganske vist højst usystematiske Lovgivningsarbejde. Næppe har han dog befundet sig alt for vel i Christian II.s Kancelli. De borgerliges Dominans maatte blive en Hindring for hans egen Karriere. Da Christian II.s Trone vaklede, maa J. F. i Tide have reddet sig over paa den rigtige Side; thi allerede 6. Juli 1523 forlenedes han med en Halvdel af Rønnebæksholm. Han arbejdede antagelig

allerede da i Frederik I.s Kancelli, vistnok i nært Samarbejde med Mogens Gjøe, der var en af **Krigskommissærerne**.

Af Frederik I.s fire danske Kancellisekretærer blev J. F. snart den mest fremtrædende. Tit var han om Vinteren omtrent ene om at repræsentere Danske Kancelli paa Gottorp. I alle Administrationens Grene blev han derfor velbevandret. Lige saa vigtigt var, at han gennem sin Stilling kom i Forbindelse med alle de mere fremtrædende inden for baade dansk og holstensk Adel. En stor Diplomat blev han ved daglig Omgang med den vanskeligt omgængelige Frederik I., Utenhof og Melchior Rantzau. Sit indestængte Ubehag ved Opholdet paa Gottorp fik han Luft for i aabenhjertige og uhøjtidelige Breve præget af ægte dansk Ironi. »Abraham med det graa Skæg« kalder han i et Brev fra 1527 Frederik I. og raillerer over hans Gerrighed og Griskhed. Men hvad vidste Frederik I. herom? Han lønnede sin høflige og dygtige Kancellisekretær godt. Foruden Rønnebæksholm fik han snart forskellige gejstlige Forleninger. Dertil fik han 1529 Livsbrev paa Dalum Kloster mod at underholde Nonnerne og gøre skyldig Krigstjeneste deraf. Da Kansler Klaus Gjordsen døde i Eftersommeren 1532, var J. F. selvskreven til at blive hans Arvtager; men med Frederik I.s Død 10. April 1533 hørte al Regering i Danmark op, da ingen Efterfølger var valgt. J. F. opholdt sig da som sædvanligt paa Gottorp, men rejste nu som Hertug Christians Tillidsmand til Kbh. Vi ved, at han havde sin Andel i Unionstraktaten mellem Danmark og Hertugdømmerne, det eneste Resultat i Hertug Christians Favør, der opnaedes paa den der holdte Herredag. Han har nemlig konciperet det første Udkast dertil, og tillige med Ove Juel sendtes han til Hertug Christian med det. Paa Herredagen i Odense ved Aarets Slutning befuldmægtigedes han dernæst til tillige med syv Rigsraader at udveksle Unionsdiplomerne med Hertugdømmernes Repræsentanter i Kolding. Paa Hjallesemødet 9. Juli 1534 træffer vi atter J. F. som ivrig Talsmand for Hertug Christians Sag og snart efter i Holsten sammen med delegerede fra Rymødet bringende Hertug Christian Meddelelsen om den fynske Adels Tilslutning. I Hertugens Følge drog han dernæst op igenem Hertugdømmerne, men skiltes snart fra denne for sammen med de medfølgende Tropper at ile over til Fyn for at slaa en Rejsning ned. Under sit Ophold her havde han det Vanheld tillige med mange andre Adelsmænd i Nyborg at blive overrumplet af Grev Christoffers Folk. For sin Sikkerheds Skyld blev han nødsaget til at love Greven Troskab og Tjeneste og blev — sikkert højst ugerne — i Dec. tvunget til at ledsage denne til hans Møde

med Hertug Christian i Kolding. Da Adelsjagten snart efter gik ind, toges ogsaa J. F. i Forvaring, men da han formaaede at overbevise Grev Christoffer om, at han nærede et alvorligt Ønske om at rejse til Wittenberg for personlig at høre Luther, og da Ambrosius Bogbinder mod et Vederlag af to Rosenobler gav ham et Pas, lykkedes det ham at slippe bort. Under sit ganske vist kortvarige Ophold i Wittenberg fik han endelig Lejlighed til at komme i personlig Berøring med Luther og Melanchton. Navnlig denne sidste synes at have gjort et dybt Indtryk paa ham. Men hans Tysklandrejse havde dog ogsaa andet Formaal. Sikkert i den bestemte Hensigt atter at komme over paa Hertug Christians Side opsøgte han den tyske Kansler Utenhof, der for Vinteren opholdt sig i sin Hjemby Gera. I Følge med ham rejste han derefter tilbage til Hertugdømmerne og traadte nu i Hertug Christians Tjeneste som hans danske Kansler. I Begyndelsen af Juni 1535 ledsagede han Utenhof til et Mæglingsmøde i Hamburg, og da Kong Christian efter Slaget ved Øksnebjerg drog over til Fyn og kort efter gjorde Landgang paa Sjælland, fulgte J. F. med i Spidsen for Danske Kancelli og ledede det kæmpemæssige Arbejde, dette i Krigstiden maatte udrette.

Paa Rigsdagen i Okt. 1536 efter Kbh.s Overgivelse stilledes han over for sin hidtil største Opgave. Det kan næppe betvivles, at det faldt i hans Lod simpelt hen i Embeds Medfør at udforme alle Rigsdagens vigtigste Dokumenter. Netop hans behændige og respektløse Pen kan have forfattet Propositionen, hvor Hovedskylden for den sørgelige Borgerkrig med stor agitatorisk Kraft lægges over paa de nu afmægtige katolske Bisper. Sikkert var hans Harme dog ægte nok, ligesom ogsaa mod Borgere og Bønder; thi adelsstolt var J. F., og han har sikkert sin store Andel deri, naar Recessens og Haandfæstningens Bestemmelser blev saa gunstige for Adelen. Selv magede han det behændigt saaledes, at hans egen Stilling blev ganske anderledes **uafhængig** af Kongemagten end forhen, idet han forenede den katolske Roskildebisps nu vakante **Rigskansler**-embede med sit eget og saaledes forvandlede Kanslerembedet til et Rigsemede. Det skete ved Bestemmelsen i Haandfæstningen om, at fremtidig skulde Rigshofmester, Kansler og Marsk være fødte Medlemmer af Rigsraadet. I Rang stod Kansleren herefter kun tilbage for Rigshofmesteren. Om end allerede forinden Medlem af Rigsraadet (inden 12. Aug. 1536) kunde han nu optræde med en ganske anden Kraft end før.

I de paafølgende Aar paahvilede der J. F. et stort Arbejde med at gennemføre Reformationen i Praksis og genrejse Landets **Admi-**

nistration. Recesserne er de endnu synlige Monumenter for hans Arbejdsindsats i disse Aar. Ret hurtigt synes han næsten paa bar Bund at have samlet sig en dygtig Kancellistab, bestaaende af ganske vist enkelte borgerlige, men dog hovedsagentlig af unge Adelsmænd. Af disse fordrede han som af sig selv utrætteligt Arbejde, saaledes at de selv under Sygdomsanfald krympede sig ved at melde Forfald.

Ved Melchior Rantzaus Død 1539 overtog J. F. foruden Ledelsen af indenrigspolitiske dansk-norske Forhold Overledelsen af hele Rigets Finanser og Udenrigspolitikken. Endvidere afgjordes ved dette Dødsfald Spørgsmaalet om, hvorvidt Christian III. skulde have fast Bopæl i Danmark eller i Hertugdømmerne til Danmarks Gunst. J. F. havde allerede da vist, at han ikke var til Sinds, at Danmark, som i Frederik I.s Tid, skulde styres fra Gottorp, ved, naar Christian III. var paa længere Ophold i Hertugdømmerne, at lade Danmarks Administration hvile og selv Mestetiden blive tilbage i Danmark. Derfor fik han vel 1538 selv Stunder til at overvaage Genopbygningen af Hesselagergaard. Det var et Stenhus, som paa dansk Grund kun havde det nærliggende 1520 opførte Rygaard til Forbillede. Men Hesselagergaard med sine fremspringende Taarne kom sine udenlandske Forbilleder i Italien, Frankrig og ved Nedre-Rhinen nærmere, og ifølge Francis Beckett maa Forbilledet for dets Pragtgavle søges i de venetianske Paladsers halv-rundt afsluttede Gavlparter, saa det maa antages, at J. F. (eller hans Bygmester) har haft personligt Kendskab hertil.

Hovedproblemet i dansk Udenrigspolitik var det uafklarede Forhold til Kejseren, og her blev J. F.s Ledelse mærkbar ved en skarpere Kurs end ønsket fra holstensk Side. Da Stilstand paa langt Aaremaal ikke kunde opnaas, valgte han Krigen vel vidende, at Danmark i Sundspærringen havde et mægtigt Tvangsmiddel, idet han sikrede sig paa Forhaand ikke alene ved Forbund med Frankrig, men ogsaa med Sverige, hvortil det spændte Forhold afslappedes efter Betalingen af den danske Gæld 1541. Ved Speyerfreden 1544 naaede J. F. endelig sit Maal at faa Fred med alle. Landets finansielle Stilling maatte ogsaa i høj Grad opfordre dertil. Da J. F. 1539 overtog Ledelsen af Finanserne, kunde de ordinære Indtægter langtfra dække de ordinære Udgifter, dertil slæbtes paa en betydelig Statsgæld, dels til udenlandske Kreditorer, dels placeret hos holstenske Adelsmænd. Med Energi fortsatte J. F. ikke alene Melchior Rantzaus Bestræbelser for at bringe den udenlandske Gæld ud af Verden ved Hjælp af Bondeskatter, men han begyndte resolut paa at konvertere den holstenske Gæld til indenlandsk dansk Gæld placeret

hos hans **Standsfæller** til lav Rente og mod ikke alt for givtige Panter. Tvangslaan **maaske**, men J. F. saa nu mere paa den danske Stats Tarv end paa sine **Standsfællers** Fordel. Imidlertid førte Krigen mod Kejseren til ny Gældsstiftelse, og først efter Speyerfreden **1544** kunde han for Alvor tage fat paa Gældsproblemet, nu sammenkædet med Hertugdømmernes Deling. Ved Paalæggelse af Skatter, Bortsalg af Krongods og tillige ved at rejse et betydeligt rentefrit Laan hos dansk Adel lykkedes det nu at komme ud af Gælden til den holstenske Adel og gøre Gældsordningen af **1539** effektiv.

Det er klart, at for at gennemføre sin Politik i disse Aar **maatte** J. F. have baade Kongens, Rigsraadets og hele den danske Adels Tilslutning. Den godlidende Christian III. voldte ham ingen Kvaler. Da J. F. efter **Utenhofs Død 1542** blev frit stillet, var det ham saaledes en let Sag at faa Kongen til at gaa med til en Ordning af Formynderregeringen i Rigsraadets Favør, samtidig med, at den vordende Konge hyldedes. Sine adelige Standsfæller holdt han sig paa god Fod med ved at vise Tilbageholdenhed ved Gennemførelsen af Lensreformen. Dog lykkedes det ham at skabe adskillige store Regnskabsien og øge de likvide Indtægter; men først fra **1544—45** drev han haardt paa dermed. Selv den Modstand, han mødte **1547**, og som førte til Rentemester Joachim Becks Fald, standsede ham ikke. Han gik Kompromissets Vej ved vel at gaa med til, at Eske Bille blev Rigshofmester, men samtidig at skaffe sig en ny Rentemester af samme Sindelag som han selv: **Eskil Oxe**, der i Begyndelsen af **40'erne** havde været hans Dreng, **3:** havde været i den nærmeste daglige Kontakt med ham (læst for ham, eta, jfr. **Vedel**). Eskil Oxe blev ham vel snart en endnu bedre Støtte end Joachim Beck, og hans geniale Broder Peder Oxe kom ogsaa snart frem i første Række. Da efter Eske Billes Død **1552** fire nye Rigsraader udnævntes, var den sidstnævnte iblandt dem. Med saadanne Mænd ved sin Side **maatte** Arbejdet med Statsanliggender i **50'erne** blive J. F. let, navnlig da han nu styrede en velordnet Stat. Disse Aar var utvivlsomt hans bedste.

J. F., der vel ved Embedssportler — thi Len havde han ikke overvættets mange af (Lekkinge fra **1539** kan føjes til de tidligere nævnte) — efterhaanden var blevet meget velstaaende, satte sine Penge i Jordegods. Jordtilliggendet til Hesselager havde han efterhaanden forøget saa meget, at det, da han **1548** — sikkert efter italiensk Forbillede — fik det ophøjet til Stamhus, omfattede to Hovedgaarde og **160** Bøndergaarde. Han havde da allerede længst erhvervet sig Patronats- og Birkeret. De største af hans andre

Ejendomme var Hagestedgaard og Borreby paa Sjælland. Den første erhvervede han 1540 og genopbyggede 1555. Borreby havde han faaet i sit Eje omkring 1550, og her opførte han en helt ny Hovedbygning (1556), større og kostbarere end Hesselager og ligesom dette bærende Præg af sin Ejers høje Kultur.

Med samme Ihærdighed som han byggede paa sine egne Gaarde, byggede han paa den danske Stats Slotte. Og med samme Iver som han søgte at fremdrage alle gamle Minder om sin Slægt, søgte han tilbage i Danmarkshistorien for at finde frem alt, hvad der vidnede om fordums Storhed. Derfor udnævntes 1553 paa hans Initiativ Hans Svaning til den første danske kongelige Historiograf med den Opgave at føre Danmarkshistorien op til Nutiden fra hvor Saxo slap. Den nye Udgave af den danske Rimkrønike, der udkom 1555, med de deri indeholdte skarpe Angreb paa Sverige, har J. F. derimod sikkert ingen Andel i; men herom tvivlede Gustaf Vasa ikke, og i det af ham selv i Samarbejde med Peder Swart forfattede Gensvar (udkommet 1558) gav han derfor J. F. en saare ublid Behandling. Saa højlig forbitredes J. F., da han læste dette, at han nedlod sig til at digte en Nidvise om Gustaf Vasa, som han dog ikke lod komme frem. Men da Johannes Magni Værk, der i anden Udgave 1558 blev kendt i Danmark, ogsaa indeholdt voldsomme Angreb paa Danskerne, besluttedes det endelig at give Svar paa Tiltale. Hans Svaning fik i Opdrag at forfatte det, og J. F. saa til, at intet afdæmpedes, da det fremkom 1561, selv om dets Proveniens tilsløredes.

Lod J. F. sin Forbitrelse faa frit Løb i Forholdet til Sverige, viste han sin sædvanlige kloge Forsigtighed i de indenrigspolitiske Forhold. Her havde han i 50'erne ladet sig rive med af Oxe'ernes Dristighed til en mere hensynsløs Lenspolitik end nogen Sinde. Det blev til alvorlig Krise. Derfor gjorde J. F. det højst usædvanlige at holde sig borte fra Herredagen April—Maj 1557, hvor Opgøret maatte komme. Da det havde vist sig — bl. a. ved Herluf Trolles Valg til Rigsraad — at Oxe'ernes Modstandere var de stærkeste, gik J. F. atter en Gang Kompromisets Vej. Lensforordningens udfordrende Bestemmelse om, at Lensmanden herefter kun maatte beholde en Tiendedel af de uvisse Indtægter, blev ikke virkeliggjort, og J. F. modsatte sig hverken, at Eskil Oxe gik af som Rentemester — dog mod at han erstattedes med Joachim Beck — eller rørte en Finger for at hindre den haarde Fremfærd mod Peder Oxe.

Christian III.s Død 1. Jan. 1559 var et haardt Slag for J. F. Vel maatte den uerfarne og uvidende Frederik II. i et og alt støtte sig til ham, men lunefuld og krigslysten var den unge Konge.

Dertil paadrog J. F. sig Dronning Dorotheas Had ved (ifølge Vedel) at hindre hende i at indgaa Ægteskab med Hertug Hans og afslaa hendes Ønske om at blive optaget i Rigsraadet. Vel netop fra denne Tid stammer følgende Indskrift paa en af hans Gaarde: »Blandt dyrebar Skat og alskens Lyst, som Konger og Fyrster gør rige, paa en Ting lide de Fejl og Brøst, saa faa dem Sanden tør sige«. J. F. nærede sikkert ingen Frygtagtighed i den Henseende. Ditmarskertoget 1559 var ganske mod hans Villie. Det samme kan derimod næppe siges om Indblandingen i Forholdene i **Lifland**. Herved kom et nyt Spændingsmoment til i Forholdet til Sverige. Et andet hidtil unævnt var Optagelsen af de tre Kroner i det danske Vaaben, sikkert paa J. F.s Initiativ. Rent galt blev det, da Gustaf Vasa 1560 efterfulgtes af Erik XIV., der var lige saa krigslysten som Frederik II. J. F. gjorde sit til at fremkalde Krigen ved at fastholde Kravet om de tre Kroner i det danske Vaaben, skønt han næppe har villet den. Han viste her en skæbnesvanger Optimisme. Da den ulykkelige Krig først var brudt ud, lagde han alle sine Kræfter i dens energiske Gennemførelse. Han ydede selv store Laan, saaledes 1563 alene 10 000 Dl. Men alligevel kørte det hele fast. Hvad Støtte kunde J. F. f. Eks. faa hos den 80-aarige Mogens Gyldenstjerne, der stadig sad som Statholder paa Kbh.s Slot? 1567 skete en Forandring. Det hedder i en samtidig Optegnelse: »15. Febr. kom Johan Friis og Peder Oxe paa Kbh.s Slot igen, og Hr. Mogens Gyldenstjerne maatte derfra og ned i Byen«. Forud herfor laa, at Rigsraadet, sikkert først og fremmest J. F., havde sat igennem, at Peder Oxe tilbagekaldtes som den eneste, der med sin geniale Kraft atter kunde bringe Danmarks Skude paa ret Køl. Ved det nære Samarbejde med Peder Oxe blev J. F.s sidste Aar sikkert forholdsvis lykkelige. I de Stunder, han fik til overs fra Statsstyreisen, samlede han ved sit Bord Peder Oxe, Niels Kaas og andre ligesindede, fint kultiverede Adelsmænd. Ogsaa enkelte borgerlige fik Adgang til denne Kreds, deriblandt Anders Sørensen Vedel, der snart blev J. F.s Yndling. Han fik det bedste Indtryk af den gamle Kansler, og det var paa dennes Tilskyndelse, at han gav sig i Lag med Saxooversættelsen. Vedel satte sin Velynder det smukkeste Minde i sin Ligtale over ham. Han vidner saaledes om hans Guds frygt, Selvbeherskelse, hans Kløgt og Viden, saa at han altid straks fandt Udvej selv i den vanskeligste Sag, hans Sprogkyndighed og store historiske Viden, som han gerne delagtiggjorde andre i, og hans Vennesælhed mod høj som lav, som han fandt værdige dertil. Skønt J. F. var en Velynder af Lærdom og den lærde Stand, blev Universitetet, hvis

Kansler han blev ved dets Genoprettelse 1537, kun knapt aflagt, vel paa Grund af den store Finansnød netop dengang. Senere (1555) skænkede han dog Universitetet dets første private Legat.

J. F. oplevede ikke Freden. Paa Hjemvejen fra Forhandlinger herom hos Kongen paa Nykøbing Slot blev han syg og maatte stoppe op i Køge, hvor han døde. Anders Sørensen Vedel var til Stede ved hans Dødsleje. Et grimt Efterspil fulgte. Først gjorde en Slægtning Indsigelse mod Stamhuserektionens Lovlighed. Det omstyrtedes, og samtidig indlededes en Undersøgelse, om hvorvidt han uretmæssigt havde erhvervet Gods, Kronen havde Krav paa. Skønt næppe synderlige Uregelmæssigheder var at paavise, foretrak hans Slægtninge dog at indgaa Forlig og udrede en Bøde paa 50 000 **Dl.** mod at beholde Godset. Paa denne Vis takkede Kong Frederik II. den Mand, der i hans egen og hans Faders Tid overlegent havde ledet Danmarks Politik og Styrelse og som endog dygtigt havde tjent hans Farfader.

Vel i et længere Spand af Aar end nogen anden dansk Kansler havde J. F. Ledelsen af den danske Stat. Selv havde han banet sig Vej til denne Post takket være sin glimrende Forstand og utrættelige Arbejdsenergi. Takket være sin Klogskab og Smidighed, sin Evne til at bøje af i Tide, naar Modstanden paa forskelligt Hold blev for stærk, beklædte han ubestridt Kanslerembedet i over en Menneskealder. At Gustaf Vasa vendte alt sit Raseri over Rimkrønikens Fornærmelser mod de Svenske mod J. F. personlig, er et fuldgyldigt Eksempel paa, at hans Samtid udpegede ham som den virkelige Leder af den danske Stat. — Malerier paa Fr.-borg 1550 (af Jac. Binck) og 1551; sidstnævnte publiceret i Træsnit 1571 af Lorentz Benedicht i Ligprædikenen. Stik 1777 efter et Maleri (med høj, lodden Hue), der formentlig er brændt paa Fr.borg 1859. Miniature paa Ledreborg, formentlig fra 18. Aarh. — Mindestøtte paa Jægerspris af Wiedewelt 1782. Mindesten i Hesselager.

A. S. Vedel: Ligprædiken over J. F., 1571. Saml. til Fyens Hist. og Topographie, III, 1865, S. 117—65. H. F. Rørdam: **Kbh.s Universitets Hist.**, I, 1868—69, S. 391—405. — Danmarks Adels Aarbog, III, 1886, S. 123 f. Danske Herregaarde ved 1920, I, S. 371—74; II, S. 1—9. **Dsk. Mag.**, IV, 1750, S. 209—23; 4. Rk., IV, 1878, S. 345 f. F. Richardt og T. A. Becher: Prospecter af danske Herregaarde, VII, 1854. **Kirkehistsaml.**, 3. Rk., V, 1884—86, S. 186—89. E. Arup: Danmarks Hist., II, 1932. Astrid Friis: Kansler Johan Friis' første Aar, i Scandia, VI, 1933, S. 231—327; VII, 1934, S. 167—246. Knud Fabricius i Hist. Tidsskr., 10. Rk., II, 1933, S. 343—47.

Astrid Friis.

Friis, Jørgen, ca. 1493—ca. 1547, Biskop. Forældre: Anders F. til Haraldskær (d. senest 1512, gift 1° med Agathe Krummedige) og Bodil Steinfeld (d. tidligst 1543). Ugift.

Efter Uddannelse hjemme blev J. F. 1516 immatrikuleret i **Köln**, hvor han antagelig fik sin Magistergrad; efter sin Hjemkomst ansattes han i Kancelliet. Da han under en Sendelse til Sverige 1518 blev overfaldet og bestjaalet i Stockholm, greb Christian II. dette som Paaskud til at opsige Sten Sture »Freden«. Hvor højt J. F. stod i Kongens Gunst viser Dronning Elisabeths Brev fra Sept. 1520 til Domkapitlet i Viborg om at vælge ham til Biskop der. Trods det uforsvarlige heri vovede man ikke at modsætte sig Kongens Villie, og 7. Jan. 1521 udnævnte Paven ham, skønt han kun havde Subdiakonvielse og kun var ca. 28 Aar gammel (o: manglede »kanonisk« Alder). I Dronningens Brev kaldes J. F. »Domprovst i Viborg«, men Paven kalder ham kun Kannik der (denne Præbende havde J. F. endda først faaet i Sept. 1520 med Ret til at beholde Sognekaldet i Jellinge, som Kongen tidligere maa have givet ham). Christian II. maa da antagelig, kort før han gennemtvang J. F.s Bispevalg, have overdraget ham Domprovstiet, der laa under kgl. Patronat.

Som Biskop viste J. F. sig som en afgjort verdsligsindet Mand uden kirkelig Sans; men heller ikke som gejstligt Medlem af Rigsraadet indlagde han sig Fortjenester. Allerede i sit første Bispeaar dokumenterede han sin Stridbarhed og sin Godsgriskhed (især over for Stiftets Klostre). I Dec. 1522 besluttedes Oprøret mod J. F.s Velgører og Henvendelsen til Hertug Frederik i hans Bispegaard, og et voldsomt Klageskrift over Christian II. affattedes der. Alligevel var det kun i de første Aar, at Frederik I. betroede J. F. vigtigere Statshverv (sidste Gang ved Fredsmødet i Lübeck Juni 1525). — I sitStift havde J. F. snart gjort sig forhadet, og navnlig blev Stemningen i Viborg, hvor Christian II. havde mange Tilhængere, ham højst ugunstig. I Slutningen af 1525 kom det til saa alvorlige Tumulter, at Rygtet gik i Haderslev, at **Borgerne** havde fordrevet Biskoppen og sluttet sig til Lutherdommen. — Den egentlige lutherske Bevægelse i Viborg fremtraadte dog først i Foraaet 1526, og da Frederik I. i Okt. gav Hans Tausen Værnebrev med Forpligtelse til at prædike Evangeliet i Viborg og i Dec. tillod Mag. Jørgen Jensen (Sadolin) at oprette en evangelisk Præsteskole der, blev Viborg det virksomme Midtpunkt for den lutherske Bevægelse i Jylland. — Til at bekæmpe dette Røre manglede J. F. ganske Evner. I Maj 1527 var tre andre jyske Bisper hos ham i Viborg og affattede en (forgæves) Henvendelse til de tyske Lærde,

Dr. Eck og Dr. Cockläus, om at bekæmpe Kætteriet i Danmark, og i Efteraaret rettede (ikke J. F., men) Odensebispens Jens Andersen et Advarselsbrev mod Lutheriet til Viborg og Aalborg. Om J. F. hører vi kun, at han senere paa Aaret eller **maaske** snarere 1528 gjorde et mislykket Forsøg paa at fængsle Hans Tausen, da denne prædikede i Franciskanerkirken; men Borgerne fordrev Bispens Folk. 1528 oprettedes et Trykkeri i Byen, hvorfra lutherske Skrifter udsendtes, og i Marts 1529 nedrev Borgere med Kongens Tilladelse de »overflødige« Sognekirker og tog Franciskaner- og Dominikanerkirkerne i Besiddelse som lutherske Sognekirker, og 1530 sluttede de en Kontrakt med Majoriteten af Domkapitlet om, at den katolske Gudstjeneste ogsaa i Domkirken skulde ophøre. Da Biskoppen 26. Aug. kom til Byen, forsamlede Borgerne sig »med Bøsser og Væрге«; F. paastod, at de »for 3. Gang« havde overfaldet ham.

Allerede længe forinden havde han opgivet sin Stiftsby og opholdt sig mest paa Bispeslottet Spøttrup. 1528—29 havde han opført et befæstet Slot ved Hald Sø, og 1529 slog han sig ned her, travlt optaget af at henlægge Bispestolens Gods til Slottet. Han søgte efter Evne at forulempe de Præster, som efterhaanden sluttede sig til Lutherdommen og giftede sig; sin Halvbroder, Kantoren, der ogsaa var blevet luthersk, fratog han Sebber Kloster. Stadig laa han i Godsstridigheder. 1530 led han den Tort, at en Ribekannik fik en pavelig Bandbulle mod ham opslaaet paa Stiftets Kirkedøre. Under en af sine mange Retstrætter med verdslige Standsfæller beskyldtes han for at fremlægge falske Breve. Kongen fratog ham i længere Tid hans Pantelen, Mors og Fjends Herreder, da han skyldte ham Regnskab for de kgl. Afgifter af Herrederne og »Landehjælpen« derfra, og Bestyrelsen overdroges endda J. F.s bitre Fjende Jens Hvas.

Da Frederik I. døde 1533, gav J. F. sit Had til Kongen Luft i Ønsket om at være en Djævel, der kunde plage hans Sjæl i Helvede. Paa den efterfølgende Herredag i Kbh. stemte han for Opsættelse af Kongevalget og ivrede for katolsk Reaktion. Da Recessen 3. Juli 1533 gengav Bisperne den fulde kirkelige Jurisdiktion, kunde J. F. med Virkning forfølge Stiftets lutherske Præster og forgreb sig atter paa Klostersgodset. Men i Viborg naaede han end ikke til at faa katolsk Gudstjeneste fornyet i Domkirken. — Under Skipper Clement-Fejden afbrændtes bl. a. Spøttrup, og Forholdene tvang nu J. F. til at tiltræde den jyske Adels Valg af den lutherske Hertug Christian til Konge (Juli 1534). J. F. brugtes straks af ham i flere offentlige Hverv; men allerede, da Christian III. hyldedes i Viborg (Marts 1535), begyndte Opgøret over hans Voldshand-

linger mod Lutheranerne ved Kongens Retterting. 12. Aug. 1536 udgik Kongebrev om at fængsle J. F. (i Overensstemmelse med Overenskomsten i Kbh. om Ophøret af Bispenses verdslige og gejstlige »Regimente«). Kort efter blev han grebet uden for Hald og sad fængslet forskellige Steder (først paa Hald) til 1538. 9. Aug. fik han sin Frihed mod en Revers, der anerkendte den nye kirkelige og verdslige Ordning. Han levede nu som Herremand paa Krastrup i Slet Herred. 1540 blev han forlenet med Vrejlev Kloster og anerkendtes atter som Rigsraad. Da han var med til at fælde en Herredagsdom under det vigtige Rigsraadmøde i Ribe 1542, **har** han muligvis ogsaa overværet sin gamle Modstander, Hans Tausens Indvielse til Biskop i Ribe, der foregik Dagen inden Herredagens Begyndelse. — 1547 fik Vrejlev en ny kgl. Lensmand; J. F. er da vel død i dette Aar; til det sidste var han optaget af Retstrætter; han forblev ugift, men efterlod sig en Datter.

Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 131. Acta pontificum danica, VI, 1915. Diplomatarium Vibergense, 1879. Ny kirkehist. Saml., V, 1869—71, S. 522—81, 703—71 (passim); 3. Rk., II, 1877—80, S. 674—77; III, 1881—82, S. 197—200. P. Severinsen: Viborg Domkirke, 1932, S. 335—67.

J. Oskar Andersen.

Friis, Jørgen Lauridsen, d. 1688, Præst. D. 1688 i Weddige i Halland. Gift med Regina Forman (gift 2° med Sognepræst i Weddige, Provst Andreas Jonæ Gothenius, ca. 1658—1730).

Efter at være blevet Student 1632 fra Viborg og 1634 at have taget Baccalaurgraden var J. F. i tre Aar Hører ved sin gamle Skole. I denne Periode traadte han i nær Forbindelse med Holger Rosenkrantz den Lærde, og 1637 blev han Præst i Sevel. I dette Sogn boede Knud Gyldenstjerne til Stubbergaard og hans Frue Christence Juel. Ikke mindst den sidstnævnte var religiøst interesseret, paavirket som hun var af Biskop J. D. Jersin og den fra Holger Rosenkrantz udgaaede Fromhedsbevægelse. Efter sin Mands Død (ca. 1640) faldt hun hen i aandeligt Tungvind og pintes meget af Anfægtelser. For at faa Fred i sit Sind søgte hun da under Indflydelse fra Rosenholm at indrette sit Liv paa næsten klosterlig Vis med talrige Fromhedsøvelser, Faste o. l. Hun forhandlede ivrigt med sin Sognepræst om sin aandelige Tilstand, men J. F. havde nu under et ivrigt Studium af Luthers Skrifter vendt sig bort fra **Rosenkrantz'** stærkere Betonning af de gode Gerningers Betydning for Frelsen og hævdede med Bestemthed, at der kun kunde vindes Fred ved Hengivelse i Guds uforskyldte Naade i Kristus, som den var skænket Mennesker i Daaben. J. F.s for-

andrede Standpunkt, som han ogsaa paa rethaverisk Maade forkyndte fra Prædikestolen, affødte efterhaanden et spændt Forhold til Fru Christence, der til sidst lod ham anklage for Biskoppen i Ribe for Vranglære. Efter vidtløftige Forhør blev J. F. suspenderet og 21. Juni 1643 afsat af Stiftets Landemode, fordi han ikke med tilbørlig Forsigtighed og Enfoldighed havde talt om »saadan høj Troens Artikel«. Sagen blev derefter indbragt for Kongen, hvem J. F. ansøgte om Benaadning. Christian IV. paalagde Landets Biskopper i Forening med det teologiske Fakultet at undersøge Dommen. Efter Forundersøgelser, der ikke udmærker sig ved særlig Upartiskhed, ligesom hele Rettergangen mod ham bærer et stærkt personligt Præg, kom Kommissionsdomstolen under Jesper Brochmands tydelige Førerskab til det mærkelige Resultat, at J. F. ved sin Hævdelse af Syndernes Forladelse i Daaben havde forkyndt falsk Lære, der kunde undergrave Bodslivet og bane Vejen for »kødelig Sikkerhed«. Derfor maatte han anses for uværdig til at beklæde et gejstligt Embede, og kun hvis han vilde tilbagekalde, kunde der tilstedes ham Ophold i Landet. Christian IV., der var i høj Grad opbragt paa J. F., fandt Dommen for mild. Han ønskede, at »Bøddelen skulde rive hans Tunge ud af hans Hals«, og da J. F. ikke gjorde Skridt til at tilbagekalde, men stod fast paa sine Meninger, blev han først sat i **Blaataarn**, siden 1644 smedet i Jern sammen med en af de værste svenske Slaver paa Bremerholm. Først efter et Aars Tid kom han fri, hvorpaa han drog til Rostock og fik det derværende Universitet til at udstede en Erklæring, hvorved det godkendte hans Standpunkt som ægte luthersk. Efter forgæves at have søgt Ansættelse i Slesvig blev J. F. ca. 1652 Præst i Breared i Halland. Ogsaa her maatte han døje Forfølgelse, idet Biskop Zacharias Kling 1668 fik ham afsat paa Grund af formentlig Filippisme i et Skrift »Nucleus«, han havde udarbejdet, og som væsentlig bestod af Udtog af Melanchtons Loci. Som Følge af en fornyet Undersøgelse af hans Sag fik J. F. dog snart efter kgl. Oprensning og blev Præst i et andet hallandsk Sogn, Weddige. Her levede han til sin Død i høj Alder. Heller ikke her fandt han dog helt rolige Dage, da han blev irettesat for, at han trods Landets Overgang til svensk Herredømme ved en bestemt Lejlighed havde holdt fast ved dansk Liturgi.

Samling af Akter i J. F.s Sag i Rigsarkivet (tidl.: Thott Fol. 99). Dänische Bibliothec, II, 1738, S. 209—43. Erik Pontoppidan: *Annales ecclesiæ Danicæ*, IV, 1752, S. 335—52. O. Nielsen: *Hist.-top.* Efterretninger om Hjerm og Ginding Herreder, 1895, S. 443, 461—86. J. Oskar Andersen: Holger Rosenkrantz den Lærde, 1896, S. 383 f. Villads Christensen: Jørgen Lauridsen Friis.

En vestjydsK Præsteskæbne, 1923 (Særtryk af Hardsyssels Aarvog). Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udg. af C. F. Bricka og J. A. Fridericia, V, 1883—85, S. 400 f., 407, 463, 480. C. W. Skarstedt: Göteborgs Stifts Herdaminne, 1878, S. 251 f., 962 f. Theol. Quartalskrift, utg. af H. Reuter-dahl och J. H. Thomander, Ny följd, IV, 1839, S. 141—48.

Bjørn Kornerup.

Friis, Jørgen Pedersen, 1684—1740, Præst, Forfatter. F. 3. Jan. 1684 i Thisted, d. 12. Febr. 1740 i Helsinge, begr. sst. Forældre: Tolder, Raadmand Peder Marcussen (d. 1699) og Ingeborg Sørens-datter Bloch (d. 1726?). Gift 14. Nov. 1719 i Kbh. (Holmens) med Johanne Cathrine Høiberg, f. 1695, begr. 11. Dec. 1751.

J. F. blev Student 1706 fra Aalborg, tog Baccalaurgraden 1707, Attestats 1712, boede som Alumnus paa Valkendorfs Kollegium 1711—14 og var Decanus ved Kommunitetet. At han skulde have taget Magistergraden 1716 og have været Skibs- eller Feltpræst (Dsk. Saml., IV, 1868—69, S. 89), beror paa en Misforstaaelse. Derimod var han omkring 1717 Handelsbetjent hos Storkøbmanden Abraham Kløcker i Kbh. 1719 kaldtes han til Sognepræst for Helsinge og Valby, hvor han tilbragte Resten af sine Dage. — Af J. F.s fem latinske Disputatser fra Kbh.stiden har den ene, som handler om den overtroiske Almue («Vulgus superstisiosus», 1713), Krav paa særlig Opmærksomhed. Den hører til de tidlige Behandlinger af dansk Folketro og indtager en Særstilling inden for denne sparsomme Litteratur. Medens de ældre Forfattere i denne Genre som Regel kun meddeler Enkeltiagttagelser, har J. F.s Bog et Hovedsynspunkt, idet han har faaet fat paa et meget væsentligt Træk i Almuens Tænkemaade, nemlig den urokkelige Fatalisme, paa hvilken baade teologisk og oplysende Paavirkning preller af. Disputatsen er den første Studie, vi har over det vigtige folkepsykologiske Skæbnetro-Problem og vidner om Forfatterens gode Iagttagelsesevne.

Som Poet tilhører J. F. den Kreds af Digtere, der fortsætter den Bording'ske Linie; under Indflydelse af Reenberg betegner de Reaktionen mod den senere Baroktids Overdrivelse og en Tilbagevenden til Bordings større Naturlighed. Lige saa lidt som sit store Forbillede forsværger J. F. dog helt Barokstilens Virkemidler; han anvender Aleksandrineren til mere officielt Brug og gaar ikke af Vejen for temmelig haandfaste Ordspil. Derimod dyrker han hverken Hyrdestil eller mytologisk Billedsprog. Af J. F.s aleksandrinske Digte er det mest vellykkede »De Svenskes Indgang, Fremgang og Udgang af Norrig Aar 1716«, hvori et gemytligt, nationalt-folkeligt Element trænger den traditionelle Kongeforherligelse i

Baggrunden; mere ujævnt i sin poetiske Flugt er et Digt som »Kjøbenhavns Taare, udøste i den store og bedrøvelige Ildebrand 1728«. Friest og naturligt udtrykker J. F. sig i kortere Metra (f. Eks. den **Bording'ske firfodede Jambe**), som han anvender i en Del Lejlighedsdigte, der udmærker sig ved deres realistiske hverdagsagtige Beskrivelser i en jævn, lidt snaksom og humørfyldt Tone. En vis Færdighed har J. F. haft i at forme poetiske Indskrifter (af hvilke den paa **Sandflugt-Monumentet** i Tisvilde (1738) endnu er bevaret i Sten), og han har haft Ord for at kunne improvisere paa Rim. Er Traditionen sand, som siger, at han under Audiensen hos Frederik IV., da han fik Helsinge Præstekald, paa staaende Fod ekstempererede baade den versificerede Supplik og Taksigelse, forstaar man godt, at en nøjsom Tid beundrede hans Kvikhed. — Udtryk for dybere poetisk Følelse i moderne Forstand findes næppe hos ham, betegnende i saa Henseende er det, at Erotikken helt savnes i hans Digtning. Han hører til Epigonerne, de sidste Repræsentanter for det 17. Aarhundredes Stil før den nye Lyriks Frembrud med Brorson og Stub. I J. F.s Sprog findes ikke mange Fremmedord; han skriver et renere Dansk end f. Eks. Holberg. — Hans »Poetiske Skrifter« blev 1752 udgivet af Sønnen Peder Friis. — Epitafium (uden Portræt) i Helsinge K.

K. L. Rahbek og R. Nyerup: Den danske Digttekunsts **Hist.**, IV, 1808, S. 136—42, 173—94. J. Paludan: Fremmed Indflydelse paa den danske Nationallitteratur, I—II, 1887—1913, Registrere. Vilh. Andersen: Den danske **Litteratur** i det 18. Aarh., 1934, S. 207 ff. **R P II;**

Friis, Michael Petersen, f. 1857, Embedsmand. F. 22. Okt. 1857 paa Marienlund ved Odense. Forældre: Løjtnant ved 4. Jægerkorps Michael Petersen (1827—90) og Eleonora Christine Trolle (1831—1918, Ægteskabet opløst 1865, gift 2° 1866 med Forvalter, senere Forpagter og Statsdyrskuekommissær Ingo Marius Friis, s. d.). Navneforandring 2. Febr. 1882. Gift 1° 14. Dec. 1883 i Kbh. (Pauls) med Thora Vilhelmine Hee, f. 5. Aug. 1853 i Grundfør, D. af Gaardejer, senere Rentier Jens Christian Nicolai H. (1809—91) og Louise Magdalene Thode (1814—91). Ægteskabet opløst 1915. 2° 18. Dec. 1915 i Kbh. (Garn.) med Lilli Ida Marie Collard, f. 1. Aug. 1882 sst. (Cit.), d. 22. Febr. 1931 sst. (Slotsk.), D. af Oversergent, senere Fabrikforvalter Frederik Christian C. (1850—1915) og Jutta Vilhelmine Olsen (1854—1906).

F. blev Student 1875 fra Herlufsholm, cand. jur. 1883, Volontør i Justitsministeriet 1886, Assistent 1889, Fuldmægtig 1893, Ekspeditionssekretær 1895, Kontorchef 1901, Departementschef 1904. 1911

forlod han Justitsministeriet for at blive Overformynder, 1923 tog han sin Afsked. — Allerede i Studenterdagene var F. optaget af aktiv Journalistik og Politik; han var saaledes 1877—78 Redaktionssekretær ved »Jyllandsposten«, derefter Korrespondent til norske og svenske Blade. Et stort Arbejde gjorde han 1883—89 som Redaktionssekretær ved »Dagbladet«, men dets Tilbagegang lod sig ikke standse. Fra denne Tid foreligger Pjecerne »Tre Arbejdsaar. En Redegørelse ang. Venstres Politik 1881—84« (1885), »Visnepolitikken og Provisoriet« (1885), »Revolutionære Tilløb« (1886) og hans i Forbindelse med cand. jur. Henr. Hansen udgivne »Forhandlingspolitikken 1890—92« (1892). Han var desuden juridisk Manuduktør (bl. a. for C. Th. Zahle) og gav Prins Christian (X.) Undervisning i Statsret. Da det af Elfride Fibiger i Jan. 1882 startede »Tidsskrift for Kvinder i de tre nordiske Riger« efter et Aars Forløb trængte haardt til Støtte, traadte F. til, idet han i Febr. 1883 blev Medredaktør; samtidig ændredes Tidsskriftets Navn til »Tidsskrift for Kvinden«. F. erklærede sig som en Tilhænger af Mænds og Kvinders Ligestilling med Hensyn til Valgret og Arbejds løn. Allerede s. A. traadte han tilbage som Redaktør, men paa et andet Felt manifesterede han derefter sin Interesse for Kvindesagen, idet han 1884—89 var Redaktør af »Maanedstidning, udg. af Foreningen imod Lovbeskyttelse for Usædelighed« (fortsat af cand. polit. A. Holck). 1889—1904 redigerede han »Samling af Anmeldelser til Handelsregistrene«. I C. F. Brickas »Dansk biografisk Leksikon« skrev han adskillige Biografier, især af Højres Politikere (Estrup, Nellesmann m. fl.). Et smukt Vidnesbyrd om hans kirkelige Interesse foreligger i Skriftet »Det danske Gesandtskabskapel i Paris. Med Oplysninger om dansk og norsk kirkeligt-socialt Arbejde i Paris efter Kapellets Ophævelse« (1928).

1898—1904 var F. Medlem af Bikubens Repræsentantskab, 1905—11 af Overværgeraadet, 1915 blev han Medlem af Tiendekommissionen, var dens Formand 1918—19. Siden 1908 er han Justitsministeriets Tilforordnede ved Købstædernes alm. Brandforsikring, blev s. A. 2. Direktør for Den grevelige Hielmstjerne-Rosencroneske Stiftelse, 1915 1. Direktør. Efter at have fungeret et halvt Aars Tid som kst. Departementschef i Justitsministeriet vedrørende Udførselslovgivningen blev F. 1915 Medlem af Den overordentlige Kommission af 8. Aug. 1914 (Prisreguleringskommissionen) og var derefter 1916—19 denne Kommissions myndige og upartiske Formand. 1913—18 var han Likvidator for Roskilde Handels-, Haandværks- og Landbrugsbank. 1917—21 Formand i Transportnævnet, 1919—24 Medlem af Bestyrelsen for Det østasiatiske Kompagni,

er siden 1913 Formand i Bestyrelsen for »Berlingske Tidende« og siden 1927 i Aktieselskabet Det Berlingske Bogtrykkeri, siden 1928 Formand for Overfredningsnævnet, siden 1929 for Kbh.s Forligskommission. — I alle disse usædvanlig talrige Embedsstillinger og Hverv har F. ydet et fortrinligt Arbejde, idet han med overlegen Kundskab og Indsigt i Forbindelse med sin betydelige formelle Evne og Forhandlingsdygtighed har forstaaet at løse foreliggende Opgaver. I det noget bureaukratiske Justitsministerium indblæste han en mere moderne Aand, og Overformynderiets forældede Arbejdsmetoder fornyedes ved praktiske, forretningsmæssige, Bestemmelser. Af Landmandsbankens Bankraad blev F. Medlem 1917, dets Næstformand 1920, Medlem af Bankens Bestyrelse 1921. Efter Bankens Sammenbrud n. A. dømtes han 1923 sammen med den øvrige Bestyrelse til Betaling af Bøder, bl. a. for uden tilstrækkelig Prøvelse at have offentliggjort Bankens Regnskab for 1921. De derefter følgende tre Aar tilbragte han i Frankrig. — I Danmarks politiske Historie greb F. ind, da Kongen paa Baggrund af enkelte ved Spørgsmaalet om Sønderjyllands Tilbagegivelse til Danmark fremkomne partimæssige Forskydninger havde afskediget Ministeriet Zahle 29. Marts 1920, og det under det følgende Ministerium Liebe viste sig, at Uroen i Befolkningen steg saa stærkt (Debat om Rigsdagens Hjemsendelse, Trusler om Storlockout og om Generalstrejke), at en skæbnesvanger Forfatningskamp var i Sigte. F. dannede da et Forretningsministerium, der havde Støtte eller dog frit Lejde fra alle fire Rigsdagspartier, og 5. April 1920 overtog han Landets Styrelse med den dobbelte Opgave at tilvejebringe et normalt Forhold til Rigsdagen og at gennemføre en ny Valglov til Folketinget. Det lykkedes F. ved den almindelige Tillid, han nød, at løse begge disse Opgaver, Storlockouten og Generalstrejken aflystes, og Statsstyreisen vendte atter tilbage til normale Baner. I det sønderjyske Spørgsmaal lod F. over for Ambassadørkonferencen i Paris udtale Ønsket om at udsætte Afgørelsen, indtil en ny parlamentarisk Regering var dannet i Danmark. Ved Folketingsvalget, der afholdtes 26. April 1920, kom Venstre og Højre i Flertal, hvorefter Ministeriet F. traadte tilbage 5. Maj s. A. og afløstes af N. Neergaards 2. Ministerium. — Ekstraordinær Assessor i Højesteret 1913. — R. 1902. DM. 1905. K.² 1908. K.¹ 1911. S.K. 1920. F.M.G. 1915. M.f.D.R. 1899. — Malerier af N. V. Dorph i Overformynderiet 1928 og til Ophængning paa Fr.borg 1929.

R. Volf: Stamtavle over A. Coldings Slægt fra Skrave, 2. Udg., 1917.

A. Falk-Jensen.

Friis, Mogens, Greve til Frijsenborg og Baron til Frijsenvold, 1623—75, Rentemester, Gehejmerraad. F. 7. Sept. 1623 paa Skumstrup (Vilhemsborg), d. 9. Juli 1675 i Kbh., begr. i Trin. K. Forældre: Niels F. til Favrskov (1584—1651, gift 2° 1636 med Anne Sandberg, 1591—1647) og Dorte Gyldenstjerne (d. 1634). Gift 1° 5. Sept. 1652 i Kbh. (Frue) med Anne Sehested, f. 29. April 1631 paa Kalø, d. 30. Aug. 1661 i Kbh., begr. i Aarhus Domkirke, D. af Kansler Christian Thomesen (Sehested) (1590—1652, s. d.) og Hustru. 2° 2. Nov. 1662 med Anne Marie v. Offenberg, f. ca. 1646, begr. 18. Maj 1694 i Kbh. (Frels. K.), D. af Christoffer v. O. til Lykkesholm (1595—1658, gift 1° med Deliane v. Pancker) og Marie Lützow (1617—82).

M. F. fik en god og alsidig adelig Opdragelse, først hjemme, senere hos Holger Rosenkrantz til Frølinge og Laxmand Gyldenstjerne til Bjersgaard, derpaa 1634—41 paa Herlufsholm og 1641—43 paa Sorø Akademi, som han viede en trykt latinsk Afskedstale (»Encomion Soræ« 1643), endelig 1643—44 i Leiden. Torstenson-krigen kaldte ham hjem til Danmark, hvor han ansattes i Danske Kancelli som Sekretær, i hvilken Egenskab han var attacheret de danske Forhandlere ved Brømsebrounderhandlingerne 1645. Marts 1646 afgik han fra Kancellitjenesten for at genoptage sine afbrudte Studier i det fremmede. Han var fjorten Maaneder i Paris og gennemstrefjede senere det meste af Frankrig. 1648 vendte han efter sin Faders Ønske hjem, tidsnok til at overvære Christian IV.s Ligfærd.

I de følgende Aar genoptog han sin Tjeneste i Kancelliet, samtidig med at han forvaltede de betydelige Godser, som først Moderen og derpaa Faderen efterlod ham. Han hørte vistnok til dem inden for det yngre adelige Slægtled, som søgte Tilknytning til Kongen og Hoffet; 1650 fulgte han Hertugdømmernes kgl. Statholder Grev Chr. Rantzau paa hans Sendefærd til Wien og tyske Hoffer. Efter Hjemkomsten forlenedes han 1652, kort før sit Bryllup med Kanslerens Datter, med Helgeland i Nordlandene; hertil føjedes 1656 Tønsberg Provsti. Som jysk Landkommissær fra 1656 aflagdes han desuden med et Præbende i Viborg. Under Krigene 1657—60 var han Generalkommissær ved de allierede Hære og indtraadte Juli 1658, sikkert støttet af sin Svoger, Øversterentemester Peder Reetz, som Rentemester i Rigets centrale Finansforvaltning. Efter Kbh.freden deltog han 1660—61 under Hannibal Sehesteds Ledelse i Malmøforhandlingerne om det skaanske Vederlagsgods. Som de andre Medlemmer af Centraladministrationen medunderskrev han ikke de adelige Indlæg paa Stændermødet 1660, men hans Navn

findes under Akten om Haandfæstningens Kassation, og han beholdt sit Embede og blev Assessor i Sehesteds Nov. 1660 oprettede Skatkammerkollegium. Han havde her navnlig Søetatens Finanser under sig og indlagde sig Fortjeneste ved at værne de til Flaaden lagte Indtægter mod Indgreb fra Hær- og Hofetatens Side, men besad hverken Indflydelse eller Evne nok til virksomt at modarbejde den Slendrian, som under Christoffer Gabels Ægide indtraadte i Finansforvaltningen. Sammen med Rigsfeltherre Hans Schack deltog han 1668 i Forhandlinger i Husum med gottorpske Kommissærer om Østersfangsten ved Vesterhavsøerne m. m. Sit gamle Len Helgeland ombyttede han 1661 med Lister Amt og Mandals Fogderi, som han nød »kvit og frit«.

M. F. var ingen stor Statsmandsbegavelse, men besad utvivlsomme administrative og diplomatiske Evner og stod paa Højden af sin Tids Dannelse, hvorom bl. a. hans værdifulde Bibliotek, som senere indlemmedes i det kongelige, vidner. Det herskende Træk hos denne Ætling af en gammel dansk Adelslæggt er imidlertid den Vindskibelighed, hvormed han i en Tid, da de fleste af hans Standsfæller kæmpede med store økonomiske Vanskeligheder, erhvervede sig en Godsrigdom, som overgik enhver anden samtidig Danskers. Hans Udgangspunkt var en betydelig Arv (bl. a. Godserne Skumstrup (nu **Vilhelmsborg**), Ning **H.**, og Favrskov, Sabro **H.**), men han forstod tillige i sjælden Grad at udnytte de Fordele, som hans Embedsstilling gav ham, og gik ikke af Vejen for uredelige Midler, som Forfalskning af Jordebogsangivelser og Indkassering af Betaling for ikke-præsterede Leverancer til Kronen. For Fordringer paa Kronen, som han skaffede sig ved de skaanske Vederlagsforhandlinger, fik han 1661 udlagt en Række Gaarde og Huse i Østjylland med Ret til af de gamle Sædegaarde Torup (Galten **H.**) og Vormstrup (Hovlbjerg **H.**) at indrette fri Sædegaarde samt Birkeret til Torup og Skumstrup og Patronatsret til ti Kirker. S. A. afkøbte han Henrik Thott en Del til denne udlagt Krongods i samme Egn med Ret til at oprette en fri Sædegaard af Østergaard (Hovlbjerg **H.**). 1662 købte han Hagsholm (Gern **H.**) af Otte Pogwisch, 1663 Palstrup (Lysgaard **H.**) af Kronen, 1664 Boller (Bjerge **H.**) af Elisabeth Augustas Kreditorer, 1665 Jernit, Lyngballegaard og Tulstrup (Gern **H.**) af Otte Pogwisch. Dette Godskompleks afrundedes ved en Række mindre Mageskifter og Handeler med Kronen og private og øgedes 1673 ved Erhvervelsen af Møgelkær (Bjerge **H.**); ca. 1662 afhændede han Skumstrup og Mosgaard (Ning **H.**), 1665 Palstrup; han var desuden en Tid Ejer bl. a. af Aastrup (Voldborg **H.**), Teglgaard (Helium **H.**),

Kvotrup (Onsild H.), Kollerup (Galten H.) og Vadskærgaard (Skodborg H.). Med en saadan Godsrigdom i Ryggen var Rente-mesteren, der søgte og fandt Støtte hos den nye Stjerne Rigskansler Griffenfeld, selvskreven til Opløftelse i den nye Grevestand 1671; n. A. oprettedes Lensgrevskabet Frijsenborg (Jernit, Tulstrup, Lyngballegaard, Hagsholm, Østergaard og Enslev, i alt 3001 Tdr. Htk.) og Lensbaroniet Frijsenvold (Torup m. m., i alt 1012 Tdr. Htk.).

1673 nedlagde Grev F., delvis af Helbredshensyn, Rentemesterstillingen, men fik s. A. Sæde i Statskollegiet og udnævntes til Gehejmerraad og Assessor i Højesteret. 1674 blev han Stiftsbefalingsmand over Aarhus Stift og Amtmand over Havreballegaard, Kalø og Stjernholm Amter. 1675 deltog han i Forhandlinger med en svensk overordentlig Ambassadør i Kbh., men døde kort efter i sin Gaard her (paa det gamle Raadhus' Grund). — Den efter Griffenfelds Fald nedsatte Revisionskommission og dens Efterfølger 1682—83 foretog en Undersøgelse af F.s Transaktioner, og efter at en Specialkommission havde haft dem til Behandling, blev hans Enke dømt til at yde Kronen en Erstatning paa ca. 100 000 Rdl. — Hv. R. 1671. — Gravmæle i Trinitatis K. — Maleri af A. Wuchters (Frijsenborg, Rosenholm). Buste i Ler (Fr.borg).

Progr. fun. acad. 1675. M. Foss: Ligprædiken over Fru Anne Sehested, 1662. A. Leth og G. L. Wad: Dimittender fra Herlufsholm, I, 1875, S. 305. Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 146. J. Bloch: Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark og Island 1660—1848, 1895. C. Christiansen i Hist. Tidsskr., 7. Rk., IV, 1902—04. Samme: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I, 1908. L. Bobé, G. Graae og Fr. J. West: Danske Len: Grevskabet Frijsenborg, 1916.

C. O. Bøggild Andersen.

Friis, Niels, d. 1508, Biskop. Broder til Jep F. (d. 1547, s. d.).

N. F. var af Skaktavl-Fernes Slægt og hjemmehørende i Thy, Børglum Stift. Han studerede i Udlandet og fik i den Tid Indtægten af forskellige kirkelige Embeder; 1482 blev han immatrikuleret ved Universitetet i Greifswald, 1486 staaer han indskrevet i Kölns Matrikel som Magister og med Jura som Studiefag. Efter sin Hjemkomst tjente han i Kancelliet, og ved Kongens Indflydelse blev han Biskop i Viborg 1498. Som saadan var han ivrig for at samle Gods til Bispestolen. I øvrigt blev han brugt i Kongens og Rigets Ærinder og deltog som Medlem af Rigsraadet i forskellige Møder og Forhandlinger. Han døde i Sommeren 1508; hans Efterfølger Erik Kaas omtales som Electus i Nov. og faar pavelig Udnævnelse 31. Jan. 1509.

Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 133.

Ellen Jørgensen.

Friis, Niels, 1664—99, Greve, Stiftbefalingsmand, Diplomat. F. 1664, d. 9. Febr. 1699 i Haag, begr. i Kbh. (Trin.). Forældre: Grev Mogens F. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 14. Sept. 1688 med Christine Sophie Reventlow, f. 30. Okt. 1672 i Haderslev, d. 27. Juni 1757 paa Fuirendal (gift 2° 1700 med Storkansler Grev Ulrik Adolf Holstein-Holsteinborg, s. d.), D. af Overjægermester, senere Storkansler Grev Conrad R. (s. d.) og 1. Hustru.

Efter sin Faders Død stod N. F. under Formynderskab af Moderen, som 1683 maatte afhænde Baroniet Frijsenvold til Kronen for dennes Fordringer paa Mogens F. Næppe uden Sammenhæng med hans Ægteskab med den formaaende Overjægermesters ældste Datter, som desuden bragte ham 20 000 Rdl. i Medgift, udnævntes han Marts 1688 til Kammerherre og Stiftbefalingsmand over Viborg Stift, en Stilling, som han allerede April s. A. ombyttede med Embedet som Stiftbefalingsmand over Aarhus Stift og Amtmand over Aarhusgaard og Stjernholm Amter. Han ombyggede 1695 ff. — ret sparsommeligt — Frijsenborgs 1600 opførte Hovedbygning og erhvervede 1697 Hovedgaarden Favrskov, som Faderen havde tillagt en Datter, og fik den indlemmet i Grevskabet. 1697 udnævntes han til Envoyé extraordinaire i Haag, hvortil han afrejste Juli 1698; under hans Fraværelse bestyredes hans Amter af Skanderborgamtmanden Joachim Schack og derpaa af Dronningborgamtmanden Frederik Vind, der blev hans Efterfølger. Hans Gesandtudnævnelse skyldtes sikkert Protektion fra Svigerfaderen og dennes Klike (Th. B. v. Jessen og Biermann-Ehrenschild); efter den svenske Kbh.-Residents Dom skal han have været lidet egnet til Posten, og der var i alt Fald intet i hans tidligere Virksomhed, som kvalificerede ham til den. Han døde imidlertid, før han fik vist, hvad han duede til. — Hv. R. 1698. — Buste paa Frijsenborg Hovedbygning. Miniature paa Kunstmuseet antages at forestille N. F.

Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 146. J. Bloch: Stiftamtmand og Amtmand i Kongeriget Danmark og Island 1660—1848, 1895.

C. O. Bu g gild Andersen.

Friis, Peder Edvardsen, 1691—1765, Præst, topografisk Forfatter. F. 23. Okt. 1691 paa Løjtved i Stenstrup Sogn, Fyn, d. 28. Juli 1765 i Skelskør, begr. i Skelskør K. Forældre: Senere Borgmester i Svendborg Edvard Nielsen F. (1659—1728) og Kirsten Poulsdatter Boesen. Gift 26. Juni 1722 i Kbh. (Frue) med Dorothea Elisabeth Kryssing, f. ca. 1691, d. 21. Okt. 1761 i Skelskør (gift 1° med Kontrollør Jacob Mejer, d. 1721).

F. blev Student 1710 fra Fr.borg, tog 1711 Baccalaurgraden og var 1712—16 Alumnus paa Borchs Kollegium. 1713 fik han sin teologiske Embedseksamen, 1716 Magistergraden og blev s. A. Skibspræst. 1720 kaldedes han til Sognepræst i Skelskør; fra 1753 var han desuden Provst. Han har udgivet en Disputats (1713) og en Tale ved Landemodet i Roskilde 1755 (1758), men det er dog udelukkende hans Bog om Skelskør, der har bevaret hans Navn for Forglemmelse. Den udkom 1759 og har til Titel »En ringe Underretning om Schielschiør **Kiøbstæds** gamle og nuværende Tilstand, efter mange Venners Begiering aftvungen og endelig paa et Forsøg, saa vit mueligt var, af de gamle mutilerede Papirer, saa mange som pro tempo findes, extraheret af Peter Friis **Edvardsen** . . .«. Den »ringe Underretning« er et Værk paa 632 Sider, hvoraf de sidste 260 Sider er Afskrifter af Dokumenter vedrørende Skelskørs Historie. Forfatteren er egentlig lige saa lidt Topograf som Historiker; han beder da ogsaa i Fortalen »den gode Læser pardonere mig, som er forceret ud paa disse Vande og **maa** roe mig i Land som jeg best kan«. Men skønt hans Mangel paa Kritik og Nøjagtighed saavel som hans kuriøse **Fortællemaade** og omstændelige Betragtninger over stort og **smaat** giver Bogen et Præg af Snakkesalighed, har den dog stadig Værdi ved den Rigdom af lokalhistoriske Oplysninger, den rummer. Meget af dette Stof vilde uden Tvivl være gaaget tabt, om ikke den gamle Præst havde taget sig for at overlevere til Eftertiden ikke blot, hvad han gennem 38 Aars Ophold i Byen havde set og hørt, men ogsaa hvad han fandt i Byens Arkiver. Bogen fandt ingen Paaskønnelse, da den udkom, ikke engang i Skelskør, til hvis Forherligelse den dog var skrevet; den kaldtes endogsaa »Skelskørs Beskæmmelse«. I et lille Digt, F. har skrevet i et Eksemplar af Bogen, beklager han sig bittert over sine Bysbørns Utaknemmelighed. — Mindesten i Koret i Skelskør K.

Selvbiografi i Det kgl. Bibliotek. L. F. la Cour i Aar bog for Historisk Samfund for Sorø Amt, **XIX—XX**, 1931—32. 11 71

Friis, Peder Laurensen, d. 1430, Biskop. Fader: Laurens F.

P. L. F. nævnes tidligst 1391 og var da Kannik og Kantor i Aarhus. 1396 blev han Biskop i Børglum. Som Medlem af Rigsraadet deltog han n. A. i Unionsmødet i Kalmar; 1406—08 fulgte han Dronning Margrete paa de Rejser rundt i Jylland, hvorunder hun i saa høj Grad forøgede Kronens Gods; 1411 var han til Stede i Kolding ved Forhandlingerne om Sønderjylland; 1419 medbeseglede han Forbundet med Polen, 1421 det jyske Vidnesbyrd om

Slesvigs Danskhed. 1425 deltog han i Kirkemødet i Kbh. For sit Stifts Interesser virkede han især ved at hævde sin Jurisdiktion over Øen Læsø, der tilhørte Viborg Domkapitel; han gik derved frem med største Voldsomhed, saa at han endog truede Bispen af Viborg paa Livet. Denne Strid blev bilagt af Dronning Margrete Aar 1400; Kapitlet fik de biskoppelige Rettigheder for ti Aar, hvorefter de skulde vende tilbage til Børglumbispen.

Danmarks Adels Aarvog, III, 1886, S. 129 f. A. Heise: Diplomatarium Vibergense, 1879, Indl., S. XXXIII f. C. Eubel; Hierarchia Catholica, I, 1898, S. 157. Alfr. Krarup og Johs. Lindbæk: Acta Pontificum Danica, II—III, 1907—08.

Henry Bruun (*Kr. Erslev*).

Friis, Steffen Christian Julius Landkilde, f. 1861, Veterinær. F. 19. Okt. 1861 i Hundslev, Fyn. Broder til Aage F. (s. d.). Gift 24. Maj 1888 i Kbh. (Jac.) med Christiane Magdalene Petersen, f. 13. Maj 1864 i Kbh. (**Garn.**), d. 10. Marts 1928 sst. (**Jac.**), D. af Fuldmægtig i Justitsministeriets Brandkontor, senere Direktør i Den almindelige Brandforsikring for Landbygninger og Justitsraad Michael August P. (1833—1902) og Christiane Vilhelmine Thorlacius (1837—78).

F.s Studieophold ved Veterinærskolen faldt paa et Tidspunkt, da Veterinærstudiet endnu ikke i væsentlig Grad var paavirket af de mægtige Fremskridt, som Medicinen paa Grundlag af Naturvidenskaberne allerede fremviste, og som senere er fortsat efter en stedse stigende Maalestok. Han søgte derfor efter overstaaet Eksamen (1883) til Veterinærskolerne i Dresden og Wien, hvor Husdyrenes patologiske Anatomi og den fremspirende Bakteriologi allerede havde opnaaet Plads inden for Undervisningens Rammer, og han var i øvrigt — ligesom adskillige af sine samtidige — henvist til ved Selvstudium og ved Støtte fra forskellige Sider at søge den Videreuddannelse, der satte ham i Stand til at udfylde de betydningsfulde Stillinger, han efterhaanden kom til at beklæde. Som et Led i denne Uddannelse maa nævnes hans fleraarige Assistenttjeneste ved Veterinærskolens Klinikker. 1887 blev han knyttet til **Kbh.s** Sundhedskommission, og n. A. indtraadte han tillige i Hærens Dyrlægkorps.

I Sundhedskommissionen fungerede han i 41 Aar, knyttet til Lægepersonalet, først som eneste, senere som 1. Dyr læge. I denne Periode reorganiseredes Tilsynet med Butiks- og Torvehandelen med animalske Fødemidler og udstedtes det første omfattende Regulativ vedrørende Hovedstadens Forsyning med Mælk (1904); dette, for hvilket Grundlaget var udarbejdet af **F.**, blev senere

revideret og suppleret, og det blev benyttet som Grundlag for lignende ved Sundhedsvedtægter i Provinsbyer udstedte hygiejniske Bestemmelser. Hans Virksomhed paa dette Omraade har saaledes haft banebrydende Betydning for Mælkehygiejnens Udvikling her i Landet. Ogsaa paa Kødkontrollens Udvikling har F. haft væsentlig Indflydelse, dels gennem sin daglige Virksomhed i Hovedstaden, selv om Ledelsen af de offentlige Slagtehusse ikke direkte har været undergivet Sundhedskommissionens Tilsyn, dels og særlig som Medlem af Kommissioner og Udvalg nedsatte af Kbh.s Kommune, Justits- og Landbrugsministeriet, og endvidere gennem Arbejde inden for den af danske Dyr læger 1899 stiftede Kødkontrolørforening, hvis Formand han var 1906—12; som saadan var han virksomt Medlem af forskellige af Foreningen nedsatte Udvalg, der bl. a. 1902 tilvejebragte højst tiltrængte ensartede Bedømmelsesregler for Kødkontrol, hvilke Regler senere autoriseredes af Landbrugsministeriet og endnu danner Grundlag for vore Bestemmelser, samt 1904 udarbejdede »Forslag til Sundhedsvedtægtsbestemmelser angaaende Kødkontrol i Kommuner, hvor der ikke er offentligt Slagtehus«, et Forslag, der blev godkendt af Justitsministeriet og indtil de seneste Aar har dannet Grundlaget for Udarbejdelsen af Sundhedsvedtægtsbestemmelser paa dette Omraade i Landkommuner og mindre Købstadkommuner.

Efter at have været tjenstgørende Reservedyrlæge i Hærens Dyr lægekorps 1888—93 udnævntes F. 1894 til Korpsdyrlæge og ansattes ved 1. Artilleriregiment; 1900 udnævntes han til Overdyrlæge og 1905 til Stabsdyrlæge og Chef for Dyr lægekorpsset; han fratraadte denne Stilling 1931. Som Chef for Dyr lægekorpsset tilvejebragte han faste Rammer for de værnepligtige Dyr lægers militær-veterinære Uddannelse; det lykkedes ham at forbedre Militærdyrlægernes Forhold og at sikre dem den Ligestilling med Hærens Lægepersonale, som deres Uddannelse gjorde dem berettigede til. Han gennemførte en Modernisering af Hestebeslaget inden for Hæren og sørgede for en tidssvarende Forøgelse af Hærens Dyr lægemateriel; endelig forskaffede han 1915 ad privat Vej Hæren en Röntgeninstallation, afpasset efter Anvendelsen til Heste. F.s kloge og initiativrige Ledelse af Dyr lægekorpsset sikrede ham en betydelig Indflydelse over for de militære Myndigheder og kom i høj Grad Korpsset til gode.

Ved Siden af Arbejdet paa disse to saa forskellige Felter passede F. en betydelig privat Praksis og var fast knyttet til flere af Hovedstadens store industrielle Virksomheder, ligesom ogsaa til den kgl. Staldetat. Siden 1906 har han været Medlem af Det veterinære

Sundhedsraad og siden 1917 Medlem af den staaende Voldgiftsdomstol i Tvistigheder angaaende Handel med Husdyr for Staden Kbh. — F. har gennem de mange Aar vedligeholdt Forbindelsen med Veterinærskolen og har bl. a. 1889—1918 fungeret som fast Censor ved Veterinæreksamen. — Han interesserede sig i en lang Aarrække for Dyrlægernes Foreningsliv; han var, som nævnt, 1906—12 Formand for Kødkontrolørforeningen for danske Dyr læger, der, efter at have udvidet sine Rammer og antaget Navnet Kød- og Mælkehygiejnisk Forening for danske Dyr læger, 1924 udnævnte ham til Æresmedlem. 1912—15 fungerede han som Formand for Den danske Dyr lægeforening.

1889 var F. Medstifter af »Maanedsskrift for Dyr læger« og er vedblivende Medudgiver og Medredaktør af samme. I dette og adskillige andre danske og udenlandske Tidsskrifter har han offentliggjort talrige Afhandlinger og Artikler, væsentligst med hygiejnisk og praktisk-veterinært Indhold; han var Medarbejder ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Festskrift 1858—1908 (1908) og har været veterinær Medarbejder ved »Berlingske Tidende«. — R. 1907. DM. 1909. K.² 1921. K.¹ 1932.

Livsminder. Trykt som Manuskript, 1932. Marius Nielsen i Maanedsskr. for Dyr læger, XLIII, 1931—32, S. 385 ff.

C O Jensen

Friis Hansen, Julius, 1856—1905, Præst. F. 29. Sept. 1856 paa Ødegaard ved Saksøbing, d. 5. Aug. 1905 i Kbh., begr sst. (Vestre). Forældre: Forpagter Julius Wilhelm Hansen (1821—80) og Ida Sophie Birgitte Friis (1830—1917). Gift 23. Maj 1883 i Nykøbing F. med Ane Dorthea Slot, f. 25. Okt. 1856 i Ribe, D. af Købmand Christian Johansen S. (1828—66) og Zeline Johanne Zoega (1832—72).

F. H. blev Student 1874 fra Nykøbing, cand. theol. 1880, var 1882—89 Kapellan pro loco i Lyngby, 1889—96 Sognepræst i Olsker og Allinge og blev 1896 Sekretær ved Kbh.s Kirkefond. Dette var stiftet s. A. Sjællands Biskop var født Formand, og dermed var givet et tydeligt Svar paa et Spørgsmaal, der i de foregaaende Aar atter og atter var rejst: Skal Kbh.s Kirkesag løses paa frikirkelig eller paa folkekirkelig Grund? Naar nu den sidste var valgt, saa fremtraadte dermed et nyt Spørgsmaal: Kan paa den Vis Appellen til Frivilligheden holdes virksom? Og vil Kirkesagen ikke nu blive flyttet fra den levende Menighed til Biskoppens og Kirkeministeriets Kontorer? Herpaa blev Svaret givet, da F. H. valgtes til Sekretær. Det tør vist siges, at ingen Præst eller Lægmand inden for den danske Folkekirke var mere skikket end

han til den ingenlunde lette Opgave, han gik ind til. Som Student var han blevet vakt ved R. Frimodts Forkyndelse og havde straks kastet sig ind i Søndagsskolearbejde, Fattigpleje o. m. a. Han var lykkelig i sin Præstegerning. Han prædikede, holdt Bibel-læsning, organiserede, byggede Missionshus, drev Sjælesorg, saaledes som faa Præster har gjort det. Han lignede ikke den gængse Type paa en dansk Sognepræst, meget mere de store Skikkelser inden for den evangeliske Retning i England. Det var naturligt, at han blev levende interesseret i Thomas Chalmers, hvis Bog »Den kirkelige Fattigpleje« optog ham stærkt. 1888 udgav han den i dansk Oversættelse, og s. A. udsendte han et lille Skrift »De nødlidende og Folkekirken«. De Principper, han her udviklede for Statens og Kirkens Hjælp til Fattige, har nu mindre Interesse; Udviklingen kom til at gaa ad andre Baner. Men to Ting er bemærkelsesværdige: F. H. har lært at tro paa Frivillighedens Betydning, men kun naar den bæres af den levende Menighed. Dette sidste Punkt fik for ham en ny Realitet, da han som Sognepræst i Olsker lærte Indre Missions Menighedsliv at kende, dels paa Bornholm, dels ved Rejser. Da nu Kbh.s Kirkesag kom paa Dagsordenen (ved Kirkekommissionens Forslag om otte nye Sogne), kunde F. H. ikke tie. I et kort og klart Indlæg »Om nye Kirker i København« (1893) afviste han Kommissionsforslaget som utilstrækkeligt og viste hen til den kristelige Frivillighed som den eneste Løsning. Allerede i Olsker havde han staaet i nøje Kontakt med Kirkesagens Mænd. Det kom da næsten som en Selvfølge, at han nu kaldtes til Fondets Sekretær; han blev i denne Stilling til sin Død. I disse Aar (1897—1905) var det F. H., der stærkere end nogen anden gav Kirkefondet Præg og Retning. Farten sattes mægtigt op, Troen paa hvad Frivillighed formaar øgedes, og det var Indre Missions Menighedsliv, der var Baggrund for denne Tro, det var Indre Missions Præster, som skulde bringe Kbh. Evangeliet. F. H. var aldrig snæversindet i den Forstand, at han ikke skulde være villig til at samarbejde med andre Retninger, men de unge Præster skulde efter hans Skøn gaa helt ind paa Indre Missions Bane; kun de dertil villige ønskede han til Kbh. Det var langt fra, at F. H. her altid greb rigtigt. Selv bortset fra nogle helt uskikkede kom der i hans Tid til Kbh. en Del Præster, som ikke var særlig egnede. Kirkefondets Udgifter steg i disse Aar stærkt. F. H. var ofte hastig til at træffe Afgørelser og lidet tilbøjelig til at spørge andre. Alt i alt var det dog Dage rige paa Fremgang. F. H. sparede aldrig sig selv. Og samtidig med, at Kirkefondsarbejdet voksede, var der næppe noget kirkeligt Fore-

tagende særlig inden for Indre Mission, som han ikke tog Del i, ofte som ledende; nævnes kan De samvirkende Menighedsplejer, Indre Missions **Helliggørelsesmøder** og Danmarks Præsteforening (Formand 1897—1905). 1902 udsendte han i Anledning af de kirkelige Lovforslag et velskrevet Indlæg for »En fri Folkekirke«, 1903 en unægtelig stærkt gammeltestamentlig Pjece »Den hellige Fædrelandskærlighed«. Til alt dette kom »det daglige Overløb«, Redaktionen af Bladet »Kbh.s Kirkesag«, o. m. a. Intet Under, at F. H.s Kræfter ikke kunde strække til, og at han døde forholdsvis ung. — Basrelief paa Gravstenen af L. Brandstrup.

P. D. Koch: Kbh.s Kirkesag 1890—1915, 1915. A. Fibiger: Julius Friis Hansen, 1920. Villads Christensen: Friis Hansen som Sognepræst, 1922.

Hans Koch.

Friis Johansen, Knud, f. 1887, Arkæolog. F. 1. Nov. 1887 i Fredericia. Forældre: Inspektør ved Døvsstummeskolen Christian Johansen (f. 1850) og Vilhelmine Jacobine Henriette Elisabeth Friis (1853—1930). Gift 21. Maj 1926 i Birkerød med mag. art. Charlotte Brøndsted, f. 5. Febr. 1892 i Grundfør, D. af Sognepræst, sidst i Tryggelev Holger B. (1849—1916) og Kristine Margrethe Bruun (1858—99).

F. J. blev Student 1904 fra Fredericia og begyndte at studere Medicin. Efter 1905 at have taget Filosofikum gav han sig til at studere Græsk og Latin og tog 1911 Skoleembedseksamen med klassisk Filologi som Hovedfag og Tysk som Bifag. Allerede i Studentertiden var hans Interesse for Arkæologien blevet vakt, og 1907 erhvervede han Rask-Legatets Pris for en af Det filologisk-historiske Samfund udsat Prisopgave, »Lotos- og Palmetteornamentet i ældre græsk Vasemaleri«. 1909—10 var han Assistent ved Møntsamlingen. Forinden han afsluttede sine Universitetsstudier, havde han foretaget en kortere Studierejse til Tyskland, og efter Eksamen ansattes han som Underinspektør ved Nationalmuseets 1. Afdeling; 1922 blev han Inspektør for og Leder af den som en særlig Afdeling udskilte Antiksamling. 1926 udnævntes han til Professor ved Universitetet i Arkæologi. Ansættelsen ved Nationalmuseets 1. Afdeling, der dengang omfattede den forhistoriske danske Samling, Antiksamlingen og Etnografisk Samling, førte med sig, at F. J. maatte lægge sig efter forhistorisk Arkæologi, og saa længe han var knyttet til Nationalmuseet, var hans videnskabelige Produktion omtrent ligelig delt mellem den forhistoriske og den klassiske Oldtidsvidenskab. Arbejderne inden for det første Omraade blev dels fremkaldt ved nyindkomne Fund, dels ved at

F. J. som Leder af Udgravninger for Nationalmuseet fremdrog Fund af videnskabelig Betydning, som han selv **maatte** publicere. 1911 modtog Nationalmuseet et rigt Sølvfund fra Terslev, en Sølvskat fra Vikingetiden, som Sophus Muller overdrog F. J. til Publikation, og herom fremkom Afhandlingen »Sølvskatten fra Terslev« (Aarbøger for nordisk Oldkyndighed, 1912, S. 189—263; paa Fransk i Mémoires de la société royale des antiquaires du Nord, 1913, S. 329—95). De følgende Afhandlinger, »Gravpladsen ved Ryomgaard« (Aarbøger, 1915, S. 149—64), »Jordgrave fra Dyssetid« (sst., 1917, S. 131—47) og »En Boplads fra den ældste Stenalder i Sværdborg Mose« (sst., 1919, S. 106—235, paa Fransk i Mémoires, 1919, S. 241—359) behandler allesammen Fund, som F. J. selv havde udgravet, og viser ham som en fortrinlig Udgraver og en meget kyndig Forhistoriker. 1923 fulgte den store Afhandling »Hoby Fundet« (Nordiske Fortidsminder, II, S. 119—64), en Publikation af det enestaaende rige, romerske Gravfund fra Hoby paa Lolland, hvortil slutter sig to mindre Afhandlinger, »Om Thorvaldsens Priamos og Achilleus« (Kunst og Kultur, 1923, S. 240—52) og »An antique replica of the Priambowl from Hoby« (Acta Archaeologica, I, 1930, S. 273-77). I »De forhistoriske Tider i Europa« (I—II, 1927), hvilket Værk **F. J.** redigerede, skrev han i første Bind Afsnittet »Italiens forhistoriske Kultur« (I, S. 250—366). — Resten af F. J.'s videnskabelige Værker drejer sig om Emner fra den klassiske Arkæologi og begyndte med »Zeusaltret i Olympia« (Nord. Tidsskr. f. Filologi, 4. Rk., IV, S. 47—74). 1913—14 foretog F. J. med Understøttelse af Carlsbergfondet en Rejse til Grækenland, Lilleasien og Italien, og 1918 udkom Værket »Sikyoniske Vaser«, med hvilket han vandt den filosofiske Doktorgrad. Efter en ny Rejse (1919—20) til England, Frankrig, Italien, Grækenland og Tyrkiet publicerede han 1923 sit Hovedværk »Les vases Sicyoniens«, der ikke er en Oversættelse af Disputatsen, men et nyt Værk, og fra 1924 udgiver han sammen med Chr. Blinkenberg de græske Vaser i Antiksamlingen i »Corpus Vasorum Graecorum, Musée National Copenhagen« (I—III). — Efter at **F. J.** 1926 var blevet Professor i Arkæologi, har han i den Tid, han har kunnet afse til egen Produktion ved Siden af Universitetsarbejdet, udelukkende koncentreret sig om klassiske Emner (bl. a. »Tonbuller der Seleukidenzeit aus Warka«, Acta Archaeologica, I, 1930, S. 41—55; »Sacena, zur Geschichte der römischen Opfergeräte« (sst., III, 1923, S. 113—56); »Iliaden i tidlig græsk Kunst«, 1934; »Georg Zoega og Rom«, i Rom og Danmark, I, 1935, S. 223—67). — 1928 blev F. J. Medlem af Videnskabernes Selskab; han er endvidere Med-

lem af Deutsches Archaeologisches Institut, af Oldskriftselskabets Oldsagsafdeling og af Society of Antiquaries of London.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1918.

H. C. Broholm.

Friis Møller, Kai, f. 1888, Forfatter. F. 15. Aug. 1888 i Kbh. (Matth.). Forældre: tidligere Bryggeriejer Aurelius Møller (1851—98) og Caroline Johanne Frederikke Thomasine Friis (1849—1919). Gift 8. Okt. 1927 i Hørsholm med Else Sophie Christine Kjær, f. 8. Okt. 1905 i Kbh. (Kap.), D. af Sporvognsfunktionær Jacob K. (1867—1933) og 1. Hustru Helene Margrete Høyer (1874—1918).

F. M. blev Student 1905 fra Borgerdydskolen i Helgolandsgade og cand. phil. 1906. Han debuterede som Lyriker i »Tilskueren« 1908 og leverede s. A. i »Det ny Aarhundrede« en Oversættelse af Rossettis »Den salige Jomfru«, nogle Aar skrev han Litteraturanmeldelser i »Riget« og var 1913—18 litterær Medarbejder ved »Politiken«. Siden har han stadig dyrket Journalistik ved forskellige Blade, bl. a. »Nationaltidende« og »Ekstrabladet«. I **Krigsaarene** var han knyttet til V. Pios Forlag, for hvilket han med megen Sans for Bogkunst besørgede en Række bibliofile Udgaver, bl. a. »Belgien« (1916), Serien »Vignetbøger« og »Irland« (1918). Hans første selvstændige Bog var »Digte« (1910), der 1920 fulgtes af en ny Digtsamling »Indskrifter« og 1926 af den lille Samling »Jamber«. I øvrigt har han udgivet en Række Oversættelser bl. a. af Kipling, Maeterlinck, Baudelaire og Tagore; nævnes kan Kiplings »Soldatersange« (1914, 2. Udg. 1919), »Belgiens Lyre« (1915), »Tolv gamle Julerim« (1916), »Hundrede franske Elskovsdigte« (1921, 2. Udg. 1930), »Kiplings Digte« (1928), »Ballader af Vilion« (1932) og »Hr. Danyser og Fru Venus« (1934). *En Del Afhandlinger og kritiske Artikler er samlet i »Belgiske Dage« (1918), »Profane Profeter« (1922) og »Et Narreskib« (1935), Rejseskildringer i »En Pilgrimsfærd til Nordfrankrig og Belgien« (1919).* — F. M. viste allerede i sin første Bog en paafaldende Modenhed. Der var stærke Paavirkninger at spore baade af fransk Poesi (Baudelaire, Mallarmé) og af engelsk (Keats, Rosetti, Swinburne), men det var dog altsammen personligt præget i en dadeløs Form, der var hans egen; i et enkelt stort Digt, »Gallionsfigurens Sang« (trykt paa ny 1930 i et Udvalg af F.-M.s Digte), naaede han det udmærkede. Hans senere Samling, »Indskrifter«, er fyldt af en større menneskelig Erfaring, og ogsaa i denne viser han sig som en Dyrker af Formens rene Skønhed. — Hans vigtigste Indsats er imidlertid hans Oversættelser. Han har paa dette Om-

raade vist et smidigt og mangfoldigt Talent. Allerede i hans Debut-bog var der indføjtet nogle overordentlig træfsikre Oversættelser af den franske Middelalderdigter Villon. En ganske anden Tone forstod han at anslaa i sine Kipling-Oversættelser — den kraftige, barske og stundom djærvt **zünftige**. En hel Rigdom af forskellige Tonearter overførte han i den graciøse, af og til patetiske og altid indtagende Samling af franske Elskovsdigte. Med lige saa lykkelig Sikkerhed har han i »Hr. Danyser og Fru Venus« fordansket middelalderlig tysk Poesi. — F. M.s to ovennævnte kritiske Samlinger giver ikke noget fyldestgørende Indtryk af hans æstetiske Evner, thi det er i disse Bøger saa godt som udelukkende det negative i hans Kritik, der træder frem, hans Lyst til at raillere, hans Behagen sig i en langsom **Sønderflængning** af de Ofre, han har valgt sig; det er en yderst maliciøs Kritik, som dog ofte reddes af den Humor og det lystige Vid, han lægger for Dagen. — Tuschtegning af Mogens Lorentzen 1928.

Chr Rimestad.

Friis-Skotte, Johannes Frederik Nicolai, f. 1874, Minister for offentlige Arbejder. F. 1. Dec. 1874 i Vordingborg. Forældre: Konduktør, senere Togfører Erik Petersen (1841—1912) og Nicoline Clausen (1842—1925). Navneforandring 18. Juni 1904. Gift 30. April 1898 i Dragør med Anna Christine Marie Friis, f. 21. Okt. 1871 i Dragør, D. af Styrmand, senere Kaptajn Peter Jansen F. (1843—76) og Julie Augusta Petersen (1843—82).

Efter at have bestaaet Almindelig Forberedelsesexamen i Kbh. 1890 blev F.-S. s. A. ansat ved Statsbanerne som Ekstraassistent, fra 1891 som Trafikelev; 1893 blev han Trafikassistent og 1919 Overassistent (Trafikkontrollør) og gjorde i en Aarrække Tjeneste paa Kbh.s Godsbanegaard, indtil han 1924 første Gang blev Minister. Inden for Jernbanemændenes Kreds indtog han i nogle Aar en førende Plads i den Organisationsbevægelse, som begyndte 1898; som Formand for Jernbaneorganisationernes Fællesudvalg virkede han bl. a. for, at der ved Statsbanerne blev gennemført en fast Retsordning i Disciplinærsager. Hans Interesse for sociale Forhold førte ham tidligt ind i Socialdemokratiet. Han var 1908—24 Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse, **Raadmand** 1919—24. I næsten hele sin Virketid i Kommunalbestyrelsen havde han Sæde i Budgetudvalget, Hospitalsudvalget, Udvalget for Tilskud til sociale Formaal, var Repræsentant i Bestyrelsen for Frbg. Sporvejs- og Elektricitets Akts., i en Aarrække tillige Medlem af Sporvejs- og af Belysningsudvalget, og han repræsenterede Kommunen i Udvalget af 1915 angaaende Foranstaltninger for Persontrafik mellem

Jernbanestationerne i **Kbh.**, Frbg. og Gentofte Kommuner. Han var 1908—24 Medlem af Skolekommissionen, og i hans hele offentlige Virksomhed har en varm Interesse for Skolens Udvikling været et fremtrædende Træk, bl. a. udarbejdede han Forslag til den københavnske Skoleordning forud for Lovgivningen af 1918 herom. 1918 indtraadte han i Folketinget som kredsvalgt socialdemokratisk Kandidat i **Kbh.-Frbg.** og er genvalgt siden. Han var Medlem af Statens Lønningsraad 1919—24 og 1926—29, af Folketingets Finansudvalg 1920—24 og 1926—29, Medlem af den store Sparekommission af 1921, Spareudvalget vedrørende Det kgl. Teater af 1921, Kommissionen angaaende Orlogsværftet og Hærens tekniske Virksomheder af 1922 og afløste tidligere Justitsminister Rytter som Formand for Administrationskommissionen af 1923. Da det første Ministerium Stauning blev dannet 1924, indtraadte **F.-S.** som Minister for offentlige Arbejder og blev atter Minister med samme Portefeuille i det andet Ministerium Stauning 1929. Som Minister gennemførte han Love om Forenkling af Statsbanernes Styrelse og om smidigere Tilpasning af Statsbanernes Takstsystem, og hans Bestræbelser for at simplificere Statsadministrationen fandt ogsaa Udtryk i Loven af 1927 om Forening af Postvæsenet og Telegrafvæsenet under en fælles Administration. De Styrelseslove, han har faaet gennemført, er præget af hans Ønske om at give Administrationerne større Handlefrihed. Han gennemførte 1926 — paa Grundlag af Administrationskommissionens Forslag —, at Statens Erhvervsvirksomheder paa deres Regnskaber skulde opføre regnskabsmæssigt korrekte Beløb til Afskrivning samt en vis Rente af Anlægskapitalerne for derved at tilvejebringe virkelige Oversigter over disse Virksomheders økonomiske Resultater, der kunde være bestemmende bl. a. for eventuelle Takstreguleringer; for Statsbanerne opstod derved store regnskabsmæssige Underskud. Efter at der under Ministeriet **Madsen-Mygdal** uden Hensyn tagen til de saaledes konstaterede Driftsresultater var gennemført en betydelig Takstreduktion, og for øvrigt ogsaa under Hensyn til Banernes stærkt ændrede Stilling efter Landevejstrafikkens Udvikling blev Kravet til Statsbanernes Forrentningsevne væsentlig lempet under **F.-S.** 1934. Til de for Samfærdselens Udvikling betydningsfulde Love, denne har gennemført, hører Loven af 1930 om Elektrificeringen af Banerne i og omkring **Kbh.** samt Loven af 1932 om Anlæg af Jernbane- og Vejbroer over Storstrømmen og over Oddesund; paa den anden Side har han foranlediget, at enkelte urentable Smaabaner er blevet nedlagt og erstattet af **Automobil-**omnibusser, idet han anser det for afgørende for saadanne Baners

Skæbne, om den stedlige Befolkning gør Brug af dem. Paa Jernbanevæsenets Omraade har han desuden medvirket til Forbedring af Bekvemmelighederne for Publikum, særlig ved at udjævne Forskellen mellem »Fløjlsæder« og »Træbænke« i Togene. For Vejvæsenets Udvikling i Automobilernes Tidsalder har den af **F.-S.** gennemførte Lovgivning om Anvendelse af en Del af Afgifterne paa Benzinforbrug og Motorkøretøjer til Forbedring af Vejnettet, Anlæg af Broer m. v. faaet megen Betydning. Endvidere har han gennemført Loven af 1930 om Radiospredning. — Hans Fremstilling er præget af Grundighed og Realitetssans, i sin Form er han kølig og lidenskabsløs. — M. f. D. R. 1908.

Jernbanebladet 18. Febr. 1906; XV, 1917—18, S. 113 ff. Vor Stand 1. Sept. 1916, 30. April 1924, 27. Maj 1924, 31. Aug. 1931. Dansk Jernbaneblad 23. April 1924, 15. Dec. 1926, 31. Aug. 1931. Jernbanetidende 1. Maj 1924. Politiken 24. April og 1. Dec. s. A. Social-Demokraten 24. April og 1. Dec.

Frijs, Christian Emil Krag-Juel-Vind-, Lensgreve, 1817—96, Politiker. F. 8. Dec. 1817 paa Frijsenborg, d. 12. Okt. 1896 paa Boller, begr. paa Frijsenborg. Forældre: Lensgreve Jens Christian Carl K.-J.-V.-F. (1779—1860) og Henriette Frederikke Magdalene zu Inn- und Knyphausen (1791—1866). Gift 1. Maj 1847 i Kbh. (Holmens) med Thyra Valborg Haffner, f. 24. Juli 1821 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 1. Marts 1881 paa Frijsenborg, D. af Generalmajor, senere Generalløjtnant Johan Wolfgang Reinhold H. (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1835 fra Sorø og tog 1842 juridisk Embeds-eksamen. 1849 overtog han Styrelsen af den nordre Del af Grevskabet Frijsenborg, det største i Landet, og blev Lensgreve 1860. 1867 arvede han Stamhuset Stensballegaard. Han var en dygtig, vidtskuende og human Styrer af sine store Besiddelser og var som saadan Foregangsmand paa forskellige Omraader. Han saa, at Udviklingen gik i Retning af Fæstes Afløsning af Selveje, og ikke alene vilde han ikke modsætte sig denne Bevægelse, men han ønskede for sine Godsers Vedkommende at gennemføre den med den videst mulige Hensyntagen til Fæsternes Tarv, hvorfor hele det under Grevskabet hørende betydelige Bøndergods i Løbet af forholdsvis kort Tid afhændedes til Selvejendom paa de liberaleste Vilkaar. Grevskabets Befolkning anerkendte i fuldt **Maal** dette. Ejendommeligt for F. var det, at hvor langt han end var villig til at strække sig i personlig Imødekommenhed over for sine Fæstere, var han en bestemt Modstander af de Bestræbelser, som navnlig fra Bonde-

vennernes Side udfoldedes i Retning af Tvangs afløsning af Fæsteforholdet, og dette, i Forbindelse med hans konservative Grundsyn paa Stats- og Samfundsforhold, bragte ham til 1850 at deltage i Stiftelsen af Grundejerforeningen, hvis Formand han senere blev. I denne Egenskab støttede han 1853—54 Ministeriet Ørstedes Politik og udtalte paa Foreningens Generalforsamling i Sommeren 1854, at det var en Illusion, naar man troede at kunne »sætte Helstaten og en sand og stærk Fællesforfatning som Maal« og samtidig »værne om Grundloven i alle dens Dele som et absolut og ubetinget Gode«. Navnlig maatte, efter hans Skøn, Valgloven undergaa væsentlige Forandringer, og han satte sin Fortrøstning til »en stærk og konsekvent Optræden fra oven«. F.s støtte, tillidvækkende Personlighed og fremragende Samfundsstilling bragte ham efterhaanden en Række offentlige Hverv. Han blev saaledes Amtsraadsmedlem og valgtes 1858 ind i Rigsraadet. Han sluttede sig her til den konservative Helstatsgruppe, men indtog i øvrigt en meget tilbagetrukket Stilling. Taler var han ikke, og han brød sig, som han senere engang i en Rigsdagsdebat sagde, »ikke en Snus om Popularitet«. Han fik desuden efterhaanden et aabent Øje for, at den Gruppe, han tilhørte, paa Grund af dens Faatallighed og ringe Tilslutning i Befolkningen savnede Betingelserne for at overtage Ledelsen under de da herskende Forhold. Han kom til at staa de Nationalliberale mindre fjernt end de fleste af hans Partifæller, og dette gav sig bl. a. Udtryk ved, at han 1863 stemte for Novemberforfatningen.

Efter Ministeriet Monrads Fald 1864 svækkedes det nationalliberale Partis Indflydelse saa meget, at den konservative Godsejergruppe i Rigsraadets Landsting, i hvilket F. efter Novemberforfatningens Ikrafttræden var indvalgt, kunde gøre sig stærkere gældende. Denne Gruppe, som indtog en Mellemstilling mellem de gamle Helstatsmænd og de Nationalliberale, kaldtes sædvanlig »de nationale Godsejere«, og F. blev ganske naturlig dens Førstemand. Mellem den og Ministeriet Bluhme opstod der efterhaanden en Spaltning, idet Gruppen misbilligede Ministeriets Hældning mod de Nationalliberale og navnlig ikke kunde følge det i Forfatningssagen, som desuden ikke syntes at kunne bringes til nogen Afgørelse under dets Ledelse. F. var ikke med til at stille det Forslag om Landstingets Sammensætning, som Estrup m. fl. forelagde i Jan. 1865, og hvis bærende Tanke sluttelig trængte igennem, men han sympatiserede i det væsentlige dermed og foranledigede kun dets Tilbagetagelse, fordi han endnu ikke ansaa Tiden for moden. Af samme Grund opgav han det Forsøg, han i Foraaret 1865 efter

Kongens Anmodning gjorde paa at danne en ny Regering. Et Par Maaneder forinden førtes han af en Mellemmand (**J. Michaelsen**) sammen med **J. A. Hansen** til en privat Forhandling om Forfatningsspørgsmaalet, og skønt denne Forhandling foreløbig ikke førte til det attraaede Resultat, blev den dog Udgangspunktet for en Forstaaelse mellem Godsejergruppen under **F.s** Ledelse og en Del af Bondevennerne under **J. A. Hansens**. **F.** har sikkert haft meget at overvinde ved at gaa til denne Alliance med fordums Modstandere, men han indsaa, at hvis den Gruppe, han repræsenterede, skulde kunne gennemføre sine politiske Synsmaader, navnlig i Forfatningssagen, og hindre, at de Nationalliberale atter fik Ledelsen, var det nødvendigt for den at søge Støtte uden for sig selv, og Bondevennerne frembød sig da som den eneste Mulighed. Her var dog paa visse Omraader et naturligt Fællesskab i **Interesser** og Synsmaader, og Modsætningen til de Nationalliberale var et stærkt Bindeled. Hen ad Efteraaret opnaaedes der Overenskomst mellem **F.** og **J. A. Hansen** om den Ordning af Forfatningssagen, som senere fastsloges i den gennemsete Grundlov, og Forbundet mellem »de store og smaa Bønder« besegledes ved **Festmaaltidet** paa Hotel Phønix 10. Okt. 1865, hvis Dato gav Navnet til den i **Dec.** s. **A.** dannede Oktoberforening. Ved Festen paa Phønix, til hvilken 30 Medlemmer af det bondevenlige Venstre med **J. A. Hansen** og **G. Winther** i Spidsen havde indbudt **F.** og forskellige Godsejere i og uden for Repræsentationen, betegnedes det gennem **J. A. Hansens** og **F.s** Taler som Sammenslutningens Formaal at arbejde for »Kongedømmets Befæstelse, en fornuftig og sparsommelig Stats-husholdning og Embedsmændenes Tilbagetrængelse i det konstitutionelle Liv«. Det var ogsaa her, **F.** sagde Ordene: »Hvad mig selv angaar, kan jeg kun sige: Jeg vil med mit Hus og med alt, hvad jeg ejer, tjene Danmark, mit kære, nu sønderrevne Fædreland«.

Da Ministeriet **Bluhme** ikke kunde gaa ind paa det af Rigsraadets Fællesudvalg i Overensstemmelse med Aftalen mellem **F.** og **J. A. Hansen** vedtagne Forfatningsforslag, fratraadte det 3. Nov. 1865, og 6. s. **M.** dannede **F.** sit Ministerium, i hvilket han foruden Konsejlspræsidiets overtog Udenrigsministeriet, væsentlig af Godsejergruppen, uden at nogen af Bondevennerne eller de dem nærmeststaaende Politikere fik Sæde deri. **F.** overtog Ledelsen uden nogen personlig Ærgerrighed, og det var utvivlsomt fuldstændig oprigtigt, naar han i et Brev, skrevet til **Quaade** faa Dage efter sin Tiltrædelse, beklagede sig over, at han, der »siden sin Skolegang havde nydt den fuldstændigste Frihed«, nu skulde »gaa med Lænken om Benet«. Sit Syn paa Forholdene i det hele og paa den

Opgave, han stillede sig **selv**, fremsatte han sst. i følgende Ord: »Folket er sygt efter al den Strid og Modgang og efter alle de fejlslagne Forhaabninger, og efter mit Begreb kan Kuren kun bestaa i kølende Pulvere og i en vis Omhyggelighed og Ømfindtlighed med ikke at hindre Saarene i at blive lægte. De vil deraf kunne se min Stilling lige over for den indre Udvikling: ikke nogen stærk Kraftudvikling, da jeg ikke har Midlerne til at udfolde denne, men en bestemt og sej Vilje, saa længe jeg har Ansvaret, til at bestræbe mig for at genindføre Disciplin og Orden i den hele Styrelse. Mine Bestræbelser have gjennem mange Aar gaet i Retning af en Samarbejden og Forsoning af Landbostandens forskellige Elementer; jeg er ikke blind for den ensidige Retning, navnlig i finansiel Opfattelse, som let kan blive Følgen, men jeg anser af de Onder, mellem hvilke der maa vælges, dette for det mindste, thi Staten kan ikke vedblivende bestaa, naar Oppositionen støttes og bæres væsentligst af Regjeringens underordnede Embedsmænd«.

Ministeriet F. gennemførte først **Forfatningsrevisionen** og derefter en Række andre Love af gennemgribende Betydning, saaledes de store Kommunal- og Jernbanelove, **Hærlovsrevisionen**, Straffeloven og Valgmenighedsloven. Denne sidste voldte særlige Vanskeligheder i Landstinget, og den gennemførtes kun ved F.'s virksomme Indgriben. Paa sit særlige Ministeriums Omraade havde F. den vanskelige og utaknemmelige Opgave at føre Forhandlingerne med Preussen om Opfyldelsen af Prag-Fredens § 5. Han arbejdede her i nøje Overensstemmelse med P. Vedel, og trods sin stærke nationale Følelse og dybe Modvillie mod den Bismarckske Politik, viste han dog stedse den Resignation, som hans klare Forstaaelse af Landets udsatte Stilling og hans Uvillie mod enhver Eventyrpolitik paabød. Regeringens principale Standpunkt var en Afstemningsgrænse Syd om Flensborg, hvad dengang nogenlunde svarede til Sindelagsgrænsen, men han vilde ikke have vægret sig ved at modtage en noget nordligere Linie, naar den ikke skulde købes ved alt for farlige Garantiforpligtelser med Hensyn til den tysksindede Befolkning. Generhvervelsen af det dansksindede Slesvig **laa** ham saa stærkt paa Sinde, at han for at naa til den end ikke veg tilbage for et saa dristigt Skridt som i Foraaret 1866 underhaanden at tilbyde Preussen en begrænset Alliance i den tilstundende Krig med Østrig. Under det **F.'ske** Ministerium var Konsejlspræsidenten, skønt han kun sjælden deltog i de parlamentariske Forhandlinger og ikke greb meget ind i Styrelsens Enkeltheder, utvivlsomt Ministeriets bærende og sammenholdende Kraft, og

ved sin store Autoritet, saavel over for Kongen, med hvem der til Tider opstod alvorlige Differencer, navnlig angaaende de nødvendige militære Indskrænkninger, som over for Rigsdagens Partier, førte han sin Regering frelst ud over de Vanskeligheder, paa hvilke den mere end een Gang syntes at **maatte** strande. Det havde selvfølgelig vakt nogen Misstemning blandt Bondevennerne, at F. saa ganske forbigik dem ved Dannelsen af sit Ministerium, og Misstemningen voksede, da han **Dec. 1865** stillede sig til Valg til Rigsdagens Folketing i Vejle Amts 5. Kreds og slog en bondevenlig Modkandidat. Ved det næste Valg Juni **1866** stillede han sig dog ikke, og skønt der i hans Styrelsestid ikke gjordes noget egentligt Forsøg paa at gennemføre en paa **Oktoberforeningstanken** bygget Politik, forstod han dog at opretholde et taaleligt Forhandlingsforhold til Bondevennerne. Forskellige Uoverensstemmelser, navnlig angaaende Fæstesagen, bevirkede dog, at dette Forhold til sidst løsnedes saa meget, at det vanskeliggjorde Ministeriets konstitutionelle Stilling, og da F. tilmed af andre Grunde trættedes, benyttede han Folketingets Nægtelse af et Par Bevillinger til Forstærkningens og Reservens Indkaldelse som Anledning til **19. Maj 1870** at indgive sin og hele Ministeriets Demission. Siden General Raasløffs Fratræden, **19. April**, havde han, foruden sine øvrige Portefeuller, tillige midlertidig varetaget de to Forsvarsministres. Han medvirkede til Dannelsen af det Holstein'ske Ministerium og anvendtes af dette kort efter sin Fratræden til et meget vigtigt Hverv, nemlig til at føre Forhandlingen med den franske Regerings overordentlige Afsending, Hertugen af Cadore, som kom hertil for at bevæge Danmark til at stille sig ved Frankrigs Side i Krigen mod Preussen. F. viste under denne vanskelige Forhandling, som tog sin Begyndelse **5. Aug.**, al den Besindighed og Takt, som var ventet af ham, og i sine Udtalelser til Hertugen lagde han, trods al Sympati for Frankrig, intet Skjul paa, hvor farlig for Danmark han ansaa en Alliance med Frankrig for at være.

Efter sin Fratræden vedblev F. indtil **1880** at have Sæde i Landstinget, i hvilket han Okt. **1866** første Gang indvalgtes som Medlem for **10. Kreds**. Han bevarede her en ledende Stilling, uden dog mere end ganske undtagelsesvis at træde aktivt op, f. Eks. som Formand for Fællesudvalg angaaende Finansloven. Ved Ministeriet Holsteins Fratræden **1874** opfordredes han til at danne det nye Ministerium, men afslog at modtage Hvervet. Efter sin Udtræden af Landstinget deltog han ikke mere i det politiske Liv, men ved den nordiske Industri- og Kunstudstilling **1888** lod han sig bevæge til at overtage Ærespræsidiat.

Hofjægermester 1844. Kammerherre 1849. — K.¹ 1864. S.K. 1866. DM. 1866. R.E. 1869.

Tegning af J. V. Gertner 1866 og to Miniaturer som Barn og voksen paa Fr.borg. Malerier af J. V. Gertner 1866, P. Hagelstein 1850 og H. C. Jensen 1869 og 1880 (Kopi af H. Brasen i Rigsdagen), Familiebillede 1855 af F. L. Storch, Miniature som ung, alle i Familieeje. Litografi efter Fotografi 1863 og 1868. Træsnit efter H. Orlriks Tegning efter Fotografi 1865 af C. Poulsen 1888 og efter Fotografi s. A. samt af H. P. Hansen paa Gruppebilledet af Ministeriets Medlemmer 1866. — Bronzestatue af V. Bissen afsløret 1874 ved Frijsenborg, bekostet af Grevskabets Beboere.

A. F. Kriegers Dagbøger, I—VII, 1920—25. N. Neergaard: Under Junigrundloven, I—II, 1892—1916. H. Wulff: Den danske Rigsdag 1879—1881, 1882. V. Topsøe: Politiske Portrætstudier, 1878. Jos. Michaelsen: Fra min Samtid, II, 1893. A. Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark, I, 1921. Samme: Danmark ved Krigsudbrudet Juli—August 1870, 1923. Samme: Det nordslesvigske Spørgsmaal 1864—79, I—II, 1921 og 1925. III. Tid. 12. Nov. 1865 og 25. Okt. 1896. Berl. Tid. 13. og 14. Okt. s. A. Politiken 13. Okt. s. A. Hver 8. Dag, I, 1896, S. 89. Danmarks Adels Aarvog, III,

, • 4°

N. Neergaard.

Frijs, Mogens Christian Krag-Juel-Vind-, Lensgreve, 1849—1923, Politiker. F. 4. Maj 1849 paa Søbygaard ved Hammel, d. 22. Maj 1923 paa Frijsenborg, Urne sst. Forældre: Lensgreve C. E. K.-J.-V.-F. (s. d.) og Hustru. Gift 8. Sept. 1884 i Ordrup Kapel med Komtesse Frederikke (Fritze) Sophie Elisabeth Danne-skiold-Samsøe, f. 26. Juni 1865 paa Christiansholm (Lyngby), D. af Greve, senere Teaterchef Christian D.-S. (s. d.) og Hustru.

F. blev efter nogle Aars Ophold paa Herlufsholm Student 1868 fra Horsens, cand. phil. 1869. Han var 1876—80 Attaché ved det danske Gesandtskab i London. Han bevarede fra denne Periode en udpræget Forkærlighed for engelsk Væsen og Statsskik, ligesom hans personlige Bekendtskab med den senere Kong Edvard VII. stammede fra den Tid. Efter Faderens Tilbagetræden fra det politiske Liv valgtes han 1880 i hans Sted til Landstingsmand for 10. Kreds og bevarede dette Mandat indtil sin frivillige Tilbage-træden 1918. 1886—1904 var han Medlem af Skanderborg Amts-raad. 1882 blev han Besidder af Grevskabet Frijsenborgs nordre Del, og ved Faderens Død 1896 tiltraadte han Besiddelsen af hele Grevskabet og af Stamhuset Stensballegaard. I Landstinget til-hørte F. Højrepartiet og bestræbte sig i enhver Henseende for politisk at træde i den beundrede Faders Fodspor. Dog var han af en livligere og lettere Natur end denne, mindre stadig og pligt-

bunden end han, men ogsaa et kvikkere Hoved, mere modtagelig for Indtryk og bedre skaaren for Tungebaandet. Hans indtagende Personlighed i Forbindelse med hans Slægtstradition og sociale Stilling sikrede ham dog imod at staa i de menige Politikeres Række, men han, der Livet igennem var hengiven til Friluftssystemer, og især til Jagtens Glæder i Ind- og Udland, tog i sine første Rigsdagsaar kun ringe Del i Tingets Arbejde, talte kun kort og sjældent og søgte heller ikke paa anden Maade at komme frem i første Række. Dog blev han tidlig Medlem af Landstingets Finansudvalg, efterhaanden ogsaa af andre vigtige Udvalg, og fra 1887 valgtes han til Medlem af Rigsretten. I 80'ernes Begyndelse stillede han sig til Raadighed for de Forhandlinger, der i London førtes for at skabe bedre Betingelser for Kvægeksperten til England, og gjorde, i Kraft af sin kloge Opræden og mange personlige Forbindelser, god Nytte.

Under de fortrolige Forhandlinger, der 1887—88 førtes mellem Landstingsgodsejerne og Dele af Venstre, særlig Holstein-Ledreborg og Mænd af den Hørup'ske Gruppe, om et Finanslovforlig, viste F. for første Gang sit eget politiske Ansigt. Han havde hidtil, om end med en vis Tvivl, fulgt den Estrup'ske Politik, men ansaa en Fortsættelse af Konfliktsituationen for skadelig for det større Landbrugs og særlig sin egen Stands Interesser og tilintetgørende for det Samarbejde mellem Godsejere og Bønder, han baade ved sin Slægtstradition og i Kraft af sin egen politiske Grundopfattelse ansaa det for sin Opgave at bane Vejen for. Med det Blik for politiske Realiteter, som tidligt udmærkede ham, var han klar over, at skulde det lykkes at bryde igennem de skarpe Partimodsætninger mellem Venstre og Højre, maatte det ske ved at rejse stærke Interessekrav, der kunde fænge ogsaa i Bondestanden. Saaledes kom han ind paa den agrarpolitiske Kurs, som han i Forening med Grev Ahlefeldt-Laurvig og andre af Landstingets Godsejergruppe gav Anslaget til, og som satte Blomst i Kravet om »det rene Land« 1887—88. At det særlig var den af Venstres Grupper, som baade af politiske Grunde og ved sin nære Forbindelse med Brandesianismen var mest forhadet af Højre, som han her skulde operere sammen med, var ingen Hindring for hans fordomsfri Natur, og det saa meget mindre, som der trods alle Modsætninger gik visse Traade af personlig Sympati mellem ham og Hørup-Brandes. Om noget Oprør mod den Estrup'ske Styrelse var der dog fra hans og hans Fællers Side ikke Tale, og da det kom til Forlig om Margarine-loven og Paaskeforhandlingerne 1888 strandede, ønskede han, der i øvrigt under hele Sagens Udvikling saa meget som muligt havde

undgaaet at træde offentligt frem, ikke at sætte Sagen paa Spidsen og gik i nogle Aar atter i Spand med den officielle Højrepolitik. Men gemt var ikke glemt, og da den Bojsen'ske Forhandlingspolitik i Foraaret 1893 førte til det første Forsøg paa et Finanslovsforlig, var han en af dem, som stærkest gik i Ilden for det ved at forlange Nedsættelse af de militære Krav og ved sammen med sine Gods-ejerfæller fra Smørkampens Dage direkte at paavirke Estrup i Retning af et Ministerskifte som Konsekvens af Forliget. Da Forhandlingerne genoptoges 1894, forstærkede han sine Bestræbelser og var ved sin resolute Optræden over for Estrup-Bahnsen inden for den Forhandlingsdelegation fra begge Sider, i hvilken Forliget endelig udformedes, en af dem, der bidrog mest til, at Overenskomsten af 1894 endelig kom i Stand. Paa et vist Tidspunkt, hvor Spørgsmaalet om Ministeriets Afgang var ved at trække Forhandlingerne i Haardknude, udkastede han endog over for Venstreforhandlerne den Tanke, at Forhandlingsmændene fra begge Sider skulde danne et fælles Parti, der kunde sætte sine Krav igennem. F., som var Hovedmanden for dem, der over for Venstre var gaaet i Borgen for Estrups Afgang inden næste Rigsdagssamling, skjulte ikke sit Misnøje med, at Skiftet trak saa længe ud, og med det efterfølgende Ministeriums Sammensætning, idet han ønskede et Koalitionsministerium af de to Forhandlingsgrupper. Da Konsejlspræsident Reedtz-Thott i det væsentlige delte F.s politiske Grundopfattelse, støttede han imidlertid den af ham dannede Regering og særlig dens Skatteforslag, men satte ikke tilstrækkelig Energi ind paa at værges Ministeriet under den Fællesudvalgsbehandling af Finansloven, som førte til dets Afgang 1897. Efter denne vægrede F. sig ved at danne den nye Regering med den Begrundelse, at ikke han, men det Estrup'ske Højre havde ønsket Reedtz-Thotts Fald, og at hvis det ikke vilde træde til, vilde det rigtigste være at søge dannet et Ministerium af Venstre. Medbestemmende har dog nok ogsaa været hans Ulyst til at paatage sig Ministerstillingens Tvang og Frihedsberøvelse. Under Ministeriet Hørring arbejdede F. og hans Fæller videre for den Reedtz-Thott'ske Skattereform, som Højre under stigende Vanskeligheder, ikke mindst fra Landstingets Side, søgte at føre videre. F. og syv andre Landstingsmænd (»de otte«) kom herved i Modsætning til Landstingets Højreflertal, men forblev dog i Partiet. Da efter Hørrings Afgang Sehested blev opfordret til at danne Regering, henvendte han sig til F. med Spørgsmaal om, hvilken Stilling han og hans Venner vilde indtage til det af ham ledede Ministerium. Han fik det skriftlige Svar, at Gruppen ikke vilde gøre systematisk Opposition, men F.

lagde i øvrigt ikke Skjul paa, at han ønskede en Venstreregering og en Overenskomst om Skattelovene paa Grundlag af den af Folketinget nedsatte Skattekommissions Forslag. Dette i Forbindelse med et skarpt Sammenstød i Landstinget mellem ham og Sehested angaaende Forstaaelsen af en Samtale, der havde fundet Sted imellem dem, gav i Efteraaret 1900 Anledning til, at »de otte« udtraadte af Højre og dannede en særlig Gruppe. Ministeriet svækkedes afgørende ved dette og ved Gruppens Opposition mod dets Skattelove, og dette fremkaldte stærk Misbilligelse fra Højreflertallet og en Tid ogsaa fra Kongens Side. Til Venstreministeriet af 1901 stillede Gruppen sig i et venligt Forhandlingsforhold og støttede det i Spørgsmaalet om de vestindiske Øers Salg, og efter at den ved Landstingsvalget 1902 var blevet forøget med et Par Medlemmer, konstituerede den sig som Det frikonservative Parti med F. som Fører. Partiet talte dygtige yngre Arbejdskræfter som Godsejer Rottbøll og Konsul Hey, der bedre end Føreren magtede Detailarbejdet, men F. var det, som gav det dets Særpræg, formaede at holde sammen paa dets ret uensartede Elementer og førte det frem til den betydningsfulde Rolle, det en Tid kom til at spille som »Tungen paa Vægtskaalen« i Landstinget. Noget egentligt Program havde de Frikonservative ikke, men en Politik paa Øjemaal, ubunden af gamle Standpunkter og teoretiske Betæneligheder var netop F.s Sag, og Formalet var klart nok: at øve en modererende Indflydelse paa det sejrende Venstre og bane Vejen for en politisk Samvirken mellem de besiddende Klasser paa Land og i By. At gøre nogen selvstændig konstruktiv Indsats i Lovgivningsarbejdet, særlig paa det socialpolitiske Omraade, saaledes som de engelske Torydemokrater, prætenderede Partiet ikke. Trods F.s Respekt for den almindelige Valgrets endelige Afgørelser bevarede hans Parti dog altid et vist Overklassepræg, og det svækkedes i Længden derved, at det ikke havde noget egentlig organiseret Vælgerkorps ud over de privilegerede Landstingsvælgere, hvem det væsentlig skyldte sine Mandater, ligesom det slet ikke var anlagt paa Mødeagitation o. lign. Dets Eksistens som selvstændig politisk Faktor maatte derfor blive forbigaaende, men ti Aar igennem deltog det som Venstreregeringens uundværlige Forbundsfælle i et Lovgivningsarbejde, der vel pegede i afgjort demokratisk Retning, men i hvilket det gennem idelige Kompromisser dog lykkedes dets moderat-konservative Indgriben at sætte tydelige Spor. Den Indflydelse, det øvede, beroede dog ikke blot paa den Magtstilling, Omstændighederne gav det, men ikke mindst paa den høje Anseelse, F. ved sin Personlighed og fordomsfri For-

staaelse kom til at nyde i alle politiske Kredse. Et godt Eksempel paa Arten af hans Indflydelse var det, at hans korte og stilfærdige Bemærkning i Landstinget under Alberti-Debatterne i Foraaret 1908 gjorde mere Virkning end de voldsomme Angreb fra anden Side. Mange og tungt vejende Indrømmelser gjorde F. i Venstre-regeringens Tid til den almindelige Valgrets Krav, men der var eet Omraade, hvor det faldt ham sværere end paa noget andet, nemlig hvor det gjaldt den privilegerede Valgret, som han betragtede ikke blot som et Gode i og for sig, men næsten som en hellig Slægtsarv. Over for Venstreministeriets Forslag om de kommunale Raads Sammensætning ved almindelig Stemmeret gjorde han længe og haardnakket Modstand. Mod Ordet »Skellet skal slettes, men ikke flyttes« satte han sit: Det har altid været Danmarks Ulykke, at vi som i 1660 og 1848 har slettet de gamle Skel og ikke, som i England og Sverige, villet følge den gradvise Udviklings Vej. Sluttelig forlangte han en Vælgerdom om denne Sag; han kunde, som han udtrykte det, vanskeligt tro, at den danske Bondestand, stillet umiddelbart over for denne Afgørelse, vilde give sin kommunale Magtstilling fra sig. Folketingsvalget 1906 viste overvældende Tilslutning til Reformen, og F. bøjede sig for saa vidt herfor, som han i Hovedsagen opgav Modstanden for Sogne- og Byraadenes Vedkommende, men dog som Betingelse for sin Tilslutning satte den privilegerede Valgrets Opretholdelse ved Amdtsraadsvalgene. Han deltog derefter i Gennemførelsen af Kommune-loven af 1908 og fortsatte sin tidligere betingede Støttepolitik ogsaa under Ministeriet Neergaard. Under Ministerkrisen i Eftersommeren 1909 anmodede Kongen F. om at danne et Ministerium med Forsvars-sagens Gennemførelse som Program. Han paatog sig Opgaven paa Betingelse af de tre forsvars venlige Venstregrupper Medvir-ning, men da denne Betingelse ikke opfyldtes, opgav han efter en Dags Forløb Forsøget. Dette Resultat var dog ikke nogen Skuffelse for ham, da han hele Tiden havde været af den Anskuelse, at kun et Venstreministerium kunde føre Forsvarslovene igennem. Han støttede derefter Ministeriet Holstein til disse Loves Gen-nemførelse og enedes med Ministeriet Berntsen om de stærkt omstridte Skattelove, men da Grundlovsændringsforslaget frem-sattes Okt. 1912, afbrød han Samarbejdet. Han kunde medvirke til en Udvidelse af Folketingsvalgretten, men ikke til Gennemførelse af almindelig Valgret til Landstinget; det betød jo et fuldstændigt Brud med Princippet af 1866. Ved en Sammenkomst med Kl. Berntsen paa Frijsenborg havde han søgt at bevæge Ministeriet til at vende tilbage til J. C. Christensens To-Tempi-Politik, og da

Forsøget glippede, traadte han i afgjort Opposition, nærmede sig Landstingets Højregruppe og deltog sammen med den i den Udvandring fra Landstinget ved den afgørende Afstemning 9. Juni 1914, som gjorde Tinget ubeslutningsdygtigt og foreløbig standsede Grundlovssagen. Efter Verdenskrigens Udbrud hvilede Sagen, indtil det 1915 kom til en Overenskomst mellem Partierne om Forslagets Gennemførelse, i hvilken ogsaa de Frikonservative deltog. Partiet var nu gaaet ned til under Halvdelen af dets oprindelige Styrke i Landstinget og sluttede sig sammen med Højre til Det konservative Folkeparti. Efter Grundlovsforslagets Vedtagelse betragtede F. i øvrigt sin særlige Politik som endt, men vedblev dog at øve Indflydelse i mæglende Retning og tog under den Konflikt, som Øsalget fremkaldte 1916, Initiativet til det Forslag om »Kontrolministre«, som foreløbig førte til en Udjævning. De Konservatives Kontrolminister blev hans nære Meningsfælle Rottbøll, men Striden om dennes Forbliven i Ministeriet gav i Sommeren 1917 Anledning til, at F. sammen med tre Landstingsmænd og en Folketingsmand, der tidligere havde tilhørt de Frikonservative, udtraadte af Det konservative Folkeparti. F., der 1918 havde undladt at søge Genvalg til Landstinget, deltog ikke i sine Standsfællers Modstand mod Udførelsen af Lensloven af 1919 og var en af de første, der søgte Afløsning. Efter sin Tilbagetræden fra det politiske Liv forberedte han en Fremstilling af Det frikonservative Partis Historie i Tilknytning til en Skildring af sin Faders Livsværk, men desværre hindrede en alvorlig Sygdom, han i sine sidste Leveaar rantes af, Planens Gennemførelse.

Hofjægermester 1874. Kammerherre 1888. — R. 1881. DM. 1893. K.² 1906. K.¹ 1915. S.K. 1919. — Barnebillede bl. a. paa en Familiegruppe af F. L. Storch 1855. Malerier af Hugo Salmson 1888, H. C. Jensen 1868 og P. Hagelstein, alle i Familieeje. Maleri af G. Hentze 1916. Pastel paa Søbygaard. Portrætteret af Otto Bache paa Maleri af Parforc ej agten 1884 og paa Familiegruppebillede paa Wedellsborg samt af Oscar Matthiesen paa Maleri af den grundlovgivende Rigsdag 1923 (i Rigsdagen). Træsnit 1880 og efter Fotografi 1890.

H. Wulff: Den danske Rigsdag 1879—1881, 1882. Th. Graae: Moderne Profiler, 1892. N. P. Bransager og Palle Rosenkrantz: Den danske Regering og Rigsdag, 1901—03. Sv. Martin: Hvorledes jeg blev Politiker, 1912. E. Henriksen: Mændene fra Forfatningskampen, II, 1917. Tiden 21. Sept. 1915. Danmarks Adels Aarbog, III, 1886, S. 408 f

N. Neergaard

Frille, Eggert Christiensen, ca. 1400—70, Rigsraad og Kammermester. F. ca. 1400, d. 5. Febr. 1470, begr. i St. Hans K. i Odense.

Forældre: Slotsfoged i Ribe **Christiern** Frellavsen (d. 1418; gift 1° med ubekendt) og Ermegaard Eggertsdatter Altena (antagelig død senest 1415). Gift ca. 1431 med Anna Jul (af Sønderjylland), d. tidligst 1465, D. af Borgmester i Flensborg Iver J. (d. tidligst 1421) og Bertha Tymmesdatter **Limbek** (d. tidligst 1412).

Slægten F. var før E. F.s Tid lidet fremtrædende slesvigsk Lavadel. E. F.s Fader tilhørte Købstadadelen, og selv fandt han sin Hustru inden for samme Klasse — væsentlige Træk til Forstaaelse af hans inden for Datidens Aristokrati meget særprægede Skikkelse. 1419 immatrikuleredes han ved Universitetet i Rostock; herfra stammer vel hans sikre Sprogfærdighed i Tysk og Latin, ligesom Opholdet i den gamle Hansestad utvivlsomt har befrugtet hans medfødte Anlæg for Handel og Pengeforretninger. Senest 1424 var han atter hjemme i Ribe, blandt hvis Købmænd og Kanniker han har tilbragt store Dele af sin Ungdom. Ca. 1431 fik han imidlertid et lille fynsk Pantelen, Ore Gaard og Birk Vest for Bogense. Dette blev Udgangspunktet for hele hans Karriere. Ogsaa hans private Virksomhed overflyttedes nemlig nu til Fyn. Som yngre Søn af en Lavadelsmand har han ikke haft meget at begynde med; des mere Beundring aftvinger den hensynsløse Dygtighed, hvormed han i Løbet af en Snes Aar gennem talrige Smaafortretninger tilkæmpede sig en stor, om end ret spredt Godsbesiddelse i det nordlige og vestlige Fyn og dermed en stærkt fremtrædende Stilling inden for Øens mægtige Adel, for hvilken hans Navn fra først af var nyt og ukendt. Tidligt kom han ogsaa ind i Politik; saaledes deltog han i Forhandlingerne i Stockholm 1434—35 og stod en Tid lang højt i Erik (VII.) af Pommerns Gunst; muligvis optog allerede denne Konge ham i Rigsraadet. 1438 afbrødes imidlertid Fremgangslinien i hans Liv for første Gang, idet han ved et Besøg hos Hertug Adolf vakte Kongens Mistro; han beskyldtes for at have talt »paa Kongens og Rigets værste« og kastedes i Fængsel, men løslodes dog hurtigt paa Foranledning af Rigsraadet. Selv paastod han, at han kun havde talt med Hertug Adolf for at bede om at faa sit Gods i Slesvig tilbage; hans Delagtighed i Eriks paafølgende Afsættelse under Adolfs Medvirken gør imidlertid denne Forklaring tvivlsom.

Under Christoffer af Bayern voksede E. F.s Indflydelse hurtigt. Straks efter Tronskiftet fik han Hindsgavl m. m. i Forlening, 1441 blev han Ridder, og n. A. nævnes han udtrykkelig som Rigsraad; 1445 var han Køgemester. Gentagne Gange anvendtes han til Forhandlinger med Hansestæderne, et Hverv, hvortil hans særlige Evner og Anlæg **maatte** gøre ham meget velskikket. — Helt i For-

grunden kom han dog først efter Christoffers Død, idet han under den paafølgende Mellemlregering udnævntes til Kammermester. I dette Embede, hvormed han senest fra 1451 forenede Befalingen paa Københavns Slot, viste han sig særdeles aktiv, ogsaa uden for Finansforretningernes særlige Omraade; saaledes var han 1449 sammen med Aage Akselsen Thott Christian I.s Repræsentant i Norge under Forhandlingerne om Kongevalget, n. A. deltog han i de vigtige Møder i Halmstad og Bergen, og 1452—53 var han atter i Norge. En stor politisk Fremtid syntes ham sikker, da hans Bane anden Gang afbrødes, idet Kongen i Foraaret 1454 »kærligen igen annammede sit Kammermesterdømme« saavel som **Kbh.s** Slot. Aarsagen er dunkel. At der ikke var Tale om egentlig **Unaade**, fremgaar dog ikke blot af den ejendommelige Formel, men navnlig af E. F.s hele fortsat betroede Stilling i den følgende Tid; hans Tilmærmelse til Slægten Thott, som ca. 1455 førte til Datteren Ermegaards Ægteskab med Filip Akselsen (s. d.), kan heller ikke have stødt Kongen, hvis Forhold til de mægtige Brødre dengang endnu var godt. En politisk Divergens kan **maaske** have spillet ind; det synes tydeligt, at E. F., der ganske vist tidligere var optraadt med stor Bestemthed mod Hansestædernes Handelskrav, nu ønskede en lempeligere Kurs end den, Christian I. netop i disse Aar var inde paa. Ret sandsynligt er det, at E. F. selv har ønsket sig fritaget for sit Embede for des bedre at kunne samle sig om sine private Pengeforretninger; netop fra de følgende Aar er bevaret mærkelige Vidnesbyrd om, hvorledes han i Kraft af sin likvide Kapital, sin Sprogfærdighed og sine gode Forbindelser i Holsten, Hansestæderne og Amsterdam kunde virke som en Slags Bankier for Højadelens førende Mænd, ja for Kongen med. Al politisk Virksomhed opgav han dog ikke; han beholdt sin Plads i Raadet og deltog jævnlige i dets større Møder. Ogsaa hans særlige Forudsætninger som Diplomat benyttedes af og til, saaledes navnlig ved Forhandlinger i **Lübeck** 1462 og ved Afslutningen af en Traktat med England 1465. Til Gengæld for disse og andre Tjenstydelse fik han Ore Birk paa bestandig gunstigere Vilkaar; 1466 sikredes Lenet endog hans Datterbørn paa Livstid, forudsat at hverken han eller de »førte Avindskjold« mod Riget. — S. A. begynder imidlertid den tredie og alvorligste Krise i E. F.s Liv. Efter Svigersønnens Død 1464 havde han som Værge for Børnebørnene overtaget Styrelsen af Tranekær Slot og Len; han havde derved paa een Gang befæstet sin personlige Magtstilling og knyttet sig nøjere end nogen Sinde til Akselsønnernes Slægtspolitik. Da han nu i Sept. 1466 — for øvrigt som dansk Udsending — deltog i det

bekendte og betydningsfulde Møde i Nyköping, paadrog han sig for anden Gang i sit Liv Beskyldningen for at have talt »paa Kongens værste«. Christian I. forlangte nu Tranekær udleveret uden Tilbagebetaling af Pantessummen, og da E. F. vægrede sig herved, fratoges Slottet ham med Magt Maj 1467. Omtrent samtidig sendte Iver Akselsen Kongen sit Opsigelsesbrev. E. F. fulgte dog ingenlunde straks dette Eksempel og beholdt ogsaa foreløbig sine private Len og sin Plads i Raadet; Tilliden til ham var dog brudt, og personlige Fjender synes at have skubbet til den hældende Vogn. Det afgørende Brud indtraadte, da den ellers overmaade forsigtige Mand i Maj 1468 nægtede at medbesegle de Landstingsvidnesbyrd om Christian I.s Regering, som denne netop til Brug mod Akselsønnerne lod optage. Han stævnedes nu i Rette for Rigsraadet i Kbh.; men her kom det til et saa skarpt Sammenstød med Kongen, at E. F. maatte flygte ud af Landet til Lübeck, hvis Borgmestre og Raad med paafaldende Iver antog sig hans Sag. To Gange afviste han et tilbudt Lejde som utilstrækkeligt betryggende; imidlertid inddroges nu ogsaa hans egne Forleninger og private Godsbesiddelser. Maj 1469 lykkedes det omsider Stæderne at skaffe ham et tilfredsstillende Lejdebrev, og ved Forhandlinger i Kbh. Aug.—Sept. s. A. søgte deres Sendebud at mægle, men længe uden Held. Først da ikke blot Rigsraadet, men endog Dronningen, som i Kraft af et vist Aandsfrændskab altid synes at have været Hr. Eggert gunstigt stemt, gik i Forbøn for ham, tog Kongen ham til Naade. Ved det først senere fuldbyrdede Forlig fik han dog kun sit private Gods, derimod ikke sine Forleninger tilbage. — E. F. døde som en overvundet Mand. Trods ikke faa gaadefulde Punkter i hans Historie tør man gaa ud fra, at han selv ikke har været uden Skyld i sin haarde Skæbne; skønt ofte særdeles veltalende formaar hans Selvforsvar dog ikke at skjule hans intrigante Karakter. Om hans usædvanlige finansielle og politiske Dygtighed og i Forhold til Omgivelserne høje Dannelsesstrin kan der ikke vel være Tvivl.

Danmarks Adels Aarbog, IX, 1892, S. 153 f. Hanserecesse, navnlig 2. Abth., VI, 1890, S. 214—20. Missiver fra Kongerne Christiern I.s og Hans's Tid, I—II, 1912—14. W. Møllerup i Hist. Tidsskr., 5. Rk., V, 1885, S. 1—63; VI, 1886—87, S. 527—30. Will. Christensen: Unionskongerne og Hansestæderne 1439—1466, 1895, S. 81, 85, 128 f., 131, 160, 225, 320, 402. Samme: Dansk Statsforvaltning i 15. Årh., 1903. Vilh. Lutken: Bidrag til Langelands Hist., 1909, S. 59-65, 88. *Henry Bruun.*

Frimann, Peter Harboe, 1752—1839, Embedsmand, Digter. F. 18. Nov. 1752 i Selja i Norge, d. 21. Sept. 1839 i Kbh. (Hol-

mens), begr. ved Holmens K. Forældre: Sognepræst til Selja Peter Harboe F. (1713—59) og Sara Cold (1713—1800). Ugift.

Efter Faderens tidlige Død sørgede F.s Moder, der var en usædvanlig dygtig Personlighed, for F.s og hans tre ældre Brødres Opdragelse. Efter først at være undervist af Huslærer gik han et Par Aar i Bergens Katedralskole, fik tillige Plads i det dertil knyttede Seminarium *Fridericianum* og dimitteredes 1769 til Kbh.s Universitet. De følgende Aar anvendte han til frie Studier i Sprog og Litteratur, et paabegyndt juridisk Studium fuldendtes ikke med Eksamen. 1772 blev han Volontør i Kommercedeputationens Sekretariat og s. A. Kopist; da Kontoret nedlagdes ved Aarets Udgang, var F. uden Stilling, indtil han 1774 blev Kopist i Finanskollegiets Sekretariat, hvor han 1776 forfremmedes til Fuldmægtig. Paa Grund af svækket Helbred fik han 1780 Orlov og opholdt sig et Aars Tid i Holland og Paris. 1783 fik han Afsked paa Vartpenge, men indtraadte 1786 i Udenrigstjenesten som Sekretær ved Gesandtskabet i Stockholm, blev s. A. Legationssekretær i St. Petersborg og vendte n. A. tilbage til Stockholm i samme Egenskab. 1795 forflyttedes han til Kbh. som Sekretær i det udenrigske Departement og virkede i denne Stilling i 37 Aar, indtil han 80 Aar gammel tog sin Afsked 1832.

Der er et ejendommeligt Misforhold mellem F.s lange Levetid og hans Digterperiodes Kortvarighed; hans poetiske Virksomhed er en kort Ungdoms-Episode og omfatter, bortset fra et Par Bagateller, kun fem Digte. I Selskabet for de skønne Videnskabers Forsøg (12. Stykke, 1777) tryktes hans første Digt (prisbelønnet 1775) »St. Synneves Kloster paa Selløe«, hvor Beskrivelsen af Forfatterens Hjemstavn er sammenknyttet med en fri Omdigtning af Legenden om den hellige *Sunniva*; i samme Hæfte optoges hans andet naturbeskrivende Digt »Hornélen«, en Skildring af det mægtige, borglignende Fjeld i Nordfjord. Det skaffede ikke F. Prisen, som tildeltes et Digt med samme Emne af hans ældre Broder *Claus F.* (1746—1829), den berømte »Almuens Sanger«, der helt tilhører Norge; en senere Tid har dog som oftest foretrukket P. H. F.s Digt, der blev det sidste i hans Produktion, og som maaske er den bedste Præstation, vi har, inden for »den malende Poesi«. F.s tre andre Digte, de mellemste i Rækken, blev trykt i Norske Selskabs »Poetiske Samlinger« (1. Stykke, 1775). »Axel Tordsen og skøn Valborg«, den første Romance i den danske Litteratur, har ganske vist ikke meget af Folkevisetonen, men blev det mest yndede af F.s Digte; »Ode til Søvnén«, der er skrevet i Konkurrence med Wessel, har i Modsætning til dennes Digt et Anstrøg af

erotisk Følsomhed, og endelig er »Tanker ved en Flod« et Stykke elegisk Refleksionslyrik nærmest i Thomsons Stil; det er det eneste af hans Digte, der ikke skylder en Prisæskning sin Tilblivelse.

F.s Vers udmærker sig ikke blot ved sikker Smag og akademisk Korrekthed, men vidner ogsaa om sprogligt-musikalsk Øre og Sans for Metrikkens Finesser. Den fuldkomne Beherskelse af Formen er paafaldende hos saa ung en Digter. Stilistisk set staar han paa Klassicismens Grund, men hans romantiske Gemyt aabenbarer sig i hans Interesse for middelalderlige Emner, hans Blik for Naturens »skønne Uorden«, den Følelse, hvormed han skildrer det »rædsomme« og »fæle«, hans Forhold til Drøm og Længsel o. s. v. Det er saadanne Træk, der gør F. til den første Repræsentant for Præromantikken i Danmark. Selv erklærede han senere, at han ikke havde haft noget Kald til Poesien. Lidt sandt er der maaske deri, thi ellers havde vel hverken Skuffelsen med »Hornélen« eller, som en Tradition siger, en ulykkelig Kærlighed faaet ham til at leve som stum Person i flere Menneskealdré; men selv om han ikke har haft egentlig digterisk Drift, er hans lyriske Talent dog umiskendeligt. For den yngre Generation, der endnu saa ham i 1830'erne, var den fine, gammeldags Verdensmand en Fortids-Mærkværdighed, der omfattedes med Veneration som den eneste tilbageblevne Veteran fra Ewalds Ungdomsdage. — Legationsraad med Justitsraads Rang 1800. Gehejmelegationsraad med virkelig Etatsraads Rang 1807. Konferensraad 1825. — R. 1809. K. 1832. — Maleri af C. A. Lorentzen i Nationalgalleriet, Oslo. Træsnit 1866.

K. L. Rahbek: Erindringer, I, 1824, S. 204, 274; IV, 1827, S. 30 f. Christian Molbech: Dansk poetisk Anthologie, I, 1830, S. 175—242. Francis Bulk Norges litteratur fra reformationen til 1814, 1923—28, S. 476—80 og Registeret, S. 535. A. H. Winsnes: Det Norske Selskab, 1924, S. 199—211 og Registeret, S. 464. Francis Bull i Norsk biografisk leksikon, IV, 1929, med yderligere Litteraturhenvisninger. Vilh. Andersen: Den danske Litteratur i det 18. Aarh., 1931—34, S. 471 f., 482 f., 514 f. og Registeret, S. 1121. *R Paulli*

Frimodt, Johan, f. 1859, Boghandler. F. 2. Marts 1859 i Sorø. Forældre: Adjunkt, senere Sognepræst Rudolph F. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Juni 1892 i Kbh. (Johs.) med Emma Sophie Charlotte Hornemann, f. 11. Jan. 1860 i Kbh. (Frue), d. 8. April 1901 sst., D. af Lægen C. J. H. (s. d.) og Hustru.

Efter at have taget Studentereksamen 1878 fra Haderslev Læreres Skole (Filosofikum 1883) valgte F. at blive Boghandler og arbejdede 1878—84 hos C. A. Reitzel. 16. Okt. 1884 etablerede han sig og grundlagde med sikkert Blik for sit gode Navns Betydning sin

Boghandel paa Kultorvet, hvor den store daglige Strøm fra Nørrebro, hans afholdte Faders Virksomhedskreds, let fandt ind til den unge sympatetiske Boghandler. Med sin Sortimentshandel forbandt F. snart ogsaa en Forlagsvirksomhed, der til at begynde med mest var præget af hans Tilknytning til akademiske og pædagogiske Kredse, saaledes Professorerne Kr. Kromans og Alfred Lehmanns Skrifter, medens senere religiøs Litteratur blev det fremherskende med Forfattere som Domprovsterne Martensen-Larsen og Skovgaard-Petersen, Præsterne Olfert Ricard og M. P. Madsen; af Oversættelser efter udenlandske Forfattere kan nævnes Bøger af Rob. **Hugh** Benson, Sadhu Sundar Singh og Hugh Redwood. — 1910 valgtes F., hvis retskafne Personlighed og aldrig svigtende Elskværdighed havde vundet ham Kollegernes Sympati og Tillid, til Formand for Den danske Boghandlerforening; han ledede med betydelig repræsentativ Evne Festlighederne ved Foreningens 75 Aars Jubilæum 1912. De yderst urolige Forhold, der paafulgte i Foreningen i de efterfølgende Aar paa Grund af Gyldendalske Boghandel Nordisk Forlags gentagne Fordringer om vidt indgribende Ændringer i dens Vedtægter, voldte ham mange Vanskeligheder, og trættet af de langvarige, trods al hans Forhandlingsvillighed resultatløse, Forhandlinger nedlagde han sit Formandshverv ved Udgangen af 1917, da Gyldendalske Boghandel definitivt traadte ud af Boghandlerforeningen. Ud over sin Virksomhed inden for sin Stand, der 1932 hædrede ham med Udnævnelse til Æresmedlem i Den danske Boghandlerforening, deltog F. med Interesse i mangfoldigt kirkeligt Arbejde, saaledes i 30 Aar som Kasserer i Det danske Bibelselskab og Medlem af Diakonissestiftelsens Hovedbestyrelse. — R. 1911. DM. 1931. — Fra Nytaar 1933 trak F. sig tilbage fra sin Forretning og overlod denne til sin Søn, *Emil Hornemann F.* (f. 1893), der i en Aarrække med Dygtighed havde taget Del i Ledelsen.

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 48; III, 1906, S. 102 f.; IV, 1919, S. 110 f. J. Frimodts Forlag 1884—1934, 1934. Nord. Boghandlertidende 14. Okt. 1909, 4. Jan. 1918 og 12. Okt. 1934.

Ove Tryde

Frimodt, Jens Christian Rudolph, 1828—79, Præst. F. 24. Dec. 1828 paa Birkendegaard ved Kalundborg, d. 21. Marts 1879 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (ved Johs. K.). Forældre: Godsinspektør, Kammerraad Johan F. (1792—1855) og Nicoline Cathrine Nielsen (1798—1882). Gift 30. Dec. 1857 i Kbh. (Frue) med Sophie Magdalene Clausen, f. 16. Sept. 1832 i Kbh. (Frue), d. 15. Juni 1908 sst., D. af Professor H. N. C. (s. d.) og Hustru.

F. blev Student 1848 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, hvor han de sidste fire Aar af sin Skoletid var i Huset hos Bestyreren, M. Hammerich; 1854 blev han teologisk Kandidat. Sit Studium tog han »med Energi og Alvor«; paa samme Tid som han tilegnede sig gode Kundskaber, førtes han ind »i nye Erfaringer og mange alvorlige Kampe«, ved hvilke han allerede som ung modnedes i aandelig Henseende. Ved Siden heraf deltog han imidlertid med Lyst og Glæde i Studenternes Samliv, ligesom ogsaa den politiske og nationale Vækkelse i hine Aar havde Indvirkning paa ham. Tidlig knyttedes han til Professor H. N. Clausens Hus, hvor han mødte en ædel, alsidig Dannelse, som han med sit noget sværmerisk anlagte Sind havde godt af at blive delagtig i; han fandt i dette Hus **baade** sin bedste Ungdomsven og sin tilkommende Brud. — Straks efter hans Eksamen tilbød Hammerich ham at blive Religionslærer ved Borgerdydskolen, hvor han underviste til 1857, da han blev Adjunkt i Sorø. Om den ejendommelige, vækkende og opbyggende Indflydelse, han som Religionslærer udøvede paa sine Elever, foreligger der fra flere af disse talende Vidnesbyrd. Hans Lærergerning **maa** imidlertid nærmest betragtes som en Overgang til hans senere Præstegerning; thi har nogen været bestemt og klart anlagt for at være Præst, saa var det F. Det varede heller ikke længe, før Kaldet til at blive det udgik til ham, og det paa ejendommelig Maade.

Der var paa dette Tidspunkt hos mange opstaaet en levende Følelse af, at der i Hovedstaden med dens stærkt stigende Folketal fandtes alt for faa Kirker og Præster, især i de store Strækninger uden for Voldene. Der dannede sig derfor 1852 en Komité for at tilvejebringe en Kirke paa Nørrebro; 1856 lagdes Grundstenen, og 1861 var Kirken, St. Johanneskirken, færdig. Men allerede flere Aar før dette **Maal** naaedes, havde de Mænd, der ledede Foretagendet, fæstet deres Opmærksomhed paa F. som den Mand, de kunde ønske som den nye Kirkes første Præst. F., der ikke vidste, om hans Evner vilde **slaa** til over for Opgaven, tog kun modstræbende mod Opfordringen; men da det lidt efter lidt under Bønnens Kampe blev ham klart, at det var Herren selv, som kaldte paa ham, turde han ikke **undslaa** sig. I Juni Maaned blev han udnævnt og ordineret, og 25. Aug. 1861, da Kirken højtidelig indviedes, blev han indsat. Inden kort Tid slog den unge Præst igennem, og en stor Kreds samlede sig om ham og hans Forkyndelse, der virkede saa indtrængende, først og fremmest ved sin grundkristelige, af en brændende Tro og en rig personlig Erfaring baarne Alvor, men ved Siden heraf ogsaa ved sin ejendommelige

Jævnhed og Friskhed. Lidt efter lidt blev denne Tilhørerkreds saa til en virkelig Menighed, hvortil det i højeste Maal bidrog, at F. ikke nøjedes med at tale til Folk fra sin Prædikestol, men i hele sin Færd levede for den Opgave, der var givet ham: at drage **Hjernerne** til Herren. Han forstod i udpræget Grad den store Kunst til enhver Tid og under alle Forhold at være Præsten uden nogen Sinde at glemme Mennesket. Mangfoldige var de, hos hvem F.s Prædiken, Virksomhed og hele Personlighed fremkaldte alvorlig og levende Kristendom, eller som paavirkedes af ham i denne Retning. Det følger af sig selv, at der paa den anden Side var adskillige, som forargedes over den ligefremme, utilslørede Maade, Evangeliet her traadte frem paa; derimod kan det næppe med Rette siges om F., at han stødte saadanne Mennesker bort, som hørte til de alvorlig søgende, — han bevaredes herfor ved sin virkelige Dannelse og ved det noble, der hvilede over hans Personlighed. F. var ogsaa en uegennyttig Mand; saa snart Embedets Besørgelse forlangte større Arbejdskraft, skaffede han sig denne uden at tænke paa sine egne Indtægters Formindskelse, og da det i Aarenes Løb viste sig, at St. Johannes Sogn blev alt for stort, arbejdede han med Iver paa at faa det delt. I Slutningen af 1874 indviedes St. Stephanskirken og i Sommeren 1878 St. Jacobskirken; menneskeligt taget maa Æren for begges Tilvejebringelse gives F.

Ved Siden af sin Præstevirksomhed havde F. tillige i en lang Aarrække Ledelsen af den københavnske Kirkelig Forening for indre Mission i sine Hænder. 1865 havde han givet Stødet til dens Oprettelse, og ti Aar senere var det atter ham og hans i Menigheden saa kendte og højt skattede Navn, hvem dens Genoplivelse i væsentlig Maal skyldtes. F. besad i høj Grad Gaven til at styre denne vanskelige og omfattende Gerning; hans urokkelige Tro paa Guds Ords Magt og hans dybe Kærlighed til de nødlidende i Samfundet bevirkede, at han bestandig fastholdt det rigtige Maal, medens hans sunde, menneskelige Sans og sikre Blik for individuelle Forskelle lærte ham at vurdere Midlernes Mangfoldighed og at undgaa ensidig og sygelig Overdrivelse. Af Missionens Virksomhed fra denne Periode maa det være nok her at minde om Tilvejebringelsen af Søndagsskolerne og om Oprettelsen af **Magdalenehjemmet** (1877).

Af trykte Arbejder foreligger der fra F.s Haand, foruden en Pjece mod Mormonerne og nogle spredte Smaating, »20 Prædikener« (1866) og »Nogle Prædikener fra Trinitatistiden« (1871); efter hans Død udkom »24 Prædikener« (1879).

Allerede i de unge Aar havde F.s Helbred givet Anledning til Bekymring, og 1866 blev han alvorlig syg; en Vinters Ophold i Syden gengav ham Kræfterne, saa de holdt ud i tolv Aar endnu, men 1879 døde han af en heftig Lungebetændelse, begravet og savnet som kun faa.

Akvarel af Carl Thomsen ca. 1875—80. Posthum Buste af E. H. Bentzen 1879. Posthum Medaillon paa Gravstenen af A. V. Saabye 1880. Mindetavle i Jacobskirken. Litografier 1866 og efter Fotografi 1879. Træsnit 1869 og af C. L. Sandberg 1879.

H. Stein: Rud. Frimodt, et Livsbillede, 1879. P. Krag: J. C. R. Frimodt, 1880. Diakonissestiftelsens Almanak 1888. III. Tid. 30. Marts 1879. Nutiden, III, 1879, S. 208. J. Steen: Rudolph Frimodt, 1915. K. G. Brøndsted: Erindringer, I, 1931, S. 148 ff. *V. Schousboe (Hans Koch*)*

Frimodt-Møller, Christian Frederik, f. 1877, Lægemissionær. F. 7. Juni 1877 i Bregninge paa Taasinge. Forældre: Sognepræst H. C. D. Muller (s. d.) og 1. Hustru. Gift 11. Juli 1905 i Aarhus med Ragnhild Høgsbro, f. 28. Nov. 1874 paa Frbg., D. af Folketingsmand Sofus H. (s. d.) og Hustru.

F.-M. blev Student 1897 fra Metropolitanskolen og medicinsk Kandidat 1905. Efter yderligere Studier i Edinburgh og London rejste han 1907 til Sydindien som Lægemissionær i Det danske Missionsselskabs Tjeneste. Ved Tirukoilur Sydvest for Madras fik han opført et lille Missionshospital (indviet 1913), hvor han virkede, indtil han blev Overlæge ved et Tuberkulosesanatorium i Madanapalle Nordvest for Madras. Det blev oprettet af syv Missions-selskaber i Fællesskab, deriblandt Det danske Missionsselskab, og indviet 1915 som en selvunderholdende Institution, idet Midlerne til Sanatoriets Drift kommer ind ved Statstilskud og Patienternes Betaling. En stor Del af disse er Hinduer og Muhammedanere. Om Søndagen holdes der Gudstjeneste paa Sanatoriet; men Deltagelsen i denne er fuldstændig frivillig. Om Arbejdet paa disse Steder har F.-M. fortalt i Smaaskrifter om »Det danske Missionshospital ved Tirukoilur« (1914) og »Sanatoriet ved Madanapalle« (1917), og i et Skrift om »Indien. Stillingen paa Missionsmarken« (1918) har han skildret Brydningen mellem nyt og gammelt i vore Dages Indien, hvorom han mener, at Mulighederne for Evangeliets Udbredelse nu er større end nogen Sinde tidligere, men ogsaa, at der maa stilles større Fordringer til Missionærernes Uddannelse end i ældre Tid. Foruden disse Skrifter har han skrevet om »Slægtslivet« (1915, 3. Opl. 1922) og »Moderne Kønsproblemer« (1929) — ud fra den kristne Læges Standpunkt. — Et Vidnesbyrd om den

Anseelse, F.-M. nyder i Indien, er, at han er blevet Medlem af Bestyrelsen for The National Christian Council for India, og at han blev delegeret til den store **Verdens-Missionskonference** i Jerusalem **1928**, hvor han holdt et Foredrag om »Lægemissionens Plads i den kristne Kirkes Arbejde«. Han slog her til Lyd for de Tanker, der har været de bærende for hele hans **Livsgerning**: Lægemissionen er en væsentlig Del af Kristendommens Budskab, hvis **Maal** er at aabenbare Guds Barmhjertighed, hvad der ogsaa **var** Maalet for de Helbredelser, Jesus udførte. For at Missionshospitalet skal kunne løse deres Opgave, **maa** de indfødte Læger og Sygeplejersker lære at gøre første Klasses medicinsk Arbejde og at udføre det i Kristi Aand. Konferencen vedtog en Udtalelse, som sluttede sig til disse Synspunkter (Report of the Jerusalem Meeting of the International Missionary Council, **1928**, VIII, S. **168—72**, **196—200**. Chr. F.-M. og Axel Malmstrøm: Et Udsyn fra Oliebjerget. Missionernes Verdensstævne, **1929**, S. **165—74**).

Lorenz Bergmann.

Frisch, Hartvig Marcus, f. **1893**, Politiker, Forfatter. F. **17. Jan. 1893** i Hillerød. Forældre: Skolebestyrer Aage Viggo F. (**1863—96**) og Anna Marie Iversen (f. **1867**). Gift **1° 22. Febr. 1918** i Kbh. (b. v.) med Stella Marie Bruun, f. **6. April 1895** i Skanderborg, D. af Købmand Oscar B. (**1858—1931**) og Johanne Marie Blom (f. **1870**). Ægteskabet opløst. **2° 25. Dec. 1931** i Maribo (b. v.) med Edith Lorentzen, f. **1. Okt. 1900** i Kbh. (gift **1° 1921** med Proprietær Finn **Esmann**, f. **1895**), D. af Lægen Carl L. (s. d.) og Hustru.

F. blev **1910** Student fra Fr.borg og **1917** cand. mag. med Latin som Hovedfag. **1914—15** vikarierede han som Lærer ved Sorø Akademi. **1918—23** var han Adjunkt ved Aarhus Katedralskole. **1920—21** foretog han paa det Danneskiold-Samsøe'ske Legat en Rejse til Italien og Grækenland. **1923** blev han Adjunkt ved Metropolitanskolen, **1929** Lektor sst. — Under Opvæksten i Morfaderens, Rektor Conrad Iversens (**1833—1918**) Hjem indsugede F. Respekten for den klassiske Oldtids Kultur. Under Paavirkning af Fættereren Herbert Iversen (s. d.) gik han ind i Studentersamfundet, og her vakttes hans Interesse for Nutidens Samfundsspørgsmaal. Han meldte sig **1911** ind i Socialdemokratiet. Som Formand for Studentersamfundet **1923—25** og som Medstifter af Foreningen Dansk Clarté **1925** arbejdede han paa at sprede socialistisk Oplysning blandt de intellektuelle og at skabe et frit Forum for socialistisk Teori og Kritik, i Opposition dels til en ophøjet Salonradikalisme,

dels til partimæssige Fordomme, f. Eks. med Hensyn til Bedømmelsen af **Sovjetrusland**. I Forlængelse heraf ligger hans folkeoplysende Virksomhed. 1927—29 var han Medredaktør af Værket »Gry«; han blev 1929 Medlem af Udvalget for Folkeoplysnings Fremme, 1930 af Statsradiofoniens Programudvalg, 1931 af Studenterfamfundets Oplysningsforening. — F. havde fra 1921 været Medarbejder ved »Tilskueren« og skrevet i »Politiken«, men blev, da Marinus Kristensen 1924 overtog Redaktionen af »**Social-Demokraten**«, knyttet til dette Blad som Anmelder og Kronikør. Da Kristensen, der havde været opstillet til Folketinget i Maribo, 1926 søgte en københavnsk Kreds, blev F. opstillet i Maribo og valgt 2. Dec. I Folketinget har han væsentligst haft med Sager at gøre i Tilknytning til lolland-falsterske Interesser: Sukkerordning, Storstrømsbroen, endvidere Sprit- og Gærmonopolet. Han er dog ogsaa sit Partis Ordfører i Radio- og Retsplejespørgsmaal. — Linien i F.s Udvikling ses af hans Forfatterskab. »Platons Stat« (1924), »Rom, Oldtidens Verdensby« (1925) og »Sofisten Protagoras« (1926) er Frugter af hans Fagstudium. Vidtstrakte Rejser har gjort ham til Europæer. Indtryk fra Fascismens og Bolschevismens Lande har sat sig Spor i hans senere Værker. Ud fra det **anti-spengler'ske** Grundsyn, at Kultur er Vaner, simpelthen, har F. i »Europas Kulturhistorie« (I—II, 1928) skildret de økonomiske og sociale Betingelser for Dannelsen af de Samfundstyper, hvori Historiens Faser udkrystalliserer sig, og fremhævet Internationalismen i Kulturstrømmene. »Pest over Europa« (1933) er paa een Gang en Fortsættelse af Kulturhistorien, et Kampskrift mod Diktaturet, en Analyse af den internationale Arbejderbevægelses Fejl og en positiv Bekendelse til et nordisk Demokrati, der er rede til at forsvare sig mod Vold og Terror. — Portrætteret af Edv. Saltoft paa Gruppebillede i Folkets Hus paa Enghavevej 1934. Buste af Svend Rathsack 1932. *Oluf Bertolt.*

Frisenette, Frederik Wilhelm, 1808—80, Gartner. F. 10. Sept. 1808 paa Bækkeskov, d. 23. Nov. 1880 paa **Frbg.**, begr. sst. Forældre: Gartner Johan Christian F. (1784—1845) og Maren Andreasen (1786—1839). Gift 19. Febr. 1834 i Kbh. (Helligg.) med Antomine Amalie Christensen, f. 11. Febr. 1813 i Kbh. (Frue), d. 6. Maj 1881 paa **Frbg.**, D. af Murersvend Niels C. (ca. 1775—1818) og Karen Marie **Høffding** (ca. 1777—1843, gift 2° 1819 med Murermeister Jens Henrichsen, ca. 1786—tidligst 1845).

F. fik sin Uddannelse som Gartner hos Handelsgartner Dankert i Kbh. og i Rosenborg Slotshave. Som Medhjælper i Botanisk

Have hørte han Forelæsninger af Professorerne J. W. Hornemann og J. F. Schouw og underkastede sig saavel den almindelige Gartnereksamen som botanisk Gartnereksamen. Efter en længere Rejse i Tyskland, Østrig og Holland beskæftigede han sig nogle Aar med Pasning og Anlæg af Haver, indtil han 1838 blev ansat som Gartner i Haveselskabets Have. I denne Stilling virkede han med stor Interesse og Dygtighed indtil 1843, da han, utilfreds med den meget begrænsede Virksomhed, Selskabets vanskelige pekuniære Forhold nødvendiggjorde, opgav den og købte et Handelsgartneri paa Gammel Kongevej, der omfattede saavel Potteplantekulturer som Planteskole og Frøhandel. Han har særlig gjort sig fortjent ved at virke for Havebrugsudstillinger, han var en af de første, der havde Øje for, hvor stor Betydning Udstillinger har i Retning af at vække og nære Sansen for Plantekultur. Han var derfor ikke blot en ivrig Deltager i de Udstillinger, Haveselskabet foranstaltede, men holdt ogsaa oftere selv mindre Udstillinger af Blomster og Køkkenurter; fra Udstillingerne hjembragte han talrige Præmier. F. var en dygtig og intelligent Gartner, der omfattede sin Kunst med stor Kærlighed og stedse stræbte at højne Standen.

Dansk Havetid. 1880.

L. Helweg (*Axel Lange**).

Frisenette, Ludvig Grandjean, 1844—1920, Gartner. F. 8. Marts 1844 i Nykøbing F., d. 7. Maj 1920 i Kbh., begr. sst. (Holmens). Forældre: Købmand Georg Christian F. (1812—83) og Karen Marie Frederikke Grandjean (1813—74). Gift 10. Okt. 1879 i Gloslunde med Louise Sophie Sørensen, f. 16. Febr. 1854 paa Mosegaard, D. af Proprietær Carl Gustav S. (1807—74) og Hedvig Sophie Frederikke Grandjean (1812—99).

F. kom 1859 i Lære hos Farbroderen F. W. F. (s. d.), Frbg., og fortsatte sin Uddannelse hos Handelsgartner W. Løwe, Østerbro, til hvilket Firma han derefter uafbrudt var knyttet dels som Elev, dels som Medhjælper og Forretningsfører; fra 1877 var han Kompagnon i Firmaet og fra 1902 dets Eneindehaver. 1866 tog F. den daværende Gartnereksamen fra Rosenborg kgl. Driverihave uden at have frekventeret Læreanstalten. — Løwes Handelsgartneri var fra første Færd et blandet Gartneri omfattende Salg af Potteplanter, Planteskoleartikler samt Stauder, hvortil han 1862 begyndte at føje nogen Frøhandel. Det blev F.s Fortjeneste at oparbejde og udvide denne Side af Forretningen og i Tilknytning hertil at iværksætte en ret betydelig Frøavl, og det blev faktisk et banebrydende Arbejde paa flere Omraader, som F. kom til at udføre. Han gennemførte 1896 for første Gang her i Danmark en rationel Familie-

avl ved at dyrke henved en Snes »Familier« af **Blomkaal** opvoksede efter Frø avlede af et tilsvarende Antal Moderplanter. Ingen Anstrengelse eller Bekostning veg F. tilbage for, hvor Maalet var at tiltrække forbedrede Stammer, og flere Forbedringer blandt KØkkenurter skylder hans Dyrkning og Metoder deres Oprindelse. Foruden KØkkenurter dyrkede og forbedrede han forskellige af vore Sommerblomster. Kort efter Aarhundredskiftet blev Frøavlens **saavel som** anden Avisvirksomhed paa Grund af Omstændighederne — det **overhaandtagende** Byggeri, der lagde Beslag paa Jorden — bragt til Ophør eller forlagdes andetsteds hen, og Virksomheden blev derefter i Hovedsagen Frøhandel, inden for hvilken Branche F. stadig forblev en af de førende. Paa Basis af sine Erfaringer inden for Dyrkningen af Blomsterplanter blev han en skattet Medarbejder ved Helwegs Havebrugsleksikon. — Paa mange Maader toges F.s Kræfter i Brug af Standen og af det offentlige. Han var Hegnssynsmand for Kbh. 1896—1910, de sidste tre Aar som Formand, og Medlem af **Jernbaneraadet** 1890—1903. Han var endvidere bl. a. Bestyrelsesmedlem i **Alm.** dansk Gartnerforening (i otte Aar Næstformand) samt Formand for Gartnernes Hjælpeforening. Denne sidste Forening var hans Hjertebarn, og det var en af hans Livs største Glæder at se dens stedse øgede Vækst og Evne til at hjælpe vanskeligt stillede Kolleger og Gartnerenker, idet dens **Kapital**-formue i de tyve Aar fra 1900 til hans Død fordobledes. — R. 1909.

Gartner-Tidende 1920, Nr. 20.

Axel Lange.

Fristrup, Peter Raun, 1854—1913, dramatisk Forfatter. F. 16. Nov. 1854 i Kbh. (Trin.), d. 12. Nov. 1913 i Ordrup, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Bogbinder Johan Christian F. (1823—1904, gift 2° 1863 med Mechtilde Charlotte Augusta Fogh, 1823—92) og Karen Bolette Raun (1817—61). Gift 12. Nov. 1880 i Kbh. (Holmens) med Jenny Hansine Marie Petersen, f. 7. Juni 1855 i Kbh. (Holmens), d. 31. Maj 1932 i Espergærde, D. af Kirkebud Christian P. (1814—1907) og Jacobine Philipsen (1822—95).

F., oprindelig selvstændig Fotograf, var tidligt stærkt teaterinteresseret, fik allerede i seksten Aars Alderen sit første Stykke antaget paa Frbg. Morskabsteater og forsøgte sig nogle Aar som Skuespiller ved Casino. Hans egentlige Talent var et sikkert scenisk Haandelag, der førte ham ind paa dramatisk Forfattervirksomhed. Denne Evne anvendte han til at bearbejde udenlandske Stykker, dramatisere bekendte Romaner og samvirke med betydelige, men i teknisk Henseende mindre drevne Skribenter. Fra 80'erne og indtil sin Død fik han derved — snart aabenlyst, men oftest unævnt

— sin Andel i mangfoldige danske Skuespils Sceneheld og sit — spøgende mente, men af ham selv skattede — Tilnavn, »Danmarks Shakespeare«. Denne Virksomhed, som udelukkende blev hans Erhverv, knyttede hans Arbejde til Opførelser paa samtlige københavnske Scener og udstraktes ikke blot til Provinsen, men — under Pseudonymet Bernt Fredgren — ogsaa til Sverige, hvor forskellige Teaterdirektører (bl. a. Hj. Selander i **Göteborg**) antog Stykker af ham: »Fændrik Stål«, »Faste Forland« (efter Jonas **Li** es Fortælling), »Debet og Kredit« (efter Gustav Freytags Roman) m. m. Her hjemme opførte Dagmar-teatret 1883 Folkekomedien »Lille Pierre« (efter A. Dumas), 1887 »Landmandsliv« (efter Fritz **Reuter**), der blev en stor Succes, og »Marstals Plads« (s. m. Forfatteren Carl Markman; trykt 1888), 1896 »De unge Mennesker« (s. m. P. A. Rosenberg), Folketeatret 1889 »Hr. Pickwick« (efter Charles Dickens) og Lystspillet »Den kjære Husfred« (s. m. Carl **Markman**), 1890 Folkelivsbilledet »Det gamle Kongens Kjøbenhavn«, 1895 »Rosenborg« og »Natten til den 28de Juli« (efter Fergus Hume), 1897 »Kristen Bloks Ungdomstreger« (efter B. S. Ingemann), 1901 »Thummelumsen« og 1905 »Byens Stolthed« (begge s. m. Gustav Wied), 1908 Lystspillet »Jægermesterinden« (s. m. Charlotte **Eilersgaard**), 1911 »2 × 2 = 5« (s. m. Gustav Wied) og 1914 »Mikkel Larsens Dreng« (s. m. Johan Skjoldborg), Casino 1890 »Et Kjøbmandshus i **Skærgaarden**« (efter Emilie **Carlén**), 1892 Folkekomedien »Sypiger«, 1902 »Dr. Nicola« (efter Guy Boothby og s. m. Fr. Ricard), 1906 Operetten »Yduns Æbler« (s. m. Carl Arctander og til Musik af Aug. Enna) og 1907 »Dronningen af Montmartre« s. m. Hakon Schmedes), Det ny Teater 1910 »Fra Piazza del Popolo« (efter **Vilh.** Bergsøe, kun opført faa Gange), 1913 »Anne Lykke« (s. m. Rose Bruhn) og 1914 »Husmandstøsen« (efter Selma **Lagerlöf**), Nørrebro's Teater 1887 Parodikomedien »Svend, Knud og Valdemar« — egentlig **F.s** originaleste Indsats og opført mange Hundrede Gange —, 1902 »Taksameterkusdens Datter« og 1904 »Reklameprinsessen« (begge af »Frip og Rik«, **o**: F. og Ricard, fra 1906, da Arctander medarbejdede ved en Række Revuer, omdøbt til »**Trianglen**«). — I Provinsen og ved Dilettantforestillinger var hans Sangfarce »Lille Nitouche« (trykt 1903) yderst populær. — En Plads for sig indtog **F.s** Samarbejde med Sven Lange (1907 »En Digtets Kærlighed« paa Det kgl. Teater, 1908 »Gamla goda Tiden« paa svenske Scener og endelig »Marie Grubbe«, der først 1929 fra Sverige overførtes til Folketeatret). — **F.s** øvrige Forfatterskab var væsentlig af let humoristisk Art. Som Medarbejder ved »Klods Hans« skabte han tre Genrer,

som siden ofte er efterlignet: Humoresken i den **bredd-gemytlig**e Gadejargon (et Udvalg i »Med Sod og Kalk. Kakkellovnsmandens Optegnelser«, 1901) og Parodien paa provinsiel Journalistik (»Snolderød Avis«) og forløren Lejlighedslyrik (P. Ferd. Vadum: Vadums Harpe, 1912). Ved hans Død laa en overfladisk, men livligt skrevet Bog — »Scenens Navne. Skikkelser og Indtryk« — færdig og udkom kort efter. — Litografisk Tegning paa Gruppebillede af Dansk fotografisk Forening 1889.

Politiken 14. og 15. Nov. 1913. P(alle) R(osenkrantz) i Masken 23. Nov. s. A. Hasle og Jaspersen (o: Henry Hellssen) i Berl. Tid. 21. Juni 1931 (Søndags-Nummeret).

C I D . 1
Carl Dumreicher.

Fritsche, Harald, 1833—1905, Grosserer. F. 29. Nov. 1833 i Kbh. (Holmens), d. 27. Juni 1905 i Hamburg, begr. i Kbh. (**Garn.**). Forældre: Buntmager Daniel Gottlieb F. (1804—39) og Caroline Christine Elisabeth Gædecken (1812—45). Gift 11. Juni 1859 i Kbh. (**Garn.**) med Marie Amalie Damborg, f. 27. Febr. 1838 i Kbh. (**Garn.**), d. 10. Jan. 1915 sst., D. af Hofforgylder P. C. D. (s. d.) og Hustru.

F. kom i en meget ung Alder til at staa alene i Verden. Efter at have gennemgaaet **Efterslægtsselskabets** Skole blev han 1850 ansat paa Kontoret hos Grosserer Erik Friis, som drev en betydelig Forretning paa Sverige. 1858 startede han — endnu inden han var fyldt 25 Aar — sammen med en svensk Købmand **Vilh. Ronstrom** Firmaet **F., Ronstrom & Co.**, som under beskedne Former handlede med Kolonialvarer, Korn og Frø. 1863 døde Ronstrom, og F. fortsatte da Forretningen under Firmaet **F. & Co.** Allerede paa det Tidspunkt var Virksomheden vokset godt frem, og i de følgende Aar tog Væksten yderligere fart. Til den egentlige **Vareforretning** føjedes Dampskibsekspedition og Assurance, og Firmaet blev bl. a. her paa Pladsen Repræsentant for Finska Ångfartygs Aktiebolag og Det østbornholmske Dampskibsselskab samt et Par mindre svenske Ruterederier. Desuden blev det Generalrepræsentant for Danmark for Forsikringsselskabet **Svea** i **Göteborg**. Samtidig udvidedes navnlig Melforretningen paa Sverige stærkt, og Firmaet blev Agent i Sverige for Københavns Dampmølle. Da en Forbedring af Sundfarten mellem Kbh. og Malmø kom paa Tale, ydede F. ogsaa paa dette Omraade en betydningsfuld Indsats.

Ud over sin efterhaanden meget omfattende Forretning havde F. takket være sin overordentlig store Arbejdskraft og en i en ung Alder vakt Almensans ogsaa faaet Tid til at beskæftige sig med mange andre Opgaver. Saaledes var han 1872 en af Hoved-

mændene ved **Oprettelsen** af Dansk Arbejderbank og beklædte i over 30 **Aar** Stillingen som Formand for Bankraadet. Senere var han en ivrig Forkæmper for Dannelsen af De forenede Bryggerier, ligesom han tog virksom Del i Dannelsen og senere i Ledelsen af Handels- og Kontoristforeningen, efter Tietgens Død som Formand. Længe forinden havde han desuden været Formand for dens Understøttelsesselskab. Ogsaa Uddannelsen af unge Handelsmænd **laa** ham stærkt paa Sinde, og han var en af de ledende Mænd ved Starten af Foreningen til unge Handelsmænds Uddannelse.

1874 indvalgte han som handelskyndig Dommer i Sø- og Handelsretten, og s. A. fik han Sæde i Grosserer-Societetets Komite, hvilket sidste Hverv han beklædte i over nitten Aar, indtil han 1893 oplevede sit Livs store Krise som Følge af sin Deltagelse i den saakaldte »Stores-Affære«. Det var Frederik Vett, en Broder til den ene af Indehaverne af Wessel & Vett, som først bragte Stores-Tanken frem til Danmark. Han havde studeret dette System i England og vilde søge at realisere noget lignende i Danmark, tilpasset efter vore Forhold, og gennem C. F. Tietgen kom han i Forbindelse med F., der med sin store Modtagelighed for alt nyt ret hurtigt blev vunden for Planen. I Juni 1893 udsendtes i stort Tal en Indbydelse til Aktietegning i Selskabet Nordiske Husholdnings-Stores, der var tænkt dannet efter det kooperative London-System. Kapitalen tænkte tilvejebragt ved Aktietegning mellem Forretningens Kunder, som til Gengæld skulde have den Fordel at købe i Forretningen til Indkøbspris med Tillæg af Driftsomkostninger. I Forbindelse med denne »Husholdnings-Stores« tænkte man at etablere en Eksport af Landbrugsprodukter til England. Hele denne Plan vakte imidlertid et kolossalt Røre inden for Handelsstanden; man saa heri Middelstandens Ruin, og ud over Landet rejste der sig en Storm af Forbitrelse og Uvillie imod Stifterkredsens Medlemmer, i Særdeleshed de to af dem, der tillige var Medlemmer af Grosserer-Societetets Komite, nemlig Charles E. de Coninck og F. Men medens førstnævnte hurtig trak sig tilbage fra Planen, stod F., indtil den endelig led Skibbrud, paa sit een Gang tagne Standpunkt, og dette havde til Følge, da ogsaa Tietgen og dermed Privatbanken i allerhøjeste Grad var indblandet i Sagen, at een **maatte** udleveres som Offer for at berolige den efterhaanden stadig voksende Opposition, og F. nedlagde da 1. Juli 1893 formelt frivilligt, men reelt tvungen af Omstændighederne, sit Hverv som Medlem af Grosserer-Societetets Komite. Det var en pinlig Beslutning at tage for en Mand, der som F. gennem et langt Liv havde været stærkt interesseret i det offentlige Livs Fore-

teelser, men ikke mindst Hensynet til Tietgen, hvis Position paa det Tidspunkt i høj Grad var truet, gjorde dette Skridt nødvendigt. En Del Aar senere fik dog F. atter Oprejsning fra sin Stands Side, da han, som nævnt, valgtes til Formand i Handels- og Kontoristforeningen, i hvilken Stilling han især vandt de yngre Medlemmers udelte Hengivenhed.

F. havde ogsaa betydelige Interesser paa andre Omraader end det rent kommercielle. Saaledes var han Medstifter af Kbh.s Skyttekorps, Dansk Fiskeriforening og Dansk Forening for Lystsejlad (den senere Kgl. dansk Yachtklub), desuden var han gennem mange Aar Medlem og senere Formand for Musikforeningens Repræsentantskab. Naar han kunde overkomme alle disse Gøremaal ved Siden af at passe sin mangeartede Forretningsvirksomhed og sit kommercielle Organisationsarbejde, skyldtes det først og fremmest hans usædvanlige Livsfrodighed. Han var en Mand med Vitalitet og kunde arbejde i tolv til seksten Timer ikke for et kortere Tidsrum, men i en lang Periode af sit Liv, og ved Siden heraf bevare et lyst Lune og en vis Festlighed over sin Fremtræden. F. døde pludselig af et Hjerteslag paa en Rejse. — Etatsraad 1892. — R. 1888. DM. 1899. K. 1903. — Maleri af Otto Bache 1903. Buste af L. Brandstrup 1905 i Handels- og Kontoristforeningen. Træsnit 1885.

Jul. Schovelin: Tidens Hjul og Tietgen, 1929, S. 547—51, 570—84. Børsen 28. og 29. Juni 1905 og 1. Sept. 1908.

Jens Vestberg.

Fritz, Andreas, 1828—1906, Maler. F. 2. Nov. 1828 i Mou, d. 22. Febr. 1906 paa Louisenhøj ved Marselisborg, begr. i Aarhus. Forældre: Sognepræst, sidst i Hvirring Niels F. (1791—1874) og Karen Kirstine Færch (1802—72). Gift 26. Aug. 1863 i Hvirring med Sara Jensine Linæa Beck, f. 22. Sept. 1831 i Aarhus, d. 2. Maj 1908 sst., D. af Kaptajn, Købmand Marcus Galthen B. (1794—1863) og Caroline Jacobine Galthen (1804—63).

F. besøgte Realskolen i Aarhus, hvor Adjunkt Høegh-Guldberg vejledede ham i Tegning. 1845 kom han til Kunstakademiet og var 1848 Elev paa Modelskolen; s. A. meldte han sig som Officersaspirant, blev Løjtnant og gjorde Tjeneste i flere Aar. Ved Kunstakademiet vandt han imidlertid 1854—55 den mindre og den store Sølvmedaille og begyndte at udstille som Figurmaler. Efter at have været udenlands bosatte han sig i Aarhus og levede dels som Portrætmaler, dels i en længere Aarrække som Fotograf. Fra 1870 genoptog han Kunsten som Landskabsmaler og udstillede siden den Tid paa Charlottenborg en Række Landskaber, især fra Om-

egnen af Aarhus, hvoraf nogle i Aarhus Museum. I de senere Aar malede han ogsaa en Del Portrætter og enkelte Altertavler. Hans Landskaber er holdt i en tør, konventionel gammeldags Manér, ofte med det stemningsmæssige fremhævet indtil Sød-ladenhed. — Litografisk Selvportræt paa Gruppebillede 1848. Træsnit af C. Poulsen 1884.

Sig. Muller: Nyere dansk Malerkunst, 1884. Ph. Weilbach (*J. Sthyr**).

Fritz, Johan Frederik, 1798—1870, Maler, Litograf. F. 31. Juli 1798 i Wandsbeck, d. 1. Marts 1870 i Altona, begr. sst. Forældre: Pottemagermester Johann Nicolaus F. fra Bayern (1766—1830) og Maria Eisabe Zimmermann (1760—1832, gift 1° med Burgwardt). Gift 1. Nov. 1828 i Flensborg med Johanne Cecilie Mariane v. Neuendahl, f. 15. Okt. 1799 i Krempe, d. 21. Maj 1847 i Flensborg, D. af Læge Christian Peter Gottlieb v. N. (ca. 1763—1803) og Catharina Sophie Scharffenberg (ca. 1763—1811).

Efter at have lært Malerhaandværket i Hamburg tog F. til München for at uddanne sig til Kunstner, rejste derfra 1823 til Kbh., hvor han fik Adgang til Kunstakademiet og 1825 vandt den mindre Sølvmedaille i Modelskolen. Samtidig solgte han et Billede, »Østerlandske Kjøbmænd i et Kaffehus i Wien«, til Den kgl. Malerisamling. Rimeligvis allerede 1826 nedsatte han sig i Flensborg som Portrætmaler og Tegnælærer og grundlagde i Forening med Skriftlitografen H. P. Behrens et Stentrykkeri der (1827). Efter nogle Aars Forløb overtog han den litografiske Forretning alene og drev den i Flensborg indtil Trearskrigen, flyttede derefter til Rendsborg og senere til Altona. Blandt hans litografiske Arbejder maa nævnes Prospekter fra Lyngby og Charlottenlund 1824 og fra Frederiksdal 1825, frisiske Nationaldragter, mange Portrætter, »Christian VIII. med Familie i Sorgenfri Have« og hans Hovedblad, »Børsen i Hamburg«, med flere hundrede Figurer, hvoraf over 80 er Portrætter (ca. 1860). F. er blandt de første Litografer her i Landet, en flittig og omhyggelig Kunstner. — Litografiske Selvportrætter 1828 og 1850—51.

P. Krohn i Tidsskr. f. Kunstindustri 1896. Ph. Weilbach (*J. Sthyr**).

Fritz, Niels, 1835—1925, Forstmand. F. 4. Juni 1835 i Roskilde, d. 19. Marts 1925 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Byskriver i Roskilde, senere Godsforvalter paa Bidstrup, Raadmand og Justitsraad Georg F. (1793—1873) og Elisabeth Henriette Petersen (1794—1871). Gift 18. Okt. 1870 i Hvirring med Mathilde Francisca Fritz, f. 31. Maj 1838 i Hvirring, d. 27. Febr. 1916 paa

Frbg., D. af Sognepræst Niels F. (1791—1874) og Karen Kirstine Færch (1802—72).

F. udgik fra Skolen med 4. Kl. Hovedeksamen og drev en Tid entomologiske Studier under Professor J. C. **Schiødtes** Vejledning, før han blev Forstkandidat 1862. Han var derefter nogle Aar Assistent paa forskellige Skovdistrikter, indtil han 1868 anlagde Plantageskolen Aalykke i Brørup Sogn. S. A. medvirkede han for Selskabet til de jydskes Heders Beplantning ved Erhvervelsen af Arealet til Stiide Plantage og var de følgende Aar Leder af Arbejdet der. 1869 blev han Hedeselskabets Tilsynsførende med Plantageanlæggene i Ribe og en Del af Vejle Amt, udnævntes 1875 til Skovrider og virkede i denne Stilling, til han tog sin Afsked 1907. Samtidig med at være blandt Hedeplantningens Pionerer uddannede F. sig som Forstentomolog og gjorde her en betydelig Indsats. Efter Studierejser i Schweiz og Tyskland og Offentliggørelsen af de to større Arbejder »De danske skadelige Naaetræinsekter« (1892) og »De danske skadelige Løv- og Frugttræinsekter« (1894) blev F. 1895 entomologisk Konsulent for Statens Klitplantager og de statsunderstøttede Plantager i Jylland. Som Resultat af dette Arbejde foreligger i »Hedeselskabets Tidsskrift« og »Tidsskrift for Skovvæsen« en betydelig Række Artikler fra hans Haand. — R. 1899.

Erindringer i Gads dsk. Mag. 1908—09, S. 657—62, 716—25. Hedeselskabets Tidsskr., 1925, S. 97 f.

C Syrach Larsen.

Fritzböger, Wilhelm August Carl, f. 1872, Elektrotekniker. F. 20. Sept. 1872 i Lippe-Detmold. Forældre: Teglværksbestyrer Kord Hermann Christoph F. (1826—1924) og Caroline Sophie Ostmann (1837—1934). Gift 1. Maj 1900 i Kbh. med Ernestine Louise Margarethe Valeska Schmidt, f. 15. Dec. 1875 i Langenols, Schlesien, D. af Ovnfabrikant Richardt S. (1847—79) og Ernestine Schmidt (1855—80).

F. kom til Danmark 1874, da Faderen blev Bestyrer af Aldersro Teglværk i Kbh. 1888 tog han Præliminæreksamen og aflagde 1893 Svendep prøve som Maskinarbejder. 1894 fik han dansk Indfødsret, og s. A. tog han Afgangseksamen fra Det tekniske Selskabs Dagskole for Maskinkonstruktører. Han fortsatte sin Uddannelse ved Teknikum Mittweida i Sachsen, hvorfra han 1896 tog Eksamen for Maskinkonstruktører og Elektroteknikere. S. A. fik han Ansættelse som Ingeniør hos A. G. vormals Schuckert & Co. i Nürnberg og forblev her i to Aar, kun afbrudt af et halvt Aars Militærtjeneste i Danmark 1897. 1898 kom han som Chef for Konstruktionsstuen for Jævnstrømsmaskiner til Maison Breguet i Paris og Douai. 1899

fik han Ansættelse ved Akts. Titan's elektriske Afdeling, Kbh., hvor han siden har virket, fra 1923 som Overingeniør og Chef for den elektriske Afdeling. Fra 1905 har F. været Censor i Elektroteknik ved Polyteknisk Lærestanstalt. 1903—10 var han Medlem af Bestyrelsen for Elektroteknisk Forening, hvis Stiftelse han var medvirkende til, 1911—12 af Bestyrelsen for Dansk Ingeniørforenings elektrotekniske Sektion. Han har projekteret og beskrevet en Række store elektriske Maskinanlæg.

Poul Vinding

Fritsch, Claus Detlev, 1765—1841, Blomstermaler. F. 10. Juni 1765 i Kiel, d. 27. Nov. 1841 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (ved Garn. K.). Forældre: Murermester Johann Christopher F. (1728—97) og Eisabe Catharina Brammer. Ugift.

F. besøgte Kunstakademiet i Kbh. fra 1786 og vandt 1790 den mindre Sølvmedaille. Han dyrkede i Begyndelsen især Vandfarvemaleriet, saavel Akvarel som Gouache, men gik snart over til Oliemaleriet. Da han som Blomstermaler ikke kunde faa det Stipendium, Akademiet havde at bortgive, er der Grund til at tro, at han 1796 eller 1797 har haft en anden Understøttelse, i det mindste til en mindre Rejse, thi en saadan krævedes for at kunne antages til Medlem, og 1797 agreeeredes han til at gøre Medlemsstykker. Disse var dog først færdige til at fremstilles for Akademiet 1806. Det var to Blomsterstykker i Oliemaleri, der vakte en saadan Opmærksomhed, at han med fuld Enstemmighed blev optaget som Medlem. Hans Liv hengled uden ydre Begivenheder, i venskabelig Omgang med andre Kunstnere, især af den tyske Kreds; han nævnes som Ungdomsven af Thorvaldsen. 1817 fik F. Medlemsbolig paa Charlottenborg, hvor han blev boende til sin Død. Han nød stor Anseelse for sine med megen Flid og saa at sige botanisk Troskab udførte Blomsterbilleder; ligesom i Galleriets hollandske Billeder af samme Art finder man ogsaa hos F. Lyset samlet paa selve Buketten, der broget og plastisk træder frem af en neutral Baggrund, men han manglede de gamles Styrke i Lyset og Evne til klar Formning. — Malerier af C. A. Jensen ca. 1835 (Thorvaldsens Museum), C. A. Lorentzen (Fr.borg) og Lars Hansen. Tegninger af J. L. Lund (Fr.borg) og P. C. Skovgaard (Kobberstiksamlingen). Tegnet Selvportræt 1838 (Fr.borg). Litografi af L. Fehr.

Erik Zahle (Ph. Weilbach).

Frohne, Jørgen Wilhelm, 1832—1909, keramisk Samler. F. 15. Aug. 1832 i Flensborg, d. 13. Juli 1909 paa Frbg., begr. i Kbh.

(Vestre). Forældre: Slagtermester Johan Christian F. (1806—86) og Marie Jürgensen (1808—89). Ugift.

F. besøgte Latinskolen i Flensborg, kom 1848 i Murerlære og drog som Svend 1852 til Kbh. 1853—54 rejste han sydpaa paa Professionen, var derefter Konduktør hos N. S. Nebelong og nedsatte sig 1859 som Murermester i Kbh. Han var med til at bygge bl. a. Hvidøre, Springforbi, Katedralskolen i Aalborg, Nybygninger paa Polyteknisk Lærestalt og Marstrands Bryggerier. Blivende Betydning fik han ved sine Studier over den danske Keramik, udgivet i forkortet Form af Ch. A. Been 1911, »Danske Fajancer«, og ved sine store Samlinger, som dels beskrevet af Arthur Pabst 1883, dels, paa Grundlag af F.s egne Notater, af Emil Hannover i Kataloget til Auktionen paa Charlottenborg 1910, sikkert en af de celebreste danske Kunstauktioner, der har været holdt, og hvor Kunsthandlere fra de forskellige Lande gav Møde. — R. 1890. DM. 1909. — Malerier af H. C. Jensen 1877 og M. Ancher 1906.

Berl. Tid. 14. Juli 1909.

O. Andrup.

From, Jørgen, 1605—51, Professor. F. 11. Okt. 1605 paa Hovgaard, Hoptrup Sogn, d. 19. Aug. 1651 i Kbh., begr. sst. (Frue K.). Forældre: Hans F. og Cecilie Jørgensdatter. Gift 10. Maj 1646 i Kbh. (Frue) med Else Scavenius, f. 1625 i Roskilde, d. 29. Marts 1671 i Lund (gift 2° 1656 med Lægen Christian Foss, s. d.), D. af Sognepræst, senere Biskop Laurids S. (s. d.) og Hustru.

De ret velstaaende Forældre holdt Sønnen til Studeringerne, først i Hjemmet, siden i Haderslev Skole. Derfra kom han til Pædagogiet i Lüneburg, hvor han tilbragte fire Aar. Som Student blev han immatrikuleret i Helmstedt og besøgte derefter flere andre tyske Universiteter, var ogsaa i Kbh., hvor han blev Hovmester for Brødrene Otte og Kjeld Krag, mens de var paa Sorø Akademi. Med den ældste af dem, den senere Rigsraad Otte Krag, og Christen Skeel rejste han som Hovmester udenlands i ca. fem Aar. 1635 blev han immatrikuleret i Kbh., men sendtes s. A. ud med Biskop Jesper Brochmands eneste Søn, Christen, og et andet ungt Menneske. Sept. 1636 kom de til Leiden og rejste derfra til England, hvor den unge Brochmand døde. Nu var J. F. nogle Aar Lærer for Kansler Chr. Friis' tre yngre Sønner, dels i Kbh., dels i Sorø. Han fik Kongens Løfte om at blive den gamle Longomontanus' Efterfølger som Professor i Matematik ved Universitetet. 1641 tog han Magistergraden, men da det trak ud med Longomontanus' Afgang, disputerede han Jan. 1643 »pro cathedra«, blev først Professor i Logik og derpaa, 1645, i Retorik. Tillige var han

en lang Tid Universitetets Notarius. Endelig 1647 naaede han at blive Professor i Matematik. — Uden at være nogen banebrydende Aand fyldte J. F. sin Stilling ved Flid og Paalidelighed. Hans Lærer, Longomontanus, hyldede i sin »Introductio in theatrum **astronomicum**« det tychoniske Verdenssystem og blev derfor angrebet af den franske Astronom J. B. **Morin**, som holdt paa det kopernikanske System. 1642 udgav J. F. til Forsvar for Longomontanus »Dissertatio astronomica de **mediis** quibusdam ad **astronomiam** restituendam necessariis pro introductione in theatrum astronomicum Hafn. Chr. Longomontani **cum** Morino instituta«. Morins Modskrift besvarede han 1645 med »Responsio ad Morini defensionem astronomiæ restitutæ«. Desuden udgav han 1643 »Disputatio philologica de legendis cum fructu **Latinis** melioris notæ scriptoribus, 1649 »Arithmetica Danica« og 1648—50 »Exercitationum sphaericarum prima de **principiis** quibusdam doctrinæ sphaericæ«.

E. Vinding: Acad. **Haun.**, 1665, S. 359 ff. Dsk. **Mag.**, 5. **Rk.**, II, 1889—92, S. 24.

H. F. Rørdam og Aug. Svedstrup (Poul Heegaard*).

From, Thøger Dyssel, 1744—1831, Handelsmand. F. 28. Maj 1744 i Rødning, Nørlyng Herred, d. 21. Marts 1831 i Kbh. (**Trin.**), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Degn Bertram Jacobsen F. (1707—79) og Anne Catrine Henriksdatter (ca. 1703—1800). Gift 23. Juli 1779 i Kbh. (Frue) med Karen Hansdatter **Schäffer**, f. 21. Juni 1749 i Kbh. (Frue), d. 18. April 1830 sst. (**Trin.**) (gift 1° 1768 med Hørkræmmer Hans Pedersen Svane, 1738—75), D. af Hørkræmmer Hans Pedersen S. (ca. 1701—75) og Anne Nielsdatter Triege (ca. 1721—58).

F. var en af de mange unge jyske Handelsfolk, der kom fattig til Hovedstaden, men takket være egen Dygtighed og en Smule Held grundlagde en stor og blomstrende Forretning i Kbh. Efter at have staaet i Lære aabnede han sammen med Ole Aarestrup en selvstændig Hørkræmmerforretning. Allerede 1778 blev man enig om at skilles, og 1794 etablerede F. sig i en Købmandsgaard i Rosenborggade. I de gode Aar omkring **Aarhundredskiftet** blomstrede Forretningen, og han indtog en fremskudt Plads inden for den københavnske Handelsstand. Han blev valgt til Formand for Hørkræmmerlavet og sad i flere Aar i de 32 Mænds Forsamling.

Th. **Hauch-Fausbøll**: Stamtavle for Thøger Froms og Hustrus Fideikom-

Harald Jørgensen (E. Meyer).

Frydendahl, Catharine Elisabeth, f. Møller, 1760—1831, Operasangerinde. F. 30. Nov. 1760, d. 30. Nov. 1831 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Garver og Handskemager, en Tid i Slesvig, senere i Hillerød og Kbh. Hans Jacob Møller (ca. 1721—80) og Kirstine Matthiesen (ca. 1727—1801, gift 2° 1788 med Garver Peter Larsen Bachmann, 1761—1841). Gift 1° 27. Aug. 1789 i Kbh. (Nic.) med Hofviolon Jørgen Berthelsen, f. ca. 1758, d. 7. Febr. 1797 i Kbh. (Nic). 2° 19. Aug. 1797 i Kbh. (Frue) med kgl. Skuespiller Jørgen Peter F. (s. d.).

Seksten Aar gammel blev F. Syngeskolar ved Det kgl. Teater, og 1. Dec. 1777 debuterede hun som Marine i Syngestykket »Skovbyggeren«. Hendes omfangsrige og stærke Sopran blev uddannet af Syngemester Potenza og Professor Darbes, og senere fik hun Undervisning af Komponisten J. G. Naumann i Dresden, hvis italienskrægede Musik i »Orpheus og Eurydice« og »Cora«, hvori hun sang Titelpartierne, særlig egnede sig for hendes glansfulde Stemme. Dramatisk begavet som Skuespillerinde var hun ikke, Diktionen svækkedes af tysk Akcent, og hendes Breve røber, at hun savnede Dannelse, men ilter var hun, lunefuld og forfængelig. Hendes fikse vævre Skikkelse og store mørke Øjne, hele hendes Type paa en selvsikker Teaterprimadonna af sydlandsk Art skaffede hende General Eickstedts Bevaagenhed, og da han var Præsæs for Teatret, benyttede hun sin intime Magt over ham til at fortrænge Caroline Walter, Skuepladsens største dramatiske Talent. Dette Væv af Intriger har skaffet F. en vis herostratisk Berømmelse i dansk Teaterhistorie. Vel lykkedes det hende at bidrage væsentligt til Caroline Walters Flugt, men hun kom alligevel aldrig til at indtage hendes Plads i Kunsten eller i Publikums Hjerte. Derimod fik hun et farligt Minde at kæmpe imod, og det var først, da Tiden fik dette til at blegne, at hun vandt sine Sejre, f. Eks. som Dronning Aline i Schultz' Opera og som Rezia og Fylla i Kunzens Operaer »Holger Danske« og »Erik Ejegod«. Største Delen af de Opgaver, hun sang, er for længst forsvundet fra Repertoiret; karakteristisk for hendes Udførelse var hendes Trang til at brillere ved vokal Effekt, f. Eks. yndede hun at træde frem i Prosceniet og slynge Tonerne ud med fuld Kraft for at fremkalde Bifald, og kun i enkelte Roller, som Anna i »Høstgildet« og Skomagerkonen i »Dragedukken«, virkede hun ved stilfærdige Midler inden for den givne Ramme. Da hun stod paa sin Højde som Teatrets første Sangerinde, skrev Direktionen (1799) til Kongen, at hun viste »Selvraadighed og Forsømmelse i at iagttage sine Pligter og Uartighed i Breve«, og naar hun alligevel

kunde forblive ved Teatret til over sit 60. Aar, skyldtes det uden Tvivl Hensyn til den store Kunstner, hvis Navn hun bar. 1807 var hun den første danske Donna Anna i »Don Juan«. Hun optraadte sidste Gang 2. Marts 1821 som Marcelline i »Figaros Bryllup« og afgik ved Sæsonens Slutning med sin Gage i Pension. — Maleri formentlig af Jens Juel i Privateje.

P. Rosenstand-Goiske: Kritiske Efterretninger, udg. af C. Molbech 1839. Th. Overskou: Den danske Skueplads, III—IV, 1860—62. Carl Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespilere, 1911. Robert Neiiendam.

Frydendahl, Jørgen Peter, 1766—1836, Skuespiller. F. 18. Okt. 1766 i Kbh. (Helligg.), d. 20. Febr. 1836 sst. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Lærredshandler Hans Peter F. (ca. 1705—91) og Kirstine Mortensdatter (ca. 1745—94). Gift 19. Aug. 1797 i Kbh. (Frue) med kgl. Operasangerinde Catharine Elisabeth Berthelsen, f. Møller (se Frydendahl, Catharine).

F.s virkelige Fader var den senere Teaterchef, Kammerherre H. W. v. Warnstedt (s. d.). Dette Faktum, som Samtiden ikke kendte, var af afgørende Betydning for F., da han som nitten-aarig Kontorist 1785 blev Syngeskolar ved Teatret med Italieneren Potenza som Lærer. I det skjulte støttede Warnstedt F. og hans Moder, der levede i smaa Kaar, og gav ham den bedst mulige Lejlighed til Udvikling. F. forbandt, skrev han, »det fortræffeligste Hjerte og en Adel i Sjælen, som mangan Prins maatte ønske sig, med det letteste Sind«, men da han var uheldig i sine første Opgaver, baade i Debutrollen (7. Dec. 1786) Belcour i »Vestindianeren« og senere som Charles i »Bagtalelsens Skole«, fik han Øgenavnet »Jammerdal«. Et Elskeremne var han ikke; hans Udvikling foregik langsomt gennem komiske Smaaroller, især hos Holberg, og navnlig var hans kraftige Bas ham til stor Nytte i de første, vanskelige Sæsoner, indtil han fik kunstnerisk Fodfæste ved sit Spil som Pedanten Samuel Smith i »Indianerne i England« (1792) og Degnen Bræger i »Indtoget« (1793). Men da Warnstedt 1792 var blevet efterfulgt som Chef af Grev Ferdinand Ahlefeldt, kom det til et Brud. F. forlod Teatret og blev Sekretær hos Faderen under dennes Ophold hos sin Broder F. C. Warnstedt i Slesvig By, ved hvis Hofteater der var Tale om, at han skulde være tysk Skuespiller. Men da A. W. Hauch havde overtaget Det kgl. Teaters Ledelse, vendte F. (1795) tilbage og tilhørte siden til sin Død Nationalscenen, hvor han efterhaanden blev en af Landets ypperste Karakterskuespillere. Han var som moden Kunstner genial

og omfattende i sin Evne, rigt udstyret med indre og ydre sceniske Egenskaber, en sjælden Blanding af komisk Geni og Elegance. Hans statelige Skikkelse og Fremtræden virkede imponerende; det mørkebrune, krøllede Haar forskønnede et Ansigt med store, intelligente Træk og klare, spillende Øjne. Hans Plastik var præget af sjælelig Ligevægt, og i Mimikken, hvor han erkendte Casorti som sin Mester, var han uhyre nuanceret; han evnede at karakterisere ved Pauser i Replikken, der, naar han talte, forgyldtes af hans frodige Lune. Udtryk for erotisk Varme endsige Patos ejede han ikke; derfor laa Elskerroller og Oehenschläger'ske Helte uden for hans Omraade, skønt han før Dr. Ryges Fremkomst maatte kreere baade Hakon Jarl og Michelangelo. Derimod var han i komiske Smaaroller en stor Skuespiller — for Baggesen endog den største i Europa — og i Syngespillet skabte han en Række naturlige Menneskeskildringer ud af Opgaver, der fra Komponistens Haand nærmest var Karikaturer. Langt den overvejende Del af hans 485 Roller tilhørte et Repertoire, der nu er glemmt, men hans Mangesidighed træder skarpt frem gennem dette Prøvekort af hans Roller: Grøndal i »Ungdom og Galskab«, Hakon Jarl, Harald Blaatand i »Palnatoke«, Erik i »Erik og Abel«, Brause i »Sovedrikken«, Beaumarchais i »Clavigo«, Sir Peter Teazle i »Bagtalsens Skole«, Titelrollen, senere Kommandanten i Mozarts »Don Juan«, Grev Almaviva, senere Figaro i **Beaumarchais'** »Figaros Bryllup«, Don Bartholo i Mozarts »Figaros Bryllup« og i »Barbereren i Sevilla«, v. **Kalb** i »Kabale og Kærlighed«, Vinther i »Eventyr i Rosenborg Have«, **Pryssing** i »Recensenten og Dyret«, Mathias Knap i »Hr. Burchard«, Polonius i »Hamlet«, Marinelli i »Emilia Galotti«, Mikkel Stolpe i »Østergade og Vestergade«, **Valkendorf** i »Elverhøj«, Buurmann i »De Uadskillelige«. Inden for dansk Litteratur strakte hans Roller sig fra Holbergs Komedier, hvis militære Typer Jacob v. Thyboe og Didrik Menschenschreck først ved hans Spil kom til deres individuelle Ret, over P. A. Heibergs og Weyses Syngespil og Oehenschlägers Tragedier til J. L. Heibergs, **Hertz'** og Overskous borgerlige Skuespil og Vaudeviller. Han, der den ene Aften var en letsindig Galning, kunde i den næste Forestilling med samme Fuldkommenhed spille en gerrig Olding, f. Eks. Geronte i »Skatten«, hvor alle beundrede ham. Han individualiserede med Fantasi, beherskede fuldendt sit Organ, som han kunde variere i det uendelige. Elegante Kavalere og slebne Verdensmænd vekslede med taabelig Adel eller med joviale Borgere. Det fornemme og det indbildske beherskede han i alle Afskygninger. Komiske Smaatræk, hvormed han udstyrede sine

Figurer, anvendte han med Smag; Baggesen beundrede den fine komiske Duft, der omsvævede hans Person og fremhævede den »fuldkomne Sammenhæng imellem alle Momenter i en let, som af sig selv frembølgende Glathed, der giver endog det barokke Gratie og gør Karikaturen selv til et Ideal. Han spiller ikke saa meget sin Rolle, som Rollen synes at spille ham«. Og Dr. Ryge berømmede hans Lune og fandt, at hans komiske Kraft »næsten var magisk«. »Vorherre vilde skabe en Skuespiller«, sagde Phister, »og saa skabte han F.«

Uden for Scenen var F. en fuldblods Repræsentant for den ironisk betonedede Naturlighed, en vittig og overlegen Aristokrat, sarkastisk i Tonen ikke mindst mod sine overordnede; de lod 1800 ham og hans Hustru straffe med Arrest i Blaataarn. Hans mere borgerlige Kollega F. Lindgren kaldte ham »Greven«, fordi F., naar han var i sit fornemme Hjørne, virkede tilknappet og arrogant. Men bag denne Form, hvormed han holdt sig »Krapylet« fra Livet, var han aandslivlig og interesseret, altid original i Betragtningen af Mennesker og Forhold. 1816 blev han Instruktør, men for denne Gerning besad han ingen særlige Evner, og som Lærer for de unge var han mere det fuldendte Mønster, de kunde efterligne, end Pædagogen, som forstod at fremhjælpe individuelle Evner. Syg og nedslaaet over Tabet af en Søn optraadte han sidste Gang 2. Okt. 1835 som Officeren i fjerde Akt af »Barselstuen«, en lille Rolle, som han allerede udførte 46 Aar forud, og som hørte til de allerypperste Skikkelser i hans rige Galleri. Han efterlod ikke, som Lindgren i Phister, en Elev, der kunde føre hans Paavirkning videre, men hørte til de tabte, som ikke erstattes. — Maleri af D. Monies 1838 i Det kgl. Teaters Foyer, litograferet af samme. Rollebillede af M. Rørbye og Portrættegninger af H. J. Bredal paa Fr.borg og i Teatermuseet. Stik af E. Eckersberg 1826 efter Tegning af A. Kiichler. Kostumestik af C. V. Bruun 1827 og 29. Litografi af Friedlænder efter Maleri af C. Winsløw.

[J. C. Ryge:] Critisk Sammenligning, 1832. Th. Overskou i Portefeuillen, II, 1839. Samme: Af mit Liv, I, 1915. Julius Liebe: Instructeur F.s Repertoire (Manuskript, Univ. Bibl.). Edgar Collin: Holberg'ske Skuespillere (Jubeludg. af Holbergs Komedier, III, 1888). Robert Neiiendam: Breve fra danske Skuespillere og Skuespillerinder, I, 1911. F. Ahlefeldt-Laurvig: Generalen, 1928.

R. N. i. d. m. i.
Robert Neiiendam.

Frydensberg, Carl Edvard, f. 1872, Maler. F. 5. Okt. 1872 i Kbh. (Frels.). Forældre: Volontær i Indenrigsministeriet, senere Overretsassessor Finn Adolph Peter F. (1840—1909) og Clara Edvarda Louise Frederikke Klingsey (1846—1920). Gift 1° 1. Nov.

1899 i Kbh. (b. v.) med Malerinden Hedvig Volquartz, f. 17. Dec. 1867 i Kbh. (Trin.), D. af Grosserer Niels Thomas Otto V. (1828—1902) og Véronique Françoise Bølling (1833—92). Ægteskabet opløst 1908. 2° 1909 med Ellen Bølling, f. 8. Marts 1877 i Ringsted, D. af Læge Daniel Gotthilf Moldenhawer B. (1827—1912) og Octavia Josephine Marguerite Volquartz (1838—1912).

F. debuterede paa Høstudstillingen hos Kleis 1893, og 1895 begyndte han at udstille paa Den frie Udstilling, som han siden har tilhørt (Medlem 1898). 1893 rejste han for første Gang til Italien, som han atter besøgte 1899, 1904 og 1921; til Paris og London kom han 1900, og 1927 foretog han en Rejse i Sydfrankrig. F. har som Maler gennemløbet en lignende Udvikling som sine jævnaldrende Kammerater Clement og Find. Grundlaget for hans Uddannelse blev lagt paa Kunsternes Studieskole, hvor han arbejdede 1888—91 med Tuxen og Krøyer som Lærere. I 90'erne blev han imidlertid grebet af Tidens Stilproblemer, hvorved hans Kunst en Tid lang, bl. a. paavirket af de engelske prærafaelitiske Malere, tog en litterær romantisk Retning (som f. Eks. i »Douglas Kviden« 1897 med Motiv fra den skotske Folkevisen og »Nøkkens Sving« 1900) eller samlede sig om en ren Formdyrkning (i Landskaber, Portrætter og de romerske Modeller). Omkring 1906—07 trængte de maleriske Problemer sig frem paa ny her hjemme, og F. fulgte ved et fornyet Naturstudium den Kreds af yngre Malere (foruden Clement og Find f. Eks. Karl Schou, Poul Christiansen, Ernst Goldschmidt og Viggo Madsen), der sammen med de fynske Bondemalere »søgte at gøre Malerkunsten til en Kunst med Farver i moderne Forstand« (Carl V. Petersen). Siden 1907 har han mest malet Landskaber og Blomsterbilleder samt enkelte Portrætter. — 1917 havde F. en Separatudstilling i Den frie Udstillings Bygning. Han er repræsenteret paa Museerne i Aalborg (»Kutter ud for Vigø«), Odense (»Udsigt over Faaborg Fjord fra Rønnebjerg«) og Ribe (»Blomster«). 1922 blev han valgt til livsvarigt Medlem af Kunstnersamfundets Malersektion. — Selvportræt 1913 forhen hos Johan Hansen. Maleri af G. F. Clement. Blyantstegninger af samme 1895 og af L. Find 1896 (Fr.borg).

Francis Beckett i Kunstbladet, 1898, S. 148. Carl V. Petersen sst., 1909
 , . 4 .

Merete Bodelsen.

Frohlich, Johannes Frederik, 1806—60, Komponist og Dirigent. F. 21. Aug. 1806 i Kbh. (Kat.), d. 21. Maj 1860 sst. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Hoboist Stephan F. (ca. 1757—1841) og Ane Rosina Neumann (ca. 1763—1841). Ugift.

Fra Barnsben var F. opdraget til Musikken. Allerede som lille Purk fik han Violinen i Haanden for med Tiden at kunne hjælpe Faderen som Spillemand paa Danseboderne. Da hans ældre Søster blev gift med Kapelmusicus Fr. Kittier, fik F. en solidere Undervisning hos denne i Klaver og Violin samt Fløjte, paa hvilket Instrument han debuterede ved en Koncert paa Gjethuset 1812. Hans musikalske Talent tiltrak Weyses Opmærksomhed; F. fik desuden i Kammerraad Bang til Nøramer en Velynder, der baade sørgede for hans skolemæssige Opdragelse og fik Schall til at undervise ham i Violinspil. Allerede femten Aar gammel ansattes han med Gage som Violinelev i Kapellet; som Solospiller debuterede han 1824 med en Koncert af Spohr. F. var blandt Schalls bedste Elever; uden at besidde Wexschalls store Tone ejede han betydelig Færdighed og vakte især Beundring ved sin klokkerene Intonation. Som Kwartetspiller bevarede han i lange Tider et fremragende Navn. Hans første Kompositioner var ogsaa viet dette Ensemble (Strygekvarterterne Op. 1 og Op. 2). Aug. 1827 konstitueredes han som 2. Syngemester ved Teatret (efter Krossing). F. gik allerede dengang med Planer om at blive Kapelmester og søgte stadig at bevare sin Forbindelse med Kapellet, fra hvilket Vejen til Dirigentpulten var sikrere end over Syngemesterembedet. Hans Politik lykkedes ikke, og han maatte, da han 1828 modtog fast Ansættelse som Syngemester, opgive Kapellet. Hans Gerning som Syngemester berømmes stærkt, men ogsaa som Komponist begyndte hans Navn at blive bekendt i denne Periode. Han skrev foruden de allerede nævnte Strygekvarterter flere større Violinkompositioner (med **Orkester**), Ouverturen til »Kong Salomon og Jørgen Hattemager« (den første danske Vaudeville-Ouverture, 1825), nye Strygekvarterter Op. 15 og 17, samt flere Ouverturer (bl. a. til »Freias Alter«, 1828). Til Skuespilleren N. P. Nielsen, der var en kendt Dilettant paa Valdhorn, udarbejdede han forskellige kammermusikalske Arbejder, i hvilke dette Instrument spiller en fremtrædende Rolle.

1829—31 var F. paa Studierejse i Udlandet: Tyskland, Paris (Cherubini, **Halévy**), Napoli, Rom, hvor han samledes med de øvrige danske Kunstnere (Thorvaldsen, Bissen o. a.). Han var i Rom stærkt optaget af Udarbejdelsen af en Symfoni i Es-Dur, Op. 33 (opf. 1833 i **Musikforeningen**), der er et betydeligt Værk i dansk symfonisk Litteratur (Syngestykket »Natten før Brylluppet« havde derimod markant Fiasko i **Kbh.**, medens F. var i Paris). Over **München** vendte F. tilbage til Danmark ved Sæsonens Begyndelse 1831, overtog paa ny sit Embede, optraadte som Kwartetspiller, Violinsolist og gav Musikundervisning.

1834 trak Schall sig tilbage som Kapelmester, F. ansøgte om Stillingen, men Embedet blev ikke besat paa normal Vis; Forretningerne deltes paa **Omgang** mellem tre Concertmestre, Ivar Bredal, Peter Funck og F., der hermed (1836) opgav **Syngemester**-stillingen, en uheldig Ordning, i hvilken man senere søgte at bringe Bedring ved at fordele Arbejdet efter dets Art. F. fik herefter tildelt alle Operaer. Megen Glæde af denne Førsterangsplads blandt Concertmestrene fik han dog ikke. Et Fald paa Gaden svækkede hans Helbred. Med en ejendommelig Stædighed gennemførte han alligevel en lang og anstrengende Fodtur i Jylland; et apoplektisk Tilfælde blev Følgen, og F. svævede en Overgang mellem Liv og Død. Man tilstod ham senere Orlov, og han genvandt i stort **Maal** sine Kræfter ved en Rekreatjonsrejse med Fregatten »Rota«, der 1838 hentede Thorvaldsen hjem fra Rom. Han overtog nu atter sine Embedsforretninger, men hans Helbred havde faaet et alvorligt Knæk, han var hyppig syg og stredes i øvrigt ofte med sine Kolleger, og han **maatte** 1844 tage sin Afsked. Hans afbrudte Løbebane betød et stort Tab baade for Teatret og for Musikforeningen, i hvis Administration han virkede 1836—38, og i hvilken han ogsaa dirigerede — om end kun en enkelt Gang.

Fra de senere Aar stammer **F.s** mest kendte Kompositioner. Efter 1834—35 at have forsøgt sig med Balletterne »Nina« og »Tyrolerne« — Bournonville fortæller, at F. paatog sig Arbejdet »halvt for Løjer« — fik F. en stor og uomtvistelig Succes med Balletterne »Valdemar« (1835), »Festen i Albano« (inspireret af den sidste Italienrejse) (1839), »Erik Menveds Barndom« (1843) og »Rafael« (1845); desuden skrev han nogle mindre dramatiske Ting, en Kantate (Kronprins Frederiks Formæling) og »Taffelmusik« (Christian VIII.s Kroning). I Balletterne afslører F. et langt større dramatisk Talent, end han nogen Sinde havde tiltroet sig selv; Rytme og Flugt, Evne for Situationstegning er karakteristisk for denne Musik, der vel ikke er uden Paavirkning fra Weyse og Kuhlau (der begge betød meget, ogsaa rent personligt for F.), og ligesom disse Mestres Kompositioner bærer Reminiscenser af Folketonen i sig, men alligevel viser selvstændigt Fysiognomi. F. betragtedes af Samtiden som en højst egenraadig Komponist, og en Gennembladning af hans Partiturer, der indebærer mange og store Skønheder, bekræfter dette Udsagn. Kun den alt for tidlige Afbrydelse af hans kunstneriske Bane hindrede denne udmærkede Musiker i at komme til hel og fuld Udfoldelse. — Hans populæreste Komposition, den indtil Trivialitet spillede »Riberhus-March«, er sikkert en af de bedste eksisterende Marcher i Europa. — Tegning

af J. V. Gertner 1847 (Fr.borg). Portrætteret af W. N. Marstrand paa Maleriet 1834 af Selskab hos Waage-Petersen og af C. Blunck paa Billedet af Thorvaldsens Rejsefæller paa »Rota« 1838 (Thorvaldsens Museum). Træsnit af H. P. Hansen 1880.

A. Bournonville: Mit Theaterliv, III, I, 1877, S. 254—61. Biografi af V. C. Ravn i Udvalg af Musiken til Erik Menveds Barndom (Samfundet til Udgivelse af dansk Musik, 1880). Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredeaarssdag, I, 1886; II, 1886 (se Registeret). C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908 (se Registeret). Erik Abrahamsen

Frølich, Anine Marie Magdalene, 1762—84, Danserinde. F. 15. Marts 1762 i Kbh., d. 6. Nov. 1784 sst. (Trin.), begr. sst. (Trin. Kgd.). Ugift.

Jfr. F. blev uddannet af Hofdanssemester Pierre Laurent d. Æ., som førte hende frem i en »seriøs Solo« 3. Dec. 1773 paa Hofteatret. Hun var en fuldendt smuk Brunette med klare Øjne; skønt endnu et Barn beherskede hun allerede paa yndefuld Vis sit Legeme, navnlig var Armbevægelserne skønne, og dertil udmærkede hun sig ved sjælfuld Mimik. Hun brød straks igennem, og da Galeotti et Par Aar senere overtog Ballettens Ledelse, benyttede han hende til Hovedpartierne i sine Værker, der fik Glans ved hendes Personlighed; navnlig vandt hun Berømmelse som Dido i »Den forladte Dido« (1777) og Anette i »Kærlighedens og Mistankens Magt« (1780). Medens vor Viden om Dansens Udøvere i dette tidlige Tidsrum af Teatrets Historie i øvrigt er løs og tilfældig, har Rosenstand-Goiske givet en fyldig Skildring af Jfr. F.s Kunst, skrevet med en Begejstring, der ikke ligner hans ellers nøgterne Betragtninger. Dommen munder ud i Lovprisning af hendes Skønhed og i Forsikringen om, at hun var en stor Kunstnerinde i den alvorlige Stil baade som Koreograf og Mimiker. Men hendes Udtryk for øm og smeltende Kærlighed bundede i et svagt Naturel. Hun kunde ikke taale Dansens Anstregelser, og Galeotti, hvis Elskerinde hun var, svigtede hende og lod hendes yngre Kolleger Mariane Bournonville og M. C. Bjørn udfylde hendes Plads. Sygdom, Skuffelse og Skam fremskyndede Jfr. F.s tidlige Død, der vakte stor Deltagelse i Prosa og Vers, men, skrev en Poet, »hendes Hævn var selv i Døden Amors Smil«. Historisk set er der ingen Tvivl om, at Jfr. F. var dansk Ballets første koreografiske Geni. Ved sin aandfulde Gratie løftede hun Betragtningen af Dansekunsten op i et højere Plan.

F. Schwarz: Lommebog for Skuespilyndere, 1784—86. C. Rosenstand-Goiske: Kritiske Efterretninger, udg. af C. Molbech, 1839. Torben Krogh: Danske Teaterbilleder, 1932.

Rob t Neiiendam.

Frølich, Lorenz, 1820—1908, Maler, Tegner og Grafiker. F. 25. Okt. 1820 i Kbh. (Tysk Ref.), d. 25. Okt. 1908 i Hellerup, Urne paa Gentofte Kgd. Forældre: Grosserer Johan Jacob F. (1781—1858) og Poulina Vilhelmine Tutein (1789—1881). Gift 1° 6. Sept. 1855 i Paris med Carolina (Lina) Charlotta in de Betou, f. 6. Sept. 1823 i Marstrand, d. 22. Febr. 1872 i Paris, D. af Kap-tajn, senere Major Thomas in de B. (1774—1832) og Polyxena (Polly) Creutz (1786—1869). 2° 25. Maj 1878 i Kbh. (Gentofte) med Benedicte Ulfsparre Treschow, f. 4. Jan. 1841 paa Brahes-borg, d. 17. Dec. 1917 i Kbh. (gift 1° 1863 med Kirurgen, Professor Carl David Withusen, s. d.), D. af Godsejer, senere Kammer-herre Frederik Vilhelm Rosenkilde T. (1811—69) og Andrea Bjørn Rothe (1814—85).

F. blev født og voksede op i et velhavende københavnsk Bourgeoisimilieu; Faderen var Grosserer, og Morfaderen var den kendte Storkøbmand, Etatsraad Fr. J. Tutein, en meget musikinteresseret Mand. Baade paa fædrene og mødrene Side er Slægterne schweiziske, indvandret i Danmark i det 18. Aarhundrede. F.s Moder og Søskende var kunstinteresserede, og Broderen James tegnede meget og havde bl. a. taget Undervisning hos J. Sonne. Allerede som lille Dreng begyndte F. at tegne, naar han kunde komme til det, og Familien ansporede hans Lyst dertil. Hans Kærlighed til Dyr gav sig allerede i Tolv—Trettenaarsalderen Udslag i nogle yderst levende Studier efter Heste og Hunde, og hans Kunstinteresse styrkedes yderligere gennem Omgangen med Faderens Morbroder J. C. Spengler, der som kgl. Kunstammerforvalter altid kunde give ham Adgang til Christiansborgs Malerisamlinger. Allerede 1833 fik F. Undervisning i Tegning hos Rørbye, senere hos Købke og Eckersberg uden egentlig mærkbar Paavirkning. Størst Betydning for ham fik Bekendtskabet med Kunsthistorikeren og Kunstsamleren C. F. Rumohr, der selv var en habil Dilettant inden for Tegnekunster, og fremfor alt Venskabet med J. Th. Lundbye og P. C. Skovgaard. Rumohr anbefalede F. at arbejde med Rørpen og især at styre sin egen Kurs og sky Akademier. Besøgene paa Rumohrs Landsted i Nordtyskland 1835 og 1836 og Lejligheden til der ogsaa at træffe Otto Speckter har været af overordentlig Betydning for ham. Et kort Besøg i Holland 1834 udvidede yderligere den tidligt udviklede Drengs Horisont. 1835 boede F. en Sommer sammen med H. V. Bissen, hvis Kunst og Person han beundrede højt. Vigtigst har dog, som sagt, Samværet med Lundbye og hans Kreds, Skovgaard, Læssøe, Svend Grundtvig, Brandis o. s. v., været. F.s store billedskabende Evne er blevet næret ved den

fælles Læsning af Sagaer, Snorre, **Oehlenschläger**, Ingemann og især Grundtvig. Til Høyen stod han derimod tidligt i et Mod-sætningsforhold. F.s Lethed, Sans for fremmede Emner og Flagren fra Sted til Sted uden de grundlæggende slidsomme **Læreaar** var Høyen imod, og hos denne kommer saaledes første Gang en kritisk Indstilling over for F.s Arbejdsform til Orde, en Kritik, som F. ogsaa i senere Aar **maatte** høre.

Sine første Opgaver fik F. 1838—39, da han udførte nogle morsomme Dekorationer til Landstedet Valhøjs Spisestue samt et stort Vægspjæl til Morfaderens Villa. Hans Emnevalg viser sig i øvrigt tydeligst ved de Malerier, han udstillede, 1839 »En Rudel Dyr, lejret i en Skovdal« og 1840 »Kong Svafurlami og Dværgene« samt »Harald Blaataand dræbes af Palnatoke«. Hans første Sæt Raderinger fra 1837 **nar** Dyremotiver.

1840 begyndte F.s kosmopolitiske Tilværelse. Over Lübeck, Hamburg, Berlin, Dresden rejste han til **München**, hvor han blev til Slutningen af 1842, og som man ser af Brevene til Vennerne (offentliggjort smukt og omhyggeligt af F. Hendriksen), arbejder han efter Antikker og stiller sig for øvrigt ret beundrende over for Kaulbach, Cornelius og Schnorr von Carolsfeld. Fra **München** flyttede han til Dresden, hvor han — bortset fra et Ophold i Danmark fra Juli 1844 til Okt. 1845 — blev til 1846. Han arbejdede her hos Bendemann, men det var især Ludwig Richter, der fik Betydning for ham. Han knyttedes saa stærkt til tyske Forhold, at Lundbye og Skovgaard i Breve stadig udtalte deres Frygt for, at han skulde blive tysk Kunstner og gaa tabt for Danmark. Samtidig tilskyndede Faderen ham stadig til at rejse og ikke gro fast og blive »nordisk«, som Høyen ønskede det. Hvor dansk han imidlertid er, ses tydeligt i den skønne Raderingscyklus til **Oehlenschlägers** »De tvende **Kirketaarne**«, udført 1844 i Dresden til Kunstforeningen i **Kbh.**, og hvor stor hans Tilpasningsevne er, mærkes i en Dødedans-Serie 1845 og i de mange Illustrationer i »Deutscher Jugendkalender« 1847—51, 1854 og 58, ofte helt i Richters, **Hübners** eller **Schnorrs** Stil. 1841 og 43 hjemsendte han de morsomme Tegninger til **Uglspils** Historie, og 1844 udførte han i **Kbh.** sammen med Lundbye og P. C. Skovgaard Dekorationerne til **Studenterfesten** for »Den nordiske Højtid«, autograferet 1845 i lille Format; F.s Gudeskikkelser i Lundbyes Rankerammer viser, hvor dygtigt han kan sætte en Figur op. En enkelt Tegning til H. C. Andersens »Hyldemor« (Gæa 1845) giver ved sin Hygge og Charme Forud-anelse om de senere Illustrationer. Hans Sans for det danske Landskab kommer tydeligt frem i de malede og tegnede Studier

fra Holmstrup 1845. Mindre Betydning har de i Tyskland udførte Malerier »En bayersk Bondestue« og »Legende Børn«, som virker meget uoriginale; bedst er »Kampen paa Samsø, Ørvarodds Saga«, udstillet 1845, der ogsaa viser hans Vedhængen til nordiske Motiver.

I Sept. 1846 gik Rejsen videre til Italien, hvor han blev til 1851, og hvor Venskabet med Læssøe og J. A. Jerichau blev uddybet. Han traf ogsaa her Billedhuggeren Peters, med hvem han paa-tænkte at oprette et kunstnerisk Pottemageri i Kbh. Det blev dog kun ved Tegninger dertil. Disse Aar var absolutte Læreaar; det er særlig Akvareller og Tegninger, der fylder hans Produktion i denne Tid. Malerier med Fantasimotiver (Fauner, Nymfer, Skovguder etc.) kan dog ogsaa nævnes.

1851 rejste F. til Paris og boede der med forskellige Afbrydelser til 1875. Hans Trang til stadig at lære var uformindsket, og han meldte sig paa Thomas Coutures Skole, hvor han fik Kendskab til fransk kunstnerisk Opfattelse, som den viser sig baade i Formgivning og Farve. I Modelstudier ses det, hvor energisk han arbejdede, og hvor han teknisk dygtiggjorde sig. Samtidig hermed fik han i Begyndelsen af 1852 en betydningsfuld dansk Opgave: 30 Illustrationer til A. Fabricius' Danmarkshistorie (Sagnhistorien, Oldtiden og Middelalderen) og han skaber sin Tids vel nok kompositionelt sikreste Tegninger her i Danmark. I en Sammensmeltning af Fantasi, Romantik og Realisme giver han en Billedskildring af Sagnfigurer og historiske Personer, der i lange Tider er gaaet ind i Danskes Bevidsthed som hævdvundne Typer. Til Træsnittene tegnede F. selv i Paris paa Stokkene, og Kemitypierne har han selv ætset dels i Paris, dels i Kbh. 1853. Ejendommeligt nok fandt heller ikke disse virkelig nordiske Arbejder Naade for Høyens Øjne, men saa meget var man dog i Danmark blevet opmærksom paa F., at han 1854 fik overdraget den officielle Opgave for Staten at male to store Billeder, »Valdemar II. giver i Vordingborg 1240 Jyske Lov« og »Frederik IV. hyldes af Stænderne i Gottorp 1721« til Appellationsrettens Bygning i Flensborg. I denne By slog F. sig ned indtil Slutningen af 1857, dog med Ophold ogsaa i Kbh. Hans Haab i disse Aar om at komme til at dekorere Børsen i Kbh. med lignende store Billeder af allegorisk Indhold skuffedes trods mundtlige Løfter, og kun hans to Kartoner i Kultegning, »Retfærdigheden« og »Fliden«, hænger der. Desillusioneret vendte han i Slutningen af 1857 tilbage til Paris. Forinden havde han dog leveret fortrinlige Illustrationer til Rosenhoffs Almanak, og 1854 raderede han i Kemitypi til en lille Læsebog 22 henrivende Billeder, stilmæssigt nær Lundbye og Skovgaard, og det blev nu afgjort

som Tegner og Grafiker, at han skulde finde Paaskønnelse, selv om han fortsat malede. Den franske Forlægger Hetzel fik tilfældigt hos F. Øje paa nogle Tegninger efter dennes lille Pige og opfordrede ham til at forsøge sig som Børnebogstegner, og Resultatet blev stor Succes. Op imod 100 Bøger udkom, og i lang Tid hed en Børne-Billedbog i Frankrig: »un Froelich«. Desværre er de henved 1000 Tegninger hertil stadig et Parisforlags Ejendom; at dømme efter de faa Blade med saadanne Skitser her i Landet hører de til det ypperste i hans Kunst. F. har lært meget siden Dresden-Tiden. Hans Streg er mere levende, og han arbejder med Tusch og Sepiatoner af virkelig malerisk Værdi. Levende og charmerende er Opfattelsen af disse Børn fra velstillede Familier; der er Grupper af Mødre og Børn, der har en helt 18. Aarhundredes Ynde og Rytme, og Iagttagelsen af Børnenes naturlige Bevægelser er udmærket. Fremhæves skal særlig følgende Bøger: »La journée de Mlle Lili« (1862), »Bébé aux bains de mer« (1863), »Bébé à la maison« (1864), »Alphabet de Mlle Lili« (1865), »Voyage de découvertes de Mlle Lili« (1866), »Monsieur César« (1869). Enkelte Bind blev oversat til Engelsk, og her hjemme gjorde »Hvordan Dagen gaar for lille Lise« stor Lykke. Desværre gjorde Overproduktion mange af Billederne grove og tomme med marionetagtige Figurer, ligesom Reproduktionsmetodens Kvalitet til Tider er meget ringe. I 1860—70'erne blev F. pludselig umaadelig benyttet. Til »Magasin d'éducation« leverede han Illustrationer; undertiden udkom Børnebøgerne først der i en eksemplarisk Udførelse. 1865 illustrerede han meget smukt Comte de Ségurs Fabler; 1866 leverede han Kemitypier til et Hæfte af La Fontaines Fabler og 1868 til Sauvages »La petite bohémienne«, altsammen virkelig smuk Bogkunst. Stilmæssigt beslægtet med sidstnævnte er Illustrationerne til H. C. Andersens Eventyr, udkommet 1867, 1870, 1871 og 1874 i Kbh., hvor de blev modtaget med Kølighed som alt for fantastiske og satiriske oven paa Vilh. Pedersens milde Humor, samt, som en Anmelder skriver, mindende om »Charivari«. En fransk Tone i Stil med f. Eks. Gavarni, Bertall, T. Johannot og vel ogsaa Doré er smeltet sammen med den tidligere tyske. I »Histoire de la famille Chester« (1874) indgaar hans Fantasi og hans Sans for Dyr en lykkelig Forbindelse.

Samtidig med denne mere borgerlige og fortællende Genre dyrkede F. ogsaa den romantisk-heroiske. 1859 udførte han en Række Tegninger til Musaios' Digt »Hero og Leander« samt til en græsk Antologi til en engelsk Udgave, der dog aldrig kom længere end til Subskriptionsindbydelsen (Nationalmuseet, Stockholm, og Kob-

berstiksamlingen, Kbh., ejer en stor Del af disse Tegninger; et Udvalg er 1899 reproduceret og udgivet i **Bogform**). 1862 udkom i Paris Raderingssuiten »L'Amour et Psyché« efter Apuleios' Roman. 1863 raderede F. i den Comte'ske Metode en Række smukke Blade til »Orfeus og Eurydike«; Pladerne gik desværre til Grunde i Krigen 1870—71, og kun et eller to Sæt Aftryk kendes nu. Selv har F. udtalt, at hans Studier efter antik Kunst og hans Beundring for Thorvaldsens og Bissens Relieffer i Forbindelse med Betragtning af J. A. Carstens' og Flaxmans Tegninger danner Grundlaget for disse Arbejder med klassiske Motiver. Han er dog nu langt borte fra den germanske Konturtegnning fra Nyklassicismens Tid, hans Stil er fremgaaet af Berøring med tysk Romantik, men videre udviklet ved Samlivet med fransk Kunst, der har givet den en særegen Gratie og Rytme. Typisk for F.s Stil er de fantasifulde og livfuldt arabeskeagtige Rammer og Rankeslyng, der omgiver hans Tegninger eller snoer sig mellem dem, en Videreformen af nordiske, antikke og rafaeliske Dekorationer med Plante- og Dyr-motiver, snart naturalistiske, snart stiliserede, som Regel yderst dekorative.

1863 udgav han en Raderingscyklus, »The Lord's Prayer« med samtidig fransk Udgave, og s. A. udførte han for Kunstforeningen i Kbh. Raderingerne til Visen om Dronning Dagmar; Tekst, Billeder og Rammer staar dekorativt sammen, men Typer og Komposition har ikke længere den Mandighed og Kraft som Illustrationerne til Fabricius. Sødlighed og Overfladiskhed er F.s Achilleshæl.

Arbejdet med nordiske Motiver afløste efterhaanden de klassiske. Til Kunstforeningen i Kbh. udførte F. 1872 fem Raderinger til **Oehlenschlägers** Tekst »Gjøgleriet i Utgaard«. 1874—83 udarbejdede han ligeledes til **Oehlenschläger** flere Suits Raderinger til »Nordens Guder«, 1892 Tegninger til Folkevisen »Aage og Else« og 1900 som 80-aarig Illustrationer til »Den ældre Eddas Gudesange«. I de smaa Vignetter og Illustrationer til Sv. Grundtvigs Udgave 1882 af Danmarks Folkeviser findes stadig hans udmærkede Sans for Bevægelse, mens en vis Tomhed og romantisk Vanemæssighed kan præge de øvrige Arbejder.

Af Malerier fortjener særlig F.s Fontainebleau-Skovbilleder fra 1860'erne at nævnes; der er en virkelig Saft og Kraft i deres Farve. Hans Interiører o. 1. er som Regel stærkt paavirket af **Decamps**.

F.s Udenlandsophold ophørte 1875. Under Krigen 1870—71 boede han i London, og ved Sommertid 1875 rejste han til Kbh., hvor han blev boende. Her i Danmark malede han med stærke

Mindelser om franske Salonkunstnere 1882 til Fr.borg det store Billede af »**Gefion** pløjer Sjælland ud«, og 1883—86 udførte han sst. den farvelagte Frise »De danskes Erobring af England«. Til Kbh.s nye Raadhus gav han Tegning til det keramiske Relief »Ægirs Døtre«, og efter hans Illustrationer til Fabricius udførtes en Række Gobeliner til Ophængning sst. — Med Kunstindustri har F. ofte beskæftiget sig. Fra Flensborg-Tiden kendes en Del Møbler samt Tegninger til Daabsfæde. Paa sine gamle Dage tog han Undervisning hos Willumsen i Arbejde med Keramik.

Det er utvivlsomt som Tegner og Grafiker, at F. vil beholde sit Kunstnernavn. Raderingerne til »De tvende **Kirketaarne**« og Illustrationerne til **Fabricius'** Danmarkshistorie vil med deres stilsikre og stramme Komposition og deres billedmæssige Klarhed og Fasthed høre til det bedste i dansk Kunst. F.s Umiddelbarhed, som man møder den i Børnetegningerne, og hans Fantasi i de H. C. Andersen'ske Eventyr og de franske Fabler **maa** ogsaa altid vække Glæde. Hans store Produktion har imidlertid skadet ham; hans Figurer bliver ofte stereotype, og trods al fin Idealisme, al Sans for Linierytme, al Motiv- og Fantasirigdom virker Tegningerne efter klassiske Motiver og de senere Arbejder i det hele taget ofte rutinemæssige og tomt ornamentale i deres næsten for store Dygtighed til virtuost at fylde Fladen uden den stærke Indlevelse i Emnet som i de tidligere Arbejder. — I Kobberstiksamlingen findes henved 200 Tegninger af **F.**; i Det kgl. Bibliotek og i Odense Museum er af Familien deponeret store Samlinger Tegninger og Breve. Malerier findes paa Kunstmuseet og i Den Hirschsprungske Samling. F. har udstillet paa Charlottenborg 1838—1905, paa Kunstnernes Efteraarsudstilling 1905 og paa Den frie Udstilling 1895—1908. — Medlem af **Akademiraadet** 1877. — Papirer i Det kgl. Bibliotek. — Tit. Professor 1890. Etatsraad 1894. — R. 1857.

Selvportrætter: Rødkridtstegning 1835. Maleri ca. 1842 (Fr.borg). Tegninger 1839 og 1843. Autografi ca. 1845. Tegning i Kobberstikkabinettet i Dresden. Maleri ca. 1848 i Privateje. — Malerier af G. E. Schaubach ca. 1843 (Fr.borg), Jul. Paulsen 1890 (Charlottenborg og Helsingfors Museum) og **Edma Frølich Stage** 1897. **Portrætmedaillon** af Har. Conradsen 1882. Tegninger af Adam Muller 1836 el. 38 (Træsnit derefter), J. Th. Lundbye 1837, 1840 og 1844, L. A. Smith 1840 (Fr.borg), P. C. Skovgaard 1845 (sst.), **Vilh. Kyhn** ca. 1850 og (sammen med Dagmar Olrik) af **J. Nørretranders** ca. 1906. Raderinger af P. S. Krøyer 1899 og H. N. Hansen 1900. Træsnit af W. Obermann 1873, afsamme efter Tegning af H. Olrik 1865, af C. Poulsen 1884, af F. Hendriksen efter **Edma Frølich**

Stages Tegning 1883 og af A. Bork efter Fotografi 1901. Litografier af P. C. Skovgaard 1845 og af A. Repholtz 1907. Portrætteret paa Litografi af N. Skovgaard fra Kunstnerfesten 1900.

Pietro Krohn: **Lorens Frølich**. Fortegnelse over Kunstnerens Illustrationer, Raderinger m. m. i Bogvennen 1898—99, S. 5—72. F. Hendriksen: Lorenz Frølich. Egne Optegnelser og Breve til og fra hans Slægt og Venner, 1920—21 (heri F.s i Gads dsk. Mag. 1906—07 og i Julebogen 1907 meddelte *Erindringer*). A. J. Delaunay: Les artistes scandinaves, 1873, S. 23—28. Sig. Muller: Nyere dansk Malerkunst, 1884, S. 116—22. P. Johansen i Kunstbladet 1888, S. 129—34, 157—63. V. Wanscher i Dansk Tidsskr., 1901, S. 241—51. Emil Hannover i Kunstens Historie i Danmark, udg. af Karl Madsen, 1901—07, S. 334—40. V. Wanscher: Den æsthetiske Opfattelse af Kunst, 1906. F. Hendriksen i Bogvennen 1907—10, S. 29—33. Karl Madsen i Tilskueren 1908, S. 1008—23. F. Beckett i Gads dsk. Mag. 1908—09, S. 133—39. [F. Hendriksen og M. Engelsted:] Katalog over Frølich Udstillingen 1909. Karl Madsen i Kunstbladet 1909—10, S. 129—39, 161—72. V. Wanscher sst., S. 218 ff. Sig. Muller i Kunstmuseets Aarsskrift, I, 1914, S. 79—101. Brevveksling med H. C. Andersen, sst., IV, 1917, S. 155—67. F. Hendriksen i Bogvennen 1921, S. 5—24. H. Glarbo i Tilskueren 1930, I, S. 210—21.

J. Sthyr.

Frølund, Andreas, 1669—1731, Professor. F. 5. Maj 1669 i Verpinge i Skaane, d. 1. Nov. 1731 i Kbh., begr. i Frue K. Forældre: Forvalter ved Lund Domkirkes Gods, senere Byfoged i Neksø og Aakirkeby Mikkel F. (Frøling) (d. 1697) og Bodil Eriksdatter Frenderup. Gift 10. Marts 1706 i Kbh. med Magdalene Foss, f. 1688, begr. 18. Maj 1737 i Kbh. (Frue K.), D. af Forstander for Sorø Skole, Dr. med. Laurids F. (s. d.) og **Hustru**.

Efter Fredslutningen 1679 flyttede A. F. med sine Forældre til Kbh., kom i Vor Frue Skole, blev Student derfra 1689 og Huslærer hos Professor **Cosmus Bornemann**, til hvis Familie han fra den Tid var nøje knyttet. 1692 tog han Attestats, og 1696 blev han Magister. I fem Aar var han Alumnus paa Borchs Kollegium. Han blev kaldet saavel til Slagslunde og Gandløse Sognekald paa Sjælland som til Rektoratet paa Herlufsholm, men afslog begge Kaldelser i Haab om, at han ved snarlig Vakance i Sorø ved Biskop Henrik **Bornemanns** Protektion skulde opnaa Rektorpladsen der. Haabet slog heller ikke fejl, idet han 1700 blev ansat som Hjælper hos den gamle Rektor Chr. Ørn i Sorø, og halvandet Aar senere (1702) efterfulgte han ham ved hans Død. Han blev dog ikke længe her, da han allerede 1705 blev Rektor i Kbh., hvor Skolen var kommet i ynkelig Forfatning. 1708 blev han tillige Professor ved Universitetet, først i Metafysik, 1709 i Hebraisk. 1720—21 var han Universitetets Rektor og fra 1720 Efor for Valkendorfs Kollegium. Foruden akademiske Disputatser om hebræiske Antikviteter, der

bl. a. vidner om godt Kendskab til engelsk teologisk Litteratur, har man af ham en revideret Udgave af Jersins latinske Grammatik og et udførligt Sørgeprogram i Folio over Rektor i Roskilde, Mag. Peter Schade («Schadæana Metamorphosis», 1712). Han udarbejdede desuden en Fortsættelse af R. Vindings bekendte Værk »Academia Hauniensis«, der dog aldrig saa Lyset. Af en samtidig beskyldes A. F. for at have været »snapsagtig«, ligesom der klages over, at han var noget langsom og vanskelig i Forhandlinger om litterære Spørgsmaal.

Programma funebre af 15. Nov. 1731. A. Thura: *Idea historiae litterariae Danorum*, 1723, S. 31, 186 ff. H. G. Olrik: Oversigt over Forstandere og Lærere ved den kgl. Skole i Sorø 1586—1737, 1927—30, S. 64 ff. Danske Saml., IV, 1868—69, S. 106. Chr. Bruun: *Falsteriana*, 1869, S. 96. Kirkehist. Saml., 4. Rk., II, 1891—93, S. 349. Personalhist. Tidsskr., 6. Rk., V, 1914, S. 196; 8. Rk., V, 1926, S. 274. *Schriften des Vereins für Schlesw.-Holst. Kirchengesch.*, 2. Rk., IX, 1932, S. 320.

Bjørn Kornerup (A. Jantzen).

Frølund, Caspar Frederik Sophus, 1806—82, Skolemand. F. 20. Maj 1806 i Sorø, d. 6. Nov. 1882 i Kbh. (Frels.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Vævermester Lars F. (ca. 1765—1836, gift 1° med Sophie Hedevig Velschou, 1766—1805) og Johanne Bertelsen (ca. 1780—1853). Gift 3. Nov. 1837 i Kbh. (Helligg.) med Anna Bodil Christine Mandahl, f. 23. Aug. 1809 i Kbh. (Slotsk.), d. 7. Maj 1901 sst., D. af Lakaj, senere Bedemand Christian Jacobsen M. (1765—1821) og Ane Smith (ca. 1773—1852).

F. dimitteredes 1827 fra Jonstrup, blev Student 1830 og cand. theol. 1836 og levede derefter som Lærer og Forfatter. Han forberedte til Lærereksamen og fik vistnok derigennem den Anskuelse, som han siden i Rigsdagen forfægtede, at Seminarierne var overflødige. Han udgav en Række Skolebøger og Haandbøger for Lærere, redigerede 1840—47 »Maanedsskrift og Repertorium for Almueskolelærere«, og desuden udgav han sammen med Xylograf A. Flinch flere af Holbergs Komedier, Samlinger af Folkelæsning og gennem flere Aar den Almanak, som bærer Flinchs Navn. Allerede i 1830'erne var F. en ivrig Deltager i Lærernes Kamp for Forbedring af deres Kaar. Han samlede dem til Møder, indgav Petitioner til Stænderne og blev Formand for Almindelig dansk Skolelærerforening, der stiftedes 1841, men kun bestod til 1848. — Denne Virksomhed gav ham et Navn som Skolemand, og 1847 blev han Inspektør ved den offentlige Skole paa Christianshavn, et Embede, som han beholdt til sin Død. — F. deltog tidlig i det politiske Liv, skrev i »Almuevennen« og var med blandt Lederne

af Hippodrommøderne. Han valgtes til den grundlovgivende Rigsforsamling for Sorø Amts 3. Distrikt, var 1849—58 Folketingsmand for samme Amts 5. Valgkreds, derpaa Landstingsmand for 2. Valgkreds til 1866 og endelig Folketingsmand for Præstø Amts 4. Valgkreds til 1872, da han trak sig tilbage fra politisk Virksomhed. F. sluttede sig til Venstre, var i flere Aar Medlem af Bestyrelsen for Bondevennernes Selskab og var en af Oktoberforeningens Stiftere. I Rigsdagen havde han kun Betydning i nogle Skole-spørgsmaal. Han havde vel et sundt og praktisk Blik for Sagerne, men hans uslebne Optræden og lidet aandfulde Livsanskuelse virkede frastødende. Han udvirkede 1851 Loven om Lærernes Fri-tagelse for at besørge Præsternes Embedsbreve, men havde ikke Held med sine Forslag om Kommunernes Selvstyre i Skole-spørgsmaal. Hans stærke Angreb paa Statens Seminarier førte til Opret-telse af en særlig Eksamenskommission for Privatister (Lov af 15. Febr. 1857) og senere af en Eksamenskommission for alle Læ-**rer**-kandidater (Lov af 25. Juli 1867), som ophævedes ved Seminarie-loven af 30. Marts 1894. I denne Kommission havde F. Sæde fra dens Oprettelse til sin Død. — Litograferet paa Billedet af Spille-selskabet Møllen.

Joak. Larsen: Bidrag til den danske Folkeskoles Historie 1818—98, 1899, passim. Lærerne og Samfundet, I, 1913, S. 176, 254, 539.

Joakim Larsen (Chr. Buur*).

Fuchs, Adolph, d. 1662, Officer. D. 6. Nov. 1662 i Bruges. Gift med Maria Jeanne (Jenne) Roetcaes (d. tidligst 1669).

A. F., der altid betjente sig af det tyske Sprog, var formentlig Flamlænder, men om hans Herkomst og første Ungdom vides intet sikkert. 1645 var han Fændrik ved Infanteriet i Holsten, men forsvinder derefter ved Reduktionen efter Krigen, indtil han 1652 som Oberstløjtnant atter kom til Danmark sammen med U. C. Gyldenløve for at hverve Folk til spansk-nederlandsk Tjeneste. Febr. 1657 var han Oberst i Brabant og fik fra Kbh. oversendt Penge til Antwerpen til Hvervning af Officerer og Underofficerer til et Regiment, der dernæst dannedes ved Afgivelse af Mandskab fra Skaanske Regiment. I April s. A. fik han Patent som dansk Oberst og blev, skønt »fremmed«, midlertidig Kommandant i Malmø. Før Krigsudbruddet deltog han i Krigsraadene sammen med Axel Urup og Gyldenløve og fraraadede ligesom disse at efterkomme Kongens Ønske om et forhastet Indfald over Grænsen, hvorefter han deltog i de heldige Kampe i Halland, blev General-major og i Okt. sluttede sig til Urups og Trampes Henstilling om,

at det stærkt medtagne skaanske Korps lagdes i Vinterkvarter. I Dec. s. A. paatog han sig Opstillingen af et hvervet **Infanteri**-regiment paa 1000 Mand, at levere komplet i Øresund April n. A., og modtog hertil i Jan. n. A. i Amsterdam 13000 Rdl. Hvervepenge. Den hastige Fred i Roskilde standsede Hvervningerne, og A. F. vendte tilbage til Kbh. og Resterne af sit gamle Regiment der. Da Hans Schack under den paafølgende Belejring af Kbh. lod den hidtidige Kommandant paa Christianshavn arrestere for at have set gennem Fingre med, at Amagerbønderne sneg sig ud gennem Porten, fik A. F. Kommandoen over Garnisonen her og Borgerne paa Christianshavn samt de indtrukne Amagerbønder, og Stormnatten afslog han Svenskernes gentagne Angreb paa denne Bydel. Kort efter blev han Chef for det i Jylland spredte udskevne Regiment af Aarhus og Ribe Stifter, hvilket skulde søges samlet med andre Afdelinger Nord for Limfjorden; men han selv blev fra Juli s. A. Guvernør (Lensmand) og Kommandant paa Bornholm. Han behandlede her Ægteparret Ulfeldt meget haardt, navnlig efter det mislykkede Flugtforsøg, og med Bornholmerne kom han hurtigt paa Krigsfod, hvorfor han Dec. 1661 forlod Øen; n. A. blev han Guvernør i Nyborg Fæstning og Amtmand over Nyborg Amt. 1661 var han blevet Medlem af Krigskollegiet. Under en Orlovsrejse blev han i Bruges dræbt paa Gaden af Christian Ulfeldt som Hævn for hans Behandling af dennes Forældre. A. F. var uden Tvivl en dygtig Soldat, men hidsig og voldsom. — Maleri af J. Maes, stukket af C. van Caukercken.

Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Jammers-Minde, udg. af S. Birket Smith, 3. Udg., 1885. S. Birket Smith: Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Historie, II, 1881. Carl Bruun: Kjøbenhavn, II, 1890. P . .

Fuchs, Andreas, 1641—1720, Officer. F. 16. Maj 1641 i Utersen, d. 5. Dec. 1720 i Rendsborg, begr. i Kristk. sst. Forældre: brandenburgsk Kaptajn Johan F. og Anna Grote. Gift 1° 24. Juli 1667 med Christina Braunsfeld, f. 9. Febr. 1636 i Amsterdam, d. 2. Juli 1704 i Rendsborg (gift 1° 1652 med senere Kaptajn i Flaaden og Ekvipagemester Peder Pedersen Kiertemind, ca. 1618—65), D. af Borger i Amsterdam Didrik B. og Cathrine Petersen. 2° 1706 med Johanne Sophie v. Scheitern (gift 1° med Kugelmann).

A. F. indtraadte allerede som Dreng i Faderens Kompagni, uddannedes derefter ved Fyrværkerskolen i Spandau og som Ingeniør og blev 1661 Fændrik ved Lubbes' Regiment i Glückstadt, 1663 Løjtnant hos Oberst Rüse, der anvendte ham ved sit Fæstningsbyggeri ved Kbh. 1675 blev han Kaptajn og deltog som Ingeniør

i Belejringen af **Wismar** s. A. N. A. ledede han Arbejderne ved Angrebet paa Landskronas østre Port og blev saaret under Stormen paa Byen, men deltog allerede Maaneden efter som Major i Stormen paa **Kristiansstad**, hvorefter han udnævntes til Oberstløjtnant. Vinteren 1676—77 kom han i langvarige Stridigheder med Admiral Niels Juel om Udskrivningsspørgsmaal, deltog 1677 i Stormen paa Malmø og blev Oberst og Regimentschef. Hans Avancement var nu foregaaet saa hurtigt, at han i Løbet af et Par Aar havde staaet ved fem Regimenter — noget i hin Tid meget usædvanligt — men alligevel mente han selv, at hans Avancement ikke havde svaret til hans Fortjenester. 1677—78 deltog han i Forsvaret af Kristiansstad, indtil Fæstningen maatte kapitulere paa Grund af Udsultning. Straks efter beordredes A. F. til Deltagelse i Rugens Erobring, forlagdes Vinteren 1678—79 til Wismar med Resterne af Regimentet og endelig om Sommeren 1679 til Landskrona som Vicekommandant under General v. Ostens Sygdom. 1683 blev han Generalmajor og Inspektør over Infanteriet i Hertugdømmerne, 1690 tillige Kommandant i Rendsborg. I denne Stilling holdt han skarpt Øje med de gottorpske Militærforhold, navnlig Befæstningsanlæggene. Da en Del af Hæren 1699 mobiliseredes mod Gottorp, var A. F. ældst Generalmajor af Infanteriet og fik Kommandoen over et af de Korps, der Vinteren 1699—1700 angreb de gottorpske Skanser og Fæstningen Tønning. Ved **Karl XII.s** Landgang paa Sjælland 1700 raadede Hertug Ferdinand Vilhelm af **Württemberg** Kongen til at tage Kommandoen fra General Schack og overdrage den til A. F., men Kongen valgte Cormaillon hertil. Jan. 1701 traadte A. F. efter eget Ønske paa Grund af Alder ud af Hæren og blev Amtmand i Rendsborg. I denne Stilling viste han megen Omsigt og Handlekraft ved Bekæmpelsen af Pesten 1711 i den meget usunde Fæstning og Omegn, medens Hæren var sammendraget her. 1685 var han blevet dansk Adelsmand. — Gehejmerraad 1700. — Hv. R. 1693. — Stik af C. Fritzsck 1721 i Hamburg.

Ligprædiken af Marcus Muller, 1721. N. P. Jensen: Den skaanske Krig 1675—79, 1900. Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—III, 1899—1906.

Rockstroh (H. W. Harbou).

Fuchs, Caspar, d. tidligst 1571, Diplomat. C. F. var Tysker, men i øvrigt vides intet om hans Hjemsted, Herkomst, Fødsels- eller Dødsaar. Han tjente allerede Kong Frederik I. og var i Sønnen Hertug Christians Tjeneste, før denne modtog Tilbud om Danmarks Krone. Saa tidligt som 1534 var han en meget betroet

Mand, der altid var at finde i Hertugens Omgivelser, nær knyttet til Kansleren v. Utenhof. Efter Grevefejden var han som Sekretær i Tyske Kancelli stærkt benyttet i Danmarks Udenrigstyreelse. Af hans Deltagelse i næsten alle de vanskelige Forhandlinger mellem Christian III. paa den ene og Karl V. og Nederlandene paa den anden Side i Aarene 1537—44 — han var saaledes en af de fire danske Forhandlere, der afsluttede Freden i Speier (1544), hvorved Kejser Karl opgav Christian II.s Sag — tør man slutte, at han var en dygtig og højt værdsat Diplomat. 1547 mæglede han i Nürnberg paa Christian III.s Vegne mellem Karl V. og de protestantiske Fyrster i Tyskland. 1548 var han i Bruxelles for paa Christian III.s og hans Brødrers Vegne at modtage Holsten i Forlening af Kejseren. Desuden betroede Kongen ham i det her nævnte Tidsrum en Del Sendelser til forskellige tyske Regeringer. Naar C. F. repræsenterede Christian III. i Underhandlingerne om Ægteskab mellem dennes Halvsøster Elisabeth og Hertug Magnus af Mecklenburg (1542) og senere deltog i Forhandlingerne om Fastsættelsen af Hertugindens Livgeding (1545), kan det kun opfattes som et Udtryk for Kongens personlige Tillid. I hvert Fald fra Begyndelsen af 1550'erne opholdt C. F. sig ikke mere i Kongens Omgivelser, men træffes sædvanlig paa sit Gods Bramstedt i Holsten, som han allerede ejede 1543. Jævnlig tilgik der herfra Kongen Beretninger om politiske Forhold rundt om i Europa, særlig Tyskland. I Christian III.s sidste og Frederik II.s første Aar (indtil Syvaarskrigen) stod C. F. i nært Samarbejde med Statholderen i Hertugdømmerne. Sammen med ham skulde han engagere, lønne og aftakke politiske Agenter samt fremmede Officerer, der i paakommende Tilfælde skulde hverve Tropper for den danske Regerings Regning. Efter Frederik II.s Tronbestigelse bliver hans Indberetninger sjældnere; dog var det fra ham, Kong Frederik modtog den første sikre Efterretning om Hertug Adolfs Planer mod Ditmarsken. I Aarene 1556—59 arbejdede han paa at skaffe Frederik II.s Broder Magnus et nordtysk Stift, og efter at Magnus 1559 var blevet Biskop af Øsel, tilbød han (1560) — efter Frederik II.s Ønske — at overlade sin Stilling som Domprovst i Hamburg til den tidligere Øselbisp Johan Munichhausen. 1562 var C. F. meget svag, men levede endnu i Dec. 1571, da hans Død dog synes at være blevet betragtet som forestaaende.

Dsk. Mag., 4. Rk., III, 1871, S. 39; jfr. 4. Rk., VI, 1886, S. 169 f. Saml. t. Fyens Hist. og Top., III, 1865, S. 268—72. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, I—II, 1907—12.

Poul Colding.

Fuchs, Georg Mathias, ca. 1719—97, Maler. Formentlig f. i Wien, d. 5. April 1797 i Kbh. (Nic), begr. sst. (Nic). Gift 1756 (betalte Kopulationspenge i Nic. 2. April) med Birgitte Louise Berg, døbt 23. Aug. 1735 i Kbh. (Nic), d. 29. Nov. 1802 sst. (Nic), D. af Værtshusholder Christian B. og Hedevig Pedersdatter.

F. skal som ung i seks Aar have været Lærling hos Amigoni i Venezia (ca. 1745). I Begyndelsen af Frederik V.s Regering kom han til Danmark og fik Arbejde ved den indre Udsmykning af Fredensborg, Dørstykkerne til Audiensværelserne (1754—55); endvidere leverede han Kongen forskellige allegoriske Billeder. Han blev snart Elev paa Kunstakademiet, fik April 1755 den lille Sølvmedaille for Tegning efter levende Model, men indstillede sig 1756 uden Held til Guldmedaillekonkurrencen om »Syndfloden«. Hermed synes hans akademiske Uddannelse standset; han arbejdede senere som Informator for Kadetterne og vakte 1780 stor Forargelse hos Professorerne ved Akademiet, da han søgte om en Professortitel, en Krænkelse af de velbestaltede Lærere ved den højeste Kunstanstalt. F. fik en Del Arbejde som Figur- og Portrætmaler. I Førde Kirke i Norge hænger et Mandsportræt af ham fra 1762, fra 1764 kendes Apoteker J. D. Cappel (Fysiologisk Laboratorium), fra 1766 Grev L. von Dehn, fra 1769 Grev Conrad Ahlefeldt (Fr.borg) og V. Berregaard, fra 1770 Otto Thott paa Gaunø. Samtidig leverede han Kongen et Billede »Christian VII. bekranses af Genier«; fra de nærmest følgende Aar kendes kun Portrættet af Christian Berger 1775 (Rigshospitalet), 1779 malede F. de store Figurbilleder »Sorgen« og »Glæden« til Juelsberg. Han fik Arbejde for Bolle W. Luxdorph og malede 1782 hans Portræt (Fr.borg); paa Fr.borg findes ogsaa Portrætter af C. F. Holstein Rathlou (1783) og Diderik Thura (1784). Endelig bør nævnes det virkningsfulde Billede af Juliane Marie med Arveprinsens Portræt paa Skødet (Fr.borg, Slottet i Coburg). F. har ogsaa malet Figurbilleder i mindre Format, Badescener o. 1. og store allegoriske Billeder. Han udsendte en god halv Snes Raderinger, bl. a. Portrætter af karakteristiske Personer som den ældgamle A. Caroliopski, den hundredaarige Ole Bendtsen og den gamle Oversætter B. J. Lodde (1786). Tegninger af ham i Kobberstiksamlingen. — F. er ikke nogen stor Tegner og ingen betydelig Maler, men hans italienske Skole med den koloristiske Klarhed og formmæssige Koncighed danner et interessant Komplement til den Pilo'ske Rokokokunst. Der er en værdig Karakteristik over hans Portrætter, og selv om Udførelsen har en vis Stivhed, er de dog ofte dygtige Arbejder. I sin Alderdom raderede han Landskaber efter Adr. Zingg. *O Andrup*

Fuchs V. Bimbach, Hans Philipp, Friherre til Möhren, Kronheim m. m. (Franken), ca. 1567—1626, Officer. F. ca. 1567, dødelig saaret 17. Aug. 1626 ved Lutter am Barenberge, d. kort efter i Nauen. Forældre: hertugelig bayersk pfalz-neuburgsk Statholder Philipp Fuchs v. Schweinhaupten til Schweinhaupten i Neder Franken og Magdalene v. Redwitz.

F. v. B. var en højt begavet Mand, der, efter at have studeret ved et norditaliensk Universitet, formentlig Padova, vandt et anset Navn som Astronom og Sprogmand, hvorpaa han, der var Protestant, traadte i Krigstjeneste hos forskellige tyske Fyrster — bl. a. nogle Aar omkring 1620 hos Kejseren som Generaltøj mester — og ifølge samtidige Historieskrivere erhvervede stor Krigserfaring. Sommeren 1625 traadte han med et Fodregiment i Tjeneste hos Christian IV. og deltog i de heldige Operationer mod Tilly i Egnen om Fæstningen Nienburg, og 1. Nov. s. A. fik han Bestalling som Chef for Hærens Fodfolk. Kongens Raadgivere beklagede meget, at de ikke havde kunnet formaa Kongen til at forfølge Tilly og slaa denne afgørende, inden han kunde forene sig med Wallenstein; men uheldigvis var F. v. B., den eneste, der efter almindelig Opfattelse havde Indflydelse paa Kongen, blevet syg af Blodgang. Foraaret 1626 opererede F. v. B. med en særlig Hærafdeling i Elbegnene i Forbindelse med Hertugen af Weimar og Mansfeld mod Wallenstein. Da Weimar og Mansfeld imidlertid brød ind i Schlesien, fulgte Wallenstein efter, hvorpaa Kongen trak F. v. B.s Korps til sig for at operere mod Tilly i Egnen omkring Harz. 17. Aug. s. A. aabnede Kongen, trods sine Generalers, navnlig F. v. B.s Raad, Slaget ved Lutter. F. v. B. havde fremhævet den kongelige Hærs løse S sammensætning og i Overensstemmelse med Datidens almindelige strategiske Principper tilraadet at udmanøvrere Fjenden og længst muligt undgaa at sætte alt paa eet Kort. Forgæves tilbød han med sin Hærafdeling at dække Kongens Tilbagetog til Wolfenbüttel. Medens Kongen overtog Ledelsen af et særligt Foretagende, overlod han Føringen af Hovedstyrken til F. v. B. Slaget begyndte gunstigt for den kongelige Hær, idet den fjendtlige Fortræfning kastedes tilbage med betydelige Tab, men da Hærens Hovedstyrke lod sig rive med til at forlade sin forberedte Forsvarsstilling under Beskyttelse af Artilleriet og gik over til Angreb — uvist om paa Befaling af F. v. B. eller Kongen, der var vendt tilbage — strandede dette paa Tillys overlegne Feltherrekunst og hans krigs- og kamperfarne Regimenter. Den kongelige Hær led et fuldstændigt Nederlag og spredtes til alle Sider, og Kongen selv undkom med Nød og næppe. Senere

udtalte Kongen sig meget ringeagtende om sin faldne Hærfører, hvad der dog ikke bør tillægges større Betydning. — Samtidigt Stik.

Axel Larsen: Kejserkrigen, I, 1896. H. Voges: Die Schlacht bei Lutter am Barenberge, 1922. I. O. Opel: Der niedersächs.-dänische Krieg (1621—1626), I—III, 1872—94.

Rockstroh.

Fugl. Hans (Juan) Christensen, 1811—1900, Nybygger. F. 24. Okt. 1811 i Horslunde, d. 25. Jan. 1900 paa Frbg., begr. i Kbh. (Garn.). Forældre: Træskomand og Husmand Christen F. (1767—1833) og Mette Olesdatter Godtfred (ca. 1771—1841). Gift 25. Juni 1859 i Birket med Anna Dorthea Hansen, f. 31. Maj 1836 i Store Linnet, Birket Sogn, d. 12. Marts 1920 i Kbh., D. af Gaard-ejer Hans Larsen Saugskær (1793—1873) og Ane Kirstine Fugl (1796—1880).

F., hvis Hjem hørte under Grevskabet Christianssæde, gik i Landsbyskolen og fik efter Konfirmationen Plads som Kusk og Tjener hos Biskop R. Møller i Maribo. Denne hjalp den flinke, begavede og energiske unge Mand paa Snedsted Seminarium, hvorfra han tog Lærereksamen 1837. Nogle Aar tilbragte han derpaa som Huslærer forskellige Steder og var en kort Tid Lærer ved Stege Borgerskole. Opmuntret af et Par Artikler i »Berlingske Tidende« drog han 1844 til Buenos Aires med Planer om at grundlægge en Koloni for Danske i Egnen Syd for nævnte By. I nogle Aar var han Jordbruger uden for Buenos Aires og Mælkeleverandør til Byen, 1848 slog han sig ned i Tandil, en lille Bebyggelse lidt over 300 km Syd for Buenos Aires, der var vokset op omkring et Fort mod Indianerne, grundlagt 1823. Byen ligger meget smukt omgivet af lave Granitbjerge. Her kom F. til at øve sin egentlige Manddomsgerning. Han var den første Hvededyrker her, fik bygget Vandmølle og Bageri og tjente sig i Løbet af en Snes Aar en lille Formue. Som en af de faa Nybyggere med nogen Uddannelse blev han valgt ind i Kommunestyrelsen, var med at ordne Skolevæsenet og deltog i Arbejdet for at faa rejst en katolsk Sognekirke. 1858 gjorde han en Rejse til Danmark; paa Tilbagereisen n. A. fulgte en Flok unge Mænd og Kvinder med ham og hans unge Hustru til Tandil. Dette er Begyndelsen til en fortsat Udvandring af Danske til Tandil og tilgrænsende Egne. 1866 stiftedes Det protestantiske Selskab (Sociedad de Protestantes) omfattende Skandinaver, Tyske og Englændere. F. var Hovedmanden i Værket. Senere gled Tyske og Englændere ud, og Foreningen hedder nu Den danske protestantiske Menighed. Der indrettedes Kirkegaard, sørgedes for dansk Skoleundervisning, 1876 kaldedes en dansk Præst,

og 1877 byggedes den første danske Kirke i Sydamerika. Den danske Menighed i Tandil ejer nu en smuk Kirke, Præstebolig og gode Skolebygninger. Syd for Tandil i Necochea og Tres Arroyos er der Dattermenigheder med Kirke, Børneskoler og en Højskole. F.s. dristige Vovemod og stærke aandelige Sans har sat sit Præg paa Udviklingen blandt Danske i de nævnte Egne. Kun faa Steder i Udlandet ofres der saa meget paa dansk Aandslivs Bevarelse som her i disse Egne. F. opholdt sig i Danmark 1871—73, var i Tandil 1873—75, hvor han kom til at spille en Rolle under en revolutionær Bevægelse. Fra 1875 boede han i Kbh. — Haandskrevne Erindringer i Det kgl. Bibliotek.

L. Bækhøj: Juan Fugls Liv (paa Grundlag af hans egne Optegnelser), Særtryk af Dansk Skoleforening for Argentinas Aarsskrift for 1912—14. Samme Aarsskrift 1908.

Lars Bækhøj.

Fuglsang Damgaard, Hans, f. 1890, Teolog. F. 29. Juli 1890 paa Fuglsang i Ørsted, Oksenvad Sogn, Nordslesvig. Forældre: Proprietær Laurids F. D. (f. 1864) og Bodil Marie Helene From (f. 1864). Gift 30. Juli 1926 i Aarhus med Caiina Elisabeth Wagner, f. 13. Jan. 1900 i Jakobshavn, Grønland, D. af Missionær, senere 2. residerende Kapellan ved Aarhus Domkirke, Carl Ferdinand W. (f. 1871) og Ellen Marie Johanne Elisabet Blankensteiner (f. 1879).

F. D. gennemgik Landsbyskolen og højere Almenskole, tog Lærereksamen i Rendsborg 1911 og var Lærer i Graasten 1911—13. 1915 tog han Studentereksamen i Rendsborg og begyndte at studere Teologi, deltog i Verdenskrigen paa Vestfronten fra Maj 1915 og var med i Kampene ved Ypern, St. Eloi, ved Kimmelbjerget og ved Somme. I Okt. 1916 faldt han i fransk Fangenskab og blev efter et Ophold i Orleans ført til den særlige sønderjyske Fangelejr i **Aurillac**, hvor han kom i Forbindelse med den i det sønderjyske Spørgsmaal stærkt interesserede Professor Paul **Verrier**. Her udførte F. D. en stor Gerning som Tolk for sine Landsmænd og tillige som højt skattet Sjælesørger; skønt han paa et vist Tidspunkt kunde have faaet Lov at studere i Paris, vilde han ikke forlade sine Kammerater i Fangelejren. I Foraaret 1919 kom han med de andre sønderjyske Fanger til Kbh., hvor han hurtigt blev kendt som en af de aandelige Førere for de hjemvendende. I tre Aar boede han paa Regensen, tog 1923 teologisk Embedseksamen med Udmærkelse, fik Plads paa Borchs Kollegium og rejste 1924 til Strasbourg, hvor han studerede Filosofi og systematisk Teologi og skrev sin Afhandling til den Konkurrence, der 1925 skaffede ham Docenturet i systematisk Teologi ved Universitetet. I sin Docent-

tid opnaaede han en fremragende Stilling hos de studerende baade som Lærer og som aandelig Vejleder. Allerede 1925 blev han tillige Lærer paa Diakonissestiftelsen og Marthabo, 1930 Medlem af Diakonissestiftelsens Bestyrelse, s. A. Dr. theol., 1933 Medlem af Repræsentantskabet for Kbh.s Kirkefond. 1933 blev han Stiftsprovst for Kbh.s Stift og Sognepræst ved Vor Frue Kirke, og allerede n. A. udnævntes han, valgt af Menighedsraadene, til Biskop for Kbh.s Stift. — F. D. har udgivet en Række større og mindre, populære og videnskabelige Arbejder: »Die religionsphilosophisch-dogmatischen Grundzüge des Symbolofideismus« (ikke trykt, indleveret 1925 som Bilag ved Ansøgning om Docenturet, senere benyttet som Grundlag for Doktordisputats), »Videnskabelig og kristelig Livstydning« (1925, Konkurrenceafhandling), »Hvorfor beder vi?« (1927), »Karl Barth og hans Teologi« (1928, 2. Udg. 1931), »Pariserskolens Teologi« (1930, Disputats), »Verdensmissionen og de sidste Ting« (1932), »Tusindaarsriget« (s. A.), »Dogmerne og det moderne Menneske« (1932; svensk Overs. 1933), »Underrets Plads i Nutidsmenneskets Gudsforhold« (1933), »Privatskriftemaalets Fornyelse« (1933), »Religionspsykologi« (1933), »Sjælefred alene hos Gud« (1934). — R. 1935.

Selvbiografi i Univ. Progr. Nov. 1930.

Niels Munk Plum.

Fugmann, Albert Johannes, f. 1867, Murermester. F. 28. Sept. 1867 i Kbh. (Johs.). Forældre: Tømrer Johannes Christian F. (1839—87) og Charlotte Mathilde Werner (1839—1904). Gift 21. Okt. 1892 i Kbh. (b. v.) med Mariane Magdalene Jørgensen, f. 26. Aug. 1870 i Søllerød, D. af Tøjmaker Thor J. (1833—1904) og Margrethe Jensdatter (1830—1904).

F. stod i Lære hos Murermester Rasmus Hansen, blev Svend 1885 og Mester 1897. N. A. etablerede han sig og har som Murermester og Entreprenør i Hovedstaden erhvervet en ret enestaaende Position og Anseelse inden for sit Fag. Virksomheden omfatter tillige Cementstøberi. Af betydelige Bygningsværker, som har været F. overdraget, kan nævnes Statens Gymnastikinstitut, Grønlandske Handels Oliefabrik, Idrætsbygningen, Paladsteatret, Studenterforeningen, Revisions- og Forvaltningsinstituttet, Kvindeligt Læseforening, Købmandsskolen for Kvinder, Husassistenternes Fagskole, Enghave Kirke, Kbh.s Brandstation paa Enghavevej og Frbg. Brandstation paa Howitzvej samt forskellige Stiftelser: Heegaards, Skomagerlavets, Teilmanns og Alderstrøst. Desuden har han præget Hovedstaden gennem et omfattende godt og hæderligt Boligbyggeri, varierende fra sunde og praktiske Huse for Smaafolk til større

Beboelseskomplekser. — F. kan fremhæves som Typen paa den rolige, uimponerede Haandværker. Med indgaaende Kendskab til sit Fag forener han en selvtilidsfuld Optimisme, der har hjulpet ham over mange Begyndervanskeligheder. I Organisationslivet har han været flittigt benyttet, bl. a. som Repræsentant, Voldgiftsmand og Bisidder i Murerlavet som Medlem af Arbejdsgiverforeningens Hovedbestyrelse (fra 1922 ogsaa af Forretningsudvalget), som Medlem af Direktionen for Grundejerners Hypotekforening og som Repræsentant i **Haandværkerforeningen**, Haandværkerbanken og Landbygningernes alm. Brandforsikring. Hans Indsats under faglige Forhandlinger præges af hurtigt virkende Opfattelse og Evne til klart og ukunstlet at skære igennem Vanskelighederne. Ogsaa paa Omraader, der ligger uden for de rent faglige, har han paa forskellig Maade gjort sig gældende. Saaledes har han gennem mange Aar været Bestyrelsesmedlem i Det kgl. københavnske Skydeselskab og i **Fritidshjemmene** for **Kommuneskolebørn**. — R. 1922. DM. 1933.

Arbejdsgiveren 1927, S. 314.

P. *Koch* Jensen.

Fuiren (Fyren, Fyring), Handels- og Embedsmandsslægt, der omkring 1560 indvandrede fra Mecklenburg, og som i særlig Grad har gjort sig bekendt ved rige Dotationer. Henrik F. (ca. 1544—1628), der 1574 blev Medlem af Danske Kompagni, var Fader til nedenn. Dr. med. Jørgen F. (1581—1628), af hvis Døtre Marie F. (1622—94) var gift med Biskop Hans Svane (1606—68, s. d.) og Søster F. (1628—48) ægtede Stiftamtmand Cornelius Pedersen Lerche (1615—81, s. d.). Af Sønnerne nævnes nedenn. Læge Henrik F. (1614—59) og nedenn. Thomas F. (1616—73), samt Diderik F. (1621—56), hvis Søn, nedenn. Godsejer Diderik Baron F. (1656—86), 1677 optoges i Friherrestanden. Han var Fader til Didrik F. (1681—1700) — Liniens sidste Mand — og til Legatstiftersken Christine Harboe, f. F. (ca. 1682—1735, s. d.). — Nedenn. Guldsmed Diderik F. (d. 1603) tilhører formentlig samme Slægt.

Danmarks Adels Aarbog, XXXVIII, 1921, S. 474 f. Hans de Hofman: Foundationer, I, 1755, S. 187. C. Giessing: Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 33—36. Lengenicks Stamtavler (Ludvig v. Munthe).

Albert Fabritius.

Fuiren, Christine, se Harboe.

Fuiren, Diderik, Baron, 1656—86, Godsejer. F. II. Aug. 1656 i Kbh. (Frue), d. 13. Aug. 1686 paa Fuirendal, begr. i Kbh. (Frue K.). Forældre: Diderik F. (1621—56) og Anne Kirstine

Friis (d. 1659, gift 2° 1657 med Stiftamtmand Cornelius Pedersen Lerche, s. d.). Gift 16. Okt. 1677 i Kbh. med Margrethe Eilersen (Elers), f. 20. Juli 1648 i Kbh. (Frue), d. 15. Sept. 1708, begr. i Kbh. (Frue K.), D. af Professor Jørgen E. (s. d.).

D. F., hvis Fader var »en rig og lærd og velberejst Mand«, tilbragte sin Barndom hos Ærkebiskop Hans Svane og efter dennes Død (1668) hos sin Farbroder Thomas F.; under disses Tilsyn udviklede han sig saa smukt og godt, at han allerede 1674, Aaret efter Farbroderens Død, var moden til at fortsætte sin Uddannelse i fremmede Lande, efter at han Aaret forud med kgl. Tilladelse selv havde overtaget Bestyrelsen af sin meget betydelige Formue. Paa Rejsen, der synes at have varet to—tre Aar, besøgte F. Nederlandene, England, Frankrig og Italien og uddannede sig vistnok mere som en ung Herremand end som Videnskabsdyrker. Efter hans Hjemkomst ophøjede Kongen ham 1677 til Friherre af Fuirendal, med hvilket Navn Vindingegaard, som han havde arvet efter sin ovennævnte Farbroder, blev oprettet til Baroni, og 1683 blev han Assessor i Højesteret. D. F., der var svagelig fra Barn af og døde straks efter at være fyldt 30 Aar, ejede foruden Fuirendal dels ved Arv, dels ved Køb Støvringgaard og Søndervang i Jylland. Hans Hustru havde i sin Ungdom haft en stærk Fristelse, da »en stor Person« vilde have hende til Mætresse (1672), og hendes Slægt og Venner, ja selv hendes Fader, var tilbøjelige til at føje vedkommende, men hun »inklinerede til et ærligt og dydigt Navn« og holdt Stand imod Anfægtelserne. Ved sit Bryllup blev hun særlig optaget i Friherrestanden som Baronesse Elers. — Kancelliraad 1677. Justitsraad 1683. — Maleri paa Støvringgaard.

Progr. fun. acad. 1686. E. Pontoppidan: Marmora Danica, I, 1739, S. 59 f. H. de Hofman: Foundationer, I, 1755, S. 188 f. Personalhist. Tidsskr., 8. Rk., VI, 1927, S. 128. F. Richardt og Tyge Becker: Prospector af danske Herregaarde, VIII, 1856, Fuirendal. Joh. Monrads Selvbiografi, 1888, S. 77. Danmarks Adels Aarbog, 1921, S. 475.

G L Wad (S. Nygård*).

Fuiren, Didrik, d. 1603, Guldsmed. D. 30. Sept. 1603 i Kbh., begr. sst. (Graabrødre Kgd.). Gift 1° noget før 1580 med Margrete Unkersdatter, D. af Borgmester i Odense Hans Unkersen (d. senest 1582) og Karen. 2° med Else Hansdatter, f. 1560, d. 30. Marts 1623 (gift 1° 1582 med Biskop i Odense Niels Jespersen, 1518—87 (gift 1° med Anne Andersdatter, d. 1582), 3° 1605 med Lægen Jens Mule i Odense, 1564—1633, gift 2° 1624 med Anne Villumsdatter, ca. 1602—52, gift 2° 1638 med Lægen Christopher Schultz, d. 1646).

D. F. var **maaske** Broder til den københavnske Handelsmand Henrik F., men om hans Herkomst og Ungdom vides intet sikkert; Navnets Stavemaade varierer stærkt (Dyrik, Dirck, Feuringk, Firinch). Han var bosat i Odense, da Frederik II. 1581 tog ham i sin Tjeneste som Guldsmed. Om hans Anseelse i Byen vidner hans Ægteskaber med Døtre af dens Patricierslægter. Allerede 1584 laante han Kongen Penge, og 1600 købte han Tolderlund Nord for Odense; hans anden Hustru skildres som en foretagsom og dygtig Kvinde, der kunde fortsætte hans Guld- og Veksselforretninger. Af hans Virksomhed som **kgl.** Guldsmed giver de fra Aarene 1588—1603 bevarede Rentemesterregnskaber et overvældende Indtryk: de opregner talrige Arbejder, Sølv-Kander og Vaskestel, Vildmandsfigurer og Bøfler til Prinsessernes Brudekareter, Guld-kæder og **Guldmedailler** med Kongernes Kontrafej og et Utal af Smykker med Ædelsten og Emaille. Bevaret af alle disse Herligheder er kun saare lidet, men mellem Regalierne paa Rosenborg findes endnu den pragtfuldste af dem alle, Christian IV.s til Kroningen 1596 udførte Krone, et af Europas fineste og skønneste Guldsmedearbejder fra Renæssancetiden. Det er klart, at D. F. har haft dygtige Hjælpere, og Æren for Kongens Krone **maa** han dele med sin Svend, Sydtyskeren Corvinianus Saur, der sikkert i det mindste har udført de fine Emailler paa Indersiderne af **Kronetakkerne**. Forholdet mellem de to er næppe endnu helt klarlagt, men en i Hamburg opbevaret Bog med Tegninger til Klenodier er med Urette tilskrevet **Hamburg-Mesteren** Jacob Mores; den afbilder sikkert Værker fra D. F.s Værksted, om end maaske væsentlig af Saur. Kongens Tillid til D. F. har været stor; endnu tre Aar efter Kroningen var der ikke nogen endelig Forening om den fulde Betaling for Kronen. De store kongelige Bestillinger bevirkede, at D. F. knyttedes lige saa stærkt til Kbh. som til Odense. 1596 nævnes han som Indvaaner i Hovedstaden, og Aaret før sin Død købte han den **kgl.** Rustkammergaard paa Amagertorv.

C. Nyrop: Dansk Guldsmedekunst, 1885, S. 34. H. C. Bering Liisberg: Christian IV. og Guldsmedene, 1929 (jfr. Aarb. for nord. Oldkynd., 1921, S. 229). B. Olsen og J. Olrik: Danske Guldsmedes Mærker, 1919, Nr. 490.

Chr. Axel Jensen.

Fuiren, Henrik, 1614—59, Læge, Legatstifter. F. 28. Maj 1614 i Kbh., d. 8. Jan. 1659 sst., begr. sst. (Nic. K.). Forældre: Dr. med. Jørgen F. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Allerede 1628 blev H. F. indskrevet ved **Kbh.s** Universitet, hvor han drev filosofiske, medicinske og matematiske Studier, indtil

han 1633 rejste til Leiden, ved hvis Universitet han opholdt sig fire Aar. I Frankrig tilbragte han derpaa halvandet Aar, var 1639—45 i Italien, især i Padova, tog 1645 den medicinske Doktorgrad i Basel og vendte 1646 over Frankrig og Nederlandene tilbage til Kbh., hvor han nedsatte sig som Læge. Af hans store Uddannelse kom der intet videnskabeligt Udbytte, idet Helbredet svigtede ham, og Lungetuberkulose fremkaldte hans tidlige Død. Hans Navn er bevaret gennem de Legater, han stiftede med filantropiske og videnskabelige Formaal. I »Olai Wormii epistolæ«, I, 1751, S. 546—82 er trykt hans Brevveksling med Worm fra Udenlandsrejsen, og i Suhms »Samlinger til den danske Hist.«, II, 3, 1784, S. 6—18 hans personalhistorisk værdifulde Fortegnelse over danske Studenter i padovanske Matrikler med Anmærkninger. — Stik i Th. Bartholins *Cista medica* 1662 (Titelbladet).

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1873, S. 350—53. C. C. A. Gosch: Danmarks zoologiske Litteratur, II, 1, 1873, S. 147. S. Birket Smith: Om Kbh.s Universitetsbibliothek før 1728, 1882, S. 40. H. R. Hiort-Lorenzen og Ellen Rosendahl: Repertorium over Legater, VI, 1904, Registeret, S. 314. Kirkehist. Saml., 3. Rk., V, 1884—86, S. 292—95. Otto Sperlings Selvbiografi, overs. af S. Birket Smith, 1885, S. 39 f.

R. Paulli (H. F. Rørdam).

Fuiren, Jørgen, 1581—1628, Læge, Botaniker. F. 31. Maj 1581 i Kbh., d. 25. Nov. 1628 sst., begr. sst. (Nic. K.). Forældre: Købmand Henrik F. (ca. 1544—1628) og Mechtelt Hermansdatter (d. 1610). Gift 18. Juli 1613 i Kbh. med Margrethe Fincke, f. 7. Maj 1595 i Kbh., d. 21. Jan. 1665 sst., D. af Professor Thomas F. (s. d.) og Hustru.

Kun tolv Aar gammel sendtes J. F. udenlands, fik først Undervisning i forskellige tyske Byer, immatrikuleredes 1598 i Leiden, hvor han i fire Aar studerede Medicin, Botanik og Matematik, og opholdt sig dernæst ved en Række Universiteter i Italien og Tyskland indtil sin Hjemkomst 1610. Den medicinske Doktorgrad havde han 1606 erhvervet i Basel. I Kbh. praktiserede han som Læge, men interesserede sig mest for Botanik. Efter kgl. Ordre foretog han botaniske Rejser, 1622 til Jylland og n. A. til de skaanske Provinser. En »Index Plantarum indigenarum« fra sidstnævnte Rejse (vistnok egentlig forfattet af Otto Sperling (s. d.), der var hans Ledsager) offentliggjordes 1662 af Thomas Bartholin i »Cista medica«; den er det ældste floristiske Bidrag i den danske Litteratur, men ellers er dens Værdi ringe. En Slægt af Halvgræsserne er opkaldt efter J. F. (*Fuirena* Rottb., Botanisk Tidsskr., XII, 1880—81, S. 47).

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1873, S. 339 ff. Otto Sperlings Selvbiografi, overs. af S. Birket Smith, 1885, S. 4, 12 f., 44. Otto Sperlings Studienjahre. Hrsg. von W. G. Brieger und J. W. S. Johnsson, 1920, S. 37, 45, 47 ff., 119. Naturens Verden, 1921, S. 147 ff. Carl Christensen: Den danske Botaniks Hist., I, 1924—26, S. 15 ff.; II, 1924—26, S. 7 f. (med yderligere Litteraturhenvisninger).

R. Paulli (H. F. Rørdam).

Fuiren, Thomas, 1616—73, Samler og Legatstifter. F. 1. Juni 1616 i Kbh., d. 22. Marts 1673 sst., begr. sst. (Nic. K.). Broder til Henrik F. (s. d.). Ugift.

Efter at være privat dimitteret til Universitetet 1634 studerede T. F. Naturvidenskab og Medicin. 1636 drog han til Leiden og opholdt sig dernæst i en halv Snes Aar, til Dels sammen med Broderen Henrik, ved forskellige europæiske Universiteter. Efter sin Hjemkomst levede han en videnskabelig Samlers stille Liv. Efter Broderens Død udgav han Fortegnelser over dennes, til Universitetet testamenterede Bibliotek (1659) og Raritetskabinet (1663). Hans egen Naturaliesamling skal have været den største, nogen Privatmand dengang ejede her i Landet; ogsaa denne saavel som hans Bogsamling kom ved legatarisk Bestemmelse til Universitetet, ligesom T. F. havde henlagt 2000 Rdl. til Stipendium for en medicinsk eller filologisk studerende. Han havde flere større Ejendomme i Kbh. og ejede Vindingegaard paa Sjælland.

V. Ingerslev: Danmarks Læger og Lægevæsen, I, 1873, S. 353 f. S. Birket Smith: Om Kbh.s Universitetsbibliothek før 1728, 1882, S. 44. H. R. Hiort-Lorenzen og Ellen Rosendahl: Repertorium over Legater, I, 1903, S. 36.

R. Paulli (H. F. Rørdam).

Funch Thomsen, Theodor Julius, 1859—1923, Redaktør og Bladudgiver. F. 6. April 1859 i Slagelse, d. 19. Dec. 1923 paa Damperen »København« mellem Kbh. og Aarhus, begr. i Aarhus. Døbt Thomsen. Forældre: Tømrermester Frederik (F.) T. (1819—94) og Henriette Andersen (1820—92). Gift 13. Maj 1885 i Aarhus med Marie Louise Thomsen, f. 19. Marts 1862 i Aarhus, d. 1. Okt. 1934 i Klampenborg, D. af Kreaturhandler Rasmus Secher T. (1834—1915) og Karen Marie Sørensen (1836—1907).

F. T. blev 1876 Student fra Sorø, cand. phil. 1877 og studerede nogle Aar Statsvidenskab i Kbh., men længtes efter det praktiske Liv og afbrød derfor en Tid Studierne og tog Plads som Redaktionssekretær ved »Jyllandsposten« i Aarhus. 1881 rejste han atter til Kbh. og fortsatte Studierne i halvandet Aar, hvorefter han 1882 tog statsvidenskabelig Eksamen. 1884 tog han ud paa sin første længere Udenlandsrejse med Hovedophold i Paris, og 1885

blev han Redaktør af »Horsens Avis«, hvorfra han 1889 kom til Aarhus som Redaktør af »Aarhus Stiftstidende«, der da ejedes af Etatsraadinde Karen Elmquist. Allerede to Aar efter overtog F. T. baade Bladet og det dertil knyttede Aarhus Stiftsbogtrykkeri i Forpagtning, og efter at hele Virksomheden 1900 var flyttet fra den gamle Ejendom paa Mejlgade til Emilienborg paa Bispetorvet, overtog han 1904 Bladet og Bogtrykkeriet som Ejendom. 1915 købte han Ejendommen Kannikegade 14, hvor Foreningen *Polyhymnia* hidtil havde resideret, og installerede baade Blad og Bogtrykkeri her. 1920 bortforpagtede han Bladet til Redaktør L. Schmidt og Bogtrykkeriet til sin Søn. — F. T. var en af den danske Provinspresses dygtigste og mest initiativrige Mænd, og han naaede paa et tidligt Tidspunkt en høj Standard saavel for Bladet, teknisk og redaktionelt, som for Bogtrykkeriet. Da Virksomheden 3. Jan. 1894 fejrede 100 Aars Jubilæum, udsendte han et Jubilæumsnummer, der var noget for sin Tid enestaaende og vakte Opmærksomhed over hele Landet. 1895 startede F. T. sammen med en Del kendte jyske Boghandlere det Aktieselskab, der overtog Jydsk Forlagsforretning og ejede den, til den 1902 overgik til Gyldendal. — F. T. var personlig en beskeden og tilbageholdende Mand, der afslog alle Tilbud om offentlige Hverv og undgik enhver offentlig Optræden. Bag Kulisserne var hans Indflydelse i Byen imidlertid betydelig; det var ham, der i sit Blad fremsatte Tanken om at skænke den daværende Prins Christian Marselisborg Slot, han var Sjælen i Arbejdet for Rejsningen af Aarhus Teater, og ogsaa Planerne om det jyske Universitet i Aarhus omfattede han i sine sidste Aar med virksom Interesse. Hans stærke kirkelige Interesser har ligeledes sat varige Spor i Aarhus By.

Aarhus Stiftstid. 20., 21. og 28. Dec. 1923. *Ad. Worsøe-Andersen.*

Funch, Diderich Hansteen, 1791—1856, Skibsbygmester. F. 30. Nov. 1791 i Kbh. (Holmens), d. 16. Jan. 1856 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Snedker, senere Modelsnedker ved Holmen Jochum Friderich F. (1755—1829) og Inger Cathrine Bærndtsdatter (1759—1822). Gift 22. Dec. 1815 i Kbh. (Holmens) med Johanne Marie Pedersen, adopteret Buhman, f. 23. Aug. 1794 i Kbh. (Nic), d. 8. Marts 1840 sst., begr. sst. (Holmens), D. af Skibstømrer Jacob P. (d. 1795) og Johanne Marie Svendsen (1761—1837, gift 2° med Billedhugger ved Holmen Ditlev A. Buhman, d. senest 1837).

F. gik i sin Barndom i Holmens Korskole og ansattes 1807 paa Modelkammeret paa Holmen. Da dette 1814 omdøbtes til Kon-

struktionskammeret, blev F. Assistent ved dette, 1819 **Kvartermand**, 1825 Mestersvend, 1830 Underskibsbygmester og 1836 Skibsbygmester og sendtes s. A. paa Studierejse til England. Som Undermester forestod han Bygningen af Briggerne »Allart« og »St. Croix« og fuldførte Bygningen af den fra sin Jordomsejling bekendte Korvet »Gaiathea«. Som Mester byggede han Linieskibene »Christian VIII.« og »Dannebrog«, Fregatterne »Thetis« og »Gefion«, Korvetten »Thor« og vore første Hjuldampskibe. 1853 ansattes han i en nyoprettet Stilling som Tømmerinspektør, en Stilling, som han varetog med samme Iver og Utrættelighed, som han havde vist ved Skibsbyggeriet. Ved Siden af sin Virksomhed paa Holmen udfoldede han en stor litterær Virksomhed, hvori han nedlagde Frugten af sit virksomme Livs mange Erfaringer. Han udgav 1833—37 »Praktisk Skibsbyggeri« i tre Dele, 1842—43 »Afhandling om Coffardiskibes Construction« i to Dele og 1846—52 »Dansk Marine-Ordbog«. — I alt, hvad F. foretog sig, mærker man hans Grundighed og Nøjagtighed; hans litterære Arbejder vidner dernæst ved Fremstillingens Anskuelighed og Klarhed om den betydelige Dannelse, han havde erhvervet sig. — DM. 1835. R. 1849. — Litografi 1857 af L. A. Kornerup efter Daguerreotypi.

Tidsskr. f. Søv. 1856, S. 56 ff.

Th. Topsøe-Jensen (C. L. With-Seidelin).

Funck, Frederik Christian, 1783—1866, Violoncellist. F. 30. Aug. 1783 i Kbh. (Nic), d. 2. Dec. 1866 sst. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Forældre: Kammertjener Christian F. (ca. 1750—1810) og Anne Margrethe Schall (ca. 1759—1825). Gift 4. Juni 1814 i Kbh. (Helligg.) med Thomine Bøhling, f. 16. Maj 1788 i Kbh. (Nic), d. 8. Marts 1852 sst., D. af Vintapper, senere Kaptajn Ditlev Christian Andreas B. (ca. 1750—1804) og Johanne Lund (ca. 1766—95).

F. fik allerede i Tiaarsalderen Undervisning i Violoncellspil hos sin Onkel, den begavede Violoncellist Peder Schall, og optraadte som ganske ung ved Hofkoncerter og bl. a. ved en af Weyses første Koncerter (20. Jan. 1798), ofte ogsaa ved Schalls Koncerter. Han ansattes 1799 i Kapellet, af hvilket han var Medlem i 58 Aar. Han anerkendtes hurtigt som et meget stort Talent med ypperlig Teknik og vandt snart Navn som en af de største europæiske Violoncellister. Efter 1812 og 1814 at have optraadt ved egne Koncerter (han var den første danske Kunstner, der gav saadanne offentligt) drog han paa Koncertrejse til Rusland (Riga, Dorpat, Narva, St. Petersborg), senere til Finland og Sverige. Efter Hjem-

komsten forbedredes hans Stilling i Kapellet, og Kritikken anmeldte hans Koncerter med største Beundring. 1822 rejste han paa kgl. Stipendium atter til Udlandet, denne Gang sydpaa, og besøgte bl. a. Berlin, Dresden, Prag, München, Paris, hvor han spillede for Ludvig XVIII.; overalt gjorde han betydningsfulde Bekendtskaber (C. M. Weber, Romberg, Mayseder, Paër, Spohr, der kalder F. en af Tidens største Violoncel-Virtuoser). Ogsaa som Komponist gjorde han sig bemærket, i Wien opførte han saaledes egne Variationer for Violoncel med Kvartetakkompagnement. 1831 var han i Norge. Han optraadte sidste Gang som Koncertspiller i Musikforeningen 1852. — F. fremhæves som en storartet Fortolker især af Rombergs Værker (denne beundrede selv F.); naar Kapellets høje Standard i disse Aar omtales (bl. a. af Kuhlau), henvises ogsaa ofte til de eminente Solister, det dengang raadede over, og blandt hvilke F. ikke var den ringeste. Gennem hans Elever, især Rauch, føres en bestemt Linie i dansk Violoncelspil helt fra Peder Schalls Dage frem til Rudinger og dermed til moderne Violoncelspil. — R. 1849. — Maleri af C. W. Eckersberg 1821. Portrætteret af W. N. Marstrand paa Maleriet 1834 af Selskab hos Waage-Petersen (Fr.borg). Buste af Ove Thielemann 1840. Radering af C. C. Andersen 1878 efter et Parti af Marstrands ovenn. Maleri.

Tidsskrift for Musik, 1857, Nr. 13. V. C. Ravn i Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredearsdag, 1886 (se Registeret). C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908 (se Registeret).

Erik Abrahamsen.

Funck, Peter Ferdinand, ca. 1788—1859, Violinist, Komponist, Kapelmester. Broder til Frederik F. (s. d.). F. ca. 1788, d. 7. Jan. 1859 i Kbh. (Holmens), begr. sst. (Holmens). Gift med Solodanserinde Ernestine Vilhelmine Diederichsen, f. ca. 1789 i Kbh., d. 25. Febr. 1855 sst. (Holmens).

F. var Elev af Schall og debuterede elleve Aar gammel ved dennes Koncert 8. Marts 1800, ligesom han ogsaa senere sammen med Broderen F. F. optraadte ved Schalls Koncerter. Som Koncertspiller synes han imidlertid — selv efter Studier i Udlandet, i Paris bl. a. hos Habeneck og Reicha — ikke at have haft Heldet med sig. Paa den anden Side nærede Schall stor Interesse for den unge Musiker og søgte paa forskellig Maade at befæste hans Stilling ved Teatret. F. var blevet ansat i Kapellet allerede 1803, han virkede som Repetitor 1810—42 og som Koncertmester 1833—49. I dette sidste Embede sidestilledes han med baade Fröhlich og

Bredal som Kapelmester. Under disse overordentlig vanskelige Arbejdsvilkaar, der paalagde F. saavel som de to andre et betydeligt Ansvar uden samtidig at give den fornødne Dispositionsfrihed, kom F.s Evner som Dirigent næppe til virkelig Udfoldelse. Heller ikke i Musikforeningen, hvor han i fem Aar var EneDirigent, eller ved Kapellets offentlige Koncerter lykkedes det ham at slaa rigtigt igennem. Vanskeligheder med Bournonville ved Balletten og senere ved en særlig Lejlighed med Rung i Musikforeningen og de stadige Chikanerier paa Teatret virkede nedslaaende, og F. trak sig efterhaanden ud af sine forskellige Hverv. En stor Skuffelse var det ham sikkert, at da det endelig skulde komme til en Afgørelse med Hensyn til, hvem der skulde være den førende Kapelmester ved Teatret (og dermed ogsaa i Musikforeningen), faldt Valget (vistnok ved den unge Hartmanns Mellekomst) paa en helt udenforstaaende, den böhmiske Kapelmester F. Glaeser. — F. har skrevet en Del Instrumentalmusik, der dog ikke har nogen Betydning. — Portrætteret af W. N. Marstrand paa Maleriet 1834 af Selskab hos Waage-Petersen (Fr.borg).

V. C. Ravn i Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundrede-aarsdag, I, 1886, især S. 182, 184, 187; II, 1886, især S. 29, 35 f., 62, 73 f. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908 (se Registeret). *F i L A h h*

Funck, Poul Erik, 1790—1837, Solodanser og Balletarrangør. F. 9. Jan. 1790 i Kbh. (Frue), d. 30. Sept. 1837 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Inspektør ved Frue Sogns Industri- og Manufakturanstalt Peter Ditlev F. (ca. 1753—1807) og Sina Catharina **Wöhlers** (ca. 1756—1810). Gift 11. Febr. 1824 i Kbh. (Slotsk.) med Sangerinden Wilhelmine Rosine Löffler, f. 16. Sept. 1795 i Kbh. (Petri), d. 4. April 1848 sst. (Helligg.), D. af Tehandler Carl Gottfried L. (ca. 1729—1804) og Juliane Hedevig **Knüpfer** (ca. 1758—1801).

F. blev 1798 Elev af Bournonville d. Æ. paa Danseskolen ved Det kgl. Teater og uddannedes senere af Galeotti; 1812 avancerede han til Danser, og 1815 naaede han at blive Solodanser, i hvilken Egenskab han virkede til sin Død. Efter Mesterens Bortgang 1816 blev det hans Opgave sammen med Solodanser Larcher under Bournonville d. Æ.s Ledelse at udfylde en Overgangstid i Ballettens Historie, Perioden mellem Galeotti og August Bournonville. Foruden at være en dygtig, om end ingen interessant Solodanser virkede F. som Arrangør; han opdagede Johanne Luise **Pätges'** (Fru Heibergs) mimiske Talent og komponerede, da hun var tolv Aar, en Solo for hende, som hun i sine Livserindringer kalder sin

»første Debut for Publikum«. F. arrangerede Balletoptrinene til Opførelsen af »Sct. Hansaften Spil« (1819), og Frugten af en Studierejse til Paris var hans Divertissement »Zephyr og Flora« (1830), der gjorde Lykke; endnu benyttedes hans Arrangement af Dansene i »Elverhøj« (1828), hvor især Menuetten og Gavotten, som udføres af to Børn, altid har glædet Publikum. F. var Broder til **Koloratur-sangerinden Juliane Marie F.** (1786—1868), den første Vilhelmine i »Ungdom og Galskab«. Hun forlod Scenen 1813 for at indgaa Ægteskab med den senere Amtmand Herman Gerhard Treschow (1780—1836).

F.s Hustru *Wilhelmine F.*, begyndte som Elev i Rahbeks dramatiske Skole og debuterede 29. Maj 1815 som Caroline i »**Alexis**«. Hun havde en smuk, veluddannet Sopran, blød og bøjelig, og hun brugte den med musikalsk **Følelse**; hendes Forbillede var den berømte italienske Sangerinde Marianna Sessi, der gav Gæstespil i Kbh. 1818. Mad. F. brød igennem som Therese i »Jeannot og Colin« og vandt et beundrende Publikum i Datidens yndede Syngestykker, f. Eks. som Sophia i »Sardino«, Amenaide i »Tancredo«, Susanne i »Figaros Bryllup«, Titelrollen i »Lanassa« og Servilia i Mozarts Opera »Titus«. Foruden Stemmens Vellyd var hendes Virkemiddel naturlig Ynde, men Røsten tabte sig hurtigt, og da hendes lille Skikkelse blev svær, fik hun allerede 1829 — ti Aar efter sin kgl. Ansættelse — Afsked med Pension. To af Ægteparret F.s Børn blev dygtige Dansere, *Wilhelm Erik F.* (f. 1824) og *Pouline Augusta F.* (1826—79, gift med Kammerherre M. E. **Falle-**sen, s. d.). — Maleri af Mad. F. af J. A. Bech i Teatermuseet.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, IV—V, 1862—64. Johanne Luise
erg.   IV, , 1 91.   *Robert Neiiendam.*

Funder, Thomas, 1804—60, Politiker. F. 20. Juni 1804 i Aarhus, d. 21. Juli 1860 sst., begr. sst. Forældre: Købmand, Tobaksfabrikant Peter F. (1773—1829) og Karen Rindom (1777—1867). Gift 1° 14. Okt. 1829 i Aarhus med Vilhelmine Apolline Louise Bidsted, f. 5. Juli 1804 i Gentoft, d. 28. Nov. 1832 i Aarhus, D. af Byfoged i Frederikssted Thomas Albertin B. (1747—1826) og Johanne Margrete Boesen (1770—1844). 2° 1834 med Henriette Juditte Bidsted, døbt 22. Juni 1801 i Gentoft, d. 5. Sept. 1868 i Aarhus, Søster til 1. Hustru.

F. blev Student 1821 fra Aarhus, tog 1826 juridisk Embeds-eksamen og traadte ind i Faderens Forretning. 1834 valgtes han til Stænderdeputeret for Jyllands 2. Købstadstrakt og genvalgtes 1841. Han var kongevalgt Medlem af den grundlovgivende Rigs-

forsamling. 1849—53 var han Medlem af Rigsdagens Landsting. Han beklædte desuden flere Tillidshverv, idet han var Borgerrepræsentant, Raadmand og Meddirektør for Aarhus Spare- og Laanekasse. 1840 blev han Ejer af Hovedgaarden Astrup ved Skive. Som Stænderdeputeret var han meget virksom og gjorde særlig en Indsats i de finansielle Spørgsmaal; han var i sin almindelige politiske Indstilling liberal, men blev aldrig yderliggaaende Demokrat. — Kancelliraad 1840. — Maleri af D. Monies 1845, litograferet 1862. Litograferet 1844 efter Tegning af L. A. Smith paa Gruppebilledet Danske Folkerepræsentanter i Viborg.

Hans Jensen: De danske Stænderforsamlings Historie 1830—48, I—II, 1931—34. Fr. Barfod: Dansk Rigsdagskalender, I, 18 , S. 199.

A. Thorsøe (*Hans Jensen**).

Fursman, Christian, ca. 1660—1712, Officer. Formentlig f. ca. 1660 i Skive som Søn af Købmand Christen Jensen F. (d. senest 1670) og Maren (?), d. 15. Febr. 1712 i Kremper Marsk, begr. i Vejle K. Gift med Ellen Marie Lange, d. 1722 (gift 1° 1691 med Kaptajn, senere Major Gert Tantzén, d. 1694), D. af Landsdommer Villum L. (s. d.) og Hustru.

C. F. blev 1689 Løjtnant ved det i Aalborg liggende Dragonregiment, der fra 1692 var i kejserlig Tjeneste i Ungarn under General Johan Rantzau, blev Kaptajn 1693 og Major 1698, da Regimentet var i sachsisk Tjeneste i Polen. N. A. blev han forsat til Norge og blev her Oberstløjtnant 1701. 1704 fik han som Oberst Kommandoen over det af udskrevne og særligt udsøgte jyske Bønderkarle nyoprettede Land-Dragonregiment. Ved Krigs-udbruddet 1709 fik han anvist 15 000 Rdl. til Indkøb af Heste, hvorpaa Regimentet afgik til Holsten, senere til Kbh. N. A. blev C. F. **Brigadér**, og Regimentet »forfremmedes« fra Landdragon-til Land-Kyradsérregiment, hvad der betragtedes som en stor Udmærkelse. Under Felttoget i Nordtyskland 1711 deltog C. F. med Regimentet navnlig i Kampen ved **Wismar** 5. Dec. med saadan Bravur, at det rygtedes vidt omkring og i Eftertiden ved Spørgsmaalet: hvervet Hær eller udskrevet jævnlig benyttedes som Argument for det sidste. I Jan. 1712 blev C. F. Generalmajor, men var i de samme Dage saa uheldig paa et natligt Rekognosceringsridt, at Hesten styrtede med ham, og han fik saadanne Kvæstelser, at han døde nogle Uger efter. Det beklagedes meget, at denne tapre, danskfødte Rytterfører faldt bort paa en Tid, da der var saa stærk Brug for ham. Hans nærmeste Chef, den bekendte tapre Rytterfører General Jørgen Rantzau, der selv var Jyde, bad Kongen

om atter at give Regimentet til en født Jyde (Theodosius Levetzow), da Regimentet vilde føle det som »en ikke ringe Behagelighed« at faa en Landsmand, der kunde behandle Folkene med netop den »Douceur og gode Manér«, som den salige **Generalmajor** havde gjort det.

Bidrag til den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, II og III, 1903 og 1906. K. C. Rockstroh: Udviklingen af den nationale Hær, III, 1926. Otto L. Sørensen i Skivebogen, 1929, S. 100—09. D , ,

Fussing, Andreas Kernn, f. 1871, Arkitekt. F. 28. Juni 1871 i Kbh. (Frue). Forældre: Murermester, Arkitekt Hans F. (s. d.) og 1. Hustru. Gift 20. Maj 1896 i Kbh. (Jac.) med Gudrun Hinrichsen, f. 3. Okt. 1870 i Kbh. (Johs.), D. af Gartner Lorentz Wolf H. (1832—88) og Elsiné Christiane Krause (1837—1901).

Efter at have gjort Svendestykke som Murer 1890 og gennemgaaet Teknisk Selskabs Skole 1887—90 besøgte F. Arkitekturskolen ved Kunstakademiet Febr. 1890—Maj 1895 med Afgang 1897. 1901 vandt han den lille Guldmedaille for »Et Universitet i en Hovedstad«. Han tegnede 1891—94 hos Martin Nyrop (Landsarkivet og Raadhuset), 1895 hos Hans J. Holm og var 1896—98 Konduktør for samme paa Skive Kirke. Han har foretaget Rejser til Tyskland og navnlig til Italien; Indflydelse fra Italienstudierne mærkes ogsaa adskillige Steder i Profileringer og Størrelsesforhold. Fra 1898 har han haft selvstændig Virksomhed i Kbh. — I F.s Produktion indtager tekniske Anlæg af betydelige Dimensioner en ikke helt almindelig Plads: Bygningerne ved Valby Gasværk (1903—07), Vandværket ved Torsbro (1906—08) og det ved Islevbro (1921—23), Højdereservoiret for Kbh.s Vandforsyning paa Brønshøj Bakke (1910—12), H. C. Ørstedsværkets første Del (1917—21). Alle disse Anlæg er dog projekteret og udført sammen med Ingeniører. Af andre Arbejder kan nævnes: Studenterboligen ved Hassagers Kollegium i Frbg. Bredegade (1898—99), Veksellerer Rées Villa paa Strandvejen ved Strandmøllen, i Palæstil (1905—06), egen Villa, Vestagervej 3 (1913—14), Welanderhjemmet ved Bispebjerg Hospital (1915—16), Forhuset til Nørrevold 92 for Arbejderforeningen af 1860 (1916). — Simpelhed og Regelmæssighed i Plan og Opbygning, en fast og solid Formgivning (undertiden iblandet Modernismer), Fremhæven af det konstruktive og Hensynet til det praktiske er personligt karakteristiske Egenskaber ved F.s Bygninger. »Der er intet Sted gjort Forsøg paa at skjule eller pynte op paa Konstruktionerne,« skriver F. om Valby Gasværk, og disse vise sig derfor i al sin ærlige og — som det ofte synes

mig — elegante Simpelhed.« Sikkert baade i Overensstemmelse med sin egen Tilbøjelighed og med Tiden i Almindelighed lægger F. mindre Vægt paa det stilhistoriske og maleriske end hans Forgængere i dansk Bygningskunst: Hans J. Holm og Martin Nyrop. Men derfor gaar han for øvrigt ikke af Vejen for Detaillen og holder ogsaa af at anvende Farver i det Indre. — Af Tillidshverv kan nævnes: Opmand i Murerne's faglige Voldgift 1912—15, Borgerrepræsentant 1912—17, Formand for Kunstnersamfundets Arkitektsektion 1913—20, bygningskyndig Direktør i Kbh.s Hypotekforening fra 1921, Formand for Kbh.s Husflidsforening fra 1927. — R. 1916. — Hoved i Granit af A. Bundgaard paa Kbh.s Raadhus' Facade.

Knud Millech

Fussing, Hans Nielsen, 1838—1914, Murermester, Arkitekt. F. 27. Juni 1838 i Horsens, d. 5. April 1914 i Kbh., Urne paa Holmens Kgd. Forældre: Murermester, senere Brandinspektør Andreas F. (1810—75, gift 2° 1850 med Frederikke Louise Brandt, 1816—88, gift 1° 1841 med Skolelærer i Gosmer Peder Kaalund, 1801—43) og Ane Kristine Hansen (1808—48). Gift 1° 7. Juni 1867 i Kbh. (Frue) med Claudine Theodora Kerrn, f. 1. Nov. 1832 i Kbh. (Petri), d. 6. Marts 1878 sst. (Holmens), D. af Tømrermester, Oberstløjtnant, Chef for Kbh.s Brandkorps Johan Christian K. (1787—1862) og Ane Marie Velschow (1798—1874). 2° 14. Sept. 1881 i Kbh. (Frue) med Camilla Augusta Kerrn, f. 14. Dec. 1838 i Kbh. (Petri), d. 22. Febr. 1926 sst., Søster til 1. Hustru.

Saa langt F. kunde huske tilbage, vilde han være Murer. Han gjorde Svendestykke Juli 1856 i Kbh. og besøgte 1857—64 Kunstakademiets Arkitekturskole og desuden to Kvartaler Modellerklassen. G. F. Hetsch som Lærer ved Arkitekturskolen og uden for denne J. Th. Zeltner havde særlig Betydning for ham i disse Aar. Marts 1864 vandt han den lille Sølvmedaille. Samtidig med Studierne tegnede han for forskellige, mest for Zeltner, 1864 ogsaa for Meldahl, og baade Zeltner og Meldahl forsøgte at overtale ham til at blive Arkitekt, men uden Held. Dec. 1864 løste han Borgerskab som Murermester i Kbh., endskønt han end ikke ejede 60 Rdl. til Borgerbrevet. Ved Paapasselighed og ved villige Menneskers Hjælp skulde det dog gaa. F. fik en stor Virksomhed og blev baade ved Nyopførelser og Restaureringsarbejder en skattet Hjælper for Tidens betydeligste Arkitekter. Han kom til at tilhøre den Kreds af Mænd, der omtrent samtidigt stod som de førende inden for københavnsk Bygningshaandværk og bidrog til at hæve dette til en høj Standard: Kayser, J. W. **Unmack**,

Oxelberg, **Schmiegelow** o. fl. Selv har han ogsaa tegnet enkelte Bygninger, saaledes Botanisk Museum ved Gothersgade (1875—76), et i kunstnerisk Henseende respektabelt Arbejde af de historiske Stilarters ældre Retning. For hans egen Ejendom, Nørrevoldgade 11, var Hans J. Holm Arkitekt (1880—82), men den er fra F.s Side et Mønster paa fortrinligt Arbejde. F. har skrevet »Nogle Mindeord om Andreas Fussing« (1911, trykt som Manuskript) og »Erindringer fra Barndom og Ungdom« (udg. 1928 som Manuskript af Sønnen Andr. F.), hvori findes værdifulde Skildringer af gamle Dages haarde Arbejdsvilkaar og nøjsomme, patriarkalske Samfunds- og Familieforhold. F. var Borgerrepræsentant 1878—87, Raadmand (2. Afd.) 1887—90 og Landstingsmand for 1. Kreds 1890—98 (Højre). Som Politiker var han en dygtig Talsmand for Haandværkets Interesser. Han var borgerlig Værge for Frue Kirke 1895—1910 og kæmpede som saadan ivrigt for at bevare Kirken i C. F. Hansens Skikkelse, da Carl Jacobsen vilde sætte Spir paa Taarnet (Optegnelser i Raadstuearkivet). For øvrigt beklædte han en Mængde Tillidshverv af faglig, økonomisk og filantropisk Art. — Æresmedlem af Kbh.s Murer- og Stenhuggerlav 1911. — R. 1887. DM. 1906. — Maleri af Knud Larsen 1910 i Familiejeje.

Haandværkerbladet, VII, 1890, Nr. 70 A. Ill. Tid. 5. Juli 1908. Nationaltid. og Berl. Tid. 6. April 1914. K. **Varming** i Architekten, XVI, 1913—14, S. 287 f. C. Hansen Ostenfeld: Botanisk Have gennem 50 Aar, i Univ. Progr. Sept. 1924, S. 56 f. *Knud Millech.*

Fussing, Thorkil, 1874—1930, Fængselskyndig. F. 4. Marts 1874 i Kbh. (Frue), d. 7. Okt. 1930 paa Frbg., Urne paa Vestre Kgd. Broder til Arkitekt Andreas F. (s. d.). Gift 1° 17. Nov. 1899 i Kbh. (Frue) med Elisabeth (Bessy) Kastrop, f. 17. April 1873 paa Lynga, Skrea Sogn, Halland, d. 12. Aug. 1912 i Hellerup, D. af Grosserer Axel William K. (1833—1903) og Augusta Christine Balthazar-Christensen (1838—1920). 2° 7. Sept. 1920 i Kbh. (Helligk.) med Valborg Elisabeth Schram, f. 22. Jan. 1898 i Viborg, D. af Købmand Louis Hendrik Angell S. (1854—1920) og Elna Christine Bohn-Rasmussen (1867—1928).

F. blev Student 1892 fra Mariboers Skole, cand. jur. 1899, 1901 Volontør ved Vridsløselille Straffeanstalt, s. A. Sekretær i Overinspektionen for Fængselsvæsenet, tog sin Afsked 1903 — for Aarsagerne hertil gjorde han Rede i en Pjece »Nogle Træk til Belysning af Fængselsvæsenets Administration« (1903) —, 1905 Overretssagfører, 1910 Direktør for Fængselsvæsenet, men nødtes til paa Grund af Sygdom 1925 at søge Orlov, 1927 Afsked fra dette sit

Embede. — Allerede fra Studieaarene havde F.s Hu staaet til en Gerning i Fængselsvæsenets Tjeneste, den ejede hele hans Interesse, og den ofrede han sin store Arbejdskraft. Paavirket i sine kriminalistiske Grundanskuelser af den moderne Kriminologis Syn paa Forbrydelsen og dens Behandling var han baade som teoretisk og praktisk **Fængselsmand** præget deraf. Væsentlig Andel havde F. i Udformningen af kgl. Anordning Nr. 153 af 28. Maj 1913 om Fuldbyrdelse af **Forbedringshusarbejde** i Nyborg Straffeanstalt, hvor de yngste mandlige Forbedringshusfanger under 23 Aar skulde anbringes, og i kgl. Anordning Nr. 39 om Arbejdsdriften i Straffeanstalterne, der markerede en Overgang fra Entreprenør- til Regie-systemet; han sørgede for nye Bespisningsreglementer, indførte Gymnastik, Sløjd- og anden teknisk Undervisning, virkede for Tilvejebringelse af et specielt Fængsel for mentalt afficerede Fanger m. m. Litterært blev hans Ballast ikke stor. Bortset fra en »Lærebog for Opsynsbetjente ved Straffeanstalterne« (1913) bestod hans Forfatterskab nærmest i officielle Betænkninger o. l. til Kommissioner, Justitsministeriet o. a., saaledes f. Eks. »Bemærkninger om Frihedsstraffe og med Frihedsberøvelse forbundne Sikkerhedsforanstaltninger. Under særligt Hensyn til de i Professor Carl Torps Straffelovsudkast derom indeholdte Bestemmelser« (1921, **Straffelovskommissionen**), »Betænkning angaaende Statens Overtagelse af Arresthusenes Forvaltning og angaaende Arbejdshuse« (1924, Justitsministeriet), og i Bidrag til »Nordisk Tidsskrift for Strafferet«, **Fængselshjælpens** Aarsberetninger o. a., Indlæg i Dansk Kriminalistforenings Forhandlinger o. s. v. Han var bl. a. fra 1902 Medlem af Bestyrelsen for Fængselshjælpen, for Dansk **Kriminalistforening** 1918—29, Medlem 1914 af den 2. **Ædruelighedskommission**, s. A. Formand for **Kbh.s** Husflidsforening. — Tegning af Gerda Ploug Sarp 1924 i Familieej.

Erik Kampmann i Nordisk Tidsskrift for Strafferet, XIX, 1931, S. 1—14.

Frantz Dahl.

Fyhn, Jens Jørgen, 1788—1866, Præst og topografisk Forfatter. F. 9. Febr. 1788 i Kolding, d. 25. Febr. 1866 i **Kbh.**, begr. i Nørre Jernløse. Forældre: Toldportør Ambrosius F. (d. senest 1830) og Maria Elisabeth Wolder (ca. 1752—1830). Gift 2. Juli 1822 i Vigersted med Louise Marie Husum, f. 12. April 1800 i Vigersted, d. 6. Maj 1880 i Nyborg, D. af Sognepræst Thomas H. (1746—1822, gift 1° 1770 med Anna Gjertrud Hansdatter **Weile**, 1746—97) og Anna Gjertrud Birchedahl (1774—1832).

F. blev 1806 Student fra sin Fødebys Skole og 1814 teologisk

Kandidat. 1819 blev han personel Kapellan i Karise og Alslev og n. A. Kateket i Ringsted, hvorfra han 1824 kaldtes til Sognepræst i Nørre Jernløse og Kvandløse, hvor han førte et stille og fredeligt Liv, indtil han 1860 tog sin Afsked. F. var æstetisk anlagt; han skrev Vers og havde et vist Talent for Tegning og Maling. Saaledes malede han en Altertavle til sin Kirke, dekorerede Prædikestolen m. v. Desuden havde han historiske Interesser, særlig knyttede til Fødebyen, til hvilken han bevarede en stor Kærlighed. Allerede under sin Skolegang samlede han Bidrag til Koldings Historie og Beskrivelse, og dermed fortsatte han siden efter Tid og Lejlighed, indtil han endelig 1848 kunde udgive sine »Efterretninger om Kjøbstaden Kolding«, der vidner om Forfatterens Flid og Udholdenhed, og som, skønt de ikke tilfredsstillere strengere Fordringer til historisk Kritik, dog endnu udgør et værdifuldt Kildeskrift. Efter at han havde taget sin Afsked og var flyttet til Kbh., fortsatte han sine Samlinger til Koldings Historie og udgav 1860 et Tillæg til sin Bog. — Maleri af J. Roed 1827.

P. Eliassen: Kolding fra Middelalder til Nutid, 1910, S. 391, 394.

Bjørn Kornerup (H.F. Rørdam).

Fyren (Fyring), se Fuiren.

v. Fürstenberg, Antonius, d. efter 1523, Provst i Børglum og Rigsraad.

A. v. F. var en tysk adelig Præmonstratenser fra Kolns Stift og Dr. decretorum. Han nævnes blandt Kbh.s Universitets juridiske Lærere i dets ældste Periode, men med Tilføjelse, at han kun forelæste en kort Tid, da han blev Provst i Børglum. Paa denne Prælatur fik han i Dec. 1507 pavelig Provision med Ret til vedblivende at beholde en Præbende i Kolns Stift. Allerede da han fik dette rigt aflagte danske Embede, hvortil Kongen havde Patronatsret, maa han have gjort Kong Hans væsentlige Tjenester, og i alt Fald i Jan. 1509, da han deltog i Fredsforhandlinger med Sverige, var han optaget i Rigsraadet. Da Kong Hans Febr. 1513 døde i Aalborg, var A. v. F. hos Kongen. Atter i Juli 1513 forhandlede han i Kbh. som Medlem af Danmarks Rigsraad med Fuldmægtige fra det svenske Rigsraad; ligesaa 1515. 1518 gav han Christian II. et større Laan af Børglum Klosters Midler til Rustningerne mod Sverige. Men i alt Fald 1520 har han mistet Kongens Naade, thi i April indstillede Christian II. til Paven, at Provstiet i Børglum, der »var vakant ved v. F.s frie Tilbage-træden«, gaves Biskop Niels Stygge Rosenkrantz, som havde »opladt« Stiftet til Stygge Krumpen. Paven gav ogsaa, saavel i Aug. som i

Sept., Biskop Niels Stadfæstelse paa Embedet. Men A. v. F.s Resignation var ingenlunde frivillig; han var endda en Tid holdt fængslet, da Biskop Stygge Krumpen beskyldte ham for hemmelig at have sendt Kirkens Værdisager ud af Landet. Efter den aftvungne Resignation ilede A. v. F. til Rom, hvor han begyndte en Proces mod de to Biskopper og fik Paven til at stævne dem til Rom. I April 1522 kom Christian II. dem til Hjælp med en Klage over A. v. F. og begærede Sagen henvist til Dom i Danmark mod frit Lejde til A. v. F. Omtrent et Aar senere, da Christian II. var fordrevet fra Jylland, fik Bisperne Frederik I. overtalt til en lignende Henvendelse til Paven; men Brevet blev aldrig afsendt. Dette er de sidste Spor, vi har af A. v. F.; sin Prælatur fik han aldrig tilbage.

Scriptores rer. Dan., VIII, 1834, S. 355. Acta pontificum Danica, V, 1913; VI, 1915. Ny kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 465—68.

J. Oskar Andersen.

Füssel, Andreas Gotthilf, 1809—65, Danser og Mimiker. F. 22. Juli 1809 i Kbh. (Slotsk.), d. 9. Dec. 1865 sst. (Helligg.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Kgl. Kapelmusicus, Stadsmusikant Carl Gottlob F. (ca. 1778—1860, gift 1° med Marie Kirstine Christiansen, ca. 1781—1805) og Maria Magdalene Schwartzlose (ca. 1789—1869). Gift 29. Sept. 1840 i Kbh. (Slotsk.) med Mariane Eleonore Hitchinson, f. 5. Jan. 1817 i Kbh. (Helligg.), d. 22. Aug. 1841 sst. (Helligg.), D. af Sølvpletterer Ralph H. (d. tidligst 1825) og Alicia Whitaker (ca. 1782—1826).

F. blev 1824 Elev paa Danseskolen og avancerede, da Aug. Bournonville var blevet Leder, gennem Ballettatens forskellige Grader, til han 1846 blev kgl. Danser. Som Koreograf var han ikke betydelig, men som Mimiker og Karakterfremstiller var han en af de mest begavede, dansk Ballet nogen Sinde har ejet. Bournonville giver ham det Vidnesbyrd, at »han besad baade Kraft, Anstand og en udviklet plastisk Sans«; hans karakteriserende Evne betød overmaade meget for det dramatiske Element i Mesterens Værker. Han havde Udtryk baade for Højhed og alvorlig Komik. Lige saa plastisk skønt og præget af Mystik hans Spil var som Havaanden i »Napoli«, lige saa grundkomisk var hans Fremstilling af den melankolske Mr. Arthur i »Toreadoren«, en Rolle, han ogsaa udførte med stor Succes under Gæstespil i Stockholm 1847 og paa Operaen i Wien 1854. Han vakte dyb Medlidenhed som den fattige Spillemand i »Konservatoriet« og fremkaldte Beundring ved sin imponerende Værdighed som den ungarske Magnat i »I Kar-

patherne og som Harald Hildetand i »Valkyrien«. Han optraadte sidste Gang 9. Jan. 1865 som Mr. Arthur i »Toreadoren«, tog sin Afsked ved Sæsonens Slutning og døde s. A. Hans Partier blev overtaget af andre, men i kunstnerisk Forstand er han aldrig blevet erstattet. Hans Broder var Sekonddanseren *Gustav Adolph F.* (1815—84), kaldet F. jun.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, V, 1864. A. Bournonville: Theaterliv og Erindringer, .865.

Robert Neiiendam.

Fædder, Christian, 1712—93, Borgmester. F. 7. Okt. 1712 i Horsens, d. 7. April 1793 i Kbh. (Nic), begr. i Nic. K. Forældre: Jørgen F. (d. 1724) og Maren Høyer (d. tidligst 1725, gift 1° med Christian Fischer til Lavengaard, d. 1704). Gift 11. Maj 1746 med Johanna Maria van Osten, begr. 16. Juli 1759 i Kbh. (Nic.), D. af Stadskaptajn, Vinhandler Jan van O. (d. 1760) og Sara Gotbersdatter (d. 1749).

F. kom i sin Ungdom til Kbh. som Tjener, blev siden **kgl.** Lakaj, 1745 **Hoffourer**, n. A. Hofskriver og ved A. G. Moltkes Protektion 1749 Viceborgmester i Kbh. Som Medlem af Magistraten blev han, skønt blottet for Kultur, en af Direktørerne for Teatret; her sænkede han Niveauet ved Engagement af Akrobater o. 1. og **maatte** 1762 fortrække efter forskellige Skandaler, hvori hans intime Forhold til det kvindelige Personale spillede ind (jfr. **Artiklen Como**, V, S. 401). En hel Samling Pamfletter mod ham i denne Anledning er bevaret i Afskrift (Universitetsbiblioteket, Addit. 4to. 293 æ). Som Borgmester afskedigedes F. 1771 med den øvrige Magistrat af Struensee, men blev efter dennes Fald n. A. Politimester med Løfte om senere at blive virkelig Borgmester, hvilket skete 1788. Det er beskæmmende, at Magthaverne, især Guldberg, har sat saa stor Pris paa en Mand som F., hvis »fuldstændige Uduelighed« Bernstorff har karakteriseret med følgende Ord: »At lade ham have afgørende Myndighed var som at give et **fireaars** Barn en Kniv i Haanden«. Særlig nedværdigende var det, at Pressefriheden efter 1773 faktisk var udleveret til hans Vilkaarlighed, idet han kunde afsige inappellable Straffedomme (indtil 200 Rdl.) over Forfattere og Bogtrykkere; den Maade, hvorpaa han udøvede denne Magt, vakte stor og berettiget Harm. — F. repræsenterer den værste Side af Enevældens Embedsmandsvæsen; personlig skal han have været »ligesaa **submis** imod sine Overgivne som insolent imod sine Undergivne«. Det eneste forsonende Træk i hans Karakter er, at han testamenterede sin Formue til Nicolai Fattigskole. — Virkelig Justitsraad 1758. Etatsraad 1768. Virkelig Etatsraad 1773. Konferensraad

1776. — Maleri paa Politigaarden i Kbh. Satirisk Blad af Schule 1787 i Anledning af »Philosophgade-Fejden« og af Winding »De forrige Tidens Smag« og »Drengen« s. A.

Th. Overskou: Den danske Skueplads, II, 1856, S. 26, 203—46, 270—81, 287, 291. O. Nielsen: Kjøbenhavns Politimestre, 1881, S. 21 f. Carl Bruun: Kjøbenhavn, III, 1901, Registeret, S. 972 samt S. 888. — P. F. Suhm: Saml. Skrifter, XV, 1798, S. 73, 75. K. L. Rahbek: Erindringer, III, 1825, S. 73; IV, 1827, S. 67. R. Nyerups Levnetsløb, 1829, S. 28 f. E. Holm: Danmark-Norges Hist. 1720—1814, V, 1906, Registeret, S. 76; VI, 1, 1907, S. 44, 376. Luxdorfs Dagbøger, II, 1925—30, Registeret, S. 467. — H. R. Hiort-Lorenzen og Ellen Rosendahl: Repertorium over Legater, I, 1903, S. 227.

R. Paulli (O. Nielsen).

Føerd, Claus, 1511—84, Boghandler. F. 1511 i Kiel, d. 27. April 1584 i Kbh., begr. sst. (Helligg.). Gift med Kirstine, d. 22. Nov. 1589.

C. F. var Boghandler i Kbh. Det vides ikke, hvornaar han nedsatte sig her, men han omtales som den første Boghandler i Kbh. efter Reformationen og som den første, der bragte evangeliske Bøger her til Landet fra Tyskland, hvortil han foretog hyppige Indkøbsrejser. Han rejste ogsaa selv rundt i Danmark og falbød sine Bøger, man ved saaledes, at han til dette Formaal har besøgt Flensborg og Viborg. Foruden som almindelig Boghandler virkede han — om end i mindre Stil — fra 1552 som Forlægger, dels af religiøs Litteratur, dels af latinske Skolebøger. Til de mest kendte af hans Forlagsartikler, der næsten alle er trykt i Tyskland, hører Peder Palladius' Alterbog fra 1556 og Det nye Testamente, som han udgav med kongeligt Privilegium 1558. En Opbyggelsesbog, Juon Barschampe: »Kunst kristeligt og vel at dø«, som udkom i Kbh. 1570 og senere flere Gange blev oplagt, har han selv oversat. C. F. synes at have været en velstaaende og anset Mand; han var Grundejer i Kbh. og blev 1576 optaget som Medlem i Danske Kompagni, det senere kgl. københavnske Skydeselskab.

H. F. Rørdam i Ny. kirkehist. Saml., IV, 1867—68, S. 156—57. C. Nyrop: Bidrag til den danske Boghandels Hist., I, 1870, S. 130—31.

Lauritz Nielsen (C. Nyrop).

Følger, Andreas Frederik, f. 1880, Veterinær. F. 18. Juni 1880 i Kbh. (Stefans). Forældre: Dyrlæge Henrik Emil F. (1851—1920) og Christine Ishøy (1857—1921). Gift 12. Juni 1908 i Kbh. (Holmens) med Hulda Margrethe Frederikke Hansen, f. 25. Juli 1876 i Kbh. (Holmens), D. af Gartner, senere Overpolitibetjent i Marinen Jens H. (1847—1925) og Camilla Elisabeth Muxoll (1852—1932).

Straks efter Veterinæreksamen 1902 blev F. Assistent ved Veterinær- og Landbohøjskolens Afdeling for normal Anatomi, var 1904—06 Assistent ved Forsøgslaboratoriets bakteriologiske Afdeling og 1906—08 ved Højskolens patologisk-anatomiske Afdeling. Efter denne alsidige Uddannelse i Husdyr-Patologiens omfattende Videnskab stod F. veludrustet til Konkurrencen 1908 om Lærerenposten i almindelig Patologi og patologisk Anatomi ved Veterinær- og Landbohøjskolen. Han blev da ogsaa foretrukket, og efter en længere Stipendierejse til Tyskland og Schweiz blev han ansat som Professor fra Sept. 1909. Paa den nævnte Rejse studerede han patologisk Anatomi i et halvt Aar hos Professor Felix Marchand i Leipzig og senere hos Professor Kitt i München. Fra F.s Haand foreligger en anelig Række Publikationer over patologisk-anatomiske Emner, bl. a. »Bidrag til Binyrernes patologiske Anatomi hos Husdyrene« (Maanedsskr. for Dyrslæger 1907), »Ueber lokale Eosinophilie bei zooparasitären Leiden« (Zeitschr. für Infektionskrankheiten der Haustiere, 1908), det fortjenstfulde Samlereferat »Geschwülste bei Tieren« (Lubarsch-Ostertags Ergebnisse der allgemeinen Pathologie und pathologischen Anatomie 1917). Han har endvidere udgivet »Vejledning i mikroskopisk Teknik« (1918, 2. Udg. sammen med M. Christiansen, 1933). Han var Medstifter af og 1913—16 Formand for Biologisk Selskabs Sektion for patologisk Anatomi, Medlem af Den alm. Lægeforenings Cankerkomité 1913—28 og af Den danske Kræftkomité 1928. — R. 1922. DM. 1934.

Hi Friis

Fønss. Præste- og Embedsmandsslægten F., af hvilken to Grene er adlede, føres tilbage til Gaardejer i Ølgod Peder Lauridsen F. (d. 1726), hvis Sønner var Kancelliraad Hans F. (d. 1791) til Løvenholm og Sognepræst i Ude og Oppe Sundby Peder Pedersen F. (1725—1809). Af disse var Kancelliraaden Fader til Krigs- og Landkommissær Frederik Jørgen F. (1760—98) — hvis Sønner Justitsraad Hans Jørgen Ring F. (1792—1859), Kammerherre Niels Basse F. (1793—1858) til Hindsgavl og Kammerherre Johan Philip Rogert F. (1796—1882) til Søbysøgaard adledes 1804 — og til nedenn. Kammerherre Amtmand Peter Severin F. (1764—1824) til Løvenholm, der 1801 optoges i Adelsstanden. Ovenn. Sognepræst Peder Pedersen F. (1725—1809) var Bedstefader til Sognepræst i Vejlbjby Holger Lorentz Basse F. (1807—94), der var Fader til nedenn. Digter Otto Carl Christian F. (1853—1922), til Sognepræst i Melby Hans Peter F. (1840—80) — hvis Søn er nedenn. Universitetsinspektør Povel Viggo F. (f. 1878) — og til Skolebestyrer, Organist i Aarhus Vilhelm Lars Clemens F. (1849—

1918), hvis Sønner er Filmsskuespilleren Olaf Holger Axel F. (f. 1882), **nedenn.** Operasanger Johannes F. (f. 1884) og Skuespilleren, Operasanger Aage F. (f. 1887).

Lengnicks Stamtavler. Stamtavle over Familien Frisch, 1872, S. 5—13.

Albert Fabritius.

Fønss, Johannes, f. 1884, Operasanger, Instruktør. F. 16. Jan. 1884 i Aarhus. Forældre: Skolebestyrer og Organist Vilhelm Lars Clemens F. (1849—1918) og Henriette **Wulfine Mathea Zimmermann** (1851—1909). Gift 24. Dec. 1907 i Kbh. med Dagmar Elisabeth Halberg, f. 19. Maj 1884 i Rønne (gift 1° 1901 med Sognepræst, sidst i Odden Carl Emil Jørgen Halling, 1870—1912; Ægteskabet opløst 1907), D. af Skuespiller Johan Laurids Monigatti H. (1837—88) og Gina (Georgine) Hellevig (el. Helweg) (1851—1929), adopteret 1890 af Sadelmagermester, Krigsassessor Louis Carl H. (1842—1923) og Frederikke Sophie Larsen (1846—1906).

F., der blev Student 1901 fra Aarhus og cand. phil. 1902, debuterede paa Det kgl. Teater 1905 som Lorenzo i Gounod's »Romeo og Julie« efter at have uddannet sig i Sang hos Leopold Rosenfeld og Poul Bang. Efter fortsatte Studier i Paris og Frankfurt am M. begyndte han sin udenlandske Sangerkarriere 1907 som Grossherzoglicher **Hofopernsanger** i Mannheim. Herfra drog han 1909 til Milano for at faa sin mørke og udprægede Basstemme slebet til i den italienske Skole hos Professor Vanzo. Nu begyndte hans egentlige Sangerkarriere, der i Perioden op til Verdenskrigen gentagne Gange førte ham til Covent Garden, den kejserlige Opera i Berlin, Operaerne i Wiesbaden, Dresden, **Zürich**, **Köln** og Frankfurt am M. o. fl. St. Han deltog 1914 i de første fuldstændige tyske Wagneropførelser i Paris, optraadte i de følgende Aar som Gæst paa Det kgl. Teater i Kbh. og paa den kgl. Opera i Stockholm og drog paa Turné til Amerika. Blandt den danske Bassists Roller **maa** foruden Sarastro i »Tryllefløjten«, Caspar i »**Jægerbruden**«, Philip II. i »Don Carlos«, Kongen i »Aïda« og Titelrollen i Boitos »Mefistofeles«, de store **Wagner'ske** Baspartier som Hunding, Hagen, Kong Henrik, Kong Marke, Landgreven og Daland særlig nævnes. Efter at have afsluttet sin omflakkende Sangertilværelse i Udlandet nedsatte F. sig i **Kbh.**, hvor han snart efter kom til **at virke** ved Det kgl. Teater, først, i Sæsonen 1929—30, som Operaleder og Sceneinstruktør og fra 1931 som Operainstruktør og Leder af Teatrets Provinsturnéer. Foruden sin Sanger- og Instruktørvirksomhed har han ofte i længere Perioder dyrket Musik-

journalistikken, ligesom han har udgivet en Række Erindringer og mere eller mindre polemiske Skrifter, bl. a. »Friske Erindringer fra Livets og det andet Teater«, I—II (1921—27), »Drøm og Virkelighed« (1927) og »Foran og bag Kulisserne« (1934). — Malerier af Otto Neumann, Kirsten Kiær og Ivan Opffer. Tegninger af Hugo Larsen, Ivan Opffer og Jensenius. Buste af Carla M. Christiansen 1933.

Ovenn. Erindringer.

Torben Krogh.

Fønss, Otto Carl Christian, 1853—1922, Forfatter. F. 28. Sept. 1853 i Middelfart, d. 20. Dec. 1922 i Odense, begr. sst. Forældre: Sognepræst, sidst i Vejlbj, Fyn, Provst Holger Lorenz Basse F. (1807—94) og Laura Sophie Frederikke Schumacher (1812—77). Gift 19. Maj 1893 i Fredericia med Laura Karen Sofie Søndergaard, f. 2. Okt. 1871 i Odense, D. af Restauratør, senere Kammerraad Frederik Albrecht S. (1834—96) og Marine Christine Knudsen (1844—1908).

F. blev Student 1872 fra Odense og tog teologisk Embedseksamen 1879. Efter en Rejse i Tyskland og Schweiz blev han Huslærer paa Rosendal ved Hellebæk, var derefter en kort Tid 1881 Vikar paa Skaarup Seminarium og blev saa 1882 Lærer i Dansk ved Fredericia Latinskole, hvor han virkede til 1917. — Som Forfatter debuterede F. 1885 med Digtsamlingen »Ad slyngede Stier«, der røbede en overlegen formel Evne og en frisk og aaben Sans for Skønheden i Naturen som hos Kvinden. 1889 fulgte en paa kunstfærdige Verseformer rig Samling, »Stemninger og Studier«, med anbefalende Forord af Carl Ploug. De to smaa Bøger, der baade i Naturlyrikken og de erotiske Digte bærer Vidne om Paavirkning fra Winther og Aarestrup, skaffede 1891 F. det Ancker'ske Legat. Efter en Rejse til Tyskland, Schweiz og Italien udsendte han »Trækfugle« (1892), »Angelina. Romerske Akvareller i Ramme« (1894) og »Hinsides Bjærgene« (1896), hvori han, ofte i klangfulde Vers, skildrer sin Rejseglæde og sine Skønhedsindtryk fra de fremmede Egne. 1898 kom en sammenhængende Digtning, »I lyse Nætter. Sommereventyr« med smukke Kærlighedsdigte og ypperlige Naturbilleder fra de hjemlige Egne omkring Lille Bælt, og senere fulgte »Septemberdage« (1900), »Ung Lykke. Hverdagsidyl« (1904), »Kongelys og Snerler« (1910), »Den hvide Jul i Digte« (1913), »Kærlighedsdigte og andre Digte« (Udvalg af tidligere Samlinger, 1918) og »Tidløs« (1920). — Som Prosaforfatter forsøgte F. sig i nogle novellistiske Rejseerindringer og Skildringer fra Ungdomstiden, »I de unge Aar. To Fortællinger« (1902) og »Tages Lære-aar« (1907). — R. 1918.

K. K. Nicolaisen.

Fønss, Peter Severin, 1764—1824, Amtmand. F. 4. Marts 1764 paa Løvenholm, d. 31. Juli 1824 i Feldballe, begr. sst. Forældre: Kancelliraad Hans F. til Løvenholm (1712—91, gift 1° med Arngot Sophie Basse, ca. 1722—55) og Else Thrane (1727—73). Gift 6. Aug. 1788 i Randers el. Hvidbjerg med Nicoline Anne Marie Ring til Todbøl, f. 30. Okt. 1770 paa Lyngholm, d. 10. Nov. 1858 paa Nøruplund, D. af Major Jørgen Martinus R. til Lyngholm (ca. 1727—90) og **Anna** Margrethe Sommer (1735—84). Ægteskabet opløst 1821.

F. tog dansk-juridisk Eksamen 1783, blev 1787 Vice-Landsdommer i Nørrejylland og var i de følgende Aar væsentligst optaget af Arbejdet for Landbrugets Fremme i sin Hjemegn, hvis Befolkning han uegennyttigt søgte at yde Hjælp. 1798 blev han Generalkrigskommissær, 1800 Direktør for Estvadgaards Kloster, 1801 adlet og s. A. Oberst og Kommandør ved det østjyske Landeværnsregiment, 1802 (til 1805) Chef for samme, og han arbejdede i disse Aar ivrigt for Stiftelsen af den jyske Kystmilit. 1802—06 var han Medlem af Direktionen for Nørrejyllands Arsenal, og 1805 blev han Amtmand over Randers Amt. I denne Stilling udfoldede han en ihærdig Virksomhed for Vejes og Broers Istandsættelse, for Jordemødres Oplærelse og Ansættelse, for Smugkroers Afskaffelse og for unge Menneskers Uddannelse m. v., og han bragte saa store pekuniære Ofre for at gennemføre sine Planer, at de langt oversteg hans Evner. Godset Løvenholm, som hans Fader overdrog ham 1783, maatte han saaledes sælge 1811, og i sin stadige Trang til at hjælpe udlaante han Penge, som i Embeds Medfør var i hans Værge, uden at skaffe sig tilstrækkelig Sikkerhed. 1818 blev han derfor suspenderet og 1820 afskediget, dog i Naade og med en aarlig Pension af 1000 Rdl., som han dog ikke maatte hæve, før de Krav, der paahvilede ham fra hans Embedsførelse, var fyldestgjort. At Afskedigelsen skete paa saa gunstige Vilkaar, skyldtes den Erkendelse, at »ingen uædle eller uredelige Bevæggrunde, men Svaghed, en ikke beregnet Godgørenhed og Hjælpsomhed i Forbindelse med de Forandringer i de pekuniære Forhold, som de senere Tider havde ført med sig«, blev Skyld i hans Fejltrin. — F. var en meget virksom Mand, i en længere Aarrække stærkt optaget af Godshandeler, idet han snart alene, snart sammen med en eller to andre købte jyske Herregaarde, som han derefter enten udstykkede eller solgte, men økonomisk Vinding bragte disse Handeler ham næppe. Ved Haven Marielunds (den senere Tøjhus-haves) Anlæg i Randers 1802—05 ydede F. værdifuld Bistand. — Virkelig Justitsraad 1784. Kammerherre 1804. — R. 1809. —

Maleri, formentlig af Jens Juel, tidligere paa Hindsgavl. Familiebillede paa Glas (Fr.borg).

Fr. Thaarup: **Fædrenelandsk** Nekrolog 1821—26, 1843, S. 286—91. Danske Herregaarde ved 1920, III, 1923, S. 292. **Portraitmalerens** Dagbog (1793—97) (Jul. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, VI), 1907, S. 14. **J. Olavius:** Maries Lund, et poetisk Maleri, 1817, S. 16.

G. *Kringelbach* (*A. Falk-Jensen**).

Fønss, Povel Viggo, f. 1878, Universitetsinspektør. F. 17. Sept. 1878 i Melby ved Frederiksværk. Forældre: Sognepræst Hans Peter F. (1840—80) og Anna Lorenze Hansen (1844—1928). Gift 8. Sept. 1906 i Kbh. (Holmens) med Ellen Hecht, f. 26. Jan. 1884 i Kbh. (**Johs.**), D. af Grosserer Oskar Frederik Peter H. (1848—1912) og Thora Nicoline Rohde (1854—1920).

F. blev Student 1896 fra Borgerdydskolen paa Christianshavn, cand. jur. 1902 og n. A. ansat i **Universitetskvæsturen**, hvor han 1907 blev Fuldmægtig og Arkivar. 1911 overtog han Stillingen som Fuldmægtig ved Konsistorium og Universitetsinspektør (1916 kgl. udnævnt med sidstnævnte Titel). Han er som saadan Chef for Konsistoriums Kontor og de skiftende Rektorer og Administrators nærmeste Medarbejder, og hans Indflydelse paa Universitetets — i hans Embedstid stedse mere omfangsrige — Administration har været betydelig, skønt den kun sjældent har manifesteret sig over for Offentligheden. En særlig stærk Interesse har F. vist den sociale Studenterforsorg, bl. a. Legatvæsenet og Kollegierne. 1911—22 var han Sekretær i Stipendiebestyrelsen, og han er Medlem af Bestyrelsen for Stipendieforeningen Studenternes Venner. Efter at han 1920—23 havde været Sekretær i Udvalget for Opførelsen af Studentergaarden, blev han dens Vice-Efor og har her ligesom i sin Stilling i det hele taget gjort sig meget populær blandt Studenterne ved sin Fordomsfrihed og bon-sens. Ogsaa i Kvinde-regensens Tilblivelse har han haft en væsentlig Andel. 1929 redigerede han sammen med Erik Rindom Bogen »Københavns Universitet 1929« og skrev heri Afsnittene om Universitetets Administration og om Universitetet og Studenterne. — F. er stærkt interesseret i grafisk Kunst og sidder i **Raderforeningens** Bestyrelse. — R. 1929. — Malerier af Lilly Lundsteen i Privateje. Tegning af Bertel Fønss.

Studenterne fra 1896, ved Povel Fønss, 1926.

Svend Dahl.

Førd, se Føerd.

Forster, Kaspar, 1616—73, Sanger, Komponist. Døbt 28. Febr. 1616 i Danzig, begr. 1. Marts 1673 i Klosteret **Oliva** ved Danzig. Forældre: Kantor ved det akademiske Gymnasium, senere Kapelmester ved Mariekirken, Boghandler Kaspar F. (ca. 1574—1652, gift 1° med Enken Catharina, d. 1613) og Maria Hintz. Ugift(?).

K. F. arbejdede oprindeligt i Faderens Boghandel i Danzig, men blev tidlig paavirket af hans musikalske Interesser; en meget smuk Stemme, der **efterhaanden** voksede forbløffende i Omfang, saa han var i Stand til med fuldtonende Røst at spænde over tre Oktaver, gjorde ham berømt som Sanger; han ansattes i denne Egenskab ved det dengang meget ansete Hofkapel i Warschau, som paa dette Tidspunkt forestodes af Italieneren Schacchi, der med Iver tog sig af hans videre Uddannelse. Han var »født til Musikken«, skriver Mattheson om ham, og hans musikalske Gaver drev ham da ogsaa videre ud paa den kunstneriske Bane; han drog til Italien, hvor dengang Solosangen og Operaen blomstrede, først til Rom (hvor han gik over til Katolicismen), senere til Operaernes By par excellence, Venezia. Hans Berømmelse **maa** herfra have bredt sig gennem de musikalske Forbindelser, det danske Hof i lang Tid havde oprettholdt med denne By. I Efteraaret 1652 engageres han som Kapelmester ved Frederik III.s Hof i **Kbh.**, hvis Musikliv han kom til at præge gennem to Perioder (1652—55 og 1661—68). K. F. forsøgte straks at modernisere Hoffets musikalske Fornøjelser, indforskrev italienske Sangere (desuden tyske Sangerdrengene samt en Organist) — Kapellet opnaaede ogsaa netop et vist Ry i hans Tid — og sørgede for Opførelse af store og pragtfulde **Hofballetter** efter fransk Mønster, i hvilke Dilettanter af det høje Aristokrati med Dronning Sophie Amalie i Spidsen kappedes om Prisen med den meget yndede franske Sangerinde **Mlle. la Barre** og andre Skuespillere af Profession. Det har sikkert ogsaa været paa **K. F.s** Tilskyndelse, at en Række »Violinister« (»Violon-Banden«) under Anførelse af Pariseren Pascal Bence blev ansat ved Hoffet; i dette og i et senere Engagement af franske Instrumentalister under Anførelse af Gaspard Beson ses en Afspejling af det berømte Violon-Ensemble (de 24 »Violons du roy«, som hørte til det franske Hof's største Prydelser. — 1655—57 var K. F. Kapelmester ved Mariekirken i Danzig og drog derefter atter til Venezia, hvor han gik med i Krigen mod Tyrkerne og avancerede til Kaptajn. Da der efter Svenskekrigens Afslutning 1660 atter var indtraadt rolige Forhold i Danmark, meldte han sig til fornyet Tjeneste her, og han ansattes nu for anden Gang som Kapelmester (1661—68; Bestalling af 1662 at regne fra 1661). En af de største musikalske Begivenheder, K. F. i denne sin anden

Kapelmesterperiode forestod, var Musikken ved Festlighederne i Anledning af Prinsesse Anna Sophies Forlovelse med Kronprinsen af Sachsen, der blev fejret Sept. 1663 paa Fr.borg Slot. Paa et dertil indrettet Teater i Dyrehaven ved Slottet gaves den første Dag en Opera-Ballet »Il Cadmo«, til hvilken K. F. havde skrevet Musikken, der nu menes tabt. Aarsagen til K. F.s Bortrejse fra Danmark 1668 er vanskelig at paavise; muligvis har han, der synes at have været en urolig Aand, ikke i det lange Løb kunnet finde sig til Rette i Danmark, mulig har han været utilfreds med den Ordning, der var truffet, hvorved han som en Slags musikalsk Entreprenør skulde afholde samtlige Udgifter ved Musikken mod et aarligt fast Honorar, der vistnok i flere Tilfælde blev for knapt beregnet. Efter sin Bortrejse besøgte han Hamburg og Dresden, købte sig derefter en Bolig ved Oliva i Nærheden af sin Fødeby, hvor han henlevede sine sidste Aar sammen med en ugift Søster. — En stor Del af K. F.s Kompositioner er rimeligvis gaaet tabt, muligvis ved Slotsbranden 1794. Scheibe har kendt Værker af K. F. fra Slotsarkivet og omtaler dem anerkendende; ogsaa Mattheson viser ham stor Interesse. Det vides, at flere af hans Instrumentalværker kendtes i Kbh. og opførtes i det berømte Collegium musicum i Hamburg. Der er her sikkert i første Række Tale om en Række Triosonater, som han skrev efter italiensk Mønster. Desuden komponerede han adskillige kirkelige Værker, Motetter, »Dialoger«, »Historier«, saaledes som Tidens Mode var. En stor Del af hans Værker findes i Afskrifter i Universitetsbiblioteket i Uppsala; det ses af disse, at hans Kompositionstalent har været af ikke ringe Omfang; interessant er hans rapide Deklamation, ogsaa i kirkelige Værker, hans malende og stærkt følelsesbetonede musikalske Sprog med udpræget Brug af Kromatik. En gennemført Undersøgelse og Vurdering af K. F. som Komponist foreligger ikke og vanskeliggøres derved, at hans samlede Værker ikke er udgivet.

J. Mattheson: Grundlage einer Ehrenpforte, 1740, S. 21, 73, 147. Th. Overskou: Den danske Skueplads, I, 1854, S. 108. J. Paludan: Dramaets Udvikling i Danmark, Hist. Tidsskr., 5. Rk., II, 1880—81, S. 55. V. C. Ravn i Festskrift i Anledning af Musikforeningens Halvhundredaarsdag, I, 1886, S. 16 f., 20. Max Seiffert: Paul Siefert. Biographische Skizze, Vierteljahresschrift für Musikwissenschaft, VII, 1891, S. 397—428. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908, S. 16—24, 28. A. Pirro: Dietrich Buxtehude, 1913, især S. 23 f., 69—77, 85, 115, 116 f., 122 ff., 136 (heri værdifulde Citater af K. F.s Kompositioner efter Mss. i Uppsala). A. Hammerich: Dansk Musikhistorie indtil ca. 1700, 1921, især S. 198, 200, 203 f. H. Rauschning i Quellen und Darstellungen zur Gesch. Westpreussens, XV, 1931. S. A. E. Hagens Papirer i Det kgl. Bibliotek.

Erik Abrahamsen.

Gaardboe, Andreas Peter Madsen, 1825—95, Gaardejer, historisk-topografisk Forfatter. F. 8. Maj 1825 i Sønder Gaardbo, Raabjerg Sogn, d. 23. Juni 1895 i Kbh., begr. i Raabjerg. Forældre: Gaardejer Mads Jensen (1798—1875) og Karen Margrete Jakobsdatter (1793—1873). Gift 9. Juni 1880 i Raabjerg med Karen Marie Nielsdatter, f. 20. Sept. 1819 i Klitlund i Raabjerg, d. 14. Maj 1882 i Hedensted sst. (gift 1° 1841 med Christen Baltzersen i Raabjerg, 1800—79), D. af Husmand Niels Nielsen (1786—1870) og Maren Jørgensdatter (1784—1873).

Uden nogen egentlig Skolegang tilegnede G. sig tidligt gode Kundskaber ved Selvstudium og skabte sig en større Bogsamling. Hans Hovedinteresse var lokal Topografi og Kulturhistorie, og paa disse Omraader viste han stor Energi saavel ved Folkemindoptegnelser som ved Arkivstudier. 1866 kom han i Forbindelse med Direktionen for de antikvariske Mindesmærkers Bevaring og foretog mange Undersøgelser og Fredninger for den. Da Det jydsk historisk-topografiske Selskab 1866 stiftedes, blev han straks Medarbejder ved dets Tidsskrift og offentliggjorde her en Række historisk-topografiske Arbejder, der delvis i noget omarbejdet Form og tillige med andre af hans Artikler 1893 er udgivet i Bogen »Fortidsminder fra Vendsyssel«. 1855 overtog G. sin Fødegaard, som han solgte 1880, hvorefter han boede i Hedensted i Raabjerg. 1856 kom han ind i Sogneraadet og var Formand i tyve Aar; 1863—93 var han Opsynsmand ved Aalbæk Redningsstation og i mange Aar Sognefoged. 1868 oprettede han en Læseforening i Raabjerg og medvirkede 1889 ved Oprettelsen af Vendsyssels Museum i Hjørring. — DM. 1890.

Vendsysselske Aarbøger, 1925, S. 199

ff.

C. Klitgaard.

Gaas, Hans, ca. 1500—78, Biskop. F. formentlig ca. 1500 i Svendborg, d. 17. Sept. 1578 i Trondhjem, begr. i Domkirken sst. Forældre: Hans (el. Oluf) G. og Christine Baad (d. tidligst 1539,

gift 2° med Raadmand i Svendborg Niels Mogensen, formentlig d. senest 1507). Gift 1° med Marine Berildsdatter, D. af Borgmester i Assens Berild Pedersen (formentlig d. senest 1515) og N. N. Hansdatter. 2° 1558 med Benedicte Mortensdatter, d. tidligst 1589.

H. G. tilhørte baade paa fædrene og mødrene Side mindre, adelige Slægter. 1520 blev han immatrikuleret ved Kbh.s Universitet, og 1521 drog han til Wittenberg. 1535 forekommer han i Svendborg, hvor han under Grevefejden synes at være optraadt som en afgjort Tilhænger af Hertug Christian (III.), om end Enkeltheder vedrørende hans Indgriben i de politiske Begivenheder er overleveret i temmelig sagnagtig Form. Maaske som Belønning for sin Optræden fik H. G. 1535 et kgl. Stadfæstelsesbrev paa det adelige Jordegods, han ejede i Fyn. Foruden at være Jordegods-ejer var han (vistnok allerede fra den katolske Tid) tillige Sognepræst til Frue Kirke i Svendborg og Provst i Sunds Herred. Jævnlig benyttede Kongen ham i officielle Hverv, og oftere var han indviklet i besværlige Retssager for at hævde sin Adkomst til forskelligt Gods. Ca. 1548 opgav han sit Præstekald og drog til Kbh., tog her Magistergraden og blev 1549 af Kongen udnævnt til Superintendent i Trondhjem. Fra nu af tilhører H. G.s lange, men brydsomme Liv og hans omfattende Arbejde Norge. H. G., der synes at have været af betydelig Dygtighed og en fast Karakter, har væsentlige Fortjenester af Gennemførelsen af luthersk Kirkeskik i sit udstrakte Stift, men indtil 1564 hemmedes hans Virksomhed ved stadige Stridigheder med Lensmanden Evert Bild. Jævnlig **maatte** han i dette og andre Øjemed foretage Rejser til Danmark. — Mindestøtte ved Jægerspris af Johs. Wiedewelt 1783, stukket s. A. af J. F. Clemens; Akvarel derefter af S. L. Lange (Fr.borg).

J. L. Rohmann i For Literatur og Kritik, III, 1845, S. 97—143, 269—85. H. F. Rørdam i Saml. til Fyens Hist. og Top., VIII, 1881, S. 167—92, 397—400. Dsk. Mag., VI, 1752, S. 300—16, 321—33. L. Daae: Thronhjems Stifts geistlige Historie, 1863, S. 26—45. Kirkehist. Saml., 2. Rk., I, 1857—59, S. 342 ff., 462, 649—54; V, 1869—71, S. 508—11; VI, 1872—73, S. 259 ff., 273 ff., 283 ff., 378—85. H. F. Rørdam: Monumenta historiarum Danicæ, II, 1875, S. 706 f. Breve til og fra Herluf Trolle og Birgitte Gjøe, udg. af G. L. Wad, II, 1893, S. 11—18. Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 139 f.; XIV, 1897, s. 500.

Bjørn Kornerup

Gabel, Embedsmandsslægt, der føres tilbage til Proviantmester i Glückstadt Wulber (Waldemar) G. (d. 1628), hvis Søn nedenn. Statholder Christoffer G. (1617—73) til Bavelse og Rantzausholm 1664 optoges i Adelsstanden. Han var Fader til Gehejmerraad

Valdemar G. (1650—1725) til Hvidkilde og Lindskov, til Anne Margrethe G. (1651—78), der ægtede Storkansleren, Greve Conrad Reventlow (1644—1708, s. d.), til Armgaard Sophie G. (1654—1719), der var gift med Stiftamtmand, Gehejmeraad Didrik Schult (1644—1704) til Findstrup og Christiansdal, og til nedenn. Vicestatholder Frederik G. (d. 1708) til Bavelse, Bregentved og Giesegaard. Denne var Fader til nedenn. Stiftamtmand, Gehejmeraad Christian Carl G. (1679—1748) til Bregentved, Ringsted Kloster m. m. og til Etatsraad Frederik Vilhelm G. (d. 1732), af hvis Børn Anna Ernestine Frederikke G. (1714—48) var gift med Gehejmeraad, Greve Otto Didrik Schack (1710—41) til Schackenborg; med Etatsraad F. V. G.s Søn Amtmand, Deputeret Christian Carl G. (1724—1800) til Ringsted Kloster, uddøde Mandslinien.

Danmarks Adels Aarvog, X, 1893, S. 141—44; XVIII, 1901, S. 553; XXIII, 1906, S. 492; XXVIII, 1911, S. 568.

Albert Fabritius.

Gabel, Christian Carl, 1679—1748, Søofficer, Overkrigssekretær, Stiftamtmand. F. 10. Nov. 1679 i Kbh., d. 3. Aug. 1748 i Bramminge, begr. i Bramminge K. Forældre: Vicestatholder Frederik G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 1710 (Ægteskabsbrev 14. Jan.) med Frederikke Christiane Schult, f. ca. 1685, d. 23. April 1731 i Ribe, D. af Gehejmeraad Diderik S. (1644—1704) og Ermegaard Sophie Gabel (d. 1719). 2° 28. April 1732 paa Steensgaard med Anna Benedicte Steensen, f. 1685, d. 17. April 1756 i Ribe (gift 1° 1707 med Oberstløjtnant, senere Generalløjtnant Christian Rantzau-Friis, 1682—1731), D. af Ritmester, senere Oberstløjtnant Erik S. (1646—tidligst 1707) og Vibeke Urne (1654—1714).

G. blev Lærling 1696, Løjtnant 1699, 1703 Kaptajnløjtnant med Anciennitet fra 1700, 1704 Kaptajn, 1710 Kommandørkaptajn, 1711 Kommandør, 1714 Schoutbynacht og 1715 Viceadmiral. 1698 sendtes han til Udlandet for at uddanne sig i sit Fag, kom efter et Aars Forløb tilbage og var udkommanderet baade 1699 og 1700. 1704—08 var han i fransk Orlogstjeneste og 1708—09 Amtmand paa Færøerne. Efter sin Hjemkomst overførte han 1709 Dronning Louise til Mecklenburg og var 1712 og 13 Chef for Orlogsskibet »Sophie Hedevig«, med hvilket han 28.—30. Sept. 1712 deltog i Slaget ved Rugen, hvor en stor svensk Transportflaade blev taget eller ødelagt. 1714 var han Chef for Orlogsskibet »Havfruen« i Rabens Flaade i Østersøen. N. A. blev han Chef for en Eskadre, der blev udrustet for at opsøge og forjage en svensk Eskadre under Schoutbynacht, Grev Wachtmeister, der i Begyndelsen af April var sendt til Østersøen for at forene sig med de svenske Orlogs-

skibe, som havde været oplagt i Goteborg. **G.**, hvis Eskadre var den svenske betydelig overlegen, traf denne 24. April ved Femern. Efter nogle Timers Kamp trak de svenske Skibe sig ud af Kampen, og da **G.** med sin overlegne Styrke var i Stand til at forhindre Wachtmeister i at slippe østefter eller op i Store Bælt, valgte denne i Løbet af Natten at sætte sine Skibe paa Grund ved Buick ved **Kielerfjord** og begyndte at ødelægge dem. Ved energisk Indgriben af den unge Peder Wessel (s. d.), der var Chef for Fregatten »Løvendahls Galej« og om Morgenens opdagede den svenske Eskadre, lykkedes det at standse Ødelæggelsen, og Wessel bragte derefter Wachtmeister som Fange til **G.** Efter en kort Tid med sin Eskadre at have blokeret Goteborg sendtes **G.** midt i Juli til Østersøen for at underlægge sig Admiral **Raben**, men gik allerede efter fjorten Dages Forløb i Land paa Møen som syg. Sygdommen har dog næppe været alvorlig. Det har **maaske** efter en saa heldig Foraarskampagne ikke tiltalt ham at staa under en andens Kommando. I hvert Fald ymtedes der om, at det mere havde været for at gaa paa Jagt, at han havde forladt sit Skib, og **G.** **maatte** senere forsvare sig mod denne Beskyldning og forsikre Kongen om sin Troskab og Nidkærlighed. Da Karl XII. i Marts 1716 brød ind i Norge, sendtes **G.**, saa snart Isen var borte fra Farvandene, med en Eskadre til Kattegat. Fra Fladstrand overførte han Tropper til Norge og blev derefter udnævnt til højstkommanderende i Nord-søen. Han understøttede Brigadegeneral Buddes heldige Angreb paa Moss 23. April, efter hvilket Karl XII. **maatte** trække sig tilbage og indskrænke sig til Belejring af Frederikssten. For at forhindre Svenskerne i at faa svært Artilleri, Ammunition m. m. indenskærs ført op til Belejringen fra Goteborg, sendte **G.** Tordenskiold til Kbh. for at samle en Eskadre af mindre Skibe, der egnede sig til Operationer i Skærgaarden. Da Tordenskiold ved sin Ankomst med denne Eskadre ud for Dynekil erfarede, at den svenske **Transportflaade** **laa** samlet der, gik han uden at spille Tid med at sætte sig i Forbindelse med **G.** direkte til Angreb 7. Juli og ødelagde eller erobrede hele Transporten. **N. A.** var **G.** Chef for den til Østersøen udrustede Flaade, indtil han i Slutningen af Maj afløstes af Admiral **Raben**, dels paa Grund af Svaghed, dels paa Grund af »egne particulare **Affairer**«. Faa Dage senere udnævntes han til Overkrigssekretær for Land- og Søetaten, som han ledede i de sidste Krigsaar. — Efter Fredsslutningen var det **G.s** vigtigste Opgave at bringe Orden i Marinens Administration, og han viste sig her lige saa dygtig og energisk som tidligere. Han indførte 1720 Personnellets Inddeling i Divisioner,

en Foranstaltning, der foruden at lette Krigsberedskabet skulde gøre Skibenes Vedligeholdelse billigere. Uheldigvis blev der ikke fastsat bestemte Regler for Fabrikmesterens og Divisionschefernes Ansvar for Vedligeholdelsen. Dette i Forbindelse med de yderst sparsomme Bevillinger til Flaaden i Slutningen af Frederik IV.s Regering gjorde, at Skibene, der efter Krigen var haardt medtagne, yderligere forfaldt. G. foretog en haardt tiltrængt Reduktion af Personellet, som han i øvrigt sørgede for, bl. a. ved at lade Lønning rettidig udbetale. G., der hidtil i høj Grad havde nydt Kongens Tillid, var kommet i et spændt Forhold til den indflydelsesrige Biskop Deichman (s. d.), særlig ved at forhindre dennes Forsøg paa at faa indført en ny af ham udarbejdet Matrikulsordning i Norge. Han blev inddraget i Undersøgelsen af »den Geheime Kommission«, der under Ledelse af Deichman og Etatsraad Møinichen var nedsat for at undersøge forskellige høje Embedsmænds Forhold, særlig om disse havde taget imod Bestikkelser. Det lykkedes ikke Kommissionen at overbevise G. om at have gjort sig skyldig heri, men Kongen lod ham dog falde paa Grund af hans Forhold til Rusland og Forhandlingerne med Hertug Karl Frederik af Holsten-Gottorp. G. blev 1725 afskediget som **Overkrissesekretær**, men samtidig udnævnt til Stiftamtmand i Ribe. Her viste han sig ligeledes som en dygtig Embedsmand, der særlig tog sig af Kirke- og Skolevæsen.

G. var stor Godsejer. Foruden Bregentved, som han købte 1709 af sin Faders Bo og atter afhændede til Kongen 1718, ejede han til forskellige Tider Christiansdal ved Odense, Oregaard og Enggaard ved Bogense, Giesegaard, Ringstedkloster, Ottestrup og Spanager paa Sjælland samt Bramminge i Jylland. — Kammerherre 1715. Gehejmerraad 1731. — Hv. R. 1717. — Akvarel af G. van Lode (Fr.borg). Maleri af B. Denner (sst.). Miniature (sst.). Malerier paa Giesegaard, Schackenborg og Ribe Raadhus. Buste paa Epitafium i Bramminge K. (Afstøbning Fr.borg). Medaille af G. van Lode 1715 i Anledning af Sejren paa **Kolberger Heide**. Mindetavle 1727 i Kirken paa Manø.

H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814, 1852. C. H. Brasch: Gamle Eiere af Bregentved, 1873. C. Bruun: Fred. Rostgaard, 1870—71. E. Holm: Danmark-Norges Historie 1720—1814, I, 1891. Den store nordiske Krigs Historie, udg. af Generalstaben, I—X, 1899—1934.

Th. Topsøe-Jensen.

Gabel, Christoffer, 1617—73, kgl. Kammerskriver, Statholder i Kbh. F. 6. Jan. 1617 i Glückstadt, d. 13. Okt. 1673, begr. i Kbh.

(Petri **K.**). Forældre: Landmaaler, senere **Byskriver** og **kgl.** Proviantmester i Glückstadt Wulber (Wulber) el. Waldemar G. (d. 1628) og Margrethe Jager. Gift med Ermegaard (Irmgard) Badenhaupt, begr. 8. Febr. 1699 i Kbh. (Petri **K.**), D. af ærkebiskoppelig Rentemester paa Rotenburg (i Bispedømmet Verden) Johann B.

Om den tidligt faderløse C. G.s Ungdom vides intet. Faderen efterlod Midler, men Sønnens Aandspræg viser med Sikkerhed, at han ikke havde faaet nogen dyberegaaende lærd Uddannelse, da han som 22-aarig 1639 nævnes som den daværende Ærkebiskop i Bremen Hertug Frederiks Kammerskriver. Han førte i denne Egenskab Regnskab over Hertugens private Indtægter og Udgifter og bestyrede fra 1642 tillige hans Forretninger paa Kieleromslaget. 1646 sendtes han til Kbh. for at skaffe Hertugen Penge fra Kongen.

Ved Frederik III.s Tronbestigelse 1648 fulgte G. G. ham til Kbh. som hans Kammerskriver og Omslagsforvalter og vandt efterhaanden Indflydelse ved de betydelige Pengeforretninger, især Forvaltningen af Indtægterne til »Kongens eget Kammer«, som hans Embeder medførte, og ved den Tillid, som Kongen nærede til ham, sin Tjener og daglige Hjælper. Hans Søn Frederik G. skrev efter hans Død, at Faderen var »hverken Rigsraaderne eller Riget Danmark, men alene Kong Frederik III. med Ed og Pligt forbunden«. Denne Karakteristik, som dens Forfatter senere foretrak at overstrege, er fuldtud sand, og just i dette Forhold laa en Hovedaarsag til, at den ellers saa mistænksomme Frederik III. var C. G. huld og naadig til det sidste og i stigende Grad benyttede ham ogsaa i vigtige Statsanliggender. Af Kongens Naade og intet andet afgang C. G.s Stilling og Fremtid; Kongens Magt og dens Udvidelse blev derfor hans højeste Attraa. Men Forholdet mellem de to Mænd er ikke udtømt hermed. C. G. kompletterede i sjælden Grad sin kongelige Herre, dannede ved sin robuste bon-sens, der var parret med megen Evne til Hemmeligholdelse, det Medium mellem Omverdenen og Frederik III.s sky og mistænksomme Naturel, som Kongen tiltrængte. Og han var samtidig en Aand, hvis Dimensioner og Bevægelser Frederik III. kunde overskue. Om Arten af hans Indflydelse paa Kongen har Hannibal Sehested, Tidens fineste Psykolog i Danmark og den bedste Kender af dets politiske Forhold, 1665 udtalt, at han med Flid stræbte at udfinde Retningen af Kongens Ønsker og altid fulgte denne. »Hans Herre lytter gerne til ham, da han elsker ham ømt, men han antager dog mindre sin Ministers end sine egne Meninger«. Hermed stemmer den engelske Gesandt Talbots Iagttagelse fra samme Tid, at Kongen vilde intet gøre uden C. G., »not that he buildeth soe

much upon his iudgement as his fidelity«. Men skønt Talbot samtidig karakteriserer C. G. som »a man that **dare** not much depend upon his owne iudgement«, vil Sehested ikke frakende ham »megen Bonsens« og tillægger ham over for Frederik III.s ofte ubesluttsomme Sind Evnen til at faa Vægtskaalen til at synke efter sit Ønske. Samspillet mellem Kongen og hans Tjener fik afgørende Betydning i dansk Historie.

C. G.s Rolle ved de store Svigersønners Fald kan ikke nærmere oplyses, men dette Fald øgede hans Indflydelse, idet Kongen nu mere uhemmet kunde udøve sin Myndighed paa de Omraader, hvor **Haandfæstningen** overlod ham en saadan. Denne Indflydelse **maa** nærmest søges inden for **Finansvæsenet**; det vides saaledes, at Lensindtægterne, især fra Sjælland, flere Aar indbetaltes til ham, og baade i Kongens Kammer og paa Omslaget gik store Summer gennem hans Hænder. Han knyttede i denne Virksomhed Forbindelse med bl. a. hollandske Pengemænd og holstenske Adelsmænd og udnyttede Lejligheden til at øge sin Privatformue. Skønt hans Embedsindtægter ikke var store (228 Rdl. som **Kammerskriver**, 112 Rdl. samt 3—400 Rdl. i Diæter som Omslagsforvalter), blev han **efterhaanden** meget velhavende, navnlig efter at han 1655 havde faaet Forpagtningsbrev paa alle Færøernes visse og uvisse Indtægter mod en aarlig Afgift paa 1000 Rdl. Han erhvervede Grundejendomme i **Kbh.**, Holsten og Hamburg, hvor han forlenedes med de schauenburgske Grevers gamle Gaard, blev Participant i det afrikanske Kompagni og ydede helt fra 1648 betydelige Forstrækninger til Kronen og Hofholdningen. Først efter Roskildefreden findes han anvendt i diplomatiske Hverv, idet Frederik III. da flere Gange sendte ham i hemmelige Missioner til Karl Gustaf, saaledes i Febr. straks efter Fredsslutningen, derpaa i Juni, hvor han forhandlede med den svenske Konge i **Göteborg** bl. a. om Hvens Stilling, endelig i **Juli—Aug.**, hvor han traf Karl Gustaf i Holsten og var i Kiel, da Kongen med sin Flaade afsejlede paa den Ekspedition, som havde Korsør til hemmeligt **Maal**. C. G. fik dog først kort efter i Hamburg Meddelelse om det svenske Fredsbrud og rejste saa, vistnok efter Samraad med Generalpostmester Paul Klingenberg og Hollænderen Leonard Marselis, til Haag, hvor han sammen med de danske Gesandter H. V. **Rosenvinge** og P. Charisius virkede for at faa Generalstaterne til at sende den aftalte Flaadehjælp til Danmark. Da **Opdams** Flaade i Okt. stod Sundet ind, var han med om Bord, og han skal efter den franske Gesandt Terlons Fortælling, som sikkert gaar tilbage til ham selv, have været den første, som bragte Kongen Bud fra

Admiralen. Under den paafølgende Belejring forvaltede han sammen med Lauge Beck og Holger Vind og førte Bog over de Penge, som Stænderne i Kbh. ydede til Indkvarteringen, og var paa Stændermøderne Befuldmægtiget for de kgl. Betjente. Han spillede ogsaa, uden at høre til de officielle Forhandlere, en vis Rolle ved de afsluttende Fredsforhandlinger 1660, hvor han paa ny knyttede Forbindelse med Hannibal Sehested, med hvem han tidligere havde haft Pengeforretninger, og som i den følgende Tid regnede paa hans Støtte over for Kongen. Han karakteriseredes ved denne Tid af en mecklenburgsk Udsending som en Mand, der ikke blot paa Grund af sin Omslagsforvaltning, men ogsaa »wegen seiner sonderlichen Gnade und Privatés beim Konige, dem ganzen Hof und Reichsadel(!) ist in grosser Consideration«.

10. Sept. 1660 aabnedes den Stænderforsamling i Kbh., paa hvilken Gejstligheden og Borgerne sluttede sig sammen under Biskop Svanes og de københavnske Repræsentanters Førerskab og fordrede et temporært Ophør af alle Skatteprivilegier. Under Skattestriden fremsattes i Begyndelsen af Okt. Tanken om at gøre den danske Kongemagt arvelig, og 8. Okt. vedtog Understænderne et Forslag til Raadet herom. Frederik G. gav senere i sine Optegnelser til Statsomvæltningens Historie sin Fader Æren for denne: ham var det, som fik Kongen til at sammenkalde Stænderne, han vandt Sehested, Svane og Nansen for Arveriget, han indgød med Dronningens Hjælp den vaklende Konge Beslutsomhed og Mod, og han fik endelig i den trykte officielle Relation om Arverettens Overdragelse indsat Ordet »absolut Regering« — den, som han, uden sine Hjælperes Vidende og Villie, stræbte imod. Denne Fortælling, hvis Tendensmotiv er aabenbart, strider paa flere Punkter mod det faktiske Hændelsesforløb. Det var saaledes Raadet, som først rejste Krav om den Sammenkaldelse af Stænderne, som Finansforholdene gjorde til en absolut Nødvendighed, og naar C. G. gøres til Tilhænger af en uindskrænket Enevælde, hvad han utvivlsomt var, falder det svært at tænke sig ham som Leder af de borgerlige Stænder, blandt hvilke i alt Fald Københavnerne bestemt ønskede en Forfatning med stændersk Indflydelse. Der vides heller ikke det mindste om, at Hoftjeneren C. G., som næppe talte ordentligt Dansk, ved 1660 besad synderlig Popularitet i Byen, og der er Vidnesbyrd om, at han senere ikke ejede en saadan. Den ældste Tradition, som udtaler sig om de personlige Faktorer med større Sikkerhed, opfatter Sehested som »Director omnium consiliorum«, og hermed stemmer den af Molesworth ca. 1690 i Kbh. optegnede Tradition, de Glimt, som de samtidige Kilder giver af Sehesteds

Virksomhed, hans politiske Intelligens og Fortid, hans Popularitet i Byen og hans i Ungdommen grundede Venskab med Hans Svane. Men C. G. spillede uden Tvivl en Rolle ved sin **Indflydelse** paa Kongen og som dennes Repræsentant over for og **Budsending** først til det en Aften i Begyndelsen af Okt. i Bispegaarden forsamlede stænderske Aktionsudvalg, derpaa (12. Okt.) til Understændernes Plenum, og han fulgte 20. Okt. Kongen og Sehested, da de beslaglagde Raadets Arkiv. Over for Kongen har han i disse Dage virket paa Linie med Dronningen, skønt denne ellers ikke yndede ham, senere saa en stedse mere farlig Rival til Indflydelsen over Kongens Sind i ham og endte med at hade ham. — Den endnu i de nyeste Skildringer af Omvæltningens Historie optrædende Haandskrivelse af Frederik III. til Svane og Nansen af 26. Sept., som overbragtes dem af C. G., er uden al Tvivl et Fabrikat af Historikeren Niels Slange (s. d.), lavet til Støtte for Opfattelsen af Kongen som Hoved for en »Sammensværgelse«, en Opfattelse, som tidligst træffes hos den franske Diplomat Bonrepas (ca. 1695).

Omvæltningen fremgik af Kræfter, i hvilke C. G. i og for sig ingen Del havde, og sattes i Gang af Aander, der var større end han. Men han kom til at spille en vigtig Rolle for den Maade, hvorpaa Kongen udnyttede det vundne, thi for ham var, modsat for Københavnerne og Hannibal Sehested, Maalet at gøre sin kongelige Herre ganske uafhængig af nogen dansk Myndighed, og han bestyrkede Kongen i alle de Skridt, som sigtede i denne Retning. Han besad ingen Forudsætninger for at **udarbejde** en Forfatningslov, men »Kongeloven« er i Virkeligheden langt mere Udtryk for hans og Kongens Ønsker og Synsmaader end for dens Redaktør Peter Schumachers.

Sjælen i den nye Regering og i de store Reformere, som fandt Sted i Forvaltning og Finansstyrelse, var Hannibal Sehested som Rigens Skatmester, men C. G. fik i Nov. 1660 en fremtrædende Plads i Skatkammerkollegiet som Rentemester og blev samtidig Assessor i Statskollegiet og kort efter i Højesteret. Kongens Tjener blev dansk Raad og Rigsebedsmand, samtidig med at han vedblev at staa i et Forhold til Majestæten, der kan sammenlignes med vor Tids Kabinetssekretærs, og herigennem øvede en vigtig Indflydelse paa alle Statsforhold. Han var, som den svenske Resident Duwall Maj 1661 skrev, den, »uden hvem intet kan udrettes her ved Hoffet . . . den rette **mignon** du Roi«. Men hans og Kongens Magt var endnu ikke saa grundfæstet, at han, den borgerligfødte tyske **Parvenu**, turde stile mod et af de høje Embeder, og han var,

som den svenske Diplomat Esaias Pufendorf skrev i Marts 1665, »anfänglich . . . dem werck nicht gewachsen«, hverken hvad Statens ydre Orientering eller de indre Reformere angik. Han maatte her støtte sig paa Sehesteds Geni, men stræbte samtidig at hindre, at denne fik for stor Indflydelse paa Kongen, og var sandsynligvis medvirkende til, at Grev Chr. Rantzau i Dec. kaldtes til Kbh. og Aug. 1661, da Sehested var rejst til Norge, udnævntes til Overstatholder og »Premier Ministre«. Paa den anden Side støttede han over for Krigskollegiet og Rigsfeltherre Hans Schack Rigsstatmesterens Krav om en Hærreduktion og over for Rantzaus Modstand hans Sendelse til Frankrig 1662. I Forbindelse med Rantzau optraadte han i Cai Lykke-Sagen (Juli—Sept. 1661) og ved Ulfeldtparrets Frigivelse og Underkastelse under Kongen (Dec. 1661); ved begge Lejligheder var det et Hovedformaal at udpresse Penge til Kongens og Kronens Behov hos adelige, som var kommet galt af Sted; men C. G. synes tillige at have været betænkt paa egen Fordel, og vi har Leonora Christinas Ord for, at han afhende og hendes Mand oppebar 5000 Rdl. for sine Tjenester. Ogsaa paa anden Maade styrkede han sin økonomiske Position. Jan. 1661 fik han et nyt Benaadningsbrev paa Færøerne, som gav ham alle Øernes Indtægter uden Afgift for hans og hans ældste Søns Levetid og Eneret til Handel paa dem. Han forpagtede denne Handel til den med hollandsk Kapital lierede Købmand Jonas Trellund, som ogsaa var hans Protegé i den islandske Kompagnivist, der bragte C. G. i Modsætningsforhold til Præsident Hans Nansen. 1661 fik han Skøde paa Ladegaarden, 1662 paa St. Jørgens Sø, som han lod opdæmme og udtørre til Engbund; 1665 fik han Langvadams Sø (Damhussøen) overladt af Universitetet paa Livstid uden Vederlag.

Aarene 1663—65 bidrog til definitivt at befæste C. G.s Magtstilling. 1663 øgedes Kongens Mistillid til den danske Adel og Spændingen mellem Hoffet og denne ved Ulfeldts Forræderi og Domfældelse og ved den historisk-politiske Polemik, som knytttes til Navnene Generalauditør Paul Tscherning, C. G.s Ven, og Oluf Rosenkrantz. Kongen knyttede sig under disse Forhold endnu fastere til C. G., som efter Rantzaus Død i Nov. var den eneste tilbageblevne af Enevældens loyaleste Tjenere, og C. G. følte sig kaldet til baade af Gavn og af Navn at overtage den førende Ministerstilling. Hans farligste Rival var Hannibal Sehested, som Marts 1664 vendte hjem til Danmark, hilst som Afslutteren af en Handels- og en Alliancetraktat med Frankrig, og med et Parti bag sig, omfattende bl. a. Dronningen, Ærkebiskoppen, det tyske Kancellis

Leder Theodor Lente og Dele af den yngre Adel, der ønskede ham som Rantzaus Efterfølger. Fra Foraaret 1664 spores Rivninger mellem de to Mænd; C. G. synes kun modvilligt at være gaaet med til de nye store Krongodsudlæg, som nu fandt Sted for at befri Statsindtægterne for de under Rigsskatmesterens Fraværelse stærkt øgede Assignationer, og kritiserede Sehesteds diplomatiske Værk, da det viste sig, at Frankrig ikke vilde give Danmark Subsidier, og Sverige vægrede sig ved at tiltræde den dansk-franske Alliance. Disse Omstændigheder og Gunde Rosenkrantz' Holdning og Flugt til Sverige i Juli 1664 bidrog maaske til at faa Kongens Vægtskaal til at synke til C. G.s Side. Juli s. A. fik C. G. i Henhold til sit Andragende af April Afregning for sine Fordringer paa Kronen; for en Del af disse fik han udlagt den ved Cai Lykkes Domfældelse inddragne Hovedgaard Rantzausholm (nu Brahetrolleborg) paa Fyn med Birke- og Patronatsret og de samme Privilegier, Højheder og Friheder, som Adelen nød. Aug. paafulgte derpaa hans Ophøjelse i Adelstanden, motiveret i Kongebrevet med hans Fortjenester af Kongehuset, »især da vi opnaaede Arveretten i vore Kongeriger og Lande«, og hans Ud-nævnelse til Gehejmestats- og Kammerraad og Statholder i Kbh. (dog med mere begrænset Myndighed, end Embedet havde haft før 1660). I Sammenhæng med denne Ophøjelse, som skal have vakt »stor Jalousi hos de gamle Rigsraader«, lykkedes det C. G. at faa Dronningens indflydelsesrige Kammertjener Jacob Pedersen styrtet, og ogsaa en anden Rival, Frederik Ahlefeldt, fjernedes fra Hoffet. I Skatkammeret medførte C. G.s Fratræden som Rentemester, at dette Kollegium tabte i Betydning, bl. a. fordi C. G. uden om det øvede stor Indflydelse paa Finanssagerne; baade C. G. og Sehested ophørte at være til Stede ved dets Møder. Sehested havde dog endnu et stærkt Holdepunkt i det ydrepolitiske System, hvortil han havde lagt Grunden, og han var den ledende i de 1664—65 paa hans Initiativ indledede Forhandlinger om Dannelsen af en dansk-svensk-engelsk Triplealliance, rettet mod Generalstaternes Indflydelse i Norden. C. G. var dog, støttet paa Conrad Biermann (s. d.), vistnok fra første Færd besluttet paa, at Danmark ikke skulde engageres paa engelsk-svensk Side i den udbrudte engelsk-hollandske Krig; hans hollandske Sympatier og Forbindelser forbandt sig her med Tilbøjeligheden til at lade Danmarks Holdning bestemmes af Frankrig og Mistillid til de svenske Konsilier; der ymtedes desuden senere om, at hans Privatkasse nød godt af hans hollandskvenlige Politik. Den uheldige »Affære i Bergens Vaag« (Aug. 1665) kom ham godt til Pas, og selv om Sehested og han

Okt. 1665 sluttede en af Sveriges Tiltræden betinget Alliance-traktat med England, havde han da allerede sammen med Biermann indledet Forhandlinger om Udsoning med Nederlandene. Nov. 1665 sendtes Sehested til Vesteuropa i ekstraordinær Sendelse og var dermed ude af dansk Politik. Kort før **Bergenaflæren** var Peter Schumacher blevet ansat i Kancelliet, og det var sikkert i de følgende Maaneder, han gav »Kongeloven« dens Form; den er dateret og sikkert ogsaa underskrevet 14. Nov. 1665, faa Dage efter Sehesteds Afrejse.

Skønt man ikke vovede at offentliggøre den nye Forfatningslov, bl. a. fordi Gemytterne i Kbh. og andre Steder i Landet ophidsedes stærkt mod C. G. paa Grund af den Krig, som udbrød med England, og Frygten for et svensk Angreb, var C. G. fra nu af til Frederik III.s Død den faktiske Leder af dansk Politik. I indrepolitisk Henseende præges »C. G.s Periode« af Standsningen af det administrative og finansielle Reformarbejde, som havde været Sehesteds Værk, samtidig med, at Krigen medførte en stærk Øgning af Militæruddgifterne og berøvede Danmark den Chance, som Sverige greb, til at udvide sin Egenskibsfart paa Hollændernes Bekostning. Udadtil søgte C. G. at føre en sehestedsk Tanke ud i Praksis ved at bane Vej for en Udsoning mellem Kongehuset og Gottorp; Ægteskabet mellem den unge Hertug og Frederik III.s Datter 1667 er hans Værk. Men i øvrigt vedblev Afhængigheden af Holland, og for Colberts Projekter om en dansk-fransk Samhandel uden om det viste G. ringe Interesse, selv om det første danske Kommercekollegium oprettedes i hans Tid (1668). Det stærkere Liv, som 1669 atter begyndte i Sehesteds Skatkammer, skyldtes Viceskatmester Holger Vind og ikke C. G. Grundlaget for C. G.s Magt var nu som før hans Kongegunst. Inden for Administrationen knyttede Biermann og andre sig til ham, fordi han nu var Magthaveren, og naar der 1669 udnævntes otte nye adelige **Gehejmeraader**, tør der heri ses et Tilnærmelsesforsøg fra C. G.s Side over for den gamle Adel; flere af de otte havde Tilknytning til ham, saaledes Ove Juul, hvis Søn og Datter samtidig trolovedes med to af C. G.s Børn. Men i øvrigt hadedes han af Adelen som den nye Regeringsforms Hovedstøtte og som den tyske **Parvenu**, som søgte at trykke den ned. Og han besad ingen Popularitet i de andre Befolkningsklasser; i Kbh. kritiserede man hans Favorisering af hollandske Kapitalister og harmedes sikkert i det skjulte over, at de 1658—60 givne Løfter om Indflydelse for Byen paa Rigets Anliggender ikke opfyldtes, og paa Landet og i Provinsbyerne klagede man over de nye haarde Skatter og Militær-

byrder. Der var Øjeblikke, hvor Kongens Yndling frygtede Giftmord eller Oprør, men han satte sin Lid til det nyopførte Citadel og til Militæret, over for hvilket han efter Sehesteds Forsvinden optraadte mindre fast i Reduktionskravet, samt til, at det danske Samfund var for splittet til at samle sig i en Rejsning. Han kunde neutralisere Dronningens Fjendskab, saa snart han fik Kongen paa Tomandshaand, og han kunde ved mere eller mindre sande Beskyldninger for Bestikkelighed og andet holde fremspirende Rivaler som Peter Schumacher og andre nede. Imidlertid brugte han Tiden til at øge sin Formue. 1666 erhvervede han Turø, 1667 mageskiftede han Rantzausholm til Kronen mod Segeberg Kalkværk og Gaarden Gischenhagen i Holsten; s. A. købt han Hovedgaarden Bavelse paa Sjælland, som havde tilhørt Ulfeldt og var inddraget af Kronen efter dennes Domfældelse. I Kbh. ejede han den senere efter Anna Sophie Reventlow opkaldte Gaard (brændt 1689), hvor nu Ministerialbygningen ligger, og i Byens Omegn Lystejendommen Blaa-gaard.

Da Frederik III. døde Febr. 1670, var C. G.s Tid omme. Skønt den afdøde havde anbefalet ham til sin Søns og Efterfølgers Gunst, vandt C. G.s Modstandere med Fred. Ahlefeldt, Ulr. Fred. Gyldenløve og Peter Schumacher — den nye Tids Mænd — i Spidsen en let Sejr. Efter Ordre indgav han 18. April 1670 sin Begæring om Afsked. Der taltes meget om, at han skulde drages til Ansvar for store Summer, bl. a. af de hollandske Subsidiepenge, som ikke var anvendt til de Formaal, hvorfor de var bestemte, men det blev dog ikke til noget, og efter hans Død anerkendtes hans Fordringer paa Kronen til et Beløb af 136 689 Rdl. Selv skal han have ønsket at ende sine Dage i Holland, han blev imidlertid i Danmark, dog uden enhver Forbindelse med Hoffet, trøstende sig, som det fortælles, med hver Dag at drikke sig fuld i Brændevin, indtil Døden tre Aar efter hans Fald indhentede ham i hans 56. Aar.

C. G.s Betydning i dansk Historie er overordentlig stor. Uden skabende Statsmandsevne og overlegen Intelligens, med en stærk Hang til Magelighed, selv om han, som Sehested sagde, »i kort Tid kunde faa meget fra Haanden«, bidrog han ved sin ovenfor karakteriserede Indflydelse paa Frederik III. og sin Intrigekunst mere end nogen anden til at befæste den unge Enevælde i Danmark. Han tjente i 31 Aar trofast en Monark, der var en kynisk Egoist, og drog Aande ved et Hof, »der kredsede om sig selv, der ikke saa en Stat og en Nation uden for sig« (Fridericia), og hvis Moral i de fleste Henseender laa lavt. Det satte i meget sit Spor paa ham. Hans Midler var ikke altid de fineste, hans Iver for egen Vinding

altid stor, og hans Smil kunde lyse op i Malice og Snuhed, naar en Fjende skulde rammes. Men paa Bunden ejede dette Smil megen Bonhomie. Leonora Christina saa, at han havde svært ved at skjule sin Bevægelse under Forhøret over hende i Blaataarn, og han var en god Familiefader og en munter Selskabsbroder, som havde en Faible for at give ikke helt stuerene Vittigheder til Bedste, og kunde le, saa det rungede. En stor Ynder af god Mad og megen Drikke »elskede han sit Fædreland Tysklands Fornøjelser og Liv«, og man tog ham om Hjertet, naar man, som Hertug Christian Albrecht og hans Raader, satte ham til Højboards i en fornem Kreds eller viste hans Børn lignende Opmærksomheder. — Maleri af K. van Mander (Fr.borg, Bymuseet), stukket af D. Tscherning 1664; Gentagelse i Emaillé af P. Prieur 1664 (Fr.borg). Stik ca. 1665 af A. Haelwegh efter Maleri af Abr. Wuchters. Stik med italiensk Tekst fra Slutningen af Frederik III.s Regering. Ny Buste af A. V. Saabye (Fr.borg). Portrætteret paa Stikket af Frederik III. og hans Ministre ved Titelbladet til Simon Paullis *Quadripartitum* 1667. — Mindestøtte af Johs. Wiedewelt ved Jægerspris 1780.

Nøyagtig Efterretning om Souverainitet, 1760. P. F. Suhms nye Saml. til den danske Historie, I, 1792, S. 230—38, 275 ff.; III, 1795, S. 1—13. P. W. Becker: Saml. til Danmarks Historie under Kong Frederik den Tredies Regiering, I—II, 1847—57. E. Gigas: Grev Bernardino de Rebolledo, 1883. Dsk. Saml., 2. Rk., II, 1872—74. Chr. Bruun: Gunde Rosenkrantz, 1885, S. 109—30. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893. J. A. Fridericia: Adelsvældens sidste Dage, 1894. J. O. Evjen: Die Staatsumwälzung in Danemark im Jahre 1660, 1903. C. Christiansen: Bidrag til dansk Stats-husholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I, 1908. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, V—VI, 1920, 1923. K. Fabricius i Den danske Centraladministration, 1921.

C O BøggiAndersen

Gabel, Frederik, ca. 1645—1708, Diplomat, Vicestatholder i Norge. F. ca. 1645, d. 21. Juni 1708 i Kbh., begr. sst. (Petri K.). Forældre: Kammerskriver, senere Statholder i Kbh. Christoffer G. (s. d.) og Hustru. Gift 25. April 1671 i Kristiania med Anne Cathrine Juul, f. 5. Juni 1655 i Stockholm, begr. 24. Aug. 1707 i Kbh. (Petri K.), D. af Vicestatholder i Norge Ove Iversen J. til Villestrup (s. d.) og Hustru.

F. G., det ældste af Forældrenes seks Børn, er sandsynligvis født i Midten af 1640'erne, da Faderen var Kammerskriver hos den daværende Ærkebiskop af Bremen, den senere Kong Frederik III. Efter dennes Tronbestigelse 1648 fulgte han Forældrene til Kbh., hvor han, som hans senere Aandspræg viser, fik en alsidig og lærd Uddannelse; om dennes Enkeltheder er i øvrigt intet kendt. Efter

Faderens Udnævnelse til Statholder i Kbh. og Ophøjelse i Adelsstanden (1664) blev han 1665 Hofjunker, 1666 Kammerherre. Han fortalte selv senere, at Frederik III. havde udset ham til Christoffer G.s Efterfølger; det sikre er, at Faderen ved sin Indflydelse paa Kongen var i Stand til at give ham en god Start og i Dec. 1667 fik sendt ham som Gesandt til Paris. Han udtalte senere, at hans Formaal var at sætte Danmark i Sveriges Sted som Frankrigs nordiske allierede. Samtidig inddrog Colbert ham i Drøftelser om en direkte dansk-fransk Samhandel uden om Høllænderne, en Sag, for hvilken den store, franske Minister øjensynlig var ivrigere end den hollandskorienterede G.ske Regering i Kbh. Under et Ophold i Hjemmet 1669 blev F. G. forlovet med Vicestatholder Juuls Datter, hvis Broder trolovedes med hans Søster, og knyttedes saaledes til den gamle, danske Adel. Ikke længe efter hans Tilbagerejse til Paris over Gottorp satte imidlertid Frederik III.s Død og Faderens Fald (April 1670) en foreløbig Stopper for hans videre Karriere; han hjemkaldtes Efteraaret 1670 og maatte i den griffenfeldske Periode nøjes med Stillingen som Amtmand over Færøerne, som han April 1670 overtog efter Faderen. Han nød Indtægten af Øerne til 1683, da han afstod dem til Kronen mod 2000 Rdl. p. a., men fik dem igen 1699; det meste af Tiden havde han desuden Monopol paa den færøske Handel, som han og hans Forpagtere udnyttede uden alt for meget Hensyn til Befolkningens Tarv. Efter Griffenfelds Fald, ved hvilket han i et Vidneindlæg lod sit Fjendskab til den anklagede skinne tydeligt frem, sendtes han Nov. 1676 til Moskva for at lykønske Tsar Feodor Alekseevitsj til hans Tronbestigelse og vinde ham for et Angrebsforbund mod Sverige. Trods sit ringe Held blev han i Rusland til Aug. 1677, da han paa Tsarens Henstilling hjemkaldtes. Større diplomatiske Evner synes han heller ikke at have vist, da han 1682—85 var dansk Resident ved den store Kurfyrstes Hof. Han var imidlertid blevet udnævnt til Etatsraad og beklædte 1684—91 Stillingen som Amtmand over Sorø og Ringsted Amter og derpaa 1691—95 over Sorø Amt alene. Dec. 1695 udnævntes han til Gehejmeraad. F. G. havde aabenbart en virksom Støtte i sin Svoger Conrad Reventlow (s. d.), der 1698, dog uden Held, søgte at faa ham udnævnt til Marcus Gjões Efterfølger som Direktør for det ridderlige Akademi i Kbh., men var næppe særligt yndet af Christian V., thi det var først dennes Død, som aabnede Vejen for ham til noget større. Straks efter Frederik IV.s Tronbestigelse udnævntes F. G. (25. Aug. 1699) til Vicestatholder i Norge og Stiftsbefalingsmand paa Akershus, en Stilling, som han indehavde til

sin Død, og som udstyredes med saa megen selvstændig Myndighed, at han kan betegnes som U. Fr. Gyldenløves Efterfølger i det efter dennes Død ikke besatte Statholderembede. Febr. 1704 blev han 1. Kommitteret i den da oprettede »Slotslov paa Akershus«, en Slags kollegial norsk Centralregering.

Det var først i Norge, at F. G. fik rigtig Lejlighed til at udfolde sig, og det er ubestrideligt, at han med største Iver gik op i sit Embede, og at han var en Mand med Ideer. Men han er tillige præget af Trangen til at rive ned paa Forgængerens og samtidige Kollegers Virken; hans Selvbevidsthed og Forfængelighed bragte ham i bitter Strid med de militære Myndigheder, og naar han, i Tilslutning til Landkommissarius H. H. Rosencreutz, krævede, at Norge skulde styres alene ud fra Hensynet til Kongens og Landets egne og ikke ud fra danske Interesser, kom han i Strid med det Centralisationssystem, som var herskende i Kbh. Han gav herved og ved sin noget rastløse Virketrang, Projektlyst og stundom lidt naive Aabenmundethed sine Fjender Stof til Angreb og Spotterier, men vedblev dog at bevare Kongens Naade, ligesom han ogsaa synes at have været afholdt i den norske Almue, i hvis Interesse han ofte tog Ordet i økonomiske og andre Spørgsmaal. Noget dybere Spor i norsk Udvikling har han dog næppe sat sig.

Det bedste i F. G.s Krav om større Selvstændighed for Norge kan betegnes som stammende fra de Tanker, for hvilke Hannibal Sehested i sin norske Statholdertid havde virket, og som i øvrigt havde paavirket Gyldenløve i hans første Tid. I et Indlæg til Christian V. fra 1689 tager han Ordet for nærmere Tilslutning til Frankrig og Venskab med Gottorp, ogsaa Ideer, som gaar tilbage til Sehested, men for hvilke F. G. i Indlægget gav sin Fader og sig selv Eneæren. Den samme Stræben efter at glorificere Christoffer G. og ham selv præger de Optegnelser og Indlæg, han har skrevet til Belysning af Statsomvæltningen i 1660 og Kongelovens Historie, og hvorom allerede Langebek har fældet en Dom, der minder om F. G.s Uven og Rival U. Chr. Gyldenløves Advarsel i Anledning af et Søuhyre, som blev beskrevet for Frederik IV. under hans Norgesrejse 1704, mod at »agte mere om, hvad der derom fortælles end om Sr. Gabels Historier«. De vidner imidlertid, i Lighed med F. G.s Breve til Kongen fra hans Diplomat- og Statholdertid, om hans Aandslivlighed og betydelige Evne til at skrive, selv om hans norske Indlæg undertiden ved deres burschikose Vendinger og Billedsprog kalder paa Smilet. Nævnes bør i denne Sammenhæng ogsaa hans Interesse for Thormod Torfæus' historiske Arbejder og for Genopdagelsen af den grønlandske Østerbygd.

F. G. arvede efter Faderen i Sameje med Broderen Valdemar Bavelse, som de afhændede 1703. 1673 købte han af Svigerfaderen Bregentved med Arenfeldtsborg (Pederstrup), som han nedrev og forenede med Bregentved. Han ejede desuden 1678—86 den fra U. Fr. Gyldenløve købte Mørupgaard (Alsted H.) og havde efter sin Svigermoder en Andel i Kragerup (Løve H.), som han 1691 afhændede til sin Svigerinde Mette Marie Juul. Fra Faderen havde han arvet betydelige Fordringer paa Kronen, som 1684 opgjordes til 51 000 Rdl., der skulde betales ham med 10 000 Rdl. p. a. Hans Pragtlyst og Ødselhed var imidlertid saa stor, at han trods denne Rigdom, sine Indtægter af Færøerne og sine Embedsintrader døde som en forgældet Mand med en Dom om Indførsel i Bregentved svævende over sit Hoved. — Hv. R. 1684.

P. F. Suhms Nye Saml. til den danske Historie, I, 1792, S. 230—38, 275—77; III, 1775, S. 1—13. Norsk Tidsskr. for Videnskab og Literatur, II, 1848, S. 162—81, 254—60. Chr. H. Brasch: Gamle Eiere af Bregentved, 1873. A. D. Jørgensen: Peter Schumacher Griffenfeld, I, 1893, S. 177 f., 182 ff., 324 ff. C. Christiansen: Bidrag til dansk Statshusholdnings Historie under de to første Enevoldskonger, I—II, 1908, 1922. O. A. Johnsen i Norges Historie, V, 1, 1911, og i Norsk biografisk Leksikon, IV, 1929, S. 329—32. K. Fabricius i Hist. Tidsskr., 8. Rk., IV, Tillægsh., 1913, S. 72—81. L. Laursen: Danmark-Norges Traktater 1523—1750, VI—VIII, 1923—30. P. Boissonade et P. Charliat: Colbert et la Compagnie de Commerce du Nord (1661—1689), 1930, S. 48 f., 134 ff., 140 f. Sv. Steen i Det norske folks liv og historie gennem tidene, V, 1930.

C O Bøggild Andersen.

Gabrielsen, Holger Bjerring Gabriel, f. 1896, Skuespiller, Sceneinstruktør. F. 27. Nov. 1896 i Kbh. Forældre: Restauratør Jens G. (f. 1856) og Ane Christine Christensen (1861—1901). Ugift.

G., der paa mødrene Side nedstammer fra Horats' Oversætter C. H. Biering (s. d.), vilde først være Teatermaler og gik paa Teknisk Skole; dernæst frekventerede han den dramatiske Lærestalt og spillede Sommerkomedie i Provinserne, indtil han 1915 blev optaget i Elevskolen paa Det kgl. Teater, hvor han hørte til Olaf Poulsens sidste Lærlinge i Holberg, og hvor især Poul Nielsens tekniske Klarhed fik Betydning for hans Udvikling. 15. Okt. 1916 optraadte han første Gang som Søren Torp i »Genboerne«, og Juli 1917 ansattes han. I Forhold til sine unge Aar fik G. hurtigt et omfattende Repertoire, dels paa Grund af sine udprægede Evner for Fremstilling af Skikkelser ud over hans Alder, dels fordi P. Reumert skiftede Scene og Dr. Mantzius døde. G.s Lune er Holberg'sk betonet, og da hans Replik er skolet og klar, har han, ikke fyrre Aar gammel, levendegjort nitten af den gamle Komediemesters Figurer, deriblandt Henrik'erne i »Den politiske Kandestøber«

(1919), »Den Vægelsindede« og »Henrik og Pernille«; han har skabt en meget original Pedanttjener ud af Gottfred i »Det lykkelige Skibbrud« og været begge Brødrene Berg i »Erasmus Montanus«; endvidere har han spillet Pierre i »Jean de France«, Oldfux i »Den Stundesløse« og Chilian i »Ulysses von Ithacia«. Hos Goldoni har han med Held udført Tjeneren Trufaldino i »En Tjener og to Herrer«, der ogsaa i ydre Henseende blev en Succes for Teatret, og Mynher Richard i »Tilfældet har Ret«, som var en Forstudie til hans Fremstilling af Harpagon i »Den Gerrige« ved Skuepladsens 200 Aars Jubilæum 1922; andre karakteristiske Figurer hos Molière er hans Gironte i »Scapins Skalkestykker« og Socio i »Amfitrion«. I engelsk Klassik har han været de Shakespeare'ske Narre i »Stormen« og »Som man behager« og Malvolio i »Hellig tre Kongers Aften«; endvidere Gavtyven Mosca i »Volpone« og Sir Benjamin i »Bagtalelsens Skole«. Til disse Skikkelser fra Verdensteatret kommer en Del hjemlige Typer hos Heiberg og Hostrup: Hans Mortensen i »Aprilsnarrene«, Ledermann i »Recensenten og Dyret«, Skriverhans i »Eventyr paa Fodrejsen«, og af Figurer i nyere dansk Dramatik: Christian VII. i »En Dag paa Hirschholm Slot«, Gamle Levin i »Indenfor Murene«, Cromwell i »Cant«, Professoren i »Post mortem«, Titelrollen i »Vogelfeder« og Dommeren i »Circus juris«. G. er en af Samtidens dygtigste Skuespillere med større Karakteriseringssevne, Lune og Fantasi end Temperament; hans Kunst, hvis Baggrund er Naturstudium parret med teknisk Snille, har et klassisk Præg, men trykkes ikke af Tradition. Han mangler ungdommelig Spænstighed i plastisk Henseende, men fremstiller paa overbevisende Maade de forskellige Grader af Alderens Sammenfald. Han er en af de Kunstnere, paa hvem Nationalscenens Fremtid hviler; ogsaa som Instruktør, i hvilken Egenskab Einar Christiansen og Henri Nathansen er hans Forbilleder, vil han faa Betydning, hvilket hans Iscenesættelser af »Julestuen« og »Den politiske Kandestøber« (med tildigtet Intermedie) beviste; Opførelsen af Rossinis »Barberer i Sevilla« (1935) blev under hans Vejledning ogsaa stilfuld og levende i Goldonis Aand.

Fra 1927 virker G. som Lærer ved Elevskolen. Uden for Teatret har han vundet Venner af sin Kunst som Oplæser, navnlig af Holbergs »Peder Paars«; i Glyptotekets Festsal har han levendegjort Arbejder af Theokrit, Anakreon, Sophokles og Homer.

Gads dsk. Mag. Febr. 1935.

Robert Neiiendam.

Gad. Præsteslægten G. har sit Udspring fra Købmand i Ærøsbøbing, senere i Svendborg Jens Hansen Færgemand (1685—1742),

hvis Søn, Sognepræst i Vejby og Tibirke, Provst Jørgen Jensen G. (1717—86) — der antog Navnet G. — havde 23 Børn, hvoraf Sønnerne Johan Peter G. (1761—1825), der var Sognepræst i Magleby paa Møn, Hejno Gerhard G. (1774—1834), Præst i Everdrup, og Elieser G. (1771—1838), der døde som 2. Præst ved Roskilde Domkirke. Han var Fader til Sognepræst i Gauerslund og Vindinge Jørgen G. (1799—1879) — hvis Søn var nedenn. Nationaløkonom Jacob Marius Elieser Kristian G. (1827—1902) — til Sognepræst i Kolding Isak Marius Bendtsen G. (1807—74) og til de nedenn. Biskop Peter Christian Stenersen G. (1797—1851) og Pastor Christen Pram G. (1801—77). Af disse var Pastor Isak M. B. G. Fader til Overlæge, Dr. med. h. c. Carl August G. (1834—95), hvis Søn er Konsul Svend **Gamél** G. (f. 1867); Biskop G. var Fader til nedenn. Forlagsboghandler Gottlieb Ernst Clausen G. (1830—1906) — Fader til nedenn. Boghandler Frederik Hegel G. (f. 1871) og til Oscar Tønsberg G. (1869—1920) — og til Sognepræst i Tranekær og Tullebølle Henrik Georg Clausen G. (1825—86). Af dennes Sønner skal nævnes Grosserer Hother Clausen G. (1857—86) — Fader til nedenn. Kunstmaler Mogens G. (1887—1931) — og Sognepræst i Karlebo Aage G. (1859—1932), hvis Søn er Litteraturhistorikeren, Rektor Carl G. (f. 1890). — Den dansk-norske Slægt G. føres tilbage til Herredsfoged Peder Nielsen G. (d. før 1663), der var født i vorned Bondestand. Hans Søn, Brygger Gregers G. (d. 1681), var Oldefader til Købmand i Kristiania Lars G. (1737—83), hvis Sønner var Caspar G. (1769—1812) — der var Bedstefader til Øjenlægen Morten Smith G. (1838—90) — og Havneskriver i Kbh. Niels Røhr G. (1777—1816), hvis Sønnesøn, Kontreadmiral Nicolaus Urban G. (1841—1920), var gift med nedenn. Forfatterinde Emmarenze Henriette Margrethe **G.**, f. Halkier (1852—1921). Ægteparret havde Sønnerne Kommandør Henry G. (f. 1873) og Direktør Peter Urban Bruun G. (f. 1879).

Ulf Gad: Præsteslægten Gad, 1930. Th. Hauch-Fausbøll: *Slægthaandbogen*, 1900, S. 223—35. — *Sst.*, S. 219—23. *Personalhist. Tidsskr.*, 6. R., II, 1911, S. 213—18. *Personalhist. Samlinger*, II, 1913, S. 234—56.

Albert Fabritius.

Gad, Emmarenze Henriette Margrethe, 1852—1921, Forfatterinde. F. 21. Jan. 1852 i Kbh. (**Garn.**), d. 8. Jan. 1921 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Grosserer Hans Peter Andreas Halkier (1808—60) og Edvarda Sophie Munch (1818—82). Gift 20. Sept. 1872 i Kbh. (Holmens) med Premierløjtnant, senere

Kontreadmiral Nicolaus Urban G., f. 20. Dec. 1841 i Kbh. (Frue), d. 6. April 1920 sst., Søn af Politiassistent i Kbh., senere Byfoged i Sæby og Herredsfoged i Dronninglund Herred, Justitsraad Henry Christian G. (1807—65) og Ida Adolphine Vilhelmine Bruun (1815—92).

E. G. er udgaaet fra en gammel Købmandsfamilie, hvor Sans for Kunst og Litteratur aldrig havde været fremherskende. Fra Grosserer-Milieuet overgik hun ved sit tidlige Giftermaal i de højere Embedsmandskredse. Den ydre Stilling, hun efterhaanden kom til at indtage, hendes Air af Verdensdame og hendes aktuelt indstillede Forfatterskab gav hende en toneangivende Position i det københavnske gode Selskab. Hun begyndte at skrive i de tre Aar (1877—80), hun var bosat i Korsør, hvor hendes Mand var kgl. Postskipper paa Korsør—Kiel-Ruten. Fra Hovedstadens selskabelige Liv var hun pludselig blevet hensat i Provinsbyens Stilhed, en Pause, der lod Indtryk og Tanker samle sig og tage Form. Først skrev hun Vers og Noveller, der alle vandrede i Papirkurven, saa prøvede hun med dramatiske Smaating og indsendte nogle Forsøg til Det kgl. Teater. Endelig fik hun antaget Enakteren »Et Aftenbesøg« (1886), der blev spillet anonymt, men trykt under hendes Navn. Den vellykkede Debut gav hende Mod, og hun skrev To-aktsskuespillet »Et Stridspunkt« (1888), der ligeledes med Held blev opført paa Statsscenen. Hendes lidt moderne Tendens vakte Forargelse i den konservative Lejr, Erik Bøgh saa i hendes Skuespil et Udtryk for »det saakaldte literære Venstres samfundsnedbrydende Agitation«. Dagmar-teatret (Riis-Knudsen) opførte hendes to næste Skuespil, som begge blev afvist af Det kgl. Teater, »Fælles Sag« (1889) og »Et Sølvbryllup« (1890), der blev hendes største Teater-succes. Siden fik hun paa de københavnske Teatre og i Provinsen opført en lang Række Skuespil, af hvilke kan fremhæves »I vel-dædigt Øjemed« (1891), »Tro som Guld« (1893), »Et Forspil« (1894), »Rørt Vande« (1895), »Gadens Børn« (1903) med indlagte Gade-viser af Edvard Søderberg, »Den mystiske Arv« (1906), »Gulfuglen« (1908), »Fruens Politik« (1909, i Samarbejde med Sønnen Urban G.), »Barnets Ret« (1911), der udkom første Gang 1898 med den mindre fordringsfulde Titel »Aabent Visir«, og »Ægte-stand. Med Forspillet De unge Drømme« (1913). E. G. tilegnede sig efterhaanden, bl. a. vejledet af Edv. Brandes og Will. Bloch, et vist dramatisk Haandelag, men den spinkle Handlingsgang og de for let løste Konflikter gør hendes Skuespil til en Række Situationer. Det er Selskabskomedier, Billeder af »hvordan vi omgaaes«, med klart opsatte Figurer og en ofte kvik Dialog. — Parallelt

med det dramatiske Forfatterskab ligger hendes Virksomhed som Journalist og »Moralist«. Sammen med Sofie Holten redigerede hun **Samlingsværket** »Vort Hjem« (1903), hvori flere Afsnit er skrevet af hende selv. I Fortsættelsen heraf ligger Bogen »Takt og Tone. Hvordan vi omgaaes« (1918, 18. Opl. 1929), der docerer Lystspillenes »Morale«. Det selskabelige Pedanteri, der her er ført til Bogs, har af E. G.s Personlighed faaet en Tilgift af Livserfaring og fordomsfri Humanitet, prøvede Raad for Samlivet mellem Mennesker inden for Hjemmets og Selskabets Kreds. Som Journalist var hun især knyttet til »Politiken«, af hvis »Dametidende« hun adskillige Aar var Redaktør. Med praktisk Initiativ virkede hun for forskellige Sider af Kvindesagen (Stifter af Kvindernes Handels- og Kontoristforening og Formand for Dansk Kunstflidsforening fra 1900). Hun var iblandt Stifterne af Danske Dramatikeres Forbund (1906), hvis første Formand hun var. — F.M.G. 1905. — Malerier af Erik Henningsen ca. 1880 og Marie Henriques 1909 i Familieeje. Buste af Augusta Finne 1905 i Familieeje og i Dansk Kunstflidsforening. Karikatur af R. **Blix**. Træsnit 1894 og af H. C. Olsen efter Fotografi 1906.

Selvbiografisk: III. Tid. 13. Nov. 1898. Verden og Vi 30. Nov. 1917. **Teaterbogen**, udg. af Emma Gad og Albert Gnudtzmann, 1901 (Et Skuespils Udarbejdelse og Antagelse; Generalprøve og **Førsteopførelse**). Danske Dramatikere, 1916, Indledning. — R. Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, IV, 1927, S. 182 f.; V, 1930, S. 90. Politiken 9. og 13. Jan. 1921. *Oluf Frits*

Gad, Frederik Hegel, f. 1871, Boghandler. F. 27. April 1871 i Kbh. (Helligg.). Forældre: Universitetsboghandler G. E. C. G. (s. d.) og Hustru. Ugift.

Efter at have fuldendt sin faglige Uddannelse indtraadte G. sammen med sin ældre Broder cand. **phil.** *Oscar Tønsberg G.* (f. 27. April 1869, d. 8. Okt. 1920) 1897 i Ledelsen af den af G. E. C. G. grundlagte ansete og betydelige Boghandel, samtidig med at denne tog sit nyopførte Hus i Vimmelskaftet i Brug; efter Faderens Død 1906 delte Brødrene Arbejdet saaledes imellem sig, at den ældre Broder mest beskæftigede sig med Forlagsvirksomheden, den yngre med Bogladen, indtil han ved Broderens Død overtog den samlede Ledelse af den omfattende Forretning. Med sikker Forstaaelse førtes denne videre i de af Grundlæggeren fastlagte Rammer; den nære Tilknytning til Universitetet bibeholdtes ved Udgivelsen af Lærebøger og betydelige Værker af videnskabelig og belærende Natur: A. Mentz og C. H. Ostenfeld: »Nordens Flora« (1901—07), P. Heegaard: »Stjerneverdenen« (1921), C. F. Hage:

»Haandbog i Handelsvidenskab« (1894, flere senere Udgaver), O. A. Borum: »Dansk Lovsamling 1665—1930« (1931), Edv. Lehmann: »Illustreret Religionshistorie« (1923—24), A. Olrik og H. Ellekilde: »Nordens Gudeverden« (1926 ff.) o. m. a., ligesom det lødige Tidsskrift »Dansk Tidsskrift« fra 1906 fortsattes som »Gads danske Magasin«; derimod udvikledes den belletristiske Del af Forlaget, hvortil der var Emner, ikke længere. For Boghandelens Anliggender nærrede begge Brødrene stor Interesse og tog livlig Del i Boghandlerforeningens Arbejde; G.s store Arbejdsevne tillod ham, endog efter at han var blevet Eneindehaver af Firmaet, at bestride den krævende og ansvarsfulde Stilling som Formand for Den danske Boghandlerforening 1918—30, i hvilken Periode bl. a. den store danske Bogudstilling 1922 fandt Sted. — R. 1927. — Maleri af Herman Vedel 1930.

A. Dolleris: Danmarks Boghandlere, III, 2. Udg., 1906, S. 105 f. C. A. Clemmensen: G. E. C. Gad, 1830—25. Sept.—1930, 1930. Dansk Boghandler-tidende 14. Okt. 1920 (Nekrolog over Oscar G. ved Ove Tryde), 6. Dec. 1929

Gad, Gottlieb Ernst Clausen, 1830—1906, Boghandler. F. 25. Sept. 1830 i Kbh. (Frue), d. 21. Juni 1906 i Espergærde, begr. i Kbh. (Ass.). Forældre: Res. Kapellan, senere Biskop, Dr. theol. P. C. Stenersen G. (s. d.) og Hustru. Gift 25. Juli 1862 i Tvedestrand, Norge, med Dorothea (Thea) Marie Tønsberg, f. 16. Juni 1840 i Kristiania, d. 24. Juli 1889 i Roskilde, D. af Forlagsboghandler, senere Generalkonsul Niels Christian T. (1813—97) og Maren Dorothea Bødtker (1813—93).

Med G. traadte en betydelig Kraft ind i dansk Boghandel. Efter en omhyggelig Uddannelse i den Gyldendalske Boghandel etablerede han sig 1855 i Vimmelskaftet omtrent paa det samme Sted, hvor hans Boglade endnu har til Huse. Om han end i Starten blev godt støttet baade af de gode Familieforbindelser, han raadede over gennem de to ansete Slægter, som han stammede fra, og af de opadgaaende Konjunkturer i Boghandelen, skyldtes den fremragende Position, som hans Boglade hurtigt fik, dog væsentligt hans egen Flid og Dytighed, og den Tillid, som hans retskafne Personlighed indgød. I stedse stigende Grad blev det Forbindelsen med Universitetet, dets Lærere og studerende, som satte sit Præg paa hans Boglade, hvilket fik sit Udtryk i, at han 1882 udnævntes til Universitetsboghandler, en Titel, der ikke er tildelt nogen efter hans Død. Ogsaa for Udbredelsen af norsk og svensk Litteratur i Danmark var han tidlig virksom.

Med sin Boglade forbandt G. straks fra første Færd en Forlagsvirksomhed, der ogsaa hurtigt fik et stort Omfang. Allerede medens han som ung arbejdede i den Gyldendalske Boghandel, gjorde han sin første Indsats, idet han paabegyndte den for dansk Boghandel uundværlige »Dansk Bogfortegnelse«, som siden er fast knyttet til hans Navn og Forlag, paa hvilket ogsaa stadig »Aarskatalogerne« og de store »Bogfortegnelser« (ved J. Vahl og H. Ehrencron-Müller) er udkommet. I det af Gyldendalske Boghandel, C. G. Iversen, C. C. Lose og O. H. Delbanco oprettede »Forlagsbureau« optoges han allerede 1856 som Deltager, og som Forretningsfører for det udfoldede han et betydeligt Initiativ og stor Dygtighed ved Planlæggelsen og Udgivelsen af en Række store Værker, som blot behøver at nævnes for at vise, hvor betydelig denne Virksomhed var, saaledes: »Nordisk Conversationslexicon« (1. Udg. 1858—63), »Illustreret Tidende« fra 1859, V. Falbe-Hansen og W. Scharling: »Danmarks Statistik (1878—91), N. Baches Nordens Historie (1. Udg. 1867—76), Cantus Verdenshistorie (1871—79), Liebenbergs Udgave af Holbergs Komedier (1870 og senere), Molbechs Oversættelse af Dante (1851—62) og det store, forbilledlige Traps »Danmark« (1. Udg. 1856—60). Til Forlagsbureauets Forlagsartikler knyttede G. sine egne, væsentligst Universitetslærebøger, særlig Teologi, Jura og Historie, og folkeoplysende Skrifter, ligesom ogsaa adskillige skønlitterære Forfattere, Carl Ploug, Vilhelm Topsøe og Nordmændene Andr. Munch og Henrik Wergeland, udkom paa G.s Forlag. For Udvalget for Folkeoplysnings Fremme og adskillige offentlige Institutioner var G. Hovedkommissionær, og ved sit 50 Aars Jubilæum kunde han markere sit Forlags Betydning ved at udsende et stateligt Forlagskatalog paa 125 Sider.

I dansk Boghandels Organisation og indre Liv deltog G. gennem hele sit Liv med levende Interesse. Allerede i sit Etableringsaar blev han Medlem af Boghandlerforeningen; i de nordiske Boghandlermøder var han en interesseret Deltager; paa Mødet i Stockholm 1866 foreslog han »Dansk Boghandlertidende«s Overgang til fælles Organ for den nordiske Boghandel; 1897—1902 var han Boghandlerforeningens Formand, og paa sin 70 Aars Fødselsdag udnævntes han til Foreningens Æresmedlem. I dansk Boghandel har han indskrevet sit Navn blandt Standens bedste. — R. 1891.

O. H. Delbanco: Boghandlerforeningens Festskrift 1887, S. 128 f. A. Dolle-
ris: Danmarks Boghandlere, II, 1893, S. 49 f.; III, 2. Udg., 1906, S. 103 ff.
C. A. Clemmensen: G. E. C. Gad 1830—25. Sept.—1930, 1930. Dansk Bog-
handlertidende 29. Okt. 1880, 28. Juni 1906, 29. April 1927 (ved F. Lam-
precht), 17. Okt. 1930 (selvbiografiske Optegnelser) og 24. Okt. 1930.

Ove Tryde.

Gad, Jakob Marius Elieser Kristian, 1827—1902, Nationaløkonom, Politiker. F. 8. April 1827 paa Næs, Østerø, Færøerne, d. 29. Okt. 1902 i Kbh., begr. sst. (**Garn.**). Forældre: Sognepræst, sidst i Gauerlund, **Konsistorialraad** Jørgen G. (1799—1879) og Frederikke Dorthea Kornerup (1800—72). Gift 25. April 1876 i Roskilde med Emilie Agnethe Foss, f. 9. Nov. 1825 i Skelskør, d. 3. April 1886 i Kbh. (**Garn.**), D. af Borgmester og Byfoged, sidst i Roskilde, **Etatsraad** Lauritz F. (1787—1875) og Frederikke Agnethe Smith (1792—1858).

G. blev 1845 Student fra Kolding og beskæftigede sig et Par Aar dels med Manuduktion i Matematik, dels med Studier til den 1848 oprettede statsvidenskabelige Eksamen. Disse afbrødes ved hans Deltagelse i 1. slesvigske Krig, under hvilken han 1850 udnævntes til Sekondløjtnant i Artilleriet. Efter at have genoptaget sine Studier tog han 1854 statsvidenskabelig Eksamen og blev s. A. ansat som Volontør i Krigsministeriet, som han dog n. A. forlod for at indtræde i et københavnsk Handelshus som Kasserer og Prokurist. De Firmaet maatte indstille sin Virksomhed under Handelskrisen 1857—58, indtraadte G. atter i Krigsministeriet som Kancellist. Efter at han 1863 var blevet udnævnt til Premierløjtnant, blev han 1864 Sekretær hos Chefen for Armeens Intendantur og 1868 Fuldmægtig i Krigsministeriet. 1878 blev han ved **Falbe-Hansens** Udnævnelse til Professor Chef for Statens statistiske Bureau, som han derpaa ledede i sytten Aar. Da Bureauet 1895 skulde omorganiseres, maatte G. vige som Chef for M. Rubin, og han var derefter til sin Død Chef for Finansministeriets 2. Revisionsdepartement, hvorunder Told- og Postrevisionen henhørte. — 1854—79 var G. Lærer i Nationaløkonomi og Statistik ved **Grüners** Handelsakademi, af hvis Kontrolkomité han derefter blev Medlem og senere, indtil 1893, var Formand for. 1877—97 var han Censor ved statsvidenskabelig Eksamen og fra **Jernbaneraadets** Oprettelse 1887 til dets Ophævelse 1893 Medlem af dette. Fra Landmandsbankens Stiftelse 1871 var han Medlem af dens Bankraad og Delegation. Som statistisk og økonomisk Forfatter optraadte han dels i forskellige Tidsskrifter og Blade, dels ved to Lærebøger i Nationaløkonomi og Statistik — »Om almindelig Velstands Natur og Aarsager« og »Udtog af Kongeriget Danmarks Statistik« —, der begge første Gang udkom 1859, og af hvilke den første navnlig fik en Del Udbredelse i Sverige. Ved sin Deltagelse i Konkurrencen om Benzon-Buchwalds Professorat 1863 skrev han Afhandlingen »Om Forskjellen mellem direkte og indirekte Skatter«.

Ogsaa Politikken havde **G.s** store Interesse. Han valgtes første

Gang til Medlem af Folketinget i Fredericia 1858 og var i atten Aar Repræsentant for den samme Kreds. Han tilhørte indtil Forfatningsforandringen 1866 det store Regeringsparti og var derefter Medstifter og Medleder af det saakaldte Mellemparti indtil dets Opløsning 1876, da G. selv faldt ved Valget. Han var derefter uden for politisk Virksomhed til 1879, da han som afgjort Højremand paa ny valgtes til Folketinget i Kbh.s 6. Kreds, hvor han siden genvalgtes, indtil Kredsen opløstes ved den nye Valgkredsordning 1895. G.s politiske Bane var dermed endt. I Tinget var han i sin første Rigsdagsperiode ikke uden Indflydelse, og han valgtes flere Gange til Statsrevisor, saaledes for Aarene 1864—65 og 1866—72. — Størst Betydning har G. haft som Chef for Statistisk Bureau, hvor navnlig Landbrugsstatistikken og til Dels ogsaa Finansstatistikken fremmedes under hans Styre. Trods praktiske og administrative Evner savnede hans Ledelse dog i nogen Grad Fart og Initiativ. Resultaterne blev derfor som Helhed ikke store, men de ydre Vanskeligheder, som G. paa Grund af for knap Medhjælp til Stadighed kæmpede med, havde dog ogsaa deres Del deri. — R. 1883. DM. 1888. K.² 1897. — Maleri af A. Dorph 1898. Portrætteret af F. C. Lund 1848 paa Tegning af frivillige (Fr.-borg); Litografi herefter. Træsnit efter Fotografi 1890.

H. Wulff: Den danske Rigsdag, 1882, S. 127—30. Tidsskr. f. Toldvæsen, XVI, 1898, S. 225—27. M. Rubin: Nogle Erindringer, 1914, S. 196—200. Nationaløkonomisk Tidsskrift, 1902, S. 608 f.

P. Grønvold (H. Westergaard).

Gad, Mogens, 1887—1931, Maler. F. 25. Febr. 1887 i Kbh. (Jac), d. 29. Dec. 1931 sst., begr. sst. (Holmens). Forældre: Grosserer Hother Clausen G. (1857—86) og Thora Christiane Blicher (1859—1927, gift 2° 1890 med Læge, senere Overlæge og Stadsfysicus i Helsingør og Formand for Sundhedsstyrelsen Ludvig Christian Gabriel Tryde, f. 1860). Gift 9. Juni 1917 i Helsingør (Marie) med Koncertsangerinde Eleonora (Nora) Theodora Rasm^{ine} Elé, f. 12. Jan. 1888 i Randers, D. af Smedemester Anton Rasmussen (1860—1934) og Cecilie Andersen (f. 1865). Navneforandring 27. Juni 1914.

G. kom i Lære hos Malermester Øigaard 1903, gik paa Teknisk Skole (under H. Grønvold) og optoges i Akademiets Skoler Sept. 1905. Her havde han især Jul. Paulsen til Lærer; Maj 1911 fik han Afgang som Maler. Derefter fulgte halvandet Aars Studieophold i Paris og Bretagne 1911—12, og 1920—21 rejste han over Holland, Belgien til Paris og Italien (Rom, Neapel). Han debu-

terede vistnok paa Unge Kunstneres Forbunds Udstilling 1909, udstillede i øvrigt paa Kunstneres Efteraarsudstilling 1911, 1915 og Charlottenborg Foraarsudstilling 1917—32; en Mindeudstilling afholdtes paa Charlottenborg Efteraarsudstilling 1932. — G. var navnlig Figurmaler, men malede baade Figurbilleder og Landskaber og naaede vel sine bedste Resultater, hvor de to Ting forenes. Et stort Selvportræt ved Staffellet ude en Vinterdag og et »Vinterbillede« fra 1931, som købtes af Kunstforeningen, er dem, hvor den maleriske Opgave, Foreningen af Lys og Luft og Farve, lykkedes finest for ham. Han deltog ivrigt i det faglige kollegiale Arbejde, dels som Sekretær i Malende Kunstneres Sammenslutning 1927—29 og Formand sst. fra 1929 til sin Død, dels i Charlottenborg Udstillingens **Censurkomité** 1927—28, ved Udstillingen i Helsingfors 1928 og Kunststævnet i Forum 1929, og han havde sine Fagfællers Tillid. Alterbilleder i Hem og Villingerød Kirker, Malerier i Maribo og Kolding Museer. — Selvportrætter 1907 og 1926 i Privateje.

Søndag (Tillæg til Nationaltid.) 15. Marts 1923. **Berl.** Tid. og Politiken 30. Dec. 1931. Harald Moltke i Politiken 19. Marts 1932. Samme: Mogens

Gad, Peter Christian Stenersen, 1797—1851, Biskop. F. 27. April 1797 i Pedersker, d. 12. Okt. 1851 i Odense, begr. sst. Forældre: Sognepræst i Pedersker, senere Andenpræst ved Roskilde Domkirke Elieser G. (1771—1838) og Søster Christiane (Bruun) Stenersen (1773—1847). Gift 4. Sept. 1822 i Kbh. (Frue) med Sophie Georgia Clausen, f. 24. Juni 1799 i Kbh. (Frue), d. 21. Maj 1875 sst. (Frue), D. af senere Stiftsprovst H. G. C. (s. d.) og Hustru.

Efter at være blevet undervist hjemme blev G. sat i Fr.borg lærde Skole, hvorfra han blev Student 1813. Med stor Taknemmelighed mindedes han altid siden Rektor Bendt Bendtsen (s. d.). 1817 blev han cand. theol., 1821 Adjunkt ved sin gamle Skole, 1825 resid. Kapellan ved Frue Kirke i Aalborg og Sognepræst i S. Tranders, 1828 2. resid. Kapellan ved Vor Frue Kirke i Kbh. og 1831 resid. Kapellan ved Trinitatis Kirke sst. I teologisk Henseende repræsenterede G., særlig i sine yngre Dage, en rationaliserende Retning, paavirket som han var baade af sin Svigerfader og af sin Svoger, Professor H. N. Clausen. Som det var almindeligt i den Clausen'ske Kreds stod han med Kritik over for Kirkeritualet og tillod sig paa egen Haand at foretage Ændringer i det. Saaledes forandrede han Formularen for Præstens Ønske til Kom-

munikanterne efter Altergangen i reformert Retning. Dette førte **1831** til en Klage til Biskop P. E. Muller, der tildelte G. en alvorlig Irettesættelse, hvorpaa han faldt til Føje. Imidlertid havde J. C. Lindberg faaet fat i Sagen og skrev en bidsk Artikel »Præsten G. for Herrens Alter«, der affødte en litterær Polemik. I to **Smaa**-skrifter »Den danske Præst's mislige Forhold til Ritualet« (**1831**) og »Om liturgisk Frihed« (**1832**) forsvarede G. sin Optræden ud fra det Synspunkt, at Præsterne ikke var bundet til Efterlevelse af de kirkelige Formularers bogstavelige Ordlyd. — G. var en usædvanlig virkelysten og reformivrig Mand og deltog i Kbh. i Arbejdet for mange almennyttige Formaal. Han var saaledes Medlem af Komiteen for Kbh.s Forskønnelse og af Bestyrelsen for Samfundet til den danske Litteraturs Fremme. I politisk Henseende tilhørte han det liberale Parti og var en meget paaskønnet Taler i Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug, hvis Formand han var i tre Aar. Særlig Betydning fik G. for Kbh.s Skolevæsen. **1833** skrev han en Afhandling »Anker, Ønsker og Forslag med Hensyn til Almue- og Borgerskolevæsenet i **Kbh.**«, hvori han paa Grundlag af et indgaaende **Erfaringskendskab** rettede en alvorlig Kritik mod hele det lavere københavnske Skolevæsen. Mange af de Reformforslag, han fremsatte, blev siden gennemført ved Anordningen af 20. Marts **1844**, og G. er derfor for saa vidt med Rette i nyere Tid blevet hyldet som »den velordnede københavnske Skoles Grundlægger«. **1840** disputerede han for den teologiske Doktorgrad med en latinsk Afhandling om Luthers Opfattelse af Liturgien. **1845** blev han, hvad der vakte megen Opsigt, udnævnt til Biskop over Lolland-Falsters Stift og **1848** forflyttet i samme Stilling til Odense. Som Biskop havde han adskillige Vanskeligheder med de grundtvigskindede Præster og blev kort før sin tidlige Død indblandet i den bekendte »Stige-Sag« mod Præsterne V. Birkedal og Viborg (s. d.). I sin sidste Tid skal G. have tilegnet sig en mere positiv Kristendomsopfattelse. G. var ikke nogen dybtgaaende **Aand**, men en handlekraftig og praktisk Natur, udmærket egnet for Administration og Reformarbejde. Han skrev let og klart og ejede især en betydelig dialektisk Færdighed. — R. **1845**. — Maleri af C. A. Jensen **1840** (forhen hos Johan Hansen); Kopi i St. Knuds K. i Odense af Aug. Behrends **1896**. Litografi **1850** af P. **Gemzøe** efter Lorentzen og **1852** af A. Barlach efter Daguerreotypi.

Selvbiografier i Forhandlinger ved Kbh.s Universitets Fest den 6. Juli **1840**, **1840**, S. 23 ff., og i J. P. Mynsters Bispevielsesprogram, **1845**, S. 36—39. Dansk Kirketidende, VI, **1851**, S. 687. Taler ved Biskop Dr. theol. P. C. S. G.s Jordefærd 20. Oct. **1851**. L. Helveg: Den danske Kirkes Hist. efter

Reformationen, 2. Udg., II, 1883, S. 536, 540—43, 605, 735. (C. A. Clemmensen:) G. E. C. Gad 1830 25. Sept. 1930, 1930, S. 6—24. Udvalg af Breve til P. Hjort, II, 1869, S. 93, 125. Nogle Blade af J. P. Mynsters Liv og Tid, udg. af C. L. N. Mynster, 1875, S. 356. Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser, II, 1890, S. 92—95. Personallhist. Tidsskr., 4. Rk., I, 1898, S. 32, 245, 246, 255. Kirkehist. Saml., 4. Rk., IV, 1895—97, S. 726 f. G. L. Wad: Fra Fyens Fortid, II, 1916, S. 243, 244—47. Københavns Kommuneskole, 1919, S. 77, 91.

Bjørn Kornerup.

Gad, Christen Pram, 1801—77, Præst. F. 22. Juli 1801 i Rø, d. 1. Maj 1877 i Gammelby, begr. i Stovby. Broder til P. C. Stenersen G. (s. d.). Gift 4. Aug. 1824 i Roskilde med Marie Elisabeth Olsen, f. 16. Maj 1798 i Thorshavn, d. 3. April 1877 i Gammelby, D. af Sorenskriver Laurids O. (1752—1822) og Elsebeth Gad (1765—1838).

G. blev Student 1817 fra Fr.borg, tog teologisk Embedseksamen 1822 og oprettede derefter i Forening med C. H. Visbye et privat Institut under Universitetsdirektionens Tilsyn, men allerede 1824 blev han Sognepræst i Thorshavn, hvorfra han 1833 forflyttedes til Rudkøbing; her blev han tillige Provst for Langeland. 1839 blev han Faderens Eftermand som 2. Præst ved Roskilde Domkirke, 1846 Sognepræst ved Helligaandskirken i Kbh. og 1856 Sognepræst for Stovby og Hornum ved Vejle. Som Teolog hørte han nærmest til H. N. Clausens Retning. Han udgav nogle Taler og skrev en Del Artikler i Tidsskrifter og Blade; i øvrigt tog han Del i Arbejdet paa Indførelsen af en ny Salmebog og i de Bestræbelser, som fra Gejstlighedens Side gjordes for at faa virkeliggjort Grundlovens Løfte om en Kirkeforfatning. Roskilde Præstekonvent havde 1846 nedsat en Komité for Udarbejdelsen af en ny Salmebog, bestaaende af F. Hammerich, Johs. Ferd. Fenger og Kolthoff; da den sidste 1847 udtraadte, kom G. i hans Sted. Prøveudgaven kom 1850 og den egentlige Salmebog 1852; den autoriseredes 1855. Den indeholder et Par Salmer forfattede af G. I Kommissionen havde han i Modsætning til de andre Medlemmer været Talsmand for, at Salmerne skulde være korte, og at der skulde optages en Del af den evangelisk-kristelige Salmebog; denne tog han i Roskilde Konvent paa en smuk og værdig Maade i Forsvar mod de Angreb, der gjordes paa den, og roste den især for »den milde Fordrageligheds Aand og kristelige Tolerance, som er udbredt over den«. — 1856 var han en af de tolv Mænd af meget forskellige politiske og kirkelige Anskuelser, som indgav et Andragende til Kultusminister Hall om Dannelsen af et kirkerepræsenterende Organ, og han deltog i Forhandlingerne om denne Sag i Kbh.s

gejstlige Konvent. — R. 1840. DM. 1874. — Maleri af Johs. Jensen, litograferet 1855. Tegning af A. Schjøtt 1855, litograferet af I. W. Tegner.

Dansk Kirketid., V, 1849—50, S. 714—23. Supplement-Mindeblad til Afskedsordet i Helliggeistes Kirke 12. Oct. 1856.

L. Koch (Hans Koch*).

Gade, Axel Wilhelm, 1860—1921, Violinist og Komponist. F. 28. Maj 1860 i Kbh. (Hellig), d. 9. Nov. 1921 paa Frbg., begr. i Kbh. (Vestre). Forældre: Komponisten N. W. G. (s. d.) og 2. Hustru. Gift 1° 12. Okt. 1886 i Kbh. (Holmens) med Anna Bernhardine Caroline Langgaard, f. 20. Febr. 1861 i Høje Taastrup, d. 16. April 1906 i Kbh., D. af Teglværksejer, Justitsraad, senere Etatsraad J. P. L. (s. d.) og 2. Hustru. 2° 2. Juli 1908 i Kbh. (Holmens) med Anna Helene Margrethe Tvede Bruhn, f. 11. Marts 1889 paa Frbg. (gift 2° 1925 med Kunstmaler Knud Christoffersen, f. 1904), D. af Bryggeridirektør Jørgen Henrik B. (1847—1919) og Kirstine Cathrine Tvede (1848—1932).

G. var af Faderen bestemt til den akademiske Vej, men begyndte tidlig at spille Violin (med kgl. Kapelmusikus **Amberg**) og følte snart saa stærk Musiktrang, at han fik Lov at forlade Skolen inden Studentereksamen for at blive Elev i Kbh.s Musikkonservatorium, hvor **Vald. Tofte** blev hans Lærer. Senere fortsattes Studierne under Joseph Joachim i Berlin, og ved Hjemkomsten blev G. Medlem af det kgl. Kapel, hvis Koncertmester han var fra 1910; samtidig var han Violinlærer ved Konservatoriet, i hvis Bestyrelse han senere indtraadte. G., en af Tidens mest fremtrædende Violinister, deltog i de yngre Aar meget i Kbh.s Musikliv som Solospiller og senere navnlig som Kammermusikspiller. Han udviklede sig ved Siden heraf til en ret produktiv Komponist, der endog 1919 fik en Opera »**Venezias Nat**« (efter H. Drachmanns Novelle) frem paa Det kgl. Teater. Sit Talent viste han dog mere i et Par Violinkoncerter, en Del Kammermusik og nogle Sange (største Delen heraf **utrykt**). Selv om G. nærmest traadte i sin Faders Fodspor, mærkedes dog i hans Kompositioner nogen selvstændig Stræben og Paavirkning af mere moderne musikalske Bevægelser. Hans sympatiske og retliniede Personlighed indtog trods hans Beskedenhed en ret fremskudt Plads i samtidigt københavnsk Musikliv (han var bl. a. Kapellets ordførende). — Kgl. Kammermusikus 1918. — R. 1915. — Maleri af G. Seligmann 1901. Buster af G.s 2. Hustru ca. 1920 og af Ingeborg Plockross Irminger 1922.

Erindringer i Mit Hjem, T, 1911.

William Behrend.

Gade, Ludvig Harald, 1823—97, Mimiker, Balletdirigent. F. 16. April 1823 i Kbh. (Holmens), d. 7. April 1897 sst., begr. sst. (Ass.). Forældre: Klejnsmedemester Jacob G. (1773—1863) og Christine Andersen (ca. 1780—1829). Gift 3. Aug. 1865 i Kbh. (Slotsk.) med Sekonddanserinde Elisa Sophia de Garlieb, f. 27. Juni 1831 i Kbh. (Petri), d. 14. Jan. 1906 sst., D. af Tolk Gustav Philip Charles de G. (ca. 1795—1876) og Emma Lewis (ca. 1802—64).

G. var en af August Bournonvilles tidligste Elever og den, der i det længste Aaremaal stod i Ballettens Tjeneste. Han optraadte første Gang 3. Nov. 1836 og debuterede 8. Jan. 1844 i en Pas de deux i »Festen i Albano«. Kgl. Ansættelse som Danser fik han 1857, men naaede aldrig at blive Solodanser. Imidlertid havde Bournonville Brug for hans høje, stærkt byggede Skikkelse og udtryksfulde Ansigt til sine mimiske Karakterroller, f. Eks. Kong Svend i »Valdemar«, Bonden Ola i »Brudefærden i Hardanger«, Junker Mogens i »Et Folkesagn«, Banditten Gasparo i »Blomsterfesten«, Svend i »Fjeldstuen«, Jætten Thrym i »Thrymskviden« og først og fremmest Vikingen Bjørn i »Valkyrien«, G.s mesterligste Fremstilling, hvor han gav et sandt Billede baade af Vildskaben i Bersærkergangen og af Komikken i den tumlende Dans med de bakkantiske Piger. G. var en Kunstner med Fantasi og Karakteriseringssevne, og hans Fremstillinger blev typedannende for senere Mimikere. Under Bournonvilles Ophold i Stockholm (1861—64) varetog G. hans Funktioner, og 1877 blev han Mesterens Efterfølger som Ballettens Leder med Titel af Dirigent. I denne Stilling var han tro mod Bournonvilles Aand, men hans personlige Initiativ var lige saa ringe som hans Autoritet over for Teaterchef Fallesen; G. gav ikke det dygtige Personale nye Muligheder gennem et nyt Repertoire, men indskrænkede hovedsagelig Virksomheden til at være et Appendiks til Operaer og lyriske Skuespil. Efter 54 Aars Tjeneste afgik han Juli 1890, men da han sad inde med alle Traditionerne, ledede han senere Genindstuderingen af »Valdemar« og »Valkyrien«, hvori han nu udførte Harald Hildetands Rolle, sidste Gang 2. Dec. 1895. — R. 1886. — Maleri af C. O. J. Lund 1903 paa Det kgl. Teater. Træsnit af O. Andersen efter Fotografi.

August Bournonville: Theaterliv og Erindringer, 1865. Robert Neiiendam: Det kgl. Teaters Historie, I—V, 1921—30.

Robert Neiiendam.

Gade, Niels Wilhelm, 1817—90, Komponist. F. 22. Febr. 1817 i Kbh. (Trin.), d. 21. Dec. 1890 sst. (Holmens), bisat i Holmens K.s Kapel. Forældre: Snedker, senere Instrumentmager Søren

Nielsen G. (1790—1875) og Marie Sophie Hansdatter Arentzen (1792—1872). Gift 1° 27. April 1852 i Kbh. (Garn.) med Emma Sophie Christiane Hartmann, f. 28. Maj 1831 i Kbh. (Garn.), d. 17. Juni 1855 sst. (Garn.), D. af Komponisten J. P. E. H. (s. d.) og 1. Hustru. 2° 12. Nov. 1857 i Gentofte med Laura Mathilde Margrethe Stæger, f. 27. Jan. 1833 i Kbh. (Fred. Ty.), d. 10. Sept. 1915 sst., D. af Kaptajn Knud Christian S. (1798—1833) og Marie Juliane Frederikke Brieghel (1805—91, gift 2° 1850 med Musikhandler Emil Erslev, s. d.).

G. var født i Borgergade som eneste Barn i et beskedent Haandværkerhjem; Faderen, af jysk Slægt, havde musikalske Anlæg, forfærdigede Guitarer, fik Borgerskab som Snedker og blev Instrumentmager, i de senere Aar ernærede han sig mest som Klaverstemmer; han var en livlig, munter Mand, der ikke tog Livet alt for tungt og havde Hang til Sværmeri og Fantaseren; Moderen var, **maaske** i Kraft af sin bornholmske Afstamning, mere haard og fast af Karakter og ikke uden Stejlhed og Selvtillidsfuldhed, men synes at have været noget nervøs og uden sin Mands Optimisme. G. skriver hjem (1847): »For Fatter frygter jeg ikke, han har altid et lunt Humeur; men min kjære Moder maa . . . vænne sig til at see Verden fra den lyse Side«. I G.s Karakter og Væsen kunde man siden finde Mindelser fra begge Forældre. G. havde et lykkeligt Hjem trods de **smaa** Kaar og blev nok nærmest forkælet. Alligevel er der hos dette begavede Enebarn opstaaet Rørelser, som Forældrene næppe har fattet eller kunnet imødekomme; en Bemærkning i de sparsomme Notitser til en Selvbiografi, som G. i de sidste Leveaar begyndte paa, men atter lagde til Side, »Barnets Ensomhed«, tyder paa det Savn, han dengang har følt og ikke glemt som ældre. Hans Kundskabstørst blev kun i ringe Grad tilfredsstillet ved Undervisning i de mest elementære Fag hos en aldrende Skoleholder. Mere betød det for den opvoksende Dreng, hvad en jødisk Drejersvend i Faderens Forretning fortalte eller læste for ham i Fritiden og paa lange Spadsereture — denne noget fantastiske Skikkelse stod senere for G. som den, der havde indført ham i Poesiens Verden, vel ogsaa i Historie og i tysk Sprog, hvilket G. mærkværdig tidlig, naar Hensyn tages til hans mangelfulde og usystematiske Oplæring, beherskede, om end ikke altid grammatisk korrekt. Med Instrumenter blev Drengen, der hjalp til i Faderens Værksted, naturligvis snart fortrolig, og Meningen var, at han som Snedkersvend skulde gaa ind i Faderens Fag og Forretning. 1831 blev G. konfirmeret og traadte saa i Lære hos Faderen. Hvor længe han forblev deri, vides ikke nøj-

agtig; men utilfreds ved Udsigten til at skulle være Snedker eller Instrumentmager fremsatte han snart et bestemt Krav om at blive Musiker og har da næppe mødt Modstand hos de kærlige Forældre, der allerede var paa det rene med hans Anlæg i den Henseende. Han fik til Lærer den udmærkede Violinist, Kapelmusikus Fred. Th. Wexschall og gjorde saa hurtige Fremskridt, at han allerede i Maj 1833 kunde optræde ved en Koncert som Violinspiller; senere fulgte flere saadanne vellykkede, helt eller halvt offentlige Præsentationer, og Maalet med sin Uddannelse: at blive Medlem af det kgl. Kapel, naaede G. i Febr. 1834, for saa vidt som han da blev optaget i det kgl. Kapels Violinskole — men andet og mere end »Kapelev« opnaaede han rigtignok ikke at blive; en anden og betydningsfuldere Vej var ham forbeholdt.

Paa denne Tid var G.s **aandelige** Horisont og Udvikling saavel som hans Kendskab til Musikkens og Digtningens Frembringelser blevet betydelig udvidet, ikke mindst ved den Vennekreds, der samledes om ham og som i jævn københavnsk Borgerlighed vel kan sammenlignes med hine berømte wienske »Schubertiader«. Der var først Kammeraten fra Nabostedet i Nygade, den senere store Skuespiller Fr. Høedt, dernæst dennes Ven Michael Wiehe; endvidere fra Elevskolen Fritz Schram, Edvard og Carl Helsted, S. H. Paulli og Skuespillerægteparret N. P. og Anna Nielsen, i hvis Hjem de unge Kunstnere ofte samledes. Der er ingen Tvivl om, at G. i denne Kreds, foruden at dyrke Klassikerne, for første Gang lærte at kende den romantiske Musik, der skulde betyde saa meget for ham, men som da var næsten ukendt her hjemme: Schuberts, Mendelssohns og Schumanns. Men det er værd at fremhæve, at trods alt, hvad der saaledes gærede i ham, trods de plagende »Grublerier, Sværmerier, Melankolier o. s. v. forbandet Tøj«, var og blev G. den ægte gemytlige Københavner, som det særlig fremgaar af de i »Aar bog for Musik« (1922) offentliggjorte Breve til Carl Helsted — og som han forblev hele Livet igennem. Et Brev (til Berggreen) fra en længere Kunstrejse i Syd-Norge og Sverige, foretaget i Forening med F. Schram, viser yderligere, hvilket Indtryk den fremmedartede storslaaede Natur har gjort paa hans romantiske Aand ved at »give den Stof og Næring for lang Tid«.

A. P. Berggreen var nu blevet G.s Lærer i Musikteori — og, mere end dette, en varmt interesseret Ven, der paa enhver Maade søgte at udvikle ham og fremme hans kompositoriske Trang og Evne. G. saa paa sin Side op til den adskillig ældre Berggreen, og dennes Begejstring for datidig dansk, særlig **Oehenschläger'sk** Poesi, saavel som hans omfattende Indsamling af hjemlige (og fremmede)

Folkeviser øvede stærk Indflydelse paa G. Hos ham var den skabende Trang begyndt at røre sig — foreløbig kun beskedent: af de første trykte Ting kan nævnes en (ikke særpræget) Melodi til Goethes »Lebet wohl, geliebte Bäume«, som Berggreen tog sig af i sin »Musikalske Tidende« (1836) (hvori han ogsaa siden polemisk støttede sin begavede Yndling), og to Aar senere i Berggreens »Fædrelandshistoriske Digte« den siden saa berømte »Paa Sjølunds fagre Sletter« (B. S. Ingemann). Et Forsøg med en Overture for Orkester til Oehlenschlägers »Socrates«, som G. fik Kammeraterne i Kapellet til at spille igennem, faldt saa kummerlig ud, at G. mistrøstigt brændte Partituret. At Teatret alligevel havde Tiltro til hans Talent, viser, at det opfordrede ham til at skrive Musik til Oehlenschlägers »Aladdin« (1839) °S i det følgende Aar antog hans (og Fröhlichs) Musik til Balletten »Fædrelandets Muser« (Bournonville); en stor Klaversonate i E-Mol blev ogsaa skrevet, men først senere trykt i omarbejdet Skikkelse som Opus 28 med Tilegnelse til Fr. Liszt (et talende Vidnesbyrd om, at G. trods Mendelssohn-Schumann-Begejstring blev revet med af den Entusiasme, som Liszts Koncerter fremkaldte hos **Københavnerne**). At G. var traadt i Forbindelse med den af Berggreen saa højt skattede Weyse og endog (1839?) blev hans Vikar ved Orglet i Frue Kirke, har nok ogsaa haft sin Betydning for hans musikalske Udvikling, hvor fjernt Weyse end stod Mendelssohns »Jødemusik« og anden af G. med Begejstring omfattet klassisk og romantisk Tonekunst.

Trods alt var det dog en uventet og overraskende Begivenhed i den lille københavnske Musikverden, da den Pris, som den nylig stiftede Musikforeningen havde udsat for den bedste Overture, af de tyske Dommere L. Spohr og Fr. Schneider (Mendelssohn havde undslaaet sig for Hvervet) blev tildelt »Elev i Kapellet N. W. G.« for hans Værk »Nachklänge von Ossian«, der var indsendt med Motto »Formel halt uns nicht gebunden, uns're Kunst heisst Poesie«, Verslinier tagne fra et Uhland'sk Digt og ikke, som det ofte er ment, G.s egen Opfindelse. Dette Værk af den hidtil lidet kendte eller paaagtede Musiker kan med Rette kaldes et af de faa store Gennembrud i dansk Musik. Uden Weyses Romance-toner eller Kuhlaus Folkeviser-Brug i »Elverhøj« eller den nationale Festklang i dette Skuespils Overture var »Ossian-Ouverturen« **maaske** ikke opstaaet, men G. uddybede og romantiserede yderligere det saaledes overleverede — og ganske forunderlig og ny var den poetiske, drømmende, dæmringstaagede Orkesterklang i Overturens Begyndelse — hvor man aner G.s Betagelse af og Henrykkelse over Fr. Schubert (Indledningen til dennes C-Dur-Sym-

foni Nr. 7) — de kækt pointerede, ligesom kamplystne Rytmer, det sarte, men dugfriske, ægte danske Sidemotiv og den dristige Klangvirkning i Bardesangen før den poetisk hendøende Slutning. Den unge G. stod allerede her som den Mester i Orkesterbehandling, som han skulde vedblive at være. »Poesi« stemplede dette »Opus 1«; »Formler« savnedes nok noget i dets Mangel paa Koncentration og motivisk Udarbejdelse. At Ouverturen modtoges med Begejstring ved Opførelsen i Musikforeningen Nov. 1841, er intet Under — saa lidt som at den hidtil sværmeriske og søgende G. straks samlede sig om et nyt omfattende Orkesterværk: en Symfoni i C-Mol, der fik Opus 5 og byggedes over den før nævnte Melodi til »Paa Sjølund's fagre Sletter« — ved Siden deraf kom mindre Ting som »Seks danske Sange«, tilegnede Weyse, »Agnete og Havmanden« (H. C. Andersen), en Akt af Balletten »Napoli«, Violinsonaten i A-Dur, Balladen »Knud Lavard«, de fint musikalsk for Klaver bearbejdede »Skandinaviske Folkesange«, alt mindre, til Dels svagere Arbejder, hvori den nye danske Tone dog er bevaret, mere eller mindre udpræget. — Med Symfonien mødte der nu G. en stor Skuffelse; den indsendtes til Musikforeningen, antoges ganske vist, men af tilfældige (mulig ogsaa af dybereliggende) Aarsager viste man ikke dette nye Værk af det just opdagede unge Geni nogen Interesse i Retning af at bringe det frem. Det kan da ikke forbavse, at G. søgte andetsteds hen dermed — men det er ligesaa rimeligt, at han efter sin Natur maatte have en kraftig ydre Tilskyndelse (det menes fra Høedt) til det for den fuldkommen ukendte Musiker dristige Skridt — at sende sit Partitur til selve Mendelssohn til Opførelse ved de berømmelige Gewandhaus-Koncerter i Leipzig. Dog, Aladdins-Heldet fulgte ham atter; allerede i Jan. 1843 modtog han et smukt, varmt følt og anerkendende Brev fra Mendelssohn, der i den Grad var G. selv en Overraskelse, at han til sin Moder udtalte Frygt for, at »der var nogen, der vilde gøre Nar af ham«. Og Heldet fulgte ham videre, idet Mendelssohn straks tog fat paa Indstuderingen af Symfonien, der allerede paa Prøverne vakte den største Interesse, og kunde fremføre den ved Gewandhaus-Koncerten 2. Marts 1843 med saadan Glans, at Værket modtoges med »større Begejstring end nogen ny Symfoni hidtil«; den følgende Kritik sluttede sig hertil, og selv om enkelte paapegede Mangler eller Svagheder, pristest Symfonien dog overalt som et ualmindelig løfterigt Værk. Til denne Bedømmelse sluttede sig saa senere Rob. Schumanns Artikel i hans »Zeitschrift für Musik«: »Niels W. G.«, der er saa præget af Schumanns betydelige Forfatterevne og af hans Hang til Mystik (der spilles

bl. a. paa G.s ydre Mozart-Lighed, der aabenbart har vakt Leipzigs særlige Opmærksomhed), og som priser G.s »nordlysfødende Fantasi«, minder om Schubert-Paavirkningen, men samtidig fremhæver de originale folkelige Melodiformer, der her er hævede op i den højere Instrumentalmusik — kun mod at »gaa under i det Nationale« advarer Schumann den unge Komponist. Paa det Tidspunkt, da Artiklen fremkom, var G. selv i Leipzig. Det havde været let nu at faa Stipendium af Fonden ad usus publicos, og Rejsen gik snarest derved, hvor han straks blev »aldeles forelsket« i Mendelssohn og langt ud over Forventning »betragtedes som en stor Mand« af Orkestret, ja vandt den tunge, indadvendte Schumanns Venskab. — **C-Mol-Symfonien** var nu ikke, hvad man kunde have ventet, en Gentagelse eller Udvidelse af »Ossian«-Ouvturen. Dens Betydning var just den Udvikling af G.s Talent og de nye Sider deraf, som den viser. Den træder, kort udtrykt, fra Ouvturens dæmpede Dæmringstone ud i det fulde Dagslys, den knytter sig ikke til en fjern skotsk Poesi, men er udsprungen af Sjølunds fagre Sletter, den viser et nyt, sprudlende, ja kamplystent Kunstnersind, i Andante grazioso en af de »jomfruelig slanke«, uskyldige Melodier, der snart erkendtes som G.s særlige **Eje**, og i Scherzo, hvis sidste Halvdel ifølge Mendelssohn skyldes en »Mester, af hvem man har Ret til at vente de største og herligste Værker«, et typisk G.sk koglende Elverridt. Foreløbig indfriedes saa store Løfter ikke ved G.s i Leipzig skrevne Værker: Symfoni Nr. 2 i E-Dur, et langt svagere Arbejde, der dog modtoges venligt og mindede Schumann om de danske Bøgeskove (som han for øvrigt aldrig havde set!), »**Comala**«, en korisk Fortsættelse af Ossian-Ouvturen, holdt i samme, men her mindre stærkt virkende, tunge Mol-Tone, Symfoni Nr. 3, ogsaa bestemt ved sin Mol-Toneart, men mere afvekslende af Indhold, Oktet i F-Dur, frisk følt og overlegent formet, men meget Mendelssohnsk paavirket, og endelig Ouvturen »**Im Hochlande**« (atter skotske Billeder, væsentlig sete med Mendelssohnske **Øjne**).

Imidlertid, saa befæstet var G.s Ry allerede i Leipzig, at Mendelssohn overdrog ham, paa hvis store Muligheder han stadig troede, at tage Del i Ledelsen af Gewandhaus-Koncerterne. Efter et kortere Ophold i Italien, der ikke har sat kendelige Spor i hans Produktion (efter hans egen Mening dog vistnok delvis i den fjerde B-Dur-Symfonis »Klassicitet«), indførtes G. saaledes i **27-Aars** Alderen i den Gerning, som skulde fylde hele Resten af hans **Liv**, og som han straks viste sig at besidde saa fremragende Evner for. Efter Mendelssohns pludselige Død (Efteraaret 1847), der

greb G. stærkt, kaaredes han endda til Koncerternes Ene-Dirigent. Med hvilken Beskedenhed og Angst for Reklame han modtog Hvervet, viser hans Breve til Hjemmet. Baade af Leipzig-Publikumet og af Kritikken modtoges han med stor Velvillie, og hans Bane syntes at ligge slagen og lige til. Det skulde dog blive helt anderledes. Allerede n. A. brød G. op fra Leipzig, idet han nedlagde sin Dirigentstilling. Hans danske Sind dikterede ham dette Skridt, da de slesvigholstenske Stridigheder havde ført til Krigstilstand mellem G.s gamle og nye Fædreland. Men han var mulig ogsaa ved den givne Lejlighed foranlediget til at opgive en ikke helt konsolideret Stilling i Leipzig, hvor f. Eks. Rob. Schumann, der betragtedes som Hoved for et **anti-Mendelssohn'sk** Parti, havde følt sig stødt over, at man ikke havde tilbudt ham Dirigentpladsen i Gewandhaus — og hvor G. trods alt var og blev en Fremmed og vel til Tider fik det at mærke; mulig kan ogsaa den Opmærksomhed, han havde skænket Rich. Wagner i Dresden, ikke mindst dennes Genopførelse af Beethovens 9. Symfoni, have skadet ham i det konservative Leipzig-Borgerskab. Det var da næppe med blødende Hjerter, han forlod Leipzig. Kun en enkelt Gang lod han sig senere bevæge til at dirigere i Gewandhaus (Jan.—Marts 1853).

Da G. nu efter den bratte Afslutning paa »Leipzig-Eventyret« — som man har kaldt det — vendte hjem til sin Fødeby, hvor han skulde forblive Resten af sine Dage, viste det sig, at man der havde god Brug for ham og de Erfaringer, han havde høstet derude — og selv om hans Liv blev mere roligt og omskiftelsesløst end i Ungdomsdagene, fyldtes det ganske af den praktisk-musikalske Gerning, der ventede ham, og som han flittig og pligttro paatog sig til uberegnelig Gavn for dansk Musikliv. Han vænnede sig, som han selv sagde det, til at lade Musen vente, til Pligtarbejdet gav ham Tid til at beskæftige sig med hendes Indskydelser. Dette skete da i Reglen i Sommermaanederne, som G. Aar igennem tilbragte i Lyngby, senere i Fredensborg, karakteristisk nok i mild, næsten idyllisk sjællandsk Natur med skønne velordnede Parker. De mere barske eller alvorsfulde Egne tiltrak ham ikke og navnlig heller ikke Havet. Dagliglivets Ensformighed brødes kun sjælden ved Udenlandsrejser og oftest da ved ydre Tilskyndelser: til Musikfester i Tyskland (Hamburg, Düsseldorf, Bonn), Holland (Amsterdam) og England (Birmingham) baade som Dirigent og som Komponist af for Anledningen skrevne Værker — eller til Belgien for at overvaage Støbningen af Klokkerne til **Fr.borg** Slotskirke (ved denne Lejlighed tillige et kort første og sidste Besøg i Paris).

De Hverv, som G. overtog, var først og fremmest Ledelsen af Musikforeningen, til hvis Dirigent han — sikkert ivrig støttet af sin senere Svigerfader Emil Erslev — blev valgt 1850, paa et Tidspunkt, hvor den hidtil af kgl. Kapelmester Glaeser ledede Forening trængte til Fornyelse. Med ungdommelig Energi og praktisk Snilde (ogsaa for saa vidt angik det administrative) kastede G. sig over Foreningens Reorganisation; han dannede et eget Orkester, hvis Grundlag var det **Lumbye'ske** Tivoliorkester, men som han fik suppleret med betydelige Musikere og opdrog indtil mindste Enkeltheder, endog med Prøver i sit eget Hjem. Dernæst udvidedes og forbedredes Koret og endelig ikke mindst Repertoiret. Saaledes blev Musikforeningen et Midtpunkt i vort Musikliv af en Art, der ikke hidtil havde eksisteret. Allerede paa Prøverne traadte G. i et intimt og virkningsfuldt Forhold til de talrige Tilhørere, der betragtede Adgangen dertil som et Privilegium, og endnu mere naturligvis til Musikerne ved de Anvisninger og Forklaringer, han gav, ofte med Klaveret som Hjælpemiddel, eller ved de smaa »Foredrag«, han holdt i populær Form, men inciterende ved den enkle Aandfuldhed og det joviale Lune, hvoraf de jævnlige prægedes. Under G. steg Musikforeningens Ry mægtig, og Medlemstallet naaede endog til over 2500, fordelt paa to »Serier«. G. var en fortræffelig, fintfølede og poetisk Fortolker særlig af den klassiske og romantiske Musik, der først ved ham fik den rette Plads i Københavnernes Bevidsthed, og som for flere af Schuberts, Mendelssohns og Schumanns Værkers Vedkommende var Nyheder her hjemme. Helt gik han heller ikke af Vejen for den da »ny-modens« Musik og roste sig af at have været den første, der fremførte Berlioz, Liszt og Wagner (resp. 1854, 59 og 58); ogsaa Brahms fremkom under hans Ledelse. Men i Hovedsagen var Programmerne, paa hvis Sammensætning han anvendte stor Omtanke og Smag, konservative og blev det med Aarene mere og mere. Berømmelige var G.s skønne og omsigtsfuldt arrangerede Opførelser af Joh. Seb. Bachs »Matthæus-Passion« i Slotskirken (1875) og af Beethovens 9. Symfoni i dens Helhed.

Sit andet Hverv tiltraadte G. 1851, da han blev Organist ved Garnisons Kirke, hvorfra han 1858 flyttede til Holmens Kirke, hvis nye Orgel byggedes under hans Opsyn. Den pligtopfyldende Kunstner gik ogsaa til denne Gerning med Kærlighed og Nidkærlighed. Nogen Virtuos paa Orglet blev han aldrig; hans Indgangs- og LTdgangsspil var mere lyrisk stemningsvækkende og klanglig skønt end polyfont interessant eller orgelmæssig effektfuldt. Men han stræbte at forberede Menigheden ved et Spil, der svarede til

Dagens Tekst, og hans Organistgerning havde stor Betydning for Holmens Menighed, ligesom den fyldte ham selv med Tilfredsstillelse, ikke mindst i de Aar, da den højt skattede og, skønt umusikalske, med ham aandsbeslægtede Provst B. J. Fog var Kirkens første Prædikant.

Endelig blev G. 1866 Leder af det ved Juvelerer Moldenhawers Testamente oprettede **Kbh.s** Musikkonservatorium. Ved hans Side stod efter Testators Bestemmelse J. P. E. Hartmann og S. H. Paulli — men G. som den driftigere, mere selvhævdende og organisatorisk indsigtsfulde blev den ledende »første Direktør«. Atter her kom Erfaringer fra Leipzig ham til gode. Mendelssohn havde nemlig, da han (1843) fik oprettet et statsligt Konservatorium, straks kaldt G. til Lærer derved; det københavnske **Musik-**institut anlagdes nu væsentlig efter Mønster dernede fra. G. deltog i Undervisningen som Lærer i Teori, Instrumentation, Komposition og i Musikhistorie. Selv om hans Kundskaber i dette Fag dengang næppe kunde være dybtgaaende, **maatte** hans aforistiske Undervisning med snart genialt rammende, snart humoristiske Karakteristikker og **Aperçuer** fængsle Eleverne, dem G. kunde omfatte med en ofte rørende Interesse ud over Studietiden. Hans til Tider heftige, ja bryske (men i Virkeligheden godhjertede og med Aarene stadig mere milde) Væsen afskrækkede kun de færreste. Blandt hans Elever var en Række af den følgende Perodes betydeligste Musikere.

Faa Aar efter sin Hjemkomst til Danmark ægtede G. den indtagende, livfulde og begavede Sophie Hartmann. Maaske var den førnævnte, lyststemte 4. Symfoni i B-Dur fra 1850 Bebudelse af dette Giftermaal. I hvert Fald inspireredes G. deraf til fremragende og for ham karakteristiske Værker som »Frühlings-Phantasie« (Foraarsfantasien) fra 1852 for fire Solostemmer, Klaver og Orkester, ved dens Ynde og Blanding af elegisk og fortrøstningsfuld jublende Stemning typisk for G. (Klaverudtoget af dette Opus 23 bærer Overskriften »Til Sophie, hvem I alle skylder Frühlings Fantasiën«), og dernæst til »Elverskud«, 1853, Opus 30, i Hovedsagen skrevet til en Digtning af Chr. K. F. Molbech paa Grundlag af Folkevisemotiver — et af G.s mest populære og levedygtige Værker —, endvidere Musikken til 1. og 3. Akt af Bournonvilles Ballet »Et Folkesagn« (1853), atter i fin og poetisk Folkevisetone og indeholdende den berømte, ynderige »Brudevals«. — Men G.s ægteskabelige Lykke varede kun kort. Allerede 1855 mistede han sin Hustru. Tabet ramte ham **saaledes**, at han i det følgende Aar Aar ikke frembragte noget større Arbejde, derimod karakteristisk

nok en af de faa Salmemelodier, der skyldes ham: »Udrust dig, Helt fra Golgatha«. I den i Marts 1857 fremførte 6. Symfoni i G-Mol har man — ikke uden Grund — villet se Udtryk for hans Smerte og hans Kamp for at rive sig ud deraf; i hvert Fald er denne Symfoni blandt de senere den kraftigste og mest lidenskabelige. — Ensomheden kunde han dog ikke længe bære, allerede i Nov. 1857 giftede han sig med Stifdatteren af sin mangeaarige Ven og Hjelper Emil Erslev, Mathilde Stæger; til hende skrev han den mindre populære, men skønt tillidsfulde Foraarsdigtning »Frühlingsbotschaft«, og hendes Navn staar paa Trio i F-Dur, Opus 42, der aander frejdig Glæde ved det nybegyndte Livsafsnit. Mathilde G. blev ham en trofast og nidkær Medhjælper, selv uden Præntioner eller stærkt Særpræg inderlig forstaaende ogsaa over for G.s vanskeligere Sider. I Samlivet med hende forløb Resten af G.s Tilværelse uden Omskiftelser ganske optaget af de foran omtalte Hverv og af den skabende Gerning. Kun nogle faa Maaneder 1862 lod han sig friste bort derfra ved Tilbudet om paa Prøve at overtage Kapelmesterposten (efter F. Glaeser) ved Det kgl. Teater; for dette havde han foruden den nævnte »Aladdin«-Musik og nogle Balletter kun skrevet Lystspiloperaen »Mariotta« (til Tekst af C. Borgaard), der uden synderligt Held fremkom 1850; sine Ungdomsplaner (i Leipzig) om en Opera »Siegfried og Brynhilde« og senere om en »Judith« opgav han paa et meget tidligt Tidspunkt. Det dramatiske, som Teatret kræver det, laa ikke for ham, og med Opgaver, hvor han ikke følte sig helt sikker, tumlede G. kun ugerne. Saaledes tilfredsstillede Kapelmestergerningen, der ogsaa ved sin Omstændelighed og Bundethed modstred hans Natur, ham da heller ikke; allerede efter tre Maaneder traadte han tilbage derfra; den eneste Opera, hvis Indstudering han interesseret tog sig af, var Glucks »Ifigenia i Aulis«; Gluck hørte til hans Yndlingskomponister.

Forholdet til Musikforeningen virkede inspirerende og stimulerende paa G.s Skaberevne. Han havde her lige ved Haanden det hele Apparat for større Musikopførelser, et ham hengivent Kor og Orkester og et taknemmeligt og beundrende Publikum. Saaledes opstod efter »Elverskud« endnu Koncert-Kantaterne — en af ham med Forkærlighed dyrket Genre — »Korsfarerne«, der længe var et Yndlingsstykke i Foreningen, »Kaianus« og det oprindelig for en engelsk Musikfest komponerede »Zion«. Disse tre Værker fra henholdsvis 1865, 1869 og 1874 knyttede G. sammen som en Cyklus — Oldtid, Jødedom, Kristendom — ved de kronologisk mindre korrekte Opus-Tal 48, 49 og 50. »Psyche«, der ogsaa

var skrevet for England, fremkom i Musikforeningen 1882 og sst. G.s sidste større Arbejde: »Der Strom« (1889), komponeret til »Mahomets Gesang« af Goethe, et Udslag af G.s med Aarene stadig voksende Beundring for denne Digter, hvis poetiske Frembringelser fængslede ham lige saa meget som Goethes Livs- og Kunstanskuelse. — I Musikforeningen lod G. ogsaa 1858 »Balders Drøm«, første Del af et planlagt større Værk, opføre, men den Modtagelse, der blev denne Composition, hvori man vilde se en farlig, dengang kættersk Wagner'sk Paavirkning, til Del, skræmmede ham fra at fortsætte. Endvidere faldt naturlig Førsteopførelserne af Symfonierne: den 5. (med Klaver), den nysnævnte 6., den 7. og 8. i G.s »egen« Forening. Den 8. Symfoni i H-Mol er mere end de mellemliggende baaret af en om Ungdomsværkerne mindende »nordisk« Tone; den blev G.s sidste Symfoni; fra at skrive en »9.« afholdt Tanken paa Beethovens Storværk ham — efter G.s eget Udsagn. — I Musikforeningen hørtes endelig første Gang de mindre Korstykker: »Die heilige Nacht«, »Ved Solnedgang«, »Den Bjergtagne«, »Gefion« samt Ouverturerne »Hamlet« og »Michel Angelo« (1861), »Novelletter« for Strygere (1874 og 86), »En Sommerdag paa Landet« (1879), Violinkoncert (1880), »Holbergiana« (til Holbergs 200 Aarsdag 1884) — foruden forskellig Kammermusik, i hvis Udførelse G. i de første Aar undertiden selv tog Del. — Allerede tidlig blev G. en yndet Lejlighedskomponist; hans i det hele lette Producenter og hans Tonesprogs Festlighed, Klangfylde og Anskuelighed gjorde ham særlig egnet dertil. 1864 skrev han saaledes Sørgemarch ved Frederik VII.s Bisættelse, 1872 Festmusik ved Den nordiske Industriudstillings Aabning, 1874 »Viborg Domkirke« til en jysk Sangerfest, og fremfor alt 1879 »Festmusik ved Universitetets 400 Aars Jubilæum« (til Chr. Richardts Tekst), et prægtigt, omfattende Værk, der siden ofte hørtes i Koncertsalen. Endvidere »Ulysses Marsch« ved Holbergfesten i Det kgl. Teater (1888) og »Festmusik ved Christian IX.s Jubilæum«, atter et stort (utrykt) Arbejde, hvori den stemningsfulde »Fredensborg Idyl«, endelig »Sangertog gennem Sundet« (1882) og »Nordens Folkeand« (1890).

Midt i sin Virksomhed blev G. revet bort. Hans tætte, faste, ikke høje, men vel proportionerede og ranke Skikkelse med de blussende Kinder og de livfuldt spillende Øjne var ukuet til det sidste. Sygdom havde han sjælden lidt af, og hans sunde, kraftige Bondeafstamning lod ham udfylde sine forskellige Kald til det sidste, næsten upaavirket af Alderen. Endnu paa sin Dødsdag forrettede han sin Gerning ved Orglet i Holmens Kirke og havde

just udtalt sin Glæde over de med Solhvervet kommende lysere Dage. Hans Bortgang var noget af en Landesorg; hans Lig hensattes i den Kirke, hvor han havde virket de mange Aar.

De ud over vort Lands Grænser berømte Værker af G. og Fler-tallet af hans i øvrigt betydelige Arbejder er nævnt foran. Den udførligste Fortegnelse over hans Værker — systematisk ordnet — findes i »Aar bog for Musik« (1924) (af Alfr. Nielsen), der dog ikke er aldeles udtømmende. Blandt de ikke foran omtalte Værker skal endnu kun nævnes saadanne mindre Ting som »Capriccio« (A-Mol) for Violin med Orkester, »Souvenir de Fredensborg«, en »Pastorale« for Blæsere (Manuskriptet dertil tilhører Livgardens Musikkorps) — og endnu mere G.s i Ungdoms- og Manddomsaarene ret rigelige Produktion af smaa Klaverstykker (som »Foraarstoner«, »Nordiske Folkebilleder«, »Akvareller«, »Idyller«, »Børnenes Jul« m. m.) og af Sange: flerstemmige »Lieder« og »Gesänge« fra Leipzig-tiden (»Reiter-Leben« m. m.) og de Sange for en enkelt Stemme, hvoraf mange er blevet saa almenkendte og yndede, som, foruden de førnævnte »Paa Sjølund's fagre Sletter« og »Knud Lavard«, »Ak, kæreste Hr. Guldsmed« (Fr. Høedt, 1842), »Hvorfor svulmer Weichselfloden« (1849), »Grøn er Vaarens Hæk« (1852), »Martsviol« og »Snedronningen«, »Holger Danskes Sange« (B. S. Ingemann, 1863) — hvoriblandt »Prinsesse Gloriant« — og endelig nogle faa skønne og enkle Salmemelodier, foruden »Udrust dig Helt fra Golgatha« (Ewald) »*Love Gud! I Barndoms stille . . .*«, »Paaske vi holde . . .« —, i Forbindelse med hvilke kan anføres »Tre Tonestykker for Orgel«.

G., den første danske Komponist i den nyere Tid, hvis Navn blev kendt viden om i Verden, og hvis Værker spillede og til Dels endnu spilles langt ud over vort Lands Grænser (Juni 1935 opførtes saaledes »Elverskud« første Gang i Sydney), var Genstand for talrige Udmærkelser; han var Æresmedlem af en Række udenlandske Musikselskaber, navnlig Svenska musikalska Akademien, Institut de France og Akademie der Künste i Berlin, men mere end dette skattede han det Æresdoktorat, der tildeltes ham ved Universitetets 400 Aars Jubilæum 1879. At hans i den Anledning skrevne Kantate bragte G. i nær Berøring med Studenterverdenen (Sangforeningen), var ham en yderligere Tilfredsstillelse, saa meget mere som Studenterne, der fylkedes om »gamle Hartmann«, havde staaet noget køligere over for G. og hans Gerning.

Musikhistorisk hørte G. til de Komponister, der i det 19. Aarhundredes første Halvdel, inspirerede af den romantiske Retning, helligede det nationale i Folkemusik og -digtning en særlig Opmærk-

somhed og gjorde Motiver derfra til Genstand for kunstnerisk Behandling og det navnlig i større musikalske Former. Han kan her sammenstilles med Glinka, Smetana, endog med Chopin og, lidt senere, med Grieg. Men som han fra sin første Fremtræden under lykkelige Forhold kom til at staa som den nationalt (»nordisk«) prægede Mester, blev det siden hans Betydning at gøre sit Fædreland bekendt og fortrolig med den bedste fremmede, særlig den tyske Musik — han udvidede saaledes de Danskes Musiksyn. Som det var typisk for flere af Romantikens Mestres, gav han sin største Indsats i de geniale, fantasifuldt blussende Ungdomsværker, hvis fremmedartede »nordiske« Motiver, som han selv senere udtrykte det, »slog dem derude paa Snuden«. Efterhaanden veg dette udpræget nationale for en mere universel, mere behersket afklaret og klassisk stræbende Tone. Hvor meget Mendelssohns Indflydelse her har gjort sig gældende — som det almindelig sagdes —, og hvor meget der skyldes G.s eget Naturel, er vanskeligt at afgøre; glemmes maa dog ikke, at G. aldrig henfaldt til den fade, stundom sentimentalt-salonagtige Tone i Mendelssohns senere svagere Arbejder. G. forblev stedse sund og naturlig. Og naar den stærkt accentuerede nordiske Tone, der slog igennem i de første Værker, siden hen traadte mere i Baggrunden — bevidst skete dette, idet G. erklærede, at »der ikke var mere at gøre ud deraf« —, bevaredes dog i den klare, næsten for gennemsigtige Formfuldendthed typiske danske Egenskaber: en varm, tillidsfuld Tone, et festligt Opsving iblandet noget ejendommelig elegisk (som i et af hans skønneste og mest personlige mindre Værker, »**Foraarsfantasi**en«), en ærlig kysk og ren Udtryksmaade og en fin Sans for Natur og Landskab (fra Ridder Olufs Natteridt i Elvertaagen til Eros' lysende Morgensang i »**Psyche**«). Og dette danske i Forbindelse med G.s mesterlige Sans og Evne for Velklang og Fylde i Orkestrets Behandling og i Korstemmernes Førelse bliver da det karakteristiske ogsaa for hans senere Værker, ligesom det blev bestemmende for Flertallet af de hjemlige Komponister, der fulgte lige efter ham. Naar Interessen for G.s senere Værker i større Former efterhaanden er mindsket, turde det for Symfoniernes Vedkommende skyldes, at de mere var baseret paa Fantasi, paa Klangglæde og paa vekslende Farvespil end paa streng Struktur og tematisk Udarbejdelse, og, for saa vidt angaar Korværkerne, paa manglende Koncentration og rammende Karakteristik. G. frygtede, at »Skønheden« skulde gaa til Spilde ved det alt for udpræget karakterfulde, men saaledes kom Værker som »Korsfarerne«, »Kaianus«, »Psyche«, paa hvis »Idé« G. i Tidens Aand lagde megen Vægt, til — trods musikalsk skønne Enkelt-

heder — at savne den umiddelbare Inspiration, det afgørende Særpræg, den selv i det fantastiske faste Holdning, der lod »Elverskud« bevare sin Livskraft gennem Tiderne.

Denne Erkendelse, saa lidt som en vekslende Smags- og Kunstretning, vil dog aldrig kunne gøre blind for den geniale Indsats og blivende Værdi i G.s ypperste Ungdoms- og Manddomsværker saa lidt som for Betydningen af hans rige, markante Personlighed og enestaaende Arbejde for dansk Musikliv.

Papirer i Det kgl. Bibliotek.

Tit. Professor 1856. — R. 1852. DM. 1869. K.² 1872. K.¹ 1886.

Litografier af Kriehuber i Wien 1844 og G. Weinhold i Dresden 1845. Stylografi af J. F. Vermehren 1845. Maleri 1851 af E. Lehmann. Portrætteret paa F. M. Schous Kaféscene 1852 (Fr.-borg). Tegning af J. V. Gertner (sst.). Litografi efter Daguerreotypi 1857. Træsnit efter Tegning af H. Olrik 1860. Portrætteret paa C. Bayers Akvarel 1862 fra det gamle Kgl. Teater. Buste af H. V. Bissen 1864 (Kunstmuseet og Glyptoteket). Maleri af W. N. Marstrand 1867. Litografi s. A. efter Fotografi. Medailloner af U. Hammeleff og i Marmor af E. H. Bentzen 1871. Litografi af I. W. Tegner 1879. Maleri af Carl Bloch 1883 (Fr.borg). Træsnit 1872, af H. C. Olsen 1880, H. P. Hansen 1887, M. Hönemann, Berlin, 1891, G. Paulli s. A. efter Fotografi og H. P. Hansen s. A. efter Tegning af C. H. F. Schmidt. Kultegninger af Chr. Nielsen s. A. (Fr.borg) og af P. S. Krøyer. Maleri af L. Grundtvig paa Musikkonservatoriet. Buste i Det kgl. Teater. Statue af V. Bissen paa St. Annæ Plads 1897. Statuette af J. Hassel 1891. Buste af J. Schultz 1897 i Glyptoteket. Portrætmaske af A. Bundgaard paa Christiansborg. Mindetavle paa Fødehuset, Borgergade 17.

Carl Thrane: Danske Komponister, 1875. Dagmar Gade: Niels W. Gade. Optegnelser og Breve, 1892, paa Tysk 1894. Will. Behrend: Niels W. Gade, 1917, paa Tysk 1918. Ch. Kjerulf: Niels W. Gade, 1917. Ph. Spitta: Zur Musik, 1892. A. Hammerich: Musikforeningens Festskrift, 1886. G. Hetsch: Det kgl. danske Musikkonservatorium 1867—1917, 1917. Minder om Niels W. Gade ved William Behrend, 1930. Aarvog for Musik 1924.

William Behrend.

Gade, Svend Lauritz, f. 1877, Teatermaler, Sceneinstruktør. F. 9. Febr. 1877 i Kbh. (Holmens). Forældre: Vejerassistent Anton Jacob Mathias G. (1843—93) og Philippa Victoria Julie Wiberg (1847—1911). Gift 21. Jan. 1910 i Berlin med Operasangerinde Catharina (Carin) Gillberg, f. 3. Jan. 1886 i Stockholm, D. af Direktør Nils Gustaf G. (f. 1857) og Catharina Wallman (1857—1911).

G., en Grandnevø af Balletdirigent Ludvig G., blev uddannet

paa Teknisk Skole i Kbh. og af sin Onkel, Teatermaler V. Gyllich, paa Det kgl. Teater; senere malede han hos Carl Lund og virkede fra 1898 tre Aar under Jens Wang ved det dengang nye Nationalteater i Kristiania, hvorfra han kom til Operaen i Stockholm. 1904 blev han i Berlin kunstnerisk Raadgiver («Künstlerischer Beirat») ved ansete Scener som **Kleines Theater**, hvor han 1907 iscenesatte Sven Langes »De Umyndiges Røst«, Neues Schauspielhaus, Lessing-Theater m. fl., og herfra bredte hans Ry sig til andre store tyske Byer og Holland; 1922 satte han i Scene i New York og rejste derfra til Hollywood, hvor han til 1929 virkede som **Filmsinstruktør**. G. havde flere Gange bistaet ved Iscenesættelser i Hjemlandet, f. Eks. ved Opførelsen af »Det gamle Spil om Enhver« og »Aladdin« paa Det kgl. Teater, og haft en stor Succes ved sin Opsætning af Strindbergs »Et Drømmespil« paa Dagmarteatret (1917; gentaget paa Stadsschouwburg i Amsterdam 1921 og paa Svenska teatern i Helsingfors 1934), inden han 1930 ansattes ved Det kgl. Teater, hvor han har udnyttet Scenerummet paa virksomhedsfuld Maade gennem de smukke og fantasifulde Rammer, han har givet Goethes »Faust«, Goldonis »En Tjener og to Herrer«, Shakespeares »Stor Staahej for Ingenting«, og som bidrog meget til Fornyelsen af Interessen for disse klassiske Værker. Allermest skabte hans morsomme Ideer ved Iscenesættelsen af Offenbachs »Orfeus i Underverdenen« (1934) en eksempelløs Succes, der i økonomisk Henseende hjalp Teatret over en vanskelig politisk Situation. G. er den første Dansker, som paa sit Omraade har vundet Anseelse i fremmede Lande. Joseph Kainz kaldte ham engang »der ingeniøse Verfasser der neuen Hamlet-Umrahmung«, og disse Ord danner en Karakteristik af hans Virken. For ham er Teatret et mangestrengt Instrument, hvor Replikken, som for andre Instruktører er Alfa og Omega, kun bliver en Enkelthed i Helhedsbilledet. Det maleriske Element i Situationerne faar i **G.s** Forestillinger større Betydning end hidtil. — R. 1935. — Selvportræt 1900. Maleri af Arne **Kavli** 1901 i Privateje.

Masken 1. Okt. 1910. Herman Bang: Mennesker og Masker, 1910, S. 128. Politiken 12. juli og 23. Aug. 1931.

Robert Neiiendam.

Galen, Peder Jensen, d. 1355, Ærkebiskop. D. 16. April 1355, begr. i Lunds Domkirke. Forældre: Jens Nielsen til Næsbyholm og Christina.

Da Ærkebiskop Carl døde Maj 1334, skred Domkapitlet i Lund til Valg af hans Efterfølger »per **viam** compromissi«, og de valgberettigede lagde Afgørelsen i Hænderne paa et Femmandsudvalg,

der skulde komme til Enighed, inden et tændt Lys brændte ned. Valget faldt paa P. J. G., Kirkens Dekan, af skaansk Herremands-slægt. Først Febr. 1336 modtog han i Avignon Stadfæstelse, Vielse og Pallium. Vi er uvidende om Grunden til, at saa lang Tid gik hen, og kan kun konstatere, at P. J. G. ikke har udstedt Brev fra Lund eller forekommer i noget hjemligt Diplom fra Maj 1334 til Juli 1336. Mulig har han i disse Aar været udenlands. Hans Kirkestyre faldt under meget vanskelige Forhold. 1332 havde Skaaningerne med Ærkebiskop Carl i Spidsen søgt Værn mod de tyske Pante-herrers Tyranni hos Kong Magnus af Sverige og hyldet ham, hvad P. J. G. tillige med Domkapitlet stadfæstede ved et Brev af Juni 1340. Til Gengæld lovede Kong Magnus med Raad og Daad og Penge at bistaa Ærkebispnen og hans Kirke, dersom Skade maatte komme af deres Troskabsed. I de følgende urofyldte Aar, indtil Overenskomst sluttedes mellem Valdemar (IV.) Atterdag og Magnus, og Skaane formelt afstodes 1343, var P. J. G. ofte den, der udpegedes som Opmand eller bevidnede stedfundne Aftaler. Han indtog en ejendommelig Dobbeltstilling som Danmarks Ærkebisp og som Biskop over et Stift, der laa under en fremmed Konge, som Skaaningernes Hoved. I sin Egenskab af Ærkebiskop holdt han 1345 Provinsialsynode i Helsingborg, hvor samtlige danske Bisper og adskillige Abbeder og fremtrædende Kirkemænd fra Lund Stift og fra Stifterne paa den anden Side af Sundet var mødt; men i verdslige politiske Gøremaal, ikke mindst i Forhandlinger og Overenskomster med Hansestæderne vedrørende Skaanemarkederne, var han Kong Magnus' Mand. Under de stadig usikre Forhold mellem Danmark og Sverige henskødes Tvistemaal til ham. 1351 mødte i Lund tre Bisper fra Danmark og tre fra Sverige hos Ærkebiskoppen for at befæste Freden mellem Rigerne, et af de utallige Møder i disse Aar. Til aaben Kamp kom det ikke i P. J. G.s Dage, men Landet hærgedes af den sorte Død 1349—50. Ærkebiskop Peder stiftede et Alter i Lund Domkirke, viet til Thomas af Canterbury og den hellige Anna.

Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 160.

Ellen Jørgensen.

Galen, Tuve, ca. 1325—ca. 1400, Gældker. F. senest ca. 1325; levede endnu 11. Aug. 1400. Forældre: Anders Jensen G. og en Datter af Torbern Jonsen G. Gift før 15. April 1345 med Ingefrid Pedersdatter Urup (angives gift 2° med Jens Truidsen Due, d. tidligst 1417), D. af Peder Holmgersen U. (d. 1378).

T. G. tilhørte samme ansete skaanske Slægt som den foregaaende. Han var Ridder allerede 1345. Da Skaane 1360 paa ny var blevet

dansk, traadte han i Valdemar (IV.) Atterdags Tjeneste, var 1364—65 Marsk og blev efter Kongens Død Gældker eller Statholder i Skaane (1376—83). Til dette Landskab, hvor hans Gaarde Færlev og Næsbyholm laa, følte han sig nøje knyttet, og skaanske Særinteresser bragte ham flere Gange i en skæv Stilling over for Kongemagten. 1368 sluttede han sig — under Valdemars Landflygtighed — til Kong Albrecht af Sverige, og i Begyndelsen af Olufs Regering stod han i mistænkelig Forbindelse med Mecklenburgerne. Han blev da, som det synes, afsat fra sit Embede, og 1382 blev hans Borg Tustrupsø indtaget, sandsynligvis af Margrete, i hvis Besiddelse den senere findes. Sin tidligere politiske Magtstilling genvandt T. G. aldrig.

Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 161. Kr. Erslev: Dronning Margrethe, 1882, S. 72, 86 f., 459. C. Weeke: Lunde Domkapitels Gavebøger, 1884—89,

Mollerup (Henry Bruun*).

Galeotti (egl. Tomasselli), **Vincenzo**, 1733—1816, Solodanser, Balletmester og Balletforfatter. F. 5. Marts 1733 i Firenze, d. 16. Dec. 1816 i Kbh. (Trin.), begr. sst. (Ass.). Gift før 1775 med Danserinden Antonia Guidi, f. ca. 1742 i Italien, d. 29. Juli 1780 i Kbh. (Trin.).

Aug. Bournonville fortæller om G., at han opgav det medicinske Studium for at lære Dans og Musik hos den italienske Balletkunstner Angiolini, og at han afsluttede sin Uddannelse i Paris som en af Noverres bedste Elever. Efter at han havde haft Engagementer i Hjemlandet og London, bragte Scalabrini ham til Kbh., hvor han i Okt. 1775 blandt et mangelfuldt og faatalligt Personale begyndte en banebrydende Virksomhed, der varede i mere end fyrretyve Aar til hans Død. Han fik 1781 Indfødsret og vandt megen Anseelse, men lærte aldrig at tale Dansk ordentligt, end sige at skrive Sproget. Skønt ikke længer ung, da han kom hertil, var han endnu en fremragende Danser i den ædle Stil med en smuk, plastisk Skikkelse og et udtryksfuldt Ansigt. Det var dog navnlig som Lærer og Forfatter, at G. fik Betydning, idet han paa dansk Scene var den første, der uddannede et Balletkorps og gav det et Repertoire, som Samtiden, f. Eks. Rahbek, ansaa for at være Digterværker. Før hans Tid kendte man kun den Art Koreografi, Rosenstand-Goiske kaldte »Dans med Fødderne«, men G. stræbte at give sine Arbejder Handling og et Indhold. Foruden en Mængde pantomimiske Prologer, Epiloger og Entreer skrev han 49 Balletter, der opførtes over 2200 Gange; de var som oftest ballettiserede Gengivelser af franske Tragedier, Marmontels moral-

ske Fortællinger eller Shakespeares Dramer, f. Eks. »Romeo og Julie« og »Macbeth«. Han debuterede som Forfatter med frie Bearbejdelser af sin Lærer Angiolinis Kompositioner, f. Eks. »Kongen paa Jagt« (20. Okt. 1775), og fik store Successer inden for den tragiske Stil, der forbandt det gruopvækkende med det sentimentale, og stor Støtte havde han af Claus Schalls melodiske Musik. Undertiden lod han de fire Kunstarter, Skuespil, Opera, Ballet og Musik, gaa op i en Enhed, f. Eks. i »Lagertha«, et pantomimisk Sørgeespil fra Hedenold, der gjorde stor Lykke i den nationalt bevægede Tid omkring Slaget paa Reden. Andre af hans Successer, alle for længst glemte, bar Titlerne »Den forladede Dido«, »Nina eller den Vanvittige af Kærlighed«, »Rolf Blaaskæg« og »Telemach paa Kalypsos O«, hvor han (1792) første Gang lod Sangen være et understøttende Element for Dansen. Men om hele hans Produktion gælder det, at den var i høj Grad tidsbundet. Formen var statuarisk; G.s staaende Typer, brutale Fædre, hensynsløse Elskere eller hengivne Fortrolige, udtrykte sig i et konventionelt »Gebærdesprog«; skæbnsvangre Tildragelser anmeldtes i lysende Transparenter, og det symmetrisk opstillede Kor gestikulerede mekanisk. Kun et af G.s Arbejder, og endda et uden for hans egentlige Omraade, Humoresken »Amors og Balletmesterens Luner« (1786), hvortil Jens Lolle skrev nydelig Musik, sejrede over Tiden og opføres endnu paa Det kgl. Teater (200. Gang 1934). Men da Bournonvilles Værker fremkom med deres friske Indfald, deres Ynde og Poesi, maatte G.s Arbejder forsvinde, og et Forsøg paa at redde »Romeo og Giulietta« fra Glemselen mislykkedes (1833). Dog, G. staar i Historien som Dansekunstens Pioner i Danmark; han var ingen original Aand som Bournonville, men en talentfuld Efterligner af den italienske Balletskole, hvorfra vi ogsaa fik Casortis Pantomimer. Personligt var G. en livfuld Mand, dreven Intrigant og Kvindeven, smidig og elegant. Endnu i sit 78. Aar udførte han Munken Lorenzos Parti i »Romeo og Giulietta«, men da han 1812 var blevet dekoreret — paa den Tid en højst ualmindelig Hæder for en scenisk Kunstner — afgav han sine Roller, fordi hans personlige Optræden paa en Scene fra nu af betragtedes som en Krænkelser af Ridderværdigheden. 1814 blev han Professor med Rang som Universitetets Lærere. For Bournonvilles Erindring stod han som en smuk, kraftig Olding i Besiddelse af usædvanlig praktisk Dygtighed, men med ringe litterær Dannelse og Smag. — Tit. Professor 1814. — R. 1812. — Maleri af C. Viertel 1816 paa Fr.borg og i Det kgl. Teater; samtidig Kopi i Teatermuseet. Litografi efter nævnte Maleri 1821 af J. E. C. Walter.

Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn, 1816, Nr. 101 ff. J. D. T. Manthey: Ridderes Levnetsløb 1809—17, 1818. P. Rosenstand-Goiske: Kritiske Efterretninger, udg. af C. Molbech, 1839. August Bournonville: Mit Theaterliv, III, 1878. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid, 1908. *D. i. M.: i*
Robert Neiiendam.

Galløe, Olaf, f. 1881, Botaniker. F. 22. Juni 1881 i Kbh. (Johs.). Forældre: Højskoleforstander, Redaktør, senere Protokolfører Jørgen Olsen (fra 1903 G.) (1837—1915) og Johanne Vilhelmine Frederikke Flentje (1838—1910). Navneforandring 27. Jan. 1903. Gift 1° 1912 med Anna Andrea Jørgensen Nygaard, f. 8. Juni 1886 i Odense, d. 19. Jan. 1916 paa Frbg., D. af Patrouillebetjent Hans Andersen Jørgensen N. og Anne Marie Smidt. 2° 1919 med Ellen Karen Nielsen, f. 12. Nov. 1897 i Kbh.

G. blev Student 1900 fra Borgerdydskolen i Kbh. og tog Magisterkonferens med Botanik som Hovedfag 1907. 1904 blev han Lærer ved de forenede Skoler i Kbh. og har siden virket som saadan ved Østre Borgerdydskole (Lektor 1923). Han var Elev af Warming, og hans første videnskabelige Interesse blev Planternes Biologi og Økologi, hvorom hans tidligste Arbejder handler; snart koncentrerede han sig dog om de nordiske Laver og har herom skrevet flere omfangsrige Værker. 1906 vandt han Universitetets **Guldmedaille** for **Afhandlingen** »Danske Likeners Økologi« (Bot. Tidskr., XXVIII, 1908), det første grundlæggende Forsøg paa at skildre et Lands Likenvegetation efter økologiske Principper. I sin Disputats »Forberedende Undersøgelser til en almindelig Likenøkologi« 1913 (Dansk bot. Arkiv, I, Nr. 3) behandler han et lignende Emne, der videre uddybes i »The lichenflora and lichen-vegetation of Iceland« (Botany of Iceland, II, 1920). 1927 udkom I. Bind af det stort anlagte, af Carlsbergfondet bekostede Arbejde »Natural History of the Danish Lichens based upon new principles«, hvoraf hidtil er udkommet fire Bind med i alt 548, delvis farvetrykte Tavler i Kvartformat. I dette helt igennem originale Værk bliver den ydre og indre Struktur af eet eller flere Individier af hver Art beskrevet og illustreret. G. gennemfører her en af ham selv udtænkt deskriptiv Metode i Naturhistorien, nemlig **Individbeskrivelser** af udvalgte typiske Individier, der aldrig sammenfattes i summariske, kollektive Artsbeskrivelser. Det teoretiske Grundlag for denne Metode har han behandlet i »Individforskning i Plante-riet« (Dansk bot. Arkiv, V, Nr. 12, 1928). G.s Arbejder vurderes højt af de sagkyndige, og hans store Dygtighed som Præparator og fremragende Tegnekunst har bidraget væsentlig til, at hans monumentale Billedværk er enestaaende i den likenologiske Litteratur.

Carl Christensen: Den danske botaniske Litteratur 1880—1911, S. 235, 1913, med flere Tillæg i Bot. Tidsskrift. I nu . 4

Galschiøt, Henrik Christian Valentin, 1831—1919, Gartner. F. 13. Sept. 1831 i Vester Egede, d. 8. Maj 1919 i Roskilde, begr. i Allerslev. Forældre: Sognepræst, sidst i Stokkemark Christian Ludvig G. (1795—1883) og Cathrine Marie Kynde (1801—64). Gift 1° 14. Nov. 1856 i Stokkemark med Hansine Mathilde Schebye, f. 4. Maj 1836 paa Bøllesminde i Stokkemark, d. 4. Juli 1863 i Allerslev ved Lejre, D. af Forpagter Hans S. (1800—67) og Karen Cathrine Krøyer (ca. 1804—39). 2° 28. Sept. 1864 i Stokkemark med Karen Cathrine Schebye, f. 1. Febr. 1841 i Stokkemark, d. 19. April 1919 i Roskilde, D. af ovenn. Forpagter H. S. og 2. Hustru Kathrine Margrethe Saabye (1811—97).

G. voksede op paa Landet med nær Tilknytning til Landbefolkningen og til Naturen, især Planteverdenen, og dette var bestemmende for hans Valg af **Livsgerning**. Han kom i Gartnerlære paa Hardenberg, uddannedes videre i Fredensborg og Rosenborg samt i Botanisk Have, tog 1854 Gartnereksamen fra Fredensborg. En Tid var han Gartner paa Aggersvold, senere paa Holsteinborg, og endelig fra 1858 paa Ledreborg, hvor han virkede i 44 Aar. G.s gartneriske Evner var meget betydelige, og han bevægede sig med Kyndighed paa Fagets forskellige Omraader. Han syslede gerne med Havetegninger o. l., og paa sine gamle Dage fik han Lejlighed til i selve Ledreborgs Have at foretage landskabsgartneriske Forandringer, idet Lensgreve J. L. Holstein ønskede Haven delvis ført tilbage til dens oprindelige Terrasseform. G. gav sig en Del af med Frøavl og foretog sidst i 70'erne med Understøttelse fra Indenrigsministeriet og Det kgl. danske Haveselskab en Rejse til Tyskland for at gøre Studier i denne Retning. Han interesserede sig ogsaa for havemæssig Dyrkning af Husmandslokker og skrev »Vejledning i Havebrug for mindre Jordbrugere« (1876) og »Vejledning i Dyrkning af Handelsplanter og Rodfrugter samt i Frøavl« (1879). Desuden var han flittig Bidragyder til de gartneriske Tidsskrifter. Ledreborg blev da ogsaa et yndet Lærested for unge Gartnerere. G. havde et noget lidenskabeligt Temperament og kunde ofte skræmme de unge, men han var af et varmt Hjertelag og fulgte sine Elevers videre Færden i Livet med megen Interesse. Sit Otium tilbragte han i Roskilde, hvor han med sin store Virketrang gav sig til at undervise i Teknisk Skole i Tegning og teoretisk Havebrug samt forestod Anlæggelsen af Birte Margretes Anlæg paa det adelige

Frøkenklosters Grund. — To Malerier af Ole Søndergaard 1915 i Familieejje.

Gartner-Tidende, XXXV, 1919, S. 113 f.

Axel Lange.

Galschiøt, Martinus Ludvig, f. 1844, Forfatter, Redaktør. F. 11. Dec. 1844 i Helsingør (Olai). Forældre: Købmand Carl Adolph G. (1805—64) og Ane Elise Birgitte Just (1800—76). Gift 28. Okt. 1890 i Helsingør (Marie) med Henriette Cathrine Wiibroe, f. 30. Okt. 1847 i Helsingør, d. 27. Marts 1907 sst., D. af Brygger Carl W. (1812—88) og Christine Wilhelmine Klentz (1818—78).

G. blev Student 1863, privat dimitteret, tog Magisterkonferens i nordisk Filologi 1870 og underviste et Aar ved Efterslægtsselskabets Skole, men fik 1872 det første Rejsestipendium, der uddeltes af den nystiftede **Oehenschläger-Tegner'ske** Stipendiefond, og tilbragte Halvaaret i Stockholm og Uppsala. Efter Hjemkomsten blev han Bibliotekar og Inspektør ved den skandinaviske Forening i Rom og opholdt sig 1873—75 i Italiens nye Hovedstad, hvor han daglig færdedes sammen med hele den skandinaviske Kunstnerkoloni og bl. a. traf baade Bjørnson og Jonas Lie, Victor Rydberg, Albert **Küchler** og Fru Heiberg. Efter sin Hjemkomst gik G. over til udelukkende journalistisk og litterær Virksomhed. 1875—83 var han Medarbejder ved »Dagbladet«, hvor Topsøe værdsatte hans fine og upartiske Anmeldelser af Litteratur og Teater, og varetog samtidig (indtil 1888) Stillingen som københavnsk Korrespondent til »Stockholms Dagblad« — et Hverv, som han selv satte særlig Pris paa, idet han derved kunde behandle alle Tidens aandelige Rørelser. 1884—92 blev han (efter Peter Hansen) Redaktør af »Illustreret Tidende«, som han straks moderniserede baade med Hensyn til Tekst- og Billedstof. 1893—1900 overtog han paa Gustav Philipsens Opfordring Redaktionen af »Tilskueren« efter N. Neergaard og fortsatte Ledelsen i hans Aand. **G.**, der nærmest havde sluttet sig til Gennembrudsmændene omkring Georg Brandes og bl. a. været Medlem af »Literaturselskabet« og »Bogstaveligheden«, forsøgte baade som Anmelder og som Redaktør at spille en mæglende og formidlende Rolle mellem Litteraturens højre og venstre Fløj og forlige konservative og liberale Synspunkter. Hans egen Aandsform — hans ligevægtige og lunerige Sind, fuldkomne Uselviskhed, frisindede Forstaaelse og mildt dømmende Mennesskelighed — gjorde ham til en næsten ideel Redaktør, der hvert Sted formaaede at samle de mest forskellige Medarbejdere om sig og lempeligt, men fast faa dem til at følge Fremskridtets Kurs. Han udførte her — næsten ene om at repræsentere en moderat og

i bedste Forstand human Liberalisme — en Gerning, som mest foregik indadtil, men havde sin særlige kulturelle Betydning og Berettigelse i Kampaarene før Aarhundredskiftet. Efter dette trak G. sig tilbage fra direkte Deltagelse i Pressens Arbejde, bosatte sig i sin Fødeby og begyndte her paa sine ældre Dage en lige saa fortjensfuld Forfattervirksomhed. Allerede i sin Redaktørtid havde han — med samme Evne til at samle Medarbejdere fra alle Lejre om sig — planlagt og 1884—93 udgivet det statelige og endnu benyttede Værk »Danmark i Skildringer og Billeder af danske Forfattere og Kunstnere« samt — paa Forslag af Studentersamfundets Udvalg for Arbejderundervisning — skrevet en Vejledning i Thorvaldsens Museum (1895). Hertil føjede han nu »Helsingør omkring Midten af forrige Aarhundrede. Studier og Erindringer« (1921) — en baade kultur- og personalhistorisk værdifuld Skildring af Fødebyen i Tiden omkring Ophevelsen af Sundtolden — og kort efter »Skandinaver i Rom for halvhundred Aar siden«. Han havde tidligere (»Eckersbergs Romerophold« i Kunstmuseets Aarsskrift 1918) udnyttet sine italienske Ungdomsaar og gav nu — med frisk Humor, sikker Stilform og psykologisk Finsans — en hel Portrætkreds fra 70'ernes Romaliv. Hans seneste Arbejder er Jubilæumsskriftet »Sparekassen for Helsingør og Omegn« (1929) paa bred Tidsbaggrund og en Række selvbiografiske Tidsskriftartikler. — Malerier af Mogens Gad og af Olga Lau 1932, begge i Privateje. Portrætteret paa Erik Henningsens farvelagte Tegning Bogstaveligheden (Fr.borg) og paa Gerda Ploug Sarps Tegning af Literaturselskabet.

Knud Fabricius: Regensen, 1923—25. Niels Møller i Tilskueren, 1934, II, S. 444—48. Paul V. Rubow i Politiken 11. Dec. s. A. Carl Dumreicher: Berl. Tid. s. D. Selvbiografiske Artikler i Nær og Fjern 1876; Studenterbogen 1896; Tilskueren 1927, II, S. 9—21, 73—87, 171—83; 1933, II, S. 408—16 Nordisk tidsskrift 1929, S. 208—33, 364—87; Ill. Tid. 26. Sept. 1909. Jul Clausen i Berl. Tid. 8. Juli 1934

Carl Dumreicher

Galskjøt, Thomas Martinus **Braëm**, 1748—1828, Præst, Forfatter F. 2. Jan. 1748 i Laurberg, d. 23. Maj 1828 i Hyllested, begr. sst Forældre: Sognepræst, sidst i Brahetrolleborg, Mag. Jacob Sparre G. (1713—52) og Inger Margareta Braëm (1715—86, gift 2° med residerende Kapellan i Kolding, Mag. Ole Westphal, 1715—72, gift 1° 1747 med Ottilia Birgitte Galskjøt, f. 1711). Gift 10. Juli 1776 i Kbh. (Frue) med Karen Hvistendahl, f. 10. Juli 1757 i Kbh. (Frue), d. 29. Jan. 1831 i Slagelse, D. af residerende Kapellan ved Frue K. Mads Jensen H. (1714—77, gift 1° 1747 med Margrethe Elisabeth Ursin, 1728—50) og Drude Mette **Braëm** (1719—66).

G. blev dimitteret fra Kolding 1765 og blev n. A. Hører sst. Som saadan tog han teologisk Attestats 1770. Efter ti Aars Hører-virksomhed blev han 1776 Kapellan i Skien i Norge og 1784 Sognepræst i Hyllested, Venslev og Holsteinborg, hvor han blev til sin Død. G.s teologiske Standpunkt maa nærmest betegnes som en noget afbleget Supranaturalisme med et stærkt moraliserende Præg, og i Praksis repræsenterede han i høj Grad den Præstetype, der ansaa det for sin Pligt at arbejde i alle almennyttige Formaals Tjeneste. Hans store, om end meget spredte Forfattervirksomhed taler sit tydelige Sprog herom. Foruden kirkelige og teologiske Spørgsmaal som Biskop Boisens Plan til en ny Alterbog, Præsternes Rang, Provstiernes Inddeling o. l. har han behandlet en lang Række højt forskelligartede Emner: Fattigvæsen og Brandforsikring, Brændevinsbrænding og Fæsteindretninger, Kanonbaade og Pengevæsen, Kapitelstakster, Staldfodring og Hestesygdomme o. s. fr. Særlig nærrede han dog Interesse for Landboforhold og Skolevæsen. Som Præst paa den reformivrige F. A. Holsteins Gods fik han Lejlighed til at arbejde med paa Forbedring af Bondens Stilling, saaledes til Fremme af Husfliden om Vinteraftener, og af Religionsundervisningen. Til Hjælp ved denne udgav han 1815 »Forsøg paa en kort og eenfoldig Religionsbog«. Størst Betydning synes G. at have haft ved sin pædagogiske Indsats. Han var en skarp Modstander af den indbyrdes Undervisning, mod hvilken han med ikke ringe Selvstændighed udtalte sig 1819 i »Den lancasterske Læremethodes formeente Værd«. — Maleri af E. Pauelsen ca. 1780 i Familieje. Træsnit af H. P. Hansen.

B. S. Ingemann: Tilbageblik paa mit Liv og min Forfattervirksomhed, fra 1811—1837, .863, S. 89 f., 94.

Bjorn Kornerup.

Galster, Carl, 1835—91, Officer, Skolemand. F. 28. Aug. 1835 i Nørre Sundby, d. 22. Okt. 1891 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Forældre: Købmand, Agent J. G. G. (s. d.) og Hustru. Gift 21. Dec. 1862 i Kbh. (Garn.) med Marie Louise Caroline Cathrine Holbøll, f. 9. Juli 1840 paa Grønland, d. 25. Nov. 1922 i Kbh., D. af Inspektør i Sydgrønland, Kaptajnløjtnant Carl Peter H. (1795—1856) og Hanna Sophie Theresia Petersen (1810—56).

G. blev, forholdsvis sent, Landkadet 1855, 1857 Sekondløjtnant i Infanteriet, 1864 kar., 1867 virkelig Premierløjtnant, 1876 Kaptajn. 1887 afskedigedes han af Linien paa Grund af Alder og stod derefter i Forstærkningen til sin Død. Under Stormen paa Dybbøl 18. April 1864 var han midlertidig Kompagnikommandør og havde Befalingen i Skanse VIII. Denne blev først beskudt af det preus-

siske Artilleri og derpaa angrebet af to Kompagnier, der ved Halvtolvtiden indtog den tappert forsvarede Skanse og tog Besætningen til Fange. — Kort efter at være blevet Officer og ansat ved Afdeling i Kbh. begyndte G. at undervise i Matematik dels ved Skoler, bl. a. Mariboës, dels privat, og viste fortrinlige Evner til paa letfattelig Maade at indvie sine Elever i dette Fag. Han havde sine egne originale, ofte djærve Metoder til at vække Elevernes Interesse og fastslaa sine Læresætninger. Sammen med Svogeren, den senere Generalmajor H. Holbøll, grundlagde G. 1865 et Kursus til Eksamen ved Hærens og Flaadens Officerskoler, til Adgangs-eksamen til Universitetet m. m. Anstalten fik betydeligt Ry og naaede sit Højdepunkt omkring 1880. Lærerne var dels Officerer, dels civile; adskillige af dem var betydelige Dygtigheder inden for deres Fag, men G. selv ragede op over dem alle. Fremhæves bør ogsaa hans sjældne Uegennytte og Langmodighed over for vanskeligt stillede Elever og hans Hjælpsomhed over for gamle Kamerater. — R. 1864.

Militær Tidende 1891, Sp. 464.

Rockstroh (S. A. Sørensen).

Galster, Henrik Ludvig, 1826—1901, Miniaturemaler. F. 22. Jan. 1826 i Nørre Sundby, d. 24. Juni 1901 i Kbh., begr. sst. (Garn.). Broder til Carl G. (s. d.). Ugift.

G. skulde først til Handelen, men 1846 kom han, der havde vist særlig Tegnelyst, paa Grund af et tilfældigt Bekendtskab i Lære hos Miniaturemaleren Johs. Møller, og han arbejdede derefter ogsaa i Constantin Hansens Atelier. 1848 var han i Stockholm med Møller. 1850—52 besøgte han Kunstakademiets Skoler. 1854 arbejdede han i London under Johs. Møller; han regnedes ved denne Tid for dennes dygtigste Elev. 1876 æskede han Akademiets Dom om sine Miniaturemalerier. Han malede ogsaa i Olie, bl. a. mægtige Billeder af officielle Flaadebegivenheder, dog ikke med særligt Held. Omtalt er »Den engelske Flaade, som gør Honnør for Kongen paa Yderrheden« (1886). G. var en af de sidste Miniaturemalere; han beskæftigedes af Kongehusets Medlemmer og har udført Miniaturer af de fleste af de kongelige Personer, som i 80'erne besøgte eller hørte til Hoffet her, fra Enkedronning Caroline Amalie til Prins Georg (Georg V.). Paa Fr.borg findes Portrættet af Minister C. D. Lüttichau. G. var en Tid Fotograf, og denne Virksomhed paa-virkede i nogen Grad hans Arbejder, som er gedigent Haandværk mere end Kunstydelser.

Ernst Lemberger: Die Bildnis-Miniatur in Skandinavien, II, 1912.

O. Andrup.

Galster, Johan Georg, 1776—1848, Handelsmand og Industri-drivende. F. 20. Okt. 1776 i Erlangen, d. 23. Sept. 1848 i Nørre Sundby, begr. sst. Forældre: Skomagermester og Gæstgiver i »Stadt Hamburg« Johann G. (1734—1824) og Maria Katharina Barbara Staud (1744—1800). Gift 13. Maj 1814 i Aalborg med Elisabeth Charlotte Marine Castonier, f. 21. Maj 1793 i Fredericia, d. 28. Nov. 1860 paa Frbg., D. af Kaptajn, senere Generalløjtnant Frederik C. (s. d.) og 1. Hustru.

G. lærte Handelen i Fødebyen, blev 1801 ansat hos et Handels- hus i Birmingham og berejste i dettes Tjeneste flere Gange Dan- mark og Norge, indtil han, der under en saadan Rejse overværede Kbh.s Bombardement 1807 og derefter formentes Hjemrejse til England, nedsatte sig som Købmand i Aalborg, hvor han allerede ca. 1806 havde anlagt en Strømpfabrik, der bestyredes af hans Broder. I Aalborg og Nørre Sundby udviklede G. nu en betydelig Industrivirksomhed og anlagde i Aalborg yderligere en Handske- fabrik, et Feldberederi og en Klædefabrik og i Nørre Sundby et Linnedvæveri samt et Hattemageri. 1814 fik han trods Aalborgs Protester Eneret til at drive Handel (»Bondehandel«) i Nørre Sundby, men maatte faa Aar efter opgive sit Bo, da hans Industri- virksomhed ikke vilde trives efter Freden. Han levede derefter af Forretningen i Nørre Sundby og viste sig her som Foregangs- mand paa Landbrugets Omraade, navnlig ved Indførsel og Dyrk- ning af Nytteplanter, som f. Eks. Kartofler. G., der var vel anskrevet paa højere Steder, blev 1815 udnævnt til Agent. — Maleri af Ole Rasch 1824 i Familieeje. Posthumt Maleri af H. L. Galster ligeledes.

H. P. Selmer: Nekrologiske Saml. 1848—49, I, 1849, S. 360—64. C. Klit- gaard: Aalborg Købmænd gennem 500 Aar, 1931. Chr. Petresch-Christensen: Nørresundbys Historie, II, 1924.¹

Chr Petresch-Christensen.

Galster, Valdemar, 1880—1930, Redaktør. F. 24. Febr. 1880 i Kbh. (Garn.), d. 12. Aug. 1930 sst., begr. sst. (Garn.). Forældre: Kaptajn, Kursusbestyrer Carl G. (s. d.) og Hustru. Gift 1° 3. Febr. 1904 i Kbh. (Trin.) med Elva Nielsen, f. 12. Febr. 1882 i Kbh. (Helligg.), D. af Skomagermester Frederik N. (1845—1921) og Eva Amalie Jespersen (1846—1928). Ægteskabet opløst. 2° 14. Dec. 1916 i Kbh. (Frihavnsk.) med Petra Johanne (Misse) Krarup, f. 4. Okt. 1877 i Ringkøbing, D. af Sagfører Janus Bal- thazar K. (f. 1847, gift 2° 1883 med Cecilie Marie Krarup, 1855—1932) og Flora Maria Møller (1850—82).

G. kom tidligt til Journalistik, var Redaktionssekretær ved de

sydsjællandske Højreblade i Næstved 1899—1900 og Medarbejder ved »Samfundet« 1900, var derpaa ansat under Det store nordiske Telegrafsekselskab i Peterhead og i Libau 1900—04, hvorefter han paa ny blev Bladmand, var Redaktør af »Skive Avis« og »Vestjylland« 1904—07, Medarbejder ved »København« 1907—10 og ved de Ferslew'ske Blade fra 1915, Korrespondent i Berlin 1916—17, Redaktionssekretær fra 1919, Redaktør af »Nationaltidende« og »Dagens Nyheder« 1923—26, endelig Redaktør af »Morgenbladet« 1928—29. G., der havde en ledende Stilling ved de Ferslew'ske Blade, allerede inden hans Navn stod paa dem som Redaktør, var Journalist med Liv og Sjæl og havde ualmindeligt Blik for alle Forhold ved det komplicerede Ferslew'ske Maskineri; dette i Forbindelse med hans Kulturinteresse og hans hele smukke menneskelige Indstilling gjorde ham til en heldig og afholdt Bladleder, om end baade Forhold, han ikke selv raadede over, og Vanskeligheder ved hans Personlighed, der for en Del var Skyggen af dens Fortrin, efterhaanden hindrede den fulde Udfoldelse af hans Evner. Hans største Betydning ligger i hans omfattende, alsidige Arbejde for Danmarks Interesser paa vigtige og kritiske Omraader, hans Aarvaagenhed med Hensyn til vort Forhold til Island og Færøerne, hans Virken i det stille under den første Fase af det sønderjyske Spørgsmaals Løsning, fremfor alt hans Indsats i Grønlandssagen. Efter Vedtagelsen af Grønlandstraktaten med Norge 1924 satte han alt ind paa at faa tilvejebragt en for Afgørelsen af Suveræniteten tungt vejende Kendsgerning, ved at Kolonisationen af Scoresbysund ufortøvet iværksattes. Ved at anvende sit Blads Indflydelse og ved en utrættelig personlig Agitation blev han Hovedmanden for at skaffe Midler til Ekspeditionen og tilvejebringe den nødvendige Tilslutning fra Regering og Rigsdag. — R. 1925. — Tegning af Ane Marie Hansen.

Journalisten 1. Marts og 1. Sept. 1930.

Paul *Læssøe* Muller.

Galt, Peder, 1584—1644, Admiral. F. 27. Juli 1584, d. 31. Aug. 1644 i Kbh., bisat i Hagested K., senere begr. paa Kirkegaarden sst. Forældre: Niels Pedersen G. til Ingelstad i Skaane (1538—senest 1608) og Elisabeth Christophersdatter Huitfeldt (1551—1609). Sønnesøn af Peder Ebbesen G. (s. d.). Gift 1626 med Birgitte Jensdatter Baad, d. 18. Maj 1630 (gift 1° 1584 med Kannik i Roskilde Frederik Godske, d. 1610), D. af Jens B. til Tidselholt og Karen Akeleyesdatter.

Efter at have studeret ved tyske Universiteter blev P. G. 1604 Sekretær i Kancelliet, men rejste n. A. med Orlov til Frankrig

og studerede 1607 i Orleans. 1609—12 gjorde han atter Tjeneste i Kancelliet og deltog tillige 1611 i Kalmarkrigen. Han fik 1612 et Kanonikat i Roskilde, som 1618 ombyttedes med et i Lund. 1621 blev han udnævnt til den første danske Agent i Stockholm, en Stilling, som han beholdt til Slutningen af 1624. Han indtraadte i Søetaten 1627, fik n. A. Bestalling som Kaptajn og var 1630 Underadmiral paa Skibet »Spes«, hvor Kongen var om Bord, paa Ekspeditionen imod Hamburg, og derefter 1630—31 Chef for en Eskadre i Østersøen. I de følgende Aar synes han ikke at have været til Søs. Han har da uden Tvivl plejet sine litterære Interesser. Han skrev Digte, baade latinske og danske, uden dybere Poesi, men ej blottet for Humor; fortrinsvis gav han sig dog af med juridiske Studier. Det eneste bevarede Skrift af ham, forfattet 1632, men aldrig trykt, har til Titel: »De jure Danorum liber« og er et Forsøg paa en dansk Retshistorie.

Da den danske Flaade i Slutningen af Juni 1644 gik fra Kbh. for at møde den svenske Flaade i Østersøen, var P. G. Chef for Orlogsskibet »Oldenborg«, Viceadmiralskibet i Generaladmiral Jørgen Vinds Flaade. Han deltog med dette i Slaget ved Kolberger Heide 1. Juli s. A., og han stod Kongen, der var om Bord paa »Trefoldigheden«, godt bi. Efter at det i Slaget medtagne Admiralskib »Patientia« med den dødelig saarede Jørgen Vind om Bord var afgaaet til Kbh., blev P. G. Admiral for Jørgen Vinds Eskadre, der kom til at ligge nærmest ved Fjenden, da Blokaden af den i Kielerfjord liggende svenske Flaade begyndte. Efter den af Kongen 13. Juli givne Ordre, der angik mulige svenske Forsøg paa at sejle ud af Fjorden, skulde P. G. med sin Eskadre først optage Kampen med Fjenden, hvis denne søgte Slag; var det derimod blot dennes Hensigt at undkomme, skulde P. G. sammen med de andre Admiraler sætte efter ham. 28. Juli rørte den svenske Flaade sig for første Gang og lagde sig lidt længere ud i Fjorden, Øst for Christianspris. 29. Juli udstedte Christian IV. en Ordre, der blev skæbnsvanger for P. G.; efter den skulde han, naar Vinden var gunstig, med sin Eskadre lette, gaa Fjenden saa nær som muligt og give ham de glatte Lag, men i øvrigt rette sig efter den tidligere Ordre, og ingen af Skibene maatte forfølge Fjenden ind i Snævringen ved Christianspris. Da den svenske Flaade 30. Juli om Morgenen lettede og sejlede udefter, men senere paa Dagen standsedes, da Vinden blev østlig, havde der været Lejlighed for P. G., der nu havde Luven, til efter Kongens Befaling at angribe Modstanderne; men til disses Forbavselse og sikkert til Kongens Forbitrelse undlod han dette. Han angav selv senere, dels at han

ikke havde forstaaet Kongens Ordre af 29. Juli som Befaling til Angreb, dels at han ikke hurtig nok kunde faa sin Eskadre samlet. Det staar imidlertid fast, at han forsømte en gunstig Lejlighed til at skade Fjenden, selv om det kan tjene til hans Undskyldning, at Kongens Ordre ikke var tydelige. Dennes Misfornøjelse med, hvad der var sket, viste sig allerede Dagen efter, idet P. G. 31. Juli maatte »indtil videre Besked« træde tilbage til sin tidligere Stilling som Viceadmiral i Eskadren, medens Kaptajnen paa det fra Kbh. tilbagekomne Skib »Patientia« Erik Ottesen Orning blev Chef for Eskadren. For de følgende Dages Begivenheder og særlig for den Omstændighed, at den svenske Flaade Natten mellem 1. og 2. Aug. slap ud af sin Indespærring uden at blive forfulgt af den danske Flaade, har P. G. intet Ansvar, og et saadant blev heller ikke tillagt ham af Kongen. Men ved Begivenhedernes Gang voksede Kongens Vrede over den Forsømmelse, der var begaaet 30. Juli, og 2. Aug. udstedte han en Ordre om, at P. G., hvem »vi ikke ere til Sinds længere at bruge paa vor Skibsflaade«, skulde begive sig til Kbh. Da Kongen selv kom tilbage hertil, blev P. G. 23. Aug. tiltalt for sin udviste Forseelse og Ulydighed. Da Admiralitetsretten erklærede sig inkompetent til at dømme i Sagen, fordi denne angik en Adelsmands Liv og Ære, henviste Kongen denne til Rigsraadet, der 28. Aug. dømte P. G. til Døden for ikke at have adlydt en given Ordre, men alle Medlemmerne af Raadet henstillede dog i Voteringen, at Kongen vilde lade Naade gaa for Ret, ligesom P. G. selv bad Kongen om Naade. Christian IV. lod sig imidlertid ikke røre, hvilket mere vidner om en af Skuffelsen skabt Haardhed end om en rolig Retfærdighedsfølelse, og 31. s. M. blev P. G. henrettet lige over for Kbh.s Slot. Liget blev henlagt i et Fjællehus ved Holmens Kirke og siden ført til Hageded Kirke, hvor der 1666 af Th. Bartholin blev rejst et Epitafium over P. G.

Chr. Bruun: Slaget paa Kolberger Heide, 1879, S. 125—87, 227—32.
H. D. Lind: Kong Kristian IV. og hans Mænd paa Bremerholm, 1889, S. 263 f. Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 178.

J. A. Fridericia (Th. Topsøe-Jensen*).

Galt, Peder Ebbesen, d. 1548, Rigsraad. D. mellem 3. og 10. April 1548 paa Palsgaard, begr. i Søvind K. Forældre: Ebbe Mogensen G. til Rudbjerggaard og Tyrrestrup (d. 1500) og Sophie Pedersdatter Høg Banner fra Eskær (d. tidligst 1531). Gift med Ingeborg Drefeld, d. 15. April 1552 paa Tyrrestrup, begr. i Søvind K., D. af Gjord Nielsen D. (d. 1520) og Kirsten Banner (gift 1° med Rigshofmester Poul Laxmand, s. d.).

P. E. G. kan vistnok takke sin Moders Venskabsforhold til Dronning Christine for, at han allerede i en ung Alder kom i dennes Tjeneste. Efter egen Opgivelse tjente han hende i ti Aar, antagelig i hele Tidsrummet som hendes Foged paa hendes Livgeding og Enkesæde Næsbyhoved. Efter Enkedronningens Død 1521 lod Christian II. ham blive siddende som Lensmand her. Ligeledes lod han ham overtage Hindsgavl med Pantet deri efter Svigerfaderen Gjord Nielsen Drefelds Død 1520. Først i de kritiske Dage i Begyndelsen af 1523 fik Kongens Mistillid til P. E. G. Overhaand, og inden han forlod Fyn, havde denne mistet begge sine Len. Den stærkt forbitrede Tone i P. E. G.s Opsigelsesbrev af 19. Marts er derfor sikkert ægte nok. Som tvingende Grunde anføres ligesom i de andre Opsigelsesbreve dels de oprørske Rigsraaders og Hertug Frederiks Truselsbrev, dels Frygten for Sigbrit.

P. E. G.s Tilslutning til Frederik I. lønnedes med, at han 1524 fik Næsbyhoved tilbage, hvortil Pantesummen fra Hindsgavl overførtes (1527 forhøjet med 1000 Gld.), 1529 ombyttede han Næsbyhoved med Lundenæs, som han fik i Pant uafløst for Livstid. Overflyttet til Jylland kom han snart til at staa i nært Forhold til Mogens Gjøe og Erik Banner, til hvilke begge han i Forvejen var knyttet ved Slægtskabsforbindelser. Efter Frederik I.s Død sluttede han sig ganske til dem, og mange Hverv tilfaldt ham under Grevefejden. Han var Anfører for de adelige Ryttere, der i Juli 1534 ledsagede Hertug Christians Folk til Fyn for at slaa Oprøret der ned. Han undslap heldigt fra Overrumplingen i Nyborg og fik senere efter Nederlaget ved Svendstrup i Opdrag sammen med Ove Lunge at befæste og holde Randers mod de oprørske Bønder, hvilket ogsaa lykkedes. Videre blev det ham overdraget sammen med Aksel Juul at drage rundt i de oprørske Herreder for at tinge om Halsløsning med Bønderne. Mange Bønder gjorde denne haarde Mand derved til sine Fjender, men han var en Dygtighed, som Regeringen under de opløste Tilstande havde god Brug for. Derfor fik han ogsaa 1536 Aarhusgaard og Aakær i Forlening som Stiftslensmand. I Arbejdet paa Lensreformen var han Regeringens haandgangne Mand. Det viste han 1541 ved som en af de første at tage sit Len paa Genant. Ogsaa til at paadømme Sager blev der gjort udstrakt Brug af ham. Saaledes var han, skønt da endnu ikke Rigsraad, med paa den store jyske Rettertingsrejse 1537. Rigsraad blev han først 1538 eller 39.

Viste han Dygtighed i Statens Tjeneste, viste han ikke mindre Dygtighed ved Bestyrelsen af sit eget Gods. Han skal i betydelig

Grad have forbedret Driften paa sine udstrakte Ejendomme. Ved Arv var han efterhaanden kommet i Besiddelse af: Rudbjerggaard (Lolland), Tyrrestrup, Skumstrup og Part i Palsgaard (Jylland), Sellebjerg (Fyn) og Ingelstad (Skaane), de to sidste vistnok gennem sin Hustru. Dertil købte han 1540 af Kronen den tidligere Bispegaard Birkelse og 1545 andet Gods, der tidligere havde tilhørt Niels Clementsen. Hertil var Kronens Adkomst dog ikke sikrere end, at det i Købekontrakten indsattes, at om noget af det senere blev ham afvundet, skulde Kronen give ham Erstatning i Penge. Hvad Hensyn tog P. E. G. til, om han herved kom til at gaa nogle af sine **Standsfællers Ret** for nær? Mindre Gaarde tilkøbte han sig, hvor han bedst kunde, derimellem Selvejergods, Vikarie- og Kannekogs, som ikke maatte afhændes. Direkte Misbrug af sin Stilling som Stiftslensmand gjorde han ved at anvende Materialer fra de Kirker, han nedbrød, til sine egne Gaarde. Saa længe han levede, holdt mange sig tilbage fra at anlægge Sag mod den hensynsløse Mand. I en pinlig Strid med **Gyldenstjerne'rne** paa Bygholm ca. 1540 om en »Trolkvinde«s Bagvaskelser hentede han sig dog et Nederlag, men hans Stilling forblev urokket. Men efter hans Død strømmede Klagerne ind. Allerede paa Herredagen Nov. 1550 frafaldt Kongen dog al Tiltale, ganske vist mod at Fru Ingeborg Peder Ebbesens betalte Kongen en sikkert ikke urimelig Erstatning paa 7000 **Dl.** Ogsaa de følgende Aars Retssager paadømte Herredagsdomstolen paa lempelig Vis. — Paa Tyrrestrupegnen, hvor P. E. G. havde sin Hovedgaard, mindedes han længe som den onde »Peder Ybs«, og saa forhadet var han, at Sagnet gik, at Fanden til sidst bortførte ham fra Tyrrestrup. — Portræt paa Gravsten i Søvind **K.**; Litografi derefter.

C. F. Allen: Breve og Aktstykker, I, 1854, S. 55. F. Richardt og T. A. Becker: Prospector af danske Herregaaarde, VI, 1853: Rudbjerggaard. Saml. t. jydsk Historie og Topografi, II, 1868—69, S. 330 ff.; IV, 1872—73, S. 48 ff., 77 ff. Danmarks Adels Aarbog, X, 1893, S. 174 f. Dronning Christines Hofholdningsregnskaber, udg. af Wm. Christensen, 1904, S. 395, 397 ff., 401, 406, 413 f., 419. *Astrid Friis (A. Heise).*

Galthen, Matthias, 1734—1812, Præst, topografisk Forfatter. F. 5. Jan. 1734 i Lemvig, d. 13. Maj 1812 i Randers, begr. sst. Forældre: Rektor i Lemvig, senere Sognepræst i Hersom, Bjerregrav og Klejtrup Peder G. (1704—68, gift 1° 1729 med Else Svane, ca. 1695—1730) og Ide Margrethe Leegaard (ca. 1708—76). Gift 1° senest 1787 med Anna Christina Monrad, f. 11. Maj 1762 i Haderslev, d. 24. April 1805 i Randers, D. af Købmand Lago M. (1733—84) og Hedeveg Christina Holst (ca. 1732—1802). 2° 30.

Okt. 1805 i Randers med Anna Sophie Hedvig Mandix, døbt 1. Sept. 1751 i Hvejsel, d. 12. Febr. 1837, D. af Sognepræst Jens M. (1720—63) og Kirsten Arensberg (1734—90).

G. blev Student 1754 fra Viborg og cand. theol. 1759. 1782 blev han residerende Kapellan ved Ribe Domkirke og Kompastor i Sem, 1793 2. og 1794 1. residerende Kapellan ved St. Mortens Kirke i Randers, hvor han blev til sin Død. Som Præst i Ribe udgav han et kateketisk Udtog af Ove Høegh Guldbergs aabenbarede Teologi, tilegnet Guldberg, hvorved han viser sin Tilknytning til dennes konservative Teologi, og 1792 en »Beskrivelse over Kiøbstæden Ribe«, der i det væsentlige blot er et Udtog af Peder Terpsagers »Ripæ Cimbricæ«. Et lignende Arbejde er G.s »Forsøg til en Beskrivelse over Kiøbstæden Randers« (1802). Begge Bøger vidner om Forfatterens Kærlighed til de Lokalteter, han beskriver, men er paa Grund af ringe Benyttelse af primært Kildestof og Mangel paa historisk Kritik ikke særlig tilfredsstillende. Dog har han hist og her opbevaret Træk, der ikke kendes fra anden Side.

G. L. Baden: Dansk-norsk Historisk Bibliothek, 1815, S. 183. Christine Daugaard: Biskop Daugaard, I, 1896, S. 30. Kirkehist. Saml., 4. Rk., V, 99. · 3 4.

Bjørn Kornerup.

Galtung, Laurids, ca. 1610—61, Søofficer. F. ca. 1610 paa Thorsnæs i Hardanger, d. 1661 paa Huseby i Vanse, begr. sst., 1665 flyttet til Familiegravstedet i Jondalen. Forældre: Laurids Johannesen G. til Thorsnæs i Jondalen (1588—1659) og Lisbet Ottesdatter Orning (d. 1676). Gift 1° 1. Juni 1647 med Clare Mostsdatter Gere, d. 1647. 2° 1650 paa Steensgaard paa Langeland med Barbara Marie Grabou, f. 8. Febr. 1631 paa Pederstrup, begr. 28. Maj 1695 i Rønnebæk K., D. af Joachim G. til Pederstrup (1599—1634) og Marie Hansdatter Steensen til Steensgaard (1592—1645).

L. G. blev Skibskaptajn 1641, men afskediget 1643, da han i en Duel havde dræbt den unge norske Adelsmand Axel Movat, hvorfor han maatte flygte til Udlandet. Da de i Sagen fremkomne Vidnesbyrd viste, at Movat havde givet Anledning til Striden, fik L. G. 1644 Tilladelse til at vende tilbage, men blev s. A. taget til Fange af Svenskerne i Skaane og slap først fri i Foraaret 1645. Han genoptog nu sin Virksomhed i Flaaden, hvor han var anset for en af de bedste Kaptajner og dygtigste Sømænd. Han ejede Uglerup i Skaane og kom ved sit første Ægteskab i Besiddelse af den nærliggende Bjørnstrup. Da Frederik III. i Aug. 1648 var i Kristiania for at hyldes, fik L. G. Stadfæstelse paa sin Adel. 1649

forlenedes han med Hørje i Skaane, som han dog allerede afstod to Aar senere. 1653 var han Chef for en Eskadre i Nordsøen for at jage engelske Kapere og 1657 for en Eskadre i Østersøen. Han var en af de skaanske Adelsmænd, der 1658 nægtede at sværge den svenske Konge Troskab, og fik i den Anledning Lister Len i Norge imod at give Afkald paa Pension. 1659 kaldtes han fra Norge til det belejrede Kbh., men naaede dog næppe hertil, da der 1660 gives ham Ordre til at samle alle, i det sydlige Norge værende, til Krigstjeneste anvendelige Skibe. — Maleri i Familieeje; Kopi af Frida Rusti.

Budstikken, VI, 1825, Sp. 675 ff. H. D. Lind: Kong Kristian IV. og hans Mænd paa Bremerholm, 1889, S. 306 f. Danmarks Adels Aarvog, XXXIII, 1916, S. 151. S. H. Finne-Grønn i Norsk biografisk Leksikon, IV, 1929, S. 347f.

C. F. Bricka (*Th. Topsøe-Jensen**).

Gamborg, Anders, 1753—1833, Filosof. F. 24. Nov. 1753 i Kirke Hvalsø, d. 11. Sept. 1833 i Kbh. (*Trin.*), begr. sst. (*Ass.*). Forældre: Sognepræst, senere Provst Villads Knudsen G. (1710—74) og Bodil Kirstine Hald (d. 1762). Gift 29. Okt. 1788 i Fredericia med Maria Mathilde Clausson, f. ca. 1768 i Brande, d. 4. Febr. 1853 i Kbh. (*Trin.*), D. af Sognepræst, Dr. theol. Niels Christian C. (s. d.) og Hustru.

G. blev Student 1771 fra Roskilde. Blandt sine Lærere mindedes han senere med Taknemmelighed *Mag.*, Konrektor, senere Rektor H. C. Saxtorph, der gav ham gode Kundskaber, bl. a. i Filosofi (»idetmindste lærte jeg ikke mere siden til *Examen Philosophicum*«). 1777 tog han teologisk Embedseksamen og drog s. A. paa en toaarig Studierejse til Tyskland, Italien, Frankrig og England, hvor han bl. a. studerede de deistiske Filosofers Skrifter. Efter Hjemkomsten fortsatte han sine filosofiske Studier, og det blev stillet ham i Udsigt at blive *Seydlitz'* Efterfølger som Professor i Filosofi ved Odense Gymnasium. 1796 blev Gymnasiet imidlertid nedlagt, til stor Skuffelse for G., der i Mellemtiden (1788) var blevet Professor extraordinarius i praktisk Filosofi ved Universitetet og Regensprovst, men ikke følte sig tilfreds i Kbh. 1796 udnævntes han til Professor ordinarius og Assessor og Sekretær i Konsistoriet og fra traadte som Regensprovst. Da han følte sig tilsidesat i sin Virksomhed i Konsistoriet, og Ærgrelser og Bryderier i Forbindelse med økonomiske Bekymringer havde nedbrudt hans Nervesystem, saa han endog forsøgte at tage sig af Dage, ansøgte han om og fik sin Afsked med Pension 1803. I de følgende Aar tog han Ophold i Roskilde, hvor han efter *Opfordring* overtog den nylig indrettede

Matematikundervisning ved sin gamle Skole (1805—22). Sine sidste Aar levede han i Kbh., optaget bl. a. af at fremdrive nye Arter af Nelliker.

G.s Interesse for Filosofien, »hvortil en sort Melancholie i min tidlige Ungdom havde nødt mig«, skyldtes vist oprindelig Tvivl om de religiøse Forestillingers Gyldighed. »Begrebet om et høieste Væsen, som den første Aarsag til alle Ting, er langt fra ikke saa let at finde eller fatte, som mange, der ikke nøie have studeret den menneskelige Natur, indbilde sig«. Med Stade i en teistisk Livsanskuelse ønskede han de bibelske Skrifter gjort til Genstand for en sproglig og historisk kritisk Undersøgelse. Selv forsøgte han en saadan vedrørende 1. Moseb., Kap. 2—3 i »Nysa, oder philosophisch-historische Abhandlung über Gen. II. III.« (1790, s. A. paa Dansk med et »Anhang til Nysa, anbelangende Kritikerne over samme«), der vakte en voldsom Harme blandt de ortodokse. Om end G.s Forsøg paa at godtgøre, at nævnte Kapitler skyldes en forkert, jødisk Tydning af et ægyptisk Billede, maa siges at være forfejlet, indeholder Skriftet dog flere interessante Synspunkter, som f. Eks. at Mosebøgerne ikke kan være affattet af Moses, men (»med Undtagelse af den egentlige Lov«) maa være samlet og ordnet efter Kongetiden. — G.s filosofiske Forfatterskab omfatter væsentlig tre mindre Afhandlinger: »Forskiel imellem Dyd og gode Handlinger« (1783), »Undersøgelse om Hvad der er Pligt« (1794, s. A. i forkortet Form i Universitetsprogrammet ved Reformationsfesten) og »Jesu Moral« (1799, omarbejdet 1801 til »Katekismus for alle Mennesker eller Jesu Moral« med Tillægget »Undersøgelse om hvorledes Moralen bør bibringes Børn; og om Jesu Moral har de Egenskaber, som gjøre den skikket til saadant Brug«). I den første Afhandling hævder G. i Tilslutning til Hutcheson, Hume og Adam Smith en af Religionen uafhængig Moral, fremgaaet af almindelig Menneskekærlighed, mens han i de to sidste under Paavirkning af Kant, men uden at ville anses for Kantianer, lægger Hovedvægten paa Pligtbegrebet. — Stærkt interesseret deltog G. i Tidens oplysende Arbejde med en Række Smaa skrifter af broget Indhold, bl. a. den smukke, forstaaende Afhandling »Om Selvmord og Selvmordere« (1796) og det kuriøse, af D. Barringtons Forsøg inspirerede »Forslag til at forbedre Fuglenes Sang i vore Skove« (Skandinav. Museum, I, 1800). Som Professor holdt han Forelæsninger over Pædagogik, og han virkede ivrigt for en forbedret Undervisning i Folkeskolen. I den fortrinlige Afhandling »Hvori bør Almueungdommen undervises i Skolen?« (1814) anbefaler han den mundtlige Undervisning og foreslaar en Række

nye Fag, bl. a. Hjemstavnslære, Sundhedslære og for Pigernes Vedkommende tillige Undervisning i Spædbørnspleje. I mange Aar virkede han for en Metode, efter hvilken Smaa børn paa en nem og hurtig Maade skulde kunne lære at læse uden først at gaa den kedsommelige Stavevej. I en Række »Stavelsebøger« (flere oversat paa fremmede Sprog) anbefalede han at lade Børnene begynde med at lære hele Stavelser og først senere opløse disse i de enkelte Bogstaver. — Medlem af Videnskabernes Selskab 1798. — Malerier af N. P. Holbech (Fr.borg), litograferet 1833 af Kunstneren, og af C. A. Lorentzen 1790 (Privateje). Stik af A. Flint.

C. Giessing: Jubel-Lærere, II, 1, 1781, S. 188 f. R. Rask: Forsøg til en videnskabelig dansk **Retskrivningslære**, 1826, S. 162 f. R. Nyerup: Levnetsløb, 1829, S. 39, 45. Dagen 26. Sept. 1833. J. K. Høst: Erindringer, 1835, S. 159. N. C. Øst: Materialier, 1836, Sp. 713 f., 729 ff., 756—59, 762 ff. H. Steffens: Was ich erlebte, II, 1840, S. 19 ff. S. N. J. Bloch: Bidrag til Roskilde Domscoles Historie, II, 1843, S. 51 f.; IV, 1846, S. 36. A. S. Ørsted: Af mit Livs og min Tids Historie, I, 1851, S. 328. C. E. F. Reinhardt i Hist. **Tidsskr.**, 3. **Rk.**, III, 1862—64, S. 280, 322, 327, 331. E. G. Werlauff sst., 4. **Rk.**, IV, 1873—74, S. 262—65. E. Holm: Kampen om Landboreformerne, 1888, S. 159, 172 ff, 187, 243 f. Joak. Larsen: Bidrag til den danske Folkescoles Historie, 1893, S. 129, 133, 152, 164 f.; 1899, S. 146; 1916, S. 312 f. Julius Clausen i Bogvennen 1896, S. 24 ff. H. Høffding: Danske Filosofer, 1909, S. 27. Domprovsten i Roskilde (J. Clausen og P. F. Rist: Memoirer og Breve, X), 1909, S. 59, 141. E. C. Werlauff: Erindringer af mit Liv (sst., XIII), 1910, S. 23. Anathon Aall: Filosofien i Norden, 1919, S. 74, 90. Brev til O. Worm i Horsens lærde Skoles Progr. 1844, S. 24 ff. C *IV R*

Gamborg, Knud Frederik, 1828—1900, Tegner. F. 30. Juni 1828 i Tikøb, d. 3. Jan. 1900 i Kbh., begr. sst. (Vestre). Forældre: Residerende Kapellan i Tikøb, senere Sognepræst i Stenløse og Viksø Frederik Vilhelm G. (1792—1850) og Sophie Vilhelmine Thomsen (1798—1871). Gift 28. Okt. 1865 i Kbh. (Fr. Ref.) med Mary Sophie Elisabeth Jess, f. 5. Nov. 1837 i Kristiania, d. 13. Marts 1923 i Kbh., D. af kgl. Berider, senere Postfører Carl Benedictus J. (1802—64) og Marie Elisabeth Sofie Battier (ca. 1800—75).

G. voksede op i Fredericia, sattes i Trettenaarsalderen i Vinhandlerlære i Kbh., blev Svend og gennemgik Grüners Handelsakademi. Han søgte Kunstakademiets Skoler Okt. og Jan. Kvartaler 1848—49 og deltog som værnepligtig i Krigen 1850. Efter Krigen blev han endnu to Aar i Tjenesten som Sergent, nedsatte sig saa som Vinhandler, men besluttede helt at hellige sig Kunsten og genoptog for Alvor Arbejdet i Akademiets Skoler

Okt. 1857. Han vandt den lille Sølvmedaille Dec. 1861 og forlod Akademiet igen Dec. 1862. G.s Udenlandsrejser indskrænker sig til en Rejse til Norditalien 1862, nogle Rejser til Norge og en til St. Petersborg (udsendt af »Illustreret Tidende« i Anledning af Kejserinde Dagmars Bryllup). Han har ikke udstillet; hans Virksomhed var næsten udelukkende knyttet til den illustrerede Presse, dels satiriske Blade som »Punch« og »Puk«, dels og navnlig »Illustreret Tidende«, hvor han en Menneskealder igennem leverede hele det aktuelle Illustrationsstof. Nogen synderlig kunstnerisk Anerkendelse vandt han næppe, men han blev en af vore flittigste journalistiske Tegnere og nød mange Aar populær Yndest ved sin Evne til anskueligt at skildre Tidens Begivenheder. Desuden tegnede han en Del Bogomslag og Bogillustrationer (f. Eks. til David- sen: »Fra det gamle Kongens **Kjøbenhavn**«). — Selvportræt ca. 1885 i Familieej.

Ill. Tid. 5. Nov. 1899 og 26. Sept. 1909. Berl. Tid. 4. Jan. 1900. Ursula Dahlerup: Fra gammel Tid, 1927, S. 96. *Sigurd Schultz.*

Gamborg, Villads Emanuel, 1865—1929, Forsikringsmand, Politiker. F. 22. April 1865 i Kbh. (Johs.), d. 5. Febr. 1929 sst., Urne paa Solbjerg Kgd. Forældre: Smedemester Emanuel Georg Christian Frederik G. (1829—92) og Andrea Olsen (1828—1910). Gift 1° 19. Maj 1893 i Kbh. (Matth.) med Helga Marie Thyregod, f. 30. Marts 1872 i Ans (gift 2° 1914 med cand. polyt., Vaskerijejer Leopold Heckscher, 1861—1920, gift 1° 1892 med Andrea Ottine Hoff, f. 1868; Ægteskabet opløst), D. af Forfatteren C. A. T. (s. d.) og Hustru. Ægteskabet opløst. 2° 22. April 1914 paa Frbg. (Godth.) med Olga Astrid Kamilla Olsen, f. 11. Febr. 1886 i Kbh. (Johs.), D. af Snedker Edvard Ludvig O. (1852—1925) og Anna Rasrnine Marie Christensen (f. 1852).

G. blev Student 1883 fra Metropolitanskolen, cand. phil. 1884 og studerede i nogle Aar Livsforsikringsmatematik hos Professor T. N. Thiele, der var Direktør i Livsforsikringsselskabet Hafnia. I dette Selskab ansattes han 1884 som Assistent paa Beregnerkontoret, hvor han — fra 1890 som Beregner — var beskæftiget til 1897. Sammen med Folketingsmand N. Neergaard og Højesteretssagfører G. M. Réé stiftede han nævnte Aar Nordisk Livsforsikrings-Aktieselskab af 1897 og n. A. Nordisk Ulykkesforsikrings-Aktieselskab af 1898. For begge Selskaberne blev G. administrerende Direktør med de to nævnte Medstiftere som Meddirektører, og han var ved sin Død stadig Formand for Selskabernes Direktion. Under hans og hans meget dygtige Medarbejder, Dr. polit. Jens

Pedersens Ledelse voksede disse Selskaber i jævnt Tempo, men netop derfor sundt og solidt, frem **til** at indtage meget ansete Positioner blandt vore private Forsikringsselskaber i de paagældende Brancher. — I Aarenes Løb tilfaldt mange af vor Forsikringsverdens Tillidshverv **G.**, der altid var rede til at bringe Ofre af Tid og Arbejde i de almene Forsikringsformaals Interesse. 1909—16 sad han i Dansk Ulykkesforsikrings Forenings Bestyrelse (fra 1910 som **Formand**), 1912—29 var han Medlem af Forsikringsforeningens Bestyrelse (Formand 1919—21), 1925—29 Formand for Den danske Aktuarforening, og endelig var han i en Aarrække Næstformand i De danske Livsforsikringsselskabers Forening. Men ikke blot i **Forsikringsorganisationernes** Arbejde deltog han med Iver og Lyst; hans radikal-liberalistiske sociale Livsanskuelse og hans tidligt erhvervede grundfæstede Opfattelse af Forsikringen som et af de virksomste Midler til Fremme af Befolkningens **Forsorgsbestræbelser** gjorde ham levende interesseret i alt, hvad der kunde tjene til Forsikringsideens Udbredelse. Overalt, hvor Forsikringssspørgsmaal sattes under Debat, mundtligt eller skriftligt, kunde man derfor være sikker paa, at G. mødte frem for at kæmpe for sin Yndlingsidé. I Dags- og Fagpressen skrev han i Aarenes Løb en lang Række stilistisk set fortræffelige Artikler og **Afhandlinger**, der altid læstes med stor Interesse, og mangfoldige var de temperamentsfulde Foredrag, han holdt i Forsikringsforeningen og mange andre Steder; han var vistnok den første, der i Radioen talte om Forsikring. Hans saavel i Skrift som i Tale udpræget polemiske Form kunde vel nu og da skaffe ham Uvenner og skabe en selve Sagen lidet gavnlig Modstand, men det Røre, han med sine skarpe Udfald tilsigtede at vække om de Sager, der **laa** ham paa Sinde, kom dog som Regel de paagældende Sager til gode. Han gjorde et stort Arbejde for at skabe de bedste Muligheder for en god teoretisk Uddannelse af Forsikringsfunktionærene, og Nyorganisationen og Udvidelsen af det alt bestaaende Forsikringsbibliotek gennemførtes væsentligt paa hans Initiativ og ved hans ihærdige Agitation. Det tør vistnok siges, at G. har gjort mere end nogen anden dansk Forsikringsmand for at popularisere Forsikringstanken, det er paa dette Felt, at hans Betydning ligger. — Som Politiker tilhørte G. Det radikale Venstre. Som flere andre Politikere fik han sin Træning til Deltagelsen i det offentlige Liv i Studenter-samfundet, for hvilket han i en trang Tid var en god Støtte, og hvor han med Iver deltog i Grundlæggelsen af Arbejdet i flere af de Foretagender, Samfundet satte i Gang. 1904—08 var G. Medlem af Frbg. Kommunalbestyrelse (Formand for Budgetud-

valget) og 1918—26 af Folketinget. Her blev han straks Medlem af Skatteudvalget, var 1919—20 Medlem af Finansudvalget, ligesom han sad i en Række Kommissioner: **Militærkommissionen**, Statsregnskabskommissionen, Administrationskommissionen m. fl. Som et Bevis paa G.s vidtspændende Interesser kan anføres, at han var Medlem af Tilsynsraadet for Nyt genealogisk Institut, af Bestyrelsen for **Kronborg-Museet** og af Bestyrelsen for Selskabet for dansk Teaterhistorie. Han sad desuden i Bestyrelsen for Aktieselskabet Vermehrens Regnemaskiner og var i sin Tid Medlem af Komiteen til Belysning af Statsmonopoler. Han udgav bl. a. en Samling matematiske Opgaver og nogle Logaritmeflavler. Af hans talrige Forsikringsaf handlinger kan nævnes »Af Livsforsikringens Teori« (Dansk Forsikrings-Aarbog 1904), »Lov og — Uret« (sst. 1909), »Ulykkesforsikringsloven og Statens Forhold til Forsikringsselskaberne« (Assurandøren 1916), »Sancta simplicitas——« (Nordisk Forsikringstidsskrift 1921) og »Moralske Betragtninger over umoralske Fænomener« (sst. 1928). — Maleri af Sig. Wandel 1916 i Nordisk Livsforsikring. Buste af Jens Lund 1924 sst. Portrætmedaillon af samme 1931 paa Gravstenen.

Assurandøren, XXXIV, 1929, S. 27 f. Dansk Forsikrings Tid., XXXVI, s. A., S. 73. Dansk Assurance, XV, s. A., S. 57 f. Politiken 6. Febr. s. A.

Chr. Thorsen.

Gamél, Antoine Cyrille Frederik, 1809—79, Urtekræmmer. F. 11. Maj 1809 i Kbh. (**Kat.**), d. 24. April 1879 sst. (Holmens), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Urtekræmmer Augustin G. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Juni 1838 i Kbh. (Holmens) med Maria Dijnphna (døbt Dympna) Ververs, f. 13. Maj 1813 i Kbh. (**Kat.**), d. 27. Dec. 1876 sst. (Holmens), D. af Kobbetøjhandler Arnd Adrian V. (ca. 1766—1832) og Marie Frederikke Nau (ca. 1785—1849).

Efter at have gaaet i Efterslægtsselskabets Skole kom G. i Urtekræmmerlære og overtog derpaa efter Faderens Død 1829 Bestyrelsen af dennes Forretning for sin Moder. 1834 blev han ved kgl. Bevilling Medlem af Urtekræmmerlavet og overtog 1835 Forretningen for egen Regning. Ved Frederik VI.s Død mistede Firmaet Leverancen til Hoffet, hvilket var et betydeligt Tab, men med saa meget større Kraft kastede G. sig over Kaffe-forretningen. Han havde opfundet en ny Metode til Brænding af Kaffe, og hans Forretning blev derved den første i Norden, der solgte brændt Kaffe. Oprindeligt foregik Brændingen og Malingen ved Haandkraft, senere benyttedes Hestekraft og til Slut Dampkraft. Med sin tekniske Dygtighed forenede G. afgjort kommerciel Begavelse, og

det lykkedes ham derfor i den Tid, han indehavde Firmaet, at gøre dette til den største Forretning i brændt Kaffe i hele Norden med brændt Javakaffe som Specialitet. Da G. yderligere var en meget sparsommelig Mand, efterlod han sig ved sin Død en efter københavnske Forhold meget betydelig Formue. — G. var en paa mange Felter godgørende Mand. Særlig interesserede han sig for Asylerne, specielt Frederik VI.s Asyl, til hvilket han ved sit Sølvbryllup skænkede et Legat. Tillige var han Medlem af Bestyrelsen for Aktieselskabet til Opførelsen af Arbejderboliger ved Arbejderforeningen af 1860. Som tjenstgørende ved det borgerlige Infanteri tog han — efter 30 Aars Virksomhed — sin Afsked 1859 med Karakter af Major. — R. 1875. — Maleri af D. Monies i Familieeje. Træsnit 1879 efter Fotografi. Litografi 1885 af I. W. Tegner efter Fotografi.

Søndags-Posten 11. Maj 1879.

Jens Vestberg.

Gamél, Augustin Cyrille, 1770—1829, Urtekræmmer. F. 18. Nov. 1770 i Provence, d. 19. Maj 1829 i Kbh. Forældre: Landmand Pierre Augustin G. og 2. Hustru Marie Anne de Pasqualino (Pascalis). Gift 9. Febr. 1812 i Kbh. (Holmens) med Ane Marie (Mariane) Westenschou, f. 21. Juli 1772 (el. 74) i Kbh., d. 16. Jan. 1848 sst. (Kat.).

G. gjorde i sine unge Aar Tjeneste som fransk Militær og sluttede sig som Royalist til Greven af Provence, den senere Ludvig XVIII., som efter 1814 kvitterede for hans Trofasthed ved at udnævne ham til Løjtnant. Forholdene tvang ham til Emigration, og i Slutningen af det 18. Aarh. virkede han som Frisør og Parfumerier i Kbh., først under Navnet de Pasqualino (Borgerskab 1800). I denne Virksomhed kom han i Forbindelse med Hoffet. 1804 fik han kgl. Bevilling som handlende, 1808 Indfødsret og Bestalling som Hofparfumeur, og Frederik VI.s Søster, Louise Augusta, fattede saa megen Interesse for ham, at hun laante ham Kapital til at købe en Ejendom for. 1805 købte G. Huset Østergade Nr. 20 (senere Nr. 27), og 25. Aug. 1805 paabegyndte Urtekramfirmaet A. C. G. sin Virksomhed. I Begyndelsen omfattede Handelsvirksomheden foruden vellugtende Sager og Olier alle Slags finere Delikatesser. Først senere traadte Artiklen Kaffe helt anderledes i Forgrunden. G. var en sympatisk og livlig Aand, og selv om den Forretning, han ved sin Død 1829 efterlod sin Enke og Søn, Antoine (s. d.), ikke var af anseelige Dimensioner, havde den dog ikke mindst gennem sin Beliggenhed et saadant Grundlag, at den i en dygtig Mands Haand indebar betydelige Udviklingsmuligheder. G.s Hjem var i mange Aar et

Samlingssted for Emigranter og skal efter **Slægtstraditionen** være det Sted i Danmark, hvor den første Lancier blev danset. — Posthumt Maleri af D. Monies i Familieeje. Tegning med Farver hos Firmaet A. C. Gamél.

Om Slægten: Th. Hauch-Fausbøll i *Slægthaandbogen*, 1900, S. 235—39. Samme i *Berl. Tid.* 7. Dec. 1932. Optegnelser om *Urtekræmmerlavet* og *Urtekræmmerforeningen* 1693—1932, 1932, S. 32 f. *Ill. Tid.* 3. Sept. 1905.

Jens Vestberg.

Gamél, Augustin Cyrille Victor Vilhelm, 1839—1904, Grosserer. F. 10. Marts 1839 i Kbh. (Holmens), d. 16. Juni 1904 sst., begr. sst. (Kat. Ass.). Forældre: Urtekræmmer Antoine G. (s. d.) og Hustru. Gift 15. Nov. 1876 i Kbh. (Frue) med Emma Johanne Emilie Hellerung, f. 24. Juni 1852 i Kbh. (Frels.), d. 29. Febr. 1924 sst., D. af Jernstøber Johannes Henrik H. (1818—93) og Johanne Marie Nielsen (1821—93).

Efter at have faaet en god Uddannelse løste G. 1866 **Grosserer-**borgerskab i Kbh. og blev 1869 ansvarlig Deltager i Faderens meget betydelige Kaffeforretning. Efter Faderens Død 1879 blev den yngre Broder, cand. med. *Arnold G.* (1848—1912) ogsaa Deltager i Firmaet, men fik aldrig en Indflydelse, der tilnærmelsesvis kom paa Højde med G.s. Som Købmand havde G. en afgjort Sans for det væsentlige og forstod at træffe en Afgørelse i det rette Øjeblik. Derimod savnede han Faderens ekspansive Evne, hvorfor Forretningen heller ikke i hans Tid tog yderligere Opsving. Han forstod imidlertid at opretholde og bevare det engang vundne i baade kommerciel og finansiel Henseende. Umiddelbart forinden en Sindssygdом pludselig brød ud hos ham i hans sidste Leveaar, trak han sig definitivt tilbage fra Forretningen. — Fra sine unge Dage nærrede G. levende Interesse for den geografiske Forskning, og Det kgl. danske geografiske Selskab, i hvis Bestyrelse han sad 1895—1904, fik i ham et ualmindeligt interesseret Medlem, som ved flere Lejligheder optraadte som rundhaandet Velgører, foruden at han paa anden Maade støttede den geografiske Forskning. Da Marineløjtnant A. Hovgaard (s. d.) efter at være vendt hjem fra sin Deltagelse i Vega-Ekspeditionen udkastede en Plan til en Nordpols ekspedition, traadte G. til for at faa Planen realiseret, hvilket skete 1882. Han købte og udrustede et Skib, som han efter sin Moder gav Navnet »*Dijmphna*«, og bar den overvejende Del af Ekspeditionens Omkostninger (1882—83). Da Fridtjof Nansen som en ung og ukendt Mand 1888 fremsatte sin Plan til en Skifærd over Grønland og ikke kunde erholde den økonomiske Støtte dertil

i Norge, var det atter **G.**, som paatog sig at bære Udgifterne, og Nansens Taknemmelighed herfor er bl. a. kommet til Udtryk i Fortalen til hans Bog »Paa Ski over Grønland« (1890), hvor han blandt de mange, der stod ham bi, først nævner **G.** og takker hjertelig »for den fritseende gavmildhed, hvormed han støttede foretagendet, da de fleste andre rystede paa hovedet deraf, og for den tillid, han derved viste mine kamerater og mig«. I alle de følgende Aar bevaredes Forbindelsen mellem Nansen og **G.**, og sidstnævnte kom ogsaa til at staa i et venskabeligt Forhold til en Forsker som Sven Hedin. — Paa Velgørenhedens Omraade fortsatte **G.**, hvor hans Fader havde virket. Desuden bør det nævnes, at han delvis bekostede Opførelsen af Helligkorskirken. — I Mod-sætning til sin Fader havde han intet imod at være kendt og omtalt; hans særprægede og temperamentsfulde Personlighed gav paa naturlig Maade Adgang til at blive det. — Etatsraad 1888. — **R.** 1883. **DM.** 1894. — Maleri af H. C. Jensen i Familieeje. Portrætteret paa Tegning af K. Gamborg fra F. Nansens Besøg 1896 (Fr.borg).

Geografisk Tidsskrift, X, 1890, S. 3, 64—72 (Dr. Fridtjof Nansens officielle Rapport til Etatsraad Gamél). Dannebrog 17. Juni 1904. Detailhandlerbladet 22. Aug. 1930. A. Hovgaard i **Ill. Tid.** 26. Juni 1904.

Jens Vestberg.

Gammeltoft, Jens Christian Juulsgaard, 1818—73, Borgmester. **F.** 19. Dec. 1818 i Kbh. (**Garn.**), d. 20. April 1873 sst. (Frue), begr. sst. (**Ass.**). Forældre: Grosserer Ole Christian G. (1783—1821) og Wibekke Marie Lund (1787—1869). Gift 9. Maj 1845 i Kbh. (Frue) med Cathrine Margrethe Philippine Nimb, f. 23. Marts 1817 i Kbh. (Frue), d. 15. Juni 1881 sst. (Frue), D. af Kammerraad, Kontorchef, senere Etatsraad Jørgen N. (1772—1848) og Elsebeth Kofod (1777—1831).

G. blev Student 1836 fra Borgerdydskolen i Kbh. og deltog med Iver i Studenterlivet. Efter 1841 at have taget teologisk Embeds-eksamen studerede han et Semester ved Berlins Universitet, hvor paa samme Tid ogsaa A. F. Krieger og S. Kierkegaard opholdt sig. Efter sin Hjemkomst vandt han Guldmedaillen for Universitetets teologiske Prisopgave om Udbyttet af det nye Testaments apokryfiske Bøger for Studiet af Kristendommens Historie. 1844 blev han Lærer og 1847 Overlærer ved Søetatens Drengeskole, tre Maaneder efter Inspektør ved Suhmsgades Skole eller Vestre Betalingskole. Som Skolebestyrer havde han et anset Navn. 1856 valgtes han til Borgerrepræsentant og indtog her en saa frem-

ragende Stilling, at han valgtes til Raadmand, da den kommunale Omordning traadte i Kraft i Marts 1858, og 1860 til Borgmester ved Magistratens 2. Afdeling, under hvilken Kommunens økonomiske Forhold, Skattevæsen, Jorder og Skove, Hospitalsvæsen m. m. henhører. G. fik Kommunens Regnskabsvæsen, der i 50'erne var meget utilfredsstillende, bragt i god Orden. Begavet med et ualmindeligt administrativt Talent tog han i det hele Initiativet til en Mængde Forbedringer, hvis Gennemførelse han sikrede ved stadig personlig Deltagelse i alle Forretninger og ved det nøjagtige Tilsyn, han førte med de mange Embedsmænd og Betjente, der henhørte under hans Afdeling. Loven om Indkomstskatten (1861), der fra først af mødte megen Modstand, gennemførte han med stor Dygtighed. I hans Tid foregik Salget af det til Bistrup Gods hørende Bøndergods, og ved en heldig Overenskomst med Statskassen erhvervede han ved Lov af 1867 Stadens Fæstningsværker for Kommunen. Ligeledes fuldendtes Kommunehospitalet, og St. Hans Hospital blev for en stor Del ombygget. Som Medlem af Kbh.s Havneraad tog han ivrig Del i de Forhandlinger, der angik den da vedtagne nye Havneplan. Som Formand for Teaterkommissionen havde han stor Del i Opførelsen af Det kgl. Teaters nye Bygning, og paa hans Forslag ydede Kommunen 1870 et Bidrag hertil paa 250 000 Rdl. — Justitsraad 1861. Etatsraad 1866. — R. 1863. DM. 1872. — Maleri af A. Schjøtt 1856. Posthumt Maleri af Otto Bache paa Raadhuset. Litografi efter Fotografi 1861. Træsnit af H. P. Hansen 1873.

Ill. Tid. 4. Maj 1873. Axel Linvald: Bistrup, Byens Gods 1661—1931, 1932, . 231.

O. Melsen (*August Nielsen**).

Gammeltoft, Carl Christian, 1855—1934, Forretningsmand. F. 20. Sept. 1855 i Kbh. (Trin.), d. 1. Febr. 1934 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Skoleinspektør, senere Borgmester og Etatsraad C. G. (s. d.) og Hustru. Gift 31. Jan. 1882 i Kbh. (Holmens) med Henriette Marie Herforth, f. 2. Aug. 1859 i Kbh. (Helligg.), d. 12. Juli 1933 sst., D. af Overretsprokurator Christian Ludvig August H. (1818—92) og Christiane Johanne Rée (1822—89).

G. fik sin første Uddannelse hos H. Puggaard & Co., Sukkerfabrikkernes daværende Forretningsfører. Senere tilbragte han nogle Aar i Udlandet, hvor han bl. a. hos Lloyd i London søgte Uddannelse i Assurancefaget, og blev ved sin Hjemkomst 1881 Prokurist i De danske Sukkerfabrikker. Kun 27 Aar gammel indtraadte han 1882 i Sukkerfabrikkernes Direktion ved Siden af G. A. Hagemann. Trods sin Ungdom blev G. en værdifuld Støtte

for Tietgen i de paafølgende vanskelige Aar, da Sukkerkrisen alvorligt truede det unge Selskabs Eksistens. Medens Hagemann som Selskabets tekniske Leder med Held indførte Forbedringer, der gav den danske Sukkerfabrikation et Forspring for den udenlandske Konkurrence, viste G. sig som en fremragende Organisator og Købmand, der maalbevidst og dygtigt konsoliderede Selskabets Økonomi. Med klar Hjerne og betydelig Forhandlingsevne forenede han stor Udholdenhed, og meget hurtigt blev han den bærende Kraft i saavel Selskabets kommercielle Ledelse som i Forholdet til Roedyrkerne. Af afgørende Betydning blev det, at han med de sidste fik etableret et Interessesfællesskab med kontraktlige Aftaler paa langt Sigt. Under Krigen førte G. en Handels- og Prispolitik, som i denne vanskelige Periode sikrede det danske Hjemmemarkeds Sukkerforsyning paa en saadan Maade, at Danmark havde rigeligere og billigere Sukker end noget andet europæisk Land, og samtidig afviste han med megen Fasthed Ønsker udefra om en Udlodning af Sukkerfabrikkernes Midler. Det er med Rette blevet sagt, at hans Gerning, fra det Øjeblik han tiltraadte, til han 1920 gik af som De danske Sukkerfabrikkers administrerende Direktør, var saa nøje knyttet til Selskabet, at dettes og hans Historie i den paagældende Periode falder sammen. — G. sad i Privatbankens Bankraad 1921—28 og var sidstnævnte Aar stærkt medvirkende ved den heldigt gennemførte Rekonstruktion. Af Sø- og Handelsretten var han Medlem 1893—1910. Ved sin Død var han endnu knyttet til flere Erhvervsvirksomheder, dels som Formand (Forsikringsaktieselskabet Nye Danske af 1864, Reassuranceforeningen og Kastrup Glasværk), dels som Repræsentantskabsmedlem (Bikuben). — Konferensraad 1912. — R. 1897. DM. 1905. K.² 1919. K.¹ 1927. — Maleri af H. Vedel i Familieeje 1921 og i Privatbanken 1929. Portrætteret paa P. S. Krøyers Børsbillede 1895.

Povl Drachmann og L. Estrup i De danske Sukkerfabrikker 1872—20. April—1922, et Festskrift, 1922. Børsen 2. Febr. 1934. Om Slægten: Th. Hauch-Fausbøll i Berl. Tid. 2. Febr. s. A.

D. K. L. 7
P. Koch Jensen.

Gammeltoft, Svend Aage, f. 1883, Læge. F. 17. Jan. 1883 i Kbh. (Frels.). Forældre: Direktør, senere Konferensraad Carl G. (s. d.) og Hustru. Gift 9. Okt. 1909 paa Frbg. med Elise (Lizzie) Hvalsøe, f. 4. Jan. 1886 i Kbh. (Matth.), D. af Grosserer Valdemar Christian H. (1856—1933) og Anna Elise Soehn (1865—1912).

G. blev Student 1901 fra Gammelholms Skole, tog medicinsk Eksamen 1908 og uddannede sig derefter maalbevidst og flersidigt

til Obstetriker og Gynækolog paa forskellige Hospitalsafdelinger i Kbh. samt supplerede sin Uddannelse ved gentagne Studierejser til Østrig og Tyskland. Han var tidligt interesseret i Svangerskabets Fysiologi, studerede de første Aar efter Eksamen paa Landbohøjskolens dyrefysiologiske Laboratorium (hos V. Henriques) og disputerede 1912 med et Arbejde om Kvælstofomsætningen under Graviditeten. 1919 blev han efter Konkurrence sin mangeaarige Lærer Leopold Meyers Efterfølger som Professor ved Universitetet i Obstetrik, Gynækologi og spæde Børns Sygdomme samt Overaccouchør ved Fødeafdeling A og Overlæge ved Rigshospitalets gynækologiske Afdeling. I denne mangesidige og opslidende Stilling som Overlæge ved to Afdelinger, Poliklinikchef og Universitetslærer for de vordende praktiske Læger nedlagde G. et stort personligt Arbejde for at videreføre de bedste Traditioner i dansk Obstetrik, og han føjede hertil som sin egen vægtige Indsats Fremhævelsen af Svangreforsorgens Betydning og Oprettelsen 1921 af Rigshospitalets Poliklinik for svangre og Svangerskabssygdomme. I Aarene 1923—32 udgav G. de syv Bind »Arbejder fra Fødeafdeling A og gynækologisk Afdeling«; heri findes foruden Elevernes hans egne litterære Arbejder fra disse Aar, hvoraf flere betydelige saasom Behandling af Syfilis i Svangerskab, Hjertesygdomme under Svangerskab o. a. G.s store sociale og videnskabelige Interesse førte ham tidligt ind i Kampen mod Kræften, og han indehavde Tillidsposter først i Radiumfondet og siden i Landsforeningen til Kræftens Bekæmpelse. Desuden lagdes i Aarenes Løb mange andre sociale, faglige og kollegiale Tillidshverv paa hans Skuldre, Hverv, som han aldrig tog sig let. 1934 maatte han paa Grund af Sygdom og Overanstrengelse trække sig tilbage fra sine Embeder. — R. 1922. DM. 1928. — Portrætteret af Aksel Jørgensen paa Maleri paa Studiegaarden 1929. *Otto C. Aagaard.*

Gamst, Hans Christensen, 1737—1803, Kunstsmed. Døbt 24. Aug. 1737 i Gamst ved Kolding, d. 25. Juni 1803 i Kbh. (Frue), begr. sst. (Ass.). Fader: Christen Smed. Gift 6. Marts 1775 i Kbh. (Holmens) med Marthe Marie Storch, f. 2. Dec. 1751 i Kbh., d. 12. Maj 1830 sst. (Frue) (gift 1° 1771 med Grovsmed Michael Nitze, ca. 1738—74), D. af Glarmester Hans S. (ca. 1720—70, gift 2° 1766 med Inger Carlsdatter, ca. 1717—66, 3° 1769 med Magdalene Haderslew) og Maren Dam (ca. 1730—64).

Det maa antages, at G. er blevet oplært i Smedehaandværket af sin Fader, og at han derpaa, maaske efter at have vandret i Udlandet, er kommet til Kbh. 1766 begyndte han her sin egen

Forretning. Om hans Dygtighed allerede paa dette Tidspunkt vidner en Kanon, der findes paa Kbh.s Tøjhus; den er smedet af G. og bærer Aarstallet 1769. Paa Udstillingen i Paris 1867 var den udstillet fra Danmark. 1782 fik G. Privilegium paa uden Hensyn til Lavene at udføre al Slags Metalarbejde til Maskiner og Vogne. Holmens Fabrikmester Henrik Gerner satte stor Pris paa G.s Haandværkerduelighed og anvendte ham bl. a. ved Arbejdet til det berømte Pumpeværk ved Dokken paa Christianshavn. Paa Gerners Anbefaling fik G. 1784 al Leverance af Metalarbejdet til Søetaten, skønt han hverken var Gørtler eller Klokkestøber. Gerner og han var 1786 blevet enige om at bygge en Dampmaskine, men Gerner døde allerede 1787. Til Trods for, at den 1788 til Bygning af en Dampmaskine paa Holmen indkaldte Skotte Andrew Mitchell havde faaet Løfte om Eneret til at bygge Dampmaskiner i Danmark, fik G. dog 1789 Privilegium paa en Maskine, som han tænkte anvendt til Formaling for Gryn og Mel. Hans Model brændte imidlertid under Kbh.s Ildebrand 1795, og han fik ingen Dampmaskine i Gang. Fra 1791 fik G. Ret til atanfærdige al Slags Metalarbejde, bl. a. til Støbning af Kirkeklokker. 1801 leverede han en ny Presse til Mønten. Han var en meget anset og intelligent Haandværker. — Sønnen *Henrik G.*, f. 3. Sept. 1788, d. 3. Sept. 1861, blev 1813 Medbestyrer af Virksomheden, som var videreført af H. C. G.s Enke og Broder, *Johannes Christian G.* (1751—1829). 1829 overtog H. G. den alene. 1836 optog han Søstersønnen Hans Christian Lund som Kompagnon, og de overdrog den 1854 til P. J. Winstrup og V. C. Gamél, fra hvem den 1872 gik over til J. H. Hellerung og J. C. Hauberg. Helt op til vore Dage bestod Forretningen under Firmanavnet *J. H. Hellerung, H. Gamst og H. C. Lunds Efffl.* H. G. var Stænderdeputeret, en af Kbh.s 32 Mænd, Medstifter af Industriforeningen og Medindbyder til Oprettelsen af Thorvaldsens Museum. Da han 1854 afstod Forretningen, købte han Vedbygaard i Holbæk Amt. — Maleri af H. G. af *C. A. Jensen* 1839 paa Vedbygaard, Tegning af samme i Privateje. Litografi af Em. Bærentzen.

C. Nyrop: O. J. Winstrup og P. J. Winstrup, i Maanedsskrift udg. af Industriforeningen, 1880, S. 99—132. Samme: Industriforeningen i Kbh. 1838—1888, 1888. Samme: Et Stykke dansk Haandværks- og Fabrikshistorie i Museum, 1892, II, S. 15—54, 166—92.

C Nyrop (*Georg Nygaard**).

Gandil, Johan Christian, 1865—1915, Idrætsorganisator. F. 12. Jan. 1865 i Ringe, d. 24. Maj 1915 i Fredensborg, begr. i Kbh. (Holmens). Forældre: Læge Johan Peter G. (1820—73) og Betty Marie Berg (1832—1914). Ugift.

G. blev Student 1888 fra Hauchs Skole og cand. phil., vilde være Officer, men maatte opgive det paa Grund af Hjertefejl. Han studerede derefter Matematik og Fysik, i hvilke Fag han blev Lærer ved Borgerdydskolen paa Østerbro fra 1889 til sin Død, og var tillige i mange Aar Privatlærer for Prins Valdemars Sønner. Han nærede stor Interesse for Ungdommens Idræt og meldte sig 1900 ind i Boldklubben af 1893, hvor han allerede s. A. valgtes ind i Bestyrelsen. Han udfoldede en stor Virksomhed ved Indretningen af Klubbens Bane ved Østre Allé, hvorom han førte Forhandlinger med Kbh.s Magistrat. 1902 valgtes han til Formand for Boldklubben af 1893 og var meget energisk i Arbejdet for Opførelsen af Kbh.s Tennishal ved Idrætsalleen, der indviedes 1912. Sammen med Borgmester, senere Overpræsident J. Jensen, Overretssagfører J. L. Nathansen og Grosserer Emil Vett var han Medlem af Udvalget til Skabelsen af Kbh.s Idrætspark, hvis Indvielse fandt Sted 1911. Som Anerkendelse af hans i høj Grad uegennyttige og fortjenstfulde Arbejde for Hovedstadens Idrætsliv og specielt for Boldklubben af 1893 rejstes der 1916 paa Klubbens Bane en Mindestøtte med en af Billedhugger H. Pedersen-Dan udført Portrætmedaillon.

E Aabve

Gandrup, Carl, f. 1880, Forfatter. F. 13. Maj 1880 i Nykøbing M. Forældre: Skoleinspektør, senere Forstander Charles G. (s. d.) og Hustru. Gift 28. Okt. 1919 i Kbh. (Garn.) med Skuespillerinde Ingeborg Margrethe Ohlsson, f. 3. Marts 1882 i Kbh. (Frels.) (gift 1° med Dyr læge Andreas Christian Christensen, 1878—1914), D. af Bødkermeister Peter O. og Anna Katrine Petersen.

G. tog Skolelærereksamen 1906 fra Blaagaard og underviste nogle Aar ved Skoler i Kbh. og Roskilde o. a. St., var Lærer for Fangerne paa Nyborg Straffeanstalt i Dansk, Tysk og Historie 1914—16. Han vilde oprindeligt have været til Scenen, læste hos kgl. Skuespiller Vald. Kolling og Emmanuel Larsen og spillede en Sæson i Provinsen, men opgav brat Skuespillervirksomheden for Litteraturen; hans Oplæsninger senere i Tiden af egne dramatiske Arbejder viser hans ualmindelige Evne til at karakterisere lyslevende de mest forskelligartede Fysiognomier. En Tid lang var han fast ansat ved Nordisk Films Kompagni, som har filmatiseret adskillige af hans større og mindre Noveller og smaa Romaner. — Hans dramatiske Debut fandt Sted 1905 paa Teatret i Holbæk med den lille Komædie »Komplet uskyldig«. Hans Debut i Kbh. blev Helafstensskuespillet »Potifars Hustru« paa Det ny Teater 1911.

Enakteren »Lazarus« kom frem paa Det kgl. Teater 1916 (den foreligger i Trykken med en Fortsættelse af to andre hidtil uspillede Enaktere). Derefter fulgte Slag i Slag en Række Skuespil og Komedier, »Født Andersen« (Det ny Teater 1917), »Dybet« (Det kgl. Teater 1920), »Hexedans« (Aarhus Teater 1921), »Skruen« (Det ny Teater 1921), »Munken gaar i Enge« (Det kgl. Teater 1922), »Faldne Engle« og »Falske Nøgler« (begge paa Det kgl. Teater 1923), »Tippe« (Sønderbro Teater 1923), »Affæren Jensen« (Nørrebro Teater 1923), »Fru Beates Regnskab« (Det kgl. Teater 1925), »Aftenvisit« (Det intime Teater 1925), »Forligsmanden — og — en Kone efter Avisen« (Riddersalens Teater 1927), »Stormklokkerne« (Det ny Teater 1927), »Spotterens Hus« (Det kgl. Teater 1928), »De tre Skalker« (Komediehuset 1929), »Kongeligt Blod« (Det kgl. Teater 1933) og »Det er aldrig nok —« (Det kgl. Teater 1934). Han har tillige udgivet Fortællingsamlingerne »Afguder« (1907), »Stille Skæbner« (1911), »Faneflugt« (1918) og »Efter sikkert Forlydende«, hans **Radio-Fortællinger** (1935) samt Romanerne »Ene med Satan« (1912), »Lerhjetet« (1913) og »Modergiften« (1922). Desuden har han oversat eller bearbejdet en Række udenlandske Arbejder, af hvilke Ben Jonsons »Volpone« (efter Stefan Zweigs Gendigtning) fik en Succes paa Det kgl. Teater 1929. — Blandt vore yngre Dramatikere er G. en af dem, der har vist et udpræget scenisk Instinkt, hvorfor han ogsaa Gang paa Gang har haft langtrækkende Successer. Hans Produktion er en Reaktion mod det foregaaende realistiske Skuespil (i Danmark særligt repræsenteret af Sven Lange), der bekæmpede alle teatraliske Virkninger og hvis **Maal** var den nøjest mulige Overensstemmelse med selve Virkelighedens Sandhed. Til Grund for alle G.s moderne Skuespil ligger direkte Iagttagelser, men han understreger og udhæver, hvad han finder for godt, fordi han frem for alt har den sceniske Illusion for Øje. I Modsætning til de tidligere næsten stillestaaende Skuespil er hans bygget op med store, spændende, effektfulde Scener for Øje, hvor Stykkets Idé kan blive grelt belyst i Skæret af Replikskifternes Fyrværkeri. Hans for Teatret **maal**-bevidst tilrettelagte Replik har ofte et Fynd og en Festivitas, som Skuespillerne i rigt Maal har forstaaet at udnytte. Sine sikreste Virkninger har han naaet i nogle af sine Enaktere, blandt hvilke det **besk-lystige** »Lazarus«, det galgenhumoristiske »Munken gaar i Enge« og det ramsaltet groteske »Falske Nøgler« alle er lykkelige Fund, baade hvad Idé, Situation og Figurer angaar. I Helaftensskuespillene er Virkemidlerne tit grove, og navnlig udleverer Personerne ofte sig selv med en Lige fremhed, der gør dem marionet-

agtige og berøver dem det halvsagtes og underforstaaedes Charme. Bedst er »Fru Beates Regnskab«, hvor navnlig det første og det sidste Afsnit er formet med virkningsfuld Sikkerhed; her som i flere andre Arbejder viser G. en Forkærlighed for det ureglementerede i Mennesket, naar dette har forstaaet at holde Sindets Frugtbarhed ved lige. I andre Stykker, som f. Eks. »Dybet«, har han omvendt vist Farerne ved den løse og egoistiske uborgerlige Levevis. I sine historiske Skuespil har han forstaaet at gøre Figurerne scenisk livagtige og tillige med Held søgt at give hvert af dem sin særlige sproglige Patina.

Social-Demokraten 13. Maj 1930. Teatret s. A., S. 129 ff. Forum Febr. 1934.

Chr. Rimestad.

Gandrup, Charles Emil, 1847—1911, Forfatter, Skolemand. F. 28. Juli 1847 i Kbh. (Trin.), d. 7. Aug. 1911 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Skomagermester Christen Christensen G. (1815—91) og Fredsigne Petrine Nordberg (ca. 1819—83). Gift 23. Marts 1878 i Vordingborg med Agnes Januarina Melchior, f. 7. Aug. 1851 i Rio de Janeiro, d. 28. Marts 1926 paa Frbg., D. af Overlæge Carl M. (1817—53) og Thora Susanne Caroline Rist (1819—1903).

G. blev Student 1866 fra Borgerdydskolen i Kbh. og cand. theol. 1872. Han forsøgte sig derefter som Forfatter, udgav 1874 Tragedien »Periander«, der indbragte ham Belønning fra Selskabet til de skønne og nyttige Videnskabers Forfremmelse, og 1877 Tragedien »Savonarola«. De to Tragedier viser med deres mange Personer, skiftende Sceneri og vekslende bundne og ubundne Stil i Dialogen tydelig Paavirkning af Shakespeare, men vidner tillige om digterisk Begavelse hos Forfatteren. Hans Digtsamlinger »Fem Digte« (1880) og »Fædrelandske Digte« (1887) indeholder væsentlig Efterklang af Romantikken; enkelte Digte er dog i Samklang med deres Tid, saaledes »Scene af Tilbagetoget fra Danvirke«. G.s senere Digtning har mest Tilknytning til Skolen, saaledes Festdigtet »100 Aar« til Efterslægtsselskabets Skoles Hundred-aarsfest 1886 og hans Kantate ved Vajsenhusets 175 Aars Jubilæum 1902, som siden altid benyttes ved Anstaltens Stiftelsesfest. Allerede som Student underviste G. paa Efterslægtsselskabets Skole, og efter sit Giftermaal 1878 gik han helt over til Skolegerningen, skønt han havde vundet et saa anset Navn som Forfatter, at han 1882 fik det Ancker'ske Legat, som han anvendte til et halvt Aars Ophold i Italien. 1878 blev han Skoleinspektør i Nykøbing M., og syv Aar efter fik han en lignende Stilling i Randers. Begge

Steder gik han med Lyst og Iver op i sin Opdragergerning, hvortil han kvalificeredes baade ved Talent som Administrator og ved sin stemningsbevægede Personlighed. Fra 1887 var han Vikar i Skolelærer-Eksamenskommissionen; en fast Plads afslog han 1889. I dette Aar blev han nemlig kaldet til Forstander for Det kgl. Vajsenhus i Kbh. Han fik her rig Anvendelse for sine administrative Evner. »Ved hans Tiltræden indlededes en ny Æra i Vaisenhusets Historie«. Han reformerede Undervisningsplanen, oprettede en Musikskole og indførte Skolebade. Han ledede selv Udsmykning af Klasseværelserne og malede de smukke Middelhavskort al fresco, som endnu er Skolens Pryd og Stolthed. Han samlede udgaaede Elever paa Vajsenhuset til kammeratligt Samvær og for at give dem Lejlighed til at raadføre sig med Forstanderen og deres gamle Lærere. Ingen af Tidens moderne pædagogiske Ideer var ham fremmed. Med Kraft og Myndighed talte han til enhver Tid Anstaltens Sag, og naar det gjaldt, skrev og talte han uden Personsanseelse for at fremme dens Vel. — R. 1892. DM. 1902. — Posthumt Maleri af Axel Hou 1926 paa Vajsenhuset. Portrætmedaillon af H. Pedersen-Dan 1912 sst. Træsniit efter Fotografi 1891. Litografi af Har. Jensen 1900.

Ill. Tid. 9. Febr. 1908. Chr. Ottesen: Det kgl. Vaisenhus gennem 200 Aar, 1927. Beretning om det kgl. Vaisenhus 1912. *Chr Buur (P Hansen)*

Gandrup, Christian Richardt Aasted, f. 1885, Forfatter. F. 22. Jan. 1885 paa Aggersborg **Rimme**, Vester Han Herred. Forældre: Førstelærer Peder Sørensen G. (1855—1927) og Dorthea Frederikke Aasted (1860—1921). Gift 18. April 1911 i Aarhus med Julie Apolline Bro, f. 23. Juli 1885 i Dyngby, D. af Førstelærer Kristian Nielsen B. (1854—1917) og Laura Manna Andresen (f. 1856).

Under sin Opvækst modtog G. stærke Indtryk af de aandelige og politiske Brydninger i Tiden; til Hjemmets Venner hørte Johan Skjoldborg. Mellem Lærerne paa Ranum Seminarium fik C. M. C. Kvolsgaard ved sin rige Personlighed størst Indflydelse paa hans aandelige Udvikling. 1906 tog han Lærereksamen, var 1907—22 og 1925—35 ansat ved det kommunale Skolevæsen i Aarhus, det sidste Tiaar som Lærer i Sang, foretog 1922—23 en Rejse til Java, skildret 1924 i Bogen »Jordens Kreds«. 1915—34 var han litterær Medarbejder ved »Politiken«, siden 1928 er han Litteratur- og Kunstanmelder ved »Aarhus Stiftstidende« og fra 1933 Redaktør af dette Blads Kronik. Han har endvidere udfoldet en betydelig Foredragsvirkosomhed og har været en gerne hørt og slagfærdig Deltager i de senere Aars Ordskifter om aandelige Spørgsmaal. — Som Forfatter

debuterede G. 1909 med en **Digtsamling**; sit kunstneriske Gennembrud oplevede han med Romantrilogien »Det øde Land«, »Tomme Steder«, »Ørkens Hyl« (1914—15). 1917 fulgte Hovedværket, den stærke Hjemstavnsroman »Mørket«; G. har derefter udsendt Novellesamlingen »De blinde Spor« (1918) og Fortællingerne »Macpelas Hule« (1920) og »Jeftas Datter« (1922). — Karakterstudiet er Hovedsagen i G.s Digtning. Hans Stil er rolig og lidenskabsløs, men hans indtrængende og taalmodige psykologiske Analyse søger med Forkærlighed sine Objekter i de stærkt sammensatte sjælelige Tilstande; uden at ryste paa Haanden følger han metodisk Led paa Led i den Aarsagskæde, der fører til Eksplosionerne og Katastrofen, magtfuldest i Skildringen af Niels Bloch (Romantrilogien) og Anders Peter (»Mørket«). Hans Forudsætning er Pontoppidan og Naturalismen, men han gaar ud over dens Psykologi ved i de store Russeres Aand at betone Tilværelsens irrationelle Kræfter, Sjælelivets uforklarlige Afgrunde, som kun er tilgængelige for Følelsen, men som ikke ad intellektuel Vej lader sig opmaale og kortlægge. Grundsynet et tragisk; al G.s Digtning handler om Illusionernes Forlis, men dens Kærne er en fast Overbevisning om de evige Værdiers Bestaaen. Som Kritiker har G. med Styrke bekæmpet den litterære Materialisme (»Døgnet og Tiden«, 1926). Uden at lade sig imponere af **Øjeblikkets** skiftende Modeparoler skiller han i sine vægtige Litteratur- og Kunstanmeldelser Avnerne fra Kærnen og søger ind til den kunstneriske Oplevelse, den personlige Overbevisning, som for ham er den uomgængelige Betingelse for Skabelsen af det varige og det ægte. — Malerier af Max Nathan 1922, Valdemar Secher og M. Kaalund-Jørgensen, alle i Privateje. Tegning af H. Jensenius 1931.

Kjeld Elfelt: *Litteraturen idag*, 1926, S. 169—75. Aarhus Stiftstid. 20. Tan. 1935. Dagens Nyheder 22. Jan. s. A.

U T A T
H. Topsøe-Jensen.

Garboe, Hans Axel, f. 1886, Naturhistoriker, Forstander paa Jægerspris. F. 24. Okt. 1886 i Nykøbing F. Forældre: Lærer Carl Christian Madsen (f. 1859) og Gjertrud Christine Jacobsen (f. 1863). Navneforandring 15. Marts 1911. Gift 17. Maj 1916 i Ordrup med Gerda Juliane Adelaide Nielsen, f. 29. Aug. 1886 i Vridsløselille, D. af Lærer ved Fængslet sst., senere Kontorchef Ole N. (1854—1924) og Adelaide Wilhelmine Orth (1862—1923).

G. blev Student 1904 fra Nykøbing F., tog Skoleembedseksamen 1910 med Geologi som Hovedfag og blev 1915 Dr. phil. med Afhandlingen »Kulturhistoriske Studier over Ædelstene«. 1911 blev han Assistent ved Universitetsbiblioteket, 1914 Underbibliotekar

sst., men opgav 1924 denne Stilling for at gaa over i gejstlig Virksomhed som Sognepræst paa Agersø i Store Bælt; herfra blev han 1935 kaldet til Forstander for Frederik VII.s Stiftelse paa Jægerspris. G. har udfoldet en omfattende litterær Virksomhed baade af rent videnskabelig og af populariserende Art, og hans Emner er dels hentet fra Naturvidenskabens Historie (foruden Disputatsen bl. a. et Skrift om Enhjørningen (1915) og en bredt anlagt Skildring af den bornholmske Geolog Magnus Jespersen (1931, Forstudie til et større Værk om dansk Geologis Historie)), dels fra de Felter af Biologien, der i særlig Grad har social Interesse. Han var den første, der her hjemme slog til Lyd for Ansættelse af sociale Medarbejdere ved Nerve- og Sindssygehospitalet, og han virkede selv frivilligt som saadan ved Kommunehospitalet 1922—24. Senere har han oftere i Dagblade og Tidsskrifter hævdet Nødvendigheden af at inddrage biologiske Synsmaader i det sociale Forsorgsarbejde, saa at man ikke alene tager Sigte paa at hjælpe den enkelte, men ogsaa har Opmærksomheden rettet mod eugeniske Forhold; dette Synspunkt ligger ogsaa til Grund for hans Bog »Arvelighedsforskning og social Forsorg« (1931). Gennem G.s Virksomhed er Øen Agersø blevet grundigere gennemforsket end de fleste andre danske Smaaøer; den har ydet ham Stof til Afhandlinger af saavel arvebiologisk og botanisk som folkemedicinsk og kulturhistorisk Art.

Univ. Progr. Nov. 1915. Børnesagens Tidende 15. Febr. 1935.

Svend Dahl.

Garde. Præste- og Embedsmandsslægten G. føres tilbage til Hans Christensen G., der 1674 blev Byfoged og Hospitalsforstander i Frederiksstad, og stammede fra Gaarden Vestre Gahre (Spangereid, Kristianssand Stift), hvoraf Navnet formentlig er taget. Hans Søn Overvisitør i Kbh. Christian Hansen G. (1681—1743) var Fader til Provst, Sognepræst i Vig og Asmindrup Hans Jørgen G. (1713—87), hvis Sønner var Inspektør ved Kornmagasinerne Peder Schwane G. (1759—1806), Sognepræst i Førslev Christian G. (1762—1830) og Provst, Sognepræst i Horslunde Hans Friboe G. (1767—1819). Sidstnævnte var Fader til Provst paa Færøerne Christian Benedictus G. (1803—82), til Vibeke Dorothea G. (1801—71), der var gift med Generalfiskal, Kammeradvokat Otto Carl Blechingberg (1800—63, s. d.) og til Sognepræst i Horslunde Søren Georg G. (1799—1868), hvis Sønnesønner er de nedenn. Tvillingbrødre, Skuespilleren Aage G. (f. 1876) og Forfatteren Axel G. (f. 1876). Ovenn. Inspektør Peder Schwane G. (1759—1806) var

Fader til nedenn. **Søofficer** Hans Georg G. (1790—1875) og til Justitsraad, **Raadmand**, By- og Raadstueskriver i Helsingør Janus Andreas G. (1792—1874), hvis Søn, nedenn. Kontreadmiral Hans Georg Friboe G. (1825—85) var Fader til nedenn. Søofficer Thomas Vilhelm G. (1859—1926). Hans Georg G. (1790—1875) var Fader til Sognepræst i Søborg og Gilleleje Peter Christian G. (1816—94) — hvis Søn er nedenn. Maskiningeniør Georg Daniel G. (f. 1856) — til nedenn. Guvernør, Kammerherre Janus August G. (1823—93), Justitsraad Christian Frederik G. (1829—1912), der anlagde Fakse Stenværksteder, og til Kontreadmiral Carl Adolf G. (1834—1911).

S. Elvius og H. R. Hiort-Lorentzen: **Patriciske Slægter**, I, 1891, S. 126—44.
Th. Hauch-Fausbøll: **Slægthaandbogen**, 1900, S. 239—46.

Albert Fabritius.

Garde, Aage, f. 1876, Teaterdirektør, Skuespiller. F. 18. Marts 1876 i Kerteminde. Forældre: Læge Jacob Nicolai Benedictus G. (1843—92) og Louise Marie Westergaard (1836—87, gift 1° 1855 med Grosserer Christian Emil Kornerup, 1828—60). Gift 1° 30. Jan. 1900 i Valløby med Skuespillerinde Kirstine Frederikke Hedvig Claussen, f. 22. Jan. 1865 i Nykøbing F., d. 22. Maj 1911 i Aarhus, D. af Sognepræst Magnus Holst C. (1830—91) og Laura Augusta Westergaard (1837—1906). 2° 31. Maj 1914 i Linaa med Helga Marie Hansson, f. 19. Maj 1887 i Kbh. (**Frels.**), D. af Arbejderformand Gustaf H. (1843—1918) og Anna Elfrida Elisabeth Løhr (1851—1934).

G. blev Student 1894 fra Linnésgades Skole og tog n. A. Filosofikum. Efter at have prøvet for J. L. Phister og læst med P. A. Rosenberg blev han Elev ved Dagmarteatret, hvor han optraadte første Gang 1. Nov. 1896 som Gottlieb i »Væverne«. Videre Uddannelse søgte han under Albert Helsingreen i Provinserne og paa Folketeatret, hvor Herman Bangs Instruktion havde Indflydelse paa hans Udvikling; her og paa Casino samlede han Opmærksomhed om sit Navn ved sin kultiverede Fremstilling af intellektuelle Typer som cand. theol. Fenger i Sven Langes »Storm« og Professor Owen i Esmanns og Langes Skuespil »Sangerinden«. Fra 1905 til 1911 spillede han et stort Repertoire paa Provinsens Scener, særlig i Aarhus og Odense, hvor han ogsaa virkede som Instruktør, og denne Stilling beklædte han 1911—12 ved Casino. 1913 valgtes han til Direktør for Aarhus Teater, som samtidig blev Landets anden statsunderstøttede Scene. I gennearbejdet Udførelse fremførte G. ikke alene et folkeligt Repertoire, der passede

til Forholdene, men spillede ogsaa Skuespil fra Litteraturen, baade den klassiske og moderne, f. Eks. **Molières** »Tartuffe«, Ibsens »Vildanden«, Bjørnsons »Over Evne«, Andersen Nexø's »Folkene paa Danngaarden« og Sv. Clausens »Bureauslaven«. Selv udførte han ret ensartet, men altid med Smag og Kultur, en Mængde store Opgaver, deriblandt Paul Lange i »Paul Lange og Thora Parsberg« og Johs. Ewald i Olaf Hansens »I Rungsted Kro«, hvis Opførelse gav Stødet til, at Stykket kom frem paa Nationalscenen. G. hævdede Niveauet paa Aarhus Teater; fra usikre Forhold naaede den jyske Hovedscene under hans tiaarige Ledelse en Anseelse, der bl. a. gav sig Udtryk i Statstilskuddets Forhøjelse fra 10 000 til 30 000 Kr. 1923 kaldtes han til Leder af Skuespillet ved Det kgl. Teater i en fire-delt Direktion, som Venstres Kultusminister Appel havde udnævnt, men som Socialdemokratiets første Undervisningsminister Nina Bang straks ophævede efter Valget 1924. Uden egen Skyld fik G. saaledes kun Ledelsen i een Sæson, men i denne lykkedes det ham at naa smukke kunstneriske Resultater ved sin Iscenesættelse af Svend Borbergs »Ingen« og af »Kardinalernes Middag«. Efter sin Afgang optraadte G. som Gæst paa de københavnske Privat-scener og tournerede i Provinserne; paa Folketeatret virkede han saare overbevisende som Lægen i Thit Jensens Skuespil »Storken« (1929). 1930—32 var han atter knyttet til Det kgl. Teater baade som Skuespiller, Sceneinstruktør og Lærer ved Elevskolen; 1934 fik han, hvis Syn er meget svagt, Bevilling til at oprette et Biograf-teater paa Christianshavn. — R. 1923. — Maleri af Max Nathan 1919. Tegning af Gerda Ploug Sarp 1923. Buste af Carl Martin-Hansen 1905 og E. Ølsgaard 1923.

Teatret, XIV, 1915. Albert Bayer: Aarhus Teater, 1925. Robert Neien-dam i Politiken 5. Maj 1922.

Robert Neiiendam.

Garde, Axel, f. 1876, Forfatter, Redaktør. F. 18. Marts 1876 i Kerteminde. Broder til Aage G. (s. d.). Gift 17. Maj 1902 i Kbh. (Holmens) med Agnes Thora Valborg Thyregod, f. 23. Dec. 1878 i Ans, D. af Forfatteren C. A. T. (s. d.) og Hustru.

G., der blev Student 1894 fra Linnésgades Latin- og Realskole og cand. phil. 1895, begyndte straks paa de Studier af Historie og Litteratur, som han siden bestandig har fortsat og overalt arbejdet med under to personlige Betingelser: en af Kant paavirket Erkendelsestrang og en af Schopenhauer fremkaldt individualistisk Indstilling, nært forbundet med stærk medmenneskelig Samfølelse. Under et Studieophold i Leipzig udarbejdede han dels en kritisk Undersøgelse af »Grundtvigs Mytologi. Dens Metode og viden-

skabelige Værd«, trykt som »Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning« Nr. 33 (1907), og dels »Der Grundgedanke in Henrik Ibsens Dichtung« (1898) foruden Artikler i »Literarisches Zentralblatt«. Efter Hjemkomsten var G. 1899—1900 Medredaktør af den litterære Venstreungdoms Tidsskrift »Vagten«, 1901—05 Litteratur- og Teateranmelder ved »Berlingske Tidende«, 1905—06 Redaktør af »Adresse-Avisen«, 1906—08 Medarbejder ved »Politiken«, 1911—14 Formand for Studentersamfundet, og udgav April—Sept. 1912 sit eget Ugeblad »Dansk Aand«, der var tænkt som et alsidigt og samlende Forum for litterær, politisk og social Diskussion, men havde Tiden imod sig. 1916 ansattes G. hos Gyldendal, hvor hans Arbejdsfelt navnlig blev Skolebøger og videnskabelig Litteratur. Fra 1928 har G. tillige været ugentlig Kronikør til Venstres Provinspresse (»Fyns Tidende« o. fl. a.), overtog 1930 Redaktionen af »Tilskueren« i dens udvidede Form og var 1933—34 Medlem af den store Teaterkommission. — Til de to ovenn. Smaaskrifter har siden sluttet sig en Oversættelse af Max Stimer: »Den eneste« (1902), »Dansk Aand. Et Omrids til de sidste Aars Litteraturhistorie« (1908), der er et Forsøg paa gennem Digtningen at give et indledende Billede af Hovedtrækkene i dansk Aandsliv paa Grænsen til det 20. Aarhundrede, en Forelæsningsrække »Stat og Kultur. Problemet paa tysk Grund i det 19. og 20. Aarhundrede«, trykt som »Grundrids ved folkelig Universitetsundervisning« Nr. 243 (1915), og en videre udført Fremstilling heraf i »Preussens Tyskland. Stat, Kultur, Tradition« (1916), der skildrer Udviklingen fra Goethes Tyskland med dets humane og liberale Universalisme til Bismarcks Preussen med dets doktrinære og konservative Nationalisme — inderst inde ment som et Forsvar for Individualismens menneskelige Kulturværdier i Forhold til Kollektivismens og dermed som et personligt Bekendelsesskrift. Et dramatisk Interiør »Ansigtet« tryktes 1913 i »Ord och Bild«, og et fem Akts Skuespil »Sønnen« opførtes 1931 paa Det kgl. Teater. Ogsaa med Politik har G. ofte og gerne beskæftiget sig, stillede sig 1913 som radikal Folketingskandidat i Kbh.s 4. Kreds, men førtes gennem sin Stilling til Forsvarssagen og sin stigende Sans for Sammenhold og gensidig Forstaaelse over paa den større og mere moderate Venstrefløj. Han har i de sidste Aar særlig behandlet kultursociale samt militær- og udenrigspolitiske Emner. — Maleri af Friis Nybo og Tegning af Gerda Ploug Sarp, begge i Privateje.

Riget 16. Juni 1911. Politiken 10. Dec. 1911, 17. Marts 1926 og 14. Febr. 1931. Radikal Valgavis 20. Maj 1913. Ill. Tid. 8. og 22. Juni 1916. Ugens Tilskuer 1. Marts og 15. April 1917. Fremtiden 15. Dec. 1918. Dansk For-

fatterforening 1894—1919, 1919. Studenterne fra 1894, 1922. Artilleristisk Tidsskrift 1931.

Carl Dumreicher.

Garde, Georg Daniel, f. 1856, Ingeniør, Direktør. F. 2. Juli 1856 i Nørre Løgum. Forældre: Sognepræst, sidst i Søborg og Gilleleje Peter Christian G. (1816—94, gift 1° 1851 med Petra Kirstine Garde, 1830—52) og Augusta Charlotte Margrethe Lawætz (1826—1906). Gift 1° 10. Sept. 1884 i Søborg med Valborg Sofie Christine Strandgaard, f. 18. Juli 1861 i Kbh. (Johs.), d. 17. Febr. 1901 sst., D. af Skibsreder, Borgerrepræsentant Jens S. (1815—98) og Laura Christine Margrethe Møller (1828—1910). 2° 15. Maj 1902 paa Frbg. (Thomas) med Eleonore Hedvig Selmer, f. 28. Aug. 1860 i Haderslev, d. 16. Sept. 1929 i Kbh., D. af Adjunkt i Haderslev, senere Sognepræst i Aversi og Testrup Frederik (Fritz) S. (1825—87) og Hulda Marie Eugenia Muhle (1834—1913). 3° 26. Marts 1934 i Hellerup (Messiask.) med Margrethe Augusta Ohlsen, f. 19. Dec. 1875 i Fredericia (gift 1° 1898 med Kommune-læge i Aalborg Carl Frederik Garde, 1868—1908), D. af Grosserer Detlef Albert Heinrich O. (1840—1913) og Christine Ahlmann (1846—1926).

G. blev Student 1874 fra Metropolitanskolen, tog n. A. polytek-nisk Adgangseksamen og blev 1881 polyteknisk Kandidat i Ingeniør-faget. Efter Eksamen var han i et Par Aar ansat ved Jernbane- og Havneanlæg (Thybanen, Odense Kanal, Havnene i Kalundborg og Holbæk) samt som Ingeniørassistent ved Kbh.s Havnevæsen. 1884 fik han Ansættelse ved Møller & Jochumsens Maskinfabrik i Horsens og kom 1887 til Marstrand & Rubows Maskinfabrik i Kbh. Denne Fabrik, hvis Navn 1889 ændredes til Marstrand, Helweg & Co.s Maskinfabrik i Kbh., gik 1897 op i Akts. Titan, der dannedes 1. Jan. 1897 ved Sammenslutning af Akts. Koefoed & Hauberg og Marstrand, Helweg & Co. Indtil 1902 var G. Titans Tegnestuechef, 1902 blev han Direktør i Firmaet og Medlem af Bestyrelsen. I denne Stilling har G. projekteret en Række større Maskinanlæg, f. Eks. Kulkompagniets Siloanlæg i Frihavnen og de maskinelle Anlæg ved Langebro og Knippelsbro. Direktør-stillingen beklædte han til 1923. 1901—11 var han Medlem af Dansk Ingeniørforenings Bestyrelse, 1913—15 Formand for samme Forenings maskintekniske Sektion; 1903—09 og 1915—27 var han Medlem af Statsprøveanstaltens Bestyrelsesraad, og 1916—29 beklædte han Hvervet som Formand for Dansk Standardiserings- raad. Fra 1916 er han Medlem af Bestyrelsen for Akts. Jern- kontoret. Han fik 1887 Eneretsbevilling (Patent) paa en Lubri-

kator (automatisk Smøreapparat) og har skrevet en Række Afhandlinger om maskintekniske Emner i danske og svenske tekniske Tidsskrifter. - R. 1909. DM. 1930.

Poul Vinding.

Garde, Hans Georg, 1790—1875, Søofficer. F. 9. Juni 1790 i Kbh. (Nic), d. 16. Jan. 1875 i Farum, begr. sst. Forældre: Inspektør ved Korntørringsmagasinet Peder Schwane G. (1759—1806) og Anne Cathrine Reistrup (1764—1819). Gift 15. Maj 1814 paa Amrum med Dorothea (Doris) Mechlenburg, f. 7. Dec. 1793 paa Amrum, d. 5. Juli 1847 i Farum, D. af Sognepræst Christian Riese Marstrand M. (1748—1833) og Naëmi Dorothea Petersen (1770—1833).

G. blev Kadet 1802, Sekondløjtnant 1805, Premierløjtnant 1811, Kaptajnløjtnant 1819, Kaptajn 1829, Kommandørkaptajn 1840 og Kommandør 1844. — 1806—07 var han med Fregatten »Fylla« i Vestindien, hvor Chefen, de tre ældste Officerer og en stor Del af Besætningen døde af Klimatfeber. Aug.—Sept. 1807 deltog han som Chef for Kanonchaluppen »Næstved« i Kbh.s Forsvar og var 1809—14 Chef for Kanonbaadsflotillen ved Slesvigs Vestkyst. Han blev herfra flere Gange sendt som Parlamentær til Helgoland med Depecher til den afsatte svenske Konge Gustaf IV. Adolf. 1814—18 var han Indrulleringsofficer i Tønning og Chef for Karantænevagtskibet ved Ejderens Munding og 1819—21 næstkommanderende i Briggen »St. Croix« i Vestindien. Da Chefen for Korvetten »Najaden«, der ogsaa laa i Vestindien, næstkommanderende og to Officerer i samme Skib var døde af gul Feber, blev G. sat om Bord i »Najaden« som Interims-Chef og førte Korvetten hjem. 1825—29 var han Chef for de forskellige Vagtskibsposter og 1834—51 Inspektionsofficer (Skolechef) ved Nyboders Drengeskole. Efter forskellige Udkommandoer blev han 1844 Chef for Fregatten »Gefion«, der førte Kronprins Frederik til Skotland og landsatte ham paa Færøerne; herfra gik »Gefion« til Cadiz, hvor G. i Juni s. A. blev Chef for en Eskadre bestaaende af Fregatterne »Gefion«, »Thetis«, Dampskibet »Hekla« og Briggen »Mercurius«, der skulde understøtte Generalkonsul J. A. Carstensen (s. d.) i dennes Forhandlinger med Marokko om Afskaffelsen af den siden 1767 betalte aarlige Tribut. G. samvirkede her med en svensk-norsk Eskadre. Den danske Eskadres Nærværelse havde en saa gunstig Indvirkning paa Sultanens Fredsvillie, at Carstensen i Sept. s. A. fandt Forhandlingerne i saa god Gænge, at Fregatternes Nærværelse ikke længere var nødvendig. »Thetis« sendtes hjem, G. gik med »Gefion« til Livorno, hvor han hentede den sidste Rest

af Thorvaldsens Kunstværker og førte disse til Kbh. Kaptajn Mourier (s. d.) paa »Hekla« overtog Kommandoen over de ved Marokko tilbageblevne Skibe.

1849 blev G. Chef for Eskadren ved Slesvigs Østkyst og bærer derfor sin Del af Ansvar for den sørgelige Affære 5. April ved Eckernførde, hvor Linieskibet »Christian VIII« sprang i Luften og Fregatten »Gefion« maatte stryge Flaget. G. blev Sept. s. A. hjemkaldt og med de to Skibschefer tiltalt ved en Generalkrigsret, der April n. A. dømte ham til Fæstningsarrest i 2. Grad i to Maaned. Denne haarde Dom blev af Kongen formildet til Fæstningsarrest i 1. Grad i seks Uger. Det, der særlig kan lægges G. til Last, er, at han, da han erfarede, at det af General Krogh, hvem han var underlagt, planlagte store Fremstød nordfra og fra Als samtidig med en Demonstration fra Flaadens Side mod Aabenraa, Flensborg og Eckernførde, var opgivet, saaledes at kun Marinens Demonstrationer blev tilbage, ikke fraraadede Ekspeditionen mod Eckernførde, hvor Risikoen under Paalandsvind nu ikke længere stod i noget rimeligt Forhold til Foretagendets militære Betydning. Dette skyldtes vistnok en for vidt dreven Loyalitet mod Generalen. Det kan maaske ogsaa bebrejdes ham, at hans Ordre til Kommandørkaptajn F. A. Paludan (s. d.), der ledede Ekspeditionen, ikke tydeligt nok fremhævede, at Demonstrationen kun maatte udføres, hvis Forholdene gjorde den fuldt forsvarlig. — G. afsonede sin Straf i Kastellet og blev Aug. 1851 afskediget i Naade og med Pension. Det tunge Slag, der ramte ham, der i hele sin Tjenestetid havde vist sig som en særdeles dygtig Søofficer, tog han paa den værdigste Maade, der opvakte hans Samtids Beundring; og de senere Slægter, der ser mere uhildet paa den sørgelige Affære, dømmer G. langt mildere, end Krigsretten dømte ham.

G., der var meget flittig og historisk interesseret, havde 1832—35 samlet og udgivet den fortrinlige Haandbog »Efterretninger om den danske og norske Sømagt« i fire Bind, en Levnedbeskrivelse af Niels Juel (1842) og andre Arbejder. Som en Anerkendelse heraf blev han 1843 optaget som Medlem af Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog. Efter sin Afgang fra Søetaten fortsatte han sin litterære Virksomhed med »Den dansk-norske Sømagts Historie 1700—1814« (1852), samme Værk 1535—1700 (1861) og Fortsættelsen 1814—48 i »Historisk Tidsskrift«, 3. Rk., V (1866—67). — R. 1840. DM. 1843. — Maleri af ukendt (Kopi af Sjöström 1863) samt Buste i Familieeje. Portrætteret paa K. Gamborgs Litografi 1889 af Krigsraadet i Vejlbj 1849.

Tidsskr. f. Søv., 1850, S. 134—76; 1876, S. 154—56; 1896, S. 37—73; 1900, S. 501—25. Den dansk-tydske Krig i Aarene 1848—50, udg. af Generalstaben, II, 1875.

13

*T. T. ~
Th. Topsøe-Jensen.*

Garde, Hans Georg Friboe, 1825—85, Søofficer. F. 30. Nov. 1825 i Allinge, d. 13. Dec. 1885 ved la Valetta, Malta, begr. sst. Forældre: Justitsraad, Byfoged i Hasle, senere i Helsingør Janus Andreas G. (1792—1874) og Cathrine Christine Quistgaard (1786—1851). Gift 18. Dec. 1855 i Kbh. (Holmens) med Anna Christine Elisabeth Knudsen, f. 31. Okt. 1834 i Store Hedinge, d. 7. Jan. 1919 i Kbh., D. af Læge i Store Hedinge, senere Overlæge paa St. Croix, Etatsraad Adrian Benoni Bentzon K. (1806—79) og Suzan Elisabeth Miller (1811—1902).

G. blev Kadet 1838, Sekondløjtnant 1846, Premierløjtnant 1855, Kaptajn 1868, Kommandør 1874 og Kontreadmiral 1885. — 1848 var han med Fregatten »Gefion« paa Blokade i Nordsøen, 1849 med Fregatten »Havfruen« og 1850 med Korvetten »Valkyrien«. Efter Fredsslutningen var han 1851—52 med Briggen »Ørnen« i Vestindien, 1856—59 Fører af Postdampskib og 1859—60 med Briggen »St. Thomas« til Vestindien. 1862 blev han Kommandant paa Christiansø, og han blev den sidste, idet Garnisonen blev inddraget ved hans Afgang fra Øen i Marts 1863. I Krigsaaret 1864 var han først næstkommanderende i Dampskibet »Geiser« og senere Chef for Dampskibet »Slesvig«, begge i Østersøen. 1865—71 ledede G. Opmaalinger i danske Farvande, afbrudt 1867—68 af en Tur til Sydamerika og Vestindien som næstkommanderende i Korvetten »Dagmar«. 1872—73 var han Chef for »Dagmar« til Brasilien og Vestindien. Efter sin Hjemkomst herfra ansattes han som Chef for Marineministeriets Efterretningskontor, den første Begyndelse til Marineministerens Stab. Samtidig med denne Virksomhed var han jævnlig udkommanderet som Chef: 1876 for Panserbatteriet »Rolf Krake«, 1877 for »Gorm«, 1879 for »Lindormen«, 1880 for Fregatten »Jylland«, 1881 og 82 for Panserskibet »Odin«. 1883 var han Chef for en Eskadre af Kanon- og Torpedobaade, blev 1884 Chef for Orlogsværftet og var 1885 Chef for Fregatten »Fyen« til Middelhavet; han døde om Bord i Fregatten under et Ophold ved Malta. — G. gjorde sig gennem hele sin Tjenestetid bemærket ved sin ualmindelige Pligtfølelse, Interesse for sin Gerning og sjældne Energi. Han blev meget anvendt i forskellige Kommissioner og blev paa mange Omraader Foregangsmand i Marinen; bl. a. udarbejdede han en »Taktik for Flaadens Skibe«, der blev anvendt i ca. 30 Aar. — R. 1864. DM. 1876. K.² 1882.

— Maleri fra Ungdommen af ukendt samt posthumt Maleri af Otto Bache i Familieeje.

Tidsskr. f. Søv., 1887.

Th. Topsøe-Jensen (C. With-Seidelin).

Garde, Janus August, 1823—93, Søofficer, Guvernør. F. 22. Dec. 1823 i Farum, d. 23. Maj 1893 i Kbh., begr. sst. (Ass.), Forældre: Kaptajnløjtnant, senere Kommandør H. G. G. (1790—1875, s. d.) og Hustru. Gift 28. Nov. 1853 i Kbh. (Holmens) med Ursula Sophie Amalie Rothe, f. 2. Nov. 1827 paa Frbg., d. 18. Okt. 1905 i Kbh., D. af Kommitteret, Etatsraad, senere Konferensraad Christian R. (s. d.) og 2. Hustru.

G. blev Kadet 1837, Sekondløjtnant med Gerners Medaille 1844, blev umiddelbart derefter udkommanderet med Fregatten »Thetis« til Marokko i den af Faderen kommanderede Eskadre og var 1846—47 med Briggen »Mercurius« til Guinea og Vestindien. I Krigsaarene var han 1848 med Fregatten »Bellona«, 1849 med Korvetten »Valkyrien« paa Blokade og 1850 med Dampskibet »Skirner«. 1851 forfremmedes han til Premierløjtnant og var 1853—55 Fører af Postdampskib. 1856 var han med Barkskibet »Saga«, der som Vagtskib i Sundet havde Post paa Helsingørs Red. Her lykkedes det ham, medens Chef og næstkommanderende var fra Borde, i en pludselig opkommende Storm 22. Nov. at redde Skibet, idet han fik sat Sejl, inden det drev paa Land, og klarede Kronborgpynten. 1857—60 førte han Barkskibet »Birgitte Melchior« paa Australien og Kina. Ved sin Hjemkomst herfra blev han Havnekaptajn i Kbh. og afgik derfor fra Søetaten med Kaptajnløjtnants Karakter. Kort efter blev han Medlem af Sø- og Handelsretten, og 1869 fik han Kaptajns Karakter. Som Havnekaptajn gennemførte han forskellige store Arbejder, bl. a. Anlægget af Refshaleøen og Bygningen af en ny Knippelsbro. 1872 forlod han denne Stilling, hvor han havde gjort fortrinlig Fyldest, for at overtage Stillingen som Guvernør over de dansk-vestindiske Øer. Han viste sig ogsaa her som en myndig og dygtig Mand, der udrettede meget til Gavn for Øerne, bl. a. ved Forbedring af St. Thomas Havn og ved Anlæg af et Fællessukkerkogereri paa St. Croix. Under hans Embedstid indtraf i Okt. 1877 det alvorlige Negeroprør paa St. Croix, som han imidlertid dæmpede med fast Haand uden at modtage den tilbudte Hjælp fra Puerto Rico og fra tililende fremmede Orlogsskibe. Hans Optræden ved denne Lejlighed blev her hjemme stærkt kritiseret i Kredse, hvor man ikke forstod sig paa Negernes Psyke, men i Vestindien, hvor han reddede mange Menneskeliv og store Værdier, blev den fuldt paa-

skønnet. 1881 trak han sig tilbage fra Guvernørstillingen og levede Resten af sit Liv i Kbh. Her havde han tidligere været virksom ved Dannelsen af Dansk Forening for Lystsejlad, hvis Formand han nu var 1886—89. Han var ligeledes en af Stifterne af Foreningen til Fiskeriets Fremme og fra 1886 Medlem af Bestyrelsen for Store nordiske Telegrafelskab. Han sendtes 1889 som den danske Regerings Repræsentant til den internationale Søfartskongres i Washington. — Kammerherre 1876. — R. 1857. DM. 1869. K.² 1874. K.¹ 1879. — Træsnit efter Fotografi 1878.

Tidsskr. f. Sø., 1894. Kay Larsen: Dansk Vestindien 1666—1917, 1928, 29 —3¹⁵.
Th Topsøe-Jensen.

Garde, Thomas Vilhelm, 1859—1926, Søofficer. F. 22. Okt. 1859 i Kbh. (Holmens), d. 24. Juni 1926 sst., begr. i Gentofte. Forældre: Løjtnant, senere Kontreadmiral H. G. G. (1825—85, s. d.) og Hustru. Gift 1° 24. Nov. 1885 i Odense med Inger Kirstine Holm, f. 5. Okt. 1859 i Hunderup ved Odense, d. 15. Maj 1904 i Hellerup, D. af Lærer Jørgen Andersen H. (1826—87) og Frederikke Hannibaline Levetzau Egholt (1832—77). 2° 26. Okt. 1906 i Gentofte med Christine Vilhelmine Ohlsen, f. 15. Maj 1877 i Fredericia, D. af Grosserer Detlef Albert Heinrich O. (1840—1913) og Christine Ahlmann (1846—1926).

G. blev Kadet 1876, Sekondløjtnant med Gerners Medaille 1880, Premierløjtnant 1881, Kaptajn 1898, Kommandør 1908 og Kontreadmiral 1918. — 1883—85 deltog han i Gustav Holms berømte Konebaadsekspedition langs Grønlands Østkyst og ledede Ekspeditionens sydlige Afdeling Juli 1884 til Juli 1885. Efter 1883—84 at have overvintret i Nanortalik paa Sydvestkysten, trængte Ekspeditionen i Sommeren 1884 langs Østkysten nordpaa til 63° n. Br., hvorfra Holm fortsatte nordefter, medens G. gik sydpaa, idet han paa Vejen med stor Nøjagtighed opmaalte Kysten og Fjordene. Han overvintrede atter i Nanortalik og foretog her magnetiske og meteorologiske Observationer, startede atter i Maj 1885 og gik nordpaa til ca. 63° n. Br., hvor de to Afdelinger atter mødtes og fulgtes ad sydpaa. G. har i det populære Værk »Den danske Konebaadsekspedition til Grønlands Østkyst 1883—85« (1887) givet en livlig Skildring af sin Deltagelse i Ekspeditionen. 1886 var han atter i Grønland med Skonnerten »Fylla« paa hydrografiske Undersøgelser i Davis Strædet og 1886—87 med Fregatten »Jylland« til Vestindien. Grønland drog ham atter til sig, idet han 1888 var 1. Styrmand og 1889, 90 og 91 Fører af Grønlands Handels Skruebark »Hvidbjørnen« og 1893 Leder af en Opmaaling

af **Skærgaarden** ved Julianehaab og foretog en besværlig Vandring over Indlandsisens sydlige Del. G. har nedlagt Frugterne af sit grundige Kendskab til Grønlands Kyster og Skærgaarde i en udførlig Farvandsbeskrivelse: »Vejledning til Besejling af Kolonierne i Vestgrønland« (1895). 1895—98 var G. Underbestyrer ved Meteorologisk Institut, 1896 ledede han Opmaalingen af **Hvammssjø** paa Island, 1897 førte han den russiske Regerings nye Isbryder »Nadeshnej« fra Kbh. til Vladivostok, 1898—99 ledede han Opmaaling i danske Farvande og førte 1900—03 Postskib mellem Korsør og Kiel. 1904, 05 og 08 var han Stabschef i Eskadren, 1906 Chef for Krydseren »Heimdal« (Kadetskib) og 1907—08 Chef for Skonnerten »Ingolf« til Vestindien. 1908—11 var han Direktør for Marineministeriet. Under hans Virksomhed her faldt Gennemførelsen af Loven om Søværnets Ordning, paa hvilken Lovs Udformning han havde stor Indflydelse, ligesom det ogsaa var ham, der kom til at tage Bestemmelsen om Anvendelsen af den betydelige Bevilling til Materiellets Fornyelse, der var en Følge af Loven. Det skyldes derfor ikke mindst G., at Søværnet ved Krigsudbruddet 1914 var saa godt forberedt. 1911—14 var han Chef for Flaadens Stab, 1911 og 12 Chef for Panserskibene »Peder Skram« og »Olfert Fischer«, 1914—15 Chef for 2. Eskadre, 1915—17 Chef for 1. Eskadre og fra 1918 Chef for den flydende Defension ved Kbh. S. A. var han Formand i en international Kommission i Anledning af to tyske Undervandsbaades Internering i Vigo. 1921 fik han efter Ansøgning sin Afsked og trak sig nu tilbage til en Landejendom ved Kvistgaard. — G. var en udmærket Sømand, en dygtig, kundskabsrig og pligttopfyldende Officer, der præsterede et fortrinligt Arbejde overalt, hvor han blev anvendt. — R. 1902. DM. 1908. K.² 1911. K.¹ 1919. F.M.G. 1921.

Medd. om Grønland, IX, 1889, og XVI, 1896. Grønland i Tohundrede-aaret for Hans Egedes Landing, udg. af Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland, 1921. Tidsskr. f. Søv., 1926, S. 360—63.

T. L. T. L. I
Th. Topsøe-Jensen.

Garlieb, PeterJohann Gottfried, 1787—1870, Embedsmand, geologisk Forfatter. F. 6. Sept. 1787 i Liibeck (Petri), d. 21. Juni 1870 i Kbh. (Johs.), begr. sst. (Ass.). Forældre: Købmand Wilhelm Andreas G. (d. 1787) og Catharina Sophia Hartmeyer (f. 1763). Gift 1. Marts 1819 i Kbh. (Petri) med Mathilde Elisabeth Sørensen, f. 30. Nov. 1796 i Kbh. (Trin.), d. 30. Dec. 1870 sst. (Johs.), D. af Vinhandler og Stadskæmner, senere Kancelliraad Knud S. (1764—1820) og Cecilia Elisabeth Kaldre (1776—1847).

G. lærte Landvæsen hos Hertugen af Augustenborg, for hvem han i tre Aar var Forvalter, hvorefter han med Hertugens Støtte studerede Teknologi og Statsøkonomi i Kiel, Gottingen og Berlin. Her satte han sig tillige i Praksis grundigt ind i Fabriksvæsen. Allerede inden han i Marts 1813 var blevet naturaliseret i Danmark, havde han faaet Adgang til Fabrikdirektionens Forhandlinger, og 1815 ledsagede han O. J. Rawert, der da var Medlem af Direktionen, paa hans Rejse til Bornholm. 1816 udnævntes G. til økonomisk Administrator for Den kgl. Porcelainsfabrik og blev 1820 Eneadministrator. Hans energiske Arbejde, udført i frugtbringende Samvirke med den kunstneriske Leder Arkitekten G. F. Hetsch, har bidraget til Fabrikkens Fremgang; for dens Skyld foretog han bl. a. Rejser til Tyskland (1818) og Frankrig (1819). Inden G. 1833 fratraadte sin Stilling, var han 1831 blevet surnummerær Kommitteret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet og Departementschef for Industri- og Fabrikfaget; 1832 blev han virkelig Kommitteret og 1834 tillige midlertidig Departementschef for Handels- og Konsulatfaget, fik 1836 Udnævnelse i sidstnævnte Stilling. 1840 udnævntes han til 2. Deputeret, 1843 1. Deputeret. Ved Kollegiets og Tyske Kancellis Ophævelse 1848 udnævntes han til Kolonialdirektør og samtidig til Departementschef i Udenrigsministeriet med Handels- og Konsulatsagerne som Ressort. G., hvis Arbejdskraft og Forretningsdygtighed var betydelig, følte sig nært knyttet til C. G. Andræ; omtrent samtidig med dennes Udtræden af Ministeriet tog han sin Afsked (1858), hvorefter han indtil 1864 var bosat i Flensborg. — Uden for sin Embedsgerning virkede han som Medlem af Komiteerne for Oprettelsen af en kameralistisk Eksamen (1833), for det statistiske Tabelværk (1839), for Behandlingen af samtlige Jernbaneanliggende i Kongeriget og Hertugdømmerne (1844), for Danmarks Deltagelse i Verdensudstillingerne i London (1851) og Paris (1855). 1838 var han Medstifter af Industriforeningen i Kbh. Han fik 1816 Diplom som Dr. phil. i Gottingen. — Virkelig Justitsraad 1828. Virkelig Etatsraad 1837. Konferensraad 1845. — R. 1826. DM. 1840. K. 1848. S.K. 1858. — Litografi, formentlig fra 1840'erne.

C. Nyrop: Industriforeningen i Kjøbenhavn 1838—88, 1888. O. J. Rawert: Danmarks industrielle Forhold . . . indtil . . . 1848, 1850. Den danske Centraladministration, 1921, S. 490. Geheimeraadinde Andræs politiske Dagbøger, I, 1914, S. 112. A. F. Kriegers Dagbøger, I, 1920, S. 39, 183, 337; II, 1921, S. 158, 163. Arnold Krog i Lande og Folk, I, 1910, S. 701 f.

Flemming Dahl (C. Nyrop).

G.s Betydning som *Geolog* grunder sig hovedsagelig paa to Afhandlinger, der begge blev trykt 1819. Den ene, »Island rück-sichtlich seiner Vulkane, heissen Quellen, Gesundbrunnen, Schwefelminen und Braunkohlen« (1819), er en geografisk-geologisk Beskrivelse af dette Lands mange Naturfænomener og indeholder historiske Efterretninger om Vulkanudbruddene. Bogen tilsigtede at samle den ret vidtløftige Litteratur, over hvilken der findes en Fortegnelse med korte Resuméer i Bogen, i en Fremstilling, der var tilgængelig for Datidens geologisk interesserede Læseverden; men da G. ikke selv havde besøgt Island og ikke gik tilbage til de egentlige historiske Kilder, de islandske Annaler, indeholder Afhandlingen mange Unøjagtigheder. Den ovenfor omtalte geologiske Undersøgelsesrejse til Bornholm 1815 (sammen med O. J. Rawert) fandt Sted tre Aar, før Regeringens Undersøgelseskommission kom til Øen (se VI. Bd., S. 447), og blev sat noget i Skyggen af dennes grundige og omfattende Undersøgelse. Rawerts og G.s Bog »Bornholm beskreven paa en Rejse« (1819) indeholder foruden en udførlig Beskrivelse af Datidens Bornholm, Folk og Næringsveje, en Del gode Iagttagelser af geologisk Art, som senere Undersøgelser har bekræftet. Som Rejsebeskrivelse lader den sig endnu læse med Fornøjelse, bl. a. som Vidnesbyrd om de mange Fataliteter, man dengang kunde møde paa en Sørejse her hjemme.

K. Rørdam (S. A. Andersen*).

Garrigues, Henri Jacques, 1831—1913, Læge. F. 6. Juni 1831 i Kbh. (Fr. Ref.), d. 7. Juli 1913 i Tryon, North Carolina, begr. sst. Forældre: Dansk Generalkonsul i Havanna, Grosserer Jacques Louis G. (1789—1854) og Cecilie Olivia Duntzfelt (1798—1865). Gift 6. Aug. 1868 i Halle med Louise Riemer, f. 2. Jan. 1844 i Halle, d. 4. Aug. 1918 i Beachwood, Berkeley, Ocean, U. S. A., D. af Advokat, Justitsraad Ferdinand R. (1802—84) og Bertha Studemund (1817—69).

G., der var af gammel fransk Slægt, blev Student 1850 fra Metropolitanskolen, paabegyndte det medicinske Studium og fungerede som Koleralæge i Kbh. 1853. Han studerede desuden Fransk og tog efter et fleraarigt Ophold i Udlandet **Magisterkonferens** i dette Fag 1863, hvorefter han virkede som Lærer i Fransk samtidig med at studere Medicin. Under Krigen 1864 fungerede han som Underlæge ved Lazarettet paa Frbg. Slot. Han tog Lægeeksamen 1869 og disputerede for Doktorgraden 1872 med Afhandlingen »Om Syphilis i Strubehovedet, belyst med Strubespejlet«. Han dyrkede derefter det gynækologiske Speciale (hos Howitz) og praktiserede

en Tid heri i **Kbh.**, men rejste 1875 til New York, hvor han ned-satte sig som Gynækolog og Obstetriker og fik megen Indflydelse paa Udviklingen af den amerikanske Obstetrik, navnlig ved sit Virke for at indføre Antiseptikken i Fødselshjælpen i Amerika. Hans Virksomhed paaskønnedes i høj Grad, og han var Gynækolog ved det tyske Dispensary 1879—1903, Overlæge ved Maternity Hospital i New York 1881—92; begge Steder var han senere »consulting« Gynækolog. Som Fødselshjælper var han 1884—93 ansat ved Infant Asylum og ved Tysk Hospital 1885—89, og han var Professor i Obstetrik ved Post-Graduate School and Hospital 1886—95, Overlæge ved St. Marks Hospital 1890—1904, Professor ved New York School of Clinical Medicine 1895—1904 og Læge ved Mothers Home 1897. Han var Æresmedlem af en Mængde videnskabelige Selskaber i Amerika, af New Yorks medicinske Akademi og af Edinburghs obstetriske Selskab. Han forfattede en Del større og mindre videnskabelige Arbejder; mest kendt er »Text-book of the diseases of women« (1894, ny Udg. 1897 og 1900), en Lærebog, der en Tid lang anvendtes i Amerika.

C. Henri N. Garrigues: Tableau généalogique des membres de la famille Garrigues, 1910. Samme: Silhouetten, 1930, S. 115—28. A. Good i III. Tid. 5. Okt. 1913.

Otto C Aagaard.

v. Gartenberg, Peter Nicolaus, Baron, f. ca. 1714, sachsisk Gehej-meraad. F. ca. 1714 i Kregome. Forældre: Sognepræst, sidst i Højby, Provst Hans Nielsen Nyegaard (1682—1748) og Marie Arendrup (1687—1771). Gift i Halle med en Datter af Lægen Professor Johann Juncker (1679—1759).

G. blev Student 1736 fra Roskilde og begyndte at studere Medi-cin, men slog hurtig om og lagde sig efter Bjergvidenskab, som han studerede i Kongsberg. Derefter drog han til Tyskland, blev 1743 Dr. med. i Halle og traadte i kursachsisk Tjeneste, idet han fik Tilsynet med Bjergværkerne og Møntvæsenet i Meissen. I disse Stillinger maa han have vist betydelig Dygtighed, thi han fik den ene Æresbevisning efter den anden. I Tyskland kaldte han sig Neugarten, og 1753 optoges han i den sachsiske Adelsstand med Navnet v. G., 1758 blev han Friherre, og senere udnævnte August III. ham til Gehejmeraad. Ogsaa i Polen fandt man Anvendelse for hans Arbejdskraft ved Iværksættelsen af en Del Nyindretninger ved Mønt- og Bjergvæsenet, og han blev her naturaliseret under Navnet Baron v. G.-Sadogorsky. Hvornaar denne sjællandske Præstesøns mærkelige Skæbne afsluttedes, vides ikke.

Th. Hauch-Fausbøll og H. R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter, III, 1915, S. 173.

G. L. Wad (Harald Jørgensen*).

Gartner, Herman Treschow, 1785—1827, Læge. F. 26. Okt. 1785 paa St. Thomas, d. 4. April 1827 i Kbh. (**Garn.**), begr. sst. (**Garn.**). Forældre: **Kgl.** Kasserer Herman G. (1798) og Elisabeth Birch. Ugift.

G. kom som Barn til Danmark og sattes i Herlufsholm Skole, hvorfra han blev Student 1803. 1807—08 gjorde han Tjeneste ved Frederiks Hospital og tog kirurgisk Eksamen 1808, hvorefter han et Aars Tid var Amanuensis hos F. C. Winsløw. 1809 ansattes han som Regimentskirurg i den norske Hær og var 1809—11 konstitueret Fysicus i Bratsberg Amt. 1811 foretog han en Studierejse til England, kom 1812 tilbage til Norge, hvor han konstitueredes som Distriktslæge i Arendal. 1815 disputerede han med en Doktorafhandling om **Ingvinal-** og **Krural-Brok** og nedsatte sig 1817 i Kbh., hvor han 1818 blev Medlem af Det medicinske Selskab; her var han en flittig Foredragsholder, mest om kirurgiske Emner. Hans videnskabelige Bedrift er Opdagelsen af de efter ham opkaldte »**G.ske Gange**«, et parret, hidtil ukendt Organ, som han paaviste hos Køer; det ligger langs Siden af Uterus og Blæren og fører til Skeden, men dets Funktion kendte han ikke. Det blev først udførligt omtalt i »**Journal de physique, de chimie, d'histoire naturelle et des arts**« (1822); Artiklen optoges i »**Isis**« (1823), men kom først 1824 i »**Vidsk. Selskabs Skrifter**« (naturvidenskabelig og matematisk Afd., I, S. 277—315), og der tilkendtes ham Selskabets Sølvmedaille. G.s Fund bekræftedes senere og udvidedes til andre Dyrearter og Mennesket, og 1832 kunde hans Ven L. L. Jacobson, som han havde arbejdet sammen med, vise, at disse Gange var de resterende Udførselskanaler fra Primordialnyren, der selv gaar til Grunde efter Fødslen. 1822—24 var G. Medredaktør af »**Bibliotek for Læger**« og blev 1824 Regimentskirurg. Han havde faaet Lejlighed til endnu et længere Studieophold i Udlandet, men noget senere selvstændigt videnskabeligt Arbejde fik han ikke udført. — Gravmæle 1832 af H. E. Freund.

J. W. S. Johnsson i *Naturens Verden*, VII, 1923, S. 277—80. H. Adersen i *Herlufsholm Skoles Aarsskrift* 1925.

F: *Tiitzhaft*

Gauguin, Jean René, f. 1881, Billedhugger. F. 12. April 1881 i Paris. Forældre: Den franske Maler Paul Eugène Henri G. (1848—1903) og Mette Sofie Gad (1850—1920). Gift 21. Dec. 1913 med Clara Sophie Feddersen, f. 30. Sept. 1889 i Kbh. (**Matth.**), D. af Læge Gustav F. (1844—1923) og Gottfrida (Frida) Lorentze Holmer (1862—1931). Ægteskabet opløst.

G. har levet i Danmark fra 1884 og fik Indfødsret 12. Maj

1912. I sit 16. Aar sejlede han elleve Maaneder som frivillig Lærling i Marinen, gik saa i Snedkerlære, gjorde Svendestykke 1903 og rejste derpaa udenlands. Han opholdt sig to Maaneder i Miinchen og to Vintre i Athen i sit 22.—24. Aar, et Aar i Columbia i sit 24.—25. Aar og var i sit 28. Aar i Paris, i Pyrenæerne og paa Madeira, ca. tre Maaneder hvert Sted. Først 1910 kastede han sig over Kunsten, hvor han er Autodidakt, bl. a. selvuddannet i Ciselering og Metalstøbning. Han begyndte paa Den frie Udstilling 1911 (Foraar og Efteraar) med nogle Træarbejder og kom igen n. A. med Bronzer. Derefter udstillede han paa Charlottenborg 1914, 1916—17, 1919—21, 1923, Kunstnernes Efteraarsudstilling 1920—21, 1923, men især knyttedes hans Navn til Grønningen, og her har han udstillet mere regelmæssigt siden 1921. Hans Gennembrud faldt paa Grønningens første Udstilling 1915, hvis mærkeligste Oplevelse blev en anselig Samling Bronze-Statuetter fra G.s Haand, groteske **Danse-Mænd** og Kentaurer, Jockeyer i Spring over galopperende Heste, siddende Piger, Tigre, Aber, Brillleslanger. Denne Produktion befordredes kraftigt gennem den af Ingeniør Rump stiftede Dansk Kunsthandel og udvidedes med en Vrimmel af Dyrefigurer (Pukkeltyr, Antiloper) i stærk Bevægelse og plastisk set paradoksale Stillinger. Det var Iagttagelser over Bevægelse — Øjeblikbilleder — eller Balance-Studier, men fostrede i en frodig Fantasi og krydrede af et grotesk Lune med et eksotisk Anstrøg. Tillige havde disse Ting faaet en yderst raffineret Udførelse ved Hjælp af usædvanlige Forgyldninger og Patineringsmetoder, som G. til Dels selv havde eksperimenteret sig til. Denne stoflige Interesse og Søgen efter særegne Virkninger præger i det hele taget G.s Arbejde, saaledes hans Valg af sjældne Træsorter, hans Behandling af haarde Stenarter (Carl Holsøes Buste i sort Marmor, Kunstmuseet) og ikke mindst hans Keramik. Lejlighedsvis paatager han sig Opgaver i Plastikkens gængse Teknik. Paa Efteraarsudstillingen 1921 kom »Bokseren«, et Hovedværk inden for den samtidige Kreds, ikke nogen Sportsskildring, men egentlig et Øjeblikbillede i kolossalt Format af en vred Mand (**Original**-eksemplaret i blandet Gips og Cement; paa Kunstmuseet desværre støbt i Bronze og dermed svækket i Form). I Almindelighed behøver G. dog det Mellemspil, som Teknikken og de overraskende Muligheder giver, og derfor blev Keramikken hans foretrukne Omraade efter en Studierejse (Anckers Legat for 1921) til Gmunden, hvis Resultater udstilledes paa Grønningen 1922 (Figurer og Relieffer i Tinglasur-Fajance). 1923 ansattes han hos Bing & Grøndahl, hvis førende Kunstner han siden har været. Her har

han kunnet give sin ustyrlige Fantasi frit Løb i Figurer og Grupper med ofte voldsomme Motiver og præge de forskellige Materialer, Fabrikken stillede til Raadighed, ved sit personlige Indgreb. En speciel Stentøjsmasse, Roche céramique, gjorde Furore paa Paris-Udstillingen 1925 og medførte en Række udenlandske Museums-Indkøb. Undertiden har han med genial Intuition udnyttet Materialets teknisk-æstetiske Muligheder (Næsehornsflugl, 1929), og i et Par Kolossalarbejder af Porcelæn (Springvandsgruppe 1928 paa Ordrupgaard, i Anlægget Kilden i Aalborg og i Tuileriehaven i Paris; Havhest 1932 i Kbh.s Svømmehal) er der dristigt trukket Veksler paa Fabrikkens Ydeevne — de er alene ved deres Størrelse keramisk-tekniske Kraftpræstationer. Med Undtagelse af en Serie Grupper i polykrom Fajance er næsten alle G.s keramiske Skulpturer unique Originalværker. — En Tid skar G. ogsaa Træsniit af lige saa særlig Art som alt andet fra hans Haand. Akademiet valgte ham ind i sin Plenarforsamling 1919, og 1922—28 sad han i Akademiraadet. Arbejder i Kunstmuseet, Kunstindustrimuseet, Nationalmuseum i Stockholm, Nationalgalleriet i Oslo, Sévres-Museet og mange andre udenlandske Museer. I Statsradiofonibygningen i Kbh. den saakaldte »Radiogud«. — Akvarel af Carl Jensen 1932.

Carl V. Petersen i Tilskueren April 1918. Berl. Tid. 29. Jan. s. A., 21. Dec. 1921, 15. April og 3. Dec. 1928. Gabriel Mourey i Art et Décoration Okt. 1925. Andreas Vinding i Politiken 26. Maj 1927. René Chavance i Art et Décoration Okt. 1927. S. S. i Nyt Tidsskrift for Kunstindustri Febr. 1930. Magasinet (Politiken) 17. Jan. 1932. *Sigurd Schultz.*

Gautier, Didier Johan Otto Christian, 1848—1913, Veterinær. F. 9. Sept. 1848 i Kbh. (Petri), d. 4. Maj 1913 sst., begr. sst. (Vestre). Forældre: Kgl. Livberider Carl Johan August G. (1812—97) og Adelaide Caroline Isabella Westermann (1827—97). Gift 10. Nov. 1875 i Randers med Julie Wilhelmine Langballe, f. 25. Juli 1843 i Grundfør Mølle ved Hinnerup, d. 3. Jan. 1934 i Kbh., D. af Møller, senere Ejer af Dronningborg, Landvæsenskommissær, Kammerraad Niels L. (1791—1870) og Christine Frederikke Hansen (1798—1849).

Faderen var af gammel fransk Adelslægt, og under Kolera-epidemien i Kbh. 1853 rejste han med Familien til Frankrig, hvor G. tilbragte en Del af sin Barndom. Da han senere vendte tilbage til Kbh., gik han i Melchiors Skole. Efter Dyr lægeeksamen 1868 nedsatte han sig i Helsingør, men flyttede kort efter til Randers, hvor han var Reservedyrlæge ved 5. Dragonregiment 1870—76

og 1878—79. 1881 blev han Dyrslæge ved den kgl. Staldetat. Han skaffede sig efterhaanden en stor Privatpraksis i Kbh. og oparbejdede ogsaa den kgl. Beslagsmedie til en betydelig Virksomhed. I Aarenes Løb fik han mange offentlige Hverv, 1885 var han Medlem af Kommissionen til Forberedelse af Forslag til Revision af Loven om smitsomme Sygdomme hos Husdyrene, og 1907—12 sad han som Formand for Voldgiftsdomstolen i Kbh. i Stridigheder i Anledning af Handel med Husdyr. Under Docent Bruun Pedersens Sygdom 1887—88 overtog han Forelæsningerne i veterinær Retslære ved Veterinær- og Landbohøjskolen, og da samtidig, for første Gang her i Landet, et Udbrud af Svinepest indtraf i Kbh.s Omegn, ledede han Bekæmpelsen af denne Epidem. Ogsaa paa anden Maade havde han haft Forbindelse med Højskolen, idet han i mange Aar var Censor ved Veterinæreksamen. 1888—1911 var han Medlem af Det veterinære Sundhedsraad. — G. var en virkelysten Mand, der trods sin omspændende Gerning fandt Tid til en betydelig litterær Virksomhed, først i »Tidsskrift for Veterinærer«, hvor Afhandlingerne om »Den rosenagtige Form af Influenzaen« (2. Rk., XII, 1882) og »Fejl og Sygdomme ved Tænderne hos Kvæget« (2. Rk., XIV, 1884) bør nævnes, men navnlig i »Maanedsskrift for Dyrslæger«, som stiftedes 1889 paa hans Initiativ, og som han redigerede sammen med St. Friis og C. O. Jensen. Af hans Afhandlinger her kan nævnes de eksperimentelle Undersøgelser over »Seborrhoe hos Hesten« (XVII, 1905—06), »Børkrængning« (I, 1889—90) og »Behandling af Aktinomykose hos Kvæget« (II, 1890—91). Ogsaa Bekæmpelse af smitsomme Sygdomme og Kød- og Mælkekontrollen havde G.s store Interesse, og der foreligger en Del Artikler i Maanedsskriftet om disse Emner. Fra 1887 udgav han Veterinærkalenderen, fra 1892 sammen med L. Andersen. — Inden for Foreningslivet var G. en Fører og Organisator, den høje, statelige Mand var meget afholdt i Dyrslægekredse. 1884 valgtes han til Sekretær og 1888 til Formand for Den danske Dyrslægeforening, en Stilling, han beklædte til 1907, da han udnævntes til Æresmedlem. I Anledning af Foreningens 50-Aars-Jubilæum udgav G. en historisk Oversigt for Aarene 1849—99 (»Maanedsskrift for Dyrslæger«, XI, 1899—1900). Han var Kbh.s Dyrslægeselskabs Stifter og mangeaarige Formand (1896—1910). — G. nærede dyb Kærlighed til Musik og var selv udøvende Musiker inden for Privatlivets Rammer, indtil en tiltagende Døvhed i de sidste Aar nødte ham til at lægge Klaverspillet bort. — R. 1894. DM. 1911. — Bronzerelief af August Hassel paa Gravmæle rejst af danske Dyrslæger.

G.s ældste Søn er *Gotfred G.*, f. 27. Juli 1876, Veterinær. Han blev Student 1893, tog Dyrlægeeksamen 1908, blev Korpsdyrlæge 1905, Overdyrlæge 1923, Stabsdyrlæge og Chef for Hærens Dyrlægekorps 1931. Han var Formand for Den danske Dyrlægeforening 1924—31, er Formand for Kbh.s Dyrlægeselskab fra 1933. — R. 1925. DM. 1932.

P. J. Schmidt: Legatstifteren Grosserer Niels Brocks og Hustru Lene Brock, f. Bredals Slægt, 5. Udg., 1891. St. Friis i Maanedsskrift for Dyrlæger, XXV, 1913—14, S. 113—21; XXVI, 1915—16, S. 126 f. Nationaltid. 10. Maj 1913.

Hj. Friis.

Gebauer, Christian David, 1777—1831, Maler. F. 15. Okt. 1777 i Neusalz an der Oder, d. 15. Sept. 1831 i Aarhus, begr. sst. Forældre: Forstander og Præst ved Brødremenigheden i Neusalz, senere Præst ved samme i Barby ved Magdeburg Johan Christian G. (1728—85) og Maria Elisabeth Rupprecht (1742—1822). Gift 11. Jan. 1807 i Kbh. (Frue) med Mariane Høegh, f. ca. 1780, d. 27. Marts 1827 i Kbh. (Fred. Ty.), D. af Anders Jensen H. og Johanne Svendsdatter.

Som Barn kom G. med Moderen til Christiansfeld og blev derved dansk Undersaat. Paa Grund af sine gode Evner blev han sat til Bogen, men en Døvhed, der var opstaaet allerede i hans tredie Aar efter Mæslinger, tog saaledes til, at han maatte opgive Studeringerne, og da han havde røbet Anlæg for Tegning, rejste han 1800 til Kbh. for at uddanne sig til Maler ved Kunstakademiet. Her blev han Elev af C. A. Lorentzen og udstillede 1802 en Kopi efter dennes »Hertha«, men kastede sig snart efter paa egen Haand over Landskabsmaleri og Dyrtemaleri, hvortil han søgte Forbilleder i, hvad der af ældre hollandsk Kunst var tilgængeligt for ham. Paa Akademiet var han ikke avanceret længere end til Gipsskolen; men hans udstillede Arbejder vakte Abildgaards Opmærksomhed og vandt ham en varm Beskytter i Grev Chr. Reventlow. 1806—08 understøttedes han af Fonden ad usus publicos. Senere søgte han kgl. Rejseunderstøttelse, hvortil han anbefaledes af Akademiet, der mente at kende »Wouwermans Maner« i hans Arbejder, men opnaaede dog først en saadan 1813. Han rejste til Dresden for at se Krigen paa nært Hold. Navnlig fængslede Kosakkerne ham, og han gav i en Række Raderinger, som han udførte paa Rejsen, livfulde Skildringer af de vilde Stepperyttere paa deres smaa, langhaarede Heste. Han var dog hjemme igen 1814 og foreviste Akademiet en Kopi efter **Snijders** og nogle Skitser uden dog at

blive agreeret paa disse Arbejder; men da han n. A. indsendte et større Billede, »Kvæg, som søger Hvile«, for at blive agreeret, erklærede Akademiet dette for sket og optog ham som Medlem. Han skattedes nu som en fortrinlig Kunstner og opnaaede allerede s. A. Medlemsbolig paa Charlottenborg og to Aar efter 200 Rdl. Sølvværdi aarlig af Kongens Kasse. Han levede rolig for sin Kunst og gjorde kun mindre Rejser i Landet selv, navnlig til Fr.borg, hvis Stutteri sysselsatte ham meget. Først 1826—27 foretog han paa ny en Udenlandsrejse til München og Wien. 1828 slog han sig ned i Aarhus. Svaghed, Hustruens og flere af hans Børns Død og økonomiske Vanskeligheder gjorde hans sidste Aar triste. G. døde kort før den nye Skole af Landskabs- og Dyrmalere, Lundbye, Skovgaard og de andre, begyndte deres Virksomhed, og han fik ingen Betydning for dem. Ogsaa disse støttede sig til den gamle hollandske Kunst, men under selvstændigt Arbejde og Studium af Naturen. G. er kun en svag Efterligner af de gamle Nederlændere, en sen Repræsentant for det 18. Aarh., med noget af dettes Følelse for den dekorative Farve og Billedvirkning; selvstændigt Studium finder man ikke i hans Billeder, han nøjes med at iscenesætte efter traditionelt Mønster. — Blandt hans Raderinger kan nævnes Kosakbillederne, de rejsende Kunstnere og fire Emner af Reineke Foss; endnu i sit Dødsaar begyndte han paa en temmelig stor Plade, som han dog ikke naaede at faa fuldført. Et Par Rækker af hans Raderinger er udgivet af Kunstforeningen i Kbh. I Stentryk udkom »Det kgl. danske Stutteri paa Frederiksborg« (4 Hæfter, 1822—27). — Tit. Professor 1830. — Maleri af C. Købke ca. 1829 (Kunstmuseet). Tegning af samme (Fr.borg). Malet og tegnet Selvportræt. Miniature af C. Hornemann (Rosenborg). Relief af H. E. Freund (Glyptoteket). Portrætmedaillon paa Gravstenen af samme. Litografier bl. a. efter et tegnet Selvportræt og af L. Fehr.

Dagen 28. Sept. 1831. Niels Laurits Høyens Skrifter, udg. ved J. L. Ussing, I, 1871, S. 73 f. Jul. Lange: Nutids-Kunst, 1873, S. 38 ff.

Leo Swane (Ph. Weilbach).

Gebauer, Johan Christian, 1808—84, Komponist og Musikteoretiker. F. 6. Dec. 1808 i Kbh. (Petri), d. 24. Jan. 1884 paa Frbg., begr. sst. (Solbjerg). Forældre: Dyrmalers C. D. G. (s. d.) og Hustru. Gift 18. Maj 1844 i Gentoft med Anna Christine Jensine Langgaard, f. 15. Febr. 1818 i Kbh. (Trin.), d. 1. Nov. 1876 paa Frbg., D. af Urmager Jens Bertelsen L. (d. 1824) og Marie Harm (d. ca. 1820).

G. levede i sin Barndom hos Farmoderen i Christiansfeld, hvor han fik en streng og religiøs Opdragelse, præget af Stedets Pietisme. Fra ganske ung var han bestemt for Musikken; en egentlig musikalsk Uddannelse fik han dog først fra 1826 hos Kuhlau (i Lyngby), senere blev Weyse og en Tid Krossing hans Lærere, men uden Tvivl kom Kuhlau til at betyde mest for hans musikalske Udvikling, der i øvrigt forløb i streng klassisk præget Retning. Efter at have fuldendt sine Studier begyndte G. selv at undervise. Fra 1842 redigerede han Subskriptionen »Sangfuglen«, indeholdende Kompositioner af yngre danske Komponister. 1846 blev han Organist ved Petri Kirke i Kbh., men forflyttedes 1859 til det større Embede ved Helligaandskirken, som han bestred til sin Død. Fra sin Ungdom havde han interesseret sig for Musikkens Teori og var en lang Tid en meget søgt Lærer i dette Fag, især efter Kuhlaus Død. Da Konservatoriet oprettedes 1866, var han derfor selvskreven til at overtage Posten her som Lærer i Harmonilære; han fungerede som saadan til 1883. — Allerede tidligt var G. begyndt at komponere (smaa Romancer, Klaverstykker etc.). Særligt henledte han Opmærksomheden paa sig som Komponist 1844, da første Hæfte af hans Børnesange udkom. Det er gennem disse Sange, hans Navn lever. Hans Evne for naturlig, yndefuld og letfattelig Melodik, parret med den dygtige Teoretikers omfattende Kunnen, forlener disse Arbejder med en ganske egen Værdi, der gør dem snart sagt enestaaende i dansk Sanglitteratur. Enhver Dansker kender disse smaa Melodier (»En lille Nisse rejste«, »Nu lakker det ad Tiden smaat«, »Søskende jeg kender fem«, »Hist, hvor Vejen slaar en Bugt«, »Ride, ride Ranke« m. fl.), der i lige Grad fanger Barnets og den voksnes Opmærksomhed. Disse Perler blandt vore Børnesange er oprindeligt skrevet af G. for hans egne Børn, uden Tanke om Udgivelse. Ogsaa paa anden Maade tænkte G. paa Ungdommen: ved sine Børnestykker for Klaver og forskellige Klaverskoler for Begynderundervisningen. Endnu lever foruden hans Orgelpræludier ogsaa en Del af hans Salmemelodier: »Saa vil vi nu sige hverandre Farvel«, »Hyggelig rolig, Gud, er vor Bolig«, »Den store hvide Flok vi se«, den sidstnævnte komponeret 1852 som et Indlæg i Striden om de alt for livlige grundtvigianske Salmemelodier, som G. med sin pietistiske Opdragelse var en Modstander af. Desuden skrev G. en Del Romancer og nationale Melodier (»I alle de Riger og Lande«). Som Teorilærer fik han megen Betydning, ogsaa som Forfatter af teoretiske Skrifter, paa hvilke dansk Musikkultur dengang

var saare fattig («Exempelbog til Harmonilæren» samt Bearbejdelser fra Tysk af J. C. Lobes »Musikens Katechismus« (1864) og E. F. Richters »Harmonilære« (1871)). 1870 udkom hans samlede Sange; efter denne Tid skrev han kun lidt; trykket af Nærings-sorger og Sygdom levede han de sidste Aar paa Diakonissestiftelsen paa Frbg. — Tit. Professor 1876. — Træsnit 1874 efter Fotografi af Rosenkilde og 1884 (sammen med N. H. C. Hoffmeyer) af H. P. Hansen.

J. P. E. Hartmann i Berl. Tid. 29. Jan. 1884. N. K. Madsen Stensgaard i Nutiden 3. Febr. 1884. *Erik Abrahamsen.*

Gedalia, Gottlieb Hartvig Abrahamson, Baron, 1816—92, Bankier. F. 13. April 1816 i Kbh. (Mos.), d. 10. Marts 1892 sst., begr. sst. (Mos. Vestre). Forældre: Handelsbetjent Hartvig Abrahamson (G.) (ca. 1778—1858) og Henriette Nathan Jacobsen (1785—1863). Gift 3. Dec. 1842 i Kbh. (Holmens) med Helene (Rebekka) Cathrine Lundquist, f. 20. Nov. 1819 i Kbh. (Frue), d. Jan. 1888 i New York, D. af Klejnsmedemester Peter L. (ca. 1774—1845) og Maren Rebekka Lind (ca. 1781—1826).

G. blev opdraget i meget smaa Kaar og sattes efter sin Konfirmation i Sadelmagerlære, blev udlært Svend 1836. I de følgende Aar ernærede han sig ved sin Profession, men samtidig begyndte han at drive mindre Pengeforretninger, og 1848 erhvervede han Borgerskab som Veksellerer og etablerede sig kort Tid efter paa Hjørnet af Højbroplads og Gl. Strand. Et efter Datidens Forhold meget prangende Skilt bekendtgjorde for Alverden, at her boede G. A. G. & Co., og i stadig stigende Tal strømmede Kunderne til. Paa Børsen blev G. snart et af de mest kendte Ansigter, og ud over Byen fløj hans vittige Bemærkninger, ligesom han blev en staaende Figur i Datidens Vittighedsblade. G. var et finansielt Naturgeni uden større faglig Uddannelse og ganske blottet for almindelig Kultur og Dannelse, altid snakkende og stærkt gestikulerende, ofte taktløs og meget forfængelig, men i Bunden yderst godmodig og ganske overordentlig hjælpsom. Hans Virksomhedstrang var imponerende, nye Ideer kom og gik ustandselig; ofte fremsattes de dog for tidligt, inden de til fulde var gennemtænkt og gennemarbejdet. Men Folk syntes om ham, og hans Forretning blomstrede. — Allerede tidligt omgikkes han med Planer om at stifte en ny københavnsk Storbank, men Tietgens Privatbankforslag kom i Vejen, og det var først kort efter 1870, at Tiden var inde for G. til at gøre et nyt Forsøg. Ved Oprettelsen af Den danske Land-

mandsbank 1871 var han virksom; det var ham, der skaffede den Kapital, der skulde bruges, og paa hans Forslag ansattes den unge Isak Glückstadt, en af hans gamle Medarbejdere, som Direktør. Aarene omkring 1870 var G.s Storhedstid. Hans private Forretning blomstrede ved heldige Forretninger med udenlandske Værdipapirer, han deltog med Held i Udbydelsen af flere udenlandske Statslaan og overtog flere udbytterige Entrepriser. Ligesom sin store Modstander Tietgen var han grebet af Tidens mest smitsomme Sot, Jernbanefebren. Med stort personligt Udbytte gennemførte han Anlægget af Jernbanen Aalborg—Hjørring—Frederikshavn, men de efterfølgende store Entrepriser, som han paatog sig, først og fremmest Anlægget af Roskilde—Kalundborg-Banen, medførte store Tab. Af dette Arbejde havde han ventet sig et fyrsteligt Udbytte, men Beregningerne var altfor optimistisk opstillet; kun i ringe Udstrækning var der taget Hensyn til, at Udgifterne til Materiel og Arbejds løn var stadigt stigende og Omkostningerne ved nødvendige Ekspropriationer betydelig større end i Vendsyssel. Allerede 1873 var G. klar over, at Entreprisen vilde bringe Tab, og han henvendte sig til Privatbanken om Hjælp; men Tilliden til ham var rystet, og 1875 forlod han Landet, medens hans Forretning erklæredes fallit. Boets Passiver opjordes til ca. 2 Mill. og Aktiverne til 200 000 Kr. — Allerede ved Slutningen af Aaret vendte dog G. tilbage og begyndte forfra, og takket være flere trofaste Venner sattes han i Stand til at begynde en ny Veksellererforretning. Men paa Børsen kunde han ikke længere komme, og han havde tilmed den store Sorg, at nogle af hans underordnede forledte hans Kompagnon til at rejse Bedragerisigtelse mod ham. Han blev fængslet, men Undersøgelsen viste, at Anklagen hvilede paa et ganske løst Grundlag, og Sagen endte med en Bøde paa 100 Kr. for nogle Smaatterier med Stempelmærker. G.s sidste Aar var ret triste; personlige Sorger blandede sig med finansielle Vanskeligheder, og det var ham en stadig Kilde til Ærgrelse, at han til Trods for, at hans Bo blev erklæret for afsluttet, alligevel ikke kunde opnaa Adgang til Børsen. Hans Modstandere inden for Børsbestyrelsen fandt stadig nye Grunde til at modsætte sig hans Optagelse, Grunde, som Domstolene anerkendte. — G. blev 1866 portugisisk Konsul i Kbh., 1868 Generalkonsul. For 12 000 Lire købte han sig 1870 Adelsbrev som Baron, og det generede ham ingenlunde, at Adelskabet stammede fra San Marino. — R. 1871. — Maleri af J. V. Gertner 1869. Akvarel af P. Klæstrup 1875 (Fr.borg). Træsnit 1873—74, bl. a. af W. Obermann.

Johs. Werner: Gedalia og hans Forfædre, 1933, med Litteraturhenvisninger. Jul. Schovelin: Landmandsbanken 1871 — 1921, 1921. Samme: Privatbanken, 1907.

II 11~
Harald Jørgensen.

Gedde, Hans Christoph(er), 1738—1817, Officer. F. 23. Juni 1738 i Oldenburg, d. 9. Marts 1817 i Kbh. (Garn.), begr. sst. (Garn.). Forældre: Ingeniør maj or, senere Generalmajor Samuel Christoph G. (1691—1766) og Marie Elisabeth Pechernaut de la Remière (1705—51). Gift 1° 1776 med Frederikke Christiane Fischer, døbt 4. Nov. 1745 paa Toten, d. 28. Febr. 1787 i Frederiksstad, Norge, D. af Premierløjtnant, senere Major Nicolai Daniel F. (ca. 1723—90) og Øllegaard Sophie Gedde (d. 1793). 2° 15. Dec. 1789 i Frederiksstad med Øllegaard Sophie F., f. 5. Aug. 1752 i Ullensaker, d. 9. Dec. 1821 i Kbh. (Garn.), Søster til 1. Hustru.

Allerede 1748 føres G. som Værkbas ved den danske Fortifikationsetat; 1753 blev han kar., n. A. virkelig Underkonduktør og Sekondløjtnant (i Infanteriet). 1758—61 deltog han ved et fransk Regiment i Syvaarskrigen i Tyskland, blev 1758 kar., n. A. virkelig Konduktør, 1761 Kaptajn (i Infanteriet), 1763 Overkonduktør, 1768 Ingeniørkaptajn. 1769—1802 var han til Tjeneste i Norge, hvor han 1777 blev kar., 1781 virkelig Ingeniørmajor, 1785 kar. Oberst i Infanteriet. 1788 var han Generalkvartermester ved Hæren under Felttoget i Sverige, 1793—1802 Kommandør for norske Ingeniørdetachment og fra 1796 Direktør for Norges geografiske Opmaaling. 1794 var han blevet Generalmajor (i Infanteriet) med Anciennitet fra 1790. 1800 og 1801 var han Medlem af Kommissioner om Norges Forsvar. — 1802 blev han Kommandør for det samlede Ingeniørkorps under General v. Huth som Chef. Ved v. Huths Død 1806 blev han Chef for Korpset og havde samtidig Kommandoen over de befæstede Pladser paa Sjælland med disse Garnisoner; men paa Grund af langvarig Sygdom bad han Foraaret 1807 Kronprinsen om Fritagelse for Tjeneste indtil videre, hvilket bevilgedes. Ved Kronprinsens Ankomst til Kbh. efter Kapitulationen var G. blandt dem, der straks ikendtes Husarrest, og senere blev han indsat i Kastellet. Af den nedsatte Overkrigskommission dømtes han til at have sit Liv forbrudt. Han havde ganske vist ikke haft noget egentligt Kommando-omraade, men havde alligevel under Belejringen en højst uheldig Indflydelse paa Overkommandanten, General Peymann, idet han erklærede, at Stadens Fæstningsværker ikke var i saadan Stand, at der var Udsigt til at afslaa et Stormangreb. At Værkerne ikke

var saa gode, som de burde og kunde have været, kan dog ikke med Rette lægges G. til Last, og hans Mangler i Henseende til Energi og militær Ansvars- og Æresfølelse gik ikke ud over, hvad der var almindeligt i de ledende militære Kredse i Kbh. For saa vidt kan man sige, at Dommen var for haard. En kgl. Resolution i Jan. 1809 ændrede den til Afsked i Naade, men uden Pension, og efterfulgtes umiddelbart efter af en anden Resolution, hvorved der tillagdes G.s Hustru en aarlig Pension. — Hv. R. 1803. — Familiegruppebillede ca. 1780 i Privateje i Norge.

Personalhist. Tidsskr., 1. Rk., III, 1882, S. 170, 173. Fr. Thaarup: Fædre-
nelandsk Nekrolog for 1843, 1844, S. 24 ff. Meddelelser fra Krigsarkiverne,
udg. af Generalstaben, I, 1883; II, 1885; III, 1888. C. O. Munthe i Norsk
biografisk leksikon, IV, 1929, S. 408 f. *Rockstroh* (V. E. Tychsen).

Rettelser og Tilføjelser.

I. Bind:

320: L. 11 f. o.: siden 1883 har han været, læs: 1896—1931 var han.

II. Bind:

90: L. 2 f. n.: **X**, læs: IX.
291: - 4 f. o.: ca. udgaar.
582: - 17 f. o.: ca. foran: 1814 udgaar.

III. Bind:

182: L. 7 f. n.: **Febr.**, læs: Juli.
183: - 8 f. n.: foran: Skitse tilføjes: R. 1903. —
250: - 18 f. o.: foran: Maleri tilføjes: R. 1907. DM. 1924. —
571: - 1 f. o.: 1915, læs: 1919.

V. Bind:

42: L. 14 f. n.: 1916, læs: 1918.
168: - 7 f. o.: Parentesen udgaar.
168: - 5-6 f. n.: Udnævnelsen til Oberstløjtnant skete ved kgl. Reskript af 7. Juli 1814.
188: - 14 f. o.: 1788, læs: 1787.
188: - 15 f. o.: 1793, læs: 1792.
319: - 21-24 f. o.: I Rettelsen hertil i VI. Bind skal staa: Opløsningsvalget 1873, ikke: 1879.
375: - 5 f. o.: efter 1815 tilføjes: S. K. 1817.
387: - 17 f. n.: **Okt.**, læs: Nov.
398: - 15 f. o.: efter Lassen tilføjes: Hillerup, d. tidligst 1664.
399: - 2 f. n.: **Colsmanniana**, læs: **Colsmannia**.
404: - g f. n.: 1790, læs: 1766.
493: - 19 f. o.: efter: Proprietær tilføjes: cand. **phil.**
493: - 20 f. o.: Fléron, læs: Fieron.
631: - 11 f. o.: **Maleri**, læs: Malerier.
631: - 12 f. o.: efter: Tranekær tilføjes: og af G. M. Fuchs 1766 i Familieje i Tyskland.
641: - 3 f. o.: ca. 1650, læs: 1662.
641: - 4 f. o.: ca. 1650, læs: 10. Jan. 1662.
641: - 5 f. o.: senest 1618, læs: 1610.
641: - 17 f. n.: 1641—44 udgaar.

- S. 641: L. 17 f. n.: efter: Tsaren tilføjes: og deltog i flere diplomatiske Sendelser. Han døde under en saadan paa Vej til Stockholm.
- 641: - 16 f. n.: Hans videre Skæbne er ukendt udgaar.
- 642: - 19 f. o.: Joachim, læs: Johann.
- 642: - 19 f. o.: efter: Cordes tilføjes (f. 1829, gift 2° 1862 med Maria Dorothea Prösch).
- 642: - 19 f. o.: Dr., læs: Læge.
- 642: - 20 f. o.: W. G. R., læs: Gottfried Wilhelm R. (d. før 1833) °g Maria Dorothea Grandolphi (1806—95, gift 2° 1850 med Bøsseemager Karl Stegelitz, 1795—1861).

VI. Bind:

- S. 74: L. 18 f. n.: efter: d. tilføjes: 18. Sept.
- 74: - 18 f. n.: efter: Labrador tilføjes: , begr. sst.
- 76: - 8-10 f. n.: Linierne skal lyde: Heiberg, der havde en langt rigere videnskabelig Produktion bag sig, blev 1896 Ussings Efterfølger som Professor; D. blev 1905 ekstraordinær Professor.
- 104: - 2 f. o.: efter: 1839 tilføjes: i Hørsholm.
- 169: - 2 f. n.: 1029, læs: 1929.
- 206: - 10 f. n.: efter: Navn. tilføjes: — Tit. Professor 1903.
- 258: - 11 f. o.: Jfr. hermed Artiklen om Catharine Frydendahl.
- 311: - 5 f. o.: tilføjes: — Mindsten i Næsby ved Odense.
- 316: - 10 f. n.: sst., læs: i Cambridge, Wisc.
- 316: - 8 f. n.: efter: Gift tilføjes: 1° med Marie Ingebretsen.
- 316: - 7 f. n.: efter: 1917 tilføjes: i Los Angeles.
- 319: - 18 f. n.: efter: Gift tilføjes: 1° 11. Juli 1899 i Vordingborg med Thora Schelde, f. 15. Aug. 1873 i Mariager, D. af Kordegn, Lærer Rasmus S. (1823—93) og Marie Elisabeth Cathrine Spliid (1829—86). Ægteskabet opløst. 2°
- 331: - 3 f. o.: tilføjes: —1927 fik E. Eckersbergs Medaille.
- 342: - 11 f. o.: efter: Museum) tilføjes: og af A. Rolstad 1926.
- 400: - 18 f. o.: efter: Lundt tilføjes: , begr. 3. Nov. 1685 i Kbh. (Frue).
- 405: - 12 f. o.: efter: Kapel tilføjes: , senere paa Viskinde Kgd.
- 474: - 12 f. o.: »Karl Peter Ulrik« (s. A.) udgaar.
- 534: - 20 f. o.: »in, læs: sin.
- 556: - 20 f. n.: Luton, læs: Luton.
- 556: - 20 f. n.: efter: Hoo tilføjes: , Bedfordshire.
- 556: - 19 f. n.: England, læs: Luton.
- 556: - 16 f. n.: efter: 1883 tilføjes: paa Luton Hoo.
- 556: - 12 f. n.: efter: shire tilføjes: , d. 16. Dec. 1899 i Bournemouth.
- 556: - 11 f. n.: Luton, læs: Luton.
- 585: - 3 f. o.: 10, læs: 5.
- 649: - 15 f. o.: efter: 1832 tilføjes: i Nyborg.
- 654: - 2 f. o.: efter: 1688 tilføjes: — Stik af A. M. Wolfgang, efter Maleri af P. F. Ruijter.